

هازىرقى زامان يازغۇچىلىرىنىڭ داڭلىق رومانلىرى

قەييۇم تۇردى

جاھبەت جۇڭگارىيە

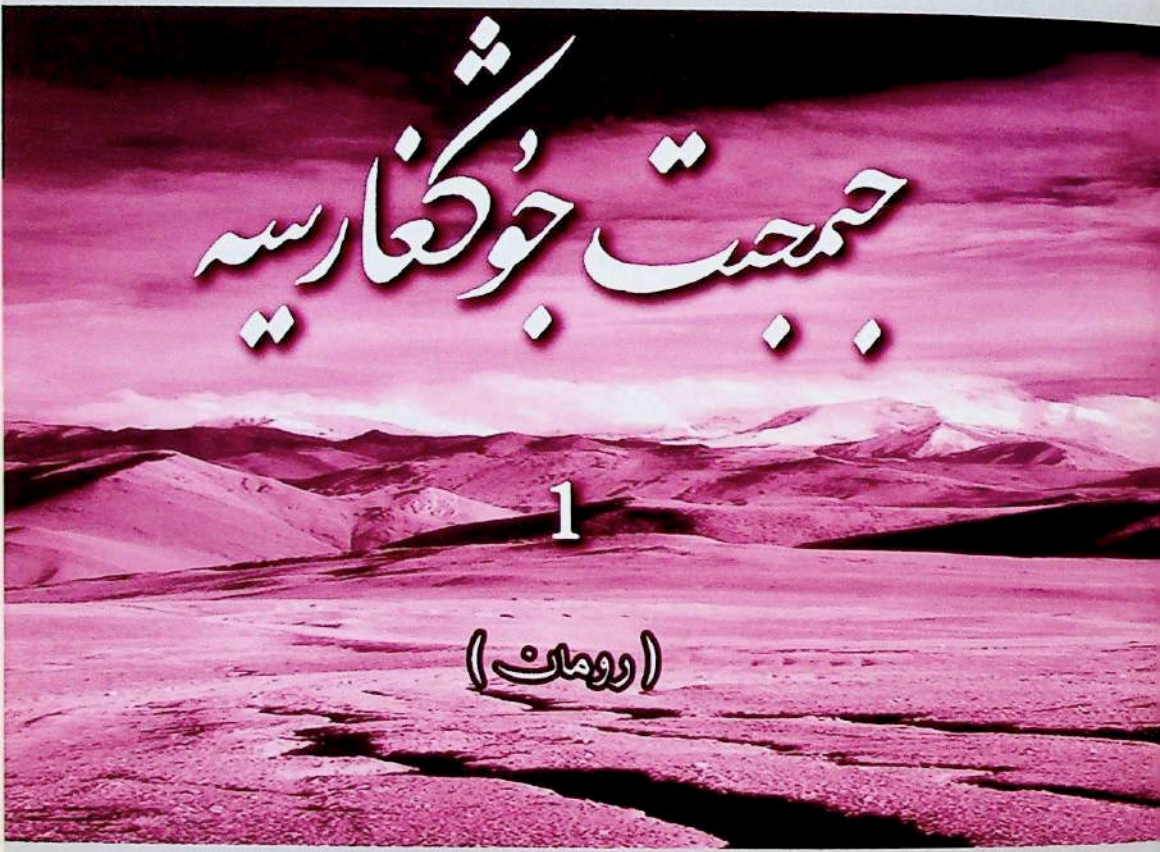
1

شىنجاڭ ياشلار-ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى

پیوند کتاب تو بیکتاب
www.ketabtopia.com

قەييۇم تۇردى

شىنجاڭ ياشلار-ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

مەسئۇل مۇھەررلىرى: ئابلىز قېيۇم
ئابدۇراخمان ئەبەي

مەسئۇل كوررېكتورلىرى: ئابلىز ئاببباس
ئىباددەت ياسن

مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: چۇ يۇەن

مۇقاۋا خېتىنى يازغۇچى: مەمەت نەۋبەت

جەمجەت جۇڭغارىيە (1)

(رومان)

ئاپتورى: قەيۇم تۇردى

*

شىنجاڭ ياشلار ـ ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى غالىبىيەت يولى 2 ـ كوچا 1 ـ قورۇ، پ: 830049)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
ئۆلچىمى:1230×880 م م، 32 كەسلەم، باسما تاۋىقى: 19.625
2003 ـ يىل 7 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2009 ـ يىل 8 ـ ئاي 2 ـ بېسىلىشى
ISBN978 - 7 - 5371 - 4668 - 5
سانى: 3770 - 1571
1 ـ ،2 ـ قىسمىنىڭ ئومۇمىي باھاسى: 86.00 يۇەن

بېسىلىشتا، تۆپلەشتە خاتالىق بولسا نەشرىياتىمىزغا ئەۋەتىڭ، تېگىشىپ بېرىمىز

« شنجاڭ كتاب خەۋىنسى »
تەھرىر ھەيئىتى

مـــــۇدىـــــر : نۇر بەكرى

مۇئاۋىن مۇدىرلار : لى يى، تىلىۋالدى ئابدۇرېشىت

ھـەيـئـەتـلەر : جۇ چـيـەن، ۋەن خەيچـۇەن، شـى يۈڭچـيـاڭ، مىجىت قادىر، لىيۇ چاڭمىڭ، جاڭ شىنتەي، ۋاڭ ياۋپىڭ، گۈلشەن تۇراخۇن، لىيۇ شۇشىن، لى ۋېيچىڭ، ئابدۇراخمان ئەبەي، رېن چېڭ، دەي ياۋخوڭ، چېن گۈڭچىڭ، ئادىل مۇھەممەت، ماۋ جيەنشىن، دىلشاد قېيىيۇم، نۇرتاي قىياسبېك، جۇ لوڭچىن، ياسىن ئوبۇلقاسىم، شۇ جياڭ، ئابلىز قېيىيۇم، تاھىر ناسىر، يۇ فۇئېن، پەتتار ماخمۇت، يۇ ۋېنشېڭ، گو چۇەن، رەپقەتجان خېلىل، دىلشاد ئەلى

باش پىلانلىغۇچىلار : لىيۇ چاڭمىڭ، مىجىت قادىر

باش تەھرىرلەر : شى يۈڭچياڭ، مىجىت قادىر، لىيۇ چاڭمىڭ

مۇئاۋىن باش
تەھرىرلەر : جاڭ شىنتەي، ۋاڭ ياۋپىڭ، گۈلشەن تۇراخۇن، لىيۇ شۇشىن

ئىجرائىيە مۇئاۋىن
باش تەھرىر : گۈلشەن تۇراخۇن

«شىنجاڭ كىتاب خەزىنىسى»گە كىرىش سۆز

نۇر بەكرى

مەدەنىيەت ئىنسانىيەت مەدەنىيلىكىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى. مەدەنىيەتنىڭ تەرەققىياتى ۋە گۈللىنىشى خەلق ئاممىسىنىڭ ماددىي مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى بېيىتىپلا قالماي، مىللىي روھنى مۇستەھكەملەپ، مىللەتنىڭ ئومۇمىي ساپاسىنى ئۆستۈرىدۇ.

نەچچە مىڭ يىلدىن بۇيان شىنجاڭدىن ئىبارەت «يىپەك يولى» كېسىپ ئۆتكەن، شەرق - غەرب مەدەنىيىتى ئۇچراشقان بۇ زېمىندا ھەر مىللەت خەلقى ھۇزۇر - ھالاۋەت ۋە جاپا - مۇشەققەتتە بىللە بولۇپ، ئۆزئارا ئىناق ئۆتۈپ، ۋەتىنىمىزنىڭ چېگرا رايونىنى ئورتاق ئېچىپ، قۇرۇپ ۋە قوغداپ، شانلىق ماددىي مەدەنىيەت ۋە رەڭگارەڭ كۆپ مەنبەلىك شانلىق مەدەنىيەتنى بەرپا قىلىپ، تارىخ بېتىگە پۈتۈلگەن ئۆلمەس نۇرغۇن ئەسەرلەرنى ۋۇجۇدقا چىقاردى. بولۇپمۇ يېڭى جۇڭگو قۇرۇلغاندىن بۇيان جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيەسىنىڭ رەھبەرلىكىدە، پارتىيەنىڭ مىللىي سىياسىتىنىڭ پارلاق نۇرى ئاستىدا شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقى ھەمنەپەس، تەقدىرداش، قەلبداش بولۇپ، بىرلىكتە ئىتتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلىپ، ئورتاق گۈللىنىپ، «نامرات ھەم قالاق» ھالەتتىن باي، مەدەنىيەتلىك ۋە تەرەققىي قىلغان جەمئىيەتكە قەدەم قويدى. ئىقتىساد ۋە جەمئىيەتنىڭ ئۇچقاندەك تەرەققىي قىلىشىغا

ئەگەشىپ ، شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت ئىشلىرىمۇ جۇش ئۇرۇپ تەرەققىي قىلىشتەك يېڭى باھارنى كۈتۈۋالدى ، مۇنەۋۋەر مەدەنىيەت - سەنئەت ئەسەرلىرى ئۇزلۇكسىز بارلىققا كەلدى ، غەيرىي ماددىي مەدەنىيەت ئۇنۇملۇك قوغدىلىپ ۋە ۋارىسلىق قىلىنىپ ، تۇرلۇك مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ، سەنئەت ئەڭگۈشتەرلىرى چولپان يۇلتۇزدەك چاقناپ ، سەلتەنەتلى ۋە ئۆزىگە خاس بەدىئىي جەلپكارلىقىنى نامايان قىلىپ ، جۇڭخۇا مەدەنىيەت خەزىنىسىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمىغا ئايلاندى .

پۈتۈن جەمئىيەتتە ئورتاق غايىنى بەرپا قىلىش جۇڭگوچە ئالاھىدىلىككە ئىگە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بەرپا قىلىشنىڭ نېگىزى . ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت مەدەنىيەت خىزمەتچىلىرى باشتىن - ئاخىر جۇڭگو ئىلغار مەدەنىيىتىنىڭ ئىلگىرىلەش يۆنىلىشىگە ئەمەل قىلىپ ، «ئىككى ئۇچۇن خىزمەت قىلىش» يۆنىلىشى ۋە «بارچە گۇللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس - بەستە سايراش» فاڭجېنىدا چىڭ تۇرۇپ ، ۋەتەنپەرۋەرلىكنى يادرو قىلغان مىللىي روھ ۋە ئىسلاھات ، يېڭىلىق يارىتىشنى يادرو قىلغان دەۋر روھىنى زور كۈچ بىلەن جارى قىلدۇرۇپ ، سوتسىيالىستىك يادرولۇق قىممەت سىستېمىسىنى بەرپا قىلىشى كېرەك . بولۇپمۇ ھەر مىللەت خەلقى «بىرلىكتە ئىتتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلىش ، ئورتاق گۇللىنىپ تەرەققىي قىلىش» تىن ئىبارەت باش تېمىنى چىڭ تۇتقا قىلىپ ، ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيەت - سەنئەت ئىشلىرىنى ئۇزلۇكسىز گۇللەندۇرۇپ ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇپ ، مەدەنىيەت - سەنئەتنىڭ جەمئىيەتكە باشلامچىلىق قىلىش ، خەلقنى تەربىيىلەش ، ئىلمىي تەرەققىياتنى ئىلگىرى سۈرۈش ، جەمئىيەت ئىناقلىقى ۋە مۇقىملىقىنى سىلجىتىشتىن ئىبارەت مۇھىم رولىنى ئەڭ زور دەرىجىدە جارى قىلدۇرۇپ ، سوتسىيالىستىك ئىناق جەمئىيەت

قۇرۇش ۋە ئەۋزەل مەدەنىيەت مۇھىتى بەرپا قىلىشى كېرەك .
بۇ گۇللەنگەن دەۋردە مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى كۆپلەپ ئىجاد قىلىپ ، ئالدىنقىلارغا ۋارىسلىق قىلىپ ، كېيىنكىلەرگە يول ئاچايلى . بۇ يىل يېڭى جۇڭگو قۇرۇلغانلىقىنىڭ 60 يىللىقى ، شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئاپتونوم رايونلۇق نۇقتىلىق نەشر تۈرىگە رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسى تەھرىر ھەيئىتى تەشكىللەپ ، «شىنجاڭ كىتاب خەزىنىسى» نەشر خىزمىتىنى قانات يايدۇردى . بۇ بىر تۈرلۈك شىنجاڭ مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى سىستېمىلىق رەتلەيدىغان ، شىنجاڭنىڭ تارىخى ۋە ئېتنوگرافىيەسىنى چوڭقۇر تەتقىق قىلىدىغان ، شىنجاڭ مەدەنىيىتىگە ۋارىسلىق قىلىدىغان زور مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى . «شىنجاڭ كىتاب خەزىنىسى»نى نەشر قىلىش شىنجاڭنىڭ كۆپ مەنبەلىك مەدەنىيەت جەۋھەرلىرىنى قېزىش ، شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت تەرەققىياتى جەھەتتىكى مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى كەڭ كۆلەمدە مۇجەسسەملەش ، جۇغراپىيىلىك ئالاھىدىلىك ۋە مىللىي ئالاھىدىلىككە تايىنىپ ، يېپەك يولى مەدەنىيىتى ، غەربىي رايون مەدەنىيىتى ۋە شىنجاڭ مەدەنىيىتىنىڭ داڭلىق ماركىلىرىنى يارىتىش ، نەشر بۇيۇملىرىنىڭ مىللىي مەدەنىيەتنى جۇغلاش ، بىلىمدە يېڭىلىق يارىتىش ، مەدەنىيەتكە ۋارىسلىق قىلىش رولىنى جارى قىلدۇرۇش جەھەتتە ئاكتىپ ، رېئال ۋە ئۇزاق تارىخىي ئەھمىيەتكە ئىگە ، شۇنداقلا ئۇ بۈگۈنكى دەۋرگە مەنپەئەت يەتكۈزىدىغان ، كەلگۈسىگە تۆھپە قوشىدىغان زور ياخشى ئىش .
«شىنجاڭ كىتاب خەزىنىسى»نىڭ ئىجادىيەت ، تەھرىرلىك ، نەشر قىلىش خىزمىتىگە قاتناشقان بارلىق مۇتەخەسسىس ، ئالىملار ۋە يولداشلارنىڭ ئىلمىي تەرەققىيات قارىشىنى يېتەكچى قىلىشتا چىڭ تۇرۇپ ، سوتسىيالىستىك ئىلغار مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ يېڭى تەلىپىنى توغرا ئىگىلەپ ، ھەر مىللەت ئاممىسىنىڭ مەنىۋى

مەدەنىيەت تۇرمۇشىغا بولغان يېڭى ئارزۇ - ئىستەكلىرىنى توغرا تونۇپ ، يېرىم ئەسىردىن بۇيانقى شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت جەۋھەرلىرىنى نەشر قىلىشنى كۆڭۈل قويۇپ تەشكىللەپ ، كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ مەنىۋى مەدەنىيەت جەھەتتىكى ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش بىلەن بىللە شىنجاڭنىڭ يەرلىك ئالاھىدىلىككە ۋە مىللىي ئالاھىدىلىككە ئىگە مۇنەۋۋەر مەدەنىيىتىنىڭ مەۋجۇتلۇقىغا كاپالەتلىك قىلىپ ، ئۇنىڭغا ۋارىسلىق قىلىپ ۋە ئۇنى زور دەرىجىدە جارى قىلدۇرۇپ ، ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشى ۋە ئورتاق ئىلگىرىلىشىنى سىلجىتىپ ، شىنجاڭ مەدەنىيىتىنىڭ پارلاق دەۋر نۇرىنى ۋە ئەقىل - پاراسەت نۇرىنى تېخىمۇ چاقنىتىشنى ، شۇ ئارقىلىق مەملىكەتكە ، دۇنياغا يۈزلىنىپ جۇڭخۇا مەدەنىيىتىنىڭ زور گۈللىنىشى ۋە زور تەرەققىي قىلىشى ئۈچۈن مۇھىم تۆھپىلەرنى قوشۇشنى ئۈمىد قىلىمەن !

نەشرىياتتىن

يازغۇچى ۋە ئەدەبىيات ـ سەنئەت تەشكىلاتچىسى قەيىۇم تۇردى 1937 ـ يىلى قەشقەر شەھىرىدە كىچىك تىجارەتچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان ، 1946 ـ يىلىدىن 1951 ـ يىلىغىچە باشلانغۇچ ـ ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئوقۇغان ، 1951 ـ يىلى سابىق شىنجاڭ ئىنستىتۇتىنىڭ قانۇن فاكۇلتېتىغا ئوقۇشقا كىرىپ ، 1954 ـ يىلى ئوقۇش پۈتتۈرۈپ ، «شىنجاڭ گېزىتى»دە مۇخبىر ۋە مۇھەررىر بولۇپ ئىشلىگەن ، 1961 ـ يىلى تۆۋەنگە چۈشۈرۈلۈپ ، «يەكەن گېزىتى»دە ئىشلىگەن . قەيىۇم تۇردى 1979 ـ يىلىدىن 1981 ـ يىلىغىچە شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى بولۇپ ئىشلىگەن ، 1981 ـ يىلىدىن 1989 ـ يىلىغىچە شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ۋە كەسپىي يازغۇچىسى بولغان ، 1989 ـ يىلىدىن تارتىپ شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى بولۇپ ئىشلىگەن . يولداش قەيىۇم تۇردى 1999 ـ يىل 9 ـ ئاينىڭ 4 ـ كۈنى قاراماي شەھىرىدە يۈرەك كېسىلى سەۋەبىدىن ۋاپات بولغان .

قەيىۇم تۇردى ئەدەبىيات ساھەسىگە 1955 ـ يىلى «شىنجاڭ گېزىتى»دە ئېلان قىلىنغان «ئوراز بوۋا» ناملىق ھېكايىسى بىلەن كىرىپ كەلگەن . ئۇ ، شۇنىڭدىن بۇيان ئىزچىل تۇرمۇش پروزا ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ «بەخت يولى» ، «زەرەپ-شان بويىدا» ، «گۈلزارلىق ھويلىدىكى كىشىلەر» قاتارلىق ئون-لىغان ھېكايىلەرنى ؛ «بۇغدا ئاتا» ، «ئىنژىنېر ئەلنىڭ ھېكايە-سى» ، «يول» قاتارلىق پوۋېستلارنى ؛ «قىزىلتاغ ئېتىكىدە» ، «سۇزۇك ئاسمان» قاتارلىق رومانلارنى ؛ «كۆرەشچان يىللار» (ئۈچ تۇم) ، «جىمجىت جۇڭغارىيە» (ئىككى تۇم) قاتارلىق

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى
www.uyghurkitap.com

تروللوگىيىلەرنى ئېلان قىلىپ ، ئۇيغۇر پروزىچىلىقى ئۈچۈن بەل-
گىلىك ھەسسە قوشقان . ئۇنىڭ بەزى ئەسەرلىرى ئاپتونوم رايون-
لۇق ۋە مەملىكەتلىك مۇكاپاتلارغا كۆپ قېتىم ئېرىشكەن ھەمدە
باشقا تىللارغا تەرجىمە قىلىنغان .

مۇندەرىجە

بىرىنچى باب

تېڭىرقاش 1

ساتىراشخانا 11

«ئاھ، نۇرسىمان قىزىم» 19

راشىدىن ئەپەندى 27

شائىرنىڭ ئوبرازى 35

نۇربىيەنىڭ ئۇمىدى 50

ئىككىنچى باب

يولدا 65

«جاھانكەچتى ئەمەت» 74

قىممەتلىك ئۇچۇر 90

سىلىم بوۋاينى سىغىنىش 102

زاقان باتۇر 115

كۇموش مۇشتەكنىڭ ھېكايىسى 125

«كۆرۈشكىچە ئامان بول» 134

ئۈچىنچى باب

ئاھ، مۇھەببەت 146

«ئامبالدىن جاكار» 156

«ئاھ، ھۇسەينەم» 168

ھىجران 175

كىيىك باشلىغان يول 190

مۆجىزىلىك ماي بۇلاقلىرى 202

تۆتىنچى باب

چۆلدىكى مەدىكار بازىرى 215

ئىككى نوچىنىڭ ھېكايىسى 228

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

مەردلىك ۋە قىلتاق 245
«ئېھ، تاتيانا، تاتيانا...» 260
سالام، گىلتاغ 280
بەشىنچى باب
قانلىق ساۋاق 296
گىنادى مىخايلوۋىچ 315
«مەشرەپ، قاچما!...» 330
زەينۇل تىلماچ 342
لىيۇ باخان 356
نامان ئاكا ساقايدى 375
نۇربىيەگە خەت 390
ئالتىنچى باب 402
ئۇمىدسىزلىك ئىچىدىكى ئۇمىد 402
ھىجران قايغۇسى 420
دىلدارنىڭ ئۇمىدى 438
شۇنرغانلىق كېچە 455
ھەركىمنىڭ ئۆز ئويلىغىنى بولىدۇ 466
كۇتۇلمىگەن ئۇچرىشىش 483
يەتتىنچى باب
«مەن كىمدىن سورايمەن...» 500
ئۇزۇن چاچلىق چوكاننىڭ ھېكايىسى 514
ۋەھىمە قاپلىغان شەھەر 530
سوپاخۇن ھەربكەتتە 545
«بىراق، مەن كەسپىي ھەربىي» 563
تەبە دورجىدىن نۇرپايغىچە 578
مايورنىڭ كۆزى مەشرەپكە چۈشتى 595

بىرىنچى باب

تېڭىرقاش

1942 ـ يىلىنىڭ باھار پەسلىنى ئۇرۇمچى نېمىشقىدۇر كۆڭۈلسىزلا كۈتۈۋالدى. پۈتۈن شەھەر تېخىچە قېلىن قار ئاستىدا كۆمۈلۈپ ياتاتتى. كىشىلەر بوغدا تېغىنىڭ كەينىدىن پارقىراپ چىقىدىغان كۈننى كۆرمىگىلى خېلى ئايلار بولۇپ قالدى. ئاسمان قارا بۇلۇت ۋە كۈل رەڭ تۈمان بىلەن قاپلانغان، كوچا ـ كويلار ئۈستى ـ ئۈستىلەپ يېغىۋاتقان قار دۆۋىلىرى بىلەن تولۇپ كەتكەن، قىش ئۇزاقتا سوزۇلغانىدى. يوللار تېيىلغاق ھەممە يەر تاراقلايتتى ۋە ھەدىسىلا قار بورىنى قۇتراپ، شۇبرغان چىرقىرايتتى.

ھاشىم تاغا بىلەن مەشرەپ كونا بۇتخانىنىڭ كەينىدىكى چوڭقۇر قار ئازگىلى ئىچىدىن مىڭ بىر مۇشەققەتتە يۆلىشىپ ـ تارتىشىپ، جان ھەلقۇمىغا يېتەي دېگەندە ئاران يول ئۈستىگە چىقىۋالدى.

ھاشىم تاغا بېشى قېيىپ، كۆڭلى ئېلىشىپ، بارغانچە ھالسىزلىنىپ كېتىۋاتقانلىقىنى خىرە ـ شىرە سەزدى. ئۇ تىنىقى يېتىشمەي ئېغىر ھاسىرايتتى، ئاغزىنى بىر قولى بىلەن چىڭ بېسىپ تۇرۇپ، بوغۇلۇپ ـ بوغۇلۇپ يۆتىلەتتى. يۆتەلگەندە ئاغرىدىن چۈشكەن مونەك ـ مونەك قارا قانىنى نېمىشقىدۇر مەشرەپتىن يوشۇرۇپ، پۈتى بىلەن قار تېگىگە ئۇدۇللۇق كۆمۈۋېتىشكە ئالدىرايتتى.

ئۇ ئاخىر ئۆزىنى بېسىپ، كۆزىنى يۇمۇپ بىر پەس ئۇن ـ تىنسىز تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، كۆز ئالدىدا بايىلا يۇز بەرگەن

غەلىتە ۋەقەنى يادىغا ئېلىپ، بىر خىل تېڭىرقاش ئىچىدە خۇرسىنىپ بېشىنى تۆۋەن سالدى. نېمىلا دېگەنبىلەن بۇ ئىش ئۇنىڭ ئەقلىگە سىغمايتتى، ھەممە ئۇمىد ـ ئارمانلىرى كۆپۈككە ئايلىنىپ كەتكەندى، گويا تۇۋۇى يوق قاراڭغۇ ھاڭغا دومىلاپ چۈشۈپ كېتىۋاتقاندەك، كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ، ئىختىيارسىز ھالدا شۇنىڭغان يالاپ پارقىرىتىۋەتكەن كۆز مۇز ئۇستىگە تىزلىنىپ قالدى.

مەشرەپ بولسا دادىسىنىڭ ئاغزى ـ بۇرنى، ساقال ـ بۇرۇتلىرىغا ئۇيۇپ ـ چاپلىشىپ قالغان قانىنى بەلۋىغى بىلەن سۈرتۈپ تازىلاپ، كىيىم ـ كېچەكلىرىگە يېپىشقان قار ـ مۇزلارنى قولى بىلەن قېقىپ، يەنە نېمە قىلىشنى، نېمىدەپ تەسەللى بېرىشنى بىلەلمەي، ئۇنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانىدەك پىرقىراپ يۈرەتتى، ئۇ ئاخىر بىرئاز ئەندىككەن ھالدا ئەتراپقا قاراپ:

ـــ دادا، بۇ يەردىن كېتىلى، ـــ دېدى.

ھاشىم تاغا ئۇنچىقمىدى. كېيىن بىردىنلا ئىككى قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، تارىشىدەك قېتىپ كەتكەن سولغۇن يۈزىنى ئاسمانغا قاراتتى ـ دە: «ئاللا!» دەپ نىدا قىلدى.

ئۇنىڭ نىداسى ئاجىز، شۇنىڭ بىلەن بىللە قەھرىلىك ئىدى. مەشرەپنىڭ ۋۇجۇدى جۇغۇلداپ كەتتى:

ـــ دادا، بۇ يەردىن كېتىلى، ئەمدى دۇبەننى ئىزدىمەيلى. ئۇنى يەر يۇتسۇن، ـــ مەشرەپ دادىسىنىڭ چەكمەن تونىنىڭ ياقىسىنى ھىم قىلىپ ئېتىپ تۇزەپ، بىلىكىدىن ئاۋايلاپ يۆلىدى، ـــ دادا، مەن ھاپاش قىلايمۇ، جەزمەن كۆتۈرەلەيمەن. ماقۇل دېگىن، سارايغا بېرىۋالايلى، قىزىققىنە بىرنەرسە تېپىپ ئىچۈرەي...

ھاشىم تاغا ئوڭ قولىنى مەشرەپنىڭ مۇرىسىگە قويۇپ، ئۇنىڭ يۈز ـ كۆزلىرىگە، خېلى ئۇزاقتىن بۇيان كۆرمىگەندەك، يېنىش ـ يېنىشلاپ قارىدى. مەشرەپنىڭ يېنىپ تۇرغان كۆزلىرىدىن ئۇچقۇنداپ تۇرغان ئوتنى، پارتلاپ كېتىشكە تەييار تۇرغان

غەزەپنى ھەيرانلىق بىلەن كۆردى.

ئاتا ئۆز ئوغلىدا مۇنداق ئالامەتنى ھېچقاچان كۆرۈپ باقمىغانىدى.

مەشرەپ ئەمدىلا ئون ئالتە ياشقا كىرگەن بولسىمۇ، ئۇستىخانلىرى بېجىرىم، كۈچلۈك، ئىككى مەڭزى قىپقىزىل، كەم سۆز، چىداملىق يىگىت بولۇپ ئۆسۈۋاتاتتى. ئاچلىق، موھتاجلىق، جەبىر ـ جاپا ھەمدە دادىسى بېشىدىن كەچۈرگەن سەرگۈزەشتىلەرگە ھەمدەملىك ئۇنىڭ ئۆسمۈرلۈك قىلىق ـ شوخلۇقلىرىدىن بالدۇرلا خالاس بولۇشىغا سەۋەب بولدى. ئۇنىڭ ئۇستۈاشلىرى يېلىڭ ئىدى. چۆرىسىگە قارا كۆرپىدىن جىيەك تۇتۇلغان نىمكەش ئاق تۇمىقى، جۇل ـ جۇل كالتە جۇۋىسى ۋە چەمى تېشىلىپ، پايتىمىسى كۆرۈنۈپ قالغان بوغما چورۇقى ئۇرۇمچىنىڭ جاندىن ئۆتىدىغان ئاچچىق سوغۇقىغا ھېچقانچە دال بولالمىسىمۇ، لېكىن ئۇ ھېچنېمىنى پىسەنتىگە ئالمىغاندەك، ئۆزىگە غەيرەت بېرىپ، ھېچنېمىدىن زارلىماي، ئۆزىنى بەردەم، دېدىل تۇتۇپ كېلىۋاتاتتى:

ـــ دادا، بۇ يەردىن كېتىلى، ماڭا ھاپاش بولغىن...

ھاشىم تاغا ئوغلىدىن كۆزىنى ئېلىپ، قانسىز كالپۇكلىرى تىترىگەن، كۆز جىيەكلىرىدە لىقىدە ياش لىغىرلىغان ھالدا ئىچىگە تىنىپ، بايىقى كونا بۇتخانىغا، چوڭقۇر قار ئازگىلىغا، سۇرلۇك غەربىي بىناغا ـــ دۇبەن يامۇلىنىڭ تۆتتىن بولۇپ سەككىز قوراللىق ئەسكەر بۇتتەك قېتىپ پوستىتا تۇرغان قارا دەرۋازىسىغا، دەرۋازا ئالدىدا قارا شىلەپە، قارا كۆزەينەك تاقاپ، قۇلىقىنى دىڭ قىلىپ لاغايلاپ يۈرگەن رەھىمسىز پايلاقچىلارغا مەيۇس قارىدى. چىرايىدا ئۇمىدسىزلىك، نەپرەت، خۇرسىنىشتەك بىر ئالامەت سايە تاشلاپ، چىشلىرى غۇچۇرلىغاندەك قىلدى.

مەشرەپ يەنە ئالدىراتتى:

ـــ دادا...

ـــ ھە، ھە. مانا، ئوغلۇم، ـــ ھاشىم تاغا بىر خىل تېنەشلىك

بىلەن مەشرەپنىڭ قولىنى تۇتتى، ــ بوپتۇ، كەتسەك كېتىلى. مەن ئۆزۈم ماڭاي... مەن ماڭالايمەن...

ئاتا ـ بالا قار كېچىپ، مۇزدا تېيىلىپ، ئۆزلىرى چۈشكەن سارايغا قاراپ يول ئالدى. ئۆلكىلىك بانكىنىڭ ھەيۋەتلىك بىناسىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، داشىزى تەرەپتىن كۈتۈلمىگەندە بىر جىپ چىرقىراپ سىگنال بەرگىنىچە يول ئېچىپ چىقىپ كەلدى. جىپنىڭ كەينىدىن قارا قوڭغۇزدەك لۆمشىپ «ئىمكا» كۆرۈندى. «ئىمكا» نى كەينى تەرىپىدىنمۇ يەنە بىر جىپ قوغداپ ماڭغانىدى.

ئادەملەر بىلەن تولغان چوڭ كوچا «ئىمكا» ئۆتۈپ كەتكۈچە بىر پەس تىمتاس بولۇپ قالدى. «ئىمكا» نىڭ كۆرۈنۈشى بىلەن پەيدا بولغان سۈرلۈك ھالەت خېلىدىن كېيىن بېسىلدى.

مەشرەپ قوشۇمىسىنى چىڭ تۇرۇپ، تېڭىرقاش ئالامەتلىرى يېلىنجاپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن، ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان «ئىمكا» غا قاراپ، قەتئىيەت بىلەن:

ــ دۇبەن ... شېڭ دۇبەن ئاشۇ ماشىنىدا، ــ دېدى.

ھاشىم تاغا ئۇنچىقمىدى، ئېغىر تىندى ...

ھاشىم تاغىنىڭ ئۆز بېشىغا چۈشكەن خاپىلىق، ھەسرەت ـ نادامەتكە سايە بولىدىغان نىجاتلىق پەرىشتىسىنى ئىزدەپ، يۈرت ـ ماكانىدىن ئايرىلغىنىغا مانا ئالتە ئاي بولاي دەپ قالدى. «ئۇرۇمچىگە بار، ئادىل پادىشاھنى تاپ، دۇبەن جانابلىرىنىڭ ئايىغىغا ئۆزۈڭنى ئات. داد ـ پەريياد، ئەرز ـ ھالىڭغا شۇ كىشى يەتسە ئەجەب ئەمەس» دەپ مەسلىھەت بەرگەنىدى خەقلەر ئۇنىڭغا.

ھاشىم تاغا: «خۇدا قارىغۇنى كۆزىدىن ئايرىسىمۇ، ھاسىسىدىن ئايرىماپتۇ» دېگەن گەپ بار، «نائۇمىدلىك ــ شەيتانىنىڭ ئىشى. غەيرەت كەمىرى ماڭا يار بولغاي» دەپ، ئاخىرقى مۇلكى بولغان ئىككى ئېغىزلىق ئۆيىنى بەش سەر ئاق تەڭگىگە سېتىپ يول خىراجىتى ھازىرلىغان، ئۇزاق سەرسانلىق ـ سەرگەردانلىقتىن كېيىن ئاخىر ئۇرۇمچىگە كەلگەن، ئىزدەپ ـ سوراپ يۈرۈپ

دۇبەن يامۇلىنى تاپقان، دۇبەننىڭ قوبۇلىغا ئېرىشسىلا، دەردىگە داۋا، رەنجىگە شىپالىق تاپىدىغاندەك، كۆڭلىدە كىچىككىنە ئۈمىد پەيدا بولغانىدى. بىراق، ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن «نىجاتلىق پەرىشتىسى» نىڭ شاپائىتىگە مۇيەسسەر بولۇش ئۈمىدى نېمىشقىدۇر ئۆز قارىسىنى يوقاتماقتا ئىدى. دۇبەن يامۇلى ئالدىدا ئاچ ـ زېرىن تەمتىرەپ، بويىنى قىسىق يېتىمچىدەك پايپېتەك بولۇپ، كۆز تەلمۈرتمىگەن ئىشىكى، بويۇن قىسىپ يالۋۇرمىغان كىشىسى قالمىدى.

«ئاھ، خۇدا، مېنىڭ دەردى ـ ھالىمغا كىم يېتىدۇ؟ !...»

بۇنىڭغا ھېلىغىچە جاۋاب بېرىدىغان كىشى چىقمىدى. ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتقان، ئانچە ـ مۇنچە ھېسداشلىق قىلغان كىشىلەرنىڭ ياخشى تەسەللىسى ئۇنىڭ پەرىشان كۆڭلىنى تىنچىتالمىدى.

ھاشىم تاغا بىلەن مەشرەپ بۇگۇن ئەتىگەندىلا يەنە دۇبەن يامۇلى ئالدىدا پەيدا بولدى. ھاشىم تاغا «جاندىن كەچمىگۈچە جانانغا يەتمەپتۇ، جاسارىتى ئوت چاچراتمىغۇچە ئارزۇ ـ ئارمانغا، دېگەن گەپ بار. ياقا يۇرتتا ئىگىسىز ئىتتەك پىتىراپ يۈرگۈچە، ھەق ـ ئادالەت ئىگىسىنىڭ ئايىغىغا ئۆزۈمنى ئېتىپ، نېمە بولسىمۇ بېشىمغا كەلگەننى كۆرەي. رەھىمدىل ئاللا كۆڭلىگە ئىنساپ بېرىپ، مۇشكۈلۈمنى بىر يولى ئاسان قىلىۋەتسە ئەجەب ئەمەس ...» دېگەن يەرگە كەلدى. ئۇ دۇبەننىڭ ئاشۇ پارقىراق قارا «ئىمكا» دا ئولتۇرىدىغانلىقىنى سوراپ بىلىۋالغانىدى. قارا دەرۋازا ئالدىدا دۇبەننى ئۇزاق كۈتتى، كۆزى قارا «ئىمكا»دا ئىدى. «ئىمكا» كۆرۈنۈشى بىلەن ئۇ بىردىنلا قامىتىنى تىك قىلىپ، گۈرس ـ گۈرس دەسسەپ بېرىپ، يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا تىزلاندى. ئىككى كۆزىدىن تارامىلاپ ياش قۇيۇلۇپ، ئىككى قولىنى ئالدىغا سوزۇپ ئېگىز كۆتۈردى:

ـــ ئەي پادىشاھىم، دۇبەن جىيەن جۇشى ھەزرەتلىرى، بۇ

ئىقلىمدا، ئون سەككىز مىڭ ئالەمدە مېنىڭ دەردۇھالىمغا شېپا بولىدىغان سەندىن باشقا ...

هاشىم تاغىنىڭ پەريادى شۇ يەرگە كەلگەندە، قارا «ئىمكا» ئېغىر سالمىقى بىلەن لۆمشىگىنىچە ئاستا كېلىپ، تۇمشۇقىنى ئۇنىڭ قىرىداپ كەتكەن ساقال - بۇرۇتلىرىغا، قوۋۇرغىلىرى كۆرۈنۈپ قالغان يالاڭ ئەت كۆكرىكىگە تىرەپ توختىدى.

— دۇبەن غوجام، دۇبەن غوجام، بىزدە: «تونۇشى يوق مۇساپىرنىڭ كۈنى، قارىغۇچىسى يوق قارىغۇنىڭكىدىنمۇ يامان» دېگەن گەپ بار. پېقىر بىتەلەي ئالتە ئايدىن بۇيان ئۆزلىرىنىڭ دىدارىغا سېغىنىپ، چۆلدە يېگانە قالغان يارىدار كېيىكنىڭ جان تالىشىپ ...

شۇ پەيتتە، قارا شىلەپىلىك، قارا كۆزەينەكلىك تۆت پايلاقچى بىلەن ناللىق چىگىرىن ئۆتۈك كىيگەن بىرقانچە چېرىك ئوقتەك ئېتىلىپ كېلىپ، يارىدار كېيىككە ئۆزىنى ئۇرغان ئاچ بۆرىلەردەك، هەش - پەش دېگۈچە هاشىم تاغىنى ئوتتۇرىغا ئېلىۋالدى، ناللىق ئۆتۈكلىرى بىلەن دەسسەپ - چەيلەپ، ئاغزى - بۇرنىغا مۇشت بىلەن ئۇرۇپ، ئېگىز كۆتۈرۈلگەن قوللىرىنى كەينىگە قاراسلىتىپ قايرىپ، بىردەمدە ئۇنىڭ يۈز - كۆزلىرىنى قىپقىزىل قانغا بويىۋەتتى.

مەشرەپ: «دادا، ۋاي دادا، مېنىڭ دادام» دەپ دادىسىغا تاشلىنىپ تۇرۇپ، تۇيۇقسىز پەيدا بولغان غايىۋانە بىر ئۇمىد بىلەن «لىپ» قىلىپ «ئىمكا» غا كۆز تاشلىدى. گۈرۈلدەپ تۇرغان ماشىنىدىن دۇبەننىڭ سوقىچاق بېشى، گۆشلۈك ئېڭىكى، يۇمىلاق چوڭ كۆزىنى كۆرۈپ قالدى - دە، كۆزىگە لىققىدە ياش ئالدى.

ئۇنىڭ دۇبەننىڭ بۇ قانلىق پاجىئەدىن دادىسىنى قۇتۇلدۇرۇۋېلىشىنى ئۇمىد قىلىۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى.

بىراق، شۇ تاپتا دۇبەننىڭ بولۇق قاشلىرى هۇرپەيگەن بولۇپ، تەرى ئىنتايىن سۆرۈن ۋە غەزەپلىك ئىدى. مەشرەپ

ئۇنىڭ ئۆز چاپارمەنلىرىنىڭ تۈيۈقسىز يۈز بەرگەن بۇ «غەلىيان» نىڭ ئالدىنى شۇنچە چەبدەسلىك بىلەن ئالالىغانلىقىدىن مىننەتدار بولغاندەك، بۇقا كاجلىقىدەك سىرلىق بىرنەرسە يوشۇرۇنغان توم بويىنى تىك تۇتۇپ، ھەدەپ غالىبلارچە ھەجىيىۋاتقانلىقىنى كۆردى ـ دە، ۋۇجۇدى گويا زەھەرلىك يىلان چېقىۋالغاندەك، بىردىن سەسكىنىپ كەتتى....

چاپارمەنلەر ئاتا ـ بالىنى ئىتنى سۆرىگەندەك دارقىرىتىپ سۆرەپ، غەربىي بىنانىڭ قارشىسىدىكى كونا بۇتخانا تەرەپكە ئېلىپ ماڭدى ... كېيىن ئاتا ـ بالا ئۆزلىرىنى بۇتخانا كەينىدىكى چوڭقۇر قار ئازگىلىدا كۆرۈشتى ....

ھاشىم تاغا شۇلارنى خىيالىدىن ئۆتكۈزۈپ، مەشرەپكە قارىدى:

ـــ ئوغلۇم، كېتەمدۇق؟

ـــ كېتىلى، بۇ يەردە تۇرمايلى، دادا....

ئۇلار نەنمىندىن ئۆتۈپ، دۆڭكۆۋۈرۈك تەرەپكە سىلجىدى. بىراق، نەنمىن مەسچىتىدىن ئۆتۈپ بىرنەچچە قەدەم ماڭمايلا، ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدا ئېيىق، تۈلكە تېرىلىرىگە ئورىلىۋالغان بەگزادە سۈپەت بىر جۈپ ئەر ـ ئايال مۇزدا تېيىلىپ تۈيۈقسىز يىقىلىپ چۈشتى. ھاشىم تاغا ئالدىراپ بېرىپ، يىقىلغان ئەرنى كەينى تەرىپىدىن يۆلىدى، ئايالىنى ئورنىدىن تۇرغۇزۇپ قويدى، ئۇلارنىڭ كىيىم ـ كېچەكلىرىدىكى قارنى قاقتى. مەشرەپ ئايالنىڭ قولىدىن قاچقىپ چىقىپ كەتكەن ئامېرىكان سومكىسىنى نەدىندۇر تېپىپ ئەكېلىپ بەردى.

ـــ ئالدىرىماي مېڭىشىلا، ـــ دېدى ھاشىم تاغا ناتونۇش ئەر ـ ئايالغا غەرەزسىز قاراپ، ـــ بۇ قارمىغۇ يېغىۋەردى. يول تېيىلغاق، يولنىڭ چېتى بىلەن مېڭىشىلا، ئاللا ئۆزى ئامان قىلغاي....

ـــ كاپشىما، قېرى لالما !...، ـــ يىقىلغان كىشى ئۇچلۇق

قاما تۇمىقىنى تۇزەپ، ئايالىنىڭ بىلىكىدىن تۇتتى ۋە ھاشىم تاغىنىڭ يۇزىگە تۈيۈقسىز شالاقتىدە بىرنى تۇكۇردى، — يوقال !... ئاناڭنى....

ئاتا ـ بالا دەسلەپ ھېچنېمىنى چۈشەنمەي ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ قېتىپلا قالدى. كېيىن، مەشرەپ يېرىلغۇدەك بولۇپ، شوخشۇپ ئالدىغا ئېتىلىۋېدى، ھاشىم تاغا چۆچۈپ ئۇنىڭ بىلىكىدىن مەھكەم تۇتۇۋالدى:

— جېنىم بالام، ئاچچىقىڭغا ھاي بەرگىن....

مەشرەپ غەزەپلەنگەن كىچىك يولۋاستەك ھەدەپ يۇلقۇنۇپ، دادىسىنىڭ قولىدىن ئاجرىماقچى بولاتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئوت چېچىپ ئۆزىگە خىرىس قىلماقچى، ئېتىلماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، قاما تۇماقلىق ئادەم كەينىگە داجىدى، ئۇنىڭ قېلىن كالپۇكلىرى ئۇستىدىكى چاشقان بۇرۇتلىرى لىكىلداپ كەتتى، ئۇ مۇزلۇق يەرنى قاتتىق تېپىپ، بار ئاۋازى بىلەن:

— ساقچى !...، — دەپ ۋارقىرىدى.

لېكىن بۇ ئەتراپتا ساقچى كۆرۈنمىدى. ئۇنىڭ قارچىغا كۆزلىرى ئەتراپتىن كىمنىدۇر ئاختۇراتتى. ئۇ بىر پەس ئۆزىنى نەگە قويۇشنى بىلمەي ئەدەپ كەتتى ۋە ئاخىر دېۋەيلەپ كېلىپ، مەشرەپنىڭ بىلىكىدىن كاپپىدە تۇتۇۋالدى:

— ئاناڭنى... يۇر ساقچىغا ! ... ئوغرى...

مەشرەپ بىرلا سىلكىنىپ، بىلىكىنى ئۇنىڭ ئالقىنىدىن چىقىرىۋالدى. دەل شۇ پەيتتە، خۇددى ئاسماندىن چۈشكەندەك، قاما تۇماقلىق ئادەم بىلەن مەشرەپنىڭ ئارىسىدا بىرەيلەن پەيدا بولدى.

— ۋوي، ۋوي، ئەستاغپۇرۇللا، جاڭ چۇجاڭغۇ بۇ ! — ناتونۇش ئادەم قەددىنى تىك تۇتۇپ، قىلچە ھودۇقماستىن قاما تۇماقلىق ئادەمگە ۋەزمىن قاراپ دېدى، — جاڭ چۇجاڭ، سىز مېنى تونۇمىدىڭىزمۇ؟ مەن ئەمەتقۇ، تام مەشچى، توكچى ئەمەت،

سەرگەردان رېمونتچى ئەمەتقۇ؟ ! ھېلىقى چاغدا، ئۆيىڭىزدىكى زىياپەتتە ئېلېكتر سىملىرىغا ئوت كەتكەن كۇنى ... بولدى، ئۇ گەپنى قويايلى. ھېلىمۇ ئىككى قولۇم كۆكسۈمدە، يەنە قانداق ئىشىڭىز بولسا، سىز بىلەن ماڭا تۇزۇتنىڭ لازىمى يوق، ھايت دەۋېتىڭ ـ ھە. لېكىنزە، بۇ قالتىس ئۇقۇشماسلىق بوپتۇ جۇمۇ ! مەن قاراپلا بىلدىم. قارىڭا، بۇ ئاتا ـ بالىغا، ئۇستۇاشلىرى نېمىدېگەن يېلىڭ، قانداق جۇل ـ جۇل، ئالتە شەھەردىن، يىراق سەھرادىن كېلىپ قالغان تەلەيسىز بىچارە ئادەملەر ئىكەنلىكى كۆرۈنۇپ تۇرمامدۇ؟ ئۇلاردىن بىرىكمگە يامانلىق كېلىدۇ دېسە، كىم ئىشىنەر؟ ھېچكىم ئىشەنمەيدۇ. ساقچىغا ئاپىرىپ نېمە قىلىمىز ئۇلارنى. شۇ تاپتا، قىش ـ زىمىستاندا ساقچى ئالامدۇ، كامېر بىلەن جىڭمومىنى بىكارغا بېرىشكە چىدامدۇ؟ ھازىر ساقچىنىڭ ئىچىدە تۇتقان ئادەمنى سولايدىغان بوش ئۆيمۇ يوق. تۇنۇگۈن سوجاڭنىڭ ئىشخانىسىدىكى تام مەش ئىس ياندۇرىدىغان بولۇپ قاپتىكەن، شۇنى تۇزىدىم. ھەممە كامېردا پەۋەس تۇتقۇن....

جاڭ چۇجاڭنىڭ تەرى تۇرۇلدى. ئەمەتنىڭ ئۇزۇن گېپىدىن زېرىكتىمۇ، «تۇتقۇن» لار توغرىسىدىكى گەپ ياقمىدىمۇ ياكى ھەرىدەك چېقىپ ئۇشقىرتىۋاتقان شۇرغاندىن بىزار بولدىمۇ، ئىشقىلىپ، قارچىغا كۆزلىرى بىلەن مەشرەپكە قاراپ بىر ئالىيىۋېتىپ، خوتۇننى قولتۇقلىغىنىچە كەتتى.

ھاشىم تاغا جاڭ چۇجاڭنىڭ سېسىق تۇكۇرۇكىنى ھارسىنغان ھالدا بەلۋېغىنىڭ ئۇچى بىلەن يۇزىدىن سۇرتتى، ئۆزىچە غۇدۇراپ نالىدى:

ـــ تۇۋا، تۇۋا دېگۈلۈك ـ ھە !... مەن ئۇنىڭ زۇۋانىنى بىلمەيمەن. شۇنداق بولغاندىكىن، نېمىدەپ كالدىرلىسىمۇ مەيلىغۇ. نېمىشقا يۇزۇمگە تۇكۇردى؟ چۇشەنمەيمەن، نېمىشقا؟ ! يېشى ئاتمىشتىن ھالقىغان ئاپئاق ساقاللىق بىر ئادەمنى، يەنە كېلىپ، دىلى زەخمەت يېگەن، يۇرىكى زەردابقا تولغان، سورۇلۇپ

تەپرىقىچىلىك ئىچىدە قالغان، قولىدىن كېلىدىغىنى پەقەت مۇزدا يىقىلغان ئادەملەرنى خالىس يۆلەپ قويۇشلا بولغان غەمكىن مۇساپىرنى... ئەجەب ئىش. مەن ئاخىر ئادەمغۇ، نېمىشقا يۈزۈمگە تۈكۈردى، نېمىشقا؟...

ئەتراپتا ئولىشىپ تۇرغان كىشىلەردىن بىرەيلەن هاشىم تاغىغا مۇلايىملىق بىلەن تەسەللى ئېيتتى:

— خاپا بولماڭ، تاغا، هېلىمۇ ياخشى، ئوڭايلا قۇتۇلدىڭىز ئۇنىڭدىن. ئۇ دېگەن ئەمەلدار، هۆكۈمەتنىڭ ئەركە بالىسى، يەنىسىخەيدىن مايىتاغقىچە بولغان يەر يېغى زاۋۇتلىرىنى باشقۇرىدىغان ئادەم، قۇرۇلۇش نازارىتىدىكى جاڭ چۈجاڭ دېگەن شۇ، ئۇنىڭ ئۆيى ئەنە ئاۋۇ بۇلۇڭ كوچىدا، قانداق هەشەمەتلىك ساراي ـ هە ! بۇ ئەتراپتىكى ساقچىلارنى ئۇنىڭ قولىغا ئۆگەنگەن ئىت دېسىمۇ بولىدۇ. سولىتىۋەتسىمۇ سولىتىۋېتىۋېرىدۇ. سىزنىڭ ياخشى نىيىتىڭىز بىلەن ئۇنىڭ نېمە كارى. هېلىمۇ ياخشى ئەمەت ئۇستام كېلىپ قالدى. تونۇش چېغى. رەهمەت دەڭ ئەمەت ئۇستىغا...

ئەمەت يىگىرمە بەش ـ يىگىرمە ئالتە ياشلاردىكى بەستىلىك، تەندۇرۇس، ئۇستىخانىلىرى قاتقان ئادەم بولۇپ، ئۇستىدىكى ماي يۇقۇندىلىرى بىلىنىپ تۇرغان ئەلتېرە قۇلاقچا، كۆك كاجىدىن تىكىلگەن پاختىلىق شىرىق چاپان ۋە كالتە قونچلۇق چىگىرىن ئۆتۈك ئۇنىڭغا ئۆزگىچە سىن بېغىشلىغانىدى. هىم قوشۇما قاش، ئىككى مەڭىز سەل ـ پەل ئالدىغا بۆرتۈپ چىققان، بۇغداي ئۆڭلۈك، ئۆتكۈر قارا كۆزلۈك بۇ ئادەم هاشىم تاغىغا جىددىي سەپسېلىپ تۇرۇپ:

— يۇرۇڭلار، بۇ يەردە تۇرمايلى. دۆڭكۆۋۇرۇككە ... «ئاۋۇال تائام، بەداز كالام» مەن سىلەرنى ئاۋۇال غىزالاندۇراي، قالغان گەپنى كېيىن قىلىشۇالارمىز، — دېدى.

هاشىم تاغا بىلەن مەشرەپ ئەمەتكە نېمىدەپ مىننەتدارلىق بىلدۇرۇشنى بىلەلمىگەندەك، ئۇنىڭغا بىر خىل تېڭىرقاش ئىچىدە قاراپلا قېلىشتى.

ساتىراشخانىدا

دۆڭكۆۋۆرۈك ــ ئۇرۇمچىدە ئەڭ زەلدىن قايناق بازار. بۇ يەردە نۇرغۇن كارۋان ـ سارايلىرى، سەررراپ ـ مۇنچىلار، ساتىراشخانىلار، سودىگەر ـ تىجارەتچىلەرنىڭ ئەينەكلىك دۇكانلىرى، ئاشپۇزۇل، ناۋايخانا، قاسساپ كانارلىرى، مانتا ـ سامسا، ئۆپكە ـ ھېسسىپ، كاۋاپچىلارنىڭ يايمىلىرى بىر ـ بىرىگە گىرەلىشىپ كەتكەن. كەڭرى قارىياغاچلىققا تۇتىشىدىغان ساي بويىدا مەدىكار بازىرى بولۇپ، ئۇ يەردە ئورغاق، ئەندۇۋا، ھەرە ـ كەكلىرىنى قولتۇقىغا قىستۇرۇۋالغان ئىشلەمچى ياش يىگىتلەر، ھۇنەرۋەن ـ كاسىپلار، قېرى ھاممالار، تاقىچى، تۆمۇرچى، تامچى، ھاكچى، رېمونتچىلار خېرىدار كۈتۈپ تۇرۇشاتتى. مەسچىت، قاۋاقخانا ۋە قىمار ئويناىدىغان تاۋكالارمۇ بار ئىدى. خوتەنلىك رەڭدار زىلچا ـ گىلەملىرى، يەكەن، قاغىلىقنىڭ سۇتلۇك ياڭاق، پىستە ـ بادامىلىرى، قەشقەرنىڭ ئالتۇن، كۇمۇشتىن ئىشلەنگەن زىبۇ زىننەت بۇيۇملىرى، شايى ـ ئەتلەسلەر، ئاقسۇنىڭ خۇش پۇراقلىق ئېسىل گۇرۇچلىرى، كورلىنىڭ ئامۇت ـ نەشپۈتى، كۇچانىڭ ئېگەر ـ جابدۇق، يېڭىسارنىڭ دەستىسىگە ئالتۇن، ئالماستىن كۆز قۇيۇلغان غىلاپلىق پىچاق ـ قەلەمتىراچلىرى، تۇرپاننىڭ قوغۇن ـ تاۋۇز، ئۇزۇملىرى مۇشۇ يەردە بازار تاپاتتى. ئىلى ئېتى بىلەن ئالتاينىڭ بورداق قويلىرىنى بۇ يەردىن خالىغانچە سېتىۋېلىشقا بولاتتى. بۇ يەردە كېچە ـ كۈندۈز ئادەم ئۇزۇلمەيتتى، تىجارەت توختىمايتتى...

ئەمەت ھاشىم تاغا بىلەن مەشرەپنى دۆڭكۆۋۆرۈكتىكى تونۇش ئاشپۇزۇلدا غىزالاندۇرغاندىن كېيىن، ئۇلارنى چوڭ يولنىڭ دوقمۇشىدىكى ئىشىك ـ دېرىزىلىرى يېشىل سىرلانغان ئەينەكلىك ساتىراشخانىغا باشلاپ كىردى.

ساتىراشخانىنىڭ ئىشىك پەردىسى تارتىلغان ئىشكى ئالدىدا ئەمەت هاشىم تاغىغا ساتىراشخانا خوجايىنىنى تونۇشتۇرۇپ:

ــ هوشۇر بەگ هىممەتلىك ئادەم. ئالتە شەھەرلىك نۇرغۇن يېتىمچى مۇساپىر بالىلارنى ئۇستا قىلىپ يېتىشتۇرگەن داڭلىق ساتىراش. مەن بۇ يەرگە خېلى جىق يېتىمچى بالىلارنى تونۇشتۇرۇپ قويغان، بەزىسى هۇنەر ئۆگىنىپ يول تېپىۋالدى. ئىشقىلىپ، باشپاناھلىق بولۇپ قالدۇ. مەشرەپكىمۇ بىرەر - يېرىم كىشىلىك ئورۇن چىقىپ قالسا ئەجەب ئەمەس. قارىغاندا، سىلىنىڭ خېلىلا تاۋلىرى يوق كۆرۈنىدۇ. غىزاغىمۇ ئېغىز تەگمىدىلە. بۇ ساتىراشخانا ئىسسىق، بىردەم مەشەدە ئولتۇرۇپ ئارام ئېلىپ تۇرسىلا، مەن بىر كىشىگە ۋەدە بېرىپ قويغان، ئۇنىڭ تام مېشى بۇزۇلغانىكەن، ناھايىتى ئىككى سائەتلىك ئىش، پۇتتۇرۇۋېتىپلا قايتىپ كېلىمەن. ئاندىن سىلىنى خاتىرجەمرەك بىر يەرگە جايلاشتۇرۇپ قويايي، بولمىسا، تار كۆرمىسىلە كەپەمگە ئەكەتسەممۇ بولىدۇ، ــ دېدى.

هاشىم تاغا بىلەن مەشرەپ ئۆتۈك - چورۇقلىرىدىكى قار - مۇزلارنى قېقىۋېتىپ، پاختىلىق ئىشىك پەردىسىنى ئەيمىنىپرەك قايرىپ ساتىراشخانىغا كىردى. ساتىراشخانىدىن هاشىم تاغىنىڭ يۈزىگە «لاپ» قىلىپ راھەتبەخش ئىسسىق ئۇرۇلدى. ئۇ خېلىدىن بېرى مۇنداق هۇزۇرلۇق ئىسسىق ئۆيىنى كۆرۈپ باقمىغانىدى.

ئاتا - بالا ئىككىيلەن ساتىراشخانىدا كىمگە ئاۋۋال سالام بېرەرىنى بىلمەي، قاتار قويۇلغان تىكلىمە ئەينەكلەرگە، ئاق سىرلانغان يۆلەنچۈكلۈك تۆمۇر ئورۇندۇقلارغا ۋە پۈتلىرىنى سوزۇپ يېرىم ئوڭدا يېتىپ ساقال - بۇرۇتلىرىنى ئالدۇرۇۋاتقان خېرىدارلارغا ئەجەبسىنىپ قارىدى. خېرىدارلارنىڭ كۆپىنچىسى سودىگەر بايۋەچچىلەر، كاستۇم - بۇرۇلكا كىيگەن، بېشىغا چاچ قويغان ئەپەندىلەر ۋە بەزىسى سىدام باش موللا سۈپەت كىشىلەر ئىدى.

هاشىم تاغا هوشۇر بەگ دېگىنى قايسى بولغىيدى، دېگەندەك

قىلىپ، ئۆي ئىچىگە كۆز يۈگۈرتتى ۋە:

ــ ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ياخشى كىشىلەر، ھەربىرلىرىنى خۇدا ئامان قىلغاي، ــ دەپ دۇئاغا قول كۆتۈردى. ئۆزىگە جور بولۇپ دۇئاغا قول كۆتۈرگەن مەشرەپكە قارىۋېتىپ، ئىچىدە قانداقتۇر بىر ئايەتنى ئوقۇدى، ــ ئامىن !...

تۇلۇمدەك سېمىز، قارا چوقۇر كەلگەن ھوشۇر بەگ بۇلۇڭ ئورۇندۇقتىن تۇرۇپ، قولىدىكى ئۇستىرىنى ئاق خالىتىنىڭ پېشىگە سۈرتۈۋېتىپ، تىكلىمە ئەينەكنىڭ قىرىغا يۆلەپ قويدى. ئېرىنچەكلىك بىلەن ھاشىم تاغىغا قاراپ كېلىۋېتىپ، تەكچىدىكى گېزىت قەغىزى ئارىسىدىن توغاچتەك قىزىرىپ پىشقان ئىسسىق گىردىنى قولىغا ئالدى:

ــ قېنى، ئاقساقال، مانا بۇ نانىنى ئالسىلا، ــ ھوشۇر بەگ گىردىنى ھاشىم تاغىغا تەڭلەپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا كۆزىنىڭ قىرىدا سەل يىرگىنىپ قارىدى، ــ ھە، قېنى، شۇنداق بولسۇن. دۇئانى سوزمىسىلا، مېنىڭ بۇ دۇكىنىم، كۆرۈپ تۇرۇپلىكى، تىلاۋەتخانا ئەمەس. ھە، مانا، ئىشىك بۇ تەرەپتە. جۇمە كۈنى، خالىسىلا، جۇمە نامىزىدىن كېيىن يەنە كېلەرلا. پېقىر جۇمە نامىزىدىن كېيىن كەلگەن ساھىب ئەقرىبالارنى قۇرۇق قايتۇرمايمەن...

ھاشىم تاغا ھوشۇر بەگ تەڭلىگەن نانىغا قاراپمۇ قويمىدى. كىرپىكلىرىدە قاتقان مۇز ئېرىپ ياشقا ئايلاندى.

ــ خاتا قىلىۋاتىسىز، ئىنىم، ــ دېدى ھاشىم تاغا ئېغىر تىنىپ، ــ بىز دېھقان خەق نانىنى تەر بەدىلىگە قارا تۇپراقتىن، گۆشنى ئوتلاقتىن، مېۋە ـ چېۋىنى دەل ـ دەرەختىن ئالىمىز. خۇداۋەندەكەرىم بىزگە يەرنى، ئوت ـ چۆپلۈكنى، دەل ـ دەرەخنى تەقسىم قىلغان. مۇشۇلارغا ئەجىر قىلساڭ رىزىق ـ نېسىۋەڭ پۈتىدۇ، كۆپ ئەجىر قىلساڭ، كۆپ ئالسەن، ئەجىر قىلمىساڭ ئاچ قالىسەن، دېگەن. خەناخە بۇ نەرسە ئۆزىمىزنىڭ بىساتىدا بولمىسا، قول ـ ئىلكىدە بار بايلارنىڭكىگە بېرىپ ئىشلىسەكمۇ بولۇۋېرىدۇ، ئار ئالمايمىز. لېكىنزە، ياراتقان ئىگەم كۆرۈپ

تۇرۇپتۇ، بۇ كەمگىچە بەندىسىگە قول سوزۇپ باقمىدۇق، تىلەمچىمۇ ئەمەس بىز...

هاشىم تاغىنىڭ سۆزى ساتىراشخانىدىكىلەرگە تەسىر قىلدى. چاچ ئالدۇرۇۋاتقان كىشىلەر بويىنىنى بۇراپ ئۇنىڭغا قاراشتى. هوشۇر بەگ ئوڭايسىزلانغاندەك، گىردىنى تۇتقان پېتى ئىككى تەرىپىگە قارىدى:

ــ هە، هە. گەپقۇ شۇنداق كېلىدۇ. مەن دەيمەنكى، ئەمىسە چاچ ـ ساقاللىرىنى ياساپ قويامتىم؟

ــ يوقسۇ، هاجىتى يوق، ئىنىم، ــ دېدى هاشىم تاغا، ــ بىز بىر بەلەن كىشىنىڭ، ئەمەت ئۇستىنىڭ هاۋالىسى بىلەن هوشۇر بەگنى ئىزدەپ كەلگەنتۇق. ئۇنى بۇغداي نېنى بولمىسىمۇ، بۇغداي سۆزى بار، بېشىغا كۇن چۈشۈپ بويىنى قىسىلغانلارغا يول كۆرسىتىدۇ، سايىۋەن بولىدۇ، دېگەنتى...

هوشۇر بەگ قولىدىكى گىردىنى تەكچىگە قويدى:

ــ هە، هە. مېنى ئىزدىگەنىكەنلا ـ دە. خوپ، قۇلىقىم سىلىدە.

هاشىم تاغا ئۆزى ئىزدىگەن هوشۇر بەگنىڭ مۇشۇ كىشى ئىكەنلىكىگە ئىشەنگۈسى كەلمىگەندەك، نائىلاج، دىدارلىشىش نىيىتىدە ئۇنىڭغا قاراپ ئىككى قولىنى تەڭلىدى.

هوشۇربەگ هاشىم تاغىنىڭ تاشتەك قېتىپ، كۆمۈردەك قارىيىپ كەتكەن قانسىز قوللىرىنى ياقتۇرمىغاندەك، نېرى ـ بېرىلا تۇتۇپ قويدى:

ــ قېنى، گەپ، گەپنىڭ ئۆزىنىلا دېسىلە. كۆرۈپ تۇرۇپلىكى، شۇ تاپتا چۆچەك ئاڭلاشقا ۋاقىت يوق...

ــ ئوبدان، ئوبدان، ــ دېدى هاشىم تاغا، ــ مەن گەپنىڭ پوسكاللىسىنى دەي. قازادا مەن ئۆلۈپ ـ تارتىپ قالسام، مۇنۇ بالام كوچىدا قېپقالارمۇ، يامان يولغا تېيىلىپ كېتىپ قالارمۇ، دەپ ئەنسىرەيمەن. «ئۇستا كۆرمىگەن شاگىرت هەر مۇقامدا يورغىلاپتۇ» دېگەن گەپ بار. «هۇنەرلىك ئەر خار بولماپتۇ»

دېيىشىدۇ كونىلار. شۇ ۋەجىدىن مەشرەپنى ئۆزلىرىگە شاگىرت...

«مانا يەنە بىرى ئۆز ئايىغى بىلەن مېڭىپ كەپتۇ، بۇمۇ ئىشنىڭ ئوڭغا تارتقىنى، جىقلا پۇل سوراپ تۇرۇۋالمىسىلا بولاتتىغۇ» دېگەننى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپ، هوشۇر بەگنىڭ تۇتۇلغان چىرايى ئېچىلدى:

— هىم، مۇنداق گەپ دېسىلە، — هوشۇر بەگ مەشرەپنىڭ ئالدى ـ ئارقىسىغا ئۆتۈپ، سىنچى كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭ تەن تۈزۈلۈشىنى دەڭسەپ كۆردى. بىلەك، ئالىقان، چىمچىلاق قوللىرىنى تەكشۈردى. ئۇنىڭ بۇ ھەرىكىتى ئات ـ قېچىر بېدىكلىرىنىڭ مال بازىرىدىكى ھەرىكىتىگە ئوخشاپ كەتتى، — هىم، ئىنشائاللا، بالىغۇ يامان ئەمەس ئىكەن، ئىشتىهاسىمۇ خېلى بارەك قىلىدۇ، نان قېپى چىقىپ قالماس؟

— يوقسۇ، — دېدى هاشىم تاغا، — پېشانىسىگە پۈتۈلگىنى هالاللىق، ئىنساپتىن باشقىنى بىلمەيدۇ، ئىشقىلىپ، بىز تەقدىرنىڭ قۇلى، ئۆزى قانائەتچان....

— بولدى، گەپنى سوزمىسىلا، قۇلىقى يۇمشاقمۇ ئۆزى، ئېتى نېمىدى؟

— قۇلىقى يۇمشاق، يۇمشاق بولمامدىغان. ئېتى مەشرەپ...

هوشۇر بەگ زىيانغا تەۋەككۈل قىلىۋاتقان قىياپەتتە، ئارىسالدى بولۇپراق دېدى:

— نېمە دەيمىز ئەمدى، «پۇت ـ قولى يېنىك بولسا نېنىنى يەر، بولمىسا بېشىنى» دېيىشىدۇ. مەنغۇ قولى ئوچۇق، يېتىم ـ يېسىرلارغا باغرى كاۋاپ ئادەم. شۇنداقتىمۇ، بۇ بالىغا ئۇچ يىلغىچە هەق بەرمىدۇق دېگەندىمۇ، قورسىقىنى باقىدىغان گەپ...

— ئۇستام، ئېلىپ قالسىلا ئۇنى، — ماشىنىدا چاچ ئېلىۋاتقان يىگىرمە ياشلاردىكى ئاق خالاتلىق، دىققاققىنە بىر يىگىت گەپكە لوقما سالدى، — بېشىغا كۇن چۈشكەن بالىكەنغۇ،

بىچاره تۇرمامدۇ. بۇنىڭدىن بەش يىل ئىلگىرى بۇ دۇكانغا بويۇن قىسىپ كىرگەنده، مەنمۇ ئاشۇنچىلىكلا ئىدىم. پاكىز ئوغۇلكەن. ئۇنىڭغا ئۆزۈم ھۇنەر ئۆگىتەي... مەشرەپ، بۇ يەرگە كەل، ئاداش، مېنىڭ ئېتىم مۇھەممەدجان ...

ھوشۇر بەگ مۇھەممەدجان كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپ بىر ئالىيىۋېلىپ، ھاشىم تاغىغا قادالدى:

ـــ خوپ، ئۆزلىرى بۇگۈنلا كېتەمدىلا؟ خوش دەيمۇ ئەمىسە؟...

ھاشىم تاغا بوغۇلۇپ ـ بوغۇلۇپ يۆتىلىپ كەتتى، نەپسى قىسىلىپ، تىنىقى يېتىشمەي قەغەزدەك تاتىرىپ كەتتى:

ـــ ئاھ خۇدايىم، ئاشۇ دادخاھ، دۇبەن ھەزرەتلىرى ھالىمىزغا يەتكەن بولسا، مەشرەپ بالام بۇ يەردە بويۇن قىسىپ قالماس ئىدى. ئەمدى ئاشۇ بىر چىشلەم يېرىمىزمۇ، ئۆيىمىزمۇ، ھەممىسى تۇگىدى...

«دۇبەن» دېگەن سۆزنى ئاڭلاپ، ھوشۇر بەگنىڭ قۇلىقى دىڭ بولدى، كۆزى چەكچەيدى:

ـــ نېمە، دۇبەن دەمدىلا؟ قايسى دۇبەن؟ !...

ـــ قايسى دۇبەن ئىكەنلىكىنى مەن نېمە بىلەي، ئىشقىلىپ، شېئىڭ دۇبەن دېيىشتى. دۇبەن بىزگە ئىلتىپات قىلمىدى. ھەممە ئارمانلىرىمىز توزغاقتەك توزۇپ كەتتى...

ھوشۇر بەگ بىرنېمىدىن چۆچۈگەندەك ئالاقزادە بولۇپ، پەرىشان ھالدا ئەتراپقا قارىدى:

ـــ ئەستاغپۇرۇللا، بۇ ئادەم نېمە دەيدىغاندۇ. يۇرىكىنى قاپتەك قىلىپ، دۇبەن جەن جۇشى جانابلىرىنىڭ مۇبارەك ناملىرىنى ھېيىقمايلا تىلغا ئېلىۋاتىدا. دۇبەننىڭ نامىغا تىل تەككۈزگەن كىشىنىڭ بوينى جادا ئاستىدا قانسىرايدىغانلىقىنى بىلمەمدىكىنە ئۇ ! ماڭا ئىلتىپات قىلمىدى دېگىنى نېمىسى ! بۇ نېمە پېشكەللىك ! بولدى، «ئاغرىمىغان بېشىمغا ئالتە تاياق» بولدى بۇ ! ماڭا شاگىرت ـ پاگىرت ھاجەت ئەمەس. دۇكىنىمدا

دۇبەن جانابلىرىنىڭ گېپى بولغىنى يوق ۋە مەنمۇ ئۇنداق سۆزنى ئاڭلىمىدىم. كۆپچىلىك كۆرۈپ تۇرۇپسىلەركى، مېنىڭ بۇ ساتىراشخانام دۇبەننىڭ دانا سىياسەتلىرى بەرىكىتىدىن رونىق تېپىۋاتىدۇ، ئۇنىڭ نامىشەرىپلىرىگە داغ تەگكۈزۈشكە يول قويالمايمەن...

شۇنىڭدىن كېيىن، هوشۇر بەگ هاشىم تاغىنىڭ ئالدىغا دېۋەيلەپ كېلىپ، گۆشلۈك بۇرنىنىڭ چانقىنى كېرىپ هۇرپەيدى:

— قېنى، كەشلىرىنى توغرىلىسىلا دەرهال، نېمە تۇرىدىغاندۇ، ئەنە ئىشىك... بۇ تەرەپتە...

مۇهەممەدجان ئارىغا چۈشتى:

— ئۇستام، ئۇنداق قىلمىسىلىرا، نېمە بولىدۇ، مەنمۇ تىكەندەك يالغۇز يېتىمچى. ماڭا ئىنى بولسۇن. مۇساپىرلارنىڭ بېشىنى سىلاش هەرەمگە بېرىپ هەج قىلغاندىنمۇ بەك ساۋاب دەيتتىلىغۇ. ئۇنداق قىلمىسىلارا، ساۋاب قاچىدۇ... سىلىگە مەشرەپنىڭ هېچبىر ئېغىرچىلىقى چۈشمەيدۇغۇ.

— ياق !...، — هوشۇر بەگ تەرسالىق بىلەن قولىنى شىلتىدى، بۇ ئادەم دۇبەنگە...

كۈتۈلمىگەندە، هاشىم تاغا سەنتۇرۇلۇپ يەرگە يىقىلدى. بېشى ئىشىك ياغىچىغا ئۇرۇلۇپ، سۇنايلىنىپ قالدى، كۆزىنىڭ قارىقى تارتىلىپ، ئاغزىدىن دەسلەپ ساقال - بۇرۇتلىرىنى بويap قارا كۆپۈك، ئارقىدىن مونەك - مونەك قارا قان كەلدى، كالپۇكلىرى ئاقىرىپ، چىشلىرى غۇچۇرلىدى.

مەشرەپ: «دادا» دەپ ۋارقىراپ هاشىم تاغىنىڭ ئۇستىگە ئۆزىنى ئاتتى. مۇهەممەدجان قولىدىكى ئۇستىرىنى تاشلاپ، ئالدىراپ مەشرەپنىڭ قېشىغا كەلدى. ساتىراشخانا ئۆرىتۆپە بولۇپ كەتتى. نۆۋەت كۈتۈپ ئولتۇرۇشقان خېرىدارلارمۇ ئوپۇر - توپۇر بولۇشۇپ، هاشىم تاغىنىڭ ئەتراپىغا ئولاشتى.

بايىدىن بېرى هاشىم تاغا بىلەن هوشۇر بەگ ئوتتۇرىسىدا

بولۇۋاتقان گەپ ـ سۆزلەرگە قۇلاق سېلىپ، چاچ ـ ساقىلىنى ئالدۇرۇۋاتقان ئوتتۇرا ياشلاردىكى بىر كىشى ئورۇندۇقتىن تۇرۇپ، گالىستۇكىنى تۈزىدى، دراپ پەلتوسىنى كىيىپ، بوينىغا قېلىن يۇڭ شارپىنى ئورىغان ھالدا كىشىلەرنىڭ ئارىسىغا قىستىلىپ كىردى.

ـــ قارىسىلا، راشىدىن ئەپەندىم، بوۋايغا يامان بولدى، ھەدەپ قان ياندۇرۇۋاتىدۇ، ئۆلۈپ ـ تارتىپ قالمىغىيدى، ـــ دېدى.

ـــ راست، يامان بوپتۇ، ـــ دېدى راشىدىن ئەپەندى، ـــ ئۇنىڭغا نېمە بولغاندۇ؟ گەپ ـ سۆزى ئوڭلۇق، ئورۇنلۇق ئادەم ئىكەن، دېھقان چېغى. ئۆزىگە ئىشەنچى، دېدىللىقى ماڭا ياققانتى. ئۆزىنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى ساقلاشنىمۇ بىلىدىكەن. بىچارە... قېنى، دەرھال ئۇنى دوختۇرخانىغا ئاپىرايلى...

شۇ چاغدا، ئىشىكتە ئەمەت كۆرۈندى، ھاشىم تاغىنىڭ يەردە سۈنايلىنىپ ياتقانلىقىنى كۆرۈپ، ھودۇقۇپ كەتتى. راشىدىن ئەپەندىگە كۆزى چۈشۈپ، كۆزىدە ئۈمىد نۇرىدەك قانداقتۇر بىرنەرسە غىل ـ پال جىلۋىلەندى:

ـــ ۋوي، راشىدىن ئەپەندىم ئىكەنغۇ!... ھۆرمەتلىك راشىدىن ئەپەندىم. ئاتا ـ بالا ئىككىيلەننى ساتىراشخانىغا مەن باشلاپ كەلگەن. بىر ئوبدانلا ئىدى. ئەستاغپۇرۇللا، نېمە ئىشتۇ بۇ؟...

ـــ بولدى، ئۇ گەپنى قويغىن، ئەمەت، ـــ دېدى راشىدىن ئەپەندى ھەمىنىدىن بىر تۇتام قەغەز پۇلنى ئېلىپ ئەمەتنىڭ تۆش يانچۇقىغا سېلىپ قويدى، ـــ بول، ۋاقىتنى ئۆتكۈزمە. بۇ كىشىنى تېزدىن دوختۇرخانىغا ئاپارغىن. دوختۇر ئامال قىلىپ قۇتۇلدۇرۇپ قالسا، مۇنۇ مەشرەپنىڭ تەلىيى. سىلەر مېڭىڭلار، كەينىڭلاردىن مەنمۇ يېتىپ بارىمەن، تۇرماڭلار...

ئەمەت ھاشىم تاغىنى ئاۋايلاپ ھاپاش قىلدى. مەشرەپ بىلەن مەھەممەدجان ئۇنى يۆلەشتى. بىرنەچچە نىمكار يىگىت ئۇلارنىڭ كەينىدىن ئەگەشتى.

ھاشىم تاغىنى ئەكېتىشكەندىن كېيىن، ھوشۇر بەگنىڭ گويا

ئۇستىدىن ئېغىر بىر يۇك ئېلىپ تاشلانغاندەك، تۇتۇلغان چىرايى سەل ئېچىلدى، ئۇ خېرىدارلارغا قاراپ:

— مۆھتەرەم جانابلار، ئەپۇ قىلغايسىلەر، بايىقى نەس باسقان بوۋاي ساتىراشخانامنى پاراكەندە قىلدى، كۆڭلۈمنىڭ ئارامىنى بۇزدى، نان قېپى نىمكارلارنىمۇ تەزدۇردى. ھەرقايسىلىرى بىلەن ئەتە كۆرۈشەيلى. دۇكاننى تاقاشقا مەجبۇرمەن، — دېدى.

— ھېچ ۋەقەسى يوق، ئۇستام، — دېيىشتى خېرىدارلار، — دۇكاننى تاقاشقا ھازىر تېخى بالدۇرغۇ؟...

— ياق! — دېدى ھوشۇر بەگ كېسىپلا، — بۇگۈن مېنى قارا بېسىپتۇ. دۇبەن جانابلىرىنىڭ كۆزى قىرىق، قۇلىقى قىرىق مىڭ دەپ ئاڭلىۋېدىم، ماڭا بىرەر پېشكەللىك كېلىپ قالمىسىلا بولاتتىغۇ...

ھوشۇر بەگ دېرىزە ئەينەكىدىن ئەمەت ھاپاش قىلىپ ئەكېتىۋاتقان ھاشىم تاغىغا زەردە بىلەن ھومىيىۋېلىپ، ئالدىراپ دۇكاننى يېغىشتۇرۇشقا كىرىشتى.

«ئاھ، نۇرسمان قىزىم»

كۇئېنلۇن باغرىدا، تەكلىماكان بويىدا، دەل ـ دەرەخلىرى شالاڭ بىر يېزىدا ھاشىم تاغا، رابىخان، مەشرەپ، نۇرسماندىن ئىبارەت بىر ئائىلە كىشىسى ئىككى ئېغىزلىق مەرئالىق ئۆيگە، رەڭمۇرەڭ گۈللەر بىلەن قاپلانغان كىچىككىنە باراڭلىق ھويلىسىغا، تۆت مو يېرىگە تايىنىپ، يۇرت چوڭى ئىمىن بەگنىڭ ئون ئىككى مو يېرىنى ئورتاقىقا تېرىپ، تۇرمۇشى سېرىقتال ئۆتسىمۇ، كۆپ يىللاردىن بۇيان ئىناق ـ ئېچىل ياشاپ كەلگەن ۋە ئۆز رىزىق ـ نېسىۋىسىدىن رازى ئىدى.

ھويلا ـ ئارامنى قاپلىغان گۈللەر ئون ئىككى ياشلىق قىز نۇرسمانىنىڭ قولى ئىشقا تەگكەندىن كېيىن ئاپىرىدە بولغان. ھاشىم تاغا نۇرسمانغا ئۇمىد باغلاپ، «ئەقىل ياشتا ئەمەس،

باشتا. نۇرسمان قىزىم تۇغۇلغاندىن كېيىن، ئائىلىمىزنىڭ تىرىكچىلىكى ئوڭغا تارتتى. موزايلىق ئىنەكمۇ، ئوغلاقلىق ئۆچكىمۇ، بىر چىرايلىق گۈللۈكمۇ، ھوسۇلدا بەرىكەتمۇ بار بولدى. ئاللاتائالا مۇشۇ قىزىمغا نۇسرەت ئاتا قىلغان بولسا ئەجەب ئەمەس. ئىشقىلىپ، بېشى ئامان بولسۇن» دەپ دۇئا قىلاتتى.

بىر كۈنى ئىمىن بەگ ھاشىم تاغىنى ئالدىغا چاقىرتىپ:

— ھاشىم، سەن ئۇزاقتىن بۇيان مېنىڭ ئون ئىككى مو يېرىمگە تايىنىپ كۆكلەۋاتسەن، شۇنداقمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— شۇنداق، بېگىم، — دېدى ھاشىم تاغا.

— سەن مېنىڭ كونا ئورتاقچىم، — دېدى بەگ، — ھەرھالدا سىنالغان ئادەم. شۇڭا، بۇ يىلدىن باشلاپ ساڭا ئون ئالتە مو يەرنى ئورتاققا بەرمەكچىمەن. بۇنىڭغا نېمە دەيسەن؟

— شاپائەتلىرىگە ھەشقاللا، بېگىم، — دېدى ھاشىم تاغا قولىنى كۆكسىگە قويۇپ، بېشىنى ئېگىپ، — بالىلىرىمنىڭ قولى ئىشقا تەگدى، ئۇنىڭدىن كۆپرەك بولسىمۇ تېرىپ كېتەلەيمەن...

— ھىم...، — دېدى بەگ، — بۇ گېپىڭ جايىدا بولدى. ئەمدى ساڭا بىر مەسلىھەت. مەن ئېتىز ـ ئېرىقلىرىمنى ياپسالماقچى. سېنىڭ ھېلىقى تۆت مو يېرىڭ ئېتىزلىرىمنىڭ ئارىسىدا قاچانغىچە قوغۇنلۇقتىكى شۇمبۇيىدەك قىستۇرۇلۇپ تۇرۇۋېرىدۇ؟ سەن ئاشۇ تۆت مو يېرىڭنى ماڭا سېتىپ بەرگىن...

بۇ گەپنى ئاڭلاپ، ھاشىم تاغا بېشىدىن بىر قاپاق مۇزلۇق سۇ قۇيۇلغاندەك، ئەندىكىپ كەتتى:

— سەن خاتىرجەم بولۇۋەر، — دېدى بەگ، — تۆت مو يېرىڭنى ماڭا سېتىپ بەرسەڭ، ئۇنى يەنە ئون ئىككى مو يېرىمگە قوشۇپ، ئۆزۈڭگە ئورتاقا بېرىمەن. ئون ئالتە مو يەرگە ئىگە بولسەن. قانداق، بۇ مەسلىھەت ساڭا ياققاندۇ؟

— يوقسۇ، — دېدى ھاشىم تاغا بېشىنى چايقاپ، — ئاتا ـ بوۋامدىن تارتىپ، بىز ئۇچ ئەۋلادقا بۇ يۇرتتا نېسىپ بولغىنى

ئاشۇ تۆت مو يەر. بۇ بىر پارچە يەر مېنىڭ يىلتىزىم، تىرىكچىلىكىمنىڭ نام ـ نىشانى، بالا ـ چاقلىرىمنىڭ ئالدىدىكى يۇز ـ ئابرۇيۇم. مەن بۇ يەرنى ساتمايمەن...

شۇ كۈنى كەچتە ئىمىن بەگ تۆت مەسلىھەتچىنى ئۆيىگە چاقىرتىپ، مۇنداق دېدى:

ـــ ھاشىمنى كۆندۈرۈڭلار. ئۇ ھېلىقى تۆت مو تاتىراڭغۇ يېرىنى ماڭا سېتىپ بېرسۇن. ئېتىز ـ ئويمانلىرىم ئارىسىدا باشقىلارنىڭ يېرىنىڭ بولۇشىنى خالىمايمەن. بۇ يېزىدىكى نەچچە يۇز ئۆيلۈكنىڭ تولىسى ماڭا ئورتاقچى، ئىجارىكەش. ئاچتىن ئۆلگىنى يوققۇ. ھاشىمۇ، باشقىلارمۇ ماڭا تەلمۈرۈپ، ئىلتىجا قىلىپ كۈننىڭ سېرىقىنى كۆرۈشى لازىم. ئۇنىڭغا نېمە كەم؟ مەن يەنە ئاتىنىڭ قاشقىسىدەك يەرلىرىمنى ئۇنىڭغا ئورتاقلاپ بېرىمەن دەۋاتىمەنغۇ، مېنىڭ بۇ نىيىتىمنىڭ قەيىرى يامان؟...

تۆت مەسلىھەتچى ئىككى ئوتتۇرىدا بىر ھەپتە قاتراپ، ھاشىم تاغىغا گەپ يېدۈرەلمىگەندىن كېيىن، ئىمىن بەگ ھاشىم تاغىنى يەنە ئالدىغا چاقىرتتى:

ـــ بوپتۇ، مەنمۇ زورلىماي، سەنمۇ ئۇ تاتىراڭغۇ يېرىڭنى چېكەڭگە قىس. مەن بىر مەسلىھەت بەرسەم كۆنەمسەن؟

ـــ ئىلتىپاتلىرى، بېگىم ...

ـــ ئۇنداق بولسا، ـــ دېدى بەگ، ـــ سەن نەچچە يىلدىن ئورتاقلا تېرىۋاتقان ئون ئىككى مو يېرىمنى سېتىۋال. خەق ئادىل پىچىپ قويسۇن، ناھايىتى خۇنى ئالتۇن ـ كۈمۈش...

ھاشىم تاغا خۇرسىنىپ كۆزىنى يوغان ئاچتى:

ـــ بېگىم، ـــ دېدى ئۇ، ـــ مەن گېپىي ئوچۇق ئادەم. بۇ، ئادەم بوزەك قىلغانلىق، ئۆلۈكتىن كېپەن تىلىگەنلىك. ئۆمرۈمگە كېلىپ ئالتۇن ـ كۈمۈش دېگەننىڭ قانداقلىقىنى كۆرۈپ باققىنىم يوق. ئون ئىككى مو يەرنى قايسى ئالتۇن ـ كۈمۈشكە سېتىۋالىمەن؟

ـــ ھاشىم ! ـــ دېدى بەگ تېرىكىپ، ـــ بىلىپ قوي،

ئۇيغۇر كىتاب بوغچىسى www.uyghurkitap.com

ھەرقانچە ياۋا ئاتمۇ مېنىڭ قولۇمدا ياۋاش قوزىغا ئايلانغان. مېنىڭ گېپىم گەپ. يا سەن تۆت مو يېرىڭنى ماڭا ئالتۇن - كۈمۈشكە ساتىسەن، ياكى مېنىڭ ئون ئىككى مو يېرىمنى ئالتۇن - كۈمۈش تۆلەپ ئالىسەن!

— يوقسۇ، — دېدى ھاشىم تاغا، — مەن بۇنىڭغا ئاجىز. يەرمۇ ئالمايمەن، يەرمۇ ساتمايمەن...

دوق - پوپوزا، قىستاق - سوراق بىلەن ئاردىدىن يېرىم ئاي ئۆتۈپ كەتتى. بەگ تەرىپىدىن ئۇچىنچى قېتىم ئالدىغا چاقىرتىلغاندا، ھاشىم تاغا ئىمىن بەگنىڭ كەيپىنىڭ بۇگۈن بۆلەكچە خۇش چاغ ئىكەنلىكىنى سەزدى.

— بوپتۇ، ئۆتكەن ئىشقا سالاۋات، — دېدى بەگ ھاشىم تاغىغا، — نېمىلا دېگەنبىلەن سەن يەنىلا كونا ئورتاقچىم ئەمەسمۇ؟ گەپ مۇنداق، بۇگۈن - ئەتە تېرىقچىلىق باشلىنىپ كەتسە، ساڭىمۇ، ماڭىمۇ تەس بولىدۇ. مەن ئەمدى ئون ئىككى مو يېرىمنى ئورتاقتا بەرمەيدىغان بولدۇم. خالىساڭ ئىجارىگە ئال. توختام تۈزىمىز. بۇنىڭغا نېمە دەيسەن؟

ھاشىم تاغا ئويلىنىپ قالدى.

ئورتاقچىلىق — خامانغا چۈشكەن دانىنى تەڭ بۆلۈشىدىغان، پايدا - زىيىنىغا تەڭ ئىگە بولىدىغان ئىش. ئىجارە بولسا توختامنامىدە پۈتۈلگەن دانىنى يەردىن چىقمىسۇن - چىقمىسۇن چوقۇم تۆلەيدىغان گەپ. ھاشىم تاغا: «ھەي... بەگنىڭ گېپىنىڭ تېگىدە بىر ھېر شەيتانلىق بارمىكىنە» دەپ گۇمانلاندى. بىراق، بەگ ئون ئىككى مو يېرىنى ئورتاقتا بەرمىسە، ھاشىم تاغىنىڭ تىرىكچىلىك يولى كېسىلىپ، ئەڭ تۆۋەن دەرىجىدىكى غورىگىل تۇرمۇشقىمۇ كېپىللىك قىلغىلى بولمايتتى.

— ھاشىماخۇن، بېگىم ياغدەك گەپ قىلدى، — دېدى بەگنىڭ ئاق سەللىلىك مەسلىھەتچىسى ھاشىم تاغىغا سالا قىلىپ، — ئورتاقتا تېرىدىلا نېمە، ئىجارىگە ئالدىلا نېمە، بېگىمنىڭ ئىلتىپاتىغا ھەقسالا دېگۈلۈك. ناۋادا بۇ يەر سىلىگە لازىم

بولمىسا، ئۇنىڭغا كۆز تىكىپ تۇرغان ئادەم كۆرمەك...

بۇ گەپ راست ئىدى. ھاشىم تاغا نائىلاج رازى بولدى.

يۇرت ئاقساقاللىرى «زىخمۇ كۆيمىسۇن، كاۋاپمۇ ھەم» دەپ شەپ، ئون ئىككى مو يەرنىڭ يىللىق ئىجارىسىنى ئويلىمىغان يەردىن بىر يۇز يىگىرمە چاركى، يەنى چارىكى بىر يۇز ئاتمىش جىڭدىن بىر مىڭ توققۇز يۇز يىگىرمە جىڭ بۇغداي پىچىپ قويدى، بۇ پىچىم ھاشىم تاغىنىڭ كۆڭلىدىكى بورداقتىن خىلىلا تۆۋەن بولۇپ، بۇ يەرگە ئوبدان ئىشلىسە، ئۇنىڭدىن ئۈچ يۇز چارەك، يەنى تۆت مىڭ سەككىز يۇز جىڭ ئەتراپىدا بۇغداي ئېلىشقا كۆز يېتەتتى.

شۇ ۋەجدىن ئۇ ئوغلاقلىق ئۆچكىسىنى سېتىپ ئۇرۇقلۇقنى يېڭىلىدى، ئېھتىيات ئۈرىسىدا تېجەپ ساقلىغان ئاز ـ تولا بۇغداي ـ قوناقنى كۈنجۈرىگە تېگىشىپ قىغ بىلەن ئىلەشتۇرۇپ، يەرنى قۇۋۇۋەتلەندۈردى. بىر ئائىلىدىكى تۆت جان كىشىنىڭ بىر كۈز، بىر ئەتىياز تەر ئاققۇزۇش بەدىلىگە ئون ئىككى مو يەردىكى بۇغداي مايسىلىرى ئاتنىڭ يالدەك يەلپۇنۇپ تاختا بولدى.

بىراق، دان سۈيى قۇيۇلىدىغان ھالقىلىق چاغدا، كۆكۈېشى مانا ـ ئەنە دەپ سۇ نۆۋىتىنى قايتا ـ قايتا كەينىگە سوزۇشى دان تۈتۈۋاتقان بۇغدايىنى سۈت ئۇرۇقى قىلىپ، پۈچەكلەشتۇرۇپ، سېرىق غازاك قىلىۋەتكىلى تۇردى.

ـــ ھوي كۆكۈېشى، ـــ دەپ تومۇ بېشىغا باردى ھاشىم تاغا ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالماي جىلە بولۇپ، ـــ سىلى مېنى تىرىك تۇرۇپلا دوزاخقا كىرسۇن دەۋاتاملا؟ ئۆستەڭنى تەڭ چاپتىم، سۇ ھەققىنى تۆلىدىم، بىر كۈنمۇ ھاشاردىن قالغىنىم يوق. بۇغدىيىمنىڭ قۇرۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇرۇپ، مېنى سىلى نېمە كويغا سالاي دەيلا !...

ـــ دېگەنلىرى دۇرۇس، ـــ دېدى كۆكۈېشى، ـــ ھازىر سۇ ئىمىن بەگنىڭ بۇغدايلىرىنى سۇغىرىۋاتىدۇ، قاچان سۇغىرىلىپ

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى
www.uyghurkitap.com

بولىدىغانلىقىمۇ ئېنىق ئەمەس. بەگدىن ئىجازەت ئالسىلا، سۇ سىلىنىڭ ئېتىزغا ئاقىدۇ...

هاشىم تاغىنىڭ پەريادىغا ئىمىن بەگ پىسەنت قىلىپمۇ قويمىدى، ئەكسىچە:

— سەن نېمانداق قائىدە بىلمەيدىغان ئادەمسەن؟ بۇ يەردە بۇغدايغا بىرلا قېتىم دان سۈيى قويۇلىدىغۇ. ئاۋۋال مېنىڭ بۇغدايلىرىم سۇغىرىلىپ بولسۇن. قالغىنىنى كېيىن كۆرەرمىز، — دەپ هويلىسىدىن قوغلاپ چىقاردى.

بەگنىڭ يىللىقچىلىرى هاشىم تاغىغا تەسەللى بېرىپ:

— هاشىم تاغا، بىزنى دېدى دېمە. بەگنىڭ بۇغدايلىقىغا بىرلا قېتىم سۇ قويىمەن دېگىنى يالغان. هازىر بىز ئۇنىڭ ئېتىزلىرىغا ئىككىنچى قېتىم دان سۈيى قويۇۋاتىمىز. گەپ ئاشۇ كۆكۈپشىدە، — دېيىشتى.

هاشىم تاغا ئون ئىككى مو يەردىكى بۇغداينىڭ قۇرۇپ سېرىق سامانغا ئايلانغانلىقىنى كۆرۈپ، ئىچى سىيرىلدى، كۆزلىرىدىن تارىلاپ ياش تۆكۈپ، بەگ بىلەن كۆكۈپشى ئوتتۇرىسىدا يۇگۇرۈپ يۈردى، لېكىن ئۇنىڭغا سۇ نۆۋىتى زادىلا كەلمىدى.

هاشىم تاغا ئاخىر بەگنىڭ غەزىنى پەملىدى:«ئۇ مېنىڭ تۆت مو يېرىمنى مۇشۇ يول بىلەن قولغا چۈشۈرمەكچىكەن ـ دە !...»

هاشىم تاغا ساداقتىن قويۇۋېتىلگەن ئوقيادەك ئېتىلىپ، ئۇدۇل بەگنىڭ ئۆيىگە قاراپ يۈگۈردى...

مۇشۇ پەيتتە، چىڭقىچۈش مەزگىلىدە نۇرسىمان ئۆزۈنىڭ تۆت مو يېرىدە موزايلىق ئىنىكى ئۇچۇن ئوت ـ چۆپ ئوتاۋېتىپ، ئون ئىككى مو بۇغدايلىقنىڭ نېرىقى چېتىدە يوچۇن بىر ئادەمنىڭ لاغايلاپ يۈرگەنلىكىنى كۆردى. بۇ ئادەم ئەتراپقا نېمىشقىدۇر هودۇقۇپ قارىۋېتىپ، نېمىنىدۇر «لاپ» قىلىپ ياقتى. كۆزىنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ئارىلىقتا، ئەجدىها تىلىدەك بىر پارچە قىزىل يالقۇن ۋاشىلداپ بۇغدايلىققا تارقىلىپ كەتتى.

— دادا، ۋاي دادا !... ئوت ! — قىز يامىرىغان ئوتقا قاراپ

يۇگۇردى. لېكىن ئەتراپتا ھېچكىم يوق ئىدى.

نۇرسىمان بۇغدايلىققا بېرىشىغا چوڭقۇر ئېرىق ئىچىدىن بىر كىشى سەكرەپ چىقتى ـ دە، قىزنىڭ قولىنى «كاپ» قىلىپ تۇتۇپ، ئاغزىغا بەلۇڭنىنى كەپلىدى ۋە ئۇنى چۇجە ئالغان سارىدەك قولتۇقىغا قىسىپ، ئىككى تاقلاپلا يارلىق تەرەپكە ئەپچۇشۇپ كەتتى...

ھاشىم تاغا ئاتا مىراس تۆت مو يېرىنىڭ «ئوت ئاپىتى» ۋەجىدىن ئۇن ـ تىنسىزلا بەگنىڭ قولىغا ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى بىلىپ ھوشىدىن كەتتى. ئۇ ھوشىغا كەلگەندە، قېشىدا نۇرسىمان يوق ئىدى ۋە بۇ قىزنىڭ قەيەرگە غايىب بولغانلىقىنى ھېچكىم دەپ بېرەلمىدى. ھاشىم تاغا تۆت مو يەرنىڭ غېمىدە ئەمەس، نۇرسىماننىڭ ھەسرىتىدە پەرياد چېكىپ سىراق بولايلا دەپ قالدى. كېيىن بەزىلەر:

ـــ ھاشىم تاغا، ئۆزۈڭنى تۇت. نۇرسىمان قىز ئوغرىلانغان، ئۇنى شەھەردە ئىمىن بەگنىڭ سارىيىدا خەقلەر كۆرۈپ قالغانمىش. كېيىن، شايى ـ ئەتلەسچى بىر سودىگەر قىزنى جىق پۇلغا سېتىۋېلىپ، كۆتەك ھارۋىغا سېلىپ، تاغ ئارقىسىغا ئەكەتكەنمىش، دېگەن گەپ بار...، ـــ دېيىشتى.

بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ، ھاشىم تاغا ئىككى قولىنى ئاسمانغا كۆتۈرۈپ، خۇداغا ناله قىلدى:

«ئەي پەرۋەردىگارىم، بىز ساڭا نېمە گۇناھ قىلغان؟ ! ھالال ئەمگىكىمىز بىلەن كۇننىڭ سېرىقىنى كۆرۈپ كېلىۋاتقان ئادەملەر ئىدۇق. بەندىسى تۇگۇل، قۇرت ـ قوڭغۇزغىمۇ يامانلىق تىلىمىگەنمىز. ئاسماندىن سالجا يېغىپ بىردىنلا ئاخىر زامان بولغاندەك، بىر ئۆي كىشىلىرى شۇنداق ئاسان تېرىپىرەن بولۇپ كېتەمدۇ؟ !... ئاھ، مېنىڭ نۇرسىمان قىزىم ! جېنىم بالام، سەن ھازىر قەيەردە؟ ! مەن نېمىلا بولمىسۇن ئادالەت پەرىشتىسىنى ئىزدەپ تاپىمەن، ئىنساپ ـ دىيانەت، مېھىر ـ شەپقەت كۆتۈرۈلگەن بۇ ئىگىسىز دۇنيا ئۇستىدىن ئەرز ـ شىكايەت

قىلمەن. ئاھ، مېنىڭ قىزىم، ئاھ، نۇرسىمان !...»

ھاشىم تاغا ئادالەت پەرىشتىسىنى ئىزدەپ ماڭغان مۇشەققەتلىك ئۇزۇن سەپىرىدە ــ كورلىغا كىلىپ، ئوتتۇز بەش يىللىق جاپاكەش ھەمراھى رابىخاندىن ئايرىلىپ قالدى. يالغۇز قىزى نۇرسىمانىنىڭ ئوتىدا پۇچىلانغان مىسكىن ئانا بۇ يەرگە مىڭ بىر مۇشەققەتتە ئاران يېتىپ كەلگەنىدى. بارلىق تومۇرلىرىدىن ھەممە قان سۇمۇرۇۋېلىنغاندەك، پۈت ـ قوللىرى دىرىلدەپ تىترەپ، بەدىنىدىن مۇزدەك تەر قۇيۇلۇپ، كۆز جىيەك، كالپۇكلىرى كۆكىرىپ، تۇيۇقسىز يەرگە يىقىلدى. تولا يىغلاپ قۇرۇپ كەتكەن كۆزلىرىنى ئىككى كۇنگىچە ئاچماي ئۇن ـ تىنسىز ياتتى ـ دە، جىمجىتلا جان ئۇزدى. جان ئۇزۇش ئالدىدا قانسىز ئاجىز قوللىرىنى تەسلىكتە مىدىرلىتىپ، بويىنىدىكى كۆندىن تىكىلگەن ئۇچبۇرجەكلىك تۇمارچە ۋە تۇمارچىنىڭ ئىككى تەرىپىگە ئۇچ تالدىن ئالتە تال قىزىل مارجان ئۆتكۇزۇلگەن ئاسقۇنى ئېلىپ، مۆلدۇرلىگەن كۆزلىرى بىلەن مەشرەپكە تەلمۇرۇپ قارىدى:

ــ ئوغلۇم، ئېسىڭدە تۇت. سىڭلىڭ نۇرسىمان سەندىن ناھايىتى تۆت ياشلا كىچىك ئىدى. شۇ بالىنى ئىزدەپ تاپىمىز دەپ ئاز سەرسان بولمىدۇق. مەن بولالمايدىغان ئوخشايمەن. سىلەر شۇ قىزنى ئىزدەپ تاپقان كۈنى گۆرده ئاندىن مېنىڭ كۆزۈم يۇمۇلىدۇ. بۇ قىزىل مارجاننى سىڭلىڭنى تاپقان كۈنى ئۆز قولۇڭ بىلەن «ئانامنىڭ تەۋەررۈكى» دەپ بوينىغا ئېسىپ قوي. بۇنى رەھمەتلىك ئانام ماڭا ئاسقان، ئانامغا بولسا چوڭ ئانام ئېسىپ قويغانىكەن. تۇمارچىنىڭ ئىچىدە خاسىيەتلىك ئايەت پۈتۈلگەن قەغەز بارمىش، مارجان ــ ئاددىي تاش. لېكىن ئۇ بىزگە نەچچە ئەۋلاد ئانىلاردىن مىراس بولۇپ كېلىۋاتقان تەۋەررۈك سوۋغا ... داداڭدىن ئەنسىرەيمەن، ئۇنىڭدىن بىردەمۇ ئايرىلما... ئاھ، مېنىڭ نۇرسىمان قىزىم...، ــ دېگەن ئاخىرقى گېپىنى ئاران دېيەلىدى.

— ئانا، جېنىم ئانا !... كۆزۈڭنى ئاچ...
— ئاھ، مۇرەببىم، ئاھ، قېرىندىشىم !...
ھاشىم تاغا بىلەن مەشرەپنىڭ پەريادى تاكى رابىخانىڭ قەبرىسى قاتۇرۇلۇپ بولغۇچە ئۇزۇلمىدى.

راشىدىن ئەپەندى

راشىدىن ئەپەندى ھاشىم تاغىنىڭ كارىۋىتىنىڭ قېشىدا ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ يۈقىرىقى ئىزگۈ مۇڭلىرىنى شۇ يەرگىچە ئاڭلىدى.
ھاشىم تاغا يەنە ئۆز ئۆمرىدىكى بەختسىزلىكلەر ھەققىدە جىق نەرسىلەرنى دەپ بېرىشكە تەمشەلگەن بولسىمۇ، لېكىن ماغدۇرى يەتمىدى: كارىۋات ئۈستىدە قانتى بوغقۇچلانغان قۇشتەك تۇگۈلۇپ، ئىككى قولى بىلەن كۆكرىكىنى چىڭ بېسىپ، بىئارام بولۇپ كەتتى. كۆز چاناقلىرىدىن تىنىمسىز ئاققان ياش سولغۇن مەڭزلىرىدىن سىرغىپ، ساقال - بۇرۇت ۋە كالپۇكلىرىنى ھۆل قىلىۋەتتى، ئۇ كالپۇكلىرىدىكى چۈچۈمەل ياشنى قان داغلىرى ئۈيۈپ قالغان تىلى بىلەن يالىدى - دە، شۇك بولۇپ قالدى. كېيىن ئۆندەرىگەندەك، چۆچۈپ بېشىنى كۆتۇرۇپ:
— بالام... مەشرەپ... مەن...، — دېدىيۇ، بېشى ئىختىيارسىز كارىۋاتقا سىيرىلىپ چۈشتى....
راشىدىن ئەپەندى بېشىنى ئېگىپ، ھاشىم تاغىغا قاراپ بىر مىنۇتچە سۈكۈت قىلىپ تۇرغاندىن كېيىن، مەشرەپنىڭ قولىنى تۇتۇپ، بىرنەچچە ئېغىز تەسەللى سۆزى ئېيىتتى. ھاشىم تاغىنىڭ جەسىتى مۇساپىرلار قەبرىستانلىقىغا دەپنە قىلىندى. تۇپراق بېشىدىن ئەڭ ئاخىرىدا قايىتقان ئۇچ كىشى راشىدىن ئەپەندى، ئەمەت ۋە مەشرەپ ئىدى. راشىدىن ئەپەندى مەشرەپنى ئەمەتكە تاپشۇرغاندىن كېيىن، قايغۇلۇق مۇسىبەت ئىچىدە ئۇلار بىلەن خوشلاشتى.

ئۇيغۇر كىتاب بېكەتلىرى www.uyghurkitap.com

ئەمەت مەشرەپنى ئۆزىنىڭ ئالتە كۆادرات مېتىر كېلىدىغان كۇمىلاچ تاملىق ئىجارە كەپىسىگە ئەكەتتى. مەشرەپ بۇ كەپىدە كېچىسى ئەمەتكە ھەمراھ بولۇپ يېتىپ، كۇندۇزى بىر ھەپتىگىچە مۇساپىرلار قەبرىستانلىقىدا دادىسىنىڭ قەبرىسىنى پىرقىراپ، يىغلاپ ـ قاقشاپ يۇردى. بۇ كەملەردە، تۇيۇقسىز كەلگەن جۇدالىق زارى، يۇرەك ـ باغرىنى ئۆرتىگەن داۋاسىز يارا ئۇنى ھەمىشە بېشىنى سېلىپ، چىرايىنى سارغايتىپ يۇرىدىغان، كەم سۆز، مىسكىن يىگىت قىلىپ قويغانىدى. كېيىن، ئۇ ئەمەتنىڭ نەسىھەتىگە قۇلاق سېلىپ، ھوشۇر بەگنىڭ ساتىراشخانىسىغا كېلىپ ئورۇنلاشتى. ئەلۋەتتە، بۇ ئىشقا راشىدىن ئەپەندى كۆڭۈل بۆلگەن، ئارىلاشقانىدى.

قۇياش پارقىراپ، قار ـ مۇزلار ئېرىپ تۇگىدى. ئۇرۇمچىنىڭ پاتقاقچىلىق كۇنلىرى ئاخىرلاشتى.

ھوشۇر بەگنىڭ ئەينەكلىك ساتىراشخانىسى ئىلگىرىكىدەكلا ئاۋات، خېرىدارلار كۆپ ئىدى. مۇھەممەدجاننىڭ جان دوستلۇق كۆرسىتىشى، يار ـ يۆلەكتە بولۇشى ئارقىسىدا مەشرەپ بۇ يەرگە ئاستا ـ ئاستا كۆنۇپ قالدى.

بىر كۇنى مەشرەپ مۇھەممەدجان بىلەن مۇنچىدىكى ھۇجرىسىغا كېتىۋېتىپ، ئۇنىڭدىن سورىدى:

ـــ ھوشۇر بەگ ئۇستام بىر قىسىملىغۇ، ئاداش؟

ـــ بىر قىسىملا ئەمەس، ئۆتۈپ كەتكەن مۇتتەھەم دېگىنە، ـــ دېدى مۇھەممەدجان، ـــ بۇ ئادەمنىڭ داڭقى بارلىقى راست. ھۇنەر دېسەك گۇل كەلتۇرۇۋېتىدۇ. ئۇنىڭغا ئورۇمچىدە قول قويمايدىغان ساتىراش يوق. مەن ساڭا دېسەم، مىسال، شېك دۇبەن جانابلىرى تەختكە چىققاندىن كېيىن ئىككى ـ ئۈچ يىلغىچە ئۇنىڭغا چاچ ئالدۇرغانىكەن. كېيىن، ئۇستىرا بىلەن كاللامنى ئېلىۋەتمىسۇن دەپ قورقتىمكىن، ئۇنى دۇبەن يامۇلىغا كىرگۇزمەيدىغان بوپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ، ئۇستامنىڭ ھۇنىرىنى دەپ بۇ يەرگە ھەر ـ ھەر ئەمەلدارلار، جاھانكەچتى ئەپەندىلەر،

سوۋېت، ئىنگلىز كونسۇللىرىنىڭ خىزمەتچىلىرىمۇ كېلىپ تۇرىدۇ دېگىنە. گەپ ھۇنەردە. «ھۇنەر قىلسا ئۇنەر» دېگەن سۆزگە بەكمۇ ئەقىدە قىلىدۇ ئۇ.

— ئەمىسە مەن ئىككى ئايىنىڭزى ئۇنىڭ قولىغا ئۇستىرا ئالغىنىنى كۆرمىدىمغۇ؟

— نەدىكى گەپنى دەيسەنكەن، ئاداش، — دېدى مۇھەممەدجان بارغانچە قىزىشىپ، — مەن ساڭا دېسەم، مىسال، ھوشۇر بەگنىڭ شۇ تاپتا ئۇرۇمچىدە تۆت يەردە دۇكىنى، بىر يەردە مۇنچىسى بار. سەندەك، مەندەك ئوتتۇزچە يېتىمچى ئۇنىڭغا نىمكارچىلىق قىلىدۇ. ئۇ ئۆزى قولىغا ئۇستىرا ئالسا، دۇكانلىرىنى كىم باشقۇرىدۇ؟ ساتىراشخانىغا راشىدىن ئەپەندىمدەك كاتتا ئەربابلار كېلىپ قالمىسىلا، ئۇستام قولىغا ھەرگىز ئۇستىرا ئالمايدۇ. ئىلگىرى ئۇنى «ھوشۇر ساتىراش» دېيىشەتتى، كېيىن «ھوشۇر بەگ» دېيىشىدىغان بولدى. گەپ نېمىدە؟ گەپ تۆت دۇكان، بىر مۇنچىدا...

— ئەمىسە سەن ئۇنى مۇتتەھەم دېدىڭغۇ؟ — مەشرەپ بىرئاز ئەجەبلىنىپ مۇھەممەدجانغا قارىدى.

— مۇتتەھەم، ئەلۋەتتە مۇتتەھەم ! — مۇھەممەدجان يول ياقىسىدىكى ناۋايخانىدىن تۆت گىردىنى سېتىۋېلىپ ياغلىقىغا تۇگگەچ داۋام قىلدى، — بىلسەڭ، ئۇنىڭغا قەرزگە بوغۇلمىغان بىرمۇ نىمكار يوق، ھەممىسىنىڭ بوينىغا سىرتماق سېلىقلىق. مەن ئۆزۇمنى ئېيتسام، مىسال، ساڭا ئوخشاشلا بىر قارا يېتىمچى، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ مېھىر ـ شەپقىتىگە مۇيەسسەر بولالمىغان بىۋاك شۇمتەك بولۇپ ئۆستۈم. تەقدىر مېنى ساڭا ئوخشاشلا مۇشۇ ساتىراشخانىغا ئەكېلىپ تاشلىدى. بەش يىلغىچە بۇ دۇكاندا بىكارغا ئىشلىدىم. زېھنىم جايىدا، قولۇم ئەپچىل بولغاچقا، ساتىراشلىقنىڭ ئۇجۇر ـ بۇجۇرىنى، يېڭى پاسوندا چاچ ئېلىشنى، خېرىدارلارنىڭ دۇمبىسىنى مۇجۇپ، تارغىقىدىن قاس چىقىرىپ، بويۇن سۆڭەكلىرىنى غۇچۇرلىتىپ

راھەتلەندۇرۇشنى بىر يىلدىلا ئۆگىنىۋالغانمەن. شۇڭا، خېرىدارلارنىڭ تولىسى ئىشكتىن كىرىپلا كۆزى بىلەن مېنى ئاختۇرىدىغان بولۇشتى. ھوشۇر بەگنىڭ ئۆزىمۇ ماڭا قايىل بولدى. دۇكانغا ئىززەت - ئىكراملىق كىشىلەر كىرىپ قالسىلا، مېنى كۆرسىتىپ: «قېنى، جاناب، مۇھەممەدجاننىڭ ئورۇندۇقىغا كېلىڭ... ‹بۇرۇن چىقىقان قۇلاقتىن كېيىن چىقىقان مۇڭگۈز ئېشىپ كەتتى›... ھە. مۇھەممەدجان، شاققىدە بۇ ئاكىمىزنىڭ ساقال - بۇرۇتىنى ياسۇۋېتىڭ، رازى بولۇپ كەتسۇن» دەيدىغان بولدى.

بىراق، بەش يىلغىچە قولۇم بىر تىينمۇ پۇل كۆرمىدى. دەردىمنى ئىچىمدە بىلىپ يۇرۇۋەردىم. شۇنداق كۇنلەرنىڭ بىرىدە راشىدىن ئەپەندىم مېنىڭ ئورۇندۇقۇمدا چاچ - ساقىلىنى ياستۇۋېتىپ، ھال - ئەھۋالىمنى سوراپ قالدى. دۇكاندا ئۇستام بولمىغاچقا، ناغرىدەك يېرىلىپ، ھەممە گەپنى دەپ قورسىقىمنى بوشىتىۋالدىم.

«بولماپتۇ، بۇ ئادەم بوزەك قىلغانلىق، — دېدى راشىدىن ئەپەندىم، — ھوشۇر بەگنى خېلى ھىممەتلىك، يېتىم - يېسىرلارنىڭ باش - كۆزىنى سىلايدىغان دۇرۇس ئادەم دەپ ئاڭلۇۋىدىم. بۇ گەپچە، ئۇمۇ بىر ھارامزادە ئوخشىمامدۇ؟ ھەرقانچە بولسىمۇ، بەش يىل ئىشلەپ ھۇنەر ئىگىلىگەن نىمكارغا ئاز - تولا ھەق بېرىش كېرەك - دە...»

بۇ گەپنى ئاڭلاپ ماڭا جان كىردى:

«ئەمدى مەن ئۇستامغا تەلەپ قويىمەن، ماڭىمۇ ئاز - تولا ھەق بەرسۇن» دېدىم مەن ئۇنىڭدىن مەسلىھەت سوراپ. «تەلەپ قىل، قورقما، — دېدى راشىدىن ئەپەندىم ماڭا مەدەت بېرىپ، — بىزنىڭ بۇ جەمئىيىتىمىزنىڭ خۇي - پەيلى شۇنداق. ئىشلىگەننى ئىشلىتۇېرىدىغان، بەرگەندىن تەلەپ قىلىپ ئېلىۋېرىدىغان گەپ. ھەق سۆزنى دېيەلمىسەك، ئاز - تولا قارشىلىق كۆرسىتىشكە جۇرئەت قىلمىساك، كۆزى پارقىراپ

تۇرغان مەخلۇققا، پايتەمغا، ئاخىر بېرىپ، جىسمى بار، جېنى يوق قۇلغا ئايلىنىپ قالىسەن. ئوغۇل بالا دېگەن جاسارەتلىك، ئىرادىلىك بولۇشى كېرەك...»

ئىككى كۈندىن كېيىن، مەن هوشۇر بەگكە نىمكارلارنىڭ ئالدىدىلا:

«ئۇستام، بەھۇرمەتلىك قىلىپ تاكاللاشقىنىم ئۈچۈن، كۆڭۈللىرىگە ئالمىسىلا، مەن ئەمدى بۇ دۇكاندا ئىشلىمەيمەن، مىسال، پۇل بېرىدىغان يەردە ئىشلەيمەن» دېدىم.

«بۇ نېمە گەپ؟» دېدى ئۇستام.

«بۇنىڭ نېمە گەپ ئىكەنلىكىنى ئۆزلىرى ئوبدان بىلىلا، — دېدىم مەن، — هۇنەر ئۆگىتىپ قويغانلىرىغا رەھمەت. بۇنى ئۇنتۇمايمەن. بۇنىڭ بەدىلىگە مەن نەق بەش يىل هەقسىز ئىشلىدىم. هەققىياتلىرى تۇگىگەندۇ؟ مەن ئەمدى پۇل بېرىدىغان يەردە ئىشلەيمەن...»

بۇ گەپنى ئاڭلاپ، هوشۇر بەگنىڭ ئەرۋاهى ئۇچتى. هازىرلا ئاپىرىپ سولىتىۋېتىدىغاندەك، كۆكىرىپ ـ هەيۋە قىلىپ سەكرەپ كەتتى. هۇنەر ئۆگەتكەنلىكىنى، بەش يىل ئاش ـ نان، كىيىم، هۇجرا بەرگەنلىكىنى پەش قىلىپ چالۋاقىدى. ئۇستىسىنى رازى قىلمىغان شاگىرت ئاخىر قورايدەك قۇرۇپ كېتىدۇ، دەپ قورقۇتتى. لېكىن، مەن ئۇنىڭ گەپ ـ سۆزىدىن ئۇنىڭ مەندىن ئاسانلىقچە ئايرىلالمايدىغانلىقىنى بىلىۋالدىم. شۇ كۈنى كەچقۇرۇن هوشۇر بەگ مېنى دۇكاندا يالغۇز ئېلىپ قېلىپ:

«بوپتۇ، بۇنىڭدىن كېيىن جېدەل چىقارغۇچى بولما، نىمكارلارنىڭ ئالدىدىمۇ قالايمىقان سۆزلىمە، تاپقان پۇلۇڭنى ئايرىم غەللىگە سال. ئوندىن ئۈچ ئۈلۈشىنى قولۇڭغا بېرىمەن، لېكىن بۇنى باشقىلارغا تىنما» دېدى...

تىرىكچىلىكىنىڭ يولى مۇشۇنداقمىكىن، بىلمىدىم. مانا بىر ھەر يىلچە بولدى، قولۇم پۇل كۆردى، ئۆزۈممۇ ئازراق پۇل يىغىپ،

پىتلىنىپ قالدىم، ئاداش.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، مەشرەپ ئويلىنىپ قالدى. ئۇنىڭغا راشىدىن ئەپەندىنىڭ گېپى تەسىر قىلغانىدى:

— قارىغاندا، راشىدىن ئەپەندىم قالتىس ئادەم ئىكەن جۇمۇ؟...

— قالتىس بولماي! — دېدى مۇھەممەدجان يېقىملىق كۈلۈمسىرەپ، — شۇنىڭدىن كېيىن، راشىدىن ئەپەندىم بىلەن يېقىن ئاكا - ئۇكا قېرىنداشتەك بولۇپ كەتتۇق. ئۇ كىشىنىڭ مەسلىھەتى بىلەن باشقا نىمكارلارنىڭمۇ قۇلىقىغا پىچىرلاپ يۇرۇپ، ئۇلارنىمۇ «ھەق بەرمەسەڭ ئىشلىمەيمىز» دېگۈزدۇم. ئۇلارنىڭ قولىمۇ ئاز - تولىدىن پۇل كۆرىدىغان بولدى. بىلەمسەن، ئاداش، راشىدىن ئەپەندىم ھەمىشە «ئەقىل ئايغا چىقارسا، بىلىم كۆككە چىقىرىدۇ» دەيدىغان. قىزىق، خۇدايىم بىزگە يا ئەقىل، يا بىلىم ئاتا قىلمىغان ئوخشايدۇ. شۇڭا، ئۆزىمىزدە يوقنى راشىدىن ئەپەندىمدىن ئېلىپ، كۈننىڭ سېرىقىنى مۇشۇنچىلىك كۆرۈپ يۈردۇق...

— توختا ئاداش، راشىدىن ئەپەندىم نېمە ئىش قىلىدۇ؟ — مەشرەپ قانداقتۇر قىزىقىش، تارتىملىق بىر ھېسسىيات بىلەن سورىدى.

— نېمە ئىش قىلىدۇ دەمسىنا؟ — مۇھەممەدجان قوشۇمسىنى تۇرۇپ بىر پەس ئويلىنىپ قالدى. كۆڭلىدە ساتىراشخانىغا چاچ - ساقال ئالدۇرغىلى كىرگەن ئەپەندىملەرنىڭ راشىدىن ئەپەندى ھەققىدە دېيىشكەن گەپلىرىنى ئەسلىدى. ئۇلار نېمىشقىدۇر ئۇنى: «جاھانكەچتى ئەپەندى»، «راشىدىن ئوروس»، «خۇپسەن ئۆلىما» دەپ چاقچاقلىشاتتى، ئۇنى ھۆرمەت قىلاتتى، ئۇنىڭدىن مەسلىھەت سورىشاتتى. مۇھەممەدجان داۋام قىلدى:

— راشىدىن ئەپەندىمنى سەن بوش چاغلىما، مەشرەپ، — دېدى مۇھەممەدجان راشىدىن ئەپەندى ھەققىدە خېلى جىق نەرسىلەرنى بىلىۋالغانلىقىدىن پەخىرلەنگەندەك، بىر خىل

سۆيۈنۈش بىلەن، ــ ئۇ دېگەن كامالەتكە يەتكەن ئالىم كىشى دېگىنە ! مىسال، خەنزۇ، رۇس، پارس، ئەرەب، ئوردۇ تىللىرىنى سۈدەك بىلىدىكەن، «راشىدىن تىلماچ» دېگىنىمۇ شۇ. بۇ گەپنىڭ تىرناقچىمۇ يالغىنى يوق. ئەپەندىملەرنىڭ دېيىشىچە، راشىدىن ئەپەندىم تۇرپاندا تۇغۇلغان، شۆتاڭدا ئوقۇغانىكەن. كېيىن چۈڭچىڭغا دېدىمۇ، تېەنجىنگە دېدىمۇ، ئىشقىلىپ، ئىچكىرىگە بېرىپ ئىلىم ئۆگىنىپتۇ، ھىندىستان، پاكىستانلارغا بېرىپ، پارس، ئوردۇ تىللىرىدىن ساۋاق ئاپتۇ، كېيىن چوڭ بىر سودا كارۋىنىغا تىلماچ بولۇپ، تاغۇدەشتلەرنى كېزىپ، ئافغانىستان ئارقىلىق تاشكەنت، قازان، مەسكاۋ دېگەن شەھەرلەرگە بېرىپتۇ. ئۇ يەردە قېپقېلىپ، ئىلىم تەھسىل قىلىپ، رۇس تىلىدا قىيامىغا يېتىپتۇ. ئىشقىلىپ، بارمىغان يېرى، ئۆگەنمىگەن ئىلىم ـ بىلىمى قالمىغانىكەن. ئۆزى مېھرىبان، سۈلكەتلىك ئادەم. بەزى ئەپەندىملەر، ئۇنى ھۆكۈمەت ئانچە ياخشى كۆرۈپ كەتمەيدۇ دېيىشىدۇ، چوڭ مەسچىتنىڭ ئىمام ـ خەتىپلىرىمۇ ئۇنى ئانچە ياقتۇرمايدۇ، دېيىشىدۇ. بۇ گەپ راستمىكىن، بىلمەيمەن. مىسال، بىر چاغلاردا دۇبەن جانابلىرى ئۇنى ئۆزىگە تىلماچ قىلىۋالغانىكەن. كېيىن قۇرۇلۇش نازارىتىگە يۆتكىۋېتىپتۇ. ھازىر شۇ يەردە ئايلىقچى. ئۆزى يېتىمچىلارنىڭ قايغىسى دېگىنە. مەن سېنى بىر ئېپىنى تېپىپ راشىدىن ئەپەندىمگە تونۇشتۇرۇپ قويىمەن. شۇ چاغدا، ئۆزۈڭمۇ بىلىپ قالىسەن، ئاداش...

مەشرەپ تەقەززا بولغاندەك، ئىختىيارسىز ھالدا مۇھەممەدجاننىڭ قولىنى تۇتتى:

ــ شۇنداق قىل ئاداش. مەن راشىدىن ئەپەندىمنى ياقتۇرۇپ قالدىم...

ــ بۇ دېگىنىڭ دۇرۇس، مەشرەپ، ــ دېدى مۇھەممەدجان رازىمەنلىك بىلەن، ــ خاتا قىلمايسەن. ئۇنى خېلى جىق يېتىمچىلار ياقتۇرىدۇ. مىسال، مەنمۇ ئۇنى بىر تۇغقان ئاكامدەك

يېقىن كۆرىمەن. ئەھمەي... سەن راشىدىن ئەپەندىم بىلەن ھەمسۆھبەت بولساڭ، قۇلاق ئاڭلىمىغان جىق يېڭى گەپلەرنى ئاڭلاپ، خۇددى ئىچ - قارىنىڭغا چىراغ يېقىلغاندەك، كۆڭلۈڭ يورۇپلا كېتىدۇ. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن سايىدەك ئەگىشىپ يۈرگۈڭلا كېلىدۇ. بىر كۈنى ھوشۇر بەگ ئۇستام چاچ ئېلىۋېتىپ راشىدىن ئەپەندىمدىن:

«مۆھتەرەم ئەپەندىم، ئۇ يەردە سوۋېت - گېرمان سوقۇشى راسا قىزىۋاتقان ئوخشىمامدۇ؟ گىتلېر ھەزرەتلىرى لەيلىنگراتنى ئېلىپ، مەسكاۋنى قورشىۋېلىپ، ھېلىقى بۇرۇتلۇق قوماندان ستالىننى ئالدىرىتىپ قويغانمۇ، نېمە؟ مەنغۇ ئۇرۇشنى ياخشى كۆرمەيمەن. لېكىن، سوۋېتتىن خۇپيانە قېچىپ كەلگەن بەزى بۇرادەرلەر بۇ بۇرۇتلۇق قوماندانىنى كومۇنىزم قۇرىمىز، كولخوز قۇرىمىز، دەپ خەقنى بىزار قىلىپ، خانىۋەيران قىلىۋەتتى دېيىشەتتى. بۇ ئىككى قوچقارنىڭ قايسىسى يېڭەر؟» دەپ سوراپ قالدى. راشىدىن ئەپەندىم بۇ گەپكە نېمىشقىدۇر جاۋاب بەرمىدى، كېيىن مەن ئۇستام يوق يەردە، ئۇنىڭ گېپىگە نېمىشقا جاۋاب بەرمىگەنلىكىنى سورىسام، راشىدىن ئەپەندىم:

«ئەرزىمەيدۇ. ئىشەنمە ئۇ گەپلەرگە. بىمەنە گەپكە ئىشەنسەڭ، ئۆزۈڭنىمۇ بىمەنە ئادەمگە ئايلاندۇرۇپ قويىسەن. سوۋېت بىرنىڭ كۆتىنى كوچىلىغىنى يوق. ئەكسىچە، گىتلېر سوۋېتكە مۇشت ئاتتى. شەھەر - يېزىلىرىنى كۆيدۈرۈپ كۈل قىلىۋەتتى. خەق سېنى ئاياغ ئاستى قىلىۋاتسا، قاراپ تۇرالمايسەن - دە. سوۋېت خەلقى ئۆز ۋەتىنىنى قوغداش ئۈچۈن جەڭ قىلىۋاتىدۇ، بۇ، ئادالەت، ھەققانىيەتنى قوغداش ئۈچۈن بولۇۋاتقان جەڭ. سەن تېخى چۈشەنمەيسەن، سوۋېت دېگەن سېنىڭ داداڭغا ئوخشاش دېھقانىڭ، ساڭا ئوخشاش نىمكار ئىشچى - كاسىپلارنىڭ ۋەتىنى. ئۇ يېڭىلىپ قالسا قانداق بولىدۇ؟» دېدى. مانا مۇشۇنداق قۇلاق ئاڭلىمىغان گەپلەر، ئاداش...

مۇھەممەدجان بىلەن مەشرەپ شۇ تەرىقىدە مۇڭدىشىپ،

هوشۇر بەگنىڭ مۇنچىسىنىڭ بىر بۇلۇڭىدىكى تاملىرىدىن زەي پۇراپ تۇرغان، تارغىنە قاراڭغۇ ھۇجرا ئالدىغا كېلىپ توختىدى...

شائىرنىڭ ئوبرازى

ياز ئاخىرلىشىپ، كۈز كەلدى. جۇدۇنلۇق يامغۇر ئۇرۇمچى ئاسمىنىنى قاپلىۋالدى. ھەممە يەر پاتقاقچىلىق ئىدى. «بۇرۇتلۇق مارشال تۇغەشتى»، « نېمىسلار لېنىنگرادنى ئىشغال قىپتۇ»، «ياپونلار ساخالىن ئارىلىغا چىقىپتۇدەك»، «جياڭ جېشى شېڭ شىسەيگە سەككىزىنچى ھەربىي رايونىنىڭ مۇئاۋىن قوماندانلىقىنى ئىنئام قىلغانمىش»، «گومىنداڭ شىنجاڭدا پىرقە ھۆكۈمىتى قۇرارمىش» دېگەن مىش ـ مىش گەپلەر تارقىلىپ كەتتى. سۇڭ مېيلىڭنىڭ جياڭ جېشىنىڭ ۋەكىلى سۈپىتىدە ئۇرۇمچىدە پەيدا بولۇشى بىلەن، ئۇرۇمچى بىردىنلا ۋەھىمىلىك سۈرلۈك تۇسكە كىردى. «ماركسىزم»، «كومۇنىستىك پارتىيە» دېگەن سۆزلەرنى تىلغا ئېلىشتىن كىشىلەر ئەيمىنىدىغان بولۇپ قېلىشتى. تۇيۇقسىز ئاختۇرۇش، يوشۇرۇن تۇتقۇن قىلىش ئۇرۇمچىدە ئاشكارا ئىش بولۇپ قالدى.

ھوشۇر بەگنىڭ قولغا ئېلىنىشى ۋە مال ـ مۈلۈكلىرىنىڭ بىراقلا مۇسادىرە قىلىنىشى كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە تېگىگە يەتكىلى بولمايدىغان سىر بولۇپ قالدى. بەزىلەر: «ساتىراشخانىدا دۇبەنگە ئېتىراز بىلدۇرىدىغان پىتنە ـ پاساتلار بولغانمىش» دېسە، بەزىلەر: «ھوشۇر بەگ ئىچكىرىدىن كەلگەن بىر ئەپيۇن سودىگىرىنىڭ سودىسىغا چېتىلىپ قالغانمىش» دەيىشەتتى.

ساتىراشخانا پېچەتلەنگەنلىكتىن، مۇھەممەدجان بىلەن مەشرەپ كوچىدىلا قېپقالدى. مۇھەممەدجان ئۆزىنىڭ بىر قوللۇق ئۇستىرا، چاچ ئېلىش ماشىنىسى، كاپلىغۇچ ۋە بىلەيلىرىنى كۆتۈرۈپ، كوچا ـ كويلاردا ساتىراشلىق قىلىشنى كۆڭلىگە

ئۇيغۇر كىتاب بېتى www.uyghurkitap.com

پۇككەن بولسىمۇ، دۇكان - ئورۇندۇق بولمىغاچقا، ئىشى تازا يۇرۇشمىدى. ئۇلار ھەميانلىرىدىكى پۇل - پۇچەكلىرىمۇ تۈگەپ، كوچا دوقمۇشلىرىدا تەمتىرەپ، نېمە قىلارىنى بىلمەي يۇرۇشتى.

بىر كۈنى ئۇلار نەنگۇەن ساقچىخانىسىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ، ئاق مەسچىت ئالدىدىن كېتىۋاتقاندا، بىر قول كەينى تەرىپىدىن كېلىپ مۇھەممەدجاننىڭ مۇرىسىدىن «كاپ» تۇتتى.

بۇ ئەمەتنىڭ قولى ئىدى.

ئۇلارنىڭ كۆرۈشمىگىنىگە خېلى كۈنلەر بولۇپ قالغانىدى.

— نەگە يوقالدىڭلار، يىگىتلەر؟ — دېدى ئەمەت مۇھەممەدجان بىلەن مەشرەپكە قاراپ، — تۇنۇگۈندىن بۇيان سىلەرنى ئىزدەپ بارمىغان يېرىم قالمىدى.

— بىرەر ئىش چىقىپ قالمىغاندۇ؟ — سورىدى مۇھەممەدجان.

— ياق، ھازىرچە چوڭ ئىش يوق، — ئەمەت بىر نېمىنى يادىغا ئالغاندەك، بېشىنى بۇراپ، ئۆزىدىن تۆت قەدەمچە نېرىدا، چېكىپ تاشلىغان تاماكىسىنى نىمكەش خېيىنىڭ چەمى بىلەن ئېزىپ، ئەتراپىقا بىپەرۋا قاراپ تۇرغان بىر خەنزۇ كىشىگە قارىدى. ئۇ پاخما چاچ، گەۋدىلىك، قارا پەشمىتى ئۇستىدىن كەمەر باغلىۋالغان، ئەمەت بىلەن تەڭ قۇرامىلىق كېلىدىغان ئويچان كىشى ئىدى، ئەمەت دېدى، — شياۋ چىڭ، تونۇشۇپ قوي، بۇلار مەن ساقا سۆزلەپ بەرگەن ھېلىقى قوشاق ئاداشلار، مېنىڭ بۇرادەرلىرىم مەشرەپ، مۇھەممەدجان...

شياۋ چىڭ ئىككى قەدەم ئالدىغا مېڭىپ، سەل كۇلۇمسىرەپ، ئالدى بىلەن مەشرەپكە قولىنى تەڭلىدى.

مەشرەپ ناتونۇش خەنزۇ يىگىتكە غىل - پال كۆز يۈگۈرتتى - دە، ئۇنىڭدىن كۆزىنى قاچۇرۇپ، مۇھەممەدجان تەرەپكە قارىۋالدى، قولىنىمۇ بەرمىدى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئاپئاق ساقال دادىسىنىڭ يۈزىگە شالاقلىمىدە تۈكۈرگەن ھېلىقى جاڭ چۈجاڭ نامايان بولماقتا ئىدى.

— بوپتۇ، ئەمەت، — دېدى شياۋ چىك، — مەشرەپ بىلەن كېيىن ئوبدان تونۇشۇۋالىمىز، مۇھەممەدجاننى مەن سىرتىدىن بىلىمەن. ساتىراش يىگىت شۇ ئەمەسمۇ؟ ھازىرچە، گەپ بايا پۇتۇشكىنىمىزدەك بولسۇن، سەنمۇ ئىزدىنىپ كۆر، مەنمۇ ئىزدىنەي. يامىنى كەلسە مايتاغقا كېتىمىز. ئاۋۋال سەن بۇ يىگىتلەرنىڭ ئىش ئورنىنى بىرنېمە قىل. خوش...

ئەمەت شياۋ چىڭنىڭ قولىنى قىسىپ خوشلاشتى.

— سىلەر ئۇنى بىلمەيسىلەر، — دېدى ئەمەت شياۋ چىك كەتكەندىن كېيىن، مۇھەممەدجان بىلەن مەشرەپكە قاراپ، — ئۇنىڭ ئىسمى چىك سۇك، ئادەتتە بىز ئۇنى شياۋ چىك دەپ ئاتايمىز. بىر يىلدەك تۇرمىدە يېتىپ، تېخى يېقىندا قاراڭغۇ گۆردىن قۇتۇلدى. ئىشسىز يۈرىدۇ. ئۇمۇ بىر بىتەلەي. ئون يىلدىن بۇيان ئۇنىڭ بىلەن ئىككىمىزنىڭ ھال - مۇڭى بىر بولۇپ كېلىۋاتىدۇ، جىق ئىشلارنى بىللە باشتىن كەچۈردۇق، نېمىنىدۇر ئىزدەيمىز، ئارمان قىلىمىز، كۆڭلىمىز بىر يەردىن چىقىدۇ. لېكىن، ئىزدىگەن نەرسىمىزنى تاپالمايمىز، ئىشقىلىپ، مۇشۇنداق تەقدىر...

مەشرەپ شياۋچىڭغا كەينىدىن قاراپ قويدى.

مۇھەممەدجان سورىدى:

— ئەمەت ئاكا، بىز ھوشۇر بەگ ئۇستامنى تۇرمىدە ئۆلتۈرۈۋېتىپتۇ، دەپ ئاڭلىدۇق. بۇ گەپ راستمۇ؟

— ھازىر تۇرمىدە ئادەم ئۆلتۈرۈش قۇشقاچ ئويۇنى، — دېدى ئەمەت ۋە ئەتراپقا قارىۋېلىپ، — بولدى، ئۇ گەپنى قويۇڭلار. مەن سىلەرنى بىر يەرگە باشلاپ باراي ...

— نەگە؟ راشىدىن ئەپەندىمنىڭ ئۆيىگە ئەمەستۇ؟...

مۇھەممەدجان بىلەن مەشرەپ بېشىغا كۇن چۈشكەنسېرى راشىدىن ئەپەندىنى ياد ئېتىپ يۈرگەچكە، بۇ گەپ ئۇلارنىڭ ئاغزىدىن تەڭلا چىقتى.

ئەمەت بۇ سوئالغا نېمىشقىدۇر ئېنىق بىرنېمە دېمىدى:

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ قېنى، يۈرۈڭلار، بارغاندا بىلىسىلەر...

ئۇلار دۆڭكۆۋۈرۈك بازىرىدىن ئۆتۈپ، خاڭچىڭ يولىغا بۇرۇلدى. خېلى ئۇزاق ماڭغاندىن كېيىن، بىر تار كوچىدىن ئۆتۈپ، ئىشىك ـ قاپقىلىرى كۆك سىرلانغان هويلىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. ئىشىكنى ئون ئۈچ ـ ئون تۆت ياشلاردىكى ئوماققىنە بىر قىز چىقىپ ئاچتى.

ـــ ۋاي، بۇ ئەمەت ئاكامغۇ .ئۆيگە كىرىڭلار، دادام ئۆيدە بار، ـــ دېدى قىز.

ـــ ئۆيدە مېهمان يوقتۇر، سىڭلىم؟...

ـــ مېهمانمۇ، ـــ قىز سەل ئىككىلىنىپ هويلىنىڭ كۈنگەي تەرىپىدىكى مېهمانخانىغا قارىۋالدى، ـــ مېهمان بارلىقى بار، مەيلى ئەمەسمۇ !...

ئەمەت ئىككىلىنىپ قالدى. «بىمەزگىل كېچىكىپ قالدۇقمۇ، نېمە» دېگەندەك قىلىپ، مۇھەممەدجان بىلەن مەشرەپكە قارىدى. بىراق، شۇ چاغدا، مېهمانخانىنىڭ دەھلىزىدىن راشىدىن ئەپەندى چىقىپ كەلدى:

ـــ هە. ئەمەتمۇ سەن، قانداق يىگىتلەر، ياخشىمۇ سىلەر؟ ـــ راشىدىن ئەپەندى بىرئاز ئەيىبنىپ تۇرۇشقان مۇھەممەدجان، مەشرەپلەر بىلەن قىزغىن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى، ـــ قېنى، ئۆيگە، ئۆيگە كىرىڭلار. مەن تۇنۇگۈندىن بۇيان سىلەرنىڭ يولۇڭلارغا قارىدىم...

ئەمەتلەر ئاياغلىرىنى ئىشىك ئالدىدىكى يۇڭ پالاسقا سۈرتۈپ، تارتىنغان هالدا، ئاستى قىزىل سىرلانغان تاختايلىق ئۆيگە كىرىشتى.

مېهمانخانا ئازادە، يورۇق بولۇپ، تاختايغا گۈللۈك گىلەم سېلىنغان، چۆرىسىگە لۆم ـ لۆم ئورۇندۇقلار قويۇلغان. ئۈستەل ئۈستىدە يېڭىلا قورۇلغان هەر خىل قورۇمىلار، سېرىقماي، پېچىنە ـ پىرەنىك، قەنت ـ گېزەكلەر تۇراتتى ۋە ئىككى بوتۇلكا ئېسىل هاراق تىكلەكلىك ئىدى.

ئۇستەل ئەتراپىدا قىزغىن پاراڭ سېلىشىپ، ئوتتۇرا بويلۇق، پاگونلۇق بىر ھەربىي، جۇغى كىچىك، بۇرنى يوغان، تاجىك چىراي بىر ئەرباب ۋە قەددى ـ قامىتى كېلىشكەن، كۆزلىرى ئۆتكۇر، پېشانىسى كەڭ، سۆت رەڭ سارجىدىن يارىشىملىق تالستوپكا كىيگەن ياشقىنە بىر كىشى ئولتۇراتتى.

ئەمەتلەر مېھمانلارنىڭ سالاپىتىگە قاراپ، ھودۇقۇپ قېلىشتى، قائىدە بويىچە سالام بېرىشنىمۇ ئۇنتۇدى. بۇ ھالەتنى كۆرۈپ، بايىقى ئۆتكۇر كۆزلۈك ياش كىشى قىزغىن ھېسسىيات بىلەن ئورنىدىن تۇردى، قولىدىكى سۈپسۈزۈك رومكىنى ھاۋادا ئوينىتىپ:

تۇغەر شاھلار بىلەن قۇللارنىڭ پەرقى،
كەلسە بىر كۈن ئۇلارغا تەقدىرى قىسمەت.
ئۆلۈكلەر قەبرىسىن ئاچساكى بىركىم،
كۆرەلمەس باي ـ گادايلىقتىن ئالامەت.

دەپ نەزم ئوقۇدى. ئاندىن ئەمەتكە قاراپ:

ـــ كەل، ئاغىنە، بۇ رومكىنى ئىككىمىز تەڭ كۆتۈرەيلى. «ئۇلۇپەتنىڭ شەرتى كۇلۇپەتنى تەڭ تارتىش» ئاڭلىساق، ئۇچىلىكىلار جەبىر ـ جاپا ئىچىدە يول، قاراڭغۇلۇق ئىچىدە يورۇقلۇق ئىزدەپ يۈرگەن يىگىتلەر ئىكەنسىلەر. نېمىشقا ئولتۇرمايسىلەر. بىزنى ئۆزۈڭلارغا يات كۆرمەڭلار، بۇ يەردە يات ئادەم يوق. قېنى، خۇشال بولايلى، ـــ دەپ رومكىنى ئەمەتكە تەڭلىدى.

ئەمەت تەڭقىس بولۇپ، پاگونلۇق ھەربىيگە قاراپ قويدى. بۇ ھالەتنى كۆرۈپ شائىر:

دەرۋىشنىڭ ئايىغى كۆكتە بولاتتى،
ئۇمىدى يوق بولسا راھەت ـ جاپادىن.

ئەڭ ئەزىز پەرىشتە بولاتتى ۋەزىر،
شاھىدىن قورققاندەك قورقسا خۇدادىن...

دەپ نەزىم ئوقۇدى. ھەممەيلەن كۈلۈشتى. ئوتتۇرىدىن ياتسىراش كۆتۈرۈلدى. ئەمەت جانلىنىپ، شائىرغا تەلپۈندى:

— ئەپەندىم، ئىچىڭىز بىر بۇلاق ئىكەن - دە !...

— نەدىكى بۇلاق ! — دېدى شائىر، — بۇ دېگەن مىڭ يىللار ئىلگىرىكى تەپەككۇر يۇلتۇزلىرىدىن چېچىلغان جەۋھەر. فىردەۋسى، ئەخمەت يەسەۋى، ئۆمەر ھەييام، شەيخ سەئىدى، جامى، سەككاكى، لۇتپى، نەۋائىي.... دېگەنلەرنى ئاڭلىغانمۇ؟ ئاڭلىمىغان، ئوقۇمىغان بولساڭ، ئەپسۇس، كۆڭۈل ئاسمىنىڭ تېخى تۇتۇق دېگەن سۆز. بىھوش دىلنى تەپەككۇر جەۋھەرلىرىدىن تارقىغان شىپالىق نۇرلار بىلەن يۇيۇش كېرەك. شۇ چاغدا، ئالەمنىڭ سېھىر - ھېكمەتلىرى كۆز ئالدىڭدا نامايان بولىدۇ. دارۋىننىڭ بىر سۆزى يادىمدا قاپتۇ: «نام - ئاتاق، شان - شەرەپ، شاد - خۇراملىق، مال - دۇنيا دېگەنلەر چىن دوستلۇق ئالدىدا ئەخلەت - چاۋاردۇر» قېنى، بۇ رومكىنى دوستلۇق ئۈچۈن كۆتۈرەيلى...

ئەمەت، مۇھەممەدجان، مەشرەپلەر بىر - بىرىگە قارىشىپ، مەمنۇنلۇق بىلەن كۈلۈمسىرەشتى. راشىدىن ئەپەندى تېخىچە ئۆرە تۇرۇشقان ئەمەتلەرنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى:

— قېنى، تونۇشۇڭلار، — راشىدىن ئەپەندى پاگونلۇق ھەربىي كىشى، يوغان بۇرۇن، جۇغى كىچىك، تاجىك چىراي كىشىنى كۆرسەتتى، نېمىشقىدۇر ئۇلارنىڭ ئىسمىنى ئاتىمىدى، — بۇ ئىككى بۇرادىرىمىز ئوفىتسېرلار مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىلىرى. كېيىن يەنە ئىزدىشىپ تۇرساڭلار بولىدۇ. «شائىرنى شېئىرى تونۇتىدۇ» دېگەن گەپ بار، — دەپ راشىدىن ئەپەندى قەددى - قامىتى كېلىشكەن، خۇش چاقچاق شائىرغا نەزەر تاشلىدى، — بۇ، دوستىمىز لۇتپۇللا مۇتەللىپ...

— لۇتپۇللا مۇتەللىپ؟ !...
— لۇتپۇللا مۇتەللىپ شۇكەن - دە !؟...
— مەن ئۇنى كۆرگەنتىم، تونۇمىغىنىمنى قارا...
— ئوھ، لۇتپۇللا مۇتەللىپ، ئەجەبمۇ ياخشى بولدى - ھە، ئۇچراشقىنىمىز؟...
ئەمەت، مۇھەممەدجان، مەشرەپلەر قەلبى سۆيۈنگەن ھالدا ھاياجانلىنىپ، لۇتپۇللا مۇتەللىپكە تەلپۇنۇشتى.
راشىدىن ئەپەندى ئەمەتلەرنى «مېنىڭ سەرگەردان ئىشچى دوستلىرىم» دەپ تونۇشتۇردى. بۇ گەپ پاگونلۇق ھەربىي كىشىگىمۇ، تاجىك چىراي ئەربابقىمۇ ياقتى ۋە باش لىڭشىتىشىپ:
— شۇنداق، كۆرۈۋاتىمىز. ياخشى يىگىتلەر ئىكەن، — دېيىشتى.
لۇتپۇللا مۇتەللىپ ئازراق ئىچىۋالغاندى. ئۇ ئۆزى تولىمۇ ياقتۇرىدىغان ئۆمەر ھەييامنىڭ نەزمىلىرىنى توختىماي دېكلاماتسىيە قىلدى:

خاقاننىڭ پىكرىگە زىت سۆزنى ئېيتماق،
بولۇر ئۆز قېنى بىرلە قولىنى يۇماق.
«كېچە بۇ !» دېسە گەر كۇندۇزنى خاقان،
«ئەنە ئاي بىرلە يۇلتۇز» دېگىن شۇئان.

* *

خورازلار سوقۇشتا بولسىمۇ چاققان،
مىس تىرناق لاچىنغا قاچان جەڭ ئاچقان.
مۇشۇك شىر بولىدۇ چاشقان تۇتۇشتا،
لېكىن ئۇ يولۋاسنىڭ ئالدىدا چاشقان...
.....

لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ بۇ شېئىرلار ئارقىلىق ھەممىگە ئايان بىر مۇستەبىتنىڭ ئەپت ـ بەشىرىسىنى ئېچىپ، ئۇنى قامچىلاپ مەسخىرە قىلىۋاتقانلىقىنى دوستلىرى مەنۇنىيەت بىلەن سېزىشتى.

ـــ يارايسەن، لۇتپۇللا، ـــ دېدى راشىدىن ئەپەندى كۇلۇپ، ـــ شەيخ سەئىدى «گۇلىستان» دا: «بېشىنىڭ كېتىشىدىن قورقمىغان ۋە پۇل ـ مېلىدىن ئۈمىد ئۈزگەن كىشىلا پادىشاھلارغا نەسىھەت قىلسۇن» دەپتىكەن. سەن ئۇنىڭغا نەسىھەت ئەمەس، ھەجۋىي، مەسخىرە ئوقى تەقدىم قىلدىڭ. بۇنى ھەممە كىشى بىلىپ يەتسىدى...

ـــ بىلىدۇ، ئاخىر بىلىدۇ، ـــ دېدى لۇتپۇللا مۇتەللىپ، ـــ ھەقىقەت ھامان ھەقىقەت. بۇلۇتنىڭ قۇياش يۈزىنى توسۇۋېلىشى ھامان ۋاقىتلىق ئىش!

ـــ بۇ گېپىڭ دۇرۇس، لۇتپۇللا، ـــ دېدى تاجىك چىراي كىشى، ـــ ئەمدى مېنىڭ بىر تەكلىپىم بار. مۇشۇ يېقىندا يازغان شېئىرلىرىڭدىن بىرەرىنى ئاڭلىساق، قانداق؟

ئەمەت، مۇھەممەدجان، مەشرەپلەر بايىدىن بېرى لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ ھەربىر ئېغىز سۆزىنى كۆڭۈل دەپتىرىگە پۈختا پۈتۈپ، خۇددى مەسۇم بوۋاق ئانىسىغا تەلپۈنگەندەك، ئۇنىڭغا ھېرىسمەنلىك بىلەن قاراپ قېلىشقانىدى. تاجىك چىراي كىشىنىڭ تەكلىپىنى ئاڭلاپ، بىردىن جانلىنىپ، چاۋاك چېلىشىپ كەتتى. مۇھەممەدجان:

ـــ لۇتپۇللا ئاكا، بىزمۇ ئاڭلاپ قالىلى، ھېچنېمىنى چۈشەنمىسەكمۇ، لېكىن ئۆزىمىزچە سۆيۈنۈپ كېتىۋاتىمىز. مىسال، يېتىمچىلارنىڭمۇ كۆڭلىنى ئېلىك ئېلىپ قويۇڭ، ـــ دېدى.

ـــ ھە، ساتىراش، ـــ دېدى لۇتپۇللا مۇتەللىپ مۇھەممەدجانغا قاراپ، ـــ سېنىڭمۇ تىلىڭ چىقىپ قالدىغۇ؟ ھېلىقى كۈنى ساقىلىمنى قىرىمەن دەپ ئېغىكىمنى كېسىپ

قويغىنىڭ يادىڭدىدۇ؟

ـــ ئۇنتۇماپسىز، ـــ دېدى مۇھەممەدجان، ـــ سىز ئۆزىڭىز، ساقلىغىڭىزنى قىرىۋاتقىنىمنى كۆرۈپ تۇرۇپ، تۈيۈقسىزلا پەرتۇقنى ئېلىپ تاشلاپ، قەغەز ـ قەلەمنى قولىڭىزغا ئېلىۋالدىڭىز، شۇنىڭ بىلەن...

ـــ ئىلھام كەلگەنكەن ـ دە، ـــ دېدى راشىدىن ئەپەندى.

تاجىك چىراي كىشى يەنە دېدى:

ـــ مېنىڭ تەكلىپىم ئېسىڭدە بولسۇن، لۇتپۇللا.

لۇتپۇللا مۇتەللىپ شېئىر ئوقۇش سورۇنلىرىدا تۇزۇت ـ تەكەللۇپ دېگەننى بىلمەيتتى. ئۇ ئورنىدىن دەس تۇردى، قوشۇمىسىنى تۇرۇپ جىنىدەك تۇرۇۋالدى، ئاندىن ئۆتكۈر كۆزلىرىنى يىراق بىر نۇقتىغا تىكىپ، جاراڭلىق ئاۋازدا ئوقۇدى:

ماتەم، نومۇس، قارىلىق بايراقلار،
يېتەر، ئارتۇق يەرگە ئېگىلمەس.
يېتەر ئەمدى،
بىر غېرىچ يەرنى بۇ ۋەتەندىن،
بىر پارچە گۆشنى ئەزىز تەندىن،
ھېچكىم قانلىق قولى بىلەن كېسەلمەس!
كونا دۇنيا ئېغىر ئاياغ ئەمدى،
قورسىقىنى كۆتۈرۈپ يىراق كېتەلمەس!
چۈنكى ماتەملەر يىغىلىپ داغ ياسىدى
ھەم توپلىشىپ بۇ داغلار تاغ ياسىدى.
.....
بىز يانارتاغلار بولۇپ ئوت چاچىمىز،
قارا داغلارغا دەھشەت قۇيۇن ئاچىمىز.
مەيلى تۇتىشىڭلار، لاۋا ئېتىڭلار!
ئەي، يانار تاغلار، يانار تاغلار!

تىتىلسۇن قارا تاپ، قارا داغلار !
قالمىسۇن ئۇلار،
ئورنىغا ئۇنسۇن
جاھاندا گۈلىستان باغلار !...

سورۇن بىردىن جانلىنىپ، ھەممەيلەن لۇتپۇللا مۇتەللىپكە «باركاللا» دېيىشتى. مەشرەپ تېخىرقىغان ھالدا «يانار تاغلار، يانار تاغلار» دەپ ئۆزىچە تەكرارلىدى. لۇتپۇللا مۇتەللىپ:

— دۇرۇس، مەشرەپ. مەن بۇ شېئىرىمغا «يانار تاغلار» دەپ ماۋزۇ قويماي. لېكىن بىزنىڭ گېزىتلەر ئۇنى ئېلان قىلىشقا جۇرئەت قىلالارمىكىن؟ — دېدى.

— مەن ھەربىرىڭلەرگە كۆرەي، — دېدى راشىدىن ئەپەندى، — ئۇ يەردە غەرەز ئۇقىدىغان ئاغىنىلەر تېپىلىپ قالار. يانار تاغنىڭ پارتلىشىنى ھېچكىم توسۇۋالالمايدىغۇ؟...

پاگونلۇق ھەربىي قولىغا ئىككى رومكىنى ئېلىپ، بىرىنى مۇتەللىپكە تۇتتى:

— قېنى، ئاغىنە، ئىككىمىز كۆتۈرۈۋېتەيلى، — دېدى ئۇ، ئاندىن ئەمەتلەرگە قاراپ، — سىلەر لۇتپۇللا مۇتەللىپكە قىزىقىپ قالدىڭلارغۇ دەيمەن. تالانت — ئۇ بىر سىر، تېگىگە يەتكىلى بولمايدۇ. مەن ئۇنى كەلگۈسىدە ئارستوفىن بولارمىكىن دەپ ئويلۇۋېدىم، قارىغاندا، ئۇنىڭدىن پۇشكىن چىقىدىغان ئوخشايدۇ.

— يوق گەپ، — دېدى لۇتپۇللا مۇتەللىپ بولۇق قارا چاچلىرىنى كەينىگە سىلكىپ تۇرۇپ، — ئىشەنمەڭلار، ئارستوفىن ئىرامىزدىن ئىلگىرى ئۆتكەن قەدىمكى يۇنان ئوپېرا - كومېدىيەسىنىڭ پىر ئۇستازى. ئۇنى ئىنسانىيەت مەدەنىيىتى دۇنياسىغا كىرىشكە تەمشىلگەن زامانىدىكى ئۇلۇغ مەشئەل كۆتۈرگۈچى دېيىش مۇمكىن. ئەمدى پۇشكىنغا كەلسەك، ئۇنى ئەنە «راشىدىن ئوروس» تىن سوراڭلار.

— «راشىدىن ئوروس» !؟ — بۇ گەپ دەرھال مۇھەممەدجاننىڭ دىققىتىنى تارتقاچقا، تۇيۇقسىز ئاغزىدىن چىقىپ كەتتى.

ھەممەيلەن پاراققىدە كۈلۈشتى. لۇتپۇللا مۇتەللىپ راشىدىن ئەپەندىگە كۈلۈمسىرەپ قارىدى:

— قېنى، «راشىدىن ئوروس»، بۇ يىگىت ساڭا قىزىقىۋاتىدۇ. بۇ گەپنىڭ مەنىسىنى يەشكىن، — دېدى.

راشىدىن ئەپەندى پىيالىدىكى چايلارنى يېڭىلاپ، رومكىلارغا ھاراق تولدۇردى:

— بۇ بىمەنە لەقەم، زادىلا كېلىشمىگەن گەپ. لېكىن، يەنە بىر جەھەتتىن ئۇنى «ئون ئىككىنچى ئاپرېل سىياسىي ئۆزگىرىشى» نىڭ خاتىرىسى دېسەكمۇ بولىدۇ.

— خەقنى ئالدىما، بۇرادەر، — دېدى لۇتپۇللا مۇتەللىپ قاقاقلاپ كۈلۈپ، — نەدىكى «ئون ئىككىنچى ئاپرېل ئۆزگىرىشى» نىڭ خاتىرىسى بولسۇن ! دەل پاپىنگوتنىڭ خاتىرىسى ئۇ.

— دۇروس، — دېدى راشىدىن ئەپەندى، — بۇنى دەرۋەقە پاپىنگوتنىڭ غەلىتە مىجەزى بىلەن مۇناسىۋەتلىك دېيىشكىمۇ بولىدۇ. ئۆزۈڭلارغا مەلۇم، پاپىنگوت سوۋېت ئۆكتەبىر ئىنقىلابىدىن كېيىن كاپكاز ئۆلكىلىرى، يىراق شەرق ۋە ئوتتۇرا ئاسىيانى قالايمىقان قىلغان مەشھۇر روس گېنېراللىرى دېنىكىن، كولچاكلارنىڭ قولىدا خىزمەت قىلغان. فورمانوف، فرۇنزى ۋە چاپايېفلارنىڭ قوغلاپ تىرىپىرەن قىلىشى ئارقىسىدا شىنجاڭغا قېچىپ كەلگەن. ئۇنىڭ بىلەن بىللە قېچىپ كەلگەن قاچاقلار جىن شۇرېنغا بېۋاستە قاراشلىق كوزىر باتالىيون بولۇپ تەشكىللەنگەن. پاپىنگوت قاۋۇل، يۇزى قىپقىزىل ۋە ناھايىتى ھاراقكەش ئادەم ئىدى. شەنبە، يەكشەنبە كۈنلىرى ئۇ جەزمەن «تانساۋالنى ۋېچىر» ئۇيۇشتۇراتتى. مەن رۇسچىنى بىلىدىغان بولغاچقا، بۇنداق ئويۇن ـ تاماشىنىڭ دائىملىق ئىشتىراكچىسى بولىدىغانلىقىمدا گەپ يوق. بىر كۈنى پاپىنگوت

مېنىڭ قىرلىق ئىستاكاندىكى يېرىم جىڭدىن كۆپرەك ئاق ھاراقنى بىرلا كۆتۈرۈپ، «گۇپ» قىلىپ ئىچىۋەتكەنلىكىمنى كۆرۈپ، يىراقتىن، «يارايسەن يىگىت، نو !» دەپ ۋارقىرىدى. كېيىن مېنىڭ قېشىمغا كېلىپ، مەن بىلەن ئۇلپەتلىشىشنى خالايدىغانلىقىنى بىلدۈردى. يېرىم يىلغىچە ئانچە - مۇنچە ئۇلپەتلىشىپ يۈردۇم. سىياسىي، ئىجتىمائىي مەسىلىلەر ئۈستىدە مۇنازىرىلىشىمۇ قالاتتۇق. مېنىڭ چۈشىنىشىمچە، پاپىنگوت، قارىماققا جىن شۇرېن ھاكىمىيىتىگە خىزمەت قىلىۋاتقاندەك كۆرۈنگىنى بىلەن، كۆڭلىدە باشقا بىر مەقسەتتە پۈرسەت كۈتۈۋاتقان ئادەم ئىدى. ئۇ ھەمىشە ماڭا: «شىنجاڭدىكى رۇس قىسىملىرى ھازىر تولىمۇ بىچارە. بۇنىڭغا چىداش مۇمكىن ئەمەس. بىز يا روسىيىگە قايتىپ، كومۇنىزمنىڭ ئۇرۇقىنى قۇرۇتۇپ، گېنېرال دېنىكىننىڭ ھەيكىلىنى ياسايمىز؛ يا بولمىسا، تەقدىرگە تەن بېرىپ، ئاۋسترالىيىگە بارىمىز» دەيتتى.

ئۇ ئاخىر دېگىنىنى قىلدى. ئون ئىككىنچى ئاپرىل كۈنى ئۈچ يۈزدىن ئارتۇق ئاق رۇس ئەسكىرىگە قوماندانلىق قىلىپ، ئەپچىللىك بىلەن ئۆلكىلىك ھۆكۈمەت بىناسىنى تۈيۈقسىز قورشىۋالدى. جىن شۇرېن پاپىنگوت بىلەن ھەرقانداق شەكىلدىكى سۆزلىشىشنى رەت قىلىپ، دەرھال ئۇرۇمچى ئەتراپىدىكى زاپاس قىسىملىرىنى توپلاپ، پاپىنگوت قىسىملىرىنى قورشاشقا بۇيرۇدى. جىن شۇرېن قىسىملىرى شىددەت بىلەن ھۇجۇمغا ئۆتۈپ، غەلىبە قىلايلا دەپ قالغاندا، شەرقىي فرونت قوماندانى شېك شىسەي ئويلىمىغان يەردىن ئۆز خوجايىنىغا ئاسىيلىق قىلىپ، پاپىنگوتقا ياردەم بەردى. ھەل قىلغۇچ پەيتتىكى بۇ ياردەم پاپىنگوتنىڭ كۆزگە كۆرۈنۈپ قالغان مەغلۇبىيىتىنى بىراقلا غالىبىيەتكە ئايلاندۇرۇۋەتتى. تەبىئىيكى، پاپىنگوت بىر قاچاق رۇس پولكوۋنىكى بولغاچقا، شىنجاڭدا ئۇنىڭ ھاكىمىيەت ئۈستىدە تۇرۇش سالاھىيىتى يوق ئىدى. شۇڭا، بۇ قېتىمقى جەڭ مېۋىسىگە شېك شىسەي ئىگە بولدى ۋە

خۇددى ئالۋاستىنلىك پەرىشتىگە ئۆزگەرگىنىدەك، بىردىنلا ئۇ ئىنقىلاب قوزغىغان داھىيغا ئايلىنىپ قالدى.

«ئون ئىككىنچى ئاپرىل ئۆزگىرىشى» بولغان كۈنى سەھەردە پاپىنگوت مېنى ئۆيۈمدىن چاقىرتىۋالدى ۋە ماڭا:

«نو راشىدىن، مەن بۇگۈن ئۆلكىلىك ھۆكۈمەتتە جىن شۇرىن بىلەن سۆزلەشمەكچى. سەن رۇسچە، خەنزۇچىغا كامىل. ئۇ يەردە جەزمەن جىن شۇرىن ھەم ئۇنىڭ ئەمەلدارلىرى بولىدۇ. يەنە تېخى ھېلىقى يىجاڭ، ئۆلكىلىك كېڭەش باشلىقى روزى ھاجى بولۇشمۇ مۇمكىن. دېمەك، ئۇيغۇرچىمۇ سۆزلىشىش كېرەك. شۇنداق بولغاندىكىن، سەن ماڭا ھەمراھ بولىسەن، قانداق، قارشى ئەمەسسەن؟» دېدى.

پاپىنگوتنىڭ تەرى ناھايىتى يامان ئىدى. ئوڭ قولى ھەربىي فورمىسىغا لايىقلاشتۇرۇپ ئېسىلغان قىلىچنىڭ سېپىدىن ئايرىلمايتتى. بۇ قارام پولكوۋنىكنىڭ تەلىپىنى رەت قىلىشمۇ قىيىن ئىدى. مەن نائىلاج:

«مېنىڭ بۇ سۆھبەتتىكى سالاھىيىتىم نېمە بولىدۇ؟» دەپ سورىدىم. پاپىنگوت بىر قولىنى خۇددى گىتلېردەك شارت قىلىپ ئالدىغا چىقاردى:

«كاك داۋاي، راشىدىن ئوروس، نو !» دېدى.

بۇ ئۇنىڭ رۇسچىنى ئۆزىچە ئۇيغۇرچە تەلەپپۇز قىلىپ، «رۇسچە تەرجىمان راشىدىن» دېگىنى ئىدى. شۇ قېتىمقى ۋەقەدىن كېيىن، مېنىڭ ئىسمىم بىر مەزگىل ئۇرۇمچىدە «راشىدىن ئوروس» دېگەن نام بىلەن تارقىلىپ يۈردى...

راشىدىن ئەپەندى ھېكايىسىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ، ئاۋۇال لۇتپۇللا مۇتەللىپكە، كېيىن كۇلۇمسىرەپ مۇھەممەدجانغا قارىدى:

— قانداق، يىگىت، بۇ جاھان قىزىقمىكەن؟ مانا ئەمدى «راشىدىن ئوروس» نىڭ مەنسىنى بىلىۋالغانسەن؟ — دېدى.

— مەن نېمە دېيەلەيمەن، ئىچىمگە شام يېقىلغاندەك

بولۇۋاتىدۇ، ــ دېدى مۇھەممەدجان.

تالادا سىم ـ سىم يامغۇر يېغىشقا باشلىدى. ئۇچىنچى بوتۇلكىنىڭ ئاغزى ئېچىلدى، ئۇستەلگە مەززىلىك زىرە پۇرىقىنى تارقىتىپ، ئارقا ـ ئارقىدىن كاۋاپمۇ كەلدى. سۆھبەت ئۇزاق سوزۇلدى. خەلقئارا ۋەزىيەت ۋە شېئىر شىسەي ھاكىمىيىتىنىڭ يېڭى يۈزلىنىشى تەھلىل قىلىندى. ئەمەت، مەشرەپ ۋە مۇھەممەدجانلارنى ھېسابقا ئالمىغاندا، قالغانلار ئادەتتە پات ـ پات ئۇچرىشىپ پىكىر ئالماشتۇرۇپ تۇرىدىغان مەسلەكداشلار ئىدى. ئۇلارنىڭ بەزىبىر مەسىلىلەردىكى يېپىق سۆزلىرىنى دېگەندەك چۈشىنىپ كېتەلمىسەمۇ، لېكىن ئەمەتلەر بۇ ئەپەندىلەرنىڭ تولىمۇ مۇھىم، جىددىي مەسىلىلەر ئۈستىدە تەمكىن، ئەستايىدىل باش قاتۇرۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىشتى. ئۇلارنىڭ سۆزلىرىدە بەزەن ـ بەزەن ئەمەتكە ئوخشاش سەرگەردان ئىشچىلار، نىمكارلار، چاكار ـ مەدىكارلارمۇ تىلغا ئېلىناتتى ۋە ئۇلارغا ئۈمىد باغلىناتتى. بۇ ھال ئەمەت، مۇھەممەدجان، مەشرەپلەرنى خۇش قىلدى.

لۇتپۇللا مۇتەللىپ ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ، مەشرەپنىڭ مۇرىسىگە قولىنى قويدى ۋە كەسكىنلىك بىلەن:

ــ «ئالىي مەنسەپ ــ ئېگىز خادا تاش، ئۇنىڭغا قانات قاققان بۇركۈتمۇ، يامىشىپ يۇرۇپ يىلانمۇ چىقىدۇ» دېگەن ھېكمەت يالغان ئەمەس. دۇبەن ھاكىمىيەت بېشىغا چىققاندا، ئۆزىنى بۇركۈت قىلىپ كۆرسەتكەنىدى، لېكىن ئۇ ئاخىر ئۆزىنىڭ زەھەرلىك يىلان ئىكەنلىكىنى يوشۇرالمىدى، يوشۇرۇشمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى، ــ دېدى.

ــ شۇنداق، تارىخ رەھىمسىز، ئۇنىڭ دۇشمىنى ساختىپەزلىك، ــ دېدى پاگونلۇق ھەربىي كىشى لۇتپۇللا مۇتەللىپنى قۇۋۇتلەپ، ــ ھەرقانداق نىقابمۇ تارىخ ئالدىدا پاش بولماي قالمايدۇ. ئادەمزاتنىڭ بۇيۇكلۇكى شۇ يەردىكى، ئۇ كۆپىنچە ئۆزىنى ئۆزى سىرلىقلاشتۇرىدۇ، ئۆزى ياسىغان

ھەيكەلگە ئۆزى چوقۇنىدۇ، ئۇنىڭغا ئىلتىجا قىلىپ ئۇنى ئىلاھىيلاشتۇرىدۇ. ئاندىن ئۇنى يەنە ئۆز قولى بىلەن چېقىپ تاشلايدۇ. خەلق ــ ھامان كەم ـ كۆتىسىز دانىشمەن. پەردازلانغان چۈپرەندە ئىلاھ ھامان چۈپرەندىلەر ئازگىلىدا ئۆزىنى كۆرىدۇ. شېكىسپىر ئۆز تەقدىرىدە مۇشۇ ھالاكەتنىڭ بوسۇغىسىدا تۇرۇپتۇ...

تاجىك چىراي ئەرباب يۇمۇرلۇق قىلىپ دېدى:

ــ ئۇيغۇرلاردا «باخشى داپ بىلەن ئالدايدۇ، كاززاپ لاپ بىلەن» دېگەن ماقال بارغۇ. شېكىسپىر دۇبەنىنىڭ خەلقىنى ئالدىغىنى ئۆزىنى ئالدىغىنى. نېمىدىن قورقىدۇ؟ «تۇگمەندە تۇغۇلغان چاشقان ھارۋا تاراقلىغاندىن قورقماپتۇ» دېگەن گەپمۇ بار ئەمەسمۇ؟ بېشىمىزدىن ئۆتكەن ئىشلار ئازمۇ؟ بىز ئۇنىڭ «ئالۋاستى» دىن «داھىي» غا، ئاندىن يەنە «داھىي» دىن ئۆز ئەسلىگە قايتىپ، «ئالۋاستى» غا ئايلانغانلىقىنى كۆردۇق. ئەمدى «نومۇسسىزدىن ھايا، زالىمدىن ۋاپا» تىلەشنىڭ ھاجىتى تۇگىدى. بىزنىڭ تاجىكلاردا: «ئۇچارغا كەلمىسە لاچىن مادارى، بولۇر چۇمچۇققا شۇمشۇك كاربارى» دېگەن قوشاق بار. گەپ مانا شۇنداق كېلىدۇ...

ھەممەيلەن كۈلۈشتى. يارايسىز ئەپەندىم، دەپ تاجىك چىراي ئەربابنى ماختاشتى.

لۇپتۇللا مۇتەللىپ دەھلىزدىن چىقىۋېتىپ، ئەمەت، مەشرەپ، مۇھەممەدجانلارنىڭ قولىنى بىر ـ بىرلەپ قىستى:

ــ ياخشى يىگىتلەر ئىكەنسىلەر، ــ دېدى ئۇ، ــ سىلەر بىلەن دوست بولۇپ قالغىنىم ئۇچۇن بەك خۇشالمەن. «مېۋىلىك كۆچەت پوستى بىلەن ياخشى، ھەركىم ئۆز دوستى بىلەن» مېنىڭ سىلەرگە ھەدىيە قىلىدىغان ئالتۇن ـ كۈمۈشۈمۇ، نەقدانە پۇلۇمۇ يوق. لېكىن دوستلىشىپ قالغانلىقىمىز يۈزىسىدىن ئىككى ئېغىزلا سۆزۈم بار، دوستلۇق سۆزى. بىرى، ھەقىقەتنى سۆيۈشلار، ھەقىقەت دېگەن ۋەزنى، سالمىقى بار نەرسە. يەنە

بىرى، ئۇمىدۋار بولۇشلار. ئۇمىد — قانات، مەقسەتكە يەتكۈزىدىغان تۇلپار.

ئەمەتلەر لۇپتۇللا مۇتەللىپنىڭ بۇگۈن بولمىسا ئەتە ئۇرۇمچىدىن نەگىدۇر يىراق بىر يەرگە كېتىپ قېلىش ئېھتىمالى بارلىقىنى ئاڭلاپ، ئۇنى باھار قارلىرىدەك يېپىشىپ ئوتتۇرىغا ئېلىشۋالدى... پارلاق بىر ئوبراز ئۇلارنىڭ قەلبىدە ئۆچمەس ئىز بولۇپ ئورۇن ئالغانىدى.

نۇربىيەنىڭ ئۇمىدى

ئەمەتنىڭ مۇھەممەدجان بىلەن مەشرەپنى راشىدىن ئەپەندىنىڭ ئۆيىگە باشلاپ كېلىشى مەشرەپنىڭ «ئىشسىزلىق مەسىلىسى» نى ھەل قىلىش ئۈچۈن ئىدى. بۇنىڭدىن بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى ئەمەت راشىدىن ئەپەندىنىڭ ئۆيىگە ئېلېكتر چىراغ ئورنىتىۋېتىپ، بۇ ھەقتە ئۇنىڭغا ئېغىز ئاچقاندا، ئۇ:«مەشرەپكە راستىنلا يامان بوپتۇ، يېشى كىچىك، يېتىم بالا ئەمەسمۇ، كوچىدا تېنەپ ـ تەمتىرەپ يۈرۈۋەرسە، راست قىيىن بولىدۇ. مەن بىر ئامالىنى قىلاي، مېنىڭدىن ئۇقۇشۇپ تۇرغىن» دېگەنىدى.

بۇگۈن ئۇلار كۈتۈلمىگەندە، بۇ ئۆيدە مۇتەللىپ ۋە بايىقى ئىككى ئەرباب بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى، ئۇلارنىڭ مەنىلىك، قىزغىن سۆھبىتىگە داخىل بولۇپ، ۋاقىتنىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى بىلىشمىدى. مەشرەپنىڭ كۆڭلىدە نۇرغۇن سوئاللار پەيدا بولغانىدى. بىر ئۆيدە، بىر داستىخان ئۈستىدە «باي ـ گادای»، «ئەمەلدار ـ پۇقرا»، «ئەپەندى ۋە قارا قورساقلار» نىڭ بىر ـ بىرىدىن ھېيىقماي ھەمسۆھبەت بولۇپ، بىللە ئولتۇرالايدىغانلىقىدىن ھەيران ئىدى ۋە كۆز جىيەكلىرىدە لىغىرلىغان ياشنى يوشۇرۇپ، پات ـ پات راشىدىن ئەپەندىگە قارايتتى.

راشىدىن ئەپەندى ئىشىك ئالدىدا مېھمانلارنى ئۇزىتىپ تۇرۇپ، بىرنېمىنى يادىغا ئالغاندەك، مەشرەپكە قارىدى:

— مەشرەپ، كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما، ئوغلۇم، ئوغۇل بالا چىداملىق بولۇشى، خۇش بولغاندا كېرىلىپ، خاپىلىقتا يېرىلىپ كەتمەيدىغان بولۇشى لازىم. قارىغىنە، قېشىڭدا قانداق جان كۆيەر دوستلىرىڭ، ئاكىلىرىڭ بارئىكەن؟... ئەتە ئەتىگەندە مېنىڭ ئىشخانامغا بار، قالغان گەپنى شۇ يەردە دېيىشەرمىز، — دېدى.

ئەتىسى ئەتىگەندە، راشىدىن ئەپەندى قۇرۇلۇش نازارىتىنىڭ كان ئىشلىرى باشقارمىسىنىڭ سوقىچاق ئىشخانىسىدا — جاڭ خەيتىڭنىڭ ئىش ئۈستىلىنىڭ ئالدىدا ئۆرە تۇرۇپ، بېشىدىن قارا شىلەپىسىنى ئېلىۋاتقان جاڭ خەيتىڭغا:

— جاڭ چۈجاڭ، ئۆتكەندە سىلى يۇگۇر - يېتىمغا ئايىغى يېنىك بىر قارا خىزمەتچى تېپىلماسمۇ، دېگەندەك قىلىۋىدىلە، مۇشۇنداق بالىدىن بىرى تېپىلدى، — دەپ خەۋەر قىلدى.

قارىغاندا، جاڭ خەيتىڭ بۇ خەۋەرگە ھېچقانچە قىزىقمىغاندەك تۇراتتى. ئۇ سۆڭەك تارغاقتا شالاڭ چاچلىرىنى نېرى - بېرى تارىۋېلىپ، چاشقان بۇرۇتلىرىنى تىلى بىلەن ھۆللەپ تۇرۇپ، راشىدىن ئەپەندىدىن:

— ھېلىقى ھۆججەت، مايتاغدىن ئەۋەتىلگەن ئوتتۇز توققۇزىنچى نېپىت قۇدۇقى ھەققىدىكى ماتېرىيال... تەرجىمىسى پۈتكەنمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— پۈتكەن، يەنە بىر قېتىم سىلىشتۇرۇۋەتسەملا بولىدۇ.

— دەرھال تەييارلاپ بېرىڭ، ماڭا شۇ ماتېرىيال كېرەك.

— خوپ...

جاڭ خەيتىڭ بىركىمنى كۈتۈۋاتقاندەك، دېرىزىدىن قۇرۇلۇش نازارىتىنىڭ يامۇلنىڭكىدەك ئەگمە ئىشىكىگە قاراپ - قاراپ قويدى.

— راشىدىن ئەپەندى، ئازراق توختاڭ، — دەپ جاڭ خەيتىڭ راشىدىن ئەپەندىگە سىنچىلاپ قارىدى، — يەنە بىر ئىش، بىزنىڭ

خىزمەت تەرتىپىمىزدە ئازراق ئۆزگىرىش بولىدىغاندەك تۇرىدۇ. بۇگۈن دۇبەن جىيەن جۇشى جانابلىرىنىڭ تولۇق هوقۇقلۇق ۋەكىلى بىلەن بىزنىڭ نازىر بەزبىر ئىشلارنى...، — جاڭ خەيتىڭنىڭ كۆزى شۇ پەيتتە تاشقىرىقى ئىشىكنىڭ بوسۇغىسىدا بويۇن قىسىپ پەيدا بولغان مەشرەپكە چۈشتى. ئىتتىك راشىدىن ئەپەندىگە قارىدى، — بۇ كىم؟...

— بۇ، بايا مەن سىلىگە دېگەن بالا. ئەقىللىق يېتىمچى...

— ئەقىللىق يېتىمچى؟ — جاڭ خەيتىڭ مەشرەپكە قاراپ، يۇز - كۆزلىرىنى پۈرۈشتۈردى، ئۇنىڭدىن يىرگەنگەندەك قىلدى، — ئاجايىپ لوگىكا! يېتىمچى بولسۇنۇ، يەنە ئەقىللىق!...

جاڭ خەيتىڭ راشىدىن ئەپەندىنىڭ ئېتىرازىنى كۈتمەيلا، يان ئۆيگە كىرىپ كەتتى.

راشىدىن ئەپەندى مەشرەپنىڭ ئالدىغا باردى:

— مەشرەپ، كەلدىڭمۇ؟... قېنى، بۇ يەرگە كىر.

— راشىدىن ئەپەندىم، — دېدى مەشرەپ، — مەن ئۇ چاشقان بۇرۇتنى تونۇيمەن. ئۇنى كۆرگۈم يوق...

— سەن ئۇنى قانداق تونۇيسەن؟

— تونۇيمەن، ئۇ دادامنىڭ يۇزىگە تۈكۈرگەن، مېنى ساقچىغا سولاتماقچى بولغان. ئۇنىڭ ئىسمى جاڭ چۈجاڭ. ئەمەت ئاكام ئارىغا چۈشۈپ بىزنى قۇتقۇزۇپ قالغان...

راشىدىن ئەپەندى ئويلىنىپ قالدى:

— كەل، ئىشخانىغا كىرىپ، ئولتۇرۇپ تۇر.

— ياق! — دېدى مەشرەپ كۆرۈلمىگەن بىر قەتئىيەت بىلەن، — دادام: «كۆزۈڭ يەتكەن ياماندىن ئۆزۈڭنى تارت»، «ياماندىن ياخشىلىق تىلەش — ئەركەك شىردىن سۈت تەمە قىلغانلىق» دېگەن. مەن ئۇنىڭ قېشىغا بارمايمەن...

— مۇنداق دېگىن...، — راشىدىن ئەپەندى مەشرەپنىڭ بېشىنى سىلاپ، ئۇنىڭغا مېهرىبانلىق بىلەن قاراپ قويدى، —

بوپتۇ، هازىرچە بۇ گەپنى دېمەي تۇر. ئېھتىمال جاڭ چۇجاڭ سېنى تونۇمىدى... مېنى مەشەدە بىرئاز ساقلاپ تۇرغىن...

ـــ ماقۇل...

شۇ گەپ بولۇۋاتقاندا، نازارەتنىڭ قاپقىسىدىن ئىككى كىچىك ماشىنا كىرىپ كەلدى. ئاپتوموبىلنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، جاڭ خەيتىڭ ئالدىراپ هويلىغا چىقتى. ئاپتوموبىلدىن چۈشكەن سىدام باش، بۇقا بويۇن، سېمىز ئادەم بىلەن بېشىغا قارا شىلەپە، ئۈستىگە ئۇزۇن قارا پەرىجە كىيگەن، قارا كۆزەينەك تاقاپ، قولىدا يىلاندەك تولغىنىپ تۇرغان قارا هاسا تۇتۇۋالغان ئىككى كىشىنى جاڭ خەيتىڭ ئىدارىدىكى ئادىتىگە زىت هالدا خۇشامەتگۈيلۈق بىلەن پايپېتەك بولۇپ، هەدەپ ئېگىلىپ تەزىم قىلىپ، ئىشخانىسىغا تەكلىپ قىلدى.

ئىشخانا ئىچىدىكى سۆھبەت خېلى ئۇزاق داۋام قىلدى. كېيىن ئورۇندۇقلار تاراقشىپ، ئۇلارنىڭ ئورنىدىن تۇرۇشۇۋاتقانلىقى بىلىندى، ئىشىك ئېچىلدى. كىمدۇر بىرى دېدى:

ـــ جاڭ چۇجاڭ، گەپ شۇ... هازىرچە سىز مايتاغقا مەركىزي هۆكۈمەت قۇۋۇەت مەنبەسىنى باشقۇرۇش هەيئىتىنىڭ نازارەتچىسى سۈپىتىدە بارىسىز. كېيىن زاۋۇت باشلىقلىق ۋەزىپىسىنى ئۈستىگىزگە ئېلىشىڭىز مۇمكىن. ئېسىڭىزدە بولسۇنكى، يېنىك نېفىت تەركىبى ئالاهىدە يۇقىرى بولغان مايتاغ نېفىتلىكى بۇگۇنكى كۈندە بىر خىل ئىنتايىن مۇهىم ئىقتىسادىي بايلىقلا ئەمەس، بەلكى يەنە ئۇرۇش قورالى. مايتاغنى رۇسلارنىڭ قولىدىن ئۆتكۈزۈۋېلىشىمىزغا ئىنگلىزلار ئالاهىدە قىزىقىدۇ. ئىنگلىز دىپلوماتلىرى، مايتاغ نېفىت زاۋۇتىنى جۇڭگونىڭ ئۆتكۈزۈۋېلىشى زۆرۈر بولۇپلا قالماستىن، قانداق چارە بىلەن بولمىسۇن، رۇسلارنى نېفىت ئايرىش زاۋۇتىنىڭ بارلىق ئەسۋاب ـ ئۈسكۈنىلىرىنى شۇ پېتى تاشلاپ كېتىشكە مەجبۇر قىلىش كېرەك دېگەن قاراشتا. بۇنى، جاڭ چۇجاڭ، سىز

چۇشىنەلەيسىز. سوۋېت ھۆكۈمىتى نېفىت ئايرىش زاۋۇتىنىڭ ئەسلىھەلىرىنى چۈۋۈپ ئېلىپ چىقىپ كېتىدىغان بولسا، ئىش ھەقىقەتەن چاتاق بولىدۇ. يەنچاڭ، يۈمېن نېفىت ئايرىش زاۋۇتلىرىدىن چوڭ تېپىتىكى ئۈسكۈنىلەرنى يۆتكەپ كېلىش قىيىن، ئامال يوق، دېگىز ئارقىلىق باشقا دۆلەتلەردىن سېتىۋالغان تەقدىردىمۇ، ئۇنى سىز بۇ يەرگە نېمە بىلەن يۆتكىيەلەيسىز؟ مەسىلىنىڭ تۈگۈنى مۇشۇ يەردە. شۇڭا، ھەربىر قەدىمىگىزدە ئېھتىياتچان، تەدبىرلىك بولغايسىز. سەمىگىزدە بولسۇنكى، مايتاغ نېفىتلىكىنى ئېچىش ھەققىدە ئەزەلدىن مەركىزىي ھۆكۈمەت بىلەن سوۋېت ھۆكۈمىتى ئوتتۇرىسىدا كېلىشىم يوق. لېكىن، شېك دۇبەن جانابلىرى بىلەن سوۋېت ھۆكۈمىتى ئوتتۇرىسىدا پۈتۈم بار. ۋاقتى كەلسە، بىز بۇ يەرلىكنىڭ ئىشى دەپ، ئېتىراپ قىلمىساقلا بولىدۇ. يەنە سورايدىغانلىرىڭىز بارمۇ؟

— يوق.

— قاچان يولغا چىقالايسىز؟

— تۆت ـ بەش كۈن ئىچىدە.

— يەنە بىر مەسىلە، — دېدى بايىقى كىشى، — ھازىر مايتاغ ئايروپورتى پۈتۈنلەي سوۋېتلىكلەرنىڭ تىزگىنلىشىدە. ئۇلارنى ئىشتىن بۇرۇن چۆچۈتۈۋەتمەسلىك ئۈچۈن، ئەڭ ياخشىسى سىز ئۇ يەرگە ماشىنا بىلەن بېرىڭ.

— مەنمۇ شۇنداق ئويلاۋاتىمەن...

جاڭ خەيتىڭ ئۇلارنى ئۇزىتىۋەتكەندىن كېيىن، راشىدىن ئەپەندىنىڭ ئىش ئۈستىلى ئالدىغا كېلىپ توختىدى:

— راشىدىن ئەپەندى، بايا مەن سىزگە بىزنىڭ خىزمەت تەرتىپىمىزدە ئازراق ئۆزگىرىش بولىدۇ، دېگەنتىم. بىز يەنە بىرنەچچە كۈندىن كېيىن مايتاغقا بارىدىغاندەك تۇرىمىز. خېلى بىر مەزگىل ئۇ يەردە تۇرۇپ قېلىشىمىز ئېھتىمال. رۇسلارنىڭ تىلىنى پۈختا بىلىش كارامىتىڭىز ئەمدى ئەسقېتىپ قالسا

ئەجەب ئەمەس. ئۆيىڭىزگە قايتىپ، ئىش - كۈشىڭىز بولسا پۈتتۈرۈۋېلىڭ، ــ دېدى.

راشىدىن ئەپەندى جاڭ خەيتىڭغا قارىدى. ئۇنىڭغا مەشرەپ ھەققىدە يەنە بىر قېتىم ئەسكەرتمەكچى بولدىيۇ، لېكىن ئۇنىڭ چاشقان بۇرۇتلىرى تېگىدە ھىيلە - ھەييارلىقتەك سىرلىق بىر ئالامەتنىڭ تىنىمسىز قىمىرلاپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، رايى قايتىپ، شۈك بولۇپ قالدى.

ــ بولىدۇ، جاڭ چۈجاڭ، قاچان يولغا چىقىمىز؟

ــ ئۆيىڭىزدە ماشىنا كۈتۈڭ...

راشىدىن ئەپەندى مەشرەپنى باشلاپ قۇرۇلۇش نازارىتىنىڭ قاپقىسىدىن چىقتى. خېلى بىر يەرگىچە گەپ قىلىشماي تىمتاس مېڭىشتى. راشىدىن ئەپەندىنى مەشرەپنىڭ كۈلپەتلىك تەقدىرى ئېچىندۇراتتى، كەلگۈسى قىزىقتۇراتتى، ئۇنىڭغا نېمىلىكىم بولمىسۇن، چىقىش يولى تېپىش، يول كۆرسىتىش لازىم دەپ ئويلىدى. لېكىن بۇ يول زادىلا تېپىلمايۋاتاتتى.

دۆڭكۆۋۈرۈك بازىرىغا يەتكەندە، راشىدىن ئەپەندى مەشرەپكە:

ــ مەشرەپ، مۇنداق بولسۇن. سەن شۇ تاپتا ئۇدۇل بىزنىڭ ئۆيگە بارغىن. مەن سەن توغرۇلۇق تونۇش - بىلىشلەر بىلەن مەسلىھەتلىشىپ كۆرەي. بىرەر مۇڭاپىق ئورۇن، يول چىقىپ قالار، ــ دېدى - دە، بىر قولىنى كۆتۈرۈپ قويۇپ، يان كوچىغا بۇرۇلدى.

مەشرەپ ئۆز تەقدىرىدىن زارلاپ باقمىغانىدى. لېكىن شۇ تاپتا بېشىغا ئېغىر كۇن چۈشكەنلىكىنى سەزدى. راشىدىن ئەپەندىنىڭ ئۆيگە نېمىشقا كېتىۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتى. ئەمما بۇ ئۆي ئۇنى نېمىشقىدۇر ئۆزىگە تارتتى: «ئەجەب ئىش، مەن بۇ ئۆيگە نېمىشقا كېتىۋاتىمەن؟... مەن قىلىشىپ بېرىدىغان بىرەر ئىش - كۈشى بولسىغۇ ياخشى. بولمىسا، بولمىسچۇ؟... ئوتۇن يارىدىغان، كۆمۈر توشۇيدىغان، كىگىز - پالاس قاقىدىغان... ياق، مەن راشىدىن ئەپەندىمنىڭ نېنىنى بىكارغا يېمەيمەن. ئىش

سورايمەن...»

مەشرەپ شۇ خيال بىلەن راشىدىن ئەپەندىنىڭ كۆڭ سىرلانغان قوش قاناتلىق دەرۋازىسى ئالدىغا كەلدى.

دەرۋازىنى يەنە ھېلىقى ئوماقتىنە قىز ئاچتى. قىزنىڭ ئۇستىدە رەڭدار خوتەن ئەتلىسىدىن تىكىلگەن كۆكرەك پۇرمە كۆڭلەك بولۇپ، دولقۇنلىنىپ تۇرغان بوستان چاچلىرى پۇتۇن گەۋدىسىنى قاپلاپ تۇراتتى.

— ۋاي، بۇ مەشرەپ ئىكەنغۇ؟ مەن سىزنى مەشرەپ دەپ ئاتاۋېرەيمۇ؟... نەچچە ياشقا كىرگەنسىز؟ يا مەشرەپ ئاكا دەيمىكىن؟ مەن ئون تۆت ياشقا كىردىم. مېنى نۇربىيە دېسىڭىزمۇ، نۇربىيە سىڭلىم دېسىڭىزمۇ بولۇۋېرىدۇ. دادام سىزگە بۇگۈن ئىش تېپىپ بېرىشكە ھەرىكەت قىلىمەن دېۋىدى. قانداق، ئورۇنلاشتۇرالمىسىز؟ مەن بۇ يىل تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرىمەن. سىزمۇ ئىش قىلىمەن دېمەي، ئوقۇسىڭىز بولامدۇ؟ بىزدە سىزنىڭ ياش قۇرامىڭىزدىكى ئوغۇللار ئوقۇيدىغۇ؟ نېمىشقا ئوقۇمايسىز؟... كېلىڭ، ئۆيگە كىرىڭ. دادام ھېلىلا كېلىپ قالىدۇ...

نۇربىيە مەشرەپنى ئۆزىنىڭ بىر كىشىلىك ياتقىغا باشلاپ كىردى. چىنىدەك سۇرتۇپ تازىلانغان، كارىۋات، چامادان، تومپۇچكا، تىكىلمە ئەينەك، تەكچە ـ دېرىزىلەر گۈل كەشتىلىرى بىلەن بېزەلگەن ئۆي مەشرەپكە بىر خىل زوق بېغىشلىدى. ئۇ، مۇشۇ كەمگىچە ئۆزىدىن ئۇچ ـ تۆت ياش كىچىك بالىنىڭ مۇشۇنداق يەككە، ئازادە، سەرەمجان ۋە ھەممە نېمىسى تەل ئۆيدە ئۆزىگە ئۆزى خوجايىن بولۇپ ياشايدىغانلىقىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى. «قانداق جىق كىتابلار... دەپتەرلەر، قەلەم، سۇرەت ـ رەسىملەر... ھەممىنى مۇشۇ قىز ئوقۇمدىكىنە... ھەممىسى مۇشۇ قىزنىڭمىدۇ؟» دەپ ئويلىدى.

نۇربىيە قارلىغاچتەك ئۇچۇپ يۈرۈپ، بىردەمدە ئۇستەل ئۇستىنى قەنت ـ گېزەك، پېچىنە ـ پىرەنىك، ھەسەل ـ

مۇرابباالار بىلەن تولدۇرۇۋەتتى. مەشرەپ نازۇنىمەتلەر بىلەن تولغان داستىخانغا ئەمەس، كۆپرەك نۇربىيەگە، قىزنىڭ چاققان ھەرىكىتى، روھلۇق - دىدىل سۆزلىرى ۋە سەممىيەت، پاكلىق ئەكس ئېتىپ تۇرغان ئوتلۇق كۆزلىرىگە قاراشقا جۇرئەت قىلدى. قىز گۈللۈك پەرتۇق باغلانغان زىلۋا بېلىنى ئىككى قولى بىلەن قىسىپ تۇتۇپ، قەدىنى تىك قىلىپ، خۇددى دوسكا ئالدىدىكى مۇئەللىملەردەك توختىماي سۆزلەيتتى:

— مەرھەمەت، مۇنۇ كەمپۇتلەردىن ئېلىپ ئولتۇرۇڭ، سىز تارتىنامسىز؟ مەن تارتىنىشنى بىلمەيمەن. مۇنۇ باقالدىن ئېلىڭ، ئۇنى ئاپام بىلەن ئىككىمىز پىشۇرغان، ئەسلىدە ئۇنىڭغا ياڭاق مېغىزى سالاتتۇق، ئاپام سىناپ باقلى دەپ بۇ قېتىم بادام مېغىزى ئىلەشتۇردى. تېتىپ بېقىڭ. چايغا ئوت يېقىۋەتتىم. بىز كەچتە ئادەتتە سەي قورۇپ، چاي ئىچمىز. ئاپامنىڭ كېلىدىغان ۋاقتىمۇ بولۇپ قالدى. قىزلار ئوتتۇرا مەكتەپتە مۇئەللىم. ئوغۇللار ئوتتۇرا مەكتەپتىگىمۇ دەرسكە باردۇ. ئىشى بەك جىق. مەن سىزگە ئۆزۈم سەي قورۇپ بېرىمەن. دادام ئۆيدە مېھمان بولمىسا ھاراق ئىچمەيدۇ. تاماكىمۇ چەكمەيدۇ، كەچقۇرۇنلىرى دادام بىلەن ئىككىمىز شۇنداق جىق مۇڭدىشىپ كېتىمىزكى، دادام مېنىڭ سوئاللىرىمغا جاۋاب بېرىپ بولالماي ھېرىپ كېتىدۇ. ئاپام: «بولدى قىل، نۇربىيە، سەن ئاغرىڭدىنلا قېرىپ كېتىدىغان بولدۇڭ، نېمانداق تۇگمەيدىغان جىق سوئال؟ داداڭغا رەھىم قىل، ئۇمۇ ئارام ئالسۇن» دەپ تېرىكمىسە، ئىككىمىزنىڭ گېپى زادىلا تۇگمەيدۇ... ۋاي، چاي قاينىپ كەتكەنمۇ، نېمە...

نۇربىيە يەنە قارلىغاچتەك ئۇچۇپ، ئاشخانا ئۆيگە چىقىپ كەتتى.

مەشرەپ نۇربىيەنى تۇنۇگۈن تۇنجى قېتىم كۆرگەندىلا، ئۇنى بەختسىز سىڭلىسى نۇرسىمانغا ئوخشىتىپ كۆڭلى يېرىم بولغان، يۇرىكى پىژىلداپ كۆيۈپ نۇرسىمانىنى سېغىنغاندى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

بۇگۈن نۇربىيەنىڭ سۆز ـ ھەربىكەتلىرىدىكى ئاللىقانداق ئادەتلەرنىڭ نۇرسمان بىلەن ئوخشىشىپ كېتىدىغانلىقىنى سېزىپ، قەلبىدە جۇدالىق ئوتلىرى يېنىپ، كۆزىگە ياش كەلدى ۋە ئىختىيارسىز ھالدا قولىنى قوينىغا تىقىپ، بويىندىن قولتۇق تەرىپىگە يوشۇرۇپ ئېسىۋالغان، قىزىل مەشۇت بىلەن كەشتىلەنگەن ئۇچبۇرجەك تۇمارچە، يەنى ئىككى تەرىپىگە ئۇچ تالدىن ئالتە تال قىزىل مارجان ئۆتكۈزۈلگەن ئاسقۇنى ئاۋايلاپ ئالىقىنىغا ئالدى.

شۇ پەيتتە، نۇربىيە پەتنۇستا چاي كۆتۈرۈپ ئۆيگە كىرىپ كەلدى. مەشرەپكە چاي سۇنۇپ تۇرۇپ، كۆزى بىردىنلا قىزىل مارجانغا چۈشتى.

ـــ مەشرەپ، بۇ نېمە؟... قانداق چىرايلىق مارجان !... ۋاي، سىز... يىغلاپسىزغۇ؟... سىزگە نېمە بولدى، مەن سىزگە ھېچنېمە دېمىدىمغۇ؟... ۋاي خۇدايىمەي... قارىغە سىزنى، ئوغۇل بالىمۇ يىغلامدۇ؟

ـــ مەن يىغلىمىدىم، نۇربىيە...

ـــ ياق، يىغلاپسىز، ئەمىسە كۆزىڭىزدە ياش تۇرىدىغۇ؟...

نۇربىيە دەسلەپ ئەجەبلەندى، كېيىن تارتىنمايلا قىزىل مارجاننى قولىغا ئالدى:

ـــ ئەجەبمۇ چىرايلىقكەن بۇ مارجان. بۇ كىمنىڭ؟ سىزنىڭمۇ؟ ئوغۇل بالىمۇ مارجان ئاسامدۇ؟

مەشرەپنىڭ كۆز ئالدىدا سۆيۈملۈك، جاپاكەش، مېھرىبان ئانىسىنىڭ سولغۇن چىرايى نۇرلاندى. بۇ چىرايىنى مەشرەپ ئاخىرقى قېتىم كورلىدا كۆرگەن ۋە ئۇنى زادى ئەستىن چىقارمايتتى. شۇ تاپتا قۇلاق تۇۋىدە ئانىسىنىڭ: «مەن بولالمايدىغان ئوخشايمەن. سىلەر شۇ قىزنى ئىزدەپ تاپقان كۈنى گۆرده ئاندىن مېنىڭ كۆزۈم يۇمۇلىدۇ. ئوغلۇم، بۇ قىزىل مارجاننى سىڭلىڭنى ئىزدەپ تاپقان كۈنى ئۆز قولۇڭ بىلەن (ئانامنىڭ تەۋەررۈكى) دەپ بوينىغا ئېسىپ قوي...» دېگەن

سۆزلىرى جاراڭلىدى.

مەشرەپ كۆز چاناقلىرىدىن سىرغىپ چىقىۋاتقان ياشنى ھەرقانداق قىلىپ يوشۇرالمىدى. ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ، ئېسەدىگەن ھالدا، سىڭلىسى نۇرسىمان توغرىسىدىكى ئەسلىمىنى نۇربىيەگە سۆزلەپ بەردى.

— شۇنداق، نۇربىيە، جىق ئىشلار بېشىمىزدىن ئۆتتى. ئىمىن بەگ ئاخىر بىزنى خانىۋەيران قىلدى. نۇرسىماننى بۇلاپ كەتتى، كىمگە سېتىۋەتكەنلىكىنى بىلمىدۇق، ئىزدەپلا يۈرىمىز. ئىزدەپ مەشەگە كېلىپ قالدۇق... دادام پادىشاھنى تاپىمەن، ئۇ دەردىمگە يېتىدۇ دېگەنتى. لېكىن، بۇ پادىشاھ... ئانامدىنمۇ، دادامدىنمۇ ئايرىلىپ قالدىم.... بۇ گەپلەرنى مەن تېخى ھېچكىمگە دېمىدىم. سىزمۇ دېمەڭ، نۇربىيە...

نۇربىيە ئۇنچىقمىدى. مەشرەپكە نېمىدەپ تەسەللى بېرىشنى بىلمەيتتى.

— بىز دوست بولايلى، مەشرەپ، — دېدى نۇربىيە ۋە مەشرەپكە قاراپ قولىنى سوزدى، — ئەكېلىڭ، قول ئېلىشىمىز. مېنىڭ ئوغۇللاردىنمۇ، قىزلاردىنمۇ جىق دوستلىرىم بار. مەن ئۇلارنى سىزگە تونۇشتۇرىمەن. سىز بۇ ئۆيگە پات ـ پات كېلىپ تۇرۇڭ. كېلىپ تۇرۇشقا ۋەدە بېرەمسىز؟ مەن بۇگۈنلا دادامغا دەيمەن. نۇرسىماننى بىللە ئىزدەپ تاپىمىز، تاپقىلى بولارمۇ؟... تېپىش كېرەك... چوقۇم ! سىز دەپ بەرمىگەن بولسىڭىز، جاھاندا مۇشۇنداق ئىشلارمۇ بار دېسە، پەقەت ئىشەنمەس ئىكەنمەن. مەڭ، بۇ مارجاننى ئېلىڭ، پەقەت يىتتۇرۇپ قويماڭ، ھېچكىمگە بەرمەڭ جۇمۇ... مەن كۇنلەرنىڭ بىرىدە بۇ قىزىل مارجاننى نۇرسىمانىڭ بوينىدا كۆرسەم، ئۇنى قۇچاقلاپ تەبرىكلەيمەن، دوست بولىمەن. تەڭتۇش دوست بولساق قانداق ياخشى !... بىز دوست بولايلى، دوست بولۇشقا ۋەدە بېرەمسىز؟ ئەكېلىڭ قولىڭىزنى...

مەشرەپ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ئولتۇرۇپ، خېلىغىچە ئۇنىڭ

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

تەلىپىگە جاۋاب بەرمىدى، قولىنىمۇ سۇنمىدى.

ــ گەپ قىلمايسىلەرمۇ، مەشرەپ، مەن سىزنى خاپا قىلىپ قويدۇممۇ ـ يە؟

ــ نۇربىيە قىز، مەن سىلەرگە ئىش قىلىشىپ بەرسەم، قانداق ئىش بولسا، دەڭ. مەن ھەرقانچە ئېغىر، جاپا ئىش بولسىمۇ قىلالايمەن...

ــ ئىش، ئىش!... بۇ يەردە ئىش يوق! دوست بولامدۇق، يوق؟... غەلىتە ئىكەنسىز، گەپ قىلمامسىز؟

مەشرەپ بېشىنى كۆتۈردى، نۇربىيەنىڭ مەسۇم كۆزلىرىگە قارىدى:

ــ سىز... نۇربىيە قىز، كۆڭلىڭىز ياخشىكەن. مەن بىر ئىشقا، بۇ قىزىل مارجاننى يىتتۈرۈپ قويماسلىققا ۋەدە بېرىمەن. بۇ قىزىل مارجان ئانامنىڭ ئاخىرقى ۋەسىيىتى، سىڭلىمنى سېغىنىش زارى، مېنىڭ جېنىم. مەن قانداقلا بولمىسۇن، شائىرىمىز لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ گېپىنى قۇلىقىمدا تۇتۇپ، مەيلى ھايات كېمىسى مېنى قەيەرگە ئاپىرىپ تاشلىمىسۇن، جەزمەن ئۇمىد ۋە ئىشەنچ بىلەن نۇرسمانىنى ئىزدەپ تاپىمەن. مەن سىڭلىم بىلەن دىدار كۆرۈشكەندە، ئالدى بىلەن سىز توغرۇلۇق سۆزلەپ بېرىمەن. ئەمدى دوست بولۇشقا كەلسەك...

ــ ئەمدىغۇ ۋەدە بېرەرسىز، دوست بولدۇقمۇ؟

ــ مەن نېمە دېيەلەيمەن. راشىدىن ئەپەندىمنى دادامدەك ئوبدان كۆرىمەن. ئۇ چوڭ كىشى، ئالىم ـ ئۆلىما. مەن تۆتىنچى سىنىپقىچە ئوقۇدۇم، قارا يېتىم گادای. گادای بىلەن باي... ياق، مۇنداقچە ئېيتقاندا...

نۇربىيە مەشرەپنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ، ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ كەتتى. چىرايلىق بويۇنلىرىنى قېقىپ، بوستان چاچلىرىنى كەينىگە تاشلىدى. تۇمشۇقى ئۇچلىنىپ، نۇرلۇق كۆزلىرى پارقىرىدى، زىلۋا بارماقلىرى بىلەن ئۇستەلنى پاققىدە ئۇرۇپ:

— غەلىتە ئىكەنسىز ! غەلىتە ئىكەنسىز !... «باي ـ گاداي»، «باي ـ گاداي !»، باي ـ گاداي بولسا نېمە بوپتۇ؟ كىم باي، كىم گادايكەن !... تازىمۇ غەلىتە ئىكەنسىز ! دادام، خەقنىڭ ئادەمىيلىكى مۇھىم، باي ـ گادايلىقى ئەمەس، دېگەنتى. دادامۇ، ئاپامۇ ئەسلىدە باي ئەمەسكەنتۇق. سىز نېمىشقا بۇنداق غەلىتە؟ ئېيتىڭ، بىز دوست بولامدۇق، يوق؟ — دېدى.

مەشرەپ دېرىزىدىن قاراپ، هويلىغا راشىدىن ئەپەندى ۋە يەنە ئەمەت، مۇھەممەدجانلارنىڭ كىرگەنلىكىنى كۆردى.

نۇربىيە تېخىچە تېرىكىۋاتاتتى:

— مەن سىزگە يەنە دەي. ياخشى ئادەملەر دوست بولۇپ ئۆتۈشى كېرەك. دادام ماڭا هېكايە ئېيتىپ بەرگەندە، دوستلۇق باي ـ گادايلىقنى ئەمەس، ئالتۇن زەنجىر بىلەن باغلانغان پاك رىشتىنى، ساداقەتنى مىزان قىلىدۇ دېگەنتى. سىز غەلىتە ئىكەنسىز !... سىز غەلىتە ئىكەنسىز !...

ئۆيگە بىرىنچى بولۇپ راشىدىن ئەپەندى كىردى ۋە نۇربىيەگە قاراپ كۈلۈمسىرىدى:

— چۈجە خوراز، قارا سېنى !... مېهمان بىلەنمۇ سوقۇشامدۇ؟ ئۇيات ـ ئۇيات، قىزىم. گەپ تالاشتىڭمۇ؟ قېنى، دەررۇ مەشرەپتىن ئەپۇ سورا، چۈس قىز...

نۇربىيە ئانارداڭ قىزىرىپ، بۇرنىنى تارتتى:

— مېنىڭ خۇيۇم ئاشۇنداق، مەشرەپ. ئاسانلا تېرىكىپ قالىمەن، ئادەت بولۇپ قاپتۇ... كەچۈرۈڭ...

راشىدىن ئەپەندى دېدى:

— ئادەت؟ «ئادەم ئادەتكە قوماندانلىق قىلىشى كېرەككى، ئادەت ئادەمگە قوماندانلىق قىلمىسۇن. يامان ئادەتنى تاشلىيالمايدىغان ئادەم — هېچنېمىگە ئەرزىمەيدىغان ئادەم.»

— بۇ ئوستروۋىسكىنىڭ سۆزى، — دېدى نۇربىيە دادىسىغا قادىلىپ دادىللىق بىلەن:

— ناھايىتى توغرا، توغرا دېدىڭ. مەن بۇ سۆزنى، قىزىم،

ساڭا ئوچىنچى قېتىم دەپ بېرىۋاتىمەن، ــ راشىدىن ئەپەندى بۇرۇلۇپ مەشرەپكە قارىدى، ــ سەن خاپا بولما، مەشرەپ.

ــ ياق، بىز سوقۇشمىدۇق، گەپ تەگەشمىدۇق. نۇربىيە قىز دوست بولايلى دېگەنتى، ــ دېدى مەشرەپ گويا ئۆزىنى گۇناھلىق ھېس قىلغاندەك يەرگە قاراپ.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ راشىدىن ئەپەندى كۈلۈپ كەتتى:

ــ ياخشىكەنغۇ، ئۇنداق بولسا، مۇبارەك بولسۇن. دوست بولۇڭلار، دوست ئۆتۈڭلار...

كەچلىك چايدىن كېيىن، راشىدىن ئەپەندى ئەمەت، مۇھەممەدجان، مەشرەپلەرنى ئازادە مېھمانخانىغا باشلاپ چىقتى. ئۇنىڭ ئەمەتلەرگە ئېيتىدىغان نۇرغۇن گەپ ـ سۆزى بارەدەك قىلاتتى. گەپنى يىراقتىن باشلىدى. سوۋېت ـ گېرمان ئۇرۇشى، ياپون مىلىتارىزمىنىڭ جۇڭگولۇقلارنى قىرغىن قىلىۋاتقانلىقى توغرىسىدا سۆزلىدى. ئۇنىڭ ئاغزىدىن «ماۋ زېدۇڭ»، «جۇ دې» دېگەن سۆزلەر چىقماندا، مەشرەپ دەررۇ چىڭ سۇڭنى يادىغا ئالدى، خىيالى گادىرماچ بولۇپ كەتتى. راشىدىن ئەپەندى ئۆكتەبىر ئىنقىلابى توغرىسىدا سۆزلىگەندە، كۆپرەك ئىشچىلار، ھۇنەرۋەن ـ كاسىپلار، نامرات نېمكارلارنىڭ ھاياتى، ئۇيۇشقاقلىقى، ھەمدەملىكى ۋە ئاخىر ئۇلارنىڭ چار پادىشاھنىمۇ، زومىگەر يەر ئىگىلىرى، زاۋۇت خوجايىنلىرىنىمۇ ئۆرۈۋەتكەنلىكى توغرىسىدا دەپ بەردى. مەشرەپ يەنە ئىختىيارسىز ئىمىن بەگ بىلەن ھوشۇر بەگنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى. خىيالى يەنە گادىرماچ بولۇپ كەتتى. راشىدىن ئەپەندىنىڭ ئاغزىدىن: «ئاخىرقى ھېسابتا دۇنيانىڭ كەلگۈسى مۇستەھكەم ئىتتىپاقلاشقان مىليونلىغان بىلىملىك ئىشچىلارنىڭ قولىغا ئۆتىدۇ، دۇنيانىڭ قىياپىتى يېڭىلىنىدۇ، ھازىرقىدەك ئادالەتسىز جەمئىيەت چۆچەككە ئايلىنىپ قالىدۇ...» دېگەندەك سۆزلەر چىققاندا، ئەمەت روھلىنىپ، ئىككى تەرىپىدە مىدىر ـ سىدىر قىلماي ئاڭلاپ ئولتۇرغان مۇھەممەدجان

بىلەن مەشرەپكە قاتناشالدى:

ـــ ئۇھ، ئىشچىلار !... بىز ئىشچىلار !... مەدىكارمۇ، ئىشچىمۇ؟

ـــ ئەلۋەتتە ئىشچى. چوڭ قوشۇنغا قېتىلىدىغان ئىشچى، ـــ دېدى راشىدىن ئەپەندى، ـــ بىزنىڭ مايتاغدا مانا مۇشۇنداق بىر قوشۇن تۇغۇلۇۋاتىدۇ. بۇ كاتتا قوشۇننى تېگى ـ تەكتىدىن ئېيتقاندا، نامرات دېھقانلار، گاداي چاڑىچىلار ۋە شەھەر كەمبەغەللىرى تۇغدى، ئاۋۇتتى. چاپىنىنى غېرىبچە يېپىنىپ، تۆت ـ بەش تەڭگە پۇل تېپىش نىيىتى بىلەن ئۇ يەرگە بارغان مەدىكار، يېتىمچىلار هازىر ئۆز سەپداشلىرىنىڭ ياردىمىدە يارالمىلىق ئىشچى، تېخنىك، بۇرۇلچىك بولۇپ قالدى. هاياتقا، ئۆزىگە قارىشىمۇ ئۆزگەردى. مەن ئۇلاردىن ئۇمىد كۈتسەك بولىدۇ دەپ قارايمەن. ئەسلىدە مەن شېكى شىسەيدىن ئازراق ئۇمىد كۈتكەنىدىم، قارىغاندا، بولمىدى. خام خىيال بولۇپ چىقتى. ئۇنىڭ يېڭى شىنجاڭ قۇرۇش، كومپارتىيە بىلەن بىرلىشىش، سوۋېت بىلەن ئىناق ئۆتۈش دېگەنلىرى كۆپۈككە ئايلاندى، يۇزىدىكى نىقاب ئاخىر يىرتىلدى. سىلەر تېخى چۈشەنمەيسىلەر. ئۇ، كومپارتىيە ۋە سوۋېتنىڭ ياردىمى بىلەن تەربىيىلەپ يېتىشتۇرگەن نۇرغۇن يارالمىلىق زىيالىيلارنى هازىر يەنە «كومۇنىست»، «تىروتسكىچى»، ئۇچى ـ بۇچى دەپ ئۆز قولى بىلەن بىر ـ بىرلەپ يوقىتىۋاتىدۇ. ۋەزىيەت جىددىي ئۆزگەرمەكتە. بايا مەن بۇ يەردىكى بۇرادەرلەر بىلەن سۆزلەشتىم، ئەمەتكىمۇ دېدىم. مۇشۇنداق ئەهۋالدا سىلەرنىڭ مايتاغقا بېرىپ ئاشۇ قوشۇنغا قوشۇلۇپ كېتىشىڭلارنى دۇرۇس يول دەپ قارايمەن. مايتاغدا، مېنىڭ نۇرغۇن دوستلىرىم بار، ئۇ يەرگە مەنمۇ بارىمەن. بىز يەنە داۋاملىق ئالاقىلىشىپ تۇرىمىز. قانداق، ئەمەت، مەن سېنىڭ پىكرىڭگە قوشۇلدۇم.

ئەمەت قوشۇمسىنى تۇرۇپ، بىر پەس ئويلانغاندىن كېيىن، خىيالچانلىق بىلەن دېدى:

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ــ ئۇرۇمچىنىڭ ئەھۋالىنى كۆرۈۋاتىمىز، جان قويارغا يەرمۇ قالمىدى. ئىش تاپماقمۇ تەس بولۇپ كەتتى، خەلقئالەمنىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. نەچچە كۈننىڭ ئالدىدا مايتاغدىكى تونۇشلىرىمدىن خەت ئالدىم، قايتىپ كەل، دەپتۇ. ئويلاپ كۆرسەم، جاھان ئۆزىمىزنىڭكىكەن. بېشىمىزدىن دوپپىمىز چۈشسە خۇدانىڭ زېمىنىغا چۈشىدۇ. ئىككى پۇت بىلەن ئىككى قول ئۆزىمىزنىڭكى. مايتاغقا بارغىنىمىز تۇزۇك. ھارغىنلىق يەتسە ئاسمانىنى يېپىنچا، يەرنى سېلىنچا قىلىپ ئۇخلايمىز. قورساق ئاچسا، گۆسۈستەك ئىككى قولىمىز تۇرۇپتۇ. خەقنىڭ ھاجىتىدىن چىقساقلا، ئىككى نان تاپقىلى بولىدۇ. مەن كۆپ ئويلىنىپ ئاخىر مايتاغقا كېتىش، نېفىتچى بولۇش نىيىتىگە كەلدىم. خەقلەر دەككە ـ دۈككىگە چۈشكەن ئەنسىز شەھەردە مەقسەتسىز تەمتىرەپ يۈرۈشتىن نېمە پايدا؟ مۇھەممەدجان بىلەنمۇ دېيىشتۇق. ئۇنىڭ بۇ يەردە تارتىشىدىغان ھېچنېمىسى يوق. ئەمدى گەپ مەشرەپنىڭ بىر قارارغا كېلىشىدە قالدى...

مەشرەپ ئەمەتنىڭ كېيىنكى سۆزىنى ئاڭلاپ، گويا شۇ تاپتىلا ئۇلاردىن ئايرىلىپ قېلىۋاتقاندەك، چۆچۈپ راشىدىن ئەپەندىگە قارىدى:

ــ راشىدىن ئەپەندىم، مەن ئەمەت ئاكاملاردىن ئايرىلمايمەن...

ــ ياخشى، ــ دېدى راشىدىن ئەپەندى، ــ «كەلكۈندىن قورقمىغان دەريادىن ئالتۇن سۈزەر» دېگەن گەپ بار. «بۆرىدىن قورققان چوپان ھامان مېلىدىن ئايرىلىپ قالىدۇ» ياخشى نىيەتنىڭ ئىشقا ئاشمىقى ئەمەلىي ھەرىكەتتىكى باتۇرلۇققا باغلىق. باتۇر بولۇڭلار، ئىناق ئۆتۈڭلار. لۇتپۇللا مۇتەللىپ: «ئىناقلىق ــ گۈلزارلىق باغ، يۆلەنسەك، قۇدرەتلىك تاغ» دەيتتى. ئۇچ پۇتلۇق بەندىڭ ئاسان يىقىلمايدۇ، سىلەر ئۇچ ئاغىنە بىلەن مەن مايتاغدا يەنە ئۇچرىشىمىز...

ئىككىنچى باب

يولدا

كونا ساۋەن ــ ئۇرۇمچىدىن چىقىپ دەك كۆيىتۇنگە قاراپ ماڭغان تۆگە كارۋانلىرى، هارۋىكەشلەر، ئېشەكچىلەر ۋە پىيادىلەر ئۇچۇن ئاخىرقى قونالغۇ. كونا ساۋەندە يول ئىككىگە ئايرىلىدۇ. بىرى، 1936 ـ يىلى ياسالغان ئىلى تاشيولى، بىرى، كونا توپىلىق يول. تۆگىلىك، هارۋىلىق كارۋانلار، پىيادىلەرنىڭ كۆپىنچىسى ئادەتتە كونا يول بىلەن ماڭىدۇ. كونا ساۋەندىن چىقىپ، ئارىدا «سۇساتار» دېگەن جاينى هېسابقا ئالمىغاندا، تاكى دەك كۆيتۇنگىچە بولغان سەكسەن نەچچە چاقىرىملىق يولدا قونالغۇ ئورنى يوق. شۇڭا، ئۇزۇلمەي قاتناپ تۇرغان كارۋانلار كونا ساۋەن بازىرىدا ئوبدان غىزالىنىپ، قېنىپ ئۇخلاپ، راسا كۇچ يىغىۋالغاندىن كېيىن، ئەتىسى قاغجىرىغان چۆلدە بىر كۇن جېدەللەپ مېڭىپ، بىر ئامال قىلىپ دەك كۆيتۇنگە يېتىۋالىدۇ. بولمىسا، چۆلدە قېپقالسا، ئېچىرقىغان بۆرە بىلەن ياۋا توڭگۇزلارنىڭ هۇجۇمىغا ئۇچراپ، مال ـ چارۋىلىرى تىرىپىرەن بولۇپ، ئۆزلىرىنىڭ يىرتقۇچ هايۋانلارغا يەم بولۇپ كېتىشىدىن ساقلىنىشى تەس.

ئەمەتلەر ئۆز سەپىرىنىڭ بەشىنچى كۇنى نامازدىگەر مەزگىلىدە كونا ساۋەنگە يېتىپ كېلىشتى. يول بويىدىكى تونۇش ئاشپۇزۇلدا ئاندا ـ مۇندا غىزالىنىشتى. دىقماققىنە كەلگەن شاپ بۇرۇت تاڭجاڭ ئەمەتنىڭ ئالدىدىكى چىنە ـ تەخسىلەرنى يىغىشتۇرۇۋېتىپ:

ــ هە، ئەمەت، يول بولسۇن، ئۇكا. بۇ قېتىم ساڭا نېمە

بولدى؟ كونا ئاغىنەڭ بىلەن يولۇڭ باشقا - باشقا بولۇپ قاپتۇغۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ھە !... شاۋ چىڭنى دەملارا، ئۇستام؟ — دېدى ئەمەت.

— شۇنداق. ئىسمى چىڭ سۇڭ ئەمەسمۇ؟ ئۇيغۇرچىنى سۆزەك سۆزلەيدىغان ھېلىقى خەنزۇ ئاغىنەڭنى دەيمىنا؟... بۇ يولدا ئىككىڭلار دائىم بىللە ماڭمىدىغان. بىرەر يىلچە بولدى، قاراڭلارنى كۆرمىدىم. تۇنۇگۈن كۆز باغلانغان مەھەلدە، ئۇ تۇيۇقسىزلا يەنە بىر ئاغىنىسى بىلەن بۇ يەردە پەيدا بولۇپ قالدى. ئۇزاق يولدىن كەلگەنلىكىنى بىر قاراپلا بىلدىم. ئىشكتىن كىرە - كىرمەيلا، «ئۆتتىمۇ» دەپ سېنى سورىدى...

— بەللى !... تازىمۇ قىزىق ئىش بوپتۇ - دە ! — دېدى ئەمەت بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ ھاردۇقى چىققاندەك خۇشال بولۇپ، — ئۇ ئاداشنى ئىزدەپ، ماكانسىز تەلۈە چاشقاندەك ئورۇمچىدە كىرمىگەن تۆشۈكۈم قالمىۋېدى... ئۇ ھازىر نەدە؟ كەتتىمۇ - يە؟ قاچان كەتتى؟...

— ئۇمۇ سېنى ئورۇمچىدە ئىزدەپتۇ، — دېدى تاڭجاڭ پىيالىلەرگە چاي قۇيۇپ تۇرۇپ، — تاپالمىغان چېغى. كېچىدىن مەشھەدە، لەمپە ئاستىدا ياتقان. تاڭ سەھەر بىلەن ناشتىمۇ قىلماي مايتاغقا مېڭىپ كەتتى...

ئەمەت روھلىنىپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى:

— بولدى، شاۋ چىڭنى تېپىۋالدۇق ! ... ئۇ قەيەرگىمۇ كېتەتتى؟ ئەتىلا دەڭ كۆيتۇن، بولمىسا شىخو ياكى مايتاغدا ئۇچرىشىمىز. مۇشۇنداق تەقدىر بۇ، ئايرىلمايلا كېلىۋاتىمىز دەڭلارا !... يۇرۇڭلار، بىردەم بولسىمۇ ئەتراپنى سەيلە قىلىپ كېلەيلى.

ئەمەت شۇ گەپنى دەپ، شاپ بۇرۇت تاڭجاڭغا قارىدى:

— ئۇستام، يېتىمچىلارنىڭ ياتار يېرى بىر چىشلەم، دېگەن گەپ بارغۇ. كەچتە مەشھەدە تۇنىسەك ھەربىرلىرىگە ھالاقىت يەتكۈزۈپ قويماسمىز؟

— تۇزۇت گېپىڭنى قوي، ئەمەت، نېمە دېگىنىڭ بۇ؟ مۇشۇ كۈنلەردە دۇكان چۆلدەرەپ، ئۆزىمىز ئادەم خۇمارىلا بولۇپ قالدۇق. سەن بىلەن بىز يات ئادەم بولمىساق ! ئايلىنىپ كەل، كېلىۋەر، مەن سىلەرگە تېخى ئاچچىق قىلىپ هاردۇق چېيى دەملەپ بېرىمەن...

ئەمەت مەشرەپ بىلەن مۇھەممەدجاننى باشلاپ، ئوت ـ چۆپ، ئازغان ـ تىكەنلەر بىلەن قاپلانغان ساي بويىغا كەلدى. تاشتىن ـ تاشقا ئۇرۇلۇپ شوخ ئېقىۋاتقان بىر ئېرىق تاغ سۇيىگە ئەگىشىپ مېڭىپ، ئېگىز دۆڭگە چىقتى.

مەشرەپ ئۇرۇمچىدىن چىققاندىن تارتىپ يول بويى هەممە نەرسىگە، كەڭ تەبىئەتكە، تاغ ـ دەريالارغا، ئۆزگىچە بولغان يېڭى مەنزىرىلەرگە قىزىقىپ كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ سورايدىغانلىرى، قىزىقىدىغان نەرسىلىرى كۆپىيىۋەردى. هەممە نەرسىنى بىلىۋالغۇسى، تېگى ـ تەكتىنى چۈشەنگۈسى كېلەتتى. بىراق، بېرىلگەن جاۋابلاردىن نېمىشقىدۇر قانائەتلەنمەيتتى. نېمىدىن قانائەتلەنمەيۋاتقانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى.

ئىككى تەرىپى چەكسىز كەڭلىككە سوزۇلغان تاشلىق ساينىڭ شىمال تەرىپىدە غەربتىن شەرققە قاراپ، غايەت زور ئۆلۈك بېلىقتەك سوزۇلۇپ، غىل ـ پال ئىزناسى كۆرۈنگەن گىياهسىز تاغنى ئەمەت «بۇ چىڭغىس تېغى» دەپ چۈشەندۈردى. تاشلىق ساينىڭ جەنۇب تەرىپىدە ئاسمانىنىڭ قەرىگە مەڭزىنى يېقىپ قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان قارلىق تاغنى «بىلىۋېلىڭلار، بۇ دېگەن تەڭرىتاغ ! تاغلارنىڭ ئاتىسى. تەڭرىتاغنىڭ ئاسمان ـ پەلەك چوققىسى ئاشۇ بىز كۆرۈۋاتقان قارلىق چوققىمىكىن دەيمەن» دېدى.

مەشرەپنىڭ نەزىرىدە تەڭرىتاغ شۇ تاپتا ئۆز ئەتراپىدىكى سان ـ ساناقسىز تىزمىلىرى بىلەن قوشۇلۇپ، خۇددى بوتىلاقلىرىنى يېنىغا تارتىپ ئېمىتىۋاتقان قامەتلىك ئانا تۆگىگە ئوخشاپ كەتتى.

مەشرەپ ئەمەتكە ئىنتىلىپ يەنە نېمىنىدۇر سورىماقچى بولۇۋېدى، ئەمەت ئۇنىڭ مۇرىسىگە قولىنى قويۇپ، نېمىدىنىدۇر كۆڭلى يېرىم بولغاندەك مەيۇسلىنىپ دېدى:

— ھەي... ئۇكا، سېنىڭ ھەممە نەرسىنى بىلگۈڭ كېلىدۇ - ھە؟... بىراق، مەندە سېنىڭ تەشنالىقىڭنى قاندۇرالمىغۇدەك بىلىم يوق. شۇنداقتىمۇ، قارا قورساقلار مەڭگۈ قارا قورساق بولۇپ ئۆتۈپ كېتىۋەرمەس دەپ ئويلايمەن. تەقدىرنىڭ مېنى ئەبەدىلئەبەدكە قارا قورساق قىلىۋېتىشىگىمۇ بوي بەرگۈم يوق. شۇ ۋەجىدىن قۇلاق مۇلىسى بولۇپ قالدىم، تېخى خەت يازالمىغىنىم بىلەن، گېزىتنى بىر ئەپچىللا ئوقۇيدىغىنىمنى سەن بىلمەيسەن... كۆپىنچە نەرسىنى راشىدىن ئەپەندىمدىن ئاڭلىدىم. «تەقدىر خۇدادىن، تەدبىر ئۆزۈڭدىن» دېگەندەك، «ئامالىنى تاپساڭ، يېڭىنە تۆشۈكىدىن تۆگىمۇ ئۆتىدۇ» بىر قېتىم بۇ يولدا راشىدىن ئەپەندىمگە ھەمراھ بولغانمەن. ئۇنىڭ دېيىشىچە، تەڭرىتاغ بىلەن چىڭغىس تېغى ئارىسىدا ئىنسان تېخى سىرىنى بىلىپ يەتمىگەن بىپايان تەكشى ئويمانلىق بار ئىكەن. ئۇنىڭ چوڭلۇقى نەق پۈتۈن شىنجاڭنىڭ تۆتتىن بىرىگە توغرا كېلەرمىش. غەربتىن شەرققە ئۇزۇنلۇقى ئاز كەم بىرمىڭ بەش يۈز چاقىرىم كەلگۈدەك. جۇڭغارىيە ئويمانلىقى دېگىنىمىز شۇ گەپ، دېدى. قانداق، جۇڭغارىيە قالتىس چوڭمىكەن! بىلگۈڭ كەلسە، مېنىڭچە، بىز شۇ تاپتا دەل ئاشۇ كۈھىقاپنىڭ ئىچىگە كىردۇق.

— كۈھىقاپ! قانداق كۈھىقاپ؟ — مەشرەپ قىزىقىپ سورىدى، — سەن بىزنى كۈھىقاپقا ئەمەس، ياغىتاغقا باشلاپ كېتىۋاتاتتىڭغۇ؟ ياغىتاغقا ئاز قالدۇق، كېلىپ قالدۇق، دېۋىدىڭغۇ؟...

— ياغىتاغ ئەمەس، مايىتاغ، — دەپ تۇزەتتى مۇھەممەدجان ئۇنىڭ گېپىنى.

— مۇھەممەدجانىڭ دېگىنى دۇرۇس، — دېدى ئەمەت، —

مايتاغ دېگىنىمىز، جۇڭغارىيە ئويمانلىقىنىڭ غەربىدە، تەڭرىتاغنىڭ باغرىدا غەلىتە چوقچىيىپ چىققان تاقىرباش گىلتاغنى كۆرسىتىدۇ. پات ئارىدا ئۆزۈڭلارمۇ قانغۇچە كۆرىسىلەر. گىلتاغ ــ قامەتلىك تاغ، بەئەينى بىر مۆجىزە. بىر قارىساڭ، كۆمۈردەك قاپقارا؛ بىر قارىساڭ، كىرسىن چېچىۋەتكەندەك قوڭۇر رەڭ بولۇپ كۆزگە چۈشىدۇ. ئۇنىڭدا نە ئوت ـ چۆپ، نە گۈل ـ گىياھ، نە دەل ـ دەرەخ بولسا كاشكى !... ئۇنى كۆيتۇن دەرياسى، ئۆچكىتاغ، خەلپەت تېغى دېگەندەك بىرمۇنچە باش ـ ئۇچى يوق ئۇزۇك تاغلار ئوراپ تۇرىدۇ. گىلتاغ بىر خاسىيەت دېگىنە ! كۆرسەڭ ھەيران قالىسەن. ئاللانىڭ قۇدرىتى بىلەن كولىغان يېرىڭدىن ماي چىقىدۇ، كولىمىساڭمۇ ئۆزلۈكىدىن ماي چىقىپ كۆلچەك بولۇپ قېلىۋېرىدۇ. راشىدىن ئەپەندىمنىڭ دېيىشىچە، مايتاغ ئۇنداق ـ بۇنداق گەپ ئەمەسكەن جۇمۇ !... ئۇنىڭ كەلگۈسى ئاجايىپ، بەكمۇ قالتىس بولارمىش. ھەممىنىڭ كۆزى چۈشىدىغان، يەتتە ئىقلىمغا داڭلىق نېفىت شەھىرى بولۇپ كېتەرمىش. ئۇ يەنە: «ئاشۇ قامەتلىك گىلتاغ ئۇزاققا بارماي پۈتكۈل جۇڭغارىيىنىڭ دەسلەپ يېقىلغان نۇرلۇق چىرىغى بولۇپ قېلىشى ئېھتىمال» دەيدۇ. ئىشقىلىپ، ئۇ چاغقا بارغاندا، ھەي...

مۇھەممەدجانغا ھارغىنلىق يەتكەندەك ئىدى. ئۇ قانداقتۇر بىر خىل ئىشەنچسىزلىك بىلەن ئەمەتكە لوقما سالدى:

ــ ساتىراشخانىدىمۇ موللا ئەپەندىملەر ھەمىشە مۇشۇنداق گەپلەرنى دېيىشەتتى، بەكمۇ ئۇمىدۋار بولىدىغان. سەنمۇ «ئۇ چاغقا بارغاندا» دەيسەن. ئېيتقىنە قېنى، ئۇ چاغقا بارغاندا، تۆگىنىڭ قۇيرۇقى يەرگە تېگەرمۇ؟...

ــ تەگسە تېگىۋېرىدۇ، ــ دېدى ئەمەت ھېچنېمىنى ئويلىمايلا جاۋاب بېرىپ ۋە كېيىن مۇھەممەدجانغا سەپسېلىپ ئويلىنىپ قالدى، ــ «يول ئازابى ــ گۆر ئازابى» دېيىشىدۇ، ھېرىپ قالدىڭمۇ، نېمە، ئاداش؟ يول تېخى ئۇزۇن، بەردەم بول،

ئۇمىدسىز بولما، ئۇكا، ــ ئەمەت ئۇلارنى ئېگىز دۆڭدىن باشلاپ چۈشۈۋېتىپ، سۆزىنى داۋام قىلدى، ــ «تاي مىنگەن، ئات مىنمەي قالماپتۇ» دېگەن گەپ بار. «كۈن يىراق بولسىمۇ، ئاپتىپى يېقىن» نېمىلىكىم بولمىسۇن، راشىدىن ئەپەندىم بىلىپ ـ دەڭسەپ سۆزلەيدىغان كىشى. ئۇ: «ئۇمىد يوق يەردە، ئىرادىمۇ يوق» دەيدۇ. بىزنىڭ شياۋ چىڭمۇ كېيىنكى چاغلاردا، «مېنى بۇ دۇنيادا ئۇمىد دېگەن نەرسە، ھەممىسى ئۆزگىرىدۇ، ياخشى بولۇپ كېتىدۇ دېگەن بىر ئارزۇ كەينىگە سېلىپ ئەگەشتۈرۈپ يۈرىدۇ. بولمىسا، بۇ دۇنيادىنلا ئەمەس، ئۆزۈمدىنمۇ زېرىكىپ قالغان بولاتتىم» دېگەن گەپنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدىغان. «نىيەت قىلساڭ، مەقسەتكە يېتەرسەن» دېگەن سۆزنى ئۇنتۇما...

مەشرەپ ئەمەتنىڭ ئاغزىدىن چىققان «شياۋ چىڭ» دېگەن ئىسمىنى ئاڭلاپ، لەپپىدە ئۇنىڭغا قارىدى.

ئەمەت ھەر قېتىم «شياۋ چىڭ» دېگەن ئىسمىنى تىلغا ئالغاندا، مەشرەپ ئەمەتنىڭ كۆزلىرىدە ئەكس ئەتكەن بىر خىل قىزغىنلىقنى، ئۇنىڭغا بولغان غەلىتە بىر ئەقىدىنى كۆرەتتى، ئەمما بۇنى چۈشەنمەيتتى.

ــ ئەمەت ئاكا، ــ دېدى ئاخىر مەشرەپ قانداقتۇر بىر خىل ياقتۇرماسلىق كەيپىياتى بىلەن، ــ سەنمۇ قىزىق، ھەدىسىلا «شياۋ چىڭ»، «شياۋ چىڭ» دەيدىكەنسەنغۇ؟ بۇ شياۋ چىڭ دېگىنىڭ... مەن پەقەت چۈشەنمىدىم...

ئەمەت دېدى:

ــ شۇنداق، مەشرەپ، سەن ئۇنى چۈشەنمەيسەن...

ــ چۈشەنمەيسەن؟ نېمىنى چۈشەنمەيدىكەنمەن ! ــ مەشرەپ قەددىنى تىك تۇتۇپ، ئەمەتكە قادالدى، ــ تازا چۈشىنىمەن، ھەممىنى بىلىپ تۇرۇپتىمەن ! شياۋ چىڭ دېگىنىڭمۇ دادامنىڭ يۈزىگە شالىنى چېچىپ تۇكۇرگەن ئاشۇ جاڭ چۈجاڭغا ئوخشاش بىر نېمىدۇر؟ دۇبەن يامۇلىنىڭ ئالدىدا بىچارە دادامنىڭ

يۇرىكىگە دەسسەپ، جىگىرىنى ئېزىپ، نىمجان قىلىۋەتكەنلەرمۇ شىياۋ چىڭغا ئوخشاشلارغۇ !... مىلتىق تۇتۇپ بىز خەقنى بوزەك قىلىدىغانلارمۇ شۇلارغۇ؟ شىياۋ چىك دېگىنىڭنىمۇ كۆزۈم يوق...

ئەمەت مەشرەپكە قاراپ شۇك بولۇپ قالدى. بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، ئۇنىك ئېتىرازىغا نېمىشقىدۇر جاۋاب بەرمىدى، شىياۋ چىڭنىمۇ ئاقلىمىدى. چوڭقۇر خىيالغا پاتقان هالدا بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ ساي بويىدىكى بايىقى ئاشپۇزۇلنىك لەمپىسى ئاستىغا يېنىپ كەلدى.

شاپ بۇرۇتلۇق تاڭجاك ئۇلارغا قېنىق قىلىپ قىزىق چاي دەملەپ بەردى. ئۇ گەپ خۇمار، لەتىپە ئېيتىپ كۇلدۇرۇشكە ماهىر ئادەم ئىدى. بىراق، شۇ تاپتا ئۇنىك قىزىقچىلىقلىرى مۇهەممەدجاندىن باشقا هېچكىمگە تېتىمىدى. تاڭجاك بۇنى سەزدى بولغاي، يىگىتلەرنى ئۆز هالىغا قويۇپ ئورنىدىن تۇردى.

چايدىن كېيىن ئۇچ ئاغىنە لەمپە ئاستىدىكى بورا ئۇستىگە سېلىنغان گۇللۇك كىگىز ئۇستىدە چاپانلىرىنى غېرىبچە يېپىنىپ، باشلىرىغا شاپ بۇرۇتلۇق تاڭجاك تاشلاپ بەرگەن سامان تەكىيىنى قويۇپ، پۇتلىرىنى سوزۇشتى.

مۇهەممەدجان ئەمەتكە قاراپ قويدى. ئەمەت ئىككى قولىنى بېشىنىك كەينىگە گىرەلەشتۇرۇپ قويۇپ، يۇلتۇزلۇق ئاسمانغا قاراپ خىيال سۈرۈپ ياتاتتى. مۇهەممەدجان ئۇنى غىدىقلاپ:

ـــ ئەمەت ئاكا، ساڭا نېمە بولدى؟ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتكەن ئادەمدەك، مىسال، جىمىپلا كەتتىڭغۇ؟ «خىيال باسقان ئەر، ئەمەن باسقان يەر» دەيتتىك ئۆزۈك. ئوستۇڭدىن تاغ باسقاندەك، خىيالغا چۆكۈپلا قالدىڭا؟ ـــ دېدى.

ئەمەت ئېغىر پۇشۇلداپ قويۇپ، يەنە گەپ قىلمىدى.

ئەمەتنىك كەيپىياتىدىكى ئۆزگىرىش ئىختىيارسىز مەشرەپكە تەسىر قىلدى. ئۆزىنىك شاۋ چىك هەققىدىكى سۆزىنىك ئەمەتكە ياقمىغانلىقىنى خىرە ـ شىرە سەزدى. بىراق كۆڭلىدە: «توۋا،

ئەمەت ئاكامۇ قىزىقكەنغۇ؟ بۇ گەپ ئۇنىڭغا نېمىشقا ياقمىغاندۇ، مەن راست گەپ قىلدىم، ياقمايدىغان نېمىسى بار؟» دەپ ھەيران بولدى. كۆز ئالدىدا بولسا يەنە، دۇبەن يامۇلى ئالدىدىكى ھېلىقى قارا شىلەپىلىك، قاسقان شەپكىلىك، باغرى تاش، تەلەتى سۆرۈن قورالىق پايلاقچىلارنىڭ دىلى يارا، مىسكىن دادىسىنى رەھىمسىزلىك بىلەن دەسسەپ - چەيلەۋاتقانلىقى، دۇبەننىڭ ماشىنا ئەينىكىدىن بېشىنى چىقىرىپ مەسخىرىلىك ھىجىيىشى ۋە جاڭ چۇجاڭنىڭ ياخشىلىققا يامانلىق قىلىپ، ئاپئاق ساقاللىق دادىسىنىڭ يۈزىگە تەپ تارتمايى، ھاياسىزلىق بىلەن تۆكۈرۈشى... ئېچىنىشلىق مەنزىرە بولۇپ گەۋدىلەندى...

ئويلىغانسېرى مەشرەپنىڭ نەپسى قىسىلىپ، چېكە تومۇرلىرى كۆپۈپ، غەزىپى قاينىدى:

— ئەمەت ئاكا، مەن ساڭا گەپ قىلايمۇ؟ — مەشرەپ سامان تەكىيىنى غىرىسلىتىپ، ئەمەت تەرەپكە ئۆرۈلدى.

— گەپ قىل، قۇلىقىم سەندە، — دېدى ئەمەت.

— مەن دەيمەن، — دېدى مەشرەپ ئېغىر پۇشۇلداپ، — سېنىڭ ماڭا ۋە بىچارە دادامغا قىلغان ياخشىلىقىڭنى ئۆلسەممۇ ئۇنتۇمايمەن. دادام بىلەن ئانامدىن قالسا، ئەڭ بۇرۇن سەندىن مېھرىبانلىق - شەپقەت كۆردۈم. راشىدىن ئەپەندىم، لۇتپۇللا مۇتەللىپ ئاكا، مۇھەممەدجان ھەم نۇربىيە قىز بىلەن تونۇشتۇرۇپ قويغىنىڭغىمۇ مىڭ رەھمەت...

— كاساپەت! — دېدى مۇھەممەدجان مەشرەپنىڭ گېپىگە لوقما سېلىپ، — نۇربىيە قىز دەيسەنغۇ؟ مىسال، بۇ چىرايلىق پەرىزاتقا ئىشقىڭ چۈشۈپ قالغانمۇ، نېمە! بىلىپ قوي، مەشرەپ، « قول يەتمىگەن شاپتۇل ئاچچىق» جۇمۇ! ئۇ دېگەن راشىدىن ئەپەندىمنىڭ قىزى!

— مۇھەممەدجان، بولدى قىل، — دېدى ئەمەت، — مەشرەپنىڭ گېپىنى نېمىشقا بۆلىسەن؟ قېنى، سۆزلە، مەشرەپ.

— دەيدىغان گېپىم تۈگىدى، — دېدى مەشرەپ ۋە ئېغىر

خۇرسىنىپ ئۇھ تارتتى، ــ مەيلى، دېسەم دەي. دەيدىغان گېپىم جىق. ئىشقىلىپ، سەن خۇدا قوشقان ئاكا. لېكىن مەن بۇ «شياۋ چىك»، «چىك سۇك» دېگىنىڭ زادى نېمە ئادەم، ھېچ بىلەلمىدىم. سېنىڭ ئۇنى ئاغىنە تۇتقىنىڭغىمۇ ھەيرانمەن. ئېيتقىنە، ئەمەت ئاكا، سەن مۇشۇ ئىشتا مەندىن خاپا بولدۇڭمۇ؟

ــ خاپا بولدۇڭمۇ؟... سەن نېمە دېمەكچى، مەشرەپ؟

ــ مەن نېمە دېمەكچى؟ ھېچنېمە دېمەكچى ئەمەس! رەھمەتلىك دادام جان ئۈزۈش ئالدىدا ماڭا نەسىھەت قىلىپ، «باي ـ ئەمەلدارلار، بەگ ـ غوجاملاردىن شەپقەت تىلەش يىرتقۇچ بۆرىدىن ئىنسان تىلىگەندەكلا ئىشكەن»، «ئاتا دۇشمىنىنى ئۆزۈڭگە دوست تۇتما» دېگەنتى. دۇبەننىڭ يالاقچىلىرى بىلەن جاڭ چۇجاڭنىڭ دادامغا بەھۆرمەتلىك قىلىپ، ئۇنى دەپسەندە قىلىپ ئۆلتۈرۈۋەتكەنلىكىنى ئويلىسام، غەزىپىم تېرەمگە پاتماي، پاڭگىدە يېرىلىپ كېتىدىغاندەكلا قىلىمەن. شياۋ چىك دېگىنىڭگىمۇ قارايدىغان كۆزۈم يوق... ئۆزۈك ئاغىنە بولۇۋال. لېكىن، مەن ھەرگىز ئۇنىڭغا دوست بولمايمەن!...

ــ بىكار گەپ، ــ دېدى ئەمەت يۇلتۇزلۇق ئاسماندىن كۆزىنى ئۈزمەي، ــ سەن شياۋ چىك بىلەن ئاخىر ياخشى ئاكا ـ ئۇكا بولۇپ كېتىسەن... دوست بولۇپ قالىسەن...

ــ نېمە!... يەنە بىر دېگىنە. ئاشۇ شياۋ چىك بىلەن؟

ــ شۇنداق. ئاشۇ شياۋ چىك بىلەن...

مەشرەپ چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى:

ــ ئەمەت ئاكا، سەن راستتىنلا غەلىتە ئىكەنسەن!...

ئەمەت ئاخىر سامان تەكىيىنى غىرىسلىتىپ، جەينىكىگە تايىنىپ بېشىنى كۆتۈردى:

ــ مەشرەپ، سېنىڭ دېگەنلىرىڭمۇ دۇرۇس... لېكىن بىزدە، «ئىتنىڭ ئېغىزى تەگكەنگە دەريا سۇيى بۇلغانماپتۇ» دېگەن گەپ بار. سەن ئەگەر شياۋ چىڭنى چۈشەنگەن بولساڭتىڭ، شياۋ چىك ھەققىدە ھەرگىز مۇنداق گەپلەرنى دېمەيتتىڭ. ئۇنىڭ ئۇستىگە

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ماڭا ئاز ـ تولا ئەقىدە قىلغىنىڭ بىلەن، سەن تېخى مېنىڭ كىملىكىمنىمۇ، بۇ جاھانكەچتى ئەمەتنىڭ بېشىدىن نېمە كويلارنىڭ ئۆتكەنلىكىنىمۇ چۈشەنمەيسەن...

مەشرەپ نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي، ئېغىر تىندى ـ دە، شۇك بولۇپ قالدى. مۇھەممەدجان دېدى:

ـــ ھە، قېنى، دېمەمسەن. مىسال، بۇ شياۋ چىڭ دېگىنىڭنى مەنمۇ چۈشەنمەيمەن. قايسى كۈنى قارىسام، ئۇ ئاداش ماڭمۇ داخۇڭگەي بىرنېمىدەك كۆرۈندى، پوچى ئەمەستۇ؟...

ـــ ياقەي... ئۇنداق گەپ يوق.

ـــ ئەمىسە، دېمەمسەن، قانداق نېمە ئۆزى؟...

ئەمەت قەددىنى رۇسلاپ، ئورنىدا ئۆرە بولۇپ ئولتۇردى، بىرئاز ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن، قانداقتۇر خىيالچانلىق بىلەن سۆزىنى داۋام قىلدى:

ـــ بوپتۇ، بەربىر ئۇيقۇمىز قاچتى، مەن سىلەرگە «جاھانكەچتى ئەمەت» توغرىسىدا سۆزلەپ بېرەي...

«جاھانكەچتى ئەمەت»

... دۇنيادىكى ئۆگەي ئانىلارنىڭ ھەممىسىلا مېھرىسىز ئەمەستۇ. لېكىن مېنىڭ ئۆگەي ئانام، قۇرۇق تاشتىن سۇ چىقمىغاندەك، سىقساڭمۇ ۋۇجۇدىدىن مېھىر ـ شەپقەت تامايدىغان قېرى جادۇ ئىدى. زەھەر چېچىپ چاقماي بىر قاچا ئاش، چىمدىپ دۆشكەللىمەي بىر پارچە نان بەرمەيتتى. ئۆز ئانام كىچىكىمدە تۇغەپ كەتكەچكە، «ئانا مېھرى» دېگەننىڭ نېمىلىكىنى بىلمەيمەن. دادام نەشە چېكىۋېرىپ زەئىپلەشكەن بولغاچقا، ئۆگەي ئانامنىڭ ئالدىدا، خۇددى كەچ كۈزدە بېغىشىدا ئېسىلىپ قالغان قۇرۇق غازاڭدەك، تىترەپ تۇرۇشتىن باشقىنى بىلمەيتتى.

بىر كۈنى پادىنى ھەيدەپ ھويلىغا كىرسەم، ئۆگەي ئانام ئاكام

قۇدرەتنى چامغۇر ئورىسىغا بېشىچە تاشلاپ، تىرىك كۆمۈۋېتىمەن دەپ ھەدەپ جارقىراپ، ئۇستىدىن كەتمەندە توپا تاشلىغىلى تۇرۇپتۇ. دادام بولسا، ئۆگەي ئانامنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ تۇرۇپ:

— كىچىكىدە ئۆلگەن بولسىمۇ بوپتىكەن بۇ شۇملار. خۇدايىم يا جېنىنى ئالمىدى. يەنە بىر قېتىم سىلىگە گەپ ياندۇرىدىغان ئىش بولسا، تىلىنى قايچىدا توغراپلا ئېتىپ، ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىمەن. نەگە بارسا بارسۇن، ئۆلسە تېخى ياخشى...، — دەۋېتىپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ، يۈرىكىم مۇزدەك قاتتى. ئېتىلىپ بېرىپ، ئۆگەي ئانامنىڭ قولىدىكى كەتمەننى تۇتۇۋالدىم. لېكىن ئۇ تەستىكىمگە چاڭگىدە بىرنى سالدى ـ دە، دادامنىڭ ساقلىنى ئۆچكىنىڭ ساقلىنى قامالىلىغاندەك قامالىلاپ تۇتۇۋېلىپ:

— كۆزۈمدىن يوقىتامسەن، يوق بۇ يېتىم ئوغلاقلارنى ! بولمىسا، يېگىنىڭنى زەھەر، كىيگىنىڭنى كېپەن قىلىۋېتىمەن ھەممەڭنىڭ ! — دەپ دارقىرىتىپ سۆرەپ، دادامنى ھويلىدا پېرە ئوينىتىۋەتتى...

ياپىرىم !... بۇ خوتۇنىنىڭ بىزنى نېمىشقا بۇنچىۋالا ئۆچ كۆرۈپ كەتكەنلىكىنىڭ سەۋەبىنى تا ھازىرغىچە چۈشەنمەيمەن. بۇ چاغدا، مەن ئون بىر ياشتا ئىدىم، ئاكام ئون ئۈچ ياشتا ئىدى. بۇ ئۆيدە ئەمدى يەنە تۇرىدىغانغا ھېچقانداق يولىمىز قالمىغانلىقىنى سەزدۇق. دەسلەپ، پىغانىمىز ئۆرلەپ، ئۆگەي ئانىمىزدىن ئۆچ ئالماقچى بولدۇق. لېكىن، دادىمىزنىڭ تۇرغان تۇرقى ئاشۇ تۇرسا... بىزگە نېمە ئامال؟ ئۇنىڭغا ئېچىمىز ئاغرىدى... ئاخىر، بۇ ئۆيدىن ئۆزىمىزنى ياقىغا ئالدۇق. ئىككى ھەپتىگىچە بېشىمىز قايغان، پۇتىمىز تايغان يەردە تەمتىرەپ يۈرۈپ، ئاخىر تۇرپان بازىرىغا كەلدۇق. ئاكام بۇ يەردە ئانامنىڭ بىر جەمەت ئايال تۇغقىنى بارلىقىنى بىلەتتى. ئىزدەپ ئۆيگە بارساق، ئىشىكنى ئاچقان كىشى بىر قېرى تۇڭگان بولۇپ چىقتى. ئۇ بىزنىڭ مەقسىتىمىزنى بىلگەندىن كېيىن:

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

ـــ هه، هه، ئۇ ئايلانىڭ ئېرى ئۆلدى. ئۆينى ماڭا ساتتى. ئۆزى نەگە كەتتى، بىلمەيدۇ، ـــ دېدى.

ئىزدىگەن تۇغقىنىمىز يوق بولۇپ چىقتى، يىپى ئۇزۇلگەن لەگلەكتەك، تۇرپان بازىرىدا لەيلەپلا قالدۇق. بۇ تازا چوكانتال ۋاقتى ئىدى. «قەشقەر» سارىيى بىلەن «خوتەن» سارىيى ئارىلىقىدا سودىگەرلەرنىڭ ئات ـ قېچىرىغا بېدە ـ سامان توغرىشىپ بېرىپ جان باقماقچى بولدۇق. بىرنەچچە كۈن ئىشلىتىپ بېقىپ، ئۇلارمۇ «چوڭ بولۇپ كېلىڭلار» دەپ قوغلىۋەتتى. بېشىمىز قېتىپ، «ئايال تۇغقىنىمىز كېلىپ قالغان بولسا...» دېگەن ئۇمىد بىلەن يەنە ھېلىقى قېرى تۇڭگانىنىڭ ئالدىغا باردۇق.

ـــ مەن كەمبەغەل ئادەم، ـــ دېدى ئۇ، بىزنىڭ ئىگە ـ چاقسىز قالغانلىقىمىزنى ئۇققاندىن كېيىن، ـــ ئىككى بالىنى باقالمايدۇ، بىرنى باقىدۇ. چوڭى سەن موپاڭ (تۇغمەن) ھەيدە، كىچىكى سەن مېنىڭ قوشنا ئوبدان ئادەم، توقۇيدۇ. سەن شاگىرت بول. ئۇيغۇر ئادەمگە مەن ئاپىراي...

بىز رازى بولدۇق، ئىككى يىلغىچە ئاكام قۇدرەت قېرى تۇڭگانىنىڭ ئۆيىدە موپاڭ (تۇغمەن) ھەيدىدى. مەن باپكار ئۇستامنىڭ بالىسىنى كۆتۈرۈپ باقتىم.

بىر كۈنى مەن باپكار ئۇستامنىڭ بالىسىنى ھاپاش قىلىپ چوڭ رەستىدە كېتىۋېتىپ، بىلىكىگە يېشىل سومكا ئېسىۋالغان بىر ئادەمنىڭ كەينىدىن بىرەر يۈزدەك ئۇششاق بالىنىڭ چۈرقىرىشىپ ئەگىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم. قىزىقىپ مەنمۇ ئۇلارغا ئەگەشتىم. ھېلىقى يېشىل سومكىلىق ئادەم كونىشەھەردىكى زاۋۇتنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا بارغاندىن كېيىن توختاپ، بالىلارغا:

ـــ ئەمىسە گەپ شۇ. بۇ زاۋۇتنى ئۇرۇمچىگە يۆتكەيمىز. ئۇ يەردە چوڭ توقۇمىچىلىق فابرىكىسى قۇرۇلىدۇ. لو جياڭجۇن جانابلىرىنىڭ بۇيرۇقى شۇنداق بولدى. خالىساڭلار، مەن

تاللايمەن. تاللاشتىن ئۆتكىنىڭلار مەن بىلەن ئۇرۇمچىگە چىقىسىلەر، جىبۇچاڭدا ئىشلەيسىلەر، ــ دەپ ئېلان قىلدى.

مەن بۇ گەپلەرنىڭ ئاق ـ قارىسىنى چۈشەنمىسەممۇ، لېكىن ئۇرۇمچىدە بىزنى ئىشلىتىپ، يەنە باقىدىغان بىر جايىنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلدىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇرۇمچىنى كۆرۈپ بېقىشمۇ قىزىق ـ دە. شۇ كۈنى بۇ خەۋەرنى ئاكامغا دېدىم. ئايدىڭ كېچىدە، شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقان كارىز سۈيىگە قاراپ ئولتۇرۇپ مەسلىھەتلەشتۇق. ئۆمۈر بويى موپاڭ ھەيدەپ، بالا بېقىپ ئۆتۈپ كېتىش مۇمكىن ئەمەس ـ دە. ئىگە بولىدىغان ئادەم بولغاندىكىن، ئۇرۇمچىنى كۆرسەك كۆرمەيمىزمۇ، دېگەن يەرگە كەلدۇق.

قېرى تۇڭگانمۇ، باپكار ئۇستاممۇ ئىنساپلىق ئوبدان ئادەملەر ئىدى. بىز نىيىتىمىزنى بىلدۇرۇپ، ئۇلارغا يېلىندۇق. گەرچە، ئۇلارنىڭ بىزدەك بىكىرىغا ئىشلەيدىغان تەييار ئىشلەمچىدىن ئايرىلىپ قېلىشقا كۆزى قىيمىسىمۇ، لېكىن بىزنى مەڭگۈ تۇتۇپ قېلىشقا ۋىجدانى كۆتۈرمەيدىغانلىقىنى ئۇلار ئۆزلىرىمۇ بىلەتتى. شۇڭا، ھەر ئىككى ئۇستام بىزگە بىر قۇردىن ئىشتان ـ كۆڭلەك، ئازراقتىن خەج ـ خىراجەت، ئازراق قۇرۇق ئۇزۇمنى يوللۇق تۇتۇپ، بىزنى ھېلىقى يېشىل سومكىلىق كىشىگە تاپشۇرۇپ بەردى.

شۇنىڭدىن كېيىن، تۇرپان كونىشەھەرىدىكى يىگىرمە سەككىز دەستىگاھلىق دۇكانىنى ئۇچ كۈنگىچە ھەپىلىشىپ ئاران چۈۋۈپ، ئۇنى ئون سەككىز كۆتەك ھارۋىسىغا باستۇق ـ دە، ئۇرۇمچىگە قاراپ يولغا چىقتۇق.

ئۇرۇمچى توقۇمىچىلىق فابرىكىسى ــ قېرى گېنېرال ياڭ زېڭشىن دەۋرىدە شىنجاڭدىكى ئەڭ چوڭ توقۇمىچىلىق فابرىكىسى بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ھەممە ئەسۋاب ـ ئۇسكۇنىلىرى بىز تۇرپاندىن يۆتكەپ چىقىقان ياغاچ دەستىگاھلاردىن ئانچە پەرقلەنمەيتتى. ئەسكەرلەر ئۇچۇن تۆت

ئاقارقلىق رەخت ــ سىيامبۇ، تۆتىلىق لۆڭگە ۋە پاچىقىغا يۆگەيدىغان بوجەي توقۇيتتى. يۇزدىن ئارتۇق خەنزۇ، ئۇيغۇر ياشلىرى بۇ فابرىكىنىڭ دائىملىق ئىشچىلىرى ھېسابلىناتتى.

تۇرپاندىن قوبۇل قىلىنغان بىر ئوتتۇز ئالتە نەپەر ئۇيغۇر بالىنى بۇ فابرىكىنىڭ ئىپلاس، دىماغنى يارغۇدەك سېسىقچىلىق بىلەن قاپلانغان قورۇسى كۆڭۈلسىز كۈتۈۋالدى. توقۇش ئىشخانىلىرى دېگىنىمىز، ئۇزۇندىن ـ ئۇزۇنغا سوزۇلغان چوڭ ـ چوڭ زاللار بولۇپ، ئىشچىلار بۇ زاللارنىڭ ئىككى تەرىپىگە ئورۇنلاشتۇرۇلغان دەستىگاھلار ئالدىدا مۇكچىيىپ ئولتۇرۇپ ئىشلەيتتى. زالنىڭ ئىچى پاسكىنا، ئەخلەت دۆۋىلىرى بىلەن تولۇپ كەتكەنىدى. ئاچچىق چاڭ ـ توزان زالنىڭ ئىچىنى بىر قەۋەت قارا تۇماندەك قاپلاپ تۇراتتى. شۇ ۋەجىدىن، ئادەتتە ئىشچىلار ئۆزى مەشغۇلات ئېلىپ بېرىۋاتقان دائىرىدىن باشقا يەرنى كۆرەلمەيتتى. ئىشچىلارنىڭ يەيدىغىنى يېسىۋىلەك شورپىسى بىلەن قۇرۇق نان، كىيىدىغىنى ھەربىيلەر كىيىپ تاشلىۋەتكەن ئەسكى ـ تۇسكى چاپان ـ چارا، ياتىدىغان يېرى چۇسا بىلەن پىت قاپلاپ كەتكەن، دېرىزىسىگە لاتا قەغەز چاپلانغان گۆرەدەك قاراڭغۇ بەنچاڭلىق ئۇزۇن كاردور ئىدى. پۇتۇن فابرىكا كېچە ـ كۈندۈزلۈك ئىككى ئىسمېنىغا بۆلۈنگەن بولۇپ، ئىشچىلار ھەر ئىسمېنىدا ئون ئىككى سائەتتىن ئىشلەيدىكەن.

بىز بۇ شارائىتقا ئاستا ـ ئاستا كۆنۈپ قالدۇق. چۈنكى بىزنىڭ ھېچقانداق باشقا تەلىپىمىز يوق، خوجايىنىنىڭ بىزنى بىر پارچە ناندىن قىسماسلىقىنىلا ئۈمىد قىلاتتۇق، بۇ تەلەپ ھەر ھالدا ئورۇندالغانىدى.

ئاكام بىلەن ئىككىمىز چىشىمىزنى چىشلەپ، بۇ ھۇنەرنى ئىگىلىۋېلىش كويىغا چۈشتۇق. ئاردىدىن ئىككى يىل ئۆتۈپ كەتتى. ئاكام بوجەي توقۇپ داڭق چىقاردى. مەن سۈجۈلۈق پېشقەدەم كاسىپ چىڭ ئۇستامنىڭ كەينىدە يۈرۈپ، تۆتىلىق لۆڭگە توقۇشنى ئۆگەندىم. چىڭ ئۇستام ياشىنىپ مۇكچەيگەن،

كۆزىنىڭ كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىزلىغان ئادەم بولسىمۇ، لېكىن تىۋىتلىق لۆڭگە توقۇش ھۈنىرىدە فابرىكا بويىچە ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتىدىغان كاسسىپ يوق ئىدى. ئۆز ھۈنىرىدە بەكمۇ تۇجۇپلەيدىغان، تەلەپچان، كۆڭلى يۇمشاق ئادەم ئىدى.

مەن چىڭ ئۇستامغا شاگىرت بولۇپ كىرىپ، بىرنەچچە كۈندىن كېيىنلا، ئۇنىڭ يالغۇز ئوغلى چىڭ سۇڭ بىلەن تونۇشتۇم. چىڭ سۇڭ مەن بىلەن دېمەتلىك بولۇپ، بەكمۇ ئاچچىقى يامان، ھەممە نېمىدىن نارازى، كۈندە بىر - ئىككى بالا بىلەن سوقۇشمىسا خۇمارى بېسىلمايدىغان غەلىتە مىجەزلىك يىگىت ئىدى. چىڭ ئۇستام ئۇنىڭ بۇ قىلىقلىرىنى كۆرگەندە، ئىختىيارسىز بېشىنى چايقاپ، ئېغىر تىنىپ قوياتتى.

بىر كۈنى چۈشلۈك غىزا ۋاقتىدا قولۇمغا ئەمدىلا بىر قاچا يېسۇئىلەك شورپىسىنى ئېلىپ تۇرسام، قاچامغا چولتۇككىدە بىر تاش كېلىپ چۈشتى. ئىسسىق شورپا يۈزۈمگە چاچرىدى، قارا پاتقاقتەك بىر نېمە قاچامدىكى شورپا ئۇستىگە لەيلەپ چىقتى. بېشىمنى ئىتتىك كۆتۈرۈپ قارىسام، ئالدىمدا قولىدىكى چوكىسىنى ئويىنتىپ چىڭ سۇڭ تۇرۇپتۇ.

— چىڭ سۇڭ، سەن، بۇ نېمە قىلغىنىڭ؟ — دېدىم مەن.

— نېمە قىلغىنىڭ دەيسەنغۇ؟ — دېدى ئۇ، بىردىنلا ماڭا گۆلىيىپ، — ئېيتە، نېمە قىپتىمەن ! خېلى گېپى بار نېمە ئوخشىمامسەن؟ سېسىق يېسۇئىلەك شورپىسىنى ئىچسەڭ ئىچ، ئىچمىسەڭ تۆكۈۋەت... بولمىسا، كېلە، مۇشتلىشىمىز، كىم نوچى، خەق كۆرۈپ باقسۇن !....

مەن ئىچمىگە تىنىپ، قولۇمدىكى يېسۇئىلەك شورپىسىنى تۆكۈۋەتتىم - دە، جىممىدە كېتىپ قالدىم.

كەچقۇرۇن چىڭ سۇڭ ياتقىمغا تۇيۇقسىزلا مېنى ئىزدەپ كىردى. ئۇنى كۆرۈپ، ئاكامنىڭ مۇشتى تۇگۇلدى، تۇرپانلىق ئاغىنىلەرمۇ جىددىيلىشىپ قالدى. كۆڭلۈمدىن: «چىڭ ئۇستامنىڭ يۈزىنى دېمىسەم، بايىلا بۇ گۈينىڭ خامىرىنى

ئېزىۋېتەتتىم. خەپ، مەن بىلەن يەنە بىر قېتىم ئېلىشماقچى بولۇپ كىرىپتۇ ـ دە. مەيلى، نېمە كۆرسەم، شۇنى كۆرەي...» دېگەن خىيال كەچتى. قېنىم قىزىپ ئورنۇمدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتىم.

بىراق، چىكى سۇك بىردىنلا ئۆزگىرىپ باشقا بىر ئادەم بولۇپ قالغاندەك، ئېغىر ـ بېسىقلىق بىلەن بەنچاكىغا كېلىپ، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ئولتۇردى، خېلىغىچە گەپ قىلمىدى. كېيىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ماكا قاراپ:

ـــ ئەمەت، سەن خاپا بولما. مەن بۇ زاۋۇتتىكى غوجاملارغا بەكمۇ ئۆچ. قاچانلا قارىسام، ئۇ نېمىلەر ئۈچ ۋاخ تامىقىدا نەچچە خىل گۆشلۈك قورۇما، تاۋىدا پىشۇرۇلغان توخۇ پاچاقلىرىنى يېيىشىدۇ. بىزگە بولسا قۇرۇق يېسۈنلەكنى قاينىتىپ بېرىدۇ. سېسىق يېسۈنلەك شورپىسىنى ئىچكەندىن كۆرە، تاشنى قاينىتىپ سۈيىنى ئىچكەن ياخشى ئەمەسمۇ؟ !ـــ دېدى.

چىكى سۇك شۇ گەپنى دەپ بولۇپلا، لوكچىدە ئورنىدىن تۇرۇپ چىقىپ كەتتى.

بىز ھەممىمىز بىرئاز ھەيران بولۇپ، ئۇنىڭ كەينىدىن قاراپ قېلىشتۇق.

بۇنىڭلىق بىلەن چىكى سۈڭنىڭ مىجەزى ئۆزگەرگىنى يوق. ئۇ يەنىلا كۆرگەنلا ئىشتىن نارازى بولۇپ، چىشىغا تەگكەن ئادەم بىلەن سوقۇشۇپ يۈرۈۋەردى. لېكىن مەن بىلەن ياخشى ئىدى، بەزىدە مۇلايىملىشىپ، بەزىدە تېرىكىپ، ھەممە خاپىلىقلىرىنى ماكا غەزەپلىنىپ سۆزلەپ بېرەتتى. شۇنداق قىلىپ، ئىككىمىز خېلىلا يېقىن بولۇپ قالدۇق. مۇشۇ ئىش سەۋەبىدىنمىكىن، چىكى ئۇستام ماكا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلىدىغان، ئۆز ھۇنىرىنىڭ نازۇك يەرلىرىنىمۇ ئايماي ئۆگىتىدىغان بولۇپ كەتتى.

بىر كۈنى چىكى ئۇستام ماكا:

ـــ ئەمەت، سەن زېھنىڭ تازا بالا، بۇ ھۈنەرنىڭ ئۇجۇر - بۇجۇرىنىمۇ ئۆگىنىۋالدىڭ، ئەمدى سەن دەستىگاھنى قولۇڭغا

ئېلىپ، ئۆز ئالدىغا توقۇساق بولۇۋېرىدۇ، — دېدى. ئاندىن مۇكچەيگەن بەستىنى سەل رۇسلاپ، ياشاۋاتقىنىغان كۆزلىرى بىلەن ماڭا سەپسالدى، — سەن ئاللىقاچان ئۆز ئالدىغا دۇكان ئايرىساق بولاتتى. لېكىن، قانچە ئېيتساممۇ، خوجايىنلار ئۇنمايۋاتىدۇ....

— ئۇنمايۋاتىدۇ؟ — مەن بىرنەرسىنى چۈشىنەلمىگەندەك، چىقىق ئۇستامغا تەئەججۇپلىنىپ قارىدىم، — ئۇلار نېمىشقا ئۇنمايدىكەن؟...

— ھەي... بالىسەن - دە، — دېدى چىقىق ئۇستام، — بۇ دۇنيانىڭ ئىشلىرى چۈشىنىكسىز... تېخىچە سەزمەدىڭمۇ؟ دەستىگاھنى قولۇڭغا ئېلىپ ئۆز ئالدىڭغا ئىش قىلساق، ئۇ چاغدا، خوجايىن ساڭا ئايلىق بېرىشكە مەجبۇر بولىدۇ - دە! شاگىرت دېگەننىڭ قورسىقىنىلا باقىدۇ، ئايلىق بەرمەيدۇ. ئۆمرۇڭنىڭ ئاخىرىغىچە شاگىرت بولۇۋەرمەكچىمۇ؟... سەن تەلەپ قىلمىساق، ئۇلار مۆرىمەيدۇ. مۇشۇنداق گەپ...

چىقىق ئۇستام ئېغىر يۆتىلىپ، تىنىقى يېتىشمەي ھاسىراپ قالدى:

— بوپتۇ، ئۇلار ئۇنىمىسا، مەن ئۇنايمەن. قىرىق يىلدىن كۆپرەك ئۆمرۈم چاق - توزان ئىچىدە، دەستىگاھ ئالدىدا مۇكچىيىپ ئۆتتى. ئەمدى قېرىدىم، ئىشلىگۈچىلىكىم قالماپتۇ، كۆزۈمۇ تۇگەشتى. بۇ دەستىگاھنى سەن قولۇڭغا ئال...

شۇ كۈندىن ئېتىبارەن دەستىگاھنى قولۇمغا ئالدىم. چىقىق ئۇستامنىڭ سالامەتلىكى ناچارلىشىپ، بولالماي ئورۇن تۈتۈپ يېتىپ قالغاچقا، خوجايىنلار مېنىڭ ئۆز ئالدىمغا دەستىگاھ ئېگىلەپ مۇستەقىل كاسىپ بولۇشۇمغا كۆڭلىدە قوشۇلمىسىمۇ، لېكىن ئاغزىدا رەت قىلمىدى. توقۇش ئىشخانىسىغا كىرگەن ھەرقانداق كىشى ئوڭ تەرەپتىكى بىرىنچى دۇكاندىن «چىق - چاق»، «چىق - چاق» قىلىپ رېتىملىق ئېتىلىۋاتقان موكا ئاۋازىغا ئىختىيارسىز قۇلاق سېلىپ، بىر پەس تۇرۇپ قالاتتى.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

بۇ، مېنىڭ دەستىگاھىمدىن چىقىۋاتقان ئاۋاز بولۇپ، مېنىڭ موكا ئېتىشتىكى چەۋەندازلىقىمغا بارا ـ بارا پۇتۇن فابرىكا قايىل بولۇشقا باشلىدى. ئەسلىدىكى كۇنلۇك نورما ئۇچ توپ (ھەر توپى ئون ئىككى دانە) لۆڭگە توقۇش بولسىمۇ، لېكىن مەن تۆت توپتىن كەم توقۇمايتتىم. بەزىلەر مېنى، «بۇرۇن چىققان قۇلاقتىن، كېيىن چىققان مۇڭگۈز ئېشىپ كەتتى، ئەمەت ئۇستىسىدىن ئېشىپ كەتتى» دەپ ماختاپمۇ قويۇشاتتى.

شۇنداق كۇنلەرنىڭ بىرىدە چىڭ ئۇستام جىمجىتلا ئالەمدىن ئۆتتى... ئىشچىلار ئارىسىدا، «چىڭ ئۇستام ئۆلگەن بولسىمۇ، نازىرلا ئۆز قارارىدىن يانمايدىكەن، نازىرلارنىڭ زاكازىنى قانداقلا بولمىسۇن بىر كاسىپ قوبۇل قىلىشى لازىم ئىكەن» دېگەن گەپ تارقىلىپ كەتتى.

بۇ گەپنىڭ مەنىسىنى بىز ھە دېگەندىلا بىلەلمىدۇق. كېيىن سۇرۇشتۇرسەك، ياڭ زېڭشىن شۇ كەمدە ئۆزىنىڭ بارلىق مەمۇرىي ئىشلىرىنى تۆت نازارەتكە بۆلۈپ باشقۇرىدىكەن. بۇ فابرىكا قۇرۇلغاندىن تارتىپ، تۆت نازىر يۈيۈنغاندا ئىشلىتىش ئۈچۈن ھەر ئايدا بىردىن تۆت لۆڭگە توقۇتۇپ كەپتىكەن. بۇ خىل ئېسىل، يۇمشاق، چوڭ لۆڭگىنى بىزنىڭ فابرىكىدا پەقەت چىڭ ئۇستاملا توقۇيالايتتى. چىڭ ئۇستام ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن بۇ ۋەزىپىنى ھېچكىم ئۆز ئۈستىگە ئېلىشقا جۇرئەت قىلالمىغان. فابرىكا خوجايىنلىرى بولسا نازىرلارنىڭ نەزىرىدىن چۈشۈپ كېتىشتىن قورقۇپ، ئېسىل لۆڭگە توقۇيدىغان كاسىپنى بېكىتەلمەي پايپېتەك بولۇپ كېتىشكەنىكەن...

ـــ بوپتۇ، سەن توقۇ بۇ لۆڭگىنى، ـــ دېدى ئاكام ماڭا مەسلىھەت بېرىپ، ـــ چىڭ ئۇستامنىڭ كەينىدە يۇرۇپ خېلى كۆزۈك پىشىپ قالدى، توقۇپ كۆرمەمسەن...

ـــ نېمە قورقاتتىڭ، توقۇۋەر، ـــ دېدى چىڭ سۇڭ، ـــ قائىدە بويىچە تۆت ئېسىل لۆڭگە ئۈچۈن نازىرلار ئىككى يۈز سەر ئاق تەڭگە شاڭ قىلىدىغان ئادەت بار. بۇ پۇلنىڭ كۆپ

قىسمى چاڭجاڭلارنىڭ چۆنتىكىگە چۈشۈپ كەتسىمۇ، ھەرھالدا سەنمۇ قۇرۇق قالمايسەن. راسا بىر يەپ - ئىچىپ ئوينىۋالمدۇق تېخى !...

مەن بۇ ۋەزىپىنى قوبۇل قىلىپ، بەلگىلەنگەن مۇددەتتە تۆت چوڭ لۆڭگىنى توقۇپ پۈتتۈرۈپ، فابرىكا خوجايىنىغا تاپشۇرۇپ بەردىم، ھەممىمىز چىشلىرىمىزنى بىلەپ، تۆت نازىردىن كېلىدىغان شاڭنى كۈتتۇق. كۈتۈلمىگەندە، فابرىكا خوجايىنى كان سانائىتى نازىرىدىن كەلگەن ئالاقىنىڭ مەزمۇنىنى ئېلان قىلدى. ئالاقە خەتتە: لۆڭگە ناچار توقۇلغانلىقتىن، بۇ لۆڭگىنى توقۇغان كاسىپىنىڭ ئىككى تارغىقىنىڭ ئارىسىغا ئايماي قىرىق پالاق ئۇرۇش بۇيرۇلغانىدى.

بۇ بۇيرۇقنى ئاڭلاپ، ئىشچىلار، ئەمدى قالغان ئۇچ نازىردىن نېمىدەپ ئالاقە كېلەر دەپ ئەندىشىگە چۈشتى.

چۈنكى، ئۇ كەمدە نازىرلارنىڭ ئادىتى شۇنداق ئىدىكى، قايسى نازىر ئۆز تۇرمۇشىدا بىرەر غەلىتىلىك ياكى يېڭىلىق پەيدا قىلسا، قالغان نازىرلارمۇ دەرھال شۇنى دورايتتى. مەسىلەن، ئالاھىدە قىلىپ يۇيۇنۇش لۆڭگىسى توقۇتۇش ئەسلىدە كان سانائەت نازىرى ئويلاپ تاپقان يېڭىلىق بولسىمۇ، بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقان قالغان ئۇچ نازىرمۇ ئۇنى دوراپ، ئۆزلىرىگىمۇ مۇشۇنداق ئېسىل لۆڭگە توقۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلغانىدى. بۇ قېتىم يەنە، مەن توقۇغان لۆڭگىنىڭ كان سانائىتى نازىرىغا يارىمىغانلىقىنى، ئەكسىچە ئۇنىڭ مېنىڭ ئىككى تارغىقىمنىڭ ئارىسىغا قىرىق پالاق ئۇرۇشنى بۇيرۇغانلىقىنى ئاڭلىغان ئۇچ نازىر يەنە ئۇنى دوراپ، ئارقا - ئارقىدىن ئالاقە ئەۋەتىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن، مېنىڭ ئىككى تارغىقىمنىڭ ئارىسىغا قىرىق پالاقتىن ئۇرۇشنى ۋە بۇنىڭ نەق مەيدانىدىكى ئىجرا سىدىن ئۆزلىرىنى خەۋەردار قىلىشنى تەلەپ قىلىشتى.

فابرىكىدىكى غوجاملار ئۈچۈن بۇنى ئىجرا قىلىشتىنمۇ ئاسان ئىش يوق ئىدى. چۈنكى بۇ ئۇلارنىڭ ھېچقانداق پايدا -

مەنپەئىتىگە چېتىلمايتتى. ئەكسىچە، مېنى جازالاش ئارقىلىق نازىرلارنىڭ فابرىكا خوجايىنلىرىغا بولغان نارازىلىقىنىڭ ئۆرلەپ كېتىشىدىن ساقلىنىپ قالاتتى. شۇڭا، بىرنەچچە چاپارمەن بۇيرۇقنا بىنائەن ئېتىلىپ كېلىپ مېنى يالىڭاچلىدى. ئىككى بىلىكىمنىڭ ئۈستىگە بېشىمنى قويدۇرۇپ، ئورۇندۇقنا ئېڭىشتۇرۇپ، تىزلاندۇردى. زاۋۇت باشلىقى كان سانائىتى نازىرىنىڭ بۇيرۇقىنى شەخسەن ئۆزى ئىجرا قىلماقچى بولۇپ، ئۇچ قىرلىق پالاقنى قولىغا ئالدى.

ھەربىر پالاق «ۋاق»، «ۋاق» ئۇرۇلغاندا، ئۇچام زەھەر چاچقاندەك ئېچىشىپ، جېنىم سىرقىراپ، كۆزۈم قاراڭغۇلىشاتتى، نەق مەيداندا قاراپ تۇرغانلارنىڭ كېيىن دەپ بېرىشچە، پالاق دەسلەپ ئۇرۇلغاندا، ئۇچامدىن بارماق قولدەك، تىلىم ـ تىلىم كۆك تاسما ئىزى پەيدا بولغان، كېيىن ئۇ قان رەڭگە كىرىپ، ئىككى تارغىقىم ئاربىسىدىكى تېرە بىلەن گۆش تىتىلىپ، تېگىدىن قان بىلەن ئارىلاشقان ئاپئاق سۆڭەك كۆرۈنۈپ قالغان...

مەن پالاق زەربىسىدىن كۆزۈم قاراڭغۇلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزسەممۇ، لېكىن چىشىمنى چىشىمغا بېسىپ، غىڭ قىلىپ ئاۋاز چىقارمىدىم. لېكىن ئەلەمدىن ئۆپكەم ئۆرۈلۈپ قەلبىمدە: «توۋا، مۇشۇمۇ ئەدلى ـ ئادالەتمۇ؟... يىڭنە بىلەن گۈل چەككەندەك، ھەربىر يىپ ـ ئارقاق ئۇچۇن ئەجىر قىلىپ، شۇنچە تۇجۇپىلەپ توقۇپ بەرگەن لۆڭگەمنىڭ قەيىرى نازىرلارغا ياقمىغاندۇ؟ ئۇلارنىڭ ئۇچسىنى قانچىلىك يامان يۇغاندۇ؟ بىر قېتىم ئەپۇ قىلىۋەتسە نېمە بولىدۇ؟ مەن يەنە بىر قېتىمدا تېخىمۇ بەلەن قىلىپ توقۇپ بەرسەم بولمىدىمۇ؟... مېنىڭ لۆڭگەم ئۇلارنىڭ ئۇچسىنى ھەرقانچە يامان يۇغان تەقدىردىمۇ، شۇ تاپتا ئۇچامغا ئۇرۇلغان بىر پالاقنىڭ مىڭدىن بىرىچىلىك تەسىرى بولمايدىغۇ؟...» دېگەن خىيال دولقۇنلىنىپ كەتتى...

ئاخىرقى بىر پالاق ئۇرۇلغاندا، تولغىنىپ يەرگە يىقىلدىم.

بۇ ھالىتىمنى كۆرۈپ، ئاكام قۇدرەت تاقەت قىلىپ تۇرالماي، بىردىن چاپان ـ چاپسىنى سېلىپ تاشلىدى ـ دە، مېنىڭ ئورنۇمغا كېلىپ تىزلاندى:

ـــ بولدى، مەن سانىدىم، بىر نازىرنىڭ ھەققى تۇگىدى، ـــ دېدى ئۇ، ـــ ئەمدى مېنى ئۇرۇڭلار، قالغىنى ماڭا ھېساب بولسۇن...

زاۋۇت باشلىقى چوشقىنىڭكىدەك ئالدىغا بۆرتۈپ چىققان ھېڭگاڭ چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ، دېۋىلىگىنىچە بېرىپ ئاكامنىڭ ياقىسىنى سىقتى:

ـــ ماڭا ھېسابمۇ !... سەن ئۆزۈڭ كىم؟ !...

ـــ مەن ئەمەتنىڭ ئاكىسى. مېنى ئۇرۇڭلار...

ـــ ئەمەتنىڭ ئاكىسى؟ ! ھە، سەن تېخى ئۇنىڭغا بولۇشماقچىمۇ؟ ماڭا قارشىلىق قىلماقچىمۇ؟...

ـــ ياق، ئۇ تېخى كىچىك... كىچىك تۇرسا !...

ـــ كىچىك !... ئۇرۇڭلار ئۇنى ! قاتتىق ئۇرۇڭلار !...

زاۋۇت باشلىقىنىڭ بۇيرۇقى بىلەن ئىككى چاپارمەن ئاكامنىڭ ئىككى تارغىقىنىڭ ئارىسىغا رەھىمسىزلىك بىلەن قىرىق پالاق ئۇرۇپ، ئۇنى بىردەمدە قانغا بويىاپ، بىھوش قىلىپ ياتقۇزۇپ قويدى.

زاۋۇت باشلىقى ئاكامنىڭ قىزىل قانغا بويىلىپ ھوشسىز ياتقان تېنىنى پۇتى بىلەن تېپىپ كۆرۈپ، غالىبلارچە ھەجايدى:

ـــ مانا، ماڭا ھېساب بولسا !... ئەمدى ئىككى نازىرغا يۇز كېلەلەيمەن. ئەمەتنى ئورنىدىن تۇرغۇز، قىرىق پالاق ! ـــ دەپ ۋارقىرىدى.

شۇ ئەسنادا بىر توپ ئىشچىلار بىلەن چىڭ سۇڭ نەق مەيدانغا يېتىپ كەلدى.

چىڭ سۇڭ دادىسى چىڭ ئۇستام ئۆلگەندىن كېيىن، ئۆزگىرىپ شۇكلىشىپ قالغان، سوقۇشقاقلىقىنى تاشلىغان،

ئەتىدىن ـ كەچكىچە بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، خىيال سۈرۈپ يالغۇز يۈرىدىغان بولۇپ قالغانىدى. بەزىدە غەرق مەست بولغۇچە ھاراق ئىچىۋېلىپ، دۇم يېتىپ يىغلايتتى ۋە ھېچكىمگە گەپ قىلمايتتى. بەزىدە بىرەر ئىشتىن زەردىسى قاينىاپ پىغانى ئۆرلەپ قالسا، مېنىڭ ياتقىمغا كىرىپ، يالغۇز بولسامىلا:

ـــ ئەمەت، سەن نېمانداق ياۋاش، ھېچنېمىنى سەزمەي يۈرۈۋېرەمسەن ـ ھە ! بىزنىڭ بۇ يەردىكى كۈنىمىز بارغۇ، ئىت كۈچۈكلىرىنىڭكىدىنمۇ يامان ! ئەتراپقا قاراپ باققىنە، زاۋۇت خوجايىنلىرىنىڭ چوشقا كۈچۈكلىرىمۇ بىزدىن ئېتىبارلىقراق ! ھېچكىم بۇ ئىت كۈچۈكلىرىگە چېقىلالمايدۇ ! بىزچۇ؟ بۇ نېمىلەر بىزنى بىر قېتىممۇ ئادەم قاتارىدا كۆرۈپ باققان ئەمەس. زاۋۇت دادامنى يەپ كەتتى. ئەمدى سەن بىلەن مېنى يەۋېتمەكچى. مەن بۇ نېمىلەرگە شۇنداق ئۆچ بولۇپ كەتتىمكى، بىر يولىنى قىلىپ بۇ زاۋۇتتىن كېتىمەن. سەن قاراپ تۇر، مەن چوقۇم باشقىچە يول تۇتىمەن ! ـــ دەيتتى.

بەزىدە خۇشلۇقى تۇتۇپ قالسا، مېنىڭ دۇمبەمگە مۇشتلاپ تۇرۇپ:

ـــ كاساپەت، تۆت نازىرنىڭ زاكازىنى قوبۇل قىلىپ قالتىس ئىش قىلدىڭ جۇمۇ ! ئاز دېگەندە ھەر ئايدا قىرىق ـ ئەللىك دانە ئاق تەڭگە شاك كېلىپ قالىدۇ. راسا يەپ ـ ئىچىپ بىر پۇخادىن چىقىۋالايلى ـ ھە ! ـــ دەپ چاقچاقمۇ قىلىپ قوياتتى.

بۇگۈن مېنىڭ بۇ بالا ـ قازاغا يولۇققانلىقىمنى چىڭ سۇڭ ئىش ئورنىدا ھېلىلا بىرىدىن ئاڭلاپتۇ ـ دە، بىرمۇنچە ئىشچىلارنى كەينىگە سېلىپ يۈگۈرگىنىچە يېتىپ كېلىپ، مەن ۋە ئاكامنىڭ قانغا بويالغان ھالىتىنى كۆرۈپ، كۆزلىرىنى چەكچەيتكىنىچە ئورنىدا تۇرۇپلا قالدى، زاۋۇت باشلىقى يەنە: «قىرىق پالاق !...» دېگەن بۇيرۇقنى ئاڭلاش بىلەن تەڭلا، زاۋۇت باشلىقىنىڭ ئالدىغا ئوقەتەك ئېتىلىپ بېرىپ، ئۇنىڭ بىلەن تاكاللىشىپ كەتتى:

— بۇ، ئادەم بوزەك قىلغانلىق ! ياخشىلىققا ياماناتلىق قىلغانلىق !... جاھاندا مۇشۇنداقمۇ ناھەقچىلىك بولامدۇ؟ !...

زاۋۇت باشلىقى غەزەپلىنىپ چىك سۇڭغا ۋارقىراپ كەتتى:

— شياۋ چىك، سەن ھوشۇڭنى تاپ ! سەن ئاشۇ تۇرپانلىققا بولۇشماقچىمۇ؟ ! ئېيتە، سەن نېمە دېمەكچى ! سەن نېمە دېمەكچى !؟

— مەن نېمە دېمەكچى؟ مەن نېمە دېمەكچى ! — چىك سۇڭ زاۋۇت باشلىقى ئالدىدا مىختەك قادىلىپ تۇرۇپ، ئاغزىنى پىلىموتنىك ئوقىدەك قويۇۋەتتى، — مەن نېمە دېمەكچى ! مەن ھېچنېمە دېمەكچى ئەمەس. ئەمەتنى لۆڭگىنى ياماق توقۇدى دېگىنى باھانە ! بۇ زاۋۇتتا ئۇنىڭدىن ياخشىراق توقۇيدىغان كىم بار؟ ! بىزنىڭ كۆزىمىز يوقمىكەن؟ نازىرلارغا ئىككى يۈز سەر ئاق تەڭگىنى شاك قىلىش تەس كەپتۇمۇ؟ چىدىيالماي قاپتۇمۇ؟ چىدىمىسا، يۈزىنى قېلىن قىلىپ بەرمەي قويسىلا بولمىدىمۇ !... نازىرلار قايسى گېپىدىن يېنىۋالمىغان ! ئۇلارغا لەۋزىدىن يېنىۋېلىش ھېچ گەپ ئەمەسقۇ !...

بۇ گەپنى ئاڭلاپ، زاۋۇت باشلىقىنىڭ جان - پېنى چىقىپ كەتتى، ئۇ يەرنى تېپىپ، سەكرەپ كەتتى:

— ئاغزىڭنى يۇم، سارىك ! نازىرلارغا تىل تەگكۈزۈشكە نېمە ھەددىك ! باغلا ئۇنى !...

چاپارمەنلەر دېۋەيلەپ كېلىپ ئۇنى باغلىماقچى بولغاندا، تۇرپاندىن چىققان ئۇيغۇر ئىشچىلار بىلەن نەق مەيدانىكى خەنزۇ ئىشچىلار چىك سۇڭنى قوغداپ ئوتتۇرىغا ئېلىۋېلىپ، زاۋۇت باشلىقىنىڭ ئۇنى باغلىشىغا يول قويمىدى. سېخلاردىن ئىشچىلار دۇپۇرلىشىپ چىقىشىپ چىك سۇڭغا بولۇشتى. زاۋۇت باشلىقى چىچاڭشىپ:

— ھەرقايسىڭ بىلىپ قويۇش، بۇ قىلغانلىرىڭ ئىسيان !... ھازىرلا ئەسكەر چاقىرتىمەن، ھەممىڭنى زاۋۇتتىن قوغلاپ چىقىرىمەن، ئۆلگۈچە چىرىپ تۇرمىدە ياتسەن ! — دەپ چوڭ

گەپ قىلغان بولسىمۇ، لېكىن چىڭ سۆڭنىڭ پۈتۈن زاۋۇتنى بېشىغا كىيىپ، مەيدىسىگە مۇشتلاپ تۇرۇپ:

— قوغلىساڭ قوغلاۋەر، سولاتساڭ سولىتىۋەت. ئەجىر قىلىپ يۈمشاق لۆڭگە توقۇغانغا مۇشۇنداق شەپقەت بولىدىغان ئىش بولسا، بىزمۇ جېنىمىزدىن تويدۇق، بېشىمىزغا كەلگەننى كۆرىمىز ! ئەمەتنى يەنە ئەدەپلەيدىغان ئىش بولسا، زاۋۇتنى كۆيدۈرۈپ كۈل قىلىۋېتىمىز ! زاۋۇتمۇ يوق، بىزمۇ يوق ! — دېگەن سۆزى بىلەن ئىشچىلارنىڭ ئۇنىڭغا ھەمدەم بولۇپ ۋارقىراشقان، گۈلدۈرلىگەن ئاۋازلىرى ھېچبىر ئويلىمىغان يەردىن زاۋۇت باشلىقىنى شاپپىدە هورىدىن چۈشۈردى.

ئۇ قولىدىكى ئۇچ قىرلىق پالاقنى چالۋاقاپ يەرگە تاشلىدى - دە، ئىشچىلارغا كەينىنى قىلىپ، يەرگە قارىغىنىچە دومسىيىپ بىر پەس تۇردى. كېيىن، قورسىقىغا نېمە جىن كىردى، بىلمىدىم، ئىشچىلارغا زەردە بىلەن قولىنى شىلتىپ - شىلتىپ قويۇپ، تەرىنى پۈرۈشتۇرۇپ دېدى:

— بوپتۇ، ئەمەتنى ئۇرمىسام ئۇرماي، ئاكىسى نوچىلىق قىلىپ جاجىسىنى يېدى. لېكىن سىلەر دەپ بېقىڭلار، قالغان ئىككى نازىرنىڭ تەلىپىگە نېمىدەپ جاۋاب بېرىمەن؟

بۇنىڭغا ھېچكىم بىرنېمە دېيەلمىدى. چىڭ سۇڭ يەنە ئاغزىنى قويۇۋەتتى:

— تازا قىزىق گەپكەن بۇ. بۇنى بىزدىن سوراپ نېمە قىلىسەن ! ياخشىلىقىغا يامانلىق قىل دەپ بىز نازىرلارغا ئۆگىتىپ قويمىدۇق. ئوتنى كىم ياققان بولسا، شۇ بېرىپ ئۆچۈرسۇن...

بۇ گەپ زاۋۇت باشلىقىغا ياقمىغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ قانداقتۇر ئىلاجسىز قىياپەتتە:

— ئەمىسە مۇنداق بولسۇن. مەن كان سانائىتى نازىرى باشلىق تۆت نازىرغا، «ھەربىر نازىرنىڭ مۇكاپاتى سۈپىتىدە لۆڭگىنى يامان توقۇغان ئەمەتنىڭ ئىككى تارغىقىنىڭ ئارىسىغا

ئۆز قولۇم بىلەن قىرىقتىن بىر يۇز ئاتمىش پالاق ئۇردۇم. ئەمەت توۋا ـ ئىستىغپار ئوقۇدى، لۆڭگىنى ھەرقايسىلىرىغا يارىغۇدەك قىلىپ توقۇشقا ۋەدە بەردى، ھەممە كىشى ئىبرەت ئالدى» دەپ خەت يازىمەن. بۇ خەتكە ھەممەڭلار «نەق مەيداندا كۆرۈپ تۇردۇق» دەپ ئىمزا قويىسىلەر، ـــ دېدى.

زاۋۇت باشلىقىنىڭ تەلىپىگە ھېچكىم پەرۋا قىلمىدى. ئىشچىلار بىر ـ بىرلەپ ئۆزلۈكىدىن تارقىلىپ كەتتى.

مېنىڭ ئەھۋالىم ئېغىر ئىدى. ئىككى تارغىقىمنىڭ ئارىسىدا تونۇردىكى يالقۇندەك بىر ئوت كۆيۈپ، بېلىمنى ئۆرە قىلالمايلا قالغانىدىم. بىراق، ئاكام قۇدرەتنىڭ ئەھۋالى تېخىمۇ ئېغىر ئىدى. ھېلىقى بۇقا بويۇن يالاقچىلار ئاكامنى ئۈچ قىرلىق پالاق بىلەن كۈچەپ ئۇرۇپ، يېرىم ئۆلۈككە ئايلاندۇرۇپ قويغانلىقىنى، ئاكامنىڭ كۆزىنى يۇمۇپ، كالپۇكىنى چىڭ چىشلەپ، ئۆلۈك ـ تىرىكىنىڭ ئارىلىقىدا ياتقانلىقىنى كۆرۈپ، مەن ئۆزۈم تارتىۋاتقان ھەممە ھەرەجلەرنى ئۇنتۇدۇم... چىڭ سۇڭ بىلەن ئىككىمىز ئاكامنى نۆۋەتلىشىپ يۇدۇپ، ئىككى ھەپتىگىچە دوختۇر بىلەن ئۇيغۇر تېۋىپ ئارىسىدا قاتراپ يۈردۇق. پۇلىمىز بولمىغاچقا، تۇزۇكرەك داۋالىتىشقا قۇربىمىز يەتمىدى. ئىشچىلارنىڭ ئۆزئارا يىغىش قىلىپ بەرگەن پۇللىرىمۇ تۈگىدى. ئاكامنىڭ ئەھۋالى بارغانچە ناچارلىشىپ، ئىككى تارغىقىنىڭ ئارىسى يېرىكداپ سېسىشقا باشلىغانلىقى بىلىندى. تۇرپانلىق ئاغىنىلەر ئىشنى تاشلاپ، ھوشسىز ياتقان ئاكامنىڭ ئەتراپىغا ئولاشتى. ئاكامنى قۇتۇلدۇرۇۋېلىش يولىدىكى ھەممە ئۇرۇنۇشلىرىمىز بارغانچە بىكار بولغىلى تۇردى، مېنى ۋەھىمىلىك بىر قايغۇ چىرمىۋالدى...

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، «ئۇرۇمچى قورشاۋ ئىچىدە قاپتۇ، شەھەر ئەتراپىدا قاتتىق ئۇرۇش بولۇۋېتىپتۇ» دېگەن خەۋەر تارقالدى. ئۇزاق ئۆتمەي ئۇرۇمچى پاراسلاپ ئېتىلغان ئوق ئاۋازلىرى ئىچىدە قالدى. بازار توختاپ كەتتى. كىم بىلەن

كىمنىڭ سوقۇشۇۋاتقانلىقىنى تازا چۈشىنەلمىدۇق. بىز ئاكامنىڭ ھەلەكچىلىكىدە پايپېتەك بولۇپ يۈردۇق. بىر كۈنى ئادەتتىن تاشقىرى ئۇزۇن مىلتىقلار بىلەن قورالىلانغان توپ - توپ سەنئاسلار (خەقلەر ئۇلارنى ما جۇڭيىڭنىڭ ئەسكەرلىرى دېيىشتى) تۈيۇقسىزلا زاۋۇتقا بېسىپ كىردى - دە، بار - يوقنى بۇلاپ - تالاپ، قالغان - قاتقىنىغا ئوت قويۇپ، ئۆزلىرى نەگىدۇر يوقالدى. كېيىن «لو جياڭجۇن تۇغىشىپتۇ، شېڭ جىخۇي تەختكە چىقىپتۇمىش» دېگەن خەۋەرنى بىز بۇ دۇنيا بىلەن ئېچىنىشلىق تۇرده خوشلاشقان بىچارە ئاكامنىڭ ئېڭىكىنى خالىس تېڭىپ قويۇۋاتقان بىر پېشقەدەم ئۇيغۇر تېۋىپنىڭ ئۆيىدە ئاڭلىدۇق...

قىممەتلىك ئۇچۇر

ئەمەت سۆزلەپ شۇ يەرگە كەلگەندە، ئاكىسىنى ياد ئېتىپ كۆڭلى ئېزىلدىمۇ ياكى يول ھاردۇقى يېتىپ چارچىدىمۇ، بىر پەس شۇك بولۇپ قالدى. يېنىدا ياتقان مۇھەممەدجاننىڭ ئاستا - ئاستا كىرپىكلىرى ھىملىشىپ، كۆزى ئۇيقۇغا كېتىۋاتقانلىقىنى سەزدى. پەقەت مەشرەپلا ئىككى كۆزىنى مۆلدۇرلىتىپ قاراپ، ئەمەتنىڭ سەرگۈزەشتلىرىنى زېھىن قويۇپ ئاڭلاپ ياتاتتى.

— خوش، شۇنىڭدىن كېيىن؟...، — سورىدى مەشرەپ.

— شۇنىڭدىن كېيىن...، — دېدى ئەمەت غوللىرىنى مىدىرلىتىپ قاس چىقىرىپ، پەنجىسىنىڭ كەينىنى ئاغزىغا يېقىپ ئېغىر ئەسنىدى، — بۇ، مۇشۇنداق شەپقەتسىز دۇنيا. مەن ئاخىر ئاكامدىن، بۇ ئالەمدىكى بىردىنبىر قېرىندىشىمدىن ئايرىلىپ قالدىم...، — ئەمەت شۇ گەپنى دەپ خېلىغىچە جىممىدە بولۇپ كەتتى. ئەمەتنىڭ قەلبىدە دولقۇنلانغان قايغۇ - ئەلەم ئۇنىڭ سەل تىترىگەن ئاۋازىدا ئەكس ئەتتى، — مەشرەپ ئۇكا... مېنىڭ ئۆسمۇرلۇك چاغلىرىم قاراڭغۇلۇقتا تەمتىرەپ

يۇرگەن ئاڭسىز مەخلۇقتەك ئۇياق - بۇياققا قېچىلىپ - سوقۇلۇپ ئۆتكەنلىكىنى ئاڭلىدىڭ. بۇ ئالەمدە ياشىشىمنىڭ بىرەر قىممىتى بارمۇ، يوق، بۇنىمۇ ئويلىمىغانمەن. كېيىن تىرىكچىلىك يولى مېنى بەزىبىر دانا ئادەملەر بىلەن، دوستلار بىلەن ئۇچراشتۇردى. ھاياتنىڭ سىرىدىن ئاندا - مۇندا خەۋەر تاپقاندەك بولدۇم. بىزدە: «ئادەمگە قارىما، ئادەمىيلىكىگە قارا» دېگەن گەپ بارغۇ. «ئادەمىيلىك»، بۇ مۇھىم ئىكەن... مېنىڭ بېشىمدىن ئۆتكەن ئىشلار مۇشۇنداق گادىرماچ، غەلىتە ۋە چۈشىنىكسىز. بۇ، تولىمۇ ئۇزۇن گەپ. سەن بىلەن مېنىڭ ماڭىدىغان يولۇم تېخى ئۇزۇن. داۋامىنى ئەتە دەپ بېرەيمۇ؟...

مەشرەپ ئۇنچىقمىدى. ئۇنىڭ ئەمەتنىڭ سەرگۈزەشتىسىنىڭ داۋامىنى ئۇزمەي ئاڭلىغۇسى، غەلىتە مىجەزلىك شياۋ چىڭ ھەققىدە كۆپرەك بىلىپ باققۇسى بار ئىدى. بىراق، ئەمەتمۇ يېنىك تىنىپ، ئاستا - ئاستا كۆزى ئۇيقۇغا كەتكەنلىكىنى سەزمەي قالدى.

مەشرەپنىڭ خىيالى يەنە گادىرماچ بولۇپ كەتتى. شياۋ چىڭنىڭ ئەمەتنىڭ قاچىسىدىكى يېسىۋىلەك شورپىسىغا تاش تاشلىغان، فابرىكا خوجايىنى بىلەن تاكاللىشىپ، زاۋۇتقا ئوت قويىمەن دەپ ۋارقىرىغان، ئەمەتنىڭ نىمجان ئاكىسىنى ھاپاش قىلىپ يۇرۇپ دوختۇر - تېۋىپقا قاتىرىغان چۈشىنىكسىز ئىشلىرى مەشرەپنىڭ كۆز ئالدىدا تىنىمسىز جىلۋىلىنىپ، ئۇنى ئويغا سالدى. بەزىدە بۇ ئىشلار تۇرۇپلا، جاڭ خەيتىڭ، دۇبەن ۋە ئۇنىڭ قارا شىلەپىلىك پايلاقچىلىرىنىڭ دادىسىغا بولغان رەھىمسىز مۇناسىۋەتلىرى بىلەن ئارىلىشىپ، ئۇنى گاڭگىرىتىۋەتتى...

مەشرەپ شۇ خىيال بىلەن ئىككى تەرىپىگە ئېغىناپ ئۇزاققىچە ئۇخلىيالمىدى...

ئارىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكى نامەلۇم، ئەمەت قۇلىقىنىڭ تۈۋىدە تۇيۇقسىز گۇرۇلدىگەن ئاپتوموبىل ماتورىنىڭ

ئاۋازىدىن ئويغىنىپ كەتتى. مۇھەممەدجان بىلەن مەشرەپمۇ، چوڭ يولدىن قايرىلىپ، ئاشپۇزۇلنىڭ لەمپىسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىغان «جىپ» نىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ كۆزلىرىنى ئېچىشتى.

شاپ بۇرۇتلۇق تاڭجاڭ «جىپ» نىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاش بىلەنلا، لەمپىنىڭ تۆۋرۈكىگە ئېسىپ قويۇلغان كىرسىن لامپىنىڭ پىلىكىنى چوڭايتىپ، ئۇستىنى توپا ـ تۇمان باسقان ماشىنىنىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى ۋە:

ـــ ئاھاي!... مېھمان كەلدى، بەرىكەت!...، ـــ دەپ ۋارقىرىدى.

«جىپ» تىن ھەممىدىن بۇرۇن چۈشكەن راشىدىن ئەپەندىنى ئەمەت بىر قاراپلا تونۇدى ۋە يېنىدا سوزۇلۇپ ياتقان مۇھەممەدجان بىلەن مەشرەپنى «جىم، گەپ قىلماڭلار» دېگەندەك قىلىپ نوقىدى. لەمپىنىڭ ئاستى قاراڭغۇ بولغاچقا، بۇ يەردە سوزۇلۇپ ياتقان ئۇچ يېتىمچىنى راشىدىن ئەپەندى بايقىمىدى.

راشىدىن ئەپەندى لامپىنىڭ روبىروسىغا كېلىپ، تاماكىسىغا ئوت تۇتاشتۇرغاندىن كېيىن، شاپ بۇرۇتلۇق تاڭجاڭغا قاراپ:

ـــ ئۇستام، بىز قەيەرگە كېلىپ قالدۇق. ساۋەنگىمۇ؟ جاھان نېمانچە قاراڭغۇ، خۇددى گۆرنىڭ ئۆزى. بۇ ئەتراپتا خېلى جىق ئاشپۇزۇل، ساراي ـ ھۇجرىلار بولىدىغانغۇ؟ ـــ دەپ سورىدى.

ـــ ئوھو... قېنى، جانابلار، مەرھەمەت، ـــ شاپ بۇرۇت تاڭجاڭ ئاشپۇزۇل ئىچىدە ئەتىكى غىزانىڭ راسكارلىقىنى قىلىۋاتقان ئۇستا ـ نىمكارلارغا غىل ـ پال قارىۋېلىپ، راشىدىن ئەپەندىگە قاراپ، شاتۇتىدەك دانە ـ دانە قىلىپ سۆزلەپ كەتتى، ـــ قېنى، جانابلار، قېنى، تەقسىرلەر، مەرھەمەت. دەل ئۆزىگە كەلدىڭلار. ساۋەن دېگىنىمۇ، ئاشپۇزۇل دېگىنىمۇ مۇشۇ. «ئادەمنى رىزقى ئۆزىگە تارتىدۇ» دېگەن گەپ بار. «كۆڭۈل ئۇخلىمىسا، كۆز ئۇخلىماس» دېيىشىدۇ ئەمەسمۇ؟ ياخشى مېھمان ئۇچۇن بىز ھەمىشە ئۇيقۇنى بىدار قىلىغلىق. قېنى،

ھەرقايسىلىرىنىڭ قايسى غىزاغا زوقى تارتىدىكىن؟ پولۇ، پېتىرمانتا، كاۋاپ، شورپا... ھازىرلا تەييار بولىدۇ. ئەمازە، بۇ ئەتراپتا مېھمانخانا، شۇ تۇرقىدا ھېچقانداق ئاشپۇزۇل يوق. مېھمانخانا بولمىغىنى بىلەن، كىگىز ـ گىلەم، مامۇق ياستۇق، ئەتلەس كۆرپىلەر سېلىنغان پاكىز ھۇجرىلار بار. قېنى، قىزىق دەملەنگەن چاي... ئىلتىپات قىلىشسىلا دۇكانغا...

«جىپ»تىن جاڭ خەيتىڭ ۋە يەنە ناتونۇش، سېرىق چاچ، سېرىق ئەت، كۆك كۆز بىر كىشى چۈشتى. خۇش پېچىم كاستۇم ـ بۇرۇلكا كىيىپ، بوينىغا كېپىنەك گۈللۈك گالىستۇك تاقىغان بۇ كىشىنى ئەمەت ئۇرۇمچىدە، قەيەردىدۇر بىر يەردە كۆرگەندەك قىلدىيۇ، دەماللىققا ئەسلىيەلمىدى.

راشىدىن ئەپەندى ئاشپۇزۇلغا كىرىپ كېتىۋېتىپ، شاپ بۇرۇتلۇق تاڭجاڭغا:

ـــ ئۇستام، بىز ئالدىرايمىز. يولدا ماشىنىدىن چاتاق چىققىنىمۇ بىر ھېسابتا ياخشى بوپتىكەن. مانا سىلىنىڭ غىزا ـ تائاملىرىغىمۇ ئېغىز تېگمىدىغان بولدۇق. لېكىنزە، بىزنىڭ بۇ يەردە قونۇپ قېلىش نىيىتىمىز يوق. غىزانى ئالدىراتسىلا، غىزا تاللىمايمىز، ئىسسىق باسمىغان بىر نەرسە بولسىلا بولدى، ـــ دېدى.

ـــ ئاغزىلىرىغا ياغ، ھەممىسى تەييار بولىدۇ، ـــ تاڭجاڭ شۇ گەپنى دەپ مېھمانلارنى ئۆيگە باشلىدى.

ئۇچ مېھمان ۋە شوپۇر ئاشپۇزۇلدىكى ئاسما لامپىنىڭ ئاستىغا كېلىپ، گۈللۈك گىلەم ۋە بەقەسەم كۆرپىلەر سېلىنغان كەڭ سۇپا ئۇستىگە چىقىپ باداشقان قۇرۇشتى. پۇرقىرىتىپ چېكىلگەن ئامېرىكا تاماكىسىنىڭ يات پۇرىقى بىردەمدە ئاشپۇزۇل ئىچىنى قاپلىدى. شاپ بۇرۇتلۇق تاڭجاڭ كاناپ داستىخان يېيىلغان يۇمىلاق ئۇستەلنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، گۈللۈك پىيالىلەردە قىزىق چاي كەلتۇردى.

جاڭ خەيتىڭ چېكىۋاتقان تاماكىسىغا ئۇلاپ، يەنە يېڭىسىنى

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com

تۇتاشتۇردى ۋە ھېلىقى سېرىق ئەت، كۆك كۆز كىشىگە قاراپ:

ــ ھە، ئىنژېنېر ئەپەندى، بايىقى سۆزىڭىزنى داۋام قىلىڭ. راشىدىن ئەپەندىنىڭ سىزنى تەكلىپ قىلىپ ئېلىۋالغىنى ئامەتتەكلا بىر ئىش بوپتىكەن. بولمىسا، بۇ نەس باسقان يولدا ماشىنىنىڭ چاتىقى بىلەن زېرىكىپ ئۆلەركەنمىز. ھە، بايىقى گەپ. شۇنداق قىلىپ، مايتاغدا سانائەت قىممىتىگە ئىگە نېفىت بارلىقى يۇمېن، يەنچاڭلاردىنمۇ ئىلگىرى مەلۇم بولغان دەڭ، ــ دېدى.

ــ شۇنداق، ــ دېدى ئىنژېنېر ياغلىقىنى سۇغا چىلاپ، يۈز ـ كۆزىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ، ــ بىرمۇنچە يازما خاتىرە، ھۆكۈمەت ئارخىپى ۋە بۇ يەردىكى يەرلىك كىشىلەرنىڭ دەلىللىشىچە، مايتاغدا مول نېفىت زاپىسىنىڭ بارلىقى ئۆتكەن ئەسىرنىڭ 90 ـ يىللىرىدىلا بىلىنگەن. بۇنى بىر مۆجىزە دېسىمۇ بولىدۇ. ئەينى چاغدا، يەر قاتلاملىرىنىڭ ئۆزگىرىشى ۋە تاغ ھەرىكىتىنىڭ قىسىشى تۈپەيلىدىن گىلتاغ ئەتراپىدىكى بىرمۇنچە ئۆڭكۈر، جىلغا، جىرالاردىن قاپقارا ماي تەدرىجىي يوسۇندا يەر ئۈستىگە سىرغىپ چىقىپ، گىلتاغ باغرىدىكى كەڭرى شېغىللىققا خۇددى بىر پارچە قارا سازلىقتەك يېيىلىپ يېغىلىۋەرگەن. دەسلەپكى چاغلاردا يەرلىك كىشىلەر بۇ «قارا سازلىق» نى «قارا پاتقاقلىق»، «يەر مەرىزى»، «تاغ زەردابى» دەپ قاراپ، ئۇنى «ئاللا پەيدا قىلغان يامان ئالامەت» دەپ بىلگەنلىكتىن، ئۇنىڭدىن يىرگەنگەن، ئۆزىنى قاچۇرغان، ئۇنىڭغا ئېتىبار قىلمىغان. كېيىن، يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇ «قارا سازلىق» غايەت زور «قارامتۇل كۆل» بولۇپ شەكىللەنگەن. قىزىقى شۇكى، دەسلەپتە بۇ «قارا كۆل» نى ئۇچارقاناتلار «سەيلىگاھ» قا ئايلاندۇرۇۋالغان، يەنى كېچىسى ئايدىڭدا ئۇچقان تۇرنا، غاز، ئۆردەكلەر ئۇنى بىر خىل سۇ يىغىلىپ قالغان «كۆل» دەپ بىلگەنلىكىدىن، بۇ يەرگە ئۇچۇپ چۈشۈپ مايغا چىلىشىپ قېلىشقان، كۆپىنچىسى پەيلىرى مايلىنىپ «قارا سازلىق» تىن كۆتۈرۈلۈپ چىقىشقا ئامالسىز

قېلىپ هالاك بولۇشقان. كېيىن بۇ ئالامەتنى كۆرگەن يەرلىك كىشىلەر مايغا چىلىشىپ قېلىپ ئۇچالمىغان تۇرنا، غاز، بولۇپمۇ ئۆردەكلەرنى تۇتۇۋېلىپ بېقىش ـ سېتىشقا ئادەتلەنگەن. ئەپسۇسكى، بۇ قارا سازلىقنىڭ بىر خىل قىممەتلىك «نېفىت» ئۇچۇرى ئىكەنلىكى ھېچكىمنىڭ خىيالىغا كىرىپ چىقمىغان، «قارا سازلىق» بىلەنمۇ ھېچكىمنىڭ كارى بولمىغان...

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ يېتىپ، قىزىقىپ قالغان مەشرەپ ئەمەتنىڭ قولىقىغا ئاغزىنى يېقىپ تۇرۇپ:

ــ ئەجەب ئىشكەن ـ ھە، ئەمەت ئاكا. ھازىرمۇ ئۇ يەردە تۇرنا، ئۆردەك، غازلار بارمىدۇ؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ جىم، گەپ قىلما، ــ دېدى ئەمەت.

جاڭ خەيتىڭ ئۆزىچە غودۇرىدى:

ــ ئىنژېنېر ئەپەندى، سىزمۇ قىزىق ئىكەنسىز. «قارا سازلىق» بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى بولمىغان دېگىنىڭىز نېمىسى؟ خەق ئەخمەق، نادان تۇرسا... ئۇنىڭ «قارا سۇيۇق ئالتۇن»نىڭ غىچلا «ئامېرىكا دوللىرى» ئىكەنلىكىنى ئۇلار نەدىن بىلسۇن !... بولدى. ئۇ گەپنى قويۇڭ، گەپنىڭ ئۆزىگە كېلىڭ، ھە، شۇنىڭدىن كېيىن؟ ــ دەپ، قولىدىكى تاماكىسىنىڭ ئوتىنى بەتىنكىسىنىڭ پاشنىسىغا ئېزىپ ئۆچۈردى.

ــ شۇنىڭدىن كېيىن، ــ دەپ داۋاملاشتۇردى ئىنژېنېر، ــ بىلىشىمچە، مۇشۇ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا، ئېھتىمال1905 ـ ، 1908 ـ يىللىرى بولسا كېرەك، چارروسىيە گېئولوگى ئابراكوف بىر گېئولوگىيىلىك چارلاش ئەترىتىنى باشلاپ، گىلتاغ باغرىدا كۆزگە تاشلىنىپ تۇرغان «قارا سازلىق» نى يىپ ئۇچى قىلىپ، مايتاغنى ۋە پۈتكۈل جۇڭغارىيىنى قىدىرىپ تەكشۈرگەن. ئۇ مايتاغ ۋە ئۇنىڭ ئەتراپلىرىدا سانائەت قىممىتىگە ئىگە مول نېفىت زاپىسى بارلىقىنى خېلى ئىشەنچلىك ئاساس ۋە مۇھىم سانلىق مەلۇماتلار بىلەن دەلىللىگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇ جۇڭغارىيە چۆللۈكىدە، جۇملىدىن قارامايدا ھېچقانداق نېفىتمۇ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ۋە نېفىت توغرۇلۇق ئۇمىدىمۇ يوق دەپ ماقالە ۋە تەكشۈرۈش دوكلاتلىرىنى ئېلان قىلغان...

جاڭ خەيتىڭ سەل تەئەججۇپلىنىپ، پەرۋاسىزلا سورىدى:

ــ ئۇنىڭ نېمە دېگىنى بۇ؟ «نېفىت يوق، نېفىتتىن ئۇمىدىمۇ يوق!» غەلىتە گەپ. ئەمىسە، نېمىشقا ئۇ يەرنى «قاراماي» دەيدۇ. «قاراماي» دېگەن سۆز ئۇيغۇر تىلىدا «نېفىتلىك» دېگەن گەپكەنغۇ؟

ــ توغرا ئېيتتىڭىز، ئۇ شۇنداق، ــ دېدى ئىنژېنېر، ــ «قاراماي» دېگەن نام ئېھتىمال كېيىنرەك قويۇلغان، ــ ئىنژېنېر نېمىنىدۇر ئەسكە ئېلىپ بىر پەس تۇرۇۋالغاندىن كېيىن داۋام قىلدى، ــ گېئولوگ ئابراكوفنىڭ قارىشىچە، جۇڭغارىيە ئويمانلىقىدا ئەسلىدە نېفىت يوق ئەمەس، بولغان، بولغاندىمۇ مۆلچەرلىگۈسىز كۆپ نېفىت بولغان. بىراق، تەخمىنەن ئون سەككىز ـ يىگىرمە مىليون يىللار ئىلگىرىلا، يەرنىڭ سىقىلىش كۈچى ۋە ھەر خىل چۆكۈش ـ كۆتۈرۈلۈش ھادىسىلىرىنىڭ ئۇزلۇكسىز داۋام قىلىشى نەتىجىسىدە نېفىت ھاسىل قىلغۇچى ياپما قاتلام بۇزۇلغان، دەز ۋە يەر يېرىقلىرىدىن چوڭقۇر قاتلامدا «ماكانلاشقان» ماي تەدرىجىي سىرتقا ئېقىپ چىقىپ، بوران ـ چاپقۇنلارنىڭ تەسىرىدە يېنىك ماي پارغا ئايلىنىپ كېتىپ، ئېغىر ماي ئاستا ـ ئاستا قېتىشما ھالەتكە كېلىپ، ھازىرقى غايەت زور تەبىئىي ئاسفالت دۆمبەلچىلىرىنى ھاسىل قىلغان... بۇ بىر خىل تەبىئەت ھادىسىسى، ئەلۋەتتە.

ــ ئاڭلاپ باقمىغان گەپ، ــ دېدى جاڭ خەيتىڭ بېشىنى تەۋرىتىپ، ــ ئىنژېنېر، سىزچە، گېئولوگ ئابراكوف بىرنېمىنى بىلىپ دەۋاتامدۇ ـ ھە؟ ئۇنىڭ گېپىدە ئاساس بارمۇ؟

ــ بۇنىڭغا بىرنېمە دېيىش تەس، ــ دېدى ئىنژېنېر ئويلانغان ھالدا مۇلاھىزە يۈرگۈزۈپ، ــ ئاساس بولمىسا، ھەرھالدا گېئولوگ ئابراكوفمۇ يېنىكلىك بىلەن «جۇڭغارىيىدە نېفىتتىن ئۈمىد يوق» دەپ كېسىۋەتمەس ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئابراكوف

بۇ قارىشىنى ئىسپاتلاپ بىرمۇنچە ھۆججەت ۋە تەتقىقات ماقالىلىرىنىمۇ ئېلان قىلغان. شۇ ۋەجدىن بولسا كېرەك، تارىختا ئۆتكەن ھېچبىر ھۆكۈمەت جۇڭغارىيەگە ئازراقمۇ قىزىقمىغان. ئەكسىچە، بەزىلەر خېلى ئۇزاقتىن بۇيان مايتاغ نېفىتلىكىنى ئېچىشقا بەكلا ھەۋەس قىلىشقان. 1909 ـ، 1913 ـ يىللىرى شىنجاڭدىكى مەنچىڭ ھۆكۈمرانلىرى مايتاغ ۋە ئۇنىڭ باغرىدىكى نېفىتنى كۆزلەپ، ئىلگىرى ـ ئاخىر بولۇپ، روسىيەدىن تۆت ماي چەككىلەش قازىنى سېتىۋېلىپ، ئۇنى يەتتە يىل ھەپىلىشىپ، قىش پەسلىدە چاندا سۆرىتىپ توشۇپ كەلگەن. ئۇرۇمچىدە ئاشۇ ماي چەككىلەش قازانلىرىنى ئاساس قىلىپ، نېفىت ھۇنەر ـ تېخنىكا زاۋۇتى قۇرغان. لېكىن، مايتاغ بىلەن ئۇرۇمچىنىڭ ئارىلىقى يىراق بولغاچقا، خام نېفىتنى توشۇش قىيىنچىلىقى تۇپەيلىدىن ئىش يۈرۈشمىگەن. ئاخىر بۇ زاۋۇت 1928 ـ، 1933 ـ يىللىرى يەنە ئۇرۇمچىدىن يەنسىخەيگە، 1936 ـ يىلى مايتاغنىڭ ئۆزىگە كۆچۈرۈلگەن. دېمەكچىلىك، ھەتتا 1936 ـ يىل 4 ـ ئايدا شىنجاڭ ئۆلكىلىك ھۆكۈمەت بىلەن سوۋېت ھۆكۈمىتى كېلىشىم ئىمزالاپ، «مايتاغ نېفىتلىكىنى تەكشۈرۈش ئۆمىكى» قۇرغاندىمۇ، جۇڭغارىيە ئۇلارنىڭ نەزىرىدە بولمىغان...

— بولدى قويۇڭ، ئۇ ئالۋاستى چۆللۈكىنى، — دېدى جاڭ خەيتىڭ قانداقتۇر بىزارلىق كەيپىياتى بىلەن قولىنى شىلتىپ، — ئۇ دەشت ـ باياۋانغا ئابراكوف قىزىقمىسا قىزىقماۋەرسۇن. مەن تېخىمۇ قىزىقمايمەن. لېكىن، مېنىڭ بىرنەرسىنى بىلگۈم كېلىدۇ، ئۇ يەرگە ئابراكوفتىن باشقا، ئىنسان قەدەم باسمىغان دېگەن گەپ راستمۇ؟...

— ئۇنداق ئەمەس، — دېدى ئىنژېنېر.

— نېمە ! ئۇنداق ئەمەس دەمسىز؟ — جاڭ خەيتىڭ قانداقتۇر مەنسىتمەسلىك بىلەن بوينىنى قېقىپ تۇرۇپ سورىدى، — ئەمىسە ئۇ يەردە ئادەم بارمۇ؟

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

— بار. يەنە تېخى ئىپتىدائىي نېفتچى...

— بەللى. غەلىتە گەپقۇ بۇ ! ئۇ يەردە ئالۋاستىلار نېفتچىلىك قىلامدىكىنە؟ — جاڭ خەيتىڭ مەسخىرىلىك كۈلدى، گويا مۇتلەق ئەقىلگە سىغمايدىغان تايىنى يوق بىر خەۋەرنى ئاڭلىغاندەك، ئىشەنمەسلىك نەزىرى بىلەن ئىنژېنېردىن كۆزىنى ئېلىپ، «لەپپىدە» قىلىپ راشىدىن ئەپەندىگە قارىدى— «ئىپتىدائىي نېفتچى !» گەپ بوپتۇ - دە، ئۇ يەردە «نېفتتىن ئۈمىد يوق» بولسۇنۇ، يەنە تېخى «نېفتچى !» بولسۇن، ھېچ چۈشەنمىدىم. خوپ، راشىدىن ئەپەندى، «ئىپتىدائىي نېفتچى» توغرىسىدا ئاڭلايلى، سىزنىڭ بۇ بىمەنە گەپتىن خەۋىرىڭىز بارمۇ؟

— خەۋىرىم بارلىقى بار، — دېدى راشىدىن ئەپەندى تەمكىنلىك بىلەن ئولتۇرۇپ، — بۇ ئىپتىدائىي نېفتچىنىڭ ئىسمى سېلىم. ئۇنى خەلقىرنىڭ «سېلىم ئاشىق»، «سېلىم ئاتا»، «سېلىم بوۋا» دەپ ئاتىشىدىغانلىقىنىمۇ ئاڭلىغانمەن. لېكىن بۇنىڭ زادى قانچىلىك دەرىجىدە راست - يالغانلىقىغا بىرنېمە دېيەلمەيمەن. ناۋادا راست بولسا، ئۇ شىنجاڭدىكى تۇنجى نېفتچى، نېفت ئاتىسى بولۇشقا تېگىشلىك. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، سېلىم ئاتا ئۇزاق يىللاردىن بۇيان جۇڭغارىيە چۆللۈكىنىڭ ئىچىدە، غايەت زور بىر ئاسفالتلىق دۆڭنىڭ ئۈستىدە بىر تەبىئىي «ماي بۇلاق» قا ئەقىدە قىلىپ، ئۇنى مۇھاپىزەت قىلىپ ياتارمىش. ئۇ بۇ ماي بۇلاقنى ئۇچراتقاندىن كېيىن، ئۇنىڭدىن ئېقىپ چىقىۋاتقان مايىنىڭ ئىنسانلارغا تولىمۇ ھاجەتلىك نەرسە ئىكەنلىكىنى بىلگەن، ئۇنى بوران - چاپقۇنلاردىن، ئوت، سۇدىن قوغدىغان، ئاسفالت دۇمبەلچىنىڭ يېرىقلىرىدىن خۇددى بۇلاقتا ئوخشاش سىرغىپ چىقىپ تۇرغان مايىنى ئۇزاق يىل ئەجىر ۋە تەجرىبە قىلىپ، بىر يوللار بىلەن ماي كۆلچەكلىرىگە يىغىپ، چەككىلەپ، ئۇنىڭدىن ھارۋا چاقلىرىنى مايلايدىغان، چىراغ مېيى ئورنىدا ئىشلىتىدىغان

مايلارنى ئايرىۋالغان. كېيىن ئۇنى قاپاق، تۇك، تۈلۈملارغا قاچىلاپ، ئەتراپتىكى يېزا - ئايماقلار، ھەتتا چۆچەك، دۆربىلجىنگە ئوخشاش يىراق - يېقىندىكى ناھىيىلەرگە ئاپىرىپ سېتىپ تىرىكچىلىك قىلغان، دەسمايە توپلىغان. خەقلەر سېلىم ئاتىنى «يوروقلۇق تارقاتقۇچى دەرۋىش»، «ئادەمسىز دەشت - بایاۋاننىڭ يېگانە خوجايىنى» دەپ مەدھىيىلەشكەن، «ياغتاغ»، «ياغبۇلاق»، «قاراماي» دېگەن ناملارنى ئاشۇ كىشى كەشىپ قىلىپ قويغان. سېلىم ئاتىنىڭ يەنە ئاڭلىشىمچە، رىۋايەتلەردىكى دەك ئاجايىپ گۈزەل مۇھەببەت سەرگۈزەشتىسى ۋە قارامايغا نىسبەتەن چوڭقۇر ئاشىقلىق قىسسىسى بار ئىكەن. ھەتتا ئۇنىڭ:

مېنى كىم سورىماق بولسا مەگەر،
پىراقتىن قەلبى داغ دەڭلار.
نېمە قىلىدۇ، دەپ سورىسا، قارامايدا،
ساقلاپ ياتار ياغ دەڭلار...

دېگەنگە ئوخشاش نۇرغۇن ناخشا - قوشاقلىرى ئېغىزدىن - ئېغىزغا كۆچۈپ، پۈتكۈل جۇڭغارىيە ئەتراپلىرىغا تارقىلىپ كەتكەن...

مەشرەپ سېلىم تاغنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى ئاڭلاپ، ئىختىيارسىز ھالدا دادىسى ھاشىم تاغنىنى ئەسلىدى. ھاشىم تاغا بىلەن سېلىم تاغنىڭ تەقدىر - قىسمەتلىرى گويا بىر ئادەمدەك گىرەلىشىپ، ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا تىنىمسىز نامايان بولۇۋەردى. ھاياجانلىنىپ يۈرىكى پىلتىڭلاپ، يەنە ئاغزىنى ئەمەتنىڭ قۇلىقىغا يېقىپ:

— ئەمەت ئاكا، ئاجايىپ ئىكەن - ھە! مېنىڭ سېلىم تاغنى بەكمۇ كۆرگۈم كېلىۋاتىدۇ. سېلىم تاغنى ئىزدەپ تاپقان بولساق - ھە؟ — دېدى.

— جىم...، — دېدى ئەمەت ئاستا پىچىرلاپ، — بايىقى

قوشاقنى يادىڭغا ئېلىۋالدىڭمۇ؟

— ئېلىۋالدىم، دەپ بېرەيمۇ؟

— بولدى، جىم...

— بىز ئاشۇ ماي بۇلاققا بارساق، سېلىم تاغنى ئىزدەپ تاپقان بولساق...

— خاتىرجەم بول، شۇنداق كۆنلەر كېلىدۇكى، بىز تېخى سېلىم بوۋىنىڭ مۇھەببەت سەرگۈزەشتىسىنى، قارامايغا بولغان ئاشىقلىق قىسسىسىنى ئاڭلايمىز...

— ياق !...

— ياق؟ نېمە ياق؟...

— بىز ئۇ كۆننىڭ كېلىشىنى ساقلىمايلى، بېرىپ سېلىم تاغنى كۆرۈپ باقساق...

شۇ پەيتتە، ئاشپۇزۇل ئىچىدىن ئىنژېنېرنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

— سېلىم تاغا ھەققىدە يەنە بەزى غەلىتە ئەپسانىلەر، مەسىلەن، بۇ ئادەم بىپايان چۆل - جەزىرىدە يېگانە يۇرۇپ، بىردىنلا ئۆزگىرىپ «ئۇزۇن چاچلىق ھەقىقىي ئالۋاستىغا ئايلىنىپ قالغانمىش»، «چىڭغىس تېغىغا قاراپ نەرە تارتسا، قارا بوران چىقارمىش، بۇلۇتقا قاراپ چېچىنى تارسا، ھاۋا ئېچىلىپ كېتەرمىش»، «ئالتە شەھەردىن بۇلاپ كېلىنگەن بىر نارەسىدە قىزنى ئۆتكۈنچى سودىگەردىن نۇرغۇن ئالتۇن - كۈمۈشكە سېتىۋالغانمىش، ئۇ قىزنى كېچىسى مەيدىسىگە تېڭىپ ياتسا، كۈندۈزى قىزنىڭ تاپىنىغا تىلىنى تەگىپ قېنىنى شوراپ ئىچەرمىش» دېگەنگە ئوخشاش قورقۇنچلۇق غەلىتە سۆز - چۆچەكلەرمۇ تارقالغان...

— ئاھ، قانداق قورقۇنچلۇق - ھە !...

ئىنژېنېرنىڭ كېيىنكى گېپىنى ئاڭلاپ، مەشرەپنىڭ تېنى شۇركۈنۈپ كەتتى، سۆيۈملۈك بىلىنگەن سېلىم تاغا بىردىنلا چۆچەكلەردە سۈرەتلەنگەن قوش مۈڭگۈزلۈك، ئۇزۇن چاچلىق

قارا يىلانغا ئۆزگىرىپ قالغاندەك بولدى. ئەمەت بىلەن مۇھەممەدجانمۇ گاڭگىراپ قېلىشتى. مەشرەپنىڭ خىيال ئېكرانىدا ئارزۇلۇق، بەختسىز سىڭلىسى نۇرسىمان قانداقتۇر قورقۇنچلۇق غەلىتە بىر مەخلۇقنىڭ قوينىدا نىمجان ھالدا جان تالىشىپ ياتقاندەك نامايان بولدى.

مەشرەپنىڭ كۆزى قاراڭغۇلىشىپ، دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى...

ئاشپۇزۇل ئىچىدىن جاڭ خەيتىڭنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

— ئەخمەق بوۋاي... بېرىۋالغان يېرىنى قارا! ئۇنداق «كىرسە چىقماس» چۆللۈكتە ئادەم ئەمەس، پەرىشتىمۇ ئالۋاستىغا ئايلىنىپ كېتەر... بوپتۇ، ئۇ ئاشۇ نامەلۇم ئاسفالتقا مەيدىسىنى يېقىپ يېتىۋەرسۇن. خەقلەر ئۇنىڭ ھەققىدە نېمىنى توقۇپ چىقارسىمۇ ئاز. خوپ، ئۆز گېپىمىزگە كېلەيلى. ھە، ئىنژېنېر، نېمىشقا يىپ ئاتلاپ نەدىكى بىر بوۋايغا كەتتىڭىز؟ شۇنىڭدىن كېيىن...، — دېدى.

شۇ پەيتتە، شاپ بۇرۇتلۇق تاڭجاڭ تەر تەپچىپ تۇرغان گۆشلۈك يۈزىنى ئاق لۆڭگە بىلەن سۈرتۈپ تۇرۇپ، يېڭىراق ئاۋازدا:

— جانابلار، غىزا تەييار! — دەپ توۋلىدى.

ئارقىدىنلا ھەر خىل قورۇمىلار، كاۋاپ، پەرمۇدىلەر كەلتۇرۇلدى، پىننە كۆكى سېلىنغان ئۇگرىنىڭ مەززىلىك پۇرىقى ئىشتىھانى غىدىقلايتتى.

غىزادىن كېيىن جاڭ خەيتىڭ:

— غەلىتە ئىش. ئۇيغۇر ئاشخانىلىرىدا ھاراق ـ شاراب ئىچىشكە رۇخسەت قىلىنمايدىغانلىقىنى زادىلا چۈشەنمەيمەن. تولىمۇ ئەپسۇس! — دەپ غۇدۇراپ، ھەمراھلىرىنى تېزرەك يولغا چىقىشقا ئالدىراتتى.

شاپ بۇرۇتلۇق تاڭجاڭ بىمەزگىل كەلگەن مېھمانلار ئۈچۈن ئالاھىدە جۇۋىغىنىغا تۇشلۇق، ئۇلاردىن يېتەرلىك پۇل ۋە تاپان

ئۇيغۇر كىتاب تورى

هەققى ئالغانلىقىدىن رازىمەن بولۇپ، تاكى «جىپ» نىڭ قارىسى يېتكۇچە مېھمانلارنى:

ــ سەپەر خەيرلىك بولسۇن، جانابلار، ئاشپۇزۇلىمىز نىڭ ئىشكى ھەربىرلىرى ئۇچۇن ھەمىشە ئوچۇق، كۇندۇزى ئەسلا، كېچىسىمۇ ھەم، ــ دەپ تەزىم ۋە خوشخويلۇق بىلەن ئۇزاتتى.

سىلىم بوۋاينى سېغىنىش

«جىپ» بىپايان قاراڭغۇ چۆللۇك ئىچىدە غايىب بولدى.

مەشرەپ ئىككى قولىنى گىرەلەشتۇرۇپ بېشىنىڭ ئاستىغا قويۇپ يېتىپ، يۇلتۇزلۇق ئاسمانغا قارىغان ھالدا، بايىقى خوش پىچىم كاستۇم ـ بۇرۇلكا كىيگەن، بوينىغا كېپىنەك گۇللۇك گالىستۇك تاقىغان ئىنژېنېر توغرىسىدا ئويلىدى.

«بۇ ئىنژېنېر ئۆزى كىم؟ ئۇنىڭ بىلىدىغانلىرى نېمىدېگەن كۆپ ـ ھە؟...» مەشرەپ ئۇنىڭ ئاغزىدىن بۇگۇن ئۆمرىدە ئاڭلاپ باقمىغان ئاجايىپ قىممەتلىك ئۇچۇرلارنى ئاڭلىغان، ئاڭلىغانسېرى ھاياجانلىنىپ، خىيالى گادىرماچ بولۇپ كەتكەنىدى. كۆز ئالدىدا تۇرۇپلا، «پۇتكۇل جۇڭغارىيىدە دەسلەپ يېقىلغان نۇرلۇق چىراغ» دېيىلگەن مايتاغ؛ تۇرۇپلا «ھېلىغىچە ئادەمزات قەدەم باسمىغان سىرلىق ماكان» دېيىلگەن قارامای؛ تۇرۇپلا «ئادەمسىز دەشت ـ باياۋان ئىچىدە مای بۇلاقلىرىغا باغرىنى يېقىپ يېگانە ياشاۋاتقان سېلىم بوۋاي» خىرە ـ شىرە بولۇپ جىلۋىلىنەتتى. ئويلىغانسېرى ئۆزىنى ئادەمسىز چۆلدە، غەلىتە مای بۇلاقلىرى بويىدا، سېلىم بوۋاينىڭ قېشىدا يۇرگەندەك ھېس قىلدى، ئۇنى قانداقتۇر تارتىملىق ھېسسىيات بىلەن سېغىندى. قەلبىدە ئاشۇ نائېنىق پېشقەدەمنىڭ دىيارىنى ئىزدەپ تېپىش، ئۇنى تاۋاپ قىلىش، ئۇنىڭ ئاجايىپ سىرلىق مۇھەببەت سەرگۈزەشتىلىرىنى ئاڭلاپ بېقىش ئىستىكى ئۇرغۇپ تاشتى.

بىراق، مەشرەپنىڭ ئوتتەك قىزغىن بۇ ئارزۇسىنى ئىنژېنېرنىڭ «بۇ ئادەم ئالۋاستىغا ئايلىنىپ قالغانمىش»، «بىر نارەسىدە قىزنىڭ تاپىنىدىن شوراپ قېنىنى ئىچەرمىش» دېگەن سۆزى چالغىتتى، كۆز ئالدىدا مۇدھىش بىر مەنزىرە ھاسىل بولدى ۋە ئىختىيارسىز سۆيۈملۈك سىڭلىسى نۇرسىمانىنى ياد ئېتىپ، كۆزى قاراڭغۇلاشتى، بۇ قىز سىڭلىسى نۇرسىمان بولۇپ كۆزىگە كۆرۈنۈپ، دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. بىر پەس پۈشۈلداپ ياتقاندىن كېيىن، ئاخىر بىئارام بولغان ھالدا، ئاستىدىكى بورا بىلەن كىگىزنى غىرىسلىتىپ، ئەمەت تەرەپكە ئۆرۈلدى:

— ئەمەت ئاكا، ئۇخلىمىدىڭمۇ؟

— ياق...

— مەن بىر نەرسىنى سوراي، شۇ تاپتا سەن نېمىنى ئويلاۋاتىسەن؟

— سابىروفنى...

— سابىروفنى؟ ھېلىقى مەدەنىي ئەپەندىمنىمۇ؟ ئىنژېنېر...

— شۇنداق. ئۇ دېگەن بىزنىڭ راشىدىن ئەپەندىمگە ئوخشاش ئۆز ئادەم.

— ئۇنداقتا، بۇ كىشىنى تونۇيدىكەنسەن - دە؟

— ئەلۋەتتە، — دېدى ئەمەت خىيالچانلىق بىلەن، — بۇ جاھاننىڭ ئىشلىرى نېمىدېگەن قىزىق - ھە؟ ئۇنى بايا ھە دېگەندىلا تونۇيالماي قالغىنىمنى كۆرمەمدىغان !... ئاجايىپ تەقدىر... قارىغاندا، ئۇنىڭ بىلەن مايتاغدا يەنە بىللە بولىدىغان ئوخشايمىز. شياۋ چىڭ ئۇرۇمچىدە ئۇنى ئىزدەپ تاپالماي سىراڭ بولايلا دەپ قالغان. ئۇ شۇ تاپتا سابىروفنى كۆرسە قانداق خۇشال بولۇپ كېتەر - ھە !... ھەي... بۇ ئاداش سابىروف بىلەن مايتاغدا ئۇچرىشىپ قالسا، ھودۇقۇپ كېتىپ، جاڭ چۈجاڭنىڭ ئالدىدا چاندۇرۇپ يۈرمىسە بولاتتىغۇ...

مۇھەممەدجان تۇيۇقسىز لوقما سالدى:

ئۇيغۇر كتاب توپلىقى www.uyghurkitap.com

ـــ چاندۇرۇپ؟ مىسال، نېمىنى چاندۇرۇپ؟

ئەمەت دېدى:

ـــ مۇھەممەدجان، سەن تېخى ئۇخلىماپسەن ـ دە؟

ـــ نەدىكى ئۇيقۇ، ـــ دېدى مۇھەممەدجان ۋە بورىنى غىرىسلىتىپ ئەمەت تەرەپكە ئۆرۈلدى، ـــ خىيالىمدا سېلىم بوۋىنى ئىزدەپلا يۈرىمەن، چۆل ـ جەزىرىلەرنى كېزىمەن. ئاجايىپ ئادەم ئىكەن جۇمۇ ئۇ! مەن ئۇنى، نېمە دېسەم بولار، سېغىنىۋاتىمەن... لېكىن بۇ سابىروف دېگىنىڭنىڭ ئۇنى «ئالۋاستى پالۋاستى»، «يېتىم قىزنىڭ قېنىنى شورايدۇ» دېگەن گېپى ماڭا ياقمىدى... ئويلاپ باقسام، سېلىم بوۋاينىڭ ھېلىقى بىر كۇپلېت قوشقىدىن ئۇنىڭ دەرد ـ ئەلىمى، نىيەت ـ ئىقبالى چىقىپ تۇرمامدۇ؟...

ـــ سابىروفنى يامانلاشقا ئالدىراپ كەتمە، ئۇكا، ـــ دېدى ئەمەت، ـــ سەن ئاۋۋال بۇ ئادەمنىڭ كىملىكىنى چۈشەن.

ـــ بوپتۇ، ھە. قېنى، ئېيتە، سابىروف دېگىنىڭ ئۆزى كىم؟...

ئەمەت بىرنېمىدىن روھلانغاندەك، بېلىنى رۇسلاپ ئىككىيلەننىڭ ئارىسىدا زوڭزىيىپ ئولتۇردى:

ـــ شۇنداق قىلىپ، مەن بۇ دۇنيادىكى بىردىنبىر قېرىندىشىم، يۆلەنچۈكۈم ئاكام قۇدرەتتىن ئايرىلىپ قالدىم، ـــ دەپ بايىقى سەرگۈزەشتىسىنىڭ ئايىغىنى داۋاملاشتۇردى ئەمەت، ـــ ئاكام مۇساپىرلار قەبرىستانلىقىغا دەپنە قىلىنغاندىن كېيىن، شياۋ چىڭ بىلەن ئىككىمىز، «قۇدرەتنىڭ جېنىغا ئاشۇ زاۋۇت باشلىقى زامىن بولدى، ئۇنىڭ بىلەن ھېسابلىشىپ، ئۆزىمىزنى بىر كۆرسىتىپ قويمىساق بولمايدۇ» دېگەن يەرگە كېلىپ، ئاكامنى ناھەق پالاققا تارتقان چوقۇر زاۋۇت باشلىقىدىن ئۆچ ئېلىش غەرىزىدە فابرىكىغا قايتىپ كەلدۇق. بىراق، ما جۇڭيىڭنىڭ قالايمىقانچىلىقىدىن كېيىن، فابرىكا تۇگەشكەن، ھۇنەرۋەن ـ كاسىپلارمۇ توزۇپ كەتكەنىدى. زاۋۇت باشلىقى

قېچىپ كېتىپتۇ. قىلىدىغان ئىشىمۇ، يەيدىغان غىزاسىمۇ يوق ئىدى. بېشىمىز قېتىپ، بىرنەچچە كۈنگىچە فابرىكا ئەتراپىنى پىرقىراپ يۈردۇق. بىر كۈنى شياۋچاڭ: «ئاغىنىلەر، مۇنداق كېتىۋەرسەك، ئاخىر ئۆزىمىزنى ئاچلىقتىن ئۆلتۈرىمىز، ئۆزىمىزنى قۇتقۇزىدىغان بىر چارە تاپىلى. مەن خۇشەن تېغىنىڭ ئۇ قېتىمدىكى بىر ۋەيرانە بۇتخانىدا نۇرغۇن كەپتەرنىڭ دانلاپ يۈرگەنلىكىنى كۆرگەنتىم. ئازراقلا غەيرەت قىلساق، نۇرغۇن كەپتەر تۇتۇۋالىمىز» دېدى.

بۇ تەكلىپ ھەممىمىزگە ياقتى. بىر كۈن ھەپىلىشىپ ئەللىك ـ ئاتمىش دانە كەپتەر تۇتتۇق، قازاندا كەپتەر شورپىسى قاينىغاندا، ھەممىمىزنىڭ روھى كۆتۈرۈلۈپ كەتتى. لېكىن بۇ ئىشىمۇ بىرنەچچە كۈنلۈكلا بولدى. ھالىمىز يەنە چاتاق بولدى. شۇنىڭدىن كېيىن ھەرقايسىمىز ئۆز كۈنىمىزنى ئۆزىمىز ئالايلى دەپ فابرىكىنى تاشلاپ چىقىپ كەتتۇق.

ئۇ كەمدە ئۇرۇمچىدە تام مەش ياساش ئەۋج ئالغانىدى، سىمكىرىمۇ كۆپ ئىدى. بىرنەچچىمىز بىرلىشىپ قەشقەرلىق ئۇستىدىن بىرنى ئۆزىمىزگە ئۇستا تۇتتۇق ـ دە، ھۆكۈمەت ئىدارىلىرى، مەكتەپ ۋە ھاجەتمەنلەرنىڭ ئۆيلىرىدە تام مەشچىلىك قىلدۇق، ئۆي خۇيلاش، ئېلېكتر سىملىرىنى ئورنىتىش، ئىشىك ـ دېرىزىلەرنى سىرلاش، تام ئاقارتىشلارنىمۇ ئۆگىنىۋالدۇق. قىشتا لېيۇداۋەنگە چىقىپ خاڭجاغا ياللىنىپ، ئىسسىق قۇدۇق ئىچىدە كۆمۈر قازدۇق.

بىر يىلىنىسى نەنلياڭ كوچىسىدا ئولتۇرۇشلۇق بىر كونا چۆپقىتىمىزنىڭ ئۆيىنى رېمونت قىلدۇق. ئۆي ئىگىلىرى ناھايىتى مېھرىبان، قولى ئوچۇق، ئىززەت ـ ئىكرامىلىق ئادەملەر ئىدى. ئۆي ئىگىسىنىڭ بىر يالغۇز ئوغلى بولۇپ، بەستلىك، كېلىشىملىك يىگىت ئىدى، رۇسچە، خەنزۇچە دېگەنلەرنى سۆزەك بىلەتتى، كىتابلىرىمۇ شۇنداق جىق ئىدى، ھەر يىلى ئۇنىڭ ئۆيىنى ئاقارتقاندا، يېرىم كۈن ئۇنىڭ

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

كىتابلىرىنى ھويلىغا توشۇيتىتۇق. يەنە تېخى نۇرغۇن قېتىم ئۇنىڭ بىر گۈزەل تاتار قىزى بىلەن ئايدىڭ كېچىدە، غاچىلداپ تۇرغان قارلىق يولدا، ساي بويىدىكى قارىياغاچلىقتا مۇھەببەتلىشىپ سەيلە قىلىپ يۈرگەنلىكىنى كۆرگەنمەن. لېكىن ئۇ بىزنى ئاددىي تامچى، مەدىكار دەپ بىلگەنلىكتىن، بىزگە ئارتۇقچە گەپ قىلمايتتى، چىرايىنىمۇ ئانچە ئاچمايتتى. ئەمما شۇ قېتىمقى ئۆي رېمونتىدىن كېيىن، بىزنى ناھايىتى قىزغىنلىق، ئوچۇق چىراي مېھمان قىلدى، مېنىڭ ۋە شياۋ چىڭنىڭ ئەھۋالىنى تۇجۇپلەپ سوراپ كەتتى: «شۇنداق، ئۇكىلار. سىلەر ياخشى يىگىتلەر ئىكەنسىلەر. ئىشىنىمۇ ياخشى قىلىدىكەنسىلەر، ئائىلىمىزنىڭ ئۆز كىشىلىرى بولۇپ قالدىڭلار. مەن يېقىندا سوۋېت ئىتتىپاقىغا چىقىپ ئوقۇيدىغان بولدۇم. ئوقۇشنى پۈتتۈرۈپ قايتقاندىن كېيىن، بىز يەنە بىللە ئۆتىمىز. مېنىڭ ئۇمىدىم، ئاتا ـ ئانام ياشىنىپ قالدى، مەن بولمىساممۇ، بۇ ئۆيگە پات ـ پات كېلىپ تۇرۇڭلار» دېدى.

يىللار ئۆتۈۋەردى. بىزمۇ بەزىدە چىرايلى سېرىق يېتىمدەك بويۇن قىسىپ، بەزىدە ئامىتى كەلگەن بايۋەچچىدەك چىرايىمىزغا قان يۈگۈرۈپ، تىرىكچىلىكنىڭ ئارقىسىدا جاھانسازلىق قىلىپ يۈرۈۋەردۇق. ئىش ـ كۈش تاپالىساق ئۇرۇمچىدە، تاپالمىساق، لىيۇداۋەن كۆمۈركېنىغا چىقىپ قۇدۇق قېزىپ، كۆمۈر توشۇپ مەدىكارچىلىق قىلدۇق. لېكىن سوۋېت ئىتتىپاقىغا ئوقۇشقا كەتكەن ھېلىقى يىگىتنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنى تاشلىمىدۇق، ئىش ـ كۈشلىرىگە ھەمدەم بولۇپ، پۈرسەت بولسىلا يوقلاپ تۇردۇق.

ئارىدىن تۆت يىل ئۆتكەندە، ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ئارقا ـ ئارقىدىن ئالەمدىن ئۆتتى. بىز بۇ قايغۇلۇق مۇسىبەت ئىشىغا قارىشىپ يۈرگەن كۈنلەردە، ئۇمۇ سوۋېت ئىتتىپاقىدىن قايتىپ كەلدى.

بۇ چاغدا، ئۇنى كىشىلەر «سابىروف» دەپ ئاتىشاتتى.

سابىروفقا ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ۋاپاتى قاتتىق تەسىر قىلغانلىقتىنمىكىن كەم سۆز، ئېغىر ـ بېسىق بولۇپ قالغاندى. بىز ئۇنىڭدا، كۆپرەك بىزگە ئوخشاش مەدىكار ـ ئىشلەمچىلەرگە يېقىنلىشىدىغان، ھېسداشلىق بىلەن سىردىشىپ مۇڭدىشىدىغان يېڭى ئادەتنىڭ پەيدا بولغانلىقىنى سېزىپ خۇش بولدۇق. ئۇ بىزگە ئۆزىنىڭ سوۋېت ئىتتىپاقىدا نېفىتچىلىكنى ئوقۇغانلىقىنى، ئوقۇشنى تاماملىغاندىن كېيىن باكۇ دېگەن شەھەرگە بېرىپ، مەكتەپتە ئوقۇغانلىقىنى، بىر يىل ئىش يۈزىدە نەقلەشتۈرۈپ پىششىقلىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى.

بىر كۈنى يامغۇرلۇق بىر كەچتە ئادەتتىكىدەك، سابىروفنى يوقلاپ ئۆيىگە كىرسەك، سابىروف يۇمىلاق شىرە قويۇلغان يان ئۆيدە ناتونۇش بىر خەنزۇ كىشى بىلەن گەپلىشىپ ئولتۇرۇپتۇ. قاراقاش، ئوتتۇرا بوي كەلگەن ئوتتۇز ـ ئوتتۇز بەش ياشلاردىكى بۇ خەنزۇ كىشى سابىروفقا ئوخشاش خۇش پېچىم كاستۇم ـ بۇرۇلكا كىيگەن، گالىستۇك تاقىغانىدى. بىزنى كۆرۈپ ئۇ نېمىگىدۇر ئالدىراۋاتقاندەك كۆرۈندى ۋە سابىروفقا قارىدى: «گەپ شۇنداق بولسۇن، دوستۇم، ـــ دەپ ئورنىدىن تۇردى ئۇ، ـــ مەن كېتەي، سەنمۇ تېزرەك تەييارلان...»

«ئالدىرىما، دوستۇم، ئاۋۋال سەن ئاغىنىلەر بىلەن تونۇشقىن، ـــ دېدى سابىروف ۋە قىزغىنلىق بىلەن بىزنىڭ قولىمىزنى تۇتۇپ كۆرۈشتى. ئاندىن خەنزۇ كىشىگە قاراپ دېدى، ـــ قارا، ئۇلار ئۆز ئايىغى بىلەن يېتىپ كەلدى. ساڭا مەن مەكتەپتە، باكۇدا كۆپ قېتىم گېپىنى قىلىپ بەرگەن بىر جۇپ سەرگەردان يىگىت مۇشۇ ئىككىسى ئەمەسمۇ؟ ئۇلارنى ئاچچىق ـ چۈچۈك تۇرمۇش سەرگۈزەشتىلىرى، ئورتاق تەقدىرنىڭ ئۆزى بىرلەشتۈرۈپ قويغان. ئۇزاق يىللاردىن بېرى بىر ـ بىرىدىن ئايرىلماي يۈرۈشىدۇ. ھەر ئىككىسى بىر ـ بىرىنىڭ تىلىنى، ئۈيغۇرچىنىمۇ، خەنزۇچىنىمۇ سۈزەك بىلىشىدۇ...»

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، خەنزۇ كىشى شياۋ چىڭ بىلەن مېنىڭ

قولۇمنى قىزغىنلىق بىلەن سىقتى:

«ياخشى، ناھايىتى ياخشى. مەن سىلەرنىڭ دوستلۇقۇڭلارنى چىن قەلبىمدىن تەبرىكلەيمەن...»

سابىروف خەنزۇ كىشىنى تونۇشتۇردى:

«يولداش لىۋ كەي. مېنىڭ سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى ساۋاقدىشىم. بىزنىمۇ تەقدىر ئۆزى ئۆچراشتۇرۇپ قويغان، ئۇ شەنشىدىن، مەن شىنجاڭدىن بېرىپ بىر ئىنستىتۇتتا، بىر ياتاقتا بىللە يېتىپ ئوقۇدۇق، باكۇدا بىللە تەجرىبە ئۆتكۈزدۇق. ھازىرچە سىلەر ئۇنى ئىنىمىز لىۋ كەي دەپ ئاتىساڭلارمۇ، لىۋ ئەپەندىم ياكى لاۋ لىۋ دېسەڭلارمۇ بولۇۋېرىدۇ.»

ئىنژېنېر لىۋ كەي مەن ۋە شياۋ چىڭ بىلەن مۇڭدىشىپ ئولتۇرۇپ، بىزنىڭ تەقدىرىمىزگە قىزىقىپ قالدى.

«ئەمدى سىلەر نېمە كوي تۇتماقچى، ئۇكىلار، نېمە ئىش قىلماقچى بولۇۋاتىسىلەر؟» دەپ سورىدى.

«بىلمەيمىز» دېدىم مەن.

«بېشىمىز قايغان، پۈتىمىز تايغان يەردە يۈرۈپتىمىز، — دېدى شياۋ چىڭ، — ئۆزىمىزنى قانداقتۇر بىرنېمىنى ئىزدەپ يۈرگەندەكلا ھېس قىلىمىز، لېكىن نېمىنى ئىزدەپ يۈرگەنلىكىمىزنى ئۆزىمىزمۇ بىلمەيمىز.»

ئىنژېنېر لىۋ كەي ئويلانغان ھالدا سابىروفقا قارىدى. ئۇلار ئۆزئارا بىرنەچچە ئېغىز رۇسچە سۆزلەشتى. بۇ سۆزنىڭ مەنىسىنى شۇ كەمگىچە بىلمىدۇق. كېيىن ئىنژېنېر لىۋ كەي بىزگە قاراپ خەنزۇچە:

«ھازىر بىز بىلگەن ئەھۋالدىن قارىغاندا، شىنجاڭدا نېفىت زاپىسى ئىنتايىن جىق ئىكەن، ئۇنى ئېچىش ئۇچۇن بىلىم، تېخنىكا، سىلەردەك ئىشچى يىگىتلەر كېرەك، ھۇنەرۋەن - كاسىپلار بولۇشى لازىم. سابىروف بىلەن ئىككىمىز ھۆكۈمەتنىڭ بۇيرۇقى بويىچە مايتاغقا بېرىپ، گېئولوگىيىلىك چارلاش خىزمىتىنى ئۇستىمىزگە ئېلىپ ئىشلەيدىغان بولدۇق. ئاۋۋال

بىز بېرىپ ئورۇنلىشايلى، خالىساڭلار سىلەرمۇ مايتاغقا بېرىڭلار. تارتىشىدىغان ھېچنېمەڭلار يوقكەنغۇ؟ نېفىتچىلىك، بۇ ناھايىتى ئىستىقباللىق كەسىپ» دېدى.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ، شياۋ چىڭ بىلەن ئىككىمىز «لاپ» قىلىپ سابىروفقا قارىدۇق.

«شۇنداق، يولداش لىيۇ كەينىڭ دېگىنى دۇرۇس، — دېدى سابىروف، — بىز ئۇيغۇرلاردا (سىنالمىغان باي، پادىشاھتىن سىنالغان گاداي دوست ياخشى) دېگەن تەمسىل بارغۇ. ئۇ سىلەرنى سىلەرگە ئۈمىد باغلاپ مايتاغقا چىللاۋاتىدۇ. مەن ئۇنىڭ مەسلىھەتىگە قوشۇلمەن. نېفىتچىلىك، كېيىن بىلىپ قالىسىلەر، شىنجاڭدا چوڭ ئىستىقبالغا ئىگە يېڭى كەسىپ بولۇپ قالىدۇ. نىشانسىز تەمتىرەپ يۈرۈش — ئوغۇل بالىنىڭ ئىشى ئەمەس...»

باھار گۈل ـ چېچەكلىرى تەكشى ئېچىلغان ئەتىياز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە شياۋ چىڭ بىلەن ئىككىمىز سابىروف بىلەن لىيۇ كەينى پاناھ تارتىپ مايتاغقا يېتىپ كەلدۇق. بۇ كەمدە بۇ يەردىكى تىرىكچىلىكمۇ، ئادەملەرمۇ ناتونۇش ئىدى. سابىروف بىلەن لىيۇ كەينىمۇ ئىزدەپ تاپالمىدۇق. شۇڭا، ئالتە شەھەرلىك يېتىمچىلار توپلاشقان شىخو دەڭ كۈيتۇنگە بېرىپ، مايتاغ نېفىت شىركىتىنىڭ خۇمدىنىدا كېسەك قۇيۇپ، خىش پىشۇردۇق، كېيىنرەك گىلتاغ باغرىدا كۆتۈرە ئېلىپ «نېفىت كۆلچىكى» كولاپ مەدىكارچىلىق قىلدۇق.

شۇ ئارىدا سابىروف بىلەن لىيۇكەي نېفىت چارلاشتىن قايتىپ كەلدى. ئۇزاق ئۆتمەي مەن يېگىرمىنچى نېفىت قۇدۇقىغا، شياۋ چىڭ ئوتتۇز بىرىنچى نېفىت قۇدۇقىغا تەقسىم قىلىندۇق. قىلىدىغىنىمىز كۆپىنچە قارا ئىش بولسىمۇ، بىز بۇنىڭغا كۆنۈپ كەتتۇق. سابىروف: «ئىش يۈزىدىكى ئۆگىنىش — بىر خىل ئەمەلىي ئۆگىنىش. كونا ئىشچىلاردىن ئۆگىنىۋېلىشنى قولدىن بەرمەڭلار...» دەيتتى ۋە ئۆزى ھەمىشە گىلتاغ باغرىدىن

كولـۆبلـنغان گەمـلەرگە، ياتاقلارغا كـىرىپ، ئـىشچـىلارغا نېفىتچىلىك بىلىملىرى ھەققىدە سۆزلەپ بېرەتتى. ئۇ كەمدە مەدىكار ئىشچىلارنىڭ ئىنژېنېرلار بىلەن ئۇچرىشىشى مۇمكىن بولـمايدىغان ئىش ئىدى. لېكىن، ئىنژېنېر لىـۇ كەي بىلـەن سابىروف قولى بوش بولسىلا، كەچقۇرۇنلىرى گەمىلەرگە كىرىپ ئىشچـىلار بىلـەن سىردىشاتتى، ياپـون باسقۇنچىلىـرىغا قارشى ئۇرۇش، نېمىسلارنىڭ سوۋېت ئىتتىپاقىغا تۇيۇقسىز ھۇجـۇم قىلغانلىق ئەھۋالى توغرىسىدا سۆزلەپ بېرەتتى، «گـىلتاغ ھەر مىللەت ئىشچىلىرى توپلاشقان يەر. شـارائىتى ناچار، تۇرمۇشى جاپالىق. بىر ـ بىرىگىلار بىلەن يېقىن سىرداش، يار ـ يۆلـەك بولۇپ ئۆتۈگىلار» دەپ تـاپىلايتـتى. ئىشچىلارمۇ ئـۇلارنى ئۆزىگە دوست، يـۆلەكچى بـىلەتـتى، تارتـىنماي كۆڭـۈل سـۆزلـىرىنى ئېيتاتتى.

كېيىنرەك شياۋ چىڭ بىلەن ئىككىمىز ئۇلارنىڭ ئاغزىدىن زەي گەمىلەردە، «جۇڭگو كومـمۇنىستىك پارتىيىسى»، «قىزىل تـۆتـىنچى ئـارمىيە»، «مـاۋ زېدۇڭ، جۇ دې» دېگـەندەك يېڭى گەپلەرنى تۇنجى قېتىم ئاڭلىدۇق. لېكىن، ئـۇنىڭ مەنـىسىنى ئانچە چۈشەنمەيتتۇق.

ئارىدىن بىرەر يىل ئۆتە ـ ئۆتمەي، بىر ئاخشىمى ئىنژېنېر لىـۇ كەينى تۇيۇقسىز ئۇرۇمچىگە چاقىرتىپ ئەكەتكەنلىكىنى ئاڭلىدۇق. بۇ ئىشتىن سابىروف نېمىشقىدۇر ناھايىتى بىئارام بولدى، خاتىرجەمسىزلەندى. ئارىدىن بىرەر ھەپتە ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، سابىروف بىزگە:

«يولداش لىۇ كەي قولغا ئېلىنىپتۇ، مېنىمۇ تۇتۇپ كېتىشى مۇمكىن» دېدى.

بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ، شياۋ چىڭ بىلەن ئىككىمىز ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ گاڭگىراپ قالدۇق. ئېيتقاندەك، ئارىدىن ئۇزاق ۋاقىت ئۆتمەي مايتاغدىن سابىروف تۇيۇقسىز يوقىلىپ كەتتى، ئۇنىڭ قەيەرگە كەتكەنلىكىنى ھېچكىم بىلمەيتتى.

بىز ئىككى يېقىن كىشىمىزدىن ئايرىلىپ، مايتاغدا نېمە قىلىشىمىزنى بىلمەي، قېقىلىپ ـ سوقۇلۇپ بىرەر ئايىنى ئۆتكۈزدۇق، ئانىسىدىن ئايرىلغان يېتىم قوزىدەك بويۇن قىسىپ قالغانلىقىمىزنى سەزدۇق.

«ئاداش، ـــ دېدى بىر كۈنى شياۋ چىك، ـــ ئەمدى بۇ يەردە تۇرۇشنىڭ مەنىسى يوق. بىز سابىروف بىلەن لىيۇ كەينى پاناھ تارتىپ بۇ يەرگە كەلگەن. ئۇلارنىڭ بېشىغا كۈن چۈشكەندە، بىز بۇ يەردە قاراپ تۇرىمىزمۇ؟...»

بۇ، مېنىڭمۇ كۆڭلۈمدىكى سۆز ئىدى. بىر ئامال قىلىپ ئۇرۇمچىگە كېلىۋالدۇق. بىزنىڭ سەرگەردانلىق تۇرمۇشىمىز قايتىدىن باشلاندى. تام مەش ياساش، ئۆي رېمونت قىلىش، ئېلېكتر سىمى تارتىش بىزنىڭ كەسپىمىز، چۆپىقەتلىرىمىزمۇ ئاز ئەمەس ئىدى. بىز ئۇرۇمچىدە سابىروف بىلەن لىيۇ كەينىڭ ئىز ـ دېرىكىنى ھېچقانداق قىلىپ ئالالمىدۇق. شياۋ چىڭنىڭ بارغانچە ئاچچىقى يامان بولۇپ كەتتى. ھەدېسىلا شېڭ دۇبەننى ئېتىنى ئاتاپ تىللايتتى، تېرىكەتتى. «ياخشى ئادەملەرگە كۈن يوق بۇ زاماندا» دەپ ئاچچىقلىناتتى.

بىر كۈنى كەچ ئاي قاراڭغۇسىدا «سابىروف قايتىپ كېلىپ قالغان بولسا» دېگەن ئۈمىد بىلەن يەنە سابىروفنىڭ كونا ئۆيىنىڭ ئالدىغا كەلدۇق، ئىشىك يەنىلا قۇلۇپلاقلىق ئىدى. شياۋچىك:

«مېنىڭ كۆڭلۈم سېزىپ تۇرىدۇ، سابىروفنىمۇ ھەرقاچان دۇبەن دېگەن تۇلۇمچاشقان تۇتۇپ كەتتى» دېدى.

«ئاستىراق گەپ قىل» دېدىم مەن.

«مەن بۇ نېمىلەرنىڭ ھەممىسىگە ئۆچ!...»

شياۋ چىڭنىڭ ئاغزىدىن شۇ گەپ چىقىش بىلەن تەڭ، قاراڭغۇ قاريياغاچلىقنىڭ ئارىسىدىن قارا شىلەپە كىيگەن تۆت ـ بەش بىرنېمە تۈيۇقسىز ئېتىلىپ چىقتى ـ دە، بېشىمىزغا تاغار كىيدۈرۈپ، قولىمىزنى باغلىۋالدى. بېشىمغا قاتتىق بىرنېمە

تەگكەندەك قىلدى. ھوشۇمغا كېلىپ كۆزۈمنى ئاچسام، بىر قاراڭغۇ ئۆيدە يېتىپتىمەن. كېيىن ئۇقسام، بۇ، شېك شىسەينىڭ سىياسىي مەھبۇسلارنى قامايدىغان ئون ئۇچىنچى تۈرمىسىنىڭ كامېرى ئىكەن.

راستىنى ئېيتقاندا، مەن ئۆزۈمنىڭ نېمە ئۈچۈن بۇ قاراڭغۇ دوزاخقا تاشلانغانلىقىمنى بىلمەيتتىم. بىر ھەپتىگىچە مېنى بۇ يەرگە تاشلىغان ئادەملەر مېنىڭ بۇ يەردە ئىكەنلىكىمنى يادىدىن چىقىرىۋەتكەندەك، سوراق قىلىشنىمۇ ئۇنتۇپ قالدى. لېكىن ئامىتىمنىڭ ئوك كەلگىنى شۇ بولدىكى، مەن بۇ كامېرغا كىرىپ شۇ كۈنى ئازراق ۋاقىتتىن كېيىنلا نەم تاختاي ئۈستىدە ھوشسىز ياتقان سابىروفنى كۆردۈم.

سابىروف ئادەتتىكىدەك كاستۇم - بۇرۇلكا، پۇتىغا بەتىنكە كىيىپ، بوينىغا چېكىم - چېكىم گۈلى بار گالىستۇك باغلىۋالغان بولۇپ، قوڭۇر چاچلىرى بىرئاز ئۆسۈپ قالغانىدى، تاشقى قىياپىتىدىن قارىغاندا، گويا بىرەر دوستىنىڭ ئۆيىگە مېھمانغا كېتىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. بىراق، ھوشسىز ئىدى.

مەن بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ سابىروفنىڭ باش تەرىپىگە كېلىپ تىزلاندىم. ئاۋايلاپ بېشىنى بىلىكىمنىڭ ئۈستىگە ئالدىم. شۇ چاغدىلا، ئۇنىڭ ئوڭ چېكىسىنىڭ يېرىلغانلىقىنى، بەدەنلىرىنىڭ تىلىم - تىلىم قانلىق قاپارتمىلار بىلەن تولۇپ كەتكەنلىكىنى كۆردۈم. مەن ئۇنىڭ قانسىز يۈزىگە، ھىملاشقان كىرپىكلىرىگە، تىنغاندا، بىر كېرىلىپ، بىر يىغلىپ تۇرغان ئۇچلۇق بۇرنىغا، مەسخىرىلىك كۈلكىنىڭ ئاجىز ئالامەتلىرى قېتىپ قالغان سىقار لېۋىگە قاراپ، «ياخشى ئادەم ئىدى، گېپى ئاز بولغىنى بىلەن ئەدەپلىك ئىدى، تام مەش ياساتقاندا زادىلا سودىلاشمايتتى، كىبىرسى يوق ئىدى، يېتىمچىلار بىلەن سىردىششنى ياخشى كۆرەتتى. مايتاغ ئىشچىلىرىنىڭ كۆڭلىدىكى يۆلەنچۈك ئىدى...» دېگەنلەرنى كۆڭلۈمدىن ئۆتكۈزدۈم.

شۇ چاغدا، سابىروف كۆزىنى ئېچىپ، دەسلەپ تورۇسقا، تۆمۈر ئىشىككە، كېيىن سۇس يورۇق چۈشۈپ تۇرغان پەنجىرىگە قارىدى. خەيرىيەت، مېنى كۆردى. مەن ھودۇقۇپراق: «سابىروف ئاكا، بۇ مەن، ئەمەت. تام مەشچى، رېمونتچى ئەمەت. مايتاغدىكى شاگىرت بورولچىك ئەمەت ئەمەسمۇ؟ مېنى تونۇمايۋاتامسىز؟ شياۋ چىك بىلەن ئىككىمىز سىزنى ئىزدەپ سەرسان بولۇپ كەتتۇق...» دېدىم.

سابىروف مېنى تونۇدى. زۇۋان سۈرۈپ گەپ قىلمىغان بولسىمۇ، لېكىن قولىنى مەن تەرەپكە سوزۇپ، قولۇمنىك ئۇچىنى سىلاپ قويدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ خېلى ئۇزاققىچە كۆزىنى چىك يۇمۇپ تىپتىنچ ياتتى. ئۇنىڭ ئۇخلىمايۋاتقانلىقى، خىيال سۈرۈۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى.

«شۇ كۈنى كېچىسى ئەسلىدە مەن بەزىبىر گەپلەرنى دەپ قويماي دەپ سىلەرنىڭ گەمەڭلارغا كېتىۋاتاتتىم، — دەپ سابىروف گويا ئۆزىگە ئۆزى گەپ قىلىۋاتقاندەك تىترەك ئاۋازدا دېدى، — كونا گاراژنىڭ كەينىدىكى دۆڭ تەرەپكە قاراپ ئەمدىلا مېڭىشىمغا، كۆزىگە قارا كۆزەينەك تاقىغان، ئۇزۇن پەلتو كىيگەن تۆت ئادەم تۇيۇقسىز ئالدىمنى توسۇپ:

«ئاغزىڭنى يۇم، قولۇڭنى كۆتۈر !» دېدى. مەن غەزەپلىنىپ:

«نېمىشقا قولۇمنى كۆتۈرىدىكەنمەن. قول كۆتۈرگۈدەك بىر كىمنىڭ ئالدىدا جىنايىتىمۇ، تىل قىسىنچىلىقىمۇ يوق» دېدىم.

ئۇلار يوپۇرۇلۇپ كېلىپ مېنى باغلىماقچى بولۇشتى. مەن دەرغەزەپ بولۇپ قارشىلىق قىلدىم، شۇ چاغدا بىرى بېشىمغا تۆمۈر كالتەك بىلەن ئۇرۇۋەتتى، كۆزۈم قاراڭغۇلىشىپ يىقىلغىنىمنى، قانداقتۇر تۆمۈر تۇڭدەك بىرنېمىگە تاشلانغانلىقىمنى بىلمەن. كېيىن ھوشۇمغا كەلسەم، مېنى بىر يۇك ماشىنىسىنىڭ كوزۇپىغا تاشلاپ نەگىدۇر ئەكېتىۋېتىپتۇ. قانچىلىك يول ماڭغانلىقىمنى بىلمەيمەن. كېيىن مانا مۇشۇ

ئۆيگە ئەكىلىپ تاشلىدى...، مايتاغدىن تۆيۈقسىز غايىب بولغانلىقىمنى ھېچكىم بىلمىسە كېرەك...»

كېيىن سابىروف:

«ئەمەت ئۇكام، سەن لىيۇ كەينىك قەيەردىلىكىنى بىلەلىدىڭمۇ؟ شياۋ چىڭنىك ئەھۋالى قانداق؟» دەپ سورىدى.

ئەلۋەتتە، ئىنژېنېر لىيۇ كەينىك قەيەرگە قامالغانلىقىنى بىلمەيتتىم، شياۋ چىڭنىك مەن بىلەن بىللە تۇتقۇن قىلىنغانلىقىنى ئاڭلىغاندا، سابىروفنىك جاراھەتلەنگەن يۈز - كۆزلىرىدە چوڭقۇر ئېچىنىش ئالامەتلىرى تېشىغا تەپتى. ئۇ قانسىز كالپۇكلىرىنى ئاستا مىدىرلىتىپ:

«يامان بوپتۇ، شياۋ چىك گېپى ئوچۇق، زەردىلىك يىگىت ئىدى. بىھۇدە تاكاللىشىپ چاتاق چىقىرىپ قويارمىكىن» دەپ ئەنسىرىدى.

سابىروفنىك ئەنسىرەپ دېگەن بۇ گېپىنى ئاڭلاپ، شياۋ چىك ئىككىمىزنى ماشىنىدىن تاشلىغاندا، شياۋ چىڭنىك غەزەپلىنىپ: «ھەرقايسىك ئۇنچىۋالا كۆرەڭلەپ كېتىشمە، گۇناھسىز ئادەمنى تۇتۇشقا ھەققىك يوق. مەن ئاخىر ئۆچۈمنى ئالماي قويمايمەن!» دەپ ۋارقىرىغان ئاۋازى قۇلىقىمنىك تۈۋىدە جاراڭلىغاندەك بولدى.

سابىروف بىلەن بىر ھەپتە بىر كامېردا بىللە يېتىش جەريانىدا، قۇلاق ئاڭلىمىغان، خىيالىمغا كىرىپ چىقمىغان قىسما ـ قىسما گەپلەرنى ئاڭلاپ، ئاڭلىغانسېرى كۆزۈم باشقىدىن ئېچىلغاندەك، دىلىم يوروپ قالغاندەك، ۋۇجۇدۇمغا كۈچ كىرىپ قالغاندەك بولۇپ قالدىم.

ھەي ... بۇ جاھان مەن ئويلىغاندەك بۇنداق كىچىككىنىمۇ، ئاددىيغىنىمۇ ئەمەس ئىكەن جۇمۇ! ئۇنىڭ سىرىنى ئېچىش ئۈچۈن جان تىكىپ ئېلىشىپ يۈرگەنلەرمۇ، خەقنىك كۆزىگە توپا چېچىپ توپىلاڭدىن توقاچ ئوغرىلاپ يۈرگەنلەرمۇ بارئىكەن ئەمەسمۇ! بىرلىرى ئۆزى ئۈچۈن جان تارتىشسا، بىرلىرى باشقىلار ئۈچۈن

پۇچىلىنىدىكەن - ھە ! مەن ئىنژېنېر لىۇ كەينىك قارا ئىشچىلار بىلەن نېمە ئۇچۇن شۇنچە سىرداش، يېقىن ئۆتكەنلىكىنىك سەۋەبىنى شۇندا بىلدىم. كوممۇنىست ئىكەن دېگىنە ئۇ ! كوممۇنىستلىقى پاش بولۇپ قالغاندىن كېيىن قولغا ئاپتۇ ئۇنى...

سابىروف: «لىۇ كەينىك جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىك ئەزاسى ئىكەنلىكىنى مەن باكۇدا بىلدىم. شۇڭغىچە ئۇ ماڭمۇ بۇنى دېمىگەن، شىنجاڭغا كەلگەندىن كېيىنمۇ بۇ سالاھىيىتىنى ئاشكارىلىمىغان» دېدى...

مۇشۇ تەرىقىدە سابىروف بىلەن مۇڭدىشىپ بىر ھەپتە ئۆتكەندە، مېنى سوراققا ئاچىقتى. مەن سابىروفنىك دېگىنى بويىچە، سوراقچىنىك ئالدىدا بىكار ياتاق، بىكار تاماق بولسىلا تۇرمىنىمۇ دۆڭكۆۋۇرۇكتىكى تىرىكچىلىكىمدىن ئانچە پەرقلەندۇرۇپ كەتمەيدىغان قارا قورساق مەدىكار قىياپىتىگە كىرىۋالدىم. ئالداپ گەپ ئەگىتىپمۇ، قىيناپ - قىستاپمۇ مەندىن ھېچنېمە چىقىرالمىدى. «لىۇ كەي بىلەن سابىروف كاتتا ئەربابلار، مەن بولسام يېتىمچى مەدىكار، ئۇلارنىك نېمە دېيىشىدىغانلىقىنى مەن نېمە بىلەي...» دەپ تۇرۇۋەردىم. ئاخىر، مېنى بىرەر ئايچە سۇ توشۇتۇپ، قار سۈپۈرتۇپ ئىشقا سالدى - دە، «ماڭ، تۇرمىنى بىكار قىل» دەپ ئۇ يەردىن قوغلاپ چىقاردى. بولغان ئىش مۇشۇ. شياۋ چىك بىر يىل بولاي دېگەندە تۇرمە ئازابىدىن ئاران قۇتۇلدى. سابىروفنى بولسا، گويا ئاسماندىن چۈشكەندەك، بۇگۈن مانا بۇ ئاشپۇزۇلدا كۆردۇم...

زاقان باتۇر

ئەمەتنىك ھېكايىسى مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، شەرق ئاسمىنى بوزىرىپ، ھەيۋەتلىك تەڭرىتاغ چوققىلىرىدا دەسلەپكى تاڭنىك بەلگىلىرى جىلۋىلەندى. خورازلار بەس - بەس بىلەن

چىللىشىپ، ئاشپۇزۇلنىڭ روبىروسىدىكى مەسچىت پەشتىقىدىن بامدات ئەزىنى ئاڭلاندى. شاپ بۇرۇتلۇق تاڭجاڭ ساپال ئىۋرىقنى كۆتۈرۈپ چىقىپ، سوقما تامنىڭ كەينىدە تاراھەت ئېلىپ، ئىستىنجا قىلىشقا كىرىشتى. نىمكارلار ئەمبەللەرنى تاراقشىتىپ ئەتىگەنلىك غىزانىڭ تەرەددۇتىغا تۇتۇندى.

ئەمەت ئورنىدىن دەس تۇرۇۋېتىپ:

— يول تېخى ئۇزۇن، ئاغىنىلەر، بۇگۈن مۇشۇ يەرگىچە سۆزلىشەيلى، — دەپ، لەمپە ئاستىدىن مۇزدەك ئوينىاق تاغ سۇلىرى كۆپۈك چاچرىتىپ ئېقىۋاتقان ئېرىق بويىغا كەتتى. مۇھەممەدجان بىلەن مەشرەپمۇ ئېرىق بويىدا زوڭ ئولتۇرۇپ، يۈز - كۆزىنى يۇيۇشتى.

شۇ پەيتتە، تاشلىق سايى ئىچىدىن بەيگىگە چۈشكەن چەۋەندازدەك، بىر ئاتلىق كىشى ئوقتەك ئۇچۇپ چىقىپ كەلدى. ئاتنىڭ تۇيىقىدىن ئوت چاچرايتتى ۋە سەگەك كۆزلىرى قارا ئەينەكتەك يالتىرايتتى.

ئاتلىق كىشى ئېرىق بويىغا يېقىنلاشقاندا، ئەمەتلەر ئۇنىڭ ئاستىدىكى تامدەك قارا ئاتنىڭ چىلىق - چىلىق قارا تەرگە چۆمگەنلىكىنى، تۇمشۇقلىرىدىن كۆپۈك چاچرىتىپ، ئېغىر خارتىلداپ - پۇشقۇرۇپ، ھەدەپ تىزگىن سىيرىپ چاپچىپ، بىر ئىزدا تۇرالمايۋاتقانلىقىنى كۆرۈشتى.

ئەمەت سىنچى كۆزلىرى بىلەن ئات ئۇستىدىكى كىشىگە قاراپ، كۆڭلىدە: «ئوھوۇ... قالتىسقۇ. ئۇنىڭ بەستى مەندەك ئىككى كىلەمدۇ، نېمە! نېمىدېگەن بېجىرىم، زەبەردەس ئۇستىخان... كۆزلىرىنىڭ غەزەپلىك يېنىپ تۇرغانلىقىنى كۆرمەمدىغان! ئۇنىڭ قولىدىن ھەر بالا كېلىدۇ جۇمۇ...» دەپ ئويلىدى.

ئاتلىق كىشى ئەمەتلەرگە مەنسىتمىگەندەك كۆزىنىڭ قۇيرۇقى بىلەن غىل - پال قاراپ قويۇپ، ئېتىنىڭ بېشىنى ئاشپۇزۇل تەرەپكە بۇرىدى. قارا دۇخاۋدا جىيەكلەنگەن ئاق قالپىقى،

كۆموش توقىلىق كەمەر باغلىغان كالتە جۇۋىسى، ئۇزەكگىگە قاتتىق تىرەلگەن چىگىرىن ئۆتۈكى، تىزگىن تۇتقان كۆچلۈك، يوغان قوللىرى ۋە ساقال باسقان كەك يۈزى، ئالدىغا بۆرتۈپ چىققان قىپقىزىل ئىككى مەكزى، قىسقىسى ئۇنىڭ شۇ تۇرقى ئۇنىڭغا كىشىنى ئەيمەندۈرىدىغان ئۆزگىچە سىن بېغىشلىغانىدى.

ئاتلىق كىشى ئاشپۇزۇلدىن يىگىرمە - ئوتتۇز قەدەمچە نېرىدا توختاپ، تىپىك قازاق تىلى تەلەپپۇزى بىلەن:

— هوي... ئۇستا... بارمۇ سەن ئۆزۈك ! — دەپ توۋلىدى.

ئاشپۇزۇل ئىچىدىن شاپ بۇرۇتلۇق تاكجاك چىقتى:

— ئوهۇ... سەن ئىكەنسەنغۇ؟...

— تېز بول، سارتىم، ئالدىرىغىن، — قازاق كىشى ئاتىنىڭ ئۇستىدە سەل كۆتۈرۈلۈپ قويۇپ، قوينىدىن بىر ئوچۇم ئاق تەكگىنى چىقاردى - دە، شاراقشىتىپ تۇرۇپ تاكجاكنىڭ چاكگىلىغا تاشلىدى، — ئالدىراۋاتقىنىمنى كۆرۈۋاتامسەن ئۆزۈك - هە ! ماكا بىر - ئىككى تاختا قاراچاي، قانچىلىك بولسا شۇنچىلىك تۇز، يەنە يەيدىغانغا بىر نېمەك بولسا بەرگىن. ئاقچام ئاز بولسا، يەنە بىر قېتىمدا تولدۇرۇۋالارسەن. تېز بول، بولمىسا كېتىپ قالىمەن، — دېدى.

شاپ بۇرۇتلۇق تاكجاك نارازى بولغاندەك قىلدى:

— تەكگەك يېتىپ تۇرۇپتۇغۇ. ئۆزۈك نېمىگە ئالدىرايسەن شۇنچە. ئاتتىن چۈشكىن، قىزىق بىرنېمە ئېچ، ئەتىگەندە ناشتا قىلىپ ماكغىن...

قازاق كىشى كېسىپلا دېدى:

— ياق !...

— ياق دېمە. ئاۋۋال سالام، ئاندىن تاماق، ھەمىشە قۇيۇندەك پەيدا بولىسەنۇ، شەيتاندەك غايىب بولىسەن. ئاتتىن چۈشكىن، ئەمدى خېلى كونا چۆپقەتلەردىن بولۇپ قالدۇقۇ، غىزا يەپ ماكغىن...

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ ھەي... ئۇستا، نېمە سەن ئېزمەكنى ئېزىپ، گەپنى سوزۇۋېرەمسەن ! بولدى قىل، بىرنېمەكنى ئاچىقامسەن، يوق !...

شاپ بۇرۇتلۇق تاكجاك نېمىندۇر چۈشىنەلمەيۋاتقاندەك، ئاتلىق كىشىنىڭ زەردىلىك كۆزلىرىگە «لاپ» قىلىپ بىر قارىدى ـ دە، «سەنزە...» دېگىنىچە، ئاشپۇزۇل ئىچىگە كىرىپ كېتىپ، ئىككى تاختا چاي، يېرىم خالتىچە تۇز ۋە بىر دەستە ئاق نانىنى كۆتۈرۈپ چىقتى. ئاتلىق كىشى بۇ نەرسىلەرنى ئېگەرگە ئالدىراپ غانجۇغلىدى ـ دە، ئېتىنىڭ بېشىنى تاشلىق ساي تەرەپكە بۇرىدى ۋە بىردەمدىلا ساي ئىچىدە كۆزدىن غايىب بولدى.

ئەمەت تاكجاكدىن سورىدى:

ـــ ئۇستام، بۇ كىشى كىم بولىدۇ؟

تاكجاك ئەتراپقا قارىۋالدى:

ـــ ئۇ كىشىمۇ... ھەي، سوراپ نېمە قىلىسەن، ئۇ ئاشۇنداق بىر ئادەم... ئۆتكۈنچى دېگىنە...

ئەمەت بۇ جاۋابقا قانائەتلەنمىگەندەك بولۇپ، ئاتلىق كىشى چېپىپ كەتكەن تەرەپكە قاراپ قويدى.

ـــ قېنى، يىگىتلەر، ناشتا قىلىۋېلىڭلار، ـــ دەپ تاكجاك بىر قولىدا چەينەك، بىر قولىدا بىر پەتنۇس گىردىنى كۆتۈرۈپ لەمپە ئاستىغا كەلدى، ـــ يولۇڭلار تېخى ئۇزاق. ئىككى پۇتىنى ئات، ئىككى قولىنى قانات قىلالمىغان ئوغۇل بالا بولمىسا، بۇگۈن ئالدىڭلاردىكى مەنزىلگە يېتىۋالماق ئاسان ئەمەس. ئوبدان غىزالىنىۋېلىڭلار...

تاكجاك كەتكەندىن كېيىن، مەشرەپ دېدى:

ـــ ئەمەت ئاكا، مېنىڭ ھازىرچە مايتاغقا بارغۇم يوق.

ـــ نېمە؟ مايتاغقا بارغۇم يوق دەمسىنا؟...

ـــ شۇنداق. كېيىنرەك بارساقمۇ بولۇۋېرىدىغۇ؟...

ـــ ئەستا، مۇنۇ مەشرەپنىڭ دەۋاتقان گېپىنى ! ئەمىسە كەينىمىزگە يېنىپ ئۇرۇمچىگە كېتەمدۇق؟

ـــ ئۇرۇمچىگىمۇ؟... ياق، مېنىڭ ئەس ـ يادىم سېلىم بوۋىدا

بولۇپ قالدى...

مۇھەممەدجان قولىدىكى سىنچاي پىيالىسىنى داستىخانغا قويۇپ دېدى:

— ئاجايىپ ئىش، مەنمۇ كېچىچە خىيالىمدا، مىسال، سېلىم بوۋىنى ئىزدەپ چىقتىم، سابىروفنىڭ گېپىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئىچىمگە بىر ئوت كىرىۋالدى. «بۇ زادى قانداق ئادەمدۇ؟» دەيمەن. سابىروف ئۇنى بىردەم يەر يېغى پېشۋاسى دەيدۇ، بىردەم ئالۋاستىغا ئايلانغانمىش دەيدۇ. يەنە تېخى بىر نارەسىدە قىزچاقنىڭ گېپىمۇ چىقتى. بۇنىڭ قايسىسى راست؟ مىسال، بەكمۇ بىلگۈم كېلىۋاتىدۇ...

— قويە ئۇ گېپىڭنى، — دېدى ئەمەت، — بۇ دېگەن چۆچەك. ئىشەنمە، خەقنىڭ ئاغزىدىن نېمە چىقمايدۇ، يا سەن بېرىپ سېلىم بوۋىنى كۆرۈپ باقتىڭمۇ؟...

— ئەمەت ئاكا، سەن نېمىشقا ئۇنداق دەيسەن؟ — دېدى مەشرەپ. ئۇنىڭ ئاۋازىدا بىر خىل ئاچچىق ھاياجان، ئىزگۈ مۇڭ، تىترەك دولقۇنلانغاندەك بولدى، — مەن سېزىۋاتىمەن. شامال چىقمىسا دەرەخ لىڭشىمايدۇ. خەقمۇ قۇرۇقتىن - قۇرۇق توقۇپ چىقىرىۋەرمەس. رەھمەتلىك ئاناممۇ، بىچارە دادامۇ سىڭلىم نۇرسىمانىنى ئىزدەپ تېپىشىمنى ئۆمۈرلۈك قەرزىڭ دەپ ۋەسىيەت قىلغان. بىز بىر ئائىلە كىشىلىرى نۇرسىمانىنى ئىزدەپ تاپمىز دەپ ۋەيران بولدۇق، تاپالمىدۇق، ھېچقانداق ئۇچۇرنىمۇ ئاڭلىيالمىدۇق. بۇنى سىلەر بىلىسىلەر. بۇگۈن كېچە ئويلىمىغان يەردىن سابىروف ئاكا بۇ ئۇچۇرنى يەتكۈزدى. «سېلىم بوۋا ئالتە شەھەردىن بۇلاپ كېلىنگەن بىر نارەسىدە قىزنى ئۆتكۈنچى سودىگەرلەردىن نۇرغۇن ئالتۇن - كۈمۈشكە سېتىۋالغانمىش...» دېدىغۇ ! ئىمىن بەگ سىڭلىم نۇرسىمانىنى بۇلىغاندىن كېيىن، تاغ ئارقىسىغا چىقىدىغان سودىگەرلەرگە سېتىۋەتكەن... بۇ مېنىڭ سىڭلىم ! بىر يىللىق سەرسانلىق ئىچىدە ئاڭلىغان بىردىنبىر ئۇچۇر ! مەن كېچە - كۈندۈز

بىتاقەت بولغان بۇ خەۋەرنى ئاخىر ئاڭلىدىم. مەن سىڭلىم نۇرسىمانىنى ئىزدىمىسەم، يېگىنىم زەھەر، كىيگىنىم كېپەن بولمامدۇ؟ مايتاغقا بارمايمەن... نۇرسىمانىنى تاپايلى...

ئەمەت بىلەن مۇھەممەدجان مەشرەپنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، خېلىغىچە ئۇن - تىنسىز ئولتۇرۇشتى.

— دېگىنىڭغۇ دۇرۇس، — دېدى ئەمەت ئاخىر، — سېلىم بوۋىنى قانداق ئىزدەپ تاپقۇلۇق؟ ئۇ ئادەم تۇرغان يەرنى خەقلەر «كىرسە چىقماس كۇھىقاپ» دەيىشتىغۇ. بىز ھېچقايسىمىز يول بىلمىسەك...

— مېنىڭ تاقىتىم تۈگىدى. قانىتىم بولسا ئۇچۇپلا كەتكۈم بار، — دېدى مەشرەپ. ئۇنىڭ كۆزلىرىدە مونچاق - مونچاق ياشلار لىغىرلاپ كەتتى.

— تەۋەككۇل قىلىمىز، ئىزدەپ - سوراپ يول تاپىمىز، — دېدى مۇھەممەدجان بىر خىل ھېسداشلىق بىلەن.

— تەۋەككۇل !... قىزىق، ئۇ دېگەن بىر دەشت - باياۋان...

شۇ چاغدا، داستىخاننى يىغىشتۇرۇش ئۈچۈن شاپ بۇرۇتلۇق تاڭجاڭ كەلدى:

— خوپ، ئەمەت، ھېچ جېدەللىمەيسىلەرغۇ. بولمىسا بۇگۈن بۇ يەردە بىر كۈن دەم ئېلىپ، ئەتە سەھەردە يولغا چىقىڭلار...

— ياق !...، — دېدى مەشرەپ.

مەشرەپنىڭ ئاۋازى قوپال ۋە ھاياجانلىق ئىدى. شاپ بۇرۇتلۇق تاڭجاڭ «سىلەرگە نېمە بولدى؟» دېگەندەك، ئىتتىك ئەمەتكە كۆز تاشلىدى. ئەمەت بىرئاز پۇشۇلداپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، ئۇچ ئاغىنە ئوتتۇرىسىدا بولۇۋاتقان تالاش - تارتىشنى دەپ بەردى. تاڭجاڭ دېدى:

— ئەھھەي !... سېلىم ياغچىنى ئىزدىمەكچىمۇ؟ ئۇنداق ئاسان ئىش نەدە بار؟ چۈش كۆرۈۋېتىپسىلەر. سېلىم بوۋاي نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا ئېشىكىگە كىرسىن تۈڭلىرىنى ئارتىپ بۇ يەرگىمۇ كەلگەن. گېپى ئوڭلۇق ئادەم ئىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن

كەلمەس بولدى. ئۇنىڭ ھەققىدە خىلمۇخىل گەپلەر، رىۋايەتلەر بار. لېكىن ئۇنىڭ قايسى دەشتتە تىرىكچىلىك قىلىدىغانلىقىنى خۇدا بىلمەسە، بەندىسى بىلمەيدۇ. بىلىدىغىنى بار دېسە، زاقان باتۇر بىلەر...

— زاقان باتۇر ! زاقان باتۇر دېگەن كىم؟...

بۇ سوئال ئۇچەيلەنىڭ ئاغزىدىن تەڭلا چىقتى، شاپ بۇرۇتلۇق تاڭجاڭ «زاقان باتۇر» دېگەن ئىسىمنىڭ ئاغزىدىن تۈيۇقسىز چىقىپ كەتكەنلىكىگە پۇشايمان قىلغاندەك، ئالاقزادە بولۇپ، چىرايىنى پۈرۈشتۇرۇپ جىم بولۇپ قالدى. كېيىن ئويلانغان ھالدا مۇنداق دېدى:

— ھۆكۈمەت بىلەن ئويناشقىلى بولمايدۇ... ئاغزىمدىن چىققانىكەن، دېمىسەم سىلەرنىڭ كۆڭلۈڭلاردىمۇ گۇمان پەيدا بولىدۇ. ئەمەت ماڭا سىناق يىگىت. بۇ گەپنى ھېچكىمگە تىنماڭلار. زاقان بۇ چۆللۈكتە لاۋۇلداپ يېنىپ تۇرغان بىر ئوت، تىغى قايرىلماس ئۆتكۈر پىچاق. ھۆكۈمەت ئۇنى تۈتمەز دەپ نۇرغۇن يىل ھەپىلىشىپ، ئەسكەر چىقىرىپ ھېچنېمە قىلالمىدى. ئاتلىق چېرىكلەر ئېگىرىنىڭ ئۈستىگە پىلىموت باغلاپ، سازلىق، قومۇشلۇقلاردىن ئۆتۈپ، تاكى ئورقۇ دېگەن يەرگىچە باردىيۇ، زاقاننىڭ بىر تال مويىغىمۇ ئېرىشەلمەي، نۇرغۇن ئۆلۈكلىرىنى تاشلاپ، ئادەمسىز قومۇشلۇقنى ئوققا تۇتۇپ قايتىپ كېلىشتى. ئىككى يىلچە بولدى، ھۆكۈمەتمۇ ئۇنى تاشلىۋەتتى. ئاڭلىشىمچە، زاقاننىڭ نۇرغۇن قۇرداشلىرى بارمىش، بەزىدە توپلىشىپ، بەزىدە تارقىلىپ، ھۆكۈمەت ئادەملىرىدىن ئۆچ ئالىدىكەن، ھېچنېمىدىن قورقمايدىكەن. ھۆكۈمەت ئۇنى «باندىت» دەيدۇ، خەلقلەر «زاقان باتۇر» دەيىشىدۇ. مۇشۇنداق ئىش. ئۇ ئەسلىدە ئوقۇمۇشلۇق كىشى بولۇپ، شېئىر دۇبەنىنىڭ تۇرمىسىدىن قاچقانىكەن. يول بويى چېرىكلەرنىڭ قوراللىنى بۇلاپ، بۇ جاڭگالغا كىرىۋالغان دەيىشىدۇ. ئايدا - يىلدا بىرەر - يېرىم قېتىم ئاسماندىن چۈشكەندەك تۈيۇقسىز بۇ

یەردە پەیدا بولىدۇيۇ، يەنە دەرھال غايىب بولىدۇ. ئۆزى بىر ئوبدانلا كىشى، ھالال، بىرەر كىمگە يامانلىق قىلغانلىقىنىمۇ ئاڭلىمىدۇق. بۇ گەپنى ھېچكىمگە تىنماڭلار...

— ئۇستام، — دېدى مەشرەپ بىر خىل تاقەتسىزلىك بىلەن سەل ھودۇقۇپ، — سىلى بايا، سېلىم بوۋىنى بىلسە، زاقان باتۇر بىلەر، دېدىلىغۇ. بۇ گەپنىڭ مەنىسى نېمە؟

— ئۇ شۇنداق، — دېدى تاڭجاڭ، — مەن زاقان باتۇردىن سوراپ باققىنىم يوق. لېكىن، نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا، ئۇ مۇشۇ يەرگە بىر كېچىسى كېلىپ، چاي - تۇز ئالغان؛ شۇ چاغدا، ئۇ، «مۇنۇ ئاقچىنىمۇ ئال، سېلىم ئاقساقالغىمۇ بەرگىن، سېلىم ياغچى ئاغرىپ قاپتۇدەك، ئۇنىڭغا قىيىن بولدى» دېگەندەك بىر گەپلەرنى دېۋىدى. مەن شۇنىڭغا قاراپ، سېلىم بوۋا بار يەرنى بىلەمدىكىن دەيمەن...

ئەمەتلەر ئۇزاق تالاش - تارتىش قىلىشتى، ناتونۇش دەشتىنى دەڭسەپ كۆرۈشتى، تۇرۇپ قىزىشىپ، تۇرۇپ گاڭگىراشتى. لېكىن، مەشرەپنىڭ تەلىپى قەتئىي ئىدى. ھەدىسىلا ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا قانداقتۇر بىر رەھىمسىز ئالۋاستى «تاپىنىدىن قېنىنى شوراپ ئىچىۋاتقان نىمجان قىز» نۇرسىمان كېلىۋېلىپ، ئۇنى بىئارام قىلاتتى. مۇھەممەدجان سېلىم بوۋىغا، ئەمەت بولسا سىرلىق زاقان باتۇرغا مەپتۇن بولۇپ قېلىشتى. ئاخىر، تالىشا - تالىشا ئۇلارنى ئىزدەپ تېپىش قارارىغا كېلىشتى. ئۇنداقتا، يولچۇ؟...

ئەمەت شاپ بۇرۇتلۇق تاڭجاڭدىن ئىلتىجا بىلەن سورىدى:

— ئۇستام، بىزنى تۇتۇرۇقسىز بالىلاركەن بۇ، دەپ ئويلاپ قالمىسىلا، ئاغىنىدارچىلىقىڭ يولى شۇ ئەمەسمۇ. مەشرەپنىڭ تەلىپى بويىچە، بىز شۇ تاپتا مايتاغقا ئەمەس، جۇڭغار چۆللۈكىگە كىرىپ، سېلىم بوۋىنى تاپماقچى بولۇۋاتىمىز. بايىقى گەپنىڭ ئۇرانىدىن قارىغاندا، بۇ يولنى زاقان باتۇر بىلىدىكەن. بۇ كىشىنى تاپقىلى، كۆرگىلى بولارمۇ؟ ئۇنىڭ بەلگىلىرى

نېمە؟...

تاڭجاڭ دېدى:

— سىلەر ئۇنى كۆردۇڭلار...

— كۆردۇڭلار؟... كىمنى، زاقان باتۇرنى؟

— شۇنداق. تېخى بايىلا...

— ۋۇي... ئەجەب - ھە! بايام بۇ يەردىن غايىب بولغان قازاقنىمۇ؟ زاقان باتۇر شۇما!...

— ئەلۋەتتە، دەل ئۆزى! — دېدى شاپ بۇرۇتلۇق تاڭجاڭ.

— ئاھھاي!... مېنىڭ يۈرىكىم سەزگەن، — دېدى ئەمەت كۆزلىرى چاقناپ، ھايىاجانلىنىپ، — مەن ئىشەندىم. ئۇنىڭ تەقى - تۇرقىدىنلا ئاجايىپ بىر نوچىلىق، مەردانىلىك چىقىپ تۇرغان، قولىدىن ھەر بالا كېلىدۇ دەپ ئويلىغانتىم. خەپ، ئۇنىڭ بىلەن تونۇشۇۋالىدىغان بىر بەلەن پۈرسەتنى قولدىن بېرىپ قويۇپتۇق - دە!...

— ئۇستام، — دېدى مەشرەپ تاڭجاڭغا تەلمۇرۇپ، — شۇ زاقان باتۇرنى ئىزدەپ تاپقان بولساق...

شاپ بۇرۇتلۇق تاڭجاڭ بىر قارارغا كېلەلمىگەندەك، چىرايىنى پۈرۈشتۈردى، ئىككىلىنىپ ئەتراپقا قارىۋالدى.

— ئۇستام، ئۇنى تاپقىلى بولارمۇ؟ — دېدى ئەمەت.

— مەن نېمە دەيمەن، گەپنى مەن ئۆزۈم تەشتىم، — تاڭجاڭ خىيالچانلىق بىلەن بۇرۇتلىرىنى قوچقارنىڭ مۈڭگۈزىدەك تولغاپ تۇرۇپ دېدى، — ئۇنى تېپىش ئۇنچىۋالا ئاسان ئەمەس، ئاسان بولسا، ھۆكۈمەت بۇ چاغقىچە ئۇنىڭ كاللىسىنى دارغا ئېسىپ بولاتتى. زاقان باتۇرمۇ ئۇنچىۋالا بوش كىشى ئەمەس. ھۆكۈمەت: «زاقاننى تۇتۇپ بەرگەن ياكى بار يېرىنى كۆرسەتكەن كىشىگە يۈز قوي ياكى ئون ئات سۆيۈنچە بېرىلىدۇ» دەپ ئېلانمۇ چىقارغان، ھەممىسى ئاقمىدى. زاقاننىڭ مىلتىقىنىڭ قارىسىغا ئىلىنىشقان پاشمۇ قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ، دېگەن گەپ بىكار

چىقمىغان. ھەرھالدا ھېزى بولۇڭلار. لېكىن، جاندىن كەچمىگۈچە جانانغا يەتمەپتۇ، دېيىشىدۇ، ئىرادەڭلار چىڭ بولسا، چىققىلى بولمايدىغان تاغ، ئۆتكىلى بولمايدىغان دەريا يوق. بويتۇ، مەن سىلەرگە بىر ئوۋچى ئاغىنەمنى تونۇشتۇراي. ئۇنىڭ يەتمىش يىللىق ئۆمرى ئاشۇ چۆل - جەزىرىدە ئوۋچىلىق بىلەن ئۆتكەن. جاڭگالدىكى چىغرىيوللار ئۇنىڭغا بەشقولدەك تونۇش. يولنى ئۇنىڭدىن سوراپ بىلىۋېلىڭلار، شۇنى ئەسته تۇتۇڭلاركى، زاقان باتۇر ــ شېڭ دۇبەننىڭ كۆزىگە قادالغان مىخ، زادىلا خىيانەت قىلىشقا بولمايدىغان كىشى. تەلىيىڭلار ئوڭدىن كېلىپ، ئۇنىڭ بىلەن يۈز كۆرۈشۈپ قالساڭلار، ئۆزۈڭلارنى سەممىيلىك بىلەن ئۇنىڭغا ئىشەندۈرۈشكە تىرىشىڭلار. بولمىسا، ئۇنىڭدىن قۇتۇلمىقىڭلار تەس...

شۇنىڭدىن كېيىن، شاپ بۇرۇتلۇق تاڭجاڭ كەينىگە بۇرۇلۇپ ياتاق ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. تەخمىنەن يىگىرمە بەش سانتىمېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى ئەگرى ساپلىق مۇشتەكنى چىقىپ ئەمەتكە تەڭلىدى. مۇشتەك كۈمۈشتىن ياسالغان بولغاچقا، ئەتىگەنكى كۈن نۇرىدا چاقناپ يالتىراپ كەتتى:

ــ بۇنى ئال، قوينۇڭغا سېلىپ قوي. زاقان باتۇر بىلەن ئۇچراشقاندا كېرەك بولۇپ قالار. نەچچە يىلىنىڭ ئالدىدا ئۇ بۇ يەرگە چاي، تۇز سوراپ كەلگەندە، «ئال، ئۇستا، بۇنى سەن ساقلاپ قوي» دەپ ماڭا تاشلاپ كەتكەن. سىناپ يۇرەكسىن، بىلمەيمەن. بۇ يەردە تاماكا چېكىدىغان ئادەمۇ يوق. ئەمدى بۇ كۈمۈش غاڭزا ئۇنىڭ ئۆزىگە قايتسۇن.

شۇ كۈنى ئەمەتلەر پېشقەدەم ئوۋچى بىلەن ئۇزاق مۇڅداشتى، «كىرسە چىقماس كۈھىقاپ» ئىچىدىكى ھەربىر بەلگە، ئالامەتلەر بىلەن خىيالەن تونۇشتى، نان - پان تەييارلاپ، يول ھازىرلىقىغا كىرىشتى.

كۇموش مۇشتەكنىڭ ھېكايىسى

كېچىلىك ھاۋا تىنىق سۇدەك سۈزۈك، يۇلتۇزلار شالاڭ، ئاي تولغان ۋە ئۇ ئالماستەك نۇرلىنىپ يالتىرايتتى.

ئەمەت چەت - چۆرىسى قېيىلىن توغراقلىق، يۇلغۇن ۋە سۆكسۆكلۈك بىلەن قورشالغان قۇم بارخىنىغا ئۆزىنى تاشلاپ يېتىپ، كۆكتە ئۇزۇپ كېتىۋاتقان گۈزەل ئايغا قاراپ ئويلىدى. ئۆسمۈرلۈك چاغلىرىدا ئۇنىڭغا قوشنا مومای ئاي توغرۇلۇق ئېيتىپ بەرگەنىدى. ئۇنىڭ دېيىشچە، ئاي كېچىسى يەر يۈزىنى يورۇتۇش ئۈچۈن كۈندىن ئايرىلىپ چۈشكەن چىراغ بولۇپ، ئۇ ئالەمدىكى سەككىز جەننەتنىڭ بۇ ئالەمدىكى بېشارىتى ئىدى. ئۇنىڭدا گۈناھ - سەۋەنلىكتىن، غەم - قايغۇدىن خالىي پاك - دىيانەتلىك ئادەملەر، ھۆر - پەرىلەر، پەرىشتىلەر توققۇزى تەل بەختلىك ھايات كەچۈرەتتى. ئۇلار ئەمەلدار - پۇقرا، باي - كەمبەغەل، كۈچلۈك - ئاجىز دەپ ئايرىلمايتتى. يامانلىق، ئاچ كۆزلۈك، پەسكەشلىك، جىنايەت، دۈشمەنلىك، سەرسانلىق، ساختىپەزلىك دېگەنلەرنى بىلمەيتتى. ھەممەيلەن باراۋەر، ئىناق - ئېجىل، ئىززەت - ئىكراملىق ئۆتەتتى. ئاي ئاشۇنداق بىر دۇنيا ئىدى...

«ياخشىكەن» دەپ ئويلىدى ئەمەت ۋە قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە كىچىككىنە بىر دولقۇن كۆتۈرۈلدى. بۇ دولقۇن ئۇنىڭ قەيەرگىدۇر يىراقتىكى بىر خىيالىي مەنزىرىگە، نامەلۇم، لېكىن تارتىملىق بىر دۇنياغا، ئاي دىيارىغا تەلپۈنۈش ھېسسىياتى بىلەن ئارىلىشىپ كەتتى...

شۇ شېرىن خىيال بىلەن كۆزى ئۇيقۇغا كەتكەنلىكىنى سەزمىدى...

ئەمەتلەر شاپ بۇرۇتلۇق تاغجاڭ بىلەن خوشلىشىپ، زاقان باتۇرنى ئىزدەپ يولغا چىققىنىغا بۇگۈن ئالتىنچى كۈن.

پىشقەدەم ئوۋچىنىڭ كۆرسەتكىنى بويىچە، ئۇلار قۇرغاق ساي، قىزىل يۇلغۇنلۇق، قەدىمىي سۆكسۆكلۇكتىن ئۆتۈپ، باش - ئۇچى يوق توغراقلىق ئىچىگە كىردى. كۇننى بەلگە قىلىپ، شىمال تەرەپكە قاراپ ئىلگىرىلەۋەردى. شور قاپلىغان سازلىق، ئۇزۇك - ئۇزۇك قومۇشلۇقلاردىن كېسىپ ئۆتتى. ياپيېشىل چىمەنلىك، گۇل - گىياھلار خۇش پۇراق چېچىپ تۇرغان يايلاق، ئۇچى قۇرۇپ كەتكەن ئۇچ تۇپ تېرەك، بولۇن قاپ بېلىدىن ئۇزۇپ تاشلىغان قېرى قېيىن، چاقماق چۇشۇپ كۇل قىلىۋەتكەن قارىياغاچلىق، تاش دۆۋىلەپ بەلگە قىلىپ قويۇلغان يالغۇز قەبرە، پوتەيدەك چوقچىيىپ چىققان چىپار دۆڭ، تاغ تېكىسىنىڭ مۇڭگۇزلىرى ئىلىپ قويۇلغان يالغۇز سۆگەت... قىسقىسى، پىشقەدەم ئوۋچى دەپ بەرگەن ھەممە بەلگىلەر ئارقىدا قالدى.

لېكىن، زاقان باتۇردىن ھېچبىر بەلگە كۆرۈنمىدى.

ئوزۇقلۇق تۈگىدى، ئاندا - مۇنداق ئۇچراپ قالىدىغان سازلىق، قومۇشلۇقنىڭ سۇلىرىمۇ شورلۇق، بەتتام ئىدى، كاۋاپ قىلىنغان توشقان گۆشىمۇ ئىشتىھانى تارتمىدى. جاڭگال بارغانچە سۇرلۇك، قورقۇنچلۇق، باش - ئۇچى يوق بولۇپ كۆرۈنۈشكە باشلىدى. «تېنەپ قالدۇقمىكىن» دېگەن خىيال خەقلەر ئاگاھلاندۇرغان «كىرسە چىقماس كۇھىقاپ» دېگەن سۆز بىلەن گىرەلىشىپ، ئۇلارنى بارغانچە ۋەھىمىگە سېلىشقا باشلىدى. توپ - توپ جەرەن، كېيىك ياكى توشقانلار قاراڭغۇ ئورمان ئىچىدىن تۇيۇقسىز ئېتىلىپ چىقسا، يۇرەكلىرى «جىغ» قىلىپ، تۇرغان يېرىدە بىر پەس قېتىپ قېلىشاتتى...

ئەمەت تەمكىن ئىدى، پىشقەدەم ئوۋچى دەپ بەرگەن ھەربىر بەلگە، ئالامەتكە سەپسېلىپ، كۆڭلىدە ئىشەنچ ھاسىل قىلمىغۇچە يول باشلىمايتتى. بەلگە كۆرۈنمىسە كۇنگە، يۇلتۇزغا، ئۇچۇپ كېتىۋاتقان تۇرنا، غازلارنىڭ ھەرىكەت يۆنىلىشىگە دىققەت بىلەن قارايتتى.

— قېنى، ماڭلى، بىر گەپ بولار...، — كېيىنكى كۇنلەردە

ئەمەت مۇشۇنىڭدىن باشقا گەپنى دېمەس بولدى.

مۇھەممەدجان سەپەرنىڭ تۆتىنچى كۈنىدىن باشلاپلا، خىيالىدا سېلىم بوۋىنى ئىزدىگىنىدىن پۇشايمان قىلدى ۋە ھەممە نەرسە، بىپايان دەشت، جاڭگال چۈشىنىكسىز، قورقۇنچلۇق كۆرۈنۈۋەردى. پەقەت مەشرەپلا ئۈمىدۋار ئىدى. ھېرىش - چارچاش، قورقۇنچ ئۇنىڭ خىيالىغا كىرىپ چىقمىدى، ھېلىلا زاقان باتۇرنى، سېلىم بوۋىنى ھەمدە ئارزۇلۇق سىڭلىسى نۇرسىمانىنى جەزمەن تېپىۋالىدىغانلىقىغا ئىشىنىپلا قالغانىدى، باغلاقتىن قويۇۋېتىلگەن موزايدەك سەپىنىڭ ئالدىدا يۇگۈرەيتتى، جىم تۇرمايتتى، تۇرالمايتتى...

«گۈم !...گۈم !...»

تۇيۇقسىز ئېتىلغان ئوق ئاۋازى ئەمەتنى ئورنىدىن ئىرغىتىپ تۇرغۇزۇۋەتتى. ئەمەتنىڭ يېنىدا يۈمشاق چەش قۇم بارخىنىغا سوزۇلۇپ ياتقان مۇھەممەدجان بىلەن مەشرەپمۇ سەكرەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

ئۇلار بىر - بىرىگە ئەجەبسىنىپ قاراشتى. تاڭ ئاللىقاچان يورۇغان، سەھەر قۇياشىنىڭ ئالتۇن نۇرلىرى توغراق يوپۇرماقلىرىنى جىگەردەك قىزارتقانىدى. تۇنۇگۈن كەچ ئوت قالانغان تاش ئوچاق، چالا يېيىلگەن كېيىك گۆشى كاۋىپى، مىس چۆگۈن، سەرەڭگە قېپى ۋە ئۆزلىرى ياسىۋالغان سۆكسۆك كالتەكلىرى قۇم ئۈستىدە شۇ پېتى چېچىلىپ ياتاتتى.

مىلتىق ئاۋازىدىن كېيىن ئەتراپ غەلىتە سۈرلۈك ۋە جىمجىت بولۇپ كەتتى.

— ۋاي خۇدايىمەي، قانداق قورقۇنچلۇق - ھە ! — دېدى مۇھەممەدجان، ئاندىن توغراقلىق ئىچىگە ۋەھىمە بىلەن قاراپ قويدى.

— ياقەي، مىلتىق ئاۋازىنى دەمسەن؟ — دېدى ئەمەت، — ئىنشائاللا، بۇ دېگەن خۇش خەۋەر !...

— خۇش خەۋەر ! نېمە خۇش خەۋەر؟ — مەشرەپ بىرئاز

گاڭگىراپ، «لاپ» قىلىپ ئەمەتكە قادالدى.

ــ ئىشەنمەمسىنا؟ ــ ئەمەت قانداقتۇر خۇشاللىق، ئىشەنچ بىلەن دېدى، ــ ئەھھەي !... بۇ دېگەن ئادەمدىن ئۈچۈر ! بىز نېمىلىكىم بولمىسۇن، بۇ كۈھىقاپتا ئادەمنى كۆرىدىغان بولدۇق. سىلەر كېيىك، جەرەنىڭ، ھايۋانىڭ مىلتىق ئاتقىنىنى نەدە كۆرگەن؟ مىلتىقنى ئادەم ئاتىدۇ ــ دە !...

ــ ناۋادا، قاراقچى بولۇپ قالسىچۇ؟ ــ مۇھەممەدجان ئىشەنچسىزلىك بىلەن سورىدى.

ئەمەت كېسىپلا دېدى:

ــ چاتىقىڭ بولمىسۇن، قانداقلا بولمىسۇن بىز ئادەمنى كۆرۈشمىز كېرەك ! بولمىسا... توختا... ھالاك بولمىز...

ئۇلار ئوقنىڭ قايسى تەرەپتىن ئېتىلغانلىقى، كىمنىڭ ئاتقانلىقىنى پەرەز قىلالمىغان بولسىمۇ، لېكىن ئوق ئاتقان ئادەمنى ئىزدەپ، قۇملۇقتىن ئايرىلىپ، چىرمىشىپ - گىرەلىشىپ كەتكەن بىپايان سۆكسۆكلۈك ئىچىدە چۈشكىچە تەمتىرەپ يۈرۈشتى. ئۆزلىرىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى نامايان قىلىپ، قاتتىق ئاۋاز بىلەن ۋارقىراشتى.

لېكىن، مىلتىق ئاتقان ئادەمنىڭ قارىسى كۆرۈنمىدى.

كۈن پېشىندىن ئۆتتى. ئۇلار قېلىن سۆكسۆكلۈكنىڭ بىر چېتىگە ئەمدىلا يېقىنلىشىۋېدى، خۇددى ئاسماندىن چۈشكەندەك، ئۈچ چىپتا ئۇلارنىڭ بېشىغا بىراقلا كىيدۈرۈلدى، قولى ئالدى تەرەپكە قىلىپ باغلاندى. ئاندىن بۇ قوللار بىر ئارغامچىغا چېتىلدى:

ــ ئارغامچا تارتقان تەرەپكە قاراپ ماڭ !...

ھاۋا گۈلدۈرلىگەندەك قاتتىق ئېتىلغان بۇ ئاۋاز بىلەن تەڭ، ئارغامچا سىلكىنىپ تارتىلدى. ئەمەت ئالدىدا، شىغىللىقنى شاراقشىتىپ كېتىۋاتقان ئات تۇياقلىرىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىدى. تاشلىق، سازلىق ۋە ئورمان چىغىر يوللىرىدىن ئۆتكەنلىكىنى سېزىشتى، قانچىلىك يول يۈرگەنلىكى، قانچىلىك ۋاقىت

ئۆتكەنلىكى مەلۇم ئەمەس، ھېرىپ - مۇدۇرۇپ ھالىدىن كېتىشتى. بىركەمدە ئاتلار توختاشتى، كىمدۇر ئۇلارنىڭ قوللىرىنى يەشتى ۋە بىر تۈپ قېرى قارىياغاچنىڭ يېنىغا ئەكېلىپ، بېشىدىن چىپتىنى ئېلىپ تاشلىدى - دە، قولىنى كەينىگە قايرىپ، يەنە قارىياغاچقا باغلىدى.

ئەمەت كۆزىنى ئېچىپ، ئالدىدا خارتىلداپ تۇرغان يوغان قارا ئاتقا، ئاتقا غانجۇغىلانغان تورپاقتەك يوغان بىر جەرەنگە قارىدى. جەرەننى كىمدۇر بىرى ئالدىراپ ئاتتىن چۈشۈرۈۋاتاتتى.

ئەمەت نېمىدىندۇر ئۈمىدلەنگەندەك بولۇپ، شەلپەردەك قىزغۇچ نۇر چېچىپ تاغ كەينىگە پېتىۋاتقان كۈنگە، دولقۇنلىنىپ تۇرغان يېشىل ئورمانلىققا، ئوتتۇز قەدەمچە نېرىدىكى قاراڭغۇ ئۆڭكۈرگە، يېشىل چۆپلۈك ئۈستىگە تىكىلگەن قازاق ئاق ئۆيگە ۋە چۆپلۈك ئىچىدە يېيىلىپ ئېقىۋاتقان بىر ئېرىق سۇپىسۇزۇك سۇغا قارىدى: «ئاھ... ئۈسسۇزلۇق نېمىدېگەن يامان !... بۇگۈن پۈتۈن بىر كۈن بىر چىشلەم نان يېمىدۇق، بىر يۇتۇم سۇ ئىچمىدۇق. مۇنۇ كىشىلەر ھالىمىزغا يېتەرمىكىن، ئاشۇ ئېرىقتىكى سۇغا بىردەم بېشىمىزنى پاتۇرۇپ قويغان بولسا قانداق ياخشى بولاتتى» دەپ ئويلىدى.

ئۇ يەردە نە ئايال، نە بالا كۆرۈنمەيتتى. بارى - يوقى ئاشۇ ئۈچ كىشى — ئۈچ قازاق. ئۇلار ئاتلىرىنى چۆپلۈككە قويۇۋېتىپ، جەرەننى يەرگە چۈشۈرۈشتى - دە، گويا بۇ يەردە ئۆزلىرىدىن باشقا ھېچكىم يوقتەك، بىغەملىك بىلەن جەرەننى سويۇش، گۆشىنى پارچىلاش، بىراقلا قازانغا بېسىپ، ئوچاقنىڭ ئوتىنى ئۇلغايتىش بىلەن بولۇپ كەتتى. ئاندىن ئۆزلىرىنى چۆپلۈككە تاشلاپ، ئاسمانغا قاراپ يېتىشتى.

ئولجا ئەكېلىنگەن ئەمەتلەر ئۇلارنىڭ يادىدىن چىقىپ كەتكەندەك ئىدى.

— ئەمەت ئاكا، گەپ قىلساڭچۇ، ئۇلار بىزنى ئۇنتۇپ قالدىمۇ، نېمە؟ — دېدى مەشرەپ.

ئۇيغۇر كىتاب نەشرىياتى
www.uyghurkitap.com

ـــ جىم تۇر، مەشرەپ، ـــ دېدى ئەمەت، ـــ ئۇلار بىزنى سىناۋاتىدۇ، كۆزىتىۋاتسا كېرەك...

ـــ سىناۋاتىدۇ؟ نېمىنى سىنايدىكەن ! ـــ دېدى مۇھەممەدجان تېرىكىپ، ـــ مەن خېلى جىق قازاقنى كۆرگەن. ئەمما بۇنداق بىغەملىرىنى، مىسال، كۆرمەپتىكەنمەن...

ـــ ئۇنداق دېمە، ـــ دېدى ئەمەت، ـــ قازاقلار تۇز، ئاق كۆڭۈل، مېھماندوست خەق. بۇلارنىڭ چوقۇم ئويلىغىنى بار، بىغەم تۇرغىنى بىزنى سىناۋاتقىنى بولماسمۇ؟...

ـــ ھەيتاڭە‌ي... سىناشمۇ، قىيناشمۇ، ھېچ بىلمىدىم. قارىغىنا، ئاۋۇ بىرى خورەككە چۈشتى... بىر يۈتۈم سۇمۇ بەرمىسە...

ـــ جىم تۇر...

شۇ چاغدا، چۆپلۈكتە ياتقان بەستلىك، ساقاللىق، كۆزلىرىدىن ئوت يېنىپ تۇرغان بىرى دەس ئورنىدىن تۇردى - دە، ئوچاققا سۆكسۆك يېرىندىلىرىنى تاشلىدى، شورپىنىڭ كۆپۈكلىرىنى سۈزدى. ئاندىن گويا شۇ تۇرقىدا كۆرۈۋاتقاندەك ئەمەتلەرگە قاپىقىنى سېلىپ قارىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدە غەزەپلىك بىر ئوت چاقنايتتى. تولىمۇ قورقۇنچلۇق ئىدى. ئەمەت ئۇنىڭ كۆزىدىن كۆزىنى قاچۇرۇپ ئاسمانغا قارىۋالدى.

ساقاللىق كىشى دېدى:

ـــ ھە، ئېيتە، سەنلەرگە كىم، نېمە كېرەك؟...

ئەمەت دېدى:

ـــ ھېچنېمە...

ـــ ھېچنېمە ! سەنلەرنى كىم ئەۋەتتى، شېئىر دۇبەنمۇ، ئۇرۇمچى تۇرمىسىمۇ، ساۋەن جىڭساچۇمۇ؟ كىم؟ كىم ئەۋەتتى دەيمەن؟...

ـــ ھېچكىم...

ـــ ھېچكىم؟ سەن ئالدىيالايدىغان ئەزىمەت بۇ يەردە تېخى تۇغۇلمىدى جۇمۇ !...

— بىز ھېچكىمنى ئالدىمايمىز، — دېدى ئەمەت ئۇنىڭغا تىكىلىپ، — مەن سېنى تونۇيمەن...
— مېنى؟... مېنى تونۇمسىنا !؟
— سەن زاقان باتۇر...
— بۇ دېگىنىڭ دۇرۇس. سەنلەر زاقان باتۇرنى ئىزدىمەكچى. بۇنى بىلىپ تۇرۇپتىمەن. ئىزدەپ نېمە قىلىسەن ئۇنى؟
— ئۇنىڭ بىزگە يول كۆرسىتىشىگە موھتاج بولۇپ قالدۇق...
زاقان چىگىرىن ئۆتۈكىنىڭ ئۇچى بىلەن چۆپلۈكتە تۇرغان قوش مۇشتىتەك بىر تاشنى بىر تېپىپ ئاسمانغا قاقتىۋەتتى:
— بىكار گەپ ! نەچچە يىلدىن بۇيان مېنى ئىزدىگەن جاسۇسلارمۇ ماڭا ئەمەس، مېنىڭ كاللامغا، كاللامغا تېگىشىدىغان ئالتۇنغا موھتاج بولغان، ئېيتە، قانچىلىك ئالتۇن بېرىشكە ۋەدە قىلدى؟...
بۇ گەپنى ئاڭلاپ، ئەمەت نېمە دېيىشنى بىلمەي گاڭگىراپ قالدى:
— ئىشەنمىسەڭ ئۆزۈڭنىڭ ئىختىيارىڭ، — دېدى ئەمەت، — بىز مۇسۇلمان ئادەم، يالغان ئېيتمايمىز.
— ئاھھاي !... قالتىس ئىكەنسەن، — دېدى زاقان ۋە پۈتۈن ئورمانلىقنى تىترىتىپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى، — قانداق ئەقىللىقسەن - ھە؟ بىلىپ قوي، بالا، مۇسۇلمان دېگەن بىرلا كىشى ئەمەس. ئۇنىڭ راست ئېيتقىنىنى؛ يالغان ئېيتىشتىن باشقىنى بىلمەيدىغىنى؛ مۆمىن - ساداقەتمىنى، قىزىلكۆز - مۇناپىقمۇ بار. سىلەر ئۇيغۇرلاردا، «سەللىسىگە قارىما، ئادىمىگە قارا، زەللىسىگە قارىما، لەۋزىگە قارا» دېگەن سۆز بارغۇ. سەن مېنى «مۇسۇلمان» دېگەن سۆز بىلەن ئىشەندۈرەلمەيسەن...
زاقانىڭ ساقال باسقان يۈز - كۆزلىرىدىن بايىقى كۈلكىنىڭ ئىزلىرى ئۆچتى، نېمىگىدۇر غەزەپلەنگەندەك ئوڭ قولىنى سىلكىدى - دە، كەينىگە يانماقچى بولدى. شۇ پەيتتە، مەشرەپ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uygurkitap.com

تۇيۇقسىز سۆز قىستۇردى:

ــ زاقان ئاكا، مېنىڭ بىر ئارزۇلۇق سىڭلىم بار ئىدى. ئىسمى نۇرسىمان. ئۇنى ئىمىن بەگنىڭ يالاقچىلىرى بۇلاپ كەتكەن...

ــ يالغان سۆزلىمە، ــ دېدى زاقان، ــ ئىمىن بەگ ئەمەس، زاقان بۇلاپ كەتتى دەپ تەشۋىق قىلغاندۇ ھەرقاچان...

ــ ياق، ياق، ئۇنداق ئەمەس، ــ دېدى مەشرەپ، ــ زاقان باتۇر دېگەن ئىسىمنى بۇنىڭدىن بىر ھەپتە ئىلگىرى ساۋەندە بۇرۇتلۇق تاڭجاڭنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىدۇق. مەن يالغان سۆزلەپ نېمە قىلىمەن. سىڭلىم نۇرسىمانىنى ئىزدەيمەن. بۇرۇتلۇق تاڭجاڭ ئاۋۋال زاقان باتۇرنى ئىزدەڭلار دېگەنتى...

ــ زاقاننى تاپساڭ، ئۇ ساڭا نېمە قىلىپ بەرگۈدەك؟...

ــ سېلىم بوۋا بار يەرنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ دېگەنتى...

ــ نېمە...، سېلىم بوۋا دەمسەن؟

ــ دەل ئۆزى، ــ دېدى مەشرەپ، ــ بۇلاڭچىلار سىڭلىمنى سېلىم بوۋىغا سېتىۋەتكەنمىش...، سىڭلىم ئۇ يەردە ئازاب چېكەرمىش...

ــ مانا، يالغىنى چىقتى، ــ دېدى زاقان قاپىقىنى سېلىپ، ــ سەن بالا، قاراپ تۇرۇپ سېلىم ئاتىنىڭ يۈزىگە قارا سۈركەۋاتسەن. ئۇنىڭ قېشىدا قىز بالا نېمىش قىلسۇن ! ئۇ دېگەن ئۇزاق يىللاردىن بۇيان يېگانە ئۆتۈۋاتقان ھالال، مىسكىن ئادەم، چۈنىگىمۇ ئازار بېرىشنى خالىمايدۇ، سەن بالا، تىلىڭنى تارتىپ گەپ قىل.

ــ ماقۇل... بۇ گەپچە، سىز سېلىم بوۋىنى بىلىدىكەنسىز - دە؟...

زاقان بۇ سوئالغا جاۋاب بەرمىدى. بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ ئەمەتلەر باغلاپ قويۇلغان قارىياغاچنىڭ يېنىغا كەلدى. ئاۋۋال ئەمەتكە، كېيىن مۇھەممەدجانغا سەپسىلىپ قارىدى. ئويلىنىپ قالدى.

مۇھەممەدجان جەينىكى بىلەن ئەمەتنى نوقۇدى:
— ئەمەت، كۆموش مۇشتەكنى ئەمدى چىقار...
— ياق ! — دېدى ئەمەت.
— بۇ نېمە دېگىنىڭ؟...
— شۇنداق، ھاجىتى يوق، — دېدى ئەمەت، — مەن زاقان باتۇرنى كۆرگىنىم بىلەن، بۇرۇتلۇق تاڭجاڭ تەرىپلىگەن بىر ئوڭلۇق زاقان باتۇرنى تېخى كۆرگىنىم يوق...
بۇ گەپ زاقاننىڭ دىققىتىنى تارتتى:
— كۆموش مۇشتەك دەيسەنغۇ، نېمە كۆموش مۇشتەك؟
— كۆموش مۇشتەكنى بۇرۇتلۇق تاڭجاڭ بەرگەنتى، — دېدى مۇھەممەدجان سەل ھودۇقۇپ، — زاقان باتۇرنى كۆرسەڭلار ئۇنىڭغا بېرىڭلار، مىسال، ئەسقېتىپ قالىدۇ دېگەنتى...
— قېنى، كۆموش مۇشتەكنى چىقار، كۆرۈپ باقاي، — دېدى زاقان ئەمەتكە قاراپ.
ئەمەت مۇرىسىنى چىقىرىپ قويدى:
— قولۇم باغلاقلىق...
زاقان چىگىرىن ئۆتۈكىنىڭ قونچىدىن بىر يېرىم غېرىچ كېلىدىغان يالتىراپ تۇرغان يېرىم بىسلىق خەنجەرنى تارتىپ چىقاردى ـ دە، ئەمەتلەرنىڭ قولىدىكى ئارغامچىلارنى كېسىپ كېسىۋەتتى. ئەمەت قوللىرىنىڭ كۆيۈشكەن بېغىشلىرىنى تۇزىۋالغاندىن كېيىن، قوينىدىن كۆموش مۇشتەكنى چىقىرىپ زاقانغا بەردى.
كۆموش مۇشتەك زاقانغا ئۇزاق ئۆتمۈشنى، ئېغىر تۇرمە ھاياتىنى ۋە ئۆزى تۇرمىدىن قاچقان كېچىسىدىكى پاجىئەلىك قىرغىنچىلىقنى ئەسلەتتى. بىردىنلا بېشىنى تۆۋەن سېلىپ مىسكىن بولۇپ قالدى:
— سىلەر راشىدىن ئەپەندى دېگەن كىشىنى بىلەمسىلەر؟
— راشىدىن ئەپەندى؟ ماۋۇ ئىشنى كۆرۈڭ، سىزمۇ راشىدىن ئەپەندىنى بىلەمسىز؟...، — ئەمەت ھاياجانلىنىپ ئالدىراپ

سورىدى.

— بۇ كۆموش مۇشتەكنى مەن تۇرمىدىن قاچقان كېچىسى راشىدىن ئەپەندى ماڭا سوۋغا قىلغان. ئۇ چاغدا، راشىدىن ئەپەندى كاتتا تىلماچ ئىدى، سىياسىي مەھبۇسلارنى سوراق قىلغاندا، بەزىدە تىلماچلىققا تەكلىپ قىلىناتتى. قوش مەنىلىك گەپ قىلىشقا چېۋەر ئىدى. ماڭا ھېسداش ئىكەنلىكىنى بىر كۆرۈپلا سەزگەنمەن. ئۇنىڭ ئاخىرقى بىر جۈملە سۆزى ھېلىغىچە قۇلىقىمدا: «ھەممە ھايۋانلار يىغلىيالايدۇ، لېكىن قاقاقلاپ كۈلۈش پەقەت ئۇمىد، ئىشەنچ ۋە ساغلام روھقا تولغان ئىنسانغا خاس پەزىلەت. قاقاقلىغان كۈلكەڭ ۋە نەشتەردەك ئۆتكۈر، ھەققانىي سۆزلىرىڭ بىلەن ئۆز رەقىبىڭنى مات قىلىۋېتىش جاسارىتىڭ سېنى ماڭا مەسلەكداش دوست قىلىپ قويدى، يارايسەن، ئاغىنە. مەقسىتىڭگە يېتكىن. ھازىر مېنىڭ ساڭا سوۋغا قىلىدىغان ھېچ نەرسەم يوق. بۇ كۆموش مۇشتەكنى يەنئەندىن كەلگەن بىر دوستۇم ماڭا سوۋغا قىلغان، ئۇمۇ تۇرمە ئەمەلدارلىرىنى ساڭا ئوخشاش، ئۆزىنىڭ ھەققانىي سۆزلىرى بىلەن ئالاقزادە قىلىۋەتكەن، ئۆزىنىڭ نۇقتىئىنەزىرىنى يوشۇرماي دادىل سۆزلەيدىغان ئادەم ئىدى. ئەمدى بۇ مۇشتەك مەندىن ساڭا يادىكار بولۇپ قالسۇن. كۆرۈشكىچە ئامان بول...»

«كۆرۈشكىچە ئامان بول»

شۇنىڭدىن كېيىن ئەمەتلەر زاقان باتۇرنىڭ ئەزىز مېھمىنى سۈپىتىدە داستىخانغا تەكلىپ قىلىندى. تەرلەپ شورپا ئىچىپ، تويۇپ گۆش يەپ، قېنىپ مۇڭدىشىش جەريانىدا، ئەمەت زاقانىنىڭ قوپال، ئاچچىقى يامان، ھەممە نەرسىگە نەپرەت بىلەن قارايدىغان غەزەپلىك ئىسيانكارلا ئەمەس، بەلكى بېشىدىن نۇرغۇن ئاچچىق - چۈچۈك سەرگۈزەشتىلەر ئۆتكەن، تۇرمۇش قاينامليرىدا تاۋلىنىپ، تىرىكچىلىك، ئىجتىمائىي ھايات ۋە

ياشاشنىڭ مەنىسى ھەققىدە نۇرغۇن تەجرىبە - بىلىم توپلىغان؛ نادانلىق، نامراتلىق ۋە ئىپتىدائىي تۇرمۇش ئۆپچۆرىسىدە پىتىراپ يۈرگەن، ئۆز خەلقىنىڭ — كەڭ چارۋىچىلارنىڭ بەختسىز تەقدىرىگە جىددىي كۆڭۈل بۆلىدىغان ئەزىمەت ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ، ئىختىيارسىز ھالدا ھاياجانلاندى، ئۇنىڭغا ئامراق بولۇپ قالدى.

— زاقان ئاكا، ساقال - بۇرۇتىڭىزنى ياساپ قويسام نېمە دەيسىز؟ — مۇھەممەدجان ئەتىسى ئەتىگەنلىك چايدىن كېيىن زاقانغا قاراپ سورىدى ۋە كىچىككىنە بوغجۇمىسىدىن ئۇستىرا - كاپلىغۇچلىرىنى چىقاردى، — قېنى، كېلىڭ، مۇنۇ تاشنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇڭ. سىزنى قېرىتقىنى ساقال ئىكەن جۇمۇ. ئاخشامقى گېپىڭىزدىن سىزنىڭ ئەمدىلا ئوتتۇز بەش ياشقا كىرگەنلىكىڭىزنى ئاڭلاپ، قۇلىقىمغا ئىشەنمەيلا قاپتىمەن. كېلىڭ، بىردەمدىلا ياساپ قويىمەن.

— ھاجىتى يوق، ئاۋارە بولما، — دېدى زاقان، — بۇ ساقال، بىلسەڭ، مېنى نۇرغۇن يامان كۆز، پىشكەلچىلىكتىن يوشۇرۇپ تۇرۇۋاتىدۇ. ئۇنىڭغا تەگمە.

زاقان شۇ گەپنى دەپ تۇرۇپ، نېمىندۇر يادىغا ئېلىپ، مەشرەپكە قارىدى:

— ھە، يىگىت، سەن يەنىلا سىڭلىڭنىڭ كويىدىمۇ، ئۇنىڭ ئېتى نېمىدى؟

— نۇرسىمان...

— سەن نۇرسىمان قىزنى ئىزدەپ تاپماقچىغۇ؟

— شۇنداق...

— بىراق، سەن بۇ قىزدىن ھازىرچە ئۈمىد كۈتمە...

— نېمە ! نېمە دېدىڭىز؟ مېنىڭ ئەس - يادىم...

— مەن بۇنى بىلىپ تۇرۇپتىمەن، — دېدى زاقان، — كېچە ماڭا چۈشەندۈرگىنىڭگە قارىغاندا، نۇرسىمان قىزنىڭ بۇلانغىنىغا ئىككى يىلمۇ بولماپتۇ، شۇنداقمۇ؟ ئەمما مەن سېلىم ئاتىنى كۆپ

يللاردىن بۇيان بىلمەن. ئۇنىڭ كەپسىدە ھېچقانداق ئوغۇلنىمۇ، قىزنىمۇ كۆرگىنىم يوق. سېلىم ئاتا دەشت ئىچىدە ئۆزلۈكىدىن پەيدا بولۇپ قالغان غەلىتە بىر ماي بۇلاقنى ئەقىدە قىلىپ، ئۇنى ئۇزاق يىللاردىن بۇيان ساقلاپ ياتىدۇ، ماينى بىرنېمە قىلىپ چەككىلەپ، جاي - جايلارغا ئاپىرىپ ساتىدۇ، خەقلەر ئۇنى «يورۇقلۇق تارقاتقۇچى سېلىم» دەپ ھۆرمەتلىشىدۇ. ئۇ، شۇ بىرلا كىشى، باشقا ئادەم يوق ئۇ يەردە. ئەسلىدە ئۇ ئادەم تۇرىدىغان يەرمۇ ئەمەس...

زاقاننىڭ گېپىنى ئاڭلاپ، مەشرەپ گاڭگىرىغان ھالدا، ئۇمىدسىزلەنگەن كۆزلىرى بىلەن «لاپ» قىلىپ ئەمەتكە قارىدى. مەشرەپ بۇ بىرنەچچە كۈندىن بۇيان، ئارزۇلۇق، خورلانغان سىڭلىسى نۇرسمانىنى تېپىۋېلىش ئىستىكىدە ئوت بولۇپ يېنىپ يۇرەتتى. زاقاننىڭ گېپى بۇ ئوتقا سوغۇق سۇ سەپكەندەك بولدى. مەشرەپنىڭ كۆزىدە ياش لىغىرلاپ كەتتى:

— مەن سىڭلىمنى ئىزدەپ تاپىمەن...

ئەمەت دېدى:

— زاقان ئاكا، مەيلى نېمە بولسا بولسۇن، بىز سېلىم بوۋىنى تېپىشىمىز كېرەك...

مۇھەممەدجان گەپ قىستۇردى:

— سېلىم بوۋىنىڭ يەنە ئاجايىپ گۈزەل مۇھەببەت سەرگۈزەشتىسى بارمىش...

— بۇ مۇمكىن، — دېدى زاقان ۋە ئويلىنىپ قالدى، — بوپتۇ، ياخشى يىگىتلەر ئىكەنسىلەر. مەن سىلەرنى ئۇنىڭ يېنىغا ئاپىراي...

شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن ئۇلار سېلىم بوۋىنى ئىزدەپ يولغا چىقتى. زاقان بەشئاتار مىلىتسىنى مۇرىسىگە تەتۇر ئېسىپ، ئوق خالتىسىنى بېلىگە مەھكەم باغلاپ، قويۇق چاتقاللىقلار ئارىسىدىن يول ئېچىپ ماڭدى. ئۇ سالماق، تەمكىن ئىدى، ئاز گەپ قىلاتتى ۋە چىرايىدىن قارىغاندا، قانداقتۇر چىگىش، چوڭقۇر ئوي -

پىكىرلەر ئىچىدە كېزىپ يۈرگەندەك ئىدى. كەچتە، يولدا ئېتىۋالغان كېيىك گۆشىنى كاۋاپ قىلىپ يېيىشىپ، قېلىن سۆكسۆكلۈك ئارىسىدىكى يېشىل چىملىق ئۈستىدە سوزۇلۇپ يېتىشىپ، كۆزلىرى تېزلا ئۇيقۇغا كەتتى. يېرىم كېچە بولا - بولماي ھاۋا بۇلۇتلىنىپ، ئاسماندىن شارقىراپ يامغۇر قۇيۇۋەتتى.

زاقان ئەمەتلەرنى يېقىنلا بىر يەردىكى يوتا تاغ باغرىغا، ئېغىزى يوغان، كالانپاي تاش ئۆڭكۈر ئالدىغا باشلاپ كەلدى.

— ئېھتىيات قىلىڭلار، — دېدى ئۇ ئۆڭكۈر ئىچىگە كىرىپ، تاش تامغا يۆلىنىپ پۈتىنى سوزغاندىن كېيىن، — يىلان بولۇشى مۇمكىن بۇ يەردە...

— ئاپلا !...، — دېدى مۇھەممەدجان ئەندىكىپ، — مەن يىلاندىن بەكلا قورقىمەن، بۇ يەرگە نېمىشقا كىرگەندىمىز؟...

— قورقما، — دېدى زاقان خاتىرجەملىك بىلەن، — يامغۇرلۇق كېچىدە يىلانمۇ ئۆڭكۈردە ئانچە تۇرمايدۇ. ناگان - ناگاندا بىر ياغدىغان بۇنداق يامغۇرغا ئۇمۇ تەشنا. ھازىر باللىرىنى ئەگەشتۈرۈپ ئوت - چۆپلەر ئارىسىدا يۇيۇنۇۋاتقاندۇ بەلكىم...

— يېنىمدىلا يىلان كۈشۈلداۋاتقاندەك بىلىنىپ كېتىۋاتىدۇ، — دېدى مەشرەپ ۋەھىمە چېكىپ.

— ھېچ ۋەقەسى يوق، — دېدى زاقان ۋە سىرتتا شارقىراپ يېغىۋاتقان يامغۇرنىڭ ئاۋازىغا قۇلاق سېلىپ تۇرۇپ داۋام قىلدى، — بىر قېتىم مۇشۇ ئۆڭكۈردىغۇ دەيمەن. بوراندىن پاناھلىنىپ بۇ يەرگە ئەمدىلا كىرىشىمگە، ئالاھازەل كېچىك بالىنىڭ بىلىكىدەك بىر يىلان گەجگەمدىن ئۆرلەپ بوينۇمغا ياماشتى. تاشتەك قېتىپ تۇرۇۋېدىم، كاساپەت كۈش - كۈش ئاۋاز چىقىرىپ، خۇددى ئۆز ئۇۋىسىغا كىرگەندەك، بوينۇمدىن سىيرىلىپ قوينۇمغا كىردى، قورسىقىمنىڭ ئۈستىدە ئازراق ئۇخلىۋالدىمكىن، بىر پەس كېرىلىپ - يېغىلىپ ياتقاندىن

كېيىن، ئىشتىنىمىنىڭ پۇچقىقىدىن چىقىپ كەتتى. يىلان غەلىتە نەرسە، چېقىلمىغانغا ھەرگىز چېقىلمايدۇ...

بۇ گەپنى ئاڭلاپ، ھەممەيلەننىڭ تېنى شۇركۈندى. شۇنىڭدىن كېيىن ھېچكىمنىڭ كۆزىگە ئۇيقۇ كىرمىدى.

ئەمەت يىلان ۋەسۋەسىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈنمىكىن ياكى تۇيۇقسىز راشىدىن ئەپەندىنى ياد ئېتىپ قالدىمۇ، بىر خىل ئويچانلىق بىلەن زاقاندىن سورىدى:

— زاقان ئاكا، سىز راشىدىن ئەپەندىمنى ئوبدان بىلمىدىكەنسىز، لېكىن سىز ئۇ كىشىنىڭ «راشىدىن ئوروس» دېگەن لەقىمىنىمۇ بىلەمسىز؟

— ياق، بۇنى ئاڭلىماپتىكەنمەن...

— راشىدىن ئەپەندىمنىڭ دەپ بېرىشچە، — دېدى ئەمەت، — بۇ لەقەمنى بىر قاچاق رۇس پولكوۋنىكى «ئون ئىككىنچى ئاپرىل سىياسى ئۆزگىرىشى» بولغان كېچىسى قويغانىكەن...

زاقان ئەمەتنىڭ سۆزىنى بىردىنلا بۆلۈۋەتتى:

— «ئون ئىككىنچى ئاپرىل ئۆزگىرىشى»؟... نېمە «ئون ئىككىنچى ئاپرىل ئۆزگىرىشى» كەن !... غەلىتە گەپ، — زاقان شۇ گەپنى دەپ بىر پەس تىمتاس بولۇپ كەتتى، بىرنېمىدىن ئەلەم چەككەندەك ئېغىر پۇشۇلدىدى، ئاندىن، گويا ئۆز - ئۆزىگە سۆزلىگەندەك، بىر خىل مەسخىرىلىك ئاۋازدا سۆزلەپ كەتتى — سىلەر نېمىنى بىلىسىلەر؟ ھېچنېمىنى ! چىڭ خانىدانلىقىنىڭ ئاخىرقى مەزگىللىرىدە شىنجاڭ ئۆلكە قىلىپ قۇرۇلغاندىن تارتىپ، تاكى جۇمھۇرىيەت ھۆكۈمىتىنىڭ تۇنجى ۋەكىلى ياڭ جياڭجۇن ھەمدە ياڭ زېڭشىن، جىن شۇرېن، شېڭ شىسەيگىچە ھېچكىم ۋە ھېچبىر ھەرىكەت «ئون ئىككىنچى ئاپرىل سىياسىي ئۆزگىرىشى» دەك ئالاھىدە مەنىگە ۋە ئالدامچىلىق خاراكتېرىگە ئىگە بولغان ئەمەس. ئەلۋەتتە، ياڭ زېڭشىن ئۆزىنىڭ يىگىرمە يىلغا يېقىن سوزۇلغان ھۆكۈمرانلىقىدا، يەنى 1928 - يىل 7 -

ئاينىڭ 7 ـ كۈنى ئۆزىنىڭ ھەربىي ئىشلار نازىرى پەن ياۋنيەن تەرىپىدىن ئېتىپ ئۆلتۈرۈلگەنگە قەدەر، بىز شىنجاڭدىكى ئۇيغۇر، قازاق، قىرغىز، موڭغۇل، خەنزۇ خەلقلىرى گويا بۆشۈكتىكى بالا، ياڭ زېڭشىن بولسا بۆشۈك تەۋرەتكۈچى ئانا بولۇپ كەلگەن، ئۇنىڭ ھەممە قابىلىيىتى، زېھنىي كۈچى بىزنى ئۇخلىتىش ۋە ئۇخلىتىش دورىسى تەييارلاش بىلەن ئۆتكەن، ئۇ خەقنىڭ ئويغىنىپ كېتىشىدىن بەكمۇ قورقاتتى. پەن ياۋنيەن بولسا ياڭ زېڭشىننىڭ بۇ ئۇسۇلى ئەمدى كارغا كەلمەيدۇ، شىنجاڭ بىر پارچە گۆش، ئۇنى كىم قولىغا ئالسا، شۇنىڭ ئېزىقىدا بولىدۇ، دەپ ئۇنى ئېتىۋەتكەنىدى. بىراق، ياڭ زېڭشىننىڭ، ئىچكى ئىشلار نازىرى جىن شۇرېن بۇ «تامغا» ماڭا مەنسۇپ بولۇشى كېرەك، دەپ ئۇنى قانۇنىي يول بىلەن قولغا ئېلىشقا ئاللىقاچان تەييارلىنىپ يۈرگەنىدى. پەن ياۋنيەننىڭ ياڭ زېڭشىننى ھاپىلا ـ شاپىلا بىر پاي ئوق بىلەنلا جايلىۋېتىشى جىن شۇرېننىڭ تامغىنى قولغا ئېلىش ۋاقتىنى قىسقارتتى، جىددىي تەدبىر قوللىنىش پۈرسىتىنى يارىتتى. شۇڭا ئۇ شۇ كۈنلا پەن ياۋنيەن ياڭ زېڭشىننىڭ ئىشخانىسىدا تامغىنى ئىزدەپ يۈرگەندە، كەينىدىن باستۇرۇپ كىرىپ، ئۇنى ئېتىپ تاشلاپ، ھېچبىر قارشىلىقسىزلا تەختكە چىقتى. چوڭ ـ كىچىك ئەمەلدارلارنى يېنىغا تارتىپ، ھەركىمنىڭ ئىشتىھاسىغا بېقىپ بىر پارچىدىن گۆش تەقسىم قىلىپ بېرىپ، مەركەزگە تېلېگرامما يوللاپ، رەئىس بولۇۋالدى...

بۇ مۇشۇنداق تارىخ. لېكىن، جىن شۇرېن ئەمەل تەقسىم قىلىشقا ئۇستا بولغىنى بىلەن، بۆشۈك تەۋرىتىشكە ئۇستا ئەمەس ئىدى. زامانىنىڭ رايىغا بېقىپ بەزى ئىشلارنى ــ تاشيول ياساش، توقۇمىچىلىق فابرىكىسى قۇرۇش، سوۋېتتىن ئاپتوموبىل، گېرمانىيىدىن يول چىڭداش ماشىنىسى سېتىۋېلىش ۋە چەت ئەلگە ئوقۇغۇچى چىقىرىشقا ئوخشاش ئىشلارنى قىلغان بولسىمۇ، لېكىن شىنجاڭدىكى ئاساسىي ئاممىا ــ دېھقانلارنىڭ

یەر مەسلەسىنى ھەل قىلىش ئۈنۈك خىيالىغا كىرىپ چىقمىدى. شۇڭا، ئۇ تەختكە چىقىپ ئۇچ يىل بولا ـ بولمايلا، يەنى 1931 ـ يىل ئەتىيازدا قۇمۇل دېھقانلىرىنىڭ قۇمۇل ۋاڭنىڭ زۇلۇمىغا قارشى قوزغىلىڭى پارتلىدى، كېيىن بۇ ۋەقە پۈتۈن شىنجاڭنى قاپلاپ، ئەمەلىيەتتە، جىن شۇرېننى تەختتىن چۈشۈردى، شېڭ شىسەينى تەختكە چىقاردى...

ـــ شۇ چاغدا سىز ئۇرۇمچىدىمىدىڭىز؟ ـــ سورىدى ئەمەت.

ـــ ياق، نەدىكىنى ئۇرۇمچىدە بولمەن، ـــ زاقان داۋام قىلىپ دېدى، ـــ بۇ ۋەقەلەر بولۇۋاتقاندا، مەن تەقدىرنىڭ قىزىقتۇرۇشى بىلەن باركۆلدىن نەنجىڭغا بېرىپ ئوقۇۋاتقان بىردىنبىر قازاق ئوقۇغۇچى ئىدىم. شېڭ شىسەي تەختكە چىقىش بىلەنلا، مەن ئۇرۇمچىگە كەلدىم. ئۇ كەمدە مەن ئۇنىڭغا قالتىس ئەقىدە قىلغان، يېڭى تۈرمۇش ياراتقۇچى دەپ سەجدە قىلاتتىم. كېيىن بىز چىقىشالماي قالدۇق، ئۇنىڭ گېپى بىلەن ھەربىرى بىردەك بولمىدى، مۇستەقىل پادىشاھ بولۇۋالدى، لەۋزىدىن يېنىۋالدى، يانچۇقىنى ئالتۇن ـ كۈمۈش بىلەن تولدۇرۇشقا كىرىشىپ كەتتى، قىلىچى بارغانچە قانلىشىپ كەتتى... نېمە دېگۈلۈك، مېنىڭ گېپىم ئوچۇق ـ دە. دەيدىغىنىمنى دەپ تۈردۇم. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئەتىۋارلىق خىزمەتچىسىدىن كۆزىگە قادالغان تىكەنگە ئايلاندىم...

ـــ زاقان ئاكا، ـــ دېدى مۇھەممەدجان قىزىقسىنىپ، ـــ بىر نەرسىنى چۈشەنمىدىم، سىز تۈرمىدىن قاچقاندا، باركۆلگە كەتمەي، بۇ جاڭگالغا كىرىۋالغىنىڭىزدىكى مەنە نېمە؟

ـــ ئۇلار مېنىڭ باركۆللۈك ئىكەنلىكىمنى بىلمىدۇ ـ دە، ـــ دېدى زاقان، ـــ شۇڭا مەن يولنى شەرققە ئەمەس، غەربكە ئالدىم. بۇ يەردىمۇ مېنىڭ قېرىنداشلىرىم بارغۇ...

شۇنىڭدىن كېيىن زاقانمۇ، ئەمەتلەرمۇ خېلىغىچە جىمىپ كەتتى. ئەمەت گەپ تېشىپ سورىدى:

ـــ ئەمدى نېمە قىلماقچىسىز، ئۆمرىڭىز مۇشۇ جاڭگالدا

ئۆتۈۋەرمەس؟

— بىلمەيمەن، — دېدى زاقان ۋە ئېغىر ئۇھسىنىدى، — بىلمەيمەن. ئىشقىلىپ بىر نېمىنى ئىزدەپ يۈرىمەن. ئادالەتنى، ھەققانىيەتنى سېغىنىمەن. تاپالمىدىم. بۇ ئەتراپتا نۇرغۇن قېرىنداشلىرىم، دوستلىرىم بار. ئۇلارمۇ شۇنى دېيىشىدۇ، لېكىن تۈزۈك بىر يول تاپالمىدۇق. مەن نەنجىڭدا ئوقۇۋاتقاندا، بەزىبىر كىشىلەر بىلەن سىرداشقان. ئۇلار ئاجايىپ قورقماس كىشىلەر ئىدى، مەۋجۇت ئىجتىمائىي تۈزۈمگە چىش - تىرنىقى بىلەن ئۆچ ئىدى. بىر خەنزۇ ساۋاقدىشىم، «گومىنداڭ سۇنىڭ ئۇستىدىكى كۆپۈك، سۇنىڭ ئاستىدا ھەربىكەت قىلىۋاتقىنى گۇڭچەندىڭ. جۇڭگونى قۇتقۇزسا، شۇ گۇڭچەندىڭ قۇتقۇزالايدۇ» دېگەنتى. كېيىن ئاڭلىسام، گۇڭچەندىڭ كىشىلىرىنىڭ ھەممىسى يەنئەنگە يىغىلىپتۇدەك، زەبەردەس دېھقان ياشلىرىدىن ئەسكىرىي قوشۇن قۇرۇپ، چوڭ ئىشلارنى تەۋرىتىۋېتىپتۇدەك. دېھقانلارنىڭ يەر مەسىلىسىنىمۇ، مىللىي - ئىجتىمائىي تەڭسىزلىكنىمۇ ھەل قىلغانمىش... بەزىدە ئۇمىدلىنىپ ئاشۇ يەنئەنگە كۆز تىكىمەن...

يامغۇر توختاپ، تاڭ سۈزۈلدى. يېشىل تەبىئەت يۇيۇنۇپ چىرايلىق بولۇپ كەتكەندى. زاقان بىرىنچى بولۇپ، روھلانغان ھالدا تاش ئۆڭكۇرنىڭ سىرتىغا چىقتى:

— قانداق چىرايلىق، گۈزەل دۇنيا ! ئۇنىڭ قوينى قانداق كەڭ، پىنھان، مېھىر - شەپقەتلىك. نېمىدېگەن مىننەتسىز، پاك، بىغۇبار - ھە ! مېنى غەمدىن خالاس قىلغانمۇ، ماڭا ئۇمىد بەخش ئەتكەنمۇ، مېنى قاناتلاندۇرغانمۇ مۇشۇ ئېسىل تەبىئەت ! رەھمەت ئۇنىڭغا !... قېنى، ئۇكىلار، يولغا چىقايلى. مەن سىلەرنى سېغىنىپ ئاتىغا ئۇچراشتۇرغاندىن كېيىن، دەرھال ئۆز ماكانىمغا قايتىشىم كېرەك. مېنى ئۇ يەردە دوستلىرىم كۈتىدۇ...

ئۇلار تاغ بېغىرلاپ يولغا چىقتى.

ئېھ، جۇڭغارىيە !...

ناۋادا، سىز تەكرىتىغىنىڭ ئۇستىگە چىقىپ، شىمالغا — كۈل رەڭ ئەجدىھادەك سوزۇلۇپ ياتقان چىڭغىس تېغىنىڭ باغرىغا نەزەر تاشلىسىڭىز، غەربتە زامىر تېغىدىن شەرقتە قارامايغىچە ئىككى مىڭ چاقىرىمچە ئۇزۇنلۇققا سوزۇلغان بىپايان جۇڭغارىيە گوياكى تىنىمسىز دولقۇنلىنىپ تۇرغان دېڭىزدەك، ئۇزلۇكسىز مەۋج ئۇرۇپ تۇرغان بىر ھالەتتە كۆز ئالدىڭىزدا نامايان بولىدۇ.

بىراق، بۇ دېڭىزنىڭ بۇزغۇنلىنىپ تۇرغان سۈيىمۇ، يالتىرىغان يېشىل كۆرۈنۈشلىرىمۇ يوق، پەقەت ئېگىز - پەس كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان دولقۇنلىرىلا بار. گەرچە بۇ دولقۇنلار شۇ تاپتا بىر ئىزدا قېتىپ قالغاندەك كۆرۈنسىمۇ، لېكىن بۇ ھال ئۇ يەردە ھاياتلىق يوقلۇقتىن دېرەك بەرمەيدۇ. رەڭگارەڭ تاش - شېغىللىقلار، شور - قۇملۇقلار، كالتە تاغ - دۆمبەلچىلەر، قارامتۇل تۆپىلىكلەر بىلەن بىرلىكتە، قەدىمىي توغراقلىقلار، يۇلغۇن - سۆكسۆكلۈكلەر، يېكەن - قومۇشلۇقلار، گۈل - گىياھلىقلار ھەممە يەرنى قاپلاپ تۇرىدۇ. كېيىك - جەرەن، تۈلكە، توشقان، قارىقۇيرۇق ياۋا ئۆچكىلەر ھەردەم مال پادىسىدەك يامراپ چېپىشىپ يۈرىدۇ. بۆرە، توڭگۇز، قاپلان، ئېيىقلارچۇ... ناخشىچى بۈلبۈل، چۆل قۇشقىچى، تۆمۈرتۇمشۇق، سېغىزخان، كۆكۈيۇن، پاشا... ھەممىسى بار، بىراق ئادەم كەم، بەلكى يوق...

زاقان كېتىۋېتىپ مۇشۇلار توغرۇلۇق سۆزلەپ بەردى.

سەپەرنىڭ ئۇچىنچى كۈنى چاشگاھ ۋاقتى بىلەن ئۇلار چوڭ ئورمانلىقتىن باش چىقىرىپ، پاكار بىر تاغنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى.

تاغنىڭ گەۋدىسى تاشمۇ، سېرىق توپىمۇ ئەمەس. ئۇنىڭدا نە يەلپۇنۇپ تۇرغان گۈل - گىياھ، نە ئوت - چۆپ يوق. قارا سۇر ۋە قوڭۇر رەڭلىك بۇ تاغ شۇ تاپتا، ئەتىگەنلىك قۇياش نۇرىدا مىس رەڭگىدە پارقىراپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭدىن چۈچۈمەل بىر پۇراقنىڭ تارقىلىپ تۇرغانلىقىنى ھەممەيلەن سېزىشتى. زاقان

تاغنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ:

ــ مانا، سىلىم ئاتىنىڭ دەرگاھىغا يېتىپ كەلدۇق، قاراماي تېغى، ــ دېدى.

ئەمەتلەر زاقانغا ئەگىشىپ يان بېغىرلاپ تاغقا كۆتۈرۈلدى.

قاراماي تېغىنىڭ قىيپاش يۈزىدىن تۆۋەنگە قارىتىپ قاتار تىزىلغان ماي چەككىلەش كۆلچەكلىرى، سۇنى چىقىرىۋېتىش قۇرۇلمىلىرىنى؛ قاپقارا پارقىراق ماي قاچىلانغان ئالاھىدە كۆل، ماي توشقۇزۇپ قويۇلغان نۇرغۇن قاپاق، چېلەك، باك ـ تۇڭ، قاراماي بىلەن سېغىز ئارىلاشتۇرۇلۇپ سىلىق سۇۋالغان ئۆي، ئىسكىلات، ئېغىل ـ قوتانىنى؛ بىر چەتكە تاشلاپ قويۇلغان ياريار ھارۋىنى؛ قاپقان، تاپانتۇزاق ئوخشاش ياغاچ، تۆمۈردىن ياسالغان ئوۋچىلىق سايمانلىرىنى؛ كەكە، پالتا، گۇرجەك، ئارغامچا ۋە بۆرە، تۈلكە، جەرەن تېرىلىرىنى؛ ئوتلاپ يۈرگەن قېرى ئېشەك، غەلىتە مۇڭگۈزلۈك سېغىن ئۆچكە، قولغا ئۆگەنگەن ئەركە توشقانلارنى؛ ئەڭ ئاخىرىدا، تاغ تۆپىسىدە تىنىق قارا ئەينەكتەك يالتىراپ ـ كۆپۈكلىنىپ تۇرغان مۆجىزىلىك ماي بۇلاقلىرىنى كۆرۈشتى...

ــ ئەقىدە ــ ئويۇن گەپ ئەمەس، ــ دېدى زاقان ئەمەتكە قاراپ، ــ سىلىم ئاتا سىلەر كۆرۈۋاتقان بۇ نەرسىلەرنى بىنا قىلىش ئۈچۈن ئوتتۇز يىل قان ـ تەر ئاققۇزغان...

شۇ پەيتتە، ماي سۇۋاق ئۆينىڭ ئىشىكى ئېچىلدى. ئۆيدىن ئاپئاق ساقاللىق بىر مويسىپىت كىشى بېشىنى چىقاردى. ئۇنىڭ بېشىدا دوپپا، ئۇستىدە چەكمەن تون، پۇتىدا ئۆتۈك بار ئىدى.

ئەمەت بىر قاراپلا، ئۇنىڭ چىرايىدىن كۆرۈلمىگەن بىر خىل مىسكىن ـ مۇلايىملىقنى، پاك ـ سەمىمىيلىكنى كۆرگەندەك بولدى.

زاقان ئالدىراپ ئالدىغا بېرىپ ئۇنىڭ ئىككى قولىنى تۇتتى:

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، سىلىم ئاتا، ياخشى تۇرۇۋاتامسىز؟ بىز سىزنى يوقلاپ كەلدۇق، ــ دېدى.

سېلىم بوۋا زاقاننىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇپ تۇرۇپ دېدى:

ــ يوقلاپ كەلدۇق؟... سەن زاقان باتۇر ئەمەسمۇ !... مەن كۇن، ئاينى ساناپ تۇردۇم. توپتوغرا بىر يىل بولدى، بۇ تەرەپكە ئۆتمىدىڭ، مېنى ئۇنتۇپ قالدىڭ...

ــ ئۇنتۇپ قالمىدىم، ــ دېدى زاقان ۋە ئەمەتلەرگە قاراپ قويدى، ــ قارىڭە، مەن سىزگە قانداق ياخشى يىگىتلەرنى باشلاپ كەلدىم...

زاقان ئەمەتلەرنى بىر ـ بىرلەپ سېلىم بوۋىغا تونۇشتۇردى. سېلىم بوۋاي سىنچى كۆزلىرى بىلەن يىگىتلەرگە بىر قۇر سەپسالغاندىن كېيىن، ئۇلارنى بىر ـ بىرلەپ باغرىغا بېسىپ، پېشانىسىدىن سۆيدى، ئۆيگە باشلىدى. كىگىز ـ پالاس، كېيىك ـ تۇلكە تېرىلىرى سېلىنغان گەمە ئۆي خېلىلا سەرەمجان ئىدى. بوۋاي مېھمانلارنىڭ قولىغا سۇ بېرىپ، ئالدىغا داستىخان يايدى. ئۇلارنى چاي ئىچىشكە، قېتىپ كەتكەن كۆمەچ، ئىرىمچىك، پىشىشىق سوغۇق گۆشلەرگە ئېغىز تېگىشكە زورلىدى. قازانغا جەرەن گۆشىنى بېسىپ، ئوچاقتا سۆكسۆك كەسلەندىلىرىنى تاشلىدى. گۆش پىشقۇچە، بوۋاي تۇرۇپ مۇڭلىنىپ، تۇرۇپ ياش يىگىتتەك روھلىنىپ، ئۆز ئىگىلىكى، ماي بۇلاقلىرى، كېيىنكى تىرىكچىلىكى توغرىسىدا سۆزلەپ بەردى. ھەربىر ئېغىز سۆزىدە ئادەمنى، ئادەمزاتنى سېغىنغان قەلبى ئۇزلۇكسىز دولقۇنلىنىپ تۇراتتى.

سېلىم بوۋىنىڭ جەرەن گۆشىنى پىشۇرۇش ئۇسۇلى ئۆزگىچە ئىدى، تەمى ئۇزاققىچە تىلدىن كەتمەيتتى. زاقان غىزادىن كېيىن دۇئا قىلىپ ئورنىدىن تۇردى:

ــ ئەمدى، سېلىم ئاتا، ماڭا رۇخسەت قىلىڭ، مەن كېتىشىم كېرەك، ئالدىرايمەن...

سېلىم بوۋا زاقانغا مېھرىبانلىق بىلەن قارىدى:

ــ مەن بىلىمەن. سېنىڭ ئويلايدىغىنىڭ كۆپ. بىر يەردە تۇرالمايسەن. لېكىن پېقىرنى ئۇنتۇپ قالمىغىن...

ئەمەتلەر زاقاننى تاكى چوڭ ئورمانلىقنىڭ بويىغىچە بېرىپ ئۇزاتتى، بىر - بىرىدىن ئايرىلىشقا قىيالمىغاندەك، قۇچاقلىشىپ خوشلاشتى:

— كۆرۈشكىچە ئامان بولۇڭلار، ئۆكىلىرىم...

— كۆرۈشكىچە ئامان بولۇڭ، زاقان ئاكا...

مەشرەپ سېلىم بوۋىنى بىر كۆرۈپلا، ئۆز خىيالىدا ئالدانغانلىقىنى، زاقان باتۇرنىڭ دېگىنى توغرا ئىكەنلىكىنى سەزگەن، سىڭلىسى نۇرسىمان توغرىسىدىكى يىپ ئۇچىنىڭ بىردىنلا ئۇزۇلگەنلىكىدىن كۆڭلى يېرىم بولغاندى.

بىراق، كەچتە مۇھەممەدجاننىڭ تەلىپى بويىچە، سېلىم بوۋا سۆزلەپ بەرگەن «مۇھەببەت سەرگۈزەشتىسى» مەشرەپنى ئاجايىپ تارتىملىق خىياللارغا، بۇ ئالەمنىڭ غەلىتە سىرلىرى توغرىسىدىكى ئاچچىق تەسىراتقا غەرق قىلىۋەتتى...

سېلىم بوۋىنىڭ ھېكايىسى.....

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئۇچىنچى باب

ئاھ، مۇھەببەت

ئېيىق تاپىنىدەك كۇچلۇك پەنجە ئوت چاچرىتىپ تەستىكىگە ئۇرۇلغاندا، بىر تېرە، بىر سۆڭەك، كۆزلىرى قورقۇنچتىن پارقىراپ كەتكەن ئون بەش ياشلىق گۆدەك بالا تال چۈشتەك تولغىنىپ ئوڭدىسىغا ئۇچۇپ چۈشتى.

ــ غوجام، رەھىم قىلسىلا، يېتىم بالا ئەمەسمۇ...

ــ يېتىم بالا؟ !... «يېتىمنىڭ قارنى يەتتە» دېگىنى شۇكەن ـ ده ! مەن ئۇنىڭ باغدىن بىر تال بېھى ئۇزگىنىنى كۆردۈم.

ــ خەپ، بالىلىق قىپتۇ. مەن ئۇنىڭغا ئېيتاي، باغقا كىرمىسۇن.

ــ باغقا يەنە پۈت تىقىدىغان بولسا، ئۇنىڭ بوينىنى ئۇزۇۋېتىمەن !...

ــ ئۇ بەڭگۇاش ئەمەس، گەپ ئاڭلايدۇ...

ــ ھە، ئېيتە، راۋابنى ئۇنىڭغا كىم ئېلىپ بەردى؟

ــ بىز يىللىقچىلار پۇل يىغىش قىلىپ ئېلىپ بەرگەن...

ــ ھىم... راۋاب چالىمەن دەپ ئىشنى ئوبدان قىلمىسا، مەن ئۇنىڭغا كۆرسىتىمەن ! سەمەر، سەنمۇ قۇلىقىڭنىڭ توپىسىنى قېقىۋېتىپ ئاڭلا. مېنىڭ ئۆيۈم يېتىم ـ يېتىمەكلەر ئۇچۇن خانىقانىڭ داش قازىنى ئەمەس جۇمۇ !... ماڭ، كۆزۈمدىن يوقال !...

سەمەراخۇن يېزا ئاقساقىلى ــ خوجا يۈزبېشىغا بېشىنى ئېگىپ تەزىم قىلدى، ئاندىن ئوڭ مەڭزىدە بەش بارماقنىڭ ئىزى بۆرتۇپ چىقىقان سېلىمنىڭ قولىدىن يېتىلەپ، ئۇنى ئۆز ھۇجرىسىغا ئاچىقىپ كەتتى.

— بېھىنى ئۇزگەنمىدىڭ؟ — سورىدى سەمەراخۇن ھۇجرىغا كىرگەندىن كېيىن سېلىمدىن.

— ئۇزگەن، — دېدى سېلىم بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، — ھۇسەينەم ئاكام ئىككى كۈن بولدى بىتاپ، ھېچنېمە يېمىدى. كۆڭلۈڭ نېمە تارتىدۇ دېسەم، «ئاچچىق - چۈچۈك بىرنېمە» دېگەنتى. بېھىنى شۇنىڭغا ئۇزگەن...

— ماۋۇ ئىشنى قايلاڭ !... ھۇسەينەم بىتاپ بولۇپ قاپتۇمۇ؟ ئۇ ھازىر نەدە؟...

— جۇۋازخانىدا ياتىدۇ...

ھۇسەينەمنىڭ ئاغرىپ قالغانلىقىنى ئاڭلاپ، سەمەراخۇن ئالدىراپ جۇۋازخانا تەرەپكە ماڭدى.

1880 - يىللارنىڭ كېيىنكى يېرىمىدا، «قەشقەر تەزكىرىسى» دە خاتىرىلەنگەن، تۇمەن دەريا سىنىڭ ئىككى قاسىنىدا قىرغىن ئاپىتىدەك يامراپ تارقالغان يۇقۇملۇق كېزىك تۇپەيلىدىن ئون مىڭلىغان قوۋم - قېرىنداش، ئەر - خوتۇن، ئانا - بالىلار بىر - بىرىدىن ۋاقىتسىز جۇدا بولدى. ئەجەل سىرتىمىقىدىن قۇتۇلۇپ قالغان سېلىم ئۇزاق بىر مەزگىل تىغدەك جېنىنى ئېلىپ، كىشىلەرنىڭ ئىشكىدە بويۇن قىسىپ، تېنەپ - تەمتىرەپ سەرگەردان بولۇپ يۇرگەندىن كېيىن، تەقدىرنىڭ قولى ئۇنى ئاتۇش تېغىنىڭ شىمالىدىن تۇمەن دەريا سىنىڭ يۇقىرى تەرىپىدىكى مۇچ يېزىسىغا — يېزا ئاقساقىلى خوجا يۇزبېشىنىڭ مال قوتىنىغا ئەكېلىپ تاشلىغانىدى.

ئەلۋەتتە، بۇ يەردە ئۇنى سەمەراخۇن، ھۇسەينەملەر بىرىنچى بولۇپ ئۆز قوينىغا ئالدى.

سېلىم رەڭگىرويى تۇزۇك، تەندۇرۇس، ئىشچان، زېرەك بالا ئىدى. ئۇزاق ئۆتمەي يەنە ئۇنىڭ چاقچۇق، نەي، ساپايى، راۋاب چالالايدىغانلىقى، ناخشا ئېيتىشقا زوقمەن ئىكەنلىكى مەلۇم بولدى. بۇ ھال يۇزبېشى قورۇسىدىكى چاكار - يىللىقچىلارنى بەكمۇ خۇشال قىلدى. شۇ ۋەجىدىن ئۇلار سېلىمنىڭ خۇش ناۋا

ناخشىسىغا ھېرىس بولۇپ، پۈل يىغىش قىلىپ، ئۇنىڭغا نەقىشلىك راۋابتىن بىرنى ئېلىپ بەرگەنىدى. سېلىم كۈندۈزى چاكار ئاكىلىرى بىلەن ئېتىز - ئېرىقتا ئىشلىسە، كەچقۇرۇنلىرى راۋابنى قولىغا ئېلىپ، مۇڭلۇق ناخشىلىرى بىلەن ئۇلارغا دىلكەشلىك قىلاتتى.

سېلىمنىڭ يۈرەكنى تىترىتىدىغان شوخ راۋابى، كىشىنى سۆيۈندۈرىدىغان يېقىملىق ناخشىسى پاتلا پۈتۈن يېزىدا شۆھرەت تاپتى. بۇنىڭدىن پەقەت يېزا ئاقساقىللا نارازى ئىدى.

ھېكايىنىڭ ئۆزىگە كېلەيلى:

يېزا ئاقساقىلىنىڭ رەسىدە بولۇپ قالغان قىزى بار ئىدى. قىز گۈزەل ۋە كەمتەر بولۇپ، دادىسى ئۆيدە بولمىغان چاغلاردا چوڭ قورۇدىن ئاستاغىنا چىقىپ، چاكار - يىللىقچىلارنىڭ ھۇجرىلىرىغا كىرەتتى، جۈۋاز چۆرۈۋاتقان، مالغا ئوت - چۆپ تاشلاۋاتقان، جاددىدا بېدە توغراۋاتقان يىگىتلەرنىڭ قېشىغا كېلەتتى. ئۇلارنىڭ ئۆزئارا قىلىشقان گەپ - سۆز، چاقچاقلىرىنى زوقلىنىپ ئاڭلاپ، ئۇلار بىلەن تەڭ كۈلۈشەتتى، بالىلىرىنى ئەركىلىتىپ ئوينايتتى، بالىلارمۇ ئۇنىڭدىن ياتسىرىمايتتى.

ئىشلەمچىلەر بۇ قىزنى ياقتۇرۇپ، «ئاي خېنىم»، «ئاي قىز» دەپ ئاتىشاتتى. ئەمما ئۇ ئۆزىنى ئەسلىدە قويۇلغىنى بويىچە «ئايگۈل» دەپ ئاتاشنى ئۈمىد قىلاتتى.

ئايگۈل چاكار يىگىتلەر بىلەن ئارىلاشقان چاغلاردا، كۆپىنچە بىر ئامال قىلىپ سېلىمنىڭ يېنىغا كېلىشكە ئىنتىلەتتى. ئۇنىڭ ئىش - ھەرىكەتلىرىگە زەن قويىاتتى، لېكىن ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىمايتتى، گەپمۇ قىلمايتتى. سېلىم شوخلۇق قىلىپ ئېغىز ئاچسا، قىز ئاغزىنى پەنجىسىنىڭ كەينى بىلەن يېپىپ، پىسكىكىدە كۈلۈپ قويۇپ ئىتتىك كېتىپ قالاتتى.

لېكىن، سېلىم كەچقۇرۇنلىرى خاماندا، قوغۇنلۇقنىڭ ساتمىسىدا ياكى سۇ تۇتۇۋاتقىنىدا بېشىدا راۋاب چېلىپ،

مۇڭلۇق ناخشىلارنى ئېيتسا، ئايگۈل ھەمىشە تال بېدىشلىك شىپاڭنىڭ تۇۋرۇكىگە يۆلىنىپ تۇرۇپ ياكى پۈتىغا كېسەك قويۇپ باغنىڭ شورىسىدىن بېشىنى چىقىرىپ، ئۇنىڭ ناخشىلىرىنى ئاڭلاپ قانمايتتى، كۆزلىرىدىن تارام - تارام ياش تۆكۈپ ھەسرەت چېكەتتى.

قىزنىڭ بۇ ھالىتىنى پەقەت يۇزبېشى قورۇسىدىكى خىزمەتكار ئايالالارلا سېزەتتى ۋە ئۇنىڭغا ھېسداشلىق قىلاتتى.

سېلىم بىلەن ئايگۈل شۇ يوسۇندا يېقىنلىشىپ، ئەقىدە قىلىشىپ، بىر - بىرىگە مۇھەببەت قويۇشتى. كۈندۈزلىرى تونۇشماس بولۇۋېلىپ، كېچىلىرى پىنھان يەردە ئۆزلىرىنىڭ يۇرەك سۆزلىرىنى ئىزھار قىلىشتى. ئۇلارنىڭ گۈلخان بولۇپ يانغان ئىشق - مۇھەببىتىگە كۆپىنچە ئاسماندا ئاي، زېمىندا خۇش پۇراقلىق خىلۋەت جىگدىلىك گۈۋاھ ئىدى...

باينىڭ قىزى بىلەن چاكار يىگىتنىڭ «ئاشىق - مەشۇق» بولۇشقىنىغا سېلىمنىڭ يىللىقچى ئاكىلىرى بىلەن دېدەك ئايالالار زوقلىنىپ، ئۇلارغا كۆڭىلىدە بەخت تىلەشكەن بولسىمۇ، لېكىن سەمەراخۇن بىلەن ھۇسەينەم بۇ ئىشنىڭ ئاقىۋىتىدىن ئەنسىرەپ ئىچىگە تىنىپ يۇردى. چۈنكى يېزا ئاقساقىلىنىڭ ئۆزىنىڭ ئەتىۋارلىق قىزىنى چاكار يىگىت سېلىمغا بېرىشىگە ئۇلارنىڭ كۆزى يەتمەيتتى ۋە بۇ «مۇھەببەت سەۋداسى» نىڭ ھامان بىر كۈنى ئېچىنىشلىق پاجىئەگە ئايلىنىدىغانلىقىنى، ھازىر نېمە قىلغان بىلەنمۇ قىزدىن سېلىمنىڭ كۆڭلىنى قايتۇرۇش مۇمكىن ئەمەسلىكىنى ئويلاپ، نېمە قىلىشنى بىلمەي ئازابلىنىشتى.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، يېزا ئاقساقىلىنىڭ ئايگۈلنى يۇرت بېگىگە كېچىك خوتۇنلۇققا بەرمەكچى بولغانلىقى توغرىسىدا خەۋەر تارقالدى.

خوجا ئاقساقال بىر ناھىيىنىڭ يېرىمىغا دېگۈدەك ھۆكۈمرانلىق قىلىدىغان ئاتمىش ياشلىق بەگنى ئۆزىگە

كۆيئوغۇل قىلىۋېلىپ، بۇنىڭ بەدىلىگە كېلىدىغان ئابرۇي، ئىمتىيازدىن جاۋغايلىرى كېرىلىپ، ئەل - يۇرتنى ھاك - تاك قالدۇرغۇدەك چوڭ توي ئۆتكۈزۈش تەييارلىقىغا كىرىشتى ۋە شۇ كۈندىن ئېتىبارەن ئايگۈلنى تالا - تۈزگە چىقىشتىن چەكلىدى.

سېلىم بىلەن ئايگۈل ھىجران قايغۇسىغا پاتتى.

سېلىمنىڭ ئىشلەمچى ئاكىلىرى ئۇنىڭ ئوتقا چۈشكەن قىلدەك تولغىنىپ جۇدالىق زارىنى چېكىۋاتقانلىقىنى سېزىپ، «ئاشىق - مەشۇق» لارغا نىجاتلىق يولى ئىزدەشتى، بىئارام بولۇشتى.

ئەتە توي بولىدۇ دېگەن كۈنى كەچتە، سەمەراخۇن بىلەن ھۈسەينەم سېلىمنىڭ جىمجىتلىقىغا چۆككەن غېرىب ھۈجرىسىغا كىرىپ كەلدى:

— ئۇكام سېلىم، — دېدى ھۈسەينەم ئېغىر تىنىپ، — راست گېپىڭنى دە، سىلەرنىڭ بۇ ئىشىڭلارنىڭ بېغىشى چىڭمۇ؟

— ماڭا بۇ ئالەم ئەمدى ھارام، — دېدى سېلىم بېشىنى تۆۋەن سېلىپ.

— ئالدىرىما، گەپنى دەڭسەپ قىل، — دېدى سەمەراخۇن ئويچانلىق بىلەن كىچىككىنە كەكە ساقلىنى سىلاپ تۇرۇپ، — مەن بىر نەرسىنى سورايمەن. سەن بۇ بايىنىڭ خېنىم قىزىغا راستىنلا چىنپۇتەمسەن؟...

— ئايگۈل مېنى ئالدىمايدۇ...

سەمەراخۇن بىلەن ھۈسەينەم بىر - بىرىگە قارىشىۋېلىپ، ئازراق ئويلىنىپ تۇرۇشتى. كېيىن ھۈسەينەم ئېغىز ئاچتى:

— سەن ئەمدى قانداق قىلماقچى؟

— بىلمەيمەن.... بىز ئۇ دۇنيا - بۇ دۇنيالىق ئايرىلماسلىققا ۋەدىلەشكەن...

— ئۇنداق بولسا، — دېدى ھۈسەينەم، — بىز يىللىقچىلار مەسلىھەتمىزنى پىشۇرۇپ قويدۇق. سىلەر قېچىڭلار...

— قېچىڭلار؟ !...، — سېلىمنىڭ كۆزىدە تەئەججۈپ ئارىلاش

بىر خىل جۇرئەت ئىپادىسى تېشىغا تەپتى، ــ قېچىپ قۇتۇلۇپ كېتەلەرمىزمۇ؟...

سەمەراخۇن دېدى:

ــ بۇ زامانىدا كىم مۇرادىغا يەتكەن! ئوتتۇرىدا تېشىدا كۆيگەندىن ئىچىدە كۆيگەن تۇزۇك. سىلەرنىڭ ئىچ - پەش تارتىشىپ يۈرگىنىڭلار هامان بىر كۈنى ئاشكارا بولماي قالمايدۇ، ئاشكارا بولسىلا سىلەرگە ئۇۋال بولىدۇ، بەگ بىلەن يېزا ئاقساقىلى سىلەرنى تىرىك يەۋېتىشتىن يانمايدۇ، بۇنى مېنىڭ يۈرىكىم تۇيۇپ تۇرىدۇ. ئىلاج يوق، قېچىڭلار. تەۋەككۈل دەريانى سىلەرنى قۇتۇلدۇرۇپ قالسا ئەجەب ئەمەس...

شۇنداق قىلىپ، سېلىم بىلەن ئايگۈل قاچىدىغان بولدى ۋە شۇ كېچىسى ئەل - جاهان ئېغىر ئۇيقۇغا چۆككەندە، شەپە چىقارماي يۈرتتىن چىقىپ كەتتى.

ئۇلارنى هۇسەينەم تۇمەن دەريانى بويىغىچە ئۇزىتىپ قويدى...

سېلىم بىلەن ئايگۈل تۇمەن دەريانى بويىدا قەشقەرنىڭ تاغ سەهەرنى كۇتۇۋېلىشقان بولسىمۇ، لېكىن شەهەرگە كىرمىدى، چەت - ياقا يۈرت، خىلۋەت سەهەرالارنى كېزىپ، بىر ئاي بولاي دېگەندە قەدىمكى دولانغا ــ مەكتىكە يېتىپ كېلىشتى. ئۇلار يولغا چىقىش ئالدىدا، هۇسەينەم مەسلىهەت بېرىپ: «سىلەر يولنى دولانغا تارتىڭلار. دولان تىرىكچىلىكى رونىق تاپقان يەر، خەقلىرى مېهماندوست، تۇز، چىقىشقاق ۋە ئويۇنچى، غەزەل خۇمار كېلىدۇ. قولى ئىشلىق ئادەملەر ئۇ يەرگە ئاسانلا سىڭىشىپ كېتىدۇ. مۇراد - مەقسىتىڭلار هاسىل بولۇپ قالسا ئەجەب ئەمەس» دېگەنىدى.

سېلىم بىلەن ئايگۈل مەكتىكە يېتىپ كەلگەندە، دولان يېزىلىرىدا قىزىق ئورما باشلانغانىدى. شەهەرنىڭ كوچا - رەستىلىرى شاۋقۇنسىز، جىمجىت بولسىمۇ، لېكىن مەدىكار بازىرى چاپ - چاپ ئىدى. ئورغاق كۆتۈرۈۋالغان مەدىكار

ئورمىچىلار بىلەن بۇغدىيىنى يىغىۋېلىشقا ئالدىرىغان بايلار، يەر ئىگىلىرى قىزىق سودىلىشىپ توختام تۈزۈشۈۋاتاتتى.

سېلىم ئاز - تولا ئىش تېپىۋېلىش نىيىتىدە مەدىكار بازىرىنى ئايلاندى. مەدىكار بازىرىنىڭ چەكادىسى سېلىمنى نەغەم ھاجى دېگەن بايغا سايە قىلدى.

نەغەم ھاجى بوينى ئۇزۇن، تامدەك قارا ئات ئۇستىدە غادىيىپ ئولتۇرۇپ، كۈچ - ماغدۇرى ئۇرغۇپ تۇرغان سېلىمغا ۋە ئۇنىڭ كەينىدە تارتىنىپراق تۇرغان ئايگۈلگە نەزەر - بەزى كۆز يۈگۈرتتى - دە، ئۇلارنى يەنە بىرقانچە مەدىكار بىلەن قوشۇپ، ئۆزىنىڭ سەھرادىكى قورۇقىغا ئاچقىپ كەتتى.

سېلىم بۇ يەردە بىرەر ئاي كۈچەپ ئورما ئورۇپ، ئاز - تولا پۇل غەملىۋېلىشنى، ئاندىن قائىدە - يوسۇن بويىچە ئىككى ئادەمنى خالىس گۈۋاھ قىلىپ، بىرەر ئىنمامنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ، ئايگۈل بىلەن بولغان نىكاھ پاتىھەسىنى ئوقۇتۇۋېلىشنى كۆڭلىگە پۈككەنىدى.

بىراق، ئايگۈل بۇ يەرگە كېلىپ ئۇچىنچى كۈنىلا قارىغا ئېلىنغان كېيىكتەك چۆچۈپ بىئارام بولۇشقا باشلىدى.

نەغەم ھاجى شەھەرلىك باي بولۇپ، قورۇق ئۇنىڭ يازلىق سەيلىگاھى ئىدى. خوتۇن - بالىلىرى ئادەتتە ناھىيە بازىرىدىكى چوڭ ئۆيدە تۇراتتى ۋە مېۋە - چېۋە، قوغۇن - تاۋۇز راسا تۆكمە بولغان مەزگىلدىلا بۇ يەرگە كېلىپ، بىر - ئىككى ئاي تۇرۇپ سەيلە قىلىپ قايتىشاتتى. ھازىر يازلىق مېۋە - چېۋىنىڭ ئالدى چىققان بولسىمۇ، تېخى شاپتۇل، ئۈزۈم، قوغۇن، تاۋۇزنىڭ تۆكمە مەزگىلى بولمىغاچقا، قورۇقتا ئورتاقچى، يىللىقچى ۋە خىزمەتكار ئاياللاردىن باشقا كىشى يوق ئىدى.

سېلىم بۇ يەرگە كېلىپ قولىغا ئورغاق ئالغان كۈنىنىڭ ئەتىسىدىن باشلاپلا، ئايگۈل نەغەم ھاجىمنىڭ يەر تېگىدىن ئۆزىگە قادىلىپ قالغانلىقىنى سەزدى. باي ھەدىسىلا بىرەر باھانە تېپىپ، ئايگۈلنىڭ ئەتراپىنى چۆرگىلەپ نېرى كېتەلمەيتتى.

سېلىم بىلەن ئايگۈل ئورما ئورۇۋاتقان ئېتىزغا ئەتەي كېلىپ، قاپقارا بۇرۇتلىرىنى تولغاپ، شۆلگەيلىرىنى ئېقىتقان ھالدا ئاغزىنى تامشىپ، ئايگۈلگە خۇشامەت قىلىپ، سېلىمنى:

— يارايسەن، يىگىت، مۇشۇنداق كۈچەپ ئورما ئورىدىغان بولساڭ، ئىش ھەققىڭ جەزمەن ئىككى كىشىلىك بولىدۇ، ئىشلە، جىق پۇل تېپىۋال. سەندىن پۇلنى ئايمايمەن، — دەپ ماختايتتى.

كېيىن ئايگۈل ئۇنىڭ بىر ئامال قىلىپ سېلىمنى ئۆزىدىن چەتلەشتۈرۈۋاتقانلىقىنى، بىردەم ھارۋىدا ئۇنچە توشۇشقا، بىردەم بىراقتىكى ئورمىلىققا يالغۇز ئورما ئورۇشقا ئەۋەتىۋاتقانلىقىنى پەملىدى. سېلىم بولسا، ۋاقىتنى غەنىيمەت بىلىپ، جىقراق ئىشلەپ كۆپرەك پۇل غەملىۋېلىشنىڭ كويىغا چۈشكەچكە بۇنى سەزمىدى.

بىر كۈنى تاڭ سەھەردە نەغەم ھاجى ئورغاقلىرىنى كۆتۈرۈپ ئورمىلىققا ماڭغان سېلىم بىلەن ئايگۈلنى توختىتىۋالدى:

— ماۋۇ خانقىز ئېتىزغا بېرىپ ئورما ئورۇمىسۇن، — دېدى ئۇ سېلىمغا ئايگۈلنى كۆرسىتىپ، — ئۆيدە ئاش ـ تاماقنى قاراشسۇن، سەن ئۆزۈڭ بېرىۋەرگىن...

— ياق ! — دېدى ئايگۈل كېسىپلا، — كۆتۈرە ئىش بولغاندىكىن، ئىككىمىز تەڭ ئورۇپ تۈگىتىمىز.

— سىلەرنى قانداق ئىشقا سېلىش مېنىڭ ئىشىم، — دېدى نەغەم ھاجى، — مەن رەھىمدىل ئادەممەن، رەھىمىم كېلىۋاتىدۇ ـ دە. ئايال كىشىنى تومۇزدا ئورمىغا سېلىش ئوغۇل بالىچىلىققىمۇ، ئەھلى شەرىئەتكىمۇ دۇرۇس ئەمەس...

سېلىم نەغەم ھاجىنىڭ ھىممىتىدىن مىننەتدار بولدى. كۆڭلىدە، «دېمىسىمۇ ئايگۈلگە تەس بولدى، چىشىنى چىشلەپ ئىشلىگىنى بىلەن، قىزىق ئاپتاپتا تازىمۇ قىينىلىۋاتىدۇ، ئۆيدە ھەرھالدا ئىش يېنىك» دەپ ئويلىدى:

— شۇنداق بولسۇن، ماقۇل دەڭ، ئايگۈل، مەن ئىككى

كىشىلىك ھەقنى ئىككى كىشىلىك ئورما ئورۇپ ئالمەن...

سېلىم ئورغىقىنى كۆتۈرۈپ ئورمىلىققا كەتكەندىن كېيىن، نەغەم ھاجى ئايگۈلنىڭ ئەتراپىدا پىرقىراپ، قىلىق چىقىرىپ ھىجايدى:

— مەن بالدۇرلا بىلىپ - پەملەپ بولغان، خېنىم، — دېدى ئۇ، — سىلى جەزمەن بىر يالاڭتۆشنىڭ تاشلاندۇق سەرسان قىزى ئەمەس. ئورغاقتا زايە بولغان مامۇق قوللىرىغۇ بىر چەتتە تۇرۇپ تۇرسۇن، ھەممە ئېسىلزادىلىك رەڭگىرويلىرى ۋە نازاكەتلىرىدىن چىقىپ تۇرۇپتۇ، ئادەتلەنمىگەن گادايچە قوپاللىق، ناباب كىيىم، بىپەرۋالىق ھەرگىزمۇ ئۆزلىرىنى يوشۇرالماپتۇ... قانداق دېدىم، كۆزۈم بارمىكەن؟ دېسەم - دېمىسەم، باشلىرىغا نالايىق ئىشنى سەۋداسى چۈشۈپ، ھېلىقى مەدىكار بالىغا ئالدىنىپ ئۆيىدىن چىقىپ كەتكەن ئوخشايلا. «ئىش باشقا، ھەۋەس باشقا، بۇ يولدا خاتا قىلما» دېگەن غەزەل بار. ئۇ بىرنېمە قانداقمۇ سىلىنىڭ لايىقلىرى بولالمىسۇن !... بوپتۇ، تەقدىرنىڭمۇ بەرىدە كۆزى قارىغۇ، بويسۇنماي ئىلاج قانچە. ئەمماكى، پېقىر بىر ئېسىلزادىنىڭ، كېلىشكەن، چىرايلىق ھۆر قىزنىڭ بىھۇدە تەپرىق تارتىشىنى خوپ كۆرمەيمەن. ئاللاتائالا دىلىمغا ئىشارە قىلىۋاتىدۇكى، ئۆزلىرىنى مۇشۇ قورۇقۇمغا خان ئاغىچا، ئەركە خوجايىن قىلىپ تىكلەشنى ئويلاۋاتىمەن. بۇنىمۇ تەقدىر دېگۈلۈك... يا ئۇنداق ئەمەسمىكىن؟...

ئايگۈل بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، قوقاسقا دەسسىگەن ئادەمدەك چۆچۈگەن، ئازابلانغان بولسىمۇ، لېكىن كۆرۈنۈشتە پەرۋا قىلمىدى، جاۋابمۇ بەرمىدى. بىرنەچچە قېتىم قىستاپ جاۋاب ئالالمىغاندىن كېيىن، نەغەم ھاجى بىر كۈنى كەچقۇرۇن بىردىنلا تەرىنى تۇرۇپ، تەلەپپۇزىنى ئۆزگەرتتى:

— ئەسلىرىدە بولسۇن، خېنىم. خەقنىڭ قىزىنى ئېلىپ قاچقان ناكەسنىڭ ياتار جايى تۇرمە - زىندان. مەن ئەمدى شەرىئەت ئەركاملىرىغا ئەمەل قىلىپ مۇسۇلمانچىلىق بۇرچۇمنى

ئادا قىلمەن. نەدىن بولسىمۇ ئىزدەپ - سوراپ سىلىنى ئاتا - ئانىلىرىنىڭ قولىغا تاپشۇرۇپ بېرىشكە مەجبۇرمەن، — دەپ دوق قىلدى ۋە، — ئاخىرقى گەپ، خۇلاسە كالام، كىيگەنلىرى ئالدىلىرىدا، كىيمىگەنلىرى كەينىلىرىدە تۇرۇپتۇ، باشلىرىغا قونۇڭاتقان دۆلەت قۇشىنى ھەيدىۋېتىشتىن نە پايدا... ماڭا شۇ تاپتا نەق جاۋاب لازىم، — دەپ گۆلەيدى.

ئايگۈل ھېقىقەتەن قىزىل لەۋلىرىنى چىشلىدى، ئۆزىدىنمۇ كۆرە، سېلىمنىڭ بېشىغا يوپۇرۇلۇپ كېلىۋاتقان قورقۇنچلۇق خەۋپتىن يۈرىكى جىغىلدىدى. لېكىن، نەغەم ھاجىنىڭ قىلتاقلىرى كۆپ بولۇپ، ئۇنىڭ قولىدىن ھەر بالا كېلىدىغانلىقىنى كۆرگەنىدى. شۇڭا، تەمكىنلىك بىلەن:

— بولىدۇ... مەن ئويلىنىپ كۆرەي، — دېدى.

«بولىدۇ» دېگەن جاۋابنى ئاڭلاپ، نەغەم ھاجىنىڭ كۆزلىرى پارقىراپ، جاۋغايلىرى كېرىلىپ كەتتى. شايى يەكتەكنىڭ ياقىسىنى كۆتۈرۈپ، ئالقانلىرىنى بىر - بىرىگە سۈركەپ، بىر ئىزىدا تۇرالماي قالدى. مېھمانخانىنىڭ ئىشىك - دېرىزىلىرىنى داغدام ئېچىۋەتتى - دە، بىر باغلام ئاچقۇچنى ئايگۈلنىڭ ئالدىغا تاشلىدى:

— ئالسىلا، خېنىم، ئەقىللىق ئىش بولدى. بۇگۈندىن باشلاپ ئايگۈل ئەمەس، ئايخېنىم بولسۇن ئىسىملىرى. ئۆزلىرىدىن بىسوراق ھېچكىم بۇ ئۆيگە پۇت تىقمەسۇن. مەن ھازىرلا ناھىيىگە بېرىپ، ئۆزلىرىگە باب ئېسىل كىيىملەرنى ئاچىقمىسام ھېساب ئەمەس !...

ھېرىپ - چارچىغان ئورمىچىلار كېچىسى ئېغىر ئۇيقۇغا چۆككەندە، ئايگۈل سېلىمنى ئۇيقۇدىن ئاستاغىنا ئويغىتىپ بىر چەتكە تارتتى:

— سېلىم، نېمىشقا سەزمەيسىز، بۆرىدىن قېچىپ، يولۇاسنىڭ چاڭگىلىغا چۈشۈپ قاپتىمىز. ئەمدى تەخىر قىلىشقا ئورۇن قالمىدى. بولۇڭ، بۇ يەردىن تېزرەك كېتىلى، — دېدى

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com

ھەمدە نەغەم ھاجى بىلەن بولغان گەپلەرنى، ئۇنىڭ ھىيلە - مىكرى، مەقسىتىنى دەپ بەردى.

سىلىم غەزەپلىنىپ كەتتى:

— تېخى شۇنداقمۇ ! مەن بۇ قىزىلكۆز تېخى دىيانەتلىك كىشى ئىكەن دەپ ئەجەب ئىخلاس قىپتىمەنا ! بولدى، ئۇ بازاردىن قايتىپ چىقسۇن، بۇگۈنلا بىر ھەپتىلىك ئىش ھەققىمنى ھېسابلىشىمەن، كېتىمىز بۇ يەردىن !

— بولمايدۇ، قويۇڭ ئۇ پۇلنى ! — دېدى ئايگۈل قەتئىي قىلىپ، — بىخەستە بولمايلى، سىلىم، نەغەم ھاجىنىڭ ناھىيە بازىرىغا بېرىپ چوڭ ئۆيىنى يوقلايمەن دېگىنى كۆز بويامچىلىق. ئۇنىڭ غەرىزى، كۆڭلۈم سېزىپ تۇرىدۇ، سىزنى ئامبالغا مەلۇم قىلىپ زىندانغا تاشلاتماقچى، ئاۋۋال سىزدىن قۇتۇلماقچى. مەن بىلىمەن، بۇنىڭ ئۈچۈن نەغەم ھاجىدىن كېتىدىغىنى ناھايىتى ئازراقلا پارا، كۈمۈش تەڭگە. بەگ - ئاقساقاللار مۇنداق ئىشقا ئۇستا. ئامبالمۇ نەدىن پارا كېلىدىكىن دەپ قولىنى تەڭلەپلا تۇرىدۇ.

ئايگۈل ھەقلىق ئىدى. سىلىم ئايگۈلنىڭ رايى بويىچە، بىر ھەپتىلىك ئىش ھەققىدىن ۋاز كەچتى ۋە شۇ كېچىسىلا يېزىدىن چىقىپ كەتتى.

«ئامبالدىن جاكار»

سىلىم بىلەن ئايگۈلنىڭ مەنزىلى نائېنىق سەپىرى، سەرگەردانلىق تۇرمۇشى قايتا ئىشىك ئاچتى. دولان يېزىلىرى ئارقىدا قالدى، بىپايان توغراقلىق ئۇلارنى ئۆز قوينىغا ئالدى، خۇش پۇراقلىق جىگدىلىكلەر مۇڭداش - سىرداش بولدى. ئىش - ماكان ئىزدەپ يېرىم ئاي يول يۈرۈپ، ئاخىر مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ كونا ئاۋات بەگلىكىدىكى بىر كالتە بازارغا كېلىپ چۈشتى.

هەپتىده بىر قېتىم قىزىيدىغان بۇ كالتە بازاردا بۇ كۈنى ئادەملەر مىڭ - مىڭ ئىدى. ئادەمنىڭ كۆپلۈكىدىن بازارنى كېسىپ ئۆتۈشمۇ تەس ئىدى. سېلىم بىلەن ئايگۈل لۆمۈلدىگەن ئادەملەر توپى ئىچىدە قېقىلىپ - سوقۇلۇپ يۈرۈپ، ياغ بازىرىغا كېلىپ قېلىشتى.

سېلىم بۇ يەردە ھېلىم ياغچى دېگەن بىر كىشى بىلەن تاسادىپىي تونۇشۇپ قالدى.

ھېلىم ياغچى قىرىق ياشلاردىن ھالقىغان، كوسا ساقال، تەمبەل كىشى بولۇپ، ياغدىن بوشىغان چاۋا - قاپاقلارنى كالا ھارۋىسىغا بېسىۋېتىپ، تۈيۈقسىز ئۆزىگە روبىرو كېلىپ قالغان سېلىمغا كۆزى چۈشتى. سېلىمنىڭ قولىدىكى نەقىشلىك راۋابقا قاراپ قىزىقىپ قالدى:

— ئۇكام، بۇ راۋابنى سەن چالامسەن؟

— شۇنداق، ئانچە - مۇنچە...، — دېدى سېلىم.

— بەلەن راۋاب ئىكەن، — دېدى ھېلىقى ياغچى نەقىشلىك راۋابنى قولىغا ئېلىپ، — مەنمۇ ياش چاغلىرىمدا راۋابنى قولۇمدىن چۈشۈرمەيدىغان، كېيىن تاشلىنىپ قالدى. شۇنداقتىمۇ، راۋابنى كۆرسەم، يۈرىكىم پىلتىڭلاپ كېتىدۇ دېگىنە ! خوش، يولۇڭلار نەگە؟

— بىلمەيمىز، — دېدى سېلىم، — ئىش - پىش ئىزدەپ يۈرۈپتىمىز.

— بۇ كەمدە بۇ يەردە ئىش - پىش نېمىش قىلسۇن، — دېدى ھېلىقى ياغچى ۋە سېلىمنىڭ كۆزىگە قاراپ ئويلىنىپ قالدى، — ئورما تۇگىدى، مەدىكار كاسات. قولۇڭدا بىرەر ھۇنەر - پۇنىرىڭ يوقمىدى؟

— نېمە ھۇنەر بولسۇن؟ جۇۋاز ھەيدىگەنمەن...

— مۇنداق دېگىن. مەنمۇ جۇۋازچى. بىزنىڭ باي مۇشۇ يېزىنىڭ يۈزبېشى بولىدۇ. بۇگۈن بازارغا كىرگەن ياغنىڭ ئاز كەم يېرىمى شۇنىڭكى. ئۇ كىشى نىمكارنىڭ گېپىنى

قىلىۋاتقان. مەن سېنى ئۇنىڭغا سايە قىلاي. كۆڭلۈڭگە يېقىپ قالسا، ئاكا ـ ئۇكا بولۇپ ئۆتەرمىز.

سېلىم ماقۇل بولدى. ھېلىقى ياغچى ئۇلارنى باشلاپ ئەكەتتى.

يۇزبېشى نۇرغۇن يەر ـ زېمىنى، كاتتا قورۇ ـ قورۇقلىرى ۋە بەش جۈپ نىمكار كېچە ـ كۈندۈز ماڭدۇرىدىغان جۇۋازخانىسى بار باي ئادەم ئىدى. ئۇنىڭ ئىلكىدە نەچچە ئەۋلادىدىن تارتىپ بۇ ئائىلىگە باغلىنىپ قالغان كونا چاكارلارمۇ، يىگىرمە ـ يىگىرمە بەش ياشلىق يىللىقچىلارمۇ، دېدەك ئاياللارمۇ ئاز ئەمەس ئىدى.

يۇزبېشى بەستىدىن كۈچ ـ قۇۋۋەت ئۇرغۇپ تۇرغان سېلىمغا ۋە ئۇنىڭ يۇز ـ كۆزلىرى «مەينەت» ئايالىغا قاراپ، نېمىدىنىدۇر يىرگەنگەندەك تەرىنى تۇرۇپ ئۇزاق پۇشۇلدىدى. سېلىمنىڭ نېمىگە قولى كېلىدىغانلىقىنى، قانچىلىك ھەق تەلەپ قىلىدىغانلىقىنى سۈرۈشتۈردى.

سېلىم ھېلىم ياغچىنىڭ ئۆگەتكىنى بويىچە:

ــ ھەق، نېمە ھەق؟ قورسىقىم تويسا، ئۇچام ئوچۇق قالمىسلا بولىدۇ، ــ دەپ جاۋاب بەردى.

بۇ جاۋاب يۇزبېشىغا ياقتىيۇ، لېكىن ئايگۈلگە قارىۋېتىپ:

ــ مەن نان قېپى خوتۇنلاردىن بىزار. مەزۇر بولساڭ ئۆزۈڭ بۇ ئۆيدە قېلىپ جۇۋاز ھەيدە. ماۋۇ بىرنېمەڭ نەگە بارسا بارسۇن، خوتۇنۇڭنى كۆزۈمدىن يوقات، ئۆي يوق، ــ دەپ كاجلىق قىلدى:

ھېلىم ياغچى ئارىغا چۈشۈپ سالا قىلدى.

ــ ھېچقانچە ھەق تەلەپ قىلمايدىغانلىقىنى ئۆزلىرى ئاڭلىدىلا، ــ دېدى ئۇ، ــ مۇساپىر بالىلار ئىكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە بىر ئوبدان راۋاب چالىدىكەن. رەھىم قىلسىلا. ئاجىزەنىڭ بېشىنى سىلاش ساۋاب. «ئاغرىمىغان بېشىمغا ئالتە تاياق» دېگەندەك، مەن ئۇلارنى ئۆمىد بىلەن ئۆزۈم باشلاپ كېلىپتىمەن. ئۆي بولمىسا، ئۆزۈم يېتىۋاتقان ھۈجرىنى ئۇلارغا

بوشتىپ بېرەي...

شۇنداق قىلىپ، سېلىم بىلەن ئايگۈل ھېلىم ياغچىنىڭ توخۇ كاتىكىدەك كىچىككىنە ھۇجرىسىغا ئورۇنلاشتى. ھېلىم ياغچى بولسا، جۇۋازخانىنىڭ بىر بۇلۇڭىغا كۆچۈۋالدى.

سېلىمنىڭ جۇۋاز ھەيدەش ماھارىتى يۇزبېشىغا ياقتى، چاكار ـ يىللىقچىلار ئۇنىڭ ناخشا ـ راۋابىغا خۇشتار بولۇپ قېلىشتى. ئايگۈلمۇ ئىشلەمچى ئاياللار بىلەن تېزلا چىقىشىپ كەتتى.

سېلىم جۇۋازخانىدا ئىشلەپ يۈرۈپ، ھېلىم ياغچىنىڭ مەرد، تۇز، سەممىي ئادەم ئىكەنلىكىنى، ياش چاغلىرىدا داڭلىق راۋابچى، چېلىشچى بولغانلىقىنى، كېيىنرەك بىر قېتىملىق قىمار سورۇنىغا ئارىلىشىپ قېلىپ، يۇزبېشىغا نۇرغۇن قەرز بوغۇلۇپ، شۇ قەرز ھېسابىغا ئون نەچچە يىلدىن بۇيان باش كۆتۈرمەي بىكىرىغا جۇۋاز ھەيدەۋاتقانلىقىنى بىلدى.

بىر كۈنى سېلىم ئاخىر ھېلىم ياغچىغا ئىشىنىپ ئۆز قايغۇسىنى ئېيتتى.

ـــ ماۋۇ گەپنى قايىلاڭ ! شۇ كەمگىچە ئەر ـ خوتۇن ئەمەسمۇسىلەر؟ ـــ ھېلىم ياغچى ھەيران بولۇپ، جۇۋاز باچكىسىدىن ئىتتىك قولىنى تارتىپ، سېلىمغا تىكىلگىنىچە تۇرۇپلا قالدى، ـــ ئۇكام، سەن... ئېيتقىنە، بۇ گېپىڭ راستمۇ ـ يە؟...

سېلىم بېشىنى تۆۋەن سېلىپ گەپ قىلمىدى.

ـــ توۋا، مۇنداقمۇ ئىش بولىدىكەنە ! ـــ ھېلىم ياغچى تېخىچە تەئەججۇپتە ئىدى، ـــ سىلەر راستتىنلا خۇدا قوشقان بىر جۈپ ئاشىق ـ مەشۇق ئىكەنسىلەر جۇمۇ !... مەن بۇ جاھاندا قائىدە ـ يوسۇنغا، ئۆرپ ـ ئادىتىمىزگە، ئەجدادلارنىڭ يولىغا ئەمەل قىلىپ، ئۆزىنى سىلەردەك پاك ـ دىيانەتلىك تۇتقان يەنە بىر جۈپ ئەر ـ ئايال بار دېسە، نۇزەمبىللا چىنپۇتمىگەن بولاتتىم ! سىلەر قانداقچە؟... سىلەر قانداقچە ـ ھە؟...

ئۇيغۇر كىتاب بۇيۇملىرى www.uyghurkitap.com

ـــ بىزگە ئاتا بولۇپ بېشىمىزنى چېتىپ قويىدىغان، نىكاھقا گۇۋاھچى بولىدىغان ئادەم چىقمىدى، بىزمۇ تەخىر قىلدۇق...

ـــ ھىم، قايلاك ماۋۇ ئىشنى ! ئەمدى نېمە قىلغۇلۇق؟

سېلىم بېشىنى كۆتۈرۈپ ھېلىم ياغچىغا ئىلتىجا قىلغاندەك تەلمۈرۈپ قارىدى:

ـــ ئاتا بولۇپ بەرسىلە، نىكاھ ئوقۇتۇۋالايلىمىكىن دېگەنتۇق...

ـــ بۇ زۆرۈر ئىش، ـــ دېدى ھېلىم ياغچى ياغ تەپچىپ تۇرغان بارماقلىرىنى مايلىق پەشمىتىگە سۈركەپ تۇرۇپ، ـــ راست ئەمەسمۇ، مۇسۇلمان ئادەم نىكاھ قىلدۇرمىسا، خوتۇنى ئۆزىگە قانداقمۇ راۋا، ھالال جۇپ بولسۇن؟... ئاندىن بۇ ئىشنى شەرىئەت بىلىپ قالسا، تېخىمۇ كاشال. خەير، مەن ئۆزۈم ئىنساپىڭلارغا باركاللا دەيمەن، ئىشىڭلار ئوڭۇشلۇق بولغاي. لېكىنزە، تېخىچە نىكاھلانمىغانلىقىڭلارنى يۈزبېشى ھەرگىز بىلىپ قالمىسۇن. بولمىسا، چاتاقنىڭ چوڭى چىقىدۇ، ئېشەككە تەتۈر مىندۈرۈپ سازايى قىلىشتىن يانمايدۇ، دەرد ئۈستىگە دەرد قوشىدۇ. بۇ نىكاھنى مەن بىرنېمە قىلاي...

ئىككى كۈندىن كېيىن، چەت ـ ياقىدىكى كىچىك بىر مەسچىتنىڭ مەزىنى خۇپىيانە كېلىپ ھېلىم ياغچىنىڭ رىياسەتچىلىكىدە ئۇلارنىڭ نىكاھ پاتىھەسىنى ئوقۇدى. ھېلىم ياغچىنىڭ دىلكەش بۇرادەرلىرى يىغىلىپ، سېلىم بىلەن ئايگۈلنىڭ نىكاھلانغانلىقىنى قىزغىن مۇبارەكلەشتى. بۇ ئىشنى ھېچكىم يۈزبېشىغا دېمەيدىغان بولۇشتى.

سېلىم بىلەن ئايگۈل نىكاھلانغاندىن كېيىن كۆڭلى تىنىپ، ئۆزلىرىنى بەختلىك ھېس قىلىشتى.

بىراق، ئىككىنچى كۈنى قوزىچۇش مەھەل بىلەن يۈزبېشى تۇيۇقسىزلا سېلىمنى ئالدىغا چاقىرتىۋالدى:

ـــ راست گەپنى دە ! ئىسمىڭ نېمە؟

ـــ سېلىم.

— باشقا ئىسمىڭ يوقمۇ؟
— يوق.
— بىللە ئەكەلگەن ئايال نېمەڭ؟
— ئاغىچام.
— سېنىڭ مەكتىتىن كەلگىنىڭگە كىم گۇۋاھ بولالايدۇ؟
— ئۆزىمىز.
يۇزبېشى سېلىمغا بىر قۇر سەپسېلىۋالغاندىن كېيىن، «ھىم» دەپ دىمىغىنى قاقتى ـ دە، قولىنى شىلتىدى:
— ماڭ، چىقىپ ئىشىكنى قىل...
سېلىم يۇزبېشىنىڭ قورۇسىدىن چىقىپ جۇۋازخانىغا كىرىپ كېتىۋاتقاندا، يۇزبېشى قانداقتۇر بىر خىل ھودۇقۇش ئىچىدە تامدەك ئۇچقۇر ئاتقا مىنىپ، قورۇدىن ئالدىراپ چىقىپ كەتتى.
سېلىم جۇۋازخانىغا كىرىپ، بارلىق جۇۋازلارنىڭ ئىشتىن توختىغانلىقىنى كۆردى. ھېلىم ياغچى جۇۋازچى نىمكارلارنى بىر بۇلۇڭغا يىغىۋېلىپ، ھەدەپ ئۇلارغا بىرنېمىلەرنى دەۋاتاتتى. نىمكارلارنىڭ چىرايىدا كۆرۈلمىگەن بىر خىل ئەنسىزلىك تېشىغا تېپىپ تۇراتتى.
سېلىم ئۇلارغا قاراپ، باچكىنىڭ ئالدىدا توختاپ قالدى.
— ئۇكام سېلىم، — دېدى ھېلىم ياغچى ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ، — راست گەپنى ئېيتقىنە، بىز ئەنسىرەۋاتىمىز، بايا يۇزبېشى بىلەن نېمە توغرىدا گەپ قىلىشتىڭلار؟
سېلىم يۇزبېشى بىلەن بولۇنغان گەپنى ئەينەن دەپ بەردى.
— مانا دېمىدىمۇ، ئىش كاشال، — دېدى ھېلىم ياغچى ساراسىمگە چۈشۈپ، — ئەستاغپۇرۇللا، ئەمدى نېمە قىلدۇق؟ سەن تېخى ئاڭلىغۇدەك بولمىدىڭ، ئۇكام. ھەي...، بۇگۈن ئەتىگەن كالتە بازارنىڭ دوقمۇشىدىكى بورا قالاقتا «ئامبالدىن جاكار» دېگەن نامدا بىر پەرمان چاپلىنىپتۇ. ئۇنىڭدا، «بەگنىڭ خوتۇنىنى بۇلاپ قاچقان سېلىم دېگەننى كىمىكى تىرىك تۇتۇپ بەرسە ئون سەر ئالتۇن، بار يېرىنى مەلۇم قىلسا يۈز سەر كۈمۈش

ئىنئام قىلىندۇ، يوشۇرۇپ قويغۇچىلار ئېشەككە تەتۇر مىندۈرۈلۈپ سازايى قىلىنىپ، سېلىمنىڭ ئورنىغا زىنداننا تاشلىنىدۇ» دېگەن گەپ بارمىش. بۇنى ھەرقاچان سېنىڭ ئىشىڭمىكىن دەپ گۇمان قىلىۋاتىمىز...

سېلىم پەرماندا قەيت قىلىنغان كىشىنىڭ ئۆزى ئىكەنلىكىگە ئىقرار بولدى.

ھېلىم ياغچى سورىدى:

— ئەمدى قانداق قىلاي دەيسەن؟

— بىلمەيمەن...

— بۇ، گەپ ئەمەس، — دېدى ھېلىم ياغچى، — يۈزبېشىدىن شەپقەت تىلەش — ئەركەك شىردىن سۈت تەمە قىلغاندەك بىھۇدە ئىش. دېسەم ـ دېمىسەم، بۇ چاغقا يۈزبېشى سېنى ئاۋات بېگىگە مەلۇم قىلغىلى كەتكەندۇ تايىن. ئون سەر ئالتۇن، يۈز سەر كۈمۈشنى دېمىگەندىمۇ، ئىككى ئاشىقنى مۇرادىغا يەتكۈزۈپ، ئۆزى زىنداندا يېتىشنى راۋا كۆرىدىغان يۈزبېشى تېخى بۇ ئالەمگە تۇغۇلمىدى، ئۇنداق ئادەم ئەمەس ئۇ !... دەرھال جېنىڭلارنى ياقىغا ئېلىڭلار. بولمىسا، سىلەرگە ئەلەم بولىدۇ، سىلەرنى داغدا قويۇش — بىزگە نومۇس، ئازاب...

سېلىم بىلەن ئايگۈل بىر پەستىلا تەييارلاندى. خىزمەتكار ئاياللار كۆز يېشى قىلىشتى. يىللىقچى ـ نىمكارلار نەقدانە پۇل ـ پۇچەكلىرىنى يوللۇق تۇتۇشتى. ئىككى چاكار يىگىت چوڭ دەرۋازا ئالدىغا چىقىپ، يۈزبېشى كېلىدىغان يولغا كۆز ـ قۇلاق بولدى. سېلىم بىلەن ئايگۈل چوڭ قورۇنىڭ كەينىدىكى چارباغنىڭ شورىسىدىن چىقىپ، ئېگىز ئۆسكەن قوناقلىقلار ئارىسىدا كۆزدىن غايىب بولدى...

نىشانسىز، چۈشىنىكسىز يېڭى سەپەر چىراي ئاچتى.

چىغىر يوللار، يۇلغۇنلۇقلار، قۇم بارخانلىرى ئارقىدا قېلىۋەردى، كۈنلەر ئۆتۈۋەردى.

— قارىگە سېلىم... قۇم بارخانلىرىنى، توغراقلىقنى، يۇلغۇن

چېچەكلىرىنى !... نېمىدېگەن كەڭرى ئالەم، رەڭمۇرەڭ ئازادە دۇنيا - ھە !... مەن بۇنداق دەشتى ئالەمنىڭ ئەسلىي قىياپىتىنى، بۇنداق گۈزەللىكىنى، رەڭ - تۈسىنى ھېچقاچان كۆرۈپ باقمىغان. جىمجىت بايقاۋان — دەشتتىكى ھەممە نەرسە... قارىغە، ئاۋۇ توشقان، بېغىرتاقنى !... ئاپلا... قاچتى !... كۆرۈۋاتامسىز، يۇلغۇن چېچەكلىرىنىڭ ئىرغاڭلىشىنى !... خۇددى سالام بېرىۋاتقاندەك، بىزگە ئاقيول تىلەۋاتقاندەك بىلىنىۋاتىدۇ ماڭا... بىز شۇ تاپتا قانداق ئەركىن، قانداق بەختلىكمىز - ھە، سېلىم؟

— شۇنداق، خېنىم... مانا بۇنى ئالسىلا، يۇمران يۇلغۇن چېچەكلىرى...

— رەھمەت، سېلىم. زەپمۇ چىرايلىق ھۇپپىدە قىزارغان يۇلغۇن چېچەكلىرى - ھە !... بۇ، سىزنىڭ ماڭا يول بويى يۇلغۇن چېچەكلىرىدىن تۇزگەن ئون تۆتىنچى گۈلدەستىڭىز. بۇنى ئالاي. لېكىن سىز نېمىشقا ۋەدىڭىزدە تۇرمايسىز؟

— ماۋۇ گەپنى كۆرۈڭ، خېنىم، مەن قايسى ۋەدەمدە تۇرماپتىمەن؟...

— ئېككىمىز «خېنىم» دېگەن سۆزنى يەتتە قات ئاسمانىڭ نېرىسىغا چۆرۈۋېتەيلى دەپ نەچچە قېتىم ۋەدىلەشكەنتۇققۇ؟

— ئەستا... ئادەتلىنىپ قاپتىمەن، خەپ، بۇنىڭدىن كېيىن دېمەيمەن.

— يەنە دەپ سالسىڭىز چۇ؟

— ھېچ ۋەقەسى يوق...

— سىزنىزە !... بوپتۇ، مەن بىر ئىشقا ھەيرانمەن. بىزنىڭ دىلكەش كىشىلىرىمىز، يارۇبۇرادەرلىرىمىز نېمىدېگەن كۆپ - ھە؟... سەمەراخۇن ئاكا، ھۇسەينەمنى ئەسلەمسىز؟ ھېلىقى باغرى تاش يۇزبېشىنىڭ يىللىقچىلىرىچۇ؟ قانداق شەپقەتلىك، ھالال كىشىلەر - ھە؟ ھېلىم ياغچىنىڭ ۋاپادارلىقىنى ئۆلسەممۇ ئۇنتۇمايمەن. بېشىمىزنى پالاكەت باسقاندا قانداق پايپېتەك بولۇپ

كەتتى، ئەقىل ئىشلەتتى - ھە! نېمىشقا ۋاپادارلىق، ئىنساپ ھېلىقى نەغەم ھاجىدا يوق، يۈزبېشىدا يوق - ھە؟...

— ئۇلار دېگەن ئاشۇنداق، خۇدا دىلىغا سالمىسا بىكار...

— ئۇنداق ئەمەسكەن، سېپىلىم. ئىشلەمچىلەر پاك، ئاق كۆڭۈل، غەرەزسىز كېلىدىكەن. پۇل - دۇنياغىمۇ ئۇنچىۋالا ئۆزىنى ئۇرۇپ كەتمەيدىكەن. قانداق قانائەتچان - ھە؟...

— توغرا ئېيتتىڭىز، خېنىم... ھەي...

— سىز شۇ تاپتا نېمىنى خىيال قىلىۋاتىسىز؟

— ياق، راست گەپ قىلىك. تۇنۇگۈندىن بېرى بارغانچە ئاز گەپ قىلىدىغان بولۇپ قېلىۋاتىسىزغۇ. نېمىنى ئويلاۋاتىسىز، مەندىن يوشۇرىدىغان سىرىڭىز يوقتۇر؟

— يوق، نۇزەمبىللا يوق. جېنىمغۇ، تېنىمغۇ سىلىگە تالىق، خېنىم. لېكىنزە، بىر ئىشتىن تولا ئەنسىرەيمەن. پەمىچە يولىمىز تېخى ئۇزۇن، مۇشكۈللەر تېخى كۆپ. سىلىنى ھېرىپ - چارچاپ قالارمىكىن، مېنى دەپ ئۆيدىن ئايرىلغانغا پۇشايمان يەپ قالارمىكىن، دەپ جېنىم سىرقىراۋاتىدۇ... كەلسىلە، ھاپاش قىلىۋالاي... ماڭا ھېچنېمە ئەمەس... تاپانلىرىغا كىرگەن تىكەن كۆزۈمنىڭ قارىچۇقىغا كىرسىمۇ رازىمەن. يالاڭ ئاياغ پۇتلىرىنىڭ قوقاستەك ئوت قۇمغا ھەر قېتىم دەسسىگىنىنى كۆرگىنىمدە... يۈرىكىم پۇچىلىنىدۇ... مەن ھاپاش قىلىۋالاي، كەلسىلە...

— بولدى، سېپىلىم، ئۇنداق دېيىشمەيلى، رەھمەت. ھەرقانچە جاپا چەكسەمۇ چىدايمەن، پۇشايمان يېمەيمەن. خۇدا سىزنى ماڭا ئۇچراشتۇرۇپ، مېنى ئۇ ئالەملىك بەختلىك قىلدى. خۇداغا كۆپ رەھمەت. قېنى، سىز ئويلاپ بېقىڭە: بۇ جاھاندىكى قايسى قۇش ئۆز ئەركىدىن ۋاز كېچىپ، ئالتۇن قەپەسنى راۋا كۆرگەن!... ئىككى خوتۇنلۇق بالاخور بەگكە ئاتمىش يېشىدا ئۇچىنچى خوتۇن بولۇپ دەپسەندە قىلىنغىنىمدىن كۆرە، دوزاخنىڭ ئوتىدا كۆيۈپ كۇل بولغىنىم مىڭ مەرتەم ئەلا

ئەمەسمۇ؟... بۇ كۈلپەت، خورلۇقتىن پەقەت سىز قۇتۇلدۇردىڭىز، ئازاد قىلدىڭىز. شۇڭا ئۆزۈمنى تۆمۈر قەپەستىن قۇتۇلۇپ ئازادە دۇنياغا چىقىۋالغان تەلەيلىك قۇشتەك بەختلىك ھېس قىلىۋاتىمەن، توختىماي پەرۋاز قىلغۇملا كېلىدۇ، ھېرىش - چارچاش دېگەن خىيالىمغا كىرىپ چىقمايدۇ، سىز بىلەن بىللە، ئالەمنىڭ ئۇ چېتىگە پىيادە بارسامۇ ھارمايمەن... قېنى، راۋابىڭىزنى بىر چېلىۋېتىڭە...

— كۆزۈمگە ياش كېلىۋاتىدۇ، خېنىم...

— ئۇنداق دېمەڭ، سېلىم، كۈلەيلى، غەزەل ئوقۇيلى، قانداق؟ ئۇسسۇل ئوينىغۇم كېلىۋاتىدۇ شۇ تاپتا مېنىڭ!

— ماقۇل، راۋاب چالاي، غەزىلىمۇ مەندىن بولسۇن. سىلى ئۇسسۇل ئوينىسىلا...

ئاينى ئاسماندا دېسەم،
يەردىمۇ ئاي بار ئىكەن.
كۆڭلۈم نېمىشقا توق دېسەم،
يېنىمدا ياريم بار ئىكەن...

ئاشىق بىلەن مەشۇقتۇر،
مەجنۇنتال بىلەن ئۆستەڭ.
ئارمىنىڭ ھاسىل ئەمەسمۇ،
ئۆز يارىڭ بىلەن ئۆتسەڭ...
.....

ئۇلار شۇ تەرىقىدە سىردىشىپ، ناخشا - غەزەل ئوقۇشۇپ، توشقان قوغلاپ، يۇلغۇن چېچەكلىرىدىن گۈلدەستىلەر تۈزۈشۈپ، سان - ساناقسىز چۆل - باياۋان، توغراقلىق جاڭگال، كۆجۈم يېزا - كەنت، مەھەللىلەرنى كېزىپ، يېرىم ئاي بولدى دېگەندە، شاۋقۇنلۇق ئاقسۇ شەھىرىگە يېتىپ كەلدى. شەھەرنىڭ

سىرتىدىكى بىر تۆگە دېڭگە كېلىپ چۈشتى.

سېلىم بىلەن ئايگۈل يۈزبېشىنىڭ جۈۋازخانىسىدىن خۇپيانە ئۇزاۋاتقاندا، ھېلىم ياغچى ئۇلارنى دەرقەمتە تۇرغۇزۇپ: «ئامبالنىڭ جاكارىدىن قارىغاندا، تەكرىتېغىنىڭ بۇ تەرىپى، مۇزاتنىڭ ئاستى سىلەرگە تارلىق قىلىدىغان ئوخشايدۇ. نائېنىق مەنزىلگە قاراپ مەقسەتسىز مېڭىۋەرگەنمۇ ياخشى ئەمەس. ئەڭ ئوبدىنى مۇزداۋاندىن ھالقىپ ئىلىخوغا چىقىپ كېتىڭلار. ئىلىخونى مەن ئوبدان بىلىمەن، ئۇ باشقا بىر ئىقلىم، باشقا بىر دۇنيا. ھەممە نەرسە مولچىلىق، خەقلىرى خۇش چاقچاق، ئىش - پىش تېپىشمۇ ئاسان. بېرىپلا سىڭىشىپ كېتىسىلەر. مۇزداۋاندىن ئۆتۈپلا كەتسەڭلار، ئامبال بىلەن بەگ سايەڭلەرنمۇ تاپالمايدۇ...» دەپ مەسلىھەت بەرگەنىدى.

سېلىم بىلەن ئايگۈل تۆگە دېڭىدە بىرنەچچە كۈن ئارام ئالغاندىن كېيىن، ئىلىخوغا بارىدىغان ھەمراھ چىقىپ قالارمىكىن دەپ ئەتراپىنى تىكشىدى ۋە ئويلىمىغان يەردىن قىرىق تۆگىلىك بىر كارۋانغا ئۇچرىشىپ قالدى. تۆگىچىلەرنىڭ كۆپىنچىسى كارۋان خوجايىنىغا يالىنىپ تۆگە يېتىلەپ، بېشىدىن ئىسسىق - سوغۇقنى كۆپ ئۆتكۈزگەن كىشىلەر ئىدى. ئۇلار بىر كۆرۈشۈشتىلا سېلىمنىڭ نەقىشلىك راۋابىغا ھەۋەس قىلىپ، ئۇنىڭغا ئىسسىق چىراي ئېچىشتى.

كارۋان خوجايىنى قەشقەر بىلەن چۆچەك ئوتتۇرىسىدا قاتناپ تىجارەت قىلىدىغان باي سودىگەر بولۇپ، ھازىر چۆچەككە كېتىۋاتاتتى. ئادەتتە چۆچەككە خوتەن، يەكەنلەرنىڭ رەڭلىك زىلچا - گىلەملىرىنى، شايى - ئەتلەسلىرىنى ئاپىرىپ، ئۇ يەردە بۇ مالىلارنى روسىيەنىڭ ھەر خىل گەزلىمە، كىيىم تىكىش ماشىنىسى، ساماۋەر ئوخشاش سانائەت مالىلىرى بىلەن تېگىشىپ قايتاتتى. بۇ قېتىم ئاقسۇدا بىر تۆگىچى ئۇشتۇمتۇت ئاغرىپ يېتىپ قالغانلىقتىن، كارۋان خوجايىنى بىر ئىشەنچلىك تۆگىچى ئىزدەپ قىسقا ۋاقىت تۇرۇپ قالغانىدى.

تۆگىچىلەر سېلىم بىلەن ھال - مۇڭ بولۇشۇپ، ئۇنىڭ ئىلمخوغا ئىش - پىش ئىزدەپ كېتىۋاتقانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن: «ئىلمخومۇ بەلەن، ئاداش، لېكىن ھازىر مۇزداۋانغا تەۋەككۇل قىلغىلى بولمايدۇ، كۈز پەسلى يېقىنلىشىپ قالدى. مۇزداۋان بىلەن ماڭغان نۇرغۇن يېتىمچىلارنىڭ ئىس ئېلىپ كېتىپ ئۆلۈكىنىڭ مۇز يېرىقلىرىدا، داۋان تېگىدە قالغانلىقىنى تېخى تۇنۇگۈنلا ئاڭلىدۇق. خالىساڭلار بىز بىلەن چۆچەككە بېرىڭلار. چۆچەك ئالتە شەھەرگە زادى ئوخشاشمايدۇ، ئۇ يەردە ھە دېسىلا دەررە - قامچا كۆتۈرۈپ، خەقنىڭ باش - كۆزىنى يارىدىغان قازى - قۇززاتلارنىمۇ، بەگ - بوجاڭلارنىمۇ ئانچە كۆرمىدۇق. خوتۇن - قىزلىرى يۇز - كۆزىگە چۈمبەل، ئاق پەرىجىمۇ تارتمايدۇ. قىزلىرى يىگىتلەر بىلەن كوچىلاردا قولتۇقلىشىپ، گارمون تارتىپ، ناخشا ئېيتىپ يۈرۈۋېرىدۇ. ھېچكىم بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى يوق. ئىش - پىش تېپىشمۇ ئاسان. كۆرۈپ بېقىڭلار، كۆڭلۈڭلار چۈشمىسە بىز بىلەن ھەمسەپەر بولۇپ قايتساڭلارمۇ ياخشى» دەپ يول كۆرسەتىشتى.

ئايگۈل بۇ يېڭىلىققا ھەۋەسلىنىپ قالدى: «توۋا، بۇ جاھاندا قازى - قۇززات، دەررە - قامچا بولمىغان، قىز - چوكانلىرى ئۆز ئەركى بىلەن ياشايدىغان مۇشۇنداق يەرلەرمۇ بولىدىكەنە!...» دەپ چۆچەككە بېرىشقا قىزىقىپ قالدى. سېلىممۇ، «ئايگۈلنىڭ كۆڭلى تارتقان ھەممە يەر مېنىڭ جەننىتىم» دەپ چۆچەككە بېرىشقا ماقۇل بولدى.

بىراق، كارۋان خوجايىنى سېلىمنى يالالاپ تۆگە يېتىلەتىشكە قوشۇلغان بولسىمۇ، لېكىن «ئايال كىشىنى ھەمراھ قىلىپ سەپەر قىلسا بولمايدۇ، كاشىلا چىقىدۇ» دەپ، ئايگۈلنى ئۆز كارۋىنى بىلەن بىللە ئېلىپ مېڭىشقا كاجىلىق قىلىپ تۇرۇۋالدى. تۆگىچىلەرنىڭ سېلىمدىن ئايرىلغۇسى يوق ئىدى. شۇڭا ئۇلار مەسلىھەتلىشىپ، ئايگۈلنىڭ بېشىغا ئەرەنچە تۇماق، ئۇستىگە ئۇزۇن چەكمەن تون كىيدۈرۈپ، بېلىگە غىلاپلىق پىچاق

قىستۇرۇپ، ئۇنى كېلىشكەن بىر يىگىت قىلىپ ياساپ قويدى.

«مانا ئەمدى ئايگۈل ھەقىقىي يىگىت بولدى، يول بويى راۋاب چېلىپ بەرسەڭلىمۇ، غەزەل ئوقۇپ ئىچ پۇشۇقمىزنى چىقارساڭلارمۇ بولۇۋېرىدۇ، بىزنىڭ ئارىمىزدا ئەمدى ئايال كىشى يوق» دېيىشتى تۆگىچىلەر كۈلۈشۈپ.

كارۋان خوجايىنى خالىمىسىمۇ، ھەرھالدا ئۆز تۆگىچىلىرىنىڭ تەلىپىنى ئاخىر ھېسابقا ئېلىشقا مەجبۇر بولدى...

«ئاھ، ھۇسەينەم!»

زىلچا ـ گىلەم ئارتىلغان قىرىق تۆگىلىك كارۋان قوڭغۇراق ـ كولدۇرمىلىرىنى رىتىملىق جاراڭلىتىپ، كۈچا بوستانلىقىنى، كورلا نەشپۈتزارلىقىنى ئارقىدا قالدۇرۇپ، باشئەگىم دەرياسىنى ئايلىنىپ، ئۇرۇمچى كوچىلىرىدىن ئۆتۈپ، ئاخىر ئۆزى كۆزلىگەن مەنزىل ــ شىخوغا كېلىپ چۈشتى.

شىخودىن چۆچەككە يېتىپ بېرىش ئۈچۈن يەنە چۆل ـ جاڭگاللارنى، جۇڭغارىيە ئويمانلىقىنى كېزىپ ئون كۈنچە يول مېڭىشقا توغرا كېلەتتى. كارۋان خوجايىنى شىخودا تۆگىلەرنى يايلىتىپ، ئۈچ كۈن ئارام ئالدىغانلىقىنى ئېلان قىلدى. تۆگىلەردىن گىلەملەر چۈشۈرۈلۈپ، سارايىنىڭ لەمپە ئاستىلىرىغا بېسىلدى. تۆگىچىلەرگە ئوزۇقلۇق، تاتلىق سۇ غەملەش، سېلىمغا تۆگىلەرنى ئوتلاقتا ئاپىرىپ يايلىتىپ بېقىش ۋەزىپىسى تاپشۇرۇلدى.

ئايگۈل ئاقسۇدىن چىقىپ شىخوغا كەلگۈچە، يول بويى ھەممە نەرسىگە ھەيرانلىق بىلەن سەپسېلىپ كەلدى. بولۇپمۇ ئۇنىڭغا باشئەگىم دەرياسى ئۇستىدە ئاسمانغا ئېسىلىپ تۇرغان تىك تاغ ۋە تاغ تۆپىسىدە كۆزگە چۈشۈپ تۇرغان بىر جۈپ قەبرە ئالاھىدە خاتىرە، ئەستىن چىقمايدىغان مەنزىرە بولۇپ قالدى.

مويسىپەت تۆگىچىلەر بۇ قەبرىنى «تاھىر - زۆھرە» نىڭ قەبرىسى دەپ ئاتاشتى ۋە ئۇزاق زامانلار ئىلگىرى بۇ يەردە ئۆتكەن ئەقىدىلىك ئىككى ئاشىق - مەشۇق — تاھىر بىلەن زۆھرەنىڭ ئىزگۈ مۇڭلىرىنى سۆزلەپ بەردى.

ئايگۈل بۇ تەسىرلىك مۇھەببەت رىۋايىتىنى ئاڭلاپ، ئىختىيارسىز كۆزىگە ياش ئالدى...

كېيىن ئايگۈل بىلەن سېلىم ئۆزلىرىنىڭمۇ «تاھىر بىلەن زۆھرە» نىڭكىدەك نامەلۇم كەلگۈسى تەقدىرىنى پەرەز قىلىپ، بەس - مۇنازىرە قىلىشتى. لېكىن، ئۇمىد بەخش ئېتىدىغان ئىشەنچلىكرەك ھېچنېمىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈشەلمىدى، جاھان يەنە كۆز ئالدىدا قاراڭغۇلىشىپ كەتكەندەك بولدى.

كەچقۇرۇن تۆگىچىلەردىن ئىككىيلەن يايلاققا كېلىپ:

— سېلىم ئۇكام، ئەمدى سىلەر سارايغا قايتىڭلار. كېچىچە تۆگىلەرگە بىز قارايدىغان بولدۇق، — دېيىشتى ھەمدە، — چاپسانراق سارايغا بېرىڭلار. سارايىنىڭ ئالدىدا بىر ئاغرىقچان كىشى سىلەرنى ساقلاپ تۇرۇۋاتىدۇ، — دەپ خەۋەر يەتكۈزدى.

سېلىم بىلەن ئايگۈل: «بۇ ياقا يۇرتتا بىزنى ساقلاپ تۇرغان كىم بولغىيدى؟ نېمە ئادەمدۇ ئۇ؟ بۇ ياخشىلىقمىدۇ، يامانلىقمىدۇ؟...» دېيىشىپ، خۇرسەنلىك بىلەن ئەنسىزلىك ئارىلىشىپ كەتكەن بىر ھالەتتە، كىمخاب كۆرپىدەك يۇمشاق يېشىل يايلاقنى كېسىپ ئۆتۈپ، ئۇدۇل ساراي تەرەپكە مېڭىشتى.

ئۇلار سارايغا كېلىپ، سارايىنىڭ روبىروسىدىكى تۆگە قوتىنىنىڭ يېنىدا، بېشىدا نىمكەش بادامدوپپا، ئۇچىسىدا يەڭسىز كالتە جۇۋا بار، پۇتى يالاڭ ئاياغ، چاچلىرى ئۆسۈپ قۇلاق - گەدەنلىرىنى ياپقان دەرۋىش سۈپەت بىر ئادەمنىڭ ھەپسىلىسى قاچقان ھالدا تامغا يۆلىنىپ، ئۆچۈشكە تەمشەلگەن چىراغتەك پىلدىرلاپ قالغان نۇرسىز كۆزلىرى بىلەن ئۆزلىرىگە مىسكىن قاراپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈشتى.

سېلىم بىلەن ئايگۈل بىر قاراپلا بۇ ئادەمنى تونۇدى:

ئۇيغۇر كىتاب توپلىكى www.uyghurkitap.com

— ھۇسەينەم !... جېنىم دوستۇم...

— ئاھ، ھۇسەينەم ئاكا !... بۇ سەنمىدىك !...

ھۇسەينەم سېلىم بىلەن ئايگۈلنى كۆرۈپ، كۈتۈلمىگەندە، يۆلىنىپ تۇرغان تامدىن ئاستاغىنا سىيرىلىپ يەرگە يېقىلدى. كالپۇكلىرى مىدىرلىسىمۇ، كۆزلىرى يۇمۇلۇپ قالدى.

— ھۇسەينەم !...

— ھۇسەينەم ئاكا !...

ھۇسەينەم ھېچنېمىنى سەزمىدى ۋە ئاڭلىمىدى. سېلىم بىلەن ئايگۈل ئۇنى ئاۋايلاپ كۆتۈرۈپ، ئۆزلىرىنىڭ ھۇجرىسىغا ئەكىرىپ ياتقۇزدى، بېشىنى يۆلەپ سۇ ئىچۈردى. ھۇسەينەم خېلى بىر كەمدىن كېيىن كۆزىنى تەستە ئېچىپ، بىر خىل خاۋاتىرلىنىش بىلەن دەسلەپ سېلىمغا، كېيىن ئايگۈلگە سەپسالدى:

— ئۇكىلىرىم، خۇداغا شۈكۈر، نېمىلىكىم بولمىسۇن، ھايات ئىكەنسىلەر، سىلەرنى تاپتىم...

ھۇسەينەم شۇنىڭدىن كېيىن، چۆرىسىدە ئۆزىگە قاراپ تۇرغان ناتونۇش تۆگىچىلەرگە كۆز يۈگۈرتتى ۋە قىسىنغانىدەك قىلىپ ئۇلارغا:

— سىلەر خاپا بولماڭلار، مېنىڭ سېلىم بىلەن ئايقىزغا دەيدىغان گېپىم بار، — دېدى.

تۆگىچىلەر بىر - بىرىگە قارىشىپ قويۇپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. ھۇسەينەم ئېغىر ھالسىراپ بىر پەس كۆزىنى يۇمۇپ ياتقاندىن كېيىن:

— ئۇكام سېلىم، سىلەر بۇ يەردە تۇرماڭلار، دەرھال جېنىڭلارنى ياقىغا ئېلىڭلار، — دېدى.

— ھۇسەينەم ئاكا !...

— ھۇسەينەم... سەن...

— شۇنداق، گېپىمنى ئاڭلاڭلار، — دېدى ھۇسەينەم قانداقتۇر بىر خىل خاۋاتىرلىنىش ئىچىدە، — ئىش مۇنداق،

ئۆكسلىرىم، سىلەر يۇرتتىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، يۇرت بېگى بىلەن يېزا ئاقساقىلى قىيا ـ چىيا كۆتۈرۈپ ئالەمنى بېشىغا كىيىدى. سىلەرنى ئىزدىتىپ دورغا ـ ياسىلىرىنى ھەممە يەرگە چاپتۇردى. سەمەراخۇن ئاكامنى دەرەخكە ئېسىپ، «سىلىم بىلەن ئايگۈلنى قەيەرگە قاچۇردۇڭ» دەپ كالتەكلەپ، باش ـ كۆزىنى يېرىپ، پۇتىنى سۇندۇرۇپ، نىمجان قىلىپ تاشلىدى، كېيىن ئۇنى ئەخلەت ئورنىغا تىرىك كۆمۈۋەتمەكچىمۇ بولدى... بۇ ئەلەمگە تاشالماي يۈرسەك، بەگ بىلەن يېزا ئاقساقىلى قەشقەرنىڭ يامۇل ئامبىلىغا دەۋا قىلىپ، سىلەرنىڭ دولان تەرەپكە قېچىپ كەتكەنلىكىڭلارنى بىلىپ قاپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلاپ سەمەراخۇن ئاكام تولا بىئارام بولدى. شۇنىڭ بىلەن مەن...

ھۇسەينەم بىر پەس دېمىنى ئېلىپ ياتتى. پىشانىسىدىن مۇزدەك تەر چىقىپ تۇراتتى. تىلى قاتقاندەك بولۇپ، ھەدەپ كالپۇكىنى چىشلەيتتى، قىينىلىپ تۇرۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى:

— مەن سەمەراخۇن ئاكامنىڭ تاپشۇرۇقى بويىچە سىلەرنى ئىزدەپ دەسلەپ مەكتەكە، كېيىن ئىزدەپ ـ سوراپ مارالبېشى كونا ئاۋاتقا باردىم. سىلەرنىڭ ئىلىخوغا چىقىپ كەتكەنلىكىڭلارنى ئاڭلاپ خاتىرجەم بولغان بولساممۇ، ئەمدى كەينىمگە قايتالمايتتىم، ئاقساقالنىڭ ئۆيىدىن قاچقانىدىم. شۇڭا تەۋەككۇل قىلىپ، مۇزداۋان ئارقىلىق ئىلىغا چىقتىم... سىلەرنى ئىزدەپ ھەممە يەردە پىرقىراپ يۈردۈم. كېيىن ئالتە شەھەرلىك بىر يېتىمچى بىلەن تونۇشۇپ، كۆمۈر كانىغا چىقىپ ئىشلەي دەپ تۇرسام، ئىلىدا يەردىن ئۇنگەندەك، بىزنىڭ بەگنىڭ ئىككى ياسىسى پەيدا بولۇپ قالدى. ئۇلارنىڭ كەينىدە قارا چاپانلىق، ئەگرى قىلىچ ئاسقان بىر چېرىكمۇ بار ئىكەن. كۆڭلۈمدە: «ھەي... ئىش چاتاق... بەگنىڭ تۆمۈر تىرنىقى بۇ يەرگىمۇ سوزۇلۇپتۇ...» دەپ ئويلىدىم ـ دە، قۇلىقىمغا، بەگنىڭ سەمەراخۇن ئاكامنى دۇمبالاپ تۇرۇپ: «ئاسمانىنىڭ قەرىگە چىقىپ، يەرنىڭ تېگىگە كىرىپ كەتكەن بولسىمۇ، سىلىم بىلەن

ئايگۈلنى تۇتمىسام، يۇرىكىنى سۇغۇرۇۋېلىپ پىژىلدىتىپ كاۋاپ قىلىپ يېمىسەم، خەپ، بەگ بولماي كېتەي !...» دەپ قەسەم ئىچىپ ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلانغاندەك بولدى. شۇنىڭ بىلەن مەن يايلارنىڭ كەينىگە سايىدەك ئەگىشىۋالدىم. ئۇلار ھەممە يەرنى پۇراپ تىمىسقىلاپ يۇرۇشتى. ئۇلارنىڭ قولىدا قەشقەر ئامبىلى يېزىپ بەرگەن، «سېلىمنى تۇتقان يەردە بېشىنى تېنىدىن جۇدا قىلىپ، ئايگۈلنىڭ پۇت ـ قولىنى چۈشەپ قايتۇرۇپ ئەكېلىشكە ھوقۇقلۇق» دېگەن مەزمۇندا تامغىلىق خەت بارلىقىنى بىلىۋالدىم. بىرنەچچە كۈندىن كېيىن يايلارنىڭ سىلەرنىڭ مۇزداۋان بىلەن ئەمەس، نامەلۇم بىر تۆگە كارۋىنىغا ئەگىشىپ ئۇرۇمچى تەرەپ بىلەن كېلىۋاتقانلىقىڭلارنى بىلىۋالغانلىقىنى، ئالدىڭلارغا بېرىپ يولدىلا تۇتماقچى بولغانلىقىنى ئاڭلىدىم. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئاتلىق يولغا چىققۇچە، مەن پۇتۇمنى قانات قىلىپ بۇ تەرەپكە چاپتىم. يول بويى ئۆتكەن ـ كەچكەنلەردىن سورىدىم، ھېچكىم سىلەرنى كۆرمەپتۇ، مانا بۇگۈن سىلەرنى ئاخىر تاپتىم...

ھۇسەينەمنىڭ گېپى تۈگە ـ تۈگىمەيلا، ھۇجرىنىڭ ئىشىكى «غاچ» قىلىپ ئېچىلىپ، ئۆيگە بىر تۆگىچى كىرىپ كەلدى:

ـــ ئۇكام سېلىم، گېپىڭلار تۈگىدىمۇ؟ بولۇڭلار، يولغا چىقىدىغان بولدۇق، ـــ دېدى.

ـــ نېمە، يولغا چىقىدىغان بولدۇق؟ ـــ سېلىم بوسۇغىدا تۇرغان تۆگىچىگە قاراپ سورىدى، ـــ كارۋان خوجايىنى بۇ يەردە بىرنەچچە كۈن تۇرىمىز دېگەن ئەمەسمىدى؟

ـــ ھەي، ئۇ تۇنۇگۈنكى گەپ، بۇگۈن ئەپلەشمىدى، ئىش كاشال، ـــ دېدى تۆگىچى چۈشەندۈرۈپ، ـــ خوجايىن شىخو بازىرىنى چۆرگىلەپ ھازىرلا قايتىپ كەلدى. شەھەر ئەنسىز، قورقۇنچلۇق بولۇپ قاپتۇ. ياڭ دارېننىڭ چېرىكلىرىگە ئاۋام خەلقتىن ئايمۇئاي يىغىپ بېرىدىغان تەمىناتنى بۇ يەردىكى يامۇل لوزۇڭلىرى ئۆزلىرىنىڭ چۆنتىكىگە سېلىۋېلىپ، چېرىكلەرنى

پۇل ـ پۇچەكتىن قىسىپ قويغانلىقتىن، چېرىكلەر ھەدىسىلا غەلىيان قىلىپ دۇكان ـ سارايلارنى بۇلاپ، خەلقنى تالايدىغان بولۇۋاپتۇ. تۇنۇگۈن كېچە يېنىمىزدىكى سارايدا بىر سودىگەرنىڭ مال ـ مۈلكىنى بۇلاپ ـ تالاپ گاڭسا ـ جىسا قىلىپ قويغان گەپمۇ بار تېخى !... خوجايىن بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ تېپىرلاپ قالدى. قېنى، چاپسان بولۇڭلار، بۇ يەردىن كېتىمىز...

ـــ ياق ! ـــ دېدى ئايگۈل ھۇسەينەمنىڭ پېشانىسىنى ياغلىقتا سۈرتۈپ تۇرۇپ، ـــ نېمە بولسىمۇ مەيلى، بىز ھۇسەينەم ئاكىنى تاشلاپ ھېچ يەرگە كەتمەيمىز !

تۆگىچى كۆزىنى پارقىرىتىپ تۇرۇپلا قالدى.

ـــ ئايگۈل سىڭلىم، ـــ دېدى ھۇسەينەم ئايگۈلگە بىر خىل ئەنسىزلىك بىلەن قاراپ، ـــ سىز ئەقىللىق بالا، گەپ ئاڭلاڭ، دەرھال بۇ يەردىن كېتىڭلار، تۇرماڭلار.

ـــ ھۇسەينەم ئاكا، ـــ ئايگۈل كۆزىدىن تارىلاپ ياش تۆكۈپ تۇرۇپ دېدى، ـــ سەن ئاغرىق تۇرساڭ... بۇ ھالدا قانداقمۇ سېنى تاشلاپ كېتەلەيمىز؟...

ـــ ھۇسەينەم، سەن خاتىرجەم بول، ـــ دېدى سېلىم غەزەپلىنىپ، ـــ بولدى، بېشىمىزغا كەلگەننى تەڭ كۆرىمىز. مەن كەينىمىزدىن پايلاپ كەلگەن يايلار بىلەن ئېلىشىمەن ! بۇ جاھان بىزگە كەلگەندە نېمانچە تار ـ ھە؟ !...

ـــ مەن سىلەرنى ئىزدىمىگەن، ئۇچراتمىغان بولسام بوپتىكەن، ـــ دېدى ھۇسەينەم خاپا بولۇپ، خۇرسىنىپ، ـــ مېنى بۆرە يېمەيدۇ، ئەرۋاھلارغىمۇ كېرىكسىم يوق، ساقىيىمەن. ساقايسامىلا سىلەرنى ئىزدەپ تاپىمەن. بىرنەچچە يىل ئۆتسە، جاھانمۇ مۇشۇ پېتى تۇرۇۋەرمەس، يۇرتقىمۇ بىللە كېتەرمىز. مېنىڭ گېپىمنى ئاڭلاڭلار. ۋاقىتنى ئۆتكۈزمەڭلار. سىلەرنى يايلار قولغا چۈشۈرۈۋالسا، مەن چەككەن جاپا بىر تىيىن بولىدۇ، بىچارە سەمەراخۇن ئاكام قىيامەت قايىم بولغۇچە گۆرىدە ئۆرە ئولتۇرىدۇ... ياكى مېنى ئازابلىنىپ تىرىك ئۆلسۇن

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

دەمسىلەر؟ بىزنىڭ كۆڭلىمىزنى نېمىشقا چۈشەنمەيسىلەر؟

ئۇلار ئۇزاق تالاش ـ تارتىش قىلىشتى. ھۈسەينەم قەتئىي ئىدى. ئاخىر ئۇلار ئۇنىڭ تەلىپىگە كۆنۈشتى.

ـــ ئاھ، ھۈسەينەم ئاكا !... سېنىڭ ۋاپادارلىقىڭ مېنىڭ يۈرىكىمنى ئەزدى، بىز نېمىدېگەن بەختسىز !... بۇ جاھان نېمىدېگەن تار، ۋاپاسىز !

سېلىم يېنىنى ئاختۇرۇپ، ھۈسەينەمگە تاشلاپ كەتكۈدەك ھېچنېمە تاپالمىدى. ئايگۈل پەشمىتىنىڭ ئەستىرىنى سۆكۈپ، ئانىسىنىڭ يادنامىسى قىلىپ ساقلاپ كېلىۋاتقان بىر جۈپ ئالتۇن ھالقىنى ئېلىپ، ھۈسەينەمنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى:

ـــ مە... ئال، ھۈسەينەم ئاكا، بېشىڭغا كۈن چۈشكەندە سېتىپ خىراجەت قىلغىن...

ئەمما، ھۈسەينەم:

ـــ سىڭلىم، ھالقا سىزگە ھەمراھ بولسۇن، ئانىڭىزنىڭ تەۋەررۈكى ئىكەن. ئۇنى مېنى كۆرگەن كۆزدە كۆرۈپ ساقلاڭ، ھېچكىمگە بەرمەڭ، ـــ دەپ قەتئىي رەت قىلدى.

سېلىم كارۋان خوجايىنىدىن ئۆزىنىڭ ئىش ھەققىنى ئالدىن بېرىشنى نائىلاج تەلەپ قىلدى.

ـــ ئۇنداق ئىش يوق ! ـــ دېدى خوجايىن تېرىكىپ سېلىمغا، ـــ سەۋر قىل، چۆچەككە يېتىپ بارغاندا ئالىسەن.

شۇ پەيتتە، ئايگۈل ھۈسەينەم ياتقان ھۈجرىدىن چىقىپ، كارۋان خوجايىنىغا كۈتۈلمىگەن بىر گەپنى يەتكۈزدى:

ـــ خوجايىن، ھۈسەينەم ئاكام تۆگىلىرىنىڭ قوڭغۇراق - كولدۇرمىلىرىنى بوينىدىن ئېلىۋېتىڭلار، دەۋاتىدۇ، ـــ دېدى.

ـــ ئەخمەق ! ـــ دېدى سودىگەر چېچىلىپ، ـــ بۇ گەپنىڭ نېمە ئالاقىسى بار؟ ! ھەيدە تۆگىلەرنى، كەتتۇق !...

ـــ خوجايىن، ـــ دېدى ئايگۈل قەتئىيلىك بىلەن، ـــ ھۈسەينەم ئاكام ئەخمەق ئەمەس. تۆگىلەر قوڭغۇراقلىرىنى جارانگلىتىپ ماڭسا، كەينىڭلارغا ئىت كىرىۋالىدۇ دەۋاتىدۇ...

— نېمە ! ئىت كىرىۋالمدۇ؟... ھىم، — سودىگەر داڭقېتىپ بىر پەس تۇرغاندىن كېيىن تۆگىچىلەرگە بۇيرۇدى، — دۇرۇس، جېنى بار گەپ... ھېچنېمە دەپ بولمايدۇ. قوڭغۇراقلارنى دەرھال تۆگىلەرنىڭ بوينىدىن ئېلىۋېتىڭلار !

كارۋان خوجايىنى شۇ مەسلىھەتنىڭ تەسىرىدە بولسا كېرەك، سېلىمنىڭ قولىغا ئاز ـ تولا كۈمۈش تەڭگىلەرنى تاشلاپ بەردى. سېلىم ئۇنى ھۈسەينەمنىڭ قولىغا زورلاپ تۇتقۇزغاندىن كېيىن:

— ھۈسەينەم، ئامان بولغىن، بىز سېنى جەزمەن چۆچەكتە ساقلايمىز، — دەپ خوشلاشتى.

ئايگۈل ھۈسەينەمگە ئۆزىنى ئېتىپ، ئۇنىڭ مەيدىسىگە بېشىنى قويۇپ، ئۆكسۈپ ـ ئۆكسۈپ ئۇزاق يىغلىدى. ئايگۈل بايىقى بىر جۈپ ئالتۇن ھالقىنى بىلىندۈرمەي ھۈسەينەمنىڭ بەلۋىغىنىڭ ئۈچىغا تۈگۈچ قىلىپ چىگىپ قويماقچى بولۇۋېدى، ھۈسەينەم بۇنى سېزىپ قېلىپ، چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈردى:

— ئايگۈل، سىڭلىم !...

— ھۈسەينەم ئاكا، ماقۇل دېگىن. سودىگەرنىڭ ئىككى تال پۇلى نېمىگە يېتىدۇ ! سەن ئاغرىق، بۇ يەردە ئىچ كۆيەر كىمنىڭ بار؟ سەن بۇ نەرسىنى ئېلىپ قالمىساڭ، مەن بۇ يەردىن نۇزەمبىللا كەتمەيمەن ! چېرىكلەر، يايلار تۈتسا تۈتۈۋەرسۇن، باشقا كەلگەننى تەڭ كۆرىمىز...

ھۈسەينەم تامدەك تاتىرىپ، نائىلاج كۆزىنى يۇمۇۋالدى...

ھىجران

گۈزەل قىياپەت كىشىگە پەقەت گۈزەللىك تۈيغۇسىنىلا بېرەلەيدۇ، مىجەز، خاراكتېر ۋە قەلب گۈزەللىكى بولسا، گويا قۇياش نۇرى ۋە يۇلتۇزلۇق كېچىدىكى تولۇن ئايغا ئوخشاش، كىشىگە سۆيۈنۈش ۋە مەپتۇنلۇق ئاتا قىلىدۇ. ياشلىق گۈزەل، ياشلىق دەۋرىدىكى ئاياللارنىڭ ھەممىسى گۈزەل بولىدۇ، لېكىن

گۈزەل بولغانلىقى ئۈچۈنلا سۆيۈملۈك ئەمەس، بەلكى سۆيۈملۈك بولغانلىقى ئۈچۈن گۈزەل بولىدىغانلىقىنى كۆپىنچە بىر گۈزەل قەلبتىن تەسكىن تاپتى.

ئايگۈل بولسا، غەرەزسىز، مىننەتسىز، بارلىقىنى باشقىلارنىڭ بەختى ئۈچۈن ئاتىۋەتكەن بىر ئالىيجاناب قەلبنىڭ ئەسىرى بولۇپ، كۆزى ئارقىدا قالدى:

«ئاھ... ھۇسەينەم ئاكا!... مەن سېنى قانداقمۇ ئۇنتۇيالايمەن...»

قىرىق تۆگىلىك كارۋان ئىككى ئايغا سوزۇلغان ئۇزۇن سەپىرىدە تۇنجى قېتىم ئۆز يولىنى قوڭغۇراقسىز داۋام قىلدى. شىخو بازىرىدىن جىمجىتلا چىقىپ كەتتى.

تۆگە كارۋىنى تۇن قاراڭغۇسى يېيىلغان ئەنسىز چۆلدە ئىلگىرىلىمەكتە. تۆگىلەرنىڭ كەينىگە سېلىپ، كارۋاننىڭ بېشىدا ھۇرۇنلۇق بىلەن قەدەم بېسىپ كېتىۋاتقان ئۇزۇن پۇتلۇق سۇر ئېشەك، ئۆزىنى يالغۇز ھېس قىلغاندەك، پات - پات قۇلاقلىرىنى قېقىپ، پۇشقۇرۇپ كەينىگە قارايدۇ. بويۇنلىرىنى شىنتايتقان تۆگىلەر يۇمىلاق ئەينەكتەك پارقىراق كۆزلىرى بىلەن قاراڭغۇ چۆل ئىچىگە ئەندىكىپ سەپسالىدۇ. تۆگىچىلەر بولسا، ئىككىدىن - ئىككىدىن بولۇپ تۆگىلەرگە يانداشىپ مېڭىپ، چۆل قاراقچىسىنىڭ ھۇجۇمىدىن ھەردەم ھېزى ئىدى.

تۇن ئاخىرلىشىپ، تاڭ سۇزۇلدى.

كارۋان خوجايىنى ئەڭ ئاخىرقى تۆگىنىڭ ئۇستىدە، ئالدىغا قويۇۋالغان جۇپ ياستۇقتىن بېشىنى كۆتۈرۈپ، سەھەر قۇياشى نۇر تۆكۈۋاتقان جىمجىت جاڭگالغا ئېرىنچەكلىك بىلەن قاراپ قويدى - دە، يەنە بېشىنى جۇپ ياستۇقىغا قويۇپ مۇگدەشكە باشلىدى.

قوزىچۇش مەھەلدە سودىگەر باش تۆگىچىنى چاقىرىپ، ئۇنىڭغا:

— يولدا توختىمايمىز، ماڭا خاتىرجەملىك كېرەك.

جېدەللەڭلار، مۇشۇ جاڭگالدىن چىقىۋالايلى. ئۇسسىغانلار سۇ ئىچسۇن، قورسىقى ئاچقانلار نان يېسۇن، — دەپ بۇيرۇدى.

باش تۆگىچى:

— بىز ئانچە - مۇنچە ناشتا قىلىۋالدۇق. جانابلىرى...، — دېۋىدى، سودىگەر:

— بولدى، جېدەللەڭلار، مەن بىلەن كارىڭلار بولمىسۇن، — دېدى.

كەچ كىردى. كەچكى قۇياش زاھىر تېغىغا باش قويدى. چېپەيزى بىلەن قىزىلتاغ ئوتتۇرىسىدىكى چەكسىز ئورمانلىق دەسلەپ جىگەردەك قىزىللىق بىلەن قاپلىنىپ، كېيىن ئاستا - ئاستا قارىيىشقا باشلىدى.

دەل مۇشۇ پەيتتە، كارۋاننىڭ ئارقا تەرىپىدىن، كۆتۈلمىگەندە ئاسمانغا قويۇق چاڭ كۆتۈرۈلدى.

بۇنى ھەممىدىن بۇرۇن سېزىمغا ياندىشىپ كېتىۋاتقان ئايگۇل كۆردى. چاڭ ئاسمانغا ئۆرلىگەنسېرى گويا ئۇيۇپ قالغان قان دېغىدەك بىر خىل قارا - قوڭۇر رەڭدە يېيىلىپ كېتىۋاتاتتى.

— قاراڭلار، ئاسمانغا... چاڭ... نېمە ئالامەتتۇر بۇ؟

كارۋان خوجايىنى ئارقىسىغا قاراپ، بىردىن ھەپسىلىسى قېچىپ، بىردە بوزىرىپ، بىردە تاتىرىپ كەتتى. كۆزىدە ۋەھىمە ئوتلىرى ئۇچقۇندىدى. تۇنۇگۈندىن بېرى ئىچىگە كىرىۋالغان ۋەسۋەسىنىڭ بېشارىتى تۇيۇقسىز ئۆزىنى كۆرسەتكەندەك، تۆگە ئۈستىدە قېتىپلا قالدى.

باش تۆگىچى دېدى:

— خوجايىن، بۇ نېمە ئىشتۇر؟ نېمە ئالامەت - ھە! بوران بېسىپ كېلىۋاتامدىكىن دېسەم...

— ئاغزىڭنى يۇم! نەدىكى بوران...، — سودىگەر تۆگە ئۈستىدە بولغاچقا، ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈۋاتقان چاڭ - توزانىڭ باش - ئاخىرىنى ئېنىق كۆرگەنىدى، «ئاللا، ئۆزۈڭ پاناھىڭدا ساقلىغايسەن» سودىگەر ئىچىدە «قۇرئان» دىكى قانداقتۇر بىر

ئايەتنى يادقا ئوقۇپ ئەتراپقا ھوردى، ئىككى قولىنى دۇئاغا كۆتۈردى ۋە باش تۆگىچىگە قاراپ ۋارقىرىدى، — نېمە چەكچىيىپ تۇرۇشسەن ! كەينىمىزدىن كېلىۋاتقىنى ئاتلار، ئات تۇياقلىرىدىن كۆتۈرۈلگەن چاڭ ـ توزان !... ھەممىڭلار ئىمان ئېيتىڭلار، ئاللا كەرەمگە سېغىنىڭلار، بىزگە ئاسايىشلىق بەرگەي. بالا ـ قازاغا توغرا تۇرغۇچى بىر ئاللانىڭ ئۆزىدۇر... ئامىن !...

سودىگەر دۇئانى تاماملاپ، ئىككى ئالىقىنىنى يۈزىگە سۈركەپ بولغۇچە، كەينى تەرەپتىن ياماراپ كېلىۋاتقان چاڭ ـ توزان ئىچىدىن ئون نەچچە ئاتلىق چېرىك بوراندەك ئېتىلىپ چىقتى ـ دە، مىلتىقلىرىدىن پاراسلىتىپ ئوت ياغدۇرۇپ، تۆگە كارۋانىنىڭ كەينىدىن باستۇرۇپ يېتىپ كەلدى. ھەش ـ پەش دېگۈچە سودىگەرنى تۆگە ئۈستىدىن مولاق ئاتقۇزۇپ، باش تۆگىچىنى ئېتىپ ـ چېپىشقا باشلىدى. تۆگىلەر قالايمىقانلىشىپ كەتتى، ئوق تەگكەن، قىلىچتا چېپىلغان تۆگىچىلەرنىڭ قىيا ـ چىياسى ئەتراپنى قاپلىدى...

ئايگۈل كۆز ئالدىدا بولۇۋاتقان قىيامەتتىن داڭقېتىپ، نېمە قىلىشنى بىلمەي تۇرۇپلا قالدى.

غەزەپلەنگەن سېلىم راۋابىنى ئايگۈلگە تاشلاپ بېرىپ، بىر يېرىم بىسلىق خەنجىرىنى غىلاپتىن «شارت» قىلىپ سۇغۇرۇۋالدى ـ دە، بەش قەدەملا نېرىدا ئوق تېگىپ يىقىلغان باش تۆگىچىنىڭ يۇرىكىگە قىلىچ تىقىپ قوچۇۋاتقان چوقۇر چېرىككە قاراپ ئېتىلدى.

— سېلىم سەن !...، — دەپ ۋارقىرىدى يەردە قانغا مىلىنىپ ياتقان بىر تۆگىچى سېلىمنىڭ پۇتىغا مەھكەم ئېسىلىۋېلىپ، — ئەخمەق، ئېسىڭ جايىدىمۇ؟ !... قاچ، چاپسان قاچ ! ئايالىڭنى قوغدا، ئايگۈل... داغدا قالمىسەن، بول، تېز قاچ !...

سېلىم باش تۆگىچىنىڭ يۇرىكىنى قىلىچ تىقىپ قوچۇۋاتقان بايىقى چوقۇر چېرىكنىڭ بىقىنىغا بىر پەشۋا قويۇپ كەينىگە

ئۇچۇرۇۋەتتى، يەنە بىر تۆگىچىنى بوغۇزلىماقچى بولۇۋاتقان چېرىكىنىڭ بىلىكىگە زەرب بىلەن بىرنى تېپىپ، قولىدىكى قىلىچىنى ھاۋاغا قاڭقىتىۋەتتى ـ دە، ئايگۈلنىڭ قولىنى مەھكەم تۇتۇپ، ئۆزىنى قويۇق چاتقاللىق ئىچىگە ئۇردى. ۋىزىلداپ ئۇچقان ئوقلار قۇلىقىنىڭ تۈۋىدىن ئۆتۈپ كەتتى، دۈپۈرلىگەن ئاياغ ئاۋازلىرى، چۈشىنىكسىز تىلدىكى قوپال ۋارقىراش ـ جارقىراش سادالىرى خېلىغچە كەينىدە ئەگىشىپ يۇردى...

سېلىم بىلەن ئايگۈلنى پاتلا چۈشكەن گۇگۇم قاراڭغۇسى ۋە بىپايان توغراقلىق ئۆز قوينىغا جىمجىتلا سىڭدۈرۈپ كەتتى.

ئاھ، جۇڭغارىيە ! بىپايان خىلۋەت دۇنيا !...

تەقدىرنىڭ چاقچىقى ئىجازەتسىز، تەقدىر ئاتا قىلغان بەختمۇ، بەختسىزلىكمۇ، كۈلكىمۇ، يىغىمۇ ئىجازەتسىز بولىدۇ.

بۇ جۇڭغارىيە ئويمانلىقىدا دەسلەپكى سوغۇق چۈشكەن، يۇلغۇن پايىسى چىلاندەك قىزىرىپ، توغراق يوپۇرماقلىرى ساپسېرىق ئالتۇندەك سارغايغان مەزگىل. سېلىم بىلەن ئايگۈل يۆگىمەچتەك گىرەلىشىپ كەتكەن بىپايان سۆكسۆكلۈك بىلەن چېكى يوق توغراقلىق ئىچىدە شاختىن ـ شاختا پۇتلىشىپ ئۇزاق يۇگۇردى. ئۆزىنى ئالغا ئۇرۇپ ئىچكىرىلەپ كېتىۋەردى، ھېچنېمىنى ئويلىمىدى، ھېچنېمىنى ھېس قىلمىدى. ئويلاشقا، ھېس قىلىشقا چامىسى يەتمەيتتى. قېچىش، قېچىشلا كېرەك ئىدى، قانچە يىراققا قاچسا، شۇنچە ياخشى، شۇنچە بىخەتەر ئىدى. شۇ تاپتا ئۇلارغا بۇنىڭدىن باشقىسى لازىم ئەمەس، باشقا ھېچنېمە ئۇلارنىڭ خىيالىغا كىرىپ چىقمايتتى.

بىراق، يول يامان، بەلكى يولنىڭ ئۆزى يوق. ھەدىسىلا ئالدىنى چىرمىشىپ كەتكەن چاتقاللار، گىرەلەشكەن توغراق شاخلىرى، سۆكسۆكلۈكلەر توسۇيتتى، مېڭىشقا يول تاپالماي قالاتتى. بەزەن كىچىككىنە تۈز ئوت ـ چۆپلۈككە چىقىپ قالاتتى ۋە يەنە قېلىن ئورمان سېپىلىگە دۇچ كېلىپ تېڭىرقايتتى...

ئۇلار شۇ يوسۇندا شاختىن - شاخقا ئۆزىنى ئۇروپ يۈگۈروپ مېڭىپ، قېلىن بىر سۆكسۆكلۈك ئىچىدە توسۇلۇپ قالدى، ئايگۈل ماغدۇرسىزلىنىپ كەتتى، ئاسماندىن شارقىراپ يامغۇر قۇيۇلۇپ، ھەممە يەر پاتقاقلىشىپ كەتتى.

سېلىم ئايگۈلنى يۆلىگىنىچە بىر قېرى توغراقنىڭ ئاستىغا ئەكېلىپ ئولتۇرغۇزدى. ئەتراپتىن سۆكسۆك ۋە چىرىگەن توغراق يوپۇرماقلىرىنىڭ چۈچۈمەل پۇرىقى بىلەن قاتىشىق نەم تۇپراقنىڭ ھىدى دىماغقا ئۇرۇلدى. يامغۇرنىڭ سوغۇقى دولىسىنى قورۇپ، تىنىقلىرى ئۆزىگە ئىسسىق بىلىنىپ قالدى.

ئۇلارنىڭ قەلبىنى مۇدھىش بىر ھاياجان، بىر - بىرىگە دەپ تۇگىتەلمەيدىغان ئاچچىق، قورقۇنچلۇق تەسىرات ئۆز ئىلكىگە ئېلىۋالغانىدى.

كۆز ئالدىدا دەھشەتلىك بىر پاجىئە — قۇلاق ئاڭلاپ باقمىغان غەلىتە بۇلاڭ - تالاڭ تەۋرىنەتتى. سەسكىنىپ بەدەنلىرى تىكەنلەشتى، يۈرىكى ئېزىلىپ مۇڭغا پاتتى ۋە ئۆزلىرىمۇ سەزمىگەن ھالدا بىر - بىرىگە چاپلىشىپ كۆزلىرى ئۇيقۇغا كەتتى...

بۇلبۇل ۋە چۆل قۇشقاچلىرى بەلەن ئاۋازدا سايراپ، ئۇلارنى ئويغىتىۋەتتى.

تاڭ سۈزۈلگەن، ئەتراپقا يورۇق چۈشكەنىدى. كېچە ياغقان سىم - سىم يامغۇر يېشىل دۇنيانى يۇيۇندۇرۇپ تېخىمۇ ياشنىتىۋەتكەن، سىرلىق جۇڭغاريە مىسلىسىز بىر گۈزەللىك، ئەركىلىك، بىغۇبارلىق ئىچىدە چىراي ئاچقانىدى.

بىراق، بۇ ناتونۇش يېشىل ئالەمنىڭ گۈزەللىكى ئۇلارنىڭ مەيلىنى تارتالمىدى.

— سېلىم، — دېدى ئايگۈل ئالدىدىن شىپىر قىلىپ ئۆتكەن بېغىرتاقتىن چۆچۈپ، — مېڭە قەتىرە شۇكرى، رەھمەت بۇ ئورمانغا... توغراقلىق بىزنى ئۆز قوينىغا ئېلىپ، چېرىكلەرنىڭ ئالدىنى توسمىغان بولسا، قانداقمۇ قىلاتتۇق - ھە؟...

— قارا باسقان چۇشتەكلا بىر ئىش... بەئەينى كۈندۈزدە ئاسماندىن سالجا ياغقاندەكلا !

— سېلىم، ئەمدى قانداق قىلارمىز؟

— ھېچ بىلمىدىم، — دېدى سېلىم ۋە يامغۇردىن قاچۇرۇپ توغراق كاۋىكىغا تىقىپ قويغان راۋابىنى ئاستا سۈغۇرۇپ قولىغا ئالدى ۋە مۇڭلانغان ھالدا دېدى، — ئاخشام بۇلاڭ - تالاڭ قىلىنغان يەرگە بېرىپ باقايلىمىكىن دەيمەن. قاراقچىلار مال - تۆگىلەرنى بۇلاپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ھەرھالدا تۆگىچىلەرنىڭ ئۆلۈكى قېپقالغاندۇ... بىز ئۇلارنى كۆمۈپ قويايلى، تەلىيىمىزگە تىرىك قالغانلىرى بولسا ئەجەب ئەمەس...

بۇ پىكىر ئايگۈلگە ياقتى، ھەتتا ئۇ ئازراق ئۇمىدلىنىپمۇ قالدى.

لېكىن ئۇلار تۇنۇگۈن كېچە ئۆزلىرىنىڭ قايسى تەرەپتىن كەلگەنلىكىنى زادىلا پەرەز قىلالمىدى. كۈن چۈش بولغۇچە مۆلچەر بىلەن توغراق، سۆكسۆكلۈكنى كېزىپ - قىدىرىپ ئىزدىگەن بولسىمۇ، ئۆزلىرىگە ئىما - ئىشارە بولىدىغان ھېچنېمىنى ئۇچرىتالمىدى. ئاخىر كۈنچىقىش تەرەپكە قاراپ يولىنى داۋام قىلدى. چۈنكى، ئايگۈلنىڭ ئېسىدە قېلىشچە، قىرىق تۆگىلىك كارۋان تۇنۇگۈن بىر كۈن كۈنپېتىش تەرەپكە ئەگىپ ماڭغان بولۇپ، ئۇلار ئارزۇ قىلغان ئەركىن ئالەم — چۆچەك كۈنچىقىش تەرەپتە بولۇشى كېرەك ئىدى.

كۈنلەر، ھەپتىلەر ئۆتتى. جاڭگالنىڭ چەت - چېكى كۆرۈنمىدى. كۈندۈزى ياۋا جىگدىلەرنى، بۆلجۇرگەن، ياۋا ئالمىلارنى تېرىپ يەپ، كېچىلىرى توغراق، سۆكسۆك غازاڭلىرىنى كۆرپە قىلىپ يېتىپ، كۈنچىقىش تەرەپنى بەلگە قىلىپ كېتىۋەردى.

كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن كۆمۈش رەڭ جىگدىلىكلەر، قىزىل تاجلىق سۆكسۆك - يۇلغۇنلار، ئالتۇن چاچقۇدەك تۆكۈلۈپ تۇرغان توغراق يوپۇرماقلىرى، خۇش پۇراق چۆل گۈل -

گىياھلىرى ئايگۈلگە يېقىپ قالدى. ئۇ بۇ گۈل - گىياھلاردىن، سۆكسۆك پوستەكلىرى، يۇلغۇن چېچەكلىرىدىن بىر چىرايلىق، خىلمۇخىل گۈلدەستىلەرنى تۇزەتتى ۋە ئۇنى نازاكەت ۋە خۇشاللىق بىلەن سېلىمغا تۇتاتتى. سېلىم بىرەر توشقان ياكى ياۋا ئۆچكىنىڭ ئوغلىقىنى تۇتۇۋېلىپ ئايگۈلگە بەرسە، ئايگۈل خۇشال بولۇپ، ئوغلاقنى باغرىغا بېسىپ ئەركىلىتىپ، ئۇنىڭ بىلەن بىردەمدىلا ئامراق دوستلاردىن بولۇپ كېتەتتى.

ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن سېلىم چېۋەر ئوۋچى بولۇپ قالدى. چاقماق تېشىنى بىر - بىرىگە سۈركەپ ئوت چىقىرىشقا ماھىرلىشىپ كەتتى. چىرمىشىپ كەتكەن سۆكسۆكلۈك ئىچىدە قۇلاقلىرىنى دىڭگايتىپ توپ - توپ بولۇپ چېپىشىپ يۈرىدىغان كېيىك، جەرەن، توشقانلارنىڭ ئۆتۈش يولىغا يوشۇرۇنۇۋېلىپ، بىرەر جەرەن ياكى توشقاننى پاچىقىدىن «كاپ» قىلىپ تۇتۇۋېلىش سېلىمغا ھېچ گەپ ئەمەس ئىدى.

سېمىز جەرەن ئوغلاقلىرىنى قولغا چۈشۈرۈۋالسا، بۇ يەردە ھېيىت. سېلىم بىلەن ئايگۈل شادلىنىپ، مەززىلىك جەرەن گۆشىنى يۇلغۇن چېۋىقلىرىغا زىخ قىلىپ ئۆتكۈزۈپ، پىژىلدىتىپ كاۋاپ سالاتتى ۋە كېيىكلەرنىڭ ئىزىدىن ئەگىشىپ، ئىچىدىغانغا سۇ ئىزدەيتتى...

بەزىدە:

غەم كۆپ، قايغۇ كۆپ
ئويلاۋەرسەڭ.
غەم يوق، قايغۇ يوق
ئويناۋەرسەڭ...

دېگەنگە ئوخشاش ناخشا - قوشاقلارنى ئېيتىپ، راۋاب چېلىپ، ئۈسسۈل ئويناپ، بۇ ئالەمگە كېلىپ تارتقان ھەممە رىيازەت - خورلۇق ۋە دەرد - ئەلەملىرىنى ئەسلىرىدىن چىقىرىۋېتەتتى.

بەزىدە بولسا:

دەرد ـ ئەلەملەر كېلىدۇ،
ئاشىقلارنىڭ باشىغا.
سايدا تۇگمەن چۆرگىلەيدۇ،
كۆزدىن ئاققان ياشىغا...

دېگەنگە ئوخشاش ناخشا ـ قوشاقلارنى ئېيتىپ، ئەلەملىك مۇڭ ـ زار، ھەسرەت ئىچىگە پېتىپ، كۆزلىرىدىن تارام ـ تارام ياش تۆكەتتى.

بىر كۈنى ئايگۈل سېلىمنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ ئولتۇرۇپ، نېمىدىندۇر تارتىنىۋاتقاندەك، ئىككى مەڭزى رەڭلىنىپ، ئاستا پىچىرلىدى:

— سېلىم، جېنىم سېلىم، مېنىڭ ئادەملەرنى كۆرگۈم كېلىۋاتىدۇ...

— ئەستا...، — دېدى سېلىم ئايگۈلگە چوڭقۇر ھېسداشلىق بىلەن، — مەنمۇ شۇنى ئويلايمەن، خېنىم. بىز ئادەمزات بار يەرگە بېرىۋېلىشىمىز زۆرۈر ئىدى. سىرلىق تىلسىمات ئىچىگە بەند قىلىنغاندەك، بۇ جاڭگالنىڭ ئىچىدىن چىقالمايۋاتقىنىمىزغا ھەيرانمەن. ئەمدى بەگنىڭ ئىزىمىزغا چۈشكەن ئىتلىرىمۇ كۆزدىن يوقالغاندۇ، بىزنى «ئۆلدى» گۇمۇ چىقىرىۋەتكەندۇ... بىز قانداقلا بولمىسۇن ئادەملەر بىلەن...

ئايگۈل سېلىمنىڭ كۆڭلىنى ئۆزىنىڭ كۆڭلى دەپ ھېسابلىدى ۋە قۇلىقىنى سېلىمنىڭ يۈرىكىگە يېقىپ، قۇچىقىدا ئۇخلاپ قالدى.

كۈنلەر ئۆتۈۋەردى. ئايگۈل ھېچ نەرسىنى كۆڭلى تارتمايدىغان، ئاندا ـ مۇندا زورلاپ يېگەن نەرسىلەرنىمۇ قەي قىلىپ ياندۇرۇۋېتىدىغان بولۇپ قالدى. ئايگۈلنىڭ بۇ ھالى سېلىمنى تەمتىرىتىپ، قايغۇ ـ ھەسرەتكە پاتۇردى: «خۇدايىم،

ئايگۈلنى ساق قىلغىن، ئۇنىڭغا ئۇۋال قىلما. ئۇنىڭغا كېلىدىغان ھەممە مۇشكۈلاتنى مەن ئۆزۈم كۆتۈرۈشكە تەييارمەن، رەھىم قىل ئاللا...» دەپ ئويلىدى.

بىر كۈنى ئايگۈل يەنە:

ــ سېلىم، بىز ئادەمزات بار يەرگە كېتىلى. قانداقلا بولمىسۇن پاتراق بىر پاناھ جاي تېپىۋالايلى. ياشانغان بىر ئانا بولغان بولسىمۇ ـ ھە؟ ــ دەپ يۈزى ئانارداەك قىزىرىپ كەتتى.

سېلىم چۈشەندىكى، ئايگۈل ئىككىنچات ئىدى ۋە ئۆزى ئاتا بولۇش ئالدىدا تۇراتتى.

سېلىمنىڭ ۋۇجۇدىنى بەختىيار ئاتىلىق غۇرۇرى ھاياجانغا سالدى. شۇنداقلا، ئۇنى ھودۇقتۇرۇپ تەمتىرىتىۋەتتى. سېلىم ئىككى پۇتىنى تۆت قىلىپ، جەرەن ـ كېيىكلەرنىڭ ماڭغان ـ تۇرغان يول ئىزلىرىغا، ئاسماندا ئۇچقان ئۆردەك، ئاق قۇلارنىڭ سەپەر مەنزىللىرىگە سەپسېلىپ، ئامال قىلىپ بۇ چېكى يوق توقاي ـ جاڭگاللىقتىن چىقىپ كېتىشكە، ئادەمزات دىدارىغا ئۇلىشىۋېلىشقا ئالدىرىدى.

بىراق، ئارزۇ قىلىنغان قىرغاق زادىلا ئۆزىنى كۆرسەتمىدى.

بىر كۈنى ئۇلار قاراڭغۇ سۆكسۆكلۈكتىن ئايرىلىپ، مېڭىش سەپىرىدە بىنەپشە قىزغۇچ رەڭدە تاۋلىنىپ تۇرغان كەڭرى يۇلغۇنلۇققا چىقىپ قالدى، يۇلغۇنلۇقنىڭ ئاخىرى تۇپتۇز، تەكشى تاشلىق سايغا تۇتىشىپ كېتەتتى ۋە ساينىڭ نېرىقى بۇرجىكىدە ئۇپۇق بىلەن تۇتاشقان پاسىلدا ئۇچلۇق تاغقا ئوخشاش سۇر رەڭ پاكار دۇمبەلچە گىرىمسەن بولۇپ كۆزگە چۈشتى.

سېلىم بىلەن ئايگۈل گويا ئۇ يەردىن نىجاتلىق ئىزدىگەندەك، گىرىمسەن ھاۋا بىلەن رەڭداش بولۇپ جىمىرلاپ تۇرغان دۇمبەلچىگە ئۇزاق قاراشتى، قولى بىلەن يۇلغۇن پۇپۇچەكلىرىنى ئىككى تەرەپكە قايرىپ يول ئېچىپ، دۇمبەلچىگە قاراپ مېڭىشتى. ئۇلار يۇلغۇنلۇقتىن ئەمدىلا تاشلىق سايغا چىقىۋېدى، خۇددى پارتلاپ چىققاندەك، دەھشەتلىك چىرقىراپ كېلىۋاتقان

بورانغا، تاش شېغىللارنى قارا يامغۇردەك ئۇچۇرتۇپ كېلىۋاتقان قارا قۇيۇنغا دۇچ كەلدى، ئالەم قاراڭغۇلىشىپ كەتتى.

جۇڭغارىيە بورىنى توغرىسىدا، قانغا مىلەنگەن رەھىمەتلىك تۆگىچىلەر تەسۋىرلەپ: «كۇھىقاپنىڭ ئاغزى قەيەردە دېسەڭلار، دەل مۇشۇ چۆللۈكتە. كۇھىقاپنىڭ تىزگىنى بىر چىشى ئالۋاستىنىڭ قولىدىمىش، ئالۋاستى خۇشلۇقى تۇتۇپ ئەينەككە قاراپ چېچىنى تارىسا كۇن چىقىپ، ھاۋا ئېچىلىپ كېتەرمىش؛ ئەينەككە قاراپ ئاچچىقى كېلىپ، ئۆزىنىڭ سەتلىكىگە قاراپ تېرىكىپ چالۋاقسا، دەرھال بوران چىقىپ، ئالەمنى قاراڭغۇلۇق قاپلاپ كېتەرمىش. ئالۋاستىنىڭ ئاچچىقلىنىشىدىن خۇدا ساقلىسۇن، بۇنداق بورانغا روبىرو كېلىپ قالغان كارۋانمۇ، ئادەممۇ ئامان قالمايدۇ» دېيىشكەنىدى.

شۇ تاپتا سېلىم بىلەن ئايگۈل دۇچ كەلگەن بوران ئۇلار تەسەۋۋۇر قىلغاندىنمۇ دەھشەتلىك ئىدى. ۋىژىلداپ ئۇچۇۋاتقان تاش - شېغىل، چىرقىرىغان ئاۋازلار، لەپەڭشىپ گويا تەتۇر پىرقىراۋاتقاندەك بىلىنگەن زېمىن ھەمساتتىلا ئۇلارنى گاڭگىرىتىپ يەرگە يېقىتتى، يىلتىزىدىن قومۇرۇۋېتىلگەن توغراقتەك يەر بېغىرلىتىپ ئۇچۇرۇپ دومىلىتىشقا باشلىدى. سېلىم يەرنى تىرەپ ئورنىدىن تۇرۇۋالغان بولسىمۇ، بىراق، ئايگۈل تاشلىق سايدا گويا غازاڭدەك پىلدىرلاپ سۇرۇلۇپ ئىياغ تەرەپكە كېتىۋاتاتتى، قىزنىڭ ئورنىدىن تۇرۇۋېلىشقا ماجالى يوق ئىدى. سېلىمنىڭ كۆزىدە ئوت يالتىرىدى، بوران ئايگۈل تەرەپكە قۇشتەك ئېتىلدى. سېلىم يېقىلىپ - قوپۇپ قوغلاپ، ئاخىر ئايگۈلنى تۇتۇۋالدى ۋە چىڭ گىرەلىشىۋېلىپ، مۇزدەك سايغا چاپلىشىپ يېتىۋالدى. بىراق، دەممۇدەم كۇچىيىۋاتقان بوران ئۇلارنى خۇددى يۆگەلگەن بوردەك شېغىل تاش ئۇستىدە دومىلىتىپ ئاپىرىپ، ئاخىر يامغۇر كولىۋەتكەن بىر ئازگالغا تىقىپ قويدى...

كېچە ئۆتۈپ، تاڭ ئاتتى. بوران ئاستا - ئاستا پەسكويغا

چۈشتى. سېلىم ئۇستىدىكى تاش - شېغىللارنى ئىرغىتىپ تاشلاپ، ئورنىدىن دەس تۇردى ۋە ئاپئاق تاتىرىپ كەتكەن ئايگۈلگە قاراپ يۇرىكى جىغىلدىدى:

— ئايگۈل !... جېنىم ئايگۈل !...

ئايگۈل ئۇزۇن كىرپىكلىرىنى ھەملەشتۇرۇپ، كۆزلىرى ئىلەشكەن ھالدا جاقىلداپ تىترىمەكتە ئىدى، ئېغىر تىناتتى، نەپىسى يېتىشمەيتتى، پېشانىسىدە تەر پارقىرايتتى ۋە بىئارام بولۇپ چۆچۈپ سىلكىنەتتى.

سېلىم ئايگۈلنى بالىچىلاپ ئىككى بىلىكى ئۇستىگە ئېلىپ ئاۋايلاپ كۆتۈرۈپ، ئىككى - ئۈچ مېتىر ئېگىزلىكتە ئۆسۈپ چىرمىشىپ كەتكەن، ئۆيدەك چوڭلۇقتىكى يەرگە سايىۋەن بولۇپ تۇرغان بىر قېرى سۆكسۆك دەرىخىنىڭ ئاستىغا ئەكېلىپ قۇرۇق غازاڭ ئۇستىگە ياتقۇزدى، ئۆزىنىڭ چاپىنىنى سېلىپ ئۇنى ئوراپ چۈمكىدى.

ئايگۈل دەسلەپ جاقىلداپ تىترەپ، كېيىن بىردىنلا چوكا مۇزدەك قېتىپ مۇزلاشقا باشلىدى، كەچكە يېقىن ئوت - كاۋاپ بولۇپ قىزىپ ھوشىدىن كەتتى، ھېچنېمىنى سەزمىدى.

ئايگۈلنىڭ ھالىنىڭ بارغانچە يامانلىشىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، سېلىمنىڭ ۋۇجۇدىنى قورقۇنچلۇق بىرنەرسە زەھەرىدەك چېقىپ ئازابلىدى، كۆڭلىگە كەچكەن خىيالىدىن ۋۇجۇدى تىترەپ، نېمە قىلىشىنى بىلمەيتتى. كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياش تۆكۈپ، ئىختىيارسىز ئىككى قولىنى كۆتۈرۈپ، ئاسمانغا قاراپ پەريات چېكىپ ناله قىلدى:

«پەرۋەردىگار، ئۇنداق قىلما، رەھىم قىل... بىزنىڭ مەسچىتنىڭ ئىمامى: ئاللا رەھمەتلىدۇر، مۆمىنلەرنىڭ شەپقەتچىسىدۇر، دېگەنىدى. بىز ئىككىمىزنىڭ سېنىڭ ئالدىڭدا يۈز كېلەلمەيدىغان نېمە گۇناھ - سەۋەنلىكىمىز بار؟ !... سەن راستىنلا قۇدرەت ئىگىسى، رەھىم - شەپقەت ئاتىسى بولساڭ، مېنى مەرتەم تىلەي، مېنى بۇ جورامدىن ئايرىما، ئۇنىڭغا شىپالىق

بەر !...»

سېلىم ياش تۆكۈپ، ئاللاغا ناله ـ پەريياد قىلىۋاتقاندا، قاتتىق ئۇركۈگەن بىر توپ جەرەن چاتقاللىق ئىچىدىن ئوپۇر ـ توپۇر ئېتىلىپ چىقتى ـ ده، ئۆزىنى ئۇرغان پېتى بىھوش ياتقان ئايگۈلنىڭ ئۈستىدىن ئۇچۇپ ئۆتۈپ كېتىشتى، جەرەنلەرنىڭ تۇياقلىرىدىن توزۇغان غازاڭ ھەممە يەرگە چېچىلىپ كەتتى. توزۇغان غازاڭلار بېسىلماي تۇرۇپلا، جەرەنلەرنى قوغلاپ كەتكەن قاپقارا ئىككى ئاتا بۆرە چاتقاللىق ئارىسىدىن ئالدى پۈتلىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، تۆكلىرىنى ھۇرپەيتكەن پېتى ئېتىلىپ چىقتى، قان تولغان كۆزلىرى بىلەن خىرس قىلىپ، سۆكسۆك دەرىخىنىڭ ئالدىدا ئۇشتۇمتۇت پەيدا بولۇپ قالغان سېلىمغا قاراپ، ئىختىيارسىز توختاپ قېلىشتى، تىللىرىنى يالاپ ئازراق تېڭىرقاپ تۇرغاندىن كېيىن، بىردىنلا دەھشەتلىك ھۇۋلاپ ـ خىرىلداپ سېلىمغا تاشلاندى.

«بۆرە !... غالجىر بۆرە !... خۇدا، مەن سەندىن شۇنى تىلىگەنمىدىم !؟...»

سېلىم لاۋۇلداپ تۇرغان بىر پارچە ئوتقا ئايلانغاندى، ئۇنىڭ تومۇرلىرىدىكى قان غەزەپلىك ئۇرغۇدى، چىشلىرى كىرىشتى، ئۇ بىر قولىغا كالتەك، بىر قولىغا بىر يېرىم بىسلىق خەنجىرىنى ئېلىپ، بۆرىلەرگە قاراپ ئېتىلدى. قولىدىكى ئۇزۇن، توم كالتەكنى شىددەتلىك پىرقىرىتىپ بۆرىلەرنى سۇر ـ توقاي قىلدى.

بىراق بۆرىلەر ھېيلىگەر ۋە قۇۋ ئىدى. ئىككى تەرەپتىن قىستاپ ئېتىلىپ، چىشلەپ ـ تالاپ، بىردەمدىلا سېلىمنىڭ يالىڭاچ ئەت ـ بەدەنلىرىنى قىپقىزىل قانغا بويىۋەتتى. بولۇپمۇ بوينى قىسقا ـ دىققاق سۇر بۆرە ھەدىسلا سېلىمنىڭ كۆزىنى غەلەت قىلىپ، بىھوش ياتقان ئايگۈلگە خىرس قىلىپ تاشلىناتتى. سېلىم ئايگۈلنى قوغداپ، بۆرىلەر بىلەن شىددەتلىك ئېلىشىپ، قەيسەرلىشىپ كەتتى، كۆزىگە بۆرىلەرنى

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ئۇجۇقتۇرۇۋېتىشتىن باشقا ھېچنېمە كۆرۈنمەيتتى. كۈتۈلمىگەندە، قۇۋۇ سۇر بۆرە يان تەرەپتىن ئوقتەك ئېتىلىپ چىقىپ، ئالدى ئىككى پۇتىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، غالجىرلىق بىلەن سېلىمغا تاشلاندى. سېلىم قولىدىكى كالتەكىنى پىرقىرىتىپ بۆرىنىڭ مېڭىسىگە «قاس» قىلىپ بىرنى سالدى ـ دە، ئۇنى ئوڭدىسىغا موللاق ئاتقۇزۇۋەتتى ۋە چەبدەسلىك بىلەن بۆرىنىڭ ئۇستىگە ئۆزىنى تاشلاپ، ئاستىغا بېسىۋېلىپ يۇرىكىنى خەنجەر بىلەن قوچۇۋەتتى. سۇر بۆرە لەسسىدە سالپىيىپ جان ئۇزدى. يەنە بىر بۆرە بولسا، يىگىرمە مېتىرچە يىراقلىقتا ئۆز ھەمراھىغا ــ ئۇنىڭ جان ئۇزۇۋاتقان ھالىتىگە بىرپەس مەيۈس قاراپ تۇرغاندىن كېيىن، نېمىگىدۇر شۆلگىيى ئېقىپ، تىلىنى يالىدى ـ دە، قۇيرۇقىنى ئىچىگە تىقىپ كەينىگە قايىدى ۋە جىمجىتلا ئورمانلىققا كىرىپ كەتتى.

سېلىم ھالسىزلانغانىدى. قانسىراپ كەتكەنلىكتىن كۆزلىرى ئېلىشىپ، بېشى قېيىپ دەلدەڭلەپ قالدى. ئۇ بايىقى بۆرە كىرىپ كەتكەن چاتقاللىق تەرەپكە بىردەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن، ئىتتىك كەينىگە بۇرۇلۇپ ئايگۇلىنىڭ قېشىغا كەلدى ۋە مەھبۇبىگە قاراپ، چۆچۈپ كۆزى چەكچەيدى، ئالەم قاراڭغۇلىشىپ كەتتى...

ئايگۇل بۇ چاغدا، گويا سېلىمغا ئەڭ ئاخىرقى ۋىدالىشىش سۆزلىرىنى ئېيتالمىغىنىغا ئەپسۇسلانغانىدەك، سېرىق غازاڭ ئۇستىدە يېيىلىپ تۇرغان چاچلىرى بىلەن بېشىنى يېرىم بۇراپ، مىيىقىدا ئىزى قالغان ھىجران تەبەسسۇمى بىلەن قېتىپ قالغانىدى.

سېلىم ئايگۇلىنىڭ بۇ ئالەم بىلەن مەڭگۈلۈك خوشلاشقىنىغا ئىشەنمىدى. ئىككى قولى بىلەن مەھبۇبىنىڭ بىلەكلىرىنى چىڭ تۇتۇپ سىلكىپ، بېشىنى ئالىقانلىرى ئۇستىگە ئېلىپ مەڭزىگە يېقىپ، نادامەت بىلەن: «ياق !...ياق !...ياق ! ...» دەپ ۋارقىرىدى.

ئۇ بىردە ئايگۇلىنى يۇمشاق غازاڭلار ئۇستىگە ياتقۇزۇپ

قويۇپ، ئۆزىنىڭ چاچلىرىنى يۇلۇپ - تارتىپ، ئۆزىنى كاچاتلاپ، پىغانلىق داد - پەريات سالسا، بىردە تۇرۇپلا، ئايگۈلنى بالىچىلاپ بىلەكلىرى ئۈستىگە ئېلىپ كۆتۈرۈۋېلىپ، بىپايان توغراقلىق، سۆكسۆكلۈك ئىچىدە مەجنۇندەك ئايلىنىپ يۈرەتتى. ئۇنىڭ ئاغزىدىن: «ياق !...ياق !...ياق !...» دېگەن سۆزلا چىقاتتى.

كېيىن ئۇ ئايگۈلنى بايىقى يۇمشاق سۆكسۆك غازاڭلىرى ئۈستىگە ياتقۇزۇپ، يېنىدا يۆكۈنۈپ ئولتۇردى. ئىككى ئالقىنىنى تىزىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ خىيالغا پاتتى، كۆز ياشلىرى قولىنىڭ دۇمبىسىگە تەپچىپ - يامراپ ئاقتى: «قۇدرەت ئىگىسى، ئېيتقىنە، مەن بۇ ئالەمگە نېمىشقا تۆرەلگەندىمەن؟...، — سېلىم گەز باغلاپ كەتكەن كالپۇكلىرى بىلەن تەقدىرگە نالە قىلىپ ئۆز - ئۆزىگە پىچىرلىدى، — مەن تەن ئالدىم، چىنپۇتۇۋاتىمەن، خۇدا، مەن گۇناھكارمەن، لېكىن مېنى نېمىشقا ئاقساقالىنىڭ ئالدىغا ئەكېلىپ تاشلىغان ۋە ئايگۈل بىلەن ئۇچراشتۇرغانسەن؟... مەن قايسى خۇشلۇقۇم ئۈچۈن غەزەل ئېيتقان، راۋاب چالغاندىمەن؟... ئايگۈل !... ئايگۈل !... سىز پېقىرنىڭ جانۇتېنى ۋە ھەممە نېمىسى ئىدىگىز !... مەن ناقابىل، ئەرزىمەس ئادەممەن... سىزنى ساقلاپ قالالمىدىم... ماڭا بۇ دۇنيا ھارام بولدى...»

سېلىم ئۆزىگە ئۆزى پىچىرلاپ قانچىلىك ۋاقىت ئولتۇرغىنىنى بىلمىدى. بىركەمدىن كېيىن ئىرغىپ ئورنىدىن تۇردى - دە، سۆكسۆك شېخىغا ئېسىقلىق تۇرغان نەقىشلىك راۋابىنى يۇلۇپ دېگۈدەك قولىغا ئالدى ۋە ئۇنى قوللىرى تىترىگەن ھالدا پېشانىسىگە تەگكۈزۈپ، كۆز ياشلىرىغا مىلەپ سۆيدى. ئاندىن قېرى سۆكسۆك دەرىخىدىن بىرنەچچە قەدەم كەينىگە يېنىپ پەريات بىلەن: «خوش، مېنىڭ ھەممە خۇشاللىقىم !... خوش، مېنىڭ ئاخىرەتلىك مەلىكەم !» دەپ چۇقان سېلىپ، راۋابنى ئادەم بېلىدەك قېرى سۆكسۆك كۆتىكىگە قەھرى بىلەن ئۇردى.

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
www.uyghurkitap.com

راۋاب پاچاق - پاچاق بولۇپ چېقىلدى. ئۇنىڭدىن چىققان سادا ئورمان ئىچىنى ئۇزاققىچە لەرزىگە كەلتۈردى...

كېيىك باشلىغان يول

ئۇچ يىل ئۆتتى...

ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا توغراقلارنىڭ ئالتۇن رەڭ يوپۇرماقلىرى ياپيېشىل، كۆپكۆك، ساپسېرىق ۋە قىزغۇچ بولۇپ ئۆزگىرىپ تۇردى...

ئۇنىڭ قولىدا بىنەپشەرەڭ يۇلغۇن چېچەكلىرى بىلەن خۇش پۇراقلىق ھال رەڭ جىگدە چېچەكلىرى باغلام - باغلام گۇلدەستىلەرگە ئايلىنىپ، قىز قەبرىسىنى زىننەتلىدى...

كېيىكلەر مۇڭ باسقان، لېكىن سەزگۈر كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭغا ئۇزاقتىن - ئۇزاق تىكىلىپ، ئۇزۇن، يالتىراق بويۇنلىرىنى لىڭشىتىپ ھېسداشلىق قىلاتتى...

جەرەنلەر مۆلدۈرلەپ تۇرغان چىرايلىق كۆزلىرى بىلەن ئەجەبسىنىپ قاراپ، ئۇنىڭدىن چۆچۈپ تۇرسىمۇ، لېكىن پارقىرىغان يىرىك تۇكلۇك ئەت - تەنلىرىنى ئۇنىڭغا سۇركەپ ئۆتىدىغان بولۇشتى...

سىنچى توشقانلار، بىپەرۋا بېغىرتاق، سېرىققۇيرۇقلار ئۇنىڭ ئايرىلماس دوستلىرى، ئۇلپەتلىرى بولۇپ قېلىشتى...

ئۇ قىز قەبرىسىگە گۇلدەستىلەر تىزىۋاتقاندا، رەڭمۇرەڭ جاڭگال قۇشلىرى، ئورمان ئەركىلىرى ئۇنىڭغا بىر خىل مەمنۇنلۇق بىلەن قەلبداش بولۇپ مۇڭلۇق سايراپ بېرەتتى. ئۇنىڭغا بۇ يەردىكى ھەممە جانلىقلار — ئۇچارقانات، ئۆمىلىگۈچىلەر، ھەتتا گۈل - گىياھلارمۇ ھېرىس بولۇپ قالدى.

ئايگۈلنىڭ قەبرىسى ئەتراپىدا يېشىل مەخمەلدەك يۇمشاق چىملار يىلتىزلاپ يەلپۇنۇشكە باشلىدى. بۇ چىملارنى ئۇ ئۆزى

بىر - بىرلەپ كۆچۈرگەن، تەككەندى. قەبرە تۆپىسىدە چوغدەك قىزىرىپ ئېچىلىدىغان چۆل لەيلىسى بىلەن جىگەر رەڭ تاجىگۈل ھۆپپىدە ئېچىلىپ كەتتى، قەبرە ئەتراپى رەڭمۇرەڭ بەردەم جاڭگال گۈل - گىياھلىرى بىلەن قاشالاپ زىننەتلەندى...

ئايگۈلنىڭ قەبرىسىگە تىنىمسىز گۈلدەستىلەر تىزىش، دۇئا - تەكبىر ئوقۇش، ياد ئېتىپ پەريات چېكىش بىلەن ئۆتكەن ئۇچ يىل سېغىنى ئويچان، ئۇندىمەس ۋە ھەمىشە جۇدالىق زارى، ھىجران قايغۇسىدا پۈچىلىنىپ ھەسرەت چېكىدىغان، بىر ئامال قىلىپ نىگارىغا ھەمراھ بولۇپ ئۇ ئالەمگە كېتىشتىن باشقىنى ئويلىمايدىغان مۇڭلۇق ئادەم قىلىپ قويدى. ھەتتا، ئۆزىگە ئاتاپ ئايگۈلنىڭ قەبرىسىگە يانداش بىر گۆرمۇ كولىۋالدى.

بىراق، رەڭگارەڭ گۈل - چېچەكلەر چوغلىنىپ، خۇش پۇراق تارقىتىپ كېلىدىغان جاڭگال باھارى ئۇنى يەنە مەڭگۈلۈك بىر ئەقىدە بىلەن قىز قەبرىسىنى بېزەشكە ئۇندەيتتى، ئالدىرىتاتتى ۋە پۈتكۈل باھار، ياز، كۈز ئايلىرىنىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى ئۇ بىلمەي قالاتتى.

بوران، يامغۇر، قار، ئاچلىق ۋە يىرتقۇچ ھايۋانلار ئۇنىڭغا تەھدىت سېلىپ زېرىكتى. مۇسكۇللىرى تاشتەك قېتىپ، تېرىلىرى مىستەك پارقىراپ پىشىپ، ھېچنېمە تەسىر قىلماس بولۇپ قالدى. بىرەر بۆرىگە تۇيۇقسىز تاشلىنىپ، يۇرىكىنى پىچاق بىلەن قوچۇۋېتىپ تېرىسىنى سويۇۋېلىش ئۇنىڭغا ئانچە تەسكە چۈشمەيتتى، چىغ - چاتقاللىق ئارىسىغا يوشۇرۇنۇۋېلىپ بىرەر كېيىكنىڭ پۇتىنى كالتەك بىلەن ئۇرۇپ چېقىۋېتىپ تۇتۇۋېلىش ئۇنىڭ ئادەتتىكى مەشغۇلاتى ئىدى. ئوۋ ئوۋلاپ قەيەرگە بارمىسۇن، نېمىلا قىلمىسۇن، ھامان قىز قەبرىسىدىن نېرى بولمايتتى...

بىر يىلنىسى قىش پۈتكۈل جۇڭغارىيە كۆك مۇز، ئاق قار بىلەن قاپلىنىپ، ھەممە يەر مۇز ئاستىدا ئۇيۇپ قالغاندەك، قاتتىق سوغۇق بولدى. جاڭگالدىن بىرەر ھاياتلىق — نە كېيىك،

جەرەن، نە توشقان، قارىقۇيرۇق، ھەتتا ھىيلىگەر تۇلكە بىلەن بۆرىمۇ تېزىپ كەتتى. سىلىمنىڭ ئوزۇق - تۇلۇكلىرى ئىچىدىكى ئەڭ ئاخىرقى يېمەكلىك — يۇلغۇن چۈشقىلىرىدا توقۇغان سېۋەتلىرىگە سىلىۋالغان ياۋا جىگدىلىرىمۇ تۇگەپ كەتتى...

باش ئەتىياز كۇنلىرىنىڭ بىرىدە، ئۇ ئوۋ ئوۋلاپ سۆكسۆك جاڭگاللىقىدىن چىقتى. تەپتەكشى كەتكەن يۇلغۇنلۇق سايدا بىر ئانا كېيىك كۆرۈندى، كېيىك تۇمشۇقلىرىنى ياپراقسىز يۇلغۇن چۈشقىلىرىغا سۈركەپ ئوتلاپ يۈرەتتى، ئۇمۇ سىلىمغا ئوخشاش ئوزۇقلۇق ئىزدەپ، ئۇچرىغان نەرسىگە تۇمشۇقىنى سۈركەيتتى.

سىلىم ئانا كېيىكنىڭ ئىزىغا چۈشتى. ئانا كېيىك زىلۋا، ئورۇق بولۇپ، كۆزلىرى مىسكىن ئىدى، يىراققا قاچمايتتى، بىغەم - بىپەرۋا كۆرۈنەتتى. لېكىن پات - پات قىسقا قۇلاقلىرىنى نەيزىدەك تىك قىلىپ، سىلىمغا قاراپ - قاراپ قويياتتى ۋە بىر جايدا تۇرمايتتى.

سىلىم كېيىكنىڭ ئىزىدىن ئەگىشىپ، يۇلغۇنلۇق ئىدىر، تاشلىق ساي، شۇاقلىق ئويماندا بىر كۇن يۈردى، ئەمما ئۇنى تۇتالمىدى. تۇن قاراڭغۇسى يېيىلىپ كېلىۋاتقاندا، سىلىم كېيىككە ئەگىشىپ ئۆزىنىڭ بىر تاغ جىراسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ قالغانلىقىنى سەزدى. تاغمۇ، جىرامۇ ئانچە يىراق ئەمەس ئىدى.

ئانا كېيىك دەل مۇشۇ يەرگە كېلىپ كۆزدىن غايىب بولدى.

سىلىم ئەتراپقا سەگىرەپ كېيىك ئۇۋىسىنىڭ مۇشۇ ئەتراپتا ئىكەنلىكىنى، كۆزنى غەلەت قىلىپ، بىردەمدە ئۇۋىسىغا كىرىۋالغانلىقىنى پەرەز قىلدى. ئەتە ئۇنى قەيەردىن بولسىمۇ تۇتۇۋېلىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ، ئۇستىدە ئادەم بېلىدەك بىر توغرا تاش ئېسىلىپ تۇرغان ئازگالغا كىرىپ ياتتى. كېچىدىن چىققان بوران سەھەرگە يېقىن توختاپ قالدى، ھاۋا ئېچىلىپ كەتتى، سىلىم ئۇستىگە يېپىنىۋالغان بۆرە تېرىسى بىلەن كۆز - قۇلاقلىرىغا كىرگەن توپىلارنى نېرى - بېرى

سۇرتۇۋېتىپ ئەتراپقا قارىدى.

ئاق ئىس !...

تۇنۇگۈن كەچتە كۆرگەن تاغ جىراسىنىڭ يۇقىرى تەرىپىدىن ئاسمانغا سۇزۇلۇپ كۆتۈرۈلۈۋاتقان غەلىتە ئىنچىكە ئاق ئارغامچىغا كۆزى چۈشتى. ئاق ئارغامچا مەشۇتتىن ئېشىلگەندەك يۇمشاق ۋە ئەۋرىشىم ئىدى، ئاسماننىڭ قەرىگە تىك كۆتۈرۈلۈپ، پاختا تەۋەككەك تولغىنىپ، بىر ئىزدا لەيلەپ تۇراتتى.

سېلىم بۇنىڭ ئىس، قالىنىۋاتقان ئوتنىڭ بەلگىسى، ئادەمزاتنىڭ ئۇچۇر ئىكەنلىكىنى بىلىپ، كالپۇكلىرى ئۇمچىيىپ كۆزىگە ياش كەلدى، قەلبى ئۇمىدلىنىپ ئىسسىدى ۋە كېچە كۆزىنى غەلەت قىلىپ ئۇۋۇسىغا كىرىۋالغان كېيىكنى تۇتۇۋېلىش خىيالىدىن ۋاز كېچىپ، ئاق ئىس كۆتۈرۈلگەن جىلغا تەرەپكە قاراپ يۇقىرىلىدى.

تار ۋە تاكىراك جىلغا قار ـ مۇز بىلەن قاتقان، جىلغىنىڭ يۇقىرى تەرىپى تىك ۋە تېيىلغاق ئىدى. مۇز يېرىپ چوقچايغان ئۇچلۇق خادا تاشلار، گىل رەڭ قىزغۇچ قورام تاشلار، ئازغان ـ تىكەنلىك، چىرماشقان چاتقاللىق مېڭىشنى قىيىنلاشتۇراتتى. سېلىم تاشتىن ـ تاشقا سەكرەپ، ئۇچلۇق خادا تاشلارغا يامىشىپ، ئازغان ـ تىكەنلەرنى قولى بىلەن ئىككى تەرەپكە قايرىپ يول ئېچىپ، يېرىم كۈن يول يۈردى. بوينىنى سوزسىلا ئېڭىكى تاقاشقۇدەك يەردە كۆرۈنگەن ئاق ئىسقا كۆن ئولتۇراي دېگەندە ئاران ئۇلاشتى.

ئاق ئىس بىر ئاق ئۆيدىن ــ چېدىرنىڭ ئۈستىدىن چىقىۋاتاتتى.

ئۇچ تەرىپى يېشىل قارىغاي بىلەن قاپلانغان تىك تاغ ۋە ئالدى تەرىپى ياۋا جىگدىلىك بولغان بۇ جىمجىت قىشلاقتا ئاشۇ بىرلا ئاق ئۆي بار ئىدى. ئاق ئۆينىڭ ئالدى ـ كەينىدە قارىغاي ياغاچلىرىدىن قاشا قىلىنغان قوتان ۋە قوتان ئىچىدە بىر پادا مال، بىرنەچچە كالا، قوتان سىرتىدا ئۈستىدىن ئېگىرى

ئېلىنمىغان بىر ئات كۆزگە چۇشۇپ تۇراتتى.

سېلىم ئادەمزاتنى كۆرۈش ئىستىكى بىلەن قەلبى دولقۇنلىنىپ ئاق ئۆيگە يېقىنلاشتى. كۆزلىرىنى چاپاق باسقان قېرى ئىت تۇيۇقسىز پەيدا بولۇپ ھاۋۇشىدى. ئىتنىڭ ھاۋۇشىشى بىلەن ئاق ئۆيدىن بېشىغا ئاق لېچەك سالغان دۇمچەك بىر موماي ئۇزۇن قونچلۇق ئۆتۈك كىيگەن پۇتلىرىنى سۆرەپ ئىشىك ئالدىغا چىقتى ـ دە، چېدىر ئالدىدا تۇرغان سېلىمغا قاراپ تاشتەك قېتىپلا قالدى.

مومانىڭ ساددا ۋە غەرەزسىز كۆزلىرىدە تەشۋىش، ۋەھىمە، ئېسەنكىرەش ئالامەتلىرى تېشىغا تەپتى. تىلى قاتقاندەك بولۇپ، ئىچىدە نېمىندۇر ئوقۇپ ئەتراپقا ھوردى ـ دە، ئۆيگە كىرىپ كەتتى. بىر پەستىن كېيىن، ئاق ئۆيدىن بىر ئاقساقال بوۋاي، ئوتتۇرا ياشلىق بىر ئەركەك، ئىككى كېلىنچەك ۋە بىر ئوغۇل بالا ئىشىك پەردىسىنى قايرىپ، سەل ئەيمىنىپ بېشىنى چىقاردى.

سېلىم ئادەمنى، ئادەملەرنى ئاخىر كۆردى: «خۇدا، بۇ ئادەم، ئادەملەر... مەن ئاخىر ئادەمزاتنى كۆردۇم !... ئادەم ! ئادەم !... بۇ قانداق كارامەت، قانداق مۆجىزە !... ئۆزۈمنىڭ قايىشىنى تاپتىمغۇ ئاخىر !... پەرۋەردىگار، ساڭا رەھمەت. ئادەمنىڭ رەڭگىرويىنى كۆرۈش، ئاۋازىنى ئاڭلاش، ئادەم بىلەن ھەمسۆھبەت بولۇش، بىللە تىرىكچىلىك قىلىش، ھەمدەملىشىش قانداق راھەت، قانداق بەخت !... ئادەم... مەن سېنى قانداق زارىقىپ سېغىنغان، سېنى كۆرۈشكە، تېپىشقا قانداق تەشنا بولغان !... سىلەر شۇ چاغدا بولغىنىڭلاردا، ئەنە ئاۋۇ ئاق باشلىق ئانىمۇ، ئاشۇ بىر جۈپ چوكانمۇ بولغىنىدا... مېنىڭ مەلىكەم، دىلكىشىم پەرىشتەم، ئۇ ئالەم ـ بۇ ئالەملىك ئايگۈلۈم، ھالال جۈپتۈم ھايات قالمايتتىمۇ؟... مەن ئاخىر ئادەمزاتنى تاپتىم، كۆردۈم، ئالىلا، ئۆزۈڭگە تىزلىنىمەن، تەلىپىمنى ئىجابەت قىلدىڭ...»

سېلىم ھاجايانلىنىپ نېمە دېيىشنى، نېمە قىلىشنى بىلمەي

قالدی. ئۇلارنى قوچاقلاپ سۆيگۈسى، پۈتمىگا باش قويۇپ يىغلىغۇسى كەلدى، قۇرۇپ يېرىلغان كالپۇكلىرى تىترەپ، ئاغزى ئەمدى گەپكە كېلەي دېگەندە، چېدىردىن بېشىنى چىقارغانلار بىردىنلا ئۆچكەن ھالدا ئۆزىنى چېدىر ئىچىگە ئېلىپ، ھاپىلا ـ شاپىلا ئىشىك پەردىسىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

سېلىم نېمە بولغانلىقىنى بىلمەي، تېڭىرقاپ كەتتى، تەمتىرەپ ئىككى تەرەپكە قارىدى، ئادەملەرنىڭ ئۆزىدىن شۇنچىۋالا يېتىرقاپ ھودۇقۇشىنىڭ سەۋەبى چۈشىنىكسىز. ئەمما ئۇنىڭ ئەپتـ بەشىرىسى، قىياپىتى ھەقىقەتەن قورقۇنچلۇق ئىدى: چاچلىرى ئۆسۈپ مۇرىسىنى ياپقان، كىرلەشكەن يىرىك بۇرۇت ـ ساقاللىرى چاڭگىلىشىپ، يۈز ـ كۆزىنى قاپلىغان كۆكۈچ ياۋا تۈك بىلەن بىرلىشىپ كەتكەنىدى، پىلدىرلاپ تۇرغان كۆزلىرى، يۈك باسقان يۈزلىرى قاش ـ قاپاقلىرى ئارىسىدىن ئاران كۆرۈنەتتى. پۈتلىرىنى ئورىۋالغان ئېيىق تېرىسى، ئىشتان قىلىپ كىيىۋالغان تۇلكە تېرىسى ھەممىدە ئۇستىگە چاپان قىلىپ يېپىنىۋالغان بۆرە تېرىلىرى... نېمە دېگۈلۈك، ئۇنى كۆرگەن كىشىنىڭ «ۋاي خۇدا، مەن نېمىگە يولۇققاندىمەن !... بۇ جىن ـ شايتان ياكى ئالۋاستى بولمىسۇن يەنە؟ !» دەپ تىترىشى تۇرغان گەپ...

سېلىم ئۆي ئىگىسىنىڭ قارشى ئالمىغانلىقىنى كۆرۈپ يېڭىۋاشتىن جان ـ جەھلى بىلەن ئۆزىگە ئېتىلىپ ھاۋشىپ پىتىرىغان قېرى ئىتقا پەرۋا قىلماي، نېمىدىندۇر جۇرئەتلىنىپ، قەتئىيلىك بىلەن ئىشىك پەردىسىنى قايرىدى ـ دە، ئاق ئۆيگە كىردى.

ئۆيدە تەمتىرەپ قالغان ساقاللىق بوۋايدىن باشقىلىرى ئاق ئۆينىڭ ئورۇن ـ كۆرپە يىغىلغان بۇلۇڭىغا قىستىلىپ تۇگۈلۇۋېلىپ، قورقۇنچ ئىچىدە تىترىشىپ تۇراتتى. سېلىم ئادەملەرگە ئۇزاق تىكىلىپ سەپسالدى، ئۇلاردىن زۇۋان

چىقىشىنى ئۇمىد قىلىپ كۈتتى. لېكىن بىرەرى ئېغىز ئاچمىدى ياكى ئېغىز ئېچىشقا جۈرئەت قىلالمىدى.

ـــ توۋا، قورقۇۋاتامسىلەر؟... ئەجەب ئىش، مەن ئادەمغۇ، ئادەمدىن ئادەم قورقامدىكىنە...، ـــ سېلىمنىڭ ئاۋازى غاراڭ ـ غۇرۇڭ ئىدى ۋە بۇ ئاۋاز ئۆزىگىمۇ غەلىتە تۇيۇلۇپ كەتتى.

ئۆي ئىچى تىمتاس، يەنە سادا چىقمىدى. ئاقساقال بوۋاي گەپ قىلىشقا تەمشەلگەن بولسىمۇ، لېكىن، ئۇنىڭ تىلى ئۆزى بىلمىدىغان قانداقتۇر جىن ـ شەيتانلارنى «ئۇركۈتەلەيدىغان» ئايەتتىن باشقا نەرسىگە كەلمىدى. ئۆي ئىچىدىكىلەر شۇنچىلىك ئېغىر ۋەھىمىگە چۈشكەنىدىكى، سېلىم بۇ ئۆيدە يەنە بىر ئاز تۇرسا، ئۇلارنىڭ شۇ ھالەتتە تىنىقىنى تېشىغا چىقىرالماي جېنى چىقىپ كېتىدىغانلىقىغا كۆزى يەتتى:

ـــ بوپتۇ، مەن كېتەي... ئامان بولۇڭلار... يەنە كېلىمەن...

سېلىم ئىشىك تەرەپكە كېتىۋېتىپ، پەگاھقا يېقىن يەردە تۇرغان ساندۇققا كۆزى چۈشتى. ساندۇقنىڭ ئۈستىدە ئىككى ئوچۇم كەلگۈدەك بوغۇرساق، ئازراق ئىرىمچىك، قۇرۇت ۋە بىر سان گۆش تۇرۇپتۇ. سېلىم ئۇزاق يىل ئېغىز تەگمىگەن بۇ يېمەكلىكلەرگە قاراپ ئويلىنىپ بىرئاز تۇرۇۋالدى ـ دە، بىردىن ئۈستىگە ئارتىۋالغان بۆرە تېرىسىنى پەگاھقا تاشلاپ قويدى، ئاندىن چاپىنىنىڭ پېشىگە بوغۇرساق، ئىرىمچىك ۋە قۇرۇتنىڭ بىر قىسمىنى، بىر سان گۆشنى ئوراپ، ساقاللىق بوۋايغا يېنىپ ـ يېنىپ قارىۋېتىپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

سېلىم تەخمىنەن ئىككى ھەپتىلەردىن كېيىن بۇ قىشلاقتا يەنە بىر قېتىم كەلدى. ھېلىقى كىشىلەر ئەمدى ياتسىرىماس، تونۇشلۇق بېرەر دەپ ئويلىغانىدى، لېكىن بۇ قېتىم قىشلاقتا نە ئاق ئۆي، نە ئادەمنىڭ قارىسى كۆرۈنمىدى. ئۇلار نەگىدۇر كۆچۈپ كېتىشكەنىدى. ئاق ئۆي تىكىلگەن يەردە شامال توزۇتۇپ ئۇچۇرغان كۈل، ئوتتا قارايغان بىرنەچچە تال تاش، سېلىم پۈل ھېسابىدا تاشلاپ كەتكەن ھېلىقى بۆرە تېرىسى شۇ پېتى

تۇرۇپتۇ.

سېلىم بىلدىكى، ئاق ئۆي ئىگىلىرى سېلىمنى گويا «بۇ ئالۋاستى بىزنى يەنە ئىزدەپ كەينىمىزگە كىرىۋالمىسۇن» دېگەندەك قىلىپ، ئالايىتەن خېلى جىق بوغۇرساق، ئىرىمچىك، قۇرۇت ۋە يېرىم قوينىڭ گۆشىنى ئۆچكە تېرىسىگە ئوراپ، ئۇستىگە تاش باستۇرۇپ، قالدۇرۇپ كەتكەنىدى.

سېلىم مۇشۇ ئىشتىن كېيىن بۇ قىشلاققا خېلى ئۇزاق يىللارغىچە كەلمىدى.

ئەمما بۇ «ئاق ئىس» ئۇنىڭغا كۇتۇلمىگەن بىر نىجاتلىق، كەم ئۇچرايدىغان ئامەت بەخش ئەتتى.

شۇ كۈنى سېلىم چارۋىچى قازاق ئائىلىسى «سەدىقە» قىلىپ تاشلاپ كەتكەن يېمەكلىكلەرنى ئېلىپ، ئادەمزاتتىن يەنە ئايرىلىپ قالغىنىغا مەيۇسلىنىپ قىشلاقتىن قايتتى. جىرا بىلەن ساي تۇتاشقان ئېغىزدا قوندى. ئەتىسى ئەتىگەندە ئايگۈلنىڭ قەبرىسى تەرەپكە ماڭاي دەپ تۇرغاندا، ئۆتكەن قېتىم ئۇچراتقان ئانا كېيىك بىلەن تۇيۇقسىز دوقۇرۇشۇپ قالدى.

بۇ قېتىم ئانا كېيىك يالغۇز ئەمەس ئىدى. كەينىدە چىرايلىق مۇڭگۈزلىرى ئەمدىلەتىن بىخ سۈرگەن ئىككى يۇمران ئوغلىقى ئەگىشىپ يۈرەتتى.

سېلىم كېيىك ئوغلاقلىرىنىڭ ساددا، قوڭۇر رەڭ، پارقىراق كۆزلىرىگە، يۇمشاق، يالتىراق تۇكلىرىگە، ئىنچىكە، ئۇزۇن پاچاقلىرىغا مەستلىكى كېلىپ قاراپ كەتتى ۋە بۇ دىلخۇمار يۇمران ئوغلاقتىن بىرنى تۇتۇۋېلىپ ئۆزىگە ھەمراھ قىلىۋېلىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ كېيىكنىڭ پېيىگە چۈشتى.

ئانا كېيىك تاشلىق سايدا، سۆكسۆك چاتقاللىقلىردا ئوغلاقلىرىنى ئەگەشتۇرۇپ، گاھ ئىزىنى يوقىتىپ، گاھ پەيدا بولۇپ، سېلىمنى ئۆزىگە يەتكۈزمىدى. «سەن قانچە تەرسا بولساڭ، مەنمۇ سەندىن قېلىشمايدىغان تەرسا ! سەن تېخى مېنى ھاردۇرىمەن، ئەخمەق قىلىمەن، كۆزىنى غەلەت قىلىپ قۇتۇلمەن

ئۇيغۇر كتاب نۇر بىكتى
www.uyghurkitap.com

دەپ ئويلامسىنا... ئۇخلاپ چۈشۈڭ !...» دەپ ئويلايتتى سېلىم.

سېلىم ئانا كېيىكنى ئەگىشىپ بىر كۈن يۈردى، ئۇنى كۆزىدىن زادى نېرى قىلمىدى. كەچ كىردى، تۈن پەردىسى يېيىلىپ كېلىۋاتقاندا، ئاخىر بىر - بىرىگە چىرمىشىپ - گىرەلىشىپ كەتكەن سۆكسۆكلۈكنىڭ ئارىسىدىن يانداپ ئۆتۈپ، كېيىك ئوغلاقلىرىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈۋالدى - دە، قېلىن ئۆسكەن چىغلىقنىڭ كەينىگە يوشۇرۇنۇپ يېتىۋالدى. كېيىك ئوغلاقلىرى ئانىسى باشلىغان چىغىر يول بىلەن ئۆزىنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە، سېلىم پەيتنى پايلاپ تۇرۇپ، قانات قاققان بۈركۈتتەك «شارت» قىلىپ ئۆزىنى ئېتىپ، كەينىدە كېلىۋاتقان كېيىك ئوغلىقنىڭ پاچىقىدىن «كاپ» قىلىپلا تۇتۇۋالدى.

بۇ چاغدا، جىمجىت جۇڭغارىيە قارا سىياھتەك تۈن قوينىغا چۆككەنىدى. سېلىم ئۆزىنىڭ كېيىك ئوغلىقىغا ئەگىشىپ يۈرۈپ تىلسىملىق بىر پاكار تاغ ـــ قارا - قوڭۇر رەڭ دۈمبەلچىنىڭ قېشىغا كېلىپ قالغانلىقىنى سەزمىدى.

سېلىم كېيىك ئوغلىقىنى تۇتۇۋېلىپ:

«ئاھھاي... چىرايلىق جانىۋار... مانا ئەمدى قولۇمغا چۈشتۇڭمۇ؟ نېمىشقا تېپىرلايسەن؟ قورقما، تېخى مەندىن مىننەتدارمۇ بولۇپ قالىسەن. مەن سېنى ئۆزۈمگە شۇنداق ئۆگىتىۋالىمەنكى، ئاناڭ ئايلانسۇن، ئاكاڭ چۆرگىلىسۇن» دەپ ئوغلاقنىڭ يۈز - كۆزىنى، يۈمران ئەت - تېنىنى سىلاپ، ئۇنى باغرىغا بېسىپ ئامراقلىق بىلەن كۈتۈۋالدى، شادلىنىپ ئىتتىكرەك ئايگۈلنىڭ قەبرىسى بار يەرگە كەتمەكچى بولدى.

بىراق، بۇ قېتىمقى سەپىرىدە سېلىم قەبرىدىن ئىككى - ئۈچ كۈنلۈك يول يىراقلاپ كەتكەنلىكتىن، شۇ تاپتا قەبرىنىڭ قايسى تەرەپتە قالغانلىقىنى دەمالالمىقا پەرق قىلالمىدى. ئەتىگەندىن بۇيان كېيىك قوغلاپ چارچىغاچقا، بۇگۈنكى سەپەرنى مۇشۇ يەردە بولدى قىلىپ، كېيىك ئوغلىقىنىڭ پۇتىنى چۈشىدى - دە، چىغنىڭ دالدىسىدا يېتىپ قالدى.

تۇن ئۆتۈپ، تاڭ سۈزۈلدى. ئاجايىپ ئىش... سېلىم ئانا كېيىكنىڭ پەقەت ئۆزىدىن بەش قەدەمچە نېرىدا كۆزلىرىدىن تارىلاپ ياش ئاققۇزۇپ، ئۆزىگە قاراپ تەلمۈرۈپ تۇرغانلىقىنى كۆردى. ئانا كېيىكنىڭ كەينىدە قېرىندىشىدىن ئايرىلىپ قالغان يەنە بىر ئوغلىقىمۇ، گويا يالغۇز بالا بولۇپ قېلىشتىن ئەنسىرىگەندەك، بىئارام بولۇپ تېپىرلاپ، ئوماق كۆزلىرى بىلەن سېلىمغا ئىلتىجا قىلىپ قاراپ تۇراتتى.

سېلىم ئوغلاقنىڭ پۇتىنى بوشىتىپ، بوينىدىن تانا بىلەن باغلىدى ۋە ئۆزىنىڭ ئالدىدا تۇرغۇزالغان ئانا كېيىككە قاراپ: «كەت، كەتكىن. نېمىشقا بۇنچىۋالا تەلمۈرۈپ قاراۋېرىسەن؟ يىغلاپ كۆز ياشلىرىمنى تۆكسەم، تەلمۈرۈپ يېلىنسام بالامنى قويۇۋېتەرمىكىن، دەپ چوت سوقتۇڭمۇ؟... ئەخمەق بولما. مەن باغرى تاش ئادەممەن، يىغىدىن، ھىجران قايغۇسى، جۇدالىق زارىدىن ئادەم ئۆلسە، مېنىڭ ئۇستىخانلىرىم ئاللىقاچان توزغاققا ئايلىنىپ كەتسە بولاتتى. لېكىن ئۆلگىنىم يوق. بىلىپ قوي، بالاڭنى ئۆلتۈرمەيمەن، ئۆزۈمگە ھەمراھ قىلىۋالىمەن. بالىنى باققاندەك باقىمەن، كېيىن يەنە ئۆز مەيلىگە ــ ئەركىگە قويۇۋېتىمەن. خالىساڭ، سەنمۇ كەل، ئاغىنە ـ بۇرادەر بولايلى. مەن بۇ ئالەمدە خەستە كۆڭلۈمنى ئىلىك ئالغان ھېچكىمگە، ھېچنېمىگە چېقىلىشنى خالىمايمەن. بىلسەڭ، بىرقانچە يىلدىن بېرى جاڭگالدىكى ھەممە ئۇچار قاناتلار ماڭا سىرداش بولۇپ كەتتى، دوست بولۇپ قالدۇق... ئۇقۇۋاتامسەن مېنىڭ زۇۋانىمنى!» دېدى.

ئانا كېيىك سېلىمدىن كۆزىنى ئۈزمەيتتى. ئاچا تۇياقلىرى بىلەن يەرنى تاتىلاپ، مۆلدۈرلەپ قارىغان مۈڭلۈق كۆزلىرىدىن تارىلاپ ياش تۆكمەكتە ئىدى.

سېلىم ئانا كېيىكتىن كۆزىنى قاچۇرۇپ، «ئەستاغپۇرۇللا، بۇ كېيىك نېمىشقا يېپىشىۋالىدىغاندۇ ماڭا» دەپ غودۇڭشىپ ئارقىسىغا قارىدى ۋە بىردىن تۇنۇگۈن كېچە بايقىمای قالغان

قارا ـ قوڭۇر رەڭلىك بىر تاغنى كۆرۈپ قالدى.

بۇ تاغ گويا شۇ تاپتىلا يەرنىڭ تېگىدىن ئۆسۈپ چىققاندەك، سېلىمنى تەئەججۈپلەندۈرۈۋەتتى.

سېلىم تاغقا سەپسېلىپ ئۇزاق قاراپ كەتتى. قارا سۇر ۋە قوڭۇر رەڭلىك بۇ پاكار تاغ شۇ تاپتا، ئەتىگەنلىك قۇياش نۇرىدا مىس رەڭگىدە پارقىراپ، غەلىتە چۈچۈمەل بىر پۇراقنى تارقىتىپ تۇراتتى.

سېلىم بۇ تاغقا قىزىقىپ قالدى. كېيىنكى ئوغلىقىنى يېتىلەپ، تاغنىڭ ئۈستىگە يامىشىپ چىقتى ۋە تاغنىڭ قىيپاش تەكشى يۈزىدە قارا ئەينەكتەك يالتىراپ بۇلدۇقلاپ تۇرغان بىرنەچچە بۇلاق ۋە كۆلچەكنى كۆردى، ھەيرانلىق بىلەن قاشلىرى كۆتۈرۈلۈپ، ئىختىيارسىز ياقىسىنى تۇتتى!

«خۇدايىم، بۇ نېمە كارامەت! مەن تاغ ئۈستىدىن بۇلاق تېپىۋالدىم!...»

تاغ ئۈستىدىكى بۇلاقلار شۇنچىلىك تىنىق ئىدىكى، ئۇنىڭدا بالقىپ تۇرغان نۇرلۇق قۇياش، سۇپسۈزۈك ئاسمان ۋە ئاق پاختىدەك لەيلەپ يۈرگەن بۇلۇت پارچىلىرى ئەينەن ئەكس ئەتمەكتە ئىدى: «ئاھھاي... سۇ... ئابىھايات!... مۆجىزە...!» سېلىمنىڭ ۋۇجۇدىنى بىر خىل شادىيانىلىك ئۆز ئىلكىگە ئېلىۋالدى. كۆپ يىللاردىن بۇيان چاڭقاپ سۇ تەشنالىقى يەتكەن يۈرىكى ھاياجاندا تېپىچەكلەپ كەتتى. كۆڭلىدە بۇ بۇلاقلارنى بالدۇرراق ئۇچراتمىغانلىقىغا ئەپسۇسلاندى. ئاندىن يېپىنىۋالغان بۆرە تېرىسىنى ئىرغىتىپ تاشلىۋەتتى ـ دە، بۇلاق بېشىدا يۇكۇنۇپ ئولتۇرۇۋېلىپ، سۇ ئىچمەكچى بولۇپ بۇلاققا ئېگىشتى.

ئەينەكتەك تىنىق بۇلاق يۈزىدە سېلىم ئون نەچچە يىلدىن كېيىن تۇنجى قېتىم ئۆزىنىڭ چىرايىنى كۆردى. سۇدا ئىككى كۆزىدىن باشقا ھەممە يېرىنى يىرىك تۈك قاپلىغان، بەئەينى تۈكلىرى ھۆرپەيگەن شىرنىڭ بېشىغا ئوخشاپ قالغان بىر گەۋدە ئۆزىگە قاراپ تۇراتتى: «ئاھھاي... بۇ مەنمۇ!... سېلىم، سەن

نېمىگە ئوخشاپ قالغان - ھە !... چارۋىچى قېرىنداش سەندىن شۇڭا ئۇركۈگەن، قورققانىكەن - دە !...»

سېلىم سۇدا ئۆزۈنىڭ ئەكسىنى كۆرۈپ تەئەججۇپلەنگەن بولسىمۇ، لېكىن بۇلدۇقلاپ تۇرغان بۇلاقلارغا كۆز يۈگۈرتۈپ، يەنە ھەممىنى ئۇنتۇدى. ساقال - بۇرۇت ۋە ئۆسۈپ مۇرىسىگە چۈشكەن چاچلىرىنىڭ ئۇچىنى بۇلاققا چىلاپ تۇرۇپ، بۇلاق سۈيىدىن راسا بىر سۈمۈردى. سۈمۈردىيۇ، بىردىن قېقىلىپ ئورنىدىن ئوخچۇپ تۇرۇپ كەتتى: «ئاھھاي... نەدىكى سۇ بولسۇن ! سۇ ئەمەس، سۇ ئەمەس ئىكەن !...»

سېلىم يۈتۈۋالغان سۇنى قەي قىلىپ ياندۇرۇۋېتىپ، قاپقارا ماي پارقىرىغان قوللىرى بىلەن مايغا مىلىنىپ قارايغان چاچ - ساقاللىرىنى سىقىپ سىيرىپ، ئۆزىگە ئەگىشىۋالغان ئانا كېيىككە خۇشال قارىدى: «كېيىك بۇرادەر، دوستۇم، سەن تېخىچە مەشەدىمۇ؟... بىلەمسەن، سەن مېنى قەيەرگە باشلاپ كەلدىڭ - ھە؟ ... بۇلاقتىن چىقىۋاتقىنى سۇ ئەمەسكەن جۇمۇ !... ئاڭلىغانمىدىڭ سەن، بۇ دېگەن يەر يېغى ! يەر يېغى دەيمىز ئۇنى !... مېنى، ئاھھاي... يەر يېغىنىڭ قېشىغا، مۆجىزىلىك ماي بۇلاقلىرىنىڭ ئۆزىگە باشلاپ كەپسەن جۇمۇ، دوستۇم ! مەن ئەسلىدىم، بىزنىڭ يېزا ئاقساقىلى بۇ ياغنىڭ بىر شېشىسىنى شەھەردىن بىر چارەك بۇغدايغا تېگىشىپ چىقاتتى، ئەنجان، ئەركەشتامدىن كەلگەن يەر يېغى دەپ ئاتايدىغان، مېھمانلىرى كەلسە ئەينەك شېشىگە قۇيۇپ ياقىدىغان. كېيىك دوستۇم، سەن ئاڭقىرالمىدىڭمۇ، بۇ دېگەن نۇر، يالقۇن، ئاپتاپ، يورۇقلۇق !... ئوھھوي... لەپپىدە يانىدىغان بولسا، قاراڭغۇ ئۆيمۇ، تۇمان قاپلانغان دىلمۇ خۇددى كۇن كۆچۈپ چۈشكەندەك چاقناپ يورۇپ كېتىدۇ ! مەن ئۇنى كۆرگەن، ناگان - ناگاندا كۆرگەنمەن. بۇرنۇمغا پۇرىغان پۇراق دەل مۇشۇ يەر يېغىنىڭ ئۆزى !... بوپتۇ، كېيىك ئاغىنە، مەن سەندىن رازى، ياغتاغقا باشلاپ كەلگىنىڭگە رەھمەت. شۇنىڭ يۇز - خاتىرسى ئۇچۇن ئوغلىڭنى ئۆزۈڭ

ئال، دوست بولۇپ قالدۇق، مەندىن ئەمدى قېچىپمۇ، رەنجىپمۇ يۈرمە...»

سېلىم بىر ئۇچىنى بىلىكىگە ئۆتكۈزۈۋالغان تاننى يېشىپ، كېيىك ئوغلىقىنى قويۇۋەتتى. ئەركىنلىككە چىققان يۇمران ئوغلاق سېلىمنىڭ ماي پارقىرىغان يىرىك يۈڭلۈق قوللىرىغا تۇمشۇقىنى سۈركەپ قويۇپ، شوخلۇق بىلەن ئىككى تاقلاپ بېرىپ، ئانا كېيىكنىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئاتتى.

ئانا كېيىك بولسا، سېلىمدىن كۆزىنى ئۈزمەي، ئۇنىڭغا ھەيرانلىق بىلەن ئۇزاققىچە قاراپ تۇردى.

مۆجىزىلىك ماي بۇلاقلىرى

ماي بۇلاقلىرىنى تېپىۋېلىپ شادلىققا چۆمگەن سېلىم كېيىك ئوغلىقىنى قويۇۋەتكەندىن كېيىن، قاراماي تېغىنىڭ ئۇستىدىن ئەتراپقا سەگىرەپ قارىدى. تەخمىنەن ئىككى يۈز مېتىرچە يىراقلىقتىكى توپا دۆڭنىڭ تەسكەي تەرىپىدە قامەتلىك بىر قېرى توغراق يېگانە قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى، توغراق يىلتىزلىغان دۆڭ قىيپاش كەتكەن گىياھسىز ئوچۇقچىلىق بولسىمۇ، لېكىن دۆڭنىڭ ئالدى تەرىپى قويۇق چىغلىق ئىدى.

سېلىم قېرى توغراققا ۋە كەڭرى چىغلىققا نەزەر سېلىپ تۇرۇپ، بىردىن توغراق يىلتىزلىغان دۆڭنىڭ يانباغرىدا كۈمۈش لېنتىدەك بىر ئەگمە ھالقىنىڭ يالتىراپ جىمىرلاۋاتقانلىقىغا كۆزى چۈشتى. بۇ ئاجايىپ گۈزەل «يالتىراق ھالقا» ئۈنى ئۆزىگە جەلپ قىلىۋالدى ـ دە، قاراماي تېغىنىڭ ئۇستىدىن تۆۋەنلەپ، توغراق تەرەپكە قاراپ ماڭدى. بايا، ئانا كېيىكمۇ ئىككى ئوغلىقىنى ئەگەشتۈرۈپ، ئاشۇ توغراق تەرەپكە كەتكەنىدى.

سېلىم چىغلىق ئارىسىدىن ئۆتۈپ قېرى توغراق دەرىخى يېنىغا كەلدى ۋە توغراق يىلتىزى ئارىسىدىن چىمچىلاق قول چوڭلۇقىدا سۈپسۈزۈك سۇنىڭ خۇددى فونتانەدەك ئېتىلىپ

چقىپ، چىغلىق ئىچىدىكى كۆلچەككە بىر خىل رىتىمدا شىرقىراپ چۈشۈۋاتقانلىقىنى كۆردى. كۆلچەك ئەتراپىدىكى نەم توپىدا كېيىك، جەرەن، توشقانلارنىڭ سان - ساناقسىز تۇياق ئىزلىرى، تېزەك - مايا قىلىرى قالغانىدى.

سېلىم كۆلچەك بويىغا كېلىپ، مۈزدەك تازا سۈدىن ئوچۇملاپ قانغۇچە ئىچتى، سۈنى شالاپشىتىپ يۇز - كۆزلىرىنى يۇدى، ئاندىن مۆجىزىلىك ماي بۇلاقلىرى ئورۇنلاشقان قاراماي تېغى بىلەن شەربەتلىك سۇ بۇلىقىنى باغرىغا باسقان قامەتلىك توغراقنىڭ ئورنىنى كۆڭلىدە جەزم قىلىۋېتىپ، سۆكسۆك ئورمانلىقىنىڭ ئىچكىرىسىدە يالغۇز قېپقالغان ئايگۇلىنىڭ قەبرىسى تەرەپكە قاراپ كەتتى.

مۇڭلۇق قەبرە يەنە سېلىمنىڭ يۈرىكىنى ئەزدى. قەبرە ئالدىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، كۆڭلىدە ئايگۇل بىلەن خوشلاشتى: «قەدىرلىك مەلىكەم، رىشتىم باغلانغان پەرىشتەم، خوش... مەن بۇگۈن سىلى بىلەن ۋاقىتلىق خوشلىشىدىغان بولدۇم. جاھان بىزگە تارلىق، رەھىمسىزلىك قىلغان بولسىمۇ، لېكىن تەقدىرداش بولۇپ ئۆتكىنىمىزنىڭ ئۆزى بىزگە چەكسىز بەختىيارلىق، ھۆرلۈك ئاتا قىلغانىدى. لەنەت كاج پەلەككە! جەننەتتە كۆرۈشەيلى، مۇبارەك روھ - رۇخسارلىرى ھەمىشە قەلبىمدە چىراغ بولغاي... سىلىگە خۇش خەۋەر! ياغتاغنى، كەۋسەر بۇلاقنى تېپىۋالدىم، كۆڭلۈم بەكمۇ خۇش، يورۇق. يەر يېغى — نۇر. نۇردىن ئايجامالىرىنى كۆرۈپ تۇرۇش مېنىڭ بۇ دۇنيادىكى بەختسىز تىرىكچىلىكىمنىڭ مەنىسى بولۇپ قالغاي...»

سېلىم ئايگۇلنىڭ قەبرىسىنى قايتىدىن ياساپ، قەبرە ئۈستىنى باھار گۈل - چېچەكلىرى بىلەن بېزىدى، بۇ يەرگە پات - پات كېلىپ تۇرۇشقا كۆڭلىدە ۋەدە قىلىپ، دۇئادىن كېيىن خوشلاشتى، كەپسىدىكى بۆرە، تۈلكە تېرىلىرىنى باغلاپ يۇدۇپ، ماي بۇلاقلىرىنىڭ قېشىغا قايتىپ كەلدى.

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى www.uygurkutkitap.com

«ۋاھھا !... مۆجىزىلىك ماي بۇلاقلىرى !...»

سېلىم مۆجىزىلىك ماي بۇلاقلىرىنى تېپىۋېلىپ، خۇشاللىقىدىن ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالماي قالدى. ئۆز خۇشاللىقىنى ئورتاقلىشىدىغان ئادەملەرنى سېغىندى. مۆجىزىلىك ماي بۇلاقلىرى توغرىسىدىكى خۇش خەۋەرنى ئادەملەرگە يەتكۈزۈش ئۈچۈن ئالدىرىدى، «ئاھھاي... نۇر، نۇرنى تېپىۋالدىم، قارا سۇيۇق ئالتۇننى تاپتىم، ھەممەڭلار بۇ نۇردىن بەھرىمەن بولۇڭلار» دېگۈسى كەلدى. ئادەملەرنى ئىزدەپ يولغا چىقتى. ئۇ ئىلگىرى ئايگۈل بىلەن كۈنچىقىش تەرەپكە قاراپ بىرەر ھەپتە مېڭىپمۇ بۇ پايانسىز چۆل - جاڭگالنىڭ چېتىگە چىقالمىغانىدى. بۇ دورەم ئۇ تەۋەككۈلگە يولنى كۈنپېتىش تەرەپكە سالدى.

مۆجىزىلىك ماي بۇلاقلىرىدىن ئايرىلىپ ئىككى كۈن يول ماڭغاندىن كېيىن، بارا - بارا رەڭ - تۈسلىرى ئۆزگىرىپ بېرىۋاتقان سۆكسۆك، يۇلغۇن، توغراقلىقلار ئارىسىدىن كۈتۈلمىگەندە خىرە - شىرە ئىزى قالغان كونا ھارۋا يولىنى تېپىۋالدى. يول بەزىدە پەيدا بولۇپ، بەزىدە يوقىلىپ كېتەتتى. سېلىم ئەگىم - ئەگىم بولۇپ ئىز قالدۇرغان ھارۋا يولىنى بويلاپ يەنە بەش كۈنچە ماڭغاندىن كېيىن ئاخىر كونا چېپەيزى ئۆتكىگە كېلىپ چۈشتى.

سېلىم خۇشال بولۇپ كەتتى !...

ئۇ، ئادەمنى — ئىنسانلارچە ھايات - تىرىكچىلىكنى كۆرگەنىدى.

بىراق، ئادەملەر ئۇنىڭ تەقى - تۇرقى، چىرايى - قىياپىتىگە قاراپ خۇددۇكسىنىپ، چۆچۈپ ئۆزىنى ياقىغا ئېلىشتى، دۇمبىسىگە يۇدۇۋالغان بۆرە، تۈلكە تېرىلىرىگە ھەيرانلىق بىلەن قارىشىپ كەتتى. بەزىلەر:

— غەلىتىلىغۇ... ياۋايى ئادەممىكىنە؟ ! — دېيىشتى.

بۇ گەپلەر سېلىمنىڭ قۇلىقىغا كىرمەيتتى. ئۇ گەز باغلىغان

لەۋلىرىنى ئۆمەللەپ، ئادەملەرگە دېدى:

— قورقماڭلار، ئادەملەر، مەنمۇ ئادەمغۇ... مەن ئادەمنى سېغىنىدىم، ئادەمنى پاناھ تارتىپ بۇ يەرگە كەلدىم. نېمىشقا مەندىن قاچىسىلەر؟ مەن سىلەرگە بىر بەلەن خەۋەر — قۇلاق ئاڭلىمىغان خۇش خەۋەر ئەكەلدىم...

ئۆتەڭدىكى ئادەملەر بىر - بىرىگە قارىشىپ قويدى، ئۇندىمىدى. سېلىم ئۆزى ئەكەلگەن بۆرە، تۇلكە تېرىلىرىنى يول ئۈستىگە تاشلاپ،يۇكۇنۇپ ئولتۇردى. خەقلەرنىڭ: «بۇ بىر جاھانكەچتى دەرۋىش ئەمەسمىكىن، بىر ئوڭلۇقلا گەپ قىلىۋاتىدىغۇ...» دېگەندەك گەپلىرى قۇلىقىغا كىرىپ تۇردى.

قىزىقسىنغان ئىككى - ئۈچ كىشى ئۇنىڭ ئەتراپىغا ئولاشتى:

— نان يەمسەن، چاي ئىچكىن، — دېيىشتى.

سېلىم ئۇلار تەڭلىگەن نانىنى قولىغا ئېلىپ، قىزىق چاينى پۇۋلەپ ئىچتى.

چار ساقاللىق بىر كىشى سېلىمدىن:

— سەن بايا بىر خەۋەرنى ئەكەلدىم دېۋىدىڭ، ئېيتقىنە، ئۇ نېمە گەپ؟ — دەپ سورىدى.

سېلىم قاتار چىشلىرىنى چىقىرىپ كۇلۇمسىرىدى ۋە ئۆزى تاپقان ياغ بۇلاقلىرى توغرىسىدا سۆزلەپ بەردى. لېكىن بۇ گەپكە ھېچكىم ئىشەنمىدى، زاڭلىق قىلىپ كۇلۇپ كېتىشتى:

— قالتىسكەن جۇمۇ بۇ ! يەرنىڭ تېگىدىن ئۆزلۇكسىز بۇلدۇقلاپ چىقىپ تۇرىدىغان يەر يېغىمۇ بولارمىش ! ئۇخلاپ چۈش كۆرۈۋاتمايدىغانسەن - ھە؟...

بىرەيلەن قىزىقسىنىپ سورىدى:

— خوپ، يەر يېغىنى بىر چەتكە قويۇپ تۇر... سەن ئادەمزات ئايىغى تەگمىگەن ئاشۇ قارا جاڭگالدىن چىقتىم دەيسەن. مەيلى، بۇ گېپىڭ راستىمۇ بولسۇن، ئېيتىپ باقە، ئۇ يەردە بېشى شىرغا، تېنى يولۋاسقا، يوتىلىرى ئېيىققا ئوخشايدىغان بىر كۆك بۆرە بارمىش. بۆرە بەزىدە ئادەم زۇۋانىدا ناله - پەريات چېكىپ

www.uygurkitap.com

يىغلارمىش، بەزىدە قىشلاقلارغا كېلىپ، خەقنىڭ بوغۇرساق، ئىرىمچىك، گۆشلىرىنى ئەكېتەرمىش... سەن ئۇ مەخلۇقنى كۆردۇڭمۇ؟

— كۆردۈم.

— نېمە؟... سەن ئۇنى قانداق كۆردۇڭ؟

— بۇ، مەن.

— نېمە ! بۇ مەن دەمسىنا؟... توۋا... سەن...

سېلىم چوڭقۇر تاغ جىراسى ئىچىدىكى قىشلاقتا ئاق ئىسنى كۆرۈپ، ئوزۇقلۇق ئىزدەپ بىر ئاق ئۆيىنى، ئادەملەرنى ئۇچراتقانلىقىنى، لېكىن ئۇلارنىڭ ئۆزىنى «ئالۋاستى»، «ئادەم سۈرەتلىك جىن» دەپ ئويلاپ، قىشلاقنى تاشلاپ يۆتكىلىپ كەتكەنلىكىنى سۆزلەپ بەردى.

خەقلەر بېشىنى لىڭشىتىشتى:

— مۇنداق دېگىن. ئادەملەرنىڭ بۇ جاڭگالنى «ئالۋاستى شەھىرى» دەپ ئاتىشى بىكار ئىش ئەمەسكەن ـ دە ! ئادەم سىياقىدىكى ئالۋاستى بار دېگىنى ئەسلىدە سەن ئوخشىمامسەن؟

— شۇنداق، — دېدى سېلىم، — مەن ئۇ يەردە ئۆزۈمدىن باشقا ھېچكىمنى كۆرمىدىم.

— توختا، ئالدىرىما، — دېدى يەنە بىرەيلەن، — مۇنداق بىر گەپمۇ بار. بۇ ئەتراپتا تارقىلىپ يۈرگەن سۆزلەردە، نامەلۇم بىر ئادەم ئوغرىسى ئالتە شەھەردىن بىر بەگنىڭ نىكاھلىنىش ئالدىدىكى گۈزەل خوتۇننىنى بۇلاپ ئاچىقىپ مۇشۇ جاڭگالنىڭ قارا ئاغۇ بۇلۇڭىغا ئەكىرىۋالغانمىش. كۈندۈزى بۇ قىزنىڭ تاپىنىدىن قېنىنى شوراپ ئىچىپ، كېچىسى گۆشىنى بىر بۇردا، بىر بۇرىدىن چىشلەپ يەرمىش دېگەن رىۋايەت پات ـ پات تىلغا ئېلىنىدۇ. شۇڭا، بۇ جاڭگالغا ئادەملەر ئاسانلىقچە كىرىشكە جۈرئەت قىلالمايدۇ. سەن، بۇنىڭغا نېمە دەيسەن؟

— يالغان !

— يالغان؟ سەن بۇنىڭ يالغان ئىكەنلىكىنى قانداق بىلىسەن؟

— ئۇ تەڭدىشى يوق ۋاپادار غەيرەتلىك، ساداقەتمەن قىز ئىدى، ئۆلۈپ كەتتى.

— ئۆلۈپ كەتتى؟... سەن...

سېلىم بېشىدىن كەچۈرگەن سەرگۈزەشتىلەرنى قىسقىچە سۆزلەپ بەردى. ھەيران بولۇپ تەڭشىغۇچىلار سېلىمغا ئىچ ئاغرىتىپ ھېسداشلىق قىلىشتى. ئېغىر «ئۇھ» تارتىشىپ، بىردىن بىر - بىرىگە قارىشىپ تەمتىرەپ قېلىشتى:

— بولدى، بولدى، سۆزلىمە. بۇ گەپنى ئاغزىڭغا ئالما، — دېدى چار ساقاللىق كىشى، — خەپ، بايا بىزگە دەپ بەرگەن بۇ گەپنى ئىنىس - جىنغىمۇ تىنما. بىز سېنىڭ ئادەم ئىكەنلىكىڭگە، ۋاپادار ئاشىق ئىكەنلىكىڭگە ئىشەنىدۇق. لېكىن، ئۆزۈڭنى ھەرگىز ئاشكارىلىما، بولمىسا، بالاغا قالىسەن. بۇنىڭدىن كۆپ يىللار ئىلگىرى بۇ ئۆتەڭنىڭ تاملىرىغىمۇ، «سېلىم دېگەننىڭ بېشىنى كېسىپ تاپشۇرغۇچىلارغا مەنسەپ بېرىلىدۇ، ئالتۇن - كۈمۈش ئىنئام قىلىنىدۇ...» دېگەندەك مەزمۇندا ئامبالنىڭ يارلىقى چاپلانغان، سېنى ئىزدەپ بۇ يەرگە پات - پات قوراللىق چېرىكلەرمۇ چىقىپ تۇرغان. بۇ ئىش بىرنەچچە يىلنىڭ مابەينىدە بېسىقىپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن سېنىڭ بېشىڭنى كېسىپ چوڭ مەنسەپ ئېلىش تەمەسىدە شۆلگىيىنى ئېقىتىپ يۈرگەن ئاقساقاللار بۇ يەردە ھېلىمۇ يوق ئەمەس...

سېلىم كونا چېپەيزى ئۆتكىدە بار - يوقى بىر كۈنلا تۇردى. ئۆزى ئەكەلگەن بۆرە، تۇلكە تېرىلىرىنى تىجارەتچى - ھارۋىكەشلەر بىلەن بىر قۇر كىيىم - كېچەك، چېلەك - قاپاق ۋە بىر ئورۇق تەخەيگە تېگىشىۋالدى - دە، چاچ - ساقاللىرىنى ياستۇپلىپ، يەنە قارائىغۇ جاڭگالغا — چەكسىز كەڭ، پىنھان دۇنيا ئىچىگە كىرىپ كەتتى...

ئوتتۇز يىل ئۆتتى...

ئوتتۇز يىل تېز ئۆتتىمۇ، ئاستا ئۆتتىمۇ، بۇنىڭغا جىمجىت

جۇڭغارىيە ھېچقانچە قىزىقمىدى. لېكىن سېلىم مۆجىزىلىك ماي بۇلاقلىرى قېشىدا كۆك قومۇشتەك تىرەن يىلتىزلاپ، چىدام ۋە غەيرەت بىلەن ئاخىر ئۆز ئىگىلىكىنى تىكلىدى. شامال ـ بوران توپا ـ تاشلارنى ئۇچۇرتۇپ كېلىپ تىندۇرۇۋېتىشكە ئازلا قالغان ماي بۇلاقلىرىنىڭ كۆزىنى ئۆزىنىڭ بويى بىلەن تەڭ چوڭقۇرلۇقتا كولاپ، لاي ـ لاتقا، تاش ـ شېغىللارنى چىقىرىپ تاشلاپ، بۇلاق كۆزلىرىنى راۋانلاشتۇردى. يەر ئاستىدىن بۇلدۇقلاپ چىقىۋاتقان قاپقارا سۇيۇقلۇقنىڭ تەخمىنەن ئوندىن توققۇزىنىڭ ھاجەتسىز سۇ ئىكەنلىكىنى ئېنىقلاپ، قايتا ـ قايتا تەجرىبە ئۆتكۈزۈپ، ماي بۇلاقلىرىنىڭ ئەتراپىغا يۇقىرىدىن ـ تۆۋەنگە قارىتىپ پەلەمپەي شەكلىدە ئون نەچچە ماي چەككىلەش ئېتىزى ياسىدى. ئېتىز يۈزىنىڭ تەكشىلىكىنى ئۆلچەملەشتۈرۈپ، خۇددى سۇتتىن قايماقنى ئايرىۋالغاندەك، ماي بۇلاقلىرىدىن چىقىۋاتقان سۇيۇقلۇقنى ئېتىزدىن ـ ئېتىزغا ئېقىتىپ ئۆتكۈزۈپ، سۇدىن ساپ ماينى چەككىلەپ ئايرىپ چىقتى. ئايرىۋېلىنغان قويۇق ماينى ئاستى ـ چۆرىسىگە سېغىزلىق لاي سۇۋالغان ھەم كۆلچەككە يىغىپ قاچىلىدى...

يىللار تېز ۋە ئون ـ تىنسىز ئۆتۈۋەردى. ئەمدى ئۇنى ھېچكىم «سېلىم» دەپ ئاتىمايتتى. چاچ ـ ساقاللىرى ئۇچتەك ئاقارغان، قەددى ـ قامىتى بىرئاز پۈكۈلگەن، كۆزلىرى نۇرلىنىپ تۇرسىمۇ، لېكىن ئۇ ھازىر تەمكىن، پەرىشتە سۈپەت بىر بوۋاي بولۇپ قالغانىدى.

سېلىم بوۋا چەككىلىگەن ماينى دەسلەپكى چاغلاردا قاپاقلىرىغا توشقۇزۇپ، ئېشەككە ئارتىپ ئۇزۇن سەپەر قىلىپ، ئۆزى مەنزىل قىلىۋالغان ھارۋا يولىغا چىقىپ، چۆچەك، ئالتاي، شىخو، ساۋەن تەرەپلەرگە قاتنايدىغان ھارۋىكەشلەرگە يەتكۈزۈپ بېرىپ تۇردى. ھارۋىكەشلەر كۆپىيىپ، بوۋايغا ئۆگىنىپ قېلىشتى، ئۇنىڭغا لازىملىق نەرسىلەرنى قەرەللىك يەتكۈزۈپ بېرىشەتتى.

كېيىن، سېلىم بوۋا ماي قاچىلانغان باك - تۇڭلارنى ئېشەك هارۋىسىغا بېسىپ، چېپەيزى، شىخو، ساۋەن ھەمدە تاغ - داۋانلاردىن ئېشىپ، چۆچەك - دۆربىلجىنلەرگىمۇ سەپەر قىلىدىغان بولدى. ئوت - چۆپلۈك يېشىل يايلاقنى كېزىپ، مېھماندوست قازاق ئاۋۇللىرىغىمۇ باردى...

سېلىم بوۋا خۇشال، كەيپى چاغ ۋە ئۆزىدىن رازى ئىدى: «ئاھھاي !... نۇر تارقىتىپ يۇرۇپتىمەن. ئايگۈلنىڭ چىرىغىنى يېقىپ يۇرۇپتىمەن، ھەممە يەرنى مۇشۇ نۇر بىلەن يورۇتۇۋەتسەم دەيمەن... مېنىڭ ئايگۈلۈم، ۋاپادارىم، سىلى شۇ تاپتا قەيەردە؟... بۇ نۇر ئىچىدە كىمنى كۆرىمەن؟... ئايگۈلنى !... بۇ نۇر ئىچىدىن يايراپ چىقىپ كېلىۋاتقان، ئەركىلەپ - كۈلۈمسىرەپ كېلىۋاتقاندەك كۆرۈنىلا كۆزۈمگە... مېنىڭ ئايگۈلۈم...» دېگەن سۆزلەرنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەيتتى.

سېلىم بوۋىنىڭ خېرىدارلىرى بارغانچە كۆپىيىپ كەتتى. چۈنكى، مۆجىزىلىك ماي بۇلاقلىرىدىن چەككىلىۋېلىنغان ماي ئوتتۇز - قىرىق سېلىسىيە گرادۇسلۇق تىنچىق ئاپتاپتىمۇ ئېرىپ سۈيۇلمايدىغان، شۇ دەرىجىدىكى قاتتىق سوغۇقتىمۇ قاتمايدىغان ئالاھىدە خىسلەتكە ئىگە بولغانلىقتىن، ھەر خىل خادىملىرى، بىرىشكا، مەپە، كۆتەك ھارۋىلىرىنىڭ ئوقىنى مايلاشقا تولىمۇ باب ئىدى. ئاز - تولا قىزىتىپ چەككىلەنسە ياكى شۇ پېتى پاختا بىلەن تۇنىكە چىراغقا قۇيۇپ ئىشلىتىلسە كىرسىن ئورنىدا نۇر چېچىپ كۆيۈۋېرەتتى. ئات، كالا، تۆگە، قوي - ئۆچكە، ھەتتا ئۆردەك - غازلارنىڭ قوتۇر يارىلىرىغا سۈرتۈلسە، دەرھال شىپا بولۇپ ساقىيىپ كېتەتتى...

بىر كۈنى سېلىم بوۋا ئېشىكىگە مىنىپ، ئادىتى بويىچە ئايگۈلنىڭ قەبرىسىگە بېرىپ، دۇئا - تەكبىر قىلىپ قايتتى. قايتىپ كېلىۋېتىپ يولدا ھېلىقى كۆك مۆز، ئاق قار بىلەن قاپلانغان چوڭقۇر جىراغا كۆزى چۈشتى. ئۆزىگە بوغۇرساق، ئىرىمچىك، يېرىم قوينىنىڭ گۆشىنى قالدۇرۇپ كەتكەن قازاق

ئائىلىسىنى ئەسلىدى ۋە ئۇلارنى يوقلاپ ئۆتۈشنى نىيەت قىلدى.

سېلىم بوۋا ماي بۇلاقلىرىنىڭ قېشىدا ئۆز ئىگىلىكىنى تىكلىۋالغاندىن كېيىنمۇ بۇ قىشلاققا بىرنەچچە قېتىم كېلىپ، تونۇش ئاق ئۆيىنى ئۇچرىتالمىغانىدى. بۇ قېتىم ئۇ، ئېشىكىنى سۆكسۆك غولىغا باغلاپ ئوتقا قويۇۋېتىپ، خۇرجۇنىنى مۇرىسىگە سېلىپ، ئۇمىد بىلەن قىشلاققا قاراپ يولغا چىقتى. تاغۇ تاشلاردىن ئېشىپ، كەچ كىرەي دېگەندە ئۆزى كۆزلىگەن ئاۋۇلغا يېتىپ كەلدى.

بۇ كەچ كۈز مەزگىلى ئىدى. قارىغايزارلىقنىڭ يان باغرىدىكى قاپچىغايدا تونۇش ئاق ئۆي تۇرۇپتۇ. ئاق ئۆينىڭ چېدىرىدىن قويۇق قارا ئىس ئاسمانغا كۆتۈرۈلمەكتە ئىدى. ياۋا جىگدىلىكنىڭ شاخلىرىنى قاپلاپ تۇرغان ئالتۇن مونچاقلار ئولتۇرۇپ كېتىۋاتقان كۈن نۇرىدا قىزىل ياقۇتتەك يالتىرايتتى. جىگدىلىكنىڭ ئارىسىدىن بىر پادا قوي، ئۆچكە مەرىشىپ ئاستا ـ ئاستا ئاق ئۆي تەرەپكە سۈرۈلمەكتە ئىدى.

سېلىم بوۋا ئاق ئۆينىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. بۆرە تۇكلۇك قېرى ئىت ئاقساقاللىق مويسىپىت بوۋايغا ئېرىنچەكلىك بىلەن قاراپ قويدى ـ دە، ئالدى پۇتلىرىنىڭ ئۇستىگە بېشىنى قويۇپ كۆزىنى يۇمدى.

سېلىم بوۋا ئاق ئۆينىڭ ئىشىكىگە قاراپ:

ـــ مال ـ جانلىق ئامان بولسۇن، قېرىنداش، قوناق كەلدى، كۇتۇۋال، ـــ دەپ توۋلىدى.

ئاق ئۆيدىن ئەر كىشىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

ـــ كەل، كېلىۋەر، قوناق. ئالدىڭدا داستىخان تۇرۇپتۇ، رىزىق ـ نېسىۋەڭ ئۆزۈڭ بىلەن بىللە. كەل، ئەتكە ئېغىز تەگ، ئىشىك ئوچۇق...

سېلىم بوۋا ئاق ئۆيگە كىردى. خۇرجۇنىنى قېشىغا قويۇپ، دۇئاغا قول كۆتۈردى. ئامان ـ ئېسەنلىك سوراپ، ئۆي ئىچىگە قارىدى.

ئۆي ئىچىده ئوتتۇز بەش ـ قىرىق ياشلارغا كىرگەن بىر ئەر كىشى، يەنە بىر ئايال بار ئىدى. ئەر كىشى مۇڭگۈز ساپلىق ئۇزۇن پىچاقتا گۆش پارچىلاۋاتىتۇ، ئايال بولسا، ئاسما قازانلىق تېگىگە ئوت يېقىۋاتاتتى. ئۆي قاراڭغۇ بولۇپ، باشقا نەرسىلەرنى ئىلغا قىلغىلى بولمايتتى.

— ئۆيۈڭلار قاراڭغۇ ئىكەن، — دېدى سېلىم بوۋا ۋە خۇرجۇنغا قول ئۇزاتتى.

— ھە... بىرنېمە قىلساڭچۇ، چىراغ ياق، — دېدى ئەر كىشى ئايالىغا قاراپ.

ئايال ئەمدىلا چىراغ ياقماقچى بولۇۋېدى، سېلىم بوۋا خۇرجۇندىن بىر تۇنكە چىراغنى چىقىرىپ، سەرەڭگە ياقتى. تۇنكە چىراغ ئوت ئېلىپ ئۆي ئىچى ۋاللىدە يورۇپ كەتتى.

— ۋاي پىرىموي، نېمىدېگەن ئاق يانىدۇ ـ ھە ! — ئايال تۇنكە چىراغقا قاراپ ئەجەبلەندى ۋە خۇرجۇندىن بىر بوغما قاپاقنى چىقىرىۋاتقان سېلىم بوۋايغا ھەيران بولۇپ قارىدى.

— بۇ دېگەن مۆجىزە، يەر يېغى، — دېدى سېلىم بوۋا تۇنكە چىراغنى نېرى ئىتتىرىپ، ئاندىن ئەر كىشىگە قاراپ داۋام قىلدى، — مانا بۇ بىر قاپاق ماينىمۇ ئال. پېقىر تۇنكە چىراغ بىلەن ماي ئەمەس، بىلسەڭ، يېشىل يايلاققا نۇر تارقىتىپ يۇرۇپتىمەن... ھە، قېرىندىشىم، سەن مېنى تونۇمىدىڭغۇ دەيمەن؟ مەن سېنى تونۇۋاتىمەن... ئۇ چاغدا كىچىككىنە بالا ئىدىڭ، ئەپت ـ بەشرەمنى كۆرۈپ تازىمۇ قورقۇپ كەتكەن. ئەھەي... بىلسەڭ، كېيىن مەنمۇ ئۆز ـ ئۆزۈمدىن چۆچۈپ كەتكەن. بۇلاققا قاراپ ئۆزۈمنى كۆردۈم دېگىنە.

ئەر كىشى ھەيرانلىق بىلەن ھېلىقى «ئالۋاستى»، «ئادەم سۈرەتلىك جىن»نى يادىغا ئېلىپ كۇلۇپ كەتتى:

— ساددا ئىكەنمىز، قورققىنىمىز راست. شۇنىڭدىن كېيىن ئون يىلغىچە بۇ قىشلاققا ئاياغ باسمىدۇق، — دېدى.

بوۋاي بىلەن مومای ئۆلۈپ كەتكەنكەن، سېلىم بوۋا ئۇلارنىڭ

روهىغا ئاتاپ دۇئا قىلدى. شۇ كۈنى بۇ ئۆيدە ئەزىز مېھمان بولۇپ قونۇپ قالدى.

يىللار سېلىم بوۋىنىڭ قەددىنى يادەك ئەگدى. ئەمدى ئۇ بۇرۇنقىدەك جاڭگال كېزىپ، داۋان ئېشىپ يىراقلارغا بېرىشقا ھەۋەس قىلمىدى. خاسىيەتلىك مايغا ھاجەتمەن ھارۋىكەشلەر يولنى يىراق كۆرمىسە، بۇ يەرگە ناگان ـ ناگاندا بىر كېلىپ، ھارۋىلىرىنى مايغا تولدۇرۇپ كېتىشەتتى. كېيىنكى چاغلاردا نېمىشقىدۇر، ھارۋىكەشلەرمۇ بۇ يەرگە ئانچە كۆپ كەلمەيدىغان بولدى.

بىر كۈنى سېلىم بوۋا، ناۋادا ئۆلۈپ ـ تارتىپ قالسام، ئۆلۈكۈم ئوچۇق قالمىسۇن، قاغا ـ قۇزغۇنغا يەم بولۇپ كەتمىسۇن، دېگەن نىيەتتە، قاراماي تېغىنىڭ باغرىدىن ئۆزى ئۈچۈن كولىۋالغان گۆرنىڭ ئاغزىدىن ئاستا ئۆمىلەپ چىقتى. دىرىلدىگەن ماغدۇرسىز پۈتلىرى بىلەن ماي بۇلاقلىرىنىڭ قىرىغا چىڭ دەسسەپ، ھاسىسىغا تايانغان ھالدا بىر قولىنى كۆزىگە سايىۋەن قىلىپ، ئەتراپقا، يىراقلارغا، ئەتراپتىكى جاڭگاللىق ئىچىگە ئۇزاقتىن ـ ئۇزاق قاراپ كەتتى.

بوۋاينىڭ كۆزىدە بىر خىل ئىنتىزارلىق، سېغىنىش، كىمگىدۇر تەلپۈنۈش ۋە يەنە قايغۇ ئالامىتىدەك بىرنەرسە ئەكس ئەتتى.

ئۇ، بۇلدۇقلىغان ماي بۇلاقلىرىنىڭ قىرىدا قەددىنى مەزمۇت كۆتۈرۈپ، ھەسرەت چېكىپ ئۇزاق خىيال سۈرگەندىن كېيىن، بىردىنلا غەيرەتلەنگەندەك بولدى ـ دە، ئىتتىك كەينىگە بۇرۇلۇپ، ئالدىراپ لاي سۈۋاق ئۆيگە كىردى. گويا شۇ تاپتىلا بېجىرمىسە بولمايدىغان جىددىي بىر ئىشقا تۇتۇنغاندەك پايپېتەك بولۇپ، يەيدىغان ـ ئىچىدىغانلىرىنى بىر خۇرجۇنغا قاچىلىدى. ئېشىكىنى مىنىپ يولغا چىقتى.

بوۋاي بۇ يەردىن كەتمەكچى، ئادەملەر قېشىغا كەتمەكچى، ئۆلۈپ ـ تارتىپ قالسا يۇيۇپ ـ تاراپ، نامىزىنى چۈشۈرۈپ،

كۆموپ قويىدىغان كىشىلەرنىڭ ئارىسىغا كەتمەكچى بولغانىدى.

بىراق، ئېشەك قاراماي تېغىدىن ئايرىلىپ بىرەر يۇز قەدەم ماڭا - ماڭمايلا، سېلىم بوۋا ئېشىكىنىڭ تىزگىنىنى تارتىپ، بىر خىل كۆزى قىيماسلىق بىلەن كەينىگە بۇرۇلۇپ قارىدى... قاراماي تېغىنىڭ قىيپاش يۇزىدىن تۆۋەنگە قارىتىپ قاتار تىزىلغان ماي چەككىلەش كۆلچەكلىرى، سۇ چىقىرىۋېتىش قۇرۇلمىلىرى، قاپقارا پارقىراپ بۇلدۇقلاپ تۇرغان ماي بۇلاقلىرى... ئۆي - ئىسكىلات، ماي توشقۇزۇلغان تۇك - باكلار، ئوۋچىلىق سايمانلىرى، بۆرە، تۈلكە تېرىلىرى... بوۋايغا كەينىدىن قاراپ تەلمۈرۈپ قالغان سېغىن ئۆچكە، قولغا ئۆگىتىلگەن توشقانلار... قىسقىسى، قاراماي تېغىدىكى هەممە نەرسە ئۇنى ئۆزىگە تارتىپ تۇراتتى.

سېلىم بوۋا بۇ نەرسىلەر ئۇچۇن ئوتتۇز يىل قان - تەر ئاققۇزۇپ ئەجىر قىلغانىدى. بىراق شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆزى بۇ نەرسىلەرنى كۆرمەيتتى. ئۇنىڭ نەزىرى، كۆپرەك تىنىمسىز بۇلدۇقلاپ كۆپۈكلىنىپ تۇرغان ماي بۇلاقلىرىدا ئىدى. ئۇ گويا مۆجىزىلىك ماي بۇلاقلىرىنىڭ ئۆزى بۇ يەردىن ئايرىلغاندىن كېيىنكى تەقدىرىدىن قايغۇرغاندەك ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ هەسرەتلىنىپ كەتتى...

سېلىم بوۋا ئېشەك ئۈستىدە مۇكچىيىپ ئولتۇرۇپ خىيال سۈرۈپ، قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكىنى سەزمىدى: «ياق ! ياق ! مەن هېچ يەرگە كەتمەيمەن، ۋاپادارىم ئايگۈلدىن ئايرىلىپ قەيەرگە باراتتىم؟ مۆجىزىلىك ماي بۇلاقلىرىدىن ئايرىلىپ قەيەرگە باراتتىم؟... مەن بۇ يەردىن كەتسەم، ئايگۈلنىڭ چىرىغىنى كىم ياقىدۇ، ئەتراپقا كىم نۇر تارقىتىدۇ؟ مۆجىزىلىك ماي بۇلاقلىرىغا ئوت كەتسە، ئۇنى كىم كېلىپ ئۆچۈرىدۇ؟ بوران - چاپقۇنلار ماي بۇلاقلىرىنىڭ كۆزىنى تىندۇرۇۋەتسە، ئۇنى كىم ئادالاپ ئاچىدۇ؟... ياق ! هارۋىكەشلەر، هاجەتمەنلەر ماي سوراپ كەلسە، ئۇلارغا كىم چەككىلەنگەن ماي يەتكۈزۈپ

بېرىدۇ؟ ! ياق... ياق !... مەن بۇ مۆجىزىلىك ماي بۇلاقلىرىدىن ئايرىلالمايمەن. بۇ دېگەن مۆجىزە، قارا سۇيۇق ئالتۇن، نۇر - ئاپتاپ، ھاياتمىنىڭ مەنىسى، ئۇنى قانداقلا بولمىسۇن ساقلاپ تۇراي، كەتمەيمەن، ياق، ياق !...»

تۆتىنچى باب

چۆلدىكى مەدىكار بازىرى

كۈيتۇن ــ تاش كۈيتۇن ۋە دەك كۈيتۇن دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ، ئۇ مايتاغ نېفتلىكىگە كىرىشتىكى ئالدىنقى قاراۋۇل ۋە دەرۋازا ھېسابلىناتتى.

تاش كۈيتۇن ئەسلىدە تۈپتۈز، قۇرغاق، كەڭرى كەتكەن تاشلىق ساي بولۇپ، 1936 ـ يىلى مايتاغ نېفىت شىركىتى رەسمىي قۇرۇلغاندىن كېيىن، سوۋېت مۇتەخەسسىسلىرى ئۇنى ئايروپورت قىلىپ ئۆزگەرتىپ ياسىغان، ئۇرۇمچى ـ ئالمۇتا ئارىلىقىدا قاتنايدىغان ئايروپىلانلار كۆپىنچە مۇشۇ ئايروپورتقا قوناتتى ۋە قاتتىق مۇھاپىزەت قىلىناتتى.

دەك كۈيتۇن بولسا، ئۇرۇمچى ـ ئىلى ئوتتۇرىسىدىكى كونا ھارۋا يولىنى تۇتاشتۇرۇپ تۇرىدىغان قەدىمكى قونالغۇ ـ ئۆتەڭلەرنىڭ بىرى بولۇپ، شىمالى يېشىل يايلاق، جەنۇبى بىپايان قومۇشلۇق، تۈپرىقى مۇنبەت، سۇيى ئەلۋەك بولغانلىقتىن، ئەسلىدە دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق رونىق تاپقان جاي بولسىمۇ، كېيىنچىرەك، ياۋا توڭگۇزلار شىددەت بىلەن يامراپ كۆپىيىپ كېتىپ، «قورقۇنچلۇق ياۋا توڭگۇز پادىشاھلىقى» غا ئايلىنىپ قالغان؛ قۇتۇرغان ياۋا توڭگۇزلارنىڭ خىرىس ـ ھۇجۇملىرىغا ئۇچراۋەرگەنلىكتىن، ئەندىشە ۋە بىئارامچىلىق ئىچىدە خېلى كۆپ كىشىلەر بۇ يەردىن كۆچۈپ كەتكەن ياكى قايتىپ كېلىپ ماكانلىشىشقا جۇرئەت قىلالمىغانلىقتىن، ئەسلىدىكى ئاۋات ئۆتەڭ ئاستا ـ ئاستا چۆللىشىپ كەتكەن؛ پەقەت، مايتاغ نېفتلىكى ئېچىلىشقا باشلىغاندىن كېيىنلا، بۇ يەردە ھەربىي

گازارما، سېپىل قورۇق، دەك - سارايلار، ئاشپۇزۇل - ناۋايخانىلار، قاسساپ دۇكانلىرى، قاۋاقخانىلار ۋە مال بازىرى ئارقا - ئارقىدىن پەيدا بولۇپ، تەكرىتاغنىڭ جەنۇب - شىمالىدىن ئادەملەر ئېقىپ كېلىپ، تېزلا ئاۋاتلاشقان.

شۇ يىللىرى شىخودىن چىقىپ قومۇشلۇقتا غاز - ئۆردەك ئوۋلاپ يۈرگەن بىر ئوۋچى تاشلىۋېتىلگەن بىر تال ئالمىنى تالىشىپ يۈزلىگەن ياۋا توشقۇزنىڭ بىر - بىرى بىلەن قان چاچرىتىپ جەك قىلىشقانلىقىنى تاماشا قىلىپ تۇرۇپ، ياۋا توشقۇزنىڭ ئەتىيازدا ئالمىغا سېزىك بولىدىغانلىقىنى سەزگەن ۋە شىخودىن بىر هارۋا ئالما ئاچىقىپ، ئۇنى ئىككى گېكتاردەك يەرگە مەلۇم ئارىلىق قالدۇرۇپ چېچىپ، تۇپراق ئاستىغا كۆمۈۋەتكەن. ئالمىنىڭ هىد - پۇرىقىنى هىدلىغان توشقۇزلار توپا ئاستىدىن ئالما ئىزدەپ، پۈتۈن يەرنى تىلغاپ، ئىككى گېكتاردەك يەرنىڭ تۇپرىقىنى ئۇندەك يۇمشىتىۋەتكەن. توشقۇزلار تېزىغاندىن كېيىن، بايىقى ئادەم بۇ يەرگە ياڭيۇ تېرىپ، بىر يىلدىلا نەچچە ئون تونىنا ياڭيۇ يىغىۋېلىپ، ئۇنى مايتاغ نېفىت شىركىتى تەمىنات بۆلۈمىگە سېتىپ بېرىپ، بىردىنلا بېيىپ كەتكەن.

بۇ ئۇچۇر دەرهال نېفىت شىركىتى رەهبەرلىرىنىڭ دىققىتىنى تارتقان هەمدە دەك كۇيىتۇننى نېفىت شىركىتى قارىمىقىغا ئۆتكۈزۈۋېلىپ، نېفىتچىلىك قۇرۇلۇشنىڭ ئېهتىياجى ئۈچۈن، بۇ يەردە خىش زاۋۇتى، فېرما، ئاشلىق، سەي - كۆكتات بازىسى تەشكىل قىلىنغان هەمدە ئۇ ئۇزاق ئۆتمەيلا نېفىت شىركىتىنىڭ كۆپ خىل ئىگىلىك بەرپا قىلىنغان خېلى مۇستەهكەم ئارقا سېپىگە ئايلانغان...

هېكايىنىڭ ئۆزىگە كېلەيلى:

ئەمەت، مۇهەممەدجان، مەشرەپلەر قارامىي تېغى باغرىدىكى گەمىدە، مۆجىزىلىك مايي بۇلاقلىرى ئەتراپىدا سېلىم بوۋىغا بىرنەچچە كۈن هەمراه ۋە ئەتىۋارلىق مېهمان بولدى. مەشرەپ

سېلىم بوۋىنىڭ ئاجايىپ گۈزەل «مۇھەببەت سەرگۈزەشتىسى» نى مەھلىيا بولۇپ ئاڭلاپ، تۇرمۇش ۋە كىشىلىك ھاياتنىڭ چۈشىنىكسىز سىر ـ قىسمەتلىرىدىن تېڭىرقىدى؛ قەلبىنىڭ چوڭقۇر بىر يېرىدە نائېنىق، غەلىتە تارتىملىق، ھېچقاچان كۆرۈلمىگەن نازۇك بىر ھېس دولقۇنلىنىپ، ئىختىيارسىز ھالدا نۇربىيە قىزنى يادىغا سالدى.

نۇربىيە قىزنىڭ قىزىل ئەتىرگۈلدەك بىغۇبار سېيماسى، گەرچە ئۇنىڭ قەلبىدە كېچىدىكى چاقماق نۇرىدەك غىل ـ پالا يالتىراپ نامايان بولغان بولسىمۇ، لېكىن مەشرەپ ئىختىيارسىز كىرپىكلىرىنى بىر ـ بىرىگە جۈپلەپ، ئاشۇ غىل ـ پال قىلىپ يېنىپ ئۆچكەن «سېيما» نى ئۇزاققىچە قەلبىدە ساقلىدى، سېغىندى. لېكىن نېمىشقا سېغىنىۋاتقانلىقىنى ئۆزىمۇ چۈشەنمەيتتى.

مۇھەممەدجان بولسا، سېلىم بوۋىنى ياخشى كۆرۈپ قالدى. بوۋايغا ھېسداشلىق ۋە كۆيۈمچانلىق قىلىپ، ھەر كۈنى دېگۈدەك ئۇنىڭ ساقال ـ بۇرۇتلىرىنى چىرايلىق ياساپ قويۇشنى، تارغاق، بويۇنلىرىنى يېنىك قاس چىقىرىپ، ئۇچلىرىنى مۇجۇپ راھەتلەندۈرۈشنى ئۇنتۇمايتتى:

ـــ ئاتا خوۋلۇقى كۆرگىنىم يوق، سېلىم بوۋا. مانا ئەمدى سىز مېنىڭ ئەڭ مېھرىبان ئاتام بولۇپ قالىسىز، ـــ دەيتتى بوۋايىنى رازىمەن قىلىپ.

ئەمەتكە بۇ يەردە ھەممىدىن بەكرەك تەسىر قىلغىنى مۆجىزىلىك ماي بۇلاقلىرى بولدى. ئۇ ھەر كۈنى قۇياش كۆتۈرۈلۈش بىلەن تەڭ، سېلىم بوۋىغا ھەمراھ بولۇپ، قارامايي تېغىغا چىقىپ، مۆجىزىلىك ماي بۇلاقلىرىنىڭ قارا ئەينەكتەك يالتىراپ، تىنىمسىز بۇلدۇقلاپ كۆپۈك چاچرىتىپ، «ماي چەككىلەش ئېتىزلىرى»غا لۆمۈلدەپ ئېقىشلىرىغا ئۇزاقتىن ـ ئۇزاق قاراپ كېتەتتى، خىيال سۈرەتتى، مايىنى ئىككى ئالىقىنىغا ئېلىپ سورۇپ كۆرەتتى. بىر قېتىم ئۇ، سەل تارتىنىپراق

سېلىم بوۋىدىن:

ــ سېلىم بوۋا، چۈشەنمىدىم، بەكمۇ ھەيران بولۇۋاتىمەن. بۇ ماي مايتاغ نېفىت قۇدۇقلىرىدىن چىققان ماي بىلەن ئوپمۇئوخشاش ئىكەنغۇ؟ خەقلەر نېمىشقا؟...، ــ دەپ سورىدى.

سېلىم بوۋا ئەمەتنىڭ كۆزىگە قاراپ، مۇرىسىگە قولىنى قويدى. كالپۇكلىرى قۇرۇپ، ساقال ـ بۇرۇتلىرى بىلىنەر ـ بىلىنمەس تىترىدى:

ــ راست دېدىڭ، ئەمەت، كۆزۈڭ بار ئىكەن ! ــ دېدى بوۋاي، ــ شۇنداق، ئوپمۇئوخشاش ! نېمىشقا ئوپمۇئوخشاش بولمىسۇن؟ ھەممىسىنىڭ تومۇرى بىر دېگىنە ! مەن ئوتتۇز نەچچە يىل مابەينىدە ماي بۇلاقلىرىنىڭ ئەتراپلىرىنى كەزدىم، زاقان باتۇرنى ئىزدەپ ئورقۇغمۇ بارغانمەن. بىلسەڭ، بۇ دىيارنىڭ ھەممىسى يەر يېغى، ھەممىسى ماي ! نېمىشقا دېسەڭ، ھەممە يەردىن بۇرنۇڭغا گۈپۈلدەپ يەر يېغى پۇراپ تۇرىدۇ، گۈل ـ گىياھ، ئوت ـ چۆپ، دەل ـ دەرەخ، ھەتتا تاش ـ شېغىللارمۇ ماينى نەم تارتىپ ـ مايلىشىپ تۇرىدۇ. مانا بۇ مايدىن بېشارەت...

بۇ مۇشۇندىق ئىش. سەن بىلىپ قوي، ئەمەت، ماي بۇلاقلىرى ــ مۆجىزە، نۇر ـ ئاپتاپ، قارا سۇيۇق ئالتۇن، ھاياتىمنىڭ مەنىسى. قىسقىسى، ئاللا بەندىسىگە ئاتا قىلغان بەخت ـ ئامەت دېگىنە ! چۈشىنىۋاتامسەن، ئەمەت. بۇ مۇشۇندىق ئىش. لېكىن، خەقلەر «قول يەتمىگەن شاپتۇل ئاچچىق» دېگەندەك ئاغزىغا كەلگەننى دەۋېرىدىكەن، «كىرسە چىقماس كۈھىقاپ»، «ئالۋاستى شەھىرى» دەرمىش. ئۇلار پېقىرنىمۇ «ئالۋاستى» غا چىقىرىۋەتكەنمىش. دەشت ـ باياۋانغا، تىلسىملىق قۇرغاق چۆلگە بېشى ئېلىشىپ قالغان ئادەم بارمىسا، ئەقلى ـ ھوشى جايىدا ئادەم ئۇ يەرگە قاراپمۇ قويماس دەپ، بۇ يەرگە كېلىشتىن قورقارمىش. قورقسا قورقۇۋەرسۇن، كەلمىسە مەيلى. لېكىنزە، «مايتاغدىكى ماي ــ گۆھەر؛ قارامايدىكى ماي ـ دوغاپ لاي» دەپ

زاڭلىق قىلىشمىسۇن ـ دە !... شۇنداق بىر كۈن كېلىدۇكى، ئۇلارمۇ ھامان بىر كۈنى كېلىشىدۇ، كېلىشىدىغاندەكلا بىلىنىدۇ ماڭا. «گۆھەر ياتىدۇ سايدا، تونۇمىسا نېمە پايدا.» مەن شۇڭغىچە بۇ مۆجىزىلىك ماي بۇلاقلىرىنى ساقلاپ تۇرىمەن...

ئەمەتلەر سېلىم بوۋا بىلەن قۇچاقلىشىپ خوشلاشتى. سېلىم بوۋىنى يەنە جەزمەن پات ـ پات ئىزدەپ كېلىشكە ۋەدە بېرىشتى. سېلىم بوۋا ئۇلارنى ئۇزىتىپ تۇرۇپ:

ـــ بوپتۇ، مەن نېمە دەيمەن. بىرىڭلار نۇرسىمان قىزنى ئىزدەپ تېپىشقا پەرۋانە، بىرىڭلار چىڭ سۇڭ دېگەننى ئىزدەپ تېپىشقا سەرسانە، بىرىڭلار يەنە كىمنى دېدىڭلار؟ راشىدىن ئەپەندى، سابىروفمىدى؟ ھە. شۇ كىشىلەرنى ئىزدەيدىكەنسىلەر. بوپتۇ. «ئەقىدە ـــ ئادەمىيلىكنىڭ بەلگىسى، ۋاپادارلىق ـــ سەممىيلىكنىڭ تۇۋرۇكى» دېيىشىدۇ. بېرىڭلار، ئىزدىگەن ئادىمىڭلارنى تېپىپ، مۇراد ـ مەقسىتىڭلارغا يېتىڭلار. مەن ياشىنىپ قالدىم، بالىلىرىم. مېنى ئۇنتۇماڭلار. مۆجىزىلىك ماي بۇلاقلىرى، پۈتكۈل جۇڭغارىيە سىلەرنى كۈتىدۇ، كېلىڭلار، ئاسمان يۇلتۇزلىرى يەردە يانىدىغان كۈنلەر يىراق ئەمەس...، ـــ دېدى.

ئەمەتلەر چۆل كېزىپ بىر ھەپتە يول يۈرۈپ، قاش قارايغان مەھەل بىلەن دەڭ كۈيتۇنگە يېتىپ كېلىشتى. ئەمەت تۇنۇگۈن چۆل ئىچىدىن چىقىپ، بىر ئاچال ئۇستىدە توختاپ، مۇھەممەدجان بىلەن مەشرەپكە دېدى:

ـــ ئويلىنىپ كۆرسەم، ئاۋۇال دەڭ كۈيتۇنگە بارغىنىمىز تۇزۇككەن. ئالدىمىزدا ئۇچ يول تۇرۇپتۇ. شىخوغا كىرسەك، ئۆزۈڭلارغا مەلۇم، ئىشىك ئېچىپ، كەل دەيدىغان تونۇش ـ بىلىشىمىز يوق. ئۇدۇل مايتاغقا بارساق، گەرچە ئۇ يەردە تونۇش ـ بىلىشلەر بولسىمۇ، ھە دېگەندىلا راشىدىن ئەپەندى، سابىروفلار بىلەن ئۇچرىشىش ئاسان ئەمەس. چىڭ سۇڭ ئۆزى ئىشقا ئورۇنلىشالمىدىمۇ، بۇمۇ بىر گەپ. مايتاغقا ئىشچى ئېلىشقا توغرا

كەلسە، دەڭ كۇيتۇندىن تاللايدىغان ئادەتمۇ بار. نېمىشقا دېسەڭلار، دەڭ كۇيتۇن خىش زاۋۇتىدا كېسەك قۇيىدىغان، پىشۇرىدىغان، توشۇيدىغان بىرەر مىڭدىن ئارتۇق بالىنىڭ ھەممىسى قەشقەر، كۇچا، تۇرپاندىن چاپىنىنى مۇرىسىگە سېلىپ، ئىش ئىزدەپ چىقىقان يېتىمچىلار؛ ئىش كۆتۈرە بولغاچقا، چىداپ ئىشلىگەنلەر بىرەر يىلدىلا بىرەر - يېرىم ئات سېتىۋالغۇدەك پۇلغا ئىگە بولىدۇ؛ قىمار ئويناپ قەرزدىن قۇتۇلالماي ئۆمرى ئۆتىدىغانلارمۇ بار. مايتاغقا بۇ يەردىن ئىشچى تاللاشمۇ قىزىق. ئالدىنقى يىلى چىڭ سۇڭ بىلەن ئىككىمىز مايتاغقا بېرىشتىن ئىلگىرى دەڭ كۇيتۇندە بىر مەزگىل كېسەك قۇيغان. بىر كۇنى توپ بېشىلىرى ھەممىزنى سەپكە تىزدى. ئېگىز قارا ئاتقا مىنگەن بىر ئۇيغۇر كىشى ئات ئۇستىدە ھەممىزگە سىنچىلاپ سەپسالدى، ئاندىن قامچىسى بىلەن كۆرسىتىپ تۇرۇپ: «ھوي بادامدوپپا، ھوي تەلپەك، ھوي چەكمەن، ھوي يالاڭ ئاشتاق، ھوي سالپاڭ قۇلاق، ھوي خەي، ھوي چورۇق، ھوي پىچاق !... بۇ ياقىقا، بۇ ياقىقا ئۆت دەيمەن !» دەپ ئوتتۇزچە كىشىنىڭ بەلگىسىنى دەپ ۋارقىرىدى. چۆلدىكى مەدىكار بازىرىدىن ئىشچى قوبۇل قىلىش رەسمىيىتى شۇنىڭ بىلەن ئاخىرلاشتى. كېيىن بىزنى ئېتىنىڭ كەينىگە ئەگەشتۇرۇپ مايتاغقا ئاچىقىپ كەتكەنىدى. ئاشۇنداق ئىش بۇ. بىز نېفىتچى بولۇشقا نىيەت قىلىپ يولغا چىقتۇق. مېنىڭچە، دەڭ كۇيتۇندە بىرئاز تۇرۇپ، ئەھۋالغا بېقىپ مايتاغقا چىقىساقمىكىن دەيمەن. چىڭ سۇڭنىڭ دېرىكىنى ئېلىشقىمۇ ئەپلىك. قانداق دەيسىلەر؟ — دېگەنىدى.

بۇ تەكلىپكە ھېچكىم قارشى چىقمىدى.

ئەمەتلەر دەڭ كۇيتۇن ئۆتىڭدىكى قاراڭغۇ رەستىنى، سېپىل قورۇق ۋە قويۇق قارىياغاچلىقنى يانداپ ئۆتۇپ، تۇنەيدىغان جاي تېپىش ئۈچۈن تونۇش سارايغا قاراپ مېڭىشتى:

— توختا ! مىدىرلاشما !...

ئەمەت كەينىگە بۇرۇلۇپ، بۆرە كۆزىدەك ئوت چېچىپ يانغان ئىككى قول چىراغنى، ئۇزۇن مىلتىقنى بەتلەپ تۇرغان ئىككى ئەسكەرنى كۆردى. ئەمەت گەپ قىلمىدى. ئەسكەر دېدى:

— ئېيتە، نېمە ئادەم سىلەر؟

— بىز يولۇچى...

— يولۇچى؟ نەگە بېرىشىسەن؟

— كۇيتۇنگە.

— كۇيتۇن؟ نېمە كۇيتۇن !

— ئىشلەيمىز...

— ئاناڭنى... بۇ كېچىدە نېمە ئىش بار؟

— .....

— بۇ دېگەن ھەربىي گازارما. ئېيتە، نېمە قىلماقچى؟ نېمە بۇ يەرنى چۆرگىلەپ قېلىشتىڭ !...

شۇ گەپنى دەپ تۇرۇپ، چوقۇرراق كەلگەن بىر ھەربىي ئەمەتنىڭ يېنىنى ئاختۇرۇشقا باشلىدى. ئۇنىڭدىن يۇلۇۋالغۇدەك ھېچنېمە چىقمىغاندىن كېيىن، مۇھەممەدجاننىڭ خالتىسىنى ئاختۇرۇپ، ئۇنىڭ بىر قوللۇق ساتىراشلىق سايمانلىرىنى كۆردى:

— بۇ نېمە؟ ئادەم ئۆلتۈرەمدۇ؟ قەلەندەر ئوغرى، سەندە كۇمۇش تەڭگە يوق ! ئىشتانغا تىقىۋالغان بولسا، ئېيتە، بولمىسا، مىلتىق يەيدۇ، سەن !...

شۇ پەيتتە، كۇتۇلمىگەندە، ئىلى يولى تەرەپتىن توپ ئات قوشۇلغان بىر سايىۋەنلىك ھارۋا تاراقلاپ چىقىپ كەلدى. ئەمەت ئەسكەرلەر يورۇتقان قولچىراغلىرىنىڭ يورۇقىدا بۇ ھارۋىنىڭ يىراقتىن كەلگەنلىكىنى، يۈك ئېغىر بولغاچقا، ئاتلارنىڭ خارتىلداپ بۇرنى كېرىلىپ، قارا تەرگە چۆمۈلگەنلىكىنى، ھارۋىنى قامچا تۇتقان ھارۋىكەشتىن باشقا، يەنە ئىككى ئۇيغۇر يىگىتنىڭ قوغداپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى.

ھارۋا ھەربىي گازارما ئالدىدىن ئىتتىك ئۆتۈپ كەتمەكچى

بولسا كېرەك، قولچىراغ يېنىش بىلەن، ئاتلارنىڭ قۇلاقلىرى ئۇستىدە قامچا تاراسلىدى، ئاتلار بوراندەك ئېتىلىپ ئالغا شوخشۇدى. بىراق، بايىقى ئىككى ئەسكەر مىلتىقلىرىنى شاراقشىتىپ تۇرۇپ، ئىككى تەرەپتىن تەڭلا ئاتلارنىڭ چۇلۇۋىرىغا ئېسىلدى. ئاتلار ئۇلارنى ئون مېتىرچە يەرگە سۆرەپ بېرىپ توختىدى:

ــ توختا ! ئېتىۋېتىمەن !...

سايىۋەن ئىچىدىن بېشىغا يەڭدەك قاما تۇماق، ئۇستىگە بۆرە تېرىسىدىن جۇۋا كىيگەن، بەستىلىك، قويۇق بۇرۇت ـ ساقلى بار، ياغلىشاڭغۇ يۇزلۇك بىر ئادەم ئاستا بېشىنى چىقاردى ۋە ئۆزىمۇ تۆت مايلىق ئۇزۇن قولچىراغنى ياندۇردى:

ــ ھە، ئۆزىمىزنىڭ باللىرى ئىكەنسىلەرغۇ. شەنشىلىكمۇ سىلەر؟ ياق، ياق، بىلدىم، سىلەر سىچۇەنلىك. سىچۇەنلىك تۇەنجاڭلارنىڭ تەڭدىن تولىسى مېنىڭ ئاغىنەم. مېنىڭ ئېتىم ماموت. ما تۇەنجاڭ، ما زىخۇي دېسە پۈتكۈل ئىلى دېگەن ئالەمدە مېنى بىلمەيدىغان كىشى يوق. قېنى، يول بوشتىڭلار، ئۆتۈپ كېتەي...

بۇ گەپكە ئىككى ئەسكەر پەرۋا قىلمىدى. مىلتىقلىرىنى ئوقلاپ بەتلىگىنىچە تۇرۇۋەردى. ما زىخۇي ئۇلار بىلەن تاكاللىشىپ تۇرۇشنىڭ پايدىسىز ئىكەنلىكىنى پەملىدى بولغاي، دەرھال يېنىدىن بىر ئوچۇم ئاق تەڭگىنى چىقىرىپ ئۇلارغا تەڭلىدى:

ــ مانا بۇنى ئېلىڭلار، بېشىڭلارغا كۇن چۈشسە مېنى ئىزدەڭلار ـ ھە...

كۇموش تەڭگىلەرنى كۆرۈپ، ئەسكەرلەرنىڭ كۆزلىرى پارقىراپ كەتتى. ئەسلىدە ما زىخۇي يىگىرمە دانىچە كۇموش تەڭگىنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا ــ يەرگە چېچىۋېتىپ، ئىككىسى كۇموش تەڭگىنى تالىشىپ يەردىن تېرىۋاتقان پەيتتىن پايدىلىنىپ، ھارۋىنى ھەربىي گازارمىنىڭ ئالدىدىن ئۆتكۈزۈپ

كەتمەكچى بولغانىدى. بىراق، كۈموش تەڭگىنى چاچاي دەپ تۇرغاندا، ھەربىي گازارما ئىچىدىن تاپانچا ئاسقان ئىككى پەيجاق چىقىپ قالدى. بۇنى ما زىخۇي كۆردى ـ دە، تەڭگىنى سانىمايلا ئىككىگە بۆلۈپ، ئىككى ئەسكەرنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى. بىراق، ئىككى ئەسكەر مىلتىقلىرىنى تاشلاپ، «سەن جىق ئاپسەن»، «مەن ئاز ئاپتىمەن» دېيىشىپ، شۇ يەردىلا بوغۇشۇپ كەتتى.

ھارۋا يۈرۈپ كەتتى.

پەيجاڭلار ئىككى ئەسكەرنىڭ قولىدىكى پارقىراپ تۇرغان كۈموش تەڭگىلەرنى كۆرۈپ، كۆزى چۆچەكتەك ئېچىلىپ، سەكرىشىپ كەتتى:

ـــ ئەكەل، كۈموش تەڭگىلەرنى !...

ئىككى ئەسكەر قورقۇپ تۇرسىمۇ، لېكىن كۈموش تەڭگىنى يانچۇقىغا تىقىۋېلىپ بەرگىلى ئۇنىمىدى ۋە چارە تاپقاندەك، سايىۋەنلىك ھارۋىنى ئىشارەت قىلىشتى. كالتە بويۇن، قارچىغا كۆز پەيجاڭ ئەمدىلا قوزغالغان سايىۋەنلىك ھارۋىغا قاراپ، گۆشىنىڭ ھىدىنى پۇراپ قالغان ئاچ مۈشۈكتەك ئازراق تېپىرلىدى ـ دە، «تەڭگىنى تارتىۋالارمىكىن» دەپ تىترىشىپ تۇرغان بايىقى ئىككى ئەسكەرگە تاپانچىسىنى تەڭلەپ چىرقىرىدى:

ـــ نېمە تۇرۇشسەن، ھارامزادە نان قېپىلار ! يۈگۈرۈش، ھارۋىنى توس !...

ما زىخۇي سايىۋەنلىك ھارۋىدا ئولتۇرۇپ، قارچىغا كۆز پەيجاڭنىڭ ئەلپازىنى كۆردى، ئاۋازىنى ئاڭلىدى. بۇ يەردىمۇ، پۈتكۈل يول بويى قىلىپ كېلىۋاتقىنىدەك، نەچچە ئون كۈموش تەڭگىنىڭ، زۆرۈر تېپىلسا بىرنەچچە دانە تىللانىڭ مېھرىدىن كېچىپ، «ئىنساپسىز يول قاراقچىلىرى» نى سېتىۋالمىسا، ھاجەتسىز ئاۋارىچىلىك، ھەتتا قورقۇنچلۇق بۇلاڭ ـ تالاڭغا مۇپتىلا بولىدىغانلىقىنى سەزدىمىكىن، ھارۋىنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن توختىتىپ، ئىككى پەيجاڭغا:

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ بۇ مېنىڭ ئازغىنە كۆڭلۈم، سەپداشلىق ھۆرمىتى. ئاز كۆرمەي ئېلىپ قويۇڭلار، ـــ دەپ، بىر ئوچۇمدىن ئىككى ئوچۇم كۈمۈش تەڭگىنى تاشلاپ بەردى ۋە ھارۋىكەشكە بۇيرۇق بەردى، ـــ ھەيدە، ھارۋىنى !...

ئىككى پەيجاڭ تاشلاپ بېرىلگەن بىر ئوچۇمدىن ئىككى ئوچۇم كۈمۈش تەڭگىگە قاراپ، بۇنىڭ ئىككى ئەسكەرگە بېرىلگەندىن خېلىلا جىق ئىكەنلىكىنى بىلىپ ھەجىيىشتى. ئاندىن، ئۆز قولىدىكى تەڭگىلەرگە ئەمەس، بويۇنلىرىنى سوزۇشۇپ، كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ، «مەندىن جىقراق ئېلىۋالدىمكىن» دېگەندەك قىلىشىپ، بىر ـ بىرىنىڭ قولىدىكى تەڭگىلەرگە قاراشتى. ھەسەت قىلىشىپ كۆزلىرى قىزىرىشتى، تارتىۋېلىشقا باھانە ئىزدىگەندەك، قارشى تەرەپنىڭكىنى ساناپ كۆرمەكچى بولۇشتى.

لېكىن، قارچىغا كۆز پەيجاڭ بىردىنلا:

ـــ بۇ بەك ئاز، نېمىگە يېتىدۇ ! ـــ دېدى.

ـــ راست، ـــ دېدى ئىككىنچى پەيجاڭ، ـــ ئاران يىگىرمە دانە كۈمۈش تەڭگە !...

ـــ مېنىڭچە، ھارۋىدا كۈمۈش تەڭگە ئاز ئەمەس...

ـــ توغرا، ھەممىسى ئالتۇن ـ كۈمۈش !

ـــ ھارۋىنى توسايلى !...

ـــ توسۇش كېرەك !...

قارچىغا كۆز پەيجاڭ ئىككى ئەسكەرگە بۇيرۇق چۈشۈردى:

ـــ ھۇ... ھاڭۋاقتى بىغەرەزلەر ! ئالتۇن ـ كۈمۈشنى پوش دېمەي ئەكېتىۋاتسا، بەزدەك قاراپ تۇرۇشامسەن؟ يۈگۈرۈش، ھارۋىنى توسۇش !...

ـــ خوپ ! ـــ دېدى ئىككى ئەسكەر ۋە مىلتىقلىرىنى تاشلىۋېتىپ، ئۇزاپ كېتىۋاتقان سايىۋەنلىك ھارۋىنىڭ كەينىدىن ئوقتەك يۈگۈردى:

ـــ توختا !... توختاش دەيمەن !... يەنە بەرمىسەڭ ئوق

چىقىرىدۇ، ئىشىك كاشال، توختا !...

ما زىخۇي ئىككى ئەسكەرنىڭ ئوقتەك يۇگۇرۇپ، ئىككى پەيجاڭنىڭ سوكۇلداپ مېڭىپ، ھارۋىنىڭ كەينىدىن كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، كۆرپىنىڭ ئاستىدىن ئۇزۇن ماۋزۇرنى قولىغا ئالدىيۇ، بىر توختاپ ئويلىنىپ قالدى ۋە غەزەپ بىلەن ھارۋىنى قوغداپ كېلىۋاتقان ئىككى نوچى يىگىتكە ۋارقىرىدى:

— ھوي... ھاشىم ! ھوي... سەمەت !... ئەمدى ئىككى نوچىنىڭ ئۆز بىڭىسىنى كۆرسىتىدىغان پەيتى كەلدى ! بىلىشىۋاتامسەن؟ «ئەرگە بىر نۆۋەت، يەرگە بىر نۆۋەت»، سەۋر - تاقەتنىڭمۇ چېكى بولىدۇ. مەن ھەرقايسىڭنى بىرنەچچە ئايدىن بۇيان سوقۇم، قېنى، ماي، گۆشنى ئايماي بىكارغا باقتىممۇ؟ يا سەمرىتىپ قۇربانلىق قىلامتىم ھەرقايسىڭنى ! ئاشۇ مىلتىقى يوق ئىككى رەزگى ئەسكەردىنمۇ قورقۇشامسىنا ! «بولۇمسىزنى بولدۇرالمىدىم، خۇرجۇن - قاچىسىنى تولدۇرالمىدىم» دېگەندەك، ئۆزۈڭلار كۆرۈۋاتىسىلەرغۇ. بەرگەنچە يەنە بەر دەۋاتامدۇ ! بىلىپ قويۇش، ئۇلارنىڭ ئەجدىھا ئاغزىنى ئالتۇن - كۈمۈش بىلەن تولدۇرۇش مۇمكىن ئەمەس. مۇشتۇڭنىڭ تورنى ئەمدى كۆرستىش، نېمە تۇرۇشسەن، ئېتىل، ئېغىز - بۇرۇننى قان قىل...

ھاشىم بىلەن سەمەت ئالىقانلىرى قىچىشىپ، مۇشتلىشىپ پۇخادىن چىقىشقا باھانە تاپالماي تۇرغاندەك، ما زىخۇينىڭ گېپىنى ئاڭلاش بىلەنلا، خۇددى قۇرۇق غازاڭغا سەرەڭگە ياقىغاندەك، شۇ زامان بىر پارچە ئوتقا ئايلىنىپ، ئىككى ئەسكەرگە ئېتىلدى، بىردىن ئىككى پەشۋا بىلەن ئىككى ئەسكەرنى ئوڭدىسىغا چۇشۇردى، گەجگىسىگە دەسسەپ تۇرۇپ، قوللىرىنى كەينىگە قايرىدى:

— مىدىرلىساڭ، گېلىڭغا دەسسەيمەن !...

بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ، ئىككى پەيجاڭ تاپانچىلىرىنى يالىڭاچلاپ، سەمەت بىلەن ھاشىمغا تاشلاندى:

ئۇيغۇرچە كىتاب ئوقۇيدىغان تور بېكەت www.uyghurkitap.com

ـــ قولۇڭنى كۆتۈر، تىزلان !...

هاشىم قاڭقىپ چىققان توپتەك تۇيۇقسىز بىرلا سەكرەپ، قارچىغا كۆز پەيجاڭنىڭ قولىدىكى تاپانچىنى بىرنى تېپىپ ئاسمانغا ئۇچۇرۇۋەتتى. ئىككىنچى پەيجاڭ سەمەتكە قارىتىپ ئوق چىقارماقچى بولۇۋېدى، سەمەت «شارت» قىلىپ بىر مولاق ئېتىپ، ئىككىنچى پەيجاڭنىڭ مۇرىسىگە قاغىدەك قونۇۋېلىپ، تاپانچىسىغا ئېسىلدى، تاپانچىدىن تۇيۇقسىز پاڭىلداپ ئوق چىقىپ كەتتى، سەمەت بىلەن هاشىم پەيجاڭلار بىلەن يەردە پومىداقلىشىپ كەتتى.

بۇ چاغدا، ما زىخۇي چۇشكەن سايىۋەنلىك هارۋا قاراڭغۇلۇق ئىچىدە قېچىپ، ئاللىقاچان كۆزدىن غايىب بولغانىدى. هاشىم بىلەن سەمەت ئۆزلىرىنىڭ بايا تاپانچىدىن چىقىپ كەتكەن ئوق ئاۋازىنى ئاڭلاپ، هەربىي گازارمىدىن ئوپۇر - توپۇر يۈگۈرۈپ چىققان بىر توپ ئەسكەرنىڭ قورشاۋى ئىچىدە قالغانلىقىنى، ما زىخۇينىڭمۇ «ئۆمۈرلۈك ئايرىلماس باتۇر دوستلىرىم» دېگەن لەۋزىنى ئۇنتۇپ، ئاپەتكە «دوست» لىرىنى تۇتۇپ بېرىپ، ئۆزىنىڭ جېنىنى ئېلىپ قاچقانلىقىنى چۈشەندى. تەرەپ - تەرەپتىن ئۆزلىرىنى قورشىۋالغان ئەسكەرلەر هەدەپ دۆشكەللەپ:

ـــ قوپە ئوغرى، يۈرىكىڭ قاپتەك بار نېمىكەنسەن جۇمۇ ! هېيىقماي پەيجاڭلارغا قول ياندۇرغىنىڭنى قارا!...

ـــ بىز جېنىمىزدا پەيجاڭلارغا ئالىيىپ قاراشقا جۇرئەت قىلالمايمىز، مانا ئەمدى تويۇش ! ياتار يېرىڭ زىندان، ئىككى پاي ئوق زايە بولىدىغان بولدى...، ـــ دېيىشتى.

ـــ مېڭىشە، سېپىل قورۇققا ! ـــ دېدى كىمدۇر ئۇلارغا هەربىي گازارمىنى كۆرسىتىپ.

بىراق، شۇ پەيتتە، ئوچۇق ئاسماندا هاۋا گۈلدۇرلىگەندەك، كۈتۈلمىگەن بىر هادىسە يۈز بەردى. بايىقى قارچىغا كۆز، كالتە بويۇن پەيجاڭ بىردىن تەرىنى تۇرۇپ، قېچىپ كەتكەن سايىۋەنلىك

هارۋىنىمۇ، هاشىم بىلەن سەمەتنىڭ تاپانچىغا ئېسىلغانلىقىنىمۇ تىلغا ئالماي، گويا بۇ يەردە ھېچنېمە بولمىغاندەك، بىپەرۋا بىر قىياپەتتە قولىنى شىلتىپ:

— بولدى، ماڭ، مېڭىش، يوقال بۇ يەردىن! ئېشەك سويۇپ نەزىر قىلغان ئىش يوق بۇ يەردە! ھېچ ئىش بولمىدى، ئىككى لۇكچەكنى ئازراق ئەدەپلەپ قويدۇق ناھايىتى! تارقىلىڭلار، ماۋۇ ئىككىڭمۇ يوقال! — دېدى.

ئەسكەرلەر ھەربىي گازارمىغا كىرىپ كېتىشتى. ھاشىم بىلەن سەمەت قانداقتۇر بىرنېمە كەم بولۇپ قېلىۋاتقاندەك، ھاڭۋېقىپ بىرپەس تۇرۇپ قېلىشتى.

شۇ چاغدا، قارىياغاچلىقنىڭ ئارقىسىدىن ئەمەت، مۇھەممەدجان، مەشرەپلەر يولغا چىقىپ كەلدى.

ھاشىم سورىدى:

— سىلەر نېمە ئادەم؟ مۇشتلىشامدۇق؟...

— قويە ئۇ گېپىڭنى! — دېدى ئەمەت، — بۇ يەردە تۇرماڭلار، يۈرۈڭلار كېتەيلى، پاتراق...

— مەن چۈشەنمىدىم، — دېدى سەمەت ھەربىي گازارما تەرەپكە قاراپ قويۇپ، — ئىككى پەيجاڭ بىزدىن خېلى دۇمبا يېگەن، ھېلىقى پاناق ئەسكەرمۇ بىر پەشۋا بىلەن دۇم چۈشۈپ، ياڭقى خالتىلاشقان. ئەجەب بىزدىن ئۆچىنى ئالمىدىغۇ؟...

— بۇ دېگەن تەلەي، — دېدى ئەمەت كۈلۈپ، — ئىككىڭلارنى تۇتۇۋېلىپ، راسا دۇمبالاپ سوراق قىلسا، ئويلاپ بېقىڭلار، ئۆزلىرىنىڭ سىرى پاش بولۇپ قالمامدۇ!

— سىر، نېمە سىر؟...

— كۈموش تەڭگىلەرچۇ؟...

— كۈموش تەڭگە دەمسەنا؟...

— شۇ گەپ - دە، — دېدى ئەمەت، — ناۋادا سوراق جەريانىدا ھەركىمنىڭ چۆنتىكىگە چۈشكەن ئون - يىگىرمە دانىدىن كۈموش تەڭگە پاش بولۇپ قالسا، «غوجامنىڭ غوجىسى

بار، چامغۇرنىڭ ئورنى بار». ئۇلارنىڭمۇ لىيەنجاڭلىرى بار ـ دە. «ئەكەل» دەپ تارتىۋېلىشىدىن قورقتى بولغاي، دەردىنى ئىچىدە بېلىپ، ئىشنى «تۆگە كۆردۈڭمۇ، يوق» دېگەن ئۇسۇل بىلەن تۈگەتتى... يۇرۇڭلار، بۇ يەردە تۇرمايلى...

هاشىم بىلەن سەمەت ئەمەتنىڭ مۇلاھىزىسىنى ئاڭلاپ، دەسلەپ بىر ـ بىرىگە قاراشتى، ئاندىن ئىختىيارسىز ھالدا ئەتراپنى تىترىتىپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

ئەمەت بۇ كۈلكىدە بىر خىل مەردانىلىكمۇ، قايىل بولۇشمۇ بارلىقىنى، شۇنىڭ بىلەن بىللە، قانداقتۇر كەمستىش، مەسخىرىۋازلىقتەك بىرنېمىنىڭ بارلىقىنمۇ سەزدى:

ــ سىلەر كەتمەسەڭلار، بىز كەتتۇق ئەمىسە!...

ــ توختا، توختا، ئاداش، ــ دېدى ھاشىم ئەمەتنىڭ بىلىكىدىن تۇتۇۋېلىپ، ــ ئەجەب قىزىق گەپ قىلىدىغان نېمە ئىكەنسىنا؟ خۇددى خىزىر پەيغەمبەردەك، پەيجاڭلارنىڭ قورسىقىدىكى ھېساب ـ چوتنى بىلىۋالغىنىڭنى دەيمىنا. دېگىنىڭ دۇرۇس. زىيان بار يەردە ئەسكەرمۇ، ئەمەلدارمۇ يوق. خاپا بولما، ئاداش. بىز پۈتكۈل ئۆمرىمىزدە بىزنى كۈلكىگە قالدۇرماقچى بولغانلارنىڭ ئۇستىدىن كۈلۈپلا يۇرگەن، خۇشلۇقمىزمۇ، خاپىلىقمىزمۇ ــ ھەممىسى شۇ. سىلەر ئۇچ ئاغىنە، سەمەت بىلەن ئىككىمىزنىڭ كىملىكىمىزگە نېمىشقا قىزىقمايسىلەر، بولمىسا، بىر قەپەس مۇشتلىشىۋېتەمدۇق ـ يە. خالىساڭلار، ئۆزۈڭلار كىم، شۇنى دەڭلار ئەمىسە؟...

ئىككى نوچىنىڭ ھېكايىسى

ئەمەت ئۇلارنى بىر تونۇش ئاشپۇزۇلنىڭ ئالدىغا ئەكەلدى. ئاشپۇزۇلنىڭ ئىشكى ئوچۇق بولۇپ، ئەمبەلنىڭ ئۇستىدىكى تاختا قوزۇقتا چىراغ يېنىپ تۇراتتى.

ــ ئەسسالامۇئەلەيكۇم، دۇكانغا بەرىكەت بەرسۇن، ــ دەپ

ئەمەت ئاشپۇزۇلنىڭ ئىشىكىدىن بېشىنى تىقتى.

— دېگىنىڭ كەلسۇن، كەل، كېلىۋەر، — دېگەن ئاۋاز چىقتى ئۆي ئىچىدىن، — يولۇچىمۇ سىلەر، قورسىقىڭلار قاناق، ھەرقاچان ياتىدىغان يېرىڭلارمۇ يوقتۇ؟ ھازىر كەچ كىرىپ كەتتى، ئىسسىق سامسا بىلەن گۆشنانىدىن ئۇمىد يوق، لېكىن ئېشىپ قالغان پولۇ بىلەن پېتىرمانتا قازاندا تۇرۇپتۇ، خالىمىساڭلار، قىزىق چاي بىلەن گىرده يېسەڭلارمۇ بولىدۇ، بەلكىم، سۈت ـ پۈت، قايماق ـ پايماقمۇ تېپىلىپ قالار...

— رەھمەت، ئۇستام، — دېدى ئەمەت ئەدەپ بىلەن قولىنى كۆكسىگە قويۇپ، — سىلىنى جۇڭتۇپ قويدۇق، سىلىنى ئاۋارە قىلىش نىيىتىمىزمۇ، راست گەپنى دېسەك، ئۆشىنىمىزدىكى كونا چاپاندىن باشقا پۇلىمىزمۇ يوق. بىر بۇلۇڭغا چۆكۈپ ئۇخلىساقلا بولدى.

— ئۇ گېپىڭنى قوي، ئۇكا، — دېدى ئۇستا، — دەڭ كۈيتۇنگە پۇلى بار ئادەملەرنىڭ كەلگىنى نەدە بار؟ ئىشلىگىلى كەلدىڭمۇ — بولدى، شۇنىڭ ئۆزى پۇل. پېقىرنى بۇ يەردىكىلەر مۇھەممەد گەيجاڭ دەيدۇ. «گەيجاڭ» دېگەن سۆز چاقچاقتىن چىققان قۇرۇق قالپاق، ئۇرۇشقان ـ مۇشتلاشقانلارنى ئانچە ـ مۇنچە نېرى تۇر، بېرى تۇر دەپ ئاجرىتىپ قويىمەن، ئالتە شەھەرلىك يېتىمچى بالىلار ئىشلىگىلى كەلسە، يول تېپىۋالغۇچە ئانچە ـ مۇنچە ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ، خەۋەندە خاھلىق قىلىپ قويىمەن، شۇنىڭغا چوڭ بىلىپ «گەيجاڭ» دېگىنى. ھەممىدىن قىزىقى، مېنىڭ بۇ گەيجاڭلىقىمنى بۇ يەردىكى ھەربىيلەر بىلەن كۈيتۇندىكى بوتۇڭلارمۇ راست بىلىپ، بەزىدە ئىشى چىقىپ قالسا، تېخى مەن بىلەن مەسلىھەتلىشىپمۇ قويىدۇ. قېنى، يۇز ـ كۆزۈڭلارنى يۇيۇڭلار، مەن چاي راسلاي. قورساقنى تويدۇرۇپ ئۇخلاڭلار...

مۇھەممەد گەيجاڭ راستىنلا ئىنساپلىق ئادەم بولۇپ چىقتى. ئەمەتلەرنىڭ ئالدىغا داستىخان سېلىپ، توقاچ ـ گىردىنى

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uygurkitap.com

تۆكۈۋەتتى، مىس چۆگۈندە سۇتلۇك چاي قىلىپ، ھەركىمنىڭ ئالدىغا گۈللۈك چىنىلەرنى تىزدى:

ــ قېنى، ئەمدى ئۆزۈڭلارنى ئۆزۈڭلار مېھمان قىلىڭلار. تارتىنماڭلار. قاچان پۇل تاپقۇچە مۇشۇ يەردە غىزا ـ تائام يەۋېرىڭلار، پۇل تاپقاندا ئەكېلىپ بەرسەڭلارمۇ بولىدۇ، بەرمىسەڭلارمۇ ھېچ ۋەقەسى يوق. بۇ يەردىكى يېتىمچى بالىلارنىڭ يېرىمى مۇشۇ دۇكانىنىڭ خېرىدارى. بۇنىڭدىن ئالتە ـ يەتتە يىل ئىلگىرى ئىش ئىزدەپ كۇچادىن چىقىقاندا، مەنمۇ سىلەردەك يېتىمچى ئىدىم. دەسلەپ بۇ دۇكانىنىڭ خوجايىنىغا نىمكار، كېيىن تاڭجاڭ، ئاخىرىدا مۇرۇۋەتلىك ئۇستا بولدۇم. يامان بولغىنى ئالدىنقى يىلى خوجايىن كېسەل بىلەن ئالەمدىن ئۆتتى، تەقدىرنىڭ قۇدرىتى بىلەن دۇكانىنى، خوجايىننىڭ ياش خوتۇنىنى، ئىككى بالىسىنى ھالاللىق بىلەن ئۆتكۈزۈۋېلىپ، ئويلىمىغان يەردىن ئۆي ـ ئوچاقلىق بولۇپ قالدىم. مۇشۇنداق گەپ، ئەمدى مەن چىقىپ ئۇخلاي. سىلەرمۇ قورسىقىڭلارنى تويدۇرغاندىن كېيىن، ئەنە ئاۋۇ سۇپىدا ئارام ئېلىڭلار...

مۇھەممەد گەيجاڭ ئاشپۇزۇلنىڭ ئارقا ئىشىكىدىن ئۆز ئۆيىگە چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئەمەتلەر ئالدىرىماي غىزالىنىشتى ۋە نۆكچىدەك يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ:

ــ خۇدا، بىزنى غىزالاندۇردۇڭ، باشقا ئاچلارنىمۇ غىزالاندۇرغايسەن. مۇھەممەد گەيجاڭنىڭ كۆڭلىگە ئىنساپ سالغىنىڭ ئۈچۈن ساڭا رەھمەت. ئۇنىڭ بىر مېلى مىڭ بولغاي، ئامىن ! ــ دەپ دۇئاغا قول كۆتۈرۈشتى.

شۇنىڭدىن كېيىن، ئەمەت، مۇھەممەدجان، مەشرەپ ۋە يېڭى قوشۇلغان ئىككى ئاغىنە ــ ھاشىم بىلەن سەمەت بىر ـ بىرلەپ كېلىپ، سۇپىغا سېلىنغان گۈللۈك كىگىز ئۈستىدە سوزۇلۇشتى.

ئەمەت ھاشىم بىلەن سەمەتكە قىزىقتى. سايىۋەنلىك ھارۋىدىكى ما زىخۇي كىم؟ نېمىشقا بۇ ئىككىسى سايىۋەنلىك

هارۋنى قوغداپ ماڭغان، نېمىشقا ما زىخۇي بۇلارنى تاشلاپ قاچتى؟ يەنە بۇلارنىڭ ئاجايىپ مۇشتلاشچىلىق، پەشۋاچىلىق ھۈنىرىچۇ؟...

— ھاشىم ئاداش، — دېدى ئەمەت گەپ تېشىپ، — بايا بىزنىڭ كىملىكىمىزدىن ئاز - تولا خەۋەر تاپتىڭ. قارغىش تەگكەن ئۇچ يېتىمچى ئىكەنلىكىمىزنى بىلدىڭ، ئەمدى ئۆزۈڭ توغرۇلۇق بىرنېمە دېگىن، ئۇيقۇم كەلگۈچە ھېكايەڭ ئەللەي ناخشىسى بولۇپ قالسۇن...

ھاشىم بۇ گەپكە پەرۋا قىلمىدى. ياتقان يېرىدىن لىككىدە تۇرۇپ، بىر پۇتىنى قورسىقىغا ئېلىپ، بىر پۇتىدا قاغىدەك زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ، قوللىرىنى ئۇياق - بۇياققا قىلىچتەك شىلتىپ، قانداقتۇر چامباشچىلىق ھەرىكەتلىرىنى قىلدى، «شارت - شۇرت» قىلىپ، «ھايت - ھۇيت» دەپ ۋارقىراپ، بىر پۇتى بىلەن تىك تۇرۇپ، ئۆز ئورنىدا ئۇچىنى پىرقىرىتەتتى - دە، قاڭقىپ سەكرەپ، تورۇسقا «تارس - تۇرس» ئىككىنى تېپىۋېتىپ، ئۆزىنى گۇللۇك كىگىز ئۈستىگە تاشلىدى:

— بۇ دېگەن مېنىڭ كەچلىك غىزادىنمۇ مۇھىم كەچلىك ھەرىكىتىم. بۇنىڭسىز پەشۋاچىلىق ھېچنېمىگە يارىمايدۇ...

— بۇنداق ھۈنىرىڭمۇ بار دېگىن...

— بۇنى ماڭا ھېچكىم ھۈنەر دەپ باقمىدى. لېكىن خەققە بوزەك بولماسلىقىڭ ئۈچۈن، ئۈچۈپ يۈرۈپ پەشۋا ئېتىشنى بىلىشىڭ كېرەك.

— خوش، شۇنداق قىلىپ ئۆزۈڭ توغرۇلۇق...

— ئۆزۈم توغرۇلۇقما؟ — ھاشىم ئورۇق، ئەمما چىڭ، كۈچلۈك بەدەنلىرىدىن تۇتاش «قاس» چىقىرىپ قىمىرلىتىپ قويۇپ، جەينىكى بىلەن سامان تەكىيگە يۆلەندى، — ئەجەب قىزىق ئاداش ئىكەنسەن، ئەمەت، — دېدى ھاشىم بىر خىل بېپەرۋالىق بىلەن گەپ باشلاپ، — ھە دېسە، تېكەس ساقچىدەك، نەدىن كەلدىڭ، نېمە ئادەم سەن دەپ سوراۋېرىدىكەنسەن. مەندە

ساڭا دەپ بەرگۈدەك نېمە گەپ بولسۇن؟ راستىنى دېسەم، ھەممىسى مۇشتلاش، سوقۇشۇشنىڭ گېپى ! بۇ ئالەمگە گويا مۇشتلىشىش ئۈچۈنلا تۆرەلگەندەك، بالىلىق چاغلىرىمدىن تارتىپ ھازىرغىچە بولغان ئۆمرۈمنىڭ ھەممىسى مۇشتلىشىش بىلەن ئۆتتى. باشلانغۇچ مەكتەپتە، مەن مۇشتلاشمىغان بىرمۇ ساۋاقدىشىم قالمىغان. كېيىن كىچىك كوچا لۈكچىكى بولۇپ قەشقەرنى ــ ھېيتگاھنى سورايدىغان قارا مۇھەممەد نوچى، ھوشۇر چامباش دېگەنلەرنىڭ كەينىدە يۈرۈپ، ئۇلارنىڭ بىلىكىدىكى شاش بۈركۈتتەك، ئۇچرىغان ئادەمگە ئېتىلىپ يۈردۈم. كۈندە بىرقانچە قېتىم مۇشتلىشىۋالمىسام ياكى بەدىنلىرىمنىڭ يېرىمى كۆكىرىپ چىقمىسا، كېچىسى بەدىنىمگە نۇرغۇن پىت ـ بۈرگە چاپلىشىۋالغاندەك، ئەت ـ تەنلىرىم قىچىشىپ ـ لۆمشىپ ياتالمايتتىم. ھوشۇر چامباش ماڭا قىزىقىپ قالدى. «جان باقاي دېسەڭ مۇشتلاش چەۋەندازى بول،ئەمما خەققە بوزەك بولمايمەن دېسەڭ، چامباشچىلىقنى بىلمىسەڭ بولمايدۇ» دېدى. ماڭا چامباشچىلىقنى ئۆگىتىشكە باشلىدى. ھوشۇر چامباش لەنجۇ، شىنئەن دېگەن شەھەرلەرگە بېرىپ، سورۇن تۈزۈپ خەق بىلەن چېلىشقان، مۇشتلاشقان. داڭدار چامباشچىلارنى پىر تۇتۇپ، چامباشچىلىقنى ئۆگەنگەن. ئۇنىڭغا قەشقەردە ھېچكىم تەڭ كېلەلمەيتتى. تولىمۇ قاتتىق قول، رەھىمسىز پەشۋاچى ئىدى. كىچىككىنە سەۋەنلىك، بوشاڭلىققىمۇ يول قويمايتتى، مەن چامباشچىلىقنىڭ ئاز ـ تولا ئەلمى ـ تەلمىنى ئېلىپ قالدىم دېگەندە، ئۇ دۈشمەنلىك بولۇپ قېلىپ، رەقىبلىرى تەرىپىدىن ئۇرۇپ بېلى سۇندۇرۇلۇپ يېتىپ قالدى. مۇشۇ پەيتلەردە، دادام مېنىڭ جېدەل ـ ماجىرا خورلۇقۇمدىن بىزار بولۇپ، خەقنىڭ دەۋا ـ دەستۇرلىرىدىن تويۇپ، مېنى ئىلىنغا چىقىدىغان بىر كارۋانغا قوشۇپ قويماقچى بولدى.

بۇ، راستىنى ئېيتقاندا، كارغا كەلمىگەن ئەسكى خۇيلۇق

هۇرۇن كۆچۈكنى تاغارغا سولاپ، يىراق بىر يەرگە ئاپىرىپ تاشلىۋەت، كۆزۈمدىن يوقات دېگەندەكلا بىر ئىش ئىدى.

بىراق، مەن دادامنىڭ بۇ قارارىدىن خۇش بولدۇم، نېمىلىكىم بولمىسۇن «شەھەر كۆرگەن ئىتتىن قورق» دېگەندەك، چوڭ - چوڭ شەھەرلەرنى كۆرىدىغان، ئىلى دېگەن ئالەمدىكى مۇشتلاشچىلار بىلەن تونۇشىدىغان بولدۇم دەپ ئويلىدىم. بىر ئاي يول يۈرۈپ، مۇز داۋاندىن ئۆتۈش ئېغىزىدىكى «تامغاتاش» دېگەن يەرگە كەلدۇق.

جامدىن چىقىپ، كەلدۇق تامغا تاشقا،
باش قېيىپ، كۆز تولدى قانلىق ياشقا...

دېگەن غەزەللەر بىكار چىقمىغانىكەن. تاھارەت ئېلىپ، دۇئا - تەكبىر ئوقۇپ، ئاللانىڭ بىزنى مۇزداۋاندىن سالامەت ئۆتكۈزۈپ قويۇشىنى ئۈمىد قىلىپ، پاك تېنىمىز بىلەن مۇزداۋانغا قاراپ ياماشتۇق. مۇزداۋانىنىڭ يول باشلىغۇچى شەيخلىرى مۇزنى چوقۇپ، شوتا شەكلىدە پەلەمپەي يوللارنى ياساپ تۇرىدىكەن. پەلەمپەي تىك بولۇپ، پەلەمپەيلەردىن كۆتۈرۈلۈپ مېڭىش — تۇمشۇق تىرەپ، جان تىكىپ ئاسمانغا يامىشىش دېگەن سۆز ئىدى. ھاۋا ھەمىشە تۇمانلىق ۋە بۇلۇتلۇق بولۇپ، كۈن نۇرىنى كۆرگىلى بولمايتتى. مەن پەلەمپەيلىك يولنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى مۇز يېرىقلىرىدا نەچچە ئونلىغان ئادەم، ئات - ئېشەك ۋە باشقا نەرسىلەرنىڭ ھېچبىر ئۆلمىگەندەكلا، خاتىرجەم يېتىپ قېتىپ قالغانلىقىنى كۆردۇم. تەبىئىيكى، بۇلار ئۇزاق زامانلاردىن بۇيان داۋاندا تۇتەك ئەكېتىپ، بېشى قېيىپ مۇزلۇقتا سىيرىلىپ كەتكەن كىشىلەر ۋە ھايۋانلارنىڭ ئۆلۈكلىرى بولۇپ، ئۇلارنى قۇتۇلدۇرۇۋېلىش، مەڭگۈ مۇمكىن بولمىسا كېرەك. «شىپالىق» — داۋانىنىڭ چوققىسى ئىدى، كېيىن بىز تۆۋەنگە قاراپ ماڭدۇق، «توغراسۇ»، «خانىيالاق»،

«پالاسقارىغاي» دېگەن جايلاردىن ئۆتۈپ، ھۇپپىدە گۈل - گىياھ، ئوت-چۆپ، قارىغايلار بىلەن تولغان موڭغۇلكۈرە، تېكەس ئېتىكىگە چۈشتۇق...

مۇزداۋاندىن ئۆتۈۋاتقان چېغىمدىكى قورقماسلىقىم، باشقىلارغا مەدەت بېرىپ، يار - يۆلەكتە بولۇشۇم ھەمراھلىرىمنىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولغانىدى. بىراق، موڭغۇلكۈرەدە كونا خۇيۇم تۈتۈپ، يولدا كېتىۋاتقان ئىككى ئادەمنى مۇرەم بىلەن قەستەن سوقۇۋېتىپ، بىكاردىن - بىكارغا يېرىم كۈن مۇشتلاشقىنىم ھەمراھلىرىمنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈپ قويدى. بۇنداق دۇمبەم قىچىشىپ جېدەلنى سېتىۋالمىغان قىلىقنى ئىككى قېتىملا تەكرارلاپتىم، كارۋاندىكىلەر: «ئۇكام، تېكەسمۇ ئىلىخوغا تەۋە. ئۇ قۇلىقىڭدىن كىرگەن گەپ بۇ قۇلىقىڭدىن چىقىپ كېتىدىكەن. نەسىھەت قىلىپمۇ زېرىكتۇق. سېنىڭ جېدەل - ماجىرالىرىڭنى دەپ يولدىن قالالمايمىز» دېيىشتى - دە، مېنى تېكەسكە تاشلاپ، ئۆزلىرى ئىلىغا كېتىشتى...

كارۋاندىن ئايرىلىپ قېلىپ يېرىم كۈنگىچە تېكەس بازىرىدا تېنەپ - تەمتىرەپ يۈردۇم. قورسىقىم ئېچىپ دوقمۇشتىكى بىر ئاشپۇزۇلغا ئۇسۇپلا كىردىم. ئاشخانا خوجايىنى ئەللىك ياشلاردىن ئاشقان، تېنى ئاجىز، دۇمچەك بىر كىشى بولۇپ، ئەسلىدە بوزچىلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن، كىشىلەر ئۇنى «ھېلىم بوزچى» دەپ ئاتايدىكەن. ھېلىم بوزچى ئالدىمغا بىر تەخسە لەڭمەن بىلەن بىر چىنە گۆش قورۇمىنى قويۇپ تۇرۇپ: «ھە، يىگىت... يول قاياقتىن، ئۇستۇاشلىرىڭغا قارىغاندا، قەشقەردىن چىقتىڭمۇ، نېمە؟» دەپ، ئەمدىلا گەپ باشلاپ تۇرۇۋېدى، ئاشپۇزۇلنىڭ ئىشىكىدىن ئېگىز بوي، گۆسمۇستەك بېجىرىم، مەن بىلەن تەڭ دېمەتلىك، نوچى چىراي بىر ئاداش ئۇسۇپلا كىرىپ كەلدى - دە، قاپىقىدىن مۇز ياغدۇرۇپ، توڭلۇق بىلەن:

«لەڭمەن، گۆشگىرده !» دەپ ئورۇندۇقىغا ئۆزىنى تاشلىدى،

ئورۇندۇق غاراسلاپ كەتتى.

ھېلىم بوزچى پايپېتەك بولۇپ غىزا تەييارلىدى. ھېلىقى ئاداش بىر تەخسە لەڭمەن بىلەن ئون گۆشگىردىنى كۆرمىدىم دەپ سوقۇۋېتىپ، پۇلىنى تۆلىمەي ئىشىك تەرەپكە ماڭدى.

ھېلىم بوزچى بىرئاز ئەيمىنىپ تۇرۇپ: «سەمەت نوچى، ئۇنداق قىلماڭ، ھەپتىدە ئىككى - ئۈچ قېتىم پۇل تۆلىمەي غىزا - پىزا يېسىڭىزمۇ ھېچ گەپ ئەمەس. ھەمىشە مۇشۇنداق قىلۋەرسىڭىز، پېقىر قولى قىسقا تىجارەتچى ئادەم. خاپا بولماي، بىر تەخسە لەڭمەن بىلەن ئون گۆشگىردىنىڭ پۇلىنى تۆلۋېتىڭ» دېدى.

ئىشىكتىن چىقىپ بولغان سەمەت نوچى بۇ گەپنى ئاڭلاپ، غەزەپ بىلەن كەينىگە ياندى - دە، ھېلىم بوزچىنىڭ كەكە ساقىلىنى بىر قولى بىلەن چىڭ قامالاپ تۇتۇۋېلىپ: «بىلىۋال - ھە ! بۇ دېگەن ئاكاڭ قارىغاي سوراپ يۈرگەن تېكەس دېگەن شەھەر بولىدۇ ! دۇكان ئېچىپ جان باققىنىڭغىمۇ، ئاكاڭ قارىغاينىڭ بۇ يەرگە بىرەر - يېرىم ۋاخ كېلىپ قويغىنىغىمۇ خۇش بول !» دېدى - دە، ھېلىم بوزچىنىڭ بېشىنى قاتتىق تامغا تۆت - بەشنى ئۇستۇرۇۋېتىپ ئىشىكتىن چىقىپ كەتتى...

ئەھەي !... بۇنداق پۇرسەتنى ئاسان تاپقىلى بولامدىغان ! ئۇنىڭسىزمۇ ئالىقىنىم بىلەن دۇمبەم قىچىشىپ تۇرغان بولغاچقا، ئاشپۇزۇلدىن ئېتىلىپ چىقتىم - دە، خورازدەك سەكرەپ سەمەت نوچىغا پەشۋا ئاتتىم... سەمەت نوچىنىڭ بازغاندەك تورلۇق مۇشتى دەسلەپ مېنى گاڭگىرىتىۋەتتى، ھەر قېتىم ئۇنىڭ مۇشتى كېلىپ تەگكەندە، مەن دەلدۇگۇنۇپ بېرىپ تامغا چاپلىشىپ قالاتتىم ياكى كۆزۈم قاراڭغۇلىشىپ، كۆچتۇڭگۇر بىر مەخلۇققا دۇچ كېلىپ قالغاندەك، ھودۇقۇپ - ئېسەنكىرەپ كېتەتتىم. سەمەت نوچى مۇشت ۋە پەشۋاسىنى تەڭ ئىشقا سېلىپ، بارغانچە مېنى بىر بۇلۇڭغا قىستاپ قويدى.

ئىچىمدە: «ھاشىم، ئۆزۈڭنى قولۇڭغا ئال !» دېدىم - دە،

چامباشچىلىق ھۈنىرىمنى ئازراق ئىشقا سېلىپ، ئۇنىڭ بازغاندەك يوغان مۇشتىنى ئۆزۈمگە تەگكۈزمەي، قاڭقىپ سەكرەپ چىقىپ، ئۇنىڭ كۆكسىگە ئىككى پۇتۇم بىلەن قاتتىق تەپتىم، ئۇچۇپ يۇرۇپ مۇشت ئېتىپ، ئەگىپ چىقىپ كاللا قويۇپ، ئىككى ياڭىقىنى بىردەمدە خالىتا قىلىۋەتتىم، يۈز - كۆزلىرى بىردەمدە پاخشە خورازدەك قانغا بويالدى، كۆزى ئېلىشىپ دەلدەڭلەپ قالدى، پۇرسەتنى تۇتۇپ، ئىككى تىزىغا كەينى تەرىپىدىن تېپىپ، زوڭ ئولتۇرغۇزۇپ قويدۇم... مەنمۇ بولالماي يىقىلدىم...

ھېلىم بوزچى ئارىغا چۈشۈپ ئىككىمىزنى ئاجرىتىپ قويغان بولدى. سەمەت نوچى: «خەير، مەن ئەمدى بىر ئۆمۈرلۈك رەقىبسىمنى تاپتىم، بۇگۈنكى ئامەت ساڭا تەۋە. كېيىنكىسى ئۇنداق بولمايدۇ» دېدى- دە، لوڭ - لوڭ دەسسەپ كېتىپ قالدى.

ھېلىم بوزچى يۈز - كۆزۈمنى يۇيۇۋېلىشىمغا ھەمدەملىشىپ تۇرۇپ: «پەقەت ئويلىماپتىمىنا ! توۋا... جۇغۇڭ كىچىك بولغىنى بىلەن كەمەك ھەييارنىڭ ئۆزى ئىكەنسەن ئەمەسمۇ ! ياپىرىم، سېنىڭ بۇ مۇشتخورلۇقۇڭ، تەپكەكلىكىڭگە ئادەم بالىسى بەۋا كېلەلمىگۈدەك جۇمۇ ! قالتىس ئىكەنسەن، يارايسەن، يىگىت !... مەن ھارام تاياق لۇكچەكلەرنىڭ دەردىنى، زورلۇقلىرىنى راسا تارتقان، چىدىغۇچىلىكىم قالمىغان ئادەممەن. خالىساڭ، مۇشۇ ئاشپۇزۇلدا قېپقالغىن. ياتاق، تاماقتىن غەم قىلما، ماڭمۇ، ساڭمۇ ياخشى بولىدۇ» دېدى.

مېنىڭ ماقۇل دېمەسكە نېمە ئىلاجىم. بىرەر - ئىككى ئايدەك ھېلىم بوزچىغا قارىشىپ، ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىپ يۈردۈم. پات - پات دەريا بويىدىكى چېلىشىش، مۇشتلىشىشلارغا قاتنىشىپ، خېلىلا داڭقىم چىقىپمۇ قالدى، مەن بىلەن مۇشتلىشىشنى تەمە قىلىپ ئاشپۇزۇلنى ئەگىدىغانلارمۇ كۆپەيدى. ئەمما، ھېلىم بوزچى بۇنىڭغا نارازى ئىدى.

بىر كۈنى ئاشپۇزۇلغا تاپانچا ئاسقان بىر ھەربىي كىشى

كىرىپ كەلدى. ئۇنى ھېلىم بوزچى سۇ لىيەنجاڭ دەپ ئاتىدى. مەن ئۇنىڭ قولىغا چۆگۈندىن سۇ قۇيۇۋېتىپ، بىلىندۇرمەي يانپىشىدىكى تاپانچىسىغا قاراپ قويدۇم. تاپانچىنى قولۇمغا ئېلىپ ئېتىپ باققۇم كېلىپ كەتتى. سۇ لىيەنجاڭمۇ غىزاغا پۇل تۆلىمەي بىكارغا يەيدىغانلاردىن ئىكەن. بىراق، ھېلىم بوزچى، ئۇنىڭغا ھەرگىز چېقىلىشقا بولمايدىغانلىقىنى، چېقىلىپلا قويسا، كېچىسى قوراللىق ئەسكەرلەرنى باشلاپ كېلىپ بۇلاڭ - تالاڭ قىلىدىغانلىقىنى ئەسكەرتىپ قويغانىدى. شۇنداق بولسىمۇ، مېنىڭ كۆزۈم يەنىلا ئۇنىڭ تاپانچىسىدا بولۇپ قالدى. سۇ لىيەنجاڭدا شۇ تاپانچا بولمىسا، ئۇنىڭ ھېچنېمىگە كارغا كەلمەيدىغان پور كۆتەك ئىكەنلىكىنى پەملىدىم. شۇ ۋەجدىنمىكىن، نېمىشقا شۇنداق قىلغىنىمنى ئۆزۈمۇ بىلمەيمەن، ئۇ ئورنىدىن تۇرۇۋاتقاندا، قولۇمنى ئاستاغىنا ئۇنىڭ تاپانچىسىغا سوزدۇم. بىراق ئۇ، شۇ زاماتلا بىلىكىمدىن «كاپ» قىلىپ تۇتۇۋالدى:

«ئېيتە، سەن نېمە ئادەم؟ تاپانچىنى بۇلاپ نېمە قىلماقچىدىڭ!» دەپ دەرغەزەپ بولۇپ گۆلەيدى. گويا بىر ئېغىزلا خاتا گەپ قىلسام، ھازىرلا ئېتىپ تاشلايدىغان ئەلپازدا چېچىلىپ كەتتى. مەن نېمە دېيىشىمنى بىلمەي، كۆڭلۈمدىكى گەپنى دېدىم:

«تاپانچىنى قولۇمغا ئېلىۋالسام، سىزنىڭ يەنە قانچىلىك بىگىسىڭىز بارلىقىنى، نېمە قىلالايدىغانلىقىڭىزنى كۆرۈپ باقاي دېگەنتىم.»

«ھىم...، — دېدى سۇ لىيەنجاڭ، — بىگىسى كېرەكمۇ ساڭا!... يۇر ئۇنداق بولسا، مېنىڭ تاپانچىسىزمۇ نېمە قىلالايدىغانلىقىمنى كۆرۈپ باق!...»

ھېلىم بوزچى ئۆزىنىڭ خانۇيىران بولۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرىدىمىكىن، قورقۇپ - تىترەپ، ماڭا:

«ھاشىم، ھاشىم، سەن بارغىن، بېرىۋەر. سۇلايمان لىيەنجاڭ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

رەھمدىل ـ شەپقەتلىك كىشى. سېنى ئۇرمايدۇ» دېدى.

«ھەي... ئاشۇ تاپانچا !... ئېغىرلىقى بىر جىك كەلمەيدىغان قارا تۆمۈر ـ ھە؟ ئاشۇ بىرنېمە ئۇنىڭ قولىدا بولمىغىنىدا ئىدى، خەپ ! بۇ پور كۆتەكنى بىردەمدىلا يېلى چىقىقان توپتەك لاتا قىلىۋەتمەيتتىمۇ، ئىسسىت !» دەپ ئويلىدىم ـ دە، ئۇنىڭ ئالدىغا چۈشۈپ ماڭدىم.

سۇ لىيەنجاڭ مېنى دەسلەپ ساقچى ئىدارىسىگە، كېيىن ھاكىم ئىدارىسىگە ئېلىپ باردى، ھەر ئىككى جايدا قىسقا سوراق قىلدى. ئۇنىڭ سوئالى «سەمەت نوچىنى ئۇرغان سەنمۇ؟» دېگەندىن باشلىنىپ، «تاپانچىنى تارتىۋېلىشقا ئورۇنۇشتىكى مەقسىتىڭ نېمە؟» دېگەن بىلەن تۈگەيتتى.

مەن يالغان گەپ قىلىشنى بىلمەيمەن، يالغان ئېيتماي دادامدىن جىق تاياق يېگەن، خەقتىن تىل ـ ئاھانەت ئىشتىكەن، نوچىلارنىڭ مۇشت ـ پەشۋالىرىنى يەپ پىشىپ كەتكەنمەن. سۇ لىيەنجاڭغىمۇ يالغان ئېيتمىدىم، نېمە ئويلاپ، نېمە قويغان بولسام ھەممىنى دەپ بەردىم.

سۇ لىيەنجاڭ بۇنىڭغا ئىشەنگەندەك قىلىپ، كۈلۈپ كەتتى:

ـــ خوپ، ئەمدى سېنىڭ تەلىپىڭنى ئورۇندايمەن...

مېنىڭ تەلىپىم نېمە؟ شۇ چاغدا ھېچنېمە ئېسىمگە كەلمىدى. ئۇ، مېنى ئىككى ئەسكەرنىڭ قورۇقدىشى بىلەن يېرىم قاراڭغۇ ئۆيگە ئەكىردى، كىيىم ـ كېچەكلىرىمنى سالدۇردى، ئىككى قولۇمنىڭ بېغىشىدىن تارتىپ ئىككى تۇۋرۇككە باغلىدى، ئىككى پۇتۇم يەرگە سەل ـ پەللا تېگىپ تۇراتتى.

ئاندىن ئۇ، كۆز ئالدىمدىلا ئىككى قىرلىق، ئۇچ قىرلىق ياغاچ ـ تۆمۈر كالتەكلەر، سىم قامچا، بىگىز، قايچا، داغمالغا ئوخشاش جازا قوراللىرىنى بىر ـ بىرلەپ ماڭا كۆرسەتتى. مەن بۇ نەرسىلەرنىڭ تەمىنى قەشقەردە، ساقچى ئىدارىسىنىڭ تۇرمە ۋە «ئادەم قىلىش» ئۆيلىرىدە تېتىپ باققانىدىم...

سۇ لىيەنجاڭ ماڭا قاراپ:

«كۆزۈڭنى ئېچىپ قارا، قولۇمدا تاپانچا بارمۇ، يوق؟» دەپ سورىدى.

مەن بېشىمنى چايقاپ، «يوق» دېدىم. ئۇ:

«مانا ئەمدى سەن مېنىڭ تاپانچىسىزمۇ بەزىبىر ئىشلارنى قىلالايدىغانلىقىمنى كۆرۈپ باق!» دېدى - دە، دەسلەپ سىم قامچا بىلەن، كېيىن ئىككى قىرلىق، ئۇچ قىرلىق كالتەكلەر بىلەن ئىككى تارغىقىمنىڭ ئارىسىغا ئۇرۇپ شەلۋەرىتىۋەتتى. مەن چىشىمنى چىشلەپ، «غىڭ» قىلىپ ئاۋاز چىقارمىدىم. بۇ ھال ئۇنىڭ ئوغىسىنى قايىنىتىۋەتتىمۇ، بىلمىدىم، بېشىمغا تۆمۈر كالتەك بىلەن ئۇرۇۋەتتى. ئارىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكى نامەلۇم، بىر چاغدا مېنى ئېرىقتىكى ئېقىن سۇ ئىچىدىن سۈزۈۋېلىشتى. ئىككى قولۇمدىن تارتىپ يۇگۇرتكەن پېتى ھاكىم ئىدارىسىگە، چوڭ بىر زالنىڭ ئىچىگە ئەكىردى...

زالنىڭ تۆرىدە ــ ئەتلەس كۆرپە، پەر ياستۇقلار قويۇلغان يۆلەنچۈكلۈك ئىككى ئورۇندۇقتا تۆەنجاڭلىق پاگون - بەلگىلىرى بار ھەربىي كىيىم كىيگەن، سىدام باش، ياغلىما يۈز، بەستىلىك، قويۇق بۇرۇت - ساقاللىق بىر ئۇيغۇر كىشى بىلەن ئۇزۇن قارا جۇيازا، پۆپۈكلۈك پوسما كىيگەن، ئەپيۇننى چېكىۋېرىپ چىرايى كۆكىرىپ، قاش - قاپاقلىرى خالتىلىشىپ كەتكەن دۇمچەك بىر خەنزۇ كىشى ئالدىدىكى ھاراق-شاراب، نازۇ نېمەتلەرگە ئېغىز تەگكەچ، كىمنىدۇر كۇتۇپ ئولتۇراتتى.

ئۇلار ماڭا نېرى - بېرى قاراپ قويۇشتى - دە، ئىشىك تەرەپكە قاراپ، ئىككى ئالقىنى بىلەن چاۋاك ئۇرۇشتى. چاۋاك بىلەن تەڭ، خۇددى تۆمۈر قەپەستىن قويۇۋېتىلگەن بۆرىدەك ئېتىلىپ سەمەت نوچى ئىشىكتىن كىرىپ كەلدى ۋە ماڭا غەزەپ بىلەن تاشلاندى. سەمەت نوچىنىڭ بازغاندەك ئۇرۇلغان مۇشت، پەشۋالىرىغا جاۋاب قايتۇرالماي، ئۇ تامدىن بۇ تامغا سوقۇلۇپ، يىقىلىپ قويۇپ تۇرۇۋەردىم. سەمەت نوچى ھەر قېتىم پەشۋا ئاتقىنىدا، قورسىقىمنى تۇتۇپ، ئىڭراپ تۇگۇلۇپ قالاتتىم.

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى
www.uyghurkitap.com

بىر دەمدىلا يۇز - كۆزۈم قانغا بويىلىپ كەتتى، ئېڭەك، ياڭاقلىرىم كومشىيىپ قالدى...

تۇەنجاڭلىق ھەربىي كىيىم كىيگەن ئەمەلدار:

«سەمەت، يارايسەن! سەن دېگەن ئىلى بالىسى، بوش كەلمە، قەشقەرلىقنى ئۇر، ئۆلتۈرۈۋەت، رەھىم قىلما، نوچى ئېتىك قالسۇن!» دەپ، سەمەت نوچىغا مەدەت بېرەتتى.

ئۇزۇن قارا جۈيازا، پۆپۈكلۈك پوسما كىيگەن ئەمەلدار:

«قەشقەر نوچىسى، قېنى، ھالىڭ مۇشۇنچىلىكمۇ؟ بىڭسىڭ بولمىغاچقا، تاپانچىغا ئېسىلغانكەنسەن - دە! ھە، لاتىقوچ، ئۇر، ئىلىلىقنى ئۇر، ئۆلتۈرۈۋەت، نوچى دېگەن نامىڭ قالسا ياخشى ئەمەسمۇ؟» دەپ ماڭا مەدەت بەرگەندەك قىلدى.

مەن مۇشت، پەشۋانى يەۋېرىپ ئاخىر ھوشۇمغا كەلدىم، سۇ لىيەنجاڭغىمۇ، سەمەت نوچىغىمۇ ئۆچلۈكۈم تۇتتى. كۈچۈمنى يىغىپ، تاجىلىق خورازدەك بازغىپ، سەمەت نوچى بىلەن تۇتۇشۇپ كەتتىم.

سەمەت نوچىنىڭ كۈچى مۇشت بىلەن پەشۋادا ئىدى. مەن بولسام، قاڭقىپ سەكرەپ مۇشت قويۇپ، ئۇچۇپ يۇرۇپ پەشۋا ئېتىپ، يانداپ چىقىپ كاللا قويۇپ، ئۇنىڭ مۇشتىنى ئىلاج بار ئۆزۈمگە تەگكۈزمەي، بىر ھازا ئېلىشقاندىن كېيىن ئۇنى ھالسىراتتىم. ھەر ئىككىمىز قانغا بويىلىپ كەتتۇق، سەمەت نوچىمۇ دەلدەڭلەپ قالدى، ماڭا ئاتقان مۇشتلىرىنىڭ بەزىسى تامغا تېگەتتى، مەنمۇ قاڭقىپ سەكرىيەلمەي پالاقشىپ قالدىم. ئېغىر ھالسىرىشىپ تۇرساقمۇ، ھەر ئىككىمىزنىڭ ئۆچمەنلىكى قايناپ - تاشقاچقا، بىر - بىرىمىزنى چاينىپ پۈركۈۋەتكۈمىز كېلەتتى. بىراق، ماجالىمىز يەتمىگەچكە ئاجىز قارشىلىق كۆرسىتىپ، زورلاپ خىرىس قىلىشىپ، غالجىر مۇشۇكتەك بىر - بىرىمىزنى تاتىلاپ، مۇرىدىشىپ ئېلىشىشنى توختاتمىدۇق...

ساقاللىق تۇەنجاڭ بىلەن پۆپۈكلۈك پوسما كىيگەن ئەمەلدار بىزگە قاراپ، قانداقتۇر ئاجايىپ قىزىق چاڭچىلە ياكى كۈلكىلىك

تىياتىرنى ھۇزۇرلىنىپ كۆرۈۋاتقاندەك، بىردە يوتىلىرىنى ئۇرۇپ تېلىقىپ كۈلۈشۈپ، بىردە چىلىم تارتىپ، ھاراق ئىچىشىپ، خۇشاللىقىدىن قىمىرلاپ بىر ئورۇندا ئولتۇرۇشالماي قالدى. بۇ ھالەت ئالتە شەھەر يېزىلىرىدىكى قوشقار سوقۇشتۇرۇش، ئىت تالاشتۇرۇش، خوراز بازغىتىش تاماشىلىرىغا مەست بولۇپ كەتكەن بىكارچىلارنىڭ بىر ئىزدا تۇرالماي، گويا مەيداندا ئۆزلىرى ئېلىشىۋاتقاندەك، زورۇقۇپ - چىڭقىلىپ كېتىشىلىرىگە بەكمۇ ئوخشايتتى.

سەمەت نوچى بىلەن ئىككىمىز ئەمدى بولالماي قالغانلىقىمىزنى سېزىشتۇق. بىر - بىرىمىزگە مۇشت، پەشۋا ئاتقۇدەك، كاللا قويغۇدەك ھالىمىز قالمىغاندى، قانسىراپ دېگۈدەك يەرگە چاپلىشىپ يېتىپ قالدۇق...

بىزنى ھوشسىزلىنىپ قالدى دەپ ئويلىدىمىكىن، پۆپۈكلۈك پوسما كىيگەن ئەمەلدار ساقاللىق تۇەنجاڭغا قاراپ ھىجىيىپ:

«ھا - ھا - ھا... قانداق، ما زىخۇي! ئەمدىغۇ كۆڭۈلدىكىدەك ئىككى قوغدىغۇچى تېپىۋالغانلىقىڭىزغا ئىشەنگەنسىز. مەن خېلى يىللاردىن بۇيان كۆرگەن تىياتىرلار ئىچىدە بۇگۈنكى بۇ ئويۇندىن لەززەت ئالغاندەك ھۇزۇر ئالمىغانىدىم. مانا ئەمدى سىز بۇ ئىككى نوچىغا ئۆزىڭىزنى قوغدىتىپ، قىممەتلىك سوۋغىلارنى ئېلىپ، شېڭ شىسەي جانابلىرىنىڭ جياڭ جېيشى دايۇەنشۇەيىنىڭ شاپائىتى بىلەن سەككىزىنچى چوڭ ھەربىي رايونغا مۇئاۋىن باش قوماندان بولغانلىقىنى مۇبارەكلەشكە بارسىڭىز، ئىشىنىمەنكى، يول بويى ھېچقانداق قاراقچىمۇ، ئوغرى - بۇلاڭچىمۇ سىزگە چېقىلالمايدۇ، ما زىخۇي، ھازىر سىز بۇ يەردىكى شەرقىي بەش ناھىيىنىڭ باندىت تازىلاش، ئامانلىق ساقلاش مۇئاۋىن قوماندانى. سىز بىزنىڭ ناھىيىدە كۆپرەك تۇرغاچقا، ئىككىمىز ياغ ئىچىدىكى بۆرەكتەك يېقىن ئاغىنە بولۇپ كەتتۇق. بۇ قېتىم سىز شېڭ شىسەي جانابلىرىنىڭ نەزىرىگە چۈشۈپ مەرتىۋە - مەنسەپلىرىڭىز ئۆسۈپ كەتسە، كەمىنە بۇرادىرىڭىزنى ئۇنتۇپ

قالماڭ ـ هه !...» دېدى.

مازىخوي دېدى:

«خەن هاكىم، ئىككىمىزگە گەپ يوپۇتۇپ يۇرۇشنىڭ نېمە هاجىتى. شېڭ شىسەي جانابلىرىغا تەيىرلانغان سوۋغىنىڭ تەڭدىن تولىسى سىزنىڭ ئەمەسمۇ؟ مەن بۇنى قانداقمۇ ئۇنتۇپ قالاي. ناۋادا مەرتىۋەم كۆتۈرۈلۈپ، مەنسەپىم ئۆسسە، ئىككىمىزنىڭ كۆمىچى بىر ئوچاقتا پىشىدۇ ـ دە. ‹خېرىدارىڭ بولمىسا، زىبالىقىڭ نە كېرەك› بىر ـ بىرىمىزنى يۆلەپ، بىر ـ بىرىمىزنىڭ گېپىنى قىلىشمىساق، هەي... بۇ ئالاهان، سەنناسلار پاتپاراق چىقىرىپ تۇرغان چېگرا رايوندا قانداقمۇ پۈت تىرەپ تۇرالايمىز ـ هه ! خاتىرجەم بولۇڭ، شېڭ شىسەي جانابلىرىغا كەلگەن ئامەت ـــ بىزگە كەلگەن ئامەت، دۆلەت قۇشى شېڭ شىسەي جانابلىرىنىڭ بېشىغا قونسىلا، شەپقىتى بىزنىڭ بېشىمىزدا چېچەك ئاچىدۇ. قانداق دېدىم، خەن شىيەنجاڭ؟»

«ئەقىل، ئەقىل !... مەن ئىشىنىمەن، مەن ئىشىنىمەن ! ـ دېدى خەن هاكىم، ـــ قارىغا، ماۋۇ ئىككى نوچىنىڭ قانغا مىلىنىپ ياتقىنىنى !... قانداق ئېسىل تىياتىر...»

«تۇغرا دېدىڭىز، خەن دارېن، ـــ دېدى ما زىخوي، ـــ بۇ هەقىقەتەنمۇ قالتىس تىياتىر بولدى. ئىلىلىق بىلەن قەشقەرلىق تەڭ كەلدى، هەر ئىككى دۇشمەن بىر ـ بىرىگە يول قويمىدى، يول قويمىغان تۇزۇك. مەن بۇنداق دۇشمەنلىكى تولۇپ تاشقان ئويۇننى پات ـ پات كۆرۈپ تۇرۇشنى ئۈمىد قىلمەن.»

«هى ـ هى ـ هى... ! ـــ قىلىپ كۈلدى خەن هاكىم، ـــ راست دېدىڭىز، شۇنداق، شۇنداق بولماي ! ـــ ئاندىن خەن هاكىم بىرنېمىنى يادىغا ئالغاندەك، بوينىنى تولغاپ ئارقىسىغا قارىدى، ـــ قايسىڭ بار ! تەڭگە، تەڭگە ئاچىق !...»

ئىككى ئەسكەر بىر پەتنۇستا خېلى جىقلا كۈموش تەڭگە ئاچىقتى، سۇ لىيەنجاڭ مەن بىلەن سەمەت نوچىنى يۆلەپ ئۆرە تۇرغۇزدى، خەن هاكىم پىستە كۆزلىرىنى مىتىلدىتىپ، ئاغزىنى

تامشىپ تۇرۇپ، بىزگە قاراپ دېدى:

«بىزدە، ‹جىن شۇ، يىن گېبى›[1] دېگەن ماقال بار. ئەسلىدە بىر پەتنۇس كۈمۈش تەڭگىنى قايسىڭلار يەڭگەن بولساڭلار، شۇنىڭغا ئىنئام قىلماقچىدىم. ئەپسۇسكى، ئىللىق بىلەن قەشقەرلىق تەڭ كېلىپ قالدى. ئەمدى سىلەرنى ما زىخۈي يولدا سىناپ كۆرسۇن. ‹غەربكە سايياھەت›تە سۇن ۋۇكۇڭلارنىڭ تاڭ سېڭغا ھەمراھ بولۇپ ھىندىستانغا بارغانلىقى يېزىلغان. تاڭ سېڭ ئۇستازغا ھەمراھ بولۇپ غەربكە سايياھەت قىلغان سۇن ۋۇكۇڭ، جۇباجىيېدەك، ما زىخۈيغا سادىق بولۇپ، ئۇنى قوغداپ ئۇرۇمچىگە بارىسىلەر. ئىلى - ئۇرۇمچى يولى ھازىر ئازراق پاراكەندە، ئەسكەر مېڭىشقا بولمايدۇ. ما زىخۈينىڭ ھارۋىسىنى قوغداپ ماڭىسىلەر، قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، سىلەرنى يەنە جىق مۇكاپات، تەڭگە - تىللا كۈتمدۇ. ئەمدى بىرەر ھەپتە يەپ - ئىچىپ كۈچلىنىۋېلىڭلار...»

بىر ھەپتىدىن كېيىن، تۆت ئات قوشۇلغان سايىۋەنلىك ھارۋا يېرىم كېچىدە تېكەستىن يولغا چىقتى. ما زىخۈي يەڭدەك قاما تۇماق ۋە بۆرە تېرىسىدىن تىكىلگەن ھەشەمەتلىك جۇۋىسىنى كىيىپ سايىۋەن ئىچىدە ئولتۇردى، سەمەت نوچى بىلەن ئىككىمىز ھارۋىنىڭ ئىككى تەرىپىدە ئۇنى قوغداپ ماڭدۇق. ھارۋىنىڭ ئاستى ئىككى قەۋەت قىلىپ ياسالغان بولۇپ، ئاستىغا ئالتۇن - كۈمۈش، كەھرىۋا - مەرۋايىتلار سېلىنغان، ئۇستىگە قىممەت باھالىق بۆرە، يولۋاس تېرىلىرى، بۇغا مۇڭگۈزلىرى، ئېسىل گىلەملەر، رۇس رەختلىرى بېسىلغانىدى. ھارۋا جىڭ ناھىيىسىگە يېقىنلاشقاندىن تارتىپ، يول بارغانچە ئەنسىزلىشىپ كەتتى، تۇركۇم - تۇركۇم بۇلاڭچىلار، چۆل قاراقچىلىرى بىزگە خىرىس قىلاتتى ۋە سەمەت نوچى بىلەن ئىككىمىزنىڭ كارامىتىدىن چۆچۈپ، نە - نەلەرگە قېچىشاتتى. ما زىخۈي بولسا

---

[1] «جىن شۇ، يىن گېبى» دېگەن سۆز «قولۇڭ ئالتۇن بولسا، بىلىكىڭ كۈمۈش بولۇر» دېگەنلىك.

ئۇيغۇرچە كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

بىزگە قاراپ:

«ھاشىم، سەمەت، سىلەر قالتىس خىزمەت كۆرسىتىۋاتىسىلەر جۇمۇ، ئۇكىلىرىم! مەن بۇ ياخشىلىقىڭلارنى ھەرگىز ئۇنتۇمايمەن؛ سىلەرنى ئوتقىمۇ، سۇغىمۇ بىللە كىرىدىغان، قەتئىي ئايرىلمايدىغان ھەمداستىخان دوستلىرىم قىلىۋالىمەن. غەيرەت ـ جاسارەت كەمرىڭلار بوشىمىسۇن، شىخودىن ئۆتۈپلا كەتسەك چوڭ ئارامچىلىق بولىدۇ؛ دەڭ كۈيىتۇن دېگەن ساپلا ئوغرىنىڭ ماكانى بولسىمۇ، ھەرھالدا ئوغرىنى ئىندەككە كەلتۈرمەك ئاسان؛ لېكىن بۇ يەرگە، مېنىڭ بىلىشىمچە، ئىلگىرىكىن ئاچ پاقا، بۇلاڭچى ئەسكەرلەر، ئىچەرمەن ـ چېكەرمەن ئەپيۇنكەش ئوفىتسېرلار توپلاشقان. تولىسىنى دوست قوشۇنلارنىمۇ تونۇمايدىغان، كۆزگە ئىلمايدىغان مەمەدانلار، دېيىشىدۇ. شۇڭا، بۇ يەردە ھەرگىز توختاشقا، تۇنەشكە بولمايدۇ، ئىلاج قىلىپ، كېچىسى شەپە چىقارماي ئۆتۈپ كېتىش كېرەك» دەپ يول كۆرسىتىپ كېلىۋاتاتتى...

بىراق، كۈتۈلمىگەندە، دەڭ كۈيىتۇندە سىلەر بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدۇق، ما زىخۇي دېگەن ئەبلەخمۇ بەش ـ ئون ئەسكەرنى كۆرۈپلا، ئۆزىنىڭ «ئوتقىمۇ، سۇغىمۇ بىللە كىرىدىغان ئۆمۈرلۈك دوستلىرىم» دېگەن لەۋزىنى ئۇنتۇپ، ئاپەتكە بىزنى ئىتتىرىپ بېرىپ، ئۆزى قۇيرۇقىنى خادا قىلىپ تىكىۋەتتى... شۇنىڭدىن كېيىنكى ئىشلارنى ئۆزۈڭلارمۇ كۆردۈڭلار...

ھاشىم ئېغىر تىنىپ:

ـــ قىزىق ئىش، بۇ جاھانىنىڭ غەلىتە ئىشلىرىنىمۇ، ما زىخۇينىمۇ كۆرۈپ قويدۇق. «بېلىق سۇغا تارتىدۇ، توشقان سايغا» دېگەندەك، ھاياتلىق كېمىسى بىزنى يەنە نەگە ئاپىرىپ تاشلاركىن، بىلمىدۇق، ـــ دەپ ھېكايىسىنى ئاخىرلاشتۇردى.

ئۇنىڭ ئاۋازىدا ئاچچىق ھەجۈي ۋە نېمىگىدۇر نەپرەتلىنىشتەك بىرنەرسە تىترىدى. سەمەت نوچى ياتقان يېرىدە مىدىرلاپ، يۆتىلىپ قويدى. ھېچكىم ئۇخلىمىغانىدى...

مەردلىك ۋە قىلتاق

مۇھەممەد گەيجاڭ ئەمەتلەرنى بالدۇرلا ئۇيقۇسىدىن ئويغىتىۋەتتى. ئالدىراپ چاي راسلاپ، گۈللۈك كىگىز ئۈستىگە داستىخان سالدى ۋە چىنىلەرگە سۈتلۈك چاي قۇيۇپ تۇرۇپ، بىرنېمىدىن ئەندىشە قىلغاندەك، پات ـ پات ئىشىك تەرەپكە قاراپ قويۇپ دېدى:

ـــ ئەستاغپۇرۇللا، قانداق قىلغۇلۇق ئەمدى ـ ھە! ھەرقايسىڭلار بىلەن تۇزۇككىنە تونۇشا ـ تونۇشمايلا، ماۋۇ پالاكەتنى كۆرمەمدىغان! كېچە ھەربىيلەر بىلەن قايسىڭلار تۇتۇشۇپ قالغان، تاپانچىغا ئېسىلغان ئىش بولغانمىدى ـ ھە؟ يەنە بىر ئالتۇن سائەتنىڭ گېپى چىقتىغۇ ئەمدى. مەن بۇ ھەربىيلەرنى ئوبدان بىلمەن، ئەسكىرىدىن ئەللامىسىغىچە ھەممىسى ھارامزادە، ھىيلە ـ مىكىر ئىشلىتىشكە ئۇستا. شۇنداق بولسىمۇ، ئامال يوق، كېلىشىپ ئۆتىدىغان گەپ. گازارمىدا كالتە بويۇن، قارچىغا كۆز بىر پەيجاڭ بولىدىغان، تولىمۇ بېشىم، كاج بىرنېمىتى. بۇگۈن قاق سەھەردە ئىشكىمنى قاقىدۇ، نېمە بولدى دەپ چىقسام، ئاشۇ پەيجاڭكەن، ئۇ: «گەيجاڭ، ئىش چاتاق بولدى. تۇنۇگۈن كېچە ئىككى بۇلاڭچى سايىۋەنلىك ھارۋىنى قاچۇرۇۋېتىپ، ئۇشتۇمتۇت مېنىڭ تاپانچامغا ئېسىلدى، تۇتۇشۇپ كەتتۇق، شۇ ئارىدا كۆز قارىچۇقۇمدەك ساقلاپ كېلىۋاتقان ئالتۇن سائىتىمنى بىلىكىمدىن سۇغۇرۇۋاپتۇ. مانا مەن سىزگە خەۋەر قىلدىم، بۇ بۇلاڭچىلارنى تۇتماي بولمايدۇ» دېدى.

ئەمەت كېچىدە يۇز بەرگەن ۋەقەنى ئەينەن سۆزلەپ بەردى. ھاشىم بۇ يەردە ھېچبىر ئالتۇن سائەت مەسىلىسىنىڭ مەۋجۇت ئەمەسلىكى توغرىسىدا گۇۋاھلىقتىن ئۆتتى. مۇھەممەد گەيجاڭ بىرپەس ئويلانغاندىن كېيىن دېدى:

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

ـــ دېگىنىڭلارنىڭ ھەممىسىگە ئىشىنىمەن. قارچىغا كۆز پەيجاڭنىڭ خۇي ـ پەيلى ماڭا تونۇش. ئۇنىڭ غەرىزى «يىگىرمە سەر كۆموش تەڭگىنىڭ سىرى» پاش بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن، ئېھتىمال سىلەرنى بۇ يەردىن پاتراق كەتكۈزۈۋېتىش بولسا كېرەك. «تۇتۇش» دېگەن سۆز سىلەرنى «كەتسۇن» دېگەنلىك ئەمەسمۇ؟ تۇتىدىغان ئىش بولسا، ماڭا خەۋەر قىلىشنىڭ نېمە ھاجىتى. مۇنداقچە ئېيتقاندا، سەن ئۇلارنى قاچۇرۇۋەتكىن دېمەكچى... ھەممە يەردە ئوخشاشلا، «ئوغرى گۇمانخور»...

ئەمەت، ھاشىملار ئويلاشقاندىن كېيىن، مۇھەممەد گەيجاڭنىڭ مەسلىھەتىگە قوشۇلدى. ئەمەت، مۇھەممەدجان، مەشرەپلەر: مايتاغقا كېتەيلى، نېمە بولسىمۇ چىڭ سۇڭنى تېپىۋالايلى، دېيىشكەنىدى. بىراق، ھاشىم بىلەن سەمەت نوچى:

ـــ سىلەر بىلەن ۋاقىت قىسقا بولسىمۇ، تاسادىپىي تونۇشۇپ، خېلى بەلەن ئاغىنىلەردىن بولۇپ قالدۇق. بىز ئىككىمىزمۇ بۆلەكتىن دوست بولۇشتۇق، بەربىر ئىلىغا كېتىمىز. شۇڭا، بىرنەچچە كۈن بولسىمۇ بىللە بولىلى، مايتاغنى ئوغرى ئالماس، ئاغىنىدارچىلىق ھۆرمىتى ئۈچۈن بىزنى شىخودىن ئۈزىتىپ قويساڭلار قانداق؟ ـــ دېيىشتى.

بۇ تەكلىپكە ئەمەت، مۇھەممەدجان، مەشرەپ قوشۇلدى.

شىخو ـــ قەدىمدىن تارتىپ شەرق بىلەن غەربنى، شىمال بىلەن جەنۇبنى باغلاپ تۇرغان مۇھىم قاتناش تۇگۈنى، شۇنداقلا ھەربىي نۇقتىدىنمۇ ئىنتايىن مۇھىم ئىستراتېگىيىلىك ئورۇن بولۇپ، دېھقانچىلىق ـ چارۋىچىلىق، قول ھۈنەرۋەنچىلىك، مېۋە ـ چېۋە، قوغۇن ـ تاۋۇز ئىگىلىكى راۋاج تاپقان، سودا ـ سېتىق، يېمەك ـ ئىچمەك تىجارىتى، مەدەنىيەت، مائارىپ ئىشلىرى خېلى روناق تاپقان ئاۋات شەھەر ئىدى. مايتاغ نېفىتلىكى ئېچىلىشقا باشلىغاندىن كېيىن، كېلىپ ـ كېتىپ تۇرىدىغان ئادەملەر ھەسسىلەپ كۆپەيىپ، بازار ئىگىلىكى گۈللىنىشكە يۈزلەنگەنىدى. مايتاغ بىلەن شىخونىڭ ئارىلىقى

ناھايىتى ئون نەچچە كىلومېتىرلا كېلەتتى...

ئەمەتلەر دەل پېشىن مەزگىلى بىلەن شىخو شەھىرىگە كىرىپ كېلىشتى ۋە شايى - ئەتلەس، كىگىز-گىلەم، ئېگەر- توقۇم، دوپپا - تۇماق، گۇلە - قاق، بادام - ياڭاق، قەنت- ناۋات، خىلمۇخىل مەنپەسى، رەڭگارەڭ گەزلىمە رەخت تىجارىتى قىزىغان بىرنەچچە قاينىاق رەستىدىن ئۆتۈپ، قاتار كانارىلارغا كالا - قوي گۆشلىرى ئېسىۋېتىلگەن، ھەممە ئەتراپىدىن مەززىلىك زىرە كاۋاپ، گۆشگىردە، ياغ سامسا، پەرمۇدە ۋە گۆشنانلار شېرىن پۇراق تارقىتىپ تۇرغان بىر دوقمۇشقا كېلىپ توختىدى.

دوقمۇشتىكى ئالدىغا كۆك ماتادىن سايىۋەن تارتىپ قويۇلغان ئازادە ئاشخانا ئۇلارنىڭ مەيلىنى تارتقانىدى. ئاشپۇزۇل ئالدىغا كەلگەندە، ئەمەت مۇھەممەدجان، مەشرەپلەر بىلەن كۆز ئۇرۇشتۇرۇۋېلىپ، ھاشىم بىلەن سەمەت نوچىغا قاراپ:

— ئەمىسە، باشتا ئېيتىپ قويايلى، بۇگۈن ئىككىڭلار بىز ئۈچىمىزنىڭ مېھمىنى بولىسىلەر، — دېدى. لېكىن، ھاشىم:

— ئەمەت، قويۇڭلار ئۇ گېپىڭلارنى، ئاداش. سىلەرنى شىخوغا بىز تەكلىپ قىلغان، قائىدە بويىچە سىلەر ئەلۋەتتە بىزنىڭ مېھمىنىمىز بولىسىلەر، — دېدى - دە، ئاشپۇزۇل ئىچىگە — ئىشىككە قاراپ ماڭدى.

بىراق، ھاشىم بوسۇغىدىن ئەمدىلا ئاتلاپ ئۆتەي دېگەندە، بوسۇغا يېنىدا كۈتۈلمىگەن بىر ۋەقە يۈز بەردى:

ھاشىمنىڭ ئىشىكتىن بىر پۇتىنى ئىچكىرىگە قاراپ ئەمدىلا ئېلىشىغا، ئىچكىرىدىن بىر ئادەمنىڭ بىر پۇتىنى سىرتىغا قاراپ ئېلىشى توغرا كەلدى - دە، ھەر ئىككىيلەن ئىشىككە كەپلىشىپ قالدى.

ئەلۋەتتە، ئىچكىرىدىن چىقىۋاتقان ئادەم نار تۆگىدەك ئېگىز ۋە بەستىلىك بولۇپ، بويىنىڭ ئېگىزلىكى تەخمىنەن ئىككى مېتىر يىگىرمە سانتىمېتىرچە بولۇپ، ئېغىرلىقى ئۈچ يۈز

ئەللىك جىڭدىن كەم ئەمەس ئىدى. تۇرۇلگەن بويۇن گۆشلىرى قات ـ قات، يۇڭلۇق كۆكرىكى بىر مېتىرلىق تەۋەككە كەڭ، بىلەكلىرى كىچىك بالىنىڭ بېلىدەك چوڭ، مۇشتۇملىرى ئادەم بېشىدىن كىچىك ئەمەس ئىدى. بېشىدا بادامدوپپا، ئۇستىدە ئاق چوتا كۆڭلەك، قىزىل چەكمەن يەكتەك بولۇپ، بەش مېتىرچە كېلىدىغان شايى بەلۋېغىغا بىلەكتەك بىر غىلاپلىق پىچاق ئاسقانىدى.

بۇ ئادەم هاشىمنى بوسۇغىدا قورسىقى بىلەن نىقتاپ توسۇۋالدى، هاشىم مىدىرلىيالمايلا قالدى ۋە غەلىتە يوغان بىر قورساقنىڭ ئۆزىنى ئىشكىنىڭ زەگۈندىسىگە نىقتاپ مەسخىرە قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، غەزەپتىن چېكە تومۇرلىرى كۆپۈپ چىقتى:

ــ قانداق بېزەڭ نېمە بۇ ! بۇ سامان تىققان تاغارنى بىر چەتكە تارتمامسەن ! ــ هاشىم تېرىكىپ، ئۇنىڭ قورسىقىنى ئۆزىدىن نېرى ئىتتەردى.

ــ هوي... هوي... خېلى گېپى بار نېمىكەنغۇ بۇ ! ــ هېلىقى ئادەم هاشىمنىڭ بېشىنى خۇددى يۇمران ئاسلاننىڭ بېشىنى سىلىغاندەك سىلاپ، گۆشلۈك قولى بىلەن ئۇنىڭ ئېڭىكىنى كۆتۈرۈپ قويدى.

بۇ ئىش هاشىمغا شۇنچىلىك ئار كەلدىكى، ئۇ بىرلا سىلكىنىپ «يوغان قورساق» نىڭ قىسىشىدىن قۇتۇلۇپ، تالاغا چىقىۋالدى ۋە ئۇ ئادەمگە قاراپ، دولىسىنى چىقىرىپ:

ــ كېلە، نوچى بولساڭ ئەمدى ئېلىشىمىز، ــ دېدى.

يوغان قورساق ئادەم تالاغا چىقتى ۋە هاشىمغا قاراپ:

ــ كېلە، كەل، قوزام، مايمۇنچىقىم، ئالىقىنىمغا چىقىۋال، قورقما، كېلىۋەر، ــ دەپ كەتمەندەك يوغان پەنجىنى ئالدىغا چىقاردى. ئۇنىڭ ئاۋازىدا قانداقتۇر كەمسىتىش، مەسخىرىۋازلىقتەك بىرنېمە بار ئىدى.

هاشىم غەزەپلەندى، تاجلىق خورازدەك ئېتىلىپ بېرىپ،

«يوغان قورساق» قا مۇشت ئاتتى. گويا گىگانت چىنارنىڭ ئەتراپىدا پىرقىراپ ئۇچقان بۇركۇتتەك توختىماي پەرۋاز قىلىپ سەكرەپ، ھېلىقى ئادەمنىڭ يۇز، كۆز، بويۇن، دۇمبە، كۆكرەك، قورساقلىرىغا مۇشت، پەشۋا ياغدۇردى، ئىرغىپ كۆتۈرۈلۈپ ئىككى پۇتلاپ تېپىپ، ياندىن شوخشۇپ چىقىپ كاللا قويدى، توختىماي مۇشتلىدى، مۇشتلاۋەردى...

بىراق، «يوغان قورساق» ئادەم تاكى ھاشىم مۇشت ئېتىپ، پەشۋالاپ ئەلىمىنى چىقىرىۋالغۇچە — ئېھتىمال يىگىرمە مىنۇتچە ۋاقىت كەتكەندۇ — يۇز - كۆزىنى بەزەن قوغداپ، بېشىنى ئۇياق - بۇياققا بۇراپ قويغانىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ھاشىمغا بىرەر قېتىممۇ قول يەتكۈزۈپ باقمىدى.

ئەتراپتا تۇرغان كىشىلەر «يوغان قورساق» كىشىگە قاراپ:

— نامانكا، قاراپ تۇرۇۋېرەمسىنا ! بولمىسا ئۇ سېنى ئاتقا يېپىشقان كۆكۈيۇندەك چېقىپ رەسۋا قىلىۋېتىدۇ. كەلتۈرۈپ بىر مۇشت سالساڭ بولامدۇ؟ — دەپ چۇرقىراشتى.

يېشى چوڭراق بەزى كىشىلەر:

— ھوي «تايغان»، ئادەم زادىلىق قىلىشنى قوي، بىر مۇشت سېلىپ، ئۇنى پەسكويغا چۈشۈر، — دېيىشتى.

«يوغان قورساق» ئادەمنىڭ ئىسمى نامان، لەقىمى «تايغان» ئىكەن. كىشىلەر ئادەتتە، ئۇنى نامان ئۇستا دەپ ئاتىشاتتى. نامان ئۇستا ئۆزىگە توختىماي مۇشت، پەشۋا ئېتىۋاتقان ھاشىمدىن ئۆزىنى سەل تارتىپ، ئەتراپتا ئۆزىگە قاراپ چۇرقىراشقانلارغا قاريدى:

— «مۇشت سال، ئۇرە» ... نەدىكى بىر گەپنى دەيدىكەنسىلەر، ئۇنىڭ ئۇرغۇدەك يېرى بولمىسا، نەرىگە مۇشت ئاتىمەن؟...

بۇ گەپ پاراقلىغان كۈلكىگە سەۋەب بولدى. بەزىلەر:

— ئاتە پويۇڭنى ! — دەپ مەسخىرە قىلدى.

لېكىن، ھاشىم نامان ئۇستىنىڭ «ئۇرغۇدەك يېرى بولمىسا» دېگەن مەسخىرىلىك گېپىنى ئاڭلاپ، لەسسىدە بولۇپ قالدى ۋە

ئاچچىقى كېلىپ، ئاشپۇزۇل تەرەپكە ماڭدى. بىراق، نامان ئۇستا ئۇنىڭ بىلىكىدىن «كاپ» قىلىپ تۇتۇۋالدى:

— توختا، يىگىت. ئوغۇل بالا دېگەن چاقچاققا تېرىكمەيدۇ. سەن خاپا بولما. مەنمۇ ھەيران بولۇۋاتىمەن. شۇخودا ماڭا تېخى ھېچكىم مۇشت ئېتىپ باققان ئەمەس. جۇرئىتىڭگە قول قويدۇم، يارايسەن! جۇغۇڭ مېنىڭ بەستىمنىڭ سەككىزدىن بىرىگە توغرا كەلمىسىمۇ، مۇشتۇڭنىڭ توري ئۆزۈڭگە قارىغاندا بەش ھەسسە كۈچلۈك ئىكەن. سەندىن نوچى چىقىدىغان ئوخشايدۇ. تونۇشۇپ قويايلى، مەن مايتاغدا كىرانبىلۇكتا ئىشلەيمەن. بىرەر - يېرىم ياغاچ بوروۋوينى ئۈياق - بۇياققا يۆتكەش ئۈچۈن، مەن بار يەردە تراكتور ئەكېلىشنىڭ ھاجىتى يوق. شۇخولۇقلار مېنى «نامان تايغان» دېگىنى بىلەن، مايتاغلىقلار مېنى «نامان تراكتور»، «نامان كران» دەپ ئاتىشىدۇ. كېرەك يوق، ھەممىگە ماقۇل دەۋېرىمەن. نېمىشقا دېسەڭ، بۇ كونا نېفتچىنىڭ يېڭى كەسپى. خوپ، بۇ گەپ مۇشۇ يەردە قالسۇن. يۈرە، يىگىت، ئوغۇل بالىچىلىق، بىر ئاشپۇزۇل!... لەۋزىمنى قايتۇرمىغىن...

«بىر ئاشپۇزۇل» — ئاشپۇزۇلغا چىللاپ بىر قېتىم مېھمان قىلىش دېگەنلىك بولۇپ، يەڭگەن - يېڭىلگەن نوچىلارنىڭ ئۆزئارا كېلىشىپ - يارىشىپ قېلىش نىيىتىنى بىلدۈرىدىغان مەردلىك بەلگىسى ئىدى.

— بىر ئاشپۇزۇل...، — دېدى نامان ئۇستا، — ياق دېمىگىن، ئۇكا، ئاغىنىلىرىڭمۇ ماڭا ھېساب...

ھاشىمنىڭ تېخىچە ئاچچىقى يانمىغاچقا، دولىسىنى چىقىرىپ، دىمىغىنى قاقتى ۋە سەمەت نوچىغا قاراپ قويدى. سەمەت نوچى بولسا، «يوغان قورساق» بىلەن ئېلىشىشتا ھاشىمغا دەرھال ئاغىنىدارچىلىق هىممىتى كۆرسىتىش پۈرسىتىگە ئىگە بولالمىغانلىقى ئۈچۈن كۆڭلى يېرىم بولۇپ، «خەپ، بۇ كۈچتۇڭگۇر يوغان مەخلۇققا تەڭ كەلگىلى بولماسمىكىنا. خەقلەرنىڭ نامان تايغان جەنۇب، شىمالنىڭ مۇشتلاشچىلىرى،

شىخو ـ كۆيتۇننىڭ ئاسمانغا پىچاق ئاتىدىغان نوچىلىرى تەڭ كېلەلمىگەن رۇستەمى دەستانى دېگىنى دۇرۇسمىكىنا؟» دەپ ئويلىماقتا ئىدى.

ئەمەت نامان ئۇستىغا ھەۋەسلىنىپ قالدى: «گېپىگە قارىغاندا، كرانبىلۇكتا ئىشلەيمەن دەيدىغۇ، كونا نېفىتچى ئىكەن ـ دە. قانداق مەرد، كەڭ قورساق ئادەم ـ ھە ! ئىشچىلىقتىمۇ، نوچىلىقتىمۇ بار ئىكەن جۇمۇ ! «نامان تراكتور»، «نامان كران» دېگەن لەقەملەر، لەقەمنى ئادەتتە خىزىر پەيغەمبەر قويىدۇ دەيدۇ، بۇ لەقەملەر ئۇنىڭ بەستىگە يارىشىپ تۇرمامدۇ؟» دەپ ئويلىدى.

ئەتراپتا تۇرغانلار ھاشىمغا سالا قىلدى:

ـــ ماقۇل دېگىن، يېگىت. نامان تايغانىنىڭ ئاغزىدىن بۇنداق تەكلىپ ـــ «بىر ئاشپۇزۇل» ئاسانلىقچە چىقمايدۇ...

ـــ ھەي، بالا، نېمىگە ھال تارتىسەن، ماقۇل دېگىن. نامان تايغان پۇتكۇل ئۆمرىدە خەقلەرنىڭ «بىر ئاشپۇزۇلى» نىڭ مېغىزىنى چېقىپ كەلگەنكى، ئۆزى تېخى خەققە بىر ئاشپۇزۇل...

ـــ ماقۇل دېگىن، ھېلى يېنىۋالسا، «يامانلىغان ئابدالنىڭ خۇرجۇنى بوش» بولىدۇ...

ئەمەت قەتئىيلىك بىلەن دېدى:

ـــ ھاشىم، يۇرۇڭلار، بولدى نامان ئاكىغا مېھمان بولىمىز...

ھاشىم سەمەت نوچى بىلەن قارىشىۋېلىپ، نامان ئۇستىنىڭ تەكلىپىگە ماقۇل بولغانلىقىنى بىلدۇردى.

نامان ئۇستا داستىخان ئۇستىدە كۇلكىلىك گەپلەرنى قىلىشقا ئامراق، ساددا، قىزغىن، مېھماندوست ئادەم بولۇپ چىقتى.

ـــ پۇتكۇل ئۆمرۇمدە يا ھاراق، يا تاماكا، يا قىمارغا ھەۋەس قىلىپ باقمىدىم، ئۇ نېمىلەرنى قولۇمغىمۇ ئالماپتىمەن. جالاپ ئويىنايمىكىن دېسەم، ئۇنىمۇ ئەپلەشتۇرەلمىدىم. مېنىڭ بۇ بەپىلە دەستىمنى كۆرگەن خوتۇنلار: «يا ھەزرەت، كۆزۇمگە نېمە

ئۇيغۇرچە كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

كۆرۈنۈۋاتىدىغاندۇ ! بۇ ئادەم ئەمەس، يۈكلۈك دۇنياغۇ» دېيىشىپ قاچىدۇ، ـــ دەپ ھەممەيلەننى كۈلدۈرۈۋەتتى.

نامان ئۇستا، بايىلا بۇ ئاشپۇزۇلدا بىر ئاق نان بىلەن يىگىرمە بەش پېتىرمانتىنى يەۋەتكەنىدى. ھازىر يەنە ئەمەت، ھاشىم، سەمەت نوچى، مۇھەممەدجان، مەشرەپلەرنى پېتىرمانتا، زىخ كاۋاپ، گۆشگىردىلەر بىلەن مېھمان قىلىپ ئولتۇرۇپ، بىر ئاق نان بىلەن ئون مانتىنى كۆرمىدىم دەپ سوقۇۋەتتى. ئۇلار قىزىق قارا چاي ئىچىپ، تەرلەپ ـ كېكىرىپ، تالاغا چىقىشتى ۋە شىخو باغچىسىغا بېرىپ، ھەر كۈنى كەچتە قىزىيدىغان چېلىشىش، مۇشتلىشىش تاماشىسىنى كۆرمەكچى بولۇشتى.

بىراق، ئۇلار چوڭ رەستىگە چىقىش بىلەن، ئالدى تەرەپتىن چېكىسىنى باستۇرۇپ كەمچەت تۇماق، قارا موۋۇت تون كىيگەن، كافكازچە بۇرۇت قويۇپ، ساقلىنى پاكىز قىردۇرغان قىرىق بەش ياشلاردىكى نوچى چىراي بىر كىشى ئويناقلاپ تۇرغان تامدەك بىر كۆك ئارغىماقنى مىنىپ، ئۇدۇل نامان ئۇستىنىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە يالتىراپ تۇرغان كۇموش ئۇزەڭگىگە پۇتىنى تىرەپ، تىزگىن تارتىپ، نامان ئۇستىغا قاراپ كۇلدى ۋە:

ـــ ھە... تايغان، نېمىگە قاراپ كەتتىڭ شۇنچە؟ كۆزۈڭ بىرنېمىنى كۆرۈۋاتامدۇ، نېمە؟ ـــ دېدى.

كۆك ئارغىماق ھەقىقەتەن نامان ئۇستىنىڭ مەيلىنى تارتىۋالدى، ئارغىماقنىڭ كېلىشكەن قامىتى، قىسقا بويىنى، ئۇزۇن پۇتلىرى، كەڭ كۆكرەك، ئىنچىكە بەل ۋە كالتە قۇيرۇقلىرىغا قاراپ كەتتى. شىخودا بۇنداق چاپقۇر ئارغىماقنىڭ نەسلى يوق دېيەرلىك ئىدى.

ـــ بەلەن ئات ئىكەن، ئارغىماق دېگۈچىلىكى بار ئىكەن، ـــ دېدى نامان ئۇستا ئات ئىگىسىگە قاراپ، ـــ خەقلەر سېنى بىكارغىلا ھەمدۇل شالتاق دېمىگەن، «شالتاق» لەقىڭنىڭ تېگىدە مىسلى كۆرۈلمىگەن «قۇۋ»لۇقۇڭنىڭ بارلىقىنىمۇ كۆزدە تۇتقان. بولمىسا، ھەمدۇل «شالتاق» تىن «ھەمدۇل بەگ» كە ئايلىنىش

ئوڭايمۇ؟ لېكىن بۇ ئارغىماق ساڭا ئاش بولمايدۇ، ئاخىر بىر كۈنى ئوغرىلىۋالىمەنغۇ؟...

— بىكار گەپ، — دېدى ھەمدۇل بەگ، — ئاسماندىكى ئايىنى ئەپچۈشۈش قولۇڭدىن كەلسە كېلىدۇكى، كۆك ئارغىماقنى ئوغرىلىۋېلىش قولۇڭدىن كەلمەيدۇ، ئۇ دېگەن مېنىڭ جېنىم، شاراقلىتىپ تۇرۇپ ئەللىك دانە تىللا خەجلىدىم دېگىنە ئۇنىڭغا.

— ئوغرىلىۋالسامچۇ؟...

— مۇمكىن ئەمەس...

— مۇمكىن بولۇپ قالسىچۇ؟...

— كۆتۈر پويۇڭنى !...

— پومۇ، ئەمەسمۇ، ئۇنى كېيىن كۆرىمىز، ئېيتىپ باقە، ناۋادا ئوغرىلىۋالسامچۇ؟

— ماڭا تۈيدۇرمايلا ئوغرىلىيالساك، بوپتۇ، كۇمۇشتىن ياساتقان ئېگەر - جابدۇقلىرى بىلەن قوشۇپ ساڭا بېرىۋېتىمەن...

— جىلىك گەپمۇ؟...

— ئاكاك ساڭا قاچان جا گەپ قىلغان...

— ئەمىسە، ئوتتۇز ئوغۇل ئاڭلىدىڭلار...

— چاتاق يوق... بىراق، قولۇڭدىن كەلمەيدۇ...

— كۆرەرمىز...

ھەمدۇل بەگ — مۇشۇ كۈنلەردە شىخودا ئاتالغان تۆت باينىك بىرى، چوك يەر ئىگىسى، چوك سودىگەر، تاغدا قارىغايلىق ئورمىنى، چىگىشور كۆمۈر كېنىدا شېرىك كۆمۈر قۇدۇقى بار كىچىك كاپىتالىست. بىراق، ياشلىق چاغلىرىدا ئۇمۇ شىخونىك «ئىككى مۇشت، ئىككى پۇت، بىر باش» نى دەسمايە قىلىپ شەھەر سورايدىغان بىشىم نوچىلىرىدىن بولۇپ، داڭدار نوچى نامان تايغانىنىك يېقىن ئاغىنىسى ئىدى. بېشىدا چېچى شالاك بولغاچقا، «بەگچەك»، تولىمۇ ھاراقكەش بولغاچقا «شالتاق» دېگەن لەقەم سىڭىپ قالغانىدى. ئۇ نامان تايغاندىن دېۋىدىن قورققانىدەك

قورقاتتى ۋە ئۇنى ھمات قىلىپ تۇرۇپ، باشقىلارنى قورقۇتۇپ بوزەك قىلاتتى...

بىر يىلىنسى، ئۇ سودىگەر تاغىسىنىڭ زورلىشى بىلەن ئۇرۇمچىگە بىرنەچچە قېتىم بىللە بېرىپ، گەزلىمە مال ئەكىلىپ سېتىپ، تېزلا بېيىپ كەتتى، چۆپقەتلىرى كۆپەيىپ، سودىسى ئېقىپ كەتتى. ئۇنىڭ خاراكتېرىدە چېكى يوق تەلۈلۈك، قارامىلىقتەك بىرنەرسە ھەمىشە ئۆزىنى كۆرسىتىپ تۇرغاچقا، باشقىلار ئۇنىڭغا ئاسانلىقچە چېقىلالمايتتى، يول قويۇشقا مەجبۇر ئىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئۇ نامان ئۇستا بىلەن بولغان ئاغىنىدارچىلىقىنى تاشلىمىغاچقا، ئۇنىڭغا ئۆچمەنلىك قىلىپ چىشى قېرىشىدىغانلارمۇ ئالدىراپ ئۇنىڭ بىلەن ياقا سىقىشىشقا جۇرئەت قىلالمايتتى.

شۇ ۋەجىدىن ئۇ يىگىرمە يىل ئۆتكەن بۇگۈنكى كۈندە، ئۆز - ئۆزىدىنلا شىخودىكى ئاتالغان تۆت بايىنىڭ بىرى بولۇپ قالغانىدى.

ھېكايىنىڭ ئۆزىگە كېلەيلى:

نامان ئۇستا كۆك ئارغىماقنى «ئوغرىلىۋېلىپ، ھەمدۇل بەگنى مات قىلىش»نى كۆڭلىگە پۈكۈپ قويىدى. بىراق، ھەمدۇل بەگنىڭ «قولۇڭدىن كەلمەيدۇ» دېگىنىنىڭمۇ مەلۇم ئاساسى بار ئىدى. چۈنكى، ھەمدۇل بەگنىڭ ھەشەمەتلىك قورۇ - جايى شەھەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولۇپ، قورۇنىڭ كەينى تەرىپى ئېگىز سېپىل، سول تەرىپى ناھىيىلىك ساقچى ئىدارىسى، ئوڭ تەرىپىدە مەكتەپ بولۇپ، ئالدى تەرىپى كېچە - كۈندۈز ئادەم ئۆكسۈمەيدىغان چوڭ يول ئىدى.

نامان ئۇستىنىڭ پەرەز قىلىشچە، كۆك ئارغىماق سېپىل قورۇق بىلەن ھەمدۇل بەگ يېتىپ - قوپىدىغان ئارامگاھنىڭ ئارىلىقىدىكى ئۇستى ياغاچ - شال بىلەن يېپىلغان ئالاھىدە ئېغىلدا تۇرۇشى لازىم ئىدى. چوڭ ھويلىدا بولسا، ھەمدۇل بەگنىڭ بۆرە بىلەن ياقا سىقىشالايدىغان ئىككى چوڭ ئىتى

بولۇپ، كېچىسى دەرۋازىدىن كىرىش - چىقىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

نامان ئۇستا بىرنەچچە كۈننى ئۆز ئىشى بىلەن بەند بولۇپ، جىمجىت ئۆتكۈزۈۋەتتى. ھاشىم بىلەن سەمەت نوچى «ئەتە ئىلىغا قاراپ يولغا چىقىمىز» دېگەن كۈنى كېچىسى، ئۇ، ئۇلارنى «ماڭا ئازراق قارىشىۋېتىڭلار، ئۇكىلار» دەپ ئۆزىگە ئەگەشتۈرۈپ، ھەمدۇل بەگنىڭ ئۆيىنىڭ يان تەرىپىگە ئەكەلدى، يامىشىپ كۆك ئارغىماق بار ئېغىلنىڭ ئۇستىگە چىقتى ۋە ئازراقمۇ شەپە چىقارماي ئېغىلنىڭ ئۇستىنى ئېچىپ، ئىچىگە چۈشتى. كۆك ئارغىماقنىڭ كۆكرەك، قورساق تەرىپىدىن توشۇك ئارغامچىدا باغلاپ، ئۆگزىگە تارتىپ چىقاردى ۋە ئادەمسىز مەكتەپ ئىچىگە سىيرىلدۇردى. ھېچكىم ھېچنېمىنى سەزمىدى...

ئەتىسى سەھەردە ھەمدۇل بەگ بامدات نامىزىدىن يېنىپ، چوڭ مەسچىتنىڭ دەرۋازىسىدىن چىقىۋاتقاندا، نامان ئۇستا كۆك ئارغىماقنى مىنگەن ھالدا جامائەتنىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى.

ھەمدۇل بەگ ئارزۇلۇق كۆك ئارغىماقنى نامان «تايغان» نىڭ ئاستىدا كۆرۈپ، ئۆزىنىڭ ئىككى كۆزىگە ئىشەنمەيلا قالدى ۋە قايسى كۈنى چوڭ رەستىدە ئوتتۇز ئوغۇلنىڭ ئالدىدا قىلغان لەۋزىگە ئەمەل قىلىپ، كۆك ئارغىماقنى بېرىۋېتىشكە يۈرىكى پېژىلداپ ئېچىشسىمۇ، لېكىن دەردىنى ئىچىدە بىلىپ، نامان ئۇستىنى مۇبارەكلىدى ۋە كۆك ئارغىماقنى كۈموش يالاتقان ئېگەر - جابدۇقلىرى بىلەن جابدۇپ، تىزگىنىنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدى.

نامان ئۇستا بۇ كۆك ئارغىماقنى شۇ مەيداندىلا، ھاشىم بىلەن سەمەت نوچىغا ھەدىيە قىلدى:

— ئىلىغا ئەكېتىڭلار، «ئالما - ئانار پوستى بىلەن ياخشى، ھەركىم ئۆز دوستى بىلەن». «قانىتىم بولسا ناۋادا، ئۇچۇپ ئۆيىناۋەرسەم ھاۋادا» دەپ يۈرگەن بىلەنمۇ بولمايدۇ، «ئاتاڭنىڭ ھۆرمىتىنى قىل، ئاناڭنىڭ خىزمىتىنى» دېگەن گەپ بار. بېرىپ

ئاتا ـ ئاناڭلارنىڭ خىزمىتىنى قىلىڭلار، ـــ دېدى.

ھەمدۇل بەگنىڭ لەۋزىگە ئەمەل، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىپ، جېنىدىن ئەزىز كۆرىدىغان كۆك ئارغىماقنى كەڭ قورساقلىق بىلەن نامانغا بېرىۋەتكەنلىكى، نامان ئۇستىنىڭ بولسا، مەردلىك قىلىپ بۇ ئارغىماقنى ئۆزىگە مۇشت ئاتقان ئىككى يېتىمچىگە يوللۇق تۇتقانلىقى پۈتۈن شەھەرگە پۇر كەتتى.

ھاشىم بىلەن سەمەت نوچى ئەمەتلەر بىلەن خوشلىشىپ سارايدىن يولغا چىقاي دەپ تۇرغاندا، تۇيۇقسىزلا ھەمدۇل بەگنىڭ ئالاقىچىسى يېتىپ كەلدى ۋە:

ـــ قايسىڭلار ھاشىم ۋە سەمەت نوچى بولىسىلەر؟ ـــ دەپ سورىدى.

ھاشىم ئەمەتكە قاراپ قويۇپ، ئۆزىنى مەلۇم قىلدى.

ـــ ئوھوۇ !... پالۋان يىگىتلەر، مانا بۇ باغاق ھەمدۇل بېگىمدىن...، ـــ دېدى ئالاقىچى ۋە بىر قولىنى كۆكسىگە ئېلىپ، ھاشىم بىلەن سەمەت نوچىغا ئەدەپ بىلەن تەزىم قىلدى.

بۇلارنىڭ ئىچىدە مەشرەپتىن باشقا ھېچكىم خەتنى چاپسان ئوقۇيالمايتتى، مەشرەپ خەتنى ئوقۇدى:

«ھۆرمەتلىك ھاشىم، سەمەت نوچى، باتۇر ئىنىلىرىم، سېيىت نوچىدىن كېيىن بۇ ئالەمگە يەنە سىلەردەك ئىككى نوچىنىڭ ئاپىرىدە بولغانلىقىنى كۆرۈپ، ئىككى كۈندىن بۇيان شادلىقىمدىن كۆزۈمگە ئۇيقۇ كىرمىدى. سەپەرگە چىقىش ئالدىدا پېقىرنىڭ بوستانلىقىدا بىر پىيالە چايغا ئېغىز تېگىپ مېڭىشىڭلارنى تەكلىپ قىلىمەن. پېقىر ئاكاڭلار: ھەمدۇل بەگ.»

ـــ ھاجىتى يوق، ـــ دېدى مۇھەممەدجان باغاقنى مەنسىتمەي، ـــ قانداق تەكلىپ بۇ ! قارىغۇنى ياردا قىستىغاندەك، مېنىڭچە، يولدىن قالمىغان ياخشى...

ـــ «پېقىر ئاكاڭلار» دېگىنى قاملاشماپتۇ، ـــ دېدى مەشرەپ، ـــ ھەمدۇل بەگنى قانداقمۇ پېقىر دېگىلى بولسۇن...

ـــ ياق، بېرىڭلار، ـــ دېدى ئەمەت ئويلانغان ھالدا ھاشىم

بىلەن سەمەت نوچىغا قاراپ، ــ بارماسلىققا سەۋەب يوق. بارمىساڭلار، مەردلىك قىلىپ كۆك ئارغىماقنى بەرسەم، خوش دەپمۇ قويماي قېچىپ كەتتى دەپ رەنجىسە، سىلەرگىمۇ، بىزگىمۇ سەت... بېرىڭلار، ئوغۇل بالىچىلىق.

ھاشىم بىلەن سەمەت نوچى سەپەرگە چىقىشنى بىر كۈن كېچىكتۈردى.

ھەمدۇل بەگنىڭ بوستانلىقى شەھەر سىرتىدىكى قورۇق، يەنى ئالدىدا كۆلى بار، ئەتراپى ئېگىز ئۆسكەن باراقسان قارىياغاچلار بىلەن قاپلانغان سالقىن شىپاڭ ئىدى. قىپقىزىل زىلچا-گىلەملەر، ئەتلەس كۆرپىلەر سېلىنغان شىپاڭدا تونۇش بولمىغان تۆت كىشى ۋە قولىدا تەمبۇر، دۇتار تۇتۇپ ئىككى سازەندە ئولتۇراتتى. قازاندا گۆش، كاۋاپداندا زىرە سېپىلگەن زىخ كاۋاپ پۈرىلداپ پىشماقتا ئىدى.

ھاشىم بىلەن سەمەت نوچى شىپاڭنىڭ تۆرىدىن ئورۇن ئېلىپ، بىردەمدىلا ھەممەيلەن ھۆرمەت قىلىدىغان ئەزىز مېھمانغا ئايلاندى. قولىغا سۇ بېرىلىپ، داستىخانغا لېگەن - لېگەنلەردە قىزىق گۆش، دۇمبىجىگەر، زىخ كاۋاپلار كەلتۈرۈلدى. ھەمدۇل بەگ مېھمانلارغا قاراپ:

ــ دۇنيادا مەن سەجدە قىلىپ ئىخلاس قىلىدىغان بىرلا نەرسە بار، ئۇ بولسىمۇ نوچىلىق! نوچىلىقنىڭ دەسمايىسى جاننى ئالىقانغا ئېلىپ قويۇپ، ھەممىگە تەۋەككۈل قىلىشتىن ئىبارەت. ئويلاپ بېقىڭلار، جاھاندا بۇنىڭدىنمۇ قالتىس ئوغۇل بالىچىلىق بولامدۇ؟ ــ دېدى ۋە مېھمانلارنى ھاشىم ۋە سەمەت نوچىلارنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن يەپ - ئىچىپ، ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئويناشقا دەۋەت قىلدى.

سازەندىلەر بىرئاز نەغمە - ناۋا قىلغاندىن كېيىن، بايىقى تونۇش بولمىغان تۆت كىشىنىڭ شىخودىكى مەشھۇر تۆت قىمارۋاز ئىكەنلىكى مەلۇم بولدى، ئۇلار سۈرمەل بولۇپ كەتكەن تۆت ئوشۇقنى يېنىدىن چىقىرىپ تاۋكا تۇزدى: تۇتام - تۇتام

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

قەغەز پۇل، كۇموش تەڭگىلەرنى چىقىرىپ، مەيدىسىگە «گۇپ»، «گۇپ» ئۇرۇپ، قىمار ئويناشقا كىرىشتى.

بۇ ئىشقا هاشىم بىلەن سەمەت نوچىمۇ قىزىقىپ قالدى.

هەمدۇل بەگ يانچۇقىدىن بىر خالتا كۇموش تەڭگىنى چىقىرىپ، هاشىم بىلەن سەمەت نوچىنىڭ ئالدىغا تاشلىدى:

— قېنى، سىلەر مېنىڭ ئەزىز مېهمانلىرىم، زېرىكىپ قالماڭلار، ئىچ پۇشۇقۇڭلارنى چىقىرىڭلار، — دېدى.

سەمەت نوچىنىڭ تۆت ئوشۇقىنى ئېتىشقا خېلى ئېپى بار ئىدى، هاشىممۇ بوش كەلمىدى. هە دېگەندىلا ئارقا - ئارقىدىن ئوشۇقى ئالچۇ قوپۇپ، تاۋاكادىكى كۇموش، قەغەز پۇللارنى بىر - بىرلەپ سۇپۇرۇۋالدى. ئويىنىغانسېرى هاشىم بىلەن سەمەت نوچىنىڭ يۈرىكى توم بولۇپ، ئازراق كۆرەڭلىۋالدى. بۇ چاغدا، هېلىقى تۆت قىمارۋازنىڭ قىمارغا تىكىدىغان پۇلى تۈگىگەچكە، هاشىم هەمدۇل بەگكە قاراپ:

— قېنى، بېگىم، كەلمەملا، ئازراق ئويىنىمامدۇق؟ — دېدى.

هەمدۇل بەگ دەسلەپ:

— مەن بۇ قىمار - پىمار بىلەن ئانچىۋالا هەپىلەشمەيمەن، — دەپ ئازراق نېزىقىدى، كېيىن، — بوپتۇ، بۇمۇ بىر خىل ئىچ پۇشۇقى، — دەپ بىر ئوچۇم ئاق تەڭگىنى گىلەم ئۈستىگە تاشلىدى. بۇنى سەمەت ئۈتۈۋالدى، بىر تاتازا قەغەز پۇلنى هاشىم ئۈتۈۋالدى. هەمدۇل بەگ سەل تەمتىرىگەندەك قىلىپ، — ئەمدى بولدى قىلساق بولارمىكىن، يوللۇقۇڭلارمۇ ئاز بولمىدى، — دېدى. بىراق، بۇ چاغدا هاشىم بىلەن سەمەت نوچى قىزىپ قالغانىدى، «ئويىنايمىز» دەپ تۇرۇۋالدى.

— بوپتۇ، — دېدى هەمدۇل بەگ ئۆيىدىن بىر خالتا كۇموش تەڭگىنى ئاچىقىپ، — قېنى، ئەللىك دانە. قېنى، مۇنۇسى يۈز دانە... ئوغۇل بالىچىلىق، ئەمىسە بۇ ئىككى يۈز...

هەمدۇل بەگ ئارقا - ئارقىدىن بىرنەچچە قېتىم ئۈتتۈرغاندىن كېيىن، ئۆزىنى رۇسلاپ، تىك مىخلاش، يېرىم ئاي

شەكلىدە سىيرىلدۇرۇش،چېچىپ سەپكە تىزىش قاتارلىق ئوشۇق ئېتىش ئۇسۇللىرىنى قوللىنىپ، تاۋكادىكى قەغەز - كۆموش پۇللارنى بىردەمدىلا ئوتۇۋالدى.

هاشىم بىلەن سەمەت نوچىدا ئەمدى قىمارغا تىكىدىغان ھېچنېمە قالمىدى:

— قانداق، يەنە ئوينامسىلەر؟ — دېدى ھەمدۇل بەگ.

— ئوينايمىز، — دېدى هاشىم.

ھەمدۇل بەگ ئەستايىدىل ساناپ بىر يۈز كۆموش تەڭگە قەرز بەردى، بۇ پۇل پەقەت بىر قېتىملىق دونۇق قۇربانى بولدى، ھەمدۇل بەگ ئارقا - ئارقىدىن قەرز بېرىۋەردى. بۇنى تۆت قىمارۋاز ھېسابلاپ، داق يەرگە پىچاق بىلەن جىجىپ ئولتۇردى. هاشىم بىلەن سەمەت نوچىنىڭ تۆت يۈز دانە كۆموش تەڭگىگە قەرزگە بوغۇلغانلىقى مەلۇم بولغاندا، ھەمدۇل بەگ:

— ئەمدى قەرز بەرمەيمەن. سەۋەب، بۇ قەرزنى سىلەرنىڭ نېمە بىلەن قانداق قايتۇرىدىغانلىقىڭلارنى بىلمەيمەن، — دېدى.

— كۆڭ ئارغىماق تۇرۇپتۇغۇ ! — دېدى هاشىم تېرىكىپ.

ئىككى قىمارۋاز بۇ گەپ هاشىمنىڭ ئاغزىدىن چىقىشى بىلەنلا دەرھال چېچىپ بېرىپ دەڭدىن كۆڭ ئارغىماقنى يېشىپ كەلدى. كۆڭ ئارغىماقنىڭ باھاسى ئىككى يۈز دانە كۆموش تەڭگە قىلىپ بېكىتىلدى.

— قالغان ئىككى يۈز دانە كۆموش تەڭگىنىچۇ؟ — دېدى ھەمدۇل بەگ هاشىم بىلەن سەمەت نوچىغا يەر ئاستىدىن قاراپ.

— تاپقاندا قايتۇرىمىز، — دېدى سەمەت نوچى.

— تاپقاندا؟ نېمىنى تاپقاندا؟ — دېدى ھەمدۇل بەگ مەسخىرىۋازلىق بىلەن قاقاقلاپ كۈلۈپ، — ئۆزۈڭلار كۆردۈڭلار، مەن لەۋزىدە تۇرىدىغان ئادەم. تاپقاندا قايتۇرىمەن دېگەن ئوغۇل بالىچە گەپ ئەمەس...

— ئەمىسە قانداق قىلىمىز؟...

— ماڭا ئىشلەيسىلەر...

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ ماڭا ئىشلەيسىلەر؟...

ـــ شۇنداق، ـــ دېدى ھەمدۇل بەگ، ـــ قەرزنى پۇل بولمىسا ئىشلەپ قايتۇرۇش ئەلمىساقتىن بۇيان ھەممە كىشى ئەمەل قىلىپ كېلىۋاتقان ئاددىي قائىدە. ئىككى يۈز سەر كۈمۈش تەڭگە ئۈچۈن ناھايىتى ئىككى يىللا ئىشلەيسىلەر. چىگىشوردىن كۆمۈر، تاغدىن قارىغاي توشۇيسىلەر. بۇنىڭغا چىدىمىساڭلار، ئىشتىنىڭلارنى بېشىڭلارغا كىيىپ، «چىدىماس» دېگەن خەتنى پېشانەڭلارغا چاپلاپ، شىخو بازىرىنى بىر قېتىم ئايلىنىپ چىقساڭلارلا بولىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن قەشقىرىڭلارغا كېتەمسىلەر، تېكەسكىمۇ، مېنىڭ كارىم يوق...

ھاشىم بىلەن سەمەت نوچى شۇ كۈندىن باشلاپ، تەبىئىي ھالدا ھەمدۇل بەگنىڭ ھەقسىز ئىشلەيدىغان چاكار ـ يىللىقچىلىرى قاتارىدىن ئورۇن ئالدى...

«ئېھ... تاتيانا، تاتيانا !»

بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ، ئەمەتنىڭ چېكە تومۇرلىرى بارماق قولدەك كۆپۈپ، كۆزلىرىدىن ئوت چاچرىدى، توم، كۈچلۈك ئالىقىنى بىلەن ئۈستەلگە غەزەپ بىلەن بىرنى ئۇرۇپ، ئۈستەل ئۈستىدىكى چىنە ـ تەخسىلەرنى جاراڭشىتىۋەتتى ۋە ئىرغىپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى:

ـــ ئاناڭنى !... ھەمدۇل شالتاق، مۇشۇنىمۇ ئوغۇل بالىچىلىق دېگىلى بولامدا !؟ تىلىنىڭ ئاستىدا تىلى بار نېمە ئىكەن ـ ده، ئۇ ! قارا، كاززاپلىقىنى ! تېخى ئۇنى مەرد، لەۋزىدە تۇرىدىغان، بىزگە دوست ئادەم دەپ قاپتۇق. «ئىشەنمىگىن دوستۇڭغا، سامان تىقار پوستۇڭغا» دېگەننىڭ ئۆزى بوپتۇ ـ ده ! مەن بۇ تاز بەگچەك، ياق، ھېيلىگەر شالتاق بىلەن سۆزلىشىمەن، ئادەمنى بۇنداقمۇ ئورىغا ئىتتەرگەن بارمۇ؟ ئىككى ئېغىز گېپىمنى يۈزتۇرانە دەۋېلىپ، بېشىمغا نېمە كەلسە شۇنى كۆرىمەن !...

مۇھەممەدجان بىلەن مەشرەپ غەزەپتىن تىترەپ تۇرغان ئەمەتكە قاراپ ھەيران بولدى، ئۇلار ئەمەتنىڭ بۇنداق غەزەپلىنىپ، پەرىشان بولغانلىقىنى ھېچقاچان كۆرمىگەنىدى.

نامان ئۇستا ئۇستەلنى بىگىز قولى بىلەن چېكىپ تۇرۇپ دېدى:

— ئەمەت، ئولتۇر، نېمىگە چېچىلىسەن شۇنچە؟...

— دەيمەنا ! — دېدى ئەمەت، — مۇشۇمۇ ئىش بولدىمۇ؟ ئۆتۈپ كەتكەن قىزىل كۆزلۈك، كاززاپلىق !...

— گەپ ئەمەس ! — دېدى نامان ئۇستا ۋە يېنىدا ئولتۇرغان يىگىرمە سەككىز - ئوتتۇز ياشلاردىكى قاراقاش، كالپۇكلىرى قېلىن، كۆچلۈك، بوي - تۇرقى كېلىشكەن بىر ئىشچىغا قاراپ قويدى، — قانداق دېدىم، خۇدابەردى. بىز نېفىت ئىشچىلىرى ئاقىدىغان گەپنى دەيمىز. ھەمدەم خىياللىقنى ياقتۇرمايمىز - ھە؟... ھەمدۇل شالىتاقنى، ئەمەت سەن نېمىدەپ تىللىساڭ تىللاۋەر. كاززاپ، ھىيلىگەر، قىزىل كۆز دېسەڭمۇ بولۇۋېرىدۇ. لېكىن مەن ساڭا دەپ قويايي، ھاشىم بىلەن سەمەت نوچىنى ئەمدى ئاقلىيالمايسەن...

— ئاقلىيالمايسەن؟... نېمىشقا؟... سىز...

— «نېمىشقا» دېگەن گەپ كەتمەيدۇ بۇنىڭغا، — دېدى نامان ئۇستا، يارىشىملىق بۇرۇتلىرىنىڭ ئۇچىنى گۆشلۈك چىمچىلاق قولى بىلەن بۇراپ - بۇراپ قويۇپ، — مەن دېدىمغۇ، ھەمدۇل بەگنى قارغاۋەرىۋ، لېكىن ھاشىم بىلەن سەمەت نوچىنى ئاقلىما. قىمار ئوينىسا ئۆزى خالاپ ئوينىپتۇ، ئۇتتۇڭاپتۇ، ئۇتتۇرۇپتۇ، ئاخىردا گاڭسا - جىسا بولۇپ ھەمدۇل شالىتاقنىڭ يىللىقچىلىرىغا ئايلىنىپ قاپتۇ. بۇنىڭغا كىم جاۋابكار؟... ئىككى ئاغىنەڭنىڭ ئۆزى ! ئۇتتۇڭالسا كۆرەڭلەپ، ئۇتتۇرۇۋەتسە غىڭشىيدىغان بۇنداق قائىدە يوق شىخودا. لەۋزىدە تۇرۇش، ۋەدىگە ۋاپا قىلىش، ئۇتتۇرۇۋەتسە چىداش، قەرزنى تۆلەش — ئەقەللىي ئىش. بۇنىڭغا غىدىڭ - پىدىڭ قىلغان ئادەمگە شىخو

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـ كۆيتۇنده كۇن يوق، كەشىنى قولتۇقىغا قىستۇرۇپ قېچىشتىن باشقا يولمۇ يوق، ناھايىتى ئىككى يىل ئىكەن، ئۇمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ، ئوغۇل بالىچىلىق قىلىپ چىداشتىن باشقا ئامال يوق ھاشىم بىلەن سەمەتكە، گەپنىڭ پوسكاللىسى شۇ...

ـــ مەن ھېچ چۈشەنمىدىم، ـــ دېدى ئەمەت تىت ـ تىت بولۇپ.

ـــ ھازىر چۈشەنمىسەڭ، كېيىنچە چۈشىنىپ قالىسەن، ـــ دېدى نامان ئۇستا، ـــ ئۆزۈڭ چۈشەنگىلى ئۇنىمىساڭ، ھايات، تىرىكچىلىكىنىڭ ئۆزىمۇ چۈشەندۈرۈپ قويۇۋېرىدۇ، بەكلا ئالدىراپ كەتمە. مۇشۇ كۇنلەردە ھەمدۇل بەگنىڭ بىكارىغا ئىشلەيدىغان يىللىقچىلىرىغا ئايلىنىپ قالغانلار يالغۇز ھاشىم بىلەن سەمەت نوچىلا ئەمەس، ئەرزىمىگەن بىر قەرز، جازانە ۋە ئىجارە ھەققىگە ئون يىللاپ ھەقسىز چاكار بولۇپ ئىشلەپ، مەدىكارچىلىق قىلىۋاتقان يېتىمچى يىگىتلەر ئۇنىڭ قورۇقىدا ساماندەك ! «ئۆزۈمنى چاغلىماي شىلتىڭ ئېتىپتىمەن، ئەسكى پالاسقا يۆگىنىپ ھەپتە يېتىپتىمەن» دېگەندەكلا بىر گەپ. «باخشى داپ بىلەن ئالدار، كاززاپ لاپ بىلەن.» ھەمدۇل شالتاقنىڭ شۇنچە كۆپ دۇنيا دەپنە، مال ـ بىسات، يەر ـ زېمىنى ئاسماندىن ئۆزى دومىلاپ چۈشكەن دەمسەن ـ يە !... بولدىلا، خەقنىڭ كۆتىنى كوچىلاش ياخشى ئىش ئەمەس. شۇڭا، پېقىر ئىشچى، مايتاغدا نېفىتچى بولۇپ كەتكەنمەن دېگىنە...

مەشرەپ تۇيۇقسىز لوقما سالدى:

ـــ ناۋادا ئىككى يۈز دانە كۇموش تەڭگىنى تۆلەپ بېرىپ، سەمەت نوچى بىلەن ھاشىمنى قۇتقۇزۇۋالساقچۇ؟...

نامان ئۇستا گۆسمۇستەك كەتمەن قولىنى مەشرەپنىڭ مۇرىسىگە قويدى:

ـــ مانا بۇ ئاقىدىغان گەپ، ئوغۇل بالىچىلىقنىڭ توغرا يولى. بىراق، ئىككى يۈز دانە كۇموش تەڭگە كىمدە بار؟

ھېچكىم بۇنىڭغا بىرنېمە دېيەلمىدى، ھەممەيلەننىڭ بېشى

تۆۋەن ساڭگىلىدى. ئەمەت: «ئىسىت، ئىككى بۇرادىرىمنىڭ بېشىغا كۈن چۈشكەندە، ئەجەب ئەرلىك قىلالمىدىم، ‹قولۇڭ قىسقا، تىلىڭ قىسقا› دېگەن شۇ ئىكەن - ده ! ‹دوستىنى تاشلىغان دوزاخ تۇۋىدە› دېگەن شۇ ئەمەسمۇ؟... خېپ !...» دېگەنلەرنى بىر خىل پەرىشانلىق بىلەن كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى - ده، «لاپ» قىلىپ، تېخى بايىلا تونۇشقان خۇدابەردىگە قارىدى:

— خۇدابەردى، سەن دەپ باقە، بۇ قانداق غەلىتە تەقدىر- ھە؟ ھاشىم بىلەن سەمەت نوچى خېلى تۇزۇك بالىلار ئىكەن، دەسلەپ دۇشمەنلىشىپ، كېيىن دوستلىشىپ قالغىنىدىن كۆڭلىمىز سۆيۈنگەن، بىر ئوبدانلا ئاغىنىلەردىن بولۇپ قېلىۋىدۇق. مانا ئەمدى ئىچىم قاينىما دېسەم قاينايدۇ - ده. خۇدا بەرگەن كۆڭ ئارغىماقنى مىنىشىپ ئۆز يۇرتىغا — تېكەسكە كېتەمدۇ، قەشقىرىگە كېتەمدۇ؟ تۆت ئاغىنىسىنىڭ ئالدىدا يۈزىنى يورۇق، دۇشمەنلىرىنىڭ ئالدىدا بېشىنى ئېگىز قىلىپ، چىرايلىقچە ئۆز يۇرتلىرىغا بېرىۋالسا بولماسمىدى؟ نېمىدېگەن ئەپلەشمىگەن پېشكەللىك ! قاراپ تۇرۇپ، ھەم كۆڭ ئارغىماقتىن قۇرۇق قېلىڭ، ھەم ئويلىمىغان يەردىن، بوينى باغلانغان مىسكىن كېيىكتەك، ھەمدۇل شالتاقنىڭ يىللىقچلىرىغا ئايلىنىپ قېلىڭ؟...

خۇدابەردى تەندۇرۇس، كەم سۆز ئادەم. 1938 - يىلىدىن تارتىپ نېفىت بۇرغىلاشنى كەسىپ، بوروۋۇينى جەڭگاھ قىلىپ، يەر ئاستىدىكى نامەلۇم قاراڭغۇ دۇنيا بىلەن ئېلىشىپ كەلگەن مەلىكىلىك بۇرۇلچىك. ئۇنىڭ خۇشاللىقغا چۆمۈلىدىغان ۋاقتى ھەپتىدە بىر قېتىم دەم ئالىدىغان جۈمە كۈنى ئىدى. ئۇ بۇ كۈنى ئادەتتە تاڭ سەھەردە ئورنىدىن تۇراتتى - ده، يېقىن دوست - بۇرادەرلىرىنى باشلاپ، ئون نەچچە كىلومېتىر يولنى پىيادە بېسىپ، مايتاغدىن شىخوغا كىرەتتى ۋە بۇ يەردىكى ئادەتلەنگەن «مۇساپىرلار ئاشخانىسى» دا يەپ - ئىچىپ، دۇتار - تەمبۇر چېلىشىپ، ناخشا - ئۇسسۇل ئوينىشىپ، جاھانىنى بېشىغا

كىيىپ كەچكىچە قاينايتتى؛ كەچتە بولسا، غەرق مەست بىر توپ ئىشچى بۇرادەرلىرى بىلەن يەنە شۇ ئون نەچچە كىلومېتىر يولنى پىيادە بېسىپ، بىر قولىدا قۇلىقىنى تۇتۇۋېلىشىپ، گاللىرى بوغۇلۇپ، ئاۋازلىرى پۈتۈپ كەتكۈچە ناخشا - غەزەل ئېيتىشىپ، شىخودىن مايتاغقا قايتىپ چىقاتتى. باشقا ئىشلارغا ئۇنچىۋالا قىزىقمايتتى.

ئۇ بايىدىن بېرى بۇ يەردە بولۇۋاتقان «ھاشىم بىلەن سەمەت نوچىنىڭ تەقدىرى» توغرىسىدىكى گەپ - سۆزلەرگە ھېچبىر قىزىقمىغاندەك، ھەتتا ئەمەتنىڭ غەزەپ بىلەن چېچىلىشلىرىنى مەنسىتمىگەندەك، ئاشپۇزۇلنىڭ دېرىزىسىدىن كوچىغا قاراپ، چىشىنى كولىغىنىچە بىپەرۋا ئولتۇراتتى. ئەمەتنىڭ ئۆزىگە قادىلىپ تۇرۇپ قويغان سوئاللىرىغىمۇ پەرۋا قىلىپ كەتمىدى:

— نامان ئاكا، كېتەمدۇق؟ — دېدى خۇدابەردى ئېغىز ئېچىپ ئاخىر، — ھەپتىدە ئاران بىر قېتىم كېلىدىغان بۇ دەم ئېلىش كۈنى — جۇمەمۇ ھارام بولدى. پۇخادىن چىققۇچە ئىچكەن، قۇلاقنى تۇتۇپ راسا بىر ناخشا ئېيتىۋالغان بولساق قانداق ياخشى بولاتتى - ھە ! — خۇدابەردى بىر خىل قىزىقچىلىق بىلەن كۆزىنى قىسىپ، بۇرنىنى تارتىپ ئەمەتكە قارىدى، — ئەمەت ئاداش، مەن سېنى ياقتۇرۇپ قالدىم. ئاچچىقىڭمۇ خېلى بار ئىكەن جۇمۇ ! بىراق، بىز ئوبدان بىلىمىز، ھەمدۇل بەگ ئۇنداق - مۇنداق ئاچچىق ۋە غەزەپلىنىشلەرگە پىسەنت قىلمىغان ئادەم ئەمەس. ئۇمۇ چۈشىنىش تەس بولغان سىرلىق بىر دۇنيا. سەن ئۇنىڭ شىخودىكى ئاتالغان باي - بەگلەر بىلەنلا ئەمەس، مايتاغدىكى ئاددىي نېپىت ئىشچىلىرى، بازاردىكى مەدىكار يېتىمچىلار بىلەنمۇ ئەل - ئاغىنىدارچىلىق قىلىپ، ئۇلپەتلىشىپ ئۆتمىدىغانلىقىنى بىلمەيسەن - دە. ھاشىم بىلەن سەمەت نوچى ئەزىز مېھماندىن بىرىنلا چاكار - يىللىقچىغا ئايلىنىپ قالغان بولسا نېمە بوپتۇ؟ بۇ جاھان ئۇزۇن جاھان. كېيىن تېخى چاكار - يىللىقچىدىن بىرىنلا يەنە ئەزىز مېھمانغا

ئايلىنىپ قالسا نېمە دېگۈلۈك؟ ئالدىراپ كەتمە. نېپتىچىلىك، مانا بۇ بولىدىغان ھۈنەر. مەن ئۇنىڭغا تەلۈە يىگىت تەنتەك قىزغا ئاشىق بولغاندەكلا ئاشىق. دەرۋەقە، بۇ يەردىكى خوجايىنلار بىزنى پەقەت ئىشلەشنىلا بىلىدىغان «كالا» دەپ قارايدۇ، بىراق، بۇ «كالا» بولمىسا، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ھېچنېمىگە كارغا كەلمەيدىغانلىقىنىمۇ بىلىشسە كېرەك، شۇڭا، ئاز - تولا خەج - خىراجەت بېرىشكىمۇ چىدايدۇ. ماستىرى، بۇرۇلچىك بولۇۋالساڭ تېخى ياخشى. گېپىڭمۇ چوڭ، پۇلۇڭمۇ توم بولىدۇ. سىلەر نىيىتىڭلار ياخشى بالىلار ئىكەنسىلەر، نېپىت ئىشچىسى بولۇڭلار، دەڭ كۈيتۈنگە بېرىپ كېسەك قۇيىمىز، ھەمدۇل بەگ بىلەن تاكاللىشىپ، ھاشىم بىلەن سەمەت پوچىنى قۇتقۇزىمىز دېگىنىڭلاردىن ھېچنېمە چىقمايدۇ، ئاۋارە بولماڭلار، ئۇلار ئاخىر ئۆزىنى ئۆزى قۇتقۇزىدۇ. مېنىڭ سىلەرگە دەيدىغان گېپىم، نېپتچى بولمىز دەپ كەلگەندىكىن، ئەڭ ياخشىسى مايتاغقا چىقىڭلار، نامان ئاكام بىلەن ئىككىمىز كەنتىردىكىلەرگە دەپ باقىلى، ياق دېمەس، كۆرۈپ باقمامسىلەر، كۆڭلۈڭلار چۈشۈپ قالسا، ھەممىمىز بىر قوتانىمىزغا ئايلىنىپ كېتەمدۇق تېخى !...

مۇھەممەدجان بىلەن مەشرەپ ئەمەتكە قاراپ قويدى. مۇھەممەدجانىمىزنىڭ كۆڭلىدە پۈكۈپ قويغان، ئارزۇلاپ باردىغان ئالاھىدە بىر جايى، نىشانىمۇ يوق. ئۇنىڭ ھەممە خۇشاللىقى، رازىمەنلىكى ۋە ئويلايدىغىنى پەقەت بىرلا نەرسە — ئەمەت، مەشرەپلەردىن ئايرىلماسلىق، ئوتقا كىرسە ئوتقا، سۇغا كىرسە سۇغا كىرىپ، تەقدىرداش بولۇپ ئۆتۈش. مەشرەپ بولسا، كۆڭلىنىڭ چوڭقۇر بىر يېرىدە ھەمىشە سىڭلىسى نۇرسىمان ئۇچۇن قايغۇراتتى، قەيەرگە بارمىسۇن، كىم بىلەن ئۇچراشمىسۇن، سىڭلىسى نۇرسىمانىنى يادىدىن چىقارمايتتى، بىرەر يەردىن ئىز - دېرىكى چىقىپ قالارمىكىن دەپ قۇلىقى دىڭ ئىدى.

ئەمەتنىڭ ئويلايدىغانلىرى كۆپ ئىدى، كۈنلەر ئۆتكەنسېرى چىڭ سۇڭنى ئەسلەيدىغان، راشىدىن ئەپەندىم، سابىروفلارنى سېغىنىدىغان بولۇپ قالغانىدى: «راشىدىن ئەپەندىم، جۇڭغارىيە چۆللۈكىدە يېگانە نېفىتچىلىك قىلىۋاتقان سېلىم بوۋاي توغرۇلۇق ئاڭلىسا، قانداق خۇشال بولۇپ كېتەر ـ ھە ! سېلىم ئاتا ھەققىدە تارقالغان تۈتۈرۇقسىز گەپلەرنىڭ تولىمۇ بىمەنە ئىكەنلىكىنى بىلسە ئىدى، بۇ ھەقتە جەزمەن ئۇنىڭغا كۆرگەنلىرىمىزنى سۆزلەپ بېرىشىمىز كېرەك. زاقان باتۇر توغرۇلۇقچۇ؟ ياق، بىز ئۇنىڭغا ‹سىز توغرۇلۇق ئېغىز ئاچمايمىز› دەپ ۋەدە بەرگەندىكىن، ئېغىز ئاچمىغان تۈزۈك...»

ــ ئەمەت، ــ دېدى نامان ئۇستا، ــ نېمانچە خىيالغا پېتىپ قالدىڭ، خىيالىڭ پىشمىغان بولسا، يەنە ئويلىنىپ باقساڭمۇ بولىدۇ. يېقىندا، ئوتتۇز توققۇزىنچى بوروۋويغا سەن دېمەتلىك بىر خەنزۇ يىگىت كېلىپ ئىشقا چۈشتى. ئۆزىنىڭ ئۆكۈزدەك كۈچى بار، ئىش دېسە ئۆزىنى ئۇرۇپ تۇرىدىغان، خېلى پەمى بار ئاداشكەن. لېكىن، بىگىز قولۇڭ بىلەن نوقۇپ گەپ قىلمىساڭ، ئاغزىنى ئېچىپ گەپمۇ قىلمايدىكەن دېگىنە. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا «مۆرىمەس» دەپ لەقەم قويۇشتى. بىر كۈنى مەن ئۇنىڭغا خەنزۇچە: ھوي... ‹مۆرىمەس›، نېمانداق ئاۋازلىڭ چىقمايدىغان نېمىسەن، ئۇيغۇرچىنى بىلەمسەن، ئىسمىڭ نېمە؟ دېمەمسەن، تونۇشۇپ ـ بىلىشىپ ئىشلىمەيمىزمۇ؟» دېيىشىمگە، ئۇ خۇددى تۇلۇمدىن توقماق چىققاندەك، ساپ ئۇيغۇر تىلىدا: «نامان ئاكا، مەن سىزنى بىلمەن، سىز دېگەن مايتاغنىڭ پېشقەدىمى. خەقلەر مېنى ‹مۆرىمەس› دېسە، سىزمۇ ‹مۆرىمەس› ئىكەن بۇ دېسىڭىز بولماس. يېڭى كېلىدۇق، ئاستا ـ ئاستا تونۇشۇپ، ئاندىن مۆرەشمەيمىزمۇ» دېمەسمۇ ! ئۇنىڭغا قاراپ ئاغزىم ئېچىلىپلا قالدى، ئۇيغۇرچىنى سۇدەك راۋان سۆزلەيدىكەن. كېيىن ئۇنىڭ بىلەنمۇ چىقىشىپ قالدۇق. شۇنىڭغا ئوخشاش، ئەمەت، سەنمۇ نېمانچە خىيال سۇرۇپ كەتتىڭ؟

— توختىڭە، نامان ئاكا، — دەپ ئەمەت ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى، — ھېلىقى «مۆرىمەس» نىڭ ئىسمىنى سوراپ باقتىڭىزمۇ؟

— ئىسمىنى دەمسەن؟ — نامان ئۇستا ئىنچىكە قورۇقلار چۈشكەن قوشۇمىسىنى تۇرۇپ دېدى، — نېمە دېدى، ئىشقىلىپ ئۇنىڭ ئىسمى تىلىمىنىڭ ئۇچىدا تۇرىدۇ، ھە. «قارىغاي» !...

— پەيزىڭ بار، نامانكا، — دېدى مۇھەممەدجان، — خەنزۇنىڭ ئىسمىمۇ «قارىغاي» بولامدۇ؟

خۇدابەردى لوقما سالدى:

—«چىڭ سۇڭ» دېگىنى-دە... بىرى تەرجىمە قىلغاندۇ...

— دۇرۇس، چىڭ سۇڭ، — دېدى نامان ئۇستا، — بەزىلەر ئۇنى شياۋ سۇڭمۇ دېيىشىپ يۈرىدۇ. لېكىن، مەنىسى شۇ - دە.

ئەمەتلەر چىڭ سۇڭنى تېپىۋالغانلىقىغا كۆزى يېتىپ، ئۇنى «مۆرىمەس» دېگەن يېڭى لەقەم بىلەن تەبرىكلەشكە ئالدىرىشىپ، نامان ئۇستا ۋە خۇدابەردىلەرگە ئەگىشىپ مايتاغقا يول ئالدى.

شىخو بىلەن مايتاغ ئارىلىقىدا ئاندا - ساندا ئاپتوموبىل قاتنايدىغان ماشىنا يولىمۇ، ئاسمانغا توپا كۆتۈرۈلۈپ تۇرىدىغان ھارۋا يولىمۇ، تاشلىق ساينى كېسىپ ئۆتۈرچىلاپ ماڭىدىغان پىيادىلەر يولىمۇ بار ئىدى. مايتاغدىن سەيلە-تاماشىغا كىرىپ-چىقىدىغانلار كۆپىنچە پىيادىلەر يولىدا ماڭاتتى.

ئەمەتلەر بۇ قېتىم ناتونۇش پىيادىلەر يولىدا مېڭىشتى، يول ئۇزۇن بولغاچقا، ئۆزئارا تونۇشۇش، قىسقا چاقچاق ۋە لەتىپىلەرنى ئېيتىشىش تۈگەپ، ھەممەيلەن جىمىپ قالدى.

نامان ئۇستا گەپ تەشتى:

— خۇدابەردى، — دېدى ئۇ، — بىرنېمە دېگەچ ماڭمامسەن؟

— دەيدىغان نېمە بار دەيسەن، نامان ئاكا، ياكى ھېلىقى «تايغان» نىڭ ھېكايىسىنى ئېيتايمۇ؟ — دېدى خۇدابەردى نامان ئۇستىغا چاقچاق قىلىپ.

— «تايغان» نى قوي ! — دېدى نامان ئۇستا كۈلۈپ، —

«تايغان» بار يەردە كۇلكە ئەمەس، يىغا چىقىدۇ، كۈلىدىغان، ھاردۇق چىقىرىدىغان بىرنېمە دېگىن. مەسىلەن، «تاتيانا»نى !...

ــ ئېھ، تاتيانا، تاتيانا ! ــ دەپ خۇدابەردى قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى، كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا مەشرەپكە قاراپ قويدى، ــ سىلەر، ئاغىنىلەر، مېنى قاملاشتۇرغان ھېكايىنى ئېيتىشقا قىستاۋاتىسىلەر. مەشرەپ كىچىكلا بالا تۇرمامدۇ، ئىزا تارتمۇاتىمەن.

ــ ئىزا تارتما، ــ دېدى نامان ئۇستا بىپەرۋا بىر قىياپەتتە تۇزلا، ــ نېمىدىن ئىزا تارتاتتىڭ، ھېچ ۋەقەسى يوق، ناھايىتى كەلسە قۇلىقى پىشىپ قالىدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇ دېگەن يولنى قىسقارتىش ئۈچۈن دېيىلمۇاتقان كۈلكىلىك گەپ.

خۇدابەردى گېپىنى قىرىپ قويۇپ:

ــ ئېھ، تاتيانا، تاتيانا، ــ دەپ ھېكايىسىنى باشلىدى، ــ گەپنى سوزغان بىلەن خۇشۇم يوق، پوسكاللىسىنى دەي ـ ھە. دادام رەھمەتلىك ئۆمرىدە قۇمۇل ۋاڭلىرىنىڭ يەر، زېمىنلىرىنى تېرىپ ئۆتكەن، مېنى كىچىكمىدىلا ئوردىغا، شامەخسۇت ۋاڭنىڭ خىزمىتىنى قىلىشقا بېرىۋەتكەنكەن. شېڭ شىسەي ئۇرۇمچىدە تەختكە چىققاندىن كېيىن، شامەخسۇت ۋاڭمۇ، ۋاڭ ئوردىسىمۇ تەۋرەپ قالدى. ئوردا ئىچىدە ھېچكىم بىر- بىرىگە ئىشەنمەس بولدى. مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، ۋاڭ ئوردىسىدا ۋاڭنىڭ ئاتلىرىنى باقىدىغان، سۈيىنى توشۇپ، گۈللىرىنى سۇغىرىپ خىزمەت قىلىدىغان تۆت ئاغىنە گېپىمىزنى بىر قىلىپ ئۇرۇمچىگە قاچتۇق. ئۇ يەردە تۆمۇر قەپەستە دىمىقتا بولۇپ يۇرگەندىن ئۇرۇمچىگە چىقىپ جاھان كۆرەيلى دېگەنتۇق. يول بويى بىر ئېشەك ھارۋىسىغا ھەمراھ بولدۇق. ئۇرۇمچىگە كەلگەندىن كېيىن، بۇ ئېشەك كارۋىنى ساي بويىدىكى قارىياغاچلىق قېشىدا بىر دەڭگە چۈشتى. ئۇچ ئاغىنەم ياتىدىغان يەر ۋە ئىش ئىزدەيدىغان بولۇپ كېتىشتى، مەن كارۋانىنىڭ ئېشەكلىرىنى قارىياغاچلىقتا بېقىپ ـ ئوتلىتىپ تۇرىدىغان

بولدۇم. نامازدىگەر ۋاقتىغىچە ئېشەك باقتىم، قورسىقىممۇ ئېچىپ كەتتى، بۇ ئاغىنىلەر نېمىشقا كەلمەيدىغاندۇر، دەپ ئېشەكنى تاشلاپ ساي بويىغا چىقسام، دەريا بويىدا بېشىغا مەللە رەڭ سەللە يۆگىگەن، ئۇستىگە بەقەسەم تون كىيگەن بىر مەددا ھ ئەتراپىغا بىرەر يۈزچە كىشىنى يىغىۋېلىپ، يۈملاق سورۇن تۈزۈپ، شۇنداق قىزىق بىر جەڭنامىنى ئېيتىۋېتىپتۇكى، شۇنىڭغا سەمە بولۇپ، مەددا ھنىڭ ئالدىدا خېلى ئۇزاق تۇرۇپ قاپتىمەن.

بىرىكەمدە ئېشەكلەر يادىمغا كېلىپ، چۆچۈپ قارىياغاچلىققا يۆگۈرۈپ بارسام، ئېشەكلەرنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمىدى، كىمدۇر بىرى ھەيدەپ كېتىپتۇ. بۇ چاغدا ئەتراپقا گۇگۇم چۈشكەن بولۇپ، قەيەرگە دوقۇرسامۇ بىكار ئىدى. ھەممىدىن يامىنى قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتكەچكە، كارۋانىڭ قايسى دەڭگە چۈشكەنلىكىنىمۇ بىلەلمىدىم. ئاخىر دەريادىن ئۆتۈپ، بىر كوچىغا قاراپ مېڭىۋەردىم. قورساق ئاچ، ئۆزۈم ھارغىن بولغاچقا، يەنە قەيەرگە بېرىپ، قەيەردە توختىشىمنى بىلمىدىم - دە، پۇتۇمغا پۇتلاشقان بىر دۆۋە قۇرۇق ئوت - چۆپنىڭ ئۈستىگە ئۆزۈمنى تاشلاپ شۇمشىيىپ ياتتىم.

قانچىلىك ئۇخلىغىنىمنى بىلمەيمەن، بىرىكەمدە بىر توپ ئاتنىڭ كىشنىشىدىن ئويغىنىپ كۆزۈمنى ئاچسام، ئالدىمدا قىزىل ساقاللىق بىر رۇس كىشى تېرە شەپكىسىنى قىڭغىر كىيىپ ماڭا قاراپ تۇرۇپتۇ.

ئۇ ئوتتۇرا بوي، چوڭ كۆزلۈك، يۈز - كۆزلىرىنى ساقال باسقان، ئەللىك ياشلار ئۆچۈرىسىدىكى بىر ئادەم ئىدى. ئۇنىڭ قولىدا قىزىل پۆپۈكلۈك ئۈزۈن قومۇش قامچا بولۇپ، كەينىدە يىگىرمىچە ئېسىل ئات كىشنىشىپ تۇراتتى.

مەن ئىختىيارسىز ھالدا ئاتلارغا قارىدىم، ئۇزۇن پۇت، كەڭ كۆكرەك، قىسقا بويۇن كەلگەن بۇ ئاتلار مەن نەچچە يىل باققان شامەخسۇت ۋاڭنىڭ ئارغىماقلىرىدىن قېلىشمايتتى.

www.uygurkutap.com

«هه، يىگىت، ئاتقا ئەجەب قاراپ كەتتىڭۇ، سەن ئاتنى ياخشى كۆرىدۇ ـ شۇ. مەن بىلدىم، ئۇيغۇر ئادەم ئات خۇمارى- ھە؟» دېدى.

مەن نېمىشقىدۇر بۇ قىزىل ساقاللىق رۇستەمنى سەل ئەيمىنىپ، كۆزۈمنى چىمچىقلىتىپ ھاڭۋېقىپ تۇرۇۋەردىم. ئۇ:

«سەن شۇ، يولدا، ئوت ـ چۆپ ئارىسىدا يېتىم كۆچۈكتەك توڭلاپ ياتتىڭ. بۇنىڭ سەۋەب نې؟» دەپ سورىدى.

مەن بۇ رۇسقا ژاك ئوردىسىدىن ئايرىلىپ نېمىشقا ئۇرۇمچىگە كېلىپ قالغانلىقىمنى دەپ بېرىشكە مەجبۇر بولدۇم، ئىسمىمنى خۇدابەردى دەپ تونۇشتۇردۇم.

قىزىل ساقاللىق رۇس كۈلۈپ كەتتى:

«خۇدايىبەردى، خۇدايىبەردى... خۇداي كىمگە بەردى؟ بىلسەڭ، يىگىت، خۇداي سېنى ماڭا بەردى ! مەن بىلىدۇ، ئوغۇل بالا ئاتنى ياخشى كۆرىدۇ، ئۇيغۇر ئادەم، مەن ئاڭلىدى، ئاتنى ئەرنىڭ قاناتى دەيدۇ ئەمەسمۇ؟ سەن ئات باق، بۇرۇنمۇ ئات باقتى ئەمەسمۇ، ماڭا كەل. مەن سېنى ئوبدان رازى قىلىدۇ. كېيىن خالىمىساڭ، قۇمۇل ژاڭنىڭ ئوردىسىدىن قاچقاندەك قاچما. كېتىمەن دېسەڭلا بولدى، مەن ساڭا چاپلاشمايدۇ...»

شۇنداق قىلىپ، ئاز كەم ئۈچ يىلغىچە قىزىل ساقاللىق رۇسنىڭ ئاتلىرىنى باقتىم، قىشتا بىرىكشىدا تاغدىن ياغاچ، خاڭدىن كۆمۈر توشۇدۇم.

قىزىل ساقاللىق ئورۇس تەلەپچان، جىددىي ۋە ئۆزىمۇ بىز بىلەن تەڭ ئەمگەك قىلىدىغان تىرىشچان ئادەم ئىدى. قىشتا ئۇرۇمچىدە، يازدا نەنسەندە تۇراتتى، ھەسەل ھەرىسى بېقىپ، پىۋا قاينىتىپ، بۆلجۇرگەن تېرىپ ــ بىر يازنى ئالدىراش ئۆتكۈزەتتى. ئۇنىڭ ۋولۇتكا، كولتىكا دېگەن ئوغۇللىرى، تاتيانا، ماروسە دېگەن كېلىنلىرى بار ئىدى.

تاتيانا ياش، چىرايلىق، كۆزى ئوتلۇق چوكان بولۇپ، ئۇنىڭ چىرايىدا ھەقىقەتەن كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان بىر خىل

سىرلىق تەبەسسۇم ھەمىشە جىلۋە قىلىپ تۇراتتى. قوڭۇر رەڭ بوستان چاچلىرىنى ئىرغىتىپ كەينىگە تاشلاپ، يېرىم ئوچۇق تولۇق كۆكسىنى لىغىرلىتىپ، «لەپ» قىلىپ قارايدىغان بولسا، ئادەمنىڭ يۈرىكى «جىغ» قىلىپ قالاتتى. پۇرسەت تاپسىلا مەن بىلەن پاراڭلىشىشقا، بۆلجۇرگەن تېرىشكە، قارىغايلىق ئىچىدە قوغلىشىپ ئويناشقا ئامراق ئىدى.

دەسلەپكى چاغلاردا، بەلكىم ئۇ مېنى سەھرالىق تومپاي، ھېسسىياتسىز نادان دەپ بىلىپ، خۇددى كىچىك بالىدەك گەپكە سېلىپ، كۇلدۇرلىتىپ ئەخمەق قىلىمەن دېگەن بولۇشىمۇ مۇمكىن. بىراق، ئايلار، يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن تاتيانادا تەبىئىي ھالدا ماڭا بېرىلىش تۇيغۇسى، مەندە بولسا ئۇنى ئىگىلىۋېلىش ھېسسىياتى غالىب كەلدى، راستىنى ئېيتقاندا، كۇچلۇك بەستىم، كېلىشكەن قەددى ـ قامىتىم؛ ياشلىق قىزغىنلىقى جۇش ئۇرۇپ تۇرغان شوخلۇقۇم، ئاشقىلارچە بېرىلىپ سۆيۈشنى، قۇچاقلاشنى بىلىدىغان ئوتتەك قىزغىن ھېسسىياتىم بىلەن، ئۇ مېنى ئۆزىگە مەپتۇن قىلىۋالغاندەك، مەنمۇ ئۇنى ئۆزۈمگە مەھلىيا قىلىۋالغانىدىم. شۇنداق قىلىپ، بىر كېچىسى ئات ئوقۇرىدىلا تېپىشىپ قالدۇق:

«تاتيانا، ئۇنداق قىلماڭ، مېنى قىينىماڭ...»

«جېنىم، بىزنىڭ قۇچاقلىشىپ، سۆيۈشۈپ يۈرگىنىمىزنىڭ ئۆزى يېتىدۇ، مۇشۇنىڭ ئۆزى بەخت...»

«ياق، جېنىم، ئەمدى مېنىڭ چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى. مېنى نېمىشقا قىيناۋېرىسىز...»

«ياراتقان ئىگەم ! ئەمدى مەن قانداق قىلارمەن... ۋولۇتكىغا، ئۇنىڭ يۈزىگە قانداق قارايمەن...»

«سىز ئۇنى ھاراقكەش، ھېسسىياتسىز تەلۋە دېگەن...»

«ئۇغۇ... شۇنداق، بىراق...»

«تاتيانا، جېنىم، ئەمدى سىزنىڭ قەلبىڭىزدە ۋولۇتكا يوق، خۇدابەردى بار... بىلەمسىز، خۇدابەردى !»

ئۇيغۇر كىتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

«ئاھ... خۇدايىمەردى، خۇدايىمەردى!... ئاخىر سەن مېنى ئۆزۈڭنىڭ قىلىۋالدىڭغۇ... جېنىم...»

«تاتيانا... جېنىم، مەنچۇ؟... مېنىڭچۇ؟... مەن كىمنىڭ شۇ تاپتا؟...»

گەپ مۇشۇنداق كېلىدىكەن، شۇنداق قىلىپ، پۈرسەت تاپساقلا، قار - يامغۇر، بوران - چاپقۇن، كېچە ياكى كۈندۈز دېمەي، مەسۇم بوۋاق ئانىسىغا تەلپۈنگەندەك، بىر - بىرىمىزگە تەلمۈرۈپ يوشۇرۇن مۇھەببەتلىشىپ يۈردۇق؛ مەن ۋۇجۇدۇمدىكى ھەممە قىزغىنلىقىمنى ئۇنىڭغا ئاتىۋەتكەنىدىم. تاتيانامۇ شۇنداق ئىدى. بىز مۇھەببەتلەشكەن كېچىلەردە ئالەمدە بىزدىنمۇ بەختلىك كىشى يوق ئىدى. بىراق بىز ئەتە، كەلگۈسىدە نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىمىزنى بىلمەيتتۇق، ئويلىمايتتۇق، ئويلاشنىمۇ خالىمايتتۇق.

بىر يىلنىسى ياز كىرىش بىلەنلا، قىزىل ساقاللىق خوجايىن نەنسەندە قارىغايلىق جىلغىنىڭ يېرىمىغا تارقالغان ئۇستى چېدىرلىق ياغاچ ئۆيلىرىنى سىرلاپ، ئۆزىنىڭ ھەسەل ساندۇقلىرىنى تىزىشقا باشلىدى. مەن بىرنەچچە ھەمراھىم بىلەن تاغنىڭ ئۇستىدىن ئاتقا سۆرىتىپ ياغاچ توشۇشقا كىرىشتىم.

بىر كۈنى تاغدىن چۈشۈپ تاشيولدا كېلىۋاتسام، ۋولۇتكا يولدا غەرق مەست يېتىپتۇ. ئۇنى تاشلاپ كېتىشكە زادى كۆڭلۈم ئۇنىمىدى، نېمە بولسىمۇ، خوجايىننىڭ ئوغلى ئەمەسمۇ. ئاتلارنى ئوتقا قويۇۋېتىپ، ۋولۇتكىنى ھاپاش قىلىپ يۈدۈپ ماڭدىم، ئۇنى تاغ باغرىدىكى ياغاچ ئۆيىگە ئەكەلگۈچە جىلغا ئىچىنى قاراڭغۇلۇق قاپلاپ، ئەل - جاھان جىمجىتلىققا كېتىپتۇ. ئۇنى ياغاچ ئۆيىنىڭ ئالدىغا ئەكېلىپ، ئىشىكىنى چەكتىم، ئۆيدىن تاتيانا چىقتى، ۋولۇتكىنى دۈمبەمدىن سىيرىلدۇرۇپ يەرگە ياتقۇزۇشۇم بىلەن، ئۇ دەھشەتلىك تۇرده قۇسۇۋۇەتتى ۋە قۇسۇقىغا مەڭزىنى قويۇپ ھېچنېمىنى سەزمەي ئۇخلاپ كەتتى.

تاتيانا ۋولۇتكىنىڭ دەل مۇشۇنداق قىلىقلىرىدىن يىرگىنەتتى

ۋە ئۇنى كەچۈرمەيتتى:
«ئاھ، خۇدايىمەردى، خۇدايىمەردى !... بولدى قوي ئۇنى. ياتسۇن ئاشىدە» دېدى ـ دە، قولۇمدىن تارتىپ مېنى ئۆيىگە ئەكىرىپ كەتتى... كېيىن مەن ۋولۇتكىنى كۆتۈرۈپ ئۆيىگە ئەكىرىپ كارىۋاتقا ياتقۇزۇپ قويدۇم ـ دە، كېتىپ قالدىم.
مېنىڭ شۇ كۈنى تاتيانا بىلەن بىللە بولغانلىقىمنى كىمدۇر بىرى ۋولۇتكىغا چېقىشتۇرۇپ قويۇپتۇ، بۇنى ماڭا تاتيانا ئېيتىپ بەردى. ئۇنىڭسىزمۇ ۋولۇتكا كېيىنكى چاغلاردا ماڭا كۆزىنىڭ قىرىدا گۈمان بىلەن قارايدىغان بولۇپ قالغانىدى. تاتيانا ماڭا:
«خۇدايىمەردى، سەن بىخۇد بولما، ۋولۇتكا بەكمۇ تەلۈە. ئۇ مەندىن قورقىدۇ، لېكىن سەندىن ئۆچ ئالمىسۇن» دېدى.
ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتۈپ كەتتى. بىر دەم ئېلىش كۈنى ئەتىگەندە ۋولۇتكا ئاتقا مىنىپ تاغدىن چۈشۈپ شەھەرگە كىرىپ كەتتى. ۋولۇتكا شەھەرگە كىرسىلا كۈننى كەچ قىلماي، غەرق مەست بولماي چىقمايتتى. تاتيانا بىلەن ئىككىمىز تاغقا يامىشىپ بۆلجۈرگەن تەرگىلى كەتتۇق. سىرداش قارىغايزارلىق بىزنى ئۆز قوينىغا ئالدى. ئۆزىمىز توقۇۋالغان سېۋەتلەرگە بۆلجۈرگەن تېرىپ، تاغ گۈل ـ گىياھلىرىدىن چىرايلىق گۈلدەستىلەرنى تىزىپ بىر ـ بىرىمىزگە تەقدىم قىلىشىپ، ئادەم بېلىگە كېلىدىغان خۇش پۇراقلىق گۈل ـ گىياھ، ئوت ـ چۆپلەر ئىچىدە قوغلىشىپ ـ پومداقلىشىپ ئويناپ، دەل چۈش بولغاندا، بىر قىيا تاش ئۈستىگە چىقىپ ئولتۇردۇق.
ئاسمان زۇمرەتتەك تىنىق، تەبىئەت گۈزەل بولۇپ، رەڭگارەڭ گۈل ـ گىياھلارنىڭ شېرىن پۇراقلىرىدىن كىشى مەست بولاتتى. تاتيانا مۇرەمگە مەڭزىنى يېقىپ ئولتۇردى؛ قوللىرىمنى سىلاپ تۇرۇپ:
«خۇدايىمەردى، سەن پۇشكىننى بىلەمسەن؟» دەپ سوراپ قالدى، مەن:
«پۇشكىن؟... پۇشكىن دېگەن كىم، ئادەممۇ؟»دەپ سورىدىم.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uygurkitap.com

تاتيانا:

«سەھرالىق ! پۇشكىننى بىلمىگىنىڭنى قارا، ئۇ دېگەن بىز رۇسلارنىڭ جاھانشۇمۇل شائىرىمىز» دېدى.

تاتيانانىڭ پۇشكىننى قەدىرلەش ھېسسىياتى ماڭا تەسىر قىلدىمىكىن، ئىختىيارسىزلا پۇشكىنغا قىزىقىپ قالدىم:

«ياخشىكەنسىز، تاتيانا. جاھانشۇمۇل دېگەن نېمە؟ مەن پۇشكىننى كۆرۈپ باقسام بولۇرمۇ؟ پۇشكىنمۇ سىزگە ئوخشاش ئۇيغۇر تىلىنى راۋان سۆزلىيەلەمدۇ؟» دېدىم.

تاتيانا مېنىڭ بۇ گېپىمگە شۇنچىلىك شادلىنىپ كۇلدىكى، بۇنداق جاراڭلىق، چىن، شادىيانە كۇلكىنى ئۇنىڭدىن ھېچقاچان شۇ تاپتىكىدەك ھۇزۇرلىنىپ ئاڭلىمىغان، كۆرمىگەنىدىم. كۇلكىدىن ئۇنىڭ يۈزلىرى ئەتىرگۇلدەك رەڭلىنىپ كەتتى:

«بۇ مۇمكىن ئەمەس، خۇدايىبەردى. بۇ قانداق مۇمكىن بولسۇن؟ پۇشكىننىڭ ئۆزىنى كۆرۈشۈڭمۇ، ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىيالىشىڭمۇ مۇمكىن ئەمەس. مۇمكىنچىلىكى يوق ئىش. بايا مەن ساڭا ئۇنىڭ بىر شېئىرىنى ئوقۇپ بەرمەكچىدىم...»

«ئاھ، تاتيانا، قۇلىقىم سىزدە... ئوقۇڭ...»

تاتيانا سالقىن ھاۋا، نۇرلۇق ئاپتاپ، گۈزەل تەبىئەتتىن سېھىرلەنگەندەك، كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇرۇپ زوق بىلەن ئوقۇدى:

ھەم سوغۇق، ھەم ئاپتاپ ئاجايىپ بىر كۈن،
تېخىچىلا ئۇگدەيسەنغۇ دوستۇم سەن پۈتۈن.
تۇر چىرايلىقىم سەن ئۇيقۇڭدىن ئويغان،
قارا بۇگۈن قانداق چىرايلىق كۈن بولغان؟...

تاتيانانىڭ ياڭراق ئاۋازى تاغۇتاشلارنى تىترەتتى، بىپايان ئورمانلىق ۋە گۈل ـ گىياھلارنى دولقۇنلىتىۋەتتى. مەن ئىككى مۇشتۇمۇمنى قاتتىق تۇگۇپ، «ياشاڭ، تاتيانا !» دەپ ۋارقىراپ

ئاسمانغا شىلتىدىم...

دەل مۇشۇ پەيتتە، پۇتۇم تېگىپ تۇرغان بىر قورام تاشقا مېنىڭ پەنجەمدەك بىر ئايپالتا ئۇچۇپ كېلىپ «چارس» قىلىپ تەگدى ـ دە، قورام تاشنىڭ يۇزىدىن قىپقىزىل ئۇچقۇنلار چاچراپ كەتتى. «يالت» قىلىپ يان تەرىپىمگە قارىسام، بىر قولىدا بەشئاتار مىلتىق، بىر قولىدا ئايپالتىنى تۇتقان ۋولۇتكا تاغقا يامىشىپ چىقىۋېتىپتۇ، ئۇ قولىدىكى پالتىنى بېشىنىڭ ئۈستىدە پىرقىرىتىپ غەزەپ بىلەن ماڭا قارىتىپ ئاتتى، ئايپالتىنىڭ سېپى تارغىقمىنى يالاپ ئۆتۈپ كەتتى، ۋولۇتكا ئايپالتىنىڭ ماڭا تەگمىگىنىدىن جىلە بولۇپ، دەرھال مىلتىقىنى شاراقلىتىپ مېنى قارىغا ئالدى.

بىراق، تاتيانا مېنى ھمايىسىگە ئېلىۋېلىپ، ئۆزى ئالدىمغا ئۆتۈپ، كۆكرىكىنى كەرگەن ھالدا، مىلتىقىنى بەتلەپ تۇرغان ۋولۇتكىغا قاراپ ۋارقىرىدى:

«ۋولۇدە، سەن نېمانداق دۆت. ئاتساڭ، مانا مېنى ئات، مانا بۇ كۆكسۈمگە ئات، ــ كېيىن، تاتيانا «يالت» قىلىپ ماڭا قارىدى، ــ خۇدايىبەردى، نېمە تۇرىسەن، قاچە ! تېز بول، تاغقا، قارىغاي ئىچىگە قاچ !...»

«تاتيانا، سىز...»

«خۇدايىبەردى، مەن بىلەن كارىڭ بولمىسۇن، سەن نېمە، قاچ ! چاپسان !... چاپسان دەيمەن...»

ۋولۇتكىنىڭ بەشئاتاردىن ئاتقان ئوقلىرى تاتيانانىڭ ئىككى تەرىپىدىن ۋىڭلداپ ئۆتۈپ كەتتى، ئەمما ئۇ بۇنىڭغا پىسەنت قىلمىدى، ئۇنىڭ كۆزى مەندە ئىدى.

مەن قاچتىم، تاشقا سەكرەپ، گاھ ئويمان ـ چوڭقۇرغا چۆكۈپ، گاھ تۇزلەڭلىكتە كۆرۈنۈپ، گاھ دۆڭلەرگە يامىشىپ، ھېچنېمگە قارىماي، جان ـ جەھلىم بىلەن قېچىۋەردىم. ۋىڭلدىغان ئوق خىلىغچە بېشىمنىڭ ئۈستى، قۇلقىمنىڭ تۈۋى ۋە ئەتراپىمدىن ئۆتۈپ تۇردى. كەينىمگە قارىسام،

ژولۇتكىنىڭ توختىمايى ئوق ئېتىپ كەينىمدىن قوغلاپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرەتتىم.

ئاخىر غەربىي تاغدىكى قارىغايزارلىققا ئۆزۈمنى ئاتتىم ۋە قارىغايلىق ئىچى بىلەن يۇقىرىغا قاراپ ئۆرلىدىم. لېكىن ژولۇتكىنىڭ مىلتىقىنىڭ ئاۋازى توختىمىدى، ئۇنىڭ دەرغەزەپ بولغان، ئۆچمەنلىكى قاينىاپ تاشقان ھالدا ئۆلەر - تىرىلىشىگە قارىمايى مىلتىق ئېتىپ كېلىۋاتقان كۆرۈنۈشى تاكى مەن نامەلۇم تاغنىڭ ئەڭ ئېگىز چوققىسىغا يامىشىپ چىقىپ، ئۆزۈمنى تاغنىڭ ئۇ قېتىمدىكى ياپيېشىل يايلاققا قارىتىپ سىيرىلدۇرۇۋەتكۈچە داۋام قىلدى...

تاغ باغرىدىكى ئۆڭكۈردە بىر كېچە تۇنىدىم. ئەتىسى ئەتىگەندە، ئالتۇن رەڭ قۇياش ئۆزۈنىڭ ئۇپۇق يېرىپ چىققان جىگەردەك قىزغۇچ نۇرلىرىنى يېشىل مەخمەلدەك يالتىراپ، لەرزان دولقۇنلىنىپ تۇرغان بىپايان يايلاققا سېپىشكە باشلىدى. مەن ئۆڭكۈردىن چىقىپ، قاياققا ماڭسامكىن دەپ تۇرسام، ئالدى تەرىپىمدىن بىرنەچچە ئاتلىق مۇڭغۇل كىشى قامچىسىنى تارسىلدىتىپ ماڭا قاراپ چېپىپ كەلدى - دە، قانداقتۇر قىممەتلىك ئولجىنى تالاشقان چۆل قاراقچىلىرىدەك يوپۇرۇلۇپ كېلىپ، مېنى ئۇشتۇمتۇت باغلىۋالدى.

ئۇلار مۇڭغۇل تىلىدا سۆزلىشەتتى، بىرنېمىلەرنى دېيىشىپ تالاش - تارتىش قىلىشتى، ئاندىن مېنى ئات ئۈستىگە تاغارچىلاپ ئارتىپ، قەيەرگىدۇر ئەكېتىشتى. مەن ئۇلارنى ژولۇتكىنىڭ ئادەملىرى — شۇ ياللاپ مېنى تۇتۇشقا ئەۋەتكەن كىشىلەر بولسا كېرەك دەپ ئويلىدىم. لېكىن ئۇلار مېنى ئاتقا ئارتىپ يېرىم كۈندەك يول يۈرگەندىن كېيىن، مېنى ئات ئۈستىدىن يۇمشاق كۆك ئوت - چۆپ ئۈستىگە چۈشۈردى.

ئالدىمدا، قىزىل ساقاللىق رۇسنىڭ چېدىرلىك ياغاچ ئۆيلىرى ئەمەس، بەلكى مۇڭغۇللارنىڭ قاتار تىكىلگەن كىگىز ئۆيلىرى تۇراتتى. ئەتراپتا، كالىلار مۆرىشىپ، قويلار مەرىشىپ، ئۇششاق

بالىلار ئويىنىشىپ يۈرەتتى. تۆگە سېغىۋاتقان ئاياللار ماڭا قىزىقسىنىپ قاراپ قويۇشتى.

مېنىڭ قولۇم تېخىچە باغلاقلىق ئىدى. بېشىغا موڭغۇل تۇمىقى، ئۇستىگە بىر يېڭى سېپىلمىغان قىزىل تون كىيگەن، مەن دېمەتلىك بىر موڭغۇل يىگىت خېلى راۋان ئۇيغۇر تىلىدا:

«قولۇڭنى يېشىپ قويسام قاچامسەن؟» دەپ سورىدى.

مەن گەپ قىلغۇدەك ماجالىم بولمىغاچقا، بېشىمنى «قاچمايمەن» دېگەن مەنىدە ئىرغىتىپ قويدۇم.

«قاچىدىغان ئىشىڭ بولسا، باشتا دەپ قوي، قولۇڭنى يېشىپ قويمايمەن» دېدى ئۇ يەنە.

مەن گەپ قىلمىدىم، قولۇمنىڭ كۈيۈشۈپ قاتتىق ئاغرىغىنىدىن چىرايىمنى پۈرۈشتۇرۇپ يەرگە قارىۋالدىم. موڭغۇل يىگىت قولۇمنى يېشىۋەتتى:

«سېنى نېمىشقا تۇتۇۋالغىنىمىزنى ئۆزۈڭ بىلەرسەن» دېدى ئۇ.

«سىلەرنى ۋولۇتكا ئەۋەتتىمۇ؟» دېدىم مەن.

«ۋولۇتكا؟... ۋولۇتكا دېگىنىڭ كىم؟...»

مەن بۇ موڭغۇل يىگىتكە نېمىشقا تاتيانا بىلەن بولغان مۇھەببەتنى، ۋولۇتكا بىلەن بولغان ماجىرانى دەپ بەرگەنلىكىمنىڭ سەۋەبىنى ھازىرغىچە چۈشەنمەيمەن.

موڭغۇل يىگىت مېنىڭ گېپىمنى ئاڭلاپ:

«ھەي... ئۇيغۇر ئاغىنە، سەنمۇ ساددا ئىكەنسەن، بىزمۇ ئەخمەق ئىكەنمىز. سېنىڭ ئۇ ۋولۇتكا - پولۇتكاڭنى نەدىن بىلەيلى، ئالدىنقى كۈنى بۇ يەردىن ئىككى كالا يوقلىپ كەتتى، بىر ئۇيغۇر قاسساپ ھەيدەپ كەتتى دېگەن گەپ بولدى. سېنى ئاشۇ قاسساپ چېغى دەپ تۇتۇۋاپتىمىز، تازىمۇ ئۇقۇشماسلىق بوپتۇ - ھە؟» دېدى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئۆزىنى «تەبە دورجى» دەپ تونۇشتۇردى ۋە يۇز-كۆزۈمنى يۇيۇشقا سۇ بېرىپ، قات-قات كىگىز - كېچەك

سېلىنغان موڭغۇل ئاق ئۆيىدە مېنى سۈرلەنگەن گۆش، قېتىق - قۇرۇت، چۆچۈمەل تۆگە قىمىزى بىلەن مېھمان قىلىشقا باشلىدى.

ئەتىگەن ئۆڭكۇر ئالدىدىن مېنى تۇتۇۋېلىشقان باشقا موڭغۇللارمۇ ئەھۋالنى بىلىپ، كىگىز ئۆيگە كىرىپ، مەندىن ئەپۇ سوراپ قايتىشتى.

تەبە دورجى كېلىشكەن، قىزغىن، سەممىي يىگىت بولۇپ چىقتى، ئۇ گويا مېنىڭ ئالدىمدا قانداقتۇر بىر نالايىق ئىش قىلىپ قويغان ئادەمدەك، ھە دەپ مېنى مېھمان قىلىپ، مېنىڭ كۆڭلۈمنى ئېلىشقا تىرىشاتتى ۋە ماڭا:

«خۇدابەردى، سەن ئوبدان غىزالان، ياخشى مېھمان بول، ھاردۇق چىقار. خالىساڭ بىرنەچچە كۈن مەشھەدە تۇر، خالىمىساڭ، مەن سېنى شىخوغا ئەتە ئات بىلەن ئۆزۈم ئاپىرىپ قويىمەن» دەيتتى.

شۇ كۈنى كەچتە كىگىز ئۆيگە بىرمۇنچە موڭغۇل يىگىتلىرى، كېلىنچەكلەر، ئاقساقاللار، بالىلار يىغىلىشتى، ھاراق تۇتۇپ، ناخشا ئېيتىپ ئويناشتى، ماڭا ھۆرمەت بىلدۈرۈپ قوشاق قېتىشتى. قارىقۇمچاققىنا كەلگەن، چاچلىرىغا نۇرغۇن چاچىتەڭگىلەر ئاسقان، يىگىرمە ياشلاردىكى بىر كېلىنچەك ئىككى مۇرىسىنى ئىرغىتىپ ئۇسسۇل ئويناش، لەرزان ناخشىلارنى ئېيتىشقا شۇنداق ماھىر ئىدىكى، مەن ئۇنىڭ قولىدىن ھەر قېتىم موڭغۇل ھارىقى توشقۇزۇلغان پىيالىلەرنى تەزىم بىلەن ئېلىۋاتقىنىمدا، تەبە دورجى ماڭا:

«بۇ مېنىڭ سىڭلىم بولىدۇ، ئېرىنى ئەسكەرگە تۇتۇپ كەتكەن، تېخى قايتىپ كەلمىدى» دەيتتى.

ھەممەيلەن مەست بولۇپ قېلىشتى، مەنمۇ ئېغىرلىشىپ قالدىم. شۇنداق بولسىمۇ، مەندە موڭغۇللار خېلى قائىدە - يوسۇنلۇق، ساددا، مېھماندوست، كۆڭلى تۇز، چىقىشقاق خەلقەر ئىكەن دېگەن تەسىرات قالدى.

ماڭا ئىككى تال قارىغاي شېلىنى جۇپلەپلا ياسىۋالغان ياغاچ كارىۋاتقا ئورۇن سېلىپ بەردى. قالغانلار كىگىز ئۆينىڭ قەيىرى بوش - بىكار بولسا، شۇ يەردە ئەر - ئايال، چوڭ - كىچىكلەر ئارىلىشىپ يېتىپ قېلىشتى.

مەن چۇشۇمدە تاتيانانى كۆرۈپتىمەن. تاتيانا ئوڭۇمدىكىدەكلا گۈزەل ۋە جىلۋىلىك ئىدى. ئۇ تۇرۇپ ۋولۇتكىنىڭ ئۆزىگە بەتلەنگەن مىلىتسىغا پىسەنت قىلمايلا ئۇنىڭغا غەزەپلىنىپ نېمىنىدۇر دەيتتى؛ تۇرۇپ مامۇقتەك ئاق، يۇمشاق بىلەكلىرى بىلەن بوينۇمغا گىرە سېلىپ:

«خۇدايىبەردى، خۇدايىبەردى، قارىغىنا سېنى ! بىلسەڭ، سەنمۇ، مەنمۇ سارائ بولدۇق ھازىر» دەپ ئەركىلەيتتى...

شۇ ئەسنادا كىمدۇر بىرى قولۇمنى تۇتقاندەك قىلدى. مەن بۇ يۇمشاق، ئىسسىق قولنى تاتيانانىڭ قولى دەپ بىلدىم - دە، ئۇيقۇلۇقتا بۇ قولنى چىڭ تۇتۇپ يان تەرىپىمگە ئۆرۈلدۇم ۋە «گۇپ» قىلىپ تۇيۇقسىز كارىۋاتتىن يەرگە چۇشۇپ كەتتىم، بىرى، «ۋايجان !» دەپ ۋارقىرىدى. ئاستىمدا ھېلىقى قارىقۇمچاق قىز بېسىلىپ قالغانىدى، كىگىز ئۆيدىكىلەر ئوپۇر - توپۇر بولۇشۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىشتى، چىراغ يېقىشتى...

نېمىدېگەن سەتچىلىك !... مەن ئەمدى ئۆزۇمنى ھېچنېمە دەپ ئاقلىيالمايتتىم، ئىزا تارتقىنىمدىن يەرگە كىرىپ كەتكۇدەك بولدۇم. ئۆيدىكىلەردىن ھېچكىم، ھەتتا تەبە دورجىمۇ پاڭ قىلىپ ئاۋاز چىقارمىغان، ھېچكىم ھېچنېمە دېمىگەن بولسىمۇ، بۇ يەردە يەنە تۇرۇۋېرىشكە يولۇم قالمىغانلىقىنى ھېس قىلدىم - دە، نومۇس كۇچىدىن بىرلا ئىرغىپ، كىگىز ئۆينىڭ ئىشىكىدىن قاراڭغۇ يايلاققا قاراپ ئۆزۇمنى ئېتىپ قاچتىم...

بىرەر ھەپتىگىچە تېنەپ - تەمتىرەپ يۇرۇپ، ئاخىر ئۆزۇمنى شىخو بازىرىدا كۆردۇم. بۇ چاغدا، مايتاغدا نېفىت شىركىتى قۇرۇلۇۋاتقان بولۇپ، شىخونىڭ بازار دوقمۇشلىرىدا ھە دەپ ئىشچى قوبۇل قىلىشۋاتقانىكەن. نېفىت نېمە، ئىشچى نېمە،

شىركەت نېمە ــ ھېچنېمىنىڭ مەنىسىنى ئۇقمايلا ئىشچىلىققا يېزىلدىم، نېپتچى بولۇپ كەتتىم...

سىلەر قىزىققان تاتيانا ــ مانا مۇشۇنچىلىك گەپ. ئۇ بەڭگۈاش ياشلىق مەزگىلىدە «لاپ» قىلىپ يانغان بىر ئوت. بەزىلەرنىڭ دېيىشچە، مۇھەببەت بىر ئادەمنىڭ ھاياتىدا پەقەت بىرلا قېتىم يۈز بېرەرمىش. بۇ گەپ راست بولسا، مېنىڭ ئايالىغا بولغان مۇھەببىتىم تاتيانا بىلەن ئاخىرلاشقان بولىدۇ...

سالام، گىلتاغ

مەشرەپ خۇدابەردىنىڭ تاتيانا ھەققىدىكى ئاجايىپ سەرگۈزەشتىنى ئاڭلاپ، كۆڭلىدە تارتىملىق ـ تاتلىق ھېسسىيات بىلەن نۇربىيە قىزنى ئەسلىدى.

مەشرەپنىڭ ھېس قىلىشچە، تاتيانا ــ گۈزەل پەزىلەتلىك، ئالىيجاناب، ئۆز ئەركى ئۇچۇن ھېچنېمىدىن قورقمايدىغان باتۇر ئايال ئىدى، مەشرەپ ئۇنى يارىتاتتى. بىراق، ئۇنىڭ نېمىشقا ئۆزى خالىمايدىغان تەلۇە مىجەز، ھاراقكەش ۋولۇتكىغا تەگكەنلىكىنى چۈشەنمەيتتى.

شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئۇنىڭ يۈمران قەلبىدە كىچىككىنە زىلزىلە پەيدا قىلغىنى مۇھەببەت، ياخشى كۆرۈپ قېلىش دېگەن بۇ نەرسىلەرنىڭ قانداقتۇر باي ـ گاداي، ئەمەلدار ـ پۇقرا ۋە ئۇ تائىپە، بۇ قوۋم دېگەنلەرنى ئۇنچىۋالا ھېسابقا ئېلىپ كەتمەيدىغانلىقى بولدى. بۇ بىر چۈشىنىكسىز، ھەتتا ئەقلگە سىغمايدىغان ئىش ئىدى. نېمە ئۈچۈن «چۈشىنىكسىزلىكى، ئەقلگە سىغمايدىغانلىقى»نى ئۇنىڭ ئۆزىمۇ ئويلاپ يېتەلمەيتتى...

مەشرەپ خىيال ئېكرانىدا نۇرلانغان نۇربىيە قىزنىڭ بىغۇبار ـ مەسۇم چىرايى ـ رۇخسارىدىن شادلاندى ۋە كۆڭلىگە تولىمۇ يېقىن بۇ قىز ھەققىدە ئويلاپ، ئەمەتنىڭ كەينىدىن

مېڭىپ، كەلكۇن مەزگىلىدىلا ئانچە ـ مۇنچە رولى بولىدىغان بىر كونا كۆۋرۈكتىن ئۆتتى، ئاندىن بەل ئېشىپ بىر شېغىللىق دۆڭگە چىقتى. شۇ چاغدا، نامان ئۇستا كەتمەن يۇزىدەك كەڭ ئالقىنىنى مەشرەپنىڭ مۇرىسىگە ئىككىنچى قېتىم ئاستا قويۇپ:

ــ مەشرەپ، قارىغىنا، گىلىتاغ، قامەتلىك، مۆجىزىلىك گىلىتاغ ! بىز مايتاغقا كېلىپ قالدۇق، ــ دېدى.

ئەمەت، مۇھەممەدجان، مەشرەپلەر نامان ئۇستا بىلەن خۇدابەردىنىڭ ئىككى تەرىپىگە كېلىپ توختاپ، بىر خىل ھەيرانلىق، قىزىقىش بىلەن ئالدىدىكى مەنزىرىلەرگە قارىدى.

شۇ تاپتا، كەچكى قۇياش شەرقتىن غەربكە قاراپ سوزۇلغان ھەيۋەتلىك تەڭرىتېغىنىڭ قايسىبىر ئېگىز چوققىسى ئۇستىدە ئالتۇن لېگەندەك ئېسىلىپ تۇراتتى.

تەڭرىتاغنىڭ ئاپئاق قار بىلەن قاپلانغان سانسىز ھەرە چىشلىق چوققىلىرى دەل مۇشۇ پەيتتە گويا قىزغۇچ ئالتۇندىن ھەل بېرىلگەندەك، مىسلىسىز كۆركەم بىر قىياپەتتە چاقنىپ ـ نۇرلىنىپ كەتكەندى. تەڭرىتاغنىڭ باغرىدا بولسا، بۇ ئانا تاغنىڭ سانسىزلىغان ئېگىز ـ پەس تىزمىلىرى سوزۇلۇپ ياتاتتى ۋە كەچكى قۇياش نۇرىدا يالقۇنلىنىپ جىمىرلايتتى.

گىلىتاغ...

قامەتلىك گىلىتاغ ــ ئەنە شۇ سانسىز تىزما تاغلاردىن بىرى، شەرق ۋە غەرب تەرىپىدىكى خەلپەتتاغ، ئۆچكە تاغلىرى ئارىسىدىكى بوشلۇقتىن يېگانە كۆتۈرۈلگەن ئاسمان ـ پەلەك بىر مۆجىزە ئىدى. ئۇنى نۇرغۇن ئۇزۇك ـ ئۇزۇك پارچە تاغلار، دۆڭلۇكلەر، قىيالىقلار، جىلغىلار ۋە شېغىللىق سايلار قورشاپ تۇراتتى. پۈتكۈل تاغ بەزىدە كۆمۈرىدەك قاپقارا بولۇپ كۆرۈنسە، بەزىدە كىرسىن ياكى مازوت بىلەن مايلاپ قويغاندەك قوڭۇر رەڭ بولۇپ كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ ھېچقانداق بىر يېرىدە نە گۈل ـ گىياھ، نە ئوت ـ چۆپ، نە دەل ـ دەرەخ يوق ئىدى. لېكىن، گىلىتاغنىڭ يانباغرى، قولتۇق ـ مۇرىلىرى، ئەتراپىدىكى

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

دۆڭلۈك، قىيالىق ۋە شەرق تەرىپىدىكى تۈزلەڭلىكتە ھەر خىل رەڭ، ھەر خىل ئۆلچەمدىكى تۆمۈر، ياغاچ ۋىشكىلار، كۆك، سېرىق، قارا رەڭدىكى كاچالكىلار خۇددى ئورمانەك بوي تارتىپ كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. ۋىشكا ۋە كاچالكىلارنىڭ تىنىمسىز ھەرىكىتى بۇ يەردىكى ھاياتلىق ــ تۇرمۇشتىن دېرەك بېرەتتى.

گىلتاغنىڭ ئېتىكى ــ كىچىككىنە بىر شەھەر. ئۇنىڭدا مايتاغ نېفىت شىركىتىنىڭ ئىشخانا بىنالىرى، ئىشچىلارنىڭ قاتار سېلىنغان بىر قەۋەتلىك كوللېكتىپ ياتاقلىرى، سودا ـ تىجارەت ماگىزىنلىرى، ئاپتوموبىل گاراژلىرى، ۋاركاچكا، رېمونت سېخى، ئېلېكتر ئىستانسىسى، نېفىت ئايرىش زاۋۇتى، تېخنىكا ماتېرىياللىرى ئىسكىلاتى، ئىستانوك سېخى ۋە تەييار مەھسۇلاتلار ئىسكىلاتلىرىنىڭ رايون ۋە يوللارغا ئايرىپ سېلىنغان ئاددىي، بىر قەۋەتلىك، لېكىن ھاك بىلەن ئاقارتىلىپ، دېرىزىلىرىگە ئەينەك قويۇلغان بىنا ۋە ئۆيلىرى كۆزگە چۇشۇپ تۇراتتى.

بىراق، ئىشچىلار رايونىدىكى ئون نەچچە كورپۇس كوللېكتىپ ياتاق كۆپ يىللاردىن بۇيان رېمونت قىلىنمىغانلىقتىن، يېرىلىپ بۇزۇلغان، قاردىاپ كەتكەن تاشقى قىياپىتى ۋە پەنەركە مىخلانغان، قەغەز چاپلانغان، كېسەك تىزىپ بوران ـ چاپقۇندىن دالدا قىلىپ قويۇلغان ئىشىك ـ دېرىزىلىرى بىلەن، كىشىگە قانداقتۇر بىر كونا خارابىلىكنى ئەسلىتەتتى...

مەشرەپنىڭ مەيلىنى يەنىلا قامەتلىك گىلتاغ ئۆزىگە تارتىۋالدى. قۇياشنىڭ تاغ كەينىگە چۆكۈشى بىلەن تەڭ، بۇ تاغ شۇ تاپتىلا تۆت يۈز ـ بەش يۈز مېتىر ئۆسۈپ قالغاندەك، تولىمۇ سەلتەنەتلىك، قامەتلىك بولۇپ كۆزگە چۇشتى.

نامان ئۇستا گىلتاغقا بىرپەس تىكىلىپ قاراپ تۇرغاندىن كېيىن، گىلتاغدىن كۆزىنى ئېلىپ مەشرەپكە قاردى:

ــ ھە، مەشرەپ، نېمىگە قاراپ تۇرىسەن. گىلتاغقا سالام بەر، ئۇنىڭغا ھۆرمەت بىلدۈرۈشنى ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ؟ ــ دېدى.

ئەمەت، مۇھەممەدجان، مەشرەپلەر ئىتتائەتمەنلىك بىلەن سەپ بولۇپ تىزىلىپ، ئوك قولىنى كۆكرىكىنىڭ — سوقۇپ تۇرغان يۇرىكىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، بېشىنى يېرىم ئېگىپ، گىلتاغقا ھۆرمەت بىلدۇرۇپ سالام بەردى ۋە كېيىن نېمىندۇر چۈشىنەلمىگەندەك، ئازراق تەئەججۇپلىنىپ نامان ئاكىغا قاراشتى.

نامان ئاكا دېدى:

— ھەيران بولۇۋاتامسىلەر؟ ھاجىتى يوق ھەيران بولۇشنىڭ. ئاڭلىشىمچە، خەقلەر ئىلىدىكى تۇغلۇق تۆمۈرخان مازىرىغا، قەشقەردىكى ئاپاق خوجا مەقبەرىسىگە ۋە تۇرپاندىكى سۇلايمان ۋاڭ مۇنارىغا ئەقىدە قىلىپ، باش قويۇپ تاۋاپ قىلىدىكەن، چۈشەنمەيمەن. مەن مانا مۇشۇ گىلتاغقا سەجدە قىلىمەن. مۆجىزە، مۇقەددەس دەپ ئۇلۇغلىساڭ، مانا مۇشۇ گىلتاغنى ئۇلۇغلىساڭ بولىدۇ. مەن شىخودا تۇغۇلۇپ ئۆستۈم، ئۆسمۈرلۈك چاغلىرىمدىلا گىلتاغنىڭ شەرق تەرەپ جىلغىسىدا ئۆزلۈكسىز ئېقىپ چىقىپ تۇرىدىغان بىرنەچچە ماي بۇلاق بار ئىدى. دادام رەھمەتلىك بۇ مايبۇلاققا ئانچە ـ مۇنچە كۆز ـ قۇلاق بولۇپ قاراپ قويىدىغان. كېيىن بۇ ماي يىغىلىۋېرىپ جىلغىنىڭ سىرتىغا تېشىپ چىقتى، كارامەت بىر ماي كۆل پەيدا بولدى. ئۇنى كېچىسى ئايدىڭدا ئۇچقان غاز ـ ئۆردەكلەر «راست كۆل» دەپ بىلىپ ئۆزىگە «ماكان» قىلىۋالماقچى بولدىيۇ، مايغا چىلىشىپ ئۆلۈشكە باشلىدى. ئۆردەك، غاز تۇتۇۋېلىشقا قىزىقىقان شىخولۇقلار كېيىن ئۆردەك بىلەن غاز ئەمەس، سازلىقتىكى مايغا قىزىقىپ، ئۇنى تۇڭ، قاپاق، ئېشەك ھارۋىلىرىغا قاچىلاپ ئەكېتىپ، چارە تېپىپ سۆكسۈك ئورنىدا ئوتۇن قىلىپ قالاشقا، چىراغ مېيى قىلىپ يېقىشقا باشلىدى. شىخو، كۇيتۇن، جىڭ قاراڭغۇلۇقتىن قۇتۇلدى. قانداق، بۇ مۆجىزە ئەمەسمىكەن؟...

1936 ـ يىل يازدا مەن بىرىنچى بولۇپ مايتاغقا ئىشچى بولۇپ كىردىم. شۇ يىلى كۈزدە سوۋېت ئىتتىپاقىدىن نېفىت

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

بۇرغىلاش جازىسى، دۆنگاتېل، ناسوس، كاتۇل قاتارلىق يېڭىچە سايمان - جابدۇقلارنى توشۇپ كېلىپ، نېفىت قۇدۇقلىرىنى قېزىشنى باشلىۋەتتۇق. ئۇچ ئايدىن كېيىن، يەنى 1937 - يىل 1 - ئاينىڭ 14 - كۈنى يەتمىش مېتىر چوڭقۇرلۇقتا قېزىلغان بەشىنچى، سەكسەن مېتىر چوڭقۇرلۇقتا قېزىلغان ئون بىرىنچى قۇدۇقتىن نېفىت ئارقا - ئارقىدىن فونتانلاپ چىقتى: كېيىنكى يەتتە يۈز ئون بەش مېتىر چوڭقۇرلۇقتا قېزىلغان يىگىرمىنچى قۇدۇقتىن تۆيۈقسىز پارتلاپ چىققان ماينى — نېفىتنىڭ نەرە تارتقاندەك گۈركىرەپ ئېتىلىپ چىقىش قۇدرىتىگە ھەيران بولىمەن — ھېچقانداق قىلىپ تىزگىنلىگىلى بولمىدى. بۇ قۇدۇقتىن ئېتىلىپ چىققان ماي، مەن سىلەرگە دېسەم، يىگىرمىنچى بوروۋويدىن تاكى توققۇز كىلومېتىر يىراقلىقتىكى كۆيتۇنگىچە توپتوغرا بىر يىل يامراپ ئېقىپ، ھەممە جاھاننى ماي، قارا پاتقاق قىلىۋەتتى. ھەممىدىن كارامەت يېرى شۇكى، نېفىت بۇرغىلاش جازىسى ئورنىتىپ، كالون سېلىپ قازغان قۇدۇقلاردىنلا ئەمەس، شۇ كەملەردە ھېچبىر ئەجىر قىلىنمىغان گىلىتاغنىڭ ھەممە بۇلۇڭ - پۇچقاقلىرىدىن، ئۆڭكۈر، دەز - يېرىق ۋە ئازراقلا كولاپ قويۇلغان لەخمىلەردىنمۇ سىرغىپ چىقىۋېرەتتى. جىرا ئىچىدە تاغ باغرىغا بىر - ئىككى مېتىر چوڭقۇرلۇقتا بىرنەچچە لەخمىنى كولاپ قويساق، ئىككى - ئۈچ كۈندىلا بىرنەچچە تونىا ماي ئۆزلۈكسىدىن يىغىلىپ قالاتتى. بۇ نېمە؟ بۇ مۆجىزە ئەمەسمىكەن؟...

مۇشۇنداق گەپ، قىسقىسى، مەن نېمە دېمەكچى؟ بىرلا گەپ، گىلىتاغ ئاددىيلا دۆڭلۈك ئەمەس، مۆجىزە، مۇقەددەس تاغ. ئۇنىڭ باغرى پۈتمەس - تۈگىمەس قارا سۇيۇق ئالتۇن، نۇر - يورۇقلۇق تارقاتقۇچى كۈچ - قۇدرەت بىلەن تولغان. ئۇنىڭ ئەتراپلىرىمۇ شۇنداق، كەلگۈسىدە گىلىتاغنىڭ ئېتىكى — نېفىت فونتانلاپ چىقىۋېرىدىغان گۆھەر قۇدۇقلىرى قەيەرلەرگىچە يېيىلىپ بارىدىكىن، بۇنى بىر ئاللانىڭ ئۆزى بىلىدۇ. ئۇنىڭ باغرىغا

يوشۇرۇنغان سۇلارنىمۇ بىر ئاللانىڭ ئۆزى بىلىدۇ. بۇ مۇشۇنداق بىر دۇنيا، مۇشۇنداق بىر ئالەم... ئۇنىڭغا ئەقىدە قىلماي، ھۆرمەت بىلدۇرمەي، سالام بەرمەي بولامدىكەن !...

ئەمەت نامان ئۇستىغا ئۇنى ھازىرلا چۈشىنىۋاتقاندەك، چوڭقۇر ھۆرمەت، ئېھتىرام بىلەن قارىدى. ئۇ بۇ يەرگە بۇرۇنمۇ كەلگەن، گىلتاغنى كۆرگەن، ئۇستىگە يامىشىپ چىقىپ تاماشىمۇ قىلغان، بىراق، گىلتاغنىڭ بۇنداق مۆجىزىلىك ئالاھىدىلىكلىرى توغرىسىدا ئويلاپمۇ باقمىغانىدى. شۇڭا ئۇ نامان ئۇستىغا قاراپ:

— نامان ئاكا، سىزگە رەھمەت، خۇدا سىزگە ئات ـ تۆگىگە بەرگەندەك، ئاجايىپ قامەت، كۈچ ـ قۇۋۋەت بېرىپلا قالماي، يەنە سىزگە دىت ۋە پاراسەت ئاتا قىلغانكەن، سىزنىڭ پېشىڭىزنى تۇتقىنىمىز تۇتقان، — دېدى.

كەچ كىرىپ، ئەتراپقا گۇگۇم چۈشتى. نامان ئۇستا خۇدابەردى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، ئەمەتكە دېدى:

— ئەمەت ئۇكا، ھازىر بۇ يەردىكى چوڭ ـ كىچىك باشلىقلار ئىشتىن چۈشۈپ كەتتى. ئون بىرىنچى كورپۇسقا بارايلى، ئون بىرىنچى كورپۇس ئىشچىلار راسا قاينايدىغان، ھەممە گەپدانلار يىغىلغان يەر. يەتمىش ـ سەكسەنچە ئىشچى بىر ياتاقتا ياتىدۇ. ئۇنى بىز «ئون بىرىنچى ئوپشا» دەپ ئاتايمىز. بىر كىچە قونساق، نۇرغۇن كىشىلەر بىلەن تونۇشۇۋالسەن...

ئەمەتلەر نامان ئۇستىغا ئەگىشىپ، قاتار تىزىپ سېلىنغان ئىشچىلار كورپۇسلىرىنى ئارىلاپ، «ئون بىرىنچى ئوپشا» غا قاراپ مېڭىشتى. دېرىزىسىدىن ئېلېكتر نۇرى چۈشۈپ تۇرغان بىر بىنانىڭ يېنىدىكى شېغىللىق يولدا كېتىۋېتىپ، نامان ئۇستا دېدى:

— بۇ يەردىكى يىگىرمە كورپۇس ئۆيىدىن ئون ئىككىسى ئىشچىلارغا تەۋە، ئىشچىلارغا تەۋە كورپۇسلارنىڭ چوڭ ـ كىچىكلىكىمۇ ئوخشاش ئەمەس. بەزىلىرى تار، يامان، تېخى

ئىككى قەۋەت بەنجاك قويۇپ ياتىدىغان ئىش. ئەمما قالغان سەككىز كورپۇس زوۋۇلىسى چوڭ ئۇزۇلگەنلەرگە، كادىر - خىزمەتچىلەرگە، سوۋېت ئىتتىپاقى مۇتەخەسسىسلىرىگە تەۋە. ھەممىسى بىر خىل، ئازادە. ئۇ كورپۇسلارغا سەن بىلەن مەن ئاسانلىقچە پۇت تىقالمايمىز.

— ئون ئىككى كورپۇس...، — دەپ تەكرارلىدى مۇھەممەدجان ۋە قىزىقىپ سورىدى، — بۇ گەپچە، ئىشچىلارمۇ ئاز ئەمەسكەن - ھە؟

— شۇنداق، ئاز ئەمەس، — دەپ جاۋاب بەردى خۇدابەردى ئۆزى بىلىدىغان ئەھۋاللارنى تونۇشتۇرۇپ، — مېنىڭ بىلىشىمچە، ھازىر بۇ يەردە ئالتە يۈزدىن كۆپرەك تېخنىك ئىشچى بار. بۇ ئىشچىلارنىڭ بىر قىسمى شەرقىي شىمال تەرەپتىن، يۇمېن، يەنجاڭ نېفتلىكلىرىدىن يۆتكەپ كېلىنگەن، كۆپىنچىسىنىڭ خوتۇن - بالىلىرى بار؛ مىللىي ئىشچىلار بولسا، شىخو، ماناس، ساۋەن، جىڭدىن قوبۇل قىلىنغان، ماڭا ئوخشاش قۇمۇل، تۇرپان، ئۈرۈمچىدىن كېلىپ قالغانلىرىمۇ ئاز ئەمەس، ھەممىسى بويتاق. بۇلاردىن باشقا، خۇمداندا كېسەك پىشۇرۇش، ئۆي - ئىمارەت سېلىش، يول ياساش، يېمەك - ئىچمەك، سەي - كۆكتات، كۆمۈر توشۇش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بىرەر مىڭچە ئۇيغۇر ئىشچىمۇ بار. ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى جەنۇبىي شىنجاڭدىن چاپىنىنى مۇرىسىگە سېلىپ ئىش ئىزدەپ چىققان مۇساپىر يىگىتلەر. بىراق، ئۇلار رەسمىي ئىشچى ھېسابلانمايدۇ. ئۇلارنى كىمدۇر بەلگىلەپ قويغان ئالتە بوتۇڭ باشقۇرىدۇ. ئۇلار شىركەتتىن ئىش كۆتۈرە ئېلىپ ئىشلىشىدۇ، پايدا - زىيىنىغا ئۆزى مەسئۇل بولىدۇ. زاۋۇتقا ئىشچى ئالىدىغان ئىش بولسا، كۆپىنچە ئاشۇلارنىڭ ئارىسىدىن تاللاپ قوبۇل قىلىدۇ...

مەشرەپ، مۇھەممەدجانلارنىڭ سورايدىغانلىرى كۆپ ئىدى، ھەممە نەرسىگە قىزىقاتتى ۋە ھەممىنى بىلىۋالغۇسى كېلەتتى.

نامان ئۇستا بىلەن خۇدابەردى يول بويى ئۇلارغا بىلىدىغانلىرىنى ئېرىنمەي سۆزلەپ بېرىشتى. ئۇلار قىزغىن پاراڭ ۋە تونۇشۇش بىلەن بولۇپ، بىر چەتتىكى ئون بىرىنچى كورپۇسقا يېتىپ كەلگەنلىكىنىمۇ سەزمەي قېلىشتى.

بۇ، مىللىي ئىشچىلار مەركەزلەشكەن كورپۇسلاردىن بىرى بولۇپ، بۇ يەردە يېتىپ - قوپىدىغانلارنىڭ كۆپى مايتاغ نېفىت شىركىتى قۇرۇلۇش بىلەن تەڭ ئىشقا چۈشكەن يەتتە - سەككىز يىللىق كونا ئىشچىلار ئىدى.

ئەمەتلەر ئىشىكتىن كىرىپ، ئۆي ئىچىدە دەرمەھەل ھېچنېمىنى ئىلغا قىلالمىدى. ياتاقنىڭ ئىككى چېتىدە يىگىرمە بەش كىلوۋاتلىقتىن ئىككى لامپۇچكا يېنىپ تۇرسىمۇ، لېكىن ئۆي ئىچى گۇگۇم قاراڭغۇسىدا غۇۋا تەۋرىنىپ تۇراتتى، تام - تورۇسلار قاپقارا ئىسلىشىپ كەتكەنلىكتىن، ئۇنىڭ ئەسلىدە قانداق رەڭدە ئىكەنلىكىنى پەرق ئەتكىلى بولمايتتى. تورۇستىن ساڭگىلاپ تۇرغان قومۇش، قارىغاي چەنزىسىنىڭ ئۇچلىرى، قارىداپ كەتكەن ئۆمۈچۈك تورلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

مەشرەپنىڭ بۇرنىغا بىر خىل قاڭسىق شال پاخلى، قومۇش، ئوت - چۆپنىڭ سېسىق پۇرىقى، ئاچچىق، نەمخۇش زەي ھىدى كېلىپ ئۇرۇلدى. بۇ قاڭسىق، سېسىق پۇراقلار ئىچىدە زەھەرەڭ ئاچچىق بىر خىل ئەرزان باھالىق يەرلىك ھاراقلارنىڭ پۇرىقىمۇ بار ئىدى.

ئىشچىلارنىڭ بەزىلىرى يەتمىش - سەكسەن كىشى پاتىدىغان بۇ چوڭ ياتاقنىڭ تام تەرەپلىرىدە، تاملارغا يۆلەپ قويۇلغان ئىككى قەۋەتلىك كارىۋاتلاردا؛ بەزىلىرى يەردە، ئاستىغا پاخال، ئوت - چۆپ، قومۇش سېلىنغان كىگىز - پالاس ئۇستىدە يېتىشاتتى. بەزىلىرىنىڭ تولا دەسسىلىپ رەڭگى ئۆڭۈپ كەتكەن كىگىز - پالاسلىرى، بەزىلىرىنىڭ مازلىرى تۆكۈلۈپ تۇرغان ئەسكى يوتقان - كۆرپىلىرى، بەزىلىرىنىڭ سامان، توزغاق قاچىلانغان قۇراق تەكىيىلىرى بارئىدى؛ بەزىلىرىنىڭ

هېچنېمىسى يوق ئىدى. هېچنېمىسى يوق ئىشچىلارنىڭ كۈنى تەس ئىدى. ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى كۈندۈزى گىلتاغ باغرىدىكى بوروۋۇي، كاچالكا ۋە نېفىت تۇشۇش نۇقتىلىرىدا ئىشلەپ ھېرىپ ـ چارچاپ، كەچتە ياتاق ئىچىدىن بىرەر بوش ئورۇن تېپىلغانغا خۇش بولۇپ، كىيىم ـ كېچەكلىرى بىلەنلا يېتىپ ئۇخلاپ قېلىشاتتى ۋە شۇنىڭغىمۇ رازى ئىدى.

ئەمەت غۇۋا يورۇققا كۆنگەندىن كېيىن، ياتاق ئىچىگە كۆز يۈگۈرتۈپ تۇرۇپ، بەزى ئىشچىلارنىڭ كارىۋاتلاردا سوزۇلۇپ ياتقانلىقىنى؛ بەزىلىرىنىڭ بىر بۇلۇڭدا تۆت ـ بەشتىن غۇزمەك بولۇشۇپ قىزغىن پاراڭغا چۈشكەنلىكىنى؛ بەزىلىرىنىڭ كىگىز ـ پالاس ئۈستىدە سورۇن تۈزۈپ، ھاراق بوتۇلكىلىرىنى تىكلەپ قويۇپ، دۇتار چېلىپ، ناخشا ئېيتىشقا كىرىشىپ كەتكەنلىكىنى، يەنە بەزىلەرنىڭ كىگىز ئۈستىدىلا ئىككى قولىنى بېشىنىڭ ئاستىغا قويۇپ، كۆزىنى يېرىم يۇمۇپ، چوڭقۇر خىيال قاينىمىغا غەرق بولۇپ كەتكەنلىكىنى، بەزىلەرنىڭ كۆك تاماكىنى پۇرقىرىتىپ چېكىپ، پالاس ئۈستىدە مەقسەتسىز دېگۈدەك ئۇياقتىن ـ بۇياققا مېڭىپ يۈرگەنلىكىنى كۆردى.

نامان ئۈستا ئىشكىتە توختاپ، خۇدابەردىگە:

ـــ خۇدابەردى، سەن بىلەن مەن ئۆز. ئەمەتلەر قانداقلا بولمىسۇن مېھمان. ئۆزۈڭ بىلىسەن، بىزنىڭ يەتتە ـ سەككىز يىل ئىشلەپ تۇتقان ئۆي بىساتىمىز ئاشۇ ئىككى قەۋەتلىك بەنچاڭ. پېقىرنىڭ باشقىلاردىن پەرقىم پەقەت بەستىم چوڭ بولغاچقا، بەنچاڭنىڭ ھەر ئىككىلا قەۋىتىگە ئۆزۈم خوجايىن. بۇ ئاغىنىلەرگە ياتقۇدەك يەر تېپىلىدۇ، ئەمما، ھازىرقى گەپ، قورساق ئىشى. مەن زوۋۇلىسى چوڭراق ئۈزۈلگەنلەرنىڭ مەھەللىسىگە بېرىپ، يەيدىغان بىرنېمە تېپىپ كېلەي، سەن بۇ ئاغىنىلەرنى ياتاقتا باشلاپ تۇرغىن، ـــ دەپ، يوغان بەستى بىلەن كەينىگە بۇرۇلۇپ سىرتقا چىقىپ كەتتى.

شۇ ئارىدا كىمدۇر بىرەيلەن:

ـــ هوي... خۇدابەردىمۇ سەن، شىخودىن قاچان چىقتىڭ، ئەتىگەن ماڭا گەپمۇ قىلىپ قويماي قېچىپسەنا؟ ـــ دەپ ئۇنى يېنىغا چاقىردى.

ـــ خۇدابەردى، ساڭا نېمە بولدى؟ كۆرمىگەندەك، ئەجەب بىر ھەممە يەرگە تەكشى قاراپ كەتتىڭا؟ بول، بۇ يەرگە كەل. دەم ئېلىش كۈنىمىزنىڭ كەچلىكىنى خۇلاسلىۋېتەيلى دەۋاتىمىز، سەنمۇ داخىل بولغىن، ـــ دېدى يەنە بىرەيلەن.

خۇدابەردى دېرىزە تەرەپتىكى كارىۋاتنىڭ ئۇستىدە، كارىۋاتنىڭ ئىككى بۇرجىكىدە بىر - بىرىگە قارىشىپ چازا قۇرۇپ ئولتۇرغان پېشقەدەم ماستېرى قابىدۇللا بىلەن ئوتتۇز توققۇزىنچى بۇرغىلاش ئەترىتىنىڭ باشلىقى روزىنى كۆردى. ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ـــ داستىخان ئورنىدا يېيىتىپ قويۇلغان گېزىت قەغىزى ئۇستىدە بىرنەچچە پىشىق تۇخۇم، بىر پارچە قوي گۆشى، ئوشتۇلغان گىرده نان ۋە بىر بوتۇلكا يەرلىك ھاراق تۇراتتى.

ئەمەت بىر قاراپلا، ماستېرى قابىدۇللانىڭ قازاق كىشى ئىكەنلىكىنى بىلدى. ئوتتۇرا بوي، پېشانىسى تار، ئىككى مەڭزى بۆرتۇپ چىققان، ئوڭ كۆزىنىڭ ئۇستىدە كىچىككىنە قارا مېڭى بار، قۇلىقى سالپاڭراق كەلگەن قىرىق ياشلاردىكى بۇ كىشىنى بۇ يەردىكى ھەرقايسى مىللەت كىشىلىرى ھۆرمەت قىلىپ، بىردەك «قابىدۇللا ئاغا» دەپ ئاتىشاتتى.

ئوتتۇز توققۇزىنچى بۇرغىلاش ئەترىتىنىڭ باشلىقى روزى قابىدۇللاغا ئانچە ئوخشاشمايتتى. ئۇ گەۋدىلىك، يۇزى سېمىز، قاشلىرى بۆره تۇكىدەك ھۇرپىيىپ تۇرىدىغان، خۇش چاقچاق، قىزغىن، ئوتتۇز ياشلاردىكى، ئۇرۇمچىلىك، ئەسلىدە تۇرپانلىق كىشى بولۇپ، بۇ يەردىكىلەر بىردەك «روزى دۇيجاڭ» دەپ ئاتىشاتتى، «دۇيجاڭ» دېگەن نام سىڭىشىپ ئىسمىغا ئايلىنىپ كەتكەنلىكتىن، ھەتتا بەزى ياشلار بەزىدە «روزى دۇيجاڭ ئاكا» دەپمۇ سېلىشاتتى.

خۇدابەردى ماستىرى قابدۇللا بىلەن روزى دۇيجاڭغا ئەمەت، مۇھەممەدجان، مەشرەپلەرنى تونۇشتۇردى.

ــ قابدۇللا ئاغا، روزى دۇيجاڭ، تونۇشۇپ قويۇڭلار، بۇلار نېفتچى بولماقچى، ياخشى يىگىتلەر، ــ دېدى.

قابدۇللا بىلەن روزى كارىۋاتتىن پۇتىنى ساڭگىلىتىپ، ئەمەتلەرگە قولىنى تەڭلىدى ھەمدە كارىۋات ئۇستىدىكى داستىخاننى يەردىكى پالاس ئۇستىگە يۆتكەپ، مېھمانلارنى داستىخانغا تەكلىپ قىلدى ھەممەيلەن چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ سورۇن تۈزۈشتى.

ــ قارشى ئالمىز، ئۇكىلار، ــ دېدى قابدۇللا، ــ قېنى، داستىخانغا بېقىڭلار، «بەزىدە پولدۇرۇق ـ پولدۇرۇق، بەزىدە قاراپ ئولتۇرۇق» دېگەن ئۇيغۇر ماقالىدەك، بۇگۈن داستىخىنىمىز چۆپچۈل، قاراپ ئولتۇرغىنىمىز بۇ. قېنى، تۇخۇمغا، گۆشكە ئېغىز تېگىڭلار...

قابدۇللا بىلەن روزى ئەمەتلەرنى بىر ـ بىرلەپ سۇرۇشتۇرۇپ تونۇشقاندىن كېيىن، ئۆزلىرىنى تونۇشتۇردى.

ــ مېنىڭ قازاق ئىكەنلىكىمنى بىلدىڭلار، ــ دېدى قابدۇللا قىرلىق ئىستاكانغا قۇيۇلغان يۇز گرام ھاراقنى «گۇپ» قىلىپ ئوتلاپ، ئاغزىغا بىر پارچە گۆشنى سېلىپ تۇرۇپ، ــ مايتاغ نېفت شىركىتى قاچاندىن تارتىپ پەيدا بولدى، مەنمۇ شۇ چاغدىن تارتىپ بۇ يەردە بار. ماي ئايرىش زاۋۇتىدا ئىشلەپ يۈرۈپتىمەن، بۇ يەردە پەخىرلەنگۈدەك بىرەر ئىش بار دېيىلسە، 1941 ـ يىلىنىڭ ئاخىرى سوۋېت ئىتتىپاقى مۇتەخەسسىسلىرى نېفت ئايرىش زاۋۇتىنى، يەنى كېرىكىن سېخىنى قۇرغاندا، نامان بىلەن ئىككىمىز نېفت ئايرىيدىغان مەشكە تۇنجى سەرەڭگىنى ياققان كوچىگارلار ئىدۇق. كېرىكىن سېخى ئىشقا چۈشۈشتىن ئىلگىرى بۇ يەردە ئىككى كاتول بولۇپ، ئادەتتە، نېفىتتىن بېنزىن، كېرسىن، دېزىل مېيى ئايرىۋېلىناتتى، بىزنىڭ ۋەزىپىمىز كاتولنى ئىككى يۈز ئاتمىش گرادۇس قىزىتىپ

بېنزىن، ئوچ يوز گرادۇسقا يەتكۈزۈپ كىرسىن، ئوچ يوز يىگىرمە ئالتە گرادۇسقا يەتكۈزۈپ دېزىل مېيى ئايرىۋېلىشىلا ئىدى. بۇنىڭ سەۋەبى، مايتاغ نېفتىنىڭ تەركىبىدە ئوتتۇز ئوچ پىرسەنت بېنزىن، ئون تۆت پىرسەنت كىرسىن، يەتتە - سەككىز پىرسەنت دېزىل مېيى بولۇپ، قالغىنى مازوت (ماي دۇغى) بولغاچقا، كاتولىنىڭ تېمپېراتۇرىسى ئۆلۈكرەك ئايلىناتتى. هازىر كېرىكسىن سېخى قۇرۇلغاندىن كېيىن، تېمپېراتۇرا ئالتە يوز گرادۇسقا يەتكۈزۈلدى، بىر بېنزىننىڭ ئۆزى نەچچە خىلغا ئايرىلىدىغان بولدى، گەپ نېمىدە؟ گەپ، چوڭ - كىچىك ماشىنىلار، ئايروپىلان، تانكىلارغا هاجەتلىك بېنزىن بىر - بىرىگە ئوخشاشمايدۇ - دە !...

ئۆزىنى تونۇشتۇرۇش نۆۋىتى روزى دۇيجاڭغا كەلدى. روزى دۇيجاڭ بىر ئىستاكان هاراقنى ئالقىنىدا پىرقىرىتىپ تۇرۇپ، قىزغىنلىق بىلەن دېدى:

— قايسىبىر دانىشمەن، «قاچانلا قارىساڭ قاپىقى تۇرۇلگەن كىشىلەر مەندە هەمىشە شۇبهە تۇغدۇرىدۇ؛ ئەگەر مۇغەمبەرلىك قىلمايۋاتقان بولسا، ئۇلارنىڭ يا ئەقلى يوق، ياكى ئىچى تار» دېگەنىكەن. مېنىڭ خۇدا ئالدىدا نۇرغۇن سەۋەنلىكلىرىم بارىدۇر، لېكىن مەندە زورلىنىپ باقسامۇ، قاپاق تۇرىدىغان ئادەت يوق. كۇلكە بىلەن چاقچاقنى بۇ ئالەمدە ئىككى قانات قىلىپ، بەزىدە نامان ئاكا بىلەن قابىدۇللا ئاغىنىڭ تۇرۇلگەن قاپاقلىرىنى دەزمالالاپ، ساقال - بۇرۇتلىرىنىڭ ئۇستىگە كۇلكە ئۇرۇقى تېرىپ مەشەقىچە كەلدىم. سەن ئۆزۇڭ كىم دەپ سورىساڭلار، بىزنىڭ بۇ يەردە هەربىر ئىشچى ئوچۇن ئارخىپ تۇرغۇزىدىغان ئادەت يوق. ناۋادا باشلىق چاقىرتىپ بىرەر ئىش سەۋەبىدىن سەن نېمە ئادەم، كىم بولىسەن؟ دەپ سوراپ قالسا، بىز هېچ ئىككىلەنمەيلا، ئۆزىمىزنىڭ تەرجىمهالىمىزنى قىسقىچە سۆزلەپ بېرىشكە مەجبۇر. ئەگەر تىلمىزنى چاينىپ ئۆز تەرجىمهالىمىزنى تۇزۇكرەك بايان قىلالمىساق، شۇ زامات

باشلىقنىڭ تەنبىھىنى ئاڭلايمىز ياكى ئۇنىڭ: «سەن نېمە، ماڭ، ئۆزۈڭنىڭ كىملىكىنى بىلمىسەڭ، بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىسەن، يوقال كۆزۈمدىن !» دېگەن سۆزى بىلەن بۇ يەردىن قوغلىنىشىمىزمۇ مۇمكىن. بۇنىسى بۇ يەردىكى ئالاھىدە ئادەت. قىزىق بولسۇن ئۈچۈن، شۇنداق پەيتلەردە باشلىقنىڭ ئالدىدا مەن ئۆزۈمنى نېمىدەپ تونۇشتۇرىدىغانلىقىمنى سىلەرگە دەپ بېرەي...

روزى دۇيجاڭ «لىك» قىلىپ ئورنىدىن تۇردى، ئىككى پۇتىنى «تاق» قىلىپ بىر - بىرىگە ئۇرۇپ جۇپلەپ، بېشىنى تىك قىلىپ ئېگىز كۆتۈردى، ئۇنىڭ ئاۋازىدا قانداقتۇر بىر خىل يوشۇرۇن مەسخىرە سېزىلەتتى. ئۇ، گېپىنى قىرىپ قويۇپ دېدى:

— مۆھتەرەم باشلىق، مەن روزى، خەقلەر مېنى روزى دۇيجاڭ دەپ ئاتىشىدۇ. ئۆزۈم ئۇرۇمچىدىن. 1936 - يىلى قۇرۇلۇش نازارىتىنىڭ قاپقىسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئىنژېنېرلىق مەكتىپىگە ئىمتىھان بېرەي دېسەم، بۇ مەكتەپكە ساپلا ئەمەلدارلارنىڭ ئەركە بالىلىرى قوبۇل قىلىنىدىغان بولغاچقا، ھېچكىم پېقىرغا كۆز قىرىنى سېلىپ قويمىدى، شۇڭا ئۇرلۇق مەكتىپىگە كىرەي دېسەم، ئۆزۈمنىڭ تەلەيسىزلىكىمدىن قوبۇل قىلىش سۇرۇكى ئۆتۈپ كېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن 1938 - يىلى مايتاغ ماستىرى - مېخانىك تەربىيىلەش مەكتىپىگە ئىمتىھان بەردىم. بۇ مەكتەپنىڭ نامى ماستىرى - مېخانىك تەربىيىلەش مەكتىپى دېيىلگىنى بىلەن، ئەمەلىيەتتە مايتاغ نېفتلىكىگە ئىشچى قوبۇل قىلىش ئىكەنلىكىنى بۇ يەرگە كەلگەندىن كېيىن بىلدۇق. ئاتمىشتەك بالا بوروۋۇي، دۇگاتېل، مېخانىكا سىنىپلىرىغا بۆلۈنۈپ قىسقا مۇددەت دەرس ئاڭلىدۇق، پراكتىكا قىلدۇق... ئاللا كارامەت !... شۇنىڭدىن كېيىنكى ئالتە - يەتتە يىل مابەينىدە مەن كەزمىگەن ھېچ يەر قالماپتۇ، كۆپىنچە گىلتاغ ئەتراپىدىكى توستى، قىيىندىق، يەنسىخەي، شىداگۇ، باسىخو، جىرا، جىرجات... دېگەن يەرلەردە بوروۋۇينى سۆرەپ

يۇرۇپ، نېفىت چارلاش، بۇرغىلاش بىلەن مەشغۇل بولدۇم... ئاغزىم ئىتتىك بولغىنى بىلەن، نىيىتىم دۇرۇس؛ قۇلقىم يۇمشاق، قولۇم ئىشلىق، پۇتۇم چاققان بولغاچقا، مانا شۇ تاپتا، شەرقىي جىرا ئوتتۇز توققۇزىنچى نېفىت بۇرغىلاش ئەترىتىدە... نېمە دېسەم بولار... ئىسمى جىسمىغا لايىق ھەقىقىي روزى دۇيجاڭمەن...

مېنىڭ ئۆزۈمنى تونۇشتۇرۇشۇم دەل مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، باشلىق دائىم بىردىنلا قاش ـ قاپىقىنى تۇرۇپ، بىر خىل سوغۇقلۇق بىلەن: «بولدى، بولدى... نېمىدېگەن ئۇزۇن، سۆزەلمە گەپ ! تەرجىمھال ئەمەس، چۆچەكقۇ بۇ ! بۇنىڭدىن كېيىن قىسقا، ئۇقۇملۇق قىلىپ، ھاجەتلىك يېرىنى سۆزلە، ئەزمىلىك قىلما ـ ھە !» دەيتتى...

روزى دۇيجاڭ سۆزلەپ بولۇپ، بايىقى ئورنىغا ـــ كونا پالاس ئۈستىگە كېلىپ چازا قۇرۇپ ئولتۇردى ھەمدە يېنىدا ھاراق بوتۇلكىسىغا خوجايىنلىق قىلىپ ئولتۇرغان ماستىرى قابىدۇللاغا قاراپ چاقچاق قىلدى:

ـــ ھە، قابىدۇللا ئاغا، نېمە سەن، ساغرىسى قىچىشسا مەيدىسىنى قاشلايدىغان نامان ئاكامدەك، ساقىيلىقىنى ئۇنتۇپ مېنىڭ ئاغزىمغا قاراپلا قالدىڭغۇ، قۇيساڭا ھارىقىڭنى ! بىر قاپاق، يېرىم قاپاقتىن ئىچمەيمىزمۇ؟ مۇنۇ ئاغىنىلەرمۇ ئىچسۇن، قاينايمىز بۇگۈن، ـــ دېدى.

روزى دۇيجاڭنىڭ چاقچىقىغا قابىدۇللا نېمىنىدۇر دەپ جاۋاب بەرمەكچى بولۇپ تۇرۇۋېدى، ئىشىكتىن چىڭ سۇڭنى باشلاپ نامان ئۇستا كىرىپ كەلدى.

نامان ئۇستىنىڭ قولىدا گېزىت قەغىزىگە ئورالغان بەش ـ ئالتە توقاچ نان، نانىنىڭ ئارىسىدا قوينىڭ پىشۇرۇلغان كاللا ـ پاچاقلىرى بار ئىدى. چىڭ سۇڭ كۆتۈرۈۋالغان بېزىنت سومكىدىن بىرنەچچە بوتۇلكا ھاراقنىڭ بېشى چىقىپ تۇراتتى. نامان ئۇستا:

— قېنى، تونۇشۇپ قويۇڭلار، بۇ «مۆربمەس» نى ياتاقمۇياتاق ئاختۇرۇپ يۈرۈپ ئاران تېپىپ كەلدىم، ئىسمى چىلىك سۇڭ، ئەمەتنىڭ كونا ئاغىنىسى، شۇنداق ئەمەسمۇ، ئەمەت؟ — دەپ تونۇشتۇردى.

ئەمەت ئىتتىك ئورنىدىن تۇرۇپ، چىلىك سۇڭنىڭ قولىنى قىستى:

— ساڭا مۇبارەك بولسۇن، ئاداش !...

چىلىك سۇڭ ئەتراپقا قاراپ قويۇپ:

— ھېچ چۈشەنمىدىم، ئەمەت، مەندە تەبرىكلىگۈدەك ھېچ ئىش يوققۇ، — دېدى.

— ئۇنداق دېمە، — دېدى ئەمەت كۈلۈپ، — يىگىرمە بەش يىللىق ئۆمرۈمدە مەنمۇ تېخى بىرەر لەقەمگە ئىگە بولمىدىم، تەلىيىڭ بار ئىكەن، بۇ يەرگە كېلەر - كەلمەيلا، خېلى ئوبدان بىر لەقەمگە ئىگە بوپسەن، قانداق، مۆربمەمسەن؟...

چىلىك سۇڭ «مۆربمەس» دېگەن لەقەمگە كۆنۈپ قالغانىدى، شۇڭا كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ دېدى:

— ئىلاج يوق، نېمە ئامال بار؟ بۇ يەردە لەقەمنى يوق ئادەم بولمايدىكەن. «مۆربمەس» دېگەن لەقەم ماڭا تازا يېپىشمايدىغاندەك تۇرىدۇ دېسەم، نامان ئاكا: «قىزىق ئىكەنسەن، چىلىك سۇڭ. لەقەم دېگەننى تاللاپ سېتىۋالىدىغان مال ئەمەس، بىر- ئىككى قېتىم تېرىكسەڭ ياكى ئۇنىڭغا ئىزاھات بېرىپ ئاۋارە بولساڭلا بولىدى، لەقەمنىڭ ساڭا سىڭگىنى، ياراشقىنى شۇ» دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئوتتۇز توققۇزىنچى بوروۋويدىكى پېشقەدەم ئىشچىلار ماڭا چاقچاق قىلىشىدىغان بولدى...

— ياخشى، مۇبارەك بولسۇن !...

بۇ گەپنى ئاڭلاپ مۇھەممەدجان بىلەن مەشرەپ پىخىلداپ كۈلۈپ كەتتى:

— يامان ئەمەس لەقەمكەن...

— بولىدىكەن...

چىڭ سۇڭنىڭ كۆزى مەشرەپكە چۈشتى:

— مەشرەپ، سەن ئۇرۇمچىدە ماڭا قول بېرىپ كۆرۈشۈشنى خالىماي تەتۇر قارىۋالغانتىڭ، ئۇچراشمىغانغا خېلى كۈنلەر بولۇپ قالدى. ئەمدىغۇ ئامان ـ ئېسەنلىك سوراشساق بولار؟ — دېدى.

— مېنى خىجىل قىلما، — دېدى مەشرەپ چىڭ سۇڭغا ئوڭ قولىنى ئۇزىتىپ تۇرۇپ، — ئۆزۈڭمۇ بىلىسەن، ئۇ كەمدە سېنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىڭنى مەن بىلمەيتتىم، كېيىن ئەمەت ئاكام سېنى تونۇشتۇرۇپ ھەممە گەپنى دەپ بەردى. قارىغاندا، بۇ بىرنەچچىمىز ئوخشاشلا بىتەلەيلەردىن، بىر پىلەكنىڭ سويمىلىرىدىن ئىكەنمىز. راستىنى دېسەم، سېنىمۇ ئەمەت ئاكامغا ئوخشاشلا، ئۆزۈمگە يېقىن ئادەم ھېس قىلىپ قالدىم.

— رەھمەت، مەشرەپ، — دېدى چىڭ سۇڭ.

نامان ئۇستا ھەممەيلەننى ئولتۇرۇپ غىزالىنىشقا تەكلىپ قىلدى.

ئۇيغۇر كتاب نۇر يېكتى

بەشىنچى باب

قانلىق ساۋاق

مەشرەپ يىگىرمە ئۈچىنچى رازۋېدكا بوروۋويدىن شەرقىي جىرادىكى ئوتتۇز توققۇزىنچى بوروۋويغا يۆتكىلىپ كەلگەن كۈنى ئەتىگەندە، روزى دۈيجاڭ ئۈنى بوروۋوينىڭ روبىروسىدىكى ياغاچ، شال ۋە پەنەركىلەرنى مخلاپ - چېتىپ ياسۋالغان كىچىككىنە بوتكىسىغا باشلاپ كىردى.

بوتكا ئىچىدە تەخمىنەن قىرىق بەش - ئەللىك ياش ئۆپچۆرىسىدىكى بىر خەنزۇ كىشى بوتكىنىڭ ياغاچ تېمىغا يۆلىنىپ، ئۈچ پۈتلۈق ياغاچ ئورۇندۇقتا ئىككى پۇتىنى ئۇزۇن ساڭگىلىتىپ ئولتۇراتتى.

مەشرەپ بۇ ناتونۇش خەنزۇ كىشىگە قاراپ تۇرۇپلا قالدى ھەمدە ئۇنىڭ يۈز - كۆز، قۇلاق - بۇرۇن، پېشانە - بويۇن ۋە ئىككى پەنجىسىنىڭ دۈمبىسىدىكى ئېغىر كۆيۈك يارىسى ۋە چىرايىنى ئۆزگەرتىۋەتكەن قورقۇنچلۇق تاتۇقلارنى كۆرۈپ يۈرىكى ئېغىپ، يىرگەنگەندەك چىرايىنى پۈرۈشتۇرۇپ، ئىتتىك يەرگە قارىۋالدى. ھەتتا، مەشرەپكە ئۇنىڭ ياغاچ ئورۇندۇقتىن ساڭگىلىتىپ ئولتۇرغان ئىككى پۇتىنىڭ بىرى يەنە بىرىدىن نېمىشقىدۇر خېلىلا قىسقا كۆرۈندى.

روزى دۈيجاڭ مەشرەپنىڭ بۇ ھالىتىنى كۆرۈپ، بۆرە تۇكىدەك يىرىك قوشۇما قاشلىرىنى ھىمىرىپ، كىچىككىنە ئويلىنىپ تۇرۇۋالدى - دە، گۈرۈلدەپ ئىشقا كىرىشكەن بوروۋويغا ئىشىكتىن غىل - پال قاراپ قويۇپ، ئالدىدا ئولتۇرغان خەنزۇ كىشىگە:

ـــ تاڭ ئۇستام، مەن سىزگە گېپىنىڭ قىلغان بالا، سىزگە شاگىرت بولسۇن دېگەن مەشرەپ مۇشۇ، ـــ دېدى. تاڭ ئۇستام كۆزىنى يېرىم يۇمۇپ تۇرۇپ، «بىلدىم» دېگەندەك، سوقمىچاق كەلگەن تاقىر بېشىنى سىل ـ پەل ئالدىغا ئېگىپ قويدى.

ئاندىن روزى دۇيجاڭ مەشرەپكە قارىدى:

ـــ مەشرەپ، سەن گىلتاغقا كەلگەن يېرىم يىلغا يېقىن ۋاقتىتىن بۇيان، بىلىشمىچە، ھەممە قازاندا بىر قېتىمدىن قاينىاپ پىشتىڭ. دەسلەپ ماسلى گىرىلكىدا[1] ئىشلىدىڭغۇ دەيمەن، شۇنداق. كېيىن تۇرۇبا توشۇدۇڭ، راستۇر كۆلچىكى چاپتىڭ، كاتۇلدا كوچىكارلىقمۇ قىلدىڭ، ئاخىردا يىگىرمە ئۇچىنچى رازۋېدكا بوروۋويدا خېلى ئەپلىشىپ قالغاندەك قىلىۋېدىڭ، بىراق، كۇتۇلمىگەن ئاۋارىيە بۇ بوروۋوينى تۇگەشتۇرۇۋەتتى. جېنىڭنىڭ ئامان قالغانلىقىغا شۈكۈر دېگىن، راستىنى ئېيتقاندا، بۇ بىر ئامەتتەكلا ئىش بولدى...

مەشرەپ روزى دۇيجاڭنىڭ سۆزىنى ئاخىرغىچە ئاڭلاشقا تاقەتى يەتمەيۋاتقاندەك، قورقۇنچلۇق بىر پاجىئەنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، ئىختىيارسىز ئىككى كۆزىنى چىڭ يۇمۇۋالدى...

بۇنىڭدىن ئۇچ كۈن ئىلگىرى ئۇ ئۆچكە تاغنىڭ غەربىي ئېتىكىدىكى يىگىرمە ئۇچىنچى رازۋېدكا بوروۋويدا، ۋېرخۇۋاي سۇپىسىدا ئىشلەۋاتاتتى. ۋېرخۇۋايدا ئىشلەش ئۇنىڭغا ئېگىز قارىغاي ئۇستىگە يامىشىپ چىقىۋېلىپ، تۆت ئەتراپىنى ھۇزۇرلىنىپ تاماشا قىلغاندەكلا كۆڭۈللۈك بىر ئىش ئىدى.

شۇ كۈنى كۈن پېشىن بولاي دېگەندە، ۋېرخۇۋاي سۇپىسى بىردىنلا دەھشەتلىك سىلكىنىپ، كۇتۇلمىگەندە، بوروۋويدىن گاز ـ ماي پارتلاپ چىقىپ كەتتى. مەشرەپ پارتلاپ چىققان گاز دولقۇنىنىڭ قاتتىق ئۇرۇلۇشىدىن بولسا كېرەك، ئۆزىنىڭ

---

① ماسلى گىرىلكا ـــ يېرىمدا چاي قاينىتىپ، يېرىمدا ماي ئېرىتىدىغان ساماۋار شەكىللىك سايمان.

ۋېرخۇۋاي سۇپىسىدىن قانداق قىلىپ راستاشكىغا[1] ئېسىلىۋېلىپ سىيرىلىپ چۈشكەنلىكىنى خېلىغىچە بىلەلمەي گاڭگىراپ قالدى.

شۇ ئارىدا، شىددەتلىك پارتلاپ چىقىۋاتقان ماي تاشلىق سايغا يامراپ ئىككى يۈز مېتىرچە يەرگە ئېقىپ باردى. مەشرەپ ئېتىلىپ چىققان نېفىتنىك تاشلىق سايدا كەلكۈن سۈلىرىدەك يامراپ ئاققىنىنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتاتتى. شۇڭا ئۇ ھەرەج قىلىپ تۇرغان بىلىكنى بىر قولىدا چىڭ تۇتۇپ، زەخمە يېگەن بىر پۇتىنى سۆرەپ، ماي لۆمۈلدەپ ئېقىپ كېتىۋاتقان تاشلىق سايغا قاراپ يۈگۈردى.

بۇ چاغدا، يىراق ـ يېقىندا، ھەرقايسى ئىش ئورۇنلىرىدا تۇرۇپ، يىگىرمە ئۈچىنچى بوروۋويدا گاز ـ ماي پارتلاپ چىققانلىقىنى كۆرگەن ئىشچىلار، ماستىرلار، ئىنژېنېرلار يىگىرمە ئۈچىنچى بوروۋويغا قاراپ تەرەپ ـ تەرەپتىن يۈگۈرۈپ كېلىشكە باشلىدى.

ئەڭ ئالدىدا يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان بىر كىشى ـــ مەشرەپ ئۇنى پارتلاشنى تىزگىنلىۋېلىشقا ئالدىرىغان ئاۋارىيە ماستىرىمىكىن دەپ پەرەز قىلدى ـــ تاشلىق ساي تەرەپتىن ئوقتەك ئېتىلىپ چىقىپ، ئالدىغا ئېقىپ بارغان ماينىڭ يېنىغا پۈت قويۇشى بىلەن تەڭ، شېغىل ئۈستىدە ئېقىۋاتقان ماينىڭ بىر بۇرجەك يۈزىدە تۇيۇقسىز «لاپ» قىلىپ ئوت چاقنىدى. بۇ ئوتنىڭ ئۇنىڭ ئۆتۈكىنىڭ نالىدىن تاشقا تېگىپ چاچراپ چىققان ئۇچقۇندىن پەيدا بولغانلىقىنى دەسلەپ ھېچكىم بىلمىدى، پەرەزمۇ قىلمىدى.

بايىقى كىشى جىنچىراغنىڭ كۆزىدەك پىلىلدىغان ئوتنىڭ ھەش ـ پەش دېگۈچە كەتمەن يۈزىچىلىك يەرگە كېڭەيگەنلىكىنى كۆرۈپ، بىردىن جىددىيلەشتى ـ دە، چەبدەسلىك بىلەن

---

① راستاشكا ـــ پولات سىم ئارغامچا.

ئېتىلىپ، ئۆزىنى «شارت» قىلىپ ئوتنىڭ ئۈستىگە تاشلىدى ۋە بۇ خەتەرلىك ئاپەتنى يامراپ كەتكۈچە، ئۈستىدىن بىراقلا بېسىپ ياكى تۇلۇق تاشتەك بىرلا يۇمىلاپ، بۆشۈكىدە تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆچۈرۈۋالماقچى بولدى.

بىراق، بۇ ئوت كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا بىر دىنلا شىددەتلىك يالقۇنغا ئايلىنىپ كەتتى ھەمدە ئۇ قىزىل تىللىق ئەجدىھادەك غەزەپلىك ئوت پۈركۈپ، ماي ئېقىپ كېلىۋاتقان ئېقىنىنى بويلاپ ۋاشىلداپ بوروۋوي تەرەپكە يامراپ سۈرۈلدى. ھېلىقى كىشىمۇ يالقۇن ئىچىدە قالدى، ئۇنىڭ چاپىنى بىلەن بېشىنى ئورىۋېلىپ، ئۆزىنى قورشاپ چىرمىۋالغان بىر پارچە يالقۇن ئىچىدە ئىڭراپ يۇمىلىنىپ يۈرگەنلىكىنى كىشىلەر كۆرۈپ تۇردى...

مەشرەپ شۇنچىۋالا چوڭ بوروۋوينىڭ بىردەمدىلا كۆيۈپ كۈلگە، ھېلىقى كىشىنىڭ قارا چۈچىلىغا ئايلانغانلىقىنى كۆردى...

روزى دۈيجاڭ، ئاشۇ پاجىئەنى ئەسلەپ ھەپسىلىسى قېچىپ تۇرغان مەشرەپكە قاردى:

— خەقلەر، مايتاغ — ئانىسىنىڭ ئەمچىكىنى قاتتىق چىشلىگەنلەر كېلىپ ئىشلەيدىغان يەر، دېيىشىدۇ. بۇ، بۇ يەردە ئوت ئاپىتى، بوروۋوي ئاۋارىيىسى ۋە جانغا زامىن بولىدىغان چاتاق ئىشلار پات - پات يۈز بېرىپ تۇرىدۇ، دېگەنلىك. «بەختى قاچقانىنى تۆگە ئۈستىدىمۇ ئىت تالاپتۇ» دېگەن تەمسىل بار. ئىشقىلىپ، مەشرەپ، ھوشيار بول. ئۆلگۈڭ كەلمىسە، ئەيىبناق بولۇپ قالاي دېمىسەڭ، ئۆزۈڭگە ھېزى بول. مېڭەڭ سەگەك، پۇتۇڭ چاققان بولسۇن. نېپتىچىلىكتە بىخەستەلىك، ھاڭۋاقتىلىق ئاپەت. ئۆزۈڭ بىلمىگەننى باشقىلاردىن سورىغىن، گەپ شۇ. يىگىرمە ئۇچىنچى رازۋېدكا بوروۋوي ئەمدى يوق. بۇگۈندىن باشلاپ سەن ئوتتۇز توقۇزىنچى بوروۋويدا ئىشلەيسەن. ماتور ھەيدەشنى ئۆگەنسۇن دېدۇق. تاڭ ئۇستامغا

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com

شاگىرت بولسەن. مېنىڭ گېپىم تۈگىدى، ئەمدى سىلەر تونۇشۇۋېلىڭلار...

روزى دۈيجاڭ شۇ گەپنى دەپ بولۇپ، بوتكىنىڭ سىرتىغا قاراپ ماڭدى، ئىشىكتىن بېشىنى چىقىرىپ بولۇپ، بىرنېمىنى يادىغا ئالغاندەك، سەل - پەل ئىككىلىنىپ توختاپ قالدى:

— مەشرەپ، — دېدى ئۇ كەينىگە بۇرۇلۇپ، — ئۇنتۇما، ئۇكا، ئېسىڭدە تۇت. نامان ئاكام مەن بۇ يەرگە يېڭى كەلگەندىلا: «ئوغۇل بالىغا يەتمىش ئىككى خىل ھۇنەرمۇ ئازلىق قىلىدۇ. خەقلەر مېنى قۇل ئەمەس، ئادەم قاتارىدا كۆرسۇن، ئانچە - مۇنچە مەن بىلەنمۇ ھېسابلىشىپ ئىش قىلىدىغان بولسۇن دېسەڭ، نېپتچىلىكىنىڭ ئۇجۇر - بۇجۇرىنى بىلۈۋېلىشىڭ كېرەك» دېگەنىدى. بۇ نەسىھەت ساڭىمۇ تەئەللۇق، يادىڭدا تۇتقىن: تاڭ ئۇستامنىڭ تېشىغا قارىما، ئىچىگە — ھۇنىرىگە قارا. ئۇنى بىز بۇ يەردە «پېشقەدەم ئىشچى، ھەممىباب نېپتچى» دەپ بەكلا ھۆرمەت قىلىمىز. دېمىسىمۇ ئۇ ئوتتۇز نەچچە يىلدىن بۇيان يۈمېن، يەنچاڭ نېفىتلىكلىرىدە نېفىت قازغان، سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ يېراق شەرق نېفىت بۇرغىلاش بىرىگادىسىدا ياللىنىپ، تېخنىك ئىشچى بولۇپ ئىشلىگەن، ھۇنىرى كۆپ ئادەم. بۇ يەردە بىرىنچى دەرىجىلىك بۇرۇلچىك، بوروۋوي ماستېرى ۋە دۈيجاڭمۇ بولغان. لېكىن كۆپ قېتىم ئىش ئۈستىدە ئاۋارىيىگە ئۇچراپ ياكى پېشكەلچىلىككە ئۇچرىغان ئىشچىلارنى قوتۇلدۇرۇۋالىمەن دەپ يۈز - كۆزى كۆيۈپ، ئەيىبناق بولۇپ قالغان؛ تاس قالدى ئىككى پۇتىدىن ئايرىلىپ قالغىلى. ھېلىمۇ بىر پۇتى چاتاق. ئەسلىدە ھۆكۈمەت ئۇنى ئەتىۋارلاپ - ئاسراپ باقسا بولاتتى. بىراق بىزدە كۈچىدىن قالغان ئىشچى مىدىرلاپ تۇرمىسا، ئاسانلا خارلىنىپ قالىدۇ. تاڭ ئۇستامۇ ئانچە - مۇنچە مىدىرلىغاچ تۇراي دەپ، بىر - ئىككى يىل بولدى، ماتورغا قاراۋاتىدۇ، ماتورنىڭ ئىچ - قارنى ئۇنىڭغا ئۆز ئالىقىنىدىكى سىزىقلارىدەكلا ئېنىق، پىر - كامىل دېسەڭمۇ

بولىدۇ. ئۇنى ئۇستاز تۇتقىن...

تاڭ ئۇستام روزى دۇيجاڭ بوتكىدىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، مەشرەپكە نېرى - بېرى قاراپ قويدى - دە، ئوشۇق-تۆشۈك گەپ - سۆز قىلمايلا، ئۇنى كەينىگە سېلىپ ماتورخانىغا ئاچىقىپ كەتتى.

ماتورخانا دېگىنىمىز — تۆت چەكزىنى تۆت بۇرجەككە تىكلەپ، ئۇستىگە كونا بريزېنتتىن سايىۋەن قىلىپ قويۇلغان ئوچۇقچىلىق ئىدى. مەشرەپ بۇ يەردىن بوروۋويدىكىلەرنىڭ ئىش ھەرىكەتلىرىنى كۆرۈپ تۇراتتى، بەزىدە ئۇلارغا ئارىلىشىپمۇ كېتەتتى.

ئوتتۇز توققۇزىنچى بوروۋوينى كىشىلەر ئادەتتە «ياغاچ بوروۋوي» دەپمۇ ئاتىشاتتى. بوروۋوي جازىسى يېگىرمە بەش - ئوتتۇز مېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى مەزمۇت قارىغاي ياغاچلىرىنى بولتىلاپ، چېتىق سېلىپ ياسالغان بولۇپ، يېگىرمە بەش مېتىر ئېگىزلىكتە ھەيۋەتلىك قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى؛ ئوتتۇز تونىنغچە تۇرۇبىنى كۆتۈرەلەيتتى، ئادەتتە ئىككى يېرىم دېيۇيملىق تۇرۇبا ئىشلىتىلەتتى ۋە كالون سېلىنمۇاتقان نېفىت قۇدۇقىنىڭ چوڭقۇرلۇقى بىرنەچچە يۈز مېتىرغا يەتكەندى.

مەشرەپ ئىشقا كىرىشىپ بىرەر - ئىككى ھەپتىدىن كېيىنلا، ئوتتۇز توققۇزىنچى بوروۋوي جامائىتىنىڭ ئۆزىنىڭ كۆڭلىگە يېقىپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدى: روزى دۇيجاڭ قىزىق. مەشرەپنىڭ نەزىرىدە، ئۇ ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن، بىر تەنتەك ياش بالىغا ئايلىنىپ قالاتتى. خەق خالىسۇن - خالىمىسۇن، ھەممە ئادەمنىڭ ئىسمىنى ئەمەس، لەقمىنى ئاتاپ مۇئامىلە قىلاتتى، بەزىلەرنى كۈلدۇرۈپ، بەزىلەرنى تېرىكتۈرۈپ چاقچاق قىلاتتى، ئازراق ئىچىۋېلىپ، ئىشچىلار بىلەن گىرەلىشىۋېلىپ ناخشا ئېيتاتتى، چېلىشىپ ئوينايتتى، بېشىغا كۇن چۈشكەن بىرەر ئىشچىنى كۆرسە، ئۇنىڭ بوينىغا ئېسىلىۋېلىپ تەڭ يىغلايتتى، چوڭ قازاندىن ئۇسۇپ بەرگەن

تاماق ئېغىزىغا تېتىمىسا، غەزەپلىنىپ يەرگە ئاتاتتى - دە، دۇنيادىكى ھەممە دۆلەتمەن - بايۇەچچىلەرنى قوشۇپ تەڭ تىللايتتى، مەست بولۇپ قالسا، ئىككى مۇشتۇمىنى چىڭ تۈگۈپ، غەزەپ بىلەن ئاسمانغا شىلتىپ - ھەيۋە قىلىپ تۇرۇپ: «بىلىپ قويۇش !... بىز دېگەن ئىشچى !... ئىشچى - بۇ ئادەم !» دېگەن سۆزنى بوغۇلۇپ تۇرۇپ، تەكرار - تەكرار ئېيتاتتى - دە، ئوچچە ياتاقنىڭ قەيىرى توغرا كەلسە، شۇ يەرگە ئۆزىنى تاشلاپ ئۇخلاپ قالاتتى.

بىراق ئىش ئۇستىدە ئۇنى تونۇش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئاسانلىقچە قاپقى ئېچىلمايتتى، تەلەپچان ۋە قاتتىق قول ئىدى، كىچىككىنە سەۋەنلىك، بىپەرۋالىقنىمۇ كەچۈرمەيتتى، ھەرقانداق بوشاڭلىق، لىڭشاڭلىققا ئۆچ ئىدى، ئۆزى قول تىقىپ ئىشلەيتتى، ۋارقىراپ - جارقىراپ تۇراتتى ۋە ھەممەيلەن ئۇنىڭدىن ئەيمىنەتتى.

ئۇنىڭدىن باشقا، بۇ بوروۋويدا كرانبىلۇك ۋە ۋىرخۇۋاي ماستىرى نامان ئاكا، بۇرۇلچىك خۇدابەردى، ماتورست تاڭ ئۇستام، راستۇر (سېغىزلىق ئېرىتمە) ئىشچىسى جۇمان، كوللېكتور رەپقەت، تېخى بىرنەچچە كۇننىڭ ئالدىدا مۇئاۋىن بۇرۇلچىك بولغان چىڭ سۇڭ ۋە يەنە بىرقانچە يارەمچى ئىشچى بار ئىدى.

قۇدۇق بېشى ئىنژېنېرى گىنادى مىخايلوۋىچمۇ كۆپىنچە مۇشۇ يەردە بولاتتى.

مەشرەپ بەزىدە كۆڭلىدىن، «ئاجايىپ تەقدىر، مەن سىڭلىم نۇرسىمانىنى ئىزدەپ چىقىپ، ئويلىمىغان يەردىن بۇ نېفىتلىككە كىرىپ قالدىم. نېفىتلىككە باغلىنىپ قالسام، نۇرسىمانىنى قانداق تاپارمەن، سىڭلىم نۇرسىمان شۇ تاپتا قەيەردە يۈرىدىغاندۇر؟... مەن گىلىتاغقا كېلىپ ئىشچى بولۇپ قالغانلىقىم توغرىسىدا نۇربىيە قىزغا خەت يېزىپ مەسلىھەت سوراپ باقسام قانداق بولار؟... مەن نۇربىيە قىزغا: «نۇربىيە

قىز، سىز ئىشىنەمسىز؟ مەن ھازىر نېفىت ئىشچىسى بولدۇم، قارىغاندا، ئىشچىلىقمۇ بولىدىغان ھۇنەرئىكەن. مەن بۇ يەردە بىز مەزگىل ئىشلەپ، ئۆزۈمنى ئاز - تولا ئوڭشۇۋالغاندىن كېيىن، جەزمەن جاھان كېزىپ، بىچارە سىڭلىم نۇرسمانىنى ئىزدەيمەن. مېنىڭ بۇ نىيىتىمگە ئەمەت ئاكىلارمۇ قوشۇلدى. بىراق مەن ئەمەت ئاكام، مۇھەممەدجانلار بىلەن بىر بوروۋويدا ئەمەس. مەن ئىشلەۋاتقان ئوتتۇز توققۇزىنچى بوروۋويدىكى ئون ئىككى ئادەم، بىلەمسىز، تۆت ئىقلىم، سەككىز مىللەتتىن كېلىپ جەم بولغان. ئۇنىڭدا ئۇيغۇر، قازاقمۇ، خەنزۇ، رۇسمۇ، تاتار، شىبەمۇ، ئىشقىلىپ، جىمىسى بار. ئىش يۇزىدە، مەن ئۆگىنىۋاتقان ماتورنىڭ زاپچاسلىرىدەك، ھەممىمىز ماسلىشىپ بىللە ئىشلەيمىز، ئىشتىن چۈشكەندە، بار - يوقنى تەڭ كۆرۈپ، بىر ئائىلە كىشىلىرىدەك ئىناق ئۆتىمىز. مېنى ھېچكىم كىچىك كۆرۈپ بوزەكمۇ قىلمايدۇ، ئۇنىڭ ئۇستىگە بىچارە تاڭ ئۇستامنى دېمەمسىز؟ يۇز - كۆزىدىكى كۆيۈك يارىسى، تاتۇقلارغا قارىسىڭىز قورقۇڭىز كېلىدۇ، گەپ - سۆزلىرىنى ئاڭلىسىڭىز قايىل بولۇپ ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمىتىڭىز ئاشىدۇ. مەن تاڭ ئۇستام بىلەن شۇنداق كېلىشىپ قالدىمكى، بەزىدە ئۇنىڭ خەنزۇ، ئۆزۈمنىڭ ئۇيغۇر ئىكەنلىكىمنى ئۇنتۇپ، بىچارە ئاتا - ئانامنىڭ تەقدىرى، بۇلاپ كېتىلگەن نۇرسمان ھەم سىز توغرۇلۇق خېلى جىق سىرلىرىمنى ئۇنىڭغا دەپ بەردىم. مېنىڭ بۇ گەپلىرىمگە ئۇ تېخى بىرنېمە دەپ باقمىدى، لېكىن بەزىدە: «ئەجەب - ھە !... مۇنداقمۇ ئىش بار دېگىنە بۇ جاھاندا؟... سەنچۇ، مەشرەپ، كۆپرەك ھۇنەر ئۆگىنىۋالساڭ بولغۇدەك، دەپلا قويىدۇ. تاڭ ئۇستامنىڭ پىكىر - خىيالى ماڭا ماتورنى چۈۋۈپ - قۇراشتۇرۇشنى ئۆگىتىشتە بولۇپ قالدى. شۇ ۋەجدىنمىكىن، مەنمۇ بۇ جانۋارنىڭ خېلى ئېپى - جېپىنى ئېلىپ قالدىم... يېڭىلىقلار مۇشۇنداق كۆپ !... مەن نۇربىيە قىزغا ئاشۇلارنى يازسام قانداق بولار؟ نۇربىيە قىز مېنىڭ بۇ كالانپاي خەتلىرىمنى

كۆرۈپ نېمىدەپ قالار؟... جاۋاب بېرىپ خەت يازارمۇ؟... ياق، ياق ! نەدىكى بىر خىيال، مەندەك سەھرالىق تومپاينىڭ كالانپاي خەتلىرىنى ئوقۇشقا ئۇ قىزنىڭ نەدىمۇ چولىسى بولسۇن...» دېگەنلەرنى ئۆتكۈزۈپ خىيالچان بولۇپ قالاتتى.

ــ ماڭا قارا، مەشرەپ، ــ دېدى بىر كۈنى تاڭ ئۇستام نېمىشقىدۇر بىرئاز تىت ـ تىت بولۇپ، ــ سەن يەنىلا ئاز ـ تولا رۇسچە ئۆگەنمىسەڭ بولمىغۇدەك...

ــ نېمە، رۇسچە دەمسىز؟ ــ دېدى مەشرەپ تەئەججۇپلىنىش ھېسسىياتى بىلەن تاڭ ئۇستامغا قاراپ، ــ قانداق رۇسچە؟ رۇسچىنى ئۆگىنىپ نېمە قىلىمەن؟ گىنادى مىخايىل مېخايلوۋىچمۇ رۇسقۇ؟ مەن ھېچنېمىنى ئۆگەنمەيمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىر ئوبدان سۆزلىشىۋېرىمەنغۇ؟...

ــ ساددا سەن ـ دە، بالا ! ــ دېدى تاڭ ئۇستام، ــ گىنادى مىخايىل مىخايلوۋىچ ساڭا رۇس تىلىدا ئەمەس، مەن ساڭا سۆزلەۋاتقاندەك، ئۇيغۇر تىلىدا سۆزلەۋاتىدۇ. ئۇ رۇس تىلىدا بۇ يەردە پەقەت مەن بىلەنلا سۆزلىشىدۇ. ئەمدى ماتورنىڭ پىربىورىنى ئالساق، ئۇ ئۇيغۇرچىنى ئەپلەشتۇرىدىغان گىنادى مىخايلوۋىچ ئەمەس ـ دە !...

ــ پىربىورنى دەمسىزا ؟...

ــ ھە، شۇ ئەمەسمۇ، ــ دېدى تاڭ ئۇستام، ــ مانا بۇ يەرگە قارا، ماتوردىكى خەتلەرنىڭ ھەممىسى رۇسچە... مانا بۇ كۆرسەتكۈچ بەلگىلەرگە قارا. بۇ ماتور، بىلەمسەن، موسكۋادا ئىشلەپ چىقىرىلغان ئەمەسمۇ... ماتورنىڭ پىربىورنى، بۇنى ساڭا نېمىدەپ چۈشەندۈرسەم بولار؟ ھە. مۇنداقچە ئېيتقاندا، ماتورنىڭ ھەرقايسى قىسىملىرىنىڭ ھەربىرىنى كۆرسىتىدىغان سائەتلەرنى ئېنىق بىلىشىڭ زۆرۈر. بۇ سائەتلەر خۇددى ئادەمنىڭكىگە ئوخشاش، ماتورنىڭ يۈرىكى، ئۆپكىسى، جىگىرى، تومۇرى... قىسقىسى، ئىچكى قىسىملىرىنىڭ قانداق ئىشلەۋاتقانلىقىنى ساڭا كۆرسىتىپ بېرىدۇ. سائەتلەرنى توغرا

پايدىلىنىش ئۈچۈن ئۇنىڭدىكى خەتلەرنى بىلىشىڭ كېرەك.
شۇڭا، ئاز ـ تولا رۇسچە ئۆگىنىۋالغىن دېگىنىم...
مەشرەپ بېنزىنغا چىلانغان ئۇششاق بولتا ۋە زاپچاسلارنى ئاق خام بىلەن تازىلاپ سۈرتۈپ تۇرۇپ:
ـــ رۇسچىنى؟... گىنادى مىخايىل مىخايلوۋىچنىڭ تىلىنى؟... ھەي... مەن ئۇنى ئۆگىنەلەرمەنمۇ؟ ـــ دېدى.
ـــ ئۆگىنەلەيسەن، گەپ يوق بىلىۋالسەن، ـــ دېدى تاڭ ئۇستام بىر تال بولتىنى كۈلۈچ بىلەن چىڭتىپ تۇرۇپ، ـــ كىم سېنى ئۆگىنەلمەيدۇ دەپتۇ؟ مايتاغقا كەلگىنىڭگە بىر يىلمۇ بولمىدى. خەنزۇچىنى چاقماقتەك سۆزلەيدىغان بولۇپ كەتتىڭ. بۇرادىرىمىز نامان ئۇستا ھەمىشە، «زېھىن قويغان ئادەمگە، قىيىن ئىش يوق ئالەمدە» دەيدىغان. سەن زېھنىڭ ئۆتكۈر بالا. ئاۋۋال رۇسچە خەتلەرنى تونۇشنى ئۆگەن، كېيىن ئاستا ئاستا ئاتالغۇلارنى، مۇرەككەپ سۆزلۈكلەرنى ئۆگەن. مەن بۇ جەھەتتە ساڭا ئازراق ياردەم بېرەلەيمەن...
بىر كۈنى كەچلىك غىزادىن كېيىن، نامان ئۇستا مەشرەپنىڭ دەپتىرىنى قولىتۇقىغا قىستۇرۇپ ئالدىراپ ياتاقتىن چىقىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆردى:
ـــ ھە، مەشرەپ ئىنىم، نەگە ماڭدىڭ، نېمىگە ئالدىرايسەن شۇنچە؟ ـــ دەپ سورىدى.
ـــ ھە، نامان ئۇستاممۇسىز؟ ـــ مەشرەپ توختاپ نامان ئۇستىنىڭ كارىۋىتى تەرەپكە قارىدى، ـــ نەگە ماڭدىڭ دەمسىزا؟... تاڭ ئۇستامنىڭ ياتقىغا كېتىۋاتىمەن...
ـــ بارغىن، بېرىۋەر، ـــ دېدى نامان ئۇستا، ـــ ھېچ ئىش يوق، مۇنداقلا سوراپ قويغىنىم. تاڭ ئۇستامدىن رۇسچە ئۆگىنىۋېتىپسەن ـ ھە؟ ئۇ ماڭا دېدى، سېنى ياقتۇرۇپ قاپتۇ، ئۆگىنىۋال، ئىشنىڭ يولى شۇ. بىلسەڭ، رۇس تىلى مۇشۇ كۈنلەردە ماتورنى چۈشىنىش ئۈچۈنلا ئەمەس، پۈتكۈل بوروۋوي، نېفىتلىك ئۈچۈنمۇ ھاجەتلىك. بارغىن، ئۇكام...

مەشرەپ ئىشىك تەرەپكە مېڭىپ تۇرۇپ، قانداقتۇر بىرنەرسىنى يادىغا ئالغاندەك، يەنە توختىدى:

ــ نامان ئۇستام، مەن سىزدىن بىرنەرسىنى سورىسام بولامدۇ؟ ــ دېدى.

ــ بولامدۇ؟... قىزىق، ــ دېدى نامان ئۇستا، ــ بولمايدىغان نېمىسى بار؟ سوراۋەر، نېمە گەپ؟

مەشرەپنىڭ يۈز ـ كۆزىدە كۈلۈمسىرەش ئالامىتى پەيدا بولدى، تارتىنىپراق دېدى:

ــ ھېلىقى ئىش، تاكى ئۇستام بىلەن ئىككىڭلارنىڭ «چوشقا پاچىقى» ماجىراسىنى پەسكويغا چۈشۈرگىنىڭلارنى دەيمەن...

نامان ئۇستا كۈلدى:

ــ ئەخمەق بالا، ئۇ قانچىلىك گەپتى!...

ــ تاس ـ تاماس قاپتىغۇ ئەمىسە، گىلتاغنىڭ ھەممە يېرى جېدەل ـ ماجىراغا ئايلىنىپ كەتكىلى؟

ــ بۇنىسى راست، ــ دېدى نامان ئۇستا، ــ كىچىككىنە بىر تال سەرەڭگىمۇ پۈتۈن بىر تاغدىكى ئورمانىنى كۆيدۈرۈۋېتەلەيدۇ ئەمەسمۇ، بۇمۇ شۇنداقلا بىر گەپ. ئۇ كەمدە ھەممىمىز بىر ئاشخانىدا تاماق يەيتتۇق. ئەكى كۆپ ئېتىلىدىغان تاماق گاڭپەن ئىدى، ئارىلاپ پولۇ، شورپىمۇ قىلىناتتى. خەنزۇ ئىشچىلار كۆپرەك چوشقا گۆشى، بەزەن ـ بەزەن قوي ـ كالا گۆشىمۇ يېيىشەتتى. لېكىن مىللىي ئىشچىلار، ساڭىمۇ مەلۇم، قوي ـ كالا گۆشىنىلا يەيدۇ، چوشقا گۆشىنى يېيىش ئەمەس، ئۇنىڭغا كۆزى چۈشۈپ قالسىمۇ يىرگىنىدۇ. بۇ دېگەن چاقچاق ئارىلاشتۇرغىلى بولمايدىغان نەچچە مىڭ يىللىق ئادەت دېگىنە! ئەھۋال شۇنداق بولغاچقا، گاڭپەن سەككىز ـ ئون چوڭ قازان ـ قاسقاندا بىرلا دۆملەنسىمۇ، لېكىن قورۇملار ئۇيغۇر ئاشپەزلەر بىلەن خەنزۇ ئاشپەزلەرنىڭ قولىدا ئايرىم ـ ئايرىم قازانلاردا قورۇلاتتى. غىزانى قاچىلىرىمىزغا ئۇسۇڭالغاندىن كېيىن، چوڭ تاماقخانىنىڭ ھەرقايسى بۆلۈڭ ـ پۈچقاقلىرىغا تارقىلىپ

ئولتۇرۇپ يېيىشەتتۇق.

بىر كۈنى بىر قازاق ئىشچى قاچىسىدىكى گاڭپەن ئارىسىدىن سۇغۇرۇلۇپ چىققان بىر پاچاقنى كۆرۈپ، نېمىدىندۇر گۇمان قىلىپ:

«ۋوي پىرىماي، ئاغايىندار، ئۆلگۈڭنى !... ماۋۇسى نې؟ گاڭپەن ئىچىدە ئۆچكە پارچىقى تۇرۇپتۇغۇ؟» دەيدۇ.

دەل شۇ پەيتتە، تاماقخانىغا كىرىپ كەلگەن زەينۇل تىلماچ ھېلىقى قازاق ئىشچىنىڭ قاچىسىغا قاراپ، تەرىنى پۈرۈشتۇرۇپ چاقچاق قىلىدۇ:

«بەللى ! كۆزۈڭ بارمۇ سېنىڭ، قاچاڭدىكى نەدىكى ئۆچكە پاچىقى بولسۇن؟ چوشقا پاچىقى تۇرمامدۇ !»

بۇ گەپ بىردەمدىلا پۈتۈن تاماقخانىغا تارقىلىپ كەتتى. ئۇنىڭسىزمۇ تاماقنىڭ بارغانچە ناچارلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىدىن غەزەپلىنىپ تۇرغان ئىشچىلار «چوشقا پاچىقى» نىڭ خەۋىرىنى ئاڭلاپ، تەرەپ ـ تەرەپتىن قوزغىلىپ كېتىشتى:

«نېمە؟... چوشقا پاچىقى؟ !...»

«گاڭپەن ئىچىدىن چىقىپتۇ دەمسەن؟...»

«بۇ قايسى خۇنپەرنىڭ ئىشىدۇ؟...»

«مۇسۇلمانلار ئۈچۈن چوشقا گۆشىنىڭ ھارام ئىكەنلىكىنى بىلمەمدىكىنە !...»

«ئىمانىمىزنى بۇلغاپتۇ ـ دە !...»

«بىز نېمە !... ئاشۇنداقمۇ كۆزگە ئىلمىغان بارمۇ؟...»

.....

غەزەپلەنگەن ئىشچىلار، «مىللىي ئىشچىلارنىڭ قازىنىغىمۇ چوشقا گۆشى سېلىۋەتكەن چېغى» دەپ گۇمانلىنىپ، كۆزىگە ھېچنېمە كۆرۈنمەي، قوللىرىدىكى قاچا ـ قوشۇقنى ئاشپەزلەرگە قارىتىپ ئېتىشقا باشلىدى، نەچچە يۈز كىشى غىزا يەيدىغان چوڭ تاماقخانىنىڭ تام ـ تورۇسلىرىنى ئاسماندا پىرقىراپ ئۇچۇۋاتقان قاچا ـ قوشۇقلار قاپلاپ كەتتى؛ ھەممىلا

يەردە جاراڭلاپ سۇنۇۋاتقان چىنە - تەخسە، قوشۇقلارنىڭ ئاۋازلىرى، خەقلەرنىڭ: «ئۇرە، ئۇرە !... ئەدىپىنى بەر !...» دېگەن ئاۋازلىرى، قىيا - چىيا كۆتۈرۈپ ئىسقىرتىشقان ئاۋازلار ياڭرايتتى...

شۇ ئارىدا، بىر ئۇيغۇر ئاشپەزنىڭ قاپىقى يېرىلدى، يەنە بىر ئاشپەزنىڭ بېشى يېرىلىپ، يۈز - كۆزى قانغا بويىلىپ كەتتى، يەنە بىر ئۇيغۇر ئاشپەز قاچا - قوشۇق يامغۇرى ئاستىدا يىقىلىپ هوشىدىن كەتتى. بۇ ئاشپەزنى يۆلەپ قۇتقۇزغىلى بارغان خەنزۇ ئاشپەزمۇ بېشىغا ئون نەچچە قاچا بىراقلا تېگىپ، ئالىيىپ يىقىلدى.

شۇ پەيتتە، ئاشپەزلەرگە قارىتىپ ئاتقان قاچىلىرى قولىدىن چىقىپ كېتىپ، بىر - بىرىنىڭ بېشىغا خاتا تەگكەن ئىككى ئىشچى خۇددى مۇڭگۈزلىرىدىن ئوت چاچرىتىپ ئۇسۇشكەن قوچقارلاردەك، تۇيۇقسىز گالاچ - گۇلۇچ مۇشتلىشىپ كەتتى، هەش - پەش دېگۈچە هەر ئىككىلىسىنىڭ يۈز - كۆزلىرى شەلپەردەك قىزىرىپ قانغا بويىلىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن «چوشقا پاچىقى» نىمۇ، ئاشپەزلەرنىمۇ ئۇنتۇپ قېلىپ، هەممەيلەننىڭ كۆزى بۇ ئىككى مۇشتلاشچىدا بولۇپ قالدى، ئولتۇر - قوپۇق هەمىسى ئۇلارنىڭ ئەتراپىغا ئولىشىۋالدى، هەركىم ئۆزلىرىنىڭ يېقىنلىرىغا مەدەت بېرىپ ۋارقىرىشاتتى:

«ئوغۇل بالا، نوچى !... ئۇر، تازا سال !...»

«هەببەللى، ئاچ بقىنىغا ! ئاچ بقىنىغا ئۇر !...»

«مۇشت، مۇشت !... ئېكىكىنى خالتا قىلىۋەت !...»

«جايىدا، جايىدا بولدى ! ئاغزىغا مۇشت ! هەممە چىشىنى چىقىرىۋېتىپ، بوينىغا مارجان قىلىپ ئېسىپ قوي !...»

«كاللا !... كاللا قويىدىغان يېرى !...»

«پىچاق !... پىچاق !... هەيىيى !... مانا ئەمدى تازا پىچاق ئۇرىدىغان يېرىتى !...»

«ئاپلا !... ئاناڭنى !... پەيتنى كەتكۇزدۇڭ !...»

«ئاله شەرىگنى !...»

.....

كىمنىڭ كىمنى قوللاپ، كىمگە بولۇشۇۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى. شۇ ئەسنادا مۇشتلاشچىلارنىڭ يېنىدا تۇيۇقسىزلا زەينۇل تىلماچ پەيدا بولۇپ قالدى. ئۇ ئىككى مۇشتلاشچىغا ئالدىراپ كۆز يۈگۈرتتى - دە، ئۇلارنى ئاجرىتىپ قويماقچى بولۇپ، بىرىنىڭ مۇرىسىدىن «شاپ» قىلىپ تۇتۇپ ئالدىغا تارتىپ ئۆز تەرىپىگە قاراتتى. مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، رەقىبى ئۇنىڭ دۇمبە، بىقىنلىرىغا بىرنەچچىنى ئارتۇق ئۇرۇۋالدى. بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ، قارشى تەرەپنىڭ ھە - ھۇچىلىرى زەينۇل تىلماچنى ئارىغا ئېلىۋالدى:

«ئاناڭنى، نامەرد بەزگەك !... ئاجراتساڭ للا ئاجراتمامسەن؟ !... بىرنى تارتىپ، بىرنى قويۇپ بېرىپ نېمە قىلماقچىدىڭ؟...»

ئۇلار شۇ گەپنى دەپ، زەينۇل تىلماچنى بايا رەقىبىنى بىرنەچچىنى ئارتۇق ئۇرۇۋالغان ئىشچى تەرەپكە ئىتتىرىۋەتتى. ئۇ ئىشچى زەينۇل تىلماچقا سوقۇلۇپ، بىرىنىڭ پۇتىغا پۇتلىشىپ يەرگە يىقىلىپ چۈشتى. مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، قارشى تەرەپنىڭ ھە - ھۇچىلىرى ئۇنىڭ باش - كۆز، قورساق- دۇمبىلىرىگە بىرنەچچىنى ئارتۇق دەسسەۋەتتى.

شۇنىڭ بىلەن ئىككى تەرەپنىڭ قوللىغۇچىلىرى بىر - بىرىگە تەڭ چاڭ سېلىپ، كوللېكتىپ مۇشتلىشىش باشلىنىپ كەتتى. گالاچ - گۇلۇچ، قاراس - قۇرۇس، پاراس - پۇرۇس ئېتىلغان مۇشت، پەشۋا، كاللا ھەممە يەرگە يامرىدى، قىيا - چىيا كۆتۈرۈلدى، ئىسقىرتىشقان، ۋارقىراپ - جارقىراشقان ئاۋازلار ئىچىدە كىم بىلەن كىمنىڭ سوقۇشۇۋاتقانلىقىنى بىلمەك قىيىن ئىدى.

مۇشۇ چاغدا، مەن زەينۇل تىلماچنىڭ: «ئاللا كارامەت ! مۇشتلىشە خەق !... ئۆمرۈمگە كېلىپ بۇنداق قىزىق تاماشىنى،

شىددەتلىك ئېلىشقان سوقۇش كىنوسىنى كۆرمىگەنتىم. ئەجەب قىزىق ئويۇن بولدى جۇمۇ !... ئالە شەرىكىنى، بوش كەلمە، نوچىلار، بولسا ئاسمانىنى ئۆرۈپ، زېمىننى چۆرۈۋەت !... ھوي... تۇرپانلىق، قاراپ تۇرۇشامسەن؟... ماناسلىق نوچىلار قېنى؟... بەللى قەشقەرلىق ئەركەك !... نوچى بولساڭ، جاھاننى بېشىڭغا كىي، قانغا بويا !... قېنى، ئىلىلىق ئاغىنىلەر، بىكىسكىنى كۆرسىتىشمەمسەن؟ !» دەپ، ئۇياق - بۇياقتا چېپىپ، بويۇنلىرىنى بازغىپ، تېپىرلاپ بىر ئىزىدا تۇرالمايۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم.

راستىنى دېگەندە، بۇمۇ بىزنىڭ گىلتاغدا پات - پات بولۇپ تۇرىدىغان تاماشا، ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىدىغان ئويۇن ئىدى. شۇنداق بولغاچقا، ئۆزۈمنىڭمۇ ئالقان، دۇمبىلىرىم قىچىشىپ، ئارىلىشىپ بىر قەپەس مۇشتلىشۇپلىشقا باھانە تاپالمای تۇراتتىم؛ ئېھتىمال، زەينۇل تىلماچ «ئۇ يەرلىك، بۇ يەرلىك»، «جاھاننى قانغا بوياش !» دېگەن گەپنى تىلغا ئالمىغان بولسا، ئۆزۈمۇ ئاللىقاچان بۇ ماجىرانىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتەتتىممىكىن؟...

بىراق، زەينۇل تىلماچنىڭ گېپى نامەردنىڭ داقداقچىلىقى ئىدى. ئوغۇل بالىچىلىق ئەمەس - دە !... شۇڭا، ئاچچىقىم كېلىپ، غۇلىچىمنى ئىككى تەرەپكە كېرىپ، مۇشتلىشۇاتقانلارنى ئىككىگە بۆلۈۋەتتىم، ئۇدۇل بېرىپ زەينۇل تىلماچنىڭ بوينىدىن «كاپ» قىلىپ تۇتۇپ، ياخشى خورازنى كۆتۈرگەندەك ئېگىز كۆتۈرۈۋالدىم - دە، مۇشتلىشۇاتقانلارغا قاراپ ۋارقىرىدىم:

«ئاغىنىلەر، بولدى !... مۇشۇنچىلىك قىزىقچىلىق قىلساق بولار... كىم يەنە مۇشتلىشىشقا قانمىغان بولسا، مانا... ماڭا كېلىپ مەن بىلەن مۇشتلاشسۇن !...»

تاماقخانىنىڭ ئىچى ئاستا - ئاستا پەسكويغا چۈشتى. خېلى جىق ئىشچىلار بىردەم ماڭا، بىردەم مېنىڭ ئەتىنىمدا

پىلتىڭلاپ تۇرغان زەينۇل تىلماچقا قارىشىپ، يېڭى بىر تاماشا چىققان چېغى دېگەندەك، شۇك تۇرۇشتى.

«ھە، زەينۇل، ساڭا نېمە بولدى؟ نېمىشقا پىلتىڭلايسەن- ھە؟ نەنى قانغا بويايى دېگەنتىڭ؟» دېدىم مەن ئۇنىڭغا.

«مەن، مەن... نامان ئۇستا... مۇنداقلا دەپ قويغان گەپ. نېمىلىكىم بولمىسۇن مېنى قويۇۋەت، بوغۇلۇپ ئۆلەي دېدىم، خۇش بولاي، قويۇۋەت... مەن... مەن...» دەپ تىلىنى چاينىپ دۇدۇقلىغىلى تۇردى.

مۇشۇ پەيتتە، تالادا ۋاراڭ - چۇرۇڭ كۆتۈرۈلۈپ كەتتى، ئىشىكتىن خۇدابەردى يۈگۈرۈپ كىردى:

«نامان ئاكا، بولمىدى. خەنزۇلار تاڭ ئۇستامنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويىدىغان بولدى» — دېدى.

«تاڭ ئۇستامنى؟»

مەن ھەيران بولۇپ، كۆڭلۈمدىن، «تاڭ ئۇستام كۆپ قېتىم زەخىمىلەنگەن، ياۋاش، ھېچكىمگە زىيىنى تەگمەيدىغان كونا ئىشچى تۇرسا، خەنزۇلارغا ئۇنىڭ نېمە زىيىنى تەگكەندۇر، نېمە بولغاندۇر ئۇلارغا...» دېگەن خىيالنى ئۆتكۈزدۈم - دە، زەينۇل تىلماچنى يەرگە دەسسىتىپ قويۇپ، يۈگۈرگەن پېتى تالاغا چىقتىم.

ئىشىك ئالدىدا ئوتتۇز - قىرىقتەك ياش خەنزۇ ئىشچى تاڭ ئۇستامنى ئوتتۇرىغا ئېلىۋېلىپ، خەيلىرىنىڭ چەمى ۋە مۇشتلىرى بىلەن ھە دەپ ئۇنى ئۇرغىلى تۇرۇپتۇ. تاڭ ئۇستام بولسا، تاياقتا پەرۋا قىلماي، غۇلاچلىرىنى كېرىپ ئىشكنى توسۇپ، ئۇلارغا:

«بولدى، كېتىڭلار، ئەخمەق بولماڭلار !» دەپ ۋارقىراۋاتاتتى.

تاڭ ئۇستام مېنى كۆرۈپ:

«ئەستا... نامان ئۇستا، سەن نېمىگە چىققانسەن بۇ يەرگە ! ماڭ، كىرىپ كەتكىن. ھېچ ئىش يوق، مەن بۇ يىگىتلەرنى قايتۇرۇۋېتىمەن، قايتۇرۇۋەتسەملا جېدەل تۈگەيدۇ» دېدى.

قارىسام، خەنزۇلارنىڭ پەيلى ياماڭ، جېدەل چىقىرىشقا تەييارلىنىپ كەلگەنلىكى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئاڭغىچە ئەللىك ـ ئاتمىشتەك ئۇيغۇر ۋە باشقا مىللەت ئىشچىلىرى تاماقخانىدىن كەپلىشىپ ئىشىك ئالدىغا چىقىشتى. بىر تال سەرەڭگە يېقىلسىلا، ئىككى توپنىڭ ئوت ـ يالقۇنغا ئايلىنىپ بىر ـ بىرىگە ئېتىلىدىغانلىقى كۆزگە كۆرۈنۈپ قالدى.

بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ، تاڭ ئۇستام جىددىيلىشىپ:

«نامان ئۇستا، سەن ئاۋۇ مىللىي بالىلارغا گەپ قىل، جېدەل چىقىرىپ ئەخمەق بولمىسۇن، كەتسۇن. سەن بىلەن مەن شۇنچە ئۇزۇن يىل بىللە ئىشلىدۇق، جاپا ـ مۇشەققەتنىمۇ، ھاقارەت ـ خورلۇقنىمۇ تەڭ تارتتۇق، ھەممىنى تەڭ كۆرۈپ، ھەممىنى بىلىپ يەتكەن ئادەملەرمىز. نېمە قىلىمىز خەقنىڭ دېپىغا ئۇسسۇل ئويناپ ! جېدەل تېرىساق، زىيان تارتىدىغىنى يەنىلا ئۆزىمىز. كېيىن پۇشايمان قىلىپ قالىمىز» دېدى.

تاڭ ئۇستامنىڭ يۈز ـ كۆزىدە بىر خىل يالۋۇرۇش، ئېچىنىش، بىتاقەت بولۇش ئالامىتى كۆرۈندى. مەن: «راست، بۇ ئاداشلار بىلەن، ئۆز پۇتى بىلەن مېڭىپ كەلگەندىكىن، راسا بىر قەپەس مۇشتلىشىۋالغان بولساقمۇ، ئىلگىرى ـ كېيىن ئىچ پۇشۇقلىرىمىز چىقىپ كېتەتتى، تاماشىنىڭ قىزىقى شۇ چاغدا چىقاتتى. بىراق، بۇ خەق بىلەن نېمىشقا مۇشتلىشىدىغانلىقىمىزنىڭ سەۋەبى يوق تۇرمامدۇ؟ تاڭ ئۇستامنىڭ ‹نېمە قىلىمىز ! خەقنىڭ دېپىغا ئۇسسۇل ئويناپ› دېگىنى قانداق گەپتۇر؟ بۇ يەردە بىر شەيتانلىق بارمۇ ـ يە؟...» دېگەنلەرنى كۆڭلۈمدىن ئۆتكۈزۈپ، تاڭ ئۇستامغا قارىدىم.

تاڭ ئۇستام مېنىڭ بىقارار بولۇپ قالغانلىقىمنى كۆرۈپ، كالپۇكلىرى تىترەپ تېرىكتى:

«نامان ئۇستا، سەن ئويلاپ باق. ئىككىمىز قاچان بىر ـ بىرىمىزنى ئالدىغان؟ ئارىمىزدا بىر ـ بىرىمىزنى چۈشەنمەيدىغان نېمە ئىش بار؟ ئېيتىپ باقە، مېنىڭ ساڭا يۈز كېلەلمىگۈدەك

بىرەر يامان ئىش قىلىپ قويغان يېرىم بارمۇ؟... شۇنچە يىل بىللە ئىشلىگىنىمىزنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن بولسىمۇ، مېنىڭ گېپىمنى ئىلىك ئېلىپ قويمامسەن؟...»

مەن بېشىمنى تۆۋەن سېلىپ تاماقخانىغا قايتتىم، مىللىي ئىشچىلارمۇ كەينىگە يېنىشتى. تاڭ ئۇستام بىر ئامال قىلىپ خەنزۇ ئىشچىلارنى ئۆز ياتاقلىرىغا كەتكۈزۈۋېتىپتۇ...

نامان ئۇستا سۆزلەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، ئازراق جىم تۇرۇۋېلىپ، كارىۋاتنىڭ يېنىدا ئۆرە تۇرغان مەشرەپكە قارىدى ۋە:

— قانداق، قىزىقمىكەن، مەشرەپ؟ شۇنىڭ بىلەن «چوشقا پاچىقى» ۋەقەسى ئاياغلاشتى، — دېدى.

مەشرەپ دېدى:

— «چوشقا پاچىقى» دەيسىزغۇ، نامان ئاكا. تاڭ ئۇستامنىڭ ماڭا دېيىشىچە، كېيىن ئۇ ئۆچكە پاچىقى بولۇپ چىقىپتىغۇ؟...

— شۇ ئەمەسمۇ، — دېدى نامان ئۇستا ۋە نېمىشقىدۇر بىر خىل مەنىستىمەسلىك بىلەن قولىنى شىلتىدى، — كېيىن بىز بىرنەچچىمىز بۇ «چوشقا پاچىقى» نى ئېنىقلىدۇق. ئەسلىدە سەنمۇ تونۇيسەن، ھېلىقى كۇچالىق ئۇزۇنتۇرا ئاشپەز بارغۇ. ھە، شۇ... ئاخشىمى تۆت ئاغىنىسى بىلەن كاللا ـ پاچاقنى زاكۇسكا قىلىپ ھاراق ئىچىپتۇ. چالا پىشىپ قالغان تۆت تال ئۆچكە پاچىقىنى گۈرۈچ ئارىسىدا ھورداپ پىشىۋېلىپ قاسقانغا سېلىپ قويغانكەن، بىر پاچاق گۈرۈچ ئارىسىدا ئۇنتۇلۇپ قېلىپ، بايىقى قازاق ئاغىنىمىزنىڭ قاچىسىغا چىققانكەن... مۇشۇ ئىش بولمامدۇ...

— ئەمىسە، خەنزۇ ئىشچىلار نېمىگە جېدەل تېرىغىلى كېلىپتۇ؟...

نامان ئۇستا قوشۇمىسىنى تۇرۇپ بىر پەس ئويلانغاندىن كېيىن دېدى:

— بۇ گەپنى تاڭ ئۇستام ساڭا دېمىگەن چېغى. بوپتۇ، مەن

ئۇيغۇرچە كىتاب توپ بېكىتى www.uyghurkitap.com

دەپ بېرەي. بۇ مۇنداق ئىش: ئىشچىلار تاماقخانىدا قاچىلىرىنى ئاشپەزلەرگە ئېتىۋاتقان، بىرنەچچە قاچا قازان بېشىدىكى خەنزۇ ئاشپەزلەرنىڭمۇ بېشىغا تەگكەن. بۇ ئەھۋالنى كۆرگەن بىر چوقۇر زاپخوز ۋېلىك چاڭجاڭنىڭ قېشىغا شاپاشلاپ بېرىپ، «ۋاي، ۋېلىك چاڭجاڭ، ئۇيغۇرلار قوزغىلىپ خەنزۇلارنى ئۇرۇپ كەتتى، خەنزۇ ئاشپەزلەرنىڭ يۈز ـ كۆزى قانغا بويىلىپ كەتتى، ئەلەي-بەلەي» دەپ چېقىشتۇرۇپ خەۋەر قىلغان. ۋېلىك چاڭجاڭ ئۇنىڭسىزمۇ بىز ئاز سانلىق مىللەت ئىشچىلىرىنى بەك ئۆچ كۆرەتتى، كەمستىپ ھاقارەتلەيتتى؛ بەزىدە خەنزۇ ئىشچىلارنى بىزگە كۈشكۈرتۈپ ماجىرا تېرىغان چاغلارمۇ بولغان. بۇ قېتىممۇ ئۇ، «ئوسۇرغاقتا ئارپا نېنى باھانە» دېگەندەك، ئوتتۇز ـ قىرىقچە ياش خەنزۇ ئىشچىنى كۈشكۈرتۈپ جېدەل تېرىشقا ئەۋەتكەن، ئۇلارغا: «جېدەلنىڭ ئاۋۇپ كېتىشىدىن قورقماڭلار، قانچە كېڭەيسە شۇنچە ياخشى بولىدۇ. ئارقاڭلاردىن قوراللىق ساقچىلارنى ئەۋەتىپ ئەدىپىنى بېرىمەن...» دېگەن... تاڭ ئۇستام ۋېلىك چاڭجاڭنىڭ سۆزىدىن چۆچۈپ، ئۇنىڭ جەزمەن ئەسكىلىك قىلىدىغانلىقىنى بىلگەنلىكتىن، بەزى پېشقەدەم خەنزۇ ئىشچىلار بىلەن بىللە ھېلىقى ياش ئىشچىلارنىڭ ئالدىنى توسۇپ نەسىھەت قىلغان؛ تىل ـ ھاقارەت ئىشىتىپ، تاياق ـ توقماق يېيىشمۇ، ئۇلارنىڭ بىز بىلەن توقۇنۇشۇپ قېلىشىغا يول قويمىغان... كېيىن بىز تاڭ ئۇستامنىڭ بۇ يەردىكى مىللىي، خەنزۇ ئىشچىلارنى ئېغىر بىر قانلىق ۋەقەدىن ساقلاپ قالغانلىقىنى ھېس قىلىشتۇق...

ـــ ۋېلىك چاڭجاڭ دېدىڭىزما؟ نامان ئۇستام، ـــ دەپ سوردى مەشرەپ نېمىدىندۇر گۇمان قىلىپ.

ـــ شۇنداق، ۋېلىك چاڭجاڭ، ـــ دېدى نامان ئۇستا، ـــ ئالدىرىما، ئىنىم، جاھان تېخى ئۇزۇن، ۋېلىك چاڭجاڭنىمۇ كۆرۈپ قالىسەن تېخى...

مەشرەپ قەلب تارىنى چېكىپ ئۆتكەن ئاجايىپ ئىلھامبەخش،

تارتىملىق، لېكىن نېمىشقىدۇر چۈشىنىكسىز، ئۆزىگە ئانچە ئېنىق بولمىغان بىر تۇيغۇ بىلەن نامان ئاكىغا «لەپ» قىلىپ قارىدى ـ ده، بېشىنى ئېگىپ كۇلۇمسىرىگىنىچە ئىشىك تەرەپكە، دەپتىرىنى قولتۇقىغا قىستۇرۇپ، تاك ئۈستامدىن رۇس تىلى ئۆگىنىشكە مېڭىپ كەتتى....

گىنادى مخايلوۋىچ

مەشرەپ تاك ئۈستامدىن رۇس تىل ـ يېزىقىنى ئۆگىنىپ يۈرگەن كۇنلەرنىك بىرىده، قۇدۇق بېشىدا ئىنژېنېر گىنادى مخايلوۋىچ بىلەن تونۇشتى.

گىنادى مخايلوۋىچ ئېگىز بوي، چىرايلى سۆرۈن، بۇرنى ئۇچلۇق، سىدام قاش ۋە بىرئاز چېقىر كۆز كىشى بولۇپ، دەسلەپ ئۇچراشقاندا، نېمىشقىدۇر كىشىده ئانچە يېقىملىق تەسىرات قالدۇرمايتتى، سۇرلۇك كۆرۈنەتتى، مەشرەپ ھەتتا ئۇنىڭدىن بىرئاز قورقۇش ھېس قىلغانىدى.

بىراق، گىنادى مخايلوۋىچ تاك ئۈستام بىلەن خېلى يېقىن ئىدى، ئادەتته، قىزىل تورۇق ئاتنى مىنىپ ياكى ئات ئۈستىده توغرىسىغا ئولتۇرۇۋېلىپ، گىلتاغ ئەتراپىغا يېيىلغان بوروۋويلار ۋە نېفىت ئېلىنىۋاتقان قۇدۇقلارنى ئارىلاپ، ئوتتۇز توققۇزىنچى بوروۋويغا كېلەتتى ـ ده، ئاتنىك يۇگىنىنى ئېگەرگە ئىلىپ قويۇپ، ماتۇرخانىغا كىرىپ تاك ئۈستام بىلەن ئۇزاقتىن ـ ئۇزاق، بەزىده بەكمۇ قىزغىن سۆزلىشىپ كېتەتتى.

بىر كۇنى ئۇ ماتورخانىدىن چىقىۋېتىپ، مەشرەپكە قارىدى:

ـــ خوپ، يىگىت، ئىشلىرىك قانداق؟ ـــ سورىدى گىنادى مخايلوۋىچ مەشرەپتىن.

ـــ ھېچقانداق، مۇشۇنداق، ـــ دەپ جاۋاب بەردى مەشرەپ.

ـــ بۇ گېپىنىك تازا جايىدا بولمىدى، ـــ دېدى گىنادى مخايلوۋىچ بىرئاز نارازى بولۇپ، ـــ سەندىن بىراۋ: «يىگىت،

ئىشلىرىڭ قانداق؟» دەپ سورىسا، سەن: «رەھمەت، گىنادى مىخايلوۋىچ، ياخشى ياكى ھازىرچە ياخشى» دەپ جاۋاب بېرىشىڭ كېرەك، ئۇقتۇڭمۇ؟

— ئۇقتۇم، — دېدى مەشرەپ، — رەھمەت سىزگە، گىنادى مىخايلوۋىچ، ئۇقتۇم، ئەمدى ئۇنتۇمايمەن...

— ياخشى، مانا بۇ گېپىڭ جايىدا بولدى.

گىنادى مىخايلوۋىچ شۇ گەپنى دەپ، تاڭ ئۇستامغا قاراپ كۈلۈمسىرىدى، بۇرۇلۇپ بوروۋوي تەرەپكە كەتتى. تاڭ ئۇستام دېدى:

— سەن، مەشرەپ، گىنادى مىخايلوۋىچنى تونۇمسەن، ھە، چۈشىنەمسەن دەيمەن؟

مەشرەپ دېدى:

— تونۇشنىغۇ تونۇيمەن، لېكىن مەن گىنادى مىخايلوۋىچقا ھەيرانمەن.

— بۇ نېمە دېگىنىڭ؟

— نېمە دېسەم بولار؟ — مەشرەپ جىددىڭ ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن دېدى، — گىلتاغقا كەلگەن كۈنىمىزنىڭ ئەتىسى ئەمەت ئاكامنى قىرىق ئىككىنچى بوروۋويغا، مۇھەممەدجان بىلەن مېنى يەنە خېلى جىق مەدىكارلارغا قوشۇپ شېغىللىق سايغا ماي كۆلچىكى چېپىشقا ئەۋەتتى. خەقلەرنىڭ دەپ بېرىشىچە، ماي جىقراق چىقىپ كەتسە، ئۇنى ماي كۆلچەكلىرىگە يىغىپ ساقلايدىغان ئىشكەن. بۇ ماي كۆلچەكلىرىنى گىنادى مىخايلوۋىچ لايىھىلىگەن بولغاچقا، كۆپىنچە، ئىش ئۇستىدە ئۆزى تۇرۇپ يېتەكچىلىك قىلاتتى. مەن ئىشقا ئېلىنغانلىقىمغا، ئەمدى قورسىقىمنىڭ ئاچ قالمايدىغانلىقىغا، قانداقلا بولمىسۇن، قولۇمنىڭ ئاز - تولا پۇل كۆرىدىغانلىقىغا خۇش ئىدىم، شۇڭا، بېشىمنى ئىچىمگە تىقىپ، ھاردىم - تالدىم دېمەي، پۈتۈن يېتىپ، پۈتۈن قوپۇپ، ئىككى- ئۈچ مېتىر چوڭقۇرلۇقتىكى كۆلچەك ئىچىدە جوتۇ - گۈرجەك بىلەن توختىماي تاش -

شېغىل چېپىۋەردىم؛ پۈت ـ پاچاقلىرىم ئىششىپ، ئۆتۈكۈمنى سالالمايدىغان ھالغا يەتكەن بولساممۇ، لېكىن، «ئىشتىن قوغلىۋەتمىسۇن» دەپ قورقۇپ ھېچكىمگە تىنمىدىم.

بىر كۈنى گىنادى مىخايلوۋىچ كۆلچەكنىڭ قىرىدا تۇرۇپ:

«ھەي بالا، مەيەرگە كەل» دەپ چاقىردى.

مەن تۇرغان جايىمدا بۇتتەك قېتىپلا قالدىم، كۆزلىرىمدىن ئىختىيارسىز ياش تۆكۈلۈپ، پۈتۈن بەدىنىم بەزگەكتەك تىترەپ كەتتى، ئۆپكەم ئۆرۈلۈپ، كۆكۈلۈمدىن: «يەنە پېشكەللىك بولدىمىكىن، كۈچۈمنىڭ يېتىشىچە ئىشلەۋاتاتتىمغۇ، مېنى بۇ يەردىن قوغلىۋېتەرمۇ؟ قوغلىۋەتمىسە شۇنچە جىق ئادەم ئارىسىدىن مېنى قىچقىرىپ نېمە قىلىدۇ؟ نەگىمۇ بارارمەن، يەنە قەيەردە تېنەپ ـ تەمتىرەپ يۈرەرمەن، قانداقمۇ قىلارمەن ئەمدى؟...» دېگەنلەرنى ئۆتكۈزۈپ بىر ئىزىمدا تۇرۇۋەردىم.

«مەن ساڭا دەۋاتىمەن. بالا، ئاڭلاۋاتامسەن؟» گىنادى مىخايلوۋىچنىڭ كۆزى يەنە ماڭا تىكىلدى.

مۇھەممەدجان بىرئاز دېلىغۇل بولۇپراق:

«مەشرەپ، نېمە تۇرىسەن، بارغىن، چوڭ ئادەم چاقىرىۋاتسا، قاراپ تۇرىسەنغۇ؟» دېدى.

مەن جوتۇنى كۆتۈرگىنىمچە ماي كۆلچىكىنىڭ قىرىغا چىقتىم. گىنادى مىخايلوۋىچ:

«بولدى، جوتۇنى تاشلا. مېنىڭ كەينىمدىن ماڭ» دېدى.

مەن بوينۇمدىن سۆرىگەندەك ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگەشتىم. گىنادى مىخايلوۋىچنىڭ ئۆيى سوۋېت ئىتتىپاقى مۇتەخەسسىسلىرى تۇرىدىغان ئازادە كورپۇسلارنىڭ بىرىدە ئىكەن. كوچا ـ كورپۇسلارنى ئارىلاپ ئۇنىڭ ئۆيىگە بارغۇچە كاللامدىن مىڭ بىر خىيالىلار ئۆتتى، ئۆزۈمنىڭ تەتۇر پېشانىلىكىمگە لەنەت ئوقۇدۇم. گىنادى مىخايلوۋىچ ئىشىك ئالدىغا كەلگەندە :«قېنى، بالا، ئۆيگە كىر» دەپ ئەمدىلا ئىشىكنىڭ بىر قانىتىنى ئېچىشىغا، ئۆي ئىچىدىن ساپسېرىق

چاچلىرى بۇلۇتتەك كۆپكەن، كالپۇكلىرى گىلاستەك قىپقىزىل، ئاق يۇزلۇك، كۆزلىرى ئوتلۇق، بىلىكىگە پارقىراق سومكا ئاسقان ئوتتۇز ياشلاردىكى بىر ئايال چىقىپ كەلدى.

مەن بۇ ئايالنى كۆرۈپلا تونۇدۇم. ئۇ ئاشۇنداق كېلىشكەن تەقى - تۇرقى، خۇش كۆرۈملۈكى بىلەن ھەر كۈنى بىز چېپىۋاتقان ماي كۆلچىكىنىڭ يېنىدىن ئۆتەتتى، خەقلەر ئۇنى سۈپەت ئىتتىپاقى مۇتەخەسسىسلىرى دوختۇرخانىسىدا ئىشلەيدۇ، دېيىشەتتى. ئۇيغۇر ئىشچىلار بولسا، ئۇنى نېمىشقىدۇر «چىرايلىق ۋاسلىسا» دەپ ئاتىشاتتى.

«ۋاسەخان، مۇنۇ بالىغا ئازراق غەمخورلۇق قىلىڭ، قاراڭ، ئۇنىڭ پۇتى ئۆتۈكى بىلەن چاپلىشىپ كەتكەندەك قىلىدۇ، — دېدى گىنادى مىخايلوۋىچ مېنى كۆرسىتىپ، ئاندىن ماڭا قاراپ قويدى، — تونۇشقىن، بالا، بۇ مېنىڭ خوتۇنۇم ۋاسە. ئۇيغۇرلار ئۇنى «چىرايلىق ۋاسلىسا» دەپ تۇغرا ئېيتىدۇ... خوپ، سەن ئۆزۈڭنى بىزگە نېمىدەپ تونۇشتۇرىسەن؟» دېدى.

مەن بىردە گىنادى مىخايلوۋىچقا، بىردە «چىرايلىق ۋاسلىسا» غا قاراپ تەمتىرەپ بىرپەس تۇرغاندىن كېيىن، بېشىمنى ئىرغىتتىم:

«بىلمەيمەن.»

«بىلمەيمەن؟ دېدى گىنادى مىخايلوۋىچ چېقىر كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ، — بىلمەيمەن دەيسەنغۇ؟ ئۆزۈڭنىڭ ئىسمىنىمۇ بىلمەمسىنا؟ بۇ، تۇزۇتمۇ، ئەخمەقلىقمۇ؟»

«ئىسمىم مەشرەپ...»

«مەشرەپ، مەشرەپ...، — دېدى ئۇ، — ياخشى، مەشرەپ، ئەمدى سەن ئۆتۈكۈڭنى سال. تونۇگۇندىن بۇيان مەن ساڭا دىققەت قىلدىم، پۇتۇڭ چاتاق تۇرىدۇ. ئون ئالتە ياشقا كىرىدىغۇ ياكى كىچىكرەكمۇ؟...»

«شۇنچىلىككە كىرگەندىمەن...»

پۇت - پاچاقلىرىم ئىششىپ چىڭقىلىپ كەتكەنلىكتىن،

ئۆتۈكنى تارتىپ چىقىرىش مۇمكىن بولمىدى. گىنادى مىخايلوۋىچ خەنجەر بىلەن ئۆتۈكۈمنىڭ قونچىنى تىلۋىتتى، ھەتتا ئىشتىنىمنىڭ پۇچقاقلىرىمۇ پاچىقىمنىڭ تېرىلىرىگە چاپلىشىپ كېتىپتۇ. ئۇنىمۇ خەنجەرنىڭ ئۇچى بىلەن تىلىپ - كېسىپ ئاجراتتى. ئاندىن ئەر - خوتۇن ئىككىيلەن قان - يارا، قاداق - قاپارتمىلار بىلەن تولغان پۈتۈمغا، كۆكەرگەن، تومۇرلىرى بارماق قولدەك كۆپۈپ چىققان پاچاقلىرىمغا قارىشىپ، رۇس تىلىدا بىرنېمىلەرنى دېيىشىپ كەتتى، بولۇپمۇ «چىرايلىق ۋاسىلىسا» غەزەپلىنىپ، يەرگە تېپىپ سۆزلەپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقىنى نەدىن بىلەي.

شۇنىڭدىن كېيىن، مەن خىيالىمغا كەلتۈرۈپ باقمىغان بىر چاتاق ئىش چىقتى. «چىرايلىق ۋاسىلىسا» مېنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ بېرىپ، پۈت - پاچاقلىرىمغا دورا سۈركەپ ئاق داكا يۆگەشتىن ئىلگىرى، گىنادى مىخايلوۋىچ مېنى زورلاپ دېگۈدەك سوۋېت ئىتتىپاقى مۇتەخەسسىسلىرى يۈيۈنىدىغان مۇنچىغا ئېلىپ باردى. مۇنچىنىڭ ئىچىگە كىرەلا، گىنادى مىخايلوۋىچ: «قېنى، كىيىم - كېچەكلىرىڭنى سال. چاپسان، ھەممىنى !» دېدى.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ نومۇس قىلغىنىمدىن يۈز - كۆزلىرىم ئوت ئېلىپ كەتتى. بايا «چىرايلىق ۋاسىلىسا»مۇ پۈتلىرىمدىكى قاداق - قاپارتمىلارنى مامۇقتەك يۇمشاق قوللىرى بىلەن سىلاپ تۇتقاندىمۇ، خىجىل بولغىنىمدىن يەرگە كىرىپ كېتەيلا دېگەنىدىم. «توۋا... شۇمۇ ئەدەپمۇ؟ كۈندۈزدە ئاتا - ئانىمىزنىڭ ئالدىدىمۇ كىيىم - كېچەكنى سالمايدىغان تۇرساق، بۇ يات ئادەمنىڭ ئالدىدا كىيىم سېلىپ قىپيالىڭاچ تۇرۇش قانداق مۇمكىن؟...» مېنىڭ بۇ تەلەتى سۆزۈن ئىنژېنېرغا راستىنلا ئۆچلۈكۈم كەلدى، ئۇنىڭ يۈزىگىمۇ قارىغۇم كەلمىدى.

بىراق، مەندە نېمە ئامال بار؟ پۈتۈمنىڭ ئەھۋالى ئاشۇ تۇرسا. ئاندىن بۇنىڭدىن كېيىن مېنىڭ كۈنۈم نېمە بولىدۇ تېخى؟

مۇنچىنىڭ ئىچىگە كىرىۋېلىپ، گىنادى مىخايلوۋىچقا ئارقامنى قىلىپ تۇرۇپ، كىيىم - كېچەكلىرىمنى يەشتىم. ئۇ گويا مۇشۇنىلا كۈتۈپ تۇرغاندەك، مېنىڭ بارلىق كىيىم - كېچەكلىرىمنى يىغىۋېلىپ، ياغلىققا ئورالغان بىر بوپىنى قولۇمغا تۇتقۇزدى - دە، مۇنچىدىن چىقىپ كەتتى. بوپىنىڭ ئىچىدىكىسى «چىرايلىق ۋاسىلىسا» ماڭا سوۋغا قىلغان نىمكەش، لېكىن پاكىز كىيىملەر ئىدى. مەن يۇيۇنۇپ بولغاندىن كېيىن، سەل - پەل چوڭ كەلگەن بۇ كىيىم - كېچەكلەرنى رەتلىك كىيىپ تالاغا چىقسام، گىنادى مىخايلوۋىچ نېمىشقىدۇر مېنىڭ كونا كىيىم - كېچەكلىرىمنى يۆگەپ، ئۇستىگە بېنزىن چېچىپ كۆيدۈرۈۋېتىپتۇ.

«قانداق، كۆڭلۈڭ يېرىم بولۇۋاتامدۇ؟» دېدى ئۇ مېنىڭ كۆيگەن كىيىملىرىمنىڭ كۈللىرىگە قاراپ تۇرغانلىقىمنى كۆرۈپ.

مەن گەپ قىلمىدىم، كۆڭلۈمدە نارازى بولدۇم، «ئىسىت، تامبىلىمنى ئانام تىكىپ بەرگەن، چاپىنىمنى دادام يامىغان، ئۇنىڭدىن ئانام بىلەن دادامنىڭ ھىدى كېلەتتى، كىيىم كونا بولسىمۇ، كۆڭلۈم توق ئىدى، بۇ رۇسقا ئۇنىڭ نېمىسى پۇتلاشقاندۇ؟...» دەپ ئويلىدىم.

بىراق، گىنادى مىخايلوۋىچ مېنىڭ بۇ خىياللىرىمغا قىزىقمايتتى. ئۇ ئالدىراپ بىر پارچە قەغەزنى يازدى - دە، قولۇمغا تۇتقۇزدى:

«ئەمدى ۋاسەگە، چاپسان دوختۇرخانىغا بارغىن. «چىرايلىق ۋاسىلىسا» سېنى داۋالاپ قويىدۇ. ئاندىن بۇ قەغەزنى ئاپىرىپ چەن فېڭگە كۆرسەتكىن» دېدى.

«چەن فېڭ؟»... مەن ئىتتىك گىنادى مىخايلوۋىچقا قارىدىم.

«شۇنداق، چەن فېڭ، — دېدى ئۇ، — ئەمگەك بۆلۈمىنىڭ باشلىقى، كونتۇرىغا بارغىن، ئىشخانا - دە...»

«چىرايلىق ۋاسىلىسا» مېنى دوختۇرخانىدا خۇش چاقچاق

كۇتۇۋالدى:

«ھۇششەرە !... مانا ئەمدى قىزلار بىر كۆرۈپلا ئاشىق بولغۇدەك يىگىت بوپسەن. بۇ كىيىملەرمۇ يارىشىپتۇ. كىيىم ئاددىي بولسىمۇ، ئۇنى پاكىز، رەتلىك، دەزمالاپ كىيىش كېرەك...»

مەن «چىرايلىق ۋاسىلىسا» نىڭ ئالدىدىن چىقىپ، خېلى تەسلىكتە چەن فېڭنى تاپتىم. چەن فېڭ پاكار بوي، ئورۇق، كۆزى قىسىق، ئىككى چىشى ئالدىغا ئۆسۈپ چىققان، ۋېجىككىنە كۆرۈمسىز بىر ئادەم ئىكەن. ئۇ گىنادى مىخايلوۋېچنىڭ قەغىزىگە نېرى - بېرى كۆز يۈگۈرتۈپلا:

«مەشرەپ دېگەن سەنمۇ؟» ئىشقا چۈشە - چۈشمەيلا پۇتۇڭدىن چاتاق چىققىنى نېمىسى - ھە !... خەير، بۇ قېتىم مەن گىنادى مىخايلوۋېچنىڭ يۈزىنى قىلدىم، پۇتۇڭ ساقايغىچە بەش كۈن دەم ئال، ئۇنىڭدىن كېيىن ماسلى گىرىلكىغا بارغىن، شۇ يەردە ئىشلەيسەن، ئون ئالتە ياشقا كىرگىنىڭ راستمۇ؟» دېدى.

«راست،» دېدىم مەن.

مەشرەپ تاڭ ئۇستامنىڭ «گىنادى مىخايلوۋېچنى چۈشىنەمسەن؟» دېگەن سۆزىگە جاۋابەن يۈقىرىقى ھېكايىنى دەپ بېرىپ، قولىدىكى ۋارونكىنى بېنزىن تۆكۈغا قىستۇرۇپ قويدى.

تاڭ ئۇستام مەشرەپنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلاپ بولۇپ، «ھىم» دەپ قويۇپ بېشىنى لىڭشىتتى - دە، ئۆز ئىشى بىلەن بولۇپ كەتتى. كېيىن مەشرەپكە قاراپ دېدى:

ـــ ئادەملەر بىر - بىرىگە ئوخشاشمايدۇ، ئوخشاشمايدىغانلىقى ئۈچۈنلا بۇ دۇنيا مۇشۇنداق قىزىق بولسا كېرەك. گىنادى مىخايلوۋېچ بىلەن مېنى يېقىنلاشتۇرغان نەرسە مېنىڭ رۇس تىلىنى ۋە ئۇنىڭ ۋەتىنىدىكى ئىشلارنى ئانچە - مۇنچە بىلىدىغانلىقىم. شۇ ۋەجىدىن ئۇ مەن بىلەن سۆزلىشىشكە ئامراق. ئۇنىڭ بېشىدىن جىق ئىشلار ئۆتۈپتۇ، ئۆزى دوستوف دېگەن شەھەردىن ئىكەن، ئاتا - بوۋىلىرى ئۇچ ئەۋلادىدىن تارتىپ

ئىشچى بولغان، ئۆزىمۇ دەسلەپ ئىشچى بولغان، كېيىن ئىشتىن سىرتقى ۋاقىتلاردا ئوقۇپ ئىنژېنېر بولغان، ئەزەربەيجان، ئۆزبېكىستان، قازاقىستانلاردا ئىشلىگەنىكەن، كەمتەر، مۇڭداشقاق ئادەم. ئۇنىڭ بەزى خىسلەتلىرى ماڭا بەكمۇ ياقىدۇ...

مەشرەپ قىزىقىپ سورىدى:

— تاڭ ئۇستام، خىسلەت دەيسىزغۇ، خىسلەت دېگەن نېمە؟ گىنادى مىخايلوۋىچ خىسلەتلىك كىشىمۇ؟

— شۇنداق، ئۇنىڭ بەزى خىسلەتلىرى ماڭا ياقىدۇ، — دېدى تاڭ ئۇستام ۋە قانداقتۇر قىزىق بىر ۋەقەنى يادىغا ئالغانىدەك كۈلۈمسىرەپ دېدى، — ئادەمنىڭ كۈلكۈسى كەلگۈدەكلا بىر گەپ. بۇنىڭدىن بىرەر يىلچە ئىلگىرىغۇ دەيمەن، بىر خىزمەت بىلەن گىنادى مىخايلوۋىچنىڭ ئىشخانىسىغا بېرىپ قالدىم. ئەسلىدە خەقنىڭ گېپىنى يوشۇرۇن ئاڭلاش يامان ئادەت، ئۆزۈمدىن ئېيتقاندا، ماڭا يات قىلىق. بىراق، شۇ پەيتتە مۇمكىن بولمىدى. گىنادى مىخايلوۋىچنىڭ ئىشخانىسىنىڭ ئالدىغا بېرىشىمغا، ئۆيدىن بىرەيلەننىڭ:

«گىنادى مىخايلوۋىچ، سىز رەنجىمەڭ، سىز بۇ ۋىرخوۋاي ماستىرى ئامان، بۇرۇلچىك خۇدابەردى دېگەنلەرگە ئونچىۋالا ئىشىنىپ كەتمەڭ، ئۇلار ئۆتۈپ كەتكەن هاراقكەش، سوقۇشقاق لۇكچەكلەر، تېخى كەينىڭىزدە سىزنىڭمۇ يامان گېپىڭىزنى قىلىدۇ...» دېگەن ئاۋاز چىقتى.

مەن بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئورنۇمدا خۇددى قېقىپ قويغان قوزۇقتەك تۇرۇپلا قالدىم. «بۇ نېمە گەپ بولۇپ كەتتى ئۆزى؟ نامان ئۇستا، خۇدابەردىلەرنى مەن ئۇزاقتىن بۇيان بىلىمەن، هەر ئىككىلىسى سەممىي، ئاق كۆڭۈل، مەرد كىشىلەر. يېڭى مايتاغنى بىنا قىلغان ئەزىمەتلەر، ئىشچىلارنىڭ يېقىن دوستى، يۆلەكچىسى. بىركىمنىڭ بېشىغا كۈن چۈشسە جېنىنى بېرىۋېتىشتىن يانمايدىغان كۆيۈمچان بىر جۇپ. ئۇلارنى يامان دەۋاتقان، گىنادى مىخايلوۋىچقا چېقىشتۇرۇۋاتقان كىمدۇر

زادی؟ !...»

خىيالىم شۇ يەرگە كەلگەندە، ئىشخانا ئىچىدىن گىنادى مىخايلوۋىچنىڭ:

«ھە. ھە، پىروۋوتچىك زەينۇل، سۆزلەڭ، ئاخىرغىچە سۆزلەڭ، شۇنداق قىلىپ، كرانبىلوك - ۋېرخوۋاي ماستىرى نامىدا ئۇستا بىلەن بۇرۇلچىك خۇدابەردى يامان كىشىلەرمۇ ئۆزى؟» دېگەن ئاۋازى ئاڭلاندى.

«يامان، دەھشەت يامان، — دېدى زەينۇل تىلماچ، — قىيقىزىل ئوتقۇيرۇق، ئىشچىلار ئارىسىدا ئىش تېرىپلا يۈرۈشىدۇ، ئەڭ يامىنى سىزنىڭ غەيۋىتىڭىزنى قىلىدۇ...»

«مۇشۇنداق قىلىش توغرىمۇ؟» سورىدى گىنادى مىخايلوۋىچ.

«توغرىمۇ؟ نەدىكىنى توغرا بولسۇن ! — زەينۇل تىلماچ قايناپ سۆزلىدى، — بۇ دېگەن ياخشىلىققا يامانلىق قىلغانلىق، تۇزكورلۇق - دە !... توغرا ئەمەس !...»

«توغرا بولمىغان بولسا، — دېدى گىنادى مىخايلوۋىچ، — سىز ئۇلارغا نەسىھەت قىلدىڭىزمۇ، تەنقىد بەردىڭىزمۇ؟ سىز دېگەن كادىر ئەمەسمۇ؟ ئېيتىڭا، سىز ئۇلار بىلەن سۆزلىشىپ باقتىڭىزمۇ؟»

«گىنادى مىخايلوۋىچ، بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟ — دېدى زەينۇل تىلماچ، — مەن بۇنداق گەپنى ئۇلارغا نېمىدەپ ئېيتىمەن. ئۇلارغا ھەرگىز گەپ قىلمىدىم. پەقەت سىزنى ئۆزۈمگە بەكمۇ يېقىن بىلگەچ سىزگىلا دەۋاتىمەن...»

گىنادى مىخايلوۋىچ كۈتۈلمىگەندە ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتى:

«يالغان، يالغان ئېيتىۋاتىسىز، — دېدى ئۇ، — مەن بىلىمەن، چېقىمچىدىنمۇ، خۇشامەتچىدىنمۇ ياخشى ئادەم چىقمايدۇ. ئىككى يۈزلىمىلىككە خۇشتار بولغان ئادەمنىڭ قولىدىن ھەممە ئەسكىلىك كېلىدۇ. مەن سىزگە بالزاكنىڭ، ئېھتىمال سىزنىڭ دۇنيادا مۇشۇنداق بىر كىشىنىڭ ئۆتكەنلىكىدىن خەۋىرىڭىز يا باردۇر، يا يوقتۇر، بىر ھېكمەتلىك

سۆزىنى سوۋغا قىلاي. بالزاك: «خۇشامەت ئەزەلدىن ئالىيجانااب يۈرەكتىن چىقمايدۇ، ئۇ چاكىنىلارنىڭ نەيرىڭى» دېگەن. مەن بالزاكقا ئەقىدە قىلىمەن. قېنى، يوقلىڭ بۇ يەردىن !...»

تاڭ ئۇستام سۆزلەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، بوروۋۇي سۇپىسىدىن چىڭ سۇڭنىڭ تاڭ ئۇستامغا قاراپ بىرنېمە دەپ ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. تاڭ ئۇستام مەشرەپكە:

ـــ مۇشۇنداق گەپ، مەشرەپ. جاھانمۇ، ئادەملەرمۇ غەلىتە ۋە سىرلىق. بۇنى كىيىنچە تۇرمۇش ـ تىرىكچىلىك ساڭىمۇ چۈشەندۈرۈپ قويىدۇ. سەن، ئۇكام، ماتورغا قاراپ تۇرغىن، مېنى چىڭ سۇڭ «مۆرىمەس» چاقىرىپ قالدىغۇ، نېمە گېپى بارئىكىن، ئاڭلاپ كېلەي، ـــ دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ بوروۋۇي تەرەپكە كەتتى...

گىلىتاغ ئادەتتە قىش كۈنلىرى بەك قاتتىق سوغۇق بولمايدىغان، يازلىقى تولا ئىسسىپ كەتمەيدىغان ئىقلىمى مۆتىدىل جاي. بىراق، 1944 ـ يىلنىڭ يېڭى يىل كۈنلىرىنى پۈتكۈل مايتاغ قاتتىق جۇت ـ شۈرغان بىلەن كۈتۈۋالدى، ئۇدا بىرنەچچە كۈن توختىماي قار ياغدى، بوران قۇتراپ، شامال ئۇشقىرتىپ، سىم تانابلار ۋىشىلداپ، يوللار مۇز قېتىپ تاراقلاپ كەتتى...

نېفىتلىكلەردە: «سوۋېت ئىتتىپاقى مۇتەخەسسىسلىرى سوۋېت ئىتتىپاقىغا قايتىپ كەتكۈدەك»، «نېفىت زاۋۇتىنىڭ ئۇسكۇنىلىرىنى ھۆكۈمەت سېتىۋالغۇدەك»، «ئىككى تەرەپ تالاش- تارتىش قىلىشىپ پۈتۈشەلمەيۋېتىپتۇدەك» دېگەنگە ئوخشاش مىش ـ مىش گەپلەر تارقىلىپ كەتتى.

بىر كۈنى گۈگۈم چۈشكەن مەھەلدە، مەشرەپ ئىشتىن چۈشۈپ ئۇدۇل سوۋېت ئىتتىپاقى مۇتەخەسسىسلىرى تۇرىدىغان مەھەللىگە، ئېلېكتر چىراغلار يېنىپ تۇرغان بىر كورپۇسنىڭ ئالدىغا كەلدى، بۇ گىنادى مىخايلوۋىچنىڭ ئۆيى بار كورپۇس ئىدى.

مەشرەپ ئىشىك ئالدىدا نېمىشقىدۇر بىرئاز ئارىسالدى بولۇپ، ئىككى تەرەپكە قاراپ قويۇپ جىندەك تۇرۇۋالدى ـ دە، جۇرئەت قىلىپ ئىشكىنى قاقتى.

ئىشكىتە «چىرايلىق ۋاسىلىسا» كۆرۈندى.

ـــ سالام، ۋاسە ھەدە، ياخشىمۇسىز؟ ـــ دېدى مەشرەپ.

ـــ ئوھوي مەشرەپ، بۇ سەنمىدىك؟ ـــ ۋاسە ئىشىكنى چوڭ ئېچىپ مەشرەپنى ئۆيگە تەكلىپ قىلدى، ـــ قېنى، ئۆيگە، ئۆيگە كىر، تالا قانداق سوغۇق...

ئۆي ئىچىدە گىنادى مىخايلوۋىچ پۈرژىنىلىق سىم كارىۋاتتا ـــ پەر ياستۇقتا ئۆزىنى تاشلاپ، قايسىبىر كۈيگە گىتار چېلىپ، دىمىغىدا ناخشا ئېيتىپ ياتاتتى. ئۇ مەشرەپكە نېمىشقىدۇر غەمكىن، ئويچان كۆرۈندى. گىتارنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازىمۇ ئۇنىڭغا بىر خىل قايغۇدىن دېرەك بەرگەندەك بىلىندى.

گىنادى مىخايلوۋىچ ئۇنى كۆرۈپ ئورنىدىن تۇردى، كۈتۈلمىگەندە، مەشرەپتىن:

ـــ ھە، مەشرەپ، كەل، يۇقىرى ئۆت، ئۇستەلگە، ئۇستەلگە كەل. قارىغىنا سېنى، يۈرىكىڭ توم ئىكەن جۇمۇ سېنىڭ! بۇ ئۆيگە كىرىشتىن قورقمىدىڭمۇ؟ ـــ دەپ سورىدى.

مەشرەپ بۇ گەپكە جاۋاب بەرمىدى، گۈرۈلدەپ يېنىۋاتقان تام مەشىنىڭ قېشىغا كېلىپ، دۇمبىسىنى مەشكە قاقلاپ ئۆرە تۇردى.

ـــ ئاڭلىسام، ـــ دېدى گىنادى مىخايلوۋىچ، ـــ بۇ يەردىكى ئەمەلدارلار يەرلىك ئىشچىلارغا سوۋېت ئىتتىپاقى مۇتەخەسسىسلىرى بىلەن ئالاقە قىلماڭلار، ئۇلار بىلەن سۆزلىشىشكە بولمايدۇ، دەپ ئۇقتۇرغانمىشقۇ، بۇ گەپ راستمۇ؟...

ـــ مەن بۇنداق گەپنى ئاڭلىمىدىم، ـــ دېدى مەشرەپ.

ـــ ئاڭلىمىغان بولساڭ ياخشى، ـــ دېدى گىنادى مىخايلوۋىچ قولىدىكى گىتارنى سىم كارىۋاتقا قويۇپ تۇرۇپ، ـــ ئۇنداق بولسا، ئولتۇر، چاي ئىچىمىز، قورسىقىڭ ئاچمۇ؟

— ئاچ، — دېدى مەشرەپ، — ئۇچەيلىرىم تارتىشىپ ئۆلگۈدەك بولدۇم...

— راست گەپ قىلدىڭ، — دېدى «چىرايلىق ۋاسلىسا»، — ئۇيغۇرلار تولا تۇزۇت قىلىپ زىيان تارتىدۇ، تۇزۇت قىلمىشىڭ نېمە ھاجىتى، كەل، ئولتۇر.

— بىراق، مەن بۇ يەرگە قورسىقىم ئاچ بولغىنى ئۈچۈن كەلگىنىم يوق...

— شۇنداق، شۇنداق، — دېدى ۋاسە يېقىملىق كۈلۈمسىرەپ، — شۇنداق بولسىمۇ، بىللە چاي ئىچىمىز. كەل، بىر پارچە بولكا بىلەن بىر كېسىم ماي قاچان كەلسەڭمۇ تېپىلىدۇ. قېنى، ئولتۇر.

مەشرەپ ئورۇندۇقىغا كېلىپ ئولتۇردى. «چىرايلىق ۋاسلىسا» يۇمىلاق شىرەگە كاناپ داستىخان سېلىپ، ئۈنۈڭ ئۈستىنى بولكا، قەنت، سېرىقمايلار بىلەن بېزىدى.

مەشرەپ بىرئاز قورۇنۇپ تۇرۇپ سورىدى:

— گىنادى مىخايلوۋىچ، بىرنەرسىنى سورىسام بولامدۇ؟ خاپا بولمامسىز؟ سىزنى قايتىپ كېتىدىكەن دەپ ئاڭلىدىم، راستمۇ؟...

«چىرايلىق ۋاسلىسا» «لىپ» قىلىپ گىنادى مىخايلوۋىچقا قارىدى، ئۈنۈڭ ئوتلۇق، بىغۇبار كۆزلىرىدە قانداقتۇر تەشۋىش قىلغاندەك بىر ئالامەت كۆرۈندى. گىنادى مىخايلوۋىچ پەرۋاسىزغىنا مۇرىسىنى قىستى - دە، يەنە گىتارنى قولىغا ئالدى:

— سەن مۇشۇنى بىلىپ باقاي دەپ كەلگەنمىدىڭ؟...

— ھە، مۇنداقلا، سوراپ باقاي دېۋىدىم...

گىنادى مىخايلوۋىچ دېرىزە پەردىسىنى قايرىپ، بۇلۇتلۇق كېچە ئاسمىنىغا قاراپ نېمىندۇر خىيال سۈردى، ئولتۇرۇپ گىتارنى تىرىڭلاتتى ۋە ھەسرەتلىك ئۇھ تارتىپ تۇرۇپ دېدى:

— شۇنداق، كېتىشكە توغرا كېلىدۇ، مەشرەپ. سوۋېت

ئىتتىپاقى مۇتەخەسسىسلىرى ئىككى تەرەپنىڭ توختامنامىسىگە، تەكلىپىگە بىنائەن بۇ يەرگە كەلگەن، بىز قىلىشقا تېگىشلىك ئىشنى قىلدۇق. يەنە نۇرغۇن ئىشلار بار ئىدى. نېمە ئامال؟ توختام بۇزۇلدى. مەن شېڭ شىسەينىڭ كۆڭۈكتىن ئۆتۈۋېلىپلا ئۆزىگە ئېغىر كۇنلەردە ياردەم بەرگەن كىشىلەرگە دولىسىنى چىقىرىدىغانلىقىنى زادىلا ئويلىماپتىمەن. مەيلى، كېتىشكە توغرا كېلىدۇ. خوپ، ئۆزۈڭچۇ؟ ئۆزۈڭ نېمە ئىش قىلماقچى بولۇۋاتىسەن؟

مەشرەپ ئالدىغا قويۇلغان گۈللۈك پىيالىدىكى چاينى قوشۇق بىلەن مەقسەتسىز سورۇپ تۇرۇپ دېدى:

— بىلمەيمەن...، مەن بۇ يەرگە ئاز - تولا پۇل تاپقىلى كەلگەن، ئەمەت ئاكام، جىقراق پۇل يىغساق بىرەر ئات ئېلىپ مىندۇرۇپ يۇرتۇڭغا يولغا سېلىپ قويىمىز دېگەن. بىراق دادام بىلەن ئانام بولمىسا، يۇرتتا نېمە ئىش قىلىمەن؟ مەشەدە قېلىپ نېپتىچى بولىمەن. ھېچ يەرگە بارغۇم يوق. تاڭ ئۇستاممۇ ماڭا مۇشۇ مەسلىھەتنى بەردى، كېتىمەن دېگەن خىيالنى كاللاڭدىن چىقىرىۋەت دەيدۇ...

«چىرايلىق ۋاسلىسا» گەپ قىستۇردى:

— ياخشى ئويلاپسەن مەشرەپ، نېپتىچى بول. ئىشچى — دەۋرىنىڭ يۇرىكى، ئاخىر يول تېپىۋالىسەن...

گىنادى مىخايلوۋىچ خېلىغىچە جىم ئولتۇردى، ئۇنىڭ سەل چېقىر، لېكىن ئويچان كۆزلىرى يىراقلارغا تىكىلگەنىدى.

— بىلمەسەن، مەشرەپ، — دېدى ئۇ چىنىسىدىكى چاقماق قەنتنى قوشۇق بىلەن قوچۇپ ئولتۇرۇپ، — مېنىڭ ئۆيۈم روستوفتا. روستوف دېگەن روسىيىدە، ئالەمنىڭ بىر چېتى. روستوف ھازىرغىچە ئۇچ قېتىم نېمىسلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ، ئۇچ قېتىم قىزىل ئارمىيە تەرىپىدىن ئازاد قىلىندى. ھېلىمۇ جەڭ بولۇۋاتىدۇ. دادام، ئاكام، ئىنىم، ئون بەش ياشلىق سىڭلىم

روستوفنی قوغداش جېڭىده قازا تاپتى؛ ئانام بولسا، نېمىسلار روستوفنى بېسىۋالغاندا، شۇ شەھەردىن چېكىنمىگەن بىردىنبىر ئايال پۇقرا ئىدى. ئۇنىڭ سۈرەتلىرى گېزىتلەرگە بېسىلغان. بىراق، يېقىندا، نېمىسلارنىڭ قانلىق قىلمىچى ئاستىدا ئۇمۇ ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ... ۋاسە بىلەن ئىككىمىزنىڭ بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغىنىمىزغا تېخى ئۇچ كۈنلا بولدى. مۇشۇنداق ئىش، مۇشۇنداق قايغۇ... مېنىڭ ۋەتىنىم، مەن تۇغۇلغان شەھەرنى قوغداش يولىدا پۈتكۈل دون ئەزىمەتلىرى، قېرىلار، ئاياللار، بالىلار قان كېچىپ جەڭ قىلىۋاتىدۇ، ۋەتەن ئۈچۈن ئۆزىنى پىدا قىلىۋاتىدۇ، بىراق مەنچۇ؟... ئاھھاي!... مانا بۇ ئىسسىق ئۆيدە گىتار چېلىپ ئولتۇرۇپتىمەن. خالىسام ئازراق ھاراق ئىچسەممۇ، ئىسسىق سۈدا يۇيۇنۇۋېلىپ ئۈخلىسامۇ، خالىسام، ئۇيغۇرلارنىڭ تىلى بويىچە ئېيتقاندا، مانا بۇ «چىرايلىق ۋاسىلىسا»نى ئەركىلەتسەممۇ، قولتۇقلىۋېلىپ تالادا سەيلە قىلسامۇ بولۇۋېرىدۇ. ئەمما ۋىجدان ئازابلىنىدۇ، نېمىدېگەن تەتۈر ئىش!... سەن بىلمەيسەن، مەشرەپ، «قانۇن» بىلەن «بۈيرۇق» ۋىجدان دېگەننى ئۇنچىۋالا ھېسابقا ئېلىپ كەتمەيدىكەن. ئاشۇ قانۇن، ئاشۇ بۈيرۇق بولمىسا، مەنمۇ، ۋاسەمۇ ۋەتىنىمىزنى ئىبلىس تاجاۋۇزچىلاردىن ھىمايە قىلىش يولىدىكى جەڭدە ئەرلىك كۆرسەتمەيتتۇقمۇ؟ قانداق ياخشى بولار ئىدى – ھە!...

گىنادى مىخايلوۋىچ قولىنى شىلتىپ شۇك بولۇپ قالدى ۋە ئۈستەلنى چېكىپ ۋاسەگە قارىدى. «چىرايلىق ۋاسىلىسا» ئۇنىڭ غەرىزىنى چۈشىنىپ، ئىشكاپتىن يېرىم بوتۇلكا ئاق ھاراق بىلەن قىرلىق ئىستاكاننى ئېلىپ، ئۇنىڭ ئالدىغا ئەكېلىپ قويۇپ قويدى ۋە:

— سۆيۈملۈكۈم، كىچىككىنە تەخىر قىلىڭ، مەن سىزگە تۇزلىغان سەي راسلاپ بېرەي، — دېدى.

— كېرەك ئەمەس، رەھمەت...

گىنادى مىخايلوۋىچ قىرلىق ئىستاكانغا يېرىم جىك كەلگۈدەك ئاق ھاراقنى قۇيۇپ، ئۇنى ئۈسساپ چاقىغان ئادەمدەك، «گۈپلا» قىلىپ بىراقلا ئىچىۋەتتى ۋە پەنجىسىنىڭ دۈمبىسى بىلەن ئاغزىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ دېدى:

— پىتىنە ـ ئىغۇالارغا ئىشەنمە، مەشرەپ، بىز يېڭىمىز. سوتسىيالىزم — ئىشچى ۋەتىنى دېگەن سۆز. سەن بۇنى ھازىر چۈشەنمىسەڭ، كېيىن چۈشىنىپ قالىسەن. سوۋېت ئىتتىپاقى خەلقى ھېچقاچان مۇشۇ قېتىمقى ئۇرۇشتىكىدەك ئىتتىپاق بولغان ئەمەس، ھەممىمىز بولغان ئەمەس. بۇنىڭ سەۋەبى، بۇ ئىتتىپاقلىق — ھەممىلىكنىڭ يادروسى، تۈۋرۈكى — ئىشچى! ھەققانىيەت ھامان غەلىبە قىلىدۇ، تاجاۋۇزچىلار مەغلۇپ بولىدۇ. جۇڭگوغا تاجاۋۇز قىلغان ياپون ئالۋاستىلىرىمۇ، سوۋېتكە ھۇجۇم قىلغان نېمىس فاشىستلىرىمۇ ئوخشاشلا بىر جاڭگالنىڭ يىرتقۇچ — قان ئىچەر بۆرىلىرى. ھەممىسىنىڭ تەقدىرى — ھالاكەت، ئۆلۈم!... مەن بۇ يەردىن قايتقاندىن كېيىنلا ئالدىنقى سەپكە بېرىشنى تەلەپ قىلىمەن. ۋاسىمۇ شۇنداق. ۋەتەن ئۈچۈن قۇربان بولۇش — بۇ ئالەمدە ئەڭ ئارمانسىز ئىش. ناۋادا، ئۆلمەي قالساق، كۈنلەرنىڭ بىرىدە سەن بىلەن يەنە كۆرۈشىدىغان پۇرسەت كېلىدۇ، سەن بۇنىڭغا ئىشەن!...

گىنادى مىخايلوۋىچ بىر تەرەپتىن قىرلىق ئىستاكانىنى تولدۇرۇپ ئىچىپ، بىر تەرەپتىن سۆزلەپ، ئاخىر مەست بولۇپ قالدى. «چىرايلىق ۋاسىلىسا» ئۇنى يۆلەپ ئاپىرىپ سىم كارىۋاتقا ياتقۇزۇپ قويدى.

مەشرەپ: «قانداق ياخشى ئادەم ـ ھە!... ئىسىت، ھاراق ئىچمىگەن، ئازراق ئىچكەن بولسا قانداق بەلەن بولاتتى، مەست بولۇپ قالمايتتى، قۇلاق ئاڭلىمىغان جىق ئېسىل گەپلەرنى دەپ بېرەتتى...» دېگەن خىياللارنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپ، «چىرايلىق

ۋاسىلىسا» بىلەن خوشلاشتى.

«مەشرەپ، قاچما !...»

بۇ ۋەقە مەشرەپ گىنادى مىخايلوۋىچنىڭ ئۆيىدە بولۇپ ئۇچىنچى كۈنى چۈشتىن كېيىن سائەت ئىككىدە، ئوتتۇز توققۇزىنچى بوروۋوي پۈتۈنلەي نورمال ئىشلەۋاتقان بىر پەيتتە تۇيۇقسىز يۈز بەردى.

روزى دۇيجاڭ بۇرغىلاش سۇپىسىدا بۇرۇلچىك خۇدابەردى بىلەن مۇئاۋىن بۇرۇلچىك چىڭ سۇڭغا يارەملىشىپ، ئالدىراپ نۆۋەتتىكى كالون سىلىشنىڭ تەييارلىقىنى قىلىۋاتاتتى. نامان ئۇستا ۋىرخوۋاي سەھىنىسىدە تۇرۇپ، ۋىرخوۋايغا يۆلەپ قويۇلغان ئىككى يېرىم دىيۇيملىق تۇرۇبىلارنى كۆزدىن كەچۈرۈپ، ئۇنىڭ نومۇرىنى تەكشۈرۈۋاتاتتى. راستور ئىشچىسى جۇمان بىلەن كوللېكتور① رەپقەت ئون نەچچە مېتىر كېلىدىغان بىر تۇرۇبنى ئىككى بېشىدىن مۇرىسىدە تەڭ كۆتۈرۈپ بۇرغىلاش سۇپىسىغا يېقىنلىشىپ كەلمەكتە ئىدى. تاڭ ئۇستام سەكسەن كىلوگرامىلىق بىر بېنزىن تۇڭنى يەردە يۇمىلىتىپ ماتورخانىغا ئەكېتىپ باراتتى. مەشرەپ ماتورنىڭ پىرىبورىغا سىنچىلاپ قارىغاچ، تۇگمىدەك ئۇششاق بولتىلارنى بىر داسقا سىلىۋېلىپ كىرسىن بىلەن يۇيۇپ تازىلىماقتا ئىدى.

تاڭ ئۇستام بېنزىن تۇڭنى يۇمىلىتىپ ئەكېلىپ ماتورخانىنىڭ چەكزىسىگە يۆلەپ توختىتىۋېتىپ، بىردىن قىزىل تورۇق ئاتتىن چۈشۈۋاتقان قۇدۇق بېشى ئىنژېنېرى گىنادى مىخايلوۋىچنى كۆرۈپ قالدى. گىنادى مىخايلوۋىچ ئېتىنىڭ تىزگىنىنى ئېگەرگە ئىلىپ قويغاندىن كېيىن، بۇرغىلاش سۇپىسىدا تۇرغان روزى دۇيجاڭ ۋە ۋىشكا ئۇستىدە — ۋىرخوۋاي سەھىنىسىدە ئىشلەۋاتقان نامان ئۇستا بىلەن بىر قولىنى كۆتۈرۈپ

---

① كوللېكتور — يەر قاتلاملىرىدىن ئۇلگە ئېلىپ تەكشۈرگۈچى.

ئاۋازسىز سالاملاشتى ـ دە، سالماق قەدەم بىلەن ماتورخانىغا قاراپ كېلىشكە باشلىدى.

ـــ ياخشىمۇسىز، گىنادى مىخايلوۋىچ...

ـــ ياخشىمۇسىز، تاڭ ئۇستام...

دەل شۇ پەيتتە، كرانبىلۇك چۈشمەي قويدى...

كرانبىلۇك شاراقلاپ يۇقىرىغا چىقتىيۇ، تۆۋەنگە چۈشمەي، ماگنىتلاشقاندەك، بوروۋوي جازىسىنىڭ ئەڭ يۇقىرى قىسمىغا ئورنىتىلغان ھالقىغا چاپلىشىپ توختاپ قالدى. گۇرۇلدەپ ئىشلەۋاتقان بوروۋوينىڭ بارلىق ئىش ھالقىلىرىمۇ توختىدى. تۆۋەندە ئىشلەۋاتقان ئىشچىلار بويۇنلىرىنى سوزۇشۇپ، ئىتتىك كرانبىلوكقا قاراشتى ۋە ۋىرخوۋاي سەھنىسىدىن بوروۋوي جازىسىغا يامىشىپ، ئالدىراپ يۇقىرىغا كرانبىلوكنىڭ يېنىغا چىقىپ كېتىۋاتقان نامان ئۇستىنى كۆردى.

نامان ئۇستا بوروۋوي جازىسىنىڭ ئەڭ ئۈستۈنكى قىسمىدا كرانبىلوك بىلەن خېلى ئۇزاق ھەپىلەشكەندىن كېيىن، قەددىنى كۆتۈرۈپ، ئىككى ئالقىنىنى ئاغزىغا كانايچە قىلىپ تۇرۇپ، روزى دۇيجاڭغا قاراپ ۋارقىرىدى:

ـــ ئاڭلاۋاتامسەن، روزى !... پاشمىنىك كۆيۈپتۇ، ئاڭلىدىڭمۇ؟... ئىش چاتاق، پاشمىنكنى ئالماشتۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ...

پاشمىنكنى دەرھال ئالماشتۇرۇش زۆرۈر ئىدى، بولسا، نۆۋەتتىكى كالون سېلىشقا تەسىر يېتەتتى، پاشمىنكنى ئالماشتۇرۇشنى تېزلىتىشنىڭ چارىسىنى كېڭىشىش ئۈچۈن، روزى دۇيجاڭنىڭ ئۆزى كرانبىلوكنىڭ قېشىغا چىقىپ كۆرۈپ باقماقچى بولۇپ ماڭدى. گىنادى مىخايلوۋىچمۇ روزى دۇيجاڭغا ئېمىنىدۇر سۆزلەپ، ئۇنىڭ بىلەن بىللە بوروۋوي جازىسى تەرەپكە ماڭدى.

تاڭ ئۇستام ئۇلارنى توختىتىۋېلىپ دېدى:

ـــ روزى دۇيجاڭ، ئالدىرىما. گىنادى مىخايلوۋىچ، سىزمۇ

توختاڭ، كرانبلوك - پاشمنىڭ مېنىڭ كونا كەسپىم، ئۇ يەرگە چىقىپ نامان ئۇستا بىلەن مەسلىھەتلىشەي. بۇ ھۇنەرنىڭ ئېپى - جېپى ماڭا بەش بارماقتەك ئېنىققۇ؟ سىلەر بېرىپ دەرھال يېڭى پاشمىنىڭ تېپىشنىڭ چارىسىنى قىلساڭلار مىكىن...

تاڭ ئۇستام بۇ گەپنى دەپ، بىر پۇتنىڭ ئاجىزلىقىغا قارىماي، بوروۋۇي جازىسىغا مايمۇندەك يامىشىپ يۇقىرى ئۆرلىدى...

دەل مۇشۇ پەيتتە، ھېچبىر كۇتۇلمىگەندە، خۇددى بىرنەچچە ئېغىر زەمبىرەكتىن بىراقلا ئوق ئېتىلغاندەك، يەرۇجاھاننى زىلزىلىگە كەلتۈرۈپ، قۇدۇقتىن دەھشەتلىك گاز پارتلاپ چىقتى. بوروۋۇي سۇپىسى جاقىلداپ تىترەپ كەتتى، ئېگىز ۋىشكا قاراسلاپ ئىرغاڭلىدى، ھۆركىرەپ نەرە تارتقان قاتتىق ئاۋاز، قارا بورانىدەك ۋىشىلداپ چىرقىراپ كۆككە كۆتۈرۈلۈۋاتقان قوڭۇر رەڭ تۇتەك ئەتراپنى قاپلىدى؛ دەھشەتلىك پارتلاش دولقۇنى ئۆزىگە ئىلىناشقانلىكى نەرسىلەرنى ئاسمانغا كۆتۈرۈپ غازاڭدەك ئۇچۇرتۇپ يۇرەتتى. ياغاچ - بادرا، يۇڭ ئارغامچا، توم زەنجىر، ئۇزۇلگەن تۇرۇبا... كىمنىڭدۇر بىرزېنت ئۆتۈك كىيگەن بىر پۇتى، كىمنىڭدۇر تارغىقىدىنلا يۇلۇۋېلىنغان بىر قولى، شەپكىسى، قالپىقى، پەلىيى... ئاسماندا ئۇچۇپ يۇرەتتى.

مەشرەپ ماتورخانىنىڭ ئالدىدا، بۇ ئالامەتلەرنى كۆرۈپ نېمە قىلارىنى بىلمەي تاشتەك قېتىپ قالدى؛ شۇ پەيتتە، گاز دولقۇنى ۋىشكا ئۇستىدىن ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ چىقىپ، يەنە يەرگە، ئۆزىنىڭ ئالدىغىلا «پاق» قىلىپ تاشلىغان نامان ئۇستا بىلەن تاڭ ئۇستامنىڭ قانغا مىلەنگەن ئەت - تەنلىرىنى كۆرۈپ، ئۆزىنىڭ كۆزىگە ئىشەنمەي قالدى؛ قەلبى دولقۇنلىنىپ، يۇرىكى پىژىلداپ كۆيۈپ:

— ۋاي خۇدايىمەي !... نېمە پالاكەت بۇ؟ نامان ئاكا !... تاڭ ئۇستام !... مېنىڭ مېھرىبان ئۇستازلىرىم !... سىلەرگە نېمە

بولدى؟... كۆزۈڭلارنى ئېچىڭلار !...، ــ دەپ ئۇلارغا قاراپ ئېتىلماقچى بولدىيۇ، ئاغزى گەپكە، پۇتى ھەرىكەتكە كەلمەي، پۈتۈن ۋۇجۇدى كۆيۈشۈپ، دەلدۇگۇنۇپ بېرىپ ماتورخانىنىڭ چەكسىزسىگە يۆلىنىپ قالدى...

مەشرەپ ئوڭ مەڭزى بىلەن پېشانىسىدىن چىپىلداپ قان ئېقىپ تۇرغان روزى دۇيجاڭنىڭ بىر پۇتى ئۇزۇپ تاشلانغان گىنادى مىخايلوۋىچنى يۇدۇپ ئەكېلىپ داق يەرگە ياتقۇزۇۋاتقانلىقىنى؛ بوروۋوي جازىسىغا قاتتىق ئۇرۇلغانلىقتىن ھوشىدىن كەتكەن خۇدابەردىنى چىڭ سۇڭنىڭ قۇچاقلىغان پېتى كۆتۈرۈپ ئەكېلىپ يەرگە ياتقۇزۇپ، ئاغزىغا سۇ تېمىتىۋاتقانلىقىنى كۆردى... كېيىن روزى دۇيجاڭ بىلەن چىڭ سۇڭنىڭ ئۆزىنى ئۇنتۇپ، كىشىنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمىگۈدەك جاسارەت بىلەن، پارتلاپ چىقىۋاتقان گازنى بېسىپ توختىتىۋېلىشقا قۇدۇق بېشىدا ھەرىكەت قىلىۋاتقانلىقىنى كۆردى... ئەمدىلا ھوشىغا كەلگەن بۇرۇلچىك خۇدابەردى بىلەن يۇز ـ كۆز، پۈت ـ قوللىرى ئېغىر يارىلانغان ئىشچى جۇمان، رەپىقەتلەرنىڭمۇ ھېچ تەمىرىمەي، شۇ تاپتىكى ئەجەل دەرگاھى ــ بوروۋوي سۇپىسى تەرەپكە، روزى دۇيجاڭنىڭ يېنىغا كېتىۋاتقانلىقىنى كۆردى...

بىراق، مەشرەپ قورقۇپ كەتكەنىدى، شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئەقلىگە ھېچنېمە سىغمايتتى، كاللىسىغا ھېچنېمە كىرمەيتتى. گىلتاغقا كېلىپ تۇنجى قېتىم ئاتىلارچە شەپقىتىگە مۇيەسسەر بولغان ۋە تېخى تۇنۇگۈنلا ھايات، تۇرمۇش، ئۇمىدلىك كەلگۈسى توغرىسىدا ئاجايىپ ئىلھامبەخش سۆزلەرنى قىلىشقان سۆيۈملۈك كىشىلەر ــ نامان ئاكا، تاڭ ئۇستام ۋە گىنادى مىخايلوۋىچنىڭ ھەش ـ پەش دېگۈچىلىك ئارىلىقتىلا مەڭگۈلۈك ئايرىلىپ قالغانلىقىغا ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى، بۇ ئىشنى كۆڭلىگە سىغدۇرالمايتتى؛ دۇنيا كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ئارىلىقتا كۈكۈم ـ تالقان بولۇپ، دوزاخقا ئايلىنىپ قالغاندەك

ئىدى. ئۇمىد، ئىشەنچ، ئىستىقبال، كەلگۈسى دېگەنلەردىن ھېچنېمە قالمىغان، گويا بارلىق پىكىر قىلىش ئەزالمىرى شۇ تاپتا بىردىنلا تورمۇزلىنىپ قالغاندەك ئىدى.

پەقەت، پەقەت بىر يۈرەك ھەسرەت ـ نادامەت بىلەن ئاۋازسىز ئۆكسۈپ ـ ئۆكسۈپ، ناله ـ پەرياد چېكىپ يىغلايتتى، ئازابلىنىپ پۇچىلىناتتى...

مەشرەپ قاچتى...

تاقلاپ ـ سەكرەپ، ئۆزىنى بورانداك ئۇرۇپ قاچتى... قەيەرگە، نېمىشقا قېچىۋاتقانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى. ئۇنىڭغا بۇ ۋاپاسىز دۇنيا قورقۇنچلۇق بولۇپ قالغانىدى، ئۇنىڭ ئېڭىدا بىرنەرسە ـــ قېچىۋېتىپ ئەمەت ۋە مۇھەممەدجان جىلۋىلەنىدى. ئاتا ـ ئانىسىدىن قالسىلا، ئۇلار مەشرەپ ئۈچۈن ئۇ ئالەم ـ بۇ ئالەملىك جان كۆيەر قېرىنداشلار ئىدى، مەشرەپنىڭ ئۇلاردىن باشقا ھېچنېمىسى يوق ئىدى، ئۇ تىكەندەك يالغۇز ئىدى. ئاشۇلارنى تاپماقچى، ئۇلارنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئاتماقچى، ئەقىلگە سىغمايدىغان بۇ دوزاخ ئالامەتلىرىدىن ئۇلارغا ئۈچۈر بەرمەكچى ۋە ئاندىن ئۇلار بىلەن بىللە، «بولدى قويۇڭلار، كۆزىمىز كۆرمىسۇن» دەپ، بۇ پاجىئەلىك جەھەننەمدىن قەيەرگىدۇر يىراق بىر يەرگە، تىپتىنچ بولغان ئالەمنىڭ بىر چېتىگە كەتمەكچى بولدى...

ـــ مەشرەپ، بۇ نېمە قىلىق؟... توختا!...

ـــ مەشرەپ، قاچما!...

مەشرەپ بۇ تونۇش، لېكىن زەردىلىك ئاۋازنى ئاڭلاپ، ئۆزىنى بېسىپ بىر ئىزدا توختىدى، كەينىگە بۇرۇلۇپ، ئەمەت بىلەن مۇھەممەدجاننى كۆردى. ئۇلار ئوتتۇز توققۇزىنچى بوروۋويدا گاز پارتلاش ۋەقەسى يۈز بەرگەنلىكىنى ئاڭلاپ، شۇ تاپتىلا نەق مەيدانغا يېتىپ كەلگەنىدى.

ـــ ئەمەت ئاكا، مۇھەممەدجان!...

مەشرەپ ھۆكرەپ يىغلىغان پېتى ئۆزىنى ئەمەتنىڭ قۇچىقىغا

ئاتتى. بىراق، ئەمەت ئۇنى قوپاللىق بىلەن ئۆزىدىن نېرى ئىتتىرىۋەتتى. مەشرەپ چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈرۈپ، ئەمەتنىڭ قوشۇمىسىنىڭ قوش مۇشتىتەك تۇرۇلگەنلىكىنى، كۆزىدىن مىسلى كۆرۈلمىگەن بىر خىل نارازىلىق ئالامىتى ئۇچقۇنداۋاتقانلىقىنى كۆردى:

— ئەمەت ئاكا، سەن...

ئەمەت ئاۋارىيىگە ئۇچرىغان بوروۋوي ئەتراپىدا جىددىي قۇتقۇزۇلۇۋاتقان يارىدارلارغا ۋە ئۆلۈكلەرگە ئالدىراپ كۆز يۈگۈرتتى - دە، بۇرۇلۇپ، مەشرەپكە ئاچچىق بىلەن تىكىلدى:

— مەشرەپ، سەن نېمە قىلىپ قويدۇڭ - ھە ! ئۆزۈڭنىڭ ئۇستىسى ۋە ئىشچى ئاكىلىرىڭنى تاشلاپ قەيەرگە قاچماقچى؟ ئۆزۈڭنىڭ جېنىڭ جان، باشقىلارنىڭ جېنىچۇ؟ تاڭ ئۇستامنىڭ يۈزىگە قانداق قارايسەن، نامان ئۇستا، گىنادى مىخايلوۋىچنىڭ يۈزىگە قانداق قارايسەن؟ باشقا ئىشچىلارچۇ؟ سېنىڭ ئۇلاردىن كۆرگىنىڭ ۋاپادارلىق، مېھىر - شەپقەت ئەمەسمۇ؟ سېنى شەيتان ئازدۇرۇپتۇ، سەن قورقتۇڭمۇ؟...

— مەن، مەن... ئەمەت ئاكا، راستتىنلا ئۆزۈمنىڭ كۆزىگە ئىشەنمەي قالدىم، قورقۇپ كەتتىم، نېمە قىلىشىمنى بىلمەي قالدىم...

— ئەخمىقانە گەپ ! — دېدى ئەمەت مەشرەپكە زەردە بىلەن قاراپ، — بىزدە «ئۆز قوۋمى بىلەن بولغان ئۆلۈممۇ بەجايىكى توي !» دېگەن گەپ بار. يەنە نېمە قورقۇش؟ ئىسىت، بىز سېنىڭ غېمىڭنى يەپ، سەن ئۇچۇن ئۆزىمىزنى پىدا قىلىپ يۈگۈرۈپ كېلىپتۇق ! سەن بولساڭ ئۆزۈڭنىڭ ۋاپادار ئاكىلىرىڭنى، بىر بوروۋويدا بار - يوقنى، راھەت - جاپانى تەڭ تارتىپ، ھەمدەملىشىپ بىللە ئىشلىگەن ئىشچى قېرىنداشلىرىڭنى تاشلاپ قېچىپسەن. قانداق نومۇس، سەتچىلىك ! بىلىپ قوي ۋە ئېسىڭدە مەھكەم ساقلا، مەشرەپ: بىز نامرات ئىشچىلاردا بىرلا بايلىق بار، ئۇ بولسىمۇ ئۇمىد ۋە بىر - بىرىمىزگە بولغان ۋاپادارلىق.

ئۇمىد ۋە ۋاپادارلىقتىن ئايرىلساق، ھەممىمىز ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدىغان بىر دۆۋە گۆشكە ئايلىنىپ قالىمىز. بەختسىزلىككە ئۇچرىغان سەپداشلىرىنى تاشلاپ قېچىش — ھەقىقىي ئىشچىدا بولىدىغان قىلىق ئەمەس، ھەقىقىي نېپىت ئىشچىسىنىڭ قېنىغا قوشۇلمايدىغان يات قىلىق !... سەن بۇنى تاڭ ئۇستام، نامان ئۇستامدا كۆردۈڭمۇ؟ روزى دۇيجاڭ، خۇدابەردىدە كۆردۈڭمۇ - ھە !؟...

مۇھەممەدجانمۇ، مەشرەپمۇ ئەمەتنىڭ شۇ تاپتىكىدەك غەزەپلەنگەنلىكىنى ھېچقاچان كۆرمىگەنىدى، مەشرەپ ھەتتا مۇشتۇملىرى قاتتىق تۈگۈلگەن، قوشۇمىلىرى تۇرۇلگەن، كالپۇكلىرى ئاقىرىپ، چىشىنى قاتتىق چىشلىگەن ئەمەتنىڭ قانداقتۇر بىر ئوت ئۇچقۇنداپ تۇرغان كۆزلىرىگە قاراپ قورقۇپ كەتتى، نېمە قىلارىنى بىلمەي، مۇھەممەدجاننىڭ قولىنى تۇتۇۋالدى:

— مۇھەممەدجان... مېنى كەچۈرۈڭلار... مەن...

— بولدى، گەپ قىلما، — دېدى مۇھەممەدجان مەشرەپكە، — ياخشى قىلماپسەن، سەپداشلىرىڭ ئۆلۈۋاتسا قاچقىنىڭ نېمىسى؟ ئەمەتنىڭ گېپىمىز ھەر ئىككىمىز ئۈچۈن ساپ ئالتۇندەك قىممەتلىك نەسىھەت، ھەرھالدا ئوبدانراق ئويلاپ باق...

مۇھەممەدجاننىڭ گېپى تۈگە - تۈگىمەيلا، ئەمەت ئۇنى ئەگەشتۇرۇپ، ياردارلارنى قوتقۇزۇش ئۈچۈن ئاۋارىيە يۇز بەرگەن نەق مەيدانغا يۈگۈرۈپ كېتىشتى...

روزى دۇيجاڭ بىلەن چىڭ سۇڭ پارتلاپ چىقىۋاتقان گازنى قانداق قىلىپ بېسىپ توختىتىۋالغانلىقىغا ئۆزلىرىمۇ ئىشەنمەي قېلىشتى.

روزى دۇيجاڭ: بۇ، گاز بېسىمىنىڭ ئۇزلۇكىدىن تۆۋەنلىگەنلىكىنىڭ نەتىجىسى، دېدى.

نەق مەيدانغا يېتىپ كەلگەن ئىنژېنېرلار، ئاۋارىيە مۇتەخەسسىسلىرى ۋە ئوت ئۆچۈرۈش تېخنىكلىرى تۇيۇقسىز يۇز

بەرگەن گاز پارتلاش ــ ماي ئېتىلىپ چىقىش ۋە ئۇنىڭ تېز ۋە ئوڭايلا بېسىلىپ قېلىشىنىڭ سەۋەب ـ نەتىجىلىرىنى قىسقىچە مۇلاھىزە قىلغاندىن كېيىن، روزى دۈيجاڭنىڭ مۇلچىرىگە قوشۇلۇشتى، روزى دۈيجاڭ بىلەن چىڭ سۇڭنىڭ پارتلاپ چىقىۋاتقان ماينى جاسارەت بىلەن بېسىپ توختىتىۋېلىشقا قوللانغان جىددي تەدبىرى غايەت زور ئوت ئاپىتىنىڭ ۋە ئوتتۇز توققۇزىنچى بوروۋۇينىڭ پۈتۈنلەي ۋەيران بولۇشىنىڭ ئالدىنى ئالدى دەپ مۇئەييەنلەشتۇردى.

بىراق، ھازىر «جاسارەت، مۇجىزە، تۇھپە» لېر تۇغرىسىدا سۆزلىشىپ ئەزمىلىك قىلىدىغان پەيت ئەمەس ئىدى. تەكرار گاز پارتلاشنىڭ، ئوت ئاپىتى يۈز بېرىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە ئۆلۈم تەھدىتى ئاستىدا ياتقان، ياردار بولغان قېرىنداشلارنى قۇتقۇزۇش ـ يۇتكەش زۆرۈر ئىدى.

ئاۋارىيە مۇتەخەسسىسلىرى نەق مەيدانغا كېلىش بىلەن: ئۆلگەن كىشى تۇت، ئېغىر ـ يېنىك ياردار بولغان كىشى يەتتە، دېگەن مەلۇماتنى ئالغانىدى، بىراق، جىددي تەكشۈرۈش ئارقىلىق گىنادى مخايلوۋېچنىڭ بىر پۈتى تىزىنىڭ تۆۋەن تەرىپىدىن ئۈزۈلگەن بولسىمۇ، لېكىن يۇرىكىنىڭ سوقۇپ تۇرغانلىقى مەلۇم بولدى. گىنادى مخايلوۋېچنىڭ ھايات ئىكەنلىكى ئوتتۇز توققۇزىنچى بوروۋۇيدىكىلەرنىڭ كۆزىنى خۇشاللىق ۋە تەقدىردىن مىننەتدار بولۇش يېشى بىلەن نەمدىدى. بىراق، گىنادى مخايلوۋېچنىڭ ئېچىنىشلىق تەقدىرىدىن خەۋەر تېپىپ قىيا ـ چىيا بىلەن يېتىپ كەلگەن ۋاسە («چىرايلىق ۋاسىلىسا»):

ــ ئاھ، مېنىڭ قەدىرلىكىم، مېنىڭ سۆيۈملۈكۈم !...، ــ دەپ گىنادى مخايلوۋېچنىڭ ئۇستىگە ئۆزىنى ئېتىۋەتتى.

سوۋېت ئىتتىپاقى مۇتەخەسسىسلىرىنىڭ قۇتقۇزۇش ماشىنىسى گىنادى مخايلوۋېچنى «چىرايلىق ۋاسىلىسا» بىلەن قوشۇپ، دەرھال كۇيتۇن ئايروپورتى تەرەپكە ئەكەتتى. مەشرەپ قۇتقۇزۇش ماشىنىسىغا ئېلىنىۋاتقان گىنادى مخايلوۋېچنى ۋە

ۋاسەنى يىراقتىن كۆردى. كۆزلىرىدىن تارام ـ تارام ياش تۆككەن هالدا ئۇنسىز بۇقۇلداپ يىغلاپ تۇرۇپ، ئىختىيارسىز يەرگە تىزلاندى. گىنادى مىخايلوۋىچ ۋە ۋاسە ھەدىسىنىڭ بېشىغا رەھىمسىز قايغۇ چۈشكەن ۋە ئېغىر ياردار بولۇپ ئۆز ۋەتىنىگە قايتىۋاتقاندا، بىرنەچچە ئېغىز كۆڭۈلدىكى گەپنى دەپ «خوش، ئامان بولۇڭلار» دېيەلمىگىنىگە چىن كۆڭۈلدىن ئېچىندى.

مەشرەپ ئالدىدىن غۇيۇلداپ ئۆتۈپ كەتكەن قوتقۇزۇش ماشىنىسىغا بىر خىل ئەلەم ۋە داغقېتىش بىلەن چەكچىيىپ قاراپلا قالدى. ئۇنىڭ تىترىگەن كالپۇكلىرى ئارىسىدىن — ئېھتىمال يۇرىكىنىڭ قات ـ قېتىدىن ئۇرغۇپ چىققان ئاجىز بىر سادا ئەتراپقا يېيىلدى:

«ۋاي خۇدايىمەي، بۇ قانداق كېلىشمەسلىك بولدى ئەمدى! گىنادى مىخايلوۋىچ ئوڭلۇق ئادەم ئىدى، نامرات ئىشچى، مۇساپىر يېتىمچىلارنى كەمستەيتتى. ئۇ، يۇرتىغا قايتىپ ۋەتىنىنى قوغداپ، ئېتىپ ئۆلتۈرۈلگەن ئاتا ـ ئانا، ئۇكا ـ سىڭىللىرى ئۈچۈن ئىنتىقام ئېلىپ، گىتلېر قاراقچىلىرى بىلەن جەڭ قىلماقچىدى. ۋاسە ھەدىمۇ ئاجايىپ ئوبدان، شەپقەتلىك، مېھرىبان ئايال ئىدى. ياقا يۇرتتىن ساق كېلىپ، سالامەت قايتىپ كەتسە بولماسمىدى؟ خۇدايىم، ساڭا يالۋۇرۇپ ئېيتىمەن، سەندىن تىلەيمەن: بەلەن ئادەملەرگە ئۇۋال قىلما، دەردىگە داۋا، رەنجىگە شىپا بولغىن...»

مەشرەپ كېيىن گىنادى مىخايلوۋىچ بىلەن «چىرايلىق ۋاسىلىسا» نى كۆيتۈن ئايروپورتىدىن شۇ كۈنىلا ئالمۇتىغا ئەكېتىشكەنلىكىنى ئاڭلىدى.

نامان ئۇستا بىر قېتىم تاڭ ئۇستامغا، روزى دۇيجاڭنىڭ ئوپچە ياتاقتا مەستچىلىكتە چىمچىلاق قوللىرىدىن «تارس ـ تارس» ئاۋاز چىقىرىپ، شوخلۇق بىلەن خۇشال ئۇسسۇل ئويناۋېتىپ، بىردىنلا ھۆكۈرەپ يىغلاپ كەتكەنلىكىنى سەۋەبىنى چۈشەندۈرۈپ مۇنداق دېگەنىدى:

«هه، تاڭ ئۇستام، بۇ قىلىق سىزگە قىزىق ياكى غەلىتە تۇيۇلۇۋاتامدۇ؟ بىز خەق مۇشۇنداق، روزى دۇيجاڭ تېخىمۇ شۇنداق. قايغۇمۇ، خۇشاللىقمۇ ئەڭ ئالدى بىلەن ئادەمنىڭ كۆزىدە ئۆزىنى كۆرسىتىدىغۇ؟ كۆز دېگەندە قايغۇ يېشىمۇ، بەخت يېشىمۇ بولىدىغۇ؟ ئۇيغۇرلاردا، (كۆز يېشى ئادەم قەلبىنىڭ ئەينىكى، بۇ دېگەن چىڭ يەردىن چىقىدۇ) دېگەن گەپ بار. روزى دۇيجاڭ جىق قازاندا قاينىغان، جىق دەرد ـ ئەلەملەرنى تارتقان ئادەم. ئۇنىڭ بۇ ئالەمدە سۆيىدىغىنى، سۆيۈنىدىغىنى ـــ ئادەم. ئۇ ئاشۇنداق باشقىلار ئۈچۈن يارالغان ئادەم. كۆرۈۋاتسىزغۇ، ئۇنىڭ خۇشلۇقى مەلۇم پەللىگە يەتسىلا يىغلايدۇ، دوستلىرىنىڭ بوينىغا ئېسىلىدۇ، كۆز ياشلىرىنى خەقنىڭ يۈز ـ كۆزلىرىگە سۈركەپ تۈرۈپ ناخشا ئېيتىدۇ. ھېچكىم ئۇنىڭدەك خۇشاللىقتىن يىغلاپ ھۇزۇرلىنالمايدۇ. ئاندىن، «بىز ئىشچىلار ـــ ئادەم!» دەپ غەزەپلىنىپ ۋەزخانلىقمۇ قىلىدۇ. ئاشۇنداق مىجەز دەڭا. ئۇنىڭ قايغۇ ئۈچۈن يىغلىغانلىقىنى كۆرمىدىم. لېكىن بىرەر نەرسىدىن ھاياجانلانسا، خۇشاللىقى ئىچىگە پاتمىسا، ئۆز مىننەتدارلىقىنى كۆز يېشى بىلەن ئىپادىلەش بىزدە مۇناقىلا بىر ئادەت...»

گاز پارتلاپ بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىنلا، نامان ئۇستىنىڭ بالا ـ قازاغا يولۇققانلىقىنى بىلىپ، پۈتۈن بوروۋوي ئېغىر سۈكۈنات ئىچىگە پېتىپ قالغان ۋە ھەممەيلەننىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتكەندى. سۈنئىي نەپەس ئالدۇرۇش مەشىقىنى ئىشلىگەن دوختۇر نامان ئۇستىنىڭ يۈرىكىدە ئاجىز ھەرىكەت سېزىمى پەيدا بولغانلىقىنى مەلۇم قىلغاندا، پۈتۈن مەيدان ھېچبىر كۈتۈلمىگەندە، قاتتىق يىغا ـ زار بىلەن قاپلاندى. خۇدابەردى ئەمەتنى قۇچاقلاپ، «ۋاي قېرىندىشىم، ۋاي مېھرىبان ئاكام...» دەپ يىغلاپ، ئىشچى دوستلىرىنىڭ يۈرىكىنى ئەزدى. نامان ئۇستا نوسۇلكىغا سېلىنىپ، دەرھال دوختۇرخانىغا ئەكېتىلدى.

بۇگۈنكى گاز پارتلاش ۋەقەسىدە قازا تاپقان كىشى ئىككى ماتورىست ــ تاكۇ ئۇستام بىلەن كوللېكتور، تاتار ئىشچى رەپقەت ئىدى. مەشرەپ تاكۇ ئۇستام بىلەن نامان ئۇستىنى گاز دولقۇنى ۋىشكا ئۇستىدىن ئىرغىتىپ ئۆزىنىكۇ ئالدىغا تاشلىغاندىلا، كۆز ئالدىدا يەر ــ زېمىن پىرقىراپ، ئالەم قاراڭغۇلىشىپ، ئەقىل-ئىدراك تىزگىنى ئۆزىنىكۇ قولىدا بولماي قالغانىدى. شۇ تاپتا، كىشىلەر تاكۇ ئۇستام بىلەن رەپقەتنىكۇ جەستى ئالدىدا ئېغىر سۈكۈناتتا بېشىنى ئېگىپ تۇرغاندا، مەشرەپ، دەسلەپتە قانداقتۇر ناتونۇش بىر كىشىنىكۇ بەختسىز ئۆلۈمگە يىراقتىن نەزەر تاشلىغاندەك، ھاڭۋېقىپ بىپەرۋا قاراپ تۇردى، ئۇنىكۇ يۈز ــ كۆزلىرىدە نە ئېچىنىش، نە قايغۇرۇش، ھېچبولمىغاندا ھېسداشلىقتەك بىر ئالامەتمۇ كۆرۈنمىدى. ئۇ چۆرگىلىتىپ قويۇۋەتكەن ئادەمدەك، ئىككى كۆزىنى پارقىرىتىپ چەكچىيىپ قاراپلا تۇردى.

روزى دۈيجاكۇ بىردىنلا غەزەپلەندى:

ــ بىز نېمە؟ بىلىپ قويۇڭلار، ئىشچى ــ ئادەم! بىز ئادەم. ئادەممىز! قۇرت ــ قوڭغۇز، پاشا ــ چۈمۈلە ئەمەسقۇ؟! بۇگۈن مايتاغ نېفتلىكىنى قۇرۇش يولىدا قان ــ تەر ئاققۇزغان ئىككى قېرىندىشىمىز تاكۇ ئۇستام بىلەن رەپقەت بوروۋۇينى ئوت ئاپىتىدىن ساقلاپ قېلىش، ئىشچى قېرىنداشلىرىنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزۇش يولىدا مەردلىك بىلەن قۇربان بولدى، بەش نەپەر قېرىندىشىمىز ئېغىر يارىدار بولۇپ ياتىدۇ، نامان ئۇستا ئۆلۈم خەۋپى ئىچىدە تۇرۇپتۇ. بۇ نېمە ئۇچۇن، كىم ئۇچۇن؟... شۇنداق ئېغىر، كىشىنىكۇ جېنىغا زامىن بولىدىغان پاجىئە بولۇۋاتسا، نېمىشقا ۋېكۇ چاڭجاكۇ كېلىپ ھالىكۇ نېمە دەپ قويمايدۇ؟ باشقا غوجاملار نېمىشقا نەق مەيداندا يوق؟ بىز نېمە؟ ئادەمۇ، ئەمەس!...

ئوتتۇز توققۇزىنچى بوروۋۇيغا يىغىلغان بىرەرىيۇزچە ئىشچى تەرەپ ــ تەرەپتىن غۇدۇرىشىپ، غۇلغۇلا قىلىشىپ كەتتى:

ـــ راست ئەمەسمۇ ! بۇ قانداق قىلىق؟...

ـــ بىز نېمە؟ ئادەم ئەمەسمۇ؟ بىز يەنە بۇ غوجاملارغا لازىم بولمىمزمۇ - يوق؟...

ـــ گىنادى مىخايلوۋىچنىڭغۇ ئىگىسى بارئىكەن، سوۋېت ئىتتىپاقى مۇتەخەسسىسلىرى ئۇنى ئايروپىلانغا ئېلىپ كېتىشتى. بىزچۇ؟ بىزگە كىم ئىگە؟ !...

.....

مۇشۇ بەس - مۇنازىرە ئىچىدە مەشرەپنىڭ قۇلىقىغا گويا ئاسمانىنىڭ قەرىدىن چۈشكەندەك، يۇرەكنى تىترىتىدىغان بىر سادا كېلىپ ئۇرۇلدى:

«ساددا سەن - دە، بالا ! گىنادى مىخايلوۋىچ ساڭا رۇس تىلىدا سۆزلەۋاتىدۇ. ئۇ رۇس تىلىدا بۇ يەردە پەقەت مەن بىلەنلا سۆزلىشىدۇ. ئەمدى ماتورنىڭ پىرىبورنىي ئالساق، ئۇ ئۇيغۇرچىنى ئەپلەشتۈرىدىغان گىنادى مىخايلوۋىچ ئەمەس - دە !...

«پىرىبورنى دەمسىز؟...»

«ھە، شۇ ئەمەسمۇ؟ مانا بۇ يەرگە قارا. ماتوردىكى خەتلەرنىڭ ھەممىسى رۇسچە... مانا بۇ كۆرسەتكۈچ بەلگىلەرگە قارا... بۇنى ساڭا نېمىدەپ چۈشەندۈرسەم بولار - ھە !»

بۇ پېشقەدەم تاڭ ئۇستامنىڭ ئاۋازى ئىدى.

مەشرەپنىڭ ۋۇجۇدىدا مىسلى كۆرۈلمىگەن بىر زىلزىلە، ئاجايىپ تارتىملىق سېغىنىش تۇيغۇسى دولقۇنلىدى. يۈز - كۆزلىرى قورقۇنچلۇق تاتۇق يارىسى بىلەن قاپلانغان، باشقىلارنىڭكىغا ئېمىنى يېپ ياشانغان، مەشرەپ ئۇچۇن چەكسىز ياۋاش، سەمىمىيلىكى بىلەن ئاتا يوللۇق بولۇپ قالغان بىر پارلاق سېيما ئۇنىڭغا سەمىمىي تەكىلگەندەك ئىدى.

ـــ ئاھ، تاڭ ئۇستام !... قەدىرلىك ئۇستام... مەن ئەمدى بىلدىم، سىزدىن...

مەشرەپ قاتتىق ئۇيقۇدىن ئويغانغان ئادەمدەك، ئىرغىپ

ئۇيغۇرچە كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

بىرىپ ئىشچىلار توپىغا ئۆزىنى ئۇردى. كىشىلەر ئارىسىدىن يول ئېچىپ تاكى ئۇستامنى ئىزدىدى...

بىراق بۇ چاغدا، غەزەپلەنگەن، خورلىنىش ھېس قىلغان ئىشچىلار قازا تاپقان ئىشچىلارنىڭ جەسەتلىرى بىلەن يارىدار بولغان قېرىنداشلىرىنى زەمبىللەردە كۆتۈرۈپ، زاۋۇتتىكى «ھوقۇقدار غوجاملار» بىلەن يۈزتۇرانە سۆزلىشىش ئۈچۈن، زاۋۇت بىناسى تەرەپكە ماڭغانىدى...

ــ مەشرەپ، سەن قال، سەن مۇشۇ يەردە قېلىپ بوروۋويغا قارىغىن، ــ روزى دۇيجاڭ مەشرەپنىڭ مۇرىسىدىن تۇتۇپ شۇ گەپنى دېدى ـ دە، ئىككى سەكرەپلا قوشۇننىڭ ئالدىغا ئۆتتى. ئۇنىڭ ئىككى تەرىپىدە خۇدابەردى، ئەمەت، چىڭ سۇڭ، قابىدۇللا، مۇھەممەدجان ۋە باشقىلار گىرەلىشىپ ماڭغانىدى.

مەشرەپ ئۆلۈك ۋە يارىدارلارنى كۆتۈرۈپ ھەيۋەت بىلەن كۈچ كۆرسىتىپ كېتىۋاتقان ئىشچىلار قوشۇنىغا قاراپ تۇرۇپ، كۆزلىرىدىن تىنىمسىز ئېقىۋاتقان تارام ـ تارام ياشنى ئىختىيارسىز ھالدا چاپىنىنىڭ مايلاشقان پېشى بىلەن سۈرتتى. ئەمدى ئۇنىڭغا دىلكەشلىك بىلەن ماتورنىڭ ئىچكى قىسىملىرىنى بىر ـ بىرلەپ تۇجۇپىلەپ سۆزلەپ كۆرسىتىدىغان تاكى ئۇستام يوق ئىدى. «يوق» دېگەن سۆزدىن بىئارامىلىق ھېس قىلدى ۋە تاكى ئۇستامدىن مەڭگۈلۈك ئايرىلىپ قالغانلىقىغا نېمىشقىدۇر ئىشەنگۈسى كەلمىدى.

ئۇ توپقا ئەگىشىپ بىرنەچچە قەدەم ماڭدىيۇ، روزى دۇيجاڭنىڭ بۇيرۇقىنى يادىغا ئېلىپ توختاپ قالدى.

«ئەلۋىدا، تاكى ئۇستام !... ئەلۋىدا، رەپقەت ئاكا !...»

زەينۇل تىلماچ

مەشرەپ كالتە جۇۋىسىنىڭ تۈگمىلىرىنى ھىم ئېتىپ، بېلىنى تۆمۈر توقىلىق كەمەردە تارتىپ باغلاپ، ئەلتىرە

قۇلاقچىسىنى چۆكۈرۈپ كېيىدى، ئاندىن پىيمىسىنى كىيىپ، ئىككى مېتىر كەلگۈدەك كالتەكنى قولىغا ئېلىپ، ئۇششاق تاش ۋە مۇز پارچىلىرىنى تېپىپ مېڭىپ، بوروۋۇينى ئايلىنىشقا باشلىدى. ئەسلىدە، روزى دۇيجاڭ: «سەن قال، بوروۋۇيغا كۆز - قۇلاق بولغىن» دېگەندە، مەشرەپ كۆڭلىدە: «ھەرھالدا ماڭا ئىشىنىپ مەسئۇلىيەتلىك ۋەزىپە تاپشۇردى، شۇ تاپتا پۈتۈن بوروۋۇينىڭ تەقدىرى مېنىڭ قولۇمدا، چاتاق چىقىپ قالماسلىقى ئۈچۈن جەزمەن ھوشيار بولۇپ بوروۋۇيغا ئوبدان قارىشىم كېرەك» دەپ ئويلىغانىدى.

لېكىن، ۋاقىتنىڭ ئاستا - ئاستا سوزۇلۇشىغا ئەگىشىپ، مەشرەپ تۇنجى قېتىم ئۆزىنىڭ چوڭ قوشۇندىن، ئىشچى ئاكىلىرىدىن، جان كۆيەر دوستلىرىدىن ئۆزى سەزمەيلا ئايرىلىپ قالغانلىقىنى ھېس قىلىپ، ئۆزىنى بىردىنلا يېتىم - يېگانە ۋە بىچارە ھالەتتە كۆردى؛ گاز پارتلاش ۋەقەسىدە بەختسىزلىككە ئۇچرىغان سەپداشلىرىنى تاشلاپ قاچقانلىقى يادىغا چۈشۈپ، نومۇس ۋە ئەلەم بىلەن كۆزىنى يۇمدى، ئوتقا چۈشكەن قىلدەك تولغىنىپ چوڭقۇر ئەپسۇسلاندى ۋە ئويلا - ئويلا ئۆز تەقدىرىنىڭ ئاشۇ ۋاپادار كىشىلەر بىلەن ئاللىقاچان چىرمىشىپ كەتكەنلىكىنى، بۇ ھالال، ھەققانىيەتچى كىشىلەر توپىدىن ئەبەدىي ئايرىلالمايدىغانلىقىنى بىلدى ھەمدە بۇ توغرۇلۇق ئويلىغانلىرىنى كېيىنچە مۇھەممەدجان، ئەمەت ۋە چىڭ سۇڭلارغا سۆزلەپ بەرمەكچى بولدى.

شۇ پەيتتە، زاۋۇت بىناسى ئالدىدىكى مەيداندا ئىككى تال تۇڑۇكتە ئېسىلىپ تۇرغان ئاپتوموبىل چاقىنىڭ قازىنى شىددەت بىلەن «داڭ، داڭ، داڭ !...» قىلىپ توختىماي ئۇرۇلدى.

مەشرەپنىڭ پەرەز قىلىشىچە، ھازىر يا تاماق ۋاقتى، ياكى ئىشتىن چۈشۈش پەيتى بولمىغاچقا، بۇ قېتىمقى داڭ جەزمەن روزى دۇيجاڭ، چىڭ سۇڭ، خۇدابەردىلەر باشلاپ ماڭغان قوشۇننىڭ ھەربىكتى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىدى. بېرىپ كۆرۈپ

باققوسى كېلىپ كەتتى. ئىككىلىنىپ، بىر دەم بوروۋوي تەرەپكە، بىر دەم داڭ ئۇرغان مەيدان تەرەپكە مەقسەتسىز مېڭىپ، بىر سائەتتەك ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈۋەتتى.

كەچ كىرمەكتە، كەچكى قۇياش تەڭرىتېغىنىڭ قارلىق چوققىلىرى ئۈستىدە قىزغۇچ يالتىراپ، كۆيتۇن دەرياسى ئۈستىدە جىمىرلىدى. دەريانىڭ قىرغىقىدىكى پوتەيلەردىن كۆزەتچى ئەسكەرلەر جۇۋىسىنىڭ ياقىسىنى ئۆرە قىلىپ، مىلتىقلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ، كەچلىك كۆزەتتە ھازىر ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈشكەندەك، ئۇياق - بۇياققا لاغايلاپ مېڭىشقا باشلىدى.

مەشرەپ بىتاقەت بولۇپ، ھە دېسىلا شەرقىي جىرادىن گىلتاغقا يامىشىپ، داڭ ئۇرۇلغان مەيداندا زاۋۇت باشلىقلىرى، «ئەمەلدار غوجامىلار» بىلەن ئىشچىلارنىڭ نېمە دېيىشۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ، كۆرۈپ باقماقچى بولاتتى. بىراق، روزى دۇيجاڭنىڭ بۇيرۇقىنى يادىغا ئېلىپ، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ كەينىگە ياناتتى...

شۇ پەيتتە، شەرقىي جىرادا زەينۇل تىلماچ پەيدا بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ بۇ يەرگە قايسى تەرەپتىن، قانداق كېلىپ قالغانلىقىنى مەشرەپ سەزمەيلا قالدى.

زەينۇل تىلماچ ئورۇق، ئېگىز بوي، قىرلىق بۇرۇن، چېچەك يۈزلۈك، يىگىرمە بەش - يىگىرمە ئالتە ياشلاردىكى كىشى بولۇپ، ئۇنىڭ مايتاغدىكى ۋەزىپىسى ئانچە ئېنىق ئەمەس، بەزىلەر ئۇنى «ۋېڭ چاڭجاڭنىڭ تەرجىمانى» دېسە، بەزىلەر «خوجىلىق بۆلۈمنىڭ زاپخوزى» دېيىشەتتى. مەيلى نېمە بولسا بولسۇن، خەنزۇ تىلىغا كامىل بولغاچقا، كىشىلەر ئۇنى بىردەك: «زەينۇل تىلماچ» دەپ ئاتىشاتتى. بەزى ئىشچىلار تېخى ئۇنى: «ئۆزى كادىر، كىچىك ئەمەلدار، ۋېڭ چاڭجاڭنىڭ تەرجىمانى بولسىمۇ، ھەرھالدا يوغانچىلىقى يوق، ئاممىباب، ئىشچىلار بىلەن يېقىن ئۆتىدىغان چىقىشقاق يىگىت» دەپ ماختىشاتتى.

زەينۇل تىلماچ مەشرەپنى كۆرۈپ، ئالدىراپ ئۇنىڭ قېشىغا كەلدى:

ـــ ھە، ھە، بالا، سەن مەشرەپقۇ، بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىپ يۈرىسەن؟...

مەشرەپ دېدى:

ـــ ئوتتۇز توققۇزىنچى بوروۋويدا ئاۋارىيە چىقتى. تاغ ئۇستام بىلەن رەپقەت ئاكام.....

ـــبولدى، بولدى، كونا گەپ، ئىككىسى ئۆلدى دېگىنە ـــ دېدى زەينۇل تىلماچ، ـــ قارىغاندا، يىغلاپسەن - ھە؟ نېمەشتى ئۇلار، شۇنچە؟...

ـــ تاغ ئۇستام ماڭا ھۇنەر ئۆگەتكەن... رەپقەت ئاكام...

ـــ بولدى، كۆڭلۈڭنى بۇزۇپ ئاۋارە بولما، ـــدېدى زەينۇل تىلماچ، ـــ نېفىتچىلىك ـــ سەيلە - سايا‌ھەت قىلىش سورۇنى، بىغەملەرنىڭ سۇ ئۇزۇش كۆلى ئەمەس. بۇ دېگەن يەر ئاستىدىكى تىلسىم بىلەن ھەپىلىشىدىغان، بەزىدە باشنى قولتۇققا قىسىپ قويۇپ، جان تىكىپ ئېلىشىدىغان يەر. ئۆلۈم - يېتىم دېگەن بولۇپ تۇرىدىغان ئادەتتىكى ئىش. بۇ يەردە، ھەرقايسى جىرا، بوروۋويلاردا يىلدا قانچە مەدىكار بىتەلەينىڭ ئۆلۈپ ياكى ئەيىبناق بولۇپ كاردىن چىقىدىغانلىقىنى كىم ساناپ تۇرۇپتۇ دەيسەن؟ خوپ، ئۆز گېپىمىزگە كېلىلى. ئېيتىپ باقە، راست گەپنى قىل، ھېلىقى ئىككىسى ئۆلگەندىن كېيىن، ئۆلۈكلەر بىلەن ياردارلارنى كۆتۇرۈپ ۋېك چاڭجاڭنىڭ ئالدىغا بارمىز دەپ ئەك دەسلەپ ۋارقىرىغان كىم؟ روزىمۇ، ئېيتە: چىك سۇڭمۇ؟

مەشرەپ بىر خىل چۈشەنمەسلىك ئىچىدە زەينۇل تىلماچقا قاراپ دى: «ۋېك چاڭجاڭ» دېگەن ئىسىمنى ئاڭلاپ قايسىبىر كۇنى پىشقەدەم ماستىرى قابىدۇللانىڭ: «ھەي، بۇ قېتىم كەلگەن جاڭ چۇجاڭ - جاڭ چاڭجاڭ دېگىنىڭ قانداقراق ئادەمكىن؟ تېخى كۆرمىز. لېكىن، ۋېك چاڭجاڭ دېگىنىڭ قۇرۇسۇن، ئۆتۈپ كەتكەن بىر ئىبلىس ! دەسلەپ كەلگەن جاۋ چاڭجاڭ، ئىنژېنېر

لیۇ كەيلەر بولىدىغان كىشىلەر ئىدى، ئاز سانلىق مىللەت ئىشچىلىرىنى ھەرھالدا ئادەم قاتارىدا كۆرەتتى. كېيىن ۋاڭ چاڭجاڭ دېگىنى كەلدى، ئاندىن ۋېڭ، خۇدا ئۇرسۇن بۇ قاپىقىدىن مۇز ياغىدىغان ۋېڭ چاڭجاڭنى !» دېگەن سۆزىنى ئەسلەپ، بىرئاز تېڭىرقىغان ھالدا:

ــ زەينۇل ئاكا، مەن چۈشەنمىدىم، ئىشچى ئاكىلار ۋېڭ چاڭجاڭنىڭ ئالدىغا بارسا يامانمۇ؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ يامانمۇ؟ ئەمىسە ياخشىمىدى ! ــ زەينۇل تىلماچ ياقتۇرمىغاندەك مەشرەپنىڭ سۆزىنى تەكرارلىدى، ــ ئۆزۈڭ ئويلاپ باقمامسەن، يامان بولمىسا ۋېڭ چاڭجاڭنىڭ ئاچچىقى كەلمەيدۇ ــ دە.

ــ ئاچچىقى؟ نېمىگە ئاچچىقى كېلىدۇ؟...

زەينۇل تىلماچ بىردىن تېرىكىپ قالدى، مەشرەپكە كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپ دېۋەيلىدى:

ــ ئۆزۈڭ مۇشتۇمدەك تۇرىسەن، ئەجەب بىر سوئاللىرىڭ سېكىدەك تولا نېمىكەنسەنا ! ۋېڭ چاڭجاڭ نېمىگە تېرىكەتتى؟ مەن ساڭا دېسەم، ۋېڭ چاڭجاڭ دەيدۇ: مەن تاڭ ئۇستام بىلەن رەپقەتنىڭ قاچان، نېمە سەۋەبتىن ئۆلىدىغانلىقىنى ئاللادىن سوراپ بىلەلەيدىغان ساكيامونى ياكى مۇھەممەد پەيغەمبەر ئەمەس. بۇ دۇنيادىكى رىزقى تۈگىدىمۇ، بولدى، ئۆلدى دېگەن سۆز. شۇنداق بولغاندىكىن، ئۇ نېمىلەرنىڭ ئۆلۈكىنى بۇ يەرگە نېمىدەپ سۆرەپ كېلىشتىڭ، ئاپىرىپ كۆمۈۋەتسەڭلا بولمىدىمۇ، دەيدۇ ــ دە. خەقنىڭ ئۆلۈكىنى كۆتۈرۈپ كوچا ئايلىنىش ــ مايتاغدا ھېچقاچان كۆرۈلۈپ باقمىغان غەلىتە نامايىش. ۋېڭ چاڭجاڭنىڭ نېمىگە ئاچچىقى كەلگەنلىكىنى ئەمدى بىلگەنسەن. مۇشۇنداق گەپ. ئەمدى مەن سەندىن بىرنەرسىنى سورايمەن. خەقنىڭ ئۆلۈكىنى كۆتۈرۈپ ۋېڭ چاڭجاڭ بىلەن ھېسابلاشقۇچە قىلىشمىز دەپ ئەڭ بالدۇر ۋارقىرىغان كىم؟... سەن بالا، ئىككىمىز ئەمدى ئوبدان تونۇشلاردىن بولۇپ قالدۇقمۇ، سەن بۇ

گەپنی ماڭا دەپ بېرىشىڭ كېرەك. خەقنى باشلاپ ماڭغان كىم؟

ــ ھېچكىم...

ــ ھېچكىم؟ ھېچكىم دەيسەنغۇ؟ سەن بالا بىرنېمىنى چۈشىنەمسەن، يوق؟ مال توپىنى ئۇركۈتۈپ قوغلايدىغان بۆرە، پادىنى باشلايدىغان سەركە بولىدۇغۇ؟ ئىشچىلار ئۆزلىرىلا سەپ تارتىپ كېتىشتىما؟ ھېچكىم گەپ قىلمىدىما؟

مەشرەپ دېدى:

ــ گەپ قىلىشىنغۇ قىلدى، شۇنچە ئادەم ئۆلۈۋاتسا، يارىدار بولۇپ ياتسا، تىرست[1] دىن ئادەم كەلمىدى، ئەمەلدار غوجامىلار ھالىڭ نېمە دەپ سوراپ قويمىدى دەپ تېرىكىشتى، زەينۇل ئاكا، ئىشچىلار ئۆز دەرد ـ ئەھۋالىنى كىمگە ئېيتىدۇ؟...

ــ بۇ گەپنى كىم دېدى، روزى دۇيجاڭمۇ؟ روزى دۇيجاڭ مايغا سەرەڭگە ياققاندا، چىڭ سۆڭ نېمە دېدى، خۇدابەردىمۇ ۋارقىرىدىمۇ؟

مەشرەپ بىرنېمىنى سەزگەندەك «يالت» قىلىپ زەينۇل تىلماچقا قارىدى، زەينۇل تىلماچ چېچەك ئىزلىرى قالغان يۈزىنى پۈرۈشتۇرۇپ، تاغقا، جىراغا، بوروۋۇيغا ئېرەنسىزلىك بىلەن كۆز يۈگۈرتتى، «مانا سېنىڭ ئىچىڭدە نېمە بارلىقىنىمۇ بىلۈۋالدىم» دېگەندەك، كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ تۇرۇپ مەشرەپنىڭ كۆزىگە غىل ـ پال قارىدى ـ دە:

ــ بۇ بالانى تېرىغان ئاشۇ روزى دۇيجاڭ ئىكەن ـ دە، ــ دېدى. مەشرەپ ھودۇقۇپ كەتتى:

ــ نېمە دەيسىز ۋۇي؟ روزى دۇيجاڭ ئېسىل ئادەم، ئۇ بالا تېرىمىدى، ئۆزىنىڭ جېنى بىلەن كارى بولماي بوروۋۇينى قۇتقۇزدى، يارىدارلارنى ھاپاش قىلدى... ئۇ تېخى...

ــ ھىم... شۇلىما؟ ... قۇتراتقۇ...

زەينۇل تىلماچ كەينىگە بۇرۇلۇپ، ئالدىراپ زاۋۇت ئىشخانا

---

① تىرست ــ زاۋۇت باشلىقى.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uygurkutap.com

بىناسى تەرەپكە كەتتى.

مەشرەپكە زەينۇل تىلماچىنىڭ گەپ - سۆزلىرى، ھەرىكىتىمۇ نېمىشقىدۇر سىرلىق، غەلىتە بىلىنىپ كەتتى. ئۇنىڭ ھە دېسىلا روزى دۇيجاڭغا يېپىشۋېلىپ، ئۇ نېمە دېدى، قانداق قىلدى، دەپ كوچىلاپ كېتىشلىرىمۇ ئۇنىڭغا بىر قىسما بىلىندى. كۆڭلىدە ئۆزىنى روزى دۇيجاڭغا يۇز كېلەلمەيدىغان بىرەر گۇناھلىق ئىش قىلىپ قويدۇممىكىن دەپ بىئارام بولدىيۇ، خەقلەرنىڭ قانداقلا بولمىسۇن روزى دۇيجاڭنى ئەيىبلىشى مۇمكىن بولمىدىغان بىرەر سەۋەبنى تاپالمىدى. ئۇنىڭ كاللىسىدا روزى دۇيجاڭ بىلەن ھەمسۆھبەت بولغاندا، ئۇ، كۆيۈمچانلىق بىلەن ئېيتقان بەزى سۆزلەر، مەسىلەن، «سەنچۇ، مەشرەپ، ئۆزۈڭ كاللا ئىشلىتىشكە ماھىر بول، ئۆزۈڭ ئۆلچە، ئۆزۈڭ كەس. ئېسىڭدە بولسۇنكى، خەق نېمە دېسە، دانلاۋاتقان مېكىيانەڭ توختىماي بېشىڭنى لىڭشىتىپ ماقۇل دەۋېرىشنى ئۆگەنمە.»

«ئۇلپەتنىڭ شەرتى كۇلپەتنى تەڭ تارتىش؛ كۆپ ئويلا، سەۋرچان بول. سەۋرچان ئادەمنى شان - زەپەر، غەلىبە - مۇۋەپپەقىيەت كۇتىدۇ. ئالدىراقسانىنى نادامەت، پۇشايمان، لېكىن سەۋرچان بولۇشنىڭ ئۆزى بەڭ ئازلىق قىلىدۇ، سەۋرچانلىق ئەدەپ كەتسە، كىشىنى پايتىمىسىنى تەتۇر يۆگەيدىغان لىڭتاسمىلارغا ئايلاندۇرۇپ قويۇشمۇ مۇمكىن. شۇڭا، ئوغۇل بالىدا جۇرئەت، جاسارەت، تىرىشىپ - تىرمىشىش روھى بولۇشى لازىم.»

«شېرىن سۆزۈڭ، سىلىق مۇئامىلەڭ، جاپانى مەنىستىمەسلىكىڭ بىلەن داڭق چىقارغىنىكى، ھەرگىزمۇ قىلغان ئىشىڭ، تاپقان پۇل - مېلىڭ بىلەن كېرىلمە.»

«بىركىم ئەقىللىق بول دېگەنگە ئەقىللىق بولغىلى بولمايدۇ. ئەقىل ئاسماندىن چۈشمەيدۇ، ئەقىلنى ئاناڭنىڭ قوشۇپ تۇغۇشمۇ يوق گەپ، پەقەت ھايات، تىرىكچىلىكىنىڭ نائېنىق مەنزىللىرىدە يول ئېچىپ ئىلگىرىلەشكە، ئاچچىق - چۈچۈك،

تاتلىق ـ شېرىن ساۋاقلىرىڭنى يەكۈنلەشكە ئانچە ـ مۇنچە دىت، پەم ئىشلىتىپ قويساڭلا، ئەقىل دېگەن نەرسە ۋۇجۇدۇڭدا ئۆزلۈكىدىن يېغىلىپ، تامچە سۇدىن كۆل ھاسىل بولغاندەك، بىلىنمەيلا كۆپىيىۋېرىدۇ... دېگەندەك سۆزلىرى قۇلىقىدا جاراڭلاپ، كۆز ئالدىدا ئۇنىڭ كۆچلۈك قەددى ـ قامىتى، ھەممە نەرسىگە جىددىي قارايدىغان سەمىمىي كۆزلىرى ۋە مەردلىك، دىلكەشلىك، مېھرىبانلىق ئىپادىلىنىپ تۇرىدىغان چىرايى نۇرلىنىپ نامايان بولدى.

بۇنىڭدىن ئىككى ئايچە ئىلگىرى نامان ئۇستا، ئەمەت، خۇدابەردى، چىڭ سۇڭ ۋە مۇھەممەدجانلار بىلەن بىللە، قابىدۇللانىڭ ئۆزى كولىۋالغان زىمىلەنكىسىدە قازاق نېرىنىغا ئېغىز تېگىپ، مېھمان بولۇپ ئولتۇرۇپ، روزى دۇيجاڭنىڭ: «قارىسام، بۇ يەردە ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى بەشبارماقتەك نام ـ خالىسى يوق ئاغىنىلەر ئىكەنسىلەر. بىر گۇمانىمنى دەپ قويماي. ‹گۇمان ئىمانىنى قاچۇرىدۇ› دەيدۇ. لېكىن، ‹دۇشمىنىڭ قىلدەك بولسىمۇ، ئەندىشەڭ پىلدەك بولسۇن› دېگەن ھېكمەتتىن ‹مىڭ دوست ئاز، بىر دۇشمەن جىق› دېگەن مەنە چىقسا كېرەك. ھوشيارراق بولايلى دەيمەن. يېقىنقى ئىككى ـ ئۈچ يىل ئىچىدە، نامان ئاكا، ئېسىڭدە بارمۇ، شىخو جىڭساجۇ مايتاغدىن نۇرغۇن ئىشچىلارنى ـــ بەزىسىنى ئاشكارا، بەزىسىنى يوشۇرۇن تۇتۇپ كەتتى. تۇتۇپ كېتىلگەنلەرنىڭ ھەممىسى ئاقنى ئاق، قارىنى قارا دېيەلەيدىغان، قولىدىن ئىش كېلىدىغان، بېشىدىن نۇرغۇن ئىسىق ـ سوغۇق ئۆتكەن ۋىجدانلىق ئىشچىلار ئىدى. مېنىڭ دەۋاتقىنىم چوڭچەك ئەمەس، ھەممە كىشى ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ سەپسالسىلا كۆرەلەيدىغان پاكىت، ھەقىقەت. ھازىر ئۇلارنىڭ بۇ ئالەمدە بار ـ يوقلۇقىدىن ھېچبىر دېرەك يوق. شىخو تۇرمىسىنى خەقلەر ‹ئادەم قۇشخانىسى› دەيىشىدۇ. بۇ يەرگە تاشلانغان گۇماناتلىق گۇناھكارلاردىن ساق قۇتۇلۇپ چىققان بىرمۇ كىشى يوق. ئىككى ـ ئۈچ يىلدىن بۇيان نېفىتلىكتىن تۇتقۇن

قىلىنغان ئىشچىلارنى كۆز ئالدىمىزغا كەلتۈرسەكلا، بىر-بىرلەپ يېيىلىپ كەتكەن قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ئۇزۇن سېپى ئالدىمىزدا قەد كۆتۈرىدۇ. مەن مۇشۇ كىچىككىنە تارىخنى ئويلاپ قالدىم. دېمەكچى بولغىنىم، ئاشۇ تۈتقۇن قىلىنغان گۇناھسىز ،گۇناھكارلار، بىلەن تەڭ قاينىاپ، تەڭ ئوينىاپ، ھەمداستىخان بولۇپ ئۆتكەن بەزى كىشىلەرچۇ؟ ... تاكى شۇ كەمگىچە ئۇلارنىڭ قانىتىغا سۇ تېگىپ باقمىدى... بۇ نېمە ئۇچۇن؟ مەن ئۇنىمۇ قاماپ، يەپ تۇگەتسۇن دېمەيمەن. نېمە ئۇچۇن؟ دېگەن سوئال، نېمە ئۇچۇن ئادەمنىڭ تەقدىرى ئىككى خىل بولۇپ قالدى؟ دېگەن سوئال كاللامغا كىرىۋېلىۋاتىدۇ - دە !...» دېگەن سۆزلىرىنى ئەسلەپ، ئىختىيارسىز يەنە ئويلىنىپ قالدى...

بۇ چاغدا، زەينۇل تىلماچ شەرقىي جىرادىن خېلى ئۇزاپ كەتكەنىدى. قانداقتۇر بىر كۇچ مەشرەپنى، «ماڭ، نېمە تۇرىسەن، زەينۇل تىلماچقا يېتىشىۋال، توختىما» دېگەندەك قىلىپ كەينىدىن ئىتتەرگەندەك قىلدى. مەشرەپ زەينۇل تىلماچنىڭ قەدەملىرىدىن گۇمانلىق بىرنەرسىنى سەزگەندەك، چوڭ - چوڭ قەدەم بېسىپ ئۇنىڭغا ئىختىيارسىز ئەگەشتى.

زاۋۇت بىناسىنىڭ ئالدىدا غەزەپلەنگەن ئىشچىلار توپى قىم - قىم ئىدى، زەينۇل تىلماچ مىغىلدىغان كىشىلەر ئارىسىغا كىرىپلا كۆزدىن غايىب بولدى. مەشرەپ زاۋۇت بىناسىنىڭ ئۇستى، چوڭ ھويلىسى ۋە ئىشچىلار توپلاشقان مەيدانىنىڭ ئەتراپىدا سەپ تارتىپ تۇرۇشقان قوراللىق ھەربىيلەر ۋە ساقچىلارنى كۆردى.

مەشرەپ مايتاغدا شۇنچىۋالا كۆپ ھەربىي - ساقچىنىڭ بارلىقىنى بۇرۇن خىيالىغمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى.

مەشرەپ نامايىشچى توپىنىڭ ئىچىگە قاراپ ئىلگىرىلىدى. كىشىلەرنى ئارىلاپ يۇرۇپ، روزى دۇيجاڭنى ئىزدىدى. ئۇنىڭغا ئۆز گۇمانىنى، بايا زەينۇل تىلماچتىن ئاڭلىغانلىرىنى دەپ بېرىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ قويدى.

ئالدى تەرىپىدە بىرنەچچە تۇپ ياپراقسىز سۇۋادان تېرەك بار ئىككى قەۋەتلىك زاۋۇت بىناسىنىڭ تار سەينىسى ۋە توغرا كەتكەن تاشيول ئۈستىدە ئىشچىلار زىچ توپلىشىپ تۇرۇپ، خېلىدىن بېرى زاۋۇت رەھبەرلىرى بىلەن مۇنازىرىلىشىۋاتاتتى.

ئەلۋەتتە، بۇ بىر گاز پارتلاش ئاۋارىيىسى سەۋەبى بىلەن ئادەم ئۆلۈش ۋە ياردار بولۇش تۇپەيلىدىن ئىستىخىيىلىك ھالدا قوزغالغان نارازىلىق بىلدۈرۈش يىغىلىشى ئىدى. نامايىشچى ئىشچىلارنىڭ بىرلىككە كەلگەن شوئار، تەشكىل ۋە ئالاھىدە تەلەپلىرىمۇ يوق ئىدى. كۆپىنچە ئىشچىلار ئىككى ئىشچىنىڭ ئۆلۈمىگە زاۋۇت رەھبەرلىرىنىڭ ئېتىبارسىز قارىغانلىقىغا، ۋەقە يۈز بەرگەن مەيدانغا دەرھال يېتىپ بارمىغانلىقىغا غەزەپلىنىپ سۆزلىشەتتى ۋە نېمىدەپ تەلەپ قويۇشنى بىلمەي توختاپ قېلىشاتتى.

ۋېڭ چاڭجاڭ بۇنى سەزدى، ئۇ نامايىشچى ئىشچىلار قوشۇنى زاۋۇت ئىشخانا بىناسى تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتقاندىلا، ئۇلارنىڭ چوڭراق چاتاق چىقىرىشىنى ئۈمىد قىلىپ، ئەتراپقا نۇرغۇن ھەربىي ـ ساقچىلارنى ئورۇنلاشتۇرغان، بىرەر نەرسىنى باھانە قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئەدىپىنى بېرىپ چۆچۈتۈپ قويۇشنى پىلانلىغانىدى. سەۋەب، مەيلى نېمە بولسا بولسۇن، ئۇلارنىڭ توپلىشىپ نامايىش قىلىشى مايتاغدا كۆرۈلمىگەن ئىش، يامان بېشارەت، ئىشچىلارنىڭ ئۇيۇشۇپ چاتاق چىقىرىشىنىڭ باشلىنىشى ئىدى.

ۋېڭ چاڭجاڭ بۇ ھەرىكەتنىڭ تېگىدە، تۇخۇم ئىچىدە چۈجە تۆرەلمىسى قىمىرلىغاندەك، بىرەر يامان شەپنىڭ قىمىرلاپ بىخلىنىۋاتقانلىقىنى سەزگەندەك قىلدى. بىراق، «كاپ» قىلىپ تۇتۇۋالغۇدەك بىرەر ھەرىكەت كۆلەڭگىسى تېخى ئۆزىنى كۆرسەتمىگەنىدى. شۇڭا ئۇ، نامايىشچى ئىشچىلارنىڭ روھىي كەيپىياتىغا ۋە گەپ ـ سۆزلىرىنىڭ بېرىشىغا يەر ئاستىدىن سەپسېلىپ، گويا سۆزلەۋاتقان ھەربىر ئىشچىنىڭ گەپلىرىنى

سەممىيلىك بىلەن قۇلاق سېلىپ ئاڭلاۋاتقاندەك بىر قىياپەتتە، ئېگىز، ئورۇق بوينىغا قوندۇرۇپ قويغاندەك ئانچە ئەپلەشمىگەن سىدام، يوغان بېشىنى بىر تەرەپكە قىيسايتىپ، يۇمىلاق، كىرپىكسىز كىچىك كۆزلىرىنى قىسىپ، ئىككى قولىنى قورسىقىنىڭ ئۈستىدە گىرەلەشتۇرۇپ قاراپ تۇراتتى.

تەرەپ - تەرەپتىن ئىشچىلارنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

— تاڭ ئۇستام ئىش ئۈستىدە قازا تاپتى، باشقىلارنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزىمەن دەپ بالا - قازاغا ئۇچرىدى، ئۇنىڭ ئىككى بالىسى تېخى كىچىك، ئايالى ئىشسىز، ئاغرىقچان. زاۋۇتنىڭ ئۇنىڭ بالا - چاقىسىغا ئىگىدارچىلىق قىلىشىنى تەلەپ قىلىمىز.

— رەپقەت يالغۇز ئوغۇل، دادىسى ئۆلۈپ كەتكەن، ئانىسىغا زاۋۇت نەپىقە بەرسۇن !...

— ئۆلگەن، يارىدار بولغانلارنى قۇتۇلدۇرمىغان، «ئىشلىسەڭ ماڭا، ئۆلسەڭ ئۆزۈڭگە» دەيدىغان رەھبەرلەرنى جازالىسۇن !...

— ئىش شارائىتىمىز ئوسال، يۇز نەچچە ئادەم بىر پىتىلىق ياتاقتا ياتىمىز. زاۋۇت بىزگىمۇ ئادەم قاتارىدا مۇئامىلە قىلسۇن...

— قاچانغىچە ئون - ئون ئىككى سائەتتىن ئىشلەيمىز، سەككىز سائەتلىك ئىش تۇزۇمى يولغا قويۇلدى دەپ ئېلان قىلىنغانغا بەش يىل بولدى، تېخى ئىشقا ئاشمىدى. دېگەن گەپ ھېسابمۇ، ئەمەس !...

— ئىش ھەققىمىز قورساق بېقىشتىن باشقىغا يەتمەيدۇ، ئۈچ يىلدا بىر قېتىم كىيىم ئالماشتۇرالمىساق، شۇمۇ كۇنمۇ؟

.....

ئىشچىلار توختاپ قالدى، ژېك چاڭجاڭ بېشىنى كۆتۈردى:

— شۇلىما؟ يەنىچۇ؟ يەنە نېمە تەلىپىڭلار بار؟...

ئىشچىلار بىر - بىرىگە قاراشتى. روزى دۇيجاڭ دېدى:

— ئىشچىلارنىڭ بۇ يەردە ئىشلەشتىن، جاپا چېكىشتىن،

پۈتۈن يېتىپ، پۈتۈن قوپۇشتىن باشقا نېمە ھوقۇقى بار؟ ئۇلار ئۆزىنىڭ ھوقۇق - مەنپەئىتىنى قوغدىسا بولامدۇ، يوق؟ مەسىلەن، يۇز نەچچە ئىشچى بىر ئوپۇشدا يېتىپ، پىت - بۇرگىگە، چۈسىغا يەم بولۇشتىن قۇتۇلسا بولامدۇ، يوق؟ ئۇلارنىڭ ئوتتۇز ياشتىن ئاشقاندا، ئائىلىلىك، بالا - چاقىلىق بولۇش ھوقۇقى بارمۇ، يوق؟ مەن سورايمەن، ئىشچى — ئادەم ھېسابلانسا، ئۇلارنىڭ ئادەملەرچە ياشىشىغا كىم غەمخورلۇق قىلىدۇ؟...

ۋېك چاڭجاڭ ئۆزىنى قانچە تۇتۇۋېلىشقا ئۇرۇنسىمۇ، لېكىن قاپاقلىرى ئىختىيارسىز تۇرۇلۇپ كەتتى:

— ئېيتە، يەنە نېمە گەپ بار؟ ھەممىنى دېگىن...

— ئەمدى يوق...

ۋېك چاڭجاڭ ئىشچىلارنىڭ گېپىگە قۇلاق سالىدىغان بايىقى رەھىمدىل قىياپىتىدىن بىردىنلا ھېچكىمنى، ھېچنېمىنى مەنسىتمەيدىغان، كەك ئىشچىلارغا چۈشەن، چۈمۈلىگە قارىغاندەك يىرگىنىپ قارايدىغان ئەسلىي قىياپىتىگە قايتتى، يۈزىنى پۈرۈشتۇرۇپ، قولىنى شىلتىدى. ئۇ «سەنلەرگە گەپ قىلىشقا ئەرزىمدۇ؟» دېگەندەك بىر قىياپەتتە چالۋاقاپ ئىشخانىسىغا كىرىپ كەتمەكچى بولدىيۇ، نېمىدۇر يادىغا كەلگەندەك، بىردىن توختاپ قالدى ۋە گېلىنى قىرىپ، ۋارقىراپ تۇرۇپ دېدى:

— ئىش تاشلاپ، ئادەم توپلاپ، ئالىتوپىلاك كۆتۈرۈش — جىنايەت، قانۇنسىز قىلىق. كىمكى بۇ ئىشتا ئوتقۇيرۇقلۇق قىلغان بولسا، مەن ئۇنىڭ بىلەن ھېسابلىشىمەن. جىياك ۋېيىۋەنجاك جانابلىرىنىڭ غەمخورلۇقىدا مايتاغ نېفىتلىكى پىرقە دۆلىتىنىڭ سىياسەتلىرىنى بەجا كەلتۈرمەكتە. ئىشچىلارنىڭ كاللىسىنى ئېلىشتۇرۇپ نامايىش قوزغاش — كومپارتىيىنىڭ كونا ئادىتى. كىمكى كومپارتىيە ۋە كوممۇنىزم تەرغىباتچىلىرىنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ، تاپتىن چىقىپ ئىش تېرىيدىكەن، مەن ئۇلارغا قىلچە رەھىم قىلمايمەن. تەكرار

ئېيتىپ قويايكى، قىلچە يول قويۇلمايدۇ !...

ۋېلىك چاڭجاڭ «كومپارتىيە» ۋە «كومۇنىزم» نىڭ قورقۇنچلۇق خەۋپى توغرىسىدا ۋەھىمە تارقىتىپ سۆزلىگەندە، ئەتراپتا زىچچىدە سەپ تارتىپ تۇرغان قورالىق ھەربىي ساقچىلارغا مەغرۇر قاراپ قويدى ۋە ئوڭ قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ئۇلارغا ھۆرمەت بىلدۈرۈشنى ئۇنتۇمىدى.

ــ مەن رەھىمدىل ئادەممەن، ــ دېدى ۋېلىك چاڭجاڭ سۆزىنى قورقۇتۇشتىن نەسىھەت قىلىش مۇقامىغا سېلىپ، ــ ئادەم باشلاپ نامايىش قىلىش ــ مايتاغدا تۇنجى قېتىم ئۇقۇشمايلا يۈز بېرىپ قالغان بولۇشى مۇمكىن. ئىككىنچى قېتىم بۇنداق بىمەنە قالايمىقانچىلىقنىڭ پەيدا بولماسلىقىغا ھەممىڭلار كېپىل بولۇشۇڭلار شەرت ! بۇ ئىشقا بىرمۇنچە مىللىي ئىشچىلارنىڭ ئارىلىشىپ قالغىنى تېخىمۇ قاملاشمىغان يولسىزلىق؛ بۇ، ئۆز ئەقىدەڭلارغا، «تەقدىرنىڭ ئەمرىسىز قىل تەۋرىمەيدۇ»، «جاننى خۇدا بەرگەن، خۇدا ئۆزى ئالىدۇ، بەندىنىڭ ھەددى ئەمەس» دېگەن دىيانەتلىك ئەقىدەڭلارغا قاراپ تۇرۇپ خىلاپلىق قىلغانلىق، قارشىلىق كۆرسەتكەنلىك ئەمەسمۇ؟... ئوتتۇز توقۇزىنچى بوروۋويدىن تۈيۈقسىزلا گاز پارتلاپ چىقىشىنى كىم بىلىپتۇ؟ بىرنەچچە ئىشچىنىڭ ئۆلۈپ، بىرنەچچىسىنىڭ يارىدار بولىدىغانلىقىنى كىم بىلىپتۇ؟ مەن ئۇنى ئالدىن بىلىدىغان خۇدا ئەمەس ! ئۇنداق ئەمەسمۇ ـ يا؟... بولدى، ھەممىڭ تارقىلىش !...

ۋېلىك چاڭجاڭ شۇ گەپنى دېدى ـ دە، «شارت» قىلىپ كەينىگە بۇرۇلۇپ، ھەربىي ـ ساقچىلارنىڭ پاگونلۇق ئەمەلدارلىرى تۇرغان تۆمۇر دەرۋازا تەرەپكە كەتتى. سەپ تارتىپ تۇرغان ھەربىي ـ ساقچىلارنىڭ كۆزى بىلىگە تاپانچا، ئوفىتسېرلىق تاسمىسى ئاسقان كوماندىرلىرىدا ئىدى. ئۇلارنىڭ ئەلپازى يامان ۋە يىرگىنچلىك ئىدى. خۇددى قوي توپىغا ئېتىلىشقا تەييار تۇرغان ئاچ بۆرىلەردەك، پەقەت باشلىقلىرىنىڭ بىرەر بەلگە بېرىشىنى كۈتۈپ، تېپىرلاپ تۇرۇشاتتى.

چاڭ سۇڭ ھەربىي ـ ساقچى ۋە ئۇلارنىڭ كوماندىرلىرىنىڭ كەيپىياتىنى كۆزىتىپ تۇراتتى. شۇ پەيتتە، ئانچىۋالا تونۇش بولمىغان بىر خەنزۇ يىگىت ئۇنىڭ قېشىغا بىپەرۋا قىياپەتتە كەلدى ـ دە، باشقا تەرەپكە قارىغان بولۇپ، ئۇنىڭ قۇلىقىغا نېمىنىدۇر بىرنېمىنى دەپ پىچىرلاپ قويۇپ، يەنە شۇ بىپەرۋا قىياپەتتە كىشىلەرنىڭ ئارىسىغا كىرىپ كۆزدىن غايىب بولدى.

چاڭ سۇڭ كۆزىنى ھەربىي ـ ساقچىلاردىن ئالماي تۇرۇپ، كىچىككىنە ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن، ئاستا سۇرۇلۇپ ئەمەتنىڭ قېشىغا كەلدى:

ـــ ئەمەت، ئەھۋالنى كۆرۈۋاتامسەن؟ بىز قىلتاققا چۈشۈپ قالمايلى جۇمۇ. ۋېڭ چاڭجاڭ دېگەن بۇ ھارامزادە نېمىدېگەن ھىيلىگەر ـ كاززاپ نېمە ـ ھە؟ ھازىر ۋەزىيەت جىددىي. ئۇلارنىڭ بىرەر باھانە تېپىپ بىزنىڭ ئەدىپىمىزنى بېرىشكە تەييارلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرۈۋاتامسەن؟ سەن روزى دۇيجاڭغا دەپ باققىن، ھازىرچە تارقىلىپ كېتەيلى. ئۇ ئىشچىلار نامىدىن جايىدا گەپ قىلدى، ئورۇنلۇق تەلەپلەرنى قويدى. گەرچە، ۋېڭ چاڭجاڭ بۇ تەلەپلەرنىڭ بىرەرىنىمۇ قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرمىگەن بولسىمۇ، روزى دۇيجاڭنىڭ ھەقلىق سۆزلىرى ئۇنىڭ يېغىرىنى، ئەپت ـ بەشىرىسىنى ئېچىۋەتتى. چىچاڭشىپ بىر ئىزىدا تۇرالماي قالدى، مۇشۇنىڭ ئۈزى يېتىدۇ، تارقىلىپ كېتەيلى...

ئەمەت ئويلىنىپ قالدى، ئۇمۇ بۇنى سەزگەن، ۋېڭ چاڭجاڭنىڭ ئۆزى ئويلىغاندەك، ئىشچىلارنىڭ ئاھۇ زارىغا قۇلاق سالمىغان ئادەم ئەمەسلىكىنى بىر قاراپلا بىلگەنىدى. ئۇنىڭ مېڭىسىدىن «بىز ئىشچىلار ھەقلىق ئىدۇققۇ، ئەمدى مەغلۇبىيەت بىلەن تارقىلىپ كېتىمىزمۇ» دېگەن خىيال كەچتى:

ـــ چاڭ سۇڭ، مەنغۇ سېنى چۈشىنىمەن. لېكىن روزى دۇيجاڭ تارقىلىپ كېتىشكە ئۇنارمۇ؟...

ـــ سەن دېگىن، روزى دۇيجاڭ بۇنى چۈشىنىدۇ، ـــ چاڭ

سۇك شۇ گەپنى دەپ ئىككى تەرىپىگە بىلىندۇرمەي قارىۋالدى، — ئەمەت، ھازىر مۇنازىرىلىشىپ ئولتۇرىدىغان پەيت ئەمەس. ئۆزۈڭلا بىلگىن، بۇ، راشىدىن ئەپەندىنىڭ يولىورۇقى. ئۇ، ئادەم ئەۋەتىپ، ماڭا، ئىشچىلار تارقىلىپ كەتسۇن، بىھۇدە قىرغىنچىلىققا باھانە تېپىپ بەرمىسۇن دەپتۇ...

ئەمەت «يالت» قىلىپ چىڭ سۆڭگا قارىدى:

— نېمە، راشىدىن ئەپەندىم دەيسەنغۇ؟ راشىدىن ئەپەندىم ئۇرۇمچىگە قايتىپ كەتكەن ئەمەسمۇ؟

— شۇ، يەنە كەپتۇ، ئاخشام يەنە بىر گۇرۇپپا ئادەم بىلەن كەپتۇ... قارىغاندا، راشىدىن ئەپەندىم بۇ ۋەقەنىڭ باش - ئاخىرىدىن تولۇق خەۋەر تاپقان ئوخشايدۇ...

ئەمەت «راشىدىن ئەپەندىم» دېگەن ئىسىمدىن ھەمىشە روھلىناتتى، راشىدىن ئەپەندىنىڭ يەنە بىر قېتىم مايتاغقا قايتىپ كەلگەنلىكىدىن چىن كۆڭلىدىن خۇشال بولدى.

— ساڭا بۇ خەۋەرنى كىم يەتكۈزدى؟

— باش ئىنژېنېر ئىشخانىسىدىكى ھېلىقى خەنزۇ يىگىت. مەن ئۇنى دەسلەپتە تونۇمايلا قاپتىمەن...

ئەمەت قىستىلىپ - سوقۇلۇپ يۇرۇپ، روزى دۇيجاڭنىڭ يېنىغا سۈرۈلدى...

لىۇ باخان

ئەمەت بىلەن چىڭ سۇڭ تەقدىرداش بولۇپ ئۆتكەن ئۇزۇن يىل مابەينىدە ھەممە نەرسە ھەققىدە — ھايات، تىرىكچىلىك، بەخت، بەختسىزلىك، دوستلۇق، ۋاپادارلىق، ۋاپاسىزلىق، غايە، ئۇمىد، كەلگۈسى تەقدىرى، قىسقىسى، قەلب چوڭقۇرلۇقىدىكى ئەقىلگە سىغىدىغان ۋە سىغمايدىغان ئارزۇ - ئارمانلىرى توغرىسىدا قىلچە تارتىنماي، يوشۇرۇشماي سىردىشىشقا ئادەتلەنگەن بولسىمۇ، پەقەت بىر ئىش ھەققىدە، يەنى مۇھەببەت،

ئائىلە، خۇسۇسىي تۇرمۇش ھەقىقىدە، بەزى دوستلۇق چاقچاقلىرىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ئويلىنىش، مۇڭدىشىش ئۇلارنىڭ خىيالىغا كىرىپ چىقمىدى.

ئىككىنچى قېتىم مايتاغقا كەلگەندىن كېيىن، چىڭ سۇڭ كېيىنكى چاغلاردا ئەمەتنىڭ ئاغزىدا پەيدا بولغان غەلىتە بىر ناخشىغا تۇيۇقسىز قىزىقىپ قالدى. بۇ ناخشىنىڭ مەزمۇنى: تۇرمۇش — سىرلىق بىر تىلسىم؛ مۇھەببەت — مەھلىيا قىلغۇچى ئالۋاستى: مۇھەببەت رىشتى — پولات ئارغامچا؛ سېغىنىش تۇيغۇسى — مەردلىك، جاسارەت، ئارمان تۇۋرۇكى... دېگەنلەردىن ئىبارەت ئىدى.

بۇ ناخشىنىڭ تېكىستىنى ئەمەت ئۆزى تۇزگەن ۋە ئۇنى غاراڭ ـ غۇرۇڭ ئاۋازدا ئۆزى بەزەن ـ بەزەن ئېيتاتتى. دەسلەپكى چاغلاردا بۇ ناخشىنى ئۇنىڭ ئۆزى مەسخىرە قىلىپ كۈلۈپ يۇردى:

— ئاھھاي !... قانداق بىمەنىلىك. ماكانسىز، ئىشسىز بىر نامرات سەرگەردان مۇھەببەت گۇزەللىكىنىڭ سىرتىمقىنى بوينىغا سېلىۋېلىپ، ئۆزىنى چاغلىماي ئىشقۇازلىق كېسىلىگە گىرىپتار بولسا، كىلىش ـ پەخەش غەزەل ئوقۇپ خام خىيال سۇرسە، بۇ ئالەمدە بۇنىڭدىنمۇ كۈلكىلىك ئىش بولامدۇ ـ ھە؟...

بىراق، كېيىنكى كۈنلەردە ئەمەت بۇ ناخشىنى ئانچە ئېيتمايدىغان، ناۋادا بىرنېمە يادىغا چۈشۈپ بۇ ناخشىنى ئېيتسىلا كۆزلىرىدە ھېچقاچان كۆرۈلۈپ باقمىغان بىر خىل نۇر يالتىراپ جىلۋىلىنىدىغان بولۇپ قالدى.

بىر كۈنى چىڭ سۇڭ سورىدى:

— ساڭا نېمە بولدى، ئەمەت، قارىغىنا ئاداش كۆزلىرىڭگە... يۇرىكىڭنىڭ قېتىغا بىر گۈزەل پەرى كىرىۋېلىپ، ئاشۇ قوپال، كۈچتۇڭگۇر بەستىڭنى ئىرغاڭلىتىپ، ئىلەڭگۈچ ئۇچۇۋاتامدۇ، نېمە؟...

ئەمەت دېدى:

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ قويغىنا ئۇ گېپىڭنى، بۇ دېگەن يەتتە قات ئاسماننىڭ نېرىسىدىكى ئىش، خام خىيال...

ـــ خام خىيال؟... ھىم...، ـــ چىڭ سۇڭ ھەييارلىق بىلەن كۆزىنى قىسىپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى، ـــ دېمەك، خاتا پەرەز قىلماپتىمەن ـ دە !...

ـــ توغرا ئېيتىسەن، چىڭ سۇڭ، ـــ دېدى ئەمەت نېمىشقىدۇر بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، ـــ نېمە دېگۈلۈك؟ بىراق بۇ بىر چۈش، خام خىيال، ھەتتا، مۇنداقچە ئېيتقاندا...

چىڭ سۇڭ بىرئاز ھەيران بولۇپ، ئەمەتكە قىزىقسىپ قاردى، ئۇنىڭ رەڭگىرويىدا ھېچقاچان كۆرۈلۈپ باقمىغان بىچارە مىسكىنلىك تېشىغا تېپىپ تۇراتتى:

ـــ ساراڭ بوپسەن، ئەمەت...

ـــ شۇنداق، ساراڭدەكلا بولۇپ قالدىم...

ـــ ساڭا نېمە بالا تەگدى ـ ھە؟...

ـــ سەن سورىما، ئاداش، مەن ئېيتماي...

بىراق ئەمەت ئاغزىدا شۇنداق دېسىمۇ، لېكىن ئۆزىنى بىئارام قىلغان «خام خىيال»نى چىڭ سۇڭدىن يوشۇرالمىدى...

لىيۇ باخان...

ئۇنىڭ ئىسمى لىيۇ با. لېكىن بۇ يەردىكى ئۇيغۇرلار ئۇنى قانداقتۇر ئۆزىگە يېقىن كۆرۈپ، «لىيۇ باخان» دەپ ئاتىشاتتى.

لىيۇ باخان ھەيران قالغۇدەك چىرايلىق ئايال ئىدى. ئېگىز، زىلۋا بوي، كۆزلىرى چوڭ ۋە قارا، يۈزى ئاق ـ قىزىل، قاراقاش، ئۇزۇن كىرپىك، بۇلۇق قىرقىم چاچ، ساغرىسى يۇمىلاق، كۆكسى توم بولۇپ، رەڭ ۋە پاسون تاللاپ كىيىنىشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرەتتى. يېشى يىگىرمە بەش ئەتراپىدا بولسىمۇ، لېكىن روخسارىدا ئەمدىلەتىن تولغان قىزلىق لاتاپىتى ۋە گۈزەللىك نامايان ئىدى.

ئەكسىچە، ئۇنىڭ ئېرى چەن فېڭ پۇتۇنلەي ئۇنىڭ تەتۇرى: پاكار، ئورۇق، سىدام باش، ئىككى چىشى ئالدىغا چىققان، بىر

پۈتى ئاقساق، بۇرنى توم، كۆزى قىسىق، قىرىق بەش - ئەللىك ياشلاردىكى ئادەم بولۇپ، ئەمگەك بۆلۈمىنىڭ باشلىقى ئىدى. شېڭ شىسەينىڭ ھەربىي قىسمىدا ۋەزىپە ئۆتىگەن، 1937 - يىلىدىن كېيىن مايتاغ نېفتلىكىنى ئېچىشقا قاتناشقان كونا سالاھىيىتىنى پەش قىلىپ، بىرنەچچە قېتىم ۋېڭ چاڭجاڭ بىلەن يوشۇرۇن پۈت تېپىشىپ، ئارمانىغا يېتەلمەي جىمىپ قالغانىدى.

مايتاغلىقلار ئۇنى «جۇغى كىچىك، گېپى يوغان، ئەپت - بەشىرىسىدىن مۇز ياغىدىغان كىچىك ھوقۇقدار» دېيىشەتتى. ۋە لىيۇ باخاننىڭ قانداق قىلىپ ئۇنى ئۆزىگە راۋا كۆرۈپ، ئۇنىڭغا خوتۇن بولۇپ قالغانلىقىنى چۈشەنمەيتتى. بۇنىڭغا ئەمەت ئەجەبلەنمىدى. چۈنكى، بەزى پېشقەدەملەر ئۇنىڭغا: «ھەي... لىيۇ باخاننى دەمسەن؟ بۇ بىر ئاجايىپ تەقدىر !... لىيۇ باخان ئۆزى بىلەن بىر ياستۇقتا باش قويىدىغان ئەرنىڭ، يەنى ئۆز لايىقى، مۇھەببەت دېگەننىڭ نېمىلىكىنى بىلمەيدىغان، تىرىكچىلىكنىڭ قىستاڭ يوللىرىدا كېپىنەكتەك پىلدىرلاپ ئۇچۇپ يۈرگەن نارەسىدە قىز چاغلىرىدا، رەڭگارەڭ گۈلزارلىق ئىچىدىن ئەڭ گۈزەل، ئەڭ بىغۇبار غۇنچىنى تاللاپ ئۇزۇۋالغاندەكلا، چەن فېڭ ئۇنى جەنۇبىي شىنجاڭدىكى قايسىبىر شەھەر گۈلزارلىقىدىن ئۇزۇپ ئەكېلىپ خوتۇن قىلىۋالغان. لىيۇ باخاننىڭ ئانىسى بىر يەرلىك ۋاڭ ئەۋلادىنىڭ قىزى بولۇپ، ياڭ زېڭشىن تەيىنلىگەن بىر ئامبالغا مەجبۇرىي سوۋغا قىلىنغان، ئىككى تائىپە ئارىسىدىن تۇغۇلغان لىيۇ باخان ئۇرۇش مالىمانچىلىقى ئىچىدە، يەنى ئات ئۈستىدە قىلىچ ئوينىتىپ بىر يىڭ ئەسكەرگە قوماندانلىق قىلىپ يۈرگەن چەن فېڭنىڭ كۆزىگە تۇيۇقسىز ئىلىنىشىپ قالغان...» دېگەنىدى...

شۇنىڭدىن بۇيان سەككىز يىلغا يېقىن ۋاقىت ئۆتتى.

لىيۇ باخان ھازىر ئۇنىڭغا كۆز تىككەن ئەرنىڭ «كۆزىنىڭ يېغىنى يەپ، تىزىنى سىرقىراتقۇدەك»، بىر قارىغان ئەرنى ئىختىيارسىز ئىككىنچى قېتىم قاراشقا مەجبۇر قىلغۇدەك

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

سېھرىي كۈچكە، ئۆزىگە جەلپ قىلىش قۇدرىتىگە ئىگە چوكان بولۇپ قالغانىدى. ئۇ خىزمەت قىلمايتتى، خىزمەت قىلمىسىمۇ، چەن فېڭنىڭ پۇلى يېتىپ ئاشاتتى، يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن لىيۇ باخاننىڭ ئۆز - ئۆزىدىنلا ئۆز ئائىلىسىنىڭ خوجايىنى، چەن فېڭنىڭ يوشۇرۇن ھۆكۈمرانىغا ئايلىنىپ قالغانلىقىنى كىشىلەر سېزىشتى.

چۈنكى ئۇ، چەن فېڭنىڭ تۇرمۇشى ۋە خىزمەت ئۇسۇلىدىكى ھەرقانداق ئىشىغا ئۆزى خالىسىلا تۈزۈتسىز ئارىلىشالايتتى، قوشۇق سېلىپ تۇرۇۋالاتتى ۋە كۆپ ھاللاردا ئۆز دېگىنىنى قىلدۇراتتى. بەزىدە ئىككى قولىنى ئىككى بىقىنىغا تىرەپ، بىر پۇتىنى يەرگە تېپىپ تۇرۇپ، چىرايلىق كۆزلىرى بىلەن مىختەك قادىلىپ زەردە بىلەن ۋارقىرىسا، چەن فېڭ ئۇنىڭدىن گويا قانداقتۇر بىر يوشۇرۇن ئەيىبى ھازىرلا پاش بولۇپ قالىدىغاندەك، دەرھال بۇرنىنىڭ ئۇچىدا غۇزمەك تەر پەيدا بولۇپ، قورقۇپ تىترەپ كېتەتتى ۋە ئۇنى پۈل، ئېسىل كىيىملەر، ئالتۇن زىننەت بۇيۇملىرى بىلەن ئالداپ قۇتۇلاتتى...

قارامايلىقلار ئارىسىدا لىيۇ باخان ھەققىدە ئۇنىڭ شەنىگە داغ تەگكۈزىدىغان بەزى مىش - مىش گەپلەرمۇ، ھەسەت قىلىدىغان سۆز - چۆچەكلەرمۇ تارقالغان. لېكىن ئۇنى ھېچكىم «بۇزۇق ئايال» دەپ ئەيىبلىيەلمەيتتى. چۈنكى بۇنىڭغا، لىيۇ باخاننىڭ خۇشخۇيلۇقى، گۈزەللىكى، يۇقىرى - تۆۋەن تەبىقە، ئەمەلدار، پۇقرا، ئۇ مىللەت، بۇ مىللەت دەپ ئايرىماي ھەممىگە تەڭ قارايدىغان، ئاددىي ئىشچىلار بىلەن چىقىشىپ ئۆتۈشنى ياخشى كۆرىدىغان ئادىتى ۋە گۈزەل رۇخسارىنى قورال قىلىپ ئېرىنى قورقۇتۇپ، ئۆز ئەركىگە ئۆزى خوجايىنلىق قىلىشقا ئىنتىلىدىغان جاسارىتىدىن باشقا ھېچقانداق ئاساسمۇ، پاكىتمۇ يوق ئىدى. بەزى كىشىلەر تېخى مۇنازىرىلىشىپ: «ھەي... نېمە دېگىنىڭلار ئۇ! لىيۇ باخان تېخى قىزمىش، ئانىسىنىڭ قورسىقىدىن قانداق چۈشكەن بولسا، شۇ پېتى پاك تۇرغانمىش.

چەن فېلك دېگەن بەزگەك تېگى - تېگمدىن بوش، زەئىپ داغۋاز بولغاچقا، ئۇنىڭغا تېخى ئەرلىك دىدارىنى تەگكۈزۈپ باقمىغانمىش. تىلى قىسىق دەڭلار بۇ چەن فېڭنىڭ ! ئەسلىدىلا لاتا كۇس - كۇس نېمىكەن ئەمەسمۇ ئۇ !...» دېيىشەتتى.

بۇ گەپلەر ئېھتىمال لىيۇ باخانىنىڭ هازىرغىچە تۇغمىغانلىقى، چەن فېڭغا بىپەرۋالىقى ۋە چەن فېڭنىڭ ئۇنىڭدىن نېمىشقا شۇنچىۋالا قورقۇپ ئېھتىيات قىلىدىغانلىقىنىڭ سىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولسا كېرەك...

هېكايىنىڭ ئۆزىگە كېلەيلى:

زاۋۇت بىناسى ئالدىدا ماستىرى تاڭ ئۇستام ۋە كوللېكتور رەپقەتنىڭ ئۆلۈمى مۇناسىۋىتى بىلەن پارتلىغان هېلىقى نامايىش كۇنى بىپەرۋا قىياپەتتە كىشىلەرنى ئارىلاپ كېلىپ چىڭ سۇڭنىڭ قۇلىقىغا راشىدىن ئەپەندىنىڭ يولىورۇقىنى پىچىرلاپ يەتكۈزگەن خەنزۇ يىگىتنىڭ ئىسمى لىيۇ چىڭ بولۇپ، كىشىلەر ئادەتتە ئۇنى «شياۋ لىيۇ» دەپ ئاتىشاتتى.

شياۋ لىيۇ ئوتتۇرا بوي، يۇزى يۇمىلاق، هەمىشە ئويچان يۇرىدىغان، كەم سۆز، ئۆز ئىشىغا پۇختا، يىگىرمە بەش ياشلاردىكى زىيالىي ياش بولۇپ، باش ئىنژېنېر ئىشخانىسىدا كاتىپلىق قىلاتتى. ئۇنى بۇنىڭدىن ئىككى يىل ئىلگىرى ئېنژېنېر لىيۇ كەي جەمئىيەتتە ئىشسىز قېقىلىپ - سوقۇلۇپ يۇرگەن يېرىدىن باشلاپ كېلىپ چەن فېڭغا تونۇشتۇردى. چەن فېڭ ئىنژېنېر لىيۇ كەينىڭ ئىلتىماسىنى ئاڭلاپ، مەنسىتمەسلىك بىلەن كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپ، شياۋ لىيۇنى خىزمەتكە قوبۇل قىلىشنى، بولۇپمۇ باش ئىنژېنېر ئىشخانىسىغا خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇشنى قوپاللىق بىلەن رەت قىلدى.

ئىنژېنېر سابىروف قىيىن ئەهۋالدا قالغان شياۋ لىيۇنىڭ تەقدىرىدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن، لىيۇ باخانىنىڭ كېيىنكى چاغلاردا، زېرىككەنلىكتىنمىكىن ئاز - تولا رۇسچە ئۆگىنىشكە

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ھەۋەس قىلىپ قالغان ۋە بۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئۆزىدىن ئۇنى - بۇنى سورايدىغان بولغان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، بىر كۈنى ئۇنىڭدىن:

ــ لىيۇ باخان، بېشىغا كۇن چۈشكەن ئادەملەرگە ياخشىلىق قىلىش ــ خەيرلىك ئىش. لىيۇ چىڭ قىيىن ئەھۋالدا قاپتۇ. ئۇ قولىدىن ئىش كېلىدىغان يىگىت. ئۇنىڭ باش ئىنژېنېر ئىشخانىسىغا ئورۇنلىشىپ، بىزنىڭ قولىمىزنى يېنىكلىتىشكە يارىدەم قىلىڭ، ئىشىنىمەنكى، بۇ ئىش سىزنىڭ قولىڭىزدىن كېلىدۇ، شۇنداق ئەمەسمۇ؟...، ــ دەپ ئۆتۈندى.

لىيۇ باخان غەرەزسىزلا ئىنژېنېر سابىروفقا قاراپ قويدىيۇ، ئۇنچىقمىدى.

شۇ كۈنى كەچتە لىيۇ باخان يېرىم يالىڭاچ ھالدا ئاپئاق، ساغلام، گۈزەل بەدەن ـ رۇخسارىنى لىغىرلىتىپ كۆز ـ كۆز قىلىپ تۇرۇپ، بۇ ئائىلىدە تېخى كۆرۈلمىگەن نازۇكەرەشمە بىلەن چەن فېڭغا خۇلق چىقىرىپ بىر رومكا ھاراق تۇتتى:

ــ ئەنە، مەززىلىك سەيمۇ تەييارلاپ قويدۇم. بىر رومكا ئىچكىن...

چەن فېڭ ھەيرانلىق بىلەن لىيۇ باخانغا قاراپ قويدى؛ ئۇنىڭ قولىدىن رومكا ئالمىغانغا كۆپ يىللار بولغانىدى، چەن فېڭ ھېڭگاڭ چىشلىرىنى چىقىرىپ ھىجايدى:

ــ سەن... لىيۇ با، بۇگۈن بەكلا ياخشىغۇ؟ بۇ ھاراقنى چوقۇم ئىچىشىم كېرەكمۇ؟...

ــ نېمە دېگىنىڭ بۇ ! ــ دېدى لىيۇ باخان، ــ مەن بۇگۈنلا ئەمەس، ھەمىشە ياخشى... ھاراقنى ئىچىشىم كېرەكمۇ دەيسەنغۇ؟ ئىچسەڭ ئىچ، خالىمىساڭ تۆكۈۋەت...

ــ بولدى، بولدى، ئەستا... يەنە كەيپىڭ ئۇچتىغۇ، ــ دېدى چەن فېڭ سەل ھودۇقۇپ ـ تەمتىرەپ،ـ نېمىگە چېچىلىسەن شۇنچە. بولدى، خاپا بولما، ئىچسەم ئىچەي. سەنلا خالىساڭ، ھەر كۈنى سېنىڭ قولۇڭدىن بىر رومكا، بىرنەچچە رومكا ئىچىپ

تۇرسام، قانداق ياخشى بولاتتى ـ هە؟...

ـــ هەر كۇنىمىش !...، ـــ لىۋ باخان دومسايدى ۋە ئورۇندۇقنى تاراقلىتىپ ئالدىغا تارتىپ، چەن فېڭنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ ئولتۇردى، ـــ مېنىڭچۇ، ساڭا بىر گەپىم بار...

چەن فېڭ هاراقنى كۆتۇرۇۋېتىپ، قولىنىڭ كەينى بىلەن ئاغزىنى سۈرتتى:

ـــ گەپىم بار دەمسەن؟ ـــ چەن فېڭ گۆش قورۇمىغا ئېغىز تېگىپ تۇرۇپ دېدى، ـــ هىم... ماقۇلە. گەپىڭ بولسا، گەپىڭنى ئاڭلايمەن، يەنە بىر رومكا قۇيغىن...

ـــ ياق، ـــ دېدى لىۋ باخان، ـــ يەنە ئىچكۈڭ كەلگەن بولسا، ئۆزۈڭ قۇيغىن...

ـــ ماقۇل، ماقۇل...، ـــ دەپ چەن فېڭ ئۆزى بىر رومكا هاراق قۇيۇپ تۇرۇپ دېدى، ـــ ئېيتە، سەن خېلىدىن بۇيان ماڭا گەپىم بار دېمىگەنمىتىڭ، قانداق گەپتى ئۇ؟

لىۋ باخان چەن فېڭنىڭ ئالدىدىكى هاراق قۇيۇلغان رومكىنى ئۆزىنىڭ ئالدىغا تارتىپ قويدى:

ـــ بۇ مۇنداق گەپتى. سەن شياۋ لىۋنى خىزمەتكە ئېلىشنى رەت قىپسەنغۇ؟...

ـــ شياۋ لىۋ؟ نېمە شياۋ لىۋ؟ سەن كىمنى دەۋاتسەن؟ قايسى شياۋ لىۋ ئۇ؟

ـــ تولا خۇپسەنلىك قىلما، ئەجەب بىر بىلمەس بولۇۋالدىڭا ! لىۋ چىڭغۇ، سېنىڭ ئالدىڭغا نەچچە قېتىم بويۇن قىسىپ كەلگەن شياۋ لىۋچۇ؟ ئىنىڭنىڭ لىۋ كەينىڭ شۇنچىلىك ئاددىي ئىلتىماسىنىمۇ ئىلىك ئېلىپ قويماپسەنا ! مۇشۇمۇ ئادەمگەرچىلىكمۇ؟...

ـــ نېمە !... لىۋ كەي؟... نېمە دەۋاتقانلىقىڭنى چۈشىنەمسەن ئۆزۈڭ ! كىمنىڭ گېپىنى قىلىۋاتسەن ـ هە؟ سەن نېمە دەۋاتسەن !...

ـــ مەن نېمە دەپتىمەن ! لىۋ كەي يامان ئادەممىكەن؟ شۇنداق

ئېسىل، قىزغىن، ھەممە ئادەمنى تەڭ كۆرۈپ، چوڭ ـ كىچىك دېمەي خەقلەرنى ھۆرمەتلەيدىغان تېپىلماس ئادەمغۇ؟ قايسى ئىنژېنېر مايتاغدا ئىنژېنېر لېيۇ كەيدەك بەجانىدىل، جاپا چېكىپ خىزمەت قىلىدۇ؟ شۇنداق ئادەم ئېغىز ئېچىپ، مۇنۇ بالىنى خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغىن دەپ ئىلتىماس قىلسا، سەن تېخى...

چەن فېڭ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى:

ــ سەن نېمىنى بىلىسەن، لېيۇ كەي كىم؟ ئۇ دېگەن كوممۇنىست !...

لېيۇ باخانمۇ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى:

ــ كوممۇنىست؟... كوممۇنىست دېگەن نېمە؟... قىزىق، كوممۇنىست بولسا نېمە بوپتۇ؟ كوممۇنىست، كوممۇنىستمۇ ئادەم ئىكەنغۇ؟ يەنە كېلىپ ياخشى ئادەم، ساڭا قارىغاندا، چەندان ئوبدان ئادەم !... ۋاي خۇدايىمەي، بۇ ماڭا نېمە كۆرگۈلۈك ! سەن مېنى مۇشۇنداق خورلايسەن، نېمەڭگە شۇنچە چوڭچىلىق قىلىسەن. مېنىڭ ياش ئۆمرۈمنى غازاڭ قىلىۋەتتىڭ، ھالىڭغا باقماي خوتۇن ئېلىشنى ساڭا كىم قويدى ! نومۇس قىلغىنىمدىن كۆلۈپلا يۈرسەم، مېنى ھەممىگە رازى بولىدۇ، مۆرىمەيدۇ دەپ ئويلامسەنا ! سەن مېنى زوتالىق قىلىپ بۇلاپ كەلگەن بۇلاڭچى، ئەشەددىي ئوغرىسەن، ئالدامچى !... سەن نېمەڭگە ئۆزۈڭنى لېيۇ بانىڭ ئېرى دەپ ئويلايسەن. ئېيتە، سەن مېنى نېمە قىلماقچى، نېمە كويغا سالماقچى ـ ھە !...

لېيۇ باخان ئىككى قولىنى ئىككى بىقىنىغا تىرەپ تۇرۇپ، بىگىز قولىنى چەن فېڭنىڭ كۆزىگە تەڭلەپ، ئاغزىنى پىلىمۇتنىڭ ئوقىدەك شۇنداق قويۇۋەتتىكى، چەن فېڭنىڭ بۇرنىنىڭ ئۇچىدا غۇژمەك تەر تامچىلىرى پارقىراپ، كۆزلىرىنى چەكچەيتكەن ھالدا تىترەپ كەتتى:

ــ بولدى، بولدى. بۇ گەپلەرنى يەنە دېمە ئەمدى. خەق ئاڭلىسا... مەن... مەن... مايتاغدا يەنە تۇرامدىم ، يوق؟ ئۆزۈڭنى

باس... مەن ساڭا نېمە دېسەڭ شۇنى ئېلىپ بېرەي. ئالتۇن زىننەت بۇيۇملىرى دەمسەن، ئېسىل كىيىم - كېچەك... ئەمما، لېۋ چىڭنىڭ گېپىنى ئاغزىڭغا ئالما... بۇ ئىش ئۇنداق...

ـــ كۆتۈر ئۇ سېسىق گېپىڭنى ! ئالتۇن دەمسەنا؟ كىيىم-كېچەك دەمسەنا !... نېمە قىلمەن ئۇ بىرنېمەڭنى ! مېنى سەن قۇرۇتتۇڭ، تۇگەشتۇردۇڭ. ئەمدى مەن بۇ ئالەمدە يوق !... ۋايجان خالايىق !... چەن فېڭ دېگەن مېنى تىرىك يەۋېتىدىغان بولدى !... ئادەم بارمۇ؟ !... مېنى قۇتقۇزۇڭلار !... ئۇھ... ئادەم ئوغرىسى، بۇلاڭچى، كاززاپ ئالدامچى !... ۋايجان مەن ئۆلدۈم... مېنى قۇتقۇزۇڭلار !...، ـــ دەپ جېنىنىڭ بارچە ۋارقىراپ، ھۆڭرەك ئېيتىپ ئالەمنى بېشىغا كىيىپ يىغلاپ، كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلىۋەتتى...

تەبىئىيكى، ئەمدى چەن فېڭنىڭ لېۋ باخانىنىڭ تەلىپىگە كۆنۈشتىن باشقا چارىسى يوق ئىدى...

بۇ شۇنداق بىر ئائىلە، شۇنداق بىر هايات ئىدى...

ئەمەت لېۋ باخان بىلەن تۇنجى قېتىم ئۇچراشقان مەنزىرىنى زادى كۆڭلىدىن چىقىرالمايتتى:

ئالتىنچى ئاينىڭ تومۇز كۈنلىرى، هاۋا تىنچىق. بۇ كۈنلەردە، كەچكە يېقىن پەيتتە، ئىشتىن چۈشكەن سوۋېت ئىتتىپاقى مۇتەخەسسىسلىرى، ئۆز ئۆيىدە زېرىككەن چوڭ - كىچىك يەرلىك ئەمەلدارلار خوتۇن - بالىلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ، گىلتاغ ئەتراپىدىكى سالقىن جايلار، ئوت - چۆپلۈكلەرگە تارقىلىپ كېتەتتى. بەزىلىرى تاغ ئېشىپ، دۆڭلۈكلەرگە يامىشىپ، هەيۋەتلىك خەلپەت تېغى باغرىدىكى كۈيتۇن دەرياسى بويىغا كېلىپ، سۈغا چۆمۈلۈپ، دەريا قىرغىقىدىكى يېشىل ئوت - چۆپلۈك ۋە هۆپپىدە ئېچىلىپ كەتكەن رەڭگارەڭ گۈل - گىياهلاردىن هۆزۈرلىنىپ تاماشا قىلاتتى، قاراڭغۇ چۈشكەندە قايتىپ كېتىشەتتى.

كۈيتۇن دەرياسىنىڭ ئەگىپ ئاقىدىغان شەرقىي قولتۇقىغا

ۋادا كاچكا جايلاشقان. دەريا سۈيى بۇ يەردە تازىلانغاندىن كېيىن، ئۇنى ئاپتوموبىل، ئات ـ ئېشەك ھارۋىلىرىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان سۇ تۆشۈكلىرىغا قاچىلاپ، نېفتلىكلەرگە توشۇيتتى، بوروۋويلارغا ئەكېتىشەتتى.

بىر كۈنى ئەمەت نۆۋەتتى بويىچە ئېشەك ھارۋىسىنى ھەيدەپ ۋادا كاچكىدىن سۇ ئالغىلى كەلدى. ھارۋىدىكى تۆشۈك تازىلانغان سۇغا تولدۇرۇلغاندىن كېيىن، ئۇ، ھارۋىنى ئېشەك بىلەن تەڭ كۈچەپ ئەگرى ـ توقاي يولىدىن سۆرەپ، يۈزنەچچە مېتىر ئېگىز داۋان ئۈستىگە ئاچىقىپ، ئازراق دەم ئالدى.

شۇ پەيتتە، داۋان ئۈستىدىكى تاشدۆڭنىڭ كەينى تەرىپىدىن بىر كۈچۈكنىڭ «ھاۋ ـ ھاۋ» قىلىپ قاۋىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. ئەمەت ئۇنىڭغا پەرۋا قىلمىدى، ئەمدىلا ماڭاي دېيىشىگە، تاشدۆڭ ئۈستىدە قۇندۇزدەك قارا پىستە پەيدا بولدى ـ دە، ئەمەتكە قاراپ، ئۇزۇن سالپاڭ قۇلاقلىرىنى سىلكىپ تۇرۇپ بىرنەچچىنى قاۋاپ قويۇپ، ئوقتەك ئېتىلىپ تاشدۆڭنىڭ كەينى تەرىپىگە چۈشۈپ كەتتى.

ئارىدىن بىرەر مىنۇت ئۆتمەيلا، كۈچۈك دۆڭ ئۈستىدە يەنە پەيدا بولدى. قاۋاپ ـ قاۋاپ قويۇپ يەنە يوقىلىپ كەتتى. بۇ ئىش بىرنەچچە قېتىم تەكرارلانغاندىن كېيىن، ئەمەت كۈچۈككە قىزىقىپ، ئېشەكنىڭ ئالدى ئىككى پۇتىنى ئارغامچا بىلەن چۈشەپ قويۇپ، يان تەرەپتىن ئەگىپ تاشدۆڭنىڭ كەينىگە ئۆتتى.

تاشدۆڭنىڭ كەينى تەرىپى كەڭ كەتكەن ياپيېشىل چىمەنلىك بولۇپ، ئولتۇرۇپ كېتىۋاتقان قۇياشنىڭ ئاخىرقى ئالتۇن نۇرلىرى ئىچىدە، يېشىل ئوتلاق يېنىك شامالدا يەلپۇنۇپ ياشناپ تۇراتتى.

ئەمەت بۇ يەردە، چوقچىيىپ چىققان قىيا تاشنىڭ يېنىدا — پىچانلىق ئارىسىدا پومىداقلىشىپ شىددەتلىك ئېلىشىۋاتقان بىر جۈپ گەۋدىنى كۆردى، ئۇلارنىڭ چەن قېنى بىلەن لېيۇ باخان

ئىكەنلىكىنى بايقىدى؛ قارا پىستە ئەنە شۇ «جەڭ» قىلىۋاتقانلارنىڭ ئەتراپىدا پايپىتەك بولۇپ، قاۋاپ پىرقىراپ يۈرەتتى.

ئەمەت بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ، پىچانلىقىنى ئارىلاپ، پومداقلىشىۋاتقانلارغا يېقىنلاشتى. ئادەم كەلگەنلىكىنى كۆرگەنلىكتىن، «جەڭ» ۋاقتىنچە ئۆز - ئۆزىدىن توختىدى.

ئەمەت چەن فېڭنى بىر قاراپلا تونۇدى، ئۇ ھالىدىن كەتكەنلىكتىن، چىمەنلىككە پاقىدەك چاپلىشىپ يېتىپ قالغانىدى. لېۋ باخاننى بولسا، ئىلگىرى ئاندا - ساندا كۆرۈپ يۈرەتتىيۇ، سەپسېلىپ دىققەت قىلمىغانلىقىغا ھەيران بولدى.

شۇ تاپتا ئۇنى كەچكى قۇياشنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئالتۇن نۇرلىرى ئورىۋالغانىدى. سەل - پەل تۇرۇلگەن قوشۇمىسى ئۇنىڭ ياشلىق گۈزەللىكى بەرق ئۇرۇپ تۇرغان رۇخسارىغا ئۇنچىۋالا ياراشمىغاندەك ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ، ئۇنىڭ تاتىلانغان ئاق، ئۇزۇن بوينى، يىرتىلغان شايى كۆڭلىكى ئالدىدىن يېرىم كۆرۈنۈپ تۇرغان مامۇقتەك ئاق، توم كۆكسى، نېپىز، قىزغۇچ لېۋىنى يېنىك چىشلەپ، سەدەپتەك يالتىرىغان چىشلىرى، قويۇق قاش - كىرپىكلىرى ئارىسىدا چىمەنلىكتىكى بۇلاقتەك ئويناپ، جىلۋىلىنىپ تۇرغان چوڭ، قارا كۆزلىرى... ھەممىسى، ھەممە نېمىسى... گويا تەبىئەت ئۆزى ياساپ، ئۆزى گىرىملەپ قويغاندەك، ئۆزىنى ئورىۋالغان قىزغۇچ نۇر ئىچىدە، گويا قاشتېشى سەندىلىدە يانغان گۈلخاندەك، ئاجايىپ تارتىملىق ھالەتتە يېگانە قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى.

ئەمەت ئۇنىڭغا «لەپ» قىلىپ بىر قارىدىيۇ، يەنە تىكىلىپ قاراۋېرىشتىن ئەيمەنگەندەك، كۆزىنى قەيەرگە ئېلىشنى بىلمەي، ئۆز ئورنىدا داڭقېتىپ تۇرۇۋىلا قالدى؛ لېۋ باخان ئۇزۇن، يارىشىملىق بوينىنى بۇراپ «لەپ» قىلىپ ئۆزىگە قارىغاندا بولسا، ئەمەت ئۇنىڭ ئوتلۇق، بىغۇبار كۆزلىرىدىن خۇددى ئۇچلۇق خەنجەردەك ئېتىلىپ چىققان بىر پارچە ئوتنىڭ پۈتكۈل

ۋۇجۇدىنى پۈتۈنلەيتىپ كۆيدۈرۈپ، ئەت ـ تېنىدە سەمابتەك ئېرىپ سىڭىپ كەتكەنلىكىنى سەزدى. بەھوش بولغان ئادەمدەك كۆزلىرىنى ئاستا ـ ئاستا يۇمۇۋېلىشقا مەجبۇر بولدى.

لىيۇ باخان ئىككىنچى قېتىم ئەمەتكە، «قەيەردىن پەيدا بولغان ئادەمسەن !... نېمە بىزگە پۇتلىشىپ يۈرىدىغان نەرسىدۇر بۇ؟...» دېگەندەك، بىر خىل نارازلىق بىلەن سەپسالدى. بىراق، لىيۇ باخان ئەمەتكە قاراپ، ئۆمرىدە زادىلا كۆرۈپ باقمىغان ئاجايىپ بىر مۆجىزىگە كۆزى چۈشكەندەك، بىردىنلا تېڭىرقاپ قالدى. ئەمەتنىڭ كۆچلۈك، ساغلام قەددى ـ قامىتى، كەڭ يەلكىسى، مەزمۇت كۆكرىكى، پىشقان، بېجىرىم چىرايى ۋە دېدىل، قىزغىن، مەردانە كۆزلىرىگە قاراپ، گويا سىرلىق بىرنېمىگە ئىلىنىشىپ قالغاندەك، چىرايىدا بىلىنەر ـ بىلىنمەس ھەيرانلىق ئالامىتى تېشىغا تەپتىيۇ، لېكىن يەنە نېمىشقىدۇر ئۆچلۈكى كېلىپ بىردىنلا جۇدۇنى تۇتتى:

ـــ سەن نېمە ئادەم؟

ـــ مەنمۇ؟...

ـــ مەنمۇ !؟... نېمە دېگىنىڭ بۇ !... يوقال بۇ يەردىن !...

ـــ مەن كېتىمەن...

ـــ كەت، ھازىرلا كەت !...

ـــ رەھمەت سىزگە...

ئەمەتنىڭ «رەھمەت» دېگەن سۆزى لىيۇ باخاننىڭ چىشىغا تەگگەندەك قىلدى، بىر پۇتى بىلەن يېشىل چىمەننى قاتتىق تېپىپ دېدى:

ـــ توختا !... سەن زادى نېمە ئادەم؟... بۇ يەرگە نېمىدەپ كەلدىڭ ـ ھە؟ !...

ئەمەت چىمەنلىكتىن ئۆمىلەپ قوپۇۋاتقان چەنفېڭغا، چەن فېڭنىڭ ئەتراپىدا يېنىك غىڭشىپ تېپىرلاپ يۈرگەن پىستە كۆچۈككە كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا مەنسىزلا قاراپ قويدى:

ـــ مەن بۇ يەرگە ئۆزۈم كەلمىدىم...

— ئۆزۈم كەلمىدىم!... ئەمىسە سېنى بۇ يەرگە كىم چىللاپتۇ؟...
— ئاۋۇ پىستە كۈچۈك باشلاپ كەلگەن...
— نېمە، پىستە كۈچۈك؟ ئۇ سېنى قانداق باشلاپ كېلىدۇ؟...
— بۇنى مەن بىلمەيمەن. كۈچۈكنىڭ ئۆزىدىن سوراڭ...
— كۈچۈكتىن؟ ئۇنىڭدىن؟...
— كەچۈرۈڭ، مەن كەتتىم...
ئەمەت كەينىگە بۇرۇلۇپ، گۈرس - گۈرس قەدەم تاشلاپ مېڭىپ، چىمەنلىكتىن تاشدۆڭنىڭ كەينى تەرىپىگە ئۆتۈپ كەتتى...
شۇ ۋەقەدىن كېيىن، لېۋ باخان كوچا - كويلاردا ئەمەتنى ئۈچراتسىلا، قانداقتۇر ئۆچلۈكى كېلىپ جۇدۇنى ئۆرلەيدىغان؛ نېمە ئىشلىكىنى ئۆزىمۇ بىلمىگەن ھالدا كوچا ياقىسىدا تۇرۇۋېلىپ، ئىككى قولىنى ئىككى يېقىنىغا تىرەپ، ھېلىلا بېرىپ ئېسىلىپ چاڭ سالىدىغاندەك غەزەپلىنىپ قادىلىۋالىدىغان بولۇپ قالدى. تۇرمۇش رېتىمى، ئۇيقۇسى، مىجەزى بۇزۇلدى، غەلىتە بولۇپ قالدى؛ چېچىلىپلا يۇرەتتى. چەن فېڭ بىلەنمۇ كارى يوق ئىدى (چەن فېڭ ئۇنىڭدىكى ئۆزگىرىشلەرگە قىزىقمىدى، قىزىقسىمۇ ھېچنېمە چىقمايدىغانلىقىنى بىلەتتى).
لېۋ باخانغا ھەممىدىن ئەلەم قىلىدىغىنى ئەمەتنىڭ ئۆزىگە ئەتەي پەرۋاسىز قارىشى، كۆرسىمۇ كۆرمەسكە سېلىشى ئىدى. بەزىدە ئاجىز، رەزگى، ھېسسىياتسىز ئېرى چەن فېڭ بىلەن كۈچلۈك، ساغلام، مەردانە ئەمەتنىڭ تەقى - تۇرقلىرى كۆز ئالدىدا قالايمىقان ئالمىشىپ، گىرەلىشىپ تېرىكتۇرەتتى، ئەلەم قىلاتتى. ئەتىۋارلىق بىرنېمىسىنى يوقىتىپ قويغان ئادەمدەك، نېمىنىدۇر ئىزدەپلا يۇرەتتى، تاپالمايتتى، نېمىنى يوقىتىپ قويغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى.
بىر كۈنى ئەمەت چۈشتىن كېيىنكى ئىسمېنىدا — كەچكە يېقىن شەرقىي جىرادىكى بوروۋۇي سۇپىسىدا ئىشلەۋېتىپ،

يىراقتىن بوروۇۋوي ۋىشكىسىغا سەپسېلىپ قاراپ تۇرغان بىر ئايالغا كۆزى چۈشتى.

بۇ ليۇ باخان ئىدى.

ليۇ باخان تاغ باغرىدا، يۇلغۇن چېچەكلىرى ئارىسىدا ئۆرە تۇراتتى، ئۇ كالتە يەڭ ھاۋا رەڭ كۆڭلەك، ئاق چۈچۈنچە شىم كىيىۋالغان بولۇپ، قىرقىم چاچلىرىنى ھە دەپ كەينىگە ئىرغىتىپ، ئۆزى ئۇزۇۋالغان تاغ گۈللىرىنى مەقسەتسىز چىشلەپ، قولى بىلەن تىتىپ تاشلىماقتا ئىدى.

ئەمەت ليۇ باخانغا غىل پاللا قاراپ قويدى - دە، ئۆزى ئىشى بىلەن بولۇپ كەتتى. كالون ئالماشتۇرۇلۇۋاتقان پەيت بولغاچقا، ھاڭۋاقتىلىق قىلىپ ئۇياق - بۇياققا قاراشقا ۋاقتىمۇ يوق ئىدى. بوروۋوينىڭ ھەممە ھالقىلىرى بىردەك ماسلاشتۇرۇلىدىغان بۇنداق پەيتتە، روزى دۇيجاڭ شۇنداق تەلەپچان بولۇپ ۋە قەيسەرلىشىپ كېتەتتىكى، سەل - پەل سەۋەنلىك ئۆتكۈزگەن، ھاڭۋاقتىلىق قىلغان ھەرقانداق ئادەمگە ئازراقمۇ يول قويمايتتى، تېرىكىپ ۋارقىراپ كېتەتتى، ئىشتىن باش كۆتۈرمەيتتى.

ئەمەت گەرچە شۇ تاپتا ھەممىنى ئۇنتۇپ ئۆزىنى ئىشقا بەند قىلغان بولسىمۇ، لېكىن غەلىتە بىر تۇيغۇ، غايىبانە بىر كۈچ، بىر قول ئۇنىڭ قۇلىقىدىن تارتىپ، بويۇنلىرىنى قايرىغاندەك، ئۇنى ئىختىيارسىز كەينىگە بۇرنەچچە قېتىم يوشۇرۇن قارىۋېلىشقا مەجبۇر قىلىۋاتقانلىقىنى سەزدى.

«ئەجەب ئىش، بۇ نېمە؟...» ئەمەت ئىچىدە كۈلدى. بىراق، بۇ كۈلكە ئۆزىگە نېمىشقىدۇر يات تۇيۇلدى...

كەچ كىردى. بوروۋوي ئىشتىن چۈشتى. ئىشچىلار بىردىن - ئىككىدىن بولۇپ تۇرالغۇ تەرەپكە مېڭىشتى. ليۇ باخان تېخىچە قىيا تاشلار ئارىسىدا گۈل تەرگەندەك، بىپەرۋا قىياپەتتە ئەگىپ - ئايلىنىپ يۈرەتتى.

روزى دۇيجاڭ كۆپ چاغلاردا بوروۋويدىن ھەممىدىن كېيىن

ئايرىلاتتى. بۇگۈنمۇ شۇنداق قىلدى ۋە بوروۋۇي سۈپىسىدىن چۈشۈۋېتىپ ئەمەتنى كۆردى:

— ھە، ئەمەت، كەتمەپسەنغۇ؟...

— سىز بىلەن بىللە كېتەي دەپ ساقلاۋاتىمەن...

— ئەمىسە، يۈرە، كەتتۇق...

ئۇلار بىللە مېڭىشتى. ئەمەتنىڭ روزى دۇيجاڭنى ساقلىشىدا، «روزى دۇيجاڭ بىلەن بىللە ماڭسام، ئېھتىمال لىيۇ باخان يېپىشۇۋېلىپ قالايمىقان گەپ قىلىپ يۈرمەس، باشقىلارنى گۇمانغا سېلىپ قويۇشنىڭمۇ ھاجىتى يوق» دېگەن ئوي بار ئىدى.

ئەلۋەتتە، كېيىنكى كۈنلەردە ئەمەت ئۆزىنىڭ قېيىن ئەھۋالدا قالغانلىقىنى، لىيۇ باخاننى بىر كۆرۈپلا ئۆزىنى يوقىتىپ، قەلبىدە مەسلى كۆرۈلمىگەن غەلىتە ئۆزگىرىشنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى سەزگەنىدى. بەزىدە ئۆزىنى مەسخىرە قىلىپ، «پاھ، سەن نېمە كويغا چۈشۈپ قېلىۋاتسەن - ھە؟» دەپ كۈلەتتى.

بىراق، بۇ كۈلكە ئۇنىڭ قەلب چوڭقۇرلۇقىدا يالقۇنجىغان ئاجايىپ تارتىملىق گۈزەل بىر ھېسسىيات بىلەن زىت ئىدى...

شۇنىڭ بىلەن بىللە، بەزىدە ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا تۈيۈقسىز چەن فېڭ پەيدا بولاتتى. چەن فېڭ — بىر كىچىك يولۋاس. ئۇ مۇشۇكتىن قورقىنى بىلەن شىرغا ئېتىلىشقا ھەرقاچان تەييار ئىدى. لىيۇ باخاندىن تىترىگىنى بىلەن، ئۆز رەقىبلىرى ئالدىدا — ھەممىنى دەپسەندە - ۋەيران قىلىپ، غالجىرلىق بىلەن ئۆچ ئېلىپ پۇخادىن چىقىش — بۇ كۈنلەردە ئۇنىڭغا ھېچنېمە ئەمەس ۋە شۇنداق قىلالايدىغانلىقىدىن گۇمان قىلمايتتى...

ئەمەت روزى دۇيجاڭ بىلەن بىللە كېتىۋېتىپ، خىيالىدىن شۇلارنى ئۆتكۈزدى. تاغ قاپتىلىدىن قايرىلىدىغان دوقمۇشقا كەلگەندە، كالتە يەڭ ھاۋا رەڭ كۆڭلەك كىيگەن لىيۇ باخان تۇيۇقسىزلا چىغىر يولدا پەيدا بولدى:

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

— ئەمەت، مېنىڭ ساڭا گېپىم بار...

روزى دۇيجاڭ بىلەن ئەمەت لىيۇ باخانغا قاراپ توختىدى. روزى دۇيجاڭ قىزىقچىلىق قىلىپ دېدى:

— ئوھۇ !... بۇ سىز ئىكەنسىزغۇ، چەن فېڭ خانىم. ئاسماندىن چۈشتىڭىزمۇ، يەردىن ئۇنۇپ چىقتىڭىزمۇ؟... كەچۈرۈڭ، بايىدىن بېرى كۆڭلۈمدە «بەللى، بىر پەرىزات بىزنىڭ بوروۋۇيىنى ئەجەب بىر ئەگىپ قاپتىغۇ؟... ئۇ قايسىبىر بىتەلەينىڭ تەلىيىنى قوش قىلماقچىكىنا؟... خۇدا بىزگىمۇ كۆز قىرىنى سېلىپ قويسا بولمامدىكىنا...» دەپ ئويلىغانىدىم. مانا ئەمدى بۇ تەلەيىنىڭ كىمگە نېسىپ بولۇۋاتقانلىقىنى سېزىۋاتىمەن. مەندىن تەلەي قاچقان. تەلەي قاچسا، سايىسىمۇ قاچىدىكەن ـ دە، ئادەمدىن !...

بۇ چاقچاق نېمىشقىدۇر لىيۇ باخانغا ياقمىغاندەك قىلدى:

— مېنىڭ ئەمەتكە گېپىم بار، — دېدى ئۇ.

— ئەمەتكە؟ بايىدىن بېرى شۇڭا ئۇنى ساقلىغان ئىكەنسىز ـ دە؟...

— دەل ئۆزى !...

روزى دۇيجاڭ ئەمەتكە قاراپ كۆزىنى مەنىلىك قىسىپ، دولىسىنى چىقىرىپ قويدى:

— خوپ، ئەمەت. بۇ مۇشۇنداق بىر دۇنيا. ئۇنىڭ قىزىقلىقىغا خۇدانىڭ ئەقلى يەتمەسە، بەندىنىڭ ئەقلى يەتمەس... مەن كەتتىم...

ئەمەت ئىككى خىيالدا بولۇپ قالدى، ئۇنىڭ نېمىشقىدۇر لىيۇ باخان بىلەن بىللە قالغۇسى يوق ئىدى، گويا يارەم تىلىگەندەك، روزى دۇيجاڭغا ئىلتىجا قىلدى:

— روزى ئاكا...

— قىزىق ئىكەنسەن، ئەمەت، — دېدى روزى دۇيجاڭ بۇرۇتلىرىنى چىمچىلاق قوللىرى بىلەن بېسىپ ۋە بىر خىل ھېسداشلىق بىلەن مەدەت بېرىپ ئەمەتنىڭ دولىسىغا ئۇرۇپ

قويدى، ــ «نېمه، روزى ئاكا» !... روزى ئاكاڭ ئەمدى كېتىدۇ، سەن خاتىرجەم قېلىۋەر. نېمىدىن قورقىسەن؟ بۇ دۇنيادا سەن بىلەن مەن قورقىدىغان ھېچنېمە يوق. بىرەرنەرسىدىن قورقۇش توغرا كەلسە، ئۆزىمىزنىڭ قورقۇش كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قېلىشىمىزدىنلا قورقۇشىمىز كېرەك. بۇ دېگەن ساڭا خۇدا بەرگەن غەنىيمەت پۇرسەت. بىز بىلمىز، لېيۇ باخان بۇ يەردىكى بىكار تەلەت مايماق تەتەيلەرگىمۇ، كەچكىچە يۇز - كۆزىنى بويياپ يۇرىدىغان رۇس مارجىلىرىغىمۇ ئوخشاشمايدۇ، خېلى دەللىڭ چوكان. تېخى تەڭدىشى يوق گۈزەل دېگىنە !... مۇبادا بەختىم كېلىپ، ئۇ مەن بىلەن ھەمسۆھبەت بولۇشنى ئۈمىد قىلغان بولسا، دوپپامنى ئاسمانغا ئېتىپ، ئايىغىغا ئۆزۈمنى ئېتىۋەتكەن بولاتتىم دېگىنە !... بىراق مەن دېگەن بۇرۇتلۇق تومپاي، يەر يېغىغا مىلىنىپ يۇرىدىغان ساددا ئېيىق. ئۇ كۆتكەن نەرسە مەندىن چىقمايدۇ... خوپ، ئۇكا، مەن كەتتىم...

روزى دۇيجاڭ بىرنەچچە قەدەم مېڭىپ، نېمىدۇر يادىغا كېلىپ قالغاندەك كەينىگە قارىدى:

ــ ئەمەت، بىر گەپ. قارىغىنا، كەچكى ھاۋا شۇنداق ياخشى. بىراق ئەتراپتا بۆرە بار، بۆرە كۆچۈكلىرىمۇ ئاز ئەمەس. دىققەت قىلارسەن...

ئەمەت بېشىنى ئەگدىيۇ، ھېچنېمە دېمىدى.

روزى دۇيجاڭ كەتتى. بىراق، ئۇنىڭ «بۆرە، بۆرە كۆچۈكلىرى» ھەققىدىكى ئاگاھلاندۇرۇشى لېيۇ باخانغا قانداقتۇر تەنە بولۇپ ۋە باشقىچىرەك مەنىدە ئاڭلاندى، ئۇ چىرايلىق ئەگمە قاشلىرىنى ھىمىرىپ، روزى دۇيجاڭنىڭ كەينىدىن قارىدى:

ــ ئۇ نېمە دېمەكچى، ئەمەت؟...

ــ ھېچنېمە...

ــ ھېچنېمە؟...

ــ شۇنداق، ھېچنېمە...

لېيۇ باخان لەپپىدە ئەمەتكە قارىدى:

ئۇيغۇرچە كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ قانداق ھېچنېمە؟... ئۇ ياخشى ئادەم ئەمەس...

ـــ كىمنى دەيسىز؟...

ـــ كىمنى؟ تولا چىشىمنى قېرىشتۇرمىساڭچۇ ! ئاشۇ بۇرۇتلۇق تومپاي، ئېيىق ـ دە. يەنە كىم بولىتى؟...

ئەمەت ئىتتىك لېۋۇ باخانغا قارىدى. كۆزلىرىدە بىر خىل قىزىل ئۇچقۇن يالتىرىدى:

ـــ سىز روزى دۇيجاڭنى ئۇنداق دېسىڭىز بولمايدۇ... لېۋۇ با.

ـــ ئەمىسە ئۇ كىمنى «بۆرە» دېمەكچى؟

ـــ بىلمەيمەن. لېكىن، «بۆرە» سىزمۇ، مەنمۇ ئەمەس. بۇ ئەتراپتا بۆرە بارلىقى راستقۇ؟...

ـــ ئىشقىلىپ، ئۇ ياخشى ئادەم ئەمەس...

ـــ توغرا ئەمەس ! ـــ دېدى ئەمەت، ئۇنىڭ ئاۋازىدا بىر خىل كەسكىنلىك، ئاراز، مەنسىتمەسلىك ئەكس ئەتتى، ـــ توغرا ئەمەس. روزى ئاكامنى «ياخشى ئادەم ئەمەس» دېگىنىڭىز، نېمە دېسەم بولار، سىزدە، خاپا بولماڭ، ياخشى ـ ياماننى ئادەملەرنى پەرق ئېتىدىغان كۆز، قەلب، پاراسەتنىڭ كەملىكىنى كۆرسىتىدۇ. تولىمۇ ناھەق، تولىمۇ ئېچىنىشلىق باھا. بوپتۇ، بۇ گەپ مەشەدە تۇرۇپ تۇرسۇن، سىز بايا ماڭا: ساڭا بىر گېپىم بار دېۋىدىڭىزغۇ؟...

ـــ ھازىر ئەمدى گېپىم يوق...

ـــ ئۇنداق بولسا مەن كەتتىم...

لېۋۇ باخان گەپ قىلمىدى، قىزىل مىلىتىكىنى سۇزۇك ـ قىزغۇچ لەۋلىرىنى چىشلىدى، ئەمەت بىرنەچچە قەدەم ئۇزاپ كەتتى، لېۋۇ باخان:

ـــ ئەمەت ! ! !...، ـــ دەپ ۋارقىرىدى.

ئەمەت توختىدى، لېۋۇ باخان يېتىشىپ كېلىپ زەردە بىلەن دېدى:

ـــ ئەمەت، كېتەمسەنا، مەن بىلەن سۆزلىشىشنى خالىمامسەنا؟...

ئەمەت بېشىنى كۆتۈرۈپ يىراقلارغا، يېشىل يايلاققا، تاغ چوققىلىرىغا، كەچكى شەپەق ئاستىدا جىلۋىلىنىپ تۇرغان ئىشچىلار كورپۇسلىرىغا قاراپ قويدى:

ــ شۇنداق، كېتەي، كېتىشىم كېرەك...

ــ ئۇھ، خۇدايىم، كېتەمسەنا ! ــ لىيۇ باخان ئەمەتكە مىختەك قادىلىپ يولدا توغرا تۇرۇۋالدى، ــ ئەجەب غەلىتە ئىكەنسەنا؟... بىلىپ قوي، كېتىدىغان بولساڭ، مەن سەندىن ئۆچ ئالىمەن...

ــ نېمىشقا؟...

ــ نېمىشقا؟... نېمىشقىلىقىنى مەن بىلمەيمەن. ئەمدى سەن مەندىن قۇتۇلمەن دەپ ئويلىما !...

ئەمەت دېدى:

ــ ئىختىيار ئۆزىڭىزدە. ئۆچ ئالىمەن دېسىڭىز مانا مەن تۇرۇپتىمەن، مېنىڭ سىز بىلەن دېيىشىدىغان گېپىم يوق...

ــ راستما؟

ــ شۇنداق... بايا روزى دۇيجاڭ دېدىغۇ، سىز بۇ يەردىكى باشقا ئاياللارغا ئوخشاشمايسىز. يەنە كېلىپ چەن كوجاڭنىڭ رەپىقىسى. مەندەك سەرگەردان يېتىمچى بىلەن سۆزلىشىدىغان نېمە گېپىڭىز بولسۇن؟ كەچۇرۇڭ، خېنىم، مەن كەتتىم...

ئەمەت شۇ گەپنى دەپ، ئالدىراپ مېڭىپ شەرقىي جىرادىن چىقىپ كەتتى...

نامان ئاكا ساقايدى

جاڭ خەيتىڭنىڭ مەركىزىي ھۆكۈمەت قۇۋۋەت مەنبەسىنى باشقۇرۇش ھەيئىتىنىڭ ۋەكىلى سۈپىتىدە مايتاغ نېفىت شىركىتىنى سوۋېت ئىتتىپاقى تەرەپنىڭ قولىدىن بارلىق ئەسۋاب ـ ئۈسكۈنە ۋە نېفىت قۇدۇقلىرى بىلەن ئۆتكۈزۈۋېلىش؛ بىر ئامال قىلىپ سوۋېت ئىتتىپاقى مۇتەخەسسىسلىرىنى نېفىت ئايرىش زاۋۇتىنى شۇ پېتى تاشلاپ كېتىشكە مەجبۇر قىلىش

يولدىكى تىرىشچانلىقلىرى پۈتۈنلەي دېگۈدەك بەربات بولدى. ئۇنىڭ راشىدىن ئەپەندىنى كەينىگە ئەگەشتۇرۇپ ئۇرۇمچى بىلەن مايتاغ ئوتتۇرىسىدا كۆپ قېتىم قاتارىغان ۋە سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئۇرۇمچىدىكى باش كونسۇلخانىسى، شىخو، مايتاغدىكى سوۋېت ئىتتىپاقى دائىرىلىرى بىلەن ئۆتكۈزگەن سۆھبەت، سۆزلىشىشلىرىدىنمۇ ھېچنېمە چىقمىدى.

ئەكسىچە، شېڭ شىسەينىڭ تەلىپى بويىچە خېلى يىللاردىن بۇيان قۇمۇلدا تۇرۇۋاتقان سوۋېت ئىتتىپاقى قىزىل ئارمىيىسىنىڭ بىر بريگادىسى 1943 - يىلى كېلىشىم بويىچە ئۆز ۋەتىنىگە قايتىش سەپىرىدە، ھېچبىر ئويلىمىغان يەردىن مايتاغدىن سوۋېت ئىتتىپاقى مۇتەخەسسىسلىرى ۋە ئەسۋاب - ئۈسكۈنىلەرنى قوغداش تەلىپىنى قويۇپ، ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ، شىخودا ئىككى تانكا، يىگىرمە ئىككى ھەربىي ئاپتوموبىل، بىر يۈز قىرىق نەپەر قوراللىق ئەسكەردىن تەركىب تاپقان بىر مۇنتىزىم قىسمىنى قالدۇرۇپ قويدى. بۇ قىسىم شۇ يىلى 9 - ئاينىڭ 13 - كۈنى شىخودىن چىقىپ مايتاغ نېفىتلىكىگە كىردى ھەمدە ھەممە يەردە ئەسكەر تۇرغۇزۇپ، كېچىسى چارلاشنى يولغا قويۇپ، مۇھىم ئېغىز ۋە قاتناش تۈگۈنلىرىنى تىزگىنلىدى.

جاڭ خەيتىڭ بۇنداق ۋەزىيەتتىن ئالاقزادە بولۇپ، ئۇرۇمچى بىلەن مايتاغ ئوتتۇرىسىدا بىر - ئىككى قېتىم قاتارىغاندىن كېيىن، سوۋېت ئىتتىپاقى تەرەپنىڭ تەلىپى بويىچە، سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ مايتاغدا سالغان ئۆي - ئىمارەتلىرىنىڭ ھەققى ئۈچۈن، جۇڭگو تەرەپكە ۋاكالىتەن بىر مىليون يەتتە يۈز مىڭ ئامېرىكا دوللىرى تۆلەپ بېرىش كېلىشىمىگە ئىمزا قويۇپ، سوۋېت ئىتتىپاقىلىقلەرنىڭ دەرھال چېگرىدىن چىقىپ كېتىشىنى ئۈمىد قىلغان ھەمدە سوۋېت ئىتتىپاقىلىقلار ئەمدى نېفىت ئايرىش زاۋۇتى ۋە قىممەتلىك ئەسۋاب - ئۈسكۈنىلەرنى تاشلاپ كېتىدۇ، يۆتكەپ كېتەلمەيدۇ، دەپ ئويلىغانىدى.

بىراق، ئىش ئۇ ئويلىغاندەك ئۇنداق ئاسان بولمىدى. 1944 - يىل 2 - ئاينىڭ 26 - كۈنىگە كەلگەندە، سوۋېت ئىتتىپاقى دائىرىلىرى سوۋېت ئىتتىپاقى قوراللىق قىسىملىرىنىڭ قول سېلىپ ماسلىشىشى بىلەن، تېخى پۈتمىگەن نۇرغۇن نېفىت قۇدۇقلىرىنى شۇ ھالىتىچە تاشلۇۋېتىپ، رەسمىي ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۇرۇلگەن ئون بىر نېفىت قۇدۇقىنىڭ ئېغىزىغا سېمونت - بېتون قۇيۇپ سۇۋارىكىلىۋېتىپ، نېفىت ئايرىش زاۋۇتىنىڭ بارلىق ئەسۋاب - ئۈسكۈنىلىرىنى چۈۋۈپ - پارچىلىدى - دە، ئۇلارنى ئاپتوموبىللارغا بېسىپ، ئىككى تانكىنىڭ مۇھاپىزىتى ئاستىدا سوۋېت ئىتتىپاقى چېگرىسى ئىچىگە توشۇپ كەتتى...

پۈتكۈل مايتاغ چۆلىدەرەپ، نېفىت ئايرىش زاۋۇتى بىردىنلا كېرەكسىز تۆمۈر - تەرسەك دۆۋىسىگە ئايلىنىپ قالدى، نېفىتلىكلەر بىر مەزگىل ئۆلۈك بېلىقتەك جىمجىت بولۇپ كەتتى.

جاڭ خەيتىڭ ناھايىتى خاپا ئىدى. ئۇنىڭ قۇلىقىدا ھە دېسىلا، ھېلىقى قارا شىلەپە كىيگەن نازىرنىڭ: «ئېسىڭىزدە بولسۇنكى، يېنىڭ نېفىت تەركىبى ئالاھىدە يۇقىرى بولغان مايتاغ نېفىتلىكى بۇگۇنكى كۈندە بىر خىل ئىنتايىن مۇھىم ئىقتىسادىي بايلىقلا ئەمەس، بەلكى يەنە ئۇرۇش قورالى. مايتاغنى رۇسلارنىڭ قولىدىن ئۆتكۈزۈۋېلىشىمىزغا ئىنگلىزلار ئالاھىدە قىزىقىدۇ. ئىنگلىز دىپلوماتلىرى مايتاغ نېفىت زاۋۇتىنى جۇڭگونىڭ ئۆتكۈزۈۋېلىشى زۆرۈر بولۇپلا قالماستىن، قانداق چارە بىلەن بولمىسۇن، رۇسلارنى مايتاغ نېفىت ئايرىش زاۋۇتىنى شۇ پېتى تاشلاپ كېتىشكە مەجبۇر قىلىش كېرەك دېگەن قاراشتا. بۇنىڭ مەنىسىنى، جاڭ چۈجاڭ، سىز چۈشىنەلەيسىز...» دېگەن سۆزى ئۇزلۇكسىز ساداقىلىپ ئەلەم قىلاتتى ۋە ئۇ بۇنىڭدىن تولغىنىپ بىئارام بولاتتى.

جاڭ خەيتىڭنىڭ نەزىرىدە، رۇسلارنىڭ مەككارلىقى

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

تۇپەيلىدىن شۇ تاپتا ھەممە نەرسە بەربات بولغان، ھەممە ئارزۇ - ئارمانلىرى كۆپۈككە ئايلانغانىدى. خىزمەت كۆرسىتىپ يۇقىرى ئۆرلەش — كۆزگە كۆرۈنۈپ قالغان نازىرلىق ئورنىغا چىقىۋېلىشنىڭ بۇ قېتىمقىدەك ئالتۇن پۇرسىتى مەڭگۈ يوق — ئۇ ئاسمانغا ئۇچۇپ، يەر ئاستىغا كىرىپ كەتكەن، ئۇزۇل - كېسىل يوقالغانىدى... «بوپتۇ، يۇقىرى ئۆرلىمىسە، نازىرلىق تەختىگە چىقمىسىغۇ مەيلى، لېكىن چوڭ ئىشەنچ قىلىپ تاپشۇرۇلغان مۇشۇنداق جىددىي ۋەزىپە ئالدىدا ئاجىزلىق قىلىپ، ھەممىنى رۇسلارغا تارتتۇرۇپ قويسا، ‹ئۇرۇش قورالى› مۇ، ‹نېفىت ئايرىش زاۋۇتى› مۇ يوق بولسا، ئاناڭنى... لاۋاۋزىلار... ئامېرىكا دىپلوماتلىرى بىلەن گومىنداڭ دائىرىلىرى مەن بىلەن ھېسابلاشماي قاراپ تۇرارمۇ؟...» دەپ ئويلايتتى.

— لىيۇ چىڭ !...، — جاڭ خەيتىڭ غەزەپلىنىپ، باش ئىنژېنېر ئىشخانىسىدىكى كاتىپ لىيۇ چىڭنى چاقىردى.

— مەن كەلدىم، جاڭ چۇجاڭ...، — ئىشىكتە لىيۇ چىڭ كۆرۈندى.

جاڭ خەيتىڭ سورىدى:

— سابىروف قېنى؟... ھېلىقى ئىنژېنېر، تەرجىمانىنى دەيمەن...

لىيۇ چىڭ دېدى:

— ئىنژېنېر سابىروفنى دەمسىز؟... ئۇنى بىر ھەپتە ئىلگىرى، ئېھتىمال سوۋېت ئىتتىپاقى مۇتەخەسسىسلىرى بۇ يەردىن ئايرىلغان كۈنىڭ ئەتىسىغۇ دەيمەن، قوغلۇۋەتكىنىڭىز يادىڭىزدا يوقمۇ؟...

— نېمە !... ئۇ يوقالدىمۇ، نەگە يوقالدى؟...

— ئۆزىڭىز: يوقال، كۆزۈمدىن يوقال، دېدىڭىزغۇ...

— مەن بۇنى سورىمىدىم. ئۇ ھازىر نەدە؟...

— بىلمىدىم، پەرەز قىلىشىمچە، ئۇ شۇ كۈنىلا ئۇرۇمچىگە كەتتى بولغاي...

— ئۇرۇمچىگە؟... ئۇنىڭ ئۇرۇمچىدە نەدە تۇرىدىغانلىقىنى بىلەمسەن؟...

— بىلمەيدىكەنمەن. مەن راشىدىن ئەپەندىمدىن سوراپ باقاي...

— ياق...، — دېدى جاڭ خەيتىڭ زەردە بىلەن قولىنى شىلتىپ، — بولمايدۇ، بەس ! سەن ئۇنىڭدىن بۇنى سۇرۇشتۇرمە. دەرھال قۇرۇلۇش نازارىتىگە، ئاقساقالنىڭ ئۆزىگە تېلېفون بەر. سابىروف — كوممۇنىست لىيۇ كەينىڭ سەپدىشى ئىكەن ئەمەسمۇ !... تىلى، دىنى ئوخشاشمايدىغان، ئېتىقاد - ئەقىدىسى ئوت بىلەن سۇدەك زىت ئىككى ئادەمنىڭ قانداق قىلىپ بىر ئىشتان كىيىپ، بىر مەسلەككە ئىقتىدا قىلغانلىقىغا زادىلا ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ. سابىروف تولىمۇ گۇمانلىق، ئۇنىڭ مېنىڭ پىلانلىرىمنى بەربات قىلىشتا رولى بارمۇ، يوق؟ بۇنى تەكشۈرۈش زۆرۈر... ئۇ ئۆزى خالىغان يەردە لاغايلاپ يۈرسە بولمايدۇ، ئۇنى تۇتسۇن، نەزەربەند قىلسۇن !... ئاناڭنى لاۋاۋزىلار... مەن جاڭ خەيتىڭ قاراپ تۇرۇپ ئۆزۈمنى ئوتقا تاشلاپ بېرەمدىم، شۇنداق ئاسانلا خەققە قۇربانلىق بولۇپ كېتەمدىم؟... ياق !...

لىيۇ چىڭ تېڭىرقاپ قالغاندەك، جاڭ خەيتىڭغا قارىغىنىچە تۇرۇپ قالدى، جاڭ خەيتىڭ دېدى:

— شياۋ لىيۇ، بولدى ئىشىڭ تۈگىدى...

— تېلېفونچۇ؟...

— تېلېفون؟... ھە... تېلېفونمۇ؟...، — جاڭ خەيتىڭ سىدام بېشى بىلەن شالاڭ بۇرۇتلىرىنى سىلاپ نېمىنىدۇر ئويلىدى - دە، جىندەك تۇرۇۋالغاندىن كېيىن دېدى، — ھە، ھازىر سائەت قانچە بولدى؟... ئاقساقالنىڭ دەم ئېلىش ۋاقتى ئىكەنغۇ... يەنە بىر سائەتتىن كېيىن تېلېفونىنى ئاقساقالغا ئۇلا، سەن سۆزلەشمە، ئاقساقال بىلەن مەن ئۆزۈم سۆزلىشىمەن... سەن سىرتتا قالايمىقان سۆزلەپ يۈرمە - ھە؟... بولۇپمۇ سابىروف ھەققىدە...

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

— خوپ...

لیۇ چىڭ ئىشخانىدىن ئالدىراپ چىقىپ كەتتى.

جاڭ خەيتىڭ كاستۇمىنىڭ ياقىسىنى قايرىپ، ئىنگلىزچە پۆپۈچەك گالىستۇكىنىڭ بېغىشىنى بوشىتىپ، دېرىزىدىن ئىدارە ئالدىدىكى ئادەمسىز يولغا، شېغىللىق تار كوچىغا قارىدى، كوچىدا باش ئەتىياز شامالىرى ئۇشقىرتىپ تام تۇۋلىرىدىكى قالدۇق قارلارنى ئۇچۇرۇپ - توزۇتۇپ يۇرەتتى. گىلتاغ ئۇستىگە بىر قەۋەت كۇل رەڭ پەردە يېپىنىۋالغاندەك، كۆرۈمسىز، تۇتۇق هالەتتە كۆزگە چۇشتى. بىنا ئالدىدىكى ياپراقسىز تېرەك شاخلىرى قىسىرلاپ ئىرغاڭشىيتتى. رېشاتكىلىق تۆمۇر قاپقىنىڭ ئالدىدا كىمدۇر بىرى قۇلاقچىسىنى چۆكۈرۈپ كىيىۋېلىپ، پۇتىدىكى قوپال تىكىلگەن چىگىرىن ئۆتۈك بىلەن مۇزلۇق يەرنى غاراسلىتىپ دەسسەپ، ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىپ يۇرەتتى، ئۇنىڭ شامالدىن دالدا قىلىپ ئىككى قۇلىقىنى ئىككى ئالقىنى بىلەن تۇتۇۋالغان بىچارە هالىتىگە جاڭ خەيتىڭ تەرىنى پۇرۇشتۇرۇپ يىرگىنىچ بىلەن قاراپ قويدى - ده، ئىش ئۇستىلىگە قايتىپ كەلدى.

جاڭ خەيتىڭ ئىش ئۇستىلى ئۇستىده يېيىقلىق تۇرغان مايتاغ نېفتلىكىنىڭ نېفت قۇدۇقلىرى بەلگە قىلىنغان چوڭ خەرىتىسىگە، ئاندىن خەرىتىنىڭ بىر بۇرجىكىدىكى 1942 - يىل 1 - ئاينىڭ 1 - كۈنىدىن 12 - ئاينىڭ 30 - كۈنگىچە نېفت ئايرىش زاۋۇتىنىڭ ئىشلەپچىقىرىش مەھسۇلاتى ستاتىستىكا قىلىنغان جەدۋەلگە گويا شۇ تاپتىلا بىرىنچى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك سىنچىلاپ قاراپ كەتتى. ئۇنىڭدا شۇ بىر يىل ئىچىده، «هەرقايسى نېفت قۇدۇقلىرىدىن يىغىۋېلىنغان نېفت يەتتە مىڭ ئوچ يۈز يىگىرمە بىر تونىا، چەككىلەنگەن نېفت يەتتە مىڭ ئاتمىش تونىا، ئايرىۋېلىنغان بېنزىن بىرمىڭ توققۇزيۈز تونىا، كىرسىن بىرمىڭ ئوچ يۈز ئەللىك تونىا...» دېگەندەك رەقەملەر يېزىلغانىدى.

«ئاناڭنى... لاۋاۋزىلار !...، ــ جاڭ خەيتىڭ بايىقى ستاتىستىكا جەدۋىلىنى پۈرلەپ ـ پۈرلەپ ئەخلەت چىلىكىگە تاشلىدى، ــ قانداق دېگەن قاملاشمىغان پىشكەللىك ! مەملىكەت بويىچە ئەڭ ئىلغار، ئەڭ كۆپ مەسئۇلات بېرىۋاتقان بىر نەپىت ئايرىش زاۋۇتى بىرنەچچە كۈن ئىچىدىلا ھېچنېمىگە كارغا كەلمەيدىغان تۆمۈر ـ تەرسەك دۆۋىسىگە ئايلىنىپ قالسا ـ ھە !... بۇنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش مۇمكىنما... قانداق ئەسلىگە كەلتۈرسەن، نېمە بىلەن ـ ھە !؟... مەن يۇقىرىغا نېمە دەمەن ئەمدى...»

ئۇ ئىشخانىدا ــ قىزىل سىرلانغان سېپتا تاختاي ئۈستىدە بىر دەم غەمكىنلىك بىلەن ئۇياق ـ بۇياققا ماڭغاندىن كېيىن، ئىختىيارسىز كالتە كارىدوردىن ئەگىپ تالاغا ــ سوغۇق ھاۋاغا چىقتى.

تالادا شامال ئۇشقىرتىپ تۇراتتى، تۆمۈر قاپقىنىڭ ئالدىدا تېرە قۇلاقچا، چىگىرىن ئۆتۈك كىيىۋالغان بايىقى بىرى جاڭ خەيتىڭنىڭ كۆزىگە چۈشتى.

جاڭ خەيتىڭ ئۇنىڭغا نەزەر كۆزىنىمۇ سالماي ئۆتۈپ كەتتىيۇ، ئۇچ قەدەمچە ماڭغاندىن كېيىن، ئۇشتۇمتۇت توختاپ كەينىگە بۇرۇلدى:

ــ سەن كىم، نېمە ئادەم؟...

ــ مەن مەشرەپ، ئىشچى...

ــ ئىشچى؟... ئىشچى بولساڭ بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىسەن؟...

ــ ھېچنېمە... بىزنىڭ ئوتتۇز توققۇزىنچى بوروۋوي ئىشتىن توختىدى...

ــ توختا، سەن زادى كىم؟...

ــ مەن مەشرەپ...

ــ مەشرەپ؟... ھە... مەن ئەسلەۋاتىمەن، ھېلىقى مەشرەپ، راشىدىن ئەپەندى تونۇشتۇرغان مەشرەپمۇ؟ «ئەقىللىق

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

يېتىمچى» !...

ـــ دەل ئۆزى...

ـــ «ئەقىللىق يېتىمچى» مىش !... ھارامزادە، سەن مايتاغقا نەدىن پەيدا بولدۇڭ، كىم تونۇشتۇردى؟... بۇ يەرگە كىمنى ئىزدەپ كەلدىڭ؟...

مەشرەپ جاڭ خەيتىڭغا، نېمىشقىدۇر پىسەنت قىلمىغاندەك، جاۋاب بەرمەي قاراپ تۇرۇۋەردى. جاڭ خەيتىڭ دېۋەيلەپ ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى:

ـــ بىركىمنى ئىزدەپ كەلدىڭمۇ؟ كىمنى؟...

ـــ ھە... ياق، ياق...

ـــ ياق، ياق؟... قاپاق باش سارىڭ... راستىڭنى ئېيت، كىمنى ئىزدەپ كەلدىڭ؟...

ـــ.....

شۇ پەيتته، ئىشخانىدىن لیۇ چىڭ يۈگۈرۈپ چىقتى:

ـــ جاڭ چۈجاڭ، جانابلىرى... سىلىنى تېلېفون... ئاقساقالنىڭ ئۆزى تېلېفوندا سىلىنى كۈتۈۋاتىدۇ، ـــ دەپ خەۋەر قىلدى.

جاڭ خەيتىڭ مەشرەپكە قاراپ يەنە نېمىنىدۇر دېمەكچى بولدىيۇ، دېمىدى، يىرگىنچ بىلەن تەرىنى تۈرگىنىچە ئالدىراپ تېلېفون ئالغىلى بىنا ئىچىگە كىرىپ كەتتى.

تۆمۈر قاپقىنىڭ ئالدىدا لیۇ چىڭ بىلەن مەشرەپ يالغۇز قېلىشتى. لیۇ چىڭ:

ـــ مەشرەپ، سەن مېنى ئىزدەپ كەلگەنمىدىڭ؟... مىدېدى.

ـــ شۇنداق... قارىمامسەن، ئاۋۇ چايانغا، جاڭ خەيتىڭغا ئۇچراپ قالغىنىمنى... ئۆچلۈكۈمنى كەلتۈرۈپ...

ـــ بولدى، ئۇ گەپنى قوي. ماڭا ئېيتمىدىغان بىرەر گېپىڭ بارمىدى؟...

ـــ يوقسۇ... نامان ئاكام ساقايدى، ئۆلۈپ قايتا تىرىلگەندەكلا ئىش بولدى. مەن بۇ خەۋەرنى ساڭا يەتكۈزۈپ قويايى دېگەنتىم...

— راست یاخشی خەۋەر ئىكەن، نامان ئاكا تېپىلمايدىغان ئېسىل كىشى، ھەقىقىي نېپتچى. ساڭا رەھمەت، مەشرەپ. نامان ئاكىنىڭ ئەھۋالىدىن مېنىڭ خەۋىرىم بار. بۇگۈن ئەتىگەن راشىدىن ئەپەندىم نامان ئاكىنى يوقلايمەن دەپ شىخوغا كىرىپ كەتكەنتىمغۇ؟...

— شۇنداقمۇ، مەن بۇنى بىلمەيدىكەنمەن. ساڭا مەلۇم، مۇھەممەدجان ئىككى ئايدىن بۇيان دوختۇرخانىدا يېتىپ - قوپۇپ نامان ئاكىنى بېقىۋاتىدۇ ئەمەسمۇ، تۇنۇگۈن كېچە ئۇ نامان ئاكىنىڭ ساقايغانلىقى، دوختۇرخانىدىن چىقماقچى بولۇۋاتقانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەرنى ئېلىپ بۇ يەرگە چىقتى. بۇگۈن سەھەردە روزى دۇيجاڭ، خۇدابەردى، چىڭ سۇڭ، ئەمەتلەر مۇھەممەدجان بىلەن بىللە شىخوغا كىرىپ كەتتى. كەچقۇرۇنغىچە نامان ئاكىنى ئاچىقىپ قالارمىكىن دەپ يولغا قاراپ تۇرۇۋاتىمەن. ياتاقنىڭ تام - تورۇسلىرىنى چىنىدەك تازىلاپ، كۆمۈر دۆۋىلەپ مەشنى قىزىتىپ، ئۆي ئىچىنى ئىسسىتىپ كاۋاپتەك قىلىپ قويدۇم...

— مەشرەپ، يەنە باشقا گېپىڭ بارمۇ؟...

— يوق... شۇ گەپتى...

لېۋ چىڭ ئېھتىيات بىلەن ئەتراپقا قارىۋېتىپ، ئاستا ئاۋازدا دېدى:

— مەشرەپ ئۇكا، سەن بىلەن بۇ يەردە ئۇچرىشىپ قالغىنىمىز بەك ئوبدان بولدى، شۇ تاپتا كىمنى ئىزدىشىمنى بىلەلمەي تىت - تىت بولۇپ تۇراتتىم... بىر مۇھىم ئىش بار، بەكمۇ مۇھىم... مەن دەرھال راشىدىن ئەپەندىم بىلەن ئۇچراشسام بولاتتى... ئۆزۈڭ بىلىسەن، مەن بۇ يەردىن ئايرىلالمايمەن، سەن...

— نېمىشقا تۇزۇت قىلىسەن، لېۋ چىڭ، — دېدى مەشرەپ «لەپ» قىلىپ لېۋ چىڭنىڭ كۆزىگە قاراپ، — سەن بىلەن مەن يات ئادەم بولمىساق، قانداق گېپىڭ، ئىشىڭ بولسا دەۋەرگىن.

سەن خاتىرجەم بولغىن، مەن دەرھال راشىدىن ئەپەندىمگە خەۋەر قىلايمۇ؟...

ـــ شىخوغا كىرىپمۇ؟...

ـــ ئەلۋەتتە، ـــ دېدى مەشرەپ، ـــ مۇھىم ئىش بولسا كىرمەي بولمايدۇ ـ دە. راشىدىن ئەپەندىمنىڭ شىخودىن پاتراق قايتىپ، سەن بىلەن ئۇچرىشىشى كېرەكلىكىنى دېسەم بولىدۇغۇ؟...

ـــ دېگىنىڭ توغرا، راشىدىن ئەپەندىم بىلەن قانچە تېز ئۇچراشساق، شۇنچە ياخشى بولىدۇ. سەن دېگىن، يولدا ئېھتىيات قىلسۇن....

ـــ بولىدۇ، مەن كەتتىم...

نامان ئۇستىنىڭ قايتىدىن تىرىلىپ، دوختۇرخانىدىن چىقىپ مايتاغقا قايتىپ كەلگەنلىكى ئوتتۇز توقۇزىنچى بوروۋوي كوللېكتىپى ۋە ئون بىرىنچى ئوپشا ياتاقتىكى ئىشچىلارنى بەكمۇ خۇشال قىلىۋەتتى. ئۇلار نامان ئۇستىنىڭ سالامەتلىكىنىڭ ئەسلىگە كەلگەنلىكىنى مۇبارەكلەپ، خۇشال بولغانلىقىدىن دۇتار ـ تەمبۇر چېلىپ، ناخشا ئېيتىپ ـ ئۇسسۇل ئويناپ، هاراق ـ شاراب ئىچىشىپ مەشرەپ ئۆتكۈزدى.

مەشرەپ راسا قاينىپ ئەۋجىگە كۆتۈرۈلگەندە، ئەمەت بىلەن چىڭ سۇڭ مەشرەپ ئەھلىنىڭ ئارىسىدىن بىلىندۇرمەي سۇغۇرۇلۇپ چىقتى ـ دە، قاراڭغۇلۇق ئىچىگە چۆككەن گىلتاغ تەرەپكە قاراپ ماڭدى. ئۇلارنىڭ ئايىغى ئاستىدا شېغىل تاشلار يېنىك شىرىقلايتتى، بەزىدە مۇز قاتقان نەمخۇش يەر تاراقلايتتى.

ئۇلار گىلتاغ باغرىنى بويلاپ خېلى ئۆرلىگەندىن كېيىن، ئېغىزى سېمونتلىۋېتىلگەن بىر نېفىت قۇدۇقىنىڭ يېنىدىن ئېھتىيات بىلەن ئۆتۈپ، سىڭايان ئېگىلگەن بىر قىيا تاشنىڭ ئاستىغا كېلىپ توختىدى.

بۇ يەردە ئۇلارنى راشىدىن ئەپەندىم كۈتۈۋاتاتتى.

ئۇلار راشىدىن ئەپەندىمنىڭ يېنىغا كېلىپ، يامغۇر

سىلىقدىۋەتكەن بىر قورام تاشنىڭ ئۈستىگە كېلىپ ئولتۇرۇشتى.

راشىدىن ئەپەندىم دېدى:

ــ ئەمەت، زەينۇل تىلماچ ھازىر قەيەردە، سىلەرنىڭ ياتاقتا قالدىمۇ؟...

ــ شۇنداق، ئون بىرىنچى ئوپشىدا قالدى...

ــ چىڭ سۇڭ بىلەن ئىككىڭلارنىڭ ياتاقتىن چىقىپ كېتىۋاتقىنىڭلارنى ئۇ سېزىپ قالمىغاندۇر؟...

ــ سەزمىدى. روزى دۈيجاڭ ئۇنى ئۆزىنىڭ يېنىدا ئولتۇرغۇزۇۋېلىپ، ھە دەپ ھاراق ئىچۈرۈۋاتىدۇ، بىز ئۇنىڭ مەست بولۇشىنى كۈتۈپ بىرئاز ھايال بولۇپ قالدۇق...

ــ ئۇنداق بولسا، ياخشى، ــ راشىدىن ئەپەندى ئويلانغان ھالدا چىڭ سۇڭغا نەزەر تاشلىدى، ــ شياۋ چىڭ، سەن بېزنىڭ لىۇ چىڭ بىلەن قانداق؟ كاتىپ لىۇ چىڭنى دەيمەن. ئۇنى ياخشى چۈشىنەمسەن؟...

چىڭ سۇڭ ئېسەنكىرىگەندەك بولۇپ، بىر پەس نېمە دېيىشنى بىلەلمەي قالدى:

ــ نېمە دېسەم بولار... بۇرۇن بىلمەيتتىم، كېيىن سابىروفقا بولغان ھۆرمەت ـ ئېتىقادتا ئىككىمىزنىڭ پىكرى بىر يەردىن چىقىپ قالدى. سابىروف كۆپ يىللاردىن بۇيان ئەمەت بىلەن ئىككىمىزنىڭ بېشىنى سىلاپ كەلگەن، لىۇ چىڭنىڭمۇ بېشىنى سىلاپتۇ، ئەقىدە قىلىدىكەن. شۇڭا، ئاز ـ تولا يېقىنلىشىپ يۈرۈۋاتىمىز. ئەمما، بۇگۈن بىر ئىش ماڭا قاتتىق تەسىر قىلدى. بايا مەن لىۇ چىڭ بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم. ئۇ ماڭا: «سىلەر بىرنەچچىڭلار دىققەت قىلىڭلار، جاڭ چۇجاڭ، ۋېڭ چاڭجاڭلارنىڭ ئەلپازى بەك يامان، توختىماي چېچىلىپ، ھەممە ئادەمگە زەھىرىنى سانجىپلا يۈرىدۇ، ئۆچىنى ئالىدىغان قۇربانلىق قوي ئىزدەپ يۈرەمدىكىن دەپ ئويلايمەن. قارىغاندا، ۋەيران بولغان نېفىتلىك، مەھسۇلات بەرمەيدىغان قۇرۇق مايتاغقا باشلىق

بولغۇسى يوقتەك قىلىدۇ... جاڭ چۇجاڭ ھە دېسىلا سابىروفنى سۇرۇشتۇرۇپ يۈرىدۇ. مەن ئىنژېنېر لىيۇ كەينىڭ تەقدىرىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ، سابىروفنىڭ تەقدىرىدىن ئەندىشىگە چۈشۈپ قالدىم. ئۇلار سابىروفقا زىيانكەشلىك قىلىشى مۇمكىن. ئۇلار زىيانكەشلىك قىلىشتىن ئىلگىرى، سابىروفنى بىر ئامال قىلىپ قۇتقۇزۇپ قالغىلى بولماسمۇ...» دېدى. مېنىڭ لىيۇ چىڭ توغرىسىدا بىلىدىغىنىم مۇشۇنچىلىك...

ــ ياخشى...، ــ دېدى راشىدىن ئەپەندى، ــ مەن ئەتە، بولمىسا ئۆگۈنلۈككە بۇ يەردىن ئايرىلىشىم مۇمكىن. چۈنكى، جاڭ خەيتىڭ ئۆز پىلانىدا بەربات بولغانلىقىنى ھېس قىلدى، ئەمدى خاراب بولغان بۇ تەنزىدىن ھېچنېمە چىقمايدىغانلىقىنى بىلىدۇ، شۇڭا ئۇنى ۋېڭ چاڭجاڭغا تاشلاپ بېرىپ كەتمەكچى. ۋېڭ چاڭجاڭ بولسا، بۇنىڭ بەدىلىگە جاڭ خەيتىڭدىن يەنچاڭ، يۈمېن نېفىتلىكلىرىدىن بەزى زۆرۈر ئەسۋاب ـ ئۈسكۈنىلەرنى يۆتكەپ بېرىشكە ۋەدە ئالدى، مايتاغنى ئازراق بولسىمۇ ئەسلىگە كەلتۈرمەكچى. بۇ كېيىنكى ئىش، يەنە كېلىپ ئىشىنىڭ بىر تەرىپى. يەنە بىر تەرىپى شۇكى، جاڭ خەيتىڭ بۇ قېتىمقى سوۋېت ئىتتىپاقى بىلەن بولغان تەلەي سىناش سودىسىدا ئامېرىكىلىق خوجايىنلىرى ۋە گومىنداڭ دائىرىلىرىگە بەرگەن ۋەدىسىنى ئىشقا ئاشۇرالمىدى، نېفىت ئايرىش زاۋۇتىنى قالدۇرۇپ قويۇشلا ئەمەس، ھەتتا مەھسۇلات بېرىۋاتقان نېفىت قۇدۇقلىرىمۇ سېمونتلىۋېتىلدى. بۇنىڭغا كىم جاۋابكار، مەسئۇلىيەتنى كىم ئۈستىگە ئالىدۇ؟... لىيۇ چىڭنىڭ پەرىزى دۇرۇس. جاڭ خەيتىڭنىڭ مەسئۇلىيەتنى باشقىلارغا دۆڭگەپ، ئۆزى ئۇچۇن قۇربانلىق قوي ئىزدىشى تۇرغان گەپ. بۇنىڭ بىرىنچى قۇربانى ئېھتىمال ئىنژېنېر سابىروف بولۇشى مۇمكىن...

ــ نېمىشقا؟...، ــ سورىدى ئەمەت، ــ مەن ھېچنېمىنى چۈشەنمىدىم...

ــ بۇ ئاددىي، ــ دېدى راشىدىن ئەپەندى، ــ ئىنژېنېر

سابىروف، ئۆزۈڭلارغا مەلۇم، ئىنزىبىر لیۇ كەينىڭ سوۋېت ئىتتىپاقىدا بىللە ئوقۇغان ساۋاقدىشى، دوستى ۋە يېقىن سەپدىشى. ئۇلارنىڭ هايات يولى ۋە تەقدىرى كۆپىنچە بىللە بولۇپ كەلگەن. لیۇ كەي تۇرمىدە ئۆز سالاهىيىتىنى ئاشكارىلاپ، قەيسەر كوممۇنىست سۈپىتىدە گومىنداڭ دائىرىلىرى بىلەن تىغمۇ تىغ ئېلىشقان... بۇلارنى كېينىكى چاغلاردا جاڭ خەيتىڭ بىلىۋالدى. ئەمدى سابىروفقا زىيانكەشلىك قىلمەن دېسە، ئۇ ئېهتىمال مۇشۇ كۇنلەردە ئازراق باهانە ۋە سىياسىي دەسمايىگە ئىگە ... شۇنىڭدەك، جاڭ خەيتىڭنىڭ ئۆزىنى قۇتقۇزۇش يولىدا قۇربان قىلىۋېتىدىغان ئادەم يالغۇز سابىروف بىلەنلا چەكلەنمەسلىكىمۇ مۇمكىن. بۇنى بالدۇرراق ئويلاپ قويغان ياخشى...

— راشىدىن ئەپەندىم، مەن زادى چۈشەنمىدىم، — دېدى چىڭ سۇڭ، — بۇ جاڭ خەيتىڭ دېگەن تازىمۇ چىدىماس، قارا نىيەت نېمىكەنا !... ئۇ يەنە كىمگە زىيانكەشلىك قىلار؟...

— بۇ — مەن...

— نېمە !... سىز؟... بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟...

— بۇمۇ ئوخشاشلا ئاددىي، — دېدى راشىدىن ئەپەندى، — سابىروفنى بۇ قېتىم مايتاغقا مەن تەكلىپ قىلىپ كەلگەن-دە،... ئۇ ئىشسىز ئىدى...

ئەمەت بىلەن چىڭ سۇڭ راشىدىن ئەپەندىنىڭ ئاغزىغا قارىغىنىچە تۇرۇپ قالدى.

— سىلەر هودۇقماڭلار، ئۇكىلار، هېچنېمە بولمايدۇ، — دېدى راشىدىن ئەپەندى تەمكىنلىك بىلەن سالماق سۆزلەپ، — ئىككىڭلار بىلەن بولغان بۇگۈنكى ئۇچرىشىش ئېهتىمال ئاخىرقى قېتىملىق ئۇچرىشىش بولۇپ قېلىشىمۇ مۇمكىن. بۇنىڭغا هەيران بولۇشنىڭ هاجىتى يوق، ۋەزىيەت جىددىي ئۆزگىرىۋاتىدۇ. مەن ئۇرۇمچىگە كېتىشتىن ئىلگىرى سىلەرگە بىرنەچچە ئىشنى ئېيتىپ قويۇشنى ئويلىغان. سىلەرنى بۇ يەرگە

چاقىرتىشمىنىڭ مەنىسى شۇ...

راشىدىن ئەپەندى سوۋېت ـ گېرمان ئۇرۇشىدىكى بۇرۇلۇش ۋەزىيىتى، جۇڭگو خەلقىنىڭ ياپون جاھانگىرلىكىگە قارشى ئۇرۇشىدىكى يېڭى دولقۇن ۋە ئۇرۇمچىدە ئويغىنىۋاتقان دېموكراتىك كۈچلەرنىڭ جانلىنىۋاتقان پائالىيەتلىرى ھەققىدە سۆزلىدى. ئۇنىڭ سۆزى ئۆمىد، ئىشەنچ بىلەن تولغانىدى:

ـــ خەلقنى سۆيۈش ـ ھەقىقەتنى سۆيۈشتۇر. خەلقنىڭ مۇڭ ـ زارى، تەقدىرىگە كۆڭۈل بۆلۈش ـــ ھەقىقەتنىڭ تەقدىرىگە كۆڭۈل بۆلۈش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بىراق بۇنى دېيىش ئاسان، بەجا كەلتۈرۈش قىيىن. چۈنكى، ھەقىقەتنى بىر مەشئەل دېسەك، بۇ مەشئەل كۆپىنچە ئۇنى كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقان ئادەمنىڭ قولىنى كۆيدۈرىدۇ. يولداش لىيۇ كەينىڭ ئەمەلىيىتى بۇنى ئىسپاتلىدى. لېكىن ھەقىقەت مەشئىلىنى كۆتۈرگۈچىلەرنىڭ ئىز ـ باسارلىرى تۇگىمەس ـ پۈتمەس... ھەقىقەت ھامان غەلىبە قىلىدۇ. مېنىڭچە، دۇنيا ئۇرۇشى جەزمەن خەلقنى پايدىلىق تەرەپكە قاراپ بۇرۇلىدۇ، فاشىزم، جاھانگىرلىك ھامان گۇمران بولىدۇ، خەلق، مىللەت ھامان ئازادلىققا ئېرىشىدۇ؛ بۇ يەردە مەيلى جاڭ خەيتىڭ، ۋېڭ چاڭجاڭ بولسۇن، مەيلى ئۇستىمىزدىن بېسىپ تۇرغان زالىم ئەمەلدار، بەگ ـ غوجامىلار بولسۇن، مەن ئىشىنىمەنكى، خەلقنىڭ ھامان ئۇلارنىڭ تەقدىرىگە ھۆكۈم قىلىدىغان كۈنى كېلىدۇ، ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ تەڭ ھوقۇقلۇق ياشاش ئارزۇسى جەزمەن ئىشقا ئاشىدۇ. بۇنىڭغا، كەلگۈسىگە ئىشىنىشىمىز لازىم... ھەقىقەتكە، خەلققە سادىق بولۇشىمىز كېرەك...

راشىدىن ئەپەندى فوسفورلۇق سائىتىگە قاراپ قويدى:

ـــ شۇنداق، ئۇكىلار. ھازىر ۋاقىت قىس. مۇنداق بىرنەچچە ئىشنى يادىڭلاردا ساقلاڭلار. بىرى، كاتىپ لىيۇ چاڭ سىلەرگە ئاددىيلا ھېسداشلىق قىلغۇچى ئەمەس، ئۇ بېشىدىن جىق ئىسىق ـ سوغۇق ئۆتكەن يىگىت. يولداش لىيۇ كەينىڭ يېقىن كىشىسى،

مەسلەكداش ياش سەپدىشى، بۇنى بىلىۋېلىڭلار. بۇ ئەھۋالنى سابىروفتىن باشقا كىشى بىلمەيدۇ. بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ بىلەن ئېھتىياتچانلىق بىلەن كۆپرەك ئالاقىلىشىپ، بارمەسلىھەت ئىش كۆرۈڭلار، ئۇنىڭغا ئىشىنىڭلار؛ يەنە بىرى، لىيۇ چىڭنىڭ ماڭا دېيىشىچە، زەينۇل تىلماچ خەتەرلىك ئادەمدەك تۇرىدۇ، مەخسۇس ۋېڭ چاڭجاڭغا باغلانغان ھەربىي سىستېمىدىكى ئىشپىيون بولۇشمۇ مۇمكىن. بۇ، لىيۇ چىڭنىڭ خىلى جىق كۆزىتىشتىن كېيىن چىقارغان يەكۈنى. زەينۇل تىلماچتىن ئېھتىيات قىلىش كېرەك، كۆزىتىڭلار... يەنە بىرى...

راشىدىن ئەپەندى ئەمەتنىڭ مۇرىسىگە قولىنى قويۇپ تۇرۇپ دېدى:

— ئەمەت، ئېسىڭدىمۇ، ھېلىقى ھەربىي كىشى، بىزنىڭ ئۆيدە — ئۇرۇمچىدە ئۇچراشقان پاگونلۇق ھەربىينى دەيمەن؟...

— ھە، ھە، ئېسىمدە بار...، — دېدى ئەمەت، — ئۇ مېنىڭ ھاياتىمدىكى تولىمۇ مەنىلىك ئۇچرىشىش تۇرسا!... لۇتپۇللا مۇتەللىپ ئۆزىنىڭ «يانارتاغلار» دېگەن شېئىرىنى ئوقۇپ بەرگەندە، ھاياجانلىنىپ ئورنىدىن دەس تۇرۇپ قولىغا رومكا ئېلىۋېلىپ، لۇتپۇللا مۇتەللىپنى بىركىمگە، غەلىتە ئىسىملىك بىر چەت ئەللىككە... ياق... ھە... ھېلىقى... نېمە؟... دۇرۇس، پۇشكىن دېگەن شائىرغا ئوخشاتقان قامەتلىك، خۇش چاقچاق ھەربىيمۇ؟...

راشىدىن ئەپەندى كېچە قاراڭغۇلۇقىدا ئەتراپقا ئېھتىيات بىلەن قۇلاق سېلىپ بىرئاز تۇرۇۋالغاندىن كېيىن دېدى:

— دېگىنىڭ توغرا، ئەمەت، ئۇنتۇماپسەن. دەل شۇ كىشى. يادىڭدا تۇتۇۋال. ئۇ چاغدا ئېھتىيات يۈزىسىدىن ئۇنىڭ ئىسىم-شەرىپىلىرىنى سىلەرگە دېمىگەنىدۇق. ئاشۇ پاگونلۇق ھەربىينىڭ ئىسمى سوپاخۇن. خەقلەر ئۇنى سوپى لىيەنجاڭ دەپ ئاتىشىدۇ. يېقىندا، سوپاخۇن بىلەن ھېسامىدىن دېگەن يەنە بىر لىيەنجاڭ ھەربىي بۇيرۇق بويىچە مايتاغ نېفىتلىكىنى قوغداش ئۈچۈن

ئىككى ليەن ئەسكەرنى باشلاپ بۇ يەرگە كېلىپ ئورۇنلاشتى. ھېسامىدىن ليەنجاڭنى ئانچە بىلمەيدىكەنمەن، ئەمما، سوپاخۇن كەسپىي ھەربىي، داڭقى بار كىشى، ۋىجدانلىق، قورقماس ئادەم؛ كەسكىن، مۇستەقىل قارار چىقىرىش ئىقتىدارىغا ئىگە پىشقان ھەربىي. ناۋادا كۇنلەرنىڭ بىرىدە سابىروف ياكى مەن بىلەن ئالاقەڭلار ئۈزۈلۈپ قالسا، بېشىڭلارغا كۇن چۈشۈپ تەمتىرەپ قالساڭلار، سوپاخۇننى ئىزدىسەڭلار بولىدۇ. ئېھتىيات قىلىڭلار، سوپاخۇن بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى، ھازىرچە، ئەمەت، چىڭ سۇڭ ــ ئىككىڭلاردىن باشقىلار بىلمەي تۇرسۇن، مەخپىيەتلىكنى قەتئىي ساقلاشقا دىققەت قىلىڭلار...

ئۇلار شۇ تەرىقىدە يەنە بىرئاز سۆزلەشكەندىن كېيىن، كېچە قاراڭغۇلۇقىدا جىمجىتلا ئايرىلىشتى....

نۇربىيەگە خەت

«ئەسسالامۇئەلەيكۇم نۇربىيە. كەچۈرۈڭ، ھۆرمەتلىك راشىدىن ئەپەندىمنىڭ ئۇرۇمچىگە قايتىدىغانلىقى ۋە ئەمدى مايتاغقا يەنە كېلىش ئېھتىمالىنىڭ ئانچە يوقلۇقىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، كاللامدا تۇيۇقسىز سىزگە خەت يېزىش پىكرى پەيدا بولۇپ قالدى. نىيەت بىلەن جۇرئەتنى بىرلەشتۇرۇپ قولۇمغا قەلەم ئالدىم.

بىراق، بۇ خەتنى يېزىۋېتىپ، كۆڭلۈمدە: ھەي... مەشرەپ، سەن نېمە ئىش قىلىۋاتىسەن ـ ھە !... سەندەك بىر سەرگەردان يېتىمچى بالا، نۇربىيە قىزنىڭ خاتىرىسىدىن ئاللىقاچان ئۆچۈپ كەتكەندۇرسەن؛ بىر سەھرالىق تومپاينىڭ كالانپاي خەتلىرىنى قولىغا ئېلىپ ئوقۇشقا ئۇنىڭ نەدىمۇ- چولىسى تەگسۇن... دېگەن ئوي ـ خىيالىلاردىمۇ بولىدۇم... ناۋادا بۇ خېتىم ئەتە ئەتىگەن راشىدىن ئەپەندىم يولىغا چىقىۋاتقۇچە پۇتۇپ، ئۇنى راشىدىن ئەپەندىمگە ــ سىزنىڭ مېھىر ـ شەپقەتلىك دادىڭىزغا تاپشۇرۇپ

بېرىشكە جۇرئەت قىلالىسام، بەلكىم بۇ مېنىڭ سىزگە ئانچە ئەھمىيىتى يوق تىرىكچىلىك يولۇمنى خەۋەر قىلىپ يازغان تۇنجى خېتىم بولۇپ قالار. ئىككىنچى قېتىملىق خېتىمنى بولسا، سىزگە بەرگەن ۋەدەم بويىچە، بەختسىز، بىچارە يۇرەك پارەم، سۆيۈملۈك سىڭلىم نۇرسىمانىنى ئىزدەپ تاپقاندىن كېيىن يازىمەن.

قەدىرلىك نۇربىيە، سىز ئەمەت ئاكامنى — ھېلىقى رېمونتچى، توكچى ئەمەتنى بىلمىسىز؛ ئۇنتۇمىغان بولسىڭىز مۇھەممەدجاننى — شائىر لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ ساقلىنى قىرىمەن دەپ ئېڭىكىنى كېسىپ قويغان ھېلىقى ساتىراش يىگىتنىمۇ كۆرگەن. لېكىن بىزنىڭ يەنە بىر دوستىمىز چىڭ سۇڭنى بىلەمسىز، يوق، بۇنى بىلمەيمەن... مەن جاڭ خەيتىڭ دېگەن ئەبلەخنىڭ، ئاپئاق ساقاللىق دەردىمەن دادامنىڭ يۇزىگە ئەيمەنمەستىن «شالاققىدە» تۇكۇرگەنلىكىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن بولغاچقا، ئەمەت ئاكام بىر كۈنى ماڭا چىڭ سۇڭنى تونۇشتۇرغاندا، مېنىڭ ئۇنىڭغا قارايدىغان كۆزۈم بولمىدىلا ئەمەس، ئۇنى كۆرسەملا ئۆچلۇكۈم كېلىپ، چىشلىرىم ئىختىيارسىز غۇچۇرلاپ كەتتى. كېيىن مەن ئەمەت ئاكامدىن چىڭ سۇڭنىڭمۇ ماڭا ئوخشاش شور پېشانە، بىتەلەيلىك ئىچىدە ئۆتكەن ئېچىنىشلىق سەرگۈزەشتىلىرىنى ئاڭلاپ، تەقدىرىمىزدىكى ئوخشاشلىققا ھەيران قالدىم. ھازىر بىز ئۇنىڭ بىلەن ئايرىلماس دوستلاردىن بولۇپ قالدۇق.

مېنىڭ بۇ يەردە چىڭ سۇڭنى تىلغا ئېلىشىمدىكى سەۋەب شۇكى، مۇبادا سىزنى مېنىڭ ھاياتلىق يولۇم ۋە تەقدىرىمدىكى بىرەر ئالاھىدە نەرسىگە قىزىقىدۇ دېسەم، ئىشىنىمەنكى، ئۇ جەزمەن سىڭلىم نۇرسىمان بولىدۇ!... سىز بىچارە سىڭلىمنىڭ بۇلاپ كېتىلگەنلىكىنى ئاڭلىغاندا قاتتىق ئېچىنغان، ھېسداشلىق قىلغان ۋە ئۇنىڭ تېزرەك تېپىلىشىغا تىلەكداشلىق قىلىپ بىتاقەت بولغانىدىڭىز، دۇرۇسمۇ؟... ئەلۋەتتە، مەن قەيەردە، نېمە

ئىش بىلەن بەند بولماي، مېنىڭ نۇرسىمانىنى سېغىنمىغان، ئۇنىڭغا تەلپۈنمىگەن بىرمۇ كۈنۈم يوق. ھەتتا: خۇدا، شۇ بىچارە سىڭلىمنى چۈشۈمدە بولسىمۇ بىر كۆرسەتكەن بولساڭ ئىكەن، دېگەن ئارزۇلاردىمۇ بولغان... مېنىڭ بۇ خىيالىم ئاخىر چۈشۈمدە نامايان بولدى:

بىر كۈنى كېچىسى ئۇخلاۋېتىپ چۈشۈمدە سىڭلىم نۇرسىمانىنى كۆردۈم !... كۆپكۆك مۇز بىلەن قاپلانغان تاغ جىلغىسىدا بېشىغا قاما تۇماق، ئۇستىگە بۆرە تېرىسى جۇۋا، پۇتىغا ناللىق ئۆتۈك كىيگەن قارا ساقاللىق بىر ئادەم تامدەك يوغان قارا ئاتنى مىنىپ، ئىككى پۇتىنى ئۇزەڭگىگە تىرەپ، ھە دەپ ئاتنى قامچىلاپ، تاغقا ئۆرلەپ چىقىپ كېتىۋېتىپتۇ. ئاتنىڭ كەينىدە ئارغامچىغا باغلاپ سۆرىتىلگەن بىر كىشى دەلدەڭلەپ تاشتىن ـ تاشقا پۇتلىشىپ، يىقىلىپ ـ قوپۇپ، مىڭ تەسلىكتە ئاتلىق كىشىگە ئەگىشىپ كېتىۋاتاتتى. ئاتقا باغلاپ سۆرىتىلگەن كىشىنىڭ پۇتىدا ئەرەنچە ئۆتۈك، ئۇستىدە چەكمەن تون، بېشىدا ئەرەنچە سەرپۇش تۇماق بولسىمۇ، لېكىن مېنىڭ يۈرىكىم ئۇنىڭ ئەتەي ئەرەنچە ياساپ قويۇلغان سىڭلىم نۇرسىمان ئىكەنلىكىدىن بېشارەت بەردى، بىر قاراپلا ئۇنى تونۇدۇم:

«ئاھ... نۇرسىمان !... مېنىڭ بىچارە ـ جاپاكەش سىڭلىم !... مەن سىزنى ئاخىر تاپتىمغۇ، كۆردۈمغۇ !... سىزنىڭ ئوت ـ پىراقىڭىزدا قان يىغلاپ، ھەسرەت بىلەن ئالەمدىن ئۆتكەن بىچارە ئانامنىڭ ۋەسىيىتىنى، دەردىمەن دادامنىڭ ئاخىرقى ئۈمىدىنى يەردە قويمايدىغان بولدۇم !... شەپقەتلىك ئاللا، ساڭا، سېنىڭ سىڭلىم نۇرسىمان بىلەن مېنى ئۇچراشتۇرغانلىقىڭغا مىڭ مەرتىم رەھمەت !... ئەمدى بولدى، ئۆلۈپ كەتسەممۇ، ئاخىرەتتە ئانام بىلەن دادامنىڭ ئالدىدا يۈزۈم يورۇق، دىلىم ئوچۇق بولىدىغان بولدى !... نۇرسىمان، نۇرسىمان !...»

مەن بار ئاۋازىم بىلەن ۋارقىراپ، تاغ ئۇستىدىن قانات قاققان بۇركۇتتەك ئۇچۇپ مۇزلۇق جىلغىغا چۈشتۈم، ئۆزۈمنى

نۇرسمانغا قاراپ ئاتتىم...

شۇ پەيتتە، ئاتلىق ئادەم بىردىنلا نۇرسمان بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا توغرا تۇرۇۋېلىپ، كۈمۈشتىن كۆز قويۇلغان ئۇزۇن ساپلىق قامچىسىنى مەيدەمگە تىرىدى:

— ھە... سەن نېمە ئادەم؟...

— بۇ مېنىڭ سىڭلىم !...

— نېمە، سىڭلىم !؟...مەنچۇ؟...مەن ئۇنىڭ نېمىسى؟...

— بىلمەيمەن...

— بىلمەمسەنا !...، — ئاتلىق ئادەم دېۋەيلەپ تۇرۇپ دېدى، — بىلمىسەڭ بىلمەپ قوي !... مەن سېنىڭ ئۇنىڭ نېمىسى ئىكەنلىكىڭ بىلەن كارىم يوق. لېكىن مەن ئۇنى مونەك ـ مونەك ئالتۇن ـ كۈمۈشكە سېتىۋالغان، ئالتۇن ـ كۈمۈشكە !... شۇڭا سەن ئۆزۈڭنىڭ ئۇنىڭ ئاكىسى ئىكەنلىكىڭنى، بۇ دۇنيادا مۇشۇنداق بىر سېتىلما سىڭلىڭنىڭ بولغانلىقىنى ئۇنتۇشۇڭ كېرەك !... بىلدىڭمۇ؟ !...

— يوق گەپ !... قويۇۋەت ئۇنى...

— قويۇۋەت؟ !... سەن تېخى... تاغ ئالۋاستىسى !...

ئاتلىق ئادەم دەرغەزەپ بولۇپ، ئۇزۇن ساپلىق قامچىسىنى تارسىلدىتىپ مېنىڭ باش ـ كۆزۈمگە ئۇرغىلى تۇردى؛ مەن ئۇنىڭ ئېتىنىڭ تىزگىنىگە ئېسىلىپ، بىرلا سەكرەپ قولىدىن قامچىنى تارتىۋالدىم. ئاتلىق ئادەم باشمالتاق بىلەن بىگىز بارمىقىنى ئاغزىغا تىقىپ بىر ئىسقىرتىۋېدى، جىلغىنىڭ تۆۋەن تەرىپىدىن خۇددى يەر ئاستىدىن ئۇنۇپ چىققاندەك، ئېشەك ـ تۆگە ھەيدەپ كېلىۋاتقان ئون نەچچە چاپارمەن — ‹كارۋان› نى تاشلىۋېتىپ ماڭا يېپىشتى، مۇشت، تېپىك، قامچا باش ـ كۆزۈمنى قان قىلىۋەتكەن بولسىمۇ، مەنمۇ بوش كەلمىدىم، جان ـ جەھلىم بىلەن ئېلىشتىم، ئېلىشىۋېرىپ ھالسىزلىنىپ كېتىپتىمەن....

بىر كەمدە قانداق، نېمە ئۈچۈن يادىمغا كېلىپ قالغانلىقىنى

ئۆزۈمۇ بىلمەيمەن. مەنمۇ ئىككى بارمىقىمنى ئاغزىمغا تىقىپ بىر ئىسقىرتىۋېدىم، گويا ئاسماندىن چۈشكەندەك، مۇزلۇق جىلغىنىڭ يۇقىرى تەرىپىدىن ئەمەت ئاكام، مۇھەممەدجان، چىڭ سۇڭ، خۇدابەردى، روزى دۇيجاڭ، لىيۇ چىڭ، نامان ئاكام، ھەتتا ئاللىقاچان شىخودىكى ھەمدۇل بەگكە باغلىنىپ يىللىقچىلارغا ئايلىنىپ كەتكەن سەمەت نوچى بىلەن ھاشىم... ۋاي - ۋۇي... شۇنداق جىق ئادەم! بۇلارنىڭ كۆپىنچىسىنى سىز بىلمەيسىز، ھەممىسى مېنىڭ مايتاغدىكى ئىشچى ئاكىلىرىم، دوستلىرىم، بىردىنلا يوپۇرۇلۇپ كەلدى - دە، ھېلىقى ئادەم بۇلاڭچىلىرى بىلەن ئېلىشىپ كەتتى، شىددەتلىك ئېلىشىش خېلى داۋام قىلدى، ھەر ئىككى تەرەپتىن زەخمىلەنگەن، باش - كۆزى قان بولغان ئادەملەر كۆپىيىپ كەتتى.

چىڭ سۇڭ ھەقىقىي سېھىرگەر - چامباشچىلاردەك، قاڭقىپ سەكرەپ، ئۇچۇپ پەشۋا ئېتىپ، پىرقىراپ مولاق ئېتىپ شۇنداق ئېلىشتىكى، بىردەمدىلا ئادەم بۇلاڭچىلىرىنىڭ كۆزىنى ئالا چەكمەن قىلىۋەتتى. نامان ئاكامنىڭ بازغانىدەك مۇشتۇمى ھەربىر قېتىم ئۇرۇلغاندا، ئۇچ - تۆت بۇلاڭچىنى ئۇچىسىغا چۈشۈرەتتى، ئېلىشىش گىرەلىشىپ قۇچاقلاشما جەڭگە ئايلىنىپ كەتتى... ئاتلىق ئادەمنىڭ چاپارمەنلىرى ھېلىدىن - ھېلىغا پاشىدەك كۆپىيىۋېرىپ بىزنى سەل - پەل قىستاپ - تەمتىرىتىپ قويغاندەك قىلدى.

شۇ پەيتتە، روزى دۇيجاڭ ماڭا قاراپ:

— مەشرەپ، نېمە تۇرىسەن، قاچ، نۇرسىمانىنى ئېلىپ قاچ، بىز بىلەن كارىڭ بولمىسۇن! — دەپ ۋارقىرىدى.

مېنىڭ ئۇلار بىلەن قانداقمۇ كارىم بولمىغاي:

— ياق!...، — دېدىم مەن ئالدىمغا دېۋەيلەپ كەلگەن بىر لۇكچەكنى بىر پەشۋا بىلەن ئۇچۇرۇپ.

— سەن گەپ ئاڭلا، مەشرەپ! — دېدى ئەمەت ئاكام تېرىكىپ، — چاپسان بول، نۇرسىمان... قېچىڭلار...

مەن كەينىمگە قاراپ قويۇپ، سىڭلىم نۇرسمانىنىڭ قولىدىن يېتىلىگەنچە تاغ ئۇستىگە قاراپ قاچتىم...

قېچىۋاتىمەن، قېچىۋاتىمەن... بۇ دۆڭدىن ئۇ دۆڭگە، ئۇ قورام تاشتىن بۇ قىيا تاشقا يامىشىپ، ئۆزۈمنى ئۇرۇپ تاغ ئۇستىگە قاراپ ئۆرلەۋەردىم. نۇرسمانمۇ بار كۈچى بىلەن ماڭا ئەگىشىپ يۈگۈردى، قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكىنى بىلمەيمەن، بىركەمدە بىز ئۆزىمىزنى مىسلىسىز ئېگىز تاغ چوققىسىدا، كۆك قەرىدە كۆردۇق...

ئاھھاي !... كۆك ئاسمان قانداق گۈزەل، رەڭدار ۋە بىپايان !... چوڭ تەبىئەت نېمىدېگەن ئېسىل ۋە ھايا تېبەخش !... جىمجىت جۇڭغارىيە قانداق كەڭ ۋە ھەيۋەتلىك !...

ئالدىمىزدا، نەچچە مىڭ مېتىر تۆۋەندىكى تۈزلەڭلىكتە يېشىل مەخمەلدەك يەلپۈنۈپ تۇرغان چەكسىز ئوتلاق ۋە چىمەنلىك چىراي ئاچتى. ئۇ يەردە بىر ئېقىن دەريا كۈمۈشتەك يالتىراپ ئاقماقتا ئىدى. ئاھھاي !... دەريا قىرغاقلىرىنى قىزىل ياپراقلىق لىپا، ئاق قېيىن، چىنار ۋە بۈكىكىدە مەجنۇنتاللىق ھەمدە قىزىل، سېرىق، سۆسۈن، بېغىر رەڭلىك تاغ گۈللىرى قاپلىغانىدى ۋە ئۇ ئۆزىنىڭ بىغۇبار، قالتىس رەڭدارلىقى بىلەن كۆزنى قاماشتۇراتتى...

سىڭلىم بىلەن ئىككىمىز گۈزەللىك ئالىمى، ئەركىنلىك دۇنياسى ئىچىدە ئۆز تەلىيىدىن مەست بولغان قۇشتەك، بىرپەس ھاياجان ئىلكىدە لەيلەپ تۇرۇپ قالدۇق. شۇ تاپتا، بىزگە ئىنسانلار، ھېلىقى باغرى تاش ئىنسانلار قۇچاق ئاچمىغىنى بىلەن، ئالەم گۈزەللىكى، سېخىي تەبىئەت قۇچاق ئاچقان ۋە بىز بۇ مىننەتسىز، جىمجىت دۇنيا ئىچىدە قىسقا ۋاقىت بولسىمۇ ئۆزىمىزنى تۇنجى قېتىم غەم - غۇسسىسىز ھېس قىلدۇق...

بىراق...

بىراق... ئەمدى بىز قەيەرگە قاراپ ماڭىمىز؟... ئالدى تەرەپكە ماڭالمايتتۇق. چۈنكى بىز نەچچە مىڭ مېتىر

ئېگىزلىكتىكى قىلىچتا كەسكەندەك تىك تاغ ئۇستىدە تۇراتتۇق؛ ئىككى تەرىپىمىز سانسىز مۇزلۇق چوققا ۋە تاغ تىزمىلىرى بىلەن قاپلانغانىدى. بۇرۇلۇپ ئارقىمىزغا قارىدۇق...

ــ ئاكا !... ئاكا، قارىڭا، بۇلاڭچىلار !...، ــ نۇرسىماننىڭ مەسۇم ئاۋازى ئەندىكىپ تىترەپ كەتتى.

ئىش چاتاق... ئارقىمىزدىن ھېلىقى قاما تۇماقلىق ئاتلىق بۇلاڭچىنىڭ بىرنەچچە چاپارمىنى قوللىرىدا ئىككى بىسلىق خەنجەرلەرنى يالتىراتقان ھالدا غالجىرلىق بىلەن قوغلاپ تاغقا يامىشىپ چىقىۋاتاتتى...

‹ئاھ، خۇدا !... بىز بۇ ئالەمگە پەقەت خەقلەرنىڭ بىزنى دەپسەندە قىلىپ بۇزۇڭ قىلىشى ئۈچۈنلا تۆرەلگەنمۇ؟ شۇنچە كەڭ ئالەمنىڭ بىز سىغىدىغان كىچىككىنە بىر بۇرجىكى يوقمۇ ـ ھە !...› شۇ پەيتتە، شائىر لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ مۇبارەك سىيماسى خىيالىمدا چاقناپ ياندى، ئۇنىڭ: ‹ئەقىدە، ۋىجدان، ۋاپادارلىق ــ تومۇرىدا ئاتا قېنى ئاقمىدىغان ئوغۇل ئۈچۈن ھەممە كۈچ ـ قۇۋۋەتتىڭ مەنبەسى، ئەرلىك مەشئىلى. ئىتتەك كۈچۈكلىنىپ مىڭ يىل ياشىغاندىن كۆرە، شىردەك ھۆركىرەپ بىر كۈن ياشىغىنىڭ ئەۋزەل ئەمەسمۇ !› دېگەن سۆزى قۇلىقىمنىڭ تۈۋىدە جاراڭلىدى.

قانداق ئۇلۇغ ھېكمەت !... تومۇرلىرىمدىكى ئىسسىق قان ۋاشىلداپ قاينىدى، قەھرىم دولقۇنلىنىپ، مۇشتلىرىم ئۈيۈلتاشتەك توگۈلدى. كۆزۈم تاغقا يامىشىپ چىقىۋاتقان بۇلاڭچىلاردا ئىدى. سىڭلىم نۇرسىمانىنى ئاۋايلاپ كەينىمگە ئۆتكۈزۈۋېلىپ، ئىككى پۇتۇمنى كەرگەن ھالدا قىيا تاشقا مەزمۇت دەسسەپ، ئۇلارغا مىختەك قادالغىنىمچە قاراپ تۇردۇم.

بىركەمدە قوغلاپ ـ يامىشىپ تاغقا چىقىۋاتقانلار ئارىسىدا تۈيۈقسىز چىك سۇك پەيدا بولۇپ قالدى. ئۇ ئىككى سەكرەپ، بىر موللاق ئېتىپلا بىزنىڭ يېنىمىزغا يېتىپ كەلدى:

ــ مەشرەپ، نېمە قىلاي دەيسەن؟...

— ئېلىشمەن !...
— ئېلىشمەن؟... بولمايدۇ !...
— بولمايدۇ؟... نېمىشقا؟...
— ھازىر پەيتى ئەمەس، ئۇلار بەك كۆپ.
— مەن جېنىمنى تىكىپ قويدۇم !...
— سارىك بولما، مېنى روزى دۈيجاك ئەۋەتتى...
— روزى دۈيجاك؟ سەن بىزگە نېمە قىلىپ بېرىسەن؟...
— قۇتقۇزىمەن...
— نېمە؟...
— شۇنداق، سەن بۇنىڭغا ئىشەن. بىز تۆۋەنگە، يېشىل چىمەنلىككە قاراپ سەكرەيمىز...
— غەلىتە !... بەربىر ئوخشاش ئىكەنغۇ؟... بىرنەچچە مېتر ئېگىز تاغدىن سەكرەپ ئۆلگەندىن كۆرە، بۇ ئادەمخور قاراقچىلار بىلەن ئېلىشىپ، بىرنەچچىسىنى تاغدىن غۇلىتۇۋېتىپ ئۆلگىنىمىز ئارمانسىز ئىش بولمامدۇ؟...
— ياق ! — دېدى چىك سۇك، — بىز ھايات قېلىشىمىز، پەيتنى كۈتۈشىمىز لازىم. نۇرسىمانمۇ، سەنمۇ ياشىشىڭلار كېرەك. مەشرەپ، چاپسان. نۇرسىماننىك بىر قولىنى تۈت، ئەكېلىك، نۇرسىمان، بىر قولىڭنى ماڭا بېرىك...
شۇ پەيتته، قوغلاپ كېلىۋاتقان بۇلاڭچىلار قىيا - چىيا كۆتۈرۈشۈپ تاغ ئۈستىگە يامىشىپ چىقىشتى. چىك سۇك بىلەن ئىككىمىز نۇرسىماننىك بىردىن قولىنى تۈتۈپ تاغ ئۈستىدىن سەكرىدۇق...
مۆجىزە !... بۇ بىر مۆجىزىدەكلا ئىش بولدى. بىز ئېگىز-پەس موللاق ئېتىپ ئەمەس، گويا دادام ھېكايە قىلغان «بەخت قۇشى» — سۈمۈرغىنىك قانىتىغا دەسسەپ تۇرغاندەك، لەرزان لەيلەپ تۆۋەنلىدۇق. ئالدىمىزدا يەنە ھېلىقى گۈزەللىك ئالمىي، ئەركىنلىك دۇنياسى چىراي ئاچتى، يېشىل مەخمەلدەك يۇمشاق پايانسىز يايلاق، يالتىرىغان چىمەنلىك، كۈمۈش رەڭ دەريا،

ئۇيغۇرچە كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

رەڭگارەڭ تاغ گۈللىرى... جىمجىت جۇڭغارىيە !...

خەپ، ئويغانسام چۈشۈم ئىكەن...

قەدىرلىك نۇربىيە، مەن سىزگە يەنە نېمىنى يېزىشىمنى بىلمىدىم، دەيدىغىنىم شۇكى، مەن سىڭلىم نۇرسىمانىنى ھامان تاپىمەن. سىڭلىم نۇرسىمان بىلەن ئۇچراشقاندا، بىرىنچى قىلىدىغان ئىشىم سىزگە خۇش خەۋەر يەتكۈزۈپ خەت يېزىش بولىدۇ... خەير، نۇربىيە، سالام بىلەن مەشرەپ. 1944 - يىل ياز، مايتاغ...»

مەشرەپ بۇ خەتنى يېزىپ پۈتتۈرگەندە، ۋاقىت يېرىم كېچىدىن ئاشقانىدى. ئۇ بۇ خەتنى قايتا ئوقۇپ كۆرۈشنى خالىمىدى، چۈنكى، ئۇنىڭدىكى ھەربىر سۆز، ھەربىر خەت ئۇنىڭغا يادا بولۇپ كەتكەنىدى.

ئەتىسى سەھەردە، مەشرەپ ئورنىدىن ئالدىراپ تۇردى - دە، خەتنى كونا گېزىت قەغىزىدىن قىيىپ ياسىۋالغان كونۋېرتقا سېلىپ راشىدىن ئەپەندىمنى ئىزدەپ ماڭدى. كونا، ئاقلانمىغان ئىشچىلار كورپۈسلىرى ئارقىدا قالدى، مۇتەخەسسىسلەر كورپۈسى، چەتتىكى بىنا، راشىدىن ئەپەندى تۇرۇۋاتقان قوش دېرىزىلىك ئۆي كۆرۈندى.

بىراق بۇ ئۆي قۇلۇپلانغان، قۇلۇپ ئۇستىگە قانداقتۇر مويى قەلەمدە سوزۇپ خەت يېزىلغان سېرىق رەڭلىك ئوچ بۇرجەك قەغەز يېپىشتۇرۇلۇپ پېچەتلەنگەنىدى.

مەشرەپ تەئەججۇپلەنگەن ھالدا مۇرىسىنى كۆتۈرۈپ، پېچەتلەنگەن ئىشىككە، ئەتراپقا قارىدى. ئۇنىڭغا پۈتكۈل مايتاغ نېمىشقىدۇر سىرلىق جىمجىتلىققا چۆككەندەك بىلىندى. تەييار مەھسۇلاتلار ئىسكىلاتى، ئاپتوموبىل گاراژ، ئىستانوكلار سېخى، ئېلېكتر ئىستانسىسى... ھەممىسى جىمجىت ئىدى.

مەشرەپ تەۋەككۈل قىلىپ لىيۇ چىڭنى تېپىپ، نېمە بولغانلىقىنى بىلىپ بېقىش ئۈچۈن زاۋۇت ئىشخانا بىناسى تەرەپكە قاراپ ماڭدى. ئىشىك - دېرىزە ۋە پوللىرى قىزىل

سىرلانغان ئىككى قەۋەتلىك بىنا ئۇنىڭغا بۇگۈن بۆلەكچە سۈرلۈك بىلىندى، تۆمۈر رېشاتكىلىق دەرۋازىدىن ئۆتۈپ، خىش پەلەمپەيدىن كۆتۈرۈلۈپ، تار، گۇڭگا كارىدورغا كىردى.

— ئېيتە، قاپاق باش، تۇنۇگۈن كېچە قابىدۇللانىڭ زىمىلەنكىسىگە يىغىلغان ئادەم قانچە؟ ئۇلار كىم؟...

مەشرەپ يان ئۆيدىن چىقىۋاتقان ۋېڭ چاڭجاڭنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، تىنىقىنى ئىچىگە يۇتۇپ، ماڭغان ئىزىدا توختاپ قالدى.

ئۆيدىن زەينۇل تىلماچنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

— ئوندىن كەم ئەمەس، ئون ئىككى كىشى. مەن سانىغان، دەل ئون ئىككى كىشى...

— ئون ئىككى كىشى...، — دەپ تەكرارلىدى ۋېڭ چاڭجاڭ، — ھەرقاچان ئۇ يەردە روزى دۇيجاڭ، نامان، ئەمەت، خۇدابەردى...يەنە كىم، كىم بار دەيمەن؟...

— مۇھەممەدجان، چىڭ سۇڭ...

— نېمە !... چىڭ سۇڭ دەمسەنا؟...

— شۇنداق، يەنە...

— توختا، بۇ چىڭ سۇڭ دېگەن نەرسە چەنتۇلارنىڭ ئىچىدە نېمە ئىش قىلىدۇ ـ ھە؟ چىڭ سۇڭ نېمە دېدى، ئۇلار نېمە پىلان قۇرۇشتى، يەنە نامايىش قىلىمىز دېمىدىما؟... راشىدىن ئەپەندى ھەققىدە گەپ بولدىمۇ؟...

— مەككار، مەككار...، — دېدى زەينۇل تىلماچ، — ئۇلار بەك مەككار ئىكەن. مەن ئۇلارنىڭ قابىدۇللانىڭ زىمىلەنكىسىگە بىر ـ بىرلەپ كىرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى سېزىپ، ئولتۇرۇش ئۇستىگە خالىس داخىل بولاي دەپ غىمىسسىدە كىرگەنتىم. بىرى يانچۇقىدىن تۇخۇم، بىرى يېنىدىن پىشىق گۆش، بىرى توربىسىدىن بوتۇلكا چىقىرىپ، ھە دېگەندىلا ھاراق ئىچىشكە كىرىشىپ كەتتى، ئۇمۇ، بۇمۇ ماڭا ھاراق تۇتۇۋەردى، «ئىچ، ئىچىۋەر، ئىچمىسەڭ بۇ يەرگە نېمىدەپ كىردىڭ؟» دەپ گۆلەيدى، ئىچىپتىمەن، ئىچىۋېرىپتىمەن، ئۆزۈم مەست بولساممۇ، كاللام

سەگەك بولار دەپ ئويلاپتىمەن. قانداق مەست بولۇپ تۇگىشىپ كەتكىنىمنى ئۆزۈمۇ بىلمەي قالدىم. بىر كەمدە كۆزۈمنى ئاچسام، ئۆزۈمنى تاشلىق سايدا، يالغۇر يالۋۇتكەن قامغاقلىقتا كۆردۈم. پۇتلىرىم كۆيۈشۈپ، ھېچبىر يېرىم قولاشمايلا قاپتۇ... شۇنىڭ بىلەن بۇ يەرگە، سىزنىڭ ئالدىڭىزغا كەلدىم...

ۋېڭ چاڭجاڭنىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى:

— مېنىڭ ئالدىمغا؟ !... سەن مېنىڭ ئالدىمغا نېمە ئەكەلدىڭ؟ نېمىنى سەزدىڭ، نېمىنى سەزدىڭ — ھە؟... ئۇلار دېيىشكەن گەپلەرنىڭ بىرىمۇ يادىڭدا يوقمۇ؟...

— يوق، يوق. ھېچنېمە يوق...

— ئاناڭنى !...، — ۋېڭ چاڭجاڭ زەينۇل تىلماچقا غەزەپ بىلەن بىر گۆلەيدى — دە، ئامېرىكان تاماكىسىنى قاتتىق شوراپ، قالدۇقىنى بەتنكىسىنىڭ پاشنىسىغا ئېزىپ ئۆچۈردى، — زەينۇل تىلماچ، — دېدى ئۇ، — سەن خاپا بولما، تولىمۇ قاپاق باشلىق قىپسەن. سەن دېگەن مېنىڭ كۆز — قۇلىقىم ئەمەسمۇ. بۇ لومۇدىلار قايتىشتىن ئىلگىرى نېفىت ئايرىش زاۋۇتىنى بۇزۇۋېتىپلا قالماي، بىرمۇنچە ئىشچىلارنىمۇ بۇزۇۋەتتى. لومۇدىلار — قىزىل ئاپەت، بىر خىل يۇقۇملۇق كېسەللىك. بۇ كېسەللىك تارقىلىپلا كەتسە، بىلىپ قوي، ئۇنى يېغىشتۇرۇۋېلىش ئاسان ئەمەس. سەن بىر مۇسۇلمان ئادەمغۇ، قىزىل ئاپەتنىڭ تەبىئىي دۈشمىنى. ھوشۇڭنى يىغىپ، ئەتراپقا سەگەكلىك بىلەن قارىشىڭ كېرەك. ھاراق ئىچ، قىمار ئوينا، ئاشنا تۇت، مۇشتلاش، نامаз ئوقۇ، قۇرئاننى بوينۇڭغا ئېسىۋال... ھەممىنى قىلىشقا بولىدۇ، لېكىن كاللاڭنى يوقاتما، بولامدۇ؟...

— ماقۇل، ماقۇل، مەن قاپاق باش، مەن ئاناڭنى...، — ئۆيدىن زەينۇل تىلماچنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى.

مەشرەپ ئارقىسىغا ياندى. چۈنكى ئىچكىرىكى ئۆيدىن ئاياغ ئاۋازلىرى ئاڭلانغانىدى.

مەشرەپ كاردىوردىن پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ تۇمۇر

دەرۋازىنىڭ ئالدىغا چىقىۋالغاندىن كېيىن، ئەمەت بىلەن چىڭ سۈڭنى ئىزدەپ ياتاق تەرەپكە قاراپ يۈگۈردى. ئاپتوموبىل گاراژىنىڭ ئالدىغا يېتىپ كەلگەندە، قويۇق تېرەكلىك ئارىسىدىن ئەمەت بىلەن چىڭ سۈڭ چىقىپ كەلدى:

— ئەمەت ئاكا...

ئەمەت ئەتراپقا قارىۋېلىپ، مەشرەپنىڭ قېشىغا كەلدى:

— مەشرەپ، بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىپ يۈرىسەن؟

— مۇھىم گەپ، بەكمۇ مۇھىم... بۇ زەينۇل تىلماچ...

— توختا، ئالدىرىما...

— مەن راشىدىن ئەپەندىمگە بىر خەت بەرمەكچىدىم... بىراق...

— راشىدىن ئەپەندىم ئەمدى يوق...

— يوق؟ ئۇ كىشى؟...

— راشىدىن ئەپەندىمنى كېچىدىن تۇتقۇن قىلدى، قارا ماشىنىغا سولاپ ئۇرۇمچىگە ئەكەتتى...

مەشرەپ ئورنىدا قېتىپلا قالدى....

ئالتىنچى باب

ئۇمىدسىزلىك ئىچىدىكى ئۇمىد

مەركىزىي ھۆكۈمەتنىڭ قۇۋۋەت مەنبەسىنى باشقۇرۇش ھەيئىتى 1944 - يىل 8 - ئاينىڭ 15 - كۈنى بۈيرۇق چۈشۈرۈپ، گەنسۇ يۇمېن نېفىت شىركىتى قارىمىقىدا شىخو نېفىت كان باشقارمىسىنى قۇرۇشقا كىرىشتى. سوۋېت ئىتتىپاقى مۇتەخەسسىسلىرى قايتىپ كەتكەندىن كېيىن، تۆمۈر - تەرسەك دۆۋىسىگە ئايلانغان نېفىت ئايرىش زاۋۇتى ۋە چالا بۇرغىلانغان، ئېغىزى سۇۋارىلمىغان نېفىت قۇدۇقلىرى ئۇستىدە داۋرىگى چوڭ، ئۇنۇمى ئاز ئەسلىگە كەلتۈرۈش خىزمىتى ئەزمىلىك بىلەن ئاستا قانات يايدى. يۇمېندىن كىچىككىنە بىر تۆمۈر ۋىشكا تەستە يۆتكەپ كېلىندى؛ قارىغاي ياغاچلىرىدىن چېتىق سېلىپ بىرنەچچە ياغاچ ۋىشكا ياسالدى؛ ئاددىي ئۇسۇلدا ئېيىغا بىر يۈز ئەللىك تونىدىن ئىككى يۈز تونىنغىچە نېفىت ئايرىيالايدىغان ئىككى دانە كونا كاتولنى ئۇرۇمچىدىن مايتاغقا يۆتكەپ كەلگۈچە ئىككى ئايدىن كۆپرەك ۋاقىت كەتتى....

بۇ ئىشلار كىشىگە بىر خىل ئەنسىزلىك ۋە زورمۇزور قىلىنمۇاتقان ئىشلاردەك تەسىر بېرەتتى. ئىش ئۇستى ۋە قۇرۇلۇش ئورۇنلىرىدا تۇرۇپ ۋېلىك چاڭجاڭنىڭ، تۇرۇپ چەن كېجاڭنىڭ ئەسەبىيلىك بىلەن ۋارقىراپ - جارقىرىغان ئاۋازلىرى ئاڭلىنىپ قالاتتى ۋە ئۇلارنىڭ ئاۋازلىرىدىمۇ قانداقتۇر ئەنسىزلىك ئىشەنچسىزلىك ئەكس ئېتەتتى؛ ماتېريال، ئۇسكۇنە كەمچىل بولغانلىقتىن، ئىشچىلارنىڭ بىر

قىسمى ئىشتىن بوشىتىلدى، بىر قىسمى كۆيتۇن دېھقانچىلىق مەيدانىغا يۆتكىۋېتىلدى. قېپقالغان ئىشچىلارنىڭ رايى سۇس ۋە نېمىگىدۇر قۇلىقى دىڭ ئىدى. ئەتراپىتا ئەمەلدار - باشقۇرغۇچىلار بولمىسىلا، ئىككى - ئۈچ ئىشچى بىر يەرگە كېلىۋېلىپ نېمىنىدۇر پىچىرلىشاتتى ۋە سىرلىق تەرزدە باش چايقىشىپ كۈلۈشەتتى...

شىخو بازىرى بىردىنلا قارا بۇلۇت ئىچىدە قالغاندەك تېڭىرقاپ، سىرلىق نەزەردە كوچىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ھەربىي ماشىنىلارغا سەسكىنىپ قارىشاتتى. ئۇزۇندىن - ئۇزۇن سەپ تارتىپ ماڭغان ئاتلىق باتالىيون - بىرىگادىلار، ئۇستى ماش رەڭ بېزىنت بىلەن قاپلانغان ماشىنىلاشقان توپ - زەمبىرەكلەر سۆرىتىلگەن ئۇزۇن- قىسقا ئىستوۋۇللۇق توپ - زەمبىرەكلەر سۆرىتىلگەن ئاپتوموبىل كالونىلىرى... ئايىغى ئۇزۇلمەي ئۇرۇمچى تەرەپتىن كېلىپ، شىخودا توختىماي، ئىلى ۋىلايىتى تەرەپكە قاراپ كېتىۋاتاتتى...

كېيىنرەك، كىشىلەر شىخونىڭ ئۆزىمۇ ھەر خىل ئەسكىرىي قىسىملار توپلانغان چوڭ ھەربىي گازارمىغا ئايلانغانلىقىنى كۆرۈشتى؛ جامائەت سورۇنلىرى ۋە مەكتەپ سەيناللىردا گۈرۈلدەپ مېڭىپ تىزىلىۋاتقان بىرونېۋىك - تانكىلارغا كىشىلەر ئەجەبسىنىپ قاراپ قېلىشتى.

بۇيرۇق بويىچە مايتاغ نېفىتلىكىگە كېلىپ ئورۇنلاشقان ۋە راشىدىن ئەپەندى ئەمەتكە ئىزدەپ ئالاقىلىشىشنى ھاۋالە قىلغان سوپاخۇن ۋە ھېسامىدىنلارنىڭ توققۇزىنچى، سەككىزىنچى لىيەنلىرى شىخوغا جەم بولغان چوڭ قىسمىنىڭ تەركىبى، مۇستەقىل تۆتىنچى يېڭىنىڭ بىر قىسمى ئىدى.

سوپاخۇن بىلەن ھېسامىدىن ئۆزىنىڭ ئىككى يۈز كىشىلىك قوراللىق قىسمىنى مايتاغ نېفىتلىكىنىڭ ئىستراتېگىيىلىك ئورۇنلىرى ۋە كىرىپ - چىقىش ئېغىزلىرىغا ئورۇنلاشتۇرۇشتىن ئىلگىرىلا، ئىلى ۋىلايىتىنىڭ نىلقا

ناھىيسسىدە پارتلىغان قورالىلىق ئىنقىلابىنىڭ خەۋىرى نېفىت ئىشچىلىرى ئارىسىغا جىمجىت، لېكىن سۈرلۈك بىر تەرزدە يوشۇرۇن تارقىلىپ كەتتى. بۇ خەۋەرنى قامال قىلىش، يوققا چىقىرىۋېتىش يولىدىكى بارلىق ئۇرۇنۇشلار بىھۇدە ئاۋارىچىلىك بولۇپ چىقتى. مەيلى ھەر مىللەت نېفىت ئىشچىلىرى ۋە مەيلى ھۆكۈمەت دائىرىلىرىنىڭ كۆڭلىدە بولسۇن، بۇ خەۋەرنىڭ كۈتۈلمىگەن زىلزىلە پەيدا قىلغانلىقى ئۇلارنىڭ چىرايىدا يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ئىپادىلىنىپ تۇراتتى.

ــ ئاناڭنى... ئالتە ئوغرى، بۇ نېمە ! ــ ۋېڭ چاڭجاڭ بىر قېتىملىق زاۋۇت باشلىقى ئىش بېجىرىش يىغىنىدا جوزىنى مۇشتلاپ تۇرۇپ چېچىلدى، ــ سىلەرنىڭ كاللاڭلار يوقمۇ ـ ھە؟ شۇنىڭغىمۇ ئىشەنمىگىلارمۇ، تېخى ئەنسىرەپ قاپتۇمىش !... ھەممىسى ئۆتۈپ كەتتى، ھېچنېمە يوق. بۇ، نىلقىدىكى ئالتە ئوغرىنىڭ پاراكەندىچىلىكى، بىر دەمچىلىك ئىش. ھەممىسى ئۇجۇقتۇرۇلدى، كۈلى كۆككە سورۇۋېتىلدى. مەن دەپ قويماي، كىمكى بۇ ھەقتە قالايمىقان گەپ تارقاتقىدەك، تۇخۇمى قورۇتۇۋېتىلىدۇ، ئاقۇتتى ئالتە ئوغرىغا ئوخشاش بولىدۇ... چەن كېجاڭ، سىز كونا ھەربىي... ئەمدى...

ھېكايىنىڭ ئۆزىگە كېلەيلى:

چەن فېڭ مەست بولۇپ قالدى، ۋېڭ چاڭجاڭدىن غەزەپلەندى:

ــ ئاناڭنى بالاخور !... سەن بىر جېنىڭغا پۇتكۈل مايتاغنى يەپ تۈگىتەلەمسەن؟ سېنىڭ نېمە ئىش قىلىۋاتقانلىقىڭنى، ھە دەپ ساختىپەزلىك قىلىپ ئۆز يانچۇقۇڭنى ئالتۇن ـ كۈمۈش بىلەن تولدۇرۇۋاتقانلىقىڭنى مەن بىلمەيمەنمۇ؟ مەن ئات چاپتۇرۇپ، قىلىچ ئوينىتىپ قان چاچرىتىپ جەڭ قىلغاندا، سەن نەدە قېلىۋېدىڭ ـ ھە !... سېنىڭ مېنى ئوچۇق ئالداپ، يوشۇرۇن چەتكە قېقىپ، ھۆكۈمەتنىڭ كۆزىنى بويىاپ مەخپىي نېفىت سودىگەرچىلىكى قىلىپ يېنىڭنى چىڭداۋاتقانلىقىڭنى كىم بىلمەيدۇ؟ جاڭ چۈجاڭ ئۇرۇمچىگە قايتىشتىن ئىلگىرى رومكا

سوقۇشتۇرۇپ تۇرۇپ: «ئىككىڭلار بارمەسلىمەت ئىش قىلىڭلار، چەن كېجاڭنى مۇئاۋىن چاڭجاڭلىققا مەلۇم قىلىپ ئۇرۇمچىگە دوكلات يوللاڭلار، مەن بۇ ئىشقا چوقۇم كۈچ چىقىرىمەن» دېگەن تۇرسا، سەن ھەممىنى بىلىپ تۇرۇپ، تۆت ـ بەش ئايىنى قەستەن قۇلىقىڭنى يوپۇرۇپ كەينىگە سۆرەپ ئۆتكۈزۈۋەتتىڭ. پايدا بار يەردە مەن، زىيان بار يەردە سەن يوق بولۇپ ئۆتتۇڭ. مانا ئەمدى ئىچكىرىدە سەككىزىنچى ئارمىيە ۋە كومپارتىيە جاھانىنى بېشىغا كىيىپ، ھەممە يەردە يامراپ كەتكەن، نىلقىدا ئالتە ئوغرى پەيچۈسونىڭ قورال ـ ياراغلىرىنى بۇلاپ، نىلقىنى قورشۇۋلىپ، غۇلجىغا تەھدىت سېلىپ، مايتاغنى ئالاقزادە قىلىۋاتقان پەيتتە، ئەمدى مېنىڭ ساڭا ھاجىتىم چۈشۈپ قالدىمۇ ! ئۇخلاپ چۈشۈڭ !... مەن تېخى ساڭا كۆرگۈلۈكىنى كۆرسىتىمەن... كونا ھەربىيمىش !...

لېۋ باخان چەن فېڭنىڭ ئاغزىدىن بۇ گەپلەرنى تولا ئاڭلاپ زېرىككەنلىكتىن، سىم كارىۋاتتا يېنىچە يېتىپ شىرە ئۈستىدىكى رومكىغا قول سوزۇۋاتقان چەن فېڭغا قاپىقىنى ئۇچۇرۇپ مەنسىتمەسلىك بىلەن قارىدى ـ دە، چالۋاقىغان پېتى بۆرە تېرىسى ياقىلىق كالتە پەلتوسىنى يېپىنىپ تالاغا چىقىپ كەتتى.

چەن فېڭ ئارقا ـ ئارقىدىن يەنە ئىككى رومكا ھاراق ئىچتى، قېلىن چەملىك خېيى بىلەنلا كارىۋاتقا سوزۇلۇپ، ئىككى قولىنى بېشىنىڭ ئاستىغا قويۇپ تورۇسقا تىكىلدى. تورۇستا بىر قارا دۆ يىپ تارتىپ مېڭىپ يۈرەتتى. چەن فېڭنى تىترەك باستى، كىمدۇر ئۇنىڭغا كىچىك چېغىدا، «دۆ ـــ تەپرىقىچىلىكىنىڭ بەلگىسى، ئۆلتۈرسە ئاپەت كېلىدۇ، تىرىك قويسا ۋەيرانچىلىق» دېگەنىدى.

ـــ لېۋ با !...، ـــ چەن فېڭ ۋارقىرىغىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. بىر قولىدا شىرەنىڭ گىرۋىكىنى تۇتۇپ، سالمىقىنى يوقاتقان ھالدا ئەترايىتىن ھېچقانداق سادا

بولمىغاندىن كېيىن، كۆزىنى يۇمۇپ بىرپەس جىمجىت تۇرۇۋالدى ـ ده، ئىرغاڭلاپ بىرىپ كىيىم ئاسقۇچتىن تۇلكە تېرىسىدە ئەستەرلەنگەن ئۇزۇن جۇۋىسىنى ئېلىپ تەسلىكتە مۇرىسىگە ئارتتى، ئاندىن يەنە: «لىيۇ با!» دەپ ۋارقىرىدى.

لېكىن، ھېچقانداق جاۋاب بولمىدى. چەن فېڭ قولىنى شىلتىدى، كىمنىدۇر تىللاپ غودۇرىدى، ئاندىن بىردە تامنى، بىردە ئىشىكنى تۇتۇپ، دەلدەڭلىگىنىچە تالاغا قاراپ ماڭدى.

«ھەي... لىيۇ با، لىيۇ با... قەيەرگە يوقالدىڭ ـ ھە!... سەن مېنى تاشلاپ كەتمەكچىمۇ، ۋاپاسىزلىق قىلاي دەمسەنا؟... ئۇخلىماي چۈش كۆرۈپسەن!... سەن مېنى ياقتۇرمىساڭ، بۇ ئۆزۈڭنىڭ ئىشى، لېكىن مەن سېنى ياقتۇرمەنغۇ؟... ئەمىسە ئون يىلدىن بۇيان بىكارغا كەينىمگە سېلىپ يۈردۈمۇ ـ ھە؟ بېلىپ قوي، لىيۇ با، سەن مېنىڭ ئات ئۈستىدە قىلىچ ئوينىتىپ، شەھەر ئېلىپ يۈرگەن ياشلىق چاغلىرىمنىڭ خاتىرىسى، قان چاچرىتىپ جەڭ قىلىپ، مىڭ تەستە قولغا كەلتۈرگەن غالىبىيەت مېۋەم!... تارىختا سەركەردىلەر ساڭا ئوخشاش ئولجىنى ئۆمۈرلۈك قۇل قىلىۋالغان؛ مەن بولسام سېنى قۇل ئەمەس، ئۆمۈرلۈك گۈل قىلىپ ئۆزۈمگە ھەمراھ قىلماقچىمەن؛ شىنجاڭ ــ نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق ماكان ـ ھە!... ناۋادا ۋەزىيەت ھازىرقىدەك داۋالغۇۋىرىپ، ئالتە ئوغرىنىڭ توپلىڭى كېڭىيىپ، ھاكىمىيەت بېشىغا ھېلىقى ۋاڭ ـ غوجاملار قايتىدىن چىقىپ قالمىغان ئىش بولسا، ئاھھاي!... ئۇ چاغدا، لىيۇ با ــ ۋاڭ ئەۋلادىنىڭ قىزى ــ سەن مەن ئۈچۈن ھازىرقىدىن نەچچە ئون ھەسسە ئەتىۋارلىق مەلىكىگە ئايلىنىدىغانلىقىڭنى بىلەمسەن ـ ھە!... كېيىن بىرەر ئۆزگىرىش بولسا، سەن بىلەن ئىككىمىزنىڭ قىممىتىنى كىم بىلىدۇ، ئالاھىدە ئېتىبارغا ئىگە بولۇپ قېلىشىمىزمۇ مۇمكىنغۇ؟... ۋېڭ چاڭجاڭ، ھارامزادە، سەن تاش سانىغۇچە پېقىرنىڭ قۇم ساناپ كەلگۈسىنى دەڭسەيدىغانلىقىنى بىلەمسەن

ئۆزۈڭ !... كالا هارۋىسىدا توشقان تۇتۇشنى بىلمىگەن ئوۋچى هامان بىر كۈنى ئات ئۈستىدە ئوقتىن ئۆلىدۇ. بۇمۇ بىر هەقىقەتقۇ؟...»

چەن فېڭ ئۆز - ئۆزىگە سۆزلەپ، دەلدۈگۈنۈپ يۈرۈپ، ئۆيدىن تالاغا چىقتى.

ئەتراپ گۈگۈم، ئاسمان بۇلۇتلۇق، هاۋا سوغۇق ئىدى. كوچا - كويلارنىڭ دوقمۇشلىرىدا پىلىلداپ سۇس يانغان ئېلېكتر چىراغلىرى ئاجىز كۆز قىسىپ ئۆز ئەتراپىنى يورۇتۇپ تۇراتتى، تاغ تەرەپتىن ئۇرۇلغان مۇزدەك ئىزغىرىن شامال يۈز - كۆزنى چىمدىپ ئۆتەتتى. يول ئۈستى، ئېرىق بويلىرى ۋە لەمپە ئاستىلىرىدا كەچ كۈز غازاڭلىرى پىلدىرلاپ چەمبەر ياسايتتى ۋە توزۇپ ئۇچاتتى. كوچا - كويلاردا ئادەم شالاڭ ئىدى. ئەتراپتا نېمىشقىدۇر غەلىتە تىمتاسلىق هۆكۈم سۈرەتتى. جىنچىراغ ۋە گازۋاي لامپىلارنىڭ يورۇقىدا تاكى خۇپتەن نامزىدىن يانغۇچە چاپ - چاپ ئوقەت قىلىدىغان ئاشپۇزۇللارمۇ، ئۆپكە - زاسۇي، كاۋاپ، سامسا ۋە گىردە - شىرمەننان ساتىدىغان ناۋايخانىلارمۇ... هەممىسى دۇكانلىرىنى بالدۇرلا تاقىۋېلىشقانىدى.

چەن فېڭ كېتىۋېتىپ گويا بىركىمنى مەيدىسىدىن ئىتتەرگەندەك، هە دەپ قولىنى شىلتىيەتتى:

«ئاناڭنى... ئالتە ئوغرى !... ئالتە ئوغرى؟... ئۇلار زادى نېمە، ئالتىلىمۇ؟ ئۇلار ئۇجۇقتۇرۇلغان، كۈلى كۆككە سورۇۋېتىلگەن بولسا، قىزىق، شۇنچە كۆپ هەربىي قىسىم نېمىشقا توختىمايلا ئىلى تەرەپكە ماڭىدۇ؟ نېمىشقا؟...»

چەن فېڭ يولنىڭ ئىككى قاسىنىدا لىڭشىپ تۇرغان كونا دۇكان ۋە قىيسىق لەمپىلەرگە چىرايىنى پۈرۈشتۇرۇپ، كۆزىنىڭ قىرىدا غىل - پال قاراپ قويدى - دە، سوغۇق هاۋادا ئۆزىنى بىرئاز سەگىگەندەك هېس قىلىپ، ئالدىغا قاراپ كېتىۋەردى.

يىراقتىن، تونۇش رېستورانىنىڭ ئەينەكلىك دېرىزىلىرى

ژالىداپ كۆزگە چۈشتى. ئەينى چاغدا سوۋېت ئىتتىپاقى مۇتەخەسسىسلىرى ئۈچۈن ئېچىلغان، ھازىر بولسا بۇ يەردىكى چوڭ - كىچىك ئەمەلدارلار، ئىنژېنېر - بوتۇڭلارنىڭ كېچىلىك مەيخانىسىغا ئايلانغان رېستورانغا قاراپ، چەن فېڭ كۆڭلىدە لېۋ باخانىنى ئاشۇ يەردە بەزمە قۇرۇپ ئولتۇرامدىكىن دەپ ئويلىدى.

شۇ پەيتتە، ئاپتوموبىل گاراژى تەرەپكە ئەگىشىدىغان تار كوچىدىن بىر كىشى لوڭ - لوڭ دەسسەپ چىقىپ، يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا چەن فېڭ بىلەن دوقۇرۇشتى.

— سەن كىم؟ — چەن فېڭ سورىدى.

— مەن ئەمەت...

— ئەمەت؟... قايسى ئەمەت، ئوتتۇز توقۇزىنچى بوروۋىدىكمۇ؟...

— شۇنداق، بۇرۇلچىك ئەمەت...

«مەن بىلدىم، ئاناڭنى ھارامزادە، — چەن فېڭ ئوڭ قولى بىلەن تۈيۇقسىز ئەمەتنىڭ ياقىسىدىن قامالىدى، ئالدىغا تارتىپ سىلكىدى، — ئېيتە، سەن جىمىغۇر كالا، ھېسسىياتسىز قوڭغۇز نېمىشقا لېۋ با بىلەن مېنىڭ ئارامدا پۈتلىشىپ يۈرسەن - ھە؟ !...

— مەن چۈشەنمىدىم... چەن كېجاڭ، سىز...

— چۈشەنمىدىم !... مەن ساڭا تېخى چۈشەندۈرۈپ قويىمەن، — چەن فېڭ دەلدۇگۇنۇپ تۇرۇپ ئەمەتنىڭ كۆزىگە قادالدى، — ئېيتە، لېۋ با بىلەن مەن تاغدا ھېلىقى كۈنى گەپ تالىشىپ تۇرغاندا، سەن ئۇ يەرگە قەيەردىن پەيدا بولۇپ قالدىڭ- ھە !... سەن ئوغرىلىقچە گەپ ئاڭلاي، تاماشا كۆرەي دېۋىدىڭمۇ؟...

— يوقسۇ، چەن كېجاڭ، — دېدى ئەمەت، — ئۇ كۈنى مەن ئېشەك ھارۋىسىنى ھەيدەپ ژادىكاچكىغا سۇ توشۇغىلى بارغان، يول ئۈستىدە سىلەرگە كۆزۈم چۈشتى، سىلەر ئەر - خوتۇنلىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ نېمە قىلىمەن...

ـــ سەن راست ئېيتىۋاتامسەنا؟...
ـــ يالغىنى يوق، بولغان ئىش شۇ...
چەن فېكى ئەمەتنىڭ ياقىسىنى قويۇۋەتتى:
ـــ يۈرە، مېنى ئاۋۇ رېستورانغا ئەكىرىپ قوي...
ئەمەت چەن فېڭنى قولتۇقىدىن يۆلەپ رېستورانغا ئەكىردى، تۆت شىرە قويۇلغان يوروق ئۆينىڭ بىر بۇلۇڭىدا ئەمەتكە ئانچە تونۇش بولمىغان ئىككى كىشى هاراق ئىچىپ ئولتۇرغاندىن باشقا، قالغان ئورۇنلار بوش بولۇپ، بۇ يەردە لىيۇ باخانىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى. چەن فېكى ئاشخانا خىزمەتچىسىگە هاراق، قورۇما بۇيرۇتقاندىن كېيىن، ئۆزرە ئېيتىپ كېتىشكە تەمشەلگەن ئەمەتكە قارىدى:
ـــ ئولتۇر، نەگە... قاچاي دەمسەن؟...
ـــ مەن... چەن كېجاڭ... كېتەي...
ـــ ياق ! ـــ دېدى چەن فېكى بىردىن غەزەپلىنىپ، ـــ سېنىڭ تېخى ئىشىڭ تۈگىمىدى، يەنە مېنى ئۆيگە ئاپىرىپ قويۇشۇڭ كېرەك...
چەن فېكى بىرنەچچە رومكا هاراقنى كۆتۈرۈۋەتكەندىن كېيىن، سېخىيلىقى تۇتۇپ ئەمەتنىمۇ مېهمان قىلدى. مايتاغدا بىر ئەمەلدارنىڭ ئاددىي ئىشچىنى مېهمان قىلىپ ئۆزى بىلەن بىر شىرەدە ئولتۇرغۇزۇشى هېچبىر ئەقىلغا سىغمايدىغان ئىش ئىدى.
ئەمەت ئېهتىياتچانلىق بىلەن يەر ئاستىدىن چەن فېڭغا قاراپ قويدى، ئۇنىڭ هە دەپ هاراق ئىچىپ، خۇشياقماسلىق بىلەن تەخسىلەردىكى قورۇمىلارنى مالتىلاپ ئولتۇرۇشى «مايتاغدا ئاكاڭ قارىغاي بىر» دەپ قاپىقىدىن مۇز يېغدۇرۇپ، چېچىلىپلا يۇرىدىغان «كىچىك يولۋاس» قا زادىلا ئوخشاشمايتتى.
چەن فېكى تۇيۇقسىزلا سورىدى:
ـــ ئەمەت، سەن ئېيتە، مايتاغ ئەتراپىدىكى دۆڭلەرگە ياسىلىۋاتقان پوتەي، لەخمىلەرنى كۆردۈڭمۇ، بۇ نېمە

ئۇچۇن ـ هە؟...

ـــ بىلمەيدىكەنمەن...، ـــ دېدى ئەمەت.

چەن فېڭ يەنە غەزەپلەندى، قولىدىكى چوكىنى شىرە ئۇستىگە تاشلىۋەتتى:

ـــ نېمە !... بىلمەيدىكەنمەن؟... قاپاق باش، سەن يالغان ئېيتىۋاتىسەن ئالتە ئوغرى ھەققىدىكى شۇم خەۋەرنىمۇ ئاڭلىمىغانسەن ھەرقاچان ! ئىلىدىن ماناسقىچە ھەممە يەر زىلزىلىگە كېلىپ، ئۆرىتۆپە بولۇپ كەتتى، بارلىق يول ئېغىزلىرى قامال قىلىندى؛ مايتاغدا تۆت ئۇيغۇر بىر يەرگە كەلسىلا مىش ـ مىش گەپ ! بۇنىمۇ بىلمەس بولۇۋالماقچىمۇسەن !... ئېيتە، سېنىڭ چىڭ سۇڭ بىلەن نېمە مۇناسىۋىتىڭ بار؟ تىلىڭمۇ، دىنىڭمۇ ئوخشاشمايدىغان بىر خەنزۇ ساڭا يېپىشىۋالدىمۇ يا سەن ئۇنىڭغا يېپىشىۋالدىڭمۇ؟... ھەرقاچان كۆڭلۈڭدە، ئالتە ئوغرى يامراپ بۇ يەرگە يېتىپ كەلسە، مېنى بۇلاپ ـ تالاشقا، تېرەمنى تەتۇر سويۇشقا چوت سوقۇۋاتقانسەن ـ هە؟... مەن سوراۋاتىمەن، چىڭ سۇڭ زادى سېنىڭ نېمەڭ؟...

ئەمەت دېدى:

ـــ چەن كېچاڭ، سىز مەست بولۇپ قالدىڭىزمۇ؟... نېمىلەرنى دەۋاتىسىز، مەن چۈشەنمىدىم...

ـــ كۆتۈر ئۇ قۇرۇق گېپىڭنى ! ـــ چەن فېڭ ئالدىدىكى تەخسىنى نېرى ئىتتىرىۋەتتى، ـــ مەن سوراۋاتىمەن. چىڭ سۇڭ ... چىڭ سۇڭنى دەيمەن !...

ـــ چىڭ سۇڭمۇ؟... ئۇنىڭ بىلەن ئىككىىز ئۇزۇن يىللار بولدى، بىتەلەيلىك كوچىسىدا تېپىشقان ئاغىنىلەر.....

ـــ ئاغىنىلەرمىش !... ھا ـ ھا ـ ھا...

چەن فېڭ دەسلەپ كېسەل كىشىدەك ئىنجىقلاپ، كېيىن قاپاقتىن سۇ تۆكۈلگەندەك بۇلۇقلاپ ئۇزاق كۈلدى ـ دە، بىردىن خۇددىنى يوقىتىپ، يېنىغا قىيسىيىپ يىقىلدى.

ئەمەت ئۇنى يۆلىۋالدى:

ــ چەن كېجاڭ، مەن سىزنى ئۆيىڭىزگە ئاپىرىپ قويايى ...

چەن فېڭ ھېچنېمىنى سەزمەيتتى. ئەمەت ئۇنى بەزىدە يۆلەشتۇرۇپ، بەزىدە ھاپاش قىلىپ، كۆڭلىدە ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىپ قالغىنىغا لەنەت ئوقۇپ، مىڭ تەستە ئۆيىگە ئېلىپ باردى...

لىيۇ باخان ئادەتتە كالتە پەشمەت بىلەن ئۇزۇن شىم كىيىپ يۈرەتتى، لېكىن ئىچى پۇشسىلا كىيىم ئالماشتۇرۇپ، ياسىنىپ ئەينەككە قاراپ ھۇزۇرلىنىشقا خۇشتار ئىدى. بايا ئۇ سوغۇق ھاۋالىق كوچىدا مەقسەتسىز ئايلاندى ـ دە، نېمىشقىدۇر غېرىبسىنغاندەك بولۇپ ئۆيىگە قايتىپ كىردى، ئەينەكتىن ئۆزىنى دۇگدەيگەندەك بىچارە ھالەتتە كۆردى، بىردىن جۇدۇنى تۇتۇپ ئۇستىدىن پەشمەت بىلەن شىمنى سېلىپ تاشلاپ، دەسلەپ گۇللۇك جۇيازىنى، كېيىن ئېتىكى كەڭ خاڭدەن يوپكىنى كىيىپ كۆردى، ھەممىسىنى سېلىپ چۆرۇپ تاشلۇۋېتىپ، ئاندىن بېلى تار، ئېتىكى يېيىلىپ تۇرىدىغان، كۆكرىكى يېرىم ئوچۇق ھاۋا رەڭ شايى كۆڭلەكنى چاپسانلىق بىلەن كىيىدى ـ دە، ئۆي ئىچىدە قاناتلىرىنى يېيىپ ئۇچقان سۆسۈن رەڭلىك شۇم كېپىنەكتەك، پىرقىراپ ـ ئەگىپ تىكلىمە ئەينەك ئالدىغا كېلىپ توختىدى.

لىيۇ باخان ئۆز ھۆسن ـ جامالىدىن كۆپىنچە مۇشۇ خىل كۆڭلەك بىلەن ھۇزۇرلىناتتى؛ ئەۋرىشىم بېلى، تولۇق كۆكسى، ئۇزۇن بوينى... ھەممە گۈزەللىكى ئۇنىڭدا نامايان ئىدى.

بىراق، دەل مۇشۇ يارىشىملىق كۆڭلەك ئۇنىڭ ئۇرغۇپ تۇرغان ياشلىق ھېسسىياتلىرىنى بەزىدە چالغىتىپ غېرىبسىندۇرۇپمۇ قويياتتى. بۇنداق چاغلاردا ئۇ نەپەس ئېلىشقا ساپ ھاۋا يېتىشمىگەندەك، ئۆزىگە نېمىنىڭدۇر يېتىشمەيۋاتقانلىقىنى، ياشلىق يۇلتۇزىنى خىرەلەشتۇرگەن ئاللىقانداق يېقىمسىز كۆلەڭگىدەك بىرنېمىنى، يەنە بىچارىلىك، مىسكىنلىك،

خورلىنىشتەك غەلىتە بىر تۇيغۇنىڭ يۈرىكىنى مۇشۇكتەك تاتىلاپ ئازابلاۋاتقانلىقىنى سېزەتتى ـ دە، ئىككى ئالمقىنى بىلەن يۇزىنى يېپىپ ھەسرەتلىنىپ، ئىختىيارسىز كارىۋاتنىڭ قىرىدا ئولتۇرۇپ قالاتتى.

ئۇ ھازىرمۇ شۇ ھالەتتە، كارىۋاتنىڭ قىزغۇچ يۈڭ ئەدىيال يېپىلغان قىرىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ قالدى.

شۇ پەيتتە، قوش قاناتلىق رۇسچە ئىشىك غاچ قىلىپ ئېچىلىپ، ئۆيگە بوراندەك ئۇرۇلغان سوغۇق ھاۋا بىلەن بىللە، ئەمەت چەن فېڭنى يۆلەپ كىرىپ كەلدى.

لىيۇ باخان چەن فېڭنىڭ مەيدىسىگە ساڭگىلىغان بېشىنى، ئېڭەك، كالپۇكلىرى ئەتراپىدا قېتىپ قالغان قۇسۇق داغلىرىنى، ئۆلۈكتەك سۆرەلگەن پۇتلىرىنى كۆرۈپ، قاش - قاپاقلىرىنى سۈزۈپ ئىتتىك كەينىنى قىلىۋالدى.

ئەمەت تەڭقىس بولغاندەك، بىردە قولتۇقىدا ھوشسىز ساڭگىلاپ تۇرغان چەن فېڭغا، بىردە لىيۇ باخاننىڭ گەجگىسىنى يېپىپ تۇرغان بوستان چاچلىرىغا قارىدى:

ــ كەچۈرۈڭ، خانىم. چەن كېجاڭ مەست بولۇپ قالدى...

ــ مەست بولۇپ قالدى !... كىم مەست بولۇپ قالدى؟ سەن ئۆزۈڭ مەست قىلىپ قويغانسەن ھەرقاچان، شۇنداقمۇ؟...

ــ يوقسۇ، ــ دېدى ئەمەت، ــ مەن ئۇنى كۆتۈرۈپ ئۆيگە ئەكېلىپ قويۇشقا مەجبۇر بولدۇم...

ــ مەن ئۇنى ئەمدى نېمە قىلىمەن؟ ــ لىيۇ باخان ئىككى قولىنى ئىككى بىقىنىغا تىرەپ ئەمەتكە قارىدى. ئەمەت دېدى:

ــ مەن ئۇنى قەيەرگە يېتەلەيدىغان بولار؟...

ــ يېتەلەيمەن. ئۇنى قەيەرگە ئېلىپ بارساڭ بېرىۋەر...

ــ لىيۇ باخان، سىز... ئۇنداق دېمەڭ. سىز راستىنلا تاش يۈرەك ئىكەنسىز...

ــ تاش يۈرەك؟... مەن تاش يۈرەكمۇ؟... تاش يۈرەك دېگەن سەن !...

ـــ ئەمسە مەن كېتەي...

لېۋ باخاننىڭ ئاچچىقى ياندى، ئەمەتكە بىرىنچى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك، گويا ئۇنىڭ گۆسموستەك قاۋۇل بەستى، بېجىرىم، كۇچلۇك تەقى ـ تۇرقىغا سېھىرلەنگەندەك قاراپ كەتتى:

ـــ بوپتۇ، ئۇنى ئاۋۇ يان ئۆيگە ئەكىرىپ كارىۋاتقا ياتقۇزۇپ قوي، مەست بولغانغا تويسۇن، سەگىسۇن...

ئەمەت يان ھۇجرىغا كۆز يۈگۈرتۇپ:

ـــ كارىۋاتتا يوتقان ـ تۆشەكمۇ يوق ئىكەن، بوران ئۇچۇپ تۇرىدۇ، ئاشۇ يەرگە ياتقۇزۇپ قويسام بولارمۇ؟...

ـــ مەن دېگەندەكمەن بولدىغۇ، چاتىقىڭ بولمىسۇن...

ئەمەت چەن فېڭنى گىلەم سېلىنغان كارىۋات ئۈستىگە ياتقۇزۇپ، ئۈستىگە جۇۋىسىنى ياپتى ـ دە، مېھمانخانا ئۆيگە قايتىپ چىقتى:

ـــ مەن كېتەي...

لېۋ باخان ئەمەت گۇرس ـ گۇرس قەدەم بېسىپ ئىشىك تۆۋىگە بارغۇچە لېۋىنى چىشلەپ گەپ قىلماي قاراپ تۇردى. ئۇ، قوش قاناتلىق ئىشىكنى ئەمدىلا ئاچاي دېگەندە، يەرنى قاتتىق تەپتى:

ـــ ئەمەت، توختا، سەن كېتەمسەن؟...

ئەمەت ئىختىيارسىز كەينىگە قاراپ، نېمە دېيىشىنى بىلمەي تۇرۇپ قالدى.

ـــ سىزنى خاپا قىلىپ قويدۇم... لېۋ باخان...

ـــ مەن ئۇنى دېمىدىم، ـــ دېدى لېۋ باخان، ـــ سەن مەندىن قېچىپ يۈرگىنىڭ بىلەن، ئېسىڭدە تۇت، مەن سېنى ھامان بىر كۈنى قولغا چۈشۈرۈۋالىمەن...

ئەمەت گەپ قىلمىدى. لېۋ باخان دېدى:

ـــ نېمىشقا گەپ قىلمايسەن، گاچا بولۇپ قالمىغانسەن؟...

ئەمەت دېدى:

ـــ لېۋ باخان، مەن سىزدىن بىر نەرسىنى سورايي، چەن

كېجاڭ نىلقىدا پەيدا بولغان «ئالتە ئوغرى» دىن نېمىشقا شۇنچە قورقىدۇ؟...

ــ ئۇ گېپىڭنى قوي، ــ دېدى لىيۇ باخان، ــ مەن سەندىن بىرنەرسىنى سوراي، ھازىر سابىروف قەيەردە؟ ماڭا ئانچە - مۇنچە رۇسچە ئۆگەتكەن ئىنژېنېر سابىروفنى دەيمەن، سەن ئۇ كىشىنى بەكلا ھۆرمەت قىلاتتىڭغۇ؟ بىلەمسەن، ئۇ نەدە ھازىر؟...

ــ بىلمەن، ئۇنى ۋېڭ چاڭجاڭ ئۇرۇمچىگە قوغلۇۋەتكەن ئەمەسمۇ؟...

لىيۇ باخان ئويچانلىق بىلەن بېرىپ چەن فېڭ ياتقۇزۇپ قويۇلغان ھوجرىنىڭ ئىشىكىنى يېپىۋەتتى.

ــ ماڭا قارا، ئەمەت، ــ دېدى ئۇ، ــ تۇنۇگۈندىن بېرى مەن سېنى ئىزدەپ يۈرىمەن، بايىمۇ سېنى ئىزدىمەكچى بولغان... ئولتۇر، نېمىشقا ئۆرە تۇرۇۋېرىسەن، ئولتۇرامسەن، يوق !...

ئەمەت ئىزىدا مىدىرلىمىدى:

ــ لىيۇ باخان، ماقۇل دەڭ، مەن كېتەي...، ــ ئەمەتنىڭ ئاۋازى چۈشىنىكسىز بىر ئىچكى كۈچنىڭ تەسىرىدىن تىترەپ كەتتى، كۆزىنى لىيۇ باخاندىن قاچۇرۇپ يەرگە قارىۋالدى، ــ لىيۇ باخان، ئاللا سىزگە ئەمىنلىك بەرسۇن، خوش، مەن كەتتىم...

لىيۇ باخان كۈتۈلمىگەندە ئىرغىپ بېرىپ ئەمەتنىڭ تۆگە تاپىنىدەك يوغان قوللىرىنى تۇتتى، ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىغا تارتتى، ئەمەتنىڭ ئالقىنىدا لىيۇ باخاننىڭ ماموقىتەك يۇمشاق، ئاق قوللىرى پۈتكۈل بەدىنىگە ئېلېكتر دولقۇنىدەك تىترەتكۈچى يېقىملىق بىرنەرسىنى تارقىتىپ، ئاندىن ئاستا - ئاستا ئېرىپ كېتىۋاتقاندەك بىلىندى. ئەمەت چۆچۈپ قولىنى تارتىۋالدى.

بىراق، لىيۇ باخان ھېچبىر كۈتۈلمىگەندە، يېشىل ياپراقتەك تىترەپ تۇرۇپ، غەلىتە بىر جاسارەت بىلەن ئەمەتنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ، بېشىنى ئۇنىڭ مەيدىسىگە قويۇپ پىچىرلىدى:

ــ ئەمەت، قورقۇۋاتامسەن؟ نېمىشقا؟... مەن سېنى ياخشى كۆرىمەن... ماڭا قانداق جىن چاپلاشتى بىلمەيمەن، سېنى

سېغىنىمەن... مەن بىلمەن، سەنمۇ مېنى ياقتۇرسەن، بىراق بۇنى نېمىشقا مەندىن يوشۇرسەن؟...

— لىيۇ باخان...

— ياق، ئاۋازىڭنى چىقارما !...

— لىيۇ باخان، ئۇنداق قىلماڭ ئۆزىڭىزنى ئايماڭ...

— گەپ قىلما !... يەنە گەپ قىلساڭ بالا تېرىلىدۇ، ۋارقىرىۋېتىمەن...، — لىيۇ باخان شۇ گەپنى دەپ ئەمەتنىڭ ئاغزىنى قولى بىلەن توستى.

كۈچلۈك، بېجىرىم يىگىت بىلەن چىرايلىق، ھېسسىياتچان ئايال خالىي جايدا ئۇچراشسا، قانداقتۇر ئەردە ئۇنى ئىگىلىۋېلىش ھېسى، ئايالدا بولسا ئۇنىڭغا بېرىلىش ھېسى كۆپىنچە غالىب كېلىدۇ، دېيىشىدۇ. لىيۇ باخان تىزگىنسىز قىزغىن ھېسسىيات بىلەن بىر پارچە ئوت بولۇپ ئەمەتكە چىرمىشىۋالدى. گۈپۈلدەپ ئۇرۇلغان ئاياللىق ھىدى ئەمەتنى مەست قىلدى، ۋۇجۇدى دولقۇنلاندى. ئۆركەشلىگەن ئەرلىك غۇرۇرى، يىگىتلىك تەلىپى شۇ مىنۇتتا ھەممىنى ئۇنتۇلدۇردى، لاۋۇلداپ يانغان بىر ھېسسىيات بىلەن لىيۇ باخاننى لىپلا كۆتۈرۈپ كارىۋاتقا ياتقۇزدى...

لىيۇ باخان شۇ دەقىقىدە سەل قورقاندەك قىلدىيۇ، بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن، ئەمەتنىڭ بوينىغا چىرمىشىۋالغان مامۇق قوللىرىنى تارتىپ، ئۇنىڭ مەيدىسىدىن ئاجىز ئىتتىرىپ تېپىرلىدى... كېيىن شۇڭ بولۇپ قالدى، چىرمىشىپ بىر گەۋدە بولۇپ قېلىشتى...

كېيىن ئۇلار قوللىرىنى ئىككى تەرەپكە تاشلاپ، قىزىق چايدا ئېرىگەن چاقماق قەنتەڭ شېرىنلىشىپ، خېلىغىچە ئۇن – تىنسىز يېتىشتى.

ئەمەت لىيۇ باخان تەرەپكە بۇرۇلۇپ، ئۇنىڭ ئۇزۇن كىرپىكلىك، چوڭ، قاپقارا، مەھلىيا قىلغۇچى كۆزلىرىدە مىسلى كۆرۈلمىگەن بىر خىل بەختىيارلىقنىڭ پارلاپ تۇرغانلىقىنى

كۆردى. بىراق، لىيۇ باخان ئەمەتكە خۇش تەبەسسۇم ۋە ناز بىلەن قىيا باقتىيۇ، سۇپسۇزۇك مەڭزلىرىدە ۋىللىدە قىزىللىق پەيدا بولدى ـ دە، ئىزا تارتىش ئالامىتى بىلەن يان تەرەپكە قارىۋالدى.

ئەمەت دېدى:

ـــ لىيۇ باخان... مەن سىزنى ياقتۇرىمەن...

لىيۇ باخان دېدى:

ـــ ياق. ئەمدى سەن مېنى لىيۇ با دەۋەرگىن...

ـــ لىيۇ با؟... ياق، مەن سىزنى يەنىلا لىيۇ باخان دېگىنىم ياخشى...

لىيۇ باخان ئەمەت تەرەپكە ئۆرۈلدى، ئۇنىڭ ئىككى مەڭزىدە بايقى قىزىللىق، ئىزا تارتىشتەك نازلىق ئالامەت تېخى تارقىلىپ كەتمىگەنىدى:

ـــ ئەمەت، مەن بەختلىك، قانداق بەختلىك ـ ھە !... مەن بۇ ئالەمگە بىر قېتىم سۇپىتىدە تۆرىلىپ، ئۆزۈم خىيال ۋە ئۈمىد قىلغان نەرسىنى بۇگۈن بىرىنچى قېتىم سېنىڭ ۋۇجۇدۇڭدىن تاپتىم... مېنى تاشلىما، ئۇنتۇمىغىن ـ ھە...

ـــ ئۇنتۇمايمەن، لىيۇ باخان...

ـــ ئەمما، مېنىڭ خىياللىرىم غەلىتە !...ـــ دېدى لىيۇ باخان، ـــ سىلەر ئىشچىلار، چۆل ـ جەزىرە، ئىسسىق ـ سوغۇقتا ئاچ ـ توق قالدۇق دېمەي باش چۆكۈرۈپ ئىشلەيدىغان ئاشۇ كىشىلەر، تۇۋا، نامان ئاكىمۇ، روزى دۇيجاڭمۇ، خۇدابەردىمۇ، قابىدۇللامۇ، چىڭ سۇڭ، مۇھەممەدجان، مەشرەپ... يەنە باشقىلار قانداق ياخشى كىشىلەر... ئۇلار سېنىڭ دوستلىرىڭ، ئاكىلىرىڭ بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئەمەس، ھەممىشە ئاشۇلارغا قارايمەن، سەپسالمەن. ھەممىسى تۇز كۆڭۈل، ئادىل، سەممىي. تېخى بىر ـ بىرىگە ۋاپادار، خۇش چاقچاق، ئويۇنچى. پەقەت ھاراق ئىچىپ، قىمار ئوينايدىغىنىلا يامان. بۇ مەيلى. سىلەرنىڭ شۇنچە بېجىرىم، ساغلام، قاۋۇللۇقۇڭلارغا مەستلىكىم كېلىدۇ. ئەمما، مېنىڭ ئەتراپىمدىكىلەر نېمانداق مەككار،

هىيله ـ مىكىرلىك، تېخى ئەزمە، ئۆلۈمتۇك، ۋېجىك، رەزگى !... قانداق تەڭشەلمىگەن جاھان ـ ھە؟...

ئەمەت بۇ ئەركە ئايالنىڭ ھېسسىياتلىرىغا قىزىقىپ قالدى:

ـــ راست، سىز ئاجايىپ نەرسىلەرنى ئويلايدىكەنسىز، لىيۇ باخان.

ـــ ئاجايىپ ئەمەس، ئەمەت. نېمىسى ئاجايىپ؟ ـــ لىيۇ باخان خۇرسىنغاندەك ئېغىر ئۇھ تارتتى، ـــ مەن بۇلارنى ئۆزۈم ئويلاپ تاپمىدىم، كۆرگەن ـ بىلگەنلىرىمنىڭ ئۆزى ماڭا غەلىتە سوئالدەكلا تۇيۇلىدۇ. ئادەملەرنىڭ بىر ـ بىرىگە ئوخشاشمايدىغانلىقىمۇ قىزىق ئىش. بەزىدە ئىنژېنېر لىيۇ كەينى ئەسلەيمەن. سەن بىلمەيسەن، ئەمەت. چەن فېڭ ئۇنى ئىتنى ئۆچ كۆرگەندەك ئۆچ كۆرىدۇ. نېمىشقا دېسەڭ، ئۇ كومپارتىيەمىش... توۋا، كومپارتىيە بولسا نېمە بوپتۇ؟ مەن نېمە بىلەي، كومپارتىيىمۇ، گومىنداڭمۇ، مېنىڭ ئۇنىڭ بىلەن كارىم يوق. لېكىن ئىنژېنېر لىيۇ كەي ياخشى ئادەم ئىدى، ھەممە ئادەمنى باراۋەر كۆرەتتى، ئىشچىلارغا يان بېسىپ گەپ قىلاتتى. ئۇنىڭ ياغ چاپان مىللىي ئىشچىلار بىلەنمۇ، ئاددىي خەنزۇ ئىشچىلار بىلەنمۇ قىزغىن ئارىلىشىپ، ئۇلارنىڭ گېمە ـ ياتاقلىرىغا بەخىرامان كىرىپ ھال ـ مۇڭ بولۇشۇپ، چاقچاقلىشىپ يۈرگەنلىكىنى كۆرگەنده، زوقۇم كېلەتتى.

بىر قېتىم ئۇ ماڭا سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى، باكۇ دېدىمۇ، ئىشقىلىپ، بىر نېفتلىكتىكى سوۋېت ئىشچىلىرىنىڭ ھال ـ كۈنىنى سۆزلەپ بەرگەن. ئۇ يەردە ئايال ئىنژېنېرلارمۇ، تېخنىك ئىشچىلارمۇ ئەرلەر بىلەن ئوخشاش ئىشلەيدىكەن، ھېچكىمنى خارلىمايدىكەن، تېخى ئايالالارنى ئالاھىدە ئەتىۋارلايدىكەن. قانداق ياخشى ـ ھە؟ سەن ئويلاپ باق، ئەمەت. مەن نېمە، ئالتۇن قەپەستىكى قانىتى بوغۇچلانغان قۇش، ھېس ـ تۇيغۇلىرى خىرەلەشكەن خارامۇش بىكار تەلەت. قانداق ئازابلىق كۈن ـ ھە؟ بەزىدە مەن سىلەرگە، ئىشچىلارغا ئارىلىشىپ كېتىشنى، ياغ

چاپان، تېره پەلەينى كىيىپ ماتوردا، بوروۋويدا ئىشلەشنى، ئىشتىن چۈشكەندە، مۇزدەك شېغىل، يېشىل ئوت - چۆپ ئۈستىدە سىلەردەك بىردەم ئېغىناپ يېتىۋېلىپ كۆپكۆك ئاسمانغا قاراشنى، چوڭ قازاندىن ئۈسۈپ بېرىلگەن غىزانى تۆمۈر تەخسىدە كۆتۈرۈپ، چاقچاق، كۈلكىلەر بىلەن مېڭىپ يۈرۈپ يېيىشنى... ئىشقىلىپ، سىلەر نېمە ئىش قىلغان بولساڭلار، شۇنى قىلىشنى ئويلاپ كېتىمەن... لېكىن، بۇ مۇمكىنمۇ؟ سەن ئويلاپ باق، ئەمەت، مەندە شۇنداق ئىرادە بارمۇ؟...

لیۇ باخان شۇنىڭدىن كېيىن خېلىغىچە جىمىپ قالدى. ئەمەت ئۇنىڭغا ھەم سۆيۈنۈش، ھەم ھەيرانلىق ئارىلىشىپ كەتكەن بىر خىل قەدىرلەش ھېسسىياتى بىلەن ئۇزاق قاراپ كەتتى:

— لیۇ باخان، مەن بىرنەرسىنى سوراي، بايا سىز ئىنژېنېر سابىروفنىڭ نەدىلىكىنى سۈرۈشتۈرگەنىدىڭىز...

— توغرا...

— مەن سابىروفدىن ئەنسىرەپ قالدىم...

— نېمىشقا؟...

— بىلمىدىم... سىز سابىروف توغرىسىدا ھېچنېمە ئاڭلىمىدىڭىزمۇ؟...

لیۇ باخان جەينىكىگە تايىنىپ ئولتۇردى، ھاۋا رەڭ شايى كۆڭلىكىنىڭ ئېتىكى بىلەن تىزلىرىنى يېپىپ ئەمەتكە قارىدى:

— نېمە دېسەم بولىدۇ، تۇنۇگۈندىن بېرى مەن سېنى شۇڭا ئىزدىگەن. كۆڭلۈمنى ئىلەشتۈرۈپ چەن فېڭ بارغانچە ھاراقكەش بولۇپ كەتتى، ھەمىشە مەست. ئالدىنقى كۈنى كەچتە ئۇنىڭغا، سابىروف ئاكا شۇنداق ئەدەپ - قائىدىلىك ئادەم ئىدى، ماڭا ئانچە- مۇنچە رۇسچە ئۆگىتىپ قويياتتى، جاھاندىكى قىزىق ئىشلار توغرىسىدا، مېنى ئۆي ئايالى دېمەي شۇنداق قىزغىن، سەمىمىيلىك بىلەن سۆزلەپ بېرەتتى. توۋا، «ياخشىغا كۈن يوق، يامانغا ئۆلۈم» دېگەندەك، ئۇنى ئۇرۇمچىگە قوغلىغىنى نېمىسى؟

سەن بولساڭ... دېيىشىمگە، ئۇ: «ئاغزىڭنى يۇم، سابىروفنى ئەمدى كۆرەلمەيسەن، ئۇ ھازىر شىخو تۇرمىسىدە ئىكەن» دەيدۇ، ئۇ شىخو تۇرمىسىدە سولاقلىقمىش...

— نېمە !... شىخو تۇرمىسىدە دەمسىز؟ — ئەمەت چۆچۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، — بۇ گەپ راستمۇ؟...

لىيۇ باخان نېمە دېيىشنى بىلمىگەندەك ئەمەتكە ھېسداشلىق بىلەن قارىدى.

ئەمەت ئويلىدى: «شىخو تۇرمىسى - ھە !... بۇ نېمە گەپ بولۇپ كەتتى ئۆزى ! چاتاق ئىش !... شىخو تۇرمىسى ئادەم يەيدىغان قۇشخانا... ئۇنىڭغا چۈشۈپ قالغان كىشىلەر، بولۇپمۇ ئىشچىلار، بىلىملىك كىشىلەر تىرىك قايتىپ چىققان ئەمەس، تالاي ياخشى كىشىلەر ئۇ يەردە ئىز - دېرەكسىز يوقىلىپ كەتتى... سابىروفقا بىرەر خەۋپ - خەتەر يېتىپ قالارمۇ ھە؟...»

ئەمەت تىت - تىت بولۇپ لىيۇ باخانغا قارىدى:

— لىيۇ باخان، سىز ئوبدانراق سۈرۈشتۈرۈپ باقسىڭىزچۇ، سىز ياردەم قىلىڭا، بۇ زادى نېمە ئىشتۇر؟ سابىروفنى سوۋېت ئىتتىپاقى مۇتەخەسسىسلىرى قايتقاندىن كېيىن ئۇرۇمچىگە قوغلۇقتەكەن ئەمەسمۇ؟ قانداق قىلىپ ئۇ ھازىر شىخو تۇرمىسىگە چۈشۈپ قالغاندۇر؟...

لىيۇ باخان دېدى:

— مەنمۇ شۇنداق ئاڭلىغان... چەن فېڭنىڭ دېگىنىدىن قارىغاندا، بۇ بىر ھىيلە ئىكەن - دە. چەن فېڭ: سابىروف لىيۇ كەينىڭ دوستى، مەسلەكدىشى، گۇڭچەندائىنىڭ ئادىمى. ئۇرۇمچىدە گۇڭچەندائىپەرەسلەرنى قامايدىغان نەدە بوش تۇرمە بار ئىكەن دەيدۇ...

— ھىم... ئەھۋال مۇنداق ئىكەن - دە !...

ئەمەت ئالدىراپ كىيىملىرىنى تۈزەشتۇردى. جىددىي خىرىسقا دۇچ كەلگەن يولۋاستەك غەزەپلىنىپ، ئالدىراپ ئىشىك تەرەپكە ماڭدى.

لیۇ باخان بىر خىل تېڭىرقاش ئىچىدە سورىدى:

— ئەمەت، ئەمدى سەن نېمە قىلماقچى، نېمە قىلاي دەيسەن؟...

— بىلمىدىم، لیۇ باخان. مەن ھازىرلا چىڭ سۇڭنى تاپاي. چىڭ سۇڭ ئىككىمىز ئۇزاق يىللاردىن بۇيان سابىروف بىلەن ئاكا - ئۇكا قېرىنداشلاردەك بولۇپ كەتكەن. بۇ ئەھۋال چىڭ سۇڭ ئۇچۇنمۇ ئېغىر...

ئەمەت شۇ گەپنى دەپ، لوڭ - لوڭ قەدەم بېسىپ ئالدىراپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى...

ھىجران قايغۇسى

ھاشىم بىلەن سەمەت نوچى ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىپ، قىمارداڭ ئۇتتۇرۇپ قويغان ئىككى يۈز دانە كۈمۈش تەڭگىنىڭ بەدىلىگە ھەمدۇل بەگنىڭ ئۆيىدە باش چۆكۈرۈپ ئىشلەپ بىر يىلنى ئۆتكۈزدى. يازدا ئېتىز - ئېرىق تېرىقچىلىقى، قىشتا جاڭگالدىن سۆكسۆك، توستى دېگەن تاغدىن قارىغاي ياغىچى، چىگىشور دېگەن خاڭدىن كۆمۈر توشۇش بىلەن ئالدىراش بولدى. ھاشىم بىلەن سەمەت نوچى ئىشقا ھىيلە ئىشلىتىشنى، بىكار لاغايلاپ ۋاقىت ئۆتكۈزۈشنى ياقتۇرمايتتى. ئۇلار كۆڭلىگە ئوغۇل بالىچىلىق قىلىپ ئىككى يىلنى ھالال ئۆتكۈزۈشنى پۈككەنىدى.

ھەمدۇل بەگ بەزىدە خۇش پېئىللىق بىلەن، ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلىپ: «سىلەر بىلەمسىلەر، جاھاندىكى نوچىلارنىڭ ھەممىسى مېنىڭ تەبىئىي دوستلىرىم. چۈنكى پېقىرنىڭ ئۆزىمۇ شۇ قازاندا قاينىغان ئادەمەن. مەردلىك، لەۋزىدە تۇرۇش، ئېغىرچىلىقتىن قورقماسلىق — نوچىلىقنىڭ بەلگىسى. مەن سىلەرنىڭ ۋۇجۇدۇڭلاردىن بۇ ئالامەتلەرنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمەن. ئەلۋەتتە، بۇگۈن سىلەر مېنىڭ يىللىقچىلىرىم، ئەمما ئىشىنىڭلاركى، ئەتە ياغ ئىچىدىكى بۆرەكتەك ئايرىلماس

ئاغىنىلىرىم، ھەمداستىخىنىم بولۇپ قالىسىلەر. ئىشلەڭلار، ئۆز ئۆيۈڭلاردا ئىشلىگەندەك ئىشلەۋېرىڭلار. راھىتى تېخى ئالدىڭلاردا...» دېگەن گەپلەرنى دەپ تۇرۇشنى ئۇنتۇمايتتى.

ھاشىم بىلەن سەمەت نوچى بۇرۇنقىدەكلا خۇش چاقچاق، ئويۇنچى ۋە مەرد ئىدى. ھەمدۇل بەگدىن تارتىپ تاكى بۇ چوڭ قورۇغا باغلانغان چاكار، مەدىكار، بالا ئىشلەمچىلەرگىچە ھەممىسىگە بىر خىل ئىدى؛ چوڭ ـ كىچىك خوجايىنلار ئالدىدا ئۆز قەدىر ـ قىممىتىنى ساقلاشقا جۇرئەتلىك، مەدىكار ـ ئىشلەمچىلەرگە ئامراق ـ مېھرىبان ئىدى.

بۇ يەردە سەمەت نوچىنىڭ چىرايلىق ئىلى ناخشىلىرىنى بەلەن ئاۋازدا ۋايىگە يەتكۈزۈپ ئېيتالايدىغانلىقى بىر يېڭىلىق بولدى. ئۇنىڭ ئورغاقلار شارتىلدىغان بىپايان ئورمىلىقتا، پىژ ـ پىژ قىزىق ئاپتاپتا خامانلىقتا، مۇرىسىگە كەتمەن سېلىپ سۇ ياقىلىغان ئۆستەڭ بويىدا، يەر ـ جاھان كۈمۈش رەڭ نۇرغا چۆمۈلگەن ئايدىڭ كېچىلەردە يۇرەك تارىنى تىترىتىپ ئېيتقان ياڭراق ناخشىلىرى يىراق ـ يىراقلارغا دولقۇنلىنىپ بېرىپ، كىشىلەرنىڭ زوق ـ ھەۋىسىنى قوزغايتتى.

بۇ ھال گۈزەل قىز دىلدارنىڭ قىزىقىشىنى قوزغىدى.

دىلدار ھەمدۇل بەگنىڭ بىردىنبىر يالغۇز قىزى بولۇپ، ئەمدىلا ئون سەككىز ياشقا كىرگەن، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئاخىرقى سىنىپىدا ئوقۇيتتى. يېڭىچە زامانىۋى تۇرمۇش ئىپادىلەنگەن شائېخەي ۋە موسكۇا كىنو فىلىملىرىنى ياخشى كۆرەتتى. شۇنىڭ تەسىرىدىن، بۇ يەردە بېشىغا گۈللۈك دوپپا، ئۇستىگە ئۇزۇن كۆڭلەك، جىلىتكە، ئۇزۇن ئىشتان كىيىپ، چاچلىرىنى ئۇششاق ئۆرۈپ يۇرىدىغان ساۋاقداش ئۇيغۇر قىزلىرىنىڭ ئەكسىچە، ئۇ ئادەتتە كالتە يەڭ ئاق كوپتا، قارا يوپكا، ئېگىز پاشنىلىق بەتىنكە، كالتە پايپاق كىيىپ، بېشىغا دوپپا كىيمەي، مۇرىسىدىن قىرقىتىلغان بوستان چاچلىرىنى يەلپۇتۇپ ئەركىن ـ ئازادە يۈرەتتى، شۇخودا يېگانە ئىدى.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

دىلدارنىڭ بۇ ھالىتىگە قاراپ، «چاچ قىرقىش، پاچىقىنى ئېچىپ يۇرۇش، دوپپا كىيمەسلىك ئۇيغۇر ئادىتىگە خىلاپ» دەپ بەزى كىشىلەرنىڭ ئۆچلۈكى كەلسىمۇ، لېكىن ئۇ ھەمدۇل بەگنىڭ ئارزۇلۇق قىزى بولغاچقا، ھېچكىم ئۇنىڭغا يۈزتۇرانە بىرنېمە دەپ ئاسانلىقچە چېقىلالمايتتى. ئەكسىچە، ياش ئوقۇتقۇچىلار، ساۋاقداش قىزلار ئۇنىڭ جۇرئىتىدىن زوقلىناتتى...

ھېكايىنىڭ ئۆزىگە كېلەيلى:

سەمەت نوچىنىڭ پۇتى سۇندى. ئۇ توستىن تېغىدا ئېگىز تاغدىن قارىغاي ياغىچىنى تۆۋەنگە سىيرىلدۇرۇۋاتقاندا، ياغاچ بىسۇۋىلىپ پۇتى ئوشۇقىنىڭ ئۈستىدىن سۇنۇپ، يىقىلغان يېرىدە ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇنى بىلىكىگە ئوۋ قۇشى قوندۇرۇۋالغان بىر قازاق كۆرۈپ، تاغدىن تۆۋەنگە ئەچۈشۈپ، دىشلو ھارۋىغا سېلىپ ھەمدۇل بەگنىڭ قورۇسىغا ئەكېلىپ قويدى.

پېشقەدەم تېۋىپ ئاق ماتاغا تۇخۇمنىڭ ئېقىنى سۈركەپ ئۇنىڭ پۇتىنى تېڭىۋېتىپ: «ياش ئادەم ئۇچۇن سۇنۇقنىڭ ساقايمىقى تەس ئەمەس، قانچە ياشقا كىرگەن بولسىڭ، شۇنچە كۈندە سۇنۇق تۇتىدۇ ۋە ياخشى بولۇپ كېتىسەن» دېدى. ئېيتقاندەك، دەل يىگىرمە بەش كۈن بولغاندا، ئۇ قولتۇق تاياقتا تايىنىپ ئورنىدىن تۇردى.

شۇ جەريانda، ئۇنىڭدىن ھاشىم خەۋەر ئالدى. دىلدار مەكتەپكە بارغۇچە ـ كەلگۈچە ئۇ ياتقان بۇلۇڭ ئۆيگە بېشىنى تىقىپ قاراپ ئۆتەتتى، كېيىن قەنت ـ گېزەك، ناۋات ئەكېلىپ ئۇنى يوقلايدىغان، ئۇنىڭدىن ھال سورايدىغان بولدى.

بىر كۈنى دىلدار ئۇنىڭدىن سورىدى:

ـــ سەمەت ئاكا، خەقلەر سىزنى نوچى دەيدىكەن، بۇ نېمە دېگىنى؟...

ـــ بىلمەيمەن، ئىشقىلىپ، ئەخمەقلىق ـ دە...

ـــ ئەخمەقلىق؟... قانداق ئەخمەقلىق؟...

ـــ سىز بىلمەيسىز، سىڭلىم، ـــ دېدى سەمەت نوچى پەرۋاسىزلا، ـــ خەقلەر «باتۇرغا ئوق كار قىلماس، نوچىغا مۇشت» دېيىشىدۇ. مۇشۇ گەپ راستمىكىن، ئىشقىلىپ، كىچىكمىدىن مۇشت، پەشۋا ئىچىدە قاينىدىم. «مۇشت يەپ تۇرمىسام ئەت ـ تېنىم قىچىشىدۇ، مۇشتلىمىسام پۇت ـ قولۇم.» مۇشۇنداق ئۆتۈۋەرگەن جاھان دەڭا...

ـــ ئەجەب قىزىق ئىكەنسىز...

ـــ شۇنداق، ئۆزۈمگىمۇ بىر قىسمىلا تۇيۇلىدۇ، دەڭا...

دىلدار بىر ئاددىي بىمارغا ھېسداشلىق قىلىش تۇيغۇسى بىلەن ئۇنىڭغا كۇلۇمسىرەپ قارىدى:

ـــ سەمەت ئاكا، مۇشۇنداق بىر بۇلۇڭغا تىقىلىپ يېتىۋەرسىڭىز زېرىكمەمسىز؟

ـــ زېرىكمەن، زېرىكسەم نېمە ئامال؟

ـــ ئەمىسە ناخشا ئېيتسىڭىز بولمامدۇ؟

ـــ ناخشا؟... قىزىق، خەقنىڭ ئارامىنى بۇزۇپ، بۇ قورۇدا قانداق ناخشا ئېيتقىلى بولىدۇ؟...

ـــ ھېچ ۋەقەسى يوق، ئېيتىۋېرىڭ، ئەنسىرىمەڭ...

كېيىنكى كۇنلەردە سەمەت نوچى ئانچە ـ مۇنچە ناخشا ئېيتىدىغان بولدى. ئۇنىڭ ناخشىلىرى شۇنداق كۆپ، خىلمۇخىل ۋە چىرايلىق، بېيىت ـ قوشاقلىرى شائىرنىڭ نۇتقىدەك ئۆتكۇر، مەنىلىك، ئاجايىپ ئوبرازلىق ئىدى. دىلدار ئۇنىڭ ناخشىلىرىغا بەزىدە ئىشىك ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، بەزىدە پېشايۋاننىڭ نەقىشلىك تۇۋرۇكىگە يۆلىنىپ كىتاب ئوقۇغاچ قۇلاق سالاتتى.

بۇ ھال ھەمدۇل بەگنىڭ كۆزىگە چۈشتى.

ھەمدۇل بەگ سەمەت نوچىنىڭ پۇتى سۇنغاندىن كېيىنلا، ئەمدى ئۇنىڭ ئۆزىگە بىكارغا ئوبدان ئىشلەپ بېرەلمەيدىغانلىقىنى، بىرەر رەقىبنىڭ خىرىسىغا دۇچ كەلسە ئۇنىڭ نوچىلىقىدىن پايدىلىنالمايدىغانلىقىنى سەزگەنىدى.

ئۇيغۇرچە كىتاب ئون يىلىكى www.uyghurkitap.com

دىلدارنىڭ ئۇنىڭ ناخشىسىغا قۇلاق سېلىپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، كۆڭلىنى ئويلىمىغان بىر خىيال خىرەلەشتۈردى.

بىر كۈنى ھەمدۇل بەگ ھاشىم بىلەن سەمەت نوچىنى دەرقەمتە ئولتۇرغۇزۇپ، سەمەت نوچىغا مۇنداق دېدى:

ــ سەمەت ئۇكا، كۆرمەمسەن بۇ كېلىشمەسچىلىكىنى، پۇتۇڭنىڭ سۇنغىنى يامان بولدى ـ دە. يەنە بىرەر ـ يېرىم يىل ئىشلىگەن بولساڭ مەندىكى قەرزىڭ تۇگەپ، يولۇڭمۇ ئوچۇق بولاتتى، ئەل ـ جاھان ئالدىدا ۋەدىسىگە ئەمەل قىلغان نوچى بولۇپ قېلىۋېرەتتىڭ... ھېلىمۇ مەيلى. ئۆزۈڭ كۆرۈپ تۇرۇپسەن، پېقىر ھەمدۇل بەگ نوچىلارنىڭ شەيداسى، مەرد ئادەممەن. قالدۇق قەرزىڭدىن ۋاز كەچتىم، بۇگۈندىن ئېتىبارەن سەن ئازاد، نەگە كەتسەڭ مەيلىڭ. ئۇمىدىم، مېنىڭ بۇ ياخشىلىقىمنى ئۇنتۇما...

شۇ پەيتتە، ھۇجرىنىڭ ئىشىكىدە دىلدار كۆرۈندى:

ــ دادا، سىز... سەمەت ئاكىنى ئۆيدىن قوغلىماقچى بولۇۋاتامسىز؟...

ھەمدۇل بەگ دىلدارنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، نېرۋىلىرى تارتىشىپ، يۈز گۆشلىرى لىپىلداپ كەتكەن بولسىمۇ، يەنىلا زورۇقۇپ كۈلۈپ، خۇشخۇيلۇق بىلەن ئۇنىڭغا قارىدى:

ــ قىزىم، ئاپئاق قىزىم، سېنى قارىغىنا، بۇ نېمە گەپ، داداڭنىڭ نىيىتىنى شۇنداقمۇ خاتا چۈشىنەمسەن ـ ھە؟...

ــ خاتا؟... مەن نېمىنى خاتا چۈشىنىپتىمەن؟ ــ دىلدارنىڭ قارلىغاچ قانىتىدەك قارا ـ ئەگمە قاشلىرى ئاستىدىكى بۇلاقتەك ئويناق، جەرەننىڭكىدەك زېرەك ـ ئەقىللىق كۆزلىرىدە كەم كۆرۈلىدىغان بىر خىل نارازىلىق ئەكس ئەتتى، ــ دادا، ئەجەب ـ ھە !... بۇ نېمە دېگىنىڭىز، ئۇيات ئەمەسمۇ، سەمەت ئاكا بىز ئۈچۈن تاغدىن قارىغاي توشۇپ پۇتى سۇنغان تۇرسا !...

ھەمدۇل بەگ دىلدارنىڭ گۆدەكلىكىگە ھەيران قالغاندەك بىر قىياپەتتە قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى:

ـــ هاشىم، سەمەت، كۆردۇڭلارمۇ، ھەي... بالا كىچىك ـ دە ! ـ ھەمدۇل بەگ ئاندىن بۇرۇلۇپ دىلدارغا قارىدى، ـــ قىزىم، ئاپئاق قىزىم، سەن مېنىڭ سېنى جېنىمدىنمۇ ئارتۇق ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى بىلىپ، شۇنداق بولمىغۇر گەپلەرنى دەۋاتىسەن. قارىغىنا سېنى، نېمانداق نادانسەن، نېمانداق چۈشەنمەيدىغانسەن. بۇنى قانداقمۇ سەمەت نوچىنى ئۆيدىن قوغلاش دېگىلى بولسۇن ! بىلسەڭ، مەن ئۇنىڭ ئەل ـ جاھان ئالدىدا ئۇستىگە ئالغان نۇرغۇن قەرزىدىن ۋاز كېچىپ ئازاد قىلىۋەتتىم. ئويلاپ باقە، بۇ يەردە بۇنداق مەردلىك مەندىن باشقا يەنە كىمدە بار؟ !...

ـــ ياق !... نېمە دېسىڭىزمۇ ياق !ـــ دىلدار مۇرىسىنى قاپلاپ تۇرغان بوستان چاچلىرىنى بىر تەرەپكە ئىرغىتىپ، قەتئىيەت بىلەن دېدى، ـــ ئازاد !... نېمە ئازاد !... بوپتۇ ئۇنى قەرزدىن «ئازاد قىلىندى» مۇ دەيلى، ئاشۇ ھالى بىلەن سەمەت ئاكا قەيەرگە باردۇ، قانداق كۇن كەچۈردۇ؟...

ـــ ھېلىمۇ، مەن دېدىمغۇ... قىزىم...

ـــ دادا، سىز... نېمە...

ھەمدۇل بەگ بىلەن دىلدار تالاش ـ تارتىش قىلىۋاتقاندا، سەمەت نوچى زادىلا چىداپ تۇرالمىدى، قولتۇق تايىقىغا تايىنىپ ئورنىدىن تۇرۇپ، دىلدارغا قارىدى:

ـــ ھۆرمەتلىك خان قىز، ياخشى كۆڭلىڭىزگە مىڭ مەرتەم رەھمەت. ھەمدۇل بەگنىڭ مېنى قەرزدىن ئازاد قىلىۋېتىش نىيىتىگىمۇ مىڭ مەرتەم رەھمەت. مەن ھەممىنى چۈشەنگەن يەردە. تاغدا پۈتۈمنى ھەمدۇل بەگ ئەمەس، ئۆزۈم سۈندۇرۇپ قويدۇم، بۇنى باھانە قىلىپ قەرزدىن قۇتۇلۇش ئوغۇل بالىچىلىق مىزانىغا توغرا كەلمەيدۇ. مەن ھازىر خېلىلا ياخشى، يەنە بىرقانچە كۇندىن كېيىن كۆمۈر توشۇساممۇ، ھارۋا ھەيدىسەممۇ بولۇۋېرىدۇ. مەن چىدايمەن، سىلەر سەۋر قىلىڭلار. خۇداۋەندە كەرىم مەدەت قىلسا، قەرزنى تۆلەۋەتمەي بۇ ئۆيدىن كېتىش

مېنىڭ خىيالىمدا يوق...

ھەمدۇل بەگ ھاشىمغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويدى:

ــ ھە، ھاشىم، سەنچە...

ھاشىم دېدى:

ــ جانمۇ، لەۋزىمۇ ئېغىزدىن چىقمدۇ. بىز ۋەدىگە ئەمەل قىلىمىز...

ھەمدۇل بەگ جىنىدەك ئويلىنىپ تۇرۇۋالغاندىن كېيىن دېدى:

ــ مانا كۆردۈڭمۇ، ھۆر قىزىم، ھەممە ئىش ھەل بولۇپ كەتتى، سېنىڭ دېگىنىڭچە بولمىدىغان بولدى. ھاشىم بىلەن سەمەت ئىشلىسۇن، دوستلۇق ھەممىدىن ئەلا، مەن بولسام مەرد ئادەممەن...

ئارىدىن بىرەر ئاي ئۆتۈپ، سەمەت نوچى سەللىمازا ساقىيىپ كەتتى. بۇ شىخودا قىش ــ تازا جۇدۇنلۇق كۈنلەر ئىدى.

ھەمدۇل بەگ بازار ئەھۋالىنى تىكتىكلاپ، قورغاس يولى توسۇلغانلىقتىن، جىلىك، قۇتۇبى، شىخودا سەرەڭگە، قىرىنداش، تىترات، لامپا شېشىسى ۋە فابرىكا رەختلىرىنىڭ چاپ ـ چاپ بولۇپ كەتكەنلىكىنى بايقىدى؛ بۇ نەرسىلەرنى چۆچەك ئارقىلىق سۆھبەت ئىتتىپاقى چېگرىسىدا مالغا تېگىشىش مۇمكىنلىكىدىن خەۋەر تاپتى.

پەيتنى تۇتۇش، بايلىق دېمەكتۇر. ھەمدۇل بەگ ھېچنېمىگە قارىماي، ئۇچ كېچە ـ كۈندۈز تەييارلىق قىلىپ، تۆتتىن ئات قوشۇلغان بەش كۆتەك ھارۋىغا ئېسىل سانسان تېرىلەرنى ئۇچ مېتىر ئېگىزلىكتە قىلىپ بېسىپ، ھاشىم بىلەن سەمەت نوچىنى ئېلىپ، بەش ھارۋىكەشنى يالاپ چۆچەككە قاراپ جېدەللەپ يولغا چىقتى.

چۆچەك چېگرىسىدىكى مال تېگىشىش سودىسى ئوڭۇشلۇق ئۆتتى. ئۇلار چۆچەك شەھىرىدە بىر كېچە قونۇپ، ئىككىنچى كۈنى شىخوغا قاراپ يولغا چىقتى. ئەلۋەتتە، بۇ كەم دېگەندىمۇ بىر ھەپتىلىك يول ئىدى.

ھەمدۇل بەگ يولغا چىقىپ بىرەر كۈن ئۆتە - ئۆتمەيلا، ۋېزىلدىغان جۇت - شۇبرغان، ئاسمانىنى قاپلاپ قۇيۇلۇۋاتقان قۇم قار ۋە تاغ قاپتىلى، ئېدىرلىقلاردا پىرقىراپ يۈرگەن تەتۈر قۇيۇنغا دۇچ كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن بۇلارغا پەرۋا قىلمىدى. لىپمۇلىق سەرەڭگە، لامپا شېشىسى، قېرىنداش - تىترات يەشكىلىرى ۋە تاي - تاي شېرىس رەختلەر بېسىلغان ھارۋىلارغا غالىبلارچە قاراپ قوياتتى. كۆڭلىدە بۇ قېتىمقى سەپىرىنى ئۆز ئۆمرىدىكى بىر قېتىملىق قارام تەۋەككۈلچىلىك، لېكىن تۆمۈر قىزىقىدا سوقۇلغان ھەقىقىي سودىگەرچە پاراسەتلىك سەپەر ھېسابلىدى:

«ئاھھاي !... خۇدا بەرسە، پەيغەمبەر غىڭ قىلالماپتۇ، دېگەن شۇ - دە. (ئالتە ئوغرى) نىڭ ۋەسۋەسىسى، ئىلىدىكى پاراكەندىچىلىك ئۆز يولى بىلەن كېتىۋەرسۇن. بېيىمۇ - گادىيىمۇ، ئەمەلدارىمۇ - پۇقراسىمۇ، توغرىسىمۇ - ئوغرىسىمۇ، ئىشقىلىپ، قايسىبىرى مەن ئەكېلىۋاتقان بۇ مالىلارغا موھتاج ئەمەسكەن !... ھېسابتازا ئېنىق: بىر بو سەرەڭگە — بىر پاقلان؛ بىر لامپا شېشىسى — بىر قوزا؛ تىترات بىلەن قېرىنداشنىڭ دانىسى — بىر تېرە... شېرىس رەختلەرنىڭ بىر كىيىملىكى — ئات، تۆگە... شۇ تاپتا قەغەز پۇل بىلەن جا تەڭگىنىڭ كىمگە كېرىكى !... مالغا مال تېگىشىمەن. نەرخ - ناۋاسى مەن كۆزلىگەن پەللىگە چىقمىغۇچە، بۇ مالىلارنىڭ بىرەر تېلىنىمۇ بازارغا چىقارمايمەن....»

ھەمدۇل بەگ ئۆز خىياللىرىدىن خۇشال ئىدى، كۆز ئالدىدا ئات - تۆگە، كالا - قويلار بىلەن تولۇپ كەتكەن شىخونىڭ شىمال، جەنۇبىدىكى بېپايان يايلاقلىرى ھە دەپ سۈرەتلىنەتتى، شۇ ۋەجىدىن، ھاشىم بىلەن سەمەت نوچى ۋە ھارۋىكەشلەرنى كۈتۈش - مېھمان قىلىشتىمۇ بارغانچە سېخىيلىشىپ كەتتى...

قاتار تىزىلغان بەش ھارۋا دۆربىلجىندىن ئۆتكەندىن كېيىن، دەريا قىرغاقلىرى، تاغ قاپتاللىرى، ئېگىز - پەس دەشت - چۆل

ۋە تەكشى تۈزلەڭلىكلەر بىر - بىرلەپ ئارقىدا قالدى. مۇز قاتقان تاشيول ئۈستىدە ھارۋىلار بەزىدە تېيىلىپ تاراقلاپ، بەزىدە قارغا پېتىپ غىچىرلاپ ئىز بېسىپ ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى. چۈشتىن كېيىن ھاۋا تۈيۈقسىز ئۆزگىرىپ، يېنىك شىرقىراپ يېغىۋاتقان قۇم قار بىردىنلا ئالەمنى ئاق لىباسقا ئورىغان پاختەك - لەگلەك قار دولقۇنىغا ئايلىنىپ كەتتى. يەر - جاھاننى قاپلىغان جۈت - شۇبرغان، ھۆركىرىگەن قار بورىنى يول ۋە يول ئىزلىرىنى كەلكۈن سۈلىرىدەك ئېقىتىپ يۈرگەن قار بىلەن كۆمۈپ تاشلىدى. كۆزنى ئاچقىلى، ھېچنېمىنى پەرق ئەتكىلى بولماي قالدى.

ھەمدۇل بەگ ئۆزى ئولتۇرغان سايىۋەنلىك ھارۋىنى توختاشقا بۇيرۇپ، ھاشىم بىلەن سەمەت نوچىنى ئالدىغا چاقىرتىۋالدى:

— قېرىنداشلىرىم، بۇ نېمە ئالامەت؟ مەن بەكلا ئەنسىرەپ قېلىۋاتىمەن، قىيامەت قايىم بولۇۋاتمايدىغاندۇر - ھە؟... يولدىن چىقىپ كەتمەسلىك ئۈچۈن ھارۋىلارنى بىر - بىرىگە چېتىپ يېقىن ماڭدۇرۇڭلار، توختىمىسۇن. ھارۋا توختىسا، ئېسىڭلاردا بولسۇنكى، ئاتلار قېتىپ قالىدۇ، بىزمۇ توڭلاپ ئۆلىمىز. بېرىڭلار، ئاللا سىلەرگە يار - يۆلەك بولغاي، جېدەللەڭلار...

بوران قۇتراپ چىرقىرايتتى، قاتمۇقات قار دېڭىزى دولقۇنى نەرە تارتقان ئاق ئەجدىھادەك زەرب بىلەن ئۆزىنى ئۇرۇپ، ھارۋىلارنىڭ ئەتراپىدا پىرقىرايتتى ۋە ئۇنى قار بىلەن كۆمۈپ تاشلاشقا ئۇرۇنماقتا ئىدى. ھارۋىلار بولسا، قاراڭغۇلۇق ئىچىدە نىشاندىن ئازغان ئەنسىز يولۇچىدەك، نامەلۇم قىرغاققا قاراپ ئىشەنچسىزلىك بىلەن كۇچەپ ئىلگىرىلىمەكتە...

ھاشىم بىلەن سەمەت نوچى ھەمدۇل بەگنىڭ بۇيرۇقىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، كۆز ئىچىپ ھېچنېمىنى ئىلغا قىلغىلى بولمىسىمۇ، قۇلاقلىرىنى دىڭ قىلىپ، قارا تەرگە چۆمۈلگەن ئاتلارنىڭ كۆپۈك چاچرىتىپ خارتىلدىغان ئاۋازلىرىنى بەلگە قىلىپ ھەمدە ساقال - بۇرۇتلىرىدا مۇز قاتقان، ئاتلار بىلەن تەڭ

كۇچەپ ئىلگىرىلەۋاتقان ھارۋىكەشلەرگە مەدەت بېرىپ، ئاخىر ھارۋىلارنىڭ قاتارىنى ئېنىقلىدى ۋە ئۇلارنى بىر - بىرىگە يېقىنلاشتۇردى.

بىراق، ھارۋىلار ئاللىقاچان چوڭ يولدىن چىقىپ كەتكەنىدى، باش ھارۋىنىڭ قار كېچىپ، بورانغا قارشى يول ئېچىپ، نامەلۇم بىر تۇزلەڭلىكتە قارىسىغا يول باشلاپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھاشىم كېيىنرەك سەزدى. ئىككى ئالدىنىنى ئاغزىغا كانايچە قىلىپ سەمەت نوچىنىڭ قۇلىقىغا ۋارقىرىدى:

ــ ئاداش، چاتاق بولدى، ھارۋىلار يولدىن چىقىپ كېتىپتۇ...

ــ بىلدىم... پېشكەللىك... ئەستاغپۇرۇللا !...

ــ ئەمدى قانداق قىلىمىز؟...

ــ شۇ ئەمەسمۇ، سەن بىلەن ماڭا قىيامەت نەرە تارتقان بۇ چۆلنىڭ ھېچنېمىسى تونۇش ئەمەس، ھارۋىكەشلەرمۇ چارىسىز. سەن ھەمدۇل بەگنىڭ ئۆزىدىن سوراپ باققىن...

ھاشىم يوتىسىغىچە قار كېچىپ يۇرۇپ، سايىۋەنلىك ھارۋىنى تاپتى، ھارۋىنىڭ شوتىسىغا ئېسىلىپ تۇرۇپ، ھەمدۇل بەگكە قاراپ ۋارقىرىدى:

ــ بېگىم، ئەستا... ئۆزلىرى بۇ يولدا كۆپ قېتىم مېڭىپ كۆرگەنغۇ، ھارۋىلار چوڭ يولدىن قېيىپ كېتىپتۇ، قەيەرگە قاراپ كېتىۋاتقىنىمىزنى بىلمىدۇق جۇمۇ...

ــ نېمە !... نېمە دېدىڭ؟ ! ــ ھەمدۇل بەگ ئۆزىنى مۇگدەك بېسىپ تۇرغانلىقتىن چۆچۈپ كەتتى، ــ يولدىن قېيىپ؟... ئاناڭنى... بۇ نېمە ئىش؟... غەپلەت، غەپلەت !... بۇ جۇت - شۇنىڭغاندا مۇگدەش ــ ئۆلۈمنىڭ كۆلەڭگىسى ئەمەسمۇ !... يا پەرۋەردىگار، غەپلەت ئۇيقۇسىنى مەندىن يىراق قىل، ئۆز پاناھىڭدا ساقلىغايسەن... ئۇكام ھاشىم، سەن بېرىپ توشۇڭ ئاتلارنىڭ قۇلىقىنىڭ ئاستى، كۆكرىكى ۋە ئالدى پۇتلىرىنىڭ قولتۇقىنى سىلاپ باققىن، تەر بارمۇ، يوق؟...

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

هاشىم بىرئازدىن كېيىن ئىككى ئالمقىنىنى ئاغزىغا كانايچە قىلىپ، ئۆزىنى بوراندىن دالدا قىلىپ تۇرۇپ ۋارقىرىدى:

— بېگىم، تەر نېمىش قىلسۇن. ئاتلارنىڭ تەر چىپىلدايدىغان يەرلىرىنىڭ ھەممىسىدە مۇز تاراقلاپ كېتىپتۇ، كۆز، بۇرۇن، ئېغىز ئەتراپلىرىدىمۇ غىچ مۇز...

ھەمدۇل بەگنىڭ ھاشىمنىڭ جاۋابىنىڭ داۋامىنى ئاڭلاشقا تاقىتى يەتمىدى:

— ھاشىم، سەمەت نوچى قېنى؟... ئىككىڭلار ئەرلىك قىلىڭلار. ئاتلاردا تەرنىڭ مۇزغا ئايلانغانلىقى ئەجەل. چاتاق، بەكمۇ چاتاق! ھەممە ھارۋىكەشلەرگە خەۋەر قىل، ئاتلارنى ئالدىراتسۇن، قۇلىقىنىڭ تۈۋىدىكى تەرنىڭ قۇرۇغىنى يامان بېشارەت. كۇچەپ ئىلگىرىلىسۇن. بىرەر دالدا يەرگە بېرىپ قالساق ئەجەب ئەمەس. قەيەرگە قاراپ كېتىۋاتقىنىمىز بىلەن كارىڭلار بولمىسۇن. ھارۋىلار بىر ئىزدا توختاپ قالمىسىلا بولدى، ئالدىراڭلار، ئاتلارنى ئالدىرىتىڭلار....

چىرقىرىغان شۇرغان تۇرۇپ شىمال، تۇرۇپ جەنۇبتىن، تۇرۇپ غەرب ـ شەرق تەرەپلەردىن ئۇرۇلاتتى. تۇرۇپ بۆرە توپى ھۇۋلىغاندەك ھۇۋلاپ شىددەتلىك قار بورىنىغا، تۇرۇپ تاشقىن دەريادەك يامراپ كۆچمە قار دولقۇنلىرىغا ئايلىنىپ كېتەتتى. چاناقلىرى كېرىلگەن ئاتلار كۆكرەكلىرى بىلەن قار تۇرتۇپ، قار بورىنى دولقۇنلىرى ئىچىدە تەۋرىنىۋاتقان ھارۋىلار گويا قۇم بارخانلىرى ئارىسىدا كېتىۋاتقاندەك ئېغىر قوزغىلىپ ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى.

بىراق، ھېچكىم ئۆزلىرىنىڭ قەيەرگە، قايسى تەرەپكە قاراپ كېتىۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتى. بۇ ھالاكەت دېگىزىدا قايمۇقۇپ يۇرگىلى قانچىلىك ۋاقىت بولغانلىقىنى، شۇ تۇرقىنىڭ ئۆزى ئاۋۋال ئاخشامۇ، تۈن كېچىمۇ، تاڭ سەھەر ۋاقتىمۇ، پەرەز قىلىش قىيىن ئىدى. ئۇلارنىڭ ئېڭىدا پەقەت بىرنەرسە — ياغاچتەك قېتىپ قالماسلىق ئۈچۈن جەزمەن ھەرىكەت قىلىش،

مېڭىشلا كېرەك ئىدى...

ھاشىم ئاخىرقى ھارۋىنىڭ كەينىدىن كېلىۋېتىپ، ئۆزلىرىنىڭ كۆتۈلمىگەندە قارلىرى سۈپۈرۈۋېتىلگەندەك سىدام بىر مۇزلۇق ئۈستىگە چىقىپ قالغانلىقىنى سەزدى، چاقلارنىڭ ئاستىدا مۇز غاراسلىدى، ئاتلار تىزگىن سىرىپ تېپىرلاپ قالدى، ھارۋا بىر تەرەپكە سىرىلغاندەك قىلدى ۋە ئۇشتۇمتۇت قاتتىق ئۇرۇلغان بوران بىلەن تەڭ ئاغدۇرۇلۇپ قەيەرگىدۇر بىر چوڭقۇرلۇققا سىرىلىپ كەتتى. ھاشىمۇ تەڭپۇڭلۇقىنى يوقىتىپ دەلدۇگۇنۇپ بېرىپ يىقىلدىيۇ، قانچە ھەرىكەت قىلىپمۇ ئورنىدىن تۇرالمىدى.

ئۇ دەسلەپ سىلىق مۇز ئۈستىدە بىر تەرەپكە شىددەتلىك سىرىلۇۋاتقانلىقىنى، كېيىن يۇمشاق قار ئۈستىدە تۇلۇقتاشتەك دومىلاۋاتقانلىقىنى سەزدى. چىغلىق ئۈستىدە قاڭقىغاندەك، قانداقتۇر يۇلغۇن شاخلىرىغا ئىلىنغاندەك قىلدىيۇ، كېيىن بېرىپ قار تولۇپ قالغان بىر ئورىغا چۈشۈپ كەتتى.

ھاشىم بۇ ئورىدا پەشلىرى تەتۇر ئۆرۈلۈپ بېشىغا كىيىلىپ قالغان جۇۋىسىنى تۇزەپ خېلى ئۇزاققىچە ياتتى، ئۇنى ئاچچىق سوغۇق، ئۇيقۇسىزلىق قىينىماقتا ئىدى، ئۈستىخانلىرى ئېزىپ تاشلانغاندەك سىرقىراپ ئاغرىدى، كىرپىكلىرىگە تۇگمەن تېشى ئېسىپ قويغاندەك، ئاجايىپ بىر شېرىن ئۇيقۇ ئۇنى قەيەرگىدۇر تارتىپ كېتىۋاتاتتى...

دەل مۇشۇ «شېرىن ئۇيقۇ» ئۇنى چۆچۈتۈۋەتتى، ئىككى تەرەپكە تەۋرىنىپ ئورنىنىڭ ئىچىدىكى قارنى تام تەرەپلەرگە نىقتىدى، ئاندىن بىرلا ئىرغىپ ئورنىنىڭ ئۈستىگە چىقتى. بۇ چاغدا، بوران بېسىلىپ، تاڭ سۈزۈلەي دەپ قالغانىدى.

ھاشىم ئەتراپقا سىنچىلاپ قاراپ، ئۆزىنىڭ بېلىقسىمان سوزۇلغان ئېگىز بىر دۆڭنىڭ باغرىدا، يامغۇر سۈيى كولىۋەتكەن ئوچ بۇرجەك ئورىنىڭ قىرىدا تۇرغانلىقىنى كۆردى. دۆڭنىڭ ئۈستى، يانباغرى ئەينەكتەك يالتىراپ كۆك مۇز بىلەن

قاپلانغان، تۆۋنى ۋە ئاستى تەرىپى بىپايان قارلىق دالا ئىدى. دۆڭنىڭ باغرىدا چوقچىيىپ كۆتۈرۈلگەن قورام تاش ۋە ئۇچلۇق قىيا تاشلار كۆزگە چۇشەتتى. ھارۋىلار ئەنە شۇ قورام تاشلارغا ئۇرۇلۇپ - سوقۇلۇپ پارچە - پارچە بولۇپ كەتكەن، تاي - تاي رەختلەر بولسا، قار ئاستىغا كۆمۈلۈپ، تىترات، قەلەم، لامپا شىشىغا ئوخشاش يېنىك نەرسىلەر خۇددى قار ئۈستىگە گۈل قىيىقچىلىرى چىچىۋەتكەندەك، پۈتكۈل چۆل - قارلىق دالىغا تېرىلىپ كەتكەنىدى.

ھاشىم ئىغىر تىنىدى، يۈز - كۆزىدە قايغۇ - ئەلەم، ئىچىنىش - ئازابلىنىش ئالامىتىدەك بىرنەرسە تېشىغا تەپتى. قارلىق دالىغا غەمكىن قاراپ، ئاجايىپ تارتىملىق بىر ھېسسىيات بىلەن مۇرەككەپ تەربكچىلىك يولىنىڭ ئىغىر قىستاڭچىلىقلىرى بىلەن تەقدىرنىڭ غەلىتە چاقچىقى تاسادىپىي ئۇچراشتۇرۇپ قويغان دوستى سەمەت نوچىنى سېغىندى. ئۇ سەمەت نوچى بىلەن بىللە بولسىلا، بۇ ئالەمدىكى ھەممە مۇشكۈلات، ھەرقانچە ئىغىر تەقدىر - قىسمەت، ئاچلىق - موھتاجلىق، چۆل - جەزىرە، جۇت - شۇۋىرغان، جەبىر - جاپا، ھەتتا ئۆلۈم دەھشىتىنىڭمۇ ھېچقانچە قورقۇنچلۇق نەرسە ئەمەسلىكىنى ھېس قىلاتتى.

دەرۋەقە، يېنىڭدا ئىشەنگەن دوستۇڭنىڭ بارلىقىنى سېزىش — ئۆزۈڭنىڭ قەدىر - قىممىتى، كۈچ - قۇدرىتى ۋە كەلگۈسىگە بولغان ئىشەنچ - ئۈمىدىڭنىڭ كاپالىتىنى سېزىش دېگەنلىك؛ سىنالغان، چوڭقۇر چۈشەنگەن ھەقىقىي دوست — سېنىڭ ئىنسانلىق ھاياتىڭغا ئېسىل مەنە، مەسئۇلىيەت بۇرچى ۋە شادلىق بەخش ئەتكۈچى ئۇلۇغ روھىي تۈۋرۈك؛ بۇنداق دوستتىن ئايرىلىپ قېلىش بەختسىزلىك، شور پېشانىلىك، روھىي گادايلىق ۋە غېرىبلىقنىڭ بېشارىتى ئەمەسمۇ !...

ھاشىم سېغىنىش، قورقۇنچ ئارىلىشىپ كەتكەن بىر خىل ھىجران قايغۇسى بىلەن قارلىق دالىغا قاراپ:

«سەمەت !... قېنى سەن؟» سەمەت بۇرادىرىم !... سەمەت نوچى !...» دەپ ئاۋازىنىڭ بارىچە ۋارقىرىدى.

قارلىق دالا خۇددى سانسىز ئەينەك سۇنۇقلىرىنى چېچىۋەتكەندەك، ئەتىگەنلىك كۈن نۇرىدا جىمىرلاپ - چاقناپ ياتاتتى، ئۇنىڭدىن ھېچقانداق سادا چىقمىدى.

ھاشىم «قېنى سەن سەمەت !...» دەپ ۋارقىراپ، تاشتىن - تاشقا، دۆڭدىن - پەسكە سەكرەپ قارلىق دالا تەرەپكە قاراپ يۈگۈردى. پاچاق - پاچاق بولغان يۈك ھارۋىلىرىنىڭ سۇنۇق - پارچىلىرى، چېچىلىپ كەتكەن سەرەڭگە يەشىكلىرى، بېشىچە ئازگالغا تىقىلغان، پۇتلىرى تۆت تەرەپكە كېرىلىپ، تۇمشۇقى بىلەن يەر تىرەپ قېتىپ قالغان ھارۋا ئاتلىرىنىڭ ئۆلۈكلىرى ئارقىدا قالدى. قېيىن قارىنىڭ ئۇستىگە جۇۋىسىنىڭ پېشى چىقىپ قالغان ساقاللىق ئىككى ھارۋىكەشنىڭ قېتىپ قالغان ئۆلۈكىنى ھاشىم بىر قاراپلا تونۇدى...

لېكىن، ھېچقانداق يەردە سەمەت نوچىنىڭ قارىسى كۆرۈنمىدى.

ھاشىم مەيۈسلەنگەن ھالدا، قۇم بارخانلىرىدەك قاتمۇقات، ئېگىز - پەس سوزۇلۇپ ياتقان قار دۆۋىلىرىگە ئۇزاق قاراپ، يېتىمسىراپ بېشىنى تۆۋەن سالدى. شۇ پەيتتە، ئالدىدا چوقچىيىپ توغرا تۇرغان بىر قار دۆۋىسىنىڭ ئۇستى گويا يەر تەۋرىگەندەك سىلكىنىپ، روشەن ھالدا پەسلەپ قالدى. ھاشىم تەئەججۇپلىنىپ قار دۆۋىسىگە يېقىنلاشتى ۋە جۇۋىسىنى سىلىپ تاشلىۋېتىپ، ئىككى قولى بىلەن قار كۆرەپ، قار دۆۋىسىنىڭ قېتىنى ئېچىشقا كىرىشتى. بىردەمدىن كېيىن لاغىلداپ تىترەپ پۇت ئېتىپ تۇرغان قارا ئاتنىڭ ئۇستى ئېچىلدى. ئاتنىڭ ئاستىغا يەنە بىر تونۇش ھارۋىكەش بېسىلىپ قېتىپ قالغانىدى. قارا ئات نۇرسىز كۆزلىرى بىلەن ھاشىمغا ئاخىرقى قېتىم قارىدى - دە، بېشىنى يانغا تاشلاپ جان ئۈزدى....

ھاشىم شۇنىڭدىن كېيىن، سەمەت نوچىنىڭ تېپىلىپ

قىلىشىنى ئۇمىد قىلىپ ئەتراپتىكى چوڭ - كىچىك قار دۆۋىلىرىنى تاكى كۈن چۈش بولغۇچە قېزىپ، كۈرەپ توزۇتۇۋەتتى، مالتىلاپ تىتىۋەتتى، ھېچنېمە تېپىلمىدى. ئۇ ئۇمىدسىزلەنگەنىدى. چەملەنگەن پېيمىسى بىلەن ئالدىغا ئۇچرىغانلىكى نەرسىلەرنى مەقسەتسىز تېپىپ - قاچقىتىپ، تېرىكىپ ئارقىسىغا ياندى. بىر قېتىم پۇتىغا ئىلىنىشىپ قالغاندا تەپكەن نەرسە كۈتۈلمىگەندە ھەمدۇل بەگ چۈشكەن سايىۋەنلىك ھارۋىنىڭ ئەگمە ياغىچى بولۇپ چىقتى. بۇنداق ئەگمە ياغاچتىن بىرنەچچىسى ئەتراپتا چېچىلىپ ياتاتتى.

ھاشىم گۇمانلىنىپ ئەتراپقا قارىدى ۋە بىر قار ئازگىلىنى كۆردى. بۇ ئازگال ھاشىم ئۆزى چۈشۈپ كەتكەن بايىقى ئورىغا بەكمۇ ئوخشايتتى. ئۇ، كۆڭلىدىن نېمىنىدۇر ئۆتكۈزدى - دە، جۇۋىسىنى سېلىپ تاشلاپ، ئىككى قولى بىلەن قار كۈرەپ ئازگالنى ئېچىشقا باشلىدى. ئالاھازەل بىرەر مېتىرچە قېلىنلىقتىكى قار كۈرەپ تاشلانغاندىن كېيىن، قولىغا ئۇشتۇمتۇت بىر قاما تۇماق يۇلۇنۇپ چىقتى، ئاندىن سانسان جۇۋىنىڭ كۆرپە ياقىسىغا يېرىم ئورالغان ئادەم بېشى كۆرۈندى.

ھاشىم دەرھال قار ئىچىگە ئىككى قولىنى تىقىپ، ئۇنى قار ئازگىلىدىن يۇلۇۋېلىپ قىرغاقتا چىقاردى.

بۇ ــ ھەمدۇل بەگ ئىدى.

ھەمدۇل بەگ بېشى ئالدىغا ئېگىلىپ، پۇت - قولى كۈيۈشۈپ، توپتەك تۇگۈلۈپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭدا يېنىك تىنىق ئالامىتى بارلىقىنى ھاشىم سېزىۋالدى. ئۇ ھەمدۇل بەگنىڭ پۇت - قوللىرىنى ھەركەتلەندۈرۈپ، يۇز - كۆزىگە قار شاقىداپ، ئۇنى قار ئۇستىدە بىرپەس دومىلاتتى، ئاندىن ئۆرە قىلىپ ماڭدۇردى، كېيىن قولتۇقىدىن يۆلەپ ئاستا يۈگۈرتتى...

ھەمدۇل بەگ ئەت - تېنىگە قان يۈگۈرۈپ، جۇۋىسىدىكى قارلارنى قېقىشتۇرۇپ، بارماقلىرىنى ئۇۋۇلاپ قاس چىقىرىپ، ھاشىمغا قارىدى:

ـــ يا پەرۋەردىگار... بىز قەيەردە، مەن ھايا‌تمۇ، ھارۋىلاردىكى ماللار قېنى؟... ھاشىم ئۇكام، ئاتىلار، ئاتىلارچۇ؟...

ھاشىم زەردە بىلەن «كاپ» قىلىپ ھەمدۇل بەگنىڭ ياقىسىدىن تۇتتى:

ـــ ئېيتە، سەمەت نوچى قېنى؟ سەمەت نوچىنى دەيمەن، ئۇ سېنىڭ سول تەرىپىڭدە ئەمەسمىدى !...

ـــ شۇنداق، شۇنداق، سول تەرىپىمدە...ـــ ھەمدۇل بەگ كەينىگە قاڭتۇرۇلۇپ تۇرۇپ دېدى، ـــ راستىنلا سول تەرىپىمدە، شوتىنى تۇتۇپ ماڭغانتى... كېيىن... كېيىن... چاق ئوقتىن چىقىپ كەتكەندەك قىلدى... كېيىن....

ھاشىم ھەمدۇل بەگنىڭ ياقىسىنى قويۇۋېتىپ، قار ئازگىلىدىن ئىرغىپ ئۆتۈپ، بىر چەتتە پاكار قېيا تاشقا تىرىلىپ قالغان يەكپاي ھارۋا چاقىنىڭ قېشىغا باردى. ئۇنىڭ يەنە بىر پېيىنى ئىزدەپ ئون نەچچە قەدەمچە مېڭىۋىدى، پۇتىغا بىر تېرە قولاقچا ئورۇلدى... قىپقىزىل قان داغلىرى... بېلىدىنلا ئۇزۇپ تاشلانغان ئىككى پۇت ۋە ئونىڭ نېرىسىدا قارغا كۆمۈلۈپ سەمەت نوچىنىڭ يېرىم گەۋدىسى ياتاتتى...

ھاشىم سەمەت نوچىنىڭ ئۆستىگە ئۆزىنى ئېتىپ:

«ۋاي... سەمەت، بۇ سەنمۇ !... ئاھ... قېرىندىشىم، ئاھ... ۋاپادار دوستۇم، بۇ نېمە كۆرگۈلۈك !... ئۆلسەك ـ تىرىلسەك بىللە بولارمىز دېمەپمىدىڭ، قېرىندىشىم، مېنى تاشلاپ كەتتىڭمۇ، بۇرادىرىم !... ساڭا كەلگەن بۇ پاجىئە مېنىڭ بېشىمغا كەلسە بولماسمىدى، ھەمدۇل بەگكە كەلسە بولماسمىدى !... ئاھ... دوستۇم، ئاكام ئەمەسمىدىڭ، ئۇكام ئەمەسمىدىڭ، ئاتا ـ ئانام سەن ئەمەسمىدىڭ ! سەندىن ئايرىلىپ قانداق چىدايمەن قېرىندىشىم !...» دەپ ھۆكۈرەپ ـ بوزلاپ ئۇزاق پەرياد چېكىپ يىغلىدى.

ھەمدۇل بەگ تەسەللى ئېيتتى، ئۇنى سەمەت نوچىنىڭ جەسىتىدىن ئاجرىتىپ تۇرغۇزماقچى بولدى، لېكىن ھاشىمنىڭ

قولىقىغا ھېچنېمە كىرمەيتتى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ «قۇرئان» كەلىملىرىدىن مۇڭلۇق قىرائەت قىلدى، ھاشىم يىغىدىن پەسلىدى. ھەمدۇل بەگ دۇئاغا قول كۆتۈرگەندە، ھاشىم ئۆزىمۇ دۇئاغا ئېرىنچەكلىك بىلەن بىللە قول كۆتۈردىيۇ، چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ، ھەمدۇل بەگنىڭ ياقىسىدىن تۇيۇقسىز قامالاپ تۇتتى:

ـــ ھەمدۇل بەگ، مەن سەن بىلەن ھېسابلىشىمەن !... قانغا ـ قان، جانغا ـ جان تۆلەيسەن !... سەن قانخور، سەن چىلبۆرە، يەپ تويماس بالاخور !... سەن ئۆز نەپسىڭنى دەپ مېنىڭ دوستۇم سەمەتنىڭ جېنىغا، شۇنچىۋالا جىق بىچارە ھارۇنكەش قېرىنداشلىرىمنىڭ جېنىغا زامىن بولدۇڭ، كۆز كۆرمىگەن، قۇلاق ئاڭلىمىغان مۇسىبەت، ھەسرەت ـ نادامەت بۇ چۆلنى قاپلاپ تۇرۇپتۇ !... ئېيتە، سەن بۇ قىلمىشقا جاۋابكارمۇ، ئەمەس !؟...

ھەمدۇل بەگ تامدەك تاتىرىپ، ئىختىيارسىز قار ئۇستىگە تىزلاندى:

ـــ ئۇكام ھاشىم، راست ئېيتتىڭ، مەن قانخور، مەن چىلبۆرە، مەن بالاخور. ئۆز نەپسىمنى، بايلىق يىغىۋېلىشنى كۆزلىگىنىمۇ راست. نېمە دېسەڭمۇ، ئۇرساڭمۇ، ئۆلتۈرسەڭمۇ، پۇت ـ قولۇمدىن باغلاپ قار ئازگىلىغا تاشلىۋەتسەڭمۇ ھەقلىسەن. مەن يۇز كېلەلمەيمەن، مەن ئۆلۈمگە مەھكۇممەن. ماڭا ئەمدى ھېچقانداق بايلىق، شىخودىكى نەچچە ئون قورۇ قوي ـ ئۆچكە، نەچچە ئون مىڭ مو يەردىكى يايلاق، ئورمان، ئىككى قوتان كالا، يۇز نەچچە تۇياق ئات، كۆمۈر خاك، ئاشپۇزۇل، نەچچە يۇز مو يەردىكى تېرىلغۇ يەر... ھەممىسى خەققە سەدىقە، ھېچنېمە لازىم ئەمەس ماڭا... مېنى جازالا، مېنى ئۇر، مېنى ئۆلتۈر... مەن شۇ جازاغا لايىق، مەن رازى... لېكىن، لېكىنزە... ئىنىم، قېرىندىشىم.....

ھاشىم غەزەپلىنىپ ھەمدۇل بەگنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتى:

ـــ نېمە «لېكىن»؟ نېمە «قېرىندىشىم»؟ تولا كاپشىما، سەن زادى نېمە دېمەكچى !... يەنە دەيدىغان نېمە گېپىڭ بار ـ ھە؟ !...

ھەمدۇل بەگ تەمتىرەپ، بېشىنى ئىككى تەرەپكە چايقىدى:

ـــ ياق، ياق... ھاشىم، مەن گۇناھكار، مەن ئەسكى، مەن شۇ تاپتا نېمىمۇ دېيەلەيمەن؟ پەقەت بېشى جادىغا بېسىلغان قاتىلدەك، تەقدىرىمگە بويسۇنۇپ، ئەڭ ئاخىرقى بىر سۆزنى دەۋالغۇم بار، خۇدانى ياد ئېتىمەن. خۇدا بىر، پەيغەمبەر بەرھەق، ئەلھەمدۇلىللا ھەر ئىككىمىز مۇسۇلمان. سەمەت نوچى ۋە ھارۋىكەشلەرنىڭ ئۆلۈمگە پېقىر سەۋەبكار بولسام بولغاندىمەن، لېكىن ئۇلارنى مەن ئۆلتۈرمىدىم ـ دە. سەۋەب، بىرى ئوقتىن، بىرى سوقتىن، بىرى ئوتتا، بىرى سۇدا ئۇ ئالەمگە كېتىدىغۇ؟ كىمنىڭ قايسى كۇن، قايسى مىنۇتتا تۇغۇلۇپ، قاچان، قايسى سائەتتە، نېمە ۋەجدىن ئۆلىدىغانلىقىنى كىم بىلىپتۇ؟ جاننى بەرگىنىمۇ، ئالىدىغىنىمۇ بىر ئاللانىڭ ئۆزىغۇ. مەن سەن بىلەن ئىككىمىزنىڭ ھايات قالغىنىغا مىڭ قەتىرە شۇكرى قىلىمەن. بۇمۇ تەقدىرى ئالىلانىڭ ھۆكمى، بەندە پەقەت بويسۇنغۇچىدۇر، خالاس....

ھاشىم چوڭقۇر مۇڭ ئىچىگە چۆكۈپ قالدى، قۇلىقى تۇڭدە نېمىدۇر غوڭۇلدايتتى، تەسكىن ـ تەسەللى قىلاتتى. ئۇ گاڭگىراپ قالغان ئادەمدەك، ئاسمانغا ئۇزاق قاريدى ـ دە، ئىختىيارسىز ھەمدۇل بەگكە ئەگىشىپ بايىقى قار ئازگىلىنى كولاپ ئاستىنى ئاچتى، سەمەت نوچى ۋە كۆزگە چۇشكەن ئۇچ ھارۋىكەشنىڭ جەستىنى ئازگال ئىچىگە ئەكىلىپ تۇز قىلىپ ياتقۇزدى. ئازگالنىڭ ئۇستىنى ياغاچ ـ تاشلار بىلەن يېپىپ، تاش ـ شېغىل ۋە قار دۆڭلەپ قەبرە ياسىدى.

تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ دۇئا ـ تەكبىر قىلىشقاندىن كېيىن، ھاشىم ھەمدۇل بەگكە قاراپ:

ـــ بېگىم، بىز يەنە ئىككى ھارۋىكەشنى ئۇنتۇپ قېلىۋاتىمىز. بىرەر بۇلۇڭ ـ پۇچقاقتا جان تالىشىپ تىرىك

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ياتقان بولسا ئەجەب ئەمەس. مەن شۇلارنى ئىزدەپ باقاي ....، — دېدى.

— ياق ! — دېدى ھەمدۇل بەگ ئۇنىڭ تەكلىپىنى پىچاقتا كەسكەندەك چورتلا رەت قىلىپ، — ئۆزۈڭ كۆرۈپ تۇرۇپسەنغۇ، پېقىر شۇ تاپتا بەش ھارۋا، يىگىرمە ئات، نەچچە ئون مىڭ سەر كۈمۈش تەڭگىگە يارايدىغان مالللىرىنى چېچىپ قار ئالمىگە سەدىقە قىلىۋەتتىم، ئىككى چاكار ھارۋىكەشنىڭ يوقالغىنى نېمىتى؟ ئەجىلى يېتىپ ئۆلگەن بولسا، ياتقان يېرى جەننەتتە بولسۇن؛ تىرىك بولسا، ئاللا ئىگەم ئۆز پاناھىدا ساقلىغاي... ئۇكام ھاشىم، كۆردۇڭمۇ، كەچ كىرىۋاتىدۇ. ماڭغىن، تارتىشما. ئۆزىنى قاراپ تۇرۇپ ئۆلۈمگە تۇتۇپ بېرىشمۇ گۇناھ. بىز ئەمدى بۇ ئەجەل دەرگاھىدىن قۇتۇلۇشنىڭ يولىنى ئىزدەيلى...

ھاشىمنىڭ يۈز ـ كۆزلىرىنى ھىجران قايغۇسى، جۇدالىق زارى قاپلىغان. ئۇ نادامەت بىلەن، بوزارغان ئاسمانغا، جىمىرلىغان بىپايان قارلىق دالىغا قارىدى، ئاندىن تارامليغان كۆز ياشلىرى بىلەن، قىيا تاش باغرىغا تىكلەنگەن يالغۇز قەبرىگە قاراپ، ئوڭ قولىنى كۆكسىگە ئېلىپ بېشىنى ئەگدى.....

دىلدارنىڭ ئۈمىدى

پېشىندىن كېيىنكى كۈندۈزدىن تۈن قوينىغا، تۈن قوينىدىن تاڭ نۇرىغا ئۇلاشقىچە، ئۇلار تۈلكە ـ جەرەن ئىزلىرى بىلەن قاغا ـ قۇزغۇنلارنىڭ ئۇچۇش يۆنىلىشىنى بەلگە قىلىپ، توپمۇ توغرا يېرىم كۈندۈز، بىر كېچە توختىماي يول ماڭدى. بەختكە يارىشا بۇ كېچە قارمۇ ياغمىدى، شامالمۇ چىقمىدى، بۇلۇتمۇ بولمىدى. چاراقلىغان يۇلتۇزلۇق ئاسمان ئۇلارغا ئۈمىد بېغىشلىدى...

تاڭ سۈزۈلدى، يېقىنلا بىر يەردە ئاسماندا لەيلەپ يۈرگەن

ئىسنى هاشىم بىرىنچى بولۇپ كۆردى. موربىدىن كۆتۈرۈلگەنىدەك تولغانغان ئىسنى ھەمدۇل بەگمۇ كۆردى:

ـــ يا پەرۋەردىگار، هاشىم، مەن ساڭا دېمىدىمۇ، بۇ ئەتراپتا قازاق ئاۋۇللىرى بار دەپ. قارىغىنا، ئىس !... سۆكسۆك ئوتۇنىنىڭ ئىسى ! بىز ئەجەل دەرگاھىدىن، لەنىتى تەركىدۇنيالىقتىن قۇتۇلغان ئوخشايمىز...

ئۇلار شېغىللىق ساي، قىيپاش جىلغا، كالتە دۆڭ، قويۇق توغراقلىق، شالاڭ سۆكسۆكلۈكنى ئارقىدا قالدۇرۇپ، كۈن قوزىچۇش بولاي دېگەن مەزگىلدە، ئانچە ئېگىز بولمىغان بىر تاغنىڭ روبىروسىغا كېلىپ توختىدى.

ئىس ئاشۇ تاغنىڭ ئۈستىدىن كۆتۈرۈلۈۋاتاتتى.

ھەمدۇل بەگ بۇ تاغنىڭ يا تاغقا، يا ئېگىز دۆڭگە ئوخشاشمايدىغانلىقىنى، تۆت ئەتراپى ئاپئاق قار بىلەن چۈمكەلگەن بولسىمۇ، ئۈستىنىڭ قاپقارا دۈمبەلچە شەكلىدە پارقىراپ تۇرغانلىقىنى كۆردى. ئىس ئۇنىڭ شەرق تەرىپىدىن چىقىۋاتاتتى. شۇڭا، ئۇلار غەرب تەرەپتىن شەرق تەرەپكە قاراپ، مۇزلۇق جىلغىنىڭ ئىچى بىلەن قارا دۈمبەلچىنىڭ كۈنگەي تەرىپىگە ئۆتتى ۋە بۇ يەردىكى ئەگىم يول بىلەن ئۈستىگە كۆتۈرۈلدى. تەخمىنەن يېگىرمە مېتىرچە ئېگىزلىككە كۆتۈرۈلگەندىن كېيىن، كۆز ئالدىدا تاغنى ئويۇپ ياسىغان گەمە ئۆي، ئېغىل، قوتان ۋە كىگىز مىخلانغان ئىشىك كۆرۈندى.

ئىس ئەنە شۇ گەمە ئۆينىڭ تۈرخۈنىدىن چىقىۋاتاتتى.

ھەمدۇل بەگ بىلەن هاشىم گەمە ئۆينىڭ ئىككى تەرىپىدىكى تىك ياغاچقا ئېگەر ـ توقۇملانغان، پۇشقۇرۇپ ئويناقلاپ تۇرغان زەبەردەس تۆت ئاتنىڭ يۈگەنلەپ باغلاپ قويۇلغانلىقىغا دىققەت قىلدى.

لېكىن ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ قاراماي تېغىنىڭ يېگانە خوجايىنى، ماي بۇلاقلىرىنىڭ سادىق مۇھاپىزەتچىسى، مەشھۇر نېپىتچى سېلىم ئاتىنىڭ دەرگاھىغا كېلىپ قالغانلىقىنى

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

بىلىشمەيتتى.

شۇ ئەسنادا كىگىز مىخلانغان ئىشىك ئېچىلدى. ئۆيدىن ئىككى قازاق كىشى چىقتى، ئۇلار مۇرىسىنى يېپىپ تۇرغان سېرىق تۈلكە تېرىسى قۇلاقچا، قايرىما ياقىلىق سانسان جۇۋا ۋە قېلىن چەملىك كۆن ئۆتۈك كىيگەن بولۇپ، بىر - بىرىدىن قاۋۇل، بەستلىك كىشىلەر ئىدى. بولۇپمۇ ئىككى مەكىزى قىپقىزىل، كۆزلىرىدىن بۆرىنىكىدەك قىزغۇچ ئوت يېنىپ تۇرغان سۇرلۇك كىشى تېخىمۇ قامەتلىك ئىدى. ئۇلار ئۆيدىن ئۆزلىرىنى ئۇزىتىپ چىققان ئاپئاق ساقاللىق بىر مويسىپىت ئۇيغۇر كىشىگە ھۆرمەت بىلەن بېشىنى ئېگىپ:

— سېلىم ئاتا، سىزگە كۆپ رەھمەت. ئۇزاق يىللاردىن بۇيان مەن سىزنىڭ دائىملىق مېھمىنىڭىز بولۇپ كېلىۋاتىمەن، ياخشى - يامان كۈنلەردە ئاتىلىق باغرىڭىزنى، ياخشى سۆزلىرىڭىزنى مەندىن ئايمىدىڭىز، مەن ئۇچۇن رىيازەت چەككەن، غەم يېگەن ۋاقتىڭىزمۇ ئاز ئەمەس. بۇگۈن كېچە يەنە بىر قېتىم بۇ يەردە جېنىمىزنى ساقلاپ قالدۇق. مەن سىزنى مەڭگۇ ئۇنتۇمايمەن. ناۋادا ئۆلۈپ - تارتىپ قالسام، مەندىن رازى بولۇڭ. تىرىك بولسام، ھامان بىر كۈنى سىزنى ئىزدەپ تاپىمەن، خوش، — دېدى.

— ئۇنداق گەپلەرنى دېمە، ئوغلۇم. ھاجەتسىز، — دېدى سېلىم ئاتا، — سېنىڭ نىيىتىڭ دۇرۇس. خۇدا نىيىتىڭگە يەتكۈزسۇن. مەن سېنىڭ قاچانلا بولمىسۇن بىر كۈنى تاغ بۇركۈتىدەك پەرۋاز قىلىپ بۇ تەرەپلەرگە يەنە كېلىدىغانلىقىڭغا ئىشىنىمەن.

— رەھمەت، ئاتا...

— سەپىرىڭگە ئاقىيول بولسۇن...

— خوش ئەمىسە...

— خوش...

ئىككى قازاق كىشى بىردىن ئىككى ئاتنى يېشۇۋلىپ،

ئەپسللىك بىلەن ئاتقا ئىرغىپ مىندى ـ دە، گويا ھەمدۇل بەگ بىلەن ھاشىمنىڭ بۇ يەردە مەۋجۇتلۇقىنى سەزمىگەندەك، ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئالدىراپ ئۆتۈپ كەتتى.

ئىككى ئاتنى قالدۇرۇپ قويغانلىقىغا ھەمدۇل بەگ دىققەت قىلدى.

سېلىم ئاتا ئۇلارنىڭ جىلغا ئىچىدىن چىقىپ تاكى غەربكە بۇرۇلۇپ بىپايان توغراقلىق ئىچىدە قارىسى كۆزدىن يىتكۈچە ئارقىسىدىن قاراپ تۇردى.

ھەمدۇل بەگ بىتاقەت بولۇپ، قۇرۇق يۆتەلدى، قاما تۇمىقىنى چېكىسىگە باستۇرۇپ، سېلىم ئاتىغا يان تەرىپىدىن قارىدى:

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، ئاقساقال. پېقىر ئۆزلىرىنىڭ تەرىپ ـ تەسۈرلىرىنى ئاڭلىغان بولساممۇ، لېكىن كۆرمەپتىكەنمەن...

ــ شۇنداق، شۇنداق، جىق ئادەم كۆرمىگەن...، ــ سېلىم ئاتا ئالدىراپ ئۇلارنىڭ يېنىغا كەلدى، قوللىرىنى تۇتۇپ كۆرۈشتى، ـ كۆڭۈللىرىگە ئېلىشمىسىلا، ھەرگىز خاپا بولۇشمىسىلا، مەن ئۆزۈم شۇنداق ھاڭۋاقتى. ئاۋۇ ئىككى قېرىنداشقا قاراپ تۇرۇپ قاپتىمەن، ئۇلارنىڭ ماڭدىغان يولى ئۇزۇن، سەپىرى مۇشكۇل، خۇدا ئۇلارنى ئۆز پاناھىدا ساقلىغاي. قېنى، ئۆيگە، ئۆيگە مەرھەمەت... ئۆيگە كىرىپ سۆزلىشەيلى، ھاۋا نېمىدېگەن سوغۇق....

گەمە ئۆيى ھەم، ئىسسىق ئىدى. سېلىم ئاتا ھەمدۇل بەگ بىلەن ھاشىمنى گۇللۇك تېكمەت ئۇستىگە ئولتۇرغۇزۇپ، قولىغا سۇ بەردى، ئوتتۇرىغا داستىخان سېلىپ، نان ـ توقاچ، قېزا، سېرىقماي، چاقماق قەنت، قۇرۇت ـ ئىرىمچىكلەرنى تۆكتى، چۆگۈندىن پىيالىلەرگە چاي قۇيۇپ سۇندى. مورا ئوچاقتىكى قازانغا يېرىم قوينىڭ گۆشىنى تۆت پارچە قىلىپ سېلىپ، ئاستىدىن ئوتنى ئۇلغايتتى:

ــ قېنى، بىساتىمدا بارى شۇ ئىكەن، تۇزۇت قىلماڭلار،

چايغا، نانغا بېقىڭلار. قىش - زىمىستاندا بۇ يەرگە ئادەملەر كەمدىن - كەم كېلىدۇ، مەنمۇ يىراق جايلارغا بارالمايمەن. ئادەم كېلىپ قالسىلا بەك خۇش بولۇپ كېتىمەن، كۆپرەك ھەمراھ بولسىكەن دەيمەن....

سېلىم ئاتا ئۆز بېشىدىن كەچۈرگەنلىرىنى قىسقىچە دەپ بەرگەندىن كېيىن، ھەمدۇل بەگكە قاراپ سورىدى:

— ئەزىز مېھمانلار، مانا ئەمدى بىز ئۆزئارا تونۇش بولۇپ قالدۇق. كەچۈرۈڭلار، مەن سىلەرنى بۇ يەرگە نېمە قىسمەت، قايسى شامالنىڭ ئۇچۇرۇپ كەلگەنلىكىنى سورىسام بولارمۇ؟...

ھەمدۇل بەگ:

— بولىدۇ، بولمامدىغان، ئەلۋەتتە بولىدۇ...— دېدى، ئاندىن ئۇ بېشىدىن ئۆتكەن ۋەقە - ھادىسىلەرنى سۆزلەپ بېرىپ، سورىدى، — سېلىم ئاتا، بايىقى ئىككى قازاق كىشىنى دەيمەن... چىرايى نېمانداق سوغۇق. بىز ئادەمنى ئۇچراتقانغا شۇنداق خۇش بولۇۋېدۇق، بىراق ئۇلار بىزگە كۆزىنىڭ قىرىنىمۇ سېلىپ قويمىدى. گېپىمغۇ بىر ئوبدانلا تۇرىدۇ، لېكىن ئۆزلىرى نېمانداق داغۋاز - ھە؟...

— ياق، ياق. ئۇنداق دېيىشمىسىلە، ئۇلار ئۇنداق ئادەملەر ئەمەس. ھەرگىز كۆڭۈللىرىگە ئېلىشمىسىلا، — سېلىم ئاتا بىرئاز ئويلىنىپ تۇرۇۋالغاندىن كېيىن تەمكىنلىك بىلەن دېدى، — زاقان باتۇرنىڭ چىڭغىس تېغىنىڭ ئېتىكىنى ماكان قىلىپ، تىرىكچىلىك قىلىپ يۈرگىنىگە خېلى يىللار بولغان. مېنىمۇ پات - پات ئىزدەپ بۇ يەرگە كېلىپ تۇراتتى. كېچە ئۇنىڭ دەپ بېرىشچە، يېقىندا ئىلى ئالىمىدە قوراللىق ئىنقىلاب بولۇپ، كونا ھۆكۈمەتنى ئاغدۇرۇپ، يېڭى ھۆكۈمەت قۇرۇلۇپتۇدەك. ئۇرۇمچى ھۆكۈمىتى مۇشۇ ۋەجدىن، «زاقانىنىڭ توپىنى يوقىتىپ، ئۇنىڭ كاللىسىنى كېسىپ كېلىڭلار» دەپ نۇرغۇن ئەسكەر ئەۋەتىپتۇ، زاقان ئۆز يىگىتلىرى بىلەن مۇرىگە تىرەپ، ھۆكۈمەت ئەسكەرلىرى بىلەن نەچچە كېچە -

كۇندۇز جەڭ قىپتۇ. ھۆكۈمەت ئەسكەرلىرى جىق بولغاچقا، زاقان باتۇرنىڭ توپىنى تۇتاش قىرىپ تاشلاپتۇ، زاقان تۆت ئاغىنىسى بىلەن قېچىپ قۇتۇلۇپتۇ، يولدا ھەرقايسىلىرىغا ئوخشاش ئېغىر بوران ئاپىتىگە دۇچ كېلىپ، ئىككى ئاغىنىسى ئاتتىن يىقىلىپ قازا تېپىپتۇ. زاقان باتۇر مىڭ بىر مۇشەققەتتە يېنىدىكى بۇرادىرى بىلەن بۇ ئۆڭىنى تېپىپ كەلگەندە، ياغاچتەكلا قېتىپ قېلىشقانىدى، ئىشكتىن كىرىپلا يىقىلىشتى، سەھەرگە يېقىن ھوشىغا كېلىشتى... ئويلاپ بېقىشسىلا، ئۇلارنىڭ بېشىغا كەلگەن دەرد ـ ئەلەم ھەرقايسىلىرىنىڭكىدىن كەممىدۇر؟ شۇڭا، كۆڭلى يېرىم، دىلى سۇنۇق. ئۇلاردىن ھەرگىز خاپا بولۇشمىسىلا...

ھەمدۇل بەگ بىر تۇغرام قېزىنى ئاغزىغا سېلىپ، قىزىق چاينى ئوتلىدى:

ــ ئاجايىپ ئىش... مەن ئاڭلىغان، زاقاننى تۇتۇش ھەققىدە شىخونىڭ تاملىرىغا ئېلانمۇ چاپلانغان، لېكىن مەن ئۇنى كۆرمەپتىكەنمەن. بايىقى بەستىلىك، كۆزىدىن ئوت چاچراپ تۇرغىنى زاقان شۇمۇ؟...

ــ دۇرۇس، شۇنداق، ــ دېدى سېلىم ئاتا.

ھەمدۇل بەگ سورىدى:

ــ توۋا... تۆگىدەك ئەجەبمۇ يوغىنىغان نېمىكەنا... بۇ قاتتىق سوغۇقتا، شۇ تاپتا ئۇ نەگىمۇ بارار؟...

سېلىم ئاتا دېدى:

ــ ئىلىغا، ئىلى ئالەمگە...

ھەمدۇل بەگ ئەجەبسىندى:

ــ نېمە؟... ئىلىغا دەمدىلا؟... توۋا... ئىلى دېگەن ھازىر پاراكەندىچىلىك ئىچىدە قالغان، جەڭ قاينىغان شەھەر تۇرسا... يا تۇغقانلىرى بارمىكىنە؟...

سېلىم ئاتا دېدى:

ــ يوقسۇ... ئۇنى بىلمەيدىكەنمەن. كېچە زاقان باتۇرنىڭ دەپ بېرىشىچە، ئۇ ئەينى چاغدا، ئۇرۇمچى تۇرمىسىدە غېنى دېگەن

بىر ئەزىمەت بىلەن تونۇشقانىكەن. ئۇنى زاقان باتۇر: كۈچتۈڭگۇر، زەردىلىك، زالىم بەگ ـ ئەمەلدارلارغا تولا ئۆچ ئادەمتى دەيدۇ. ھازىر ئۇ ئىلىدا «غېنى باتۇر» دەپ نام ئاپتۇدەك، كونا ھۆكۈمەت ئەسكەرلىرى بىلەن قان كېچىپ جەڭ قىلىۋېتىپتۇدەك. زاقان باتۇر، مەن ئىلىغا بېرىپ غېنى باتۇرنى تاپىمەن، گومىنداڭ قانخورلىرىنىڭ ئەدىپىنى بېرىپ، قېرىنداشلىرىمنىڭ ئىنتىقامىنى ئالىمەن دەيدۇ....

ـــ قىزىق ئادەم ئىكەن ئۇ، ـــ دېدى ھەمدۇل بەگ، ـــ چۈشىنىكسىز گەپ، ئۇ ئىلىغا يېتىپ بارارلارمۇ؟...

ـــ كىم بىلىدۇ، ـــ دېدى سېلىم ئاتا، ـــ ئىشقىلىپ، ئەمدى ئۇنىڭغا بۇنىڭدىن باشقا يولمۇ يوق. ھۆكۈمەت پېيىگە چۈشتىمۇ، بولدى. ئەمدى ئۇنىڭغا بۇ يەردە ئارام يوق....

ھاشىم سېلىم ئاتا بىلەن ھەمدۇل بەگ ئوتتۇرىسىدا بولۇنغان پاراڭلارنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ، كۆڭلىدە زاقان باتۇر ۋە غېنى باتۇرلارغا ئاپىرىن ئوقۇدى، تەڭسىز زامانىنىڭ مۇشتۇمزورلىرىغا قارشى قوپقان باتۇرلار ئۇنىڭ نەزىرىدە ئىززەتلەشكە ئەرزىيدىغان ئۇلۇغ كىشىلەر ئىدى.

شۇ مەندە ئۇ ئىختىيارسىز ھالدا ئەمەت بىلەن چىڭ سۇڭنى يادىغا ئالدى، ئەمەت بىلەن چىڭ سۇڭ پۇرسەت تاپسىلا، ھاشىم بىلەن سەمەت نوچىنى يوقلاپ ھەمدۇل بەگنىڭ قورۇقىغا پات-پات كېلىپ تۇراتتى، ئۆزى ئاڭلىغان ۋە جاھاندا بولۇۋاتقان يېڭىلىقلارنى خەۋەر قىلىپ، قۇلاق ئاڭلىمىغان ئاجايىپ ئۇمىدۋار پاراڭلارنى دېيىشىپ كېتەتتى، تەڭسىز زامانغا لەنەت ئوقۇپ، قانداقتۇر بىر ئۆزگىرىشلەرنىڭ بولۇشىنى ئارزۇ قىلىشاتتى.

«خەپ... ئاۋۋال ھەمدۇل بەگدىن قەرزىمنى بىر ئۇزەيچۇ، ـــ دەپ ئويلىدى ھاشىم، ـــ مەنمۇ كەچكىچە بەڭۋاشلىق كوچىسىدا ئۆزىنى باسالمىغان شاش تايچاقتەك ھۆڭگەكلەپ يۇرۇۋەرمەسمەن... ئەمەت بىلەن چىڭ سۇڭ قانداق ئۇمىدۋار،

ئۆزىگە ئىشىنىدىغان، ئاغىنىدارچىلىققا يارايدىغان كىشىلەر ـ ھە !... چوقۇم ئۇلارنى ئىزدەپ تاپىمەن، سادىق، سىرداش دوستى بولۇپ قالىمەن. مەن يېتىم، غېرىب ئەمەسكەنمەن. زاقان باتۇر ئۆزىگە يول تېپىپتۇ، مەنچۇ؟...»

ـــ قېنى، مېھمانلار، تۇزۇت قىلماڭلار، قىزىق شورپا ئىچىڭلار، گۆشكە ئېغىز تېگىڭلار... ئېلىشسىلا....

سېلىم ئاتا ھەمدۇل بەگ بىلەن ھاشىمنى زاقان باتۇر ئۇچۇن سويغان قوينىڭ يېرىمى بىلەن مېھمان قىلدى.

بۇ كېچە يەنە قارسىز، شامالسىز، تىنچ ئۆتتى. ئەتىگەنلىك چايدىن كېيىن، سېلىم ئاتا ئۇلارنىڭ يولغا چىقىشقا ئالدىراۋاتقانلىقىنى بىلىپ، ئېگەرلەنگەن ئىككى ئاتنى ئۇلارغا سوۋغا قىلدى:

ـــ يول ئۇزۇن، مىنىپ كېتىڭلار... بۇ ئىككى ئاتنى زاقان باتۇر ماڭا سوۋغا قىلىپ قالدۇرۇپ كەتكەن، خۇدا نېسىپ قىلسۇن، سىلەرگە تۇتتۇم، قېنى، مىنىڭلار....

ھەمدۇل بەگ تۇزۇت قىلمىدى:

ـــ ياق، ياق... ئاتلارغۇ بىزگە كېرەك. شۇنداقتىمۇ، ئۇنى بىكارىغا ئالساق بولمايدۇ ـ دە. مۇنداق بولسۇن: بوپتۇ، ئاتلارنى مىنىپ كېتەيلى، لېكىن ئۇنى شىخودا ساقلاپ قويىلى ياكى يازدا بۇ يەرگە يەتكۈزۈپ بېرەي....

ـــ ئىختىيارىڭلار...، ـــ دېدى سېلىم ئاتا.

ھەمدۇل بەگ بىلەن ھاشىم سېلىم ئاتا كۆرسەتكەن يول بىلەن شىخوغا قاراپ ئاتلاندى. ھەمدۇل بەگ ئۆزى مىنگەن ئاتنىڭ بۆرە يورغىسىدىن ھەۋەسلىنىپ، بېشىدىن كەچۈرگەن تەپرىقىچىلىكلەرنى بىردەمگە ئۇنتۇدى، ئۇ بۆلەكچە خۇشال ئىدى، ھاشىمنىڭ ئېتىغا ياندىشىپ كېتىۋېتىپ مۇنداق دېدى:

ـــ ھاشىم... ياق، ياق. مەن ئويلىدىم، بۇگۈندىن باشلاپ سېنى «ھاشىم» ئەمەس، «ئوغلۇم» دەپ ئاتايمەن، پەقەت ئوغۇل !... ئادەم بۇ ئالەمگە بىر قېتىملا تۆرىلىدۇ، لېكىن سەن

بىلەن مەن بۇ بىرنەچچە كۈننىڭزى ئىككىنچى قېتىم تۆرەلدۇق؛ مېنى دوزاختىن، ئۆلۈمدىن قۇتقۇزدۇڭ؛ ۋاپادارلىق، مەردلىك، ساداقەتلىك بابىدا تەڭدىشىڭ يوقلۇقىنى بىلدىم. مەن ئۆز يولۇمنى باشقىدىن بەلگىلەشنى قارار قىلدىم، بۇ مۇشۇنچىلىكلا بىر دۇنيا ئىكەنغۇ؟ ئەمدى سەن ئوغۇل، ئۆز ئوغلۇم !... سەن بالا، مەن ئاتا. سەن بۇنىڭغا نېمە دەيسەن؟... بۇ گېپىمنىڭ تېگىدە نېمە مەنە بارلىقىنى ئويلاپ باقتىڭمۇ، مېنىڭ كۆڭلۈمنى چۈشىنىۋاتامسەن ـ ھە؟...

ھاشىم گويا ھەمدۇل بەگ بۇ گەپلەرنى ئۆزىگە ئەمەس، باشقا بىرىگە دەۋاتقاندەك، ئەجەبسىنىپ ئۇنىڭغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويدى. ھەمدۇل بەگ بارغانچە قىزىپ ـ روھلىنىپ داۋام قىلدى:

ـــ ھاشىم ئوغلۇم، جېنىم بالام. ساڭا سىر ئەمەس، مەن مەرد ئادەممەن، نوچىلارنىڭ شەيداسى، سېخىيلىقتا يېگانە. سەن ئويلاپ باق، بۇ جاھاندا قايسى ئاتا ئۆز قىزىنى مەندەك چىن كۆڭلىدىن ياخشى كۆرىدۇ، سۆيىدۇ؟ ھېچكىم !... خۇدا ماڭا نۇرغۇن بايلىق بەردى، لېكىن ئوغۇل بەرمىدى، بەرگىنى ئاشۇ بىر قىز ـــ دىلدار ! شۇڭا مەن دىلدارنى ئۆز ئەركىگە قويدۇم، يېڭىچە مەكتەپتە ئوقۇتتۇم، زامانىنىڭ كۆزى، يېڭىلىقنىڭ ئۆزى بولسۇن دېدىم، بۇنىڭ نېمىسى يامان ئىكەن؟ بىر تال قىزىم ئۇچۇن نېمىشقا ئۇ خالىغان نەرسىنى قىلىپ بەرمەيدىكەنمەن؟... چۈشىنەمسەن، مەن سېنى نېمىشقا ئۆز ئوغلۇم دېدىم؟...

ھاشىم ئۇنچىقمىدى. دىلدارنى دادىل، ئەركىن پىكىرلىك، دىلى پاك، بىلىملىك قىز سۈپىتىدە كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى، ھەتتا ئۇ، شىخودا مىسلى كۆرۈلمىگەن يېپىيېڭى مودا سۈپىتىدە خېلى سۆيۈملۈك قىز بولۇپ، ھاشىمنىڭ خىيالىدا ئاشۇ تەسىراتتىن باشقا ھېچنېمە يوق ئىدى....

ئۇلار بەشىنچى كۈنى كەچتە شىخوغا ـــ ئۆز ماكانلىرىغا قايتىپ كېلىشتى. ھەمدۇل بەگ ھېچكىمنىڭ يول ئۈستىدىكى

زىيان ـ تەپرىقىچىلىك ۋە ئۆلگەنلەر ئۈچۈن ھازا ئېچىپ يىغا ـ زار قىلىشىغا رۇخسەت قىلمىدى، ئەمەلىيەتتە، بۇ ئەتراپتا ئۆلگەن ھارۋىكەشلەر بىلەن سەمەت نوچىنىڭ بىۋاستە دەۋاگەرلىرىمۇ يوق ئىدى. ئەكسىچە، ھاشىمغا ئېسىل تون ۋە يېڭى سەرپايىلارنى كىيدۈرۈشنى بۇيرۇپ، ئۇنى كېلىشكەن بايۋەچچە يىگىت قىلىپ ياساندۇردى، ئۇ يېتىپ ـ قوپىدىغان ھۈجرا ئۆينىڭ بىساتلىرىمۇ يېڭىلاندى.

بىر كۈنى دىلدار ھاشىمدىن سورىدى:

ـــ ھاشىم ئاكا، ئېيتىڭا، ئەمدى سىز مېنىڭ ئۆز ئاكام بولدىڭىزمۇ؟...

ھاشىم:

ـــ دىلدارخان، كەچۈرۈڭ، سىڭلىم، مەن بۇ ئۆيدىن پات ئارىدا كەتمەكچى...، ـ دېدى.

ـــ نېمە، كېتىمەن دەمسىز، نېمە ئۈچۈن؟...

ـــ بۇ ئاددىي ھەم سىزمۇ چۈشىنىسىز، ـــ دېدى ھاشىم، ـــ دادىڭىزنى قار ئازگىلىدىن قۇتقۇزۇۋېلىش ئەقەللىي ئىش، مېنىڭ مەجبۇرىيىتىم. بىراق بۇنىڭدىن دادىڭىز بەك رازى، شۇ ۋەجدىن ئۇ مېنى «ئوغلۇم» دېدى ۋە ئوبدان سەرپايىلارنى كىيدۈردى. بۇ ئۇنىڭ ياخشى كۆڭلى، ياخشىلىققا ياخشىلىق قىلغىنى. شۇنىڭ بىلەن بۇ ھېساب تۈگىدى. ئەمدى ئۆزۈمگە كەلسەم، مەن لەۋزىمدە تۇرۇپ، قىمارىدا ئۇتتۇرۇپ قويغان ئىككى يۈز سەر كۈمۈش تەڭگە بەدىلگە ئاز كەم ئىككى يىل ئىشلىدىم. ئەمدى ئەركىنلىككە چىقسام دەيمەن....

ـــ ئەركىنلىك... ئەركىنلىك دەمسىزا؟...

ـــ شۇنداق، ئەركىنلىك... ئۆز ئەركىم بىلەن ياشىسام دەيمەن...

دىلدار بىر خىل ئەجەبسىنىش بىلەن «لەپ» قىلىپ ھاشىمغا قارىدى:

ـــ ھاشىم ئاكا، مەن سىزدىن بىرنەرسىنى سورىسام

بولامدۇ؟...

— نېمە دېگىنىڭىز... سوراق، سوراۋېرىڭ. بىلگىنىمنى سىزدىن ئايىپ نېمە قىلىمەن؟...

— رەھمەت، بۇ مۇنداق گەپتى، — دىلدار نېمىشقىدۇر بىرنېمىدىن قىسىلغاندەك ئوڭايسىزلىنىپ سورىدى، — سەمەتنى دەيمەن، سەمەت ئاكىنى... سىز سەمەت ئاكىنىڭ قازاغا يولۇققانلىقىنى ئۆز كۆزىڭىز بىلەن كۆردىڭىزمۇ؟ ئۇنىڭ ۋاپات بولغىنى راستمىدۇ؟...

ھاشىمنىڭ كۆزى قاراڭغۇلاشتى، كۆز ئالدىدا سەمەت نوچىنىڭ بېلىدىنلا ئىككى پارچە بولۇپ كەتكەن قانلىق تېنى نامايان بولدى؛ كۆتۈلمىگەندە، دىلدارنىڭ سەمەت نوچىنىڭ گۈزەل، مەردانە ناخشىلىرىنى ھېرىسمەنلىك بىلەن ئاڭلاپ تۇرغان قىياپىتى ھەمدە ئۇنى كۆرسىلا، نازلىق تەبەسسۇم بىلەن ياقتۇرۇپ، ئۇنىڭغا ئىنتىلىدىغان خۇش كۆرۈم چېھرىسى جىلۋىلەندى، كۆڭلىدىن: «توۋا... بۇ قىز ئۇنى ياقتۇرۇپ قالغان بولغىيمىدى - ھە !... مەن نېمىدېگەن دۆت، بۇنى نېمىشقا شۇ كەمگىچە سەزمىگەندىمەن...» دېگەن خىيال كەچتى.

ھاشىم بېشىنى كۆتۈرۈپ، دىلدارغا قارىدى:

— دىلدارخان، كەچۈرۈڭ، سىڭلىم. بۇ بەختسىزلىك ئۇچۇن سىزگە نېمىدەپ تەسەللى بېرىشنى بىلمەيۋاتىمەن... سەمەت نوچى ۋاپات بولدى، ئۇنى مەن ئۆز قولۇم بىلەن يەرلىكىدە قويدۇم...

دىلدار ھاشىمدىن كۆزىنى ئېلىپ، ھېقىقەتەن قىزغۇچ لەۋلىرىنى سەدەپتەك چىرايلىق چىشلىرى بىلەن بىلىنەر - بىلىنمەس چىشلىدىيۇ، سەمەت نوچى ھەققىدە باشقا گەپ سورىمىدى.

— ھاشىم ئاكا، شۇنداق قىلىپ بۇ ئۆيدىن كېتەمسىز؟....

— كېتىمەن...

— قاچان كەتمەكچى؟...

— دادىڭىز ئىجازەت بەرسە، بۇگۈن - ئەتە كەتسەمۇ بولۇۋېرىدۇ...

دىلدار گەپنى قەيەردىن باشلاشنى بىلمىگەندەك، ئۇزۇن كىرپىكلىرىنى بىر - بىرىگە جۈپلەپ جىندەك تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، بىر خىل دادىللىق بىلەن دېدى:

— ھاشىم ئاكا، بايا سىز، ئەركىنلىك، ئۆز ئەركىڭىز ھەققىدە دېدىڭىز، ئويلىنىپ قالدىم. مەن ئۆزۈمنى بۇ قورۇدا، بۇ مەھەللە، مەكتەپ، پۈتكۈل شىخودا ئەركىن، ئۆز ئەركىگە ئۆزى ئىگە قىزمەن دەپ ئويلايتتىم. ھېچكىمنۇ مەن بىلەن بۇ ھەقتە مۇنازىرىلىشىپ باقمىغان. بىراق، بۇ خىياللىرىمنىڭ ھەممىسى قۇرۇق گەپ بولۇپ چىقتى !...

ھاشىم نېمىندۇر چۈشىنەلمىگەندەك، «لەپ» قىلىپ دىلدارغا قارىدى:

— نېمە، قۇرۇپ گەپ دەمسىز؟...

دىلدار دېدى:

— شۇنداق، قۇرۇق گەپ...

— ئەجەب - ھە؟... مەن ھېچ چۈشەنمىدىم...

— توغرا، سىز چۈشەنمەيسىز...

— نادانلىقىم، گالۋاڭلىقىمنى دەڭا ! — ھاشىم ئۆزىنى ئۆزى ئەيىبلىدى، لېكىن نېمىشقا، نېمىگە ئەيىبلىگىنىنى ئۆزىمۇ ئونچىۋالا چۈشىنىپ كەتمەيتتى، — خەق بىلەن مۇشتلىشىپ، جېدەل - ماجىرا تېرىپلا ئۆتكەن بىر نادان دەڭا مېنى. شۇڭا، گېپىڭىزنىڭ مەنىسىنى تازا پەملەپ كېتەلمىدىم، نادانلىقىم - دە...

— ياق، ياق. ئۇنداق دېمەڭ، ئۆزىڭىزنى كەمسىتمەڭ، — دېدى دىلدار جىددىي، شۇنىڭ بىلەن بىللە ھەسرەتلىك بىر قىياپەتتە، — مەن بىلىمەن، سىلەر ۋېجدانلىق، لەۋزىدە تۇرىدىغان، ھالال كىشىلەر. بۇ، شۇنداق. بىراق، ھازىر گەپ بۇ يەردە ئەمەس. مېنىڭ كىتابنى تولا ئوقۇيدىغانلىقىم، ھاشىم ئاكا،

غەلىتە ئىش ــ بېشىمغا بالا بولۇۋاتىدۇ... بايلىققا ئالدىنىپ كەتمەيدىغان، نامراتلىقنى پىسەنت قىلمايدىغان، ھەيۋىگە تىز پۈكمەيدىغان روھلۇق ـ خۇش چاقچاق كىشىلەرگە ھەۋىسىم كېلىدۇ. ئەخمىقانە، مەنىسىز، ئەركسىز ياشاش ــ مېنىڭچە، ھەرگىز ياشاش ئەمەس، بەلكى بىلىپ ـ بىلمەي ئۆلۈش دېگەنلىك. مەن كۆڭلۈمدىكى گەپلەرنى ئېيتىدىغان بىر كىشىنى تاپقىنىمغا خۇش. سىز دەپ بېقىڭا، مەن نېمە قىلىشىم كېرەك؟...

ھاشىم بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ گاڭگىراپلا قالدى، ئىككى مۇرىسىنى كۆتۈرۈپ، ھەيرانلىق بىلەن دىلدارغا قارىدى:

ــ مەن بىلمىدىم، سىز نېمە قىلىشىڭىز كېرەك؟...

ــ سىز چۈشەنمىدىڭىز؟...

ــ نۇزەمبىللا، ھېچنېمىنى چۈشەنمىدىم...

ــ بۇ، مۇنداق گەپتى، ــ دېدى دىلدار، ــ بوپتۇ، مەن باشتىن دەي. سىز دادامنىڭ نىيىتىنىڭ بۇزۇلۇۋاتقانلىقىنى پەملىدىڭىزمۇ؟...

ــ ياق...

ــ مەن سىزنىڭ بۇ ئۆيدىن كېتىمەن دېگەن گېپىڭىزنى ئاڭلاپ، دادامنىڭ نىيىتىنىڭ بۇزۇلغانلىقىنى پەملەپ قالغان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپتىمەن. دېمەك، سىزنىڭ ھېچنېمىدىن خەۋىرىڭىز يوقكەن ـ دە؟

ــ توغرا ئېيتتىڭىز، ماڭا ھېچكىم ھېچنېمە دېمىدى.

ــ ئاڭلاڭ، ھاشىم ئاكا، ــ دېدى دىلدار ئېغىر تىنىپ، ــ بۇنىڭدىن بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى ناھىيە ھاكىمى بۇ ئۆيگە ئەلچى ئەۋەتىپتۇ، بۇنى دەسلەپ دادام بىلەن ئانام مەندىن يوشۇرۇشتى. كېيىن بىلسەم، ھاكىم بېگىم مېنى ئوغلى جاپپارغا سورىتىپتۇ، دىلدارنى كېلىن قىلىۋالسام دەپتۇدەك...

ھاشىم سۆز قىستۇرۇپ كۈلدى:

ــ ئوھوۇ !... سىزگە مۇبارەك بولسۇن، دىلدارخان، ئۇنداقتا،

پات ئاردا كاتتا توي ئويناپدىكەنمىز - دە. بۇ «خىلى خىلىغا، گۈلى گۈلىگە» كەلگىنىمۇ، جاپپار سىزگە يارامدۇ، ياخشى يىگىتمۇ؟...

— جاپپارنى سىز ئوبدان بىلىسىز... ھاشىم ئاكا...

— مەن؟... مەن قانداق بىلىمەن؟... جاپپارنى؟...

— ئۆتكەن يىلى كۈزدە، ھېلىقى ئاخشىمى، — دېدى دىلدار، — مەن قىز دوستلىرىم بىلەن كىنودىن قايتىپ كېلىۋاتسام، بىر كىشى تېرەكلىك ئارىسىدىن تۇيۇقسىز چىقىپ، ئەتراپىمدىكى قىزلارنى توزۇتۇۋېتىپ ماڭا يېپىشىۋالدى، قولۇمنى تۇتۇۋېلىپ سەت گەپلەرنى دېگىلى تۇردى، ئاچچىقىم كەلگىنىدىن چىرقىراپ كەتكىنىمنى بىلمەن. شۇ چاغدا، سەمەت ئاكا بىلەن سىز ئاسماندىن چۈشكەندەك پەيدا بولۇپ، ئۇنى تازىمۇ دۇمبالاپ ئەدىپىنى بەرگەن، ئىككىنچى ماڭا چېقىلمايدىغانغا ۋەدە ئېلىپ قوغلىۋەتكەن... ئەمدى يادىڭىزغا كەلگەندۇر؟...

— توختاك، توختاك، ماۋۇ ئىشنى كۆرۈڭ، — دېدى ھاشىم، — بىزنىڭمۇ يۇرىكىمىز قاپتەك بارئىكەن - دە!... ۋوي... ئاشۇ باجگىر، شىخو بايۋەچچىسى - ھاكىم بېگىمنىڭ ئوغلىمىدى - ھە؟... دىلدار دېدى:

— ھاكىم بېگىمنىڭ ئوغلى بولسا نېمە بوپتۇ؟ بەتقىلىق، ئەخلاقسىز ئادەملەرگە تەربىيە، تەنبىھ كار قىلمىسا، ئۇنىڭ تاياق - دۇمبىغا موھتاج بولغىنى ئەمەسمۇ؟ شۇ كۈنى ئۇ قېچىپ كېتىۋېتىپ: «خەپ، ئاخىر سېنى قولۇمغا چۈشۈرىمەنغۇ!» دەپ ماڭا دوق قىلغان. بۇ گەپتىن بىرەر شۇملۇق چىقمىسىكەن دەپ ئازراق ئەندىشە قىلىپمۇ يۈرەتتىم. مانا ئەمدى ھاكىم بېگىم ئەلچى ئەۋەتىپتۇ....

ھاشىم:

— ھەمدۇل بېگىمچۇ؟ ئۇ كىشى ئەلچىلەرگە نېمىدەپ جاۋاب بېرىپتۇ؟ ئۇ سىزنىڭ «زامانىڭ كۆزى، يېڭىلىقنىڭ ئۆزى» بولۇشىڭىزغا تىلەكداش ئەمەسمىدى؟...

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

— شۇ ئەمەسمۇ، — دېدى دىلدار، — دادام دەسلەپ، ئەلچىلەرگە: «ھاكىم بېگىمگە نېمىمۇ دەيمىز، بىراق، قىزىمنىڭ بەشى يېرىم باغلاقلىق ئىدى، مەسلىھەتلىشىپ جاۋاب بېرەيلى» دەپتىكەنمىش، كېيىن ئەلچىلەر بىر خادىك ھارۋا سوۋغا ـ سالام بىلەن كېلىپ، گەپ ئارىسىدا جاپپارنىڭ پات ئارىدا باج ئىدارىسىگە جۇيجاڭ بولىدىغانلىقىنى يەتكۈزگەندىن كېيىن، دادام ئاپامغا: «دىلدارغا چۈشەندۈرگىن، گەپ ئاڭلىسۇن. چۆچەك سەپىرىمدە يىگىرمە ئات، بەش ھارۋا، نۇرغۇن مال ـ دۇنيايىم قارلىق چۆلگە توزۇپ كەتتى، دېھقانچىلىققا تايىنىپ ئۇنى يەنە يىگىرمە يىلدا تۆلۈۋېلىشىمۇ قىيىن. ئاز ـ تولا تىجارەت ـ سودا بىلەن ھەپىلەشمەي بولمايدۇ، ھاكىم بېگىمنىڭ بىزگە كۆزى چۈشكىنى چوڭ ئابرۇي — كۈيئوغلۇمنىڭ باج ئىدارىسىگە جۇيجاڭ بولۇشى — ئىشنىڭ ئوڭغا تارتقىنى، قالتىس ئامەت. بۇ پۇرسەتنى ھەرگىز قولدىن بېرىپ قويۇشقا بولمايدۇ» دەپتۇدەك...

ھاشىم ئويلىنىپ قالدى:

— قىزىق. ھەمدۇل بېگىمنىڭ سىزنى «بەشى يېرىم باغلاقلىق ئىدى» دېگىنى نېمىسى؟ بولۇپمۇ «يېرىم» دېگىنى؟

— ۋايتاڭ... ھېچ چۈشەنمىدىم...

— ئەمىسە ھۆرمەتلىك خان ئانىڭىزچۇ؟... خان ئايمىنى سىزگە تولىمۇ مېھىر ـ شەپقەتلىك، كۆڭلى يۇمشاقتەك ھېس قىلىۋېدىم...

— دېگىنىڭىز توغرا، — دېدى دىلدار، — ئاپام ياخشى، ماڭا ھېسداش، مېنىڭ بەختىم ئۈچۈن كۆيىدۇ، بىراق «قۇرئان» دىكى: «ياخشى ئايالىلار ئىتائەت قىلغۇچىلاردۇر» دېگەن ئايەتنى مۇقەددەس بىلىدۇ، دادامنىڭ سىزغان سىزىقىدىن چىقالمايدۇ... مەن ئاپامغا، جاپپار باشلانغۇچ مەكتەپنىمۇ تۈزۈك ئوقۇمىغان، ھاكىم بېگىمنىڭ ھىماتىدا بىردەم ساقچى، بىردەم باجگىر بولۇۋېلىپ، ئالدامچىلىق قىلىپ نۇرغۇن قىزلارنى ۋەيران قىلىۋەتكەن دوەمن تەلۋە، مەن ئۇنىڭدىن نەپرەتلىنىمەن

دېگىنىمده، ئانام بىچاره پەقەت مەن بىلەن تەڭلا يىغلاشتى، خالاس...

هاشىم تۇيۇقسىز ئۆزىنى «ئاجىز، كارغا يارىماس، بىچاره» هېس قىلىپ، بىردىنلا غەزەپلەندى، قوشۇمىسى مۇشتىتەك تۇگۇلۇپ، كۆزلىرىدىن ئوت چاچرىدى، چىڭ تۇگۇلگەن ئىككى مۇشتۇمىنى قەيەرگە قويۇشنى بىلمىگەندەك، سىلكىنىپ ئىككى تەرىپىگە قاراپ تىترەپ كەتتى.

— دىلدارخان، — دېدى هاشىم، ئۇنىڭ ئاۋازىدا قانداقتۇر بىر خىل ئاچچىق تىترەك بار ئىدى، — كەچۈرۈڭ، سىڭلىم. مەن شۇ تاپتا سىز ئۈچۈن هەمدۇل بېگىم بىلەن ياقا سىقىشىشقىمۇ، جاپىپارنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋېتىشكىمۇ تەييار... سىزنى نېمىشقا سىز خالىمىغان نىكاهقا زورلىشىدۇ، مەن بۇنىڭغا قارشى !... سىز دەڭ، مەن سىزگە نېمە قىلىپ بېرەي، شۇ تاپتا نېمە قىلىپ بېرىشىم كېرەك؟...

دىلدار كۆز جىيەكلىرىده غىلدىرلىغان ياشنى هاشىمغا كۆرسىتىشنى خالىمىدى:

— هاشىم ئاكا، سىز غەزەپلەنمەڭ. مەن سىزنى ماڭا بېرەر ئىش قىلىپ بېرەرمىكىن دەپ ئويلىغىنىم يوق. تەلۈلىككە تەلۈلىك بىلەن تاقابىل تۇرۇش ئەقىلسىزلىق بولىدۇ. مەن ئۆز غۇرۇرۇمنى، ئىززەت - نەپسىمنى قوغداش ئۈچۈن هەرىكەت قىلىمەن. بەختسىزلىكتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن، تەقدىرنىڭ بىزدەكلەرگە قالدۇرۇپ قويغان بىر يوچۇقى هامان بولىدۇ. مېنىڭ سىزگە دەيدىغىنىم، سىز ئەتە - ئۆگۈن بۇ قورۇقتىن كېتىپ ئازادلىققا چىقىسىز، ئەركىن ئادەم بولۇشىڭىز مۇمكىن. لېكىن، بۇ قورۇدا ئىنسانلىق غۇرۇرى ۋە ئەركى ئۈچۈن ئاخىرقى نەپىسىگىچە تىرىشىپ - تىرمىشىپ ئېلىشىشنى ئۇمىد قىلىدىغان بىر كىتابپەرەس سىڭلىڭىزنىڭ قالغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالماڭ...

هاشىم بىلەن دىلدار ئوتتۇرىسىدا مۇشۇ گەپ - سۆزلەر

بولۇپ، ئىككىنچى كۈنى ئەتىگەندە، ھەمدۇل بەگ ھاشىمنى ئۆز مېھمانخانىسىغا ئەتىگەنلىك چايغا تەكلىپ قىلدى.

ــ كەل، ھاشىم، مەن بۈگۈن سېنى ئۆز مېھمانخانامغا ئالاھىدە تەكلىپ قىلدىم، ــ ھەمدۇل بەگ قىپقىزىل گىلەملەر، ئەتلەس كۆرپىلەر سېلىنغان مېھمانخانىدا قات ـ قات پەر ياستۇقلارغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ، ھاشىمنى ئۆز يېنىغا ئولتۇرغۇزدى ۋە كاناپ داستىخان يېيىلغان چاي شىرەسى ئۈستىدىكى ئادەتتىكىدىن خېلىلا مول، كۆپ خىل بولغان نازۇ نېمەتلەرگە ئىشارەت قىلدى، ــ قېنى، ھاشىم، تۇزۇت قىلما. مۇرابباء، ھەسەللەرگە باققىن، پىشۇرۇلغان گۆش، سامسىغا ئېغىز تەگكىن، خام قايماقتا نان تەگكۈز، قېنى، ئال، ئالغىن...

ھاشىم ھەمدۇل بەگنىڭ بۈگۈنكى تەكلىپىنى تاسادىپ ھېس قىلمىدى، شۇڭا، بەخىرامان، پىسەنتسىز ئىدى. ئۆزى نان ـ چايغا بېقىپ ئولتۇرسىمۇ، خىيالىدا ئەمەت بىلەن چىڭ سۇڭنى تېزرەك تېپىۋېلىشنى، دىلدارنىڭ بېشىغا چۈشكەن غەلىتە قىسمەتنى ئۇلارغا سۆزلەپ بېرىشنى ئويلايتتى، مۇنازىرىلىشەتتى، تىت ـ تىت بولاتتى....

ھەمدۇل بەگ دېدى:

ــ ھاشىم، مۇشۇ كۈنلەردە سەن نېمىنى ئويلاۋاتىسەن؟

ــ ھېچنېمىنى...

ــ ھېچنېمىنى؟... ماڭا نېمە تەلىپىڭ بار؟

ــ ھېچقانداق تەلىپىم يوق...

ــ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟ سەن بۇ قورۇدا ئۇزاققىچە تۇرۇۋەرسەم دېمەكچىمۇ؟...

ــ قىزىق... سىز ئۆزىڭىزنىڭ ۋەدىسىنى ئۇنتۇپ قالدىڭىزمۇ؟...

ــ ۋەدە؟... نېمە ۋەدە؟...

ــ ئىككى يىل توشتىغۇ...

ــ ھە... مۇنداق دېگىن، ياخشى، ياخشى. مېنى ئازاد

قىلىۋېتىڭ دېمەكچىمۇ؟...

— ياق، مەن ئۇنداق دېمەكچى ئەمەس، مەن ئەمدى بۇ قورۇدىن كېتىمەن....

— توغرا ئېيتتىڭ، — دېدى ھەمدۇل بەگ قولىنى ياغلىققا سۈرتۈپ تۇرۇپ، — مەن سەمەت نوچىغا ئېچىنىمەن. ناۋادا ئۇ تىرىك بولغىنىدا، ئىككىڭلار ئىشكىمدىن بىللە چىقىپ كەتكەن بولاتتىڭلار، ئەپسۇس....

— شۇنداق، قاتتىق ئەپسۇس، — دېدى ھاشىم دۇئادىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ، — مەن كەتتىم...

ھاشىم بىلەن ھەمدۇل بەگ ئۆتكەنكى ئىشلار ۋە ئۆز ئارىلىرىدا بولۇنغان گەپ ـ سۆزلەرنى ئۇنتۇپ قېلىشقاندەك ئىدى ۋە ھېچنېمە كۆرمىگەندەك ئاددىيلا خوشلاشتى....

شۇرغانلىق كېچە

1945 ـ يىل چىراي ئاچتى....

غۇلجا شەھىرىنىڭ ئازاد قىلىنغانلىقى، ئىلى ئۇچ ۋىلايەت ئىنقىلابىي ھۆكۈمىتىنىڭ قۇرۇلغانلىقى، مىللىي ئارمىيىنىڭ گومىنداڭ قىسىملىرىغا شىددەتلىك قوغلاپ زەربە بېرىۋاتقانلىقى توغرىسىدىكى قاتتىق قامال قىلىنغان خەۋەرلەر ئەمدى ھېچكىمگە سىر بولماي قالدى.

نېفىت ئىشچىلىرىنىڭ قەلبىدە ئاسانلىقچە بېسىۋالغىلى بولمايدىغان ھاياجانلىق بىر دولقۇن تىنىمسىز ئۆركەشلەيتتى، ئىككى ـ ئۈچ كىشى بىر يەرگە كېلىپ قالسا ياكى يول بەندىرىدە دوقۇرۇشۇپ قالسىلا، ئەتراپقا قارىۋېلىپ خۇشاللىق بىلەن:

«ئاڭلىدىڭلارمۇ، مىللىي ئارمىيە كەڭسايدا گومىنداڭنىڭ نەچچە مىڭ كىشىلىك ماتورلاشقان قىسىملىرىنى ھالاك قىلىپ، ھازىر تەلكىنىڭ شەرق تەرىپىدە، سايرام بويلىرىدا جەڭ قىلىۋېتىپتۇدەك....»

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

«ماۋۇ تاماشىنى كۆرۈڭ... كىچە ئاڭلىدىم، چىگىشوردا ئالدىنقى سەپتە، گومىنداڭ قىسىملىرى ئۆزئارا كېچىدە كۆزەتكە چىققان ئىككى بەن ئەسكىرىنى يىراقتىن، ئىلى ئەسكەرلىرىمىكىن دەپ قورقۇپ كېتىپ تۇتاش ئوق چىقىرىپ، بىرىنى قويماي قىرىپ تاشلاپتۇدەك...»

«ياپىر !... مىللىي ئارمىيە پات ئارىدا مايتاغقا يېتىپ كەلگۈدەك جۇمۇ !... شۇ كۈنمۇ بولارمۇ - ھە؟...» دېگەندەك خەۋەرلەرنى يەتكۈزۈشۈپ، ئۆزلىرىنىڭ ئىلى ئىنقىلابىغا بولغان ھېسداشلىقى، سېغىنىشى ۋە تەلپۈنۈشىنى ئىپادىلەيتتى؛ ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ھالدا ئۇرۇمچى تەرەپكە قېچىۋاتقان گومىنداڭ ھۆكۈمىتىنىڭ يەرلىك ئەمەلدارلىرى، گۆرۈخانا خوجايىنلىرى ۋە ئۇلارنىڭ قورقۇپ تىترەپ كەتكەن خىنىملىرىنى ئاستىرتىن مەسخىرە قىلىپ: «ئۇھ... قاراڭلار، قۇيرۇقىنى خادا قىلىشىپتۇ، ئۇۋىسى بۇزۇلغان ھەرىدەك چۇۋۇلۇپ كەتكىنىچۇ؛ بىر پاي ئوقنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىمايلا، جېنى كۆتىدىن چىقىپ كېتىشتى - ھە !...» دەپ كۈلۈشەتتى....

بىراق، بۇ كەمدە شىخو ناھىيە بازىرى قايسى تەرەپتىن كەلگەنلىكى نامەلۇم چۇمۇلىدەك مىغىلدىغان ھەربىيلەر بىلەن تولۇپ كەتكەنىدى. ھەممە كوچا - كوي، بۇلۇڭ - پۇچقاقلاردا ئۆزلىرىنى «ئالاھىدە خىزمەت تۇەنىنىڭ خەنجەر يىگى»، «ئاپتوموبىل تۇەنىنىڭ ئېغىر پىلىموت يىگى»، «چېپەيزە تۇەنىنىڭ ئالاقە لىەنى»، «بۆرتۇڭگۇ 3 - ئاتلىق تۇەنىنىڭ پىلىموت يىگى»، «2 - جۇن شتابىنىڭ ھەربىكەتتىكى مۇھاپىزەت يىگى»... دېگەندەك نامىلار بىلەن ئاتىغان غەيرىي - غەيرىي قىسىملار قالايمىقان دوقۇرۇشۇپ، ماكان، غىزا، سۇ ئىزدىشىپ تەمتىرەپ يۈرۈشەتتى.

پۇتۇن شەھەردە، چوڭ - كىچىك يول ئېغىزلىرىدا قاراۋۇللۇق، نازارەت ۋە قاتتىق تەكشۈرۈش يولغا قويۇلغان بولۇپ، ئەسكەرلەرنىڭ كۆزلىرىدىن ئەنسىزلىك، ۋەھىمە،

تەلەتىدىن گۇمان، ئۆچمەنلىك يېغىپ تۇراتتى.

دەل مۇشۇ كۇنلەردە، شىخودا تۇرۇشلۇق قىرىقىنچى كۇچەيتىلگەن ئالاھىدە يىگىت بىر كېچىدە تۇيۇقسىزلا مايتاغقا كېلىپ ئورۇنلاشتى. سوپاخۇن بىلەن ھىسامىدىنلارنىڭ مايتاغ نېفىتلىكى، كۇيتۇن ئايروپورتى، ماناس، يەنسخەي كۆۋرۇكلىرى ۋە كۇيتۇن دەريالىرى يېنىدىكى ۋاداكاشكىنى قوغداش ۋەزىپىسىنى بېجىرىۋاتقان سەككىزىنچى، توققۇزىنچى لەينلىرى ئالاھىدە يىگىت بىلەن قوشۇلغان بولسىمۇ، لېكىن سوپاخۇن: «قىزىق... بۇ بىر خىل سىرلىق ئەسكەر يۆتكەشقۇ... ئۇنى نېمىشقا بىزگە بالدۇرراق خەۋەر قىلىپ قويمىغاندۇر؟...» دەپ ئويلىنىپ قالدى.

ئالاھىدە يىگىت مايتاغقا كېلىپ ئورۇنلىشىپ، ئەتىسى ۋېگىچاگىت: پۇتكۇل نېفىتلىك ۋە نېفىت ئايرىش كاتوللىرىدا ئىش توختىتىش، ئىشچىلارنىڭ يېرىمى — تەخمىنەن ئۇچ يۈزچە كىشى ئالاھىدە يىگىتلا يارەملىشىپ مۇداپىئە ئاكوپى، يەر ئاستى لەخمىسى كولاش، قالغان يېرىمى — تەخمىنەن ئىككى يۈزچە كىشى كۇيتۇن بازىرىغا بېرىپ دېھقانچىلىق قىلىش توغرىسىدا كەسكىن بۇيرۇق چۈشۈردى.

بىرنەچچە كۈن ئىچىدىلا، قامەتلىك گىلىتاغ ۋە پۇتكۇل نېفىتلىك گويا نەمجان شەر، قۇملۇققا تاشلانغان بېلىقتەك ھالسىز، جىمجىت، لېكىن ۋەھىمە باسقان خارابە قەلئەدەك سۈرلۈك ھەربىي گازارمىغا ئوخشاپ قالدى....

ھېكايىنىڭ ئۆزىگە كېلەيلى:

مەشرەپ نۇربىيەگە يازغان خېتىنى راشىدىن ئەپەندىگە يەتكۈزۈپ بېرەلمىگىنى ئۈچۈن قاتتىق ئەپسۇسلاندى ۋە بۇ خەتنى پوچتىدىن سېلىۋېتىشكە تازا ئىشەنچ قىلالماي، تۆش يانچۇقىغا يوشۇرۇپ ئۇزاققىچە ساقلاپ يۈردى.

بىراق، كۆز ئالدىدا، تۇرۇپ نۇربىيە، تۇرۇپ نۇرسىمان سۈزۈك كېچە ئاسمىنىدىكى بىر جۈپ يۇلتۇزدەك، ھەمىشە يېنىپ ـ ئۆچۈپ، توختىماي جىلۋىلىنەتتى، ئۇلار مەشرەپنى

سېغىندۇرۇپ بىئارام قىلدى. كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن، ئۇ ئويلا- ئويلا بۇ خەتنى قانداقلا بولمىسۇن نۇربىيەگە يەتكۈزۈپ بەرسە ياخشى بولىدىغانلىقىنى، كۆڭلىمۇ ئارام تېپىپ قالمىدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ قالدى.

شۇ ۋەجىدىن، بۇ خەتنى ئىشەنچلىك بىر ئادەم تېپىپ ئۇرۇمچىگە ئەۋەتىشنى مەسلىھەتلىشىش - يارەم سوراش ئۈچۈن، بىر ئامال قىلىپ لىۋ چىڭ بىلەن ئۇچرىشىشنى قارار قىلدى.

بۇ كۈنلەردە نېفىتلىكنىڭ ۋەزىيىتىدە بىر قىسىم ئۆزگىرىش بولۇپ، يالالانما، ۋاقىتلىق ئىشچىلار ئۆز ماكانلىرىغا قايتۇرۇۋېتىلگەن، بىر قىسىم ئىشچىلار كۈيتۈن دېھقانچىلىق مەيدانىغا كۆچۈرۈلگەنىدى. مايتاغدا قالدۇرۇلغان ئىشچىلار بولسا، بىرقانچە چوڭ «ئوپشا» لارغا يىغىپ مەركەزلەشتۈرۈلگەن بولۇپ، ئۇلارنىڭ يانلىرىدىكى پىچاق - ئۇستىرىلار يىغۇۋېلىنغان، توپلىشىپ مېڭىش، يىغىلىپ مەشرەپ ئويناش، كېچىسى تالاغا چىقىش مەنئى قىلىنغانىدى. بەلگىلىمىگە خىلاپلىق قىلىپ ئەنسىزلىك پەيدا قىلغۇچىلار، جېدەل - ماجىرا تېرىغۇچىلار نەق مەيداندا ئېتىپ تاشلىنىدۇ، دېگەن بۇيرۇقمۇ چىقىرىلغانىدى.

بىر كۈنى كەچتە مەشرەپ تەۋەككۇل قىلىپ، «ئۇ دېگەن زاۋۇت مەمۇرىيىتىنىڭ ئادىمى، ھېچنېمە بولماس» دەپ لىۋ چىڭنى ئىزدەپ «ئوپشا» دىن چىقتى.

ئەتراپ گۈگۈم، ئاسمان بۇلۇتلۇق، ھاۋا سوغۇق ئىدى. كوچا - كويلارنىڭ دوقمۇشلىرىدا پىلىلداپ يانغان ئېلېكتر چىراغلىرى ئاجىز كۆز قىسىپ ئۆز ئەتراپىنى يورۇتاتتى. تاغ تەرەپتىن ئۇرۇلغان مۇزدەك ئىزغىرىن شامال ۋە ئۇششاق قۇم قار تاراسلاپ يۈز - كۆزگە تېگىپ ئەندىكتۈرەتتى. يول ئۇستى، ئېرىق بويلىرى ۋە لەمپە ئاستىلىرىدا كۈلىدەك تولغىنىپ قۇم قار توزۇيتتى، ۋىشىلدىغان - چىرقىرىغان ئاۋازلار ئاڭلىناتتى.

مەشرەپ لیۇ چىڭنى ئىزدەپ قارلىق كېچىدە ئۇزاق تەمتىرەپ يۈردى، زاۋۇت ئىشخانا بىناسىنىڭ ئەتراپىنى، كېچىلىك رېستورانىنىڭ دېرىزىلىرىدىن قاراپ ئۇستەللەرنى ئاختۇردى، مۇتەخەسسىسلەر، ئەمەلدارلار كورپۇسلىرى جايلاشقان شەرقىي مەھەللىگە بېرىپ، لیۇ چىڭنىڭ دېرىزىسىنى چەكتى، پۈتىنىڭ ئۇچىدا كۆتۈرۈلۈپ مۇز قاتقان دېرىزىگە مەڭزىنى يېقىپ، «لیۇ چىڭ... لیۇ چىڭ...» دەپ ۋارقىرىدى، خېلى ۋاقىت كۈتكەن بولسىمۇ، ئۆي ئىچىدىن ھېچقانداق سادا چىقمىدى.

مەشرەپ ئۈمىدسىزلىنىپ، قوينىغا قولىنى سېلىپ تۆش يانچۇقىدىكى نۇربىيەگە يازغان خېتىنى سىلاپ قويدى - دە، «ئوپشا» غا قايتتى. شېغىللىق يان كوچىدىن بۇرۇلۇپ چوڭ يولغا ئەمدىلا چىقىشىغا، ئىككى كۆزەتچى ئەسكەر «شاراق - شۇرۇق» قىلىپ مىلتىقىنى تەڭلەپ ۋارقىرىدى:

— توختا ! قولۇڭنى كۆتۈر !... سەن كىم؟...

مەشرەپ توختىدى:

— مەن مەشرەپ... ئوتتۇز توققۇزىنچى بوروۋوي ئىشچىسى، ئون بىرىنچى «ئوپشا» دا تۇرىمەن...

— بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىۋاتىسەن؟ !...

— ھېچنېمە...

— «ھېچنېمە»؟ !... ماۋۇ گۈينىڭ ھارامزادىلىكىنى كۆر !... ھېچنېمە قىلمىسىڭ بۇ يەردە نېمىش قىلىسەن؟...— دېدى بىر ئەسكەر.

مەشرەپ گەپ قىلمىدى.

— ئاناڭنى !... كېچىدە تالاغا چىقىشقا بولمايدۇ، دېگەن بۇيرۇقنى ئاڭلىمىغانمىدىڭ - ھە !؟...— دېدى يەنە بىرى.

— مەن...، مەن...

— «مەن» دەيسەنغۇ ! — ئېگىز بويلۇق بىر ئەسكەر مەشرەپنىڭ كاچىتىغا «چاك» قىلىپ بىرنى سېلىپ، - گەپ قىل، يېنىڭدا نېمە بار؟... كۈموش تەڭگە، پۇلغا يارايدىغان

بىرنېمە بارمۇ دەيمەن؟ ــ دېدى.

ــ يوق ! مەندە تەڭگە نېمىش قىلسۇن؟ ! ــ دېدى مەشرەپ.

ــ يوق !... مانا «يوق» بولسا ئەمىسە ! ــ يەنە بىر ئەسكەر مىلىتسىنىڭ پايىنكى بىلەن مەشرەپنىڭ ساغرىسىغا بىرنى سالدى، ــ ماڭ، ئالدىمغا چۈش !... ئەبگار قەلەندەر... بۇگۈن كېچە كىمدىن بولمىسۇن ئازراق بىرنېمە ئۈندۈرۈۋالمىسام ھېسياب ئەمەس !... ماڭ... خەپ... ماڭ دەيمەن !...

شۇ پەيتتە، ئەمەلدارلار كورپۈسى تەرەپتىن، بۆرە تېرىسى ياقىلىق كالتە پەلتو كىيگەن بىر ئايال يول ياقىلاپ چىقىپ كەلدى ۋە بىركىمنى قالايمىقان دۈمبالاۋاتقان ئىككى ئەسكەرنى كۆرۈپ:

ــ ھەي... ھەي... توختاڭلار... بۇ نېمە ئىش؟... نېمە پاراكەندىچىلىك ـ ھە؟...، ــ دېدى.

ئېگىز بويلۇق ئەسكەر ئۈنى تونۇپ، دەرھال ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ مىلىتسىنى يېنىغا تىك قويۇپ دېدى:

ــ ھە... لېيۇ با خېنىم ئىكەنغۇ... كېچىلىك سەيلە ـ ئارامىلىرىنى بۇزۇپ قويغان بولساق، كەچۈرسىلە. بۇ ھارامزادە بۇيرۇقنى كۆزىگە ئىلماي، كېچىدە...

لېيۇ باخان مەشرەپكە يېقىنلاپ كەلدى:

ــ سەن كىم، ئېتىڭ نېمە؟...

ــ مەن مەشرەپ، ئوتتۇز توققۇزىنچى بوروۋويدىن...

ــ ئوتتۇز توققۇزىنچى بوروۋويدىن؟... ــ لېيۇ باخان مەشرەپكە قاراپ كۈلدى، ــ ھە... ئەمدى يادىمغا كەلدى. روزى دۇيجاڭ، ئەمەت... يەنە چىڭ سۇڭمۇ بار، سەن مەشرەپ، ئاشۇلارنىڭ ئەڭ كىچىكى، شۇنداقمۇ؟...

مەشرەپ دەرگۈماندا بولۇپ، ئېغىر تىندى.

لېيۇ باخان يېنىدىن بىر ئوچۇم كۈمۈش تەڭگىنى چىقىرىپ، ئىككى ئەسكەرگە تاشلاپ بەردى:

ــ بولدى، كارىڭلار بولمىسۇن... مەشرەپنى مەن تونۇيمەن،

ئۇ كەتسۇن. كەت، مەشرەپ. سوغۇقتا بىكار لاغايلاپ يۈرمە...
ھەركىم ئۆز يولىغا مېڭىپ، ئايرىلىشتى.
مەشرەپ، بىردە كاچىتىغا ئۇرغان ئەسكەرگە غەزەپلىنىپ، بىردە لىيۇ باخانىڭ ھەربىتىدىن تېڭىرقاپ، شۇنىڭغا ئۇشقىرتىپ تۇرغان تېرەكلىكتىن ئۆتكەندە، قار توزانلىرى بىلەن قاپلانغان لەمپە ئاستىدىن ئۇشتۇمتۇت لىيۇ چاڭ چىقىپ كەلدى:
— مەشرەپ، سەن بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىپ يۈرىسەن؟...
— لىيۇ چاڭ!... ھەي... مەن سېنى ئىزدەپ بارمىغان يېرىم قالمىدى... بىر گەپ بارتى...
— مۇھىم گەپمىدى؟...
— نېمە دېسەم بولار... مەن ئۇچۇن راستىنلا...
— بولدى، بۇ يەردە تۇرمايلى، - دېدى لىيۇ چاڭ ۋە مەشرەپنىڭ قولىدىن تۇتتى، — يۈرە، يۇگۇرە... مەنمۇ سېنى ئىزدىگەن. ئارقامغا بىر ئىت كىرىۋېلىپ، مەشەگە يوشۇرۇنۇپ ئاران قۇتۇلدۇم، ئىشخانىغىلا كېتەيلى...
لىيۇ چاڭ بىلەن مەشرەپ قول تۇتۇشۇپ يان - ئارقا يوللاردىن يۇگۇرۇپ، ئىشخانا بىناسىنىڭ تۆمۇر رېشاتكىلىق دەرۋازىسىغا يېتىپ كېلىشتى، تۆمۇر دەرۋازا ئوچۇق ئىدى، بىنا ئىشىكىنى قېرى ئىشىكباقار ئۇيقۇلۇق ھالدا چىقىپ ئاران ئېچىپ بەردى ۋە لىيۇ چىڭغا قاراپ:
— لىيۇ كاتىپ، ئىشخاندا زۆرۈر ئىشىڭىز بار چېغى، قايتقاندا ئىشىكنى ئۆزىڭىز چىڭراق ئېتىپ قويارسىز، — دېدى.
قېرى ئىشىكباقار ھۇجرىسىغا كىرىپ جۇۋىسىغا پۇركەنگەندىن كېيىن، لىيۇ چاڭ مەشرەپنى يوشۇرۇنۇپ تۇرغان يېرىدىن ئىشخانىسىغا باشلاپ كىردى:
— مەشرەپ، — دېدى لىيۇ چاڭ چىراغنى يېقىپ تۇرۇپ، — بول، تېزرەك دېگىنە، مېنى نېمىگە ئىزدىگەنتىڭ، قانداق مۇھىم گېپىڭ بارتى؟...
مەشرەپ دېدى:

ئۇيغۇر كتاب نۇر يېكتى

— سەن بىرنېمىگە ئالدىراۋاتقاندەك قىلىسەنغۇ، لىيۇ چىڭ...

لىيۇ چىڭ دېدى:

— گەپنى سوزما، مەشرەپ. ئاۋۋال سەن دېگىن، نېمە گەپتى؟

مەشرەپ لىيۇ چىڭنىڭ كۆزىگە قاراپ قويۇپ دېدى:

— سېنىڭ خەۋىرىڭ يوق، لىيۇ چىڭ. مەن نۇربىيەگە يازغان خېتىمنى راشىدىن ئەپەندىمگە يەتكۈزۈپ بېرەلمىدىم. بەكمۇ ئەپسۇس. سەن ئاڭلىدىڭمىكىن، نۇربىيە، سىڭلىم نۇرسىمانىڭ تەقدىرىگە بەكمۇ كۆڭۈل بۆلەتتى. شۇ ۋەجىدىن، سېنى ئىزدىگەن...

لىيۇ چىڭ مەشرەپنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن، ئوڭ پەنجىسىنى ئۇنىڭ مۇرىسىگە قويدى:

— كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما، مەشرەپ. مەن نۇرسىمان پاجىئەسىنى ئاڭلىغان، ئەمەت بۇرۇنلا دەپ بەرگەن، مەن ساڭا ھېسداش. خەتنى جەزمەن نۇربىيەگە ئەۋەتىپ بېرىمىز... بىراق، مەشرەپ، سەن بۇگۈن مايتاغدا نېمە ئىش بولۇۋاتقانلىقىنى بىلمەيدىغان ئوخشايسەن...

— ياق، نېمە ئىش بولدى؟...

— ئەھۋال ئېغىر، مەشرەپ. بەكمۇ تۈيۇقسىز...، — دېدى لىيۇ چىڭ ئېغىر تىنىپ ۋە دېرىزە پەردىسىنى قايرىپ شۇنىڭغا ئۇشقىرتىپ تۇرغان كېچە ئاسمىنىغا قاراپ قويدى، — ئىپلاسلار، ئاخىر يۇز پەردىسىنى يىرتىپ تاشلىدى - دە !... ئۇشتۇمتۇت چوڭ تازىلاش - تۇتقۇن قىلىش بولىدىغانلىقىنى مەنمۇ بىلەلمەي قاپتىمەن. كۆڭلۈم ھەرھالدا بىرەر شەپىنى سېزىپ تۇرسىمۇ، لېكىن دەرھالا بۇنداق چوڭ خىرىس بولۇشىنى مۆلچەرلىمەپتىمەن...

— دېگىنە، لىيۇ چىڭ. زادى نېمە ئىش بولدى؟ — مەشرەپ بىتاقەت بولۇپ سورىدى.

— بۇگۈن كېچە... ھەي... شۇم خەۋەر...، — لىيۇ چىڭ ئالدىراپ بايان قىلدى، — سەن ئانچە بىلمەيسەن، مەشرەپ، ئەينى چاغدا، يولداش لىيۇ كەي بىلەن، كېيىنرەك مەن بىلەن يېقىن

ئارىلىشىپ ئۆتكەن بىرقانچە خەنزۇ تېخنىك - ئىشچى ئاغىنە بار ئىدى، قارارغا يارايدىغان ئېسىل كىشىلەر ئىدى. شۇلارنى ئاۋۋال ئاخشامدىلا تۇتقۇن قىلىپ كېتىشتى. كېيىن روزى دۇيجاڭ بىلەن كاتول مېخانىكى قابىدۇللانى تۇتۇپ كەتكەنلىكىنى ئاڭلىدىم. ئەھۋال مۇشۇنداق داۋاملىشىۋېرىدىغانلا بولسا، پەمىچە، ئەمەت بىلەن چىڭ سۇڭمۇ ئۇلار تۇتقۇن قىلىدىغان يەنە بىر نىشان. مەن بۇنى ئەمەتكە خەۋەر قىلىپ قويايي دەپ تالاغا چىقسام، ئىشچىلار كورپۇسلىرىنىڭ چەت - چۆرىلىرىدە قورالسىز ساقچى، ئىشپىيونلار پىتىراپ كېتىپتۇ، ھە دېگەندىلا زەينۇل تىلماچ كەينىمگە كىرىۋالدى، ئۇنى مىڭ تەسلىكتە تەزدۇرۇپ تۇرۇشۇمغا، خۇدا يەتكۈزگەندەك، لەمپە ئاستىدا سېنى ئۇچراتتىم...

مەشرەپ ھودۇقۇپ سورىدى:

— لىيۇ چىڭ، ئەمدى قانداق قىلىمىز؟...

— ھېچ بىلمىدىم، مۇھىمى، بۇ ئەھۋالنى ئەمەتكە يەتكۈزۈش لازىمتى....

— ئۇنداق بولسا، مەن باراي....

— ياخشى، ئۇنداق بولسا ئېھتىيات قىل، — لىيۇ چىڭ شۇ گەپنى دەپ ئويلىنىپ قالدى، — مەشرەپ، توختا. سەن ئەمەتكە بۇ ئەھۋالنى دەپلا قويساڭ بولمايدۇ، مېنىڭچە، ئۇ ئۆزىنى دالدىغا ئالسۇن، كۆيتۇنگە كەتكىنى تۇزۇك، مەن ئۇنى كېيىن ئۆزۈم تېپىۋالىمەن....

— بولىدۇ ئەمىسە... مەن كەتتىم... خەت... خەتنىچۇ؟...

— خەتنى؟... نۇربىيەگە يازغان خەتنىمۇ؟...

— شۇنداق...

— بوپتۇ ئەكەل، خەتنى ماڭا بەرگىن، — دېدى لىيۇ چىڭ، — مەن بىر ئامال قىلاي. ئىشەنچلىك ئادەم تېپىپ نۇربىيەگە ئەۋەتمەيتتىم....

مەشرەپ لىيۇ چىڭغا رازىمەنلىك بىلەن قاراپ قويۇپ، قوينىغا

قولىنى سېلىپ، تۆش يانچۇقىدىن خەتنى ئېلىپ ئۇنىڭغا سۇندى:

ــ رەھمەت، لېيۇ چىك...

ــ خاتىرجەم بول، مەشرەپ...

لېيۇ چىك قېرى ئىشكىباقارغا تۈيدۈرماي مەشرەپنى زاۋۇت ئىشخانا بىناسىنىڭ ئىشىكىدىن چىقىرىۋەتكەندىن كېيىن، دېرىزە پەردىسىنى قايرىپ مەشرەپنىڭ كەينىدىن خېلىغىچە قاراپ تۇردى. مەشرەپ قار توزانلىرى ۋە قاراڭغۇ كېچە قوينىغا سىڭىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇمۇ ئۆزىنىڭ ياتىقىغا قايتىپ كېتىش ئۈچۈن، پەلتوسىنىڭ ياقىسىنى كۆتۈرۈپ قويۇپ، ئېھتىيات بىلەن ئىشىك تەرەپكە ماڭدى.

بىراق ئۇ تۆمۈر دەرۋازىدىن ئەمدىلا چىقىشىغا، ئۇشتۇمتۇت ئالدى تەرىپىدە ئاپتومات ـ مىلتىقلار بىلەن قوراللانغان بىر توپ ھەربىي ـ ساقچى پەيدا بولدى ـ دە، كۈتۈلمىگەندە، ئۇلارنىڭ ئۆزىگە قاراپ ئېتىلىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى....

مەشرەپ دەل مۇشۇ پەيتتە، تېرەكلىك ۋە قىيسىق لەمپىلىك كونا ئۆيلەرنىڭ يېنىدىن قار كېچىپ، ئون بىرىنچى «ئوپشا» غا قاراپ ئەمەتنى ئىزدەپ كېتىۋاتاتتى؛ ئېلېكتر لامپۇچكىلىرىنىڭ خىرە يورۇقىدا ۋېزىلدىغان شۇرغان ۋە يولدا كۆلىدەك تولغىنىپ دومىلاپ يۈرگەن قاردىن باشقا ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى؛ ئىشچىلار كورپۇسلىرى تەرەپكە ئەمدىلا بۇرۇلۇشىغا، ئالدى تەرىپىدىن دۇپۇرلىگەن ئاياغ ئاۋازلىرى «چاپسان، تېز، يۈگۈر !...» دېگەندەك غاراڭ ـ غۇرۇڭ ئاۋازلار ئاڭلاندى.

مەشرەپ توختاپ، ئۆزىنى ئىتتىك دالدىغا ئالدى.

يولدا بىر توپ ھەربىي ـ ساقچى كۆرۈندى. ئۇلارنىڭ ئالدىغا سېلىۋېلىپ مىلتىق ـ ئاپتوماتلار بىلەن دۈشكەلەپ ھەيدەپ كېلىۋاتقان تۈتقۇنلار ئارىسىدىن، مەشرەپ بىر قاراپلا ئەمەتنى تونۇدى. ئەمەت جۇپلەپ كويزا سېلىنغان ئىككى قولىنى

مەيدىسىگىرەك كۆتۈرۈپ، قەددىنى تىك تۇتقان ھالدا سەپداشلىرىنىڭ ئالدىدا نەگىدۇر يىراق بىر يەرگە قاراپ پەرۋاسىزلا كېتىۋاتاتتى...

«ئاپلا !... كېچىكىپتىمەن !...» مەشرەپ ۋۇجۇدى «لاپ» قىلىپ ئوت ئالغاندەك، تومۇرلىرىدىكى قان ئۇرغۇپ، تىتىلداپ ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالماي قالدى شوخشۇپ، «ئەمەت ئاكا !» دەپ غەزەپ بىلەن ئالغا ئېتىلدى.

شۇ پەيتتە، نامەلۇم بىر قول كېلىپ، مەشرەپنىڭ ئاغزىنى «كاپ» قىلىپ توستى ۋە ئۇنى يان تەرىپىدىن قۇچاقلىۋالدى:

— سارالڭ بولدۇڭمۇ، مەشرەپ ! — دېدى چىڭ سۇڭ ھەربىي - ساقچىلار ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن مەشرەپنى قويۇۋېتىپ تۇرۇپ، — مەن سەن قۇراملىق چېغىمدىمۇ ئۇنچىۋالا قارام ئەمەستىم، قانداق قىلاي دېگەنتىڭ؟...

— كۆردۇڭغۇ ئەمەت ئاكامنى...، — دېدى مەشرەپ.

— كۆردۇم... سەن ئۇنى قۇتقۇزۇۋالاي دېگەنمىدىڭ....

— ئەمىسە...

— بولدى، ئۆزۇڭنى تۇت، ئەقىللىقراق بولغىن...

ئۇلار تۇتقۇن قىلىنغان ئەمەتلەرنىڭ كەينى تەرىپىدىن قاراپ، خېلىغىچە جىمجىت تۇرۇشتى. مەشرەپ.

— مەن لېيۇ چىڭنىڭ قېشىدىن كېلىۋاتاتتىم...، — دېدى.

— بولدى... مەن بىلىمەن...

— ئۇ، ئەمەت ئاكامغا...

— بولدى، دېمە... ئەمدى لېيۇ چىڭمۇ يوق...

— نېمە !... لېيۇ چىڭنى...

— ئۇنىمۇ تۇتۇپ كېتىشتى...

— ئەستا، مەن لېيۇ چىڭنى تېخى بايىلا كۆرگەنتىم...

— تولىمۇ تۇيۇقسىز... مەن ئۇنى قولىغا كويزا سېلىپ ئىشخانا بىناسىدىن ئاچىقىۋاتقاندا كۆردۇم...

www.uygurkutap.com

ھەركىمنىڭ ئۆز ئويلىغىنى بولىدۇ

نامان ئۇستا مۇھەممەدجانغا ئېچىكىپ قالدى، ئۇنى ياخشى كۆرەتتى ۋە ئۇنىڭدىن ئايرىلمايتتى؛ تىلى شېرىن، قولى ئەپلىك ۋە خۇش چاقچاق بولغاچقا، مۇھەممەدجان دوختۇرخانىدا ھەمراھ بولۇپ ئۆزىگە قارىغان جەريانىدا، ئۇنى «شىپالىق روھىي تۇۋرۇك» دەپ ئاتىغان؛ ئۇنىڭ ھېلىقى بىر يۇرۇش سايمىنى — ئۇستىرا، قايچا، كاپلىغۇچ، بىلەي ۋە ئاپئاق پەرتۇقىنى ئىشقا سېلىپ، قىزغىنلىق بىلەن كېسەللەرنىڭ چاچ ـ ساقىلىنى ياساش، يىرىقىنى يېقىن قىلىپ خەيرخاھلىق قىلىش، ھەركىمنىڭ رايىغا بېقىپ چاقچاق قىلىپ كۇلدۇرۇپ روھىنى كۆتۈرۈشتىكى تىنىمسىزلىقىمۇ نامان ئۇستىغا ياققانىدى.

نامان ئۇستا دوختۇرخانىدىن قايتىپ چىققاندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ ئۇچ يۈز ئەللىك جىڭلىق ئېغىرلىقىنىڭ تەخمىنەن ئۇچتىن بىرىنىڭ دوختۇرخانىدا — كېسەل كارىۋىتىدا قېپقالغانلىقىنى بىلىپ، بىر كۈنى كۈلۈمسىرىگەن ھالدا مۇھەممەدجانغا دېدى:

— مۇھەممەدجان ئىنىم، ئىش چاتاق... كۆرمەمسەن بۇ ئىشنى. راۋۇرۇس بىر تورپاق يوق... نەق بىر يۈز يىگىرمە جىڭ... شىپىدە يوقلىپ كېتىپتۇ دېگىنە !...

— ھېچقانداق ئەمەسكەن ـ ھە ! ئازلىغۇ...— دېدى مۇھەممەدجان پەرۋاسىزلىق بىلەن بىر كۆزىنى قىسىپ، — مەن تېخى بۇ كېلەڭسىز بەستىگىزدىن يېتىلگەن بىر بۇقا ئايرىلىپ چىقىپ كەتكەندۇر دەپ ئويلاپتىمەن، مىسال، خېلى يېنىكلەپ قالغانسىز؟...

— ئۇ دېگىنىڭغۇ دۇرۇس، — دېدى نامان ئۇستا گۆسمۇستەك ئىككى مۇشتۇمىنى بىر ـ بىرىگە ئۇرۇپ قويۇپ، — خۇداغا شۇكۇر، ھازىر ساقىيىپ بىر ئوبدانلا بولۇپ قالدىم. بىراق، تېنىمدىن ئايرىلغان ھېلىقى تورپاق يەنە بەدىنىمگە سىڭىپ

كىرىۋاتقاندەك قىلىدۇ جۇمۇ !...

— قورقماڭ...

— نېمىشقا؟...

— نېمىشقا؟... نېمىشقا بولىتى، دوختۇر ماڭا، نامان ئۇستا كرانبىلۇكتىن يەرگە ئۇچۇپ چۈشكەندە، ئۇنىڭ ئەت ـ تېنىنىڭ كۆكۈم ـ تالقان بولۇپ كەتمەسلىكىنىڭ بىردىنبىر سەۋەبى ئۇنىڭ ئېيىقتەك مىلىققىدە سېمىز بولغانلىقى دېگەن....

— ياپىر !... شۇنداق گەپمۇ بارمۇ تېخى؟...

بىر كۈنى كەچلىك غىزادىن كېيىن، مۇھەممەدجان ئون بىرىنچى «ئوپشا» نىڭ يان تەرىپىدىكى خالىي جايدا نامان ئۇستىغا ئاستا پىچىرلىدى:

— نامان ئاكا، ئەمدى ئۇمىد سىزدە قالدى، ئەمەتنىڭ ئىشىنى قانداق قىلىمىز؟...

— نېمىشقا سەن، مۇھەممەدجان، دائىم «ئەمەت، ئەمەت» لا دەيسەن؟ روزى دۇيجاڭ، قابىدۇللاجۇ؟ تۇتقۇن قىلىنغان باشقا ئىشچىلارچۇ؟... ئۇلارنىڭ تەقدىرىچۇ؟...

— بۇ دېگىنىڭىز توغرا، — دېدى مۇھەممەدجان، — بۇ يەردىكى پىشقەدەم ئىشچىلار ئۇلار توغرۇلۇق ئويلىمىغان يەردە ئەمەس، مەسىلە، ئەمەتنىڭ تۇتقۇن قىلىنغان كېچىدە ئاچچىقىغا پايلىماي بەزى گەپلەرنى ئاشكارا دەۋەتكەنلىكىدە. ئەمەت غەزەپلىنىپ، ئۇلارغا: «خەپ، بىزگىمۇ نۆۋەت كېلەر»، «ئاينىڭ ئون بەشى ئايدىڭ، ئون بەشى قاراڭغۇ»، «سەندىكى دۆلەت، مەندىكى مەينەت باقمەندە ئەمەس»، «غوجامنىڭ غوجىسى بار، چامغۇرنىڭ ئورىسى». بىلىپ قويۇش ! زورلۇق ـ زومبۇلۇق، سەۋر ـ تاقەتتىنىڭمۇ چېكى بولىدۇ ! تېخى ئوبدان ھېسابلىشۋالمىغان كۈنلەرمۇ كېلىدۇ، بۇرنۇڭ ئەجەل پۇرىغان بولسا، تۇتقۇن قىلىۋەر، قولۇڭدىن كەلگىنىنى قىلىش !...» دېگەندەك گەپلەرنى دەۋېتىپتۇ. بۇ گەپلەرنى ھەممە ئىشچىلار ئاڭلاپ كېتىپتۇدەك، مىسالى. سىز چۇ، سىز ئاڭلىمىدىڭىزما؟...

— ئەستا... نېمە قىلغۇلۇق - ھە؟ — دېدى نامان ئۇستا.

— پېشقەدەم ئىشچىلار ئەمەتتىن بەكلا ئەنسىرەپ قېلىۋاتىدۇ، — دېدى مۇھەممەدجان، — نەق مەيدانىدا ساقچىلار ئەمەتنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ: «ھە !... مانا (ئالتە ئوغرى) نىڭ يەتتىنچىسى ئۆزىنى ئاشكارىلىدى ! سەن قۇتراتقۇلۇق قىلماقچىمۇ؟» دەپ چىچاڭشىپ، ئۇنى ئۇر - ئۇر قىپتۇدەك. پېشقەدەم ئىشچىلار: «يامان بولدى، ئەمدى ئەمەتنى تۇرمىدە ساقلاپ تۇرمايدۇ، ئېتىۋېتىدۇ...» دېيىشىۋاتىدۇ....

نامان ئۇستا تىت - تىت بولۇپ، «لەپپىدە» مۇھەممەدجانغا قارىدى:

— نېمە، ئېتىۋېتىدۇ؟ !... ئەستاغپۇرۇللا... تۇنۇگۈن سەن مەشرەپ بىلەن چىڭ سۇڭنى شىخوغا كىرىپ كەتتى دېۋىدىڭغۇ؟ ئۇلار ئەمەتنىڭ سولانغان يېرىنى بىلەلەپتىمۇ؟...

مۇھەممەدجان ئەتراپقا قارىۋېلىپ دېدى:

— بىلىپتۇ، شىخو چوڭ تۇرمىسىدە ئىكەن. چىڭ سۇڭ بىلەن مەشرەپ خەۋپ - خەتەرگە قارىماي شىخودا تىڭتىڭلاپ بارمىغان يېرى، ئۇچراشمىغان ئادىمى قالماپتۇ. بەزى ئىش كۆرگەن كىشىلەر: «ھەي... ئەمەتنىڭ تېرىك قېلىشىدىن ئۈمىد ئانچە چوڭ ئەمەس، سولانغان يېرى تۇرمە ئەمەس، قۇشخانا... ناۋادا ئازراق ئۈمىد بار دېسەك، شىخودا تەسىرى بار ئابرۇيلۇق بىرەر زات ئۇنى بورۇنلۇقتا تىلەپ باقسا، بەلكىم ئۇنى قۇتقۇزۇپ قالغىلى بولۇرمىكىن...» دېگەن گەپنىمۇ قىپتۇدەك، مىسالى...

— بورۇنلۇقتا دەمسەنا؟...

— شۇنداق، بورۇنلۇقتا، — دېدى مۇھەممەدجان ۋە ئارىسالدى بولغان ھالدا، ئويلىنىپ قالدى، — راست گەپنى دېسەم، نامان ئاكا، بۇ بىرنەچچە كۈننىڭزى ئەس - يادىم ئەمەتتە بولۇپ قالدى. مەشرەپ بىلەن مەن ئاشۇ ئەمەتكە ئەگىشىپ مايتاغقا كەلگەن، ئۇ بىز ئۈچۈن ھەم جانجىگەر قېرىنداش، ھەم ۋاپادار دوست، ئاكا ئىدى. ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قېلىپ تېرىك يۈرگەنىنىڭ نېمە

ئەھمىيىتى؟ مەن جىق ئويلاندىم، قارىغاندا، بارلىق ئۇمىد سىزدە قالدى. بۇنداق دېگىنىم، سىز تونۇيدىغان ھېلىقى ھەمدۇل بەگ شىخودا يۇز - ئابروۋيلۇق كاتتا باي. شۇ ئادەمگە ئەمەت ئوچۇن ئىلتىجا قىلىپ باقسىڭىزمىكىن دەيمەن. ھەمدۇل بەگ ئېھتىمال سىز بىلەن بولغان بۇرۇنقى ئاغىنىدارچىلىقىڭ يۇز - خاتىرسىنى قىلىپ، بىرەر قېتىم بورۇن بولۇشقا ماقۇل دەپ قالسا ئەجەب ئەمەس، مىسالى...

— توختا، توختا، مۇھەممەدجان، — دېدى نامان ئۇستا نېمىدىندۇر ئۇمىدلەنگەندەك بولۇپ روھلىنىپ، — بۇ، بولىدىغان گەپتەك قىلىدۇ. ئۇ ھەمدۇل «بەگ» بولسا، ئۆزىگە، لېكىن مېنىڭ نەزىرىمدە، ئۇ يەنىلا ھەمدۇل «شالتاق»، لەۋزىدە تۇرىدىغان كوچا لۇكچىكى. ئۇنىڭغا مەن گەپ قىلىپ باقاي. لېكىنزە، مۇھەممەدجان ئىنىم، بۇ ئىشنى نېمىشقا بالدۇرراق مېنىڭ يادىمغا سالمىغانسەن؟...

— مەن بۇنى ئويلىغان، — دېدى مۇھەممەدجان، — بىراق، سىز ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ ئەمدىلا دوختۇرخانىدىن چىققان تۇرسىڭىز، بۇ دېگەن يول ماڭىدىغان ئىش، سىزنى ئايىمىساق بولامدۇ؟ يەنە بىر جەھەتتىن، ھاشىم ھەمدۇل بەگكە ئانچە ئىشەنچ قىلمىدى....

— توختىغىنا، نېمە دەيسەن، «ھاشىم»؟ — نامان ئۇستا سەمەت نوچى بىلەن ھاشىمنى دەرھال يادىغا ئېلىپ، سۆيۇنۇپ كەتتى، — ھەي... سەمەت نوچى بىلەن ھاشىم قارارغا يارايدىغان يىگىتلەر ئىدى، نوچىلىق، مەردلىكتىمۇ تەڭدىشى يوق گاڭگۇڭلار ئىدى. ھەمدۇل «شالتاق»نىڭ قورۇسىدىن ئاخىر قەرزدىن ئادا جۇدا بولۇپ چىقىشتىمۇ؟...

نامان ئۇستا مۇھەممەدجاندىن سەمەت نوچىنىڭ چۆچەك يولىدا قار بورىنى ئىچىدە قېلىپ قازاغا يولۇققانلىقىنى ئاڭلاپ ھەسرەتلەندى، ئىككى قولىنى كۆتۈرۈپ روھىغا دۇئا قىلدى، خىلىغىچە خىيال سۈرۈپ جىم تۇرغاندىن كېيىن، بىرئاز ھەيران

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

بولۇپ سوربدى:

ــ ئېيتقىنە، مۇھەممەدجان. ھاشىم نېمىشقا ھەمدۇل «شالتاق» قا ئىشەنچ قىلالمايدىكەن؟...

مۇھەممەدجان دېدى:

ــ ھاشىم: ھەمدۇل بەگنىڭ مەرد، لۇكچەك، لەۋزىدە تۇرىدىغان نوچى بولغان ۋاقتى تولىمۇ يىراقتا قالغان ئىش. ھازىر ئۇ ھاكىم بېگىم بىلەن قۇدا چۈشمەن، جۇيجاڭ باجگىرنى كۈيئوغۇل قىلىپ ئالىقىنىمغا ئېلىۋېلىپ، باشقىدىن رونىق تېپىپ باش كۆتۈرىمەن دەپ تېرىسىگە پاتماي يۈرىدۇ. راست گەپنى دېگەندە، ئەمەتكە سايە بولىمەن دېسە، بۇ ئىش ئۇنىڭ قولىدىن كېلىدۇ. بىراق، ھازىر ئۇ ھەرگىز ئۇنداق تەۋەككۇلچىلىكنى قىلمايدۇ، بىكار ئاۋارە بولىسىلەر دەيدۇ...

ــ بىكار گەپ ! نېمىشقا؟...، ــ نامان ئۇستا ئادىتى بويىچە، كىچىك بالىنىڭ بېشىدەك بىر جۇپ مۇشتۇمىنى «قارس» قىلىپ بىر ـ بىرىگە ئۇرۇپ دېدى، ــ مەيلى ئەمەسمۇ !... ھەمدۇل «شالتاق» كىمگە قۇدا چۈشسە چۈشۈۋەرسۇن، كىمنى ئالىقىنىدا ئويناتسا ئويناتسۇن، بۇنىڭ بىلەن مېنىڭ كارىم يوق. مېنىڭ ئىزدەيدىغىنىم لەۋزىدە تۇرۇش، ئوغۇل بالىچىلىق ! مەن ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئازراقمۇ مەردلىك، ئوغۇل بالىچىلىق قالمىدى دېسە، ئىشەنمەيمەن، يۈرە ئىنىم. مەيلى نېمە بولسا بولسۇن، بىز ھەمدۇل بەگكە بارىمىز، يۈزتۇرانە سۆزلىشىمىز، قەتئىي !...

ئەتىسى ئەتىگەندە، نامان ئۇستا بىلەن مۇھەممەدجان، «نامان ئۇستىنى دوختۇرغا كۆرسىتىش» نى باھانە قىلىپ رۇخسەت ئېلىپ، شىخوغا قاراپ يولغا چىقتى؛ ئۆزلىرىنى بەزى يەردە «كېسەل»، بەزى جايدا «مايتاغدىن كۆكتات سېتىۋالغىلى كەلگەن زاپخوز» قىلىپ كۆرسىتىپ، قاتمۇقات قاراۋۇل، توسۇق ۋە تەكشۈرۈش قاراۋۇللىرىنىڭ ئالدىدىن بىخەتەر ئۆتۈپ، ئاخىر شىخو شەھىرىگە كىردى ۋە پېشىندىن ئۆتكەن مەھەل بىلەن ھەمدۇل بەگنىڭ قوش قانات، كۆك سىرلانغان دەرۋازىسى ئالدىدا

پەيدا بولدى.

ھەمدۇل بەگ ھويلىسىدا تۇۋرۇككە باغلانغان قىسقا بويۇن، كەڭ كۆكرەك، ئىنچىكە بەل، ئۇزۇن پۇت ھېلىقى كېلىشكەن كۆك ئارغىماقتا ھەۋەس قىلىپ، ئۇنىڭ بويۇن چاچلىرىنى تاراپ، ئەت ـ يانلىرىنى سىلاپ تاماشا قىلىۋاتاتتى.

ئۇ نامان ئۇستا بىلەن مۇھەممەدجاننىڭ ئەيمەنمەستىن ھويلىسىغا بەخىرامان كىرىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، نېمىشقىدۇر تېنى «جۇغ» قىلىپ، قاش ـ قاپاقلىرى سۇزۇلگەن، ئەرۋاھى ئۇچقان بولسىمۇ، لېكىن يەنە دەرھال ئۆزىنى تۇزەپ، كاپكازچە بۇرۇتىنىڭ ئۇستىدىن بىگىز قولى بىلەن بېسىپ تۇرۇپ، زورلىنىپراق كۈلۈمسىرىدى ۋە ئويلىمىغان يەردىن، كەم كۆرۈلىدىغان خۇشخۇيلۇق، قەدىناس دوستلۇق كەيپىياتى بىلەن ئۇلارنى قىزغىن كۈتۈۋېلىپ، ئالىي مېھمانخانىسىغا باشلىدى:

ـــ سىلەر مېنى تاشلىۋەتتىڭلار، دوستلار، ـــ دېدى ئۇ نامان ئۇستىغا قاراپ، رەنجىگەن قىياپەتتە، ـــ ئەل ـ جاھان مۇشۇنداق مالىمانچىلىق ئىچىگە چۈشۈپ قالغاندا، بىز ئىزدىشىپ، مەدەت قىلىشىپ تۇرساق يامان بولمايتتى. «چاپانىنىڭ يېڭىسى، دوستىنىڭ كونىسى ياخشى» ـ دە ! نامان تايغان، سەن ئاڭلىدىڭمۇ، پىرقە ھۆكۈمىتى مېنى ناھىيىلىك گومىنداڭ پىرقىسىگە مۇئاۋىن مۇدىرمۇ، خۇيجاڭمۇ، ئىشقىلىپ، بىرنېمە بول دەپ كۆپ قېتىم قىستىدى، لېكىن مەن نۇزەمبىللا ئۇنىمىدىم. نېمىشقا؟... شېكى شىسەيدىن كېيىن، ئۇلار، پات ئارىدا: ئەلنى ئەمىن، دۆلەتنى باي، خەلقنى پاراۋان قىلىمىز دېيىشكەنتى. قېنى ئەمىنلىك ! نەدىكىنى پاراۋانلىق... مەن ئۆزۈمنى بىلگەن قىرىق نەچچە يىلدىن بۇيان شۇخونى مۇنچۇالا جىق ئەسكەر قاپلاپ كەتمىگەنتى. بىلەمسىلەر، دوستلىرىم. ئەسكەرنىڭ كۆپىيىپ كېتىشى، ئالۋان ـ سېلىق، ئاپەت، ئۇروش دېمەكتۇر. ئۇروش بولۇۋاتقان ئەلدە ئەمىنلىك، پاراۋانلىق نېمە ئىش قىلسۇن؟ ھەممىسى قۇرۇق گەپ !...

www.uyghurkitap.com

نامان ئۇستا بىلەن مۇھەممەدجاننىڭ قولىغا سۇ بېرىلىپ، ئالدىغا داستىخان سېلىندى، نان ـ توقاچ، قەنت ـ گېزەك، ھەسەل ـ مۇرابباالار... قويۇلۇپ، چاي تارتىلدى.

ھەمدۇل بەگ ئۇلارنى داستىخانغا زورلىغاچ، بىرده پۇل پاخاللىقىدىن، بىرده تىجارەتنىڭ نەس باسقانلىقىدىن، بىرده دېھقانچىلىقتا بەرىكەت قالمىغانلىقىدىن قاقشاپ ئۇزاق سۆزلىدى. لېكىن، نامان ئۇستا بىلەن مۇھەممەدجاننىڭ نېمىشقا ئۆزىنى ئىزدەپ كەلگەنلىكىنىڭ سەۋەبىنى سۇرۇشتۇرۇپ بېقىش ئۇنىڭ خىيالىغا كىرىپ چىقمىدى:

ـــ ھەي... نېمىلىكىم بولمىسۇن، ـــ دېدى ئۇ، ـــ بىخۇد بولمىغان تۇزۇك. سىلەر ھېچ نەرسىنى سەزمەيۋاتامسىلەر ـ ھە؟ ئەپسۇس !... چوڭ پاراكەندىچىلىك، چوڭ ئۇرۇشنىڭ پۇرىقى بۇرنۇمغا پۇراۋاتىدۇ، دوستلىرىم، قانلىق ئۇرۇش !... ئۇرۇش باشلىنىپ قالمىغان ئىش بولسا، «تېرىق بىلەن قوناق ـــ ئاش، ئالتۇن بىلەن كۇموش ـــ تاش» بولمىغانلىقى يادىڭلاردا بولسۇن. تەكسە باھاسىغا ساقلاپ تۇرىدىغان قورساق نەدە تۇرۇپتۇ؟ ئەسكەر دېگەنغۇ، مىلتىقنىڭ ئىشتىكىگە تايىنىپ بۇلاپ ئاشلىق تاپار، لېكىنزە، پۇقراچۇ؟ پۇقرا قەيەردىن ئاش تاپىدۇ، بىچارىلەرگە تەس بولىدۇ ـ دە ! شۇ ۋەجىدىن...

ھەمدۇل بەگ گېپىنى ئۇزۇپ، نامان ئۇستا بىلەن مۇھەممەدجاننىڭ پىيالىلىرىگە چاي قۇيدى، ئېغىر ئۇھ تارتىپ ھەسرەتلەندى:

ـــ ھە، شۇ ۋەجىدىن، ـــ دېدى ئۇ، ـــ پۇقرا قېرىنداشلارنى كۆزده تۇتۇپ، ئاز ـ تولا ئاشلىق، گۇرۇچ، سۇ مېيى غەملەپ قويساممىكىن، ۋاختانىۋاق كېلىپ قېرىنداشلىرىمنىڭ بېشىغا كۇن چۈشۈپ، رەڭگىرويى سارغايسا ئەسقېتىپ قالارمىكىن دېگەن ئويدا بولۇۋاتىمەن. بۇگۇن ئىككىڭلار، خۇدا يادىڭلارغا سالغاندەك، ئۆز ئايىغىڭلار بىلەن كېلىپ، مېنىڭ غەمنىاك كۆڭلۇمنى كۆتۇرۇۋەتتىڭلار، رەھمەت... ئاڭلىسام، مايىتاغدىكى

نېفىت ئىشچىلىرىنىڭمۇ ھال ـ كۈنى بەلەن ئەمەس ئىكەن، ھە دەپ ئاكوپ كولاش، لەخمە قېزىشقا سېلىپ دەم كوتا قىلىۋەتتى دېيىشىدۇ. پىچاق، ئۈستىرىلىرىنى يىغىۋېلىپ، مىلتىقىنىڭ ئىشتىكىنى گەجگىسىگە تەڭلەپ تۇرۇپ پوتەي ياستىۋاتىدۇ، دەپ ئاڭلىدىم. مۇشۇنداق ھاقارەتكىمۇ چىداپسىلەر ـ ھە؟... ئۇنىڭدىن كۆرە، قايتىپ كېلىڭلار. پەيتىنى تۇتۇپ، ماناس، قۇتۇبى ناھىيىلىرىگە بېرىپ، قىرىق ـ ئەللىك تونىنا ئاشلىق سېتىۋالىدىغان ئىشمىز بولسا، شۇ تاپتا... ھەي... مەن بۇنىڭغا بەل باغلىدىم. يول، ئۆتەڭلەرنى ئوغرى ـ قاراقچى قاپلاپ كەتكەن بۇ ئاي، بۇ كۈنلەردە، سىلەردەك نوچى ـ بېجىرىم دوستلىرىم يېنىمدا بولسا، بەكمۇ خاتىرجەم بولىمەن. «ئەلدىن ئەلگە نەپ»، سىلەرگىمۇ پايدىسى بار، ماقۇل دەڭلار، قېنى، ئوغۇل بالىچىلىق !... پۇتۇشتۇقمۇ؟...

نامان ئۇستا يەنە تاقەت قىلىپ ئاڭلاۋېرىشنى ئۆزىگە راۋا كۆرمىدى. ئارىنى ئوچۇق قىلىپ، بۇ يەرگە كېلىشتىكى مەقسىتىنى تەكەللۇپ قىلمايلا دېدى.

ـــ ھەمدۇل، كۆڭلۈڭگە كەلمىسۇن، ئاغىنە، ـــ دېدى نامان ئۇستا، قولىدىكى گۈللۈك پىيالىنى داستىخانغا قويۇپ تۇرۇپ، ـــ مەن گەپنى قەيەردىن باشلاشنى بىلمەي تۇرۇپتىمەن. بايىدىن بېرىقى سېنىڭ دېگەنلىرىڭمۇ دۇرۇس، ھەرھالدا يوللۇق. بىراق، «توخۇ داڭگال چۈشەپتۇ، ئۆچكە جاڭگال» دېگەندەك، قارىغاندا، ھەرقايسىمىزنىڭ ئۆز ئويلىغىنىمىز، ئالدىرايدىغىنىمىز بار ئىكەن. بوپتۇ، بۇنىڭغا نېمە چارە؟...

ـــ توختا، توختىغىنا، نامان. مېنىڭ تەكلىپىمگە قوشۇلدۇڭمۇ، ئاخىر ماقۇل دېدىڭمۇ؟... رەھمەت ساڭا، ئاداش، ـــ دېدى ھەمدۇل بەگ.

ـــ رەھمەتنى كېيىن ئېيتارسەن، ھەمدۇل، ـــ دېدى نامان ئۇستا ھەمدۇل بەگنىڭ كۆزىگە قاراپ، ـــ ئارىمىزدا ئۇقۇشماسلىق بولمىسۇن، سەن بىلەن مەن بىر-چاغلاردا سىناق

ئاغىنىلەر ئىدۇق، شۇنىڭ يۇز ـ خاتىرسى بولۇپ قالارمىكىن دېگەن ئويدا بىر جىددىي ھاجەت بىلەن ساڭا كەلگەنتىم....

ـــ ھاجەت... ھاجەت دەيسەنغۇ؟...

ـــ ئەمەتنىڭ ئىشى...

نامان ئۇستا ئەمەتنىڭ تەقدىرى ۋە ئۆزلىرىنىڭ ئۇمىدىدىن ئۈچۈر بەردى. ھەمدۇل بەگ دېدى:

ـــ ياق، ياق، بۇ ئويىنىشىدىغان ئىش ئەمەس. سېنىڭ گېپىڭگە قارىغاندا، ئەمەت تۇتقۇن قىلىشقا قارشىلىق قىلىپلا قالماي، يەنە ھۆكۈمەتنىڭ زىتىغا تېگىدىغان گەپلەرنمۇ قىپتۇ ئەمەسمۇ؟ مۇشۇ كۈنلەردە جىڭساجۇيىنىڭ ئادەملىرى ئۇششۇك ھەربىسىدەك، كۆرگەننى چاقىدىغان، نەشتىرىنى سانجىيدىغان بولۇۋالدى. ئىلىدىكى ئىنقىلابتىن كېيىن، بۇ يەردە بىرەر ئىش چىقىپ قالارمىكىن دەپ يۈرىكى پوك ـ پوك. خوش، سىلەر ئەمەتنى قانداق قىلماقچى، ئۇنى يوقلاپ قويايلى دېگەنمىدىڭلار؟...

نامان ئۇستا جىنىدەك تۇرۇۋالغاندىن كېيىن دېدى:

ـــ ياق، قۇتقۇزۇۋالايلى دېۋىدۇق....

ـــ قۇتقۇزۇش؟... ئۇنى قانداق قۇتقۇزماقچى؟...

ـــ بىلمىدۇق، ـــ دېدى نامان ئۇستا، ـــ بەزى ئىش كۆرگەن خەقلەرنىڭ دېيىشىچە، بۇ بىر مەسلىھەت، ئۇنى ساڭا ئوخشاش بىرەر پۇلدار باي، ھۆكۈمەت بىلەن، بولۇپمۇ ھاكىم بەگ بىلەن يېقىن ئۆتىدىغان ئابرۇيلۇق كىشى تىلىۋالسا ياكى بورۇنلۇقلا ئالسا بولغۇدەك...

ـــ بىكار گەپ ! ـــ دېدى ھەمدۇل بەگ ۋە چالۋاقاپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، ـــ نەدىكى يوقلاڭ گەپنى دەيدىكەنسەن. بۇ ئاي، بۇ كۈنلەردە ھاكىم بېگىم نەدە، جىڭساجۇي نەدە ! ئىلگىرى مېنى كۆرسە ئۈچ پۈكلىنىپ تەزىم قىلىدىغان جىڭساجۇيىنىڭ كۈچۈكلىرى ھالا بۇگۈنكى كۈنگە كېلىپ، ھەربىيلەر بىلەن ئاپاق ـ چاپاق بولۇپ، يانپىشىغا ئامېرىكىنىڭ ئاپتوماتىك

تاپانچىسى چىقىۋېدى، هارامزادە خۇنپەرلەر، ماڭا قارارغا كۆزىمۇ يوق بولدى. مۇشۇنداق ئەھۋالدا، ئويلاپ باق، ئۇ نېمىلەردىن ئۇمىد كۈتۈش مۇمكىنمۇ؟

ــ ئۇنداق دېمە، ئۇرۇنۇپ باقمامسەن؟ ــ دېدى نامان ئۇستا، ــ سەن بىلەن ماڭا گەپ ئەگىتىش كەتمەيدىغۇ، ھەمدۇل. ئېسىڭدىدۇر، سەن بىر چاغلاردا، ناھەقچىلىكنى كۆرۈپ تۇرۇپ كارى بولماسلىق ــ گۇناھ، ناھەقچىلىككە يانتايىاق بولغانلىق، دەيتتىڭ. تېخى، هېممىتى يوق ساخاۋەتسىز ئادەم ــ باھارنىڭ يامغۇرسىز بۇلۇتىغا ۋە پۇرىقى يوق مۇشك ـ ئەنبەرگە ئوخشايدۇ، دېگەن گەپنىمۇ سەن ئويلاپ تاپقان. مانا ئەمدى ناھەقچىلىككە نەپرەتلىنىپ، خەققە هېممەت قىلىدىغان پەيت يېتىپ كەلدى. ئۆزۈڭ بىلىسەن، ئەمەت دەللىڭ يىگىت، قىرىق ئوغۇلنىڭ گۇلى. تۇرمىدە ئەمەتنى ئۆلتۈرۈۋېتىدىغان ئىش بولسا، بىزمۇ جېنىمىزنى تىكىپ قويدۇق !...

هەمدۇل بەگ نامان ئۇستىنىڭ غەزەپلەنگەنلىكىنى كۆرۈپ، گەپنى چاقچاققا ئايلاندۇردى:

ــ سەن «تايغان»، نېمە، «تايغان» لىقىڭ تۇتۇۋاتامدۇ، قانداق...؟

ــ سەن «شالتاق»، چاقچاق قىلىۋاتامسەنا؟ بۇ، جىددىي ئىش، ئۇنى «شالتاق» قىلما ـ هە؟...

ــ نەدىكى چاقچاق بولسۇن ! ئەمەت هۆكۈمەتكە پۇت ئاتقان تۇرسا... ئوت بىلەن ئويناشقىلى بولامدىكەن؟ بولۇپمۇ بۇ ئاي، بۇ كۈنلەردە !...

ــ بوپتۇ، مەن مۇشۇنچىلىك دەي، ــ دېدى نامان ئۇستا هەمدۇل بەگدىن رايى قايتقاندەك بولۇپ، ــ سەنمۇ بىر ئىشنىڭ ئالدى ـ ئاخىرى، پايدا ـ زىيىنىنى ئويلايدىغان ئادەم، ئۆزۈڭ دەڭسەپ كۆرەرسەن....

ــ دەڭسەپ؟... «ئالدى ـ ئاخىرى» دېگىنىڭ نېمە؟ سەن ئىلى مىللىي ئارمىيىسىنى پەش قىلىۋاتمايدىغانسەن؟...

ئۇيغۇر كىتاب بۇيۇملىرى www.uyghurkitap.com

ـــ مەن مىللىي ئارمىيىنىڭ گېپىنى دېمىدىمغۇ...

ـــ ئەستاغپۇرۇللا... بۇ نېمە ئىش، نېمە ئەنسىزلىك ـ ھە؟...

ھەمدۇل بەگ ئويلىنىپ قالدى. ئارا پاشىنلىق خۇرۇم ئۆتۈكنى يېنىك غىرىسلىتىپ، گىلەم سېلىنغان ئاستى تاختايلىق ئۆيدە قىزىل مانچىستىر بۆكنى قولىغا ئېلىپ ئۇياقتىن ـ بۇياققا مېڭىشقا باشلىدى ۋە ئويلىدى: «ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك؟ نامان «تايغان»نىڭ گېپىنىڭ خېلى توري بارغۇ، ئۇ نېمىگە ئىشىنىدۇ شۇنچە؟... ھەمدۇل، سەن پەخەس بول... بۇ نېمىلەر بىرەر ئۆزگىرىشنىڭ بېشارىتىنى سېزىشىۋاتمايدىغاندۇر؟ بوران ئەدىسە مەزمۇت كاتىتا تېرەك، يەر تەۋرىسە تاغ چوققىسى غۇلايدىغان ئىشلارمۇ بولۇپ تۇرىدۇ، پىرقە ھۆكۈمىتىچۇ؟... ئاپىلا، قاراپ تۇرۇپ ھۆكۈمەتكە تىل تەگكۈزۈۋاتىمەنا !... ياق، ياق، ئەدىكىنى... بۇنىڭدىن تۆت ـ بەش ئاي ئىلگىرى، ئۇلار نىلقىدا پەيچۇسونىڭ قورالىنى بۇلىۋالغان (ئالتە ئوغرى) ئەمەسمىدى؟... ھالا بۇگۈنكى كۈنگە كېلىپ پۈتۈن بىر ئارمىيە، غۇلجىنى ئېلىپ، تەلكە ـ سايرامنى ئەل قىلىپ، بورتالاغا تەھدىت سېلىۋاتقان چوڭ كۈچ بولۇپ قالدى. بۇ قانداق ئىش زادى؟... ۋاقتانىۋاق كەلسە، نامان، ھاشىم، ئەمەتلەرنىڭ ھەربىرى بەش ـ ئون چېرىككە تېتىيدىغان قارام ـ نوچى، لەۋزىدە تۇرىدىغان كىشىلەر، ئەسقېتىپ قالسا ئەجەب ئەمەس... شىخونىڭ ھاكىم بەگلىكى ھېلىقى بومبا ساقالغا باقمىدە ئەمەستۇر؟...»

ھەمدۇل بەگ كەينىگە بۇرۇلۇپ، «لەپ» قىلىپ نامان ئۇستىغا قارىدى:

ـــ نامان، سەن دېگىنە، ئەمەت لەۋزىدە تۇرۇش، ئوغۇل بالىچىلىقتا قارارغا يارامدۇ؟

بۇ سوئالغا، كۆتۈلمىگەندە مۇھەممەدجان جاۋاب بەردى:

ـــ نېمە دېگەنلىرى بۇ، بېگىم؟ ئەمەتنى بوش چاغلىمىسلا، ئەقىل ـ پاراسەتتە بىزگە ئۇستاز، لەۋز ـ ۋاپادا تەڭتۇشلىرىغا

ئۇلگە. ئۇ خەققە ياخشىلىق قىلىشنىمۇ، ياخشىلىق قىلغانغا لايىقىدا جاۋاب قايتۇرۇشنىمۇ بىلمىدىغان ئەزىمەت، مىسالى.

ھەمدۇل بەگ مۇھەممەدجاننىڭ «كاتتۇاللىقى» نى ياقتۇرمىغاندەك، چىرايىنى پۇرۇشتۇرۇپ، كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا نامان ئۇستىغا قارىدى، نامان ئۇستىدىن يا «ھە»، يا «ياق» دەپ سادا چىقمىغاندىن كېيىن، بىرئاز تۇرۇۋېلىپ دېدى:

— مەن نېمە دېيەلەيمەن. شۇ تاپتا ئەمەتنى بورۇنلۇققا ئېلىش، تىلىۋېلىش مۇمكىن ئەمەس. جىڭساجۇي، تۇرمە ئەمەلدارلىرىنىڭ بىز خەققە ئىلتىجا قىلىدىغان، ئىشىنىدىغان ۋاقتى تۇغىگەن. ناۋادا كۆچەپ باقساق، رەنىگە ئالغىلى بولۇرمىكىن....

نامان ئۇستا دېدى:

— رەنىگە؟ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟...

ھەمدۇل بەگ دېدى:

— بۇ ئىشنى ئانچە - مۇنچە پارا بېرىش بىلەن ۋۇجۇدقا چىقارغىلى بولمايدۇ. مەن ئۇلارنىڭ ئىشتىھاسىنى بىلىمەن. نۆكچە ئالتۇن، كۈمۈش يامبۇ خەجلەيدىغان، قىسقىسى، ئەمەتنى ئالتۇنغا سېتىۋالمىدىغان گەپ....

مۇھەممەدجان دېدى:

— شۇنداق قىلسىلا، بېگىم. «ساخاۋەتلىك كىشى ئەسلا خار بولماس، ساخاۋەتسىز كىشىنىڭ كۆڭلىدە ياز...» بىزدىن يانمىسا، خۇدادىن يانار. لېكىنزە، ئەمەتمۇ، بىزمۇ ۋاختانىۋاق كەلسە قاراپ تۇرىدىغانلاردىن، كۆۋرۈكتىن ئۆتۈۋېلىپلا كەينىگە قارىمايدىغانلاردىن ئەمەس، مىسالى....

ھەمدۇل بەگ دېدى:

— ئەمىسە مۇنداق بولسۇن. ماقۇل، كونا بۇرادەرچىلىكىمىزنىڭ يۈز - خاتىرسى. مەن ئاۋۋال ئەمەت قايسى تۇرمىدە، گۇندىپايى كىم، تەقدىرى نېمە؟ سۈرۈشتۇرەي. جىڭ گەپ. ئالتۇن - كۈمۈش خەجلەيدىغان ئىش. قۇرۇق قول بىلەن يۈز- كۆزنى يۇغىلى

بولمايدۇ، قۇرۇق گەپكە سولاقتا چۈشكەن تۇتقۇنىنى بورۇنغا بېرىدىغان پىرقە ھۆكۈمىتى ھازىر يوق، بۇنىسى ماڭا ئايان. خوش، بۇ ئالتۇن بىلەن كۈمۈشنى كىم چىقىرىدۇ؟...

نامان ئۇستا دېدى:

— كىم چىقىرىدۇ، دەمسەن؟

ھەمدۇل بەگ دېدى:

— ئەمىسە سەن قانداق ئويلىغانتىڭ؟

مۇھەممەدجان دېدى:

— بىزنىڭ تۇرغان-پۇتكىنىمىز مۇشۇ. مەن ئۆزۈم ئالتۇن-كۈمۈش دېگەننىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى تېخى كۆرۈپ باقمىدىم، مىسالى...

نامان ئۇستا دېدى:

— خەقلەر بىزگە ئالتۇن ـ كۈمۈشنىڭ گېپىنى دېمىگەن، يۈز ـ ئابرۇيلۇق كىشى تىلىۋالسا، بورۇنلۇققا ئالسا بولىدۇ، دېگەنتى.

ھەمدۇل بەگ دېدى:

— گەپ بوپتۇ ـ دە ! نامان، سەن تۆگىدەك بويۇق بولغىنى بىلەن، تۆگىمدەك ئەقلىڭ يوق نېمە ـ دە ! قۇرۇق تاغارنىڭ ئۆرە تۇرغانلىقىنى نەدە كۆرۈۋېدىڭ؟

نامان ئۇستا دېدى:

— ھەمدۇل، سەن ئاز ـ تولا يار ـ يۆلەك، ھەمدەم بولالمامسەن؟

ھەمدۇل بەگ دېدى:

— قىزىق... مەن بايىدىن بېرى نېمە دەۋاتىمەن. تۇرمىگە باراي، گۈندىپايىنى تاپاي، ئەمەتنىڭ تىرىك ياكى ئۆلگەنلىكىنى بىلەي، يول ماڭاي دەۋاتىمەنغۇ، بۇ، يار ـ يۆلەك، ھەمدەم بولغانلىق ئەمەسمۇ؟... پۇل تاپ، ئالتۇن ـ كۈمۈش ! قانچە كۆپ، قانچە ئېسىلى بولسا، شۇنچە ياخشى....

نامان ئۇستا دېدى:

— گەپ شۇمۇ؟...

ھەمدۇل بەگ دېدى:

— ئالتۇن - كۇموشنىڭ ئامالىنى قىل، خىزمەتچىلارغا مەن ھەرقاچان تەييار. يەنە لەۋزىدە تۇرۇش، قارارغا ياراش مەسلىسىمۇ بار....

نامان ئۇستا داستىخانغا چېچىلغان نانلىڭ ئۇۋاقلىرىنى تېرىپ ئاغزىغا سېلىۋېتىپ، دۇئاغا قول كۆتۈردى. دۇئادىن كېيىن مۇھەممەدجان ھەمدۇل بەگكە ئىلتىجا قىلىپ:

— بىزنى نائۇمىد قىلدىلا، ھەمدۇل بېگىم، بىز سىلىگە چوڭ ئىشەنچ قىلىپ...، — دەپ يەنە نېمىندۇر دېمەكچى بولۇۋېدى، نامان ئۇستا:

— بولدى، مۇھەممەدجان، بىز كېتىلى، ھاجەتسىز، — دەپ ئورنىدىن تۇردى ھەمدە بۇ يەردە كۆڭۈلگە كەلگۈدەك بىرەر ئىش بولمىغاندەك، ھەمدۇل بەگكە قاراپ كۇلۇمسىرىدى، — چاي - تۇز بىلەن مېھمان قىلغانلىقىڭغا رەھمەت، ھەمدۇل، كونا ئاغىنىدارچىلىقىڭنى ئۇنتۇمايمەن، سەنمۇ كونا بۇرادەرلىرىڭنى ئۇنتۇما.

— ئۇنتۇمايمەن، — دېدى ھەمدۇل بەگ، — جاھان مالىمانچىلىق ئىچىگە چۈشۈپ قالغان بۇ ئاي، بۇ كۈنلەردە، مېنى پات - پات يوقلاپ كەلسەڭلار، خۇش بولىمەن. مەن مەرد، لەۋزىدە تۇرىدىغان ئادەممەن...

ئۇلار پېشايۋانلىق ھويلىدىن ئۆتۈپ چوڭ دەرۋازا ئالدىغا چىققاندا، ھەمدۇل بەگ بىردىنلا نېمىندۇر يادىغا ئېلىپ، نامان ئۇستىغا:

— نامان، توختا، جىنىدەك تەخىر قىلىپ تۇرۇڭلار، — دېدى - دە، ئالدىراپ كەينىگە يېنىپ مېھمانخانا ئۆيى تەرەپكە قاراپ ماڭدى.

مۇھەممەدجان ھەمدۇل بەگ ئۆيگە كىرىپ كەتكەندىن كېيىن، نامان ئۇستىغا قاراپ دېدى:

ئۇيغۇر كتاب توپ بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ نامان ئاكا، ھەمدۇل بەگنىڭ «مەن مەرد، لەۋزىدە تۇرىدىغان ئادەمەن» دېگىنى قانداق كۈلكىلىك گەپ !... ھاشىمنىڭ «ھەمدۇل بەگنىڭ مەرد، لۇكچەك، لەۋزىدە تۇرىدىغان نوچى بولغان ۋاقتى تولىمۇ يىراقتا قالغان ئىش» دېگىنى توغرا چىقتى...

ـــ ئۇنداق دېگىلى بولمايدۇ، ئىنىم، ـــ دېدى نامان ئۇستا، ـــ خەقنى ئالدىراپ ئەيىبلىمە. بىزنىڭ ئۇنىڭغا ئۆتكۈزۈپ قويغان ئالتۇن ـ كۈمۈشىمىز بولمىغاندىن كېيىن، بەرسە «مەرد»، بەرمىسە «نامەرد» دېگىلى بولمايدۇ. ئۇمۇ تېخى ئاخىرقى ھېسابتا گەپنى ئۇزۇۋەتمىدى. بۇ يولنى مەنمۇ مېڭىشىپ بېرەي، دېدىغۇ. گەپ، ئاز ـ تولا ئالتۇن ـ كۈمۈش، پۇل ـ پۇچەكتە بولۇپ قالدى....

شۇ پەيتتە، ھەمدۇل بەگ بىر تاختا قاراچاي، ئىككى پاچكا چاقماق قەنتنى كۆتۈرۈپ ھويلىدىن چىقتى:

ـــ نامان ئاغىنە، سىلەرنى قۇرۇق قول ئۇزىتىپ قويۇشقا كۆڭلۈم بارمىدى، ھازىر قاراچاي بىلەن چاقماق قەنت شىخودا جەننەتنىڭ ئولجىسى، ھەرمىنىڭ خورمىسى بولۇپ قالدى، ئېلىڭلار، ئېلىپ قويۇڭلار، پېقىرنىڭ كىچىككىنە كۆڭلى، ئاغىنىدارچىلىقنىڭ نام ـ نىشانى....

ھەمدۇل بەگ بۇ گەپلەرنى دەۋاتقاندا، نامان ئۇستىنىڭ تەئەججۇپلەنگەن ئىككى كۆزى تۇيۇقسىزلا رەستە تەرەپكە قادىلىپ قالدى. ھەمدۇل بەگ بىلەن مۇھەممەدجانمۇ «لاپ» قىلىپ نامان ئۇستا قارىغان تەرەپكە قارىدى ۋە رەستە تەرەپتىن، ھېچنېمىنى پىسەنتىگە ئالماي توپتوغرا ئۆزلىرى تەرەپكە قاراپ خاتىرجەم كېلىۋاتقان بىر ئايالغا كۆزى چۈشتى.

ـــ ئۇھ !... قانداق گۈزەل، خۇددى ئاينى ئايال تۇغقاندەك ! ـــ ھەمدۇل بەگ چوڭ دەرۋازىسى ئالدىغا يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقان ئايالغا قاراپ، كۆزى خىرەلىشىپ، ئاغزىغا سىرتقىسۇ يىغىلىپ كەتتى، ـــ ياپىرىم !... دۇنيادا بۇنداقمۇ چىرايلىق ئايال بولىدىكىنا ! بەئەينى جەننەت پەرىسىغۇ؟...

مۇھەممەدجان دېدى:
— نامان ئاكا، بۇ، لېيۇ باخانغۇ...
نامان ئۇستا دېدى:
— دۇرۇس، لېيۇ باخان. ئۇ بۇ يەرگە نېمىدەپ كەلگەندۇر؟...
ھەمدۇل بەگ دېدى:
— ياپىر !... سىلەر بۇ ھۆر - غىلمانىنى تونۇمسىلەر؟
نامان ئۇستا دېدى:
— ئازراق... ئۇ مايتاغلىق....
لېيۇ باخان بۆرە تېرىسى ياقىلىق كالتە پەلتوسىنىڭ يانچۇقىغا قولىنى سالغان ھالدا، چوڭ دەرۋازا ئالدىغا كېلىپ توختىدى ۋە نامان ئۇستىغا قارىدى:
— سىز... نامان ئاكىغۇ دەيمەن....
— شۇنداق...— دېدى نامان ئۇستا.
— مەن مۇھەممەدجانىنى تونۇيمەن، — دېدى لېيۇ باخان مۇھەممەدجانغا غىل - پاللا قاراپ.
ھەمدۇل بەگ قولىدىكى تاختا چاي بىلەن قەنتىنى مۇھەممەدجانغا تۇتقۇزۇپ، لېيۇ باخانىڭ كۆزىگە قاراپ، ئالىقانلىرىنى بىر بىرىگە سۈركەپ، چىشىنىڭ ئېقىنى چىقىرىپ ھەجايدى:
— ھۆرمەتلىك خېنىم، دىيارىمىزدا ئۆزلىرىدەك تەڭدىشى يوق ئالىم پەرىسىنىڭ بارلىقىدىن ئىپتىخارلىنىمەن، بۇگۈن سىلىنى كۆرۈش شەرىپىگە مۇيەسسەر بولغانلىقىمدىن شادلىنىمەن. قېنى، ئۆيگە، ئۆيگە مەرھەمەت قىلسىلا، قانداق گەپ - سۆز بولسا، ئۆيگە كىرىپ دېيىشسىلە، ئىشكىم ئوچۇق، خۇش بولىمەن، مەرھەمەت....
لېيۇ باخان ھەمدۇل بەگكە نەزەر كۆزىنىمۇ سېلىپ قويمىدى ۋە كۈتۈلمىگەندە كەينىگە بۇرۇلۇۋېتىپ دېدى:
— رەھمەت، مېنىڭ تونۇشمايدىغان كىشىلەر بىلەن ھەمسۆھبەت بولۇش ئادىتىم يوق. نامان ئاكا، سىزگە مېنىڭ

گەپىم بارتى....

ھەمدۇل بەگ مۇرىسىنى چىقىرىپ، بېشىنى سىڭايان قىلدى:

ــ ئوھ... قانداق چىرايلىق، نېمىدېگەن گۈزەل !... بىراق، ئاجايىپ... غەلىتە !...

نامان ئۇستا بىرنەچچە قەدەم مېڭىپ لۇ باخانغا ياندىشاقاندىن كېيىن، لىۋ باخان دېدى:

ــ سىلەر ئىككىڭلار ئەمەتنى ئىزدەپ يۈرەمسىلەر؟ ئۇ قايسى تۇرمىدە ئىكەن؟...

نامان ئۇستا دېدى:

ــ سىز بۇنى قانداق بىلمىسىز؟...

ــ ماڭا، مەشرەپ دېدى، ھەممىنى دەپ بەردى. ئەمەتنى قۇتقۇزۇۋېلىشتىن ئۈمىد بارمۇ؟...

ــ بىز ئۇنى قۇتقۇزۇۋېلىشقا بەل باغلىدۇق.

ــ نېمە بىلەن، قانداق قىلىپ؟...

ــ ئىشقىلىپ، بىر يولىنى تاپىمىز، ــ دېدى نامان ئۇستا ئېغىر تىنىپ، ــ نېپىتلىكتە مېنىڭ نۇرغۇن دوستلىرىم، شىخودىمۇ بىرمۇنچە يېقىنلىرىم بار. مەسلىھەتلىشىپ كۆرەي دەيمەن، سىزگە نېمە بولدى، لىۋ باخان، بۇ يەرگە كېلىپ قاپسىزغۇ؟

ــ توختاڭ، سىز دېگەن يېقىنلىرىڭىز پۇلدار ـ باي كىشىلەرمۇ؟

ــ ياق، باي ئەمەس، لېكىن ئاغىنىدارچىلىققا يارايدىغان كىشىلەر....

ــ بوپتۇ، مەن بۇ يەردە كۆپ تۇرالمايمەن، ــ دېدى لىۋ باخان، ــ كۆڭلىڭىزگە كەلمىسۇن، نامان ئاكا. ياخشى نىيەت، ئاغىنىدارچىلىق ئەمەتنى تۇرمىدىن قۇتقۇزالمايدۇ. ماڭا بۇ ئىش ئايان. مېنىڭ بىلىدىغىنىم ــ ئالتۇن ـ كۈمۈش. ئالتۇن ـ كۈمۈشنى كۆرسە، كۆزى قىزارمايدىغان بىرمۇ ئەمەلدار يوق... مانا بۇ نەرسىنى ئېلىڭلار، بۇ، ئەمەتنى بورۇنلۇقتا ئېلىشقىلا

ئەمەس، سېتىۋېلىشقىمۇ يېتىدۇ....

لېۋ باخان پەلتوسىنىڭ يانچۇقىدىن كىچىككىنە تېرە خالتىنى چىقىرىپ نامان ئۇستىغا سۇندى:

— بۇنىڭ ئىچىدە كۆمۈش يوق، هەممىسى ئالتۇن...

لېۋ باخان شۇ گەپنى دەپ تېرە خالتىنى نامان ئۇستىغا تاشلاپ بەردى ـ دە، ئارقىسىغا قارىماي، قاينىاق بازار — رەستە تەرەپكە قاراپ مېڭىپ كەتتى....

نامان ئۇستا ئالقىنىدىكى تېرە خالتىنى دەڭسەپ بېقىپ، هەمدۇل بەگكە قارىدى:

— هەمدۇل، ئۆيۈڭگە يەنە كىرىدىغان بولدۇق ـ دە.

— مەرھەمەت....

كۆتۈلمىگەن ئۇچرىشىش

ئەمەت هېچقانداق سوئال ـ سوراقسىزلا گەجگىسىدىن ئىتتىرىلگىنىچە قاراڭغۇ كامېرغا ئەكىرىپ تاشلانغاندا، «بۇ يەردە مەندىن بۆلەك مەھبۇس يوق چېغى» دەپ قالغانىدى. كېيىنرەك، ئېغىر تىنىق، پۇشۇلداش ۋە ئىگىرىغان ئاۋازلارنى ئاڭلىدى. بولۇپمۇ نېرىقى بۇلۇڭدا بىرەيلەننىڭ تۇرۇپ ئىگىراپ، تۇرۇپ شۇكلىشىپ، قاتتىق ئازابلىنىۋاتقانلىقىنى بايقىدى. لېكىن، ئۇنىڭغا هېچكىم گەپ قىلمايتتى.

ئەمەت، بىرەر سىياسىي سەۋەب بىلەن تۇرمىگە تاشلانغان مەھبۇسقا تولا چاغلاردا مەخسۇس تەربىيىلەنگەن تۇرمە «قۇلاق» لىرى هەمراه بولىدۇ، ئۇلار ئەركىنلىك، باراۋەرلىك، دېموكراتىيە ئۈچۈن كۈرەش قىلغان ئىنقىلابچى قىياپىتىگە كىرىۋېلىپ، گەپ تېڭىشاپ، سىر ئېلىپ ئادەمگە زىيانكەشلىك قىلىدۇ، دېگەن گەپلەرنى ئاڭلىغان ۋە بۇنى ئۇرۇمچى تۇرمىسىدە ئۆزىمۇ كۆرگەنىدى. شۇڭا، قاراڭغۇ كامېردا ئۇن ـ تىنسىز ياتقان، ئىگىرىغان كىشىلەرگە ئۇنچىۋالا ئېرەن قىلىپ كەتمىدى.

بۇگۈن ئەمەتنىڭ كۆزى قاراڭغۇغا كۆندى، كامېردىكىلەرنى ئىلغا قىلالايدىغان بولدى. كامېرنىڭ نېرىقى بۇلۇڭىدا ئىگىراپ ياتقان كىشىدىن بۆلەك، بۇ يەردە يەنە ئالتە مەھبۇس بولۇپ، ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى تونۇش ئەمەس ئىدى. ئەمەت مەھبۇسلارنىڭ ئۆزىگە ئازراق بولسىمۇ خەيرخاھلىق قىلىش ئىپادىسىدە بولمىغانلىقى، گۇمانسىراپ قاراشلىرى ۋە يېنىدىكى مەھبۇسلار بىلەن پىچىرلىشىپ سۆزلىشىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇلارنىڭمۇ ئۆزىدىن گۇمانلىنىپ، ئالاھىدە تاشلانغان «قۇلاق»، «جاسۇسمىكىن» دەپ ئېھتىيات قىلىۋاتقانلىقىنى پەملىدى.

ئەمەت ئۆز تەجرىبىسىدە بۇنى يامان ئىش دەپ قارىمىدى. ئەتىگەندە شىپەن بىلەن مومىا، كەچتە ئۇماچ بىلەن يېرىم نان بېرىلەتتى. كۈنىگە بىر قېتىم چوڭ تەرەتكە سىرتقا ئاچىقىلغاندىن باشقا، كىچىك تەرەتنى ھەركىم ئىشىك يېنىغا قويۇپ قويۇلغان سوغىغا قىلىشاتتى. ئارىدىن ئۇچ كۈن ئۆتۈپ كەتتى.

بۇگۈن ئەتىگەندىلا، ھېلىقى بۇلۇڭدا ئىگىراپ ياتقان كىشى ھالسىز ئاۋازدا:

— سۇ...، — دېدى.

نەچچە كۈندىن بېرى ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرۇۋاتقان دېھقان چىراي مويسىپىت ئىشىك تۈۋىدە سوغىغا كىچىك تەرەت قىلىۋاتقان بولغاچقا، ئەمەت دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىگىرىغان كىشىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئىۋرىقىنى قولىغا ئالدى ۋە ئاغزىغا سۇ تېمىتىۋېتىپ، بىردىن ھەيران بولۇپ چۆچۈپ كەتتى:

— سابىروف... سىلى... ئەپەندىم !...

— رەھمەت... ئاستىراق گەپ قىل، — دېدى ياتقان كىشى، — سەن ئەمەت ئەمەسمۇ؟ نەچچە كۈندىن بېرى مېنى تونۇيالمىدىڭمۇ؟...

— ياق، ئەپەندىم، نۇزەمبىللا ! — دېدى ئەمەت، ئۇنىڭ قەلبىنى كۈتۈلمىگەن بىر بەختىيارلىق ئۆز ئىلكىگە

ئېلىمۇالدى، — توۋا، ماۋۇ تەلەينى كۆرۈڭ!... تۇرمىگە تاشلانغىنىمدىن ھازىرغىچە سىلىنى ئويلىمىغان بىر كۈن، بىر دەقىقەمۇ يوق ئىدى. قانداق قىلىپ سىلىنى ئۇچرىتىشنىڭ غېمىدە بولدۇمىيۇ، لېكىن بۇلۇڭدا ياتقان كىشىنىڭ سىلى بولۇپ چىقىشلىرى خىيالىمغا كىرىپ چىقماپتۇ....سىلى توغرۇلۇق ئىلگىرى، ھەر قىسما گەپلەرنى — «ئۇرۇمچىدە سوراق قىلىنىۋېتىپتۇمىش»، «نەنجىڭ تۇرمىسىگە يۆتكەپ كېتىپتۇدەك»، «جياڭ جېيشى دا زۇڭتۇڭنىڭ تەختى ئاستىدىكى زىندانىدا ئۆرە تۇرغۇزۇپ قويغانمىش...» دېگەندەك گەپلەرنى ئاڭلىغان، پەقەت، تېخى مۇشۇ يېقىندىلا لىيۇ باخاننىڭ ئاغزىدىن سىلىنىڭ شىخو تۇرمىسىدە ئىكەنلىكلىرىنى ئاڭلىدۇق... سىلىنى كۆرگىنىمگە تېخىچە ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ. بۇ چۈشۈم ئەمەستۇر؟...

— رەھمەت، ئەمەت، — دېدى سابىروف، — ئەمدى گەپ قىلما، بولدى قىل، مەن ھەممىنى چۈشەندىم...

سابىروف ئەمەتنىڭ ھاياجانلىنىپ كېتىپ، زۆرۈر بولمىغان گەپلەرنىمۇ دەۋېتىشىدىن ئەنسىرىگەندەك، «بولدى، گەپ قىلما» دەپ كۆزىنى يۇمۇپ خېلىغىچە شۇك بولۇپ قالدى.

ئەمەتنىڭ قەلبىدە خورلۇق بىلەن بەختىيارلىق، غەزەپ بىلەن شادىيانىلىككە ئوخشاش بىر - بىرىگە ئوت بىلەن سۇدەك زىت ئىككى نەرسە ئۇشتۇمتۇت بىرىكىپ، ئۆزىنىڭ تۇرمىگە قامالغانلىقىنى ئامەت ھېسابلاشتەك بىر تۇيغۇ ئۇنى رازى قىلىۋەتتى.

ئەمدى سابىروفنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالغۇچى بايىقى دېھقان چىراي مويسىپىت كىشى ئەمەس، ئەمەتنىڭ ئۆزى بولۇپ قالدى.

بىر كۈنى ئەمەت سابىروفنى يۆلەپ ئولتۇرغۇزۇپ قويماقچى بولدى.

— تەگمە، مىدىراتما، — دېدى سابىروف.

— نېمە، بىر يېرىڭىز ئاغرىمدۇر؟

ئۇيغۇر كتاب يورتى www.uyghurkitap.com

ـــ بىلىم سۇنغان، كىچىككىنە ياخشى بولۇپ قالدى....

سابىروف بەزىدە زورۇقۇپ، بەزىدە ھالسىزلىنىپ، ئەمەتنىڭ قىزىقىشلىرىغا ئىپادە بىلدۈرۈشكە مەجبۇر بولدى:

ـــ ھايات، ـــ دېدى سابىروف، ـــ مۇشۇنداق غەلىتە، يەر ئاستىدىكى نېفىت قاينىمىغا ئوخشاش سىرلىق نەرسە. ئۇنىڭ تېگى ـ تەكتىگە يەتمەك تولىمۇ تەس بولسا كېرەك. گومىنداڭچىلارنىڭ مېنى ئاخىر بىر كۈنى تۇتىدىغانلىقى ماڭا ئايان ئىدى. چۈنكى، مەن ئۆزۈمنىڭ ئۇلارنىڭ كۆزىگە قادالغان مىخ بولۇپ قالغانلىقىمنى بىلەتتىم. بىراق، ئۇلار مېنى مۇتەخەسسىسلەرنىڭ ھىمايىسى ئاستىدا سوۋېت ئىتتىپاقىغا چىقىپ كېتىدۇ، دەپ ئويلاشقان؛ ھەتتا بىر قېتىم جاڭ چۈجاڭ چاقچاققا يۆلەپ: «ھە، سا پەيىي، رۇسچىنى سۇدەك قۇيۇۋېتىدىغان كارامىتىڭىز رۇس مۇتەخەسسىسلىرىنىمۇ ھەيران قالدۇرۇۋەتتى، ئۇلار سىزگە ئۆگىنىپ قالغاندەك قىلىدۇ، سوۋېت ئىتتىپاقىنى كۆرۈپ كېلەمسىز ـ يە؟» دېگەن گەپنىمۇ قىلغان، راستىنى ئېيتسام، سوۋېت ئىتتىپاقىغا كېتىمەن دېسەم، بۇ ئاددىي ئىش ئىدى، سوۋېت ئىتتىپاقى مۇتەخەسسىسلىرى ئارقىلىق ئۇرۇمچى كونسۇلخانىسىدىن پاسپورت ئالغىلىمۇ بولاتتى ـــ بىراق، مېنىڭ ئۇنى خالىشىم مۇمكىنمۇ؟ بۇ ۋەتەن ـــ مېنىڭ، كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن ۋەتەننى تاشلاپ كېتىش ـــ مېنىڭ ۋىجدانىمغا، ۋەتەن ئېگىمغا، مۇھەببىتىمگە سىغمايدىغان ئىش. «ۋەتەن» دېگەن بۇ ئۇقۇمنىڭ ھەقىقىي مەنىسىنى مەن يولداش لېۋ كەي بىلەن ئىككىمىز باكۇدا پراكتىكا قىلىۋاتقاندا، تۇنجى قېتىم بىۋاستە ـــ چوڭقۇر ھېسسىيات بىلەن چۈشەنگەن؛ راھىتى تۇرماق، جاپاسىغمۇ تەييار تۇرۇشقا ئىرادە باغلىغان. بۇ، شۇنداق ئىش. بىراق، سوۋېت ئىتتىپاقى مۇتەخەسسىسلىرى كېتىش بىلەنلا، مېنى بۇنداق تېز ۋە تۈيۇقسىز تۇتقۇن قىلىشنى ئويلىماپتىكەنمەن....

سابىروف بىلى ھەرەج قىلىپ، ئازابلىق بىر كەيپىياتتا،

چىشىنى چىشلەپ تۇرۇپ، ئازراق سىكايان بولدى:

— سېنىڭ قىزىقىدىغانلىرىڭ بەك تولا - ھە، ئەمەت؟

— شۇنداق، ئەپەندىم، — دېدى ئەمەت سابىروفنىڭ يېنىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، — بۇ دۇنيا، بۇ ئالەم نېمانداق سىرلىق، چۈشىنىكسىزدۇر؟ جىق نەرسىلەرنىڭ سىرىغا ئەقلىم يەتمىسىمۇ، لېكىن كۆپرەك ئاڭلاپ قالسام دەيمەن....

سابىروف ئۇزۇپ - ئۇزۇپ دېدى:

— بوپتۇ، ئاڭلاپ قال، مەن دەپ بېرەي. شۇ كۈنى ئۇلار مېنى سوراق - سوئالسىزلا قولغا ئالدى. كۆزۈمنى تېڭىپ، قولۇمنى باغلىدى، ئەسكى پالاسنى پۈرلەپ تاشلىغاندەك، ماشىنىغا ئىرغىتىپ تاشلىدى. تەبىئىيكى، ئۇلار مېنى ئۇرۇمچى تۈرمىسىگە ئېلىپ ماڭغانىدى؛ بىراق، «يولدا قاراقچىلار، قوراللىق باندىتلار ئەدەپ كېتىپتۇ» دېگەن ئۈچۈرنى ئاڭلاپ، ماشىنىنىڭ بېشىنى شىخو تۈرمىسىگە بۇرىغان. كۆزۈم تېڭىقلىق بولغاچقا، ماشىنىدىن ئىتتىرىپ چۈشۈرگەندە، كەينىمچە يىقىلىپ بېلىم سۇنغان. كامېرغا ئەكېلىپ تاشلانغىنىمدىن كېيىن، دوختۇر كېلىپ بېلىمنى ئىككى - ئۈچ قېتىم تۇخۇم سۇركەپ تېڭىپ قويدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنتۇپ كېتىشتى...

— ئۇنتۇپ دەمسىزا، نېمىشقا؟...

— كىم بىلىدۇ، بەلكىم ئۇلار، مېنى مۇشۇ پېتى ئۆلىدۇ، دەپ ئويلىغاندۇر؛ بەلكىم، مەن بىلەن ھېسابلىشىشنىڭ ۋاقتى بار، دەپ قارىغاندۇر. ئېھتىمالغا يېقىنراقى — ئۇلارنىڭ ئۆزىنىڭمۇ كۆڭلى پاراكەندە بولسا كېرەك، بۇنداق پەيتتە، ھەركىم ئۆز غېمىنى يېمىسە بولمايدۇ - دە !...

— چۈشەنمىدىم....

— يادىڭدا تۇت، ئەمەت، — دېدى سابىروف، — ناھىيىلىك دوختۇرخانىدا زاكىرجان ئىسىملىك بىر سۆڭەك كېسەللىكلىرى ۋىراچى بار. ئۇنىڭ باغ - ھويلىسى شەھەرنىڭ سىرتىدا. تۈرمىدە سۆڭەك كېسەل دوختۇرى بولمىغاچقا، مېنىڭ بېلىمنى ئاشۇ

كىشى كېلىپ تاڭغان. ئۇ جاھاندىكى ئىشلاردىن خەۋەردار، ئىشەنچلىك، ئەقىدىلىك ئادەم. ئۇنىڭ ماڭا، مېنىڭ بېلىمنى تېڭىش جەريانىدا دەپ بېرىشچە، ھازىر جاھان تىنچ ئەمەس ئىكەن. غۇلجا ئازاد قىلىنىپتۇ، مىللىي ئارمىيە شەرققە قاراپ غەلىبىلىك جەڭ قىلىپ كېلىۋېتىپتۇ. ئىچكى ئۆلكىلەردە بولسا، كومپارتىيىنىڭ چوڭ قوشۇنى گومىنداڭنىڭ پېيىنى سىرقىرتىپ، غەربكە قاراپ قىستاپ كېلىۋېتىپتۇ. بۇ ئەھۋالدا، ئىككى كۈچنىڭ ئارىسىدا قالغان ئۇرۇمچى، شىخولاردىكى گومىنداڭ ھۆكۈمرانلىرى ئۆز غېمىنى يېمەيدۇ، ئويلىمايدۇ، دېسە كىم ئىشىنىدۇ؟...

— قارىغاندا، زاكىرجان ئۆز ئادەم ئىكەن - دە؟

— ئەلۋەتتە، توغرا ئېيتتىڭ، — دېدى سابىروف، — زاكىرجان مېنىڭ ساۋاقدىشىم، يارىملىق كىشى. ئېسىڭدىدۇر، مەن لېيۇ كەي بىلەن جۇڭگودىن سوۋېت ئىتتىپاقىغا ئوقۇشقا ماڭغاندا، زاكىرجان ئىچكىرىگە تېببىي ئىلىم ئۆگىنىشكە ماڭغان، جۇڭگو تېبابەتچىلىكى ئاساسلىرىنى ئىگىلەپ، ئۇيغۇر تېبابەتچىلىكىنى تەتقىق قىلىش ۋە ئۇنىڭ نەزەرىيە ئاساسلىرىنى دەلىللەشكە ھەۋەس قىلغان. ئوقۇش داۋامىدا لۇشۇن ئەپەندىنىڭ ھاياتىدىن خەۋەر تېپىپ، جۇڭگودىكى ئىنقىلاب ۋەزىيىتىنىڭ تەقدىرىگە كۆڭۈل بۆلگەن، كومپارتىيە كىشىلىرى بىلەن ئالاقە باغلاپ، ئۇلارنىڭ تەسىرىنى قوبۇل قىلغان. بىلىپ قويغىن، ئەمەت، بۇ ئۇنىڭ ئۆزىگىلا خاس سىر، بولامدۇ؟

— ماقۇل، مەن بۇنى يادىمدا تۇتىمەن....

— مېنىڭ ساڭا جېكىلەيدىغىنىم، — دېدى سابىروف، — ناۋادا تۇرمىدىن ئامان - ئېسەن چىقىپ كېتەلىسەڭلا، جەزمەن زاكىرجاننى تېپىشقا ھەرىكەت قىلغىن، ئالاقە باغلىۋال. لېكىن، ئېھتىياتچانراق بولارسەن....

بىر كۈنى كەچلىك غىزا — يېرىم زاغرا ۋە يېرىم تاۋاق ئۇماچتىن كېيىن، ئىككى گۇندىپاي كامېرغا كىرىپ تۇيۇقسىزلا:

ـــ سا پەييى، مەرھەمەت ! ـــ دەپ ئۇنى ئورنىدىن تۇرغۇزدى.

سابىروف ھەرەج قىلىپ تۇرغان بېلىنى تەستە رۇسلاپ، گۇندىپاينىڭ يۆلىشى بىلەن بىر قەدەم، بىر قەدەمدىن بېسىپ كامېردىن چىقىپ كەتتى. سابىروف كامېرنىڭ ئىشىكىدىن چىقىپ كېتىۋېتىپ، ئەمەت ۋە باشقا مەھبۇسلارغا قەددىنى تىك تۇتۇپ، مەغرۇر قارىغان ۋە بۇ مەردانە سېيما مەھبۇسلارغا ئىشەنچ ـ ئۈمىد بېغىشلىغانىدى.

بىراق، سابىروف كامېردىن چىقىپ بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىنلا، كامېر ئىچىنى سۈرلۈك جىمجىتلىق، ئەندىشە، ئەنسىرەش ۋە قورقۇنچلۇق بىر ۋەھىمە قاپلىۋالدى. ھەركىمنىڭ يۈرىكىدە بىر خىل ئۇنسىز جۇدالىق زارى جىغىلدىدى. ئىختىيارسىز قۇلىقى تالادا، كۆزى ئىشىكتە بولۇپ قالدى....

«خۇداغا شۈكۈر» دېيىشتى مەھبۇسلار ئويلىمىغان يەردىن، ئارىدىن بىرەر سائەت ئۆتە ـ ئۆتمەيلا، سابىروفنى يەنە بايىقى ئىككى گۇندىپاي ئۆز ئورنىغا ئەكىرىپ قويدى.

مەھبۇسلار سابىروفنىڭ تىرىك ۋە تېزلا قايتىپ كىرگەنلىكىدىن خۇش بولۇپ، ئۆز تەقدىرىدىن ئۈمىدلىنىشتى. لېكىن، سابىروف بۇ قېتىم غەلىتە ئۆزگەرگەن، مىجەز ـ خۇلقى، گەپ ـ سۆزلىرى ئىلگىرىكىدىن باشقىچىرەك، يەنى ھېچكىمگە، ھېچنېمىگە پەرۋا قىلمايدىغان بولۇپ قالغانىدى.

ئۇ بۇ يەردە بىرنەچچە ئايىنى ئۇن ـ تىنسىز، خىيالچان ئۆتكۈزگەن، ھېچكىمگە ئارتۇقچە ھېچنېمە دېمىگەن، ھېچنېمىدىن، ھەتتا چىدىغۇسىز ئازابلاشلاردىن كېيىنمۇ زارلانمىغانىدى. لېكىن، مۇشۇ قېتىمقى بىرەر سائەتلىك سوراقتىن كېيىن، ئۇ گويا بىرقانچە ئايلىق كۈندۈز ۋە كېچە ئويلىغانلىرىنىڭ ھەممىسىنى ـــ يۈرىكىنىڭ قات ـ قېتىدا تاغدەك دۆۋىلىنىپ كەتكەن دەرد ـ ئەلەم، ئازرۇ ـ ئارمان، غايە ـ ئىستەكلىرىنىڭ ھەممىسىنى دەرھال دەۋالغۇسى كەلگەندەك، بىردىنلا ئادىتىنى بۇزۇپ، كامېرنىڭ ئوتتۇرىسىغا كېلىپ

ئولتۇرۇپ، خۇددى سىرداش ئوقۇغۇچىلىرىغا لېكسىيە ئوقۇۋاتقان تەمكىن پروفېسسوردەك، دانە- دانە قىلىپ ئېيتىق، مەردانە سۆزلەشكە باشلىدى:

— كەچۈرۈڭلار، ئۇزاقتىن بۇيان مەن سىلەرنىڭ ماڭا قىزىقىشلىرىڭلارغا جاۋاب بەرمەي كەلدىم، ئەقلى مەدەنىيەت دۇنياسىنىڭ سىرتىدا قالغان كىشىلەر ئۆز ئەقلىگە سىغمايدىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى قارىلاۋېرىدۇ. سىلەر «سېنىڭ گۇناھىڭ نېمە ئىدى؟» دەپ سورىساڭلار، بۇنىڭ جاۋابى پەقەت بىرلا — «مەدەنىيەت». «مەدەنىيەت» — كاتتا ئۇقۇم. ئۇنىڭ ئەڭ بۇيۇك ۋەزىپىسى — ئىنسانىنى پىكىر قىلىشقا ئۆگىتىش، ئالەمنىڭ سىرىنى چۈشىنىشكە دەۋەت قىلىشتۇر. بىلەمسىلەر، ھەممىمىز ئۇچۇن ئورتاق ۋە ئىنتايىن مۇھىم بولغان بىرنەرسە بار، ئۇ بولسىمۇ — ئۇمىد ۋە ئىشەنچ. ئۇمىد ۋە ئىشەنچ — كۆزلىگەن بەخت مەنزىلىگە يېتىشنىڭ بىردىنبىر ئالدىنقى شەرتى. ئۇمىد ۋە ئىشەنچتىن مەھرۇم ئادەم — بىپايان قۇم بارخانلىرى، قۇم دېڭىزى ئىچىدە نىشاندىن ئاداشقان بەختسىز كارۋان. بىزدىن ھەممە نەرسىنى تارتىۋېلىش مۇمكىن، لېكىن ئۇمىد ۋە ئىشەنچنى تارتىۋېلىش ھېچكىمنىڭ قولىدىن كەلمەيدۇ. لېكىن، ئۇمىد چىرىغىغا ياغ قۇيۇپ نۇرلاندۇرىدىغان، ئۇنى ئۆلمەس قىلىدىغان كۈچ — «مەدەنىيەت» تىن كېلىدۇ. مېنىڭ گۇناھىم ئەنە شۇ «مەدەنىيەت» بىلەن تونۇشۇپ قالغانلىقىمدىن ئىبارەت....

سابىروف شۇ گەپلەرنى دېگەندىن كېيىن، بىر پەس بېشىنى تۆۋەن سېلىپ خىيال سۈردى، ئېغىر تىنىدى ۋە بېشىنى كۆتۈرۈپ، كۆرۈلمىگەن بىر خىل خۇشخۇيلۇق بىلەن ئۆزىگە مەدەت بېرىپ مەھبۇسلارغا قارىدى:

— مەن ھاياتنى، تۇرمۇشنى، كىلەچەكنى قانداق قىزغىن سۆيەتتىم ! تۇغۇلۇش ئالدىدا تۇرغان بوۋاق ئۇمىدى جاپاكەش - بىچارە ئانىنىڭ چىدىغۇسىز تۇغۇت ئازابىنى يەڭگىللەتكەندەك،

مەنمۇ بېشىمغا چۈشكەن ئازاب ـ كۈلپەت، خورلۇقلارغا چىداپ كەلگۈسىگە ئۈمىد باغلىغان، تەلپۈنگەنىدىم. بىز كۈتكەن نۇرلۇق كۈن بۇلۇتنى يېرىپ دىدارىنى كۆرسەتكەن تولۇن ئايدەك، ئاللىقاچان ئۆزىنى ئاشكارىلىغانىدى. بۇ مېنى هاياجانغا سالغان ئۈمىد ئىدى. بىراق، گومىنداڭ ئىستىبدادىتلىرىنىڭ تۆمۈر تاپىنى ئاستىدا ئېتىبارسىز ئوت ـ چۆپتەك خارلىنىپ ـ ئېزىلىپ جان هەلقۇمغا كەلگەن خەلق مانا ئەمدى زۇلۇم تاغلىرىنى بىر ـ بىرلەپ يېمىرىپ تاشلاۋاتقان پەيتىتە، ئۇلار ئالدىراپ ـ تېنەپ مېنى قەتلى قىلماقچى بولۇشتى....

ئەمەت هودۇقۇپ لوقما سالدى:

ـــ سابىروف... ئەپەندىم... سىلى...

سابىروف دېدى:

ـــ ئالدىرىما، ئىنىم، مېنى گەپ قىلىۋالغىلى قوي. ماڭا بۇ پۈرسەت بەكمۇ مۇهىم.

ـــ ئاڭلايلى، ئەپەندىم، ـــ دېيىشتى مەهبۇسلار، ـــ بىز هەيران بولۇۋاتىمىز، ئەجەب ـ هە !... سىلى كۆپرەك گەپ قىلىپ بەرسىلە... بۇ ئالەم نېمانداق سىرلىق ـ هە؟...

ـــ توغرا، ماڭا پۈرسەت بېرىڭلار، ـــ دېدى سابىروف، ـــ بۇ ئېنىق، ئۇلار بەلكىم هازىر، ئېهتىمال ئىككى سائەتتىن كېيىن ياكى ئەتە تاڭ يورۇماستا مېنى ئۆلتۈرەر. دۇرۇس، ئۇلار مېنى «سائىتىڭ توشتى، ئۆلۈم سائىتىڭ !...» دېگىنى يوق. ئۇلار بۇ قېتىم مېنى سوراق قىلغاندا، «ئازراق ئۇقۇشماسلىق بولغانىدەك تۇرىدۇ، سېنى تۇرمىدىن ئازاد قىلىۋەتمەكچىمىز. سەن دەرهال ئۇرۇمچى، شىخو ۋە مايتاغ نېفىتلىكىدىكى ئەڭ يېقىن كىشىلىرىڭنىڭ ئىسملىكىنى يېزىپ بەر، ئازابتىن قۇتۇلۇپ يولۇڭغا كېتىۋەر...» دېيىشتى. يەنە «كوممۇنىست لىيۇ كەي، لىيۇ چىڭ هەمدە لاۋمازىلارغا باغلانغانلارنى ئېنىق ئەسكەرتىسەن، قانچە تېز بولسا شۇنچە ياخشى، يول ئوچۇق، كۈننىڭ سېرىقى ساڭا قۇچاق ئېچىپ تۇرۇپتۇ...» دېيىشتى...

ئەمەت سابىروفتىكى بۇ خىل ئۆزگىرىشكە ھەيران ئىدى، يۈرىكىگە قانداقتۇر بىر خىل ۋەھىمە، ئەندىشە تىكەنلىرى سانجىلغاندەك، بىئارام بولۇپ كەتتى:

— سابىروف... ئەپەندىم... مەن ھېچنېمىنى چۈشەنمەيۋاتىمەن... سىلى ئۈمىد ھەققىدە شۇنداق ئېسىل گەپلەرنى قىلىپ تۇرۇپ، يەنە ئۈمىدسىزلەنگەنلىرى نېمىسى؟ سىلىنى تۇرمە ئازابىدىن قۇتقۇزىدىغانلا ئىش بولسا، مەن رازى، مانا مېنى ئەكېتىڭ يېقىنىم دەپ يېزىپ بەرسىلە....

— ئالدىرىما، ئەمەت، ئۆزۈڭنى بېسىۋال، ئىنىم، — دېدى سابىروف ئەمەتكە قىزغىنلىق بىلەن نەزەر تاشلاپ، — مەن ئۇلارغا، «قېنى، ئويلىنىپ باقاي» دېگىنىمدە، ئۇلار دولامنى قېقىپ پاراقلاپ كۆلۈشتى. ئەخمەقلەرنىڭ ئەقىللىق ئادەملەر ئۈستىدىن كۈلۈشىدىنمۇ كۈلكىلىك ئىش يوق. تۇرمە ئەمەلدارلىرى، گۇندىپايلار بىزنى قۇرت ـ قوڭغۇزدەك ئەقىل ـ ئىدراكتىن، ھېسسىياتتىن خالىي كىشىلەر، خالىغانچە ئالداپ ـ چەيلەپ مەسخىرە قىلىشقا بولىدىغان ئىلاجسىزلار دەپ قارايدۇ. ئۇلارنىڭ غەرىزى بىرنەچچە كىشىنىڭ ئىسمىنى قولغا چۈشۈرۈپ، مېنى خائىنلىق، مۇناپىقلىق ئورنىغا ئىتتىرىشلا ئەمەس، ئۇنداق ئاددىي ئىش ئەمەس بۇ. ئۇلارنىڭ غەرىزى مېنىڭ قورقىنالىقىمنى، ئىتتىكلىرىمنى تىترەپ يەرگە تىزلانغانلىقىمنى كۆرۈش؛ ماڭا ئۈمىد ـ ئىشەنچ بېغىشلاپ كېلىۋاتقان روھىي تۈۋرۈكنىڭ مەندىن ئادا ـ جۇدا بولغانلىقىنى كۆرۈش، شۇنىڭدىن كېيىن مېنىڭ ئىنسانلىق روھىدىن مەھرۇم لەقۋا، ئەرزىمەس بىر پارچە گۆشكە ئايلانغانلىقىمنى خالىغانچە مەسخىرە قىلىشتىن ئىبارەت....

سابىروف ئېغىر تىندى. مەھبۇسلارغا تەكشى كۆز يۈگۈرتۈپ چىققاندىن كېيىن، بىر خىل قەتئىي تەلەپپۇزدا دېدى:

— زۇلۇم ۋە ئادالەتسىزلىكنى كۆرۈپ تۇرۇپ كۆرمەسكە سېلىش ياكى ئۇنىڭغا بىر چەتتە قاراپ تۇرۇش — زۇلۇم ۋە

ئادالەتسىزلىكنى ھەمايە قىلغانلىق بىلەن باراۋەر. مەن سىلەرگە ئېيتىپ قويماي. مەن بۇگۈن ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئۆزۈمنىڭ كىملىكىنى ئاشكارىلاشنى قارار قىلدىم. مەن بۇ مۇستەبىت خانلىق — گومىنداڭ ھاكىمىيىتىگە ئۆچ. ئۇ — چىرىگەن، زاۋاللىققا يۈز تۇتقان، ئادالەتپەرۋەر كىشىلەرنىڭ جەسەتلىرى ئۈستىگە قۇرۇلغان قانلىق تەخت. ئۇنى ئاغدۇرۇۋەتكەندىلا، خەلق قەد كۆتۈرەلەيدۇ. مۇشۇ مۇددىئا يولىدا مەن پۈرسەت ۋە ئىمكانىيەت يار بەرگەن ھەممە يەردە ھەقانىيەتنى ياقلاپ، ئادالەتسىزلىككە قارشى تۇرۇپ كەلدىم. كوممۇنىست لىيۇ كەي بىلەن ئىككىمىز بۇ ھەقتە ئۇزاقتىن بۇيان پىكىر ئالماشتۇرۇپ، ئورتاق تىل، ئورتاق قاراش ۋە ئورتاق نىشانغا ئىگە بولۇپ كەلگەن. بۇگۈنكى سوراق كەيپىياتىدىن قارىغاندا، ئۇلار بۇنىڭ ھەممىسىنى بىلىۋاپتۇ. مۇشۇنداق ئەھۋالدا، ئۆزۈمنى يوشۇرۇشنىڭ ھاجىتىمۇ، زۆرۈرىيىتىمۇ يوق. ئۇلارنى يۈزتۇرانە پاش قىلىش، سوراق سەھنىسىدە تىغمۇتىخ كۆرەش قىلىشتىن باشقا يول يوق. مەن بۇنىڭغا ئوبدان تەييارلىق قىلىپ قويدۇم. مېنىڭ تەكلىپىم، سىلەر ئىمكانىيەت بولسىلا، بۇ يەردىن ساق - سالامەت چىقىپ كېتىشنى قولغا كەلتۈرۈڭلار. بولمىسا، «يا كۆرۈم، يا ئۆلۈم !» دەپ تۇرمىدىن قېچىشنى ئويۇشتۇرۇڭلار. ئۇلارنىڭ بىر - بىرلەپ ئۆلتۈرۈپ يەپ تۈگىتىۋېتىشىنى كۈتۈپ تۇرۇشتىنمۇ ئارتۇق خاتالىق، پاجىئە بولماس. تۇرمىدىن قېچىپ كېتەلىسەڭلار، بىر ئامال قىلىپ كومپارتىيىنى تېپىڭلار، ئىلى پارتىزانلىرىغا قوشۇلۇپ كېتىڭلار...

مەھبۇسلار سابىروفنىڭ بىرنەچچە ئايدىن بېرى ئۆزلىرى بىلەن بىر بۇلۇڭدا ئازابلىنىپ ياتقان ھېلىقى كەم سۆز كىشى ئىكەنلىكىدىن گۇمانسىرىغاندەك، دەسلەپ ھەيرانلىق بىلەن داڭقېتىپ قېلىشتى، كېيىن ئۇنىڭ تەقدىرى ۋە ئۆزلىرىنىڭ ئىستىقبالى ھەققىدە غۇلغۇلا قىلىشتى، چارە ئىزدەپ چارچاشتى.

تۇن تەڭلەشتى. ھېلىقى دېھقان چىراي مويسىپىت كىشى دېدى:

— سابىروفنىڭ ئۆلۈم خېتىنىڭ كېسىلىپ بولغىنى راست. بۇنى مېنىڭ يۈرىكىم سېزىپ تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ دېگەنلىرىنىڭ ھەممىسى ھەقىقەت. تېزرەك بىر قارارغا كېلەيلى....

ئوتتۇرا ياشلىق، ئىشچى كىيىمى كىيگەن، يۈز - كۆزىنى ساقال - بۇرۇت باسقان بىر نەپىتچى مەھبۇس ئېغىر تىندى:

— ھەقىقەت بەزىدە ئاچچىق بولىدۇ، سەپسەتە بولۇپ كۆرۈنۈشىمۇ مۇمكىن. لېكىن، سابىروف ھەقىقەتنى دېدى، مېنىڭ بۇ قاراڭغۇ تۇرمىدە يېتىۋاتقىنىمغا بەش يىل بولدى، قايسى گۇناھىم ئۈچۈن بۇ يەردە يەنە قانچە يىل يېتىشىم كېرەكلىكىنى ماڭا ھېچكىم دەپ بەرمىدى. بىزنىڭ ئالدىمىزدا ئىككى يول تۇرۇپتۇ، بىرى، ئۆلۈمنى كۈتۈپ يېتىۋېرىش، يەنە بىرى، قېچىش، باشنى قولتۇققا قىسىپ قويۇپ ھەرىكەت قىلىش....

ئەمەت دېدى:

— سابىروفنى قۇتقۇزۇش ھەممىدىن مۇھىم. ئۇنى ئۆلۈمگە تۇتۇپ بېرىپ، ئاندىن قېچىشنى ئويۇشتۇرۇشنىڭ نېمە ئەھمىيىتى بولسۇن؟...

شۇ چاغ كامېرنىڭ قۇلۇپى تۇيۇقسىز شاراقلىدى.

كامېرنىڭ ئىشىكى ئادەتتە كېچىسى ئانچە ئېچىلمايتتى. قۇلۇپنىڭ تۇيۇقسىز شاراقلىشى مەھبۇسلارغا سېغىزخاننىڭ شۇم خەۋىر يەتكۈزگىنىدەك، ۋەھىمىلىك بىر ئىش بولۇپ تۇيۇلدى.

ئەمەت گويا تومۇرلىرىدىكى قان ئۇيۇپ قېلىۋاتقاندەك، تىنىقلىرى توختاپ، كۆزى غەزەپلىك پارقىراپ، «بۇ نېمە !... سابىروفنى ئاچىقىپ كېتەرمۇ، راستىنلا ئۆلتۈرۈۋېتەرمۇ...» دېگەننى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپ، «يالت» قىلىپ ئىشىككە قارىدى.

ئىشىكتە چوقۇر يۈز، يالپاق بۇرۇن، قاسقان شەپكە كىيگەن تۇرمە باشلىقى كۆرۈندى:

— ئەمەت دېگەن قايسىڭ؟...

ئەمەت تۇرمە باشلىقىنىڭ كامېرغا ئانچە كىرمەيدىغانلىقىنى بىلەتتى، «ئۇ، سابىروف بىلەن مېنىڭ ئىسمىمنى ئالماشتۇرۇۋالدىمۇ، نېمە؟» دېگەننى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى ۋە قەلبىدە ئاجايىپ بىر ھېسسىيات — سابىروفنىڭ بېشىغا يوپۇرۇلۇپ كەلگەن ئۆلۈمنى دەرھال ئۆزى قوبۇل قىلىۋالغۇسى كەلگەندەك، كۈتۈلمىگەن بىر خىل جاسارەت بىلەن ئورنىدىن ئىرغىپ تۇردى:

— بۇ، مەن — ئەمەت...

تۇرمە باشلىقى قولىدىكى لامپىنى يېقىنراق ئەكېلىپ ئەمەتنىڭ يۈز - كۆزىگە قارىدى:

— ھە... چاپسان بول، كۈدە - كۆرپەڭنى كۆتۈر. بۇ ياقتا ماڭ....

— كۈدە - كۆرپەم يوق، سالتاڭمەن، — دېدى ئەمەت ۋە كالتە جۇۋىسىنىڭ يېڭىنى سېپىپ ئىشىك تەرەپكە ماڭدى.

كامېرنىڭ قۇلۇپى يەنە شاراقلاپ ئېتىلدى.

ئەمەت تۇرمە كارىدورىدا كېتىۋېتىپ، «نېمىلىكىم بولمىسۇن، سابىروفنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزۇۋالدىم، ياخشى ئادەملەر ئۆلمەسلىكى كېرەك. مەن رازى، ئەلۋىدا، قەدىرلىك سابىروف...» دەپ ئويلىدى ۋە بىر خىل بەختىيارلىق ھېس قىلدى.

تۇرمە ھويلىسى زۇلمەت قاراڭغۇسىغا چۆمگەن بولۇپ، پۈتكۈل ئەتراپ گۆردەك جىمجىت ئىدى.

تۇرمە باشلىقى ئەمەتكە يېقىنلىشىپ لامپىنى ئۆچۈردى ۋە ھېچبىر كۈتۈلمىگەندە:

— ئاۋۇ ئىشىكنى، قاراۋۇلنى كۆردۈڭمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— كۆردۈم...، — دېدى ئەمەت.

— ئىشىك ئوچۇق، — دېدى تۇرمە باشلىقى، — سەن ھازىر ئۆزۈڭنى بىر ياقتا ئېلىپ تۇر. مەن قاراۋۇلنى چاقىرىۋالىمەن، سەن شۇ پۇرسەتتە ئىشكىتىن چىقىپ كەت... تېز....

ئۇيغۇر كتاب بۇيۇمى www.uygurkitap.com

ـــ نېمە؟... مەن....

ـــ قاپاق باش ! ـــ دېدى تۇرمە باشلىقى تېرىكىپ، ـــ قانداق ئەزمە نېمىسەن !... چاپسان بول، كاداك تېرەك ئاستىدا سېنى بىرى كۈتۈۋاتىدۇ...

تۇرمە باشلىقى كېيىن ئىشىك تەرەپكە قاراپ:

ـــ ھوي... قاراۋۇل !... قايسىك بار؟ بۇ يەرگە كەل ! ـــ دەپ توۋلىدى.

ئىشىك يېنىدا تۇرغان قاراۋۇل تۇرمە باشلىقىنى ئاۋازىدىن تونۇپ، مىلتىقىنى مۇرىسىگە ئېسىپ، «گۇپ ـ گۇپ» ئاۋاز چىقىرىپ يۈگۈرگىنىچە تۇرمە باشلىقىنىڭ ئالدىغا كېلىپ: «دوكلات، مەن كەلدىم !» دەپ «چىپ» توختىدى.

شۇ پۇرسەتتە، ئەمەت تام ياقىلاپ بېرىپ، ئىشىكتىن غىپىلدە چىقىپ كەتتى.

تۇرمە باشلىقى ئاغزىدىن زەھەر چېچىپ، ئالدىغا يېتىپ كەلگەن قاراۋۇلغا تەنبىھ بېرىشكە باشلىدى:

ـــ ھۇ... نان قېپى ھارامزادە ! كارغا يارىماس كالۋا ! نەدە قاراۋۇللۇقتا تۇرۇۋاتقانلىقىڭنى ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ؟ ! بىركىم سېنى بېرى كەل، دەپ چاقىرسا، «مەن ۋەزىپە ئىجرا قىلىۋاتىمەن، باشلىق. ئالدىڭزغا بارالمايمەن، ئىشىڭىز بولسا، مېنىڭ قېشىمغا كېلىڭ» دېيىشنى بىلمەمسەنا ! ماڭ، لالما، كۆزۈمدىن يوقال ! ئىشكىنى دەرھال قۇلۇپلىۋەت !...

ئەمەت تۇرمە ھويلىسىدىن چىقىپ، بۇككىدە قارىياغاچلىقىنى بويلاپ مېڭىپ، ئېرىق بويىدىكى كاداك تېرەكنىڭ ئاستىغا كەلدى ۋە بۇ يەردە نامان ئۇستا بىلەن مۇھەممەدجاننى كۆردى.

ـــ يا ھەزرەت، ئاداش ! ـــ دېدى مۇھەممەدجان ئەمەتنى قىزغىن قۇچاقلاپ، ـــ ھەي... ئەنسىرىتىپ جېنىمىزنى جاڭگالدا قويدۇڭ جۇمۇ !... مىسالى.

ـــ نامان ئاكا، ـــ دېدى ئەمەت نامان ئۇستىنىڭ ئىككى قولىنى چىڭ سىقىپ، ـــ ئۆزىڭىز ياخشى بولۇپ قالدىڭىزمۇ؟... ئەستاغپۇرۇللا، ماۋۇ ئىشنى كۆرمەمدىغان؟... مەن ھېچنېمىنى

چۇشەنمەيۋاتىمەن. بۇ، چۇش ئەمەستۇر؟...

ــ ئالدىرىما، ئەمەت، ــ دېدى نامان ئۇستا، ــ كېيىن چۇشىنىپ قالىسەن، لېكىن سەن ئەمدى لېيۇ باخانغا قويالمىساق، ئۇنىڭغا ھەشقالالا دېگىن....

ــ نېمە دەيدىغانسىز، نامان ئاكا. تېخىچە چۇش كۆرۈۋاتقايدىغاندىمەن...

ــ بۇ چۇش ئەمەس، ئەمەت، ــ دېدى مۇھەممەدجان ۋە كادالىق تېرەكنىكى دالدىسىدا ــ ئات ئۇستىدە تۇرغان ھەمدۇل بەگكە قاراپ، ــ ئەمەت، نېمە ھالىڭقىپ تۇرۇۋېرىسەن؟ ھەمدۇل بېگىمگە رەھمەت دېگىن. ئۇ ھەرھالدا لەۋزىمىزنى ئىلىك ئېلىپ، ياخشىلىققا ياخشىلىق، ۋاپاغا ۋاپا قايتۇرىمىز دېگەن ۋەدىمىزگە چىنپۇتتى. ساناپ يېگىرمە دانە تىللا بەرگەنلىكىنى كۆزىمىز كۆردى. سېنى ھەمدۇل بېگىم بورۇنلۇققا ئالدى، مىسالى....

ــ بولدى، گەپنى سوزمايلار، ــ دېدى ھەمدۇل بەگ، ــ بولۇڭلار، بۇ يەردىن تېزرەك كېتەيلى....

ئەمەت بۇ غەلىتە تەقدىردىن غەزەپلەندى:

ــ نامان ئاكا، مەن تۇرمىگە ئۆزۈمنى ئەمەس، سابىروفنى قۇتۇلدۇرغىلى كىرگەن. مەن ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۆزۈمنى قۇربان قىلىشقا رازى بولغانمەن. بۇ، قانداق غەلىتىلىك؟...

ــ غەلىتىلىك؟ قانداق غەلىتىلىك؟ ــ دېدى مۇھەممەدجان، ــ چۇشەنمىدىم، ئەمەت سېنى. بۇ بىرقانچە كۈندىن بۇيان، مەشرەپ، چىڭ سۇڭ، نامان ئاكىلارنىڭمۇ، مېنىڭمۇ سېنى تۇرمىدىن قۇتقۇزىمىز دەپ ماڭمىغان يول، قىلمىغان چارىمىز قالمىدى. بۈگۈن نېمىلىكىم بولمىسۇن، مىسالى، سەن بىلەن دىدار كۆرۈشتۇق....

ــ ياق ! ــ دېدى ئەمەت، ــ مەن ئىنژېنېر سابىروفنى تاشلاپ كېتەلمەيمەن !...

ھەمدۇل بەگ دېدى:

ــ سابىروف دەمسەن؟ سابىروف دېگەن كىم؟

ئەمەت دېدى:

— ياخشى ئادەم، تەڭدىشى يوق ۋىجدان ئىگىسى. رۇس مۇتەخەسسىسلىرىنىڭ تەرجىمانى... رۇسچىنى...

— بولدى، بولدى، ھاجىتى يوق، — دېدى ھەمدۇل بەگ خۇشياقمىغاندەك قولىنى شىلتىپ، — سەن ئەمەت ئوت بىلەن ئويناشما. رۇس دېگىنىڭ قۇرۇسۇن. ئۇ خەقنىڭ پەن - تېخنىكىسىنى دېمىسە، ئەدەپ - يوسۇنىنىڭ ئىككى پۇللۇقى يوق. قويۇپ بەرسەڭ، دىن، مىللەت، ئۆرپ - ئادەت دېگەنلەرنى تونۇرغا سېلىپ ئۆرتەشكە تەييار. «بېڭىلىق» دېسە، «ماقۇل» دېگىنىمگە مەڭ پۇشايمان ! ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇغان ئۇيغۇر قىزلار رۇس قىزلىرىنىڭ ئادىتىنى كىيىپلا چىقىشتى. يۇزىنى ياپمىسا، كالتە يەڭ كۆڭلەك كىيسە، پاچىقىنى ئېچىپ يۇرسىغۇ بوپتۇ، لېكىن، ئاتا - ئانىسىنىڭ گېپىنى ئاڭلىماي، نەدىكى بىر يالاڭتۆش يېتىمچىگە «مۇھەببەت قويدۇم» دەپ تۇرۇۋالسا !... سەن ئويلاپ باق، رۇس قىزلىرىنى دورىمىسا، قايسىبىر مۇسۇلمان قىزى ھېيىقماستىن مۇشۇنداق گەپنى دادىسىنىڭ يۈزىگە دېيەلەيدۇ؟...

ھەمدۇل بەگ، رۇس مۇتەخەسسىسلىرىگە تەرجىمانلىق قىلغان سابىروفنى ئەيىبلەيمەن دەپ، ئۇشتۇمتۇت قىزى دىلدارغا ئالاقىدار بىر خۇپىيانە سىردىن بېشارەت بېرىپ قويغانلىقىنى سېزىپ، ئالدىراپ - تېنەپ گەپنى باشقا تەرەپكە بۇرىدى:

— ئەجەب ئاچ پاقا نېمىكەنا ھېلىقى گۇندېپاي ! يىگىرمە دانە تىللا ئېزىقىغا قىستۇرۇلغان گۇرۇچ پارچىسىدەك، ئالىقىنىغا چۇشۇپلا يوقالدى: «قېنى، يەنە يىگىرمىنى دەيدۇ. سېنىڭ بوررۇنلۇققا ئېلىۋاتقىنىڭ ئەمەت ئەمەس، ئەمەتنىڭ خۇنى. بۇگۇن بورۇنلۇققا ئالمىساڭ، ئەمەت ئەتە بۇ ئالەمدە يوق» دېمەسما... ئۆزۇڭلەر كۆرۈپ تۇردۇڭلار. يەنە يىگىرمە دانە تىللانى بېرىشكە مەجبۇر بولدۇم. مەن مەرد ئادەممەن، بۇنى سىلەر ئۆز كۆزۇڭلار بىلەن كۆردۇڭلار...

— ھەمدۇل بېگىم، — دېدى ئەمەت، ئۇنىڭ ئاۋازى ئاچچىق

هایاجاندىن تىترەپ كەتتى، ــ هەممەتلىرى ئۇچۇن ھازىر نېمە دېيىشمىنى بىلەلمەيۋاتىمەن. بۇ قېيامەتلىك قەرز ھامان بىر كۈنى بىزدىن سىلىگە يانىدۇ. ھازىر مېنىڭ دەيدىغىنىم، سابىروف...

ــ ئەستاغپۇرۇللا !... بۇ...، ــ ھەمدۇل بەگ ئېتىنىڭ تىزگىنىنى تارتىپ توڕۇپ، تېرىكتى، ــ ئۇكام ئەمەت، سەن غەرەز ئۇقامسەن، يوق؟ بۇنىڭ ھەممىسى مۇنۇ نامان «تايغان» بىلەن بولغان قىرىق يىللىق ئاغىنىدارچىلىقىمىزنىڭ يۈز - خاتىرسى ! مەن لەۋزىمدە تۇرىدىغان مەرد ئادەممەن. يا مېنىمۇ ئوتقا ئىتتىرەي، مەن ياتقان تۇرمىدە ئۇمۇ ياتسۇن دېمەكچىمۇسەن؟ مەن دەپ قويايكى، سېنى گۆرۈگە بەرگەن گۇندىپاي، «يۇقىرىدىن ئەمەتنى سۇرۇشتۇرسە، ئۇنى تۇرمىدىن قاچتى دەپ خەۋەر قىلمىمىز، ئۇنى كىشى تاپالمايدىغان يەرگە يوشۇرۇپ قويۇشۇڭلار كېرەك» دېدى. مەن بۇ ئىشقا ئوغۇل بالىچىلىق قىلىپ چېتىلغانىكەنمەن، تېخى سېنى ئۆزۈمنىڭ ئۆيىگە يوشۇرۇپ قويۇشقا نامانغا ۋەدە بەردىم....

ــ ئەمەت، مەن سېنى چۇشىنىپ تۇرۇپتىمەن... مۇشۇ پەيتتە، سابىروفنى قانداق قۇتقۇزۇش مۇمكىن؟ بىز بۇ يەردىن دەرھال كېتەيلى، ئىنژېنېر سابىروفنىڭ تەقدىرى ھەققىدە باشقا چارە تاپايلى. سەنچە قانداق؟...

ــ ماقۇل دېگىن، ئەمەت، ــ دېدى مۇھەممەدجان ــ ئىنژېنېر سابىروفنى قۇتقۇزۇش ھەققىدە، كېيىن خالىيراق بىر يەردە ئوبدانراق ئويلىشايلى....

شۇ پەيتتە، تۇرمە تەرەپتىن دۇكۇرلىگەن ئەنسىز ئاياغ ئاۋازلىرى، گۇندىپايلارنىڭ قالايمىقان ۋارقىراپ - جارقىراشلىرى ئاڭلاندى.

ئەمەت بوينىدىن زەنجىرده باغلىغاندەك، كەينىگە تارتىشىپ، ھەمدۇل بەگنىڭ ئېتىنىڭ كەينىگە مىنگەشتى...

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

يەتتىنچى باب

«مەن كىمدىن سورايمەن...»

ھەمدۇل بەگنىڭ چوڭ قورۇسى، جىمجىت كېچە.

ئەمەت ئات ئېغىلىنىڭ ئۇدۇلىدىكى پىنھان ھۇجرىدا — گۇللۈك تېكىمەت ئۇستىدە رەڭلىك پۇرۇچ رەختلەردىن قۇراشتۇرۇپ تىكىلگەن سامان تەكىيگە بېشىنى قويۇپ ئوڭدا يېتىپ، بىر كۆزىگە ئەينەك قويۇلغان قەغەز پەنجىرىدىن يۇلتۇزلۇق ئاسمانغا قاراپ خىيال سۈرۈپ ئۇخلىيالمىدى.

ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ھامان ئىنژېنېر سابىروفنىڭ ئۇمىد - ئىشەنچىگە تولغان نۇرلۇق كۆزلىرى، تەمكىن، مەزمۇت قەددى - قامىتى تىنىمسىز جىلۋىلىنەتتى: ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى ئەسلەپ سىرداشاتتى، تارتىملىق بىر ھېسسىيات بىلەن مۇڭداشاتتى: «توۋا... ماۋۇ تەقدىرنىڭ كاجلىقىنى كۆرمەمدىغان !... تۇرمىگە سابىروفنى قۇتقۇزىمەن دەپ كىرىپ، ئۇ يەردىن ئۆزۈمنى قۇتقۇزۇپ چىققىنىم نەچە گەپ بولار؟... سەن ئىشەنگەن، ئەقىدە قىلغان بىر ۋاپادار ئۇ يەردە بوينىغا چۇشۇش ئېھتىمالى بولغان جاددىنى كۆتۈپ، تۇرمە ئازابىنى تارتىپ ياتسۇنۇ، سەنزە بۇ ئىسسىق كاڭدا يۇلتۇز ساناپ، خىيال سۈرۈپ ياتقىن !... ئەجەب ئىش. بۇ دۇنيا نېمانداق سىرلىق، نېمانچە چۇشىنىكسىزدۇر - ھە؟ !...»

ئەمەتنىڭ خىيالىدا تۇيۇقسىز پەيدا بولغان «سىرلىق» دېگەن سۆز كۆتۈلمىگەندە سابىروفنىڭ بىر سۆزىنى ئەسلەتتى، سابىروف ئەمەت بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ بىر قېتىم مۇنداق دېگەنىدى:

«دۇنيا ھەقىقەتەن سىرلىق، بىز ياشاۋاتقان بۇ جەمئىيەتمۇ سىرلىق، چۈشىنىكسىز... لېكىن سەن شۇنى بىلىۋالغىنكى، (سىرلىق) دېگەن بۇ سۆز پەقەت شۇ (سىر) نى بىلىۋېلىشقا ئالدىرىغانلىقىمىزنىلا بىلدۈرىدۇكى، ئۇنىڭدىن ھەرگىزمۇ بۇ (سىر)نى مەڭگۈ يەشكىلى بولمايدۇ، دېگەن مەنە چىقمايدۇ. ئىنسان ھامان بىر كۈنى ئۆزىنىڭ قانداق ئاپىرىدە بولغانلىقىنى بىلىۋېلىپلا قالماستىن، بەلكى يەنە، كىشىلىك ئالمى، تەبىئەت دۇنياسىنىڭمۇ سىرىنى بىلىۋالالايدۇ. بۇ شەكسىز. شۇڭا، دۇنيا سىرلىق، جەمئىيەت چۈشىنىكسىز دەپ قاقشاۋېرىشنىڭ، ئۈمىدسىزلىنىشنىڭ ئورنى، پايدىسى يوق. غەلىبە، ئۇتۇق — كۆپىنچە ئۈمىد تۇغىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ دادىل ھەرىكەت قىلغۇچىلارغا مەنسۇپ بولىدۇ؛ ئۈمىد ـ ئىشەنچىسى كەمچىل، جۈرئەتسىز، لېكىتاسما، ھە دەپ ئاقىۋىتىنى ئويلاۋېرىدىغان كىشىلەرنىڭ ئالدىدا پارلاق ئىستىقبالنىڭ چىراي ئاچمىقى تەس...»

ئەمەت شۇلارنى خىيالىدىن ئۆتكۈزۈپ يېتىپ، سابىروفنىڭ دوختۇر زاكىرجان توغرىسىدىكى سۆزىنى يادىغا ئالدى: «تۇرمىدىن تىرىك چىقىپ كېتەلمىسەڭلا، دوختۇر زاكىرجاننى تاپقىن...»

ئەمەت ئۆز ـ ئۆزىگە دېدى: «قەدىرلىك سابىروف، سىز خاتىرجەم بولۇڭ، مەن چوقۇم زاكىرجان ئاكىنى تاپىمەن، قانداقلا بولمىسۇن سىزنى قارىغۇ گۆردىن قۇتقۇزۇۋېلىش ئۈچۈن جېنىمنى تىكىپ قويىدۇم...»

ئەمەت چوڭ مەسچىتنىڭ پەشتىقىدىن بامدات ئەزىنى ئاۋازى ئاڭلىنىش بىلەن تەڭ، گۇللۇك تېكىمەت ئۇستىدىن چاچراپ تۇردى ـ دە، خېلى يىللاردىن بۇيان تەرك قىلىپ كەلگەن بامدات نامىزىنى بۇگۈن يەنە بىرىنچى قېتىم ئېسىگە ئالدى؛ ئۇ ئۆزىنى قانداقتۇر نامەلۇم بىر كۈچ ئالدىدا ئاجىز ھېس قىلىپ، مۇشۇ تاڭ سەھەردىكى بىر ۋاخلىق نامازنى ئۇنىڭغا نېمىشقىدۇر خېلىلا

مەنىلىك، پاك، قۇدرەتلىك بىرنەرسىنى ئاتا قىلمىغانىدەك تۇيغۇغا كېلىپ قالغانىدى. شۇڭا، ئۇ تەرەت ئېلىش نىيىتىدە مىس ئاپتۇۋۇنى قولىغا ئېلىپ، باغدىكى كۆل تەرەپكە قاراپ ماڭدى. باغنىڭ ئىشىكىنى ئەمدىلا ئېچىشىغا، ھەمدۇل بەگنىڭ بۆرىدەك ئىككى ئىتى ئېغىر خىرقىراپ ئارقا تەرىپىدىن ئەمەتكە ئېتىلدى. ئەمەت چاقماقلىق بىلەن باغنىڭ ئىشىكىنى ئېتىۋالدى. ئاندىن كۆلدىن سۇ ئېلىپ تەرەت ئالغاندىن كېيىن، يېتىمچى يەكتەكنى يەرگە ئۇزۇنىسىغا يېيىپ سېلىپ، ئىخلاس بىلەن بامدات نامىزى ئوقۇشقا كىرىشتى.

— بۇ ئىشنىڭ ماڭا ياريدى، ئەمەت، — دېدى ھەمدۇل بەگ دۇئاغا قول كۆتۈرگەن ئەمەتنىڭ كەينىدىن سىنچى كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭغا قاراپ تۇرۇپ، — نامازنى تەرك ئەتمە. نامار — ئەقىدە، پاكلىقنىڭ ئالامىتى؛ كەچ يېتىپ ـ سەھەر تۇرۇش — خىزمەتنىڭ ئادىتى. مەن ئۆز ئەقىدىسىگە سادىق سەممىي كىشىلەرنى ياخشى كۆرىمەن....

— ھەمدۇل بېگىم، — دېدى ئەمەت يەكتەكنى قېقىپ مۇرىسىگە سېلىپ تۇرۇپ، — مەن بۇ ئۆيدە نېمە ئىش قىلىمەن، ئىش ـ كۈش بولسا، ياردەملەشسەم بولماسمۇ؟...

ھەمدۇل بەگ بېشىنى لىڭشىتىپ كۈلدى.

— ياخشى ئويلاپسەن، ئەمەت، — دېدى ھەمدۇل بەگ، — مەنمۇ شۇنى ئويلىغان. بىكار قالساڭ زېرىكىسەن، ھەربىر كەت قىلساڭ خەق كۆرىدۇ، خەتەرلىك. شۇڭا، مەن ساڭا بەش ئېشەك تەييارلاپ قويدۇم، ئەتىدىن باشلاپ چىگىشوردىكى كۆمۈر خېڭىمدىن كۆمۈر توشۇيسەن. تاڭ يورۇماستا بۇ ئۆيدىن چىقىپ كېتىسەن ـ دە، ئەتىسى كېچىدە قايتىپ كېلىسەن. ھەم بىكارچىلىقتىن زېرىكمەيسەن، ھەم ھېچكىم سېنىڭ بۇ يەردىلىكىڭنى سەزمەيدۇ، قانداق، بولامدىكەن؟...

ئەمەت رازى بولدى. ئۇ، چىگىشور كۆمۈر كېنىغا بىر قېتىم بېرىپ كېلىش جەريانىدا، دوختۇر زاكىرجانىڭ شەھەر

سىرتىدىكى باغ - ھويلىسى جايلاشقان كەنتنى كىشىلەردىن ئېھتىيات بىلەن سوراپ بىلىۋالدى.

قارىياغاچ ۋە سۇۋادان تېرەكلەر بىلەن قورشالغان بۇ مەنزىرىلىك كەنت شەھەردىن تۆت چاقىرىمچە يىراقلىقتا بولۇپ، زاكىرجاننىڭ ئاتا مىراس باغ - ھويلىسى بۇ كەنتنىڭ ئوتتۇرىسىغا، تۆت سىنىپلىق بىر باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ روبىروسىغا، چىگىشور كۆمۈر كېنىغا ماڭىدىغان ھارۋا يولىنىڭ بويىغا جايلاشقانىدى. كىشىلەر يەنە: «دوختۇر زاكىرجاننىڭ رەپىقىسى پاتىمە خانىم ئاشۇ مەكتەپتە مۇئەللىملىك قىلىدۇ. دوختۇر زاكىرجان ئەتىگەنده شەھەرگە ۋېلىسىپىتلىق كىرىپ كېتىپ، كەچتە قايتىپ چىقىدۇ: ھويلىدىكى بىر ئېغىزلىق ئەينەكلىك ئۆي (خالىس دوختۇرخانا)، كەچتە - پاتتا ھاجىتى چۈشكەن كېسەللەر بۇ يەرگە كېلىپ زاكىرجانغا كۆرۈنىدۇ، داۋالىنىدۇ» دېگەن گەپنىمۇ دەپ بېرىشتى.

ئەمەت ئىككىنچى قېتىم چىگىشور كۆمۈر كېنىغا بېرىپ قايتقاندا، ئەتەي كۈننى كەچ قىلىپ، ھېچقانداق تېنىمەيلا، دوختۇر زاكىرجاننىڭ ئۆيىنى تاپتى ۋە ئېشەكلەرنىڭ بېشىنى چېتىپ قارىياغاچلىق ئىچىگە ئەكىرىپ باغلاپ قويغاندىن كېيىن، ئەتراپقا قارىۋېلىپ ئىشكنى چەكتى.

— نېمە ئىش، تاۋىكىز يوقمۇ؟ — دەپ ئىشكنى ئېچىپ ئۆيدىن چىققان زاكىرجان ئەمەتتىن سورىدى.

— يوقسۇ، مەن ئەمەت، — دېدى ئەمەت ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپ. ئەمەتنىڭ ئۆزىنى تونۇشتۇرۇشىنىڭ زاكىرجان ئۇچۇن ھېچبىر ئەھمىيىتى بولمىدى. چۈنكى ئۇ ئەمەت دېگەن ئىسىمنى ئاڭلىمىغانىدى.

— خوپ، سىز ئەمەت، — دەپ تۇرۇپ قالدى زاكىرجان.

ئەمەت يا ئالدىغا ماڭالماي، يا كەينىگە يانالماي بىرئاز تېڭىرقاپ، بوسۇغا ئالدىدا تۇرغىنىچە زاكىرجانغا قارىدى.

زاكىرجان ئوتتۇرا بوي، قاراقاش، كۆزلىرى تەمكىن، ئوتتۇز

بەش ياشلاردىكى كىشى. ئەمەت ئۇنىڭ ئوڭ لېۋىنىڭ بىر بۇرجىكىدە قانداقتۇر مەسخىرىلىك بىر ئالامەتنىڭ سايە تاشلاپ تۇرغانلىقىغا دىققەت قىلدى. ئۇ تولىمۇ بىپەرۋا ۋە ھېچنېمىگە قىزىقمايدىغان بىر قىياپەتتە ئەمەتتىن جاۋاب كۈتمەكتە ئىدى.

بۇ قىياپەت، ئۇنىڭ بۇنداق بىمەزگىل كەلگەن مېھمانىنىڭ ھاجىتى چۈشكەن كىشىلەرنى باشقا كىشى بولۇشىنى ئۈمىد قىلمايدىغانلىقىنى؛ كېچىدە قالايمىقان ئۈسۈپ كىرىپ ئۆزىنى بىزار قىلغان غەلىتە كىشىلەر، تەكشۈرگۈچىلەردىن تويغانلىقىنى ئىپادىلەيتتى.

— زاكىرجان ئاكا، مېنى ھويلىڭىزغا كىرگۈزسىڭىز، — دېدى ئەمەت، — مەن كېسەل ئەمەس، قايغۇ كۈچىدىن تېپىرلاپ يۈرگەن دەردەمەن. بۇ دەردنىڭ سىزگە ئازراق ئالاقىسى بار. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىنژېنېر سابىروف مېنىڭ تەقدىرىمنى سىزگە باغلاپ قويدى. شۇ ۋەجدىن...

زاكىرجان «سابىروف» دېگەن ئىسىمنى ئاڭلاپ، بايىقىدەكلا بىپەرۋا قىياپەتتە ئەمەتنىڭ چىرايىغا، كۆزىگە، كۆزىنىڭ قارىچۇقلىرىغا بىلىنىدۇرمەي سەپسالدى، نېمىشقىدۇر تۇيۇقسىز كۆزىنى يۇمۇپ، جىنىدەك ئويلىنىپ تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ئەتراپقا قارىۋېلىپ:

— ئۆيگە كىرسەم دەمسىز؟... بولىدۇ، مەرھەمەت، — دېدى.

ئەمەت بەلۋاغ باغلىغان كالتە كەمزۇلى ۋە پەس پاشىنلىق كارۋان ئۆتۈكىنىڭ توپسىنى قېقىۋېتىپ، پانار يېقىلغان مېھمانخانا ئۆيگە كىردى، پۇتىنى ساڭگىلىتىپ گىلەم سېلىنغان سۇپىدا ئولتۇردى. زاكىرجان دېدى:

— ئازراق بىرنەرسە يېگۈڭىز بارمۇ؟ تارتىنماڭ...

ئەمەت دېدى:

— رەھمەت، مېنىڭ قورسىقىم ئاچ. نېمە بولسىمۇ بولۇۋېرىدۇ...

زاكىرجان ئەمەتنىڭ قولىغا سۇ بېرىپ، ئالدىغا داستىخان

بايدى، يانۇش، تەخسىدە تان، ئوزۇم تويدى:
— خوش، قۇلۇقدەم سىزدە، ئەمەت، سۆزلەۋېرىڭ...
ئەمەت سابىروق بىلەن بولغان سۆناسىۋىتى، تورمە ۋە چىگىشوردىن كۆڭۈر توشۇش... ھەممىنى سۆزلىدى:
— زاكىرجان ئاكا، مەن ئەزەلدىن سابىروفتىن بەكلا ئەنسىرەيمەن! تورمىدىن چىقۇۋالساق، ئۇ كىشىگە ۋاپاسىزلىق قىلدىممىكىن دەپ ئۇزۇنىنى ئەيىبلەيمەن. تەزرەك بىر چارە تاپمىساق، ئۇ كىشىنى ئېتىپ تاشلايدۇ! ئىلىم - بىلىم ئالمىدىن بىر يولتۇز ئۇچىدۇ، ئورنىنى يەقەت تولدۇرۇۋالغىلى بولمايدۇ...
زاكىرجان ئەمەتنىڭ گېپىنى ئاخىرغىچە ئاڭلىدى. ئەمەتنىڭ گېپى توگىگەندىن كېيىنمۇ، خېلى ۋاقىتقىچە زۇۋان سۈرمەي تاشتەك قېتىپ، تىمتاس ئولتۇردى.
ئەمەت تاقەتسىزلىنىپ دېدى:
— زاكىرجان ئاكا، نېمىشقا گەپ قىلمايسىز، گەپ قىلسىڭ، سىز ماڭا ئىشەنمەيۋاتامسىز؟...
زاكىرجان ئۆزىنىڭ ئالدىدا، پۈت - قولى كىشەنلەنگەن بولسىمۇ، لېكىن ئوي - پىكرى ئوچۇق، نۇرغۇن چېنىقىشلارنى بېشىدىن كەچۈرگەن، ھەق - ناھەق قارىشى ئېنىق، ساپ - سەممىي ئەزىمەتنىڭ پەيدا بولغانلىقىنى كۆرۈپ، كۆڭلىدە مىننەتدار بولدى:
— ئەمەت، سىز خاتىرجەم بولۇڭ، مەن سىزگە ئىشىنىمەن...
ئەمەت دېدى:
— زاكىرجان ئاكا، راست ئېيتىۋاتامسىز؟ سىزگە كۆپ رەھمەت. ماڭا ئەقىل ئۆگىتىڭ، يول كۆرسىتىڭ، ئىنژېنېر سابىروفنى قۇتقۇزۇۋالايلى...
زاكىرجان بېشىنى تۆۋەن سېلىپ بىرپەس سۈكۈتتە تۇرغاندىن كېيىن، ھەسرەتلىك بىر ئاۋازدا دېدى:
— بىز كېچىكتۇق، ئەمەت، جىق كېچىكتۇق... ئالدىنقى

كۇنى كېچە سابىروفنى «ئۇرۇمچىگە يۆتكىلىدۇ» دېگەن نام بىلەن مەھبۇسلاردىن ئايرىپ ئاچىقىپ، سېپىل تۈۋىدىكى خەندەككە تىرىكلا كۆمۈۋەتكەنلىكىنى ئېنىقلىدۇق. مەن بۇنى مۇشۇ قاتىللىققا بېۋاستە قاتناشقان ئەسكەرنىڭ ئۆز ئاغزىدىن ئاڭلىدىم. سابىروفنى يالاپ سېپىل تۈۋىدىكى خەندەك بويىغا ئېلىپ بارغاندىن كېيىن، ئاغزى ـ بۇرنىغا لاتا ـ مازنى كەپلەپ، خەندەك ئىچىگە بېشىچە تاشلاپ، دەرھال كۆمۈۋېتىپتۇ. ھېلىقى ئەسكەر ماڭا: «ناۋادا مەن بۇ سابىروف دېگەن ئىنژېنېرنىڭ ئۆلۈم ئالدىدىكى قىياپىتىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرمىگەن بولسام، بۇ جاھاندا ئۆلۈمنى پىسەنت قىلمايدىغان مۇشۇنداق ئادەملەرمۇ بار دېسە، ھەرگىز ئىشەنمىگەن بولاتتىم. ئۇ، خەندەككە ئىتتىرىلىش ئالدىدا، قەددىنى كۆتۈرۈپ كۈلۈمسىرىدى ۋە: «سەنلەر مېنى خەلقتىن يوشۇرۇپ تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۈرمەكچىمۇ؟ ! يەر گۇۋاھ، ئاسمان گۇۋاھكى، بىلىپ قويۇش، ئەتىلا خەلقئالەم، ئىستىبدات جاللاتلىرىنىڭ لەنەت تېمىغا مىخلانغان قانخور كاللىسىنى تاماشا قىلىدۇ. بۇ، مېنىڭ تويۇم !... يوقالسۇن ۋەھشىيانە زۇلۇم ! ياشىسۇن قان كېچىپ جەڭ قىلىۋاتقان ئازادلىق ئوغلانلىرى !...» دەپ توۋلىدى. مەن تىترەپ كەتكىنىمدىن نېمە قىلىشنى بىلمەيلا قالدىم، ـــ دېدى.

بۇ خەۋەر ئوچۇق ھاۋادا چاقماق چېقىلغاندەك، ئەمەتنى بىر ھازاغىچە گاڭگىرىتىۋەتتى:

ـــ ياق !... ياق !... سابىروف... ئۇ... ئۇ...

ئەمەت ئىچ ـ ئىچىدىن بوغۇلۇپ، ھۆكۈرەك ئېتىپ يىغلاپ، بۇقۇلداپ تۆكۈلۈپ كەتتى.

زاكىرجان ئەمەتكە تەسەللى بەرمىدى، ھېسداشلىقمۇ قىلمىدى. ئۆي ئىچىدە خىيالچانلىق بىلەن ئۇياق ـ بۇياقنا ماڭاتتى ۋە توختىماي موخۇركا چېكەتتى، كېيىن:

ـــ بولدى، ئۆزىڭنى تۇتۇڭ، تەمكىن بولۇڭ، ـــ دېدى زاكىرجان ئەمەتنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ـــ ھەسرەت ـ نادامەت

چېكىۋېرىشتىن ھېچنېمە چىقمايدۇ. يىغا - زار بىزگە تەسەللى ئەمەس. ئىنژېنېر سابىروفنى ئۆلتۈرگەن ئۇچ قاتىلنىڭ كىملىكىنى ئېنىقلاپ قويدۇق. ۋاقتى كەلگەندە، ئۇلار ھېچ يەرگە قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. مەن سىزگە بىر كىشىنى تونۇشتۇراي. ياسىن تاماكىچى... ئاڭلىغانمۇ؟...

— ياسىن تاماكىچى؟... دۇرۇس، ئاڭلىغاندەك قىلىمەن. ھېلىقى قۇربان دوكارنىڭ ئاشپۇزۇلىنىڭ ئالدىدىكى تاماكىچى... مانچېستىر بۆك كىيىپ يۈرىدىغان گەپدان كىشى...، — دېدى ئەمەت.

— ناھايىتى ياخشى، — دېدى زاكىرجان، — بىلىدىكەنسىز، دەل ئۆزى. بىز ياسىن تاماكىچىنىڭ موخۇركىغا قوشۇپ گېزىتمۇ ساتىدىغانلىقىنى بىلىپ، كۆپ قېتىم سىنىغان، سۆزلەشكەندىن كېيىن، ئۇنى ئۆزىمىزگە تارتتۇق. سىز ئالدى بىلەن ياسىن تاماكىچى بىلەن تونۇشىسىز...

ئەمەت زاكىرجاننىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ شىخودىكى ياشلار ۋە ھەر مىللەت خەلقى ئارىسىدا مىللىي ئارمىيىنى كۆتۈۋېلىش — شىخونى تېزرەك ئازاد قىلىش يولىدا تەشۋىقات پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇۋاتقان كۈچلۈك بىر تەشكىلاتقا رەھبەرلىك قىلىۋاتقانلىقىنى سەزدى.

— بىزنىڭ كۆرەش ئۇسۇلىمىز، — دېدى زاكىرجان، — ئىلى ئىنقىلابىنىڭ غەلىبە خەۋەرلىرىنى تارقىتىش، گومىنداڭ مۇستەبىتلىرىنىڭ مۇقەررەر ھالاك بولۇشىنى تەشۋىق قىلىش ئارقىلىق خەلقە، بولۇپمۇ ياشلارغا ئۈمىد - ئىشەنچ بەخش ئېتىپ، شىخونىڭ پات ئارىدا ئازاد بولۇشى ئۈچۈن ئاز - تولا كۈچ چىقىرىشتىن ئىبارەت. سىز بىلەمسىزكىن، غۇلجىدا چىقىدىغان «ئويغان» گېزىتى — بىر مەشئەل، زۇلمەت قاراڭغۇسىدا يېقىلغان نۇرلۇق چىراغ. قاتمۇقات تەكشۈرۈش، تىنتىش، توسقۇنلۇقلار بولسىمۇ، يەنىلا بۇ گېزىتنى ۋاقتى - قەرەلدە ئېلىپ تۇرىمىز. بىراق ئۇنى تارقىتىش ئاسان ئەمەس.

ئەسكەرلەر ئۆزلىرى مۇسادىرە قىلىۋالغان «ئۇيغان» گېزىتىنى بەزىدە ئۆزلىرىنىڭ كونا ـ يېڭى گېزىتلىرى بىلەن قوشۇپ جىڭلاپ، ياسىن تاماكىچىغا ئاپىرىپ موخۇركىغا تېگىشىدىغانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن، بىزمۇ «ئۇيغان» گېزىتىنىڭ بىر قىسمىنى ياسىن تاماكىچىغا ئۆتكۈزىدىغان بولدۇق. ياسىن تاماكىچى نەچچە قېتىم، ساقچىلارنىڭ قولىدىن: «مەن نېمە، ساۋاتسىز ئادەممەن، (ئۇيغان)، (پويغان) دېگەن گەپنى نېمە بىلىمەن ! ماڭا بۇ گېزىتلەرنى قورالليق ئەسكەرلەر زورلاپ سېتىۋاتىدۇ» دەپ قۇتۇلدى. ياسىن تاماكىچى تارقىتىدىغان گېزىتنىڭ ئاساسىي نىشانى مايتاغ نېفىتچىلىرى، ئاغىنىلەر. ھازىر بۇ يول خېلى راۋان....

تۇن تەڭلەشتى، زاكىرجان ئەمەتنى ئۇزىتىپ ئۆيدىن چىقتى:

ــ سىز ئەمدى ئۇرۇمچىگە بېرىش خىيالىڭىزدىن قايتىڭ، ــ دېدى زاكىرجان، ــ سابىروفنىڭ تۇغقانلىرىغا سابىروفنىڭ ۋاپاتىنى مەن ئۆزۈم باشقىچەرەك يول بىلەن خەۋەر قىلىمەن. سىز ياسىن تاماكىچىنى تاپقاندىن كېيىن، «ئۇيغان» گېزىتىنى مايتاغ نېفىت ئىشچىلىرى ئارىسىغا قانداق يەتكۈزۈشنى ئويلىنىپ بېقىڭ... بۇگۈن مۇشۇنچىلىك سۆزلىشەيلى. سىز يەنە ئۇچ كۈندىن كېيىن چىگىشور كۆمۈر كانىدىن قايتىقاندا، مەن سىزگە يەنە بىر كىشىنى تونۇشتۇرىمەن. ھازىر سىز مېنىڭ ئايالىم پاتىمە بىلەن تونۇشۇپ قويۇڭ، پاتىمە مۇشۇ مەكتەپنىڭ يېگانە ئايال مۇئەللىمى. ناۋادا مەن بۇ ئۆيدە بولماي قالسام، نېمە گېپىڭىز بولسا، پاتىمەگە دېسىڭىز بولىۋېرىدۇ....

شۇ ئارىدا ئىشىكتە پاتىمە كۆرۈندى. زىلۋا بوي، كىرپىكلىرى تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان، ئوتتۇز ياشلار ئۆپچۆرىسىدىكى بۇ ئايال ئاق كوپتا، قارا يوپكىسىنىڭ ئالدىغا تارتىۋالغان يېشىل پەرتۇقىنىڭ پېشىگە قولىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ، بىر خىل نازاكەت ۋە ھۆرمەت بىلەن ئەمەتكە قارىدى ۋە:

ــ كەچۈرۈڭ، ئەمەت. بايىدىن ئىككىڭلارنىڭ پارىڭىغا

هالاقىت يەتكۇزۇپ قويماسلىق ئۈچۈن، ئالدىڭىزغا كىرمىدىم. سىز بىلەن تونۇشقىنىمغا خۇشالمەن، ــ دېدى.

ــ رەھمەت سىزگە، سىزگە كۆپ رەھمەت، پاتىمە خانىم...

ئەمەت كۆمۈر ئارتىلغان بەش ئېشەكنى ئالدىغا سېلىپ، بامدات نامىزىغا ئەزان چىقىشتىن ئىلگىرى ھەمدۇل بەگنىڭ چوڭ قورۇسىغا قايتىپ كەلدى ھەمدە كۆمۈرنى كۆمۈرخانىغا تۆكۈۋېتىپ، ئېشەكلەرنى ئېغىلغا سولاپ ئوتقا قويۇۋەتتى ـ دە، ئۆزى پەنجىرىسىگە قەغەز يېپىشتۇرۇلغان يالغۇز كىشىلىك ياتىقىغا كىرىپ، ئىشكىنى ئىچىدىن ئىلدى.

«سابىروف پاجىئەسى» ئەمەتنى ئۆز ئىلكىگە ئېلىۋالدى، «سابىروف ئەمدى بۇ ئالەمدە يوق» دېگەنگە ئۆزىنى ئىشەندۈرەلمەيتتى؛ يۈرىكى پىژىلداپ ئېچىشاتتى، ۋۇجۇدى ئوت بولۇپ كۆيدى؛ قەلبىدە ھەممە نەرسىگە نەپرەتلىنىدىغان، غەزەپلىنىدىغان بىر خىل ئۆچمەنلىك ۋە ئىنتىقام ئېلىش ئوتىنىڭ لاۋۇلداپ يېنىۋاتقانلىقىنى سەزدى. قۇلىقىدا تىنىمسىز ھالدا، سابىروفنىڭ: «دۇنيا ھەقىقەتەن سىرلىق، بىز ياشاۋاتقان بۇ جەمئىيەتمۇ سىرلىق، چۈشىنىكسىز... لېكىن، (سىرلىق) دېگەن بۇ سۆز پەقەت شۇ (سىر)نى بىلىۋېلىشقا ئالدىرىغانلىقىمىزنىلا بىلدۈرىدۇكى، ئۇنىڭدىن ھەرگىزمۇ بۇ (سىر)نى مەڭگۈ يەشكىلى بولمايدۇ، دېگەن مەنە چىقمايدۇ» دېگەن سۆزلىرى جارانلايتتى.

«ياق !... ياق !... مەن ئىشەنمەيمەن... ئەجەب ئىش... قېنى، ئادالەت؟... قېنى، ھەققانىيەت !؟... (دۇنيا ــ سىرلىق، جەمئىيەت ــ سىرلىق !)، سىرلىقلىقىغۇ سىرلىق. ئەجەبا، بۇ نېمىدېگەن چۈشىنىكسىز، قورقۇنچلۇق، غەلىتە ئالەم ـ ھە ! مەن كىمدىن سورايمەن: (سىرلىق دۇنيانىڭ سىرى) زادى نېمە؟...

كۈن پېشىندىن ئۆتتى. كىمدۇر ئىشكىنى چەكتى ۋە:

ــ ئەمەت، بارمۇسىز؟ بېگىم ماڭا يولۇقسۇن دەيدۇ

سىزنى، ـــ دېدى.

ـــ ئاڭلىدىم، ـــ دېدى ئەمەت.

ئەمەت ئورنىدىن تۇرۇپ يۇز ـ كۆزىنى يۇيۇۋالدى، ئاندىن چوڭ قورۇنىڭ تال باراڭلىق هويلىسىنى كېسىپ ئۆتۈپ، هەمدۇل بەگنىڭ خاس مېهمانخانىسى تەرەپكە بۇرۇلدى.

شۇ پەيتته، ئىشىك ـ دېرىزىلىرى ژالىلداپ تۇرغان ئازاده، ياسداق مېهمانخانا ئىچىدىن ئۇستىگە ئېسىل بەقەسەم، موۋۇت تون، پۇتلىرىغا پارقىراق خۇرۇم ئۆتۈك ـ مەسىلەرنى كىيگەن، سەللىلىك، كەمچەت ـ قاما تۇماقلىق تۆت ـ بەش مويسىپىت ـــ يۇرت كاتتىسى هەمدۇل بەگكە ئىلتىجا ـ خۇشامەت بىلەن:

ـــ بېگىم... ئامەت، ئامەت!... خۇدا قوشقان بىر جۇپ ـ ده!...

ـــ ئەمىسە، گەپ شۇ، بېگىم...

ـــ بېگىم، ئاتا رازىلىقى ـــ خۇدانىڭ رازىلىقى!...

ـــ توي نازۇ نېمىتى كەم بولمىسۇن!...، ـــ دېيىشىپ چىقىپ، هەمدۇل بەگ بىلەن خوشلاشتى.

هەمدۇل بەگ مېهمانلىرىنى ئۇزىتىۋەتكەندىن كېيىن، ئەمەتكە نەزەر تاشلىدى:

ـــ ئاهاي!... ئەمەت، سېنىڭ ئايىغىڭ بۇ ئۆيگە ياراشتى جۇمۇ، ئوكا!... قىزىم دىلدارىڭ تويى بولماقچى! سەن ماڭا كۆپرەك هەمدەم بولمىساڭ بولمىدى. چوڭ توي قىلماقچىمەن، ئوتۇن، كۆمۈرمۇ ئاز كەتمەيدۇ دېگىنە. شۇڭا، سەن يەنە ئەتىلا يولغا چىق، كۆپرەك كۆمۈر توشۇۋالساڭمىكىن دېگەنتىم....

ئەمەت دېدى:

ـــ بېگىم، يەنە باشقا ئىش ـ كۆش بارمىدى؟...

ـــ ياق، ـــ دېدى هەمدۇل بەگ، ـــ مەن ساڭا باشقا ئادەم قوشۇپ بېرەلمەيمەن... شۇنى دېمەكچىدىم. ئادەم لازىمۇ؟

ـــ هاجىتى يوق....

ـــ ئەمىسە، كۆپرەك كۆمۈر توشۇۋالغىن... غەيرەت قىلارسەن.

ـــ بولىدۇ....

ئەمەت كەچلىك غىزادىن كېيىن، ئىككى ئۆرۈمە ئۈزۈن چېچىنى ساغرىسىدا پۇلاڭلىتىپ، ھەمىشە خۇش كۆرۈم يۇرىدىغان ئۆي خىزمەتچىسى چوكاندىن سورىدى:

ـــ دىلدار قىزىنىڭ تويى پات ئارىدا بولىدىكەن ـ دە؟...

ـــ پات ئارىدا؟ نېمە پات ئارىدا؟ ـــ دېدى خىزمەتچى چوكان چېچىلىپ، ـــ بېشىنى يېگەي ئىگەكىم، قېرى توكۇر !...

ـــ مەن چۈشەنمىدىم....

ـــ ئەر خەق دېگەنچۇ، ئاشۇنداق ئەسكى، ھېچنېمىنى چۈشەنمەيدۇ، ـــ دېدى خىزمەتچى چوكان غەزەپلىنىپ، ـــ ئەر خەقنىڭ كۆڭلى كۆڭۈل، ئايال كىشىنىڭ كۆڭلى كۆڭۈل ئەمەسمىكەن؟ ! بىچارە دىلدار قىز ئۇنىڭغا زايە كەتتى ئەمەس، بەلكى خاراب بولىدىغان بولدى ! بۇ دېگەن توي ئەمەس ـــ ھازا !... «شۇخودا دىلدار قىز نىكاھ ئىشىدا ئۆز ئەركىگە ئۆزى ئىگە بولالمىسا، ھېچكىم ئەركىن نىكاھ، مۇھەببەت دېگەندىن ئېغىز ئاچالمايدۇ» دېيىشەتتى. ھەممىسى قۇرۇق گەپ بولدى ! قول ـ ئىلكىدە بولمىسا گۇناھمۇ، ئادەمگە قارىمامدۇ؟ ھاشىم قانداق ئېسىل، مەرد، ئەدەپلىك، لەۋزىدە تۇرىدىغان نوچى يېگىت ئىدى ! مانا ئەمدى دىلدار قىز ھارام تاماق دەللالارنىڭ كاساپىتىدىن ھاكىم بېگىمنىڭ قېرى توكۇرىغا ياتلىق بولىدىغان بولدى. بېشىنى يېسۇن ئىلاھىم ! مۇشۇ گەپ بولغاندىن تارتىپ، دىلدار قىزنىڭ تالا ـ تۇزگە چىقىشمۇ تەس بولدى....

خىزمەتچى چوكان شۇ گەپنى دەپ، ئەمەتكە قاراپمۇ قويماي ئالدىراپ ئۆز ئىشىغا كېتىپ قالدى....

تۇن كېچە، ئەل ـ جاھان جىمجىت.

ئەمەت ئىككى قولىنىڭ بارماقلىرىنى بىر ـ بىرىگە كىرىشتۇرۇپ بېشىنىڭ ئاستىغا قويۇپ، كاڭ ئۇستىدە خىيال سۈرۈپ ئوڭدا ياتاتتى. دوختۇر زاكىرجاننىڭ تاپشۇرۇقىنى قانداق ئورۇندىش، ياسىن تاماكىچىنى قانداق تېپىش، ھاشىم بىلەن

تېزرەك ئۇچرىشىشنىڭ پۈرسىتىنى قانداق ئىزدەش ھەققىدە ئويلىناتتى، پىلان قۇراتتى....

كۇتۇلمىگەندە، قەغەز پەنجىرە دىرىلدىدى، ئارقىدىن ئىشىك تىرىقلىدى. بۇ تىرىقلاش شۇنچىلىك ئاجىز، شەپسىز ئىدىكى، ئۇنىڭ شامال ياكى بىرەر ئۇچار قاناتنىڭ ھەرىكىتى ئىكەنلىكىنى ئايرىۋېلىش قىيىن ئىدى. كېيىن گويا يەر ئاستىدىن سىقىلىپ چىقىۋاتقاندەك، كىمنىڭدۇر:

— ئەمەت ئاكا... ئەمەت ئاكا... ئويغاقمۇسىز؟...، — دېگەن تىترەڭگۈ ئاۋازى ئاڭلاندى.

ئەمەت ئىرغىپ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىشىكنى ئاچتى.

تالا قاراڭغۇ بولسىمۇ، ئاسمان يۇلتۇزلۇق ئىدى. ئىشىك ئالدىدا دىلدار قىز كۆرۈندى. ئەمەت دىلدار بىلەن ھېچقاچان يۇزتۇرانە سۆزلەشكەن ئەمەس؛ ئەمما، خىزمەتچى چوكانىنىڭ سۆزىدىن، دىلدارنىڭ ھاشىمغا خېلى خوپ مايىللىقى بارلىقىنى سەزگەن ھەمدە بەگ قىزىنىڭ بۇ جاسارىتىگە كۆڭلىدە باركاللا ئېيتقانىدى.

ئەمەت دىلدارنى كۆرۈپ، نېمە دېيىشىنى بىلمەي قالدى.

دىلدار دېدى:

— ئەمەت ئاكا، ھۇجرىڭىزغا كىرسەم بولامدۇ؟...

ئەمەت ئالدىراپ سەرەڭگىنى قولىغا ئېلىپ چىراغنى ياندۇرماقچى بولۇۋېدى، دىلدار:

— بولدى، چىراغنى ياقماڭ، — دېدى.

ئەمەت دىلدارنىڭ ھېچقانداق تەكلىپىنى كۈتمەيلا، قاراڭغۇ ئۆيدە تېكىمەت سېلىنغان سۇپىغا كېلىپ ئولتۇرغانلىقىنى سەزدى.

ئەمەت تېخىچە پەگاھدا ئۆرە تۇراتتى. دىلدار دېدى:

— ئەمەت ئاكا، مەن سىزگە موھتاج، ھاشىم بۇ يەرگە بىر كېلىپ كەتسە بولاتتى. مەن ھاشىمنىڭ قەيەردە، نېمە ئىش قىلىپ يۈرگەنلىكىنى زادىلا بىلەلمىدىم....

ئەمەت بىرپەس ئويلىنىپ تۇرغاندىن كېيىن سورىدى:
— سىز بۇ ئائىلىدىن چىقىپ كەتمەكچىمۇ؟...
— سىز، ناۋادا مەن شۇنداق نىيەتكە كەلسەم، قارشى تۇرامسىز؟...
— سىز تېخى ياش. بىلىمىڭىز بولغىنى بىلەن تەجرىبىڭىز يوق...
— مەن بۇ يىل ئون سەككىز ياشقا كىردىم....
— ھەر ھالدا بۇ ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنى ئويلاشقا توغرا كېلىدۇ...
— مەن ئويلىدىم.
— نېمىنى ئويلىدىڭىز، قانداق قارارغا كەلدىڭىز؟...
— ھاشىم بىلەن مېنى بىر قېتىم ئۇچراشتۇرۇپ قويۇشقا ۋەدە بېرەمسىز؟...
— مەن تىرىشىپ كۆرەي... بىر ئىلاج قىلىمىز...
— ئۇنداقتا، — دېدى دىلدار، — سىز مېنىڭ قايسى ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىمنى بىلىسىز. بۇنىڭغا چىداش مۇمكىن ئەمەس، مەن تەقدىرگە تەن بېرىپ، ئۆزۈم نەپرەتلىنىدىغان ناباب بىر كىشىنىڭ دەپسەندە قىلىشىغا سۈكۈت قىلىپ تۇرۇشنى قەلبىمگە سىغدۇرالمايمەن. ناۋادا ھاشىم ماڭا يار ـ يۆلەك بولالمىسا، بۇ ئۆيدىن مېنىڭ تىرىكىم ئەمەس، ئۆلۈكۈم چىقىشى مۇمكىن...
— ئۇلار توي ۋاقتىنى كېلىشتىمۇ؟...
— كېلىشتى....
— قاچان ئىكەن؟...
— يەنە بىر ھەپتە بار....
ئەمەت خېلىغىچە گەپ قىلمىدى. ۋۇجۇدىنى ئاچچىق، نەپرەتلىك بىرنەرسە چۈلغۇۋالغاندەك بولدى. دولقۇنلىنىپ تۇرغان غەزىپى ئاستا ـ ئاستا بېسىلىپ، قەلبىدە ئۈمىد چىرىغىدەك بىرنەرسە ياندى، بۇرۇلۇپ دىلدارغا قارىدى:

ئۇيغۇر كتاب تورىدىكى

— دىلدار قىز، مەن ئىشەندىم، ئاڭلىغىنىمىمۇ راست ئىكەن. سىز تېخى بۇ يەردە ھېچبىر قىز كۆرسەتمىگەن باتۇرلۇققا، مۇھەببەت ئۇچۇن باي - گادايلىق تېمىنى ئۆرۈۋېتىشكە، ئۆز ئەركىڭىز، غۇرۇرىڭىز، قەدىر - قىممىتىڭىزنى قوغداش ئۇچۇن ئىسيان كۆتۈرۈش ئىرادىسىگە كەپسىز. كارامەت ئىش! ئىنژېنېر سابىروف، «خوتۇنلارنىڭ ئەركى، ھوقۇقى ئۇچۇن دۇنيا قوزغىلىۋاتىدۇ» دېگەنىدى. بۇگۇن تەڭرىتاغ ئېتىكىدە، كۇيتۇن دەريا‌سى بويىدا، شىخودا سىز جاسارەت كەمرىنى بېلىڭىزگە باغلاپ، بۇلۇتنى يارغان چولپاندەك نۇرلىنىپ ئوتتۇرىغا چىقتىڭىز، مەن سىزگە بەخت تىلەيمەن....

دىلدار ئەمەتكە بېشىنى ئېگىپ، ھۇجرىدىن ئايرىلدى.

ئۇزۇن چاچلىق چوكاننىڭ ھېكايىسى

ئەمەت بەش ئېشەكنى ئالدىغا سېلىپ چىگىشوردىن كۆمۈر ئېلىپ قايتتى؛ زاكىرجان ئولتۇرۇشلۇق كەنتنىڭ روبىروسىغا يېتىپ كەلگەندە، ئېشەكلەرنىڭ بېشىنى كەنت تەرەپكە ئەمدىلا بۇرىماقچى بولۇپ تۇرۇۋېدى، قويۇق بونجالىق ئىچىدىن بۇرۇتى ئەمدىلەتىن خەت تارتقان بىر دېھقان يىگىت چىقىپ ئەمەتكە سالام بەردى:

— سىز ئەمەت بولامسىز؟...

— مەن سىزنى تونۇيالمىدىم، — دېدى ئەمەت ئۇنىڭغا.

— سىز ۋەدە بويىچە بۇگۇن دوختۇر زاكىرجان بىلەن ئۇچراشماقچى ئەمەسمۇ؟...

— سىز ئۆزىڭىز كىم بولىسىز، ئىنىم؟...

— مەنمۇ... مەن پاتمە خانىمنىڭ بۇ كەنت مەكتىپىنى ئېچىپ بالدۇر پۇتتۇرگەن تۇنجى دېھقان ئوقۇغۇچىسى... بىراق، مەن بۇ يەرگە سىزگە مۇشۇ گەپنى دېگىلى ساقلاپ تۇرمىدىم....

— ئەمىسە؟...، — دېدى ئەمەت.

— سىز بۇ يەردىن دەرھال كېتىڭ، دوختۇر زاكىرجان سىز بىلەن كۆرۈشمەكچى ئەمەس....

— نېمە؟...

— بۇ، پاتىمە خانىمنىڭ گېپى...

ئەمەت بىرئاز ھەيران بولۇپ ئەتراپقا قارىدى. يېيىلىپ كېلىۋاتقان گۈگۈم قاراڭغۇسى ئىچىدە كەنت ئىچى قانداقتۇر سۇرلۇك بىر جىمجىتلىق ئىچىگە چۆككەنىدى. ئەمەت زاكىرجانىنىڭ، «سىز يەنە ئۇچ كۈندىن كېيىن چىگىشوردىن قايتقاندا، مەن سىزگە بىر مۇھىم كىشىنى تونۇشتۇرىمەن» دېگەن سۆزىنى يادىغا ئالدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇ قېتىم، چوڭقۇر ئازابتا قالغان دىلدارنىڭ تەقدىرى توغرىسىدا زاكىرجان بىلەن مەسلىھەتلىشىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ قويغانىدى.

ئەمەت بىرئاز تاقەتسىزلىنىپ دېدى:

— ئىنىم، زادى نېمە ئىش بولدى؟ زاكىرجان دوختۇر مەن بىلەن نېمىشقا كۆرۈشمەيدىغان بولۇپ قالغاندۇر؟...

— مەن بۇنى بىلمەيمەن....

ئەمەت ئىختىيارسىز يەنە زاكىرجانىنىڭ: «ناۋادا مەن بۇ ئۆيدە بولماي قالسام، نېمە گېپىڭىز بولسا، پاتىمەگە دېسىڭىز بولۇۋېرىدۇ...» دېگەن سۆزىنى ئەسلەپ، ئەنسىرىگەن ھالدا دېھقان يىگىتكە قارىدى:

— ئىنىم، زادى نېمە ئىش بولدى؟... پاتىمە خانىمچۇ؟...

— سىزنىڭ دوختۇر زاكىرجان بىلەن كۆرۈشمىسىڭىز بولمايدىغان شۇنداق مۇھىم ئىشىڭىز بارمىدى؟...

— ئەلۋەتتە...

— ئەمىسە... مەن دەي... زاكىرجان دوختۇر ئەمدى يوق...

— نېمە !... كىم يوق؟... ئۇنىڭغا نېمە بولدى؟...

دېھقان يىگىت ئەمەتكە، ئۇنىڭ سەمىمىيلىك سايە تاشلاپ تۇرغان بىر جۈپ كۆزىگە، تۆگە تاپىنىدەك چوڭ، كۆچلۈك ئىككى قولىغا، ئالدىغا سەل - پەل بۆرتۈپ چىققان پىشقان ئىككى

مەكىزى ۋە ئىشلەمچىلەرگە خاس ئاددىي ھەمدە ساغلام تەقى - تۇرقىغا غىل - پال كۆز يۇگۇرتكەندىن كېيىن، نېمىشقىدۇر ئازراق ئارىسالدى بولۇپ تۇردى:

— بۇ، مۇنداق گەپتى، — دېدى دېھقان يىگىت ئەتراپقا جىددىي قاراپ قويۇپ، — ئالدىنقى كۈنى كېچىسى بىر توپ قوراللىق ئەسكەر تۇيۇقسىز دوختۇر زاكىرجاننىڭ ئۆيىنى ئاختۇرۇپ، ئۇنى باغلاپ ئەكېتىپتۇ. تاڭ سەھەردە مەسچىت جامائىتى ئۇنىڭ جەسىتىنى سازلىققا تاشلاپ قويۇلغان يېرىدە ئۇچراتقان... تۇنۇگۈن پېشىن ۋاقتى بىلەن بىز ئۇنىڭ نامىزىنى چۈشۈرۈپ، يەرلىكىدە قويدۇق... پاتىمە خانىم بايا ماڭا، سىزنىڭ تەقى - تۇرقىڭىزدىكى بەلگىلەرنى دەپ، «بۇگۈن ئەمەت كەلمەكچىدى، بىرەر پېشكەلچىلىككە ئۇچراپ قالمىغاي، يولدىن قايتۇرۇۋەتكىن، ئۆزىنى چەتكە ئېلىپ تۇرسۇن دېگەنتى...» دېدى.

ئەمەتنىڭ كۆزى قاراڭغۇلىشىپ، يۈرىكى تۇز سەپكەندەك ئېچىشتى. ئىنژېنېر سابىروف ئۆلتۇرۇلگەندىن كېيىن، دوختۇر زاكىرجان ئەمەت ئۇچۇن ئىنتايىن مۇھىم ئادەم بولۇپ قالغانىدى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن تۇتقۇن قىلىنغان، ئۆلتۇرۇلگەن لىيۇ كەي، سابىروف، لىيۇ چىڭ، راشىدىن ئەپەندى ۋە زاكىرجانلار... بىر - بىرلەپ ئۆتتى، تومۇرلىرىدىكى قىزىق قان ۋاشىلداپ ئۇرغۇدى، ۋۇجۇدى دولقۇنلىنىپ، ئىككى كۆزىدە مىسلى كۆرۈلمىگەن بىر ئوت چاقناپ كەتتى:

— خەپ !... قانخور جاللاتلار، ھەممە ياخشى ئادەملەرنى يەپ تۇگىتىۋېتىمەن دەپ ئويلاشما، بۇنىڭ جەزمەن سورىقى بولىدۇ !...

— ئەمەت، سىز كېتىڭ، پاتراق بۇ يەردىن كېتىڭ، — دېدى دېھقان يىگىت.

— ياق ! — دېدى ئەمەت، — مەن پاتىمە خانىم بىلەن كۆرۈشمەن، بىز مۇسۇلمان ئادەم، ھېچبولمىغاندا، پاتىھە ئوقۇشۇم، كۆڭۈل ئېيتىشىم ھاجەت... ئاندىن، دوختۇر زاكىرجان

ماڭا بىر كىشىنى تونۇشتۇرۇپ قويماقچىدى....
دېھقان يىگىت دېدى:
— سىز ھازىر پاتمە خانىمنىڭ يېنىغا بارسىڭىز بولمايدۇ، ئۆي ھەم مەكتەپ ئەتراپىدا ساپلا پايلاقچى. دوختۇر زاكىرجاننىڭ سىزگە كىمنى تونۇشتۇرماقچى بولغانلىقىنى مەن بىلمەيمەن، لېكىن سىز ياسىن تاماكىچىنى ئىزدەڭ. بۇ، پاتمە خانىمنىڭ گېپى...
ئەمەت بۇ بېشارەتتىن بىرنېمىنى سەزگەندەك بولدى....
شىخو بازىرىنىڭ بىر چېتى، يالغۇز دەڭ.
ئەمەت كۆمۈر ئارتىلغان بەش ئېشەكنى سارايۈەنگە قاراپ قويۇشنى ھاۋالە قىلىپ، ياسىن تاماكىچىنى ئىزدەپ ئۇدۇل كىنوخانىنىڭ ئالدىغا كەلدى. كىشىلەر كىنودىن قايتىۋاتقان چاغ بولغاچقا، كىنوخانىنىڭ ئالدىدا ئادەملەر مىغىلدايتتى، ياسىن تاماكىچىنىڭ ئەتراپىنى تاماكا ئالغۇچىلار، تېتىپ باققۇچىلار، ئەرزىمىگەن بىر چاقچاق ئۇچۇن ئالەمنى بېشىغا كىيىپ كۇلۇشنى ياخشى كۆرىدىغان كوچا بىكار تەلەتلىرى ئورىۋالغانىدى.
بوتكا ياغىچىغا ئېسىپ قويۇلغان گازۇاي لامپىنىڭ يورۇقىدا، ئەمەت بېشىغا ئەلتېرە قۇلاقچا، پۇتىغا خۇرۇم ئۆتۈك، ئۇستىگە پاختىلىق تۆمۇر رەڭ بەقەسەم تون كىيگەن، بېلىنى كۆك شايى بەلۋاغدا باغلىغان، قىسقا بۇرۇت قويۇۋالغان ياسىن تاماكىچىنى بىر قاراپلا تونۇدى.
ئەمەت كىشىلەرنىڭ سېلىكىشىنى كۇتۇپ، ياسىن تاماكىچىغا يىراقتىن سەپسېلىپ بىرئاز تۇردى ۋە دىققىتى يېنىدا ھەم دەپ موخۇركا تارتىپ قىزغىن پاراڭ سېلىشۋاتقان تۆت بىكارچىغا چۇشتى. ئۇلار كىمنىڭدۇر ئۇستىدىن كۇلۇشتى:
— يا ھەزرەت، يۇرىكى ئاتنىڭ بېشىدەك بار قىزكەن جۇمۇ! — دېدى بىرى، — غىپپىدە تىكشۈپتىپتا!...
— ھەمدۇل بەگ باغدا، ھاكىم بەگ داغدا قاپتۇ دېگىنە! —

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

دېدى يەنە بىرى، ــ نى ئەلەم، نى نومۇس !...

ــ قالتىس مەدەنىي، چىرايلىق قىز ئىدى ! ــ دېدى يەنە بىرەيلەن، ــ كالتە يەڭ ئاق كۆڭلەك بىلەن تار يوپكىنى كىيىپ، پىستانلىق سومكىسىنى بىلىكىگە ئۆتكۈزۈۋېلىپ، تاراقلاپ كوچا ـ رەستىلەردىن ئۆتىدىغان بولسا، كۆزى چەكچەيمەيدىغان ئايال، شۆلگىيى ئاقمايدىغان ئەر قالمايتتى. ئۇنىڭ ئىشقىدا مەيدىسىنى نەم توپىغا يېقىپ ياتىدىغان نەچچە سولتەك بار دېگىنە بۇ شەھەردە !...

ــ توۋا، قىزىق جاھانكىنە بۇ ! ــ دېدى يەنە بىرەيلەن، ــ پەقەت چىنپۇتكۇم يوق. ھاكىم بېگىمنىڭ جۈيجاڭ ئوغلىنى ياراتماي، بىر نامرات ئىشچى يېتىمنى تاللىۋالغىنىنى كۆرمەمدىغان !...

ــ مايتاغلىق ماي چاپانلارنى بوش چاغلاشماۋا، ئاداشلار، ــ دېدى بىرەيلەن، ــ ئۇنىڭ ئېتى ھاشىم، ئۇنىڭ مۇشتۇمىنىڭ تۆرىدىن شىخودىكى نى ـ نى بەڭگۈاش لۇكچەكلەر ئالدى ـ ئارقىسىغا قاراپ، خەققە ئويلىشىپ مۇشت ئاتىدىغان بولۇشتى. مايتاغلىق ماي چاپانلار ئۇنىڭ يارىملىق دوستلىرى دېگىنە ! شۇلار ھە ـ پە قىلىپ قاچۇرۇۋەتكەن بولمامدۇ ئۇلارنى !...

ــ ياشاپ كەت، ماي چاپان ! ــ دېدى بىرەيلەن، ــ مەيلى نېمە دېسەڭلار، دەڭلار. ئۇ ماي چاپانىنىڭ جەننەت پەرىسىدەك بىر گۈزەل قىزنى قۇرغۇي قىلىپ بىلىكىگە قوندۇرۇۋېلىپ ئەكەتكەنلىكىگە ھەۋەسىم كېلىدۇ !...

ــ بىراق، ھەمدۇل بەگنىڭ غەزىپى قىرىق گەز ئۆرلەپتىمىش دەڭلار !...

ــ نېمە دېگىنىڭلار بۇ. ھاكىم بېگىم بارلىق ساقچىلارغا، «نەدىن بولسىمۇ بۇگۈنلا قىزنى تاپىسەن؛ ئەتە دىلدارنى ئېلىپ قاچقان ئوغرىنى دارغا ئاسىمەن !» دەپ بۇيرۇق چۈشۈرۈپتۇدەك !...

ــ ياپىر !...، ــ دېدى بىرەيلەن، ــ ھاكىم بېگىم قىزنى تۈتۈپ كەلگىنى بىلەنمۇ، ئەمدى ئۇ قىز ئەمەس ـ دە !...

— ها - ها - ها... ها - ها !...

ئەمەت بۇ تۆت چېكەرمەن پاراڭچىنىڭ گېپىدىن، كۈتۈلمىگەندە، هاشىم بىلەن دىلدار قىزنىڭ قېچىپ كەتكەنلىكىنى بىلدى.

ئەمەتنىڭ قەلبىنى ئۇلارنىڭ ئىسيانكارلىقىغا تەنتەنە قىلىش خۇشلۇقى بىلەن، ئۇلارنى ئاغىنىدارچىلىق قىلىپ ئۇزىتىپ قويالمىغانلىقىغا ئېچىنىشتەك بىر سېزىم قاپلىۋالدى. ئۇ «يالت» قىلىپ، ياسىن تاماكىچىغا قارىدى، بوتكىنىڭ ئەتراپىدا ئادەملەر يەنىلا كۆپ ئىدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا جىڭساجۇينىڭ پۇقراچە كىيىنىۋالغان چوقۇر يۈزلۈك بىر لالمىسىنىڭ بوينىنى ئۇياق - بۇياققا سوزۇپ ئەتراپىنى كۆزىتىۋاتقانلىقىنىمۇ كۆردى.

ئەمەت هاشىم بىلەن دىلدار قىزنىڭ تەقدىرىنىڭ نېمە بولغانلىقىنى بىلىشكە ئالدىراپ ئارقىسىغا قايتتى.

هاشىم بەش ئېشەك كۆمۈرنى هەمدۇل بەگنىڭ چوڭ هويلىسىنىڭ كۆمۈرخانىسىغا تۆكۈۋېتىپ، ئېشەكلەرنى ئېغىلغا سولاپ ئوتقا قويۇۋەتكەندىن كېيىن، چوڭ هويلىدىكى جىمجىتلىققا هەيران بولۇپ، ئۆزىنىڭ هۇجرىسىغا كىردى.

— ئەجەب بىر بىغەم ئىكەنسىنا، ئەمەت، — دەپ ئىككى ئۆرۈمە ئۈزۈن چېچىنى ساغرىسىدا پۇلاڭلىتىپ خۇش كۆرۈم يۇرىدىغان ئۆي خىزمەتچىسى چوكان ئەمەتنىڭ كەينىدىنلا ئىشىكتە پەيدا بولدى، — ساڭىچۇ، ئەمەت، دەيدىغان خېلى جىق گەپ بارتى، لېكىنزە، «چىراي كۆرۈپ هال سورا»، «سۇنى سەپ سىكەر يەرگە، گەپنى قىل سىغار يەرگە» دېگەن تەمسىلمۇ بار، هەرقاچان تازىمۇ چارچىغانسەن - هە، قورسىقىڭمۇ ئاچتۇر؟...

— «بىغەم» دېگىنىڭىز ئانچە توغرا ئەمەس، — دېدى ئەمەت لامپىنى ياندۇرۇۋېتىپ ئۈزۈن چاچلىق چوكانغا، — خوش، نېمە گەپنى، مەن قانداقمۇ بىغەم بولاي؟...

— توختىغىن، ئاۋۋال قورسىقىڭغا بىرنېمە يېگىن...

خىزمەتچى چوكان چىقىپ كېتىپ بىردەمدە بىر كورا

ئەتكەنچاي، بىر پەتنۇس نان ۋە بىر پىيالە قايماقنى ئەكىردى.

ـــ ئەمەت، سەن چىگىشورغا كۆمۈرگە كەتكەن ئۈچ كۈندىن بۇيان بۇ ئۆيدە قۇلاق ئاڭلىمىغان غەلىتە ئىشلار بولدى، ـــ دېدى ئۇ، ئەمەتكە چوڭ چىنىدە ئۈستىدە قايمىقى لەيلەپ تۇرغان ئەتكەنچاينى سۇنۇۋېتىپ، ـــ مەن سېنى نېمىشقا بىغەم دەيمەن، سەۋەب، سېنىڭ بۇ ئىشلاردىن زادىلا خەۋىرىڭ يوق، توغرىمۇ؟

ـــ توغرىلىقىغۇ توغرا، ـــ دېدى ئەمەت، ـــ ئېيتمىغا، ھەدە، زادى نېمە ئىش بولدى؟ نېمىسى غەلىتە؟...

ـــ قاچتى!...

ـــ قاچتى؟...

ـــ شۇنداق، تۆمۈر قەپەستىن قۇتۇلغان قۇشتەك، قانات قېقىپ، پەرۋاز قىلىپ قاچتى؛ يىراققا، بېگىم خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەيدىغان پىنھان ماكانغا قاراپ قاچتى. ئەمدى ئۇلارنى سەنمۇ، مەنمۇ، بېگىممۇ، خان ئايىممۇ، بۇ ئاي، بۇ يىللاردا ئاسانلىقچە كۆرەلمەيمىز...

ـــ كىمنى؟...

ـــ كىمنى؟... ئەلۋەتتە، دىلدار قىز بىلەن ھاشىمنى ـ دە!...

ئەمەت بۇ ئۇچۇرغا ھېچبىر ئىپادە بىلدۈرمەي خىلىغچە جىمجىت ئولتۇرۇپ قالدى.

ـــ ئېيتمىڭە، ھەدە، ـــ دېدى ئەمەت خىيالدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ، ـــ سىز ئۇلارنىڭ بىخەتەر يەرگە يوشۇرۇنغانلىقىغا ئىشىنەمسىز؟ ئۇلار ھازىر قەيەردە؟...

ـــ بۇنى پەقەت ساڭىلا ئېيتىپ بېرىشكە بولىدۇ.

ـــ مەن بۇنى بىلىشكە تەقەززا...

ـــ ياق، سەن بۇ تەۋەككۈلچىلىكىنىڭ باش ـ ئاخىرىنى بىلىشكە قىزىقمامسەنا؟...

ـــ خوپ، دەڭ، دەۋېرىڭ...

ـــ سەنچۇ، ئەمەت، بۇ گەپ بەك مۇھىم، ـــ دېدى خىزمەتچى چوكان، ـــ بېشىڭنى تۆۋەن سېلىپ ئولتۇرۇۋەرمەي، قۇلىقىڭنى

دىك تۇتۇپ ئاڭلا. هاشىم نوچى ھەمدۇل بېگىمدىن قەرزىنى ئۇزۇپ، قورۇقتىن ئايرىلغان كۈنى دىلدار قىز ئۇنىڭغا: «ھاشىم ئاكا، مەن ئۆز غۇرۇرۇمنى، ئىززەت ـ نەپسىمنى قوغداش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىمەن، بەختسىزلىكتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن، تەقدىرنىڭ بىزدەكلەرگە قالدۇرۇپ قويغان ھامان بىر يوچۇقى بولىدۇ... سىز ئەتە ـ ئۆگۈن بۇ قورۇقتىن كېتىپ ئازادلىققا چىقىسىز، ئەركىن ئادەم بولۇشىڭىزمۇ مۇمكىن. لېكىن، بۇ قورۇدا ئىنسانلىق غۇرۇرى ۋە ئەركى ئۈچۈن ئاخىرقى نەپىسگىچە تىرىشىپ ـ تىرمىشىپ ئېلىشىشنى ئۈمىد قىلىدىغان بىر كىتابپەرەس سىڭلىڭىزنىڭ قالغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالماڭ...» دېگەنىكەن.

ئادەم دېگەن غەلىتە نەرسە، بىلەمسەن، ھاشىم نوچى دىلدار قىزنىڭ بۇ گېپىگە دەسلەپ ئۇنچۇالا ئېرەن قىلىپ كەتمەپتۇ، بەگ قىزى ئەركە، كىتابنى تولا ئوقۇپ ئۆزىنىڭ بېشىنى ئايلاندۇرۇۋالغان بولماسمۇ، دەپ ئويلاپتۇ. بىراق، كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن، تۇيۇقسىز تولغىقى تۇتقان ئايالدەك، ئۆزىنىڭ بىئارام بولۇۋاتقانلىقىنى سېزىپ قاپتۇ. قىزىق گەپ، نېمىگىدۇر غەزەپلىنىپ ئۆزىچە قولىنى شىلتىيدىغان، نەپسى قىسىلىپ، پات ـ پات كۆڭلىكىنىڭ ياقىسىنى بوشىتىدىغان، ئالدىغا ئۇچرىغان تاشنى ئۆتۈكىنىڭ ئۇچى بىلەن تېپىپ قاڭقىتىپ ئۆستەڭ ياقىلايدىغان؛ چايخانىدا، ئاشپۇزۇلدا ئالدىدىكى غىزا مۇزلاپ كەتكىچە خىيالغا چۆكۈپ ئولتۇرىدىغان بولۇپ قاپتۇ. كېيىن ئۇ: «دىلدار قىز مېنى ياخشى كۆرەمدۇ؟ ياق! بۇ مۇمكىن ئەمەس... بۇ قىزنى مەن ياخشى كۆرەمدىم؟ ياق. سەۋەب، قەلبىمنىڭ قايسىبىر بۇلۇڭ ـ پۇچقىقىدا بولمىسۇن، ئۇنىڭغا مۇھەببەت ئىزھار قىلىشنى ئۈمىد قىلىدىغان بىرەر ئالامەتنى كۆرمىدىم...» دەپ ئويلاپتۇ.

ـــ كېيىنچۇ؟ كېيىن...، ـــ دەپ سورىدى ئەمەت.

ـــ كېيىنما، كېيىن ھېچنېمە، ـــ دېدى خىزمەتچى چوكان

ئىككى تال ئۇزۇن چېچىنىڭ ئۇچىنى ئويناپ ئولتۇرۇپ، — كېيىن، كېيىن، دەۋېرىدىكەنسەن، ئەمەت، كېيىن يەنە ئويلاپتۇ...

— ئويلاپتۇ؟...

— شۇنداق. ئويلاۋېرىپ بىر تۇپ كاداك سۇۋادان تېرەكنىڭ قېشىغا بېرىپ قاپتۇ - دە، يوغان مۇشتۇمى بىلەن تېرەكنىڭ غولىغا بىرنى ئۇرغانىكەن، ئاسمانىنى قاپلاپ تۇرغان تېرەكنىڭ قالدۇق يوپۇرماقلىرى كۆموش تەڭگىدەك شىلدىرلاپ يەرگە تۆكۈلۈپ كېتىپتۇ: «ياق !... قەتئىي ياق ! — دەپ ئويلاپتۇ هاشىم نوچى ئۆز خىيالىنىڭ چىگىشىنى يېشىپ، — دىلدار قىزنىڭ ماڭا بىلدۇرگەن ئۇمىدى بەگ قىزنىڭ ئەركىلىكىمۇ، كىتابپەرەسلىكىنىڭ ئاقۇتىمۇ، ئىشق - مۇھەببەتمۇ، ھېچنېمە ئەمەس ! پەقەت بىرلا ئىش: ئەركىن نىكاھ ئۇچۇن ئىسيان، ئۆزىنى مەجبۇرىي نىكاھتىن قۇتقۇزۇش جاسارىتى !... بىلىملىك، مەدەنىيەتلىك، ئۆزىنى قەدىرلەشنى بىلىدىغان جاسارەتلىك قىزنىڭ دېگەنلىرى پۈتكۈل ئۆمرۇمدە ماڭا قويۇلغان بىردىنبىر سىناق سوئال؛ ھەممە ئوغۇل بالىچىلىق، ۋىجدان، مەردلىك ئۇچۇن سىناق تېشى ! مەن بۇ قىزغا ئۆزۇمنى قۇربان قىلىش ھېسابىغا بولسىمۇ، ئاز - تولا يارەدەم بېرەلەيمەنمۇ، يوق !...»

هاشىم مۇشۇنداق ئويلاپتۇ، ئۆز خىيالىنى دەپ كېڭىشىش ئۇچۇن مايتاغقا نېپتىلىككە چىقىپتۇ... هاشىم كېچىسى بۇ يەرگە كېلىپ، نېمە ئويلاپ، قانداق قىلماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى ماڭا دەپ بېرىۋاتقاندا، تالادا — بونجالىق ئارىسىدا ئىككى ئاغىنىسى — مۇھەممەدجان بىلەن مەشرەپنىڭ يوشۇرۇنۇپ تۇرغانلىقىنى مەن نەدىن بىلەي....

تازىمۇ قىزىق گەپ. مەن كىچىكىمدە «تاھىر - زۆھرە»، «پەرھاد - شېرىن»، «لەيلى - مەجنۇن»، «غېرىب - سەنەم»لەرنى ئاڭلىغان. بۇلار بىر خىل رىۋايەت، چۆچەك ئىدى. ئەمدى

كۆرۈۋاتقىنىم بولسا، كۆز ئالدىمدا ئۆسۈپ چوڭ بولغان بىر باي قىز بىلەن تەقدىر پۈت - قولىنى باغلاپ بۇ يەرگە ئەكىلىپ تاشلاپ بەرگەن گاداي يىگىتنىڭ بېشىغا چۈشكەن مۇھەببەت سەۋداسى ئىدى. مەن ھاشىمغا: «ھاشىم ئۇكا، گېپىمگە قۇلاق سال. سەن ھازىر ماڭا ئاشكارا دەۋاتقان نەرسىلەرنى مەن ئويلاشقىمۇ پېتىنالمايمەن. (سەۋزىدىن خەۋەر يوق، پولۇ دەم يەپتۇ) دېگەندەك ئىش بولمىسۇن. سەن جىندەك تەخىر قىلغىن، مەن دىلدار قىزنىڭ يۈرىكىنى تىڭشاپ كۆرەي» دېدىم... دىلدار قىز ماڭا: «جېنىم ھەدە، سېنىڭ ماڭا ھاشىمنىڭ خەۋىرىنى يەتكۈزگەنلىكىڭ ئۈچۈن، ساڭا جېنىم بىلەن مىڭ مەرتەم رەھمەت. مەن دوزاخ ئاتەشلىرىدە كۆيۈپ كۈل بولۇشتىنمۇ ئېغىر ئازابلارغا چىدىيالايمەنكى، دادامنىڭ پۇل - مال ئۈچۈن ئۆزىنىڭ ئارزۇلۇق قىزىنى، بۇ قىز مۇتلەق ياقتۇرمايدىغان بىر بەتقىلىق كىشىنىڭ قوينىغا تاشلاپ بېرىشكە زورلىنىۋاتقانلىقىغا زادىلا چىدىيالمايمەن. سەن ھاشىمغا دېگىن، مەن مۇشۇ ئالمىدەك يۈرىكىم، غەزەپ گۈلخانىغا ئايلانغان قەلبىم ۋە ئۆزىنى قەيەرگە ئۇرۇپ، قەيەرگە قويۇشنى بىلمەي تۇرغان ياپراقچىلىك ۋۇجۇدۇم بىلەن ھاشىمغا ئىشىنىپ، مېنى ئورىۋالغان ئەركىسىزلىك زەنجىرىنى ئۈزۈپ تاشلاپ، بۇ ئۆيدىن چىقىپ كېتىشكە رازىمەن. ئېيتقىن، ھاشىم مەن بىلەن كۆرۈشسۇن» دېدى.

شۇنىڭدىن كېيىن، ھاشىم دىلدار قىز بىلەن پىنھان جايدا، يېنىك شامال قارىياغاچ، گىلاس ۋە شاپتۇل شاخلىرىنى شىلدىرلىتىپ تۇرغان ئارقا باغدا ئۇچراشتى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلارنىڭ نېمە ئويلاپ، قانداق پىلان قۇرغانلىقىنى مەن نەدىن بىلەي. بىراق، دىلدار قىز ئەتىسى ئەتىگەندىن باشلاپ ھېلىقى ئۇزۇن بويۇن، بېشى كىچىك، پۇتلىرى ئۇزۇن چىرايلىق ئابغان ئېتى بىلەن ھەپىلىشىپ قالدى، ئۇنىڭغا توختىماي قەنت بېرەتتى. سەن بىلمەيسەن، ئەمەت، دىلدار قىز بۇ ئۇچقۇر ئارغىماقنى سەمەت نوچى بىلەن ھاشىم بىر قېتىملىق قىماردا

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uygurkitap.com

ھەمدۇل بېگىمدىن ئۇتۇۋېلىشتىن ئىلگىرىلا ياخشى كۆرەتتى. ئۇنىڭغا «ۋاپا» دەپ ئات قويغان، ئۇياق - بۇياقتا ئۆتسە بىر تال - يېرىم تال چاقماق قەنت بېرىپ ئۆزىگە ئۆگەتكەنىدى. «ۋاپا» دەپ چاقىرسا، بۇ ئات بېشىنى ئىتتىك كۆتۈرۈپ كۆزىنى پارقىرىتىپ قىزغا قارايتتى، چۈلۈۋرى بوش بولسا، دىلدارنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ كېتىۋېرەتتى ياكى تۇمشۇقىنى قىزنىڭ كۆڭلىگە سۈركەپ، بوينىنى تۇتۇپ بېرەتتى. تۇنۇگۈن كېچە ھاشىم بىلەن دىلدار قىز ئەنە شۇ «ۋاپا» غا مىنگەشتى - دە، قورۇدىن ئىز قالدۇرماي غىمىسسىدە چىقىپ كەتتى....

ئۇلار مېنى، بۇ ئىشقا چېتىلىپ قالمىسۇن دېگەن چېغى، ماڭا نېمىشقىدۇر بىرەر - يېرىم ئېغىز گەپمۇ قىلىپ قويمىدى. بىراق مەن ئۆزۈمنى يوشۇرۇپ، ھەممىنى بىلىپ، ھەممىنى كۆرۈپ تۇردۇم. ئۇلار كېچە قاراڭغۇلۇقىدا كۆزدىن غايىب بولغاندىن كېيىن، ئويلىمىغان يەردىن كوچىدا — تېرەكلىك ئارىسىدىن چىقىپ كېلىۋاتقان مەشرەپ بىلەن مۇھەممەدجاننى كۆرۈپ قالدىم، كېيىن يەنە نامان ئۇستا بىلەن بىر خەنزۇ يىگىت، ھە، چىڭ سۇڭ دېيىشتىمۇ، ئىشقىلىپ، بىزنىڭ بەگ «ماي چاپانلار» دەپ ئاتايدىغان خېلى جىق مايتاغلىقلارنى كۆرۈپ قالدىم. ئۇلارنىڭ ھاشىم بىلەن دىلدار قىزنى قاچۇرۇۋېتىشكە ھەمدەملەشكەنلىكىنى، بىرەر چاتاق چىقىپ قالغۇدەك بولسا، دەرھال ھە - ھۇ قىلىشقا تەييار تۇرغانلىقىنى شۇندا بىلدىم....

ئەمەت، مېنىڭ گېپىمنى ئاڭلاۋاتامسەن - ھە؟ يا مۇگدەپ قالدىڭمۇ؟ — دەپ سورىدى خىزمەتچى چوكان ئەمەتنى سىناپ.

— ياقەي! — دېدى ئەمەت، — دەڭ، دەۋېرىڭ، مۇگدەپ قالامدىغان، ئاندىنچۇ، كېيىن؟...

— كېيىنمۇ؟ — خىزمەتچى چوكان داۋام قىلدى، — كېيىن نېمە بولاتتى، ھېچنېمە بولمىدى. مەن ئۆزۈمگە تونۇش بولغان مۇھەممەدجاننىڭ قولىنى «كاپ» قىلىپ تۇتۇۋالدىم: «ئېيتە، مۇھەممەدجان، ئاتقا مىنگىشۋالغان ئىككىيلەن كىم؟ ئۇلار

قەيەرگە كېتىۋاتىدۇ؟...» دېدىم.

«بىلمەيمەن» دېدى مۇھەممەدجان.

«ئەمىسە، مەنمۇ ھېچنېمە بىلمەيمەن»، دېدىم مەن.

«شۇنداق، — دېدى مۇھەممەدجان، — بىز ھەممىز ھېچنېمىنى بىلمەيمىز ھەمدە ھېچنېمىنى كۆرمىدۇق...»

قاراپ تۇرۇپ بىز بىر - بىرىمىزگە يالغان ئېيتىشتۇق ۋە شۇنداق دېمەيمۇ بولمايتتى. مۇھەممەدجانلار كېتىشكە تەمشەلدى. لېكىن، مېنىڭ دىلدار قىزنىڭ زادى قەيەرگە قاراپ قاچماقچى بولغانلىقىنى بەكمۇ بىلگۈم بار ئىدى. ئاخىر مۇھەممەدجاننى يەنە تۇتۇۋالدىم:

«ئۇكام مۇھەممەدجان، دېگىن. ئۇلار زادى قەيەرگە بارماقچى، قەيەرگە يوشۇرۇنماقچى؟»

«ياق، — دېدى ئۇ، — بۇ، ئۇلارنىڭ جېنىغا زامىن بولىدىغان سىر».

«بوپتۇ دېگىن، — دېدىم مەن، — ئۇلارغا كەلگەن ئەجەل ئوقى ماڭا تەگسۇن. سىر سىر پېتىچە قالىدۇ».

«ئەستاغپۇرۇللا، — دېدى مۇھەممەدجان، — بۇنى ھېچكىمگە دېمەيدىغان بولغانتۇق.»

«مەن ۋاپاسىز ئەمەس، — دېدىم مەن ئۇنى چىڭ تۇتۇۋېلىپ، — بىلىپ قوي. بىزنىڭ بۇ يۇرت - ماكاندا مەجبۇرىي نىكاھقا نارازىلىق بىلدۈرۈپ، جېنىنى ئالقىنىغا ئېلىپ قاچقان ئاشىق - مەشۇقلار يالغۇز ھاشىم بىلەن دىلدار قىزلا ئەمەس. ئۇلارغا ئارقىسىدىن بەخت تىلەش ئازلىق قىلىدۇ، بۇ ئىشنىڭ ئاقىۋىتىدىن ھېلىمۇ دەككە - دۈككىدە تۇرۇپتىمەن...»

مۇھەممەدجان دېدى:

«جېنىم ھەدە، بوپتۇ، بۇ سىرنى سىزدىن يوشۇرۇپ نېمە قىلىمىز؟ بۇ ئەقىلنى مەشرەپ كۆرسەتتى. نامان ئاكا قوشۇلدى. بىلسىڭىز، ھاشىم بىلەن دىلدار قىز شۇ تاپتا جىمجىت جۇڭغارىيىگە، ئالۋاستى چۆلىگە، بىپايان قۇم بارخانلىرى

ئارىسىغا، پىشقەدەم نېفىتچى سېلىم بوۋىنىڭ قېشىغا كېتىۋاتىدۇ...»

خىزمەتچى چوكان بىر خىل ئەنسىزلىك بىلەن ئەمەتكە قارىدى:

ــ ئەمەت، ئېيتقىنە، ئۇكام. مەن ھېچ نەرسىنى چۈشەنمىدىم. ئۇلار قۇتۇلۇپ كېتەلەرمۇ؟ ئالۋاستى چۆلىگە نېمىشقا ماڭغاندى، مۇراد ـ مەقسىتىگە يېتەلەرمۇ؟... مېنىڭ ساڭا دەيدىغىنىم تېخى كۆپ...

ئەمەت دېدى:

ــ قېنى، دەڭ، دەۋېرىڭ. شۇنىڭدىن كېيىن؟... ئىشىنىڭ ئاخىرى تېخى چىقمىدىغۇ، ھەمدۇل بەگ نېمە دېدى، خان ئايىمچۇ؟

خىزمەتچى ئايال داۋام قىلدى:

ــ نېمە بولاتتى، ھېچنېمە بولمىدى، دېگۈدەك ھېچنېمىمۇ يوق. دىلدار قىزنىڭ ھاشىم نوچى بىلەن «ۋاپا» غا مىنىپ قاچقانلىقى ھەققىدىكى خەۋەر بۇگۈن چۈش مەھەل بىلەن پۈتۈن شەھەرگە پۇر كەتتى. گەپ نېمىدە؟ گەپ شۇ يەردىكى، ئەتىگەنلىك چايدا ھەمدۇل بېگىم دىلدار قىزنىڭ داستىخان ئۈستىدە كۆرۈنمىگەنلىكىنى بايقاپ، كىرپە تىكىنىدەك يىرىك قاشلىرىنى ھىمىرىپ ماڭا تىكىلدى:

«دىلدار قېنى؟...»

«ھۇجرىسىدىمىكىن...»

«نېمە تۇرىسەن، ماڭ يۈگۈر، چاقىر !...»

مەن بوينۇمدىن سۆرىگەندەك، ئېرىنچەكلىك بىلەن مېڭىپ، دىلدار قىزنىڭ يوقلۇقىنى بىلىپ تۇرۇپ ھۇجرىسىغا كىردىم، چۈنكى، دىلدارنىڭ قاچقانلىقىنى بىلمەيدىغانلىقىم ھەققىدە ھەمدۇل بەگ قايىل بولغۇدەك سەۋەبنى دېيەلمىسەم، مېنىڭ بۇ ئۆيدە كۈن ئالمىقىمۇ تەس بولاتتى. ھۇجرىدا ئويلىمىغان يەردىن كارىۋات ئۈستىدە تۇرغان بىر كونۇپرىتقا كۆزۈم چۈشتى.

ئېنىقكى، بۇ خەتنى دىلدارنىڭ ئۆزى قويۇپ قويغانىدى. ئەقىللىق قىزنىڭ مېنىڭ تەقدىرىمگە كۆڭۈل بۆلگەنلىكىنى خەتكە كۆزۈم چۈشۈش بىلەنلا يۈرىكىم سەزدى.

كونۇپرتنى قولۇمدا تۇتۇپ، ھەمدۇل بېگىم ۋە خان ئايىم چاي ئىچىشىپ ئولتۇرغان مېھمانخانىنىڭ بوسۇغىسىدا پەيدا بولدۇم. مېنىڭ چىرايىمىنىڭ بىر قىسمىا تۇرغانلىقىنى سېزىپ، خان ئايىم:

«ۋىيىيەي، ئەجەب بىر يۈرىكىم ئېغىپ كېتىۋاتىدىغۇ، دىلدار قىزىم قېنى؟» دەپ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى.

ھەمدۇل بېگىم قولۇمدىكى كونۇپرتنى يۇلۇپ دېگۈدەك تارتىۋالدى:

«بۇ نېمە؟ دىلدار قېنى !؟...»

«خۇدايىم، ئېسىم قۇرۇسۇن. دىلدار قىز ھۇجرىسىدا يوققۇ، كارىۋات ئۈستىدە ئاشۇ خەت تۇرۇپتۇ...»

بېگىم بىرەر ياماق ئىشنى سەزگەندەك، غەزەپلىنىپ تىترەپ كەتتى. كونۇپرتنى خان ئايىمنىڭ ئالدىغا تاشلىدى:

«ئوقۇ، چاپسان !...»

خان ئايىم دېنىي ئىلىمدىمۇ، پەننىي بىلىمدىمۇ بار ئوقۇمۇشلۇق ئايال ئەمەسمۇ، ئۇ خەتنى ئىككى كۆزىگە لىق ياش ئالغان ھالدا ھەسرەت بىلەن دانە - دانە قىلىپ ئوقۇشقا باشلىدى:

«جېنىم ئاپا، ھۆرمەتلىك دادا ! مەندە نېمە ئىلاج. ئاللا كەرىم مېنى ياراتمىغان ۋە مەنمۇ بۇ ئالەمگە تۆرەلمىگەن بولسام بوپتىكەن. مەن شور پېشانە كىتابنى دوست تۇتۇپ، ئۆزۈمگە نۇرغۇن دەرد - ئەلەمنى يۈكلىۋالغانلىقىمنى ئاز دەپ، سىلەرگىمۇ بىرمۇنچە غەم - قايغۇ تېپىپ بېرىۋاتقانلىقىمنى ئويلىسام، ئۆزۈمنى ھەر جەھەتتىن گۇناھلىق، ئەسكى ۋە بىمەنە ھېسابلايمەن.

جاھىللىقىمۇ بىر خىل بەختسىزلىك، مېنىڭ بۇ تەنتەكلىكىمنىڭ سىلەرنى ئازراق گاڭگىرىتىپ قويىدىغانلىقىنىمۇ بىلىمەن. لېكىن، پەقەت ئۆزىگە پەرداز قىلىش، يەپ ـ ئىچىش ۋە ئېرىنىڭ كۆڭلىگە يېقىشتىن باشقا نەرسىنى ئويلىمايدىغان ئاياللارنىڭ ھاياتىدىنمۇ ئېچىنىشلىقراق نەرسە يوق بولسا كېرەك. ئادەمدە ئىنسانلىق غۇرۇرى، قەدىر ـ قىممەت، ۋىجدان، بۇرچ ۋە تەڭلىك ـ ئەركىنلىكنى سۆيۈش روھى دېگەن بىرنەرسە بولۇشى كېرەكقۇ؟ پەرزەنتىنىڭ ئاتا ـ ئانىغا بولغان ھۆرمەت ـ ساداقىتى، مېنىڭ بىلىشىمچە، ئاتا ـ ئانا نېمە دېسىلا، بىر ئۆمۈر «ماقۇل» دېيىشنىلا بىلىپ، ئۇنىڭدا بارىنى شوراپ ـ شۇمەپ، سىيرىپ ـ سۈپۈرۈپ ھۇزۇر ـ ھالاۋەت كۆرۈشتە ئەمەس، بەلكى، تەلەپچانلىق بىلەن مۇستەقىل، ئۆزىگە تايىنىپ ياشاش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈش، ئەل ئىچىدە ئاتا ـ ئانىنىڭ يۈزىنى يورۇق، تىلىنى ئۇزۇن قىلىشتىن ئىبارەت بولسا كېرەك.

ھۆرمەتلىك دادا، جېنىم ئاپا، كەچۈرۈڭلار. يۈزۈم ۋىللىدە قىزىرىپ، ئاغزىم بارمىسىمۇ، شۇنى دەيكى، ھاكىم بېگىمنىڭ ئوغلى جاپپار مېنىڭ مەكتەپداش كۇشەندەم. ئۇنىڭ تۇغما بەتقىلىق، ھاياسىز، جېدەلخور ۋە ئىلىم ـ بىلىمگە، ئىلىم ـ بىلىم ئەھلىگە ئۆچ مىجەزى مېنىڭ ئۆسمۇر قەلبىمگە دەخمىزە ئازار يەتكۈزۈپلا قالماستىن، بەلكى بىزگە قان ـ تەر ئاققۇزۇپ ئىلىم ـ بىلىم ئۆگەتكەن ئۇستازلارنىمۇ جېنىدىن جاق تويدۇرۇپ بىزار قىلىۋەتكەنىدى. ئون سەككىز يېشىدا باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ تۆتىنچى سىنىپىنىمۇ پۈتتۈرەلمىگەن بۇ بۇۋاك ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققۇچە ئۇچ قېتىم تۇرمىگە كىرىپ چىقتى. كېيىنكى چاغلاردا دۆلەتمەن دادىسى ناھىيىمىزگە ھاكىم بېگىم بولدى. ھاكىم بېگىم بولسا نېمە بوپتۇ، مەڭگۈلۈك پادىشاھ ئەمەسقۇ. جاپپاردا دادىسىنىڭ ھاكىم بەگلىكىنى پەش قىلىپ ۋە ئۇنىڭغا مەست ـ مۇشتاق بولۇپ، كىشىلەرگە زورلۇق ـ

زومبۇلۇق قىلىشتىن، مال بازىرىدىكى ئاچ كۆز بېدىكتەك قىز تاللاپ، ئالداپ ۋە ئۇلارنى ۋەيران قىلىپ ئويناشتىن باشقا نېمە ئالاھىدىلىك بار ئىكەن؟ ! بولدى، ھەممە نەرسىگە نەپرەتلىنىمەن !...

ئەقىلسىز قىزىقلارنى ئەيىبكە بۇيرۇماڭلار. بۇ ئەقىلگە سىغمايدىغان نىكاھ سودىسىدا سىلەرنى رازى قىلالمىدىم. مەن قاچانلا بولمىسۇن ھامان بىر كۈنى سىلەرنى تاپىمەن. رازى بولۇڭلار، مېنى ئىزدىمەڭلار، دۇئا قىلىڭلار.

ۋاپاسىز قىزىقلار: دىلدار.»

خەت ئوقۇلۇپ بولدى....

ئۇزۇن چاچلىق چوكان دىلدار ھەققىدىكى ھېكايىنى سۆزلەپ بولغاندەك، ئورنىدىن تۇرۇپ ئەمەتنىڭ ئالدىدىكى چىنە - قاچىلارنى يىغىشتۇردى.

— كېيىن... كېيىن نېمە بولدى؟ — دېدى ئەمەت ۋە يەنە نېمىنىدۇر كۈتكەندەك خىيالچانلىق بىلەن ئۇزۇن چاچلىق چوكانغا قارىدى، — كېيىن، كېيىنچۇ؟...

— ئەجەب قىزىق ئىكەنسەن، ئەمەت، — دېدى ئۇزۇن چاچلىق چوكان، — «كېيىن، كېيىن؟» نېمە كېيىن؟ كېيىن ھېچنېمە بولمىدى، دېگۈدەك بىرەر ئىش بولغىنىمۇ يوق. خەت ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، ھەمدۇل بېگىم خەتنىڭ مەزمۇنىدىن چۆچۈپ - تىترەپ كەتكەن خان ئايىمنىڭ قولىدىن خەتنى يۇلۇپ تارتىۋالدى - دە، ئۇنى پارچە - پارچە قىلىپ يىرتىپ تاشلىۋەتتى. قۇلىقىنىڭ ئاستىدىكى كۆك تومۇرنى نوغۇچتەك كۆپتۈرۈپ، تۇيۇقسىزلا: «ئات !... ئات تەييارلا !» دەپ ۋارقىرىدى.

ھويلىدىن بوراندەك ئۇچۇپ چىققان ئات ئۇنى ھاكىم بېگىمگە، ساقچى ئىدارىسىگە ئېلىپ بارغان چېغى. ئارىدىن بىرەر - ئىككى سائەت ئۆتە - ئۆتمەيلا، تەرەپ - تەرەپتىن بۇ يەرگە:

«شەھەرنىڭ ھەممە دەرۋازىلىرى تاقالدى... كىرگەن - چىققانلار تەكشۈرۈلۈۋاتىدۇ... نەچچە تۈركۈمگە بۆلۈنگەن قوراللىق ئاتلىق ساقچىلار قاچقۇنلارنى قوغلاپ، جىڭ، چېپەيزە ۋە كۈيتۇن يوللىرىغا قاراپ چېپىپ چىقىپ كەتتى...» دېگەن خەۋەرلەر يېتىپ كەلدى. بولغان ئەھۋالنىڭ ھەممىسى شۇ، ئەمەت. يەنە سورايدىغىنىڭ بارمۇ؟...

— يوق....

— ئەمىسە مەن چىقىپ كەتتىم....

— سىزگە رەھمەت، ھەدە. ياخشى چۈش كۆرۈڭ...

— ياق! — دېدى ئۇزۇن چاچلىق چوكان ئىنىچىكە، ئۇزۇن قاشلىرىنى ئۇچۇرۇپ، ئىككى يەلكىسىنى تەۋرىتىپ قويدى، — چۈش كۆرۈپ نېمە قىلىمەن. بايا دېگەنلىرىمۇ چۈشتەكلا تۇرمامدۇ؟ چۈشنى ئۆزۈڭ كۆرۈۋال...

— خوپ....

ۋەھىمە قاپلىغان شەھەر

ئەمەت شۇ كېچە كىرپىك قاقمىدى. ئۇنى ھاشىم بىلەن دىلدارنىڭ نامەلۇم تەقدىرى ئۆز ئىلىكىگە ئېلىۋالغانىدى....

خورازلار چىللىدى، ئىتلار قاۋاپ، ئاتلار كىشنىدى. ئېشەكلەرنىڭ نەرە تارتقانىدەك چىڭقىلىپ ھاڭرىشى ئەمەتنىڭ كىرپىكلىرىگە ئەمدىلەتىن سايە تاشلىغان ئۇيقۇ كۆلەڭگىلىرىنى قەيەرگىدۇر توزۇتۇۋەتتى. مەسچىت پەشتىقىدىن ياڭرىغان بوغۇق ئەزان ئاۋازى ئۇنىڭ ئىرغىپ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىشىگە سەۋەب بولدى. ئۇ مىس ئاپتۇۋۇنى قولىغا ئېلىپ، باغ ئىچىدىكى كۆلدىن تولدۇرۇپ سۇ ئالدى - دە، «تەرەت ئېلىپ بامدات نامىزىنى ئۆتەۋالايمۇ ياكى يۇز - كۆزۈمنى يۇيۇپلا، بولدى قىلايمۇ» دېگەندەك، ئىككى خىيالدا بولۇپ، ئاسماندىكى جىمىرلاپ تۇرغان يۇلتۇزلارغا قارىدى:

«ئاللا، ئۆزۈڭ پاناھىڭدا ساقلىغىن ئۇلارنى !...»

— نېمە !... كىمنى؟... كىمنى ساقلايدۇ؟ !...

ئەمەت كەينىگە بۇرۇلۇپ، ئۆزىگە قادىلىپ تۇرغان ھەمدۇل بەگنى كۆردى:

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم...

— ھىم...، — دېدى ھەمدۇل بەگ ئۆزىنى زورىغا بېسىۋېلىپ، — سەن بايا بىرىگە ئاللادىن ئامانلىق تىلىدىڭمۇ؟

— شۇنداق، — دېدى ئەمەت.

— كىمگە؟...

— بەندىسىگە - دە...

— مېنىڭ ساڭا قارايدىغان كۆزۈم يوق...

— نېمىشقا؟...

— سېنىڭ بۇ ئۆيگە پۇت تىققىنىڭ ماڭا زادىلا ياراشمىدى، ئاپەت. ھەممە ئىشىم تەتۈرىگە كەتتى. مېنىڭ ساڭا قىلىدىغان ياخشىلىقىم شۇنچىلىك بولسۇن، ئەمەت. سەن ئەمدى بۇ ئۆيدىن دەرھال چىقىپ كەتكىن....

ئەمەت كىچىككىنە تۇرۇۋالغاندىن كېيىن دېدى:

— مەن سىزگە نېمىدەپ رەھمەت ئېيتىشنى بىلەلمەيۋاتىمەن....

— ھاجىتى يوق...، — دېدى ھەمدۇل بەگ ۋە نېمىگىدۇر جىلە بولۇپ قولىنى شىلتىدى، — بۇ ئۆزى قانداق جاھان بولۇپ كەتتى - ھە ! يىلقىنى ھەيدەپ، قوي - كالىنى بۇلا، مال - دۇنيانى ئوغرىلا... بۇنىڭغىغۇ ماقۇل، لېكىن، «ئادەم ئوغرىلىدى» دېگەن نەچە گەپ - ھە؟ !... ئەمەت، مەن مەرد، لەۋزىدە تۇرىدىغان ئادەممەن. سەن تۇرمىدىن قاچقان ئەمەسمۇ، ئۇلار كوچىغا، «جىنايەتچىنى يوشۇرۇشنىڭ ئۆزى جىنايەت» دەپ ئېلان چاپلىدى. بۇنىڭ ساڭا قارىتىلغىنى شەكسىز. سەن بۇ ئۆيدىن دەرھال چىقىپ كەت، ئۇقتۇڭمۇ؟

ئەمەت دېدى:

ئۇيغۇر كىتاب بېتى www.uyghurkitap.com

— مەن ھەممىنى چۈشەندىم، دىلدار قىزنىڭ نەگە كەتكەنلىكى توغرىسىدا خەۋەر يوقمۇ؟...

— كارىڭ بولمىسۇن !...

ئەمەت ئەتىگەنلىك چايدىن كېيىن ھەمدۇل بەگ بىلەن نېرى - بېرىلا خوشلاشتى. ئۇنى پەقەت ھېلىقى ئۇزۇن چاچلىق گەپدان چوكان ئەجەبلەنگەن كۆزلىرى بىلەن يىراقتىن ئۇزىتىپ قالدى...

ھېكايىنىڭ ئۆزىگە كېلەيلى:

ياسىن تاماكىچى كۈندۈزى ئاشپۇزۇل خوجايىنى قۇربان دوكارنىڭ رەستە دوقمۇشىدىكى ئالدىغا كۆك رەختتىن سايىۋەن تارتىلغان دۇكىنى ئالدىدا، كەچتە كىنوخانىنىڭ ئۇدۇلىدا ئوقەت قىلاتتى. ئىلىنىڭ قىزىل بۆكىنى كىيىپ يۈرىدىغانلىقى ئۈچۈن، كىشىلەر ئۇنى «قىزىل بۆك ياسىن» دەپمۇ ئاتىشاتتى. ئىلى ئىنقىلابى پارتىلىغاندىن كېيىن، قىزىل بۆك كىيىش — «ئىنقىلابنى قوللاشنىڭ بەلگىسى» دەپ قارىلىپ، تۈتقۇن قىلىش نىشانىسىگە ئايلانغانلىقتىن، ۋاقتىنچە قىزىل بۆك كىيمەيدىغان بولدى. بىراق ئۇ مەشھۇر ئىلى موخۇركىسى تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بولغاچقا، ئۇنىڭ چۆپقەت، خېرىدارلىرى تولىمۇ كۆپ ئىدى.

ئەمەت ئۇنى كۈن تىكىلەشكەن مەزگىلدە، قۇربان دوكارنىڭ ئاشپۇزۇلىنىڭ روبىروسىدىكى دوقمۇشتا ئۇچراتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئالدىدا خېرىدارلار ئانچە كۆپ ئەمەس ئىدى.

— ئەسسالامۇئەلەيكۈم، ياسىن ئاكا...

ياسىن تاماكىچى كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ئەمەتكە غىل - پاللا سەپسېلىۋېلىپ، قولىدىكى كەمچەنگە موخۇركا تولدۇرۇپ، ئالدىدىكى خېرىدارغا ئۇزاتتى.

— مەن سېنى تونۇيمەن، ئەمەت، — دېدى ياسىن تاماكىچى، خېرىدارنى يولغا سېلىۋەتكەندىن كېيىن، — كېچە بۇ يەردە قاراڭغۇ كۆرگەندەك قىلىۋېدىم، بىردەمدە يوقلىپ كەتتىڭغۇ؟...

— ئىلاج بولمىدى، قايتىپ كەتتىم ...— دېدى ئەمەت ئالىقىنىغا بىر ئوچۇم موخۇركىنى ئېلىپ، ئۇنى دەكسەپ كۆرۈۋاتقان قىياپەتتە، — قارىسام، ئەتراپىكىزنى غىچلا «قۇلاق» لار ئورىۋالغاندەك قىلىدۇ، ئېھتىيات قىلدىم...

— ئۇ دېگىنىڭ دۇرۇس، — دېدى ياسىن تاماكىچى، — كەچ كىرە - كىرمەيلا ئەتراپىمنى «قۇلاق» لار قوغداپ ئاۋارە بولىدۇ. بۇ مەيلى. لېكىن، سەن بىر كىشى بىلەن تونۇشماقچى ئەمەسمىدىڭ؟...

— شۇنداق. بۇنى دوختۇر زاكىرجان ۋەدە قىلغان...

— ئۇ كىشىنىڭ ئىسمى سوپاخۇن، سوپاخۇن لېيەنجاڭ دەپمۇ ئاتايدۇ....

— گومىنداڭ ئەمەستۇ !... ھەربىيمۇ؟

— سېپى ئۆزىدىن... تازىمۇ قارام ھەربىي دېگىنە !...

— ئۇنداقتا، ئۇ كىشى بىلەن تونۇشمايلا قويماي...

— ياق ! — دېدى ياسىن تاماكىچى كېسىپلا، — ياۋىداق ئاتقا مىنمە، مىنگەندىن كېيىن چىدا. سەن سوپاخۇن لېيەنجاڭ بىلەن تونۇشمەن دەپ ئۇرۇنما، ئۇ كىشى ئۆزى سېنى تېپىۋالىدۇ....

— بىلمىدىم، ھېچنېمىنى چۈشەنمىدىم....

— قورسىقىڭ قانداق، ئاچمۇ؟

— ئاچ - توقىنىڭ ئارىلىقىدا...

— ئۇنداقتا، ھازىر دەل پەيتى. مانا پۇل، ئال... ئۇدۇل قۇربان دوكانىڭ ئاشپۇزۇلىغا كىر. قورسىقىڭنى تويدۇرغاچ تەقدىرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىدىن ھۇزۇرلان. قېنى، بۇ يەردە جىق تۇرما....

ئەمەت چۈشەنمەسلىك ئىچىدە ياسىن تاماكىچىغا قاراپ قويدى.

— بولدى، بۇ يەردە جىق تۇرما، — دېدى ياسىن تاماكىچى.

ئەمەت ئاشپۇزۇل تەرەپكە كەتتى.

قۇربان دوكانىڭ ئاشپۇزۇلى بۇ دوقمۇشتا تىجارەت باشلىغانغا ئۇزۇن بولمىغان بولسىمۇ، لېكىن ناھايىتى ئاۋات

ئىدى. ئاشپۇزۇل ئىچىدە لەشمەن، سومەن، پېتىرمانتا، پولۇ، قىيمىلىق ئۇگرە؛ سىرتىدا گۆشگىردە، گۆشنان، قىيما كاۋاپ، ياغ بەررى سېتىلاتتى. خېرىدارلىرىنىڭ كۆپىنچىسى مايتاغ نېپىت ئىشچىلىرى بىلەن ئالتە شەھەردىن چىققان يېتىمچى - مۇساپىرلار ئىدى. قۇربان دوكار ئۆز چۆپقەتلىرىگە ھەمىشە:

— قېنى، ئوغۇل بالا ئەركەك، كېلىشكىلار. پۇلۇشلار بولسا، ياخشى، بولمىسىمۇ ھېچ ۋەقەسى يوق. مېنى تامغا جىجىپ خاتىرىلەپ قويامدىكىن دەپ خىيال قىلماشلار. كۆشلۇشلاردا بولسىلا ھېساب، تاپقاندا بەرسەشلارمۇ كېچىكمەيسىلەر، — دەيتتى. نېسىگە غىزا يەيدىغان نېپىت ئىشچىلىرى بىلەن يېتىمچى - مۇساپىرلار قولىغا پۇل كىرسىلا، بەش - ئون تەشگىنىڭ كۆزىگە قارىمايلا، دەررۇ قۇربان دوكارنى رازى قىلىۋېتەتتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن قەرزىنى تۆلىۋەتمەي قېچىپ كەتكەنلەرنى قۇربان دوكار تېخى كۆرۈپ باقمىدى.

ئەمەت ئاشپۇزۇل ئىچىگە كىرىپ، كىشىلەرنىڭ ئانچە كۆزى چۈشمەيدىغان بىر بۇلۇڭدىن ئورۇن ئالدى.

شۇ ئاردىدا ئىشىكتە پاگونلۇق ئوفىتسېر بىلەن بىر جەشچى پەيدا بولدى. ئوفىتسېر بەستلىك، قاشقارلىق، ئاق يۈزلۈك، كۆزلىرى بۇركۇتنىكىدەك ئۆتكۈر ۋە جىددىي قارايدىغان كىشى بولۇپ، بېلىدىكى كەمەردە تېرە قاپلىق تاپانچا ئېسىقلىق ئىدى، ئىككى قولىنى گەلەپى شىمىنىڭ يانچۇقىغا سالغان ھالدا ھەممە نەرسىگە سوغۇق نەزەر تاشلىماقتا ئىدى. جەشچى بولسا، ئۇنىڭدىن تەخمىنەن بەش ياشچە كىچىك، يەنى يىگىرمە - يىگىرمە بەش ياشلاردىكى تەمبەل، كۇچلۇك يىگىت بولۇپ، يانپېشىدا پۇلاشنىپ تۇرغان غەلىتە يوغان ياغاچ قاپلىق تاپانچا نېمىشقىدۇر ئۇنىڭغا ئانچىۋالا سىڭىشمىگەندەك ئىدى.

ئىككى ھەربىينى كۆرۈپ، قۇربان دوكار گويا يەردىن ئۇنۇپ چىققاندەكلا ئاشپۇزۇل ئالدىدا پەيدا بولدى:

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم، كوماندىر، — دېدى ئۇ، بەستلىك

كەلگەن ئوفىتسېرغا سالام بېرىپ، — يا ھەزرەت، بۇ ئاي، بۇ كۈنلەردە سىزنى بۇ يەردە ئۇچرىتارمەن دەپ زادىلا ئويلىماپتىمەنا. مەرتىۋىڭىز ئانچە ـ مۇنچە ئۆستىمۇ ياكى شۇ بۇرۇنقىدەك سوپاخۇن لىيەنجاڭ دەپ ئاتاۋېرىمىزمۇ؟...

— پەيزىڭ بار، دوكار، — دېدى ئوفىتسېر كۈلۈمسىرەپ، — نېمە دېسەڭ دەۋەرگىن، ئەمما، دادام قويغان ئىسىمىمغا چاقچاق قىلما. سوپاخۇن دېسەڭلا بولمىدىمۇ؟...

— سوپاخۇن لىيەنجاڭ، ھەي... سىزنى بۇ يەردە ئۇچراتقىنىمغا بەكمۇ خۇشالمەن...

— شۇ ئەمەسمۇ، — دېدى سوپاخۇن، — ئۇرۇمچىدە يانچۇقلىرىمىزنى قۇرۇقدىۋەتكەن سەن تۈلۈمچاشقانىنى نەلەرگە قاچقىپ كەتتىكىن دېسەم، بۇ يەرگە كېلىۋالغانىكەنسەن ئەمەسمۇ؟...

— شۇنداق، — دېدى قۇربان دوكار، — بىرەر يىلچە بولدى، شىخوغا كېلىۋالدىم. كۆڭۈل سۇ ئىچكەن يەرلەر ئەمەسمۇ؛ ئۇرۇمچىدىكى كۈنلىرىمىزنى ئۇنتۇماپسىز ـ ھە؟...

— ئۇنتۇمىدىم، — دېدى سوپاخۇن، قۇربان دوكارنىڭ ئۇرۇمچى دۆڭكۆۋۈرۈكتىكى ئاشپۇزۇلىنى ئەسلەپ، — ئەجەبمۇ ئۆگىنىپ كېتىپتىكەنمىزا ئۇ يەرگە. دەم ئېلىش كۈنلىرى بولسا، توۋا دەيمەن، خۇددى قېينانىنىڭ ئۆيىگە بارغاندەكلا باراتتۇق ـ ھە. چۆپقەتلىرىڭمۇ كۆپ ئىدى، ساپلا يېتىمچى ـ مۇساپىرلار ئىدى. ھازىرچۇ، ھازىر بۇ يەردىكى ئىش ـ ئوقىتىڭ قانداقراق؟

— كېتىۋاتىمىز، ئىشقىلىپ، — دېدى قۇربان دوكار ۋە يارىشملىق ھېيىلە ـ ھەيىرلىق بىلەن سوپاخۇننىڭ يۈرتىنى دارىتىملاپ چاقچاق قىلدى، — ھەي... نېمىسىنى دەي. يەنە شۇ ئالتە شەھەرلىك قەلەندەرلەرنى بېقىپ يۈرۈپتىمەن، توۋا دەيمەن، نەگە بارسام شۇلارکەنا!...

— ئاغزىڭنى يۇم، دوكار! — دېدى سوپاخۇن، قۇربان

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

دوكارنىڭ چاقچىقىنى مەسخىرە قىلىپ، ــ سەن ئۆزۈڭ قايسى قەلەندەردىن كەمتىڭ ! ئالتە شەھەرلىك تۆت ئاغىنەڭ مەسلىھەتلىشىپ، قىمارداڭ ئۇتۇۋالغان پۇلىغا سەن ئوچۇن دۆڭكۆۋرۈكتە ئاشپۇزۇل ئېچىپ بەرمىگەن بولسا، بۇ كەمگىچە سەنمۇ پايتىماڭنى تەتۇر يۆگەپ نەلەردە، كىمنىڭ تاڭجاڭلىقىنى قىلىپ يۈرەتتىڭكەنتاڭ !...

سوپاخۇن بىلەن قۇربان دوكار پىخىلداپ كۈلۈشتى. سوپاخۇن ياغاچ قاپلىق كېلەڭسىز تاپانچا ئېسىۋالغان يىگىتكە قاراپ دېدى:

ــ ئاببىاس، ماڭ يۈگۈر، بىر قاپاق بىرنېمە تېپىپ كەل. تەقدىرمۇ قىزىق نېمىكەن، بىر خۇمرىدىن ئىچىشمىسەڭ، بۇ دوكار بىلەن ئۇچراشقىنىمىزنىڭ مەنىسى بولماس....

بۇ گەپنى ئاڭلاپ، قۇربان دوكارنىڭ ئۆڭسۈلى ئۆچتى:

ــ ياق، گەپ بوپتىمىش ! ــ قۇربان دوكار «يالت» قىلىپ سوپاخۇنغا قارىدى، ــ بۇ ئاي، بۇ كۈنلەردە يانپېشىغا بىر جىڭ تۆمۈرنى ئېسىۋالغان سېرىق شەپكىلىك كوماندىرلارغا قارايدىغان كۆزۈمۇ يوقتى، سوپاخۇن ! تولا ئوغامنى قاينىتماي ئىچكىرىكى ئۆيگە مېڭىڭلار. ئارا تۇمەننىڭ سۈيىنى بىللە ئىچىپتىكەنمىز دېمىسەم، ئاغزىمغا نى ـ نى گەپلەر كېلىۋېدى، خەير. بىر قاپاق ـ يېرىم قاپاق بىرنېمە دۇكاندىمۇ تېپىلىدۇ. ئاران ئۇچراشتۇق، كانۋاي يىگىتنى ئاۋارە قىلىپ نېمە قىلىسىز؟... بۇنداق گەپنى مېھماندوست ئالتە شەھەرنىڭ ھېچبىر قەلەندەرىمۇ ئاغزىغا ئالماس !...

ــ ئۇنداقتا، بۇگۈن ساڭا مېھمان بولىدىكەنمىز ـ دە.

ــ ئەلۋەتتە !...

سوپاخۇن قۇربان دوكارنىڭ تەكلىپى بويىچە ئاشپۇزۇلنىڭ ئىچكىرىكى خاس ئۆيگە قاراپ يول ئالدى. كېتىۋېتىپ، بىر بۇلۇڭدا ئولتۇرغان ئەمەتكە ھەيرانلىق بىلەن قاراپ قويۇپ، نېمىنىدۇر ئويلىغان ھالدا ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىپ كەتتى.

ئەمەت سوپاخۇننى بىر قاراپلا تونۇدى: «شۇ ئىكەن، دەل

ئۆزى... راشىدىن ئەپەندىمنىڭ ئۆيىدە شائىر لۇتپۇللا مۇتەللىپكە چاقچاق قىلىشقا جۇرئەت قىلغان بىردىنبىر كىشى مۇشۇ ئىدى، ئوغۇل بالىچىلىقى بارەڭ قىلمۇيدى، ھېچبىر ئۆزگەرمەپتۇ...»

شۇ چاغدا، خاس ئۆيدىن قۇربان دوكارنىڭ:

— سوپاخۇن لىيەنجاڭ، قېنى، بىر رومكا... مەن دەيمەن، دۆڭكۆۋرۇكتىكى ئاشخانامدا ئۇچرىشىدىغان ھېلىقى ئاغىنىلىرىڭىز — ئىمىنوف ھامۇت، زۇلال تاجىك، مامۇتوف قۇربانلارنى دەيمەن، ئەجەب بىر پىكرى ئوچۇق ئەپەندىلەر ئىدى. خۇددى دۇنيانىڭ تەقدىرى سىلەرنىڭ قولۇڭلاردىكىدەك، «قىزىل»، «قارا»، «سېرىق»، «يېشىللار» توغرىسىدا تالاش - تارتىش قىلىشىپ كېتەتتىڭلار. نۇزەمبىللا ھېچنېمىنى چۈشەنمەپتىمەن، ئاشۇ كىشىلەر ھازىر قەيەردە؟ — دېگەن سۆزى ئاڭلاندى.

— سەن، دوكار، — دېدى سوپاخۇن سەل خىرقىراپ، — قېنى، كۆتۈرۈڭەتتۇق ئەمىسە... سەن پۇل تېپىش، خەقنى ساختىلىق قىلىشتىن باشقىنى بىلمەيدىغان تۇرساڭ، قانداقمۇ «قىزىل»، «قارا» دېگەنلەرگە قىزىقاتتىڭ. بۇنىڭغا ھەيران قالمايمەن. لېكىن، سەن نامىشەرىپلىرىنى زىكرى قىلمۇاتقان بايىقى كىشىلەر، بىلەمسەن، ئەينى چاغدا، ئۇرۇمچى ئوفىتسېرلەر مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىلىرى ئىدى. ھەقىقەتنىڭ كۆزىگە ئەيمەنمەستىن دەللىڭ قاراشنى بىلىدىغان پاراسەتلىك ئوفىتسېرلەر ئىدى. ئەپسۇسكى، ھازىر ئۇلار ھەپسىگە چۈشۈپ قالدى....

— نېمە؟...

— شۇنداق... ھودۇقما، — دېدى سوپاخۇن، — بولدى، ئەمدى سوراڭەرمە. ھاراق ئىچكىن....

كېيىن، سوپاخۇننىڭ ئۆزىنىڭ مۇھاپىزەتچىسىگە دېگەن سۆزى ئاڭلاندى:

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

— ئاببباس، قورسقىڭ تويدىمۇ، ئەمدى چىقىپ بايىقى ماي چاپان بىلەن تونۇشقىن. مەن تۇەن شتابىغا بارىمەن، سەن ئۇنىڭ بىلەن بىللە بېرىپ ياسىن تاماكىچىدىن بىرئاز موخۇركا ئال، مەن چېكىدىغىنى بولسۇن، موخۇركا يوقەشكە كۆپرەك گېزىت سېتىۋېلىشنى ئۇنتۇما....

بىر پەستىن كېيىن، بايىقى ياغاچ قاپلىق كېلەڭسىز تاپانچا ئېسىۋالغان تەمبەل - كۇچلۇك يىگىت ئاببباس ئىچكىرىكى ئۆيدىن چىقىپ، بىر خىل قوپاللىق بىلەن خەقلەرگە سۇركىلىپ ئۆتۇپ، ئەمەتنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ يۆلەنچۇكى بار ئورۇندۇققا ئۆزىنى تاشلىدى؛ ئۆتۇكلۇك بىر پۇتىنى يېنىدا تاماق يەۋاتقان ئىككى ئادەمنىڭ جۇزىسىنىڭ ئۇستىگە «تاقىمىدە» قويۇپ، تاپانچىسىنى قورسقىنىڭ ئۇستىگە سىيرىپ قويدى. ھەربىي - ساقچىلارنىڭ ئاشپۇزۇللاردا غىزا - تاماقنىڭ پۇلىنى تۆلەش ئېغىر كەلگەندە، مۇشۇنداق ئۇسۇللار بىلەن زورمۇزور جېدەل - ماجىرا تېرىيدىغانلىقىدىن بىزار بولۇپ كەتكەن خېرىدارلار دېمى ئىچىگە چۇشۇپ، بىر - بىرلەپ ئاشپۇزۇلدىن چىقىپ كەتتى.

— ئەمەت، سەن مېنى تونۇمسەن؟ — دېدى ئاببباس ئاشپۇزۇلدا كىشىلەر شالاڭلاشقاندىن كېيىن ئۆزىنى تۇزەپ تۇرۇپ.

— تونۇيمەن، — دېدى ئەمەت.

— بىكار گەپ ! — دېدى ئاببباس، — مەن سېنى ھېچقاچان كۆرۈپ باقمىغان، لېكىن، «ماي چاپان» بىلەن «ئەمەت» — ئىككىسى بىر گەپمۇ؟...

— ئاببباس، — دېدى ئەمەت ئالدىدىكى بوشىغان چىنە - تەخسىنى نېرى ئىتتىرىپ، — سەن، ئاداش، تولا گەپ ئەگىتمە. بايا سوپاخۇن لېيەنجاڭ سېنى بىر ئىشقا بۇيرۇغاندەك قىلدىغۇ، مېنىڭ بىللە بېرىشىم ھاجەتمۇ؟... دولانلىقتەك قىلىسەن، سېرىقبۇيىلىقمۇ - يە؟...

— ئۇ گەپنى قوي، ئەمەت، — دېدى ئاببباس ۋە ئورنىدىن

تۇردى، — غىزا - پىزا يەۋالغان بولساڭ، مەن خۇماربم تۇتۇپ ئۆلەي دېدىم، ياسىن تاماكىچىغا بارامدۇق؟...

ئەمەت بىلەن ئاببىاس چوڭ رەستىدە قورالسىز لاغايلاپ يۈرگەن ھەربىيلەرگە، تاڭگازا سېتىۋاتقان تەنزىكەش بالىلارغا، ئات - ئۇلاغلارغا ئۇرۇلۇپ - سوقۇلۇپ ياسىن تاماكىچىنىڭ بوتكىسىنىڭ ئالدىغا كەلدى:

— ھەي !...، — دېدى ئاببىاس ياسىن تاماكىچىغا گۆلىيىپ، — قۇلىقىڭنىڭ توپىسىنى قېقىۋېتىپ ئاڭلا، ئىلى موخۇركىسىدىن بارمۇ؟...

ياسىن تاماكىچى ئاببىاسنىڭ تەلىپىنى ئاڭلىماسلىققا سېلىپ، ئالدىدىكى ئىككى خېرىدارغا موخۇركا ئوراپ بەردى.

— ئاببىاس، ماڭا قارا، ئاداش، — دېدى ئەمەت، — بۇنداق قىلساڭ بولمايدۇ. بايا سەن ئاشپۇزۇلدا چۈجىگە تاشلانغان ئاچ كۈچۈكتەك ھەممە يەرگە شالىڭنى چېچىپ، قۇربان دوكارنىڭ چۆپقەتلىرىنى تېزىتىۋەتتىڭ؛ ئەمدى بۇ يەردە كۆكەرمىلىك قىلىپ ياسىن ئاكىغا ھۆركىرىسەڭ، ئۇنىڭدىن ساپ ئىلى موخۇركىسى تۈگۈل، شىخونىڭ بەسەي رەڭ سېرىق تاماكىسىنىمۇ ئالالمايسەن...

— ئەمىسە، سەن سورا....

— خوپ، مەن سوراي، — ئەمەت گېلىنى قىرىپ ياسىن تاماكىچىغا قارىدى، — ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ياسىن ئاكا. مۇنۇ يىگىتنىڭ تايغان تېرىسىدەك سېرىق تېرىكە چاپىنىغا، ئاۋۇ كېلەڭسىز تاپانچىسىغا، ئۈيدەك ئالايتقان كۆزىگە قارىماڭ. ئۆزى تاماكىغا پەرز. لېكىن، لىيەنجاڭى جىگىرى بار، نەگە تېگىشىنى بىلمەي يۈرگەن يولۇاستەك قىلىدۇ. شۇڭا، ئازراق موخۇركا، كۆپرەك گېزىت دېمەكچى.

ياسىن تاماكىچى ئەتراپقا قارىۋېلىپ دېدى:

— بولدى، ئۇكا، ئەزمەڭنى ئېزىۋەرمە. مۇنۇ گەپنى ئاڭلا: چېپەيزىدە تۇرۇشلۇق تۇەننىڭ بىر ئاتلىق چارلاش بەنى كېچە

دىلدار قىز بىلەن ھاشىمنى يولدا تۇتۇۋاپتۇ... ھېلىلا ساقچىغا تاپشۇرۇپ بەرگەنلىكى مەلۇم، بۇ بىر. ئىككىنچىسى، بۇگۈن ئەتىگەن مەشرەپ، مۇھەممەدجان، چىلىك سۇلۇك دېگەن ئۇچ «ماي چاپان»، ئەمەت، سېنى ئىزدەپ ھەمدۇل «شالتاق» نىلىك مەھەللىسىگە مېڭىپتىكەن، يول ئۈستىدە «ئۇلارنى ئىككىنچى جۇن شتابىغا قاراشلىق قاراۋۇل لىيەننىلىك ئەسكەرلىرى تۇتۇۋېلىپ، قارادۆلۈك تەرەپكە ھەيدەپ كېتىپتۇ، گەجگىسىگە مىلتىق تەڭلەپ تۇرۇپ ئاكوپ كولىتىۋاتقان بولسا كېرەك... گەپ تۇگىدى. خوش، سىلەرگە ئىلى موخۇركىسىنىلىك قاندىقى لازىمتى؟

— «ئويغان» گېزىتىگە ئورالغىنى....

— خوپ...

ياسىن تاماكىچى بوتكىنىلىك ئاستىدىن، تەييارلاپ قويغان بىر بولاق موخۇركىنى ئۇلارغا ئېلىپ بەردى.

ئەمەتكە ئەلەم قىلغىنى ھاشىم بىلەن دىلدار قىزنىلىك قولغا چۈشۈپ قالغىنى بولدى. ئەمەتنىلىك پەرەز قىلىشىچە، ھاكىم بەگدىنمۇ، ھەمدۇل «شالتاق» تىنمۇ شەپقەت كۈتۈش مۇمكىن ئەمەس. ئۇلار ئۆزلىرىنىلىك يۈزىگە قارا سۈرتۈپ، يۈز - ئابرۇيىنى ئىككى پۇل قىلىۋەتكەن ھاشىم بىلەن دىلدار قىزدىن ئۆچ ئېلىپ، ئۇلارنى قىيما - چىيما قىلىۋېتىشكە ھەرقاچان تەييار ئىدى. ئەمەت ئويلىدى: «ئىسىت، ئۆز ئەركى ئۈچۈن دادىللىق بىلەن ئىسيان كۆتۈرگەن بىر باتۇر قىز ۋە قىزنى قوللاپ ئوغۇل بالىچىلىق قىلغان بىر ئەزىمەت، يەنە زامان مۇشتۇمزورلىرى تەرىپىدىن يۇرىكى خۇن بولىدىغان بولدى، ئىسىت !...»

ياسىن تاماكىچى دېدى:

— بولدى، بۇ يەردە تۇرماڭلار، تېز كېتىڭلار....

ئاببباس دېدى:

— ئەمەت، كەتتۇق....

ئۇلار ئادەملەر مىغىلدىغان رەستىدە كىشىلەر توپىغا

قوشۇلۇپ، ئېقىمغا ئەگىشىپ ئالدىغا قاراپ كېتىۋەردى. بىرئاز ماڭغاندىن كېيىن، ئەمەت ئىزىدا توختاپ ئاببباسقا قارىدى:

— ئاببباس، نەگە بارىمىز؟...

— بىلمىدىم، — دېدى ئاببباس.

— گەپ ئەمەس، — دېدى ئەمەت، — ساڭا ئەمدى ئۆزۈڭنى كۆرسىتىپ قويمىدىغان پەيت كەلدى....

— نېمە قىل دەيسەن؟...

— گەپ شۇ. قارادۆڭ تەرەپكە بارىمىز، — دېدى ئەمەت بىر خىل قەتئىيەت بىلەن، — ياسىن تاماكىچى دېدىغۇ، مەشرەپ، چىڭ سۇڭ، مۇھەممەدجانلارنى ئاكوپ كولىتىۋاتسا كېرەك دەپ. بۇ، شەكسىز. ھازىر شۇخودا ئاكوپ قېزىپ، پوتەي سېلىش ئۈچۈن، ئۈچرىغان كىشىنى تۇتۇۋېلىپ ھەيدەپ كېتىش ئادەتتىكى ئىش، قېچىپ قۇتۇلۇش مۇمكىن ئەمەس، كىمنى كىم ئېتىپ تاشلىغانلىقىنى ھازىر كىم سۈرۈشتۇرۇپ ئولتۇرۇپتۇ دەيسەن. شۇڭا، ئاۋۇال مەشرەپ، چىڭ سۇڭ، مۇھەممەدجانلارنى قۇتقۇزايلى، ئاندىن ھاشىم بىلەن دىلدار قىزنىڭ تەقدىرىنى سۈرۈشتۇرەيلى....

ئاببباس ئازراق ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن دېدى:

— قارادۆڭنى مەن بىلىمەن. ئۇ يەردە ئاكوپ كولاپ، پوتەي سېلىۋاتقان پۇقرامۇ، ئەسكەرمۇ جىق. ئۇ يەرگە مەن بىلەن بارساڭ، سېنىڭ سالاھىيىتىڭ نېمە بولىدۇ؟...

— قىزىق، مېنىڭ سالاھىيىتىمنىڭ نېمە ھاجىتى؟...

— بۇنى كېيىن بىلىسەن....

— ئۇنداقتا، ئاغزىڭغا كەلگەننى دەۋەرمەمسەن....

ئۇلار ئالدىراپ قارادۆڭ تەرەپكە قاراپ يول ئېلىشتى.

قارادۆڭ شۇخو مۇداپىئەسىدە ئىنتايىن مۇھىم ئىستراتېگىيىلىك ئورۇن بولۇپ، ئىلى مىللىي ئارمىيىسى مەيلى قايسى تەرەپ، قايسى يولدىن كەلمىسۇن، ئاۋۇال بۇ ئىستېھكامنى يىمىرىپ تاشلىماي تۇرۇپ شەھەرگە كىرەلمەيتتى.

ئەمەت بىلەن ئابباس قارادۆڭ سېپىل دەرۋازىسىدىن چىقىقاندىن كېيىن، ئەتراپتا، نەچچە مىڭ كىشىنىڭ شەھەر سېپىلىنىڭ سىرتىدىن ئەگىتىپ قارا پاتقاقلا مىلىنىپ ئاكوپ قېزىپ، پوتەي سېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى. قوراللىق نازارەت ئاستىدا مىدىرلاپ يۈرگەن كىشىلەرنىڭ بىر قىسمى قارا چاپان كىيگەن مەھبۇسلار، گۇناھكار ھەربىيلەر بولغاندىن باشقا، مۇتلەق كۆپچىلىكى ئالۋان سېلىپ ھەيدەپ كېلىنگەن دېھقانلار، ئانچىكىم سەۋەب بىلەن كوچا ـ كويلاردىن تۇتقۇن قىلىنغان يولۇچىلار، ھۆپىگەر، تىجارەتچىلەر ۋە شەھەر ئاھالىلىرى ئىدى.

ئەمەت بىر قاراپلا، ئۇزۇنچاق سوزۇلغان قومۇشلۇقنىڭ ئالدىدىكى قاريياغاچقا ئىككى قولىنى كەينىگە قىلىپ باغلاپ قويۇلغان چىڭ سۇڭنى كۆردى. مەشرەپ بىلەن مۇھەممەدجان بولسا، سېپىل ئالدىدىكى چوڭقۇر ئاكوپتا تىزىغىچە سۇ ئىچىدە تۇرۇپ ئاكوپ ئاستىدىن لاي تارتىۋاتاتتى.

ـــ ئابباس، ئۇلارنى كۆرۈۋاتامسەن؟ ـــ دېدى ئەمەت.

ـــ كۆردۇم، ـــ دېدى ئابباس شەپكە، چاپان ۋە كەمەرلىرىنى تۇزەپ، تاپانچىسىنى ئالدىغا چىقىرىپ قويدى، ـــ كەينىمدىن ماڭ، سەن ھازىر ھەم مەھبۇس، ھەم جىڭساجۇينىڭ رازۋېدچىكى جۇمۇ !...

ـــ خوپ....

ئابباس چىڭ سۇڭ باغلاپ قويۇلغان قاريياغاچنىڭ ئالدىدا، ھەربىي شىنىلىنى مۇرىسىگە تاشلاپ خۇشياقماسلىق بىلەن غاڭزا تارتىپ ئۆرە تۇرغان چاشقان بۇرۇت پەيجاڭنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى:

ـــ پەيجاڭ جانابلىرى، مەن سىزنىڭ قايسى قىسمىغا تەۋە ئىكەنلىكىڭىزنى سورىسام بولامدۇ؟...

ـــ سەن نېمە ئادەم، بۇنىڭ ساڭا نېمە ئالاقىسى بار؟ ـــ دېدى پەيجاڭ ۋە ئۇمۇ يانپېشىغا ئېسىۋالغان تاپانچىسىنى ئالدىغىراق سۈرۈپ قويدى.

— مۇنۇ كىشى بىلەن تونۇشۇپ قويۇڭ، رازۇبدكىچى، — دېدى ئاببباس، كۆزى بىلەن ئەمەتنى كۆرسىتىپ، — ئاكوپىتكى ئاۋۇ ئىككى كىشىنى ئىزدەپ يۈرىدۇ. گۇمانلىق كىشىلەر ئىكەن... ئەكەتمەكچى...

— ماڭ - ماڭ كېتىش !...، — دېدى چاشقان بۇرۇت، — گۇمانلىق ئادەم بولسا تېخى ياخشى ! مەن ئۇلارنى ئاران تۇتۇۋالدىم، بولمىسا ئاكوپنى ئۆزۈم قازامدىم !...

— ياق. بۇ ئىككىسى ھەربىي مەخپىيەتكە قىزىققان، — دېدى ئاببباس، — ئۇلارنى سوراق قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. قارشىلىق قىلسىڭىز، سوپاخۇن لىيەنجاڭ ئەسكەر باشلاپ كېلىشكە تەييار، ئاقىۋىتىگە ئۆزىڭىز مەسئۇل...

— نېمە؟...

— ئۇنىڭ ئۇستىگە جۇن شتابىنىڭ بۇيرۇقىدا، «ھەركىم ئۆز ئالدىغا ئادەم تۇتۇپ ئىشلىتىشكە بولمايدۇ، كىيىم - كېچەكلىرىنى سالدۇرۇۋېلىپ، پۇل - پۇچەكلىرىنى تارتىۋېلىشقا رۇخسەت يوق...» دېيىلگەن. مەن جاڭ تۇەنجاڭنىڭ ئالدىغا بارايمۇ؟...

پەيجاڭ چاشقان بۇرۇتلىرىنى قىمىرلىتىپ، ئاببباسقا دىمىغىنى قېقىپ قارىدى:

— ھىم... سەن تېخى !...

شۇ پەيتتە، ئەمەت ئالدىراپ پەيجاڭنىڭ قېشىغا كەلدى. تۆت - بەش دانە كۇموش تەڭگە بىلەن، بايا ياسىن تاماكىچى بەرگەن بىر ئوچۇم قەغەز پۇلنى قوشۇپ، ئەپچىللىك بىلەن ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى:

— چاتاق چىقىپ قالمىسۇن - ھە. باشلىق. قويۇۋېتىڭ ئۇلارنى قارىڭا، بۇ يەردە ئادەملەر ئاز ئەمەس ئىكەنغۇ؟...

چاشقان بۇرۇت پەيجاڭ ئەمەت بەرگەن پۇلغا ھازىرلا بىرى شېرىكلىشىۋالمىغاندەك، ئەتراپقا خۇدۇكسىنىپ قاراپ قويدى - دە، مەشرەپلەرنى ئىشارە قىلدى:

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ ئېيتە، ئاغىنەڭمىدى ئۇلار؟...

ـــ مەن ۋەزىپە ئىجرا قىلىۋاتىمەن، پەيجاڭ، رازۋېدكىچىنىڭ نېمە ئىش قىلىدىغانلىقى سىزگە مەلۇم...

ـــ ئەمىسە سىلەر كېتىۋېرىڭلار.

ـــ يەنە بىرەيلەنمۇ بار...

ـــ ھە؟... نېمە يەنە بىرەيلەن؟...

ـــ ئاۋۇ قارىياغاچقا باغلاپ قويۇلغىنىچۇ، ـــ ئەمەت كۆزى بىلەن چىڭ سۇڭنى كۆرسەتتى، ـــ ئوخشاش ئىش...

ـــ بولمايدۇ ! ـــ دېدى پەيجاڭ، ـــ بەكمۇ ئاتىكاچى نېمە، ئاچچىقى يامان، مەن بىلەن زاكۇنلىشىپ تېخى ياقامغا ئېسىلماقچى بولدى. مەن ئۇنى كەچتە قاماپ قويىمەن...

ـــ شۇنداق، ئۇنى ئەكەتمىسەك قەتئىي بولمايدۇ ! ـــ دېدى ئەمەت گۇلدۇرلىگەن جىددىي ئاۋاز بىلەن، ـــ بەلكىم ئۇنى تۇرمىگە تاشلىۋېتىشتىن ئىلگىرى، جەھەننەمگە يوللىۋېتەرمىز...

ـــ قۇرۇق گېپىڭنى قوي. نەرخىنى دە، قانچە پۇل بېرىسەن؟...

ئەمەت بىلەن ئاببباس كۆز ئۇرۇشتۇرۇۋالدى. ئاببباس بەش دانە كۈمۈش تەڭگىنى چىقىرىپ چاشقان بۇرۇت پەيجاڭنىڭ يانچۇقىغا سېلىپ قويدى:

ـــ ئەمىسە بىز كەتتۇق...

چاشقان بۇرۇت پەيجاڭ گەرچە ئاببباس بەرگەن پۇلنى ئاز كۆرۈپ كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقارغان بولسىمۇ، لېكىن ئون مىنۇتقا قالماي، مەشرەپ، چىڭ سۇڭ، مۇھەممەدجانلار سېپىل دەرۋازىسى ئالدىدا ئەمەت بىلەن ئۇچراشتى.

ئاببباس دېدى:

ـــ ئاغىنىلەر، ئەمدى بۇ يەردە تۇرماڭلار. قۇربان دوكارنىڭ ئاشپۇزۇلىغا بېرىپ غىزا ـ پىزا يېگەچ مېنى كۈتۈشۈڭلارنى سورايمەن. ھازىر ۋەزىيەت جىددىي، ھەممەڭلارنىڭ تەقدىرى

خەتەرلىك، سوپاخۇن لىيەنجاڭغا ئەھۋالنى دوكلات قىلغاندىن كېيىن، دەرھال قېشىڭلارغا بارىمەن.

چىڭ سۇڭ بىر ئاز چۈشەنمەسلىك ئىچىدە ئەمەتكە قارىدى:

— ئەمەت، بۇ كىشى ئۆزى كىم؟...

— بولدى، سورىمايلا قوي، بۇرادەر — دېدى ئەمەت چىڭ سۇڭغا كۆز قىسىپ قويۇپ، — «ئاۋۋال تاماق، ئاندىن كالام» دەپتىكەن. سۆزلىشىدىغان ئىشلار تېخى كۆپ. يۇرۇڭلار، قۇربان دوكارغا، پىنھانراق بىر يەرگە...

سوپاخۇن ھەربىكەتتە

مايتاغ نېفىتلىكى، جىمجىت كېچە، ئىزغىرىن شامال.

سوپاخۇن ئاستى قىزىل سىرلانغان تاختايلىق ئازادە ئۆيدە ناللىق ھەربىي ئۆتۈكىدىن «تاق... تاق» ئاۋاز چىقىرىپ، كېچىچە ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىپ چىقتى. تاختاي ئۈستىدە بىرنەچچە پارچە «شىنجاڭ ئۆلكە گېزىتى» چېچىلىپ ياتاتتى. سوپاخۇن ئۇياق - بۇياققا ماڭغاندا، بۇ گېزىتلەر ئايىغى ئاستىدا دەسسىلىپ شىرىقلايتتى. قولىدا بىر سان «ئويغان» گېزىتى بولۇپ، بەزىدە ئۇنى چىراغقا تۇتۇپ قايتا - قايتا ئوقۇيتتى، تۇرۇپ گېزىتنى قاتلاپ قويۇپ خىيال سۈرەتتى ۋە ھەدەپ ئىككى قولىنى كەينىگە تۇتۇپ ئۇياقتىن - بۇياققا ماڭاتتى. بەزىدە ئىختىيارسىز دېرىزە ئالدىغا كېلىپ ئەينەكتىن تالاغا قاراپ قالاتتى.

تالادا ئەتىيازنىڭ ئىزغىرىن شامىلى ئىشچى كورپۈسلىرىنىڭ ئەتراپىدا، كۆمۈرخانا، گەمە ئۆيلەرنىڭ ئۈستىلىرىدە، جىمجىت قېتىپ قالغان ۋىشكىلارنىڭ ئۈچلىرىدا توختىماي ئۇشقىرىتاتتى؛ بەزىدە بۆرە ھۇۋلىشىدەك چىرقىرىغان شۇرغانغا ئايلىنىپ كېتەتتى؛ ئەينەككە كېلىپ ئۇرۇلغان ئاندا - ساندا قار ئۇچقۇنلىرى ئەينەك ئۈستىدە چىرايلىق شەكىل كۆرسىتىپ سىمابتەك ئېرىپ كەتتى.

سوپاخۇن دېرىزە ئەينىكىگە باھار چېچەكلىرىدەك ھۇپپىدە ئېچىلىپ يېپىشقان سانسىز قار ئۇچقۇنلىرىغا قاراپ دېدى:

«زادى نېمە قىلىش كېرەك؟... قاچانغىچە كۈتىمىز؟ نېمىنى كۈتىمىز - ھە؟... بولدى بەس، ئەمدى تاپتىم!...»

كارىۋاتتا سوپاخۇننىڭ رەڭگىسى تۇخان پۈتىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇرۇپ گېزىت كۆرۈۋاتاتتى. ھۆسنى - جامالى كېلىشكەن، تەندۇرۇس - بېجىرىم، چوڭ ۋە تەمكىن كۆزلىرىدە قانداقتۇر نارازىلىق ئەكس ئېتىپ تۇرغان بۇ ئايال سوپاخۇننىڭ «بەس، ئەمدى تاپتىم!» دېگەن گېپىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئىتتىك بېشىنى كۆتۈرۈپ، بىلەكتەك ئىككى ئۆرۈمە چېچىنى ئىرغىتىپ كەينىگە تاشلىدى:

ــ ئەجەب گەپ! نېمىنى تاپتىلا؟... مەن بۇ ماقالىنى ئون قېتىمچە ئوقۇدۇم، ئەمدى قەتئىي بىر قارارغا كېلىدىغان ۋاقىت يەتتى!...

سوپاخۇن چاپراس ئوفىتسېرلەر تاسمىسى تارتىلغان كەڭ كۆكرىكىنى ئالدىغا چىقىرىپ، ھەربىي كىيىملىرىنىڭ پەشلىرىنى تۈزەپ تۇخاننىڭ ئالدىغا كەلدى:

ــ تۇخان، سىز ئالدىرىماڭ، ــ دېدى ئۇ، ــ مەن بۇ مەسىلىنى ئاخىر ھەل قىلدىم، قەپەستىكى بۇلبۇلنىڭ چىمەنزارغا ئىنتىلىشى بىر خىل ئارزۇ. لېكىن، «تەدبىرىڭ قانداق بولسا، تەقدىرىڭ شۇ» دېگەن گەپمۇ بار. بىز نېمىنى كۈتۈۋاتىمىز؟... باھارنى! قارلار ئېرىپ تۇگىسۇن، دېرىزە ئەينىكىدىكى قار چېچەكلىرىدەك ئېرىپ سۇغا ئايلانسۇن...

تۇخان گىلەم گۈللۈك دوپپا كىيگەن بېشىنى سەل سىڭايان قىلىپ، نېمىشقىدۇر بىر خىل زەردە بىلەن دېدى:

ــ مەن چۈشەنمىدىم. چۈشەنمىسەممۇ مەن تاقەت قىلالايمەن. لېكىن، سىلىچۇ؟ سىلى تاقەت قىلالامدىلا؟... ئويلاپ باقسام، بىزنىڭ كۈنىمىز نېمىگە ھېساب! شۇنچە يىلدىن بۇيان ئەقىدە قىلىپ كەينىلىرىدە سۆرىلىپ يۈرۈپ، بارمىغان يېرىم قالماپتۇ،

ئەسكەر بالىلار بىلەن خوشلۇقتىمۇ، خاپىلىقتىمۇ بىللە بوپتىمەن؛ خورلۇق، ھاقارەت، كەمستىشلەرگىمۇ تەڭ چىدىدىم. ئەمدى بولدى، تاقەت قىلغىلى بولامدۇ؟ تۆتىنچى يىگىدىكى گومىنداڭنىڭ ئەركە غوجاملىرىغا سەپسېلىپ باقسىلا، ئەسكىرىدىن ئەللامىسغىچە ھەممىسى ئېسىل تاپانچا، پارقىراپ تۇرغان ئامېرىكا ئاپتوماتلىرى ئېسىپ، راۋۇرۇس ھەربىي كىيىم، ئاق پەلەيلەرنى كىيىشىپ گىدىيىپ يۇرۇشىدۇ. سەككىزىنچى، توقۇزىنچى لىەندىكى بالىلارچۇ؟ ۋاي، ئىستەي!... ئوغامنى قاينىما دېسەم قاينايدۇ. ھەممىسى تەيپۇنەمنىڭ زامانىسىدا قالغان رەزگى كۆسەيلەرنى قۇچاقلاپ، ئاق ماتانى قارا بوياپ چاپان كىيىپ، ئۆزىنى دۆلەت ئارمىيىسى قىلىپ كۆرسىتىپ يۇرۇشىدۇ. بىچارىلەر!... بۇنداق ھاقارەتلىنىڭ ئەسكەرلىكتىن گۇلاخنىڭ قەلەندىرى بولغان تۇزۇك ئەمەسمۇ!...

دەل مۇشۇ پەيتتە، دېرىزە ئالدىدىن «غاچ ـ غاچ» قىلىپ قار كېچىپ، قولتۇقلىشىپ ئىككى ئادەم ئۆتۈپ كەتتى. يىراقتىن قاراۋۇللارنىڭ: «مەخپىي بەلگىنى دە!»، «سەن كىم؟»، «بولدى، كېتىۋەر» دەپ ۋارقىراشقان ئاۋازلىرى ئاڭلاندى.

سوپاخۇن ئاپئاق قارغا پۈركىنىپ، غاچىلدىتىپ قار كېچىپ قولتۇقلىشىپ كېتىۋاتقان ئىككى ئادەمگە يىراقتىن قاراپ، ئىختىيارسىز ھالدا بۇنىڭدىن بىرقانچە ئاي ئىلگىرى ئۇرۇمچى كوچىسىدا قار دولقۇنلىرى ئىچىدە دوستلىرى بىلەن بىللە ئۆتكۈزگەن بىر كېچە سەيلىسىنى ئەسلىدى:

... شۇ كۈنى ئۇلار ئاخىرقى قېتىم راشىدىن ئەپەندىنىڭ مېھمانخانىسىغا يىغىلىشقان؛ مۇستەقىل تۆتىنچى يىگىنىڭ ئىككى لىەنىنىڭ مايتاغ نېفتلىكىگە يۆتكىلىشى توغرىسىدا بۇيرۇق چۈشكەنلىكى مۇناسىۋىتى بىلەن سوپاخۇننى ئۇزىتىپ قويماقچى بولۇشقانىدى. يىغىلغانلارنىڭ كۆپىنچىسى ئۇرۇمچى بولۇشقانىدى. يىغىلغانلارنىڭ ئوقۇتقۇچىلىرى بولۇپ، سوپاخۇندىن ئوقېتسىرلەر مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىلىرى بولۇپ، سوپاخۇندىن باشقىلارنىڭ ھەممىسى ھەربىي كىيىملىرىنىڭ ئورنىغا دراپ

ئۇيغۇر كىتاب نۇر يىكتىنى
www.uyghurkitap.com

پەلتو، خۇروم ئۆتۈك ۋە كۇل رەڭ كۆرپە قۇلاقچىلارنى كىيىۋېلىشقانىدى.

نۇربىيە قىز ئۆي ئىچىدە قارلىغاچتەك ئۇچۇپ يۈرۈپ، مېھمانلارنى قىزغىنلىق بىلەن كۈتۈۋاتاتتى. مېھمانلار ئەمدىلا غىزاغا ئېغىز تېگىپ، بىرنەچچە رومكىدىن ئىچىپ تۇرغاندا، نۇربىيە قىز تۇيۇقسىزلا راشىدىن ئەپەندىنى دالان ئۆيگە چاقىرىۋالدى:

— دادا، «قۇلاق» لارمىكىن دەيمەن، ئۆينىڭ ئەتراپىدا تۆت - بەش ئادەم تىمىسقىلاپ يۈرىدۇ...

— كېرەك يوق، قىزىم، — دېدى راشىدىن ئەپەندى، — ئۇلار، خاتىرجەم ئويىنىسۇن دەپ، بىزنى قوغداۋاتقان چېغى...

— ياق! — دېدى نۇربىيە قىز راشىدىن ئەپەندىنىڭ كۆزىگە جىددىي قاراپ، — مەن كۆزەتتىم، ئۇلار تامغا يامىشىپ چىقىپ، دېرىزىدىن ئۆي ئىچىگە قاراۋاتىدۇ...

بۇ گەپ مېھمانلارنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتتى. سوپاخۇن:

— توختاڭلار، مەن چىقىپ باقاي...، — دەپ ئورنىدىن تۇردى. ئىمىنوف هامۇت:

— هاجىتى يوق، چىقىپ نېمە قىلىسەن. ئۇلارنى ئاۋارە قىلمايلى، — دېدى. هامۇتوف قۇربان ئەسكەرتتى:

— ئۇنداقتا، كوچىغا چىقايلى، لەپىلدەپ يېغىۋاتقان قار ئاستىدا قولتۇقلىشىپ مېڭىپ، خالىغانچە سۆزلەشسەكمۇ بولۇۋېرىدىغۇ؟...

— مەن قارشى ئەمەس، — دېدى زۇلال تاجىك.

هەممەيلەن دەررۇ شارپىلىرىنى ئوراپ، پەلتولىرىنى كىيىشىپ ئورنىدىن تۇرۇشتى. ئىشىكتىن چىقىۋاتقاندا، نۇربىيە قىز سوپاخۇنىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، قەددىنى تىك تۇتۇپ قىزغىنلىق بىلەن:

— سوپاخۇن تاغا، مەن سىزدىن بىر نەرسىنى سورىسام، يەنە بىر نەرسىنى ئۆتۈنسەم بولارمۇ؟ — دېدى.

سوپاخۇن نۇربىيە قىزنىڭ يەلكىسىگە قولىنى قويۇپ تۇرۇپ:
— سوراڭ، ئاپئاق قىزىم، مەن سىزنىڭ ھەرقانداق سوئال ۋە ئۆتۈنۈشىڭىزگە جاۋاب بېرىشكە تەييار، — دېدى.
— مۇنداق گەپتى، — دېدى نۇربىيە قىز، — بايا بۇ يەردە بولۇنغان گەپتىن، سىزنىڭ مايتاغ نېفىتلىكىگە بارماقچى بولۇۋاتقانلىقىڭىزنى بىلدىم. توغرىمۇ؟...
— توغرا، قىزىم، دۇرۇس ئاڭلاپسىز...
— ئەمىسە، — دېدى نۇربىيە قىز دېدىللىق بىلەن، — يادىڭىزدا چىڭ تۇتسىڭىز ئىكەن. مېنىڭ بىر دوستۇم، ئىسمى مەشرەپ، ئاغىنىلىرىگە ئەگىشىپ مايتاغ نېفىتلىكىگە كەتكەن. نېفىت ئىشچىسى بولماقچىدى. كۆرۈشۈپ قالسىڭىز، مەندىن مەشرەپكە سالام !... ئاندىن بۇلانغان سىڭلىسى نۇرسىمانىڭ ئىز — دېرىكى توغرىسىدا ماڭا پات - پات خەت يېزىپ تۇرۇشقا ۋەدە بەرگەن، خەت يازمىدى. ئېيتىپ قويسىڭىز، ۋەدىگە ۋاپا قىلماسلىق ياخشى ئەمەس...
— كىشىنى ئەيىبلەشكە تولا ئالدىراپ كەتمە، قىزىم، — دېدى راشىدىن ئەپەندى، — سەن ئۆزۈڭ مەشرەپكە نەچچە قېتىم خەت يازدىڭ؟...
— ۋىيەي... مەن نېمىدەپ ئالدى بىلەن خەت يازىدىكەنمەن؟...
— گەپ ئەمەس بۇ، قىزىم...
— بولدى، بولدى، — دېدى سوپاخۇن ئاتا - بالىنى ياراشتۇرۇپ، — نۇربىيە قىز، مەن سىزگە ۋەدە بېرەيمۇ؟...
— ۋەدە بېرىڭ، چوقۇم.
— ماقۇل، ۋەدە، — دېدى سوپاخۇن ۋە ئۆتۈكىنىڭ ئۆكچىسىنى «تاق» قىلىپ بىر - بىرىگە ئۇرۇپ جۇپلەپ، ئوفېتسىر شەپكىسىنىڭ چېكىلىكىگە قولىنى ئېلىپ، ھۆرمەت بىلەن نۇربىيەگە كۈلۈمسىرەپ قارىدى، — ھۆرمەتلىك نۇربىيە قىز، لېيەنجاڭ كاپىتان سوپاخۇن سىزگە دوكلات قىلىدۇ: پېقىر

سوپاخۇنىڭ مايتاغ نېفتلىكىگە بارغاندىن كېيىنكى ئىشتىن سىرتقى مۇھىم بىر ۋەزىپىسى: ئىشچى مەشرەپنى ئىزدەپ تېپىش ۋە ئۇنىڭ سىزگە دەرھال خەت يېزىشىغا ھەيدەكچىلىك قىلىش بولسۇن. «ۋەدىگە ۋاپا قىلماسلىق ياخشى ئەمەس» دېگەن سۆزىڭىزنى يەتكۈزۈشنى ئۇنتۇمايمەن. ئەمدى بولدىغۇ؟...

ــ رەھمەت سىزگە، سوپاخۇن تاغا...

مېھمانلار نۇربىيە قىزنىڭ دېدىللىغىنى ماختىشىپ ۋە ئۆزلىرىنى ئوبدان كۈتكەنلىكىگە رەھمەت ئېيتىشىپ ئۆيدىن ئۇزىدى.

تالادا لەپىلدەپ قار يېغىۋاتاتتى. ئۇلار ئادەتتىكىچە قار سەيلىسىنى باشلىۋەتتى، ئۇستۇاشلىرى قار چېچەكلىرى بىلەن پۈركىنىپ، بىردەمدىلا ھەممەيلەن ئاپئاق قار ئادەملەرگە ئايلىنىپ كەتتى:

ــ نىلقا پارتىزانلىرىنىڭ جاسارىتى، غۇلجىنىڭ ئازاد قىلىنغانلىقى، ــ كارامەت ئىش، ــ دېدى ئىمىنوف ھامۇت سالماق قەدەم بىلەن قار كېچىپ كېتىۋېتىپ، ــ ئەمدى گەپ، سوپاخۇن، سەندە قالدى...

ــ مەن ھەممىنى ئويلاپ قويدۇم، ــ دېدى سوپاخۇن ئەسكەرچە ئورنىغان ئىلى موخۇركىسىنى قاتتىق شوراپ تۇرۇپ، ــ بىز ھەممىمىز شېڭ شىسەينىڭ دەسلەپتىكى غايىلىرى ئۈچۈن قولىمىزغا قورال ئالغان، يېڭى شىنجاڭ قۇرۇلىدىغانلىقىغا ئىشەنگەن. ئەمدى كېلىپ ھالىمىزنىڭ بولغىنى شۇ؛ ئويلىمىغان يەردىن گومىنداڭنىڭ قولچوماقىغا ئايلىنىپ قالدۇق. قانداق تاقەت قىلىش مۇمكىن؟...

ــ سەن ئاخىر بىر قارارغا كەپسەن ــ دە؟ ــ سورىدى مامۇتوف قۇربان.

ــ ئاۋۋال مايتاغ نېفتلىكىگە باراي، قاراپ باقمامدىمەن، ــ دېدى سوپاخۇن.

ــ بىلسەڭ، بۇ بىر تارىخىي پۈرسەت، ــ دېدى راشىدىن

ئەپەندى، ــ ئامال قىلىپ مىللىي ئارمىيىگە قوشۇلۇپ كەت. مىللىي ئارمىيە بىلەن سەككىزىنچى ئارمىيىنىڭ ئۇرۇمچىدە قوچاقلىشىپ ئۇچراشقانلىقىنى كۆرۈشنى بەكمۇ ئارزۇ قىلىمەن... بىزمۇ بۇ يەردە ھەربىكەت قىلىمىز...

ــ دېگىنىڭ كەلسۇن، ــ دېدى زۇلال تاجىك.

«ۋاشىنگتون» ئۇرۇلغان قار دولقۇنى ئۇلارنى بىر - بىرىدىن ئايرىۋەتتى، كېيىن ئۇلار يەنە تېپىشتى.....

سوپاخۇن قىزىل سىرلانغان تاختايلىق ئازادە ئۆينىڭ دېرىزىسىدىن قارلىق دالىغا قاراپ، ئاشۇلارنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى - دە، كەينىگە بۇرۇلۇپ تۇخانغا قارىدى:

ــ تۇخان، كېچە نامان ئۇستا بىلەن كۆرۈشەلمىدىڭىزمۇ؟ روزى دۇيجاڭ نېمە دېدى؟

ــ كۆرۈشتۇم، ھەر ئىككىسى بىلەن كۆرۈشتۇم، بىراق. ھەر كىمنىڭ ئۆزىچە دىتلىغىنى، مۆلچىرى، ئۇي ــ خىيالى بار ئىكەن...

ــ گېپى بىر يەردىن چىقماپتۇ - دە؟

ــ ياق. مەن نامان ئۇستىنىڭ تەكلىپى يوللۇقمىكىن دەيمەن...

ــ نېمە دېگىنىڭىز بۇ؟

ــ روزى دۇيجاڭ بىر پارچە ئوت ئىكەن، ئۇ: سەرەڭگە يېقىۋەتسەكلا، ھەممە يەر ئوت - يالقۇنىغا ئايلىنىدۇ. «ئىتتىن قورققان گاداي بولماپتۇ»، يەنە كۈتۈۋېرىشنىڭ پايدىسى يوق دەيدۇ. نامان ئۇستا، ئۇنىڭ ئەكسىچە، ھازىر تاغقا چىقىش مۇمكىن ئەمەس. ھەممە تاغ - جىرا قار - مۇزلار بىلەن قاپلانغان بولغاچقا، ئۇ يەردە چارۋىچىلارمۇ يوق، قەيەرگە پاناھلىنىپ، كىمگە تايىنىپ ئۇرۇش قىلىش مۇمكىن؟ ئاقمايدىغان گەپ، دەيدۇ...

سوپاخۇن تۇخاندىن كۆزىنى ئېلىپ، يەنە دېرىزىگە، ئەينەكتە

پىلدىرلاپ يۈرگەن قار ئۇچقۇنلىرىغا قاراپ ئويلىنىپ قالدى. سوپاخۇن مايتاغ نېفتلىكىگە كېلىپ بىر مەزگىلدىن كېيىن، پەي - بەن كوماندىرلىرىنى ئاساس قىلىپ، ئۆزىنىڭ ئون يەتتە كىشىدىن تەركىب تاپقان مەسلەكداشلار گۇرۇپپىسىنى تەشكىللىگەن. بۇ گۇرۇپپىنىڭ ئادەملىرىنى تاللاشتا، ئۇزاق يىل سوپاخۇنغا ئەگىشىپ يۈرۈپ پىشقان، خەلقپەرۋەر زىيالىيلارنىڭ نۇتۇقلىرىنى ئاڭلاپ، سۆھبەتلىرىگە داخىل بولۇپ كۆزى ئېچىلغان تۇخاننىڭ پەم - پاراسىتى، سىنچى كۆزلىرى ئالاھىدە رول ئوينىغانىدى. كېيىنكى چاغلاردا يەنە سوپاخۇن تۇخاننىڭ مەسلىھىتى بىلەن نېفىت ئىشچىلىرى بىلەن بولغان ئالاقىنى كۈچەيتتى. بۇ ۋەزىپىنى تۇخان ئۆز ئۈستىگە ئالغانىدى.

سوپاخۇن سورىدى:

— ئەمەتچۇ؟... ئەمەت ھازىر قەيەردە؟...

تۇخان دېدى:

— ئەمەتمۇ؟... ئەمەتتىن غەم قىلمىسىلا، ئەمەت تۇرمىدىن قاچقان بولغاچقا، يوشۇرۇنۇپ يۈرۈشكە مەجبۇر. مەشرەپ بىلەن مۇھەممەدجان ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرۇۋاتىدۇ. ھازىر ياسىن تاماكىچىنىڭ ئاكىسىنىڭ ئۆيىدە سىلىنىڭ بۇيرۇقلىرىنى كۈتۈپ ياتىدۇ. ئەمەت بىلەن كۆپىنچە چىڭ سۇڭ ئارقىلىق ئالاقە قىلىۋاتىمەن...

— ھېلىقى لیۇ باخان دېگەن ئەخمەق خوتۇن بۇ ئىشقا نەدىن ئارىلىشىپ قالدى - ھە؟...

— نېمىشقا چۈشەنمەيدىغاندۇ، — دېدى تۇخان سوپاخۇننىڭ لیۇ باخان توغرىسىدىكى باھاسىنى ياقتۇرمىغانىدەك قىلىپ، — لیۇ باخان ھېچبىر ئەخمەق ئەمەس، بەلكى دەردمەن، ئەقلى - ھوشى جايىدا، گەنجىڭ چوكان. سىلى تېخى بىر مۇھىم ئەھۋالدىن خەۋەرسىز. ھاشىم نوچى بىلەن دىلدار قىز چېپەيزە تۇنىنىڭ ئاتلىق رازۋېدكا بەنىگە ئۇچراپ تۇتۇۋېلىنغاندىن كېيىن، ھەر ئىككىلىسى تۇرمىگە تاشلانغان. لیۇ باخان ئەمەتنىڭ

ئۆتۈنۈشى بىلەن بۇ ئىشقا ئارىلىشىپ، بويىنىدىكى ئۇنچە - مەرۋايىت، قولىدىكى ئۈزۈك - بىلەزۈكلىرىنى سەدىقە قىلىپ، ئىككى ئاشىق - مەشۇقنى قۇتقۇزۇۋېلىشقا كىرىشكەن. بىراق، كۈتۈلمىگەندە، هاشىم نوچى ئىككى گۈندىپايىنى بىر - بىرىگە چاپلاپ تاغارغا تىقىپ قويۇپ، ئۆزى ئەپچىللىك بىلەن تۈرمىدىن قېچىپ قۇتۇلغان. دىلدارنى لېيۇ باخانىڭ ئېرىنىڭ تەلىپى بويىچە، مالنىڭ كۈچى بىلەن بورۇنلۇققا ئېلىپ، ۋاقتىنچە هەمدۇل بەگكە قايتۇرۇپ بەرمەكچى بولغان بولسىمۇ، لېكىن، هاكىم بېگىم «مېنىڭ يۈزۈمنى تۆكتى» دەپ قارشىلىق قىلغانلىقتىن، تۈرمە ئەمەلدارلىرى ئامالسىز قالغان...

— توختاڭ، تۇخان، هاشىم دەمسىز؟ ئۇ هازىر قەيەردە؟ — دەپ سورىدى سوپاخۇن.

— ئۇنىڭ قەيەردە تۇرۇۋاتقانلىقىنى هېچكىم بىلەلمىدى، — دېدى تۇخان، — مەشرەپنىڭ دېيىشىچە، مۇهەممەدجان شىخودىكى ياشلارنىڭ يەر ئاستى تەشكىلاتى ئارقىلىق هاشىمنى ئىزدەپ كۆرۈپتۇ، لېكىن، هېچبىر ئىز - دېرىكىنى ئالالماپتۇ...

سوپاخۇن كەسكىن قارار قىلدى:

— تۇخان، ئەتە كەچقۇرۇن بىر مەيدان تاۋكا قۇرۇشقا تۇتۇش قىلىڭ. بەزىبىر ئىشلارنى مەسلىھەتلىشۋالماي بولمايدىغانىدەك تۇرىدۇ. يىغىلىشقا مەخپىي گۇرۇپپا ئەزالىرىدىن باشقا، ئىمكان بار نامان ئۇستا بىلەن ئەمەتنى قاتناشتۇرۇشقا دىققەت قىلىڭ. بولامدۇ؟ قىمار ئويناپمىز...

تۇخان دېدى:

— نېمىشقا «تاۋكا»، «قىمار ئويناش» دېگۈلۈك. مەخپىي گۇرۇپپىنىڭ جىددىي يىغىلىشى دەۋەرسەكلا بولمىدىمۇ؟

سوپاخۇن دېدى:

— بولمايدۇ ! تۇەن شتابىدىكىلەر بىزنى، قىمار ئويناش، پۇقرانى تالان - تاراج قىلىشتىن باشقىنى بىلمەيدىغان قالاق سولتەكلەر دەپ قارايدۇ. بىزنىڭ هەرىكىتىمىز ئۇلارنىڭ

مۆلچىرى بىلەن بىر يەردىن چىقسا ئوبدان ئەمەسمۇ؟... بىز ئەتىكى قىمار سورۇنىدا، نېپىت ئىشچىلىرى بىلەن بولغان ماسلىشىشنى كۈچەيتىش مەسلىسىنى مۇزاكىرە قىلىمىز، نېپىت ئىشچىلىرى قوللىمىسا، ئەقىل كۆرسەتمىسە، راستتىنلا بىز ھېچنېمە قىلالمايمىز. مانا مېنىڭ ئويلاپ تاپقىنىم !...

باھار شامالىرى...

گىلتاغنىڭ كۈنگەي تەرىپىدىكى قېلىن قارلار ئېرىپ كەتتى؛ خەلىپەت تېغىدىن سوقىقان باھار شامالىرى ئۆچكە تېغىغا يامىشىپ، ئۇنىڭ پۈتكۈل قىش ئاقىرىپ تۇرغان ھەيۋەتلىك ساقال - بۇرۇتلىرىنى دەسلەپ ئالىپاساق، كېيىن قارامتۇل رەڭگە ئۆزگەرتىۋەتتى. كۈيتۇن دەرياسىدا باھار كەلكۈنى شارقىراپ يامرىدى؛ يوللار پاتقاقلىشىپ كەتتى؛ كۈلتۇك قارلار ئېرىپ، ھەممە يەردە ئەگىز سۇلىرى شىرقىرايتتى.

4 - ئاينىڭ 8 - كۈنى چۈشتىن بۇرۇن سوپاخۇن كۈيتۇن ئايروپورتىنى قوغداۋاتقان بەنجاڭ ئابدۇرېھىم بىلەن سۆزلەشتى. ئابدۇرېھىم جەسۇر، بىر سۆزلۈك، بىرئاز قىزىق قان ئادەم ئىدى. سوپاخۇن دېدى:

— ھە، ئابدۇرېھىم، مىجەزىڭ قوداڭشىپ تۇرامدۇ، نېمە؟ سەندە ئازراق ئۆزگىرىش بارغۇ. دەۋەرگىن، نېمە قىلاي دەيسەن؟...

ئابدۇرېھىم دېدى:

— لىيەنجاڭ، چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى. گومىنداڭنىڭ لاۋزا جىڭمومىسىنى تەتۇر چاينىاپ يېتىۋېرەمدۇ؟ ئەگەر باشقىلار ئىككىلىنىپ كەينىگە يەنە سۆرەۋېرىدىغان ئىش بولسا، مەن بىر ئامال قىلىپ ئىلىغا كېتىمەن...

— ئەخمەق بولما، — دېدى سوپاخۇن ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلىپ، — سەن مەخپىي گۇرۇپپىنىڭ ئەزاسى. گۇرۇپپا ئەزالىرى بىرلىكتە قوراللىق قوزغىلاڭ كۆتۈرۈشنى قارار قىلمىغۇچە، قالايمىقان ھەرىكەت قىلىشقا بولمايدۇ. ئەتراپىڭدا

هەر خىل ئەسكىرىي تۇرلەرگە مەنسۇپ بەش مىڭغا يېقىن دۆلەت ئارمىيىسىنىڭ بىزگە كۆز تىكىپ تۇرغىنىنى ئۇنتۇما...

— غەزەپتىن يېرىلىپ كېتەيلا دېدىم...

— بىكار گەپ !...

— مەن ھەر كۈنى «ئويغان» گېزىتىنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمەن...

— بولدى، گەپ يورغىلاتما. نەسىھەتكە قۇلاق سالمىساڭ، بايىدىن بېرى مېنىڭ دېگەنلىرىمنى ھەربىي بۇيرۇق دەپ چۈشەن !...

— مەن دەيمەنكى، تۆمۈرنى قىزىقىدا سوقمىساق، ئۆزىمىزنى بىكارلا خەقنىڭ قولىغا تاشلاپ بېرىپ قويارمىزمىكىن...

— بۇ دېگىنىڭ توغرا. دۆلەت ئارمىيىسىنىڭ بىزنى پەقەت ۋاقىتلىق پايدىلىنىدىغان يارەمچى كۈچ دەپ قارايدىغانلىقىنى مەنمۇ ئوبدان بىلىمەن. لېكىن، ئۆز بىلەن ئۆزگە ئوتتۇرىسىدىكى پەرقنى ھەربىي كۆز بىلەن مۆلچەرلەشكە توغرا كېلىدۇ. بۇ يەردىكى پېشقەدەم نېفىت ئىشچىلىرى بىزنى مۇشۇ مەسىلىدە قايتا ـ قايتا ئاگاھلاندۇرۇۋاتىدۇ. تەۋەككۈلچىلىك قىلىش — ئەخمەقلىق. مېنىڭ بۇيرۇقۇمنى كۈتكىن...

— خوپ...

بىراق، سوپاخۇننىڭ بۇيرۇقىنى كۈتۈۋېرىشكە تاقىتى يەتمىگەن ئابدۇرېھىم 4 ـ ئاينىڭ 9 ـ كۈنى ئايروپورتتىكى چېدىر ـ بارگاھلارغا ئوت قويۇۋېتىپ، ئۆز بەندىكىلەر بىلەن ھەش — پەش دېگۈچە نەگىدۇر قېچىپ كۆزدىن غايىب بولدى.

بۇ ۋەقە شىخو مۇداپىئەسىنى مۇستەھكەملەۋاتقان ئىككىنچى جۇن تەركىبىدىكى ھەرقايسى ھەربىكەتچان قىسىملارنى جىددىيلەشتۈرۈۋەتتى. سوپاخۇن ئامالسىز بىر پەي ئەسكەر چىقىرىپ، ئۈچ كۈنگىچە مايتاغ، شىخو، كۇيتۇنلارنى تىنتىپ، ئابدۇرېھىم بەننى قوغلىغان ۋە ئۇنى تۇتقان يەردە ئېتىپ تاشلاش ھەققىدە بۇيرۇق چۈشۈرگەن بولسىمۇ، بۇنىڭدىن ھېچنېمە

چىقمىدى، ھېچقانداق يەردە ھېچبىر ئىز - دېرىكى بولمىدى.

شۇ ۋەقەدىن كېيىن، سوپاخۇن سەگەكلىشىپ قالدى ۋە ئۆزىنىڭ لىيەنى ئۇستىدىكى نازارەتنىڭ كۇچەيتىلگەنلىكىنى سەزدى. چۇنكى، سوپاخۇننىڭ بىرمۇنچە مۇھىم ئېغىز، كۆۋرۈك ۋە قاتناش تۇگۇنلىرى قوغداۋاتقان بەن - پەيلىرى تۇيۇقسىز چۇشۇرۇلگەن بۇيرۇق بىلەن مايتاغقا قايتۇرۇۋېتىلگەن ھەمدە پۇتۇن شىخو تۇەننىڭ تۆتىنچى يېڭىغا قوشۇلۇپ كۇيتۇن دەريانىڭ شەرقىي قىرغىقىدا پوتەي ياساپ، لەخمە كولاشقا بۇيرۇلغانىدى.

4 - ئاينىڭ 17 - كۇنى تاڭ سەھەردە سوپاخۇن تۆتىنچى يېڭىنىڭ يېڭىجاڭى دامازنىڭ: «كۇيتۇن دەريانىڭ شەرقىي قىرغىقىغا لەخمە كولاشقا باردىغان ھەرقايسى پەي - لىيەنلەرنىڭ ئىش ئورنىغا قورال كۆتۇرۇپ بارماسلىق توغرىسىدىكى بۇيرۇقى» نى تاپشۇرۇۋېلىپ، بۇيرۇقنىڭ توغرىدىن - توغرا ئۆزىگە قارىتىلغانلىقىنى بىلدى. چۇنكى، باشقا لىيەنلەر ئىككى كۇندىن بۇيان ئىش ئورنىغا قورالسىز بارىدىغان بولۇپ قېلىشقانىدى. شۇڭا ئۇ، ئالاقىچى ئاببباسقا بۇيرۇدى:

ــ ئاببباس، سەن بېرىپ ھەرقايسى پەيجاڭلارغا مېنىڭ بۇيرۇقۇمنى يەتكۇز. بۇگۇندىن باشلاپ ئىش ئورنىغا قورال ئېلىپ بېرىشقا بولمايدۇ. قوراللار بىر ئۆيگە يىغىپ ساقلانسۇن، ئىككى پىلىموتچى، بىر ئاپتوماتچى مۇھاپىزەت قىلسۇن، كىم قورالغا خىرىس قىلسا، ئېتىپ تاشلانسۇن.

ئاببباس چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، سوپاخۇن بىر يېنىك پىلىموت بىلەن بەش دىسكا ئوقنى تۇخانغا سۇندى:

ــ مانا، تۇخان، بۇنى ئېلىڭ. پىلىموتقا خۇشتار قولىڭىز ئۆز كارامىتىنى كۆرسەتسۇن. ناۋادا ئوق - دورا ئۆيىگە خىرىس قىلىشىپ قالسا، سىز بۇ ئۆينىڭ دېرىزىسىدىن ماسلىشىپ، بۇلاڭچىلارنى ئارقىسىدىن قىرىپ تاشلاڭ...

ــ خاتىرجەم بولسىلا، سوپاخۇن، ــ دېدى تۇخان، ــ مەن

هەمىشە ئۆي ئىچىدىكى قاراڭغۇلۇق بۇگۈن كۆزۈمگە دەھشەتلىك بولغاي... ئەسكەر قورالىدىن ئايرىلىپ قالسا، نېمىگە ئوخشاپ قالىدىغانلىقىنى مەنمۇ تازا ئوبدان بىلىمەن...

كەچقۇرۇن سوپاخۇن ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن، ئالاقىچى ئابباس ئۇنىڭغا، يېڭىجاڭ دامازا بۇگۈن چۈشتىن كېيىن تۈيۇقسىز ئىككىنچى جۇن شتابىغا چاقىرتىلغان ۋە ئۇ يەردىن تېزلا قايتىپ چىققان، دېگەن خەۋەرنى يەتكۈزدى.

سوپاخۇن ئويلىنىپ قالدى، ئۇنىڭ پەرەز قىلىشىچە، ھازىرقى مايتاغ ۋەزىيىتى مۇرەككەپ ۋە سىرلىق بولۇپ، ھەرقانداق ئۇچۇرنى تېز ئىگىلىمەسلىك ھالاكەتتىن دېرەك بېرەتتى. شۇڭا، سوپاخۇن كەچلىك غىزانى نېرى - بېرى يېدى - دە، ئوفىتسېرلەر تاسمىسىنى چىڭىتىپ، تاپانچىسىنى كەينىگە سۇرۇپ، ئورنىدىن تۇردى:

— تۇخان، سىلەر سەگەكرەك بولۇپ كۈتۈپ تۇرۇڭلار، مەن ما يېڭجاڭغا بېرىپ كېلەي.

تۇخان دېدى:

— بىزغۇ سەگەك. لېكىن، ما يېڭجاڭ شىخودىن بايىلا قايتىپ چىقىپتۇ. گۇمانلىنىپ قالارمىكىن...

— ھېچ ۋەقەسى يوق، — دېدى سوپاخۇن، — مەن ئۇنىڭ بىلەن ئانچە - مۇنچە ئىچىشىپ، ماجيالىڭ ئويناپ تۇرىمەن ئەمەسمۇ، بۇگۈنمۇ شۇ ئىش...

— بوپتۇ، قالغىنىنى ئۆزلىرى بىلسىلە ئەمىسە...

دامازا سوپاخۇندىن ناھايىتى يۇز مېتىرچە يىراق بىر كورپۇس ئۆيدە ئولتۇراتتى. ئىككى مۇھاپىزەتچىسى يېنىدىن ئايرىلمايتتى.

— ھە. ما يېڭجاڭ، تازىمۇ زېرىكتىغۇ كىشى، قېنى، بىر قول ئوينايمىزمۇ؟ — دەپ ئۆيىگە ئۇسۇپلا كىرىپ كەلدى سوپاخۇن.

— شۇنى دېمەمسىز، — دېدى دامازا، — راستىنلا ئەجەبمۇ زېرىكتى كىشى. ئۇرۇش باشلىنىش ئالدىدىكى سۈكۈنات

نېمىدېگەن ئېغىر ھەم ۋەھىمىلىك - ھە ! ئىلى ئوغرىلىرى قارىسىنى كۆرسەتمەي تۇرۇپلا، ئادەمنىڭ ئىچى سىقىلىپ ئۆلەي دېدى. ئوق ئاۋازىمۇ ئەسكەرلەرگە مەدەت دەڭا. قېنى، بىر قول ئالساق ئالىلى، نېمە ئويلايمىز؟ بەشلەڭمۇ، ماجياڭمۇ؟...

ئاندىن دامازا ئىشىك تۈۋىدە ئۆرە تۇرغان ئىككى مۇھاپىزەتچىگە قارىدى:

— نېمە كۆزۈڭنى چەكچەيتىپ تۇرۇشسەن. سەي ئەكەل، ھاراق كەلتۈر... سوپاخۇن لىيەنجاڭنىڭ ئىچىدىغىنىدىن بولسۇن...

ئۇلار ھەم يەپ، ھەم ئىچىپ ئويۇنغا كىرىشىپ كەتتى؛ سوپاخۇن پىلنى ئاتقا تېگىشىۋېتىپ تۇرۇپ:

— ما يېڭجاڭ، مەن تولا خاپا جۇمۇ ! ئابدۇرېھىم بەنجاڭ مېنى ئوسال قىلىپ قويدى. ئاچچىقىمدا ھەممە يەرگە رازۋېدكىچىلارنى ئەۋەتتىم. تۈتۈۋالسام ئۇنى ئۆز قولۇم بىلەن ئېتىۋەتمەكچىمەن ! — دېدى.

— شۇ ئەمەسمۇ، — دېدى دامازا، ئاتقا گەردىنى يەم قىلىپ بېرىۋېتىپ، — تازىمۇ قاملاشمىغان ئىش - دە ! بۇ ئىش ھەممىزنى گۇمانلىق قىلىپ قويدى. بولمىسا سەككىزىنچى، توققۇزىنچى لىيەنلەرنى مايتاغدىن ماناسقا يۆتكۈۋېتىش توغرىسىدا بۇيرۇق چۈشۈرۈپ نېمە قىلدۇ؟ ئەمدى سىز بىلەن بەش لەڭمۇ، ماجياڭمۇ ئويۇنيالمايدىغان بولدۇم...

دامازا بۇ گەپ بىلەن سوپاخۇن ئاڭلىمىغان بىر مەخپىيەتلىكنى تۇيۇقسىز ئاغزىدىن چىقىرىپ قويغانلىقىنى سەزمىدى.

ئەتىسى ئەتىگەندە، ئالاقىچى ئاببىاس بىلەن تۇخان كۆكتات سېتىۋېلىش باھانىسى بىلەن شىخوغا كىرىپ، دامازا يەتكۈزگەن ئۇچۇرنىڭ راست ئىكەنلىكىنى، ئىككىنچى جۇن شتابىنىڭ سوپاخۇن ۋە ھىسامىدىنلارنىڭ لىيەنلىرىنىڭ ئورنىغا يۆتكىلىپ كېلىدىغان قوشۇننى مەخپىي تەشكىللەۋاتقانلىقىنى ئېنىقلاپ

چىقىشتى...

سوپاخۇن ئىنتايىن خاتىرجەم، ھېچنېمىنى سەزمىگەندەك بىر خىل بىپەرۋا قىياپەت بىلەن، بىر كۇندۇزنى ئۆتكۈزدى. كەچقۇرۇن ئىككى بوتۇلكا ئېسىل ھاراقنى كۆتۈرۈپ بېرىپ، دامازا بىلەن قېنىپ ھاراق ئىچىشىپ، ماجيالىق ئويناشقا كىرىشتى...

بۇ چاغدا، تۇخان بىلەن ئاببباسنىڭ تەشكىلات ئەزالىرىنى توپلاپ، «تاۋكا» تۇزۇپ، «قىمار ئويناش» قا كىرىشكەنلىكىنى ھېچكىم سەزمىدى. بۇ ئىش دامازىنىڭمۇ خىيالىغا كىرىپ چىقمىدى.

— ما يىگىجاق، — دېدى سوپاخۇن قولىدىكى ئۇرۇقلارنى شىرە ئۈستىگە تاشلاپ، — ئەمدى بولدى قىلساقمىكىن. ئەتە يەنە لەخمە قازىدىغان ئىش. مەن بىرنەچچە كۈن قاتتىقراق كۈچەپ ئىشلەپ، لەخمە قېزىشنى ئاياغلاشتۇرساقمىكىن دەيمەن. بولمىسا، ئەسكەرلەر ھەممىدىن بىزار بولۇپ چاتاق چىقىرىپ قويامدىكىن دەپ ئەنسىرەيمەن...

— شۇ ئەمەسمۇ، — دېدى دامازا، — ئەسكەر گۈرجەك چاپسا، مىلتىقنى كىم تۇتىدۇ؟ قاملاشمىغان گەپ!...

— خوش ئەمىسە...

— خوش ئەمىسە...

سوپاخۇن ئەتراپنى كۆزەت قىلىۋاتقان قاراۋۇللارنى كۆزدىن كەچۈرۈپ ئۆيىگە قايتىپ كەلدى. ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدا تۆت جەڭچى تۆت ئوشۇقنى تاۋكاغا تاشلاپ قويۇپ، قىمار ئويناۋاتقان قىياپەتتە بېشىنى بىر يەرگە جەم قىلىپ ئولتۇراتتى. قالغانلار ئۆينىڭ چەت - چۆرىلىرىدە ئۆزلىرىنى دېرىزىدىن دالدا قىلىپ، تامغا يۆلىنىپ كىمنىڭدۇر سۆزىنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇشاتتى.

ئىشىك تۇۋىدە ئاق پاڭچۇغا گۇل تىككەن بولۇپ قاراۋۇللۇقتا تۇرۇۋاتقان تۇخان سوپاخۇننى كۆرۈپ:

— ھەممە ئىش جايىدىمۇ؟ — دېدى.

ئۇيغۇر كتاب نۇر بىكانى

ـــ جايىدا، ـــ دېدى سوپاخۇن، ـــ مۇھىمى، گۇمان پەيدا قىلماسلىق ـ دە... پىلانچۇ، پىلان يەتكۈزۈلدىمۇ؟...

ـــ ھەممە ئىش ئېنىق بولدى، ـــ دېدى تۇخان، ـــ ھازىرقى گەپ، قوزغىلاڭچىلارنى روھلاندۇرۇشتا قالدى، ئۇلار ئۆزىنىڭ ھەقلىق ئىكەنلىكىگە ئىشىنىشى كېرەك... پىداكارلىق روھى، جاسارەت ـــ قوزغىلاڭ غەلىبىسىنىڭ ئاچقۇچى. ئەمدى سىلىگە ۋەزىپە بولۇپ قالغىنى مۇشۇ گەپ...

سوپاخۇن تەشكىلات ئەزالىرىغا قارىدى. ئۇلار ئوتتۇزچە كىشى بولۇپ، بىر ھەسسىگە يېقىن كۆپەيگەنىدى. نېفىت ئىشچىلىرىدىن ئىككىلا كىشى ـــ نامان ئۇستا بىلەن تۇتقۇنىدىن كېيىن ۋاقىتلىق قويۇۋېتىلگەن روزى دۇيجاڭ بۇ يىغىنغا سىرتتىن قاتناشقانىدى...

سوپاخۇن ۋەزىيەتنى قىسقىچە مۇلاھىزە قىلغاندىن كېيىن دېدى:

ـــ شۇنداق، ئالدىمىزدا ئىككى خىل يول، ئىككى خىل ئىستىقبال تۇرۇپتۇ. بىرى، بۇيرۇقتا ياۋاشلىق بىلەن بويسۇنۇپ، مانا‌سقا ھەيدىلىپ بېرىپ، بىخەتەر قورغاندا خاتىرجەم جان بېقىش. يەنە بىرى، دەرھال قوراللىق قوزغىلاڭ كۆتۈرۈپ، ئىلى ئىنقىلابچىلىرىغا قوشۇلۇپ كېتىش. بۇ يول جاننى تىكىپ قويۇپ جەڭ قىلىش بىلەن يېتىدىغان خەتەرلىك يول. بىز كېيىنكى يولنى تاللىدۇق. بۇنىڭغا باشقىچە قاراش بارمۇ؟...

ـــ يوق، ـــ دېدى تەشكىلات ئەزالىرى بىردەك.

ـــ مېنىڭ تەكلىپىم، ـــ دېدى مۇھاپىزەتچى ئاببا‌س، ـــ ھازىر تەشكىلاتىمىزغا تارتىلغان ئون نەچچە نېفىت ئىشچىسى، ئەمەت، مۇھەممەدجان، مەشرەپ، چىڭ سۇڭ، خۇدابەردىلەر... بىزگە قوشۇلۇپ قوزغىلاڭ كۆتۈرۈشكە تەييار. بۇنىڭغا نېمە دەيسىز؟...

سوپاخۇن ئاببا‌سقا قاراپ قويدى. ئاببا‌س ئىسمىنى تىلغا ئالغان يىگىتلەرنىڭ ھەممىسى سوپاخۇنغا تونۇش. سوپاخۇن ئۆز

قىسمىنى باشلاپ مايتاغ نېفىتلىكىگە كەلگەندىن كېيىن، پۇرسەت بولسىلا، ھېچنېمىنى پىسەنتىگە ئالمايدىغان بىپەرۋا، بىكار لاغايلاپ يۈرگۈچى قىياپىتىدە، تاپانچىسىنى تەتۇر ئېسىۋېلىپ، ئىشچى كورپۇسلىرى، گەمە ئۆيلەر، ئوپىشا ياتاقلارغا كىرىپ، ئىشچىلار بىلەن چاقچاقلىشاتتى: «سەن قەيەرلىك، يۈرتۇڭدىن نېمىشقا ئايرىلغان، ئاتا ـ ئاناڭغا پۇل ـ پۇچەك ئەۋەتتىڭمۇ؟ قىمار ئويناشنى بىلەمسەن؟ چۈسىغا يەم بولۇپ يېتىۋەرگىچە ئۆينى ئىسلىساڭ بولمامدۇ؟» دېگەندەك سوئاللار بىلەن ئۇلارنى گەپكە سالاتتى، ئۇلار بىلەن تونۇشاتتى، ئۇلارغا ھېسداشلىق قىلىپ: «قالتىس يىگىتلەر جۇمۇ سىلەر ! ئالمىدەك يۈرىكىڭلار كۆتۈرۈپ يۈرگەن قاپلاندەك مەزمۇت بەستىڭلارنى دېمىسە، بۇ جاھاندا سىلەردىنمۇ نامرات گاڭسا ـ جىسا ئادەم يوققۇ دەيمەن. مەنمۇ شۇ. ناۋادا، سىلەردەك نوچى بالىلاردىن ـــ ئىشچىلاردىن دەيمەن، بىرەر شى تەشكىل قىلىنىدىغان بولسا، ئاھاي !... ئالەمنى مالەم قىلىۋېتىش مۇمكىن ـ ھە !» دەپ كۈلدۈرۈۋېتەتتى.

سوپاخۇن ئاباباستىن كۆزىنى ئېلىپ، نامان ئۇستا بىلەن روزى دۇيجاڭغا قارىدى:

ـــ بىزنىڭ قورالىق قوزغىلاڭ كۆتۈرۈپ ئىلى ئىنقىلابچىلىرىغا قوشۇلۇپ كېتىشىمىز ـــ بىرەر يەرگە كېتىش ئۇچۇن ئەمەس، قايتىپ كېلىپ بۇ يەرنى ئازاد قىلىش ئۇچۇن. بۇنىڭدا زەردىگۆش بولغان يۈرەكنىڭ ئاچچىقىنى چىقىرىۋېلىش جاسارىتىدىن باشقا، كۆزگە كۆرۈنۈپ تۇرغان تەۋەككۇلچىلىكمۇ بار. قورال ئاز، ئوق ـ دورا ساناقلىق. شىخو، كۇيتۇن ۋە ئىلى-چۆچەك تاشيولى ئەتراپلىرىدىكى ھەربىي ۋەزىيەتتىن قارىغاندا، تەخمىنەن ئون كۈنگىچە توختىماي جەڭ قىلىپ مېڭىشقا توغرا كېلىدۇ؛ پۇتۇنلەي قىرىلىپ شېھىت بولۇپ كېتىشىمىزمۇ مۇمكىن؛ كۆزلىگەن يەرگە يېتىشىۋېلىشىمىزمۇ ئېھتىمال. شۇڭا، بىز ھېچكىمنى ئۆزىمىزگە قوشۇۋالماقچى ئەمەس، نېفىت

ئىشچىلىرى ئارىسىدىكى تەشكىلات ئەزالىرى تەشۋىق - تەرغىبات قىلىپ بىزنى كۈتۈۋېلىشقا تەييارلىق قىلسا بولىدۇ. نامان ئۇستا بىلەن روزى دۇيجاڭ ماقۇل كۆرسە، پەقەت ئەمەت بىلەن ھاشىمنى يول باشلىغۇچى قىلىپ ئەكېتىشكە بولىدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى كۆپچىلىككە ئېنىق: ئەمەت بىلەن ھاشىم تۇرمىدىن قېچىپ، تۇتۇش بۇيرۇقى چۈشۈرۈلگەن ئادەملەر... گېپىم چۈشىنىشلىك بولغاندۇر؟...

نامان ئۇستا دېدى:

— مەن قارشى ئەمەس...

روزى دۇيجاڭ دېدى:

— بىز ئىشچىلار — ئادەم! ھېچنېمىدىن قورقمايدىغان ئادەم! مەن دەي، بىز ماسلىشىپ، ئۆزىمىزنى ئازاد قىلىشقا تەييار...

سوپاخۇن قوراللىق قوزغىلاڭ كۆتۈرۈش بۇيرۇقىنى ئوقۇدى:

— بۇگۈن جەنۇبىي پوتەيلەرگە قاراۋۇللۇق قىلىش نۆۋىتى بىزدە، بارلىق پوتەيلەرگە تەشكىلات ئەزالىرىدىن پوست قويۇلسۇن؛ كېچە سائەت ئون ئىككىدىن ئىلگىرى شىخو - مايتاغ ئارىسىدىكى بارلىق تېلېفون سىملىرى كېسىپ تاشلانسۇن؛ دەل سائەت بىردە ھەممە پوتەيدىن مايتاغقا قارىتىپ ئوت ئېچىلسۇن. ئەسكەرلەر ئېچىدە «ئىلى ئوغرىلىرى كېلىپ قالدى!» دېگەن خەۋەر تارقىتىلىپ، بۇ پىلاندىن خەۋىرى بار، خەۋىرى يوق بارلىق جەڭچىلەر قوغلاپ زەربە بېرىشكە ئاتلاندۇرۇلسۇن. تەشكىلات ئەزالىرى بىلەن كوماندىرلارغا قوراللىنى قۇچاقلاپ، كېيىمىنى سالماي يېتىش بۇيرۇلسۇن...

سوپاخۇن بۇيرۇق ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، ھەربىر پەيجاڭنىڭ ئالدىغا بېرىپ، كۆزىگە قادىلىپ تۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ۋەزىپىسىنى بىر - بىرلەپ ئۇقتۇردى. ئاندىن كۆزىدە ئۇمىد ئۇچقۇنلىرى يانغان ھالدا خۇشاللىق بىلەن نامان ئۇستا بىلەن روزى دۇيجاڭنىڭ ئالدىغا كەلدى، ئۇلارنى قۇچاقلىدى:

— بىز يەنە ئۇچرىشىمىز...
— شۇنداق، كۆزىمىز يولۇڭلاردا...
— ئىشچىلارغا دەڭلار، بىز ئەمدى گومىنداڭ ئەمەس...
— بىز بۇنى بىلمىز... چۈشىنىمىز...
— خەير ئەمىسە...
— خەير ئەمىسە...

«بىراق، مەن كەسپىي ھەربىي»

كېچە سائەت بىر، نېفىتلىك شەھەر ئۇيقۇدا.

قامەتلىك گىلىتاغ جىمىرلىغان يۇلتۇزلار قوينىدا، ئاق باشلىق تەڭرىتاغ باغرىدا ئۇيقۇسىرىغان سۇرلۇك يولۋاستەك يېگانە، جىمجىت قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى.

ئالاقچى ئاببىاس سوپاخۇننىڭ بۇيرۇقىنى ئېلىپ، ۋاقىتلىق شتاب قىلىنغان ئۆيدىن ئوقتەك ئېتىلىپ چىقتى - دە، بېشىنى سەل - پەل ئېڭىشتۇرگەن ھالدا، قاپلىق تاپانچىسىنى پۇلاڭلاتقىنىچە جەنۇبىي پوتەيلەر تەرەپكە قاراپ يۈگۈرۈپ كەتتى.

سوپاخۇن ئۆيدىن چىقىپلا كۆزدىن غايىب بولغان ئالاقچى ئاببىاسنىڭ ئىزلىرىغا دەرىزىدىن نەزەر تاشلاپ تۇراتتى، ئۆي ئىچىنى ئېغىر جىمجىتلىق ئىلكىگە ئېلىۋالغانىدى. سوپاخۇن مەيدىسىدىن چاپراس ئۆتكۈزۈلگەن ئوفىتسېرلار تاسمىسىغلىق ئىككى يانپىشىغا ئىككى تاپانچا ئاسقان ۋە ئوقدانىنى بېلىگە قاتمۇقات قىلىپ يۆگىۋالغانىدى، ئۇ تاقەتسىزلەنگەن ھالدا، تۈرۈپ يانچۇق سائىتىگە، تۈرۈپ رەپىقىسى تۇخانغا قارايتتى.

تۇخان شۇ تاپتا كەم سۆز، ئېغىر - بېسىق بولۇپ، ئەتراپىنى تىڭشىغاچ، جەنۇبىي پوتەيلەردىن كۆز ئۈزمەيتتى؛ ئۇ بېشىغا قۇلاقچا، پۇتىغا ئۆتۈك، ئۈستىگە ھەربىي پەلتو كىيىپ ئەرەنچە ياسانغان ھەمدە مەيدىسىگە توغرا قويغان تەخسىلىك ئاپتوماتنى چىڭ تۇتقان ھالدا سوپاخۇننىڭ كەينىدە تىك تۇراتتى.

ئويغۇر كىتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

— بىز ئۆز تەقدىرىمىزنى، ئاخىر، — دېدى تۇخان، — ئاللانىڭ مەدىتىگە تاپشۇردۇق... خۇداغا رەھمەت...

— خاتىرجەم بولۇڭ، تۇخان، — دېدى سوپاخۇن قەددىنى تىك تۇتقان هالدا كۆزىنى دېرىزىدىن ئالماي، ئۇنىڭ تەلەپپۇزىدا بىر خىل چاقچاق كۆلەڭگىسى سايە تاشلاپ ئۆتتى، — دېگىنىڭىز دۇرۇس. بىراق ئەرەبلەر:

يېمە، ئىچمە، بول بېخىل،
باي بولمىساڭ مەن كېپىل.

دەرمىش. مەن دەيمەنكى، ئۇمىدۋارلىق بىلەن جاسارەت بىزنىڭ ئىككى ئەگىشىرىمىز. شۇڭا مەن ناۋادا شائىر بولۇپ تۇغۇلغان بولسام، هېچبىر ئىككىلەنمەيلا:

ئۇمىد ـ ئىشەنچ، جاسارەتتىن سوقساڭ سېپىل،
هەممىتىڭگە يەرۇجاهان بولغاي كېپىل.

دەپ شېئىر توقۇغان بولاتتىم. شۇڭا، شۇ تاپتا سىز هېچنېمىنى ئويلىماڭ، غەم ـ ئەندىشىنى ۋۇجۇدىڭىزدىن جۇدا قىلىڭ، ياشلىق جاسارىتى، جۇشقۇنلۇقىدىن باشقا هېچ نەرسە سىزگە يار بولمىسۇن... نوچى بولۇڭ...

تۇخان دېدى:

— هازىر چاقچاق قىلىدىغان، قوشاق توقۇيدىغان پەيت ئەمەس...

سوپاخۇن دېدى:

— بىراق، مەن كەسپىي هەربىي...

دەل شۇ سېكۇنتتا جەنۇبىي پوتەيلەردىن پاراسلاپ ئوت ئېچىلدى، قوراللىق قوزغىلاڭنىڭ سىگنالى چېلىندى.

«ئىلى ئوغرىلىرى كېلىپ قالدى» دېگەن خەۋەر پۈتۈن مايتاغ نېفىتلىكىنى لەرزىگە سالدى. توققۇزىنچى لېيەندىن باشقا،

نېفىتلىككە ئورۇنلاشتۇرۇلغان لىيەن، يىگىلار بىر پەس تېڭىرقاپ نېمە قىلىشنى بىلمەي قېلىشتى. يىگىتنىڭ دامازا ھە دەپ تېلېفون تۇرۇپكىسىغا تۇكۇرۇپ، ئۇنى يەرگە ئېتىپ، جىلە بولۇپ ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالماي قالدى. چۈنكى، بۇ چاغدا، ئاللىقاچان بارلىق تېلېفون سىملىرى كېسىپ تاشلانغانىدى...

جەنۇبىي پوتەيلەردىن ئوت ئېچىلىش بىلەن تەڭ، سوپاخۇن سەپ تارتىپ تەييارلانغان ئۆز لىيەنىدىكى ئۇچ پەي، يۇزدىن ئارتۇق جەڭچىگە بۇيرۇق بېرىپ: «باتۇر جەڭچىلەر، ماڭا ئەگىشىپ ئالغا !...» دەپ ۋارقىرىدى، ئۇنىڭ ئاۋازى گۈلدۈرمامدەك، كېچە جىمجىتلىقىنى بۇزۇۋەتتى.

توقۇزىنچى لىيەندىكى مۇتلەق كۆپ جەڭچىلەرنىڭ ھېچنېمىدىن خەۋىرى يوق ئىدى. ھەممىسى «ئىلى ئوغرىلىرى كېلىپ قالغان ئوخشايدۇ» دەپ ئويلاشتى ۋە سوپاخۇننىڭ بۇيرۇقى بىلەن تەڭ، تەشكىلات ئەزالىرىنىڭ باشلامچىلىقىدا شىددەت بىلەن «قوغلاپ زەربە بېرىش» جېڭىگە ئاتلاندى ۋە كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە گىلتاغ ئېگىزلىكىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ، ئۆچكە تاغ ئىچىدىكى تار جىلغىنى بويلاپ، ھەيۋەتلىك تەڭرىتاغ قوينىغا قاراپ يۇگۇرۇپ كېتىشتى...

مايتاغ نېفىتلىكى پاتىپاراق بولۇپ كەتتى، دامازىنىڭ ئەسكەرلىرى قايسى تەرەپكە مېڭىشىنى، كىم بىلەن جەڭ قىلىشىنى بىلەلمەي تېڭىرقاشتى. چۈنكى، بەزىلەر، «ئىلى ئوغرىلىرى شىخو تەرەپتىن كېلىۋاتىدۇ» دېسە، بەزىلەر «كونا كۇيتۇن تەرەپتىن كېلىۋاتىدۇ» دەپ خەۋەر تارقىتاتتى. بۇنىڭ مايتاغ نېفىتلىكىدە قالدۇرۇلغان يوشۇرۇن تەشكىلات ئەزالىرىنىڭ ئېزىقتۇرۇش ئويۇنى ئىكەنلىكى دامازىنىڭ خىيالىغا كىرىپ چىقمىدى.

شۇ ۋەجدىن، خېلى بىر كەمگىچە سوپاخۇننىڭ قوزغىلاڭ كۆتۈرگەن توققۇزىنچى لىيەننىڭ قەيەرگە كەتكەنلىكىنى ھېچكىم بىلەلمىدى.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

سۇبھى كۆتۈرۈلدى...

چىرايلىق تاڭ جىلۋىسى مۇقەددەس تەڭرىتاغنىڭ ئاسمان كۆكسىگە تىرەلگەن قىلىچتەك تىك قارلىق چوققىلىرى ئۈستىدە رەڭلىنىپ نامايان بولدى. تەڭرىتاغ قارىغايلىرى — گۈزەللىك شاھى — گويا يېشىل زۈمرەتتەك جۇلالىنىپ كۆزگە چۈشتى. سۆكسۆك، شۇاق، يۇلغۇنلارنىڭ نوتا سۈرۈپ قالغان يۇمران شاخلىرى جەڭچىلەرنىڭ كىيىم ـ كېچەكلىرىنى سۆيۈپ قالاتتى، تاغ تەسكىيىدە كۇلتۇك قارلار توزۇيتتى، ھاۋا بىلىنەرلىك سوغۇق ئىدى.

توققۇزىنچى لىيەن جەڭچىلىرى «قوغلاپ زەربە بېرىش روھى» بىلەن تەخمىنەن ئالتە سائەتكە يېقىن مېڭىپ، ئۆزى زەربە بەرمەكچى بولغان «دۈشمەن» نىڭ سايىسىنىمۇ ئۇچرىتالمىدى. لېكىن، ھېچكىم، ھېچبىر جەڭجى بۇنىڭغا ھەيران بولمىدى. چۈنكى، يوشۇرۇن تەشكىلات ئەزالىرى ئۇلارنى گويا خۇشال توي مەرىكىسىگە تەكلىپ قىلىپ ئەكېتىۋاتقاندەك، خاتىرجەملىك بىلەن ئالغا باشلاپ كېتىۋاتاتتى.

سوپاخۇن تاڭ سۈزۈلگەندىن كېيىن، پات ـ پات توختاپ ئارقىسىغا قاراپ، قىسمىنىڭ ئالاقىچىسى ئابباسنى چاقىرىۋېلىپ:

— كەينىمىزدە نېمە شەپە بار، ھىسامىدىن لىيەنىنى دەيمەن، سەككىزىنچى لىيەندىن ھېچبىر خەۋەر يوقمۇ؟ — دەپ سورايتتى.

— يوق، ھېچنېمە يوق، — دەيتتى ئابباس.

سوپاخۇن ئويلىنىپ قالدى، قوراللىق قوزغىلاڭ كۆتۈرۈپ ئىلى ئىنقىلابىغا قوشۇلۇپ كېتىش مەسلىسىدە ھىسامىدىن بىلەن ئورتاق تىل تېپىشنىڭ قىيىنلىقىنى ئۇ بىرىنچى قېتىم گەپ ئەگىتىپ سىناپ سۆزلەشكەندىلا سەزگەنىدى. بىراق، كېيىن ھىسامىدىن ئۆزىنىڭ تۇراق، ئابلەت دېگەن پەيجاڭلىرى بىلەن بىللە، پات ـ پات ئۆزىنى ئىزدەيدىغان، مەۋجۇت رېئاللىقتىن غەزەپلىنىدىغان بولۇپ قالدى. سوپاخۇن تۇراق بىلەن ئابلەتنىڭ

گومىندا‌ڭ ئىستىبداتىغا قارشى، بىر سۆزلۈك، بەردەم، جەسۇر كىشىلەر ئىكەنلىكىگە، لىيەنجا‌ڭ ھىسامىدىننىڭ ئۆزىنى ئىزدىشى ئاشۇ ئىككى پەيجا‌ڭنىڭ تەسىرىدىن بولۇۋاتقانلىقىغا دىققەت قىلدى، بۇنى ياخشى ئالامەت دەپ قارىدى.

شۇ ۋەجىدىن، قورالىق قوزغىلا‌ڭ كۆتۈرۈش سىگنالى چېلىنىشتىن ئىككى سائەت ئىلگىرى سوپاخۇن ھىسامىدىنغا ئۆز پىلانىدىن بېشارەت بەردى. ھىسامىدىن سوپاخۇنغا:

— خاتىرجەم بولۇ‌ڭ، مەن پىلان بويىچە ھەرىكەت قىلىمەن، — دەپ ۋەدە بەرگەنىدى...

قىسىم ئىككى تەرىپى تىك تاغ، ئوچلۇق قىيا تاشلار بىلەن قورشالغان چوڭقۇر جىلغا ئىچىگە كىرگەندىن كېيىن، سوپاخۇن قىسمىنى‌ڭ كەينىدە كېتىۋېتىپ ئويلىدى: «غەلىتە ئىشقۇ، ھىسامىدىنغا نېمە بولدىكىنە؟ دامازىنى‌ڭ قورشاۋىغا چۈشۈپ قالمىسلا بولاتتىغۇ، بىرەر پالاكەتكە ئۇچراپ قالغۇدە‌ك بولسا، شۇ تاپتا بىز ھېچنېمىدىن خەۋەرسىز - دە !... توققۇزىنچى لىيەن جەڭچىلىرىگە رەھمەت. سەككىز سائەتتىن بۇيان يۇگۇرۈپ دېگۈدە‌ك ئالغا ئىلگىرىلەۋاتىدۇ. ئەمدى ئازراق ھاردۇق ئالدۇرۇش زۆرۈر. ئاندىن بارلىق جەڭچىلەرگە بۇگۈنكى قورالىق قوزغىلا‌ڭنى مەنىسىنى ئاشكارىلايدىغان پەيتىپ كەلدى...»

سوپاخۇن قىسمىنى توختاشقا، پەي، بەنلەر بويىچە تىزىلىشقا بۇيرۇق بەردى، ئۆزى بىر قورام تاشنى‌ڭ ئۈستىگە چىقتى. ئۇنى‌ڭ يوغان بەستىدىن بىر خىل جاسارەت، كەسپىي ھەربىيگە خاس جەڭگىۋارلىق، يۈز - كۆزلىرىدە ئۈمىد، ئىشەنچ ۋە شادىيانىلىق ئالامىتى ئۇرغۇپ تۇراتتى:

— قېرىنداشلار، كوماندىر - جەڭچىلەر، مەن سىلەرنى مۇبارەكلەيمەن، تەبرىكلەيمەن ! — دەپ سۆزىنى باشلىدى سوپاخۇن ۋە قىزغىن كەيپىياتتا داۋام قىلدى، — بۇگۈن بىز قەتئىي نىيەتكە كېلىپ، قورالىق قوزغىلا‌ڭ كۆتۈرۈپ،

مۇستەبىت گومىنداڭ ھاكىمىيىتىنىڭ قولچومىقى بولۇشتىن قول ئۈزدۇق ! بىز ھەممىمىز مەجبۇرىي ئەسكەرلىككە تۇتۇلغان، ئاتا ـ ئانىمىزنىڭ قوينىدىن زورلۇق بىلەن سۇغۇرۇۋېلىنغان كىشىلەرمىز. گومىنداڭچىلار ئىلى ئىنقىلابىنى «ئالتە ئوغرىنىڭ ھەربكىتى» دەپ ھەق ـ ناھەقنى ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىپ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئىلى ئىنقىلابىغا بولغان تەلپۈنۇشىنى باسماقتا. ھەممىسى يالغان ! «ئىلى ئىنقىلابى» «ئالتە ئوغرى»نىڭ ئەمەس، ئاتمىش مىڭ، ئالتە يۈز مىڭ «ئوغرى»نىڭ، ياق، ئالتە يۈز مىڭ زەردىگۆش بولغان يۈرەكنىڭ ئىنقىلابى ئىكەن !... بىز ئاشۇ ئىنقىلابچىلارغا قوشۇلۇپ كەتمەكچىمىز. شۇڭا، ئىسيان كۆتۈردۇق، بۇ يەرگە يېتىپ كەلدۇق !...

سوپاخۇننىڭ سۆزى مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، جەڭچىلەر مەخپىي تەشكىلات ئەزالىرىنىڭ باشلامچىلىقىدا تەرەپ ـ تەرەپتىن:

ـــ ياشىسۇن ئىلى ئىنقىلابى !...

ـــ سوپاخۇنغا باركاللا !...

ـــ ئالغا !... ئالغا !...، ـــ دەپ ۋارقىراشتى، مىلتىق ـ پىلىموتلىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ پۇلاڭلىتىشتى.

ـــ رەھمەت سىلەرگە، دوستلار، ـــ دەپ سوپاخۇن سۆزىنى داۋام قىلدى، ـــ خۇشال بولۇشقا ھازىر تېخى بالدۇر. بىز تۇنۇگۈنلا گومىنداڭ قىسىملىرى بىلەن دوست قىسىم ئىدۇق، بۈگۈن ئوت بىلەن سۇدەك دۇشمەنگە ئايلىنىشتۇق. ئۇلار ئەمدى ئادىمىنىڭ كۆپ، قورالىنىڭ خىل، ئالاقىلىشىش شارائىتىنىڭ ئۆزىگە پايدىلىق ئىكەنلىكىگە تايىنىپ، بىزنى ئون ھەسسە ئۆچمەنلىك بىلەن ئۇجۇقتۇرۇۋېتىشكە ھەرقاچان چىشىنى بىلەيدۇ؛ كۇلىمىزنى كۆككە سورۇۋەتسىمۇ دەردى چىقمايدۇ. بىز بۇ ۋەزىيەتنى ئېنىق تونۇشىمىز، كۆرۈشىمىز لازىم؛ بىزگە جاننى تىكىپ پىداكارلىق بىلەن جەڭ قىلىپ مەقسەتكە يېتىشتىن باشقا چارە يوق. شۇڭا، بىرىمىز ئونغا، يۈزگە تېتىشقا ھەمىشە تەييار تۇرۇشىمىز لازىم...

سوپاخۇننىڭ سۆزىنى جەڭچىلەر روھلىنىش، رازىمەنلىك ۋە قىزغىن تەنتەنە قىلىش ساداسى ھەم ئۆزئارا قۇچاقلىشىپ بىر-بىرىنى تەبرىكلەش بىلەن قارشى ئالدى.

سوپاخۇن يەنە نېمىندۇر دېمەكچى بولۇپ، جەڭچىلەرنى تەرتىپكە چاقىردى:

— دىققەت!

كوماندىر - جەڭچىلەر چاقماق تېزلىكىدە ئۆز سېپىنى تەرتىپكە سېلىپ، قەددىنى تىك تۇتۇپ سوپاخۇنغا قاراشتى.

شۇ پەيتتە، سوپاخۇن ئالدى تەرىپىدىكى ئۆيدەك بىر قورام تاشنىڭ كەينىدە غىل - پال كۆرۈنگەن بىر كۆلەڭگىنى كۆرۈپ قالدى ھەمدە قوش تاپانچىسىنى غىلاپتىن «شارت» قىلىپ سۇغۇرۇۋېلىپ، ئۆزى دەسسەپ تۇرغان تاشنىڭ ئۈستىدىن سەكرەپ يەرگە چۈشتى - دە، ئىككى تاقلاپلا ھېلىقى چوڭ قورام تاشنىڭ ئالدىغا يېتىپ باردى.

كۈتۈلمىگەندە، چوڭ قورام تاشنىڭ كەينىدىن تۇخان چىقىپ كەلدى:

— ھۆرمەتلىك كوماندىر، دوكلات، — دېدى تۇخان قولىدىكى تەخسىلىك ئاپتوماتنىڭ ئۇچىنى تۆۋەن قىلىپ تۇرۇپ، — مەن سانىدىم. توققۇزىنچى لىيەندىكى بارلىق كوماندىر - جەڭچى بىر يۈز ئون كىشى. كەينىمىزدىن يېتىپ كەلگەن بەش ئەزىمەتنى قوشقاندا، بىز توپمۇ توغرا بىر يۈز ئون بەش كىشى بولىمىز...

سوپاخۇن دېدى:

— نېمە بەش؟... كىم ئۇ بەش ئەزىمەت؟... ھېسامىدىنىڭ جەڭچىلىرى يېتىپ كەلدىمۇ؟...

— يوقسۇ، ئەھۋال ئۇنداق ئەمەس، — دېدى تۇخان خاتىرجەملىك بىلەن ۋە قورام تاشنىڭ كەينى تەرىپىگە قاراپ قولىنى كۆتۈردى، — قېنى، ئەزىمەت يىگىتلەر، سوپاخۇنغا سالام بېرىڭلار...

قورام تاشنىڭ كەينىدىن ئۇزۇن مىلتىق تۇتقان ئەمەت، بەش

ئۇيغۇر كىتاب بۇيۇملىرى www.uyghurkitap.com

دانه گراناتنی بېلىگه باغلىۋالغان چىلاق سۇلاق، غىلاپلىق ئەگرى قىلىچ ئاسقان هاشىم، ئىككى مېتىر كەلگۈدەك لوم تۆمۈرنى مۇرسىگه سېلىپ مۇھەممەدجان، كېلىشكەن بىر ئاق بوز ئاتنى يېتىلىۋالغان مەشرەپلەر بىر - بىرىنىڭ ئىزىنى بېسىپ مېڭىپ چىقىپ، سوپاخۇننىڭ ئالدىغا كېلىپ تىزىلدى.

سوپاخۇن بۇ كىشىلەردىن پەقەت ئەمەت بىلەن هاشىمنىڭ قوزغىلاڭچى قوشۇنغا قوشۇلۇپ ئىلىغا كېتىشىگه قوشۇلغانىدى. چىلاق سۇلاقنى بولسا زادىلا تونۇمايىتتى.

بەش دانه گراناتنى بېلىگه باغلىۋالغان چىلاق سۇلاق دەررۇ سوپاخۇننىڭ دىققىتىنى ئۆزىگه تارتتى:

— سەن نېمه ئادەم، خەنزۇمۇ؟...

— شۇنداق، نېپىت ئىشچىسى...، — دېدى چىلاق سۇلاق.

— سەن بۇ يىگىتلەرگه ئەگىشىپ نەگه كېتىۋاتقانلىقىڭنى بىلەمسەن؟...

— بىلمەيمەن...

— بىلمەيمەن؟... بۇ نېمه دېگىنىڭ؟...

— مەن بۇ ئاغىنىلار بىلەن ئۇزاقتىن بۇيان تەقدىرداش بولۇپ ئايرىلماي كېلىۋاتىمەن. هازىرمۇ ئايرىلماقچى ئەمەس، قەيەرگه بارساق، نېمه بولساق بىللە بولايلى دېيىشتۇق...

— ئىسمىڭ نېمه؟...

— چىلاق سۇلاق.

— باشقا ئىسمىڭمۇ بارمۇ؟...

— بار...

— نېمه؟...

— «مۆرىمەس»...

— پەيزىڭ بار، يىگىت، — دېدى سوپاخۇن چىلاق سۇلاققا قىزىقسىنىپ، — ئەمىسە هازىر مۆرىدىڭگۇ؟...

— يولى كەلسە، ئانچه - مۇنچه مۆرەپ قويىمىز - دە...

ئەتراپتىكىلەر كۈلۈشۈپ كەتتى، سوپاخۇن مۇرىسىنى

چىقىرىپ ئەمەتكە قارىدى:

ــ ئەمەت، سەن بۇنىڭغا نېمە دەيسەن؟...

ئەمەت دېدى:

ــ مەن ھېچنېمە دېمەكچى ئەمەس، چىلك سۇك توغرا ئېيتتى...

سوپاخۇن كېيىن مەشرەپكە قىزىقتى. ئۇ ھەم كىچىك، ھەم ئاق بوز ئاتنى يېتىلىۋالغانىدى.

ــ ئاق بوز ئاتنى قەيەردىن يېشىۋالدىك، بۇ، دامازىنىك ئېتى ئەمەسمۇ؟...

ــ كىمنىك ئېتى ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن، ــ دېدى مەشرەپ سوپاخۇنغا سەل ئەيمىنىپ قاراپ، ــ لېكىن، جەنۇبىي پوتەيلەردىن پىلىموت ئوقلىرى ياغرىغاندا، ئادەم ۋە ئات ئۇلاغلار كۆنىكى بۇزۇلغان ھەربىلەردەك، ھەممە يەردە قالايمىقان چېپىشىپ يۇرۇشتى. ئاق بوز ئاتمۇ ئۇركۇپ ـ قاچقىپ يۇرۇپتىكەن، يولدىن تۇتۇۋالدىم...

سوپاخۇن ھاشىم بىلەن مۇھەممەدجانغا قاراپ، ئۇلارنى بىرمۇبىر نەزىرىدىن ئۆتكۈزگەندىن كېيىن، دىققىتىنى يەنە مەشرەپكە بۇرىدى:

ــ سەن مەشرەپقۇ ـ ھە؟...

ــ شۇنداق، مەن مەشرەپمەن...

ــ مەن سېنى بىلمەن، ــ دېدى سوپاخۇن...ــ لېكىن، بۇگۈن بۇ يەردە ئۇچرىتىپ قالىدىغانلىقىم خىيالىمغا كەلمەپتۇ. سەن نۇربىيە قىزنى بىلەمسەن؟...

ــ نۇربىيە؟... راشىدىن ئەپەندىمنىڭ قىزى...

ــ شۇنداق، ــ دېدى سوپاخۇن، ــ مەندە سېنىڭ بىر ئامانىتىك بار. نۇربىيە قىز، مەشرەپ پات ـ پات خەت يېزىپ تۇرۇشقا ۋەدە قىلغان، خەت يازمىدى، دەيدۇ. ئەمىسە ئاڭلا، بۇ نۇربىيە قىزنىڭ ئامانەت سۆزى: «ۋەدىگە ۋاپا قىلماسلىق ياخشى ئەمەس».

مەشرەپنىڭ يۈز - كۆزى لاپپىدا قىزىرىپ كەتتى.
— مەن خەت يازغان، بىراق بۇ خېتىم كاتىپ لىيۇ چىڭ بىلەن بىللە تۇرمىگە چۈشۈپ قالدى...
— لىيۇ چىڭ؟... مەن ئاڭلىغان، ئىنژېنېر لىيۇ كەينىڭ يېقىن ئادىمى... لىيۇ چىڭ ئۆزىنى نېمە دەيدۇ، كوممۇنىستمۇ؟...
— بىلمەيمىز، — دېدى ئەمەت، — ئەمما ئۇ، بىز ئىشچىلارنىڭ يېقىن دوستى، ئۆز ئادەم ئىدى...
سوپاخۇن ئازراق ئويلىنىپ تۇرغاندىن كېيىن دېدى:
— ئەمەت، دىققەت قىلىڭلار. ھازىر مۇڭدىشىپ تۇرۇشقا ۋاقىت يوق. تەقدىر بىزنى مۇشۇ چوڭقۇر جىلغىدا بىرلەشتۈرۈپ قويغان بولسا، بىزگە نېمە ئامال؟ بىلىۋېلىڭلار، ھازىردىن باشلاپ بىز يەرگىمۇ، ئاسمانغىمۇ تايانمايمىز، بۇ ئەتراپتا بىزگە مەدەت بېرىدىغان پۇقرانىڭ بار - يوقلۇقىنىمۇ بىلمەيمىز. پەقەت ئۆزىمىزگە، كۆپچىلىكنىڭ ئەقىل - پاراسىتى، دىتى ۋە باتۇرلۇقىغا تايىنىمىز. سىلەر بەشىڭلار لىيەن شتابىغا بېۋاستە قارايدىغان يېرىم بەن بولۇپ تەشكىللىنىسىلەر. يول بويى قورال ئىشلىتىشنى ئۆگىنىپ ماڭىسىلەر. ئەمەت سىلەرگە كوماندىر بولسۇن، قوشۇلامسىلەر؟...
— قوشۇلىمىز، — دېيىشتى مەشرەپلەر...
قوشۇن چوڭقۇر جىلغا ئىچىدىكى ئېقىننى بويلاپ قوزغالدى، ئاياغ ئاستىدا ئۇششاق تاشلار شىرىقلايتتى، قويۇق ئازغان-تىكەن بىلەن قاپلانغان كالتە ساي، ئېدىرلىقلار ئارقىدا قالدى. سوپاخۇن بىر - ئىككى سائەت ئىچىدە جەڭچىلەرنىڭ روھىي قىياپىتىدە سېزىلەرلىك ئۆزگىرىش بولۇۋاتقانلىقىغا دىققەت قىلدى. قوپال، ئاغزى يامان، بېپەرۋا ۋە روھسىز يۈرىدىغان بەزى جەڭچىلەر بىردىنلا قىزغىن، خۇش چاقچاق، سۆزمەن بولۇپ قېلىشقانىدى.
— يا ھەزرەت !... قالتىس ئىش بولدى جۇمۇ، — دېدى يىگىرمە - يىگىرمە بەش ياشلاردىكى بىر قارىقاش جەڭچى

يېنىدىكى جەڭچىگە قاراپ، ــ ئۆمرۈم قارا كۆسەينى مۇرەمدىن چۈشۈرمەي، پۈتۈن يېتىپ، پۈتۈن قوپۇپ، پىت بېسىپ ئالەمدىن مەنسىز ئۆتەرمۇ دەپ ئويلىغانىدىم. خۇداغا شۈكۈر، بۈگۈنكى گەپكە قارىغاندا، ھەر ھالدا ئۆلمەي قالغۇدەك بولسام، تۇمەننەك سۈيىنى ھالاللاپ ئىچىدىغان ئوخشايمەن...

ــ شۇنى دېمەمسىلەر، ــ دېدى يەنە بىر ئېگىز بويلۇق جەڭچى سەپدىشىغا قاراپ، ــ بۈگۈنكى ئۆزگىرىشكە زادىلا ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ. سىلەر، «ئارائۆستەك» دەپ ئاڭلىغان بولغىيتىڭلار، ئىلى دەريا سىنىك قاناتلىرىنى كېرىپ يېيىلىپ ئاقىدىغان يېرى ــ دە. ئارائۆستەك يېزىسىنىك باغۇ بوستانلىرى جاھاندىكى جەمىكى بۇلبۇللارنىك سەر خىللىرى جەم بولغان ماكان دېسىمۇ بولىدۇ. مەن ئاشۇ ئارائۆستەڭدە يالغۇز ئوغۇل بولۇپ تۇغۇلغانۇ، چوڭ بولغاندا ئەسكەرلىككە تۇتۇلۇپ قالارمەن دەپ ئويلىماپتىكەنمەن. ئەسكەرگە تۇتۇۋېلىشقىنىغا ئەمەس، خۇش ناۋا بۇلبۇللارنىك ئاۋازىنى ئاڭلاشتىن مەھرۇم بولۇپ قالغىنىمغا ئېچىنىمەن ــ دە. خەپ، بۇ قېتىم يولىمىز ئوڭ كېلىپ ئىلىخوغا بېرىپلا قالساق، مەن سىلەرنى ئارائۆستەڭگە، بۇلبۇل تاماشىسىغا چىللايمەن. ئاڭلىسام، ئاپاق خوجا بۇلبۇلنى قارغاپ، ئۇنى قەشقەر دىياردىن قوغلىۋەتكەنمىش. بىلسەڭلار، بۇلبۇل دېگەن قارغايدىغانمۇ، قوغلايدىغانمۇ نەرسە ئەمەس. ئۇنىڭ دىلكەش ئاۋازى كىشىدە نازۇك مۇھەببەت، ھاياتنى سۆيۈش تۇيغۇلىرىنى چېچەكلىتىۋېتىدۇ، دەڭلارا !...

.....

كۈن چۈش. جەڭچىلەر تاش ــ شېغىللارنى شاراقشىتىپ، قىيا تاشلاردىن ئەگىپ، چاتقاللىقلار ئارىسىدىن يول تېپىپ، تاغ بېغىرلاپ ئۆرلىگەنچە قىزغىن پاراڭلىشىپ كېتىۋاتىدۇ. ئەمەتنىڭ تەكلىپى ۋە زورلىشى بويىچە، تۇخان ئاپىتوماتىنى ئېگەرگە ئىلىپ ئاق بوز ئاتقا مىنىۋالغانىدى. مەشرەپ ئاق بوز ئاتنىڭ چۈلۈۋرىنى تۇتۇپ يېتىلەپ كېتىۋاتاتتى.

ئۇيغۇر كتاب توربىتى www.uyghurkitap.com

ـــ ئەمەت ئاكا، ـــ دېدى مەشرەپ يېنىدا چوڭ ـ چوڭ قەدەم بېسىپ كېتىۋاتقان ئەمەتكە قاراپ، ـــ دىلىمغا كۈننىڭ شولىسى چۈشكەندەك، ۋۇجۇدۇم ئۇمىدكە تولۇۋاتىدۇ. ئىلىغا بارغاندىن كېيىن بىچارە سىڭلىم نۇرسىمانىنى تېپىۋالغان، دىدارلاشقان بولسام ـ ھە !...

ـــ مەنمۇ شۇنى ئارزۇ قىلىمەن، ـــ دېدى ئەمەت ۋە ئالدىدا بېشىنى سىلىپ كېتىۋاتقان ھاشىمغا قارىدى،

ـــ ئاجايىپ تەقدىر، ھاشىم، ـــ دېدى ئەمەت، ـــ قارىغىنا، ئاۋۇ مەشرەپكە، ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ بىر پارچىسى ئىلىدا ـــ ئالدىدا؛ دىلدار قىز تۇرمىدە قېلىپ سېنىڭ يۈرىكىڭنىڭ بىر پارچىسى ئارقاڭدا ـــ شىخودا قالدى...

چىڭ سۇڭ گەپ قىستۇردى:

ـــ بۇنىڭغا شەپقەتلىك لىيۇ باخانىمۇ قوشۇپ قويغىن ـ دە !...

ـــ بۇ دېگىنىڭ دۇرۇس، ـــ دېدى ئەمەت، ـــ ئۇمۇ قانىتى بوغقۇچلانغان بۇلبۇل، سىم تور ئىچىگە بەند قىلىنغان قار لەيلىسى، قارىغاندا، مەن ئۇنى مەڭگۇ ئەستىن چىقىرالمايدىغان ئوخشايمەن...

چىڭ سۇڭ دېدى:

ـــ قېچىپ قۇتۇلالمايسەن، ئاداش. مەن ئىشىنىمەنكى، لىيۇ باخانىنى سەن ئەمەس، ئەكسىچە، قاچانلا بولمىسۇن بىر كۈنى لىيۇ باخان سېنى ئىزدەپ تېپىۋالىدۇ. ئاسان ئەمەس. ئۇنىڭ مىجەزىنى ئۆزگەرتەلەيدىغان بىرەر ئىلاھىي كۈچ بار دېسە، مەن ئىشەنمەيمەن...

ـــ راستمۇ؟...

شۇ پەيتتە، يىراقتا گۈركىرىگەن، تاغۇ تاشلارغا ئۇرۇلۇپ قايتقان ماتورنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. بىر پەستىن كېيىن كۆك ئاسماندا چوڭقۇر جىلغىنىڭ ئۈستىنى بويلاپ ئۇچۇپ كېلىۋاتقان ئىككى ئايروپىلان كۆرۈندى.

سوپاخۇن بىر قاراپلا ئۇنىڭ ئۆزلىرىنى ئىزدەپ يۈرگەن

رازۋېدكا ئايروپىلانى ئىكەنلىكىنى بىلدى ۋە ھەرقايسى پەيلەرنىڭ دەرھال يوشۇرۇنۇشىنى بۇيرۇدى. جەڭچىلەر جىلغىنىڭ ئىككى تەرىپىگە يېيىلىپ ئۆڭكۇر، تاغ قاپتىلى، دەل ـ دەرەخلەرنىڭ ئاستىلىرىغا ئۆزلىرىنى تاشلىدى. مەشرەپ ئاتتىن سەكرەپ چۇشكەن تۇخان بىلەن بىللە، قويۇق ئۆسكەن قارىياغاچنىڭ ئاستىغا يوشۇرۇندى. ئىككى ئايروپىلان قىسىم يوشۇرۇنغان جىرا، جىلغا ۋە قىيسايغان قىيا تاشلار ئۈستىدە بىرنەچچە قېتىم شۇڭغۇپ ـ ئەگىپ ئۇچتى ـ دە، كېيىن ئولجىسىز قالغان قېرى قاغىدەك، ئۈمىدسىزلەنگەن ھالدا ھالسىز ئەگىپ قايتىپ كەتتى.

سوپاخۇن پەيجاڭلارنى چاقىرىپ:

ـــ قوشۇن مېڭىشنى تېزلەتسۇن، رازۋېدكا ئايروپىلانلىرىدىن كېيىن، دۈشمەننىڭ ئەمدى ئاتلىق، پىيادە قىسىملارنى ئىشقا سېلىپ كەينىمىزدىن قوغلايدىغانلىقى يادىڭلاردا بولسۇن، ـــ دەپ بۇيرۇق بەردى...

قوشۇن مېڭىش سۈرئىتىنى تېزلەتتى. ھەيۋەتلىك، بىپايان، قاتمۇقات تەڭرىتاغلىرى ئارىسىغا قاراپ ئىلگىرىلەۋەردى.

سوپاخۇننىڭ كۆڭ سومكىسىدىكى تۆت قاتلانغان يېرىم كۋادرات مېتىرلىق ئاددىي خەرىتە قوشۇننىڭ تاغ ـ دەريا، ساي جىلغىلارنى بەلگە قىلىپ، ئەپلىك يول تېپىپ مېڭىشىغا؛ ئاندا ـ ساندا ئۇچرايدىغان كۆچمەن مۇڭغۇل، قازاق چارۋىچىلىرىنىڭ قىشلاقلىرىنى تېپىۋېلىشىغا ياردەم بېرەتتى. چارۋىچىلارنىڭ بەزىلىرى بۇ قوراللىق قوشۇننىڭ گۇمىنداڭنىڭ زۇلۇمىغا قارشى ئىسيان كۆتۈرگەنلىكتىن ئۈمىدلىنىپ، بەزىلىرى گۇمىنداڭنىڭ باشقا قوشۇنلىرىدەك ئوت قويۇپ، ئۆزلىرىنى بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلمىغانلىقىدىن رازىمەنلىك ھېس قىلىپ، ئۇلارنى كالا ـ قوي سويۇپ قولىدىن كېلىشىچە مېھمان قىلىشتى، قوشۇننى ئات ـ قوي، يېمەكلىكلەرنى تەقدىم قىلىپ ئۇزىتىپ قېلىشاتتى...

4 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنى، يەنى سوپاخۇن قىسىملىرى

قوراللىق ئىسيان كۆتۈرۈپ ئۇچىنچى كۈنى، سەككىزىنچى لىەنىنىڭ لىەنجاڭى ھىسامىدىن بىر قىسىم پەيجاڭلار ۋە جەڭچىلەرنى باشلاپ سوپاخۇن قىسمىغا يېتىشۋالدى. سوپاخۇن ھىسامىدىن ۋە پەيجاڭ تۇراق ئىسمايىلنى قۇچاقلىدى، ئادىتى بويىچە، ھىسامىدىننىڭ قارىچۇقلىرى ئۇزلۇكسىز مىدىراپ تۇرغان يۇمىلاق كۆزلىرىگە مىختەك قادىلىپ سورىدى:

— خوش، نېمە گەپ، نېمە ئىش بولدى؟...

— ئوھ، خۇدايىم! — دېدى ھىسامىدىن، — نېمىلىكىم بولمىسۇن سىلەرنى تېپىۋالدۇق. جەنۇبىي پوتەيلەردىكى پىلىموتلاردىن ئوت ئېچىلغاندا، سەككىزىنچى لىەندىكى كۆپچىلىك كوماندىر - جەڭچى ماڭا ئەگىشىپ تاغقا قاراپ چاپقان؛ بىراق كېچە قاراڭغۇسىدا يولدىن ئېزىپ كۆك جىلغىسىغا كىرىپ قاپتۇق. تېنەپ قالغانلىقىمىزنى كېيىنرەك بىلدۇق...

تۇراق ئىسمايىل دېدى:

— تېنەپ قالغان بولساقمۇ، ئۇمىدسىزلەنمىدۇق. مەن ۋە مېنىڭ باشچىلىقىمدىكى پەي بۇيرۇقىغىزغا ھەرقاچان تەييار...

— رەھمەت، دوستلار...، — دېدى سوپاخۇن ۋە ئۇلارنى ئۆزئارا تونۇشۇشقا تەكلىپ قىلدى.

ئىككى لىەنىنىڭ كوماندىر - جەڭچىلىرى قۇچاقلاشتى، تەبرىك، چاقچاق، كۈلكە... ئەتراپنى قاپلىدى. غىزا تەييارلاندى. سوپاخۇن بىلەن ھىسامىدىن ئۆزلىرىنىڭ كۆن سومكىلىرىدىن خەرىتىلەرنى ئېلىشىپ، ئىككى تاش ئۈستىدە روبىرو ئولتۇرۇشۇپ، كېيىنكى ئىشلارنى مەسلىھەتلىشىشكە كىرىشتى...

بۇ چاغدا، ئەمەت ۋە چىڭ سۈك قوشۇن ئۆرلەپ چىققان دۆڭنىڭ ئېغىزى تەرىپىدە قاراۋۇلدا تۇرۇۋاتاتتى. ھەر ئىككىيلەنىنىڭ مۇرىسىدە مىلتىق بولۇپ، قوللىرىدا بايا

مۇھەممەدجان سۇنۇپ بەرگەن بىر پارچىدىن پىششىق گۆش بار ئىدى. ئۇلار غىزالانغاچ قىزغىن پاراڭغا چۈشكەنىدى.

— ئەمەت، — دېدى چىلاك سۇلۇك، — شۇ تاپتا لىيۇ باخان نېمەئىش قىلىۋاتقاندۇر؟...

— بىلمەيمەن، — دېدى ئەمەت، — مەن ئۇنىلاك بىلەن ئاخىرقى قېتىم كۆرۈشكەندە، «مەن دىلدارنى تۇرمىدىن قۇتقۇزۇۋېلىشقا تىرىشىمەن» دېگەنىدى...

— ئۇ شۇنداق قىلالارمۇ؟...

— مۇمكىن، — دېدى ئەمەت، — ئۇ مەجبۇرىي نىكاھ، زورلۇق، ئەركسىزلىكنىلاك دەردىنى تارتقان؛ شۇڭا، ھاشىم بىلەن دىلدارنىلاك قەلبىنى چۈشىنىدۇ. مەن ھېلىقى ئاخشىمى ئۇنىلاك ئاغزىدىن چىققان گەپلەرگە ئۇزاقىچە ھەيران بولدۇم. ھەق ناھەق ئىشىدا خېلى ئادىل ئىكەن، يامانغا يانتايىاق بولۇشنى راۋا كۆرمەيدۇ...

— لىيۇ باخان ئۆزىنىلاك كەلگۈسى ھەققىدە ئاز - تولا ئويلامدىغاندۇر؟...

— ئوھ... نېمە دېگىنىلاك ! ئويلىماي قالامدۇ !...

— قىزىق... نېمە قىلغۇدەلاك؟...

— كىشىنىلاك ئىشەنگۈسى كەلمىگۈدەكلا گۈزەل ئارزۇ، — دېدى ئەمەت ئىختىيارسىز ھاياجانلىنىپ، — نېمە دەيدۇ دېگىن. ئىشىنەمسەن، ئۇ نېپىت ئىشچىسى بولۇشنى ئارزۇ قىلىدۇ. ماي چاپان كىيىپ، ئىشچىلار بىلەن ئارىلىشىپ ئىشلەپ، بوروۋويدا كېرەكلىك بىر ۋېنتە بولسام، بىكار چاغلاردا تاش - شېغىللاردا دومىلىنىپ ئويناپ ئەركىن ئۆتسەم قانداق ياخشى ! دەيدۇ...

— بەللى !... نېمىدىگەن ياخشى ! — دېدى چىلاك سۇلۇك، — كەلگۈسىدە، جاھان تىنچىغاندا، بىز بىلەن بىللە بولۇشنى نىيەت قىلغىنى ئەمەسمۇ بۇ؟...

— بەلكىم...، — دېدى ئەمەت، — سەنچۇ، سەن نېمە ئويلاۋاتاتسەن؟...

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ـــ مەن ھېچنېمىنى ئويلىمايمەن،ـــ دېدى چاك سۇك،ـــ ماڭا سەن بىلەن بىللە بولغىنىمنىڭ ئۆزى يېتىپ ئاشىدۇ. تەقدىرنىڭ ھەرقانداق چاقچاقلىرىغا ئۆگىنىپ قالغانمەن، ئاداش...

ـــ رەھمەت ساڭا، چاك سۇك...

تەبە دورجىدىن نۇرپايغىچە...

ياپيېشىل قارىغايزارلىق، ئاق قېيىن، قىزىل ياپراقلىق لىپا ۋە تاغ تېرەكلىرى بىلەن قاپلانغان چوڭقۇر، تەكشى جىلغا ھاشىمنىڭ زوقىنى قوزغىدى. چوك تەبىئەتنىڭ بۇنداق تارتىملىق، گۈزەل مەنزىرىسىنى ئۇ كەمدىن ـ كەم كۆرگەنىدى. ھاشىم بۇ بىرنەچچە كۈندىن بۇيان ئۆزى تەلەپ قىلىپ، پەيجاك ئابلەت تەشكىللىگەن رازۋېدكا گۇرۇپپىسى بىلەن بىللە، قىسمىنىڭ ئالدىدا يول باشلاپ كېتىۋاتاتتى:

ـــ ۋاھ... قاراڭلار جىلغىغا، بەئەينى سۈرەتقۇ؟...،ـــ ھاشىمنىڭ كۆزى بىردىن جىلغا ئىچىدىكى غەلىتە پاسوندىكى بىر ئىمارەتكە چۈشتى ۋە بىرئاز تەئەججۈپلىنىپ، ئابلەتكە قارىدى،ـــ قارىڭا، كوماندىر، ئۇي تۇرىدىغۇ؟ ئۇ نېمە؟...

ـــ جىم... بۇ بۇتخانا... لاما بۇتخانىسى...،ـــ ئابلەت بويىنىدىكى دۇربۇننىنى توغرىلاپ جىلغا ئىچىگە سەپسالدى.

بۇتخانا تەكشى جىلغىنىڭ كۈنگەي تەرىپىگە، تاغ قاپتىلىدا ھەيۋەتلىك قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. تەكشى جىلغىنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا بىر ئۆستەك تاغ سۈيى تاشتىن تاشقا ئۇرۇلۇپ، ئۇنچە ـ مارجان چاچرىتىپ پارقىراپ ئاقماقتا، ئۆستەڭنىڭ ئىككى تەرىپىدە موڭغۇل قارا ئۆيلىرى ـــ چېدىرلار كۆزگە چۈشتى.

سوپاخۇنىڭ قىسمى يېتىپ كېلىش بىلەن، ئەر ـ ئايال، قېرى ـ ياش موڭغۇللار چېدىر ئالدىغا چىقىپ، قانداقتۇر غەزەپ

ـ نەپرەت ئارىلىشىپ كەتكەن تېڭىرقاش ۋە قورقۇش ۋەھىمىسى بىلەن تەلمۇرۇش ئىلتىجاسى ئارىلىشىپ كەتكەن بىر خىل سوغۇق نەزەر بىلەن، قوش تاپانچىلىق سوپاخۇنغا يىراقتىن خالىماسلىق بىلەن بويۇنلىرىنى سوزۇپ قاراشتى ـ دە، چېدىرلىرىنىڭ ئىشىك پەردىلىرىنى چۈشۈرۈپ، ئالدىراپ ئۆيلىرىگە كىرىپ كېتىشتى.

سوپاخۇن قانداقتۇر نومۇس، خىجالەتچىلىك كۆلەڭگىلىرى قاپلىغان كۆزلىرىنى چىدىر ئۆيلەردىن ئېلىپ، يېنىدا تۇرغان ئەمەتكە قاراپ قويدى. 1943 ـ يىل 3 ـ ئايدا شېكى شىسەي ئۆزىنىڭ ئاتلىق قىسمىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن، پۈتۈن شىنجاڭ بويىچە ئون مىڭ دانە ئات ئىئانە قىلىش بۇيرۇقىنى چۈشۈرگەن؛[1] بۇ ئاتلار ئاساسەن، شىمالىي شىنجاڭ، نەنشەن ۋە شەرقىي شىنجاڭدىكى قازاق، موڭغۇل چارۋىچىلىرىدىن يىغىۋېلىنغان؛ ئات ئىئانە قىلىشتىن باش تارتقان موڭغۇل، قازاق قوشلىرى شەپقەتسىز بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلىنغان؛ قارشىلىق قىلغان قوشلار قىرىپ تاشلانغانىدى. سوپاخۇن بۇ غەلىتە پاجىئەنى ئەسلەپ، ئەمەتتىن سورىدى:

ـــ ئەمەت، سەن سەزدىڭمۇ، خەق نېمىشقا بىزگە شۇنچە نەپرەت، ئۆچمەنلىك بىلەن قارايدۇ؟ بۇنىڭ مەنىسىنى بىلەمسەن؟...

ـــ ئىشقىلىپ، ـــ دېدى ئەمەت، ـــ ئۇلارنىڭ بىزگە قارايدىغان كۆزى يوقتەك قىلىدۇ...

سوپاخۇن جەڭچىلەرنى ئېقىن بويىدا ئەدەپ بىلەن جىم تۇرۇشقا بۇيرۇپ، ئۆزى ئەمەتنى ئەگەشتۈرۈپ بۇتخانا تەرەپكە كەتتى. ئەمەتمۇ، سوپاخۇنمۇ قوراللىرىنى قالدۇرۇپ قويغانىدى.

سوپاخۇن بىلەن ئەمەت بۇتخانىنىڭ كۆپ ۋاخىنىلىق تاش پەلەمپىيىدىن كۆتۈرۈلۈۋاتقاندا، بۇتخانا ئىچىدىن ئۈستىگە قىزىل

---

① «شىنجاڭ تارىخ ماتېرىياللىرى» 16 ـ سان.

تون كىيىپ، بويىنىغا تەسۋى ئاسقان قېرى لاما چىقىپ، سوپاخوۇنغا ياقتۇرماسلىق بىلەن نەزەر تاشلىدى.

سوپاخوۇن قولىنى كۆكرىكىگە قويۇپ، بېشىنى ئېگىپ، ئۇنىڭغا ئۇيغۇر ئادىتى بويىچە، هۆرمەت بىلەن سالام بەردى.

ــ هەزرەتلىرى، بىزنىڭ پۇقرالارغا زورلۇق ـ زومبۇلۇق قىلىش نىيىتىمىز يوق، پەقەت يولنى سوراپ بىلىۋېلىشنى ئۇمىد قىلىمىز، ــ دېدى.

لاما سوپاخوۇننىڭ سالىمىنى ئىلىك ئالغاندەك قىلىسمۇ، لېكىن، ئۇنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقىنى چۈشەنمىدى. شۇڭا بېشىنى چايقىدى. سوپاخوۇن بىلەن ئەمەتمۇ بىر ـ بىرىگە قارىشىپ تۇرۇپ قېلىشتى.

قىزىل تونلۇق لاما تۇرۇپ ئېقىن بويىدا رەتلىك تىزىلىپ ئەدەپ ساقلاپ تۇرغان جەڭچىلەرگە، تۇرۇپ قامەتلىك كوماندىرغا قاراپ نېمىنىدۇر ئويلىنىپ ئىككى تەرىپىگە قارىدى ـ دە ئاخىر:

ــ هوي... تەبە... تەبە دورجى، بۇياققا، بۇياققا كەلگىنە، مۇنۇ جىن ئۇرغۇرلارنىڭ گېپىنى ئۇققىن ! ــ دەپ ۋارقىرىدى.

تەبە دورجى يىگىرمە ئالتە ـ يىگىرمە يەتتە ياشلارغا كىرگەن، كېلىشكەن، يۇزلىرى قىپقىزىل، كۆچلۈك يىگىت ئىدى. ئۇ بۇتخانىنىڭ غەرب تەرىپىدىكى بىر چېدىر ئۆيدىن چىقىپ، سوپاخوۇن بىلەن ئەمەتكە كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويۇپ، قىزىل تونلۇق قېرى لامانىڭ يېنىغا كەلدى:

ــ مۇنۇ ئىككىسىگە دېگىن، ــ دېدى لاما، تەبە دورجىغا قاراپ سوپاخوۇن بىلەن ئەمەتنى كۆرسىتىپ، ــ بۇ يەردىكى پۇقرالاردا هۆكۈمەتكە ئېشىنىپ بەرگۈدەك هېچنېمە قالمىدى، هەممەيلەن جېنىنى تۇمشۇقىغا كېلىپ، ئەتىيازغا ئاران ئۇلاشقىنىدىن رازى. بۇ يىل هۆكۈمەتكە، ئۇ تەلەپ قىلغان نەرسىلەرنىڭ هەممىسىنى بەردۇق. ئەمدى يەنە يوق...

تەبە دورجى بۇ گەپنى سوپاخوۇنغا تەرجىمە قىلىپ بەردى.

سوپاخوۇن قىزىل تونلۇق لاماغا قاراپ:

— يوقسۇ، ھەزرەتلىرى، ئۇقۇشماسلىق بولمىسۇن. بىز گومىنداڭنىڭ زۇلۇمىغا قارشى قورالىلىق ئىسيان كۆتۈرۈپ، نىجاتلىق ئىزدەپ مۇشۇ يەرگە كېلىپ قالدۇق. بىزنىڭ موڭغۇل قېرىنداشلارنىڭ چىشىغا تېگىش نىيىتىمىزمۇ، ھۆكۈمەت ئالۇننىنى سۈيلەش ۋەزىپىمىزمۇ يوق. ئىلى تەرەپكە بارماقچى، ئىلى ئىنقىلابچىلىرىغا قوشۇلۇپ كەتمەكچى. مالال كەلمىسە، يول كۆرسىتىپ قويارمىكىن دېگەن ئۇمىدتە بىز، — دېدى.

بۇ گەپكە قىزىل تونلۇق لاما ئانچە ئىشەنمىگەندەك قىلدى، زۇۋان سۈرمەي، تاقىر بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، تەسۈىسىنى قولىغا ئالدى. ئۇ گويا كۆزىنى يۇمۇپ، بىردىنلا ئىبادەت قىلىشقا كىرىشكەندەك ئىدى.

تەبە دورجى مۇرىسىنى كۆتۈرۈپ قويۇپ، سوپاخۇنغا قارىدى ۋە بىر ئاز ئەيمىنىپراق سورىدى:

— مەن سوراي. سىلەر ئۇيغۇرلار ياخشىمۇ؟...

سوپاخۇن دېدى:

— ئۇيغۇرلار ھەقىقەتەن ياخشى خەق. لېكىن، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بولمىغۇر ئادەملەرمۇ يوق ئەمەس...

— ياق، بۇ گەپ بولمىدى، — دېدى تەبە دورجى، — خۇدابەردىچۇ؟... خۇدابەردى دەيمەن، خۇدابەردى قانداق، ياخشىمۇ؟... مەن تەبە دورجى بۇ گەپنى سىلەردىن سوراۋاتىمەن.

— مەن بىلمىدىم...، — سوپاخۇن دېدى، — خۇدابەردى كىم؟...

— خۇدابەردى ياخشىمۇ، يامانمۇ؟ مەنمۇ شۇ كەمچىگە بۇنى بىلەلمىدىم، — دېدى تەبە دورجى ئەپسۇسلىنىپ سەمىمىيلىك بىلەن.

ئەمەت بىر خىل قىزغىنلىق بىلەن ئىتتىك تەبە دورجىغا قارىدى:

— «تەبە دورجى»؟!... سەن تەبە دورجىمۇ؟... بىزنىڭ خۇدابەردى دەپ يۈرىدىغان تەبە دورجى سەن بولۇپ يۈرمە،

ئاداش !... سېنىڭ قاراقۇمچاق سىڭلىڭنىڭ ئېرىنى ئەسكەرگە تۇتۇپ كەتكىنى راستمۇ؟...

— نېمە، سەن بۇنى قانداق بىلىسەن؟...

— مەن تېخى قاسساپ ئوغرىلاپ كەتكەن كالا ھېسابىغا خۇدابەردىنى ئۆتكۈردىن تۇتۇۋالغىنىمۇ، كېيىن ھەقىقىي ئەھۋالنى بىلگەندىن كېيىن، سېنىڭ خۇدابەردىگە: «ھەي... ئۇيغۇر ئاغىنە، سەنمۇ ساددا، بىزمۇ ئەخمەق ئىكەنمىز، سېنىڭ ئۇ ۋولۇتكا، پولۇتكاڭنى نېمە بىلەيلى» دېگەن گېپىڭنىمۇ بىلىمەن...

— خۇدابەردى ياخشى كىشىمۇ؟ — يەنە سورىدى تەبە دورجى.

— ياخشى، ساپ ئالتۇندەك ئېسىل كىشى، ئىشچى، — دېدى ئەمەت، — بىراق، ئاشۇ كېچىسى سېنىڭ چېدىرىڭدا كارىۋاتتىن چۈشەكەپ سېنىڭ سىڭلىڭنىڭ ئۇستىگە يىقىلىپ چۈشۈپ بەك سەتچىلىك بوپتۇ ـ دە. ئەسلىسە، بۇ ئىشتىن خۇدابەردى ھازىرمۇ ئىزا تارتىپ كېتىدۇ...

شۇ ئەسلىمىدىن كېيىن، ئەمەت بىلەن تەبە دورجى ئۆتكەن-كەچكەنلەرنى ئېنىقلىشىپ، سىردىشىپ ئوبدانلا چىقىشىپ قالدى. تەبە دورجى سوپاخۇننى كۆزى بىلەن ئىما قىلىپ:

— مۇنۇ ئەمەلدارنى دەيمەن، چوڭ كىشىمۇ، ئېيتقىنا، ئۇنىڭ دېگەنلىرىگە ئىشەنسەك بولامدۇ؟ — دېدى.

— چاتاق يوق... — دېدى ئەمەت.

شۇنىڭدىن كېيىن قىزىل تونلۇق لامانىڭمۇ، تەبە دورجىنىڭمۇ چىرايى ئېچىلىپ كەتتى. تەبە دورجى لاما بىلەن موڭغۇل تىلىدا بىرنېمە دېيىشكەندىن كېيىن، روھلانغان ھالدا چېدىر ئۆيلەر تەرەپكە يۈگۈرۈپ كەتتى. بىر پەستىن كېيىن ئۇمىدلەنگەن چارۋىچىلار چېدىرلارنىڭ ئىشىك پەردىلىرىنى قايرىپ، جەڭچىلەرنى ئۆي ـ ئۆيلەرگە تەكلىپ قىلىپ ئەكېتىشتى، قوي سويۇپ، غىزا تەييارلاپ، ياغاچ چۆچەكلەرگە موڭغۇل شارابلىرىنى قۇيۇپ، قوزغىلاڭچى قوشۇننى كۈتۈۋېلىشقا

كىرىشىپ كەتتى.

تەبە دورجى سوپاخۇن، ھىسامىدىن، ئەمەت ۋە پەيجاڭلار تۇراق ئىسمايىل بىلەن ئابلەتنى ئۆز چېدىرىدا مېھمان قىلدى. تەبە دورجىنىڭ دادىسى ساغا ئەرەن قەدىمكى موڭغۇل پالۋانلىرىدەك بەستلىك، كۈچتۈڭگۇر ۋە سىنچى ئادەم ئىدى، ئۇ مېھمانلارغا سۈت ھارىقى سۇنۇپ تۇرۇپ دېدى:

— مەن ئىشەندىم... ھەممىنى كۆرۈپ، سېزىپ تۇرۇپتىمەن... بىز ئاڭلىدۇق، نىلقىدا قوزغىلاڭ كۆتۈرگەن «ئالتە ئوغرى» نىڭ بىرى بىزنىڭ بايچۇرىن ئىكەن. بايچۇرىن بىز شىنجاڭ موڭغۇللىرىنىڭ دۈۋە بىلەن بەل تۇتۇشالايدىغان باتۇرى. ئۇنىڭغا ئوغرىلىق نېمە كەپتۇ؟ گەپ زۇلۇمغا چىدىمىغان، خەقنىڭ ئاھ ـ زارىغا ھەمنەپەس بولغان ـ دە! گومىندالڭ ئۆزىگە مۇشت ئاتقان ئادەمنى «ئوغرى» دېمىسە نېمە دەيدۇ؟ بىز بۇنى چۈشىنىمىز. شۇڭا، بىز سىلەرگە يار ـ يۆلەكتە بولساق، يول باشلىساق توغرا قىلغان بولىمىز...

سوپاخۇن سۆھبەت جەريانىدا، ساغا ئەرەننىڭ كۆپنى كۆرگەن، تەجرىبىسى مول، ھەققانىيەتپەرۋەر ئادەم ئىكەنلىكىگە ئىشەندى. ئۆزىنىڭ تەكرىتاغقا يۈزلىنىپ ئىلگىرىلەشتىكى مەقسىتى تەكرىتاغنىڭ قاتمۇ قات قارلىق تىزمىلىرىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ ئىلىغا بارىدىغان يولنى قىسقارتىش، گومىنداڭنىڭ چوڭ قوشۇنلىرى بىلەن دوقۇرۇشۇپ قېلىشتىن ساقلىنىش ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بەردى.

ساغا ئەرەن سوپاخۇننىڭ پىلانىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ساقاللىرىنى سىيرىپ، بۇرۇتلىرىنى تولغاپ، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، خېلى بىر كەمگىچە ئويلىنىپ ئولتۇرۇپ كەتتى. سوپاخۇن:

— ناۋادا، بۇ ئىشتا سىلەرگە مالامەت يەتكۈزۈپ قويىدىغان يېرىمىز بولسا، يولنى ئۆزىمىز ئىزدەپ تېپىشقا تىرىشىمىز...— دېدى.

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ـــ ياق !... بولمايدۇ، ئۇ يول بىلەن مېڭىشقا ھەرگىز بولمايدۇ، ـــ دېدى ساغا ئەرەن كېسىپلا، ـــ بۇ ئاي، بۇ كۈنلەردە تەڭرىتاغقا يامىشىپ ئىلىغا ئۆتۈپ كېتىمەن دېيىش ـــ ئۆزىنى چوڭقۇر ھاڭغا ئىتتىرىۋالغاندەكلا ھالاكەتلىك ئىش. تەڭرىتاغقا يامىشىشتىن ھېچنېمە چىقمايدۇ. ھازىر قار تېخى قېلىن، جۇدۇنلۇق كۈنلەر تۇرسا. يول تېپىشمۇ مۇشكۈل. چارۋىچىلارمۇ يوق. سىلەرگە ئۇ يەردە كىم يار ـ يۆلەك بولىدۇ؟... شۇڭا، سىلەر ھازىر ئوبدان غىزالىنىپ ماغدۇرلىنىۋېلىڭلار. مەن چىقىپ يۇرتداشلار بىلەن مەسلىھەتلىشىپ باقاي...

ساغا ئەرەن چىقىپ كېتىپ بىر دەمدىن كېيىنلا، چېدىرنىڭ سىرتىدا ئات تۇياقلىرىنىڭ دۇپۇرلىگەن ئاۋازلىرى ئاڭلاندى. ئىشىك پەردىسىنى قايرىپ چېدىرغا ئالاقىچى ئابباس كىرىپ كەلدى:

ـــ دوكلات، لىيەنجاڭ، غەلىتە ئىش، موڭغۇللارنىڭ ئاقساقاللىرى بىر چېدىرغا كىرىپ نېمىنىدۇر كېڭەشتى، ئاندىن ئونچە موڭغۇل يىگىتى ئاتلارغا مىنىپ تەرەپ ـ تەرەپكە چېپىپ كېتىشتى، ـــ دەپ دوكلات قىلدى.

ئابباسنىڭ دوكلاتى تۇگىمەيلا، چېدىرغا ساغا ئەرەن كىرىپ كەلدى:

ـــ مەسلىھەتمىز پىشتى، ـــ دېدى ئۇ، ـــ تەڭرىتاغدىن ھالقىپ ئۆتۈش پىلانىڭلارنى ھېچكىم دۇرۇس تاپمىدى. ئەڭ ياخشىسى، بىخەتەر يول ـــ ھازىر شەرقىە قاراپ ئىگىرىلەپ ئۇلۇغجاي دېگەن يەرگە بېرىش، نۇرپاي دېگەن قازاق كىشىنىڭ قوشنىسى تېپىش، ئاندىن چوڭ تاشيولنى كېسىپ ئۆتۈپ غەربكە بۇرۇلۇش، جۇڭغار چۆلىنىڭ ئىچىدىن يول تېپىپ، ئۇدۇل ئىلىغا ئۆتۈپ كېتىش ئاقىلانىلىك دېيىشتى. بىراق، بۇ يولنى پىيادە مېڭىپ تۇگەتكىلى بولمايدۇ. بىز سىلەرنىڭ ئادىمىڭلارنىمۇ، ئات ـ ئۇلاغلىرىڭلارنىمۇ يوشۇرۇن ساناپ كۆردۇق. تولا جەڭچىنىڭ مىنىدىغان ئېتى يوق ئىكەن، شۇڭا بىز سىلەرگە ئات

تەقدىم قىلماقچى...

چېدىر دىكىلەر ساغا ئەرەنگە ھۆرمەت بىلەن قاراپ قويۇشتى، ھەممەيلەن تەسىرلەنگەنىدى، سوپاخۇننىڭ كۆزىگە ياش كەلدىيۇ، بۇنى بىلىندۇرمىدى. كۆن سومكىسىدىن تۆت قاتلانغان خەرىتىنى چىقىرىپ، ساغا ئەرەن تەۋسىيە قىلىۋاتقان يولنى ــ «شەرقە چېكىنىگەن بولۇپ، غەربكە بۆسۈپ كىرىش» تاكتىكىسىنى تەكشۈرۈشكە كىرىشتى.

ھىسامىدىن ساغا ئەرەنگە قاراپ كۆزىنى قىستى:

ــ ساغا تاغا، مۇھىمى ئات، بىزگە ئات كېرەك، ــ دېدى.

سوپاخۇن خەرىتىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ:

ــ مۇڭغۇل قېرىنداشلار كۆرسەتكەن يول ئۇزۇنراق بولسىمۇ، راستىنلا ئىشەنچلىك ئىكەن. بىراق، بىز بىلمىز، ئات ــ مۇڭغۇل قېرىنداشلارنىڭ قانىتى، ھاياتلىق تۈۋرۈكى. بىز شۇنچە كۆپ ئادەم سىلەردىن ئات تەلەپ قىلساق، سىلەرنى قاناتسىز، تۈۋرۈكسىز قىلىپ قويمايمىزمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە بېرىدىغان پۇلىمىزمۇ يوق. مېنىڭچە، بىز باشقا بىر يول تاپايلى...

ساغا ئەرەن دېدى:

ــ ھاجىتى يوق، ئەمدى ئۇلگۈرەلمەيسىلەر. يۈرەكنى سۇغۇرۇۋېلىپ بېرىشكە ئەرزىيدىغان دوست بار، ئات تېزىكىنى تۇتقۇزۇشقا ئەرزىمەيدىغان دۈشمەن بار. شېڭ شىسەي بىلەن گومىنداڭ بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلىپ بىزدىن ئەكەتكەن ئات، كالا، قويلار ئازمۇ؟... ئېتىۋەتكەن گۇناھسىز پۇقرالارچۇ؟... بوراندا قالغان قومۇش توزغىقى، بۆرە تالىغان قوي توپىدەك پىتىراپ، قوراللىق ئەسكەرلەردىن قېچىپ، نەچچە يىلدىن بېرى ۋەيران-سەرسان بولغىنىمىزمۇ يېتەر!... يۈرتقا ئەمىلىك، خەلقە خاتىرجەملىك لازىم، ئىشقىلىپ، نىيىتىڭلار دۈرۈس بولسىلا، سىلەرگە بەرگەنگە ھەرگىز قورسقىمىز ئاغرىمايدۇ؛ ناۋادا، بايچۈرىن باتۇر بىلەن ئۇچرىشىپ قالساڭلار، قېرىنداشلىرىڭ

سېنى كۈتۈۋېتىپتۇ دەڭلار... بىز كېلىشتۇق، ئوغلۇم تەبە دورجى سىلەرگە قېتىلسۇن، يول باشلاپ ئىلىغچە بىللە بارغاي...

بۇتخانىنىڭ ئالدىدىكى مەيدان قېرى - ياش، ئەر - ئايال مۇڭغۇللار بىلەن تولدى، ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسىنىڭ قولىدا بىردىن ئېگەرلەنگەن ئاتنىڭ تىزگىنى تۇتۇقلۇق ئىدى. چاچ تەڭگىلىرى پارقىراپ تۇرغان مۇڭغۇل قىزلىرى، يۈزلىرى قىپقىزىل ۋە دۈپدۈگلەك مۇڭغۇل بالىلىرى چاۋاك چېلىپ، بىردىن ئاتقا ئېگە بولغان جەڭچىلەرنى تەبرىكلىدى.

قىزىل تونلۇق لاما سوپاخۇنغا ئۆز قولى بىلەن بىر ئېگەر توقۇملۇق قاۋۇل ئاتنى تەقدىم قىلىپ تۇرۇپ:

— ياراتقۇچى ئېگەم سىلەرنى ئۆز پاناھىدا ساقلىغاي! — دېدى. سوپاخۇن قىزىل تونلۇق لاما ۋە ساغا ئەرەن باشلىق بارلىق مۇڭغۇل قېرىنداشلارنىڭ ئىشەنچ - ھىممىتىگە رەھمەت ئېيتتى، ئاندىن «شەرققە چېكىنىپ، غەربكە بۆسۈپ كىرىش» پىلانىغا ئاساسەن، ئومۇمىي ھەربىي ۋەزىيەتنى تەھلىل قىلىپ، لىيەنجاڭ ھىسامىدىن ھەمدە بارلىق پەيجاڭلار بىلەن كېڭىشىپ، قىسمىنى ئۇچ ئاتلىق لىيەن قىلىپ تەشكىللىدى. جەڭچىلەر بىر ئېغىزدىن سوپاخۇننى ئۆزلىرىگە تۇەنجاڭ قىلىپ سايلىدى.

سوپاخۇن يولغا چىقىش ئالدىدا ساغا ئەرەنگە:

— سىز تەبە دورجىدىن ئەنسىرىمەڭ. بىز يەنە بۇ ماكانغا بىللە قايتىپ كېلىشىمىز مۇمكىن. ئەمما مېنىڭ ئەنسىرەيدىغىنىم، بىز كەتكەندىن كېيىن گومىنداڭ قىسىملىرى ئارقىمىزدىن قوغلاپ كېلىپ، سىلەرگە زۇلۇم سېلىشى ئېھتىمال. شۇڭا، سىزنىڭ قوشنى باشلاپ، ۋاقىتلىق بولسىمۇ تەڭرىتاغنىڭ ئىچكىرىرەك جايلىرىغا كىرىپ كېتىشىڭلارغا مەسلىھەت بېرىمەن، — دەپ ئۆتۈندى.

ساغا ئەرەن بېشىنى لىڭشىتىپ تۇرۇپ دېدى:

— توغرا ئېيتتىڭىز، باشلىق، بىز بۇنى چۈشىنىمىز...

ئاتلىق تۇەن موڭغۇل قېرىنداشلار بىلەن خوشلىشىپ، تەبە

دورجىنىڭ يول باشلىشى بىلەن نۇرپاينىڭ قوشنا — ئۇلۇغجاي دېگەن يەرگە قاراپ يولغا چىقتى؛ تۆتىنچى كۈنى، يەنى سوپاخۇن قىسىملىرى مايتاغدىن ئايرىلىپ سەككىزىنچى كۈنى ئۇلۇغجاي دېگەن يەرگە يېقىنلاشتى.

تەبە دورجى پاراڭچى، زېھنى تازا يىگىت بولۇپ چىقتى. ئۇنى سوپاخۇن ياخشى كۆرۈپ قالدى ۋە يېنىدىن ئايرىمايتتى. تەبە دورجىنىڭ دەپ بېرىشىچە، بۇ يەردە نۇرپاي دېگەن ئاقالاقچىنىڭ ئىلى بار ئىدى. نۇرپاينى قازاقلار «نۇرپاي باتۇر» دەپمۇ ئاتىشاتتى. نۇرپاي كۆپ يىللاردىن بۇيان ئۇلۇغجاي ۋە بۆرتۇكگۇ ئەتراپىدىكى قازان قوشنا باشچىلىق قىلىپ، شېڭ شىسەي ۋە گومىنداڭ چېرىكلىرىنىڭ نۇرغۇن قېتىملىق بۇلاڭ ـ تالاڭ ۋە زورلۇق ـ زومبۇلۇقلىرىغا تىنچ كۆتۈرۈپ قارشىلىق قىلغان، ئۆچ ئېلىپ زەربە بەرگەن، باش ئەگمەي كۈرەش قىلىپ كېلىۋاتقان كىشى ئىدى. ئۇلۇغجاي، بۆرتۇكگۇ، نەنسەن، يەنسىخەي دەريالىرى ئەتراپلىرىدا تىرىكچىلىك قىلىدىغان ھەر مىللەت دېھقان ـ چارۋىچىلىرىمۇ بېشىغا كۈن چۈشسە، قېيىن ئەھۋالدا قالسا، بىر ئامال قىلىپ نۇرپاينى تاپاتتى، ئۇنىڭ ياردىمىگە ئېرىشەتتى...

تەبە دورجى نۇرپاي باتۇر ھەققىدە زوق ـ شوخ بىلەن قىزغىن سۆزلەپ كېلىۋاتقاندا، چىڭ سۇڭ بىلەن ھاشىم ئۆزلىرىنىڭ ئالدىدا، بىردىن ئىككى ئاتقا مىنىپ ياندىشىپ كېتىۋاتقان تۇخان بىلەن مەشرەپنىڭ گېپىگە قۇلاق سالدى:

— نوچى بولسىلا ھېساب ئەمەس، مەشرەپ، — دېدى تۇخان بويىنىدىكى ئاپتوماتنى يان تەرەپكىرەك سۈرۈپ قويۇپ، — يەنە پەم ـ پاراسەت، ئەقىل بىلەن ئىش قىلىشنى بىلىش كېرەك. نوچىلىق بىلەن ئەقىل بىرلەشسە، ئۇنىڭدىن باتۇر چىقىدۇ...

مەشرەپ دېدى:

— ئەمىسە، سوپاخۇن ئاكا ئاشۇنداق ئادەممۇ؟...

— نەدىكىنى ! — دېدى تۇخان سەپنىڭ ئالدىدا تەبە دورجىنىڭ ھېكايىسىگە ھېرىسمەن بولۇپ قىزغىن پاراڭلىشىپ

كېتىۋاتقان سوپاخۇنغا يېراقتىن قارىۋېلىپ، ــ نوچىلىقىغۇ نوچى، خۇدامۇ نوچى ـ قارام ئادەملەردىن ئېھتىيات قىلىدىكەن، بۇنىڭدا گەپ يوق. بىراق، بەزىدە ئەقىل كۆزىگە قاغا سايە تاشلاپ تۇرۇۋالىدىغان غەلىتە ئىشلارمۇ بار...

ــ ھەدە... سىز... بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟...

تۇخان دېدى:

ــ يەنە شۇ بايىقى گەپ، ئۆزۈڭ بىلگىن، مەشرەپ. مېنىڭ بۇ ھېسابىدىنغا ئانچە ئىشەنگۈم يوق... شۇڭا، ئۇنىڭدىن كۆزۈمنى ئالماي كېتىۋاتىمەن. لېكىن، سوپاخۇن ئاكاڭ مېنىڭ بۇ ئەسكەرتىشىمگە زادىلا قىزىقمىدى. ئۆزەڭ ئويلاپ باق، 4 ــ ئايىنىڭ 17 ـ كۈنى كېچە سائەت بىردە ــ پىلىموتنىڭ ئوت ئېچىشى بىلەن تەڭ قوزغىلىمىز دەپ قەسەم ئىچىشكەن تۇرساق، لېيەنجاڭ ھېسابىدىن ئەسكەرلىرىنى چېچىۋېتىپ قانداق ئۇچ كۈنگىچە باشقا بىر جىلغىدا تېنەپ يۈرىدۇ؟ قېچىش يولى خەرىتىدە ئوخشاش كۆرسىتىلگەن تۇرسا !... سەن مېنى بىر قاقۇاش، جادۇگەر خوتۇن ئىكەن دېسەڭمۇ مەيلى، لېكىن مەن ھېسابىدىنىڭ كۆزىدىن بىر شۇملۇقنى سېزىۋاتىمەن...

مەشرەپ تۇخاننىڭ بۇ ھۆكۈمگە نېمىدەپ ئىپادە بىلدۈرۈشنى بىلەلمەي ئەتراپقا، كەينىگە قاراپ قويدى.

چىڭ سۇڭ ئېتىنىڭ تىزگىنىنى تارتىپ، ھاشىمغا مەنىلىك قارىۋالدى.

ــ ھاشىم، تۇخان ھەدىنىڭ گېپىنى ئاڭلىدىڭمۇ؟...

ــ ئاڭلىدىم، ــ دېدى ھاشىم، ــ مەن تۇەنجاڭ بىلەن تۇخان ئاچىنىڭ ھېسابىدىن يېتىپ كەلگەن كۈنى كەچتە، يىڭنە يوپۇرماقلىق بىر تۇپ قارىغايىنىڭ يېنىدا قاتتىق مۇنازىرىلەشكەنلىكىنىمۇ ئاڭلىغان...

ــ تۇەنجاڭ نېمە دەيدۇ؟...

ــ سوپاخۇن ئاكا تۇخان ئاچىغا: ئەخمەق بولما، خەقتىن قالايمىقان گۇمانلانما، دېدى...

— هېم...— دېدى چاك سۇڭ— مەن ھېچنېمىنى چۈشەنمىدىم...

— مەنمۇ شۇ...— دېدى ھاشىم ۋە ئالدىكى قويۇق سۆكسۆكلۈكنىڭ بىر چېتىدە ئېتىنىڭ بەلتاسمىسىنى چىڭىتقان بولۇپ، ئۆزلىرىنى كۈتۈۋاتقان مۇھەممەدجاننى كۆرۈپ قالدى.— چاك سۇڭ، كۆرۈۋاتامسەن، مۇھەممەدجان. مۇھەممەدجان توختاپ قاپتىغۇ؟...

تۇخان بىلەن مەشرەپ مۇھەممەدجانغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ قويۇپ، قارىياغاچتەك ئېگىز بوي تارتىپ — چىرمىشىپ ئۆسكەن بىر تۈپ قېرى سۆكسۆكنىڭ شاخلىرىنى قايرىپ، ئۇنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتتى.

ھاشىم بىلەن چاك سۇڭ قوشۇننىڭ ئەڭ كەينىدە كېلىۋاتاتتى. مۇھەممەدجان ئېتىنىڭ تىزگىنىنى تارتىپ، ئەتراپقا قارىۋېلىپ ھاشىمغا دېدى:

— ھاشىم، تۇەنجاڭنىڭ بۇيرۇقى. دەرھال سەپنىڭ ئالدىغا بارغىن. ئالاقچى ئاببباس، ئەمەت، سەن قىسمىدىن ئىلگىرى نۇرپاينىڭ ئېلىگە چۈشىدىكەنسىلەر. ئالاھىدە ۋەزىپە...

— ئالاھىدە ۋەزىپە؟ نېمە، مۇشتلىشىدىغان ئىشمۇ؟ — ھاشىم ئۇزەڭگە تېپىپ ئېتىنى دېۋىتىپ تۇرۇپ دېدى، — ئالىقانلىرىم قىچىشىپ تۇراتتى، شۇ كەمگىچە، مۇشت، كاللا، پەشۋا ئويۇنىدىن باشقىسىنىڭ قىزىقىنى ھېچبىر كۆرمىدىم... كىم بىلەن تۇتۇشىدىكەنمەن؟...

— ماك، ماك، ئەخمەق! — دېدى مۇھەممەدجان مۇرىسىگە ئاسقان بەشئاتار مىلتىقىنىڭ پاينىكىنى قولى بىلەن سىلاپ تۇرۇپ، — بىمەنە گەپ، مىلتىقىنىڭ ئالدىدا مۇشت دېگەن نېمىگە ئەرزىيتتى؟ ئاندىن، دىلدار قىزنىڭ مەدەنىيەتلىك، بىلىملىك قىز ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇما... ئەمدى ساڭا مۇشتنىمۇ پەش قىلىدىغان ۋاقىت كەلمەسكە كەتتى...

— مەن كەتتىم ئەمىسە. لېكىن، — دېدى ھاشىم، —

مۇشتنىڭمۇ ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتىدىغان پەيتى بولىدۇ جۇمۇ !...

ھاشىم ئېتىنى چاپتۇرۇپ قوشۇنىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، مۇھەممەدجان چىڭ سۇڭغا قارىدى:

— چىڭ سۇڭ، بىلەمسەن، ئەمەتمۇ تازا قىزىق ئىكەنا... ئىككىمىزگە مۇتلەق ئەقىلغە سىغمايدىغان غەلىتە بىر ۋەزىپە. مىسالى...

— نېمە ۋەزىپە؟ — دېدى چىڭ سۇڭ.

— ئاڭلىساڭ، قۇلىقىڭغا ئىشەنمەي قالارسەنمىكىن، مەنمۇ گاڭگىراپلا قالدىم دېگىنە !...

— گېپىڭنىڭ نېمانداق تەكەللۇپى كۆپ، مۇھەممەدجان، نەق يېرىنى دېگىنە، نېمە ۋەزىپە ئىكەن؟

— ئىككىمىز شتاب باشلىقى ھىسامىدىننى كۆزىتىدىكەنمىز. مىسالى...

— نېمە؟...

— ئۇلۇغجايغا كىرگەندىن تارتىپ تاكى سايرام كۆلى بويىغا بارغۇچە ئىككىمىزنىڭ ۋەزىپىسى ھىسامىدىننى كۆزدىن يوقىتىپ قويماسلىق ئىكەن... تازا غەلىتە ئىشمۇ؟

— كىم بىلىدۇ — دېدى چىڭ سۇڭ ۋە ئويلىنىپ قالدى — بۇ كىمنىڭ بۇيرۇقى، ئەمەتنىڭمۇ؟...، — بۇنى ماڭا ئەمەت ئۇقتۇردى، مىسالى، قارىغاندا، سەن بىلەن مېنى تۇەنجاڭنىڭ ئۆزى تاللىۋالغاندەك تۇرىدۇ...

— ئەمىسە، ھازىر نېمە ئىش قىلىمىز؟...

— بېرىپ شتاب باشلىقىنى «قوغداش» ۋەزىپىسىنى ئۇستىمىزگە ئالىمىز... مىسالى...

— ئۇنداق بولسا، كەتتۇق، — چىڭ سۇڭ مۇھەممەدجانغا قاراپ دېدى، — سەن ئاڭلىدىڭمۇ، تۇخان ھەدە توغرا ئېيتىدۇ: «نوچىلىق بىلەن ئەقىل بىرلەشسە، ئۇنىڭدىن باتۇر چىقىدۇ.»

— يوقىلاڭ گەپ ! — دېدى مۇھەممەدجان پەرۋاسىزلىق

بىلەن، — نوچىلىق بىلەن ئەقىلنى بىرلەشتۈرۈشكە كىمنىڭ چولىسى ! ئېسىڭدە تۇت، چىڭ سۇڭ. ھازىردىن باشلاپ بىز ئەمەتنىڭ بۇيرۇقىنى ئاڭلىشىمىز كېرەك. باشقا ھېچكىمنىڭ ئەمەس !...

— خوپ...، — دېدى چىڭ سۇڭ.

سوپاخۇن تۇەننىڭ ئۇلۇغجايغا ئالدىن ئەۋەتىلگەن ئوچ ئالاقىچىسى — ئاببىاس، ئەمەت، ھاشىمنى نۇرپاي باتۇر ئۆز چېدىرىدا كونا تونۇش بىلىشىلەردەك ئىنتايىن قىزغىن كۈتۈۋالدى، ئۇ بەستلىك، ساقال ـ بۇرۇتلىرى ئۆزىگە ياراشقان ئادەم ئىدى:

— ئۆزۈڭلارنى ۋە بۇ يەرگە نېمىگە كەلگەنلىكىڭلارنى تونۇشتۇرۇپ ئاۋارە بولماڭلار، — دېدى نۇرپاي ئەمەتكە قاراپ، — شۇ تاپتا مەن قازاق ئادىتى بويىچە ئالدىڭلارغا داستىخان سېلىپ ئاق كەلتۈرمەكچىمۇ ئەمەس. سوپاخۇننىڭ مىلتىقىنىڭ ئۇچىنى ئارقىسىغا قارىتىپ، گومىنداڭدىن قول ئۈزۈپ، ئىلى ئىنقىلابىغا قېتىلماقچى بولغانلىقىنى، يېرىم ئاتلىق، يېرىم پىيادە ئىككى لىيەنى قالماقلارنىڭ مەدىتى بىلەن ئاتلىق تۇەنگە ئايلاندۇرغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپتىمەن. مەن جاسارىتى ئۈرغۇپ تۇرغان باتۇر ئادەملەرنىڭ ئىشەنسە بولىدىغان دوستى. تۈزۈت، تەكەللۇپ، سۆز ئويۇنىنىڭ كېرىكى يوق. ئىشىكىمىزمۇ، ئارىمىزمۇ ئوچۇق. سىلەر بېرىپ دەرھال سوپاخۇننىڭ ئاتلىق تۇەنىنى بۇ يەرگە باشلاپ كېلىڭلار...

شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن سوپاخۇن تۇەنى نۇرپاي باتۇرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بويىچە، ھەرقايسى چېدىرلارغا جايلىشىپ، قازاق ئاق ئۆيىنىڭ ئەزىر مېھمىنىغا ئايلاندۇردى. قويلار سويۇلۇپ، قازاندا قايىنىغان شورپا بىلەن قازاق نېرىنىنىڭ خاس پۇرىقى ئەتراپقا تارقالدى، ناخشا ـ ناۋا قىلىندى. ئەتراپقا قاراۋۇللار قويۇلدى...

سوپاخۇن غىزادىن كېيىن نۇرپاي باتۇرنى ئېلىپ كىچىككىنە

تاشلىق سايى بويىدىكى دۆڭگە چىقتى. دۆڭ ئۈستىدە بىرنەچچە تاش ۋە توپا قەبرە بولۇپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە شامانىزم دەۋرىدىن قالغان ئادەت بويىچە نۇرغۇن ئاق، قارا، كۆك ئۈچ بۇرچە بايراقلار قاداپ قويۇلغانىدى.

سوپاخۇن دۆڭدە دۇربۇننى كۆزىگە تۇتۇپ خېلى بىر كەمگىچە غەربكە ــ بىپايان جۇڭغارىيە تەرەپكە قارىدى. ئۇنىڭ پىلانىدا، ئۇلۇغجاي ــ ئاتلىق تۇەننىڭ شەرققە قاراپ چېكىنىشتىن توختاپ، غەرب تەرەپكە بۇرۇلۇشىدىكى ئاخىرقى مەنزىل ئىدى. نۇرپاينىڭ ئەھۋال تونۇشتۇرۇشىچە، ئاتلىق تۇەن ئۇلۇغجايىدىن ئۆتكەندىن كېيىن، ئىلىغا قاراپ ئىلگىرىلەش يولىدا ھازىردىن باشلاپ، بىپايان، جىمجىت جۇڭغارىيە چۆللۈكىگە قاراپ يۇزلىنىشى، ئات تاقىسى شەكلىدە ئەگمە چەكسىز قۇم بارخانلىرى، قومۇشلۇقلار، سۆكسۆكلۈك، توغراقلىقلاردىن كېسىپ ئۆتۈشى لازىم ئىدى.

ــ بۇ ھېچنېمە ئەمەس، ــ دېدى نۇرپاي، ــ يول دېگەن ماڭسىلا تۇگەيدۇ، ناھايىتى بىرەر ھەپتە ۋاقىت كېتەر. گەپ، سىلەر سايرام كۆلى بويىغا يېتىپ بېرىۋالغۇچە، كەينىڭلاردىن قوغلاپ كېلىۋاتقان گومىنداڭ قىسىملىرىدىن باشقا، ئالدىڭلاردا ــ بۆرتۇڭگۇ، بەشخورجا، چېپەزى... دېگەن جايلارنىڭ يول ئېغىزلىرىدا گومىنداڭنىڭ مۇستەھكەم ھەربىي ئىستىھكاملىرى بار. ئىلى ئىنقىلابى پارتىلىغاندىن كېيىن، بۇ يەرلەردە ئەسكەر مەغلۇلداپ كەتتى. مېنىڭچە، بۇ ئېغىزلاردىن جەڭ بىلەن بۆسۈپ ئۆتۈپ كېتىشتىن باشقا چارە يوق...

سوپاخۇن كۆن سومكىسىدىن خەرىتىنى چىقىرىپ، نۇرپاي ئەسكەرتىۋاتقان ئىستراتېگىيىلىك نۇقتىلارغا كۆز يۈگۈرتتى ۋە نۇرپايغا قارىدى:

ــ بۆرتۇڭگۇدا قانچىلىك ئەسكەر بارلىقىنى بىلەمسىز؟...

ــ ئەسكەر ئەمەس، ئىبلىس! ــ دېدى نۇرپاي غەزەپلىنىپ، ــ بىلىشىمچە، بۆرتۇڭگۇدا بىر ئاتلىق لىيەن بار ئىدى، يېقىندا يەنە

كۇچەيتىلدى. ھەممىسى ئەدەپ - قائىدە دېگەننى بىلمەيدىغان كاللىكېسەر بۇلاڭچىلار. قىلمىغان ئەسكىلىكى قالمىدى دېسىمۇ بولىدۇ، مۇتتەھەملىكىدىن خەلق بىزار بولۇپ كەتتى...

ئاتلىق تۇەندە ئادەم يېتەرلىك بولغىنى بىلەن، قورال يېتىشمەيتتى، بولۇپمۇ ئوق - دورا كەمچىل ئىدى. سوپاخۇن لېەنجاڭلارنىڭ كېڭىشىنى چاقىرىپ، ھىسابىدىن، نۇرپايلار بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، بۆرتۇڭگۇ ئاتلىق لېەنىگە تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىپ، مۇتتەھەملەرنىڭ ئەدىپىنى بېرىپ قويۇش؛ ئاز - تولا قورال - ياراغ، ئوق - دورىغا ئىگە بولۇپ، سەپەر ئۇستىدىكى باشقا جەڭلەرگە تەييارلىنىشنى قارار قىلدى.

شۇ كېچىسى ئاتلىق تۇەن ئۇچ يولغا بۆلۈنۇپ، نۇرپاي باتۇرنىڭ يىگىتلىرى بىلەن ماسلىشىپ، بورتۇڭگودىكى كۇچەيتىلگەن ئاتلىق لېەننىڭ تاش قورغىنىغا شىددەتلىك ھۇجۇم باشلىدى. يامغۇردەك يېغىۋاتقان ئوق ئىچىدە جەڭچىلەر دۇشمەننىڭ قاتمۇقات مۇداپىئە ئىستېھكاملىرىنى يېمىرىپ تاشلاپ ئالغا ئىلگىرىلىدى. ئەمەت، ھاشىم، چىڭ سۇڭ، مۇھەممەدجان، مەشرەپلەر ئۆز ئۆمرىدە بىرىنچى قېتىم قوراللىق جەڭگە قاتنىشىۋاتاتتى، ئۇلارغا تاپشۇرۇلغان ۋەزىپە ئالاقىلىشىش ۋە ئوق - دورا توشۇشقا ياردەملىشىش بولسىمۇ، لېكىن ئۇلار بىر ئامال قىلىپ دۇشمەن بىلەن يېقىنلىشىپ، قۇچاقلاشما جەڭگە ئىنتىلىپ، بىرنەچچە دانە قورالغا ئىگە بولۇشنى ئارزۇ قىلاتتى؛ چۈنكى، ئۇلارغا ھازىرغىچە قاراۋۇللۇق ۋەزىپىسىنى ئۆتىگەندە، باشقا جەڭچىلەرنىڭ قوراللىرىنى ئارىيەت ئېلىپ ئىشلىتىشكە مەجبۇر ئىدى.

مۇھەممەدجان بولسا، بېلىدىن بىرنەچچە دانە گرانانىتى ئايرىماي يۈرەتتى. ئۇ، ئالاقىچى ئابباسنىڭ ياردىمىدە گرانات ئېتىشنى ئۆگىنىۋالغاندىن كېيىن، بۇ خىل بومبىنىڭ كارامىتىگە ھەۋەس قىلىپ قالغانىدى.

تاش قورغانغا بۆسۈپ كىرىش يولى ھەرقايسى پوتەي، يوشۇرۇن

ئوق توچكسى ۋە كۈتۈلمىگەن يەرلەردىن پاراسلاپ ئېتىلىۋاتقان ئوق يامغۇرى ئىچىدە توسۇلۇپ قالدى ، سوپاخۇن ئىسكادىروف كوماندىرى تۇراق ئىسمايىلغا دېدى:

ــ ئۇرۇشنى ئۇزاقتا سوزۇش ــ قىلتاققا چۈشۈش دېگەن سۆز. بىزنىڭ ۋەزىپەمىز دۈشمەننى ئالاقزادە قىلىۋېتىپ، بۇ يەردىن تېز بۆسۈپ ئۆتۈپ كېتىش. سىز دەرھال ئۆز لىيەنىڭىز بىلەن دۈشمەننىڭ ھەرقايسى ئوق توچكىلىرىنى ئۆزىڭىزگە قارىتىۋېلىڭ، بىز ئازراق گرانات ئۇرۇشى قىلايلى...

سوپاخۇننىڭ بۈيرۇقى بويىچە، ئالاقىچى ئابباس باشچىلىقىدىكى سەككىز جەڭچىدىن تەركىب تاپقان گراناتچىلار گۇرۇپپىسى تۆت گۇرۇپپىغا بۆلۈنۈپ، تاش قورغانغا تۆت تەرەپتىن يەر بېغىرلاپ يېقىنلاشتى. بۇ گۇرۇپپىدا مۇھەممەدجانمۇ بار ئىدى. تۆت تەرەپتىن ئۇچمۇ ئۇچ، تۈركۈم - تۈركۈملەپ تاشلانغان گراناتلار تاش قورغاننىڭ ئىچىنى گۇرۇلدىگەن ئوت يالقۇنىغا ئايلاندۇرۇپ، بىردەمدە ئۇنىڭ ئىچىنى پاتىپاراق قىلىۋەتتى. قىيا ـ چىيا كۆتۈرۈلدى. بىر پەسكە پىلىموتلارمۇ جىمىپ بولۇپ قالدى. قورقۇپ كەتكەن يەتتە - سەككىز چېرىك تاش قورغاننىڭ كەينى تەرىپىدىن ئۆزىنى يەرگە تاشلىدى. بىراق ئۇلارنى ئەمەت، ھاشىم، چىڭ سۇڭ، تەبە دورجى، مەشرەپلەر بىرلا ھۇجۇم بىلەن ئۇجۇقتۇرۇپ، قوراللىرىنى يىغىۋالدى...

بۇ، دەل 1945 ـ يىل 4 ـ ئاينىڭ 30 ـ كۈنى ئەمدىلا سۇبھى كۆتۈرۈلگەن پەيت ئىدى.

نۇرپاي باتۇر سوپاخۇنغا دېدى:

ــ كوماندىر ئوغلۇم، ئەمدى بولدى. تاش قورغاننىڭ ئىچىدە قانچىلىك چېرىكنىڭ ئۆلگەنلىكىنى خۇدا ئۆزى بىلىدۇ. ئىشقىلىپ، دۈشمەننىڭ تىزى سىرقىرىدى، بىزنىڭمۇ دەردىمىز چىقتى. سىلەر ئەمدى دەرھال بۇ يەردىن ئايرىلىڭلار، كەينىڭلاردا دۈشمەن بار. مېنىڭ قولىقىم، بۇنى ئاڭلىدى. ئىككى قوشۇن

بىرلىشۇالسا، سىزنىپ تۇرۇپتىمەنكى، سىلەرگە قىيىن بولىدۇ...

بۇ قېتىمقى جەڭدە مۇھەممەدجاننى يېتەكلەپ، يەر بېغىرلاپ تاش قورغانغا يېقىنلىشىپ، يىراقتا گرانات ئېتىشتا ماھارەت كۆرسەتكەن جەڭچى ئەخمەت پىلىموت ئوقى تېگىپ ئوك پۇتى ئېغىر زەخمىلەنگەنىدى. نۇرپاي جەڭچى ئەخمەتنى، «ماڭالمىغاندىن كېيىن قوشۇنغا يۈك بولۇپ قالمىسۇن، ماڭا قالدۇرۇپ كېتىڭلار» دەپ تەلەپ قىلدى. سوپاخۇن بىر دانە مىلتىق، بىر يۈز پاي ئوق بىلەن جەڭچى ئەخمەتنى نۇرپايغا تاپشۇردى ۋە ئەخمەت بىلەنمۇ، نۇرپاي باتۇر بىلەنمۇ قۇچاقلاشتى...①

مايورنىڭ كۆزى مەشرەپكە چۈشتى

1945 ـ يىل 4 ـ ئاينىڭ 30 ـ كۈنى، تاڭ سەھەر.

ئاتلىق تۇمەن ئۆز سىپىنى تېزلا رەتكە سېلىپ، نۇرپاينىڭ تەكلىپى بويىچە، يەنىلا شەرققە چېكىنگەن قىياپەت كۆرسىتىپ، جىمجىتلا غەربكە بۇرۇلۇپ، جۇڭغارىيە چۆللۈكىدە كۆزدىن غايىب بولدى. ئارقىسىدىن ئىز قوغلاپ ئۇلۇغجايغا يېتىپ كەلگەن گومىنداڭنىڭ ئاتلىق قىسىملىرى بولسا، ئۇلارنىڭ قەيەرگە كەتكەنلىكىنى بىلەلمەي، بىردەم شەرقتە، بىردەم شىمالغا يۈزلىنىپ، بىرنەچچە كۈنگىچە خەلقنى تىنىتىپ، ئۇلۇغجاي بىلەن بورتۇڭگو ئوتتۇرىسىدا قالايمىقان دوقمۇرۇپ يۈرۈشتى.

بۇ چاغدا ئاتلىق تۇمەندىكى كوماندىر ـ جەڭچىلەر قالتىس روھلانغان، غەلىتە ئىشەنچسى، جاسارىتى ئۇرغۇپ تاشقان ھالدا، كېچىنى كۈندۈزگە ئۇلاپ، توختىماي غەربكە قاراپ ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى. يەنىسخەي بىلەن دەڭ كۈيتۇن

---

① «مۇشۇ ۋەقە بولۇپ ئىككىنچى كۈنى جەڭچى ئەخمەت ۋە نۇرپاي ئائىلىسىدىكىلەر گومىنداڭ قىسىملىرى تەرىپىدىن قىرىپ تاشلاندى». «شىنجاڭ تارىخ ماتېرىياللىرى» 16 ـ سان.

ئارىلىقىدىكى بىپايان، جىمجىت جۇڭغارىيە چۆللۈكلىرى، تاشلىق ساي، چېكى يوق توغراق - سۆكسۆكلۈك ۋە قاتمۇقات قۇم بارخانلىرى ئارقىدا قالدى، كەڭرى كەتكەن سازلىق، قومۇشلۇقلارنى كېسىپ ئۆتتى، ئەمەت، ھاشىم ۋە تەبە دورجىدىن تەركىب تاپقان رازۋېدكا گۇرۇپپىسى پەيجاڭ ئابلەتنىڭ باشلامچىلىقىدا پات - پات چوڭ يوللارغا يېقىنلىشىپ، تېلېفون سىملىرىنى كېسىپ تاشلاش، سىم تاناب تۈۋرۈكلىرىنى ئۆرۈپ — پاچاقلىۋېتىش ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىپ ماڭدى.

5 - ئاينىڭ 2 - كۈنى چۈشتىن كېيىن، رازۋېدكا گۇرۇپپىسى بەشخورجا دېگەن يەرگە يېتىپ كەلدى ۋە تۇەنجاڭ سوپاخۇنغا، بەشخورجا ئەتراپىدا تۇرۇشلۇق گومىنداڭ قىسىملىرىنىڭ ئالدىنقى كۈنى كېچىسى بۇيرۇق بويىچە قەيەرگىدۇر تۇيۇقسىز يۆتكىلىپ كەتكەنلىكىنى مەلۇم قىلدى...

ھېكايىنىڭ ئۆزىگە كېلەيلى:

بەشخورجا — باغ - بوستان، ياپيېشىل ئورمان بىلەن قاپلانغان چىرايلىق، ئاۋات ئۇيغۇر يېزىسى بولۇپ، يېزا بىلەن شىخو شەھرىنىڭ ئارىلىقى ناھايىتى قىرىق چاقىرىمچە كېلەتتى. سوپاخۇن قىسىملىرىنىڭ قوراللىق ئىسيان كۆتۈرۈپ تەڭرىتاغلىرى ئارىسىغا كىرىپ كەتكەنلىكى توغرىسىدىكى خەۋەر ئەينى چاغدا، بۇ يېزىدا چوڭ زىلزىلە پەيدا قىلغانىدى. بۇگۈن بۇ قوشۇننىڭ تۇيۇقسىز بەشخورجادا پەيدا بولۇشى پۈتۈن يېزىنى خۇشاللىققا، ھاياجانغا چۆمدۈردى. كوچا - كوي، كەنت - مەھەللىلەر، قېرى - ياش، ئەر - ئايال ۋە قىز - يېگىتلەر بىلەن تولدى؛ ئۇلارنىڭ چىرايلىرىدا چوڭقۇر رازىمەنلىك، كۆزلىرىدە ئۈمىد نۇرلىرى يالتىرايتتى. ھەركىم قوي سويۇپ، مەززىلىك غىزا - تائام ۋە قايماق چايلارنى تەييارلاپ، كومانداىر - جەڭچىلەرگە ئۆيلىرىنىڭ ئىشىكلىرىنى ئۇلۇغ ئېچىۋەتتى.

سوپاخۇن خەلقنىڭ تەنتەنىسىدىن شادلىنىپ، ياشلارنىڭ كۈلكە - چاقچاقلىرىغا، پىشقەدەملەرنىڭ ئاقىيول - ئامانلىق

تىلىگەن دۇئاسىغا قۇلاق سېلىپ، ئۇلارنىڭ قىزغىن كۈتۈۋالغانلىقىغا مىننەتدارلىقىنى بىلدۈرەتتى. شۇنىڭ بىلەن بىللە، ھە دېسىلا كۆن سومكىسىدىن يول خەرىتىسىنى چىقىرىپ، خەرىتىدىكى دۆگىلەك توچكىلار ۋە ئىرماش - چىرماش تارتىلغان سىزىقچىلارغا قادىلىپ تۇرۇپ قالاتتى.

ئەمەت سورىدى:

— تۇەنجاڭ، سىز بىرەر ئىشتىن گۇمانلىنىۋاتامسىز؟...

— توغرا دېدىڭ، ئەمەت، بۇ يەردە تۇرۇشلۇق گومىنداڭ قىسىملىرىنىڭ نېمىشقا تۇيۇقسىز يۆتكىلىپ كەتكەنلىكىنىڭ سەۋەبى ئېنىق ئەمەس...

— بۇنى ئېنىقلاپ كۆرۈش زۆرۈرمۇ؟...

— ياق، ھازىر ئەمدى ئۇلگۈرەلمەيمىز...

— ئەمىسە، مەن نېمەئىش قىلىشىم كېرەك؟...

— ياخشى دېدىڭ، سەن بېرىپ ھىسامىدىننى تېپىپ كەلگىن، شتاب باشلىقىنى، بەلكىم ئۇ بىرەرىنىڭ ئۆيىدە ئەتكەنچاي ئىچىپ ئولتۇرغاندۇر...

ئەمەت كەتكەندىن كېيىن، تۇەنجاڭ ئەتراپتىكى قاراۋۇللۇقنى كۈچەيتىپ، رازۋېدكا گۇرۇپپىسىنى چېپەيزە يولىنى كۆزىتىشكە ئەۋەتتى. بەشخورجادا بىر كېچە قونۇپ قوشۇننى دەم ئالدۇرۇش پىلانىدىن ۋاز كېچىپ، بارلىق لېيەنلەرنىڭ غىزالىنىۋالغاندىن كېيىن دەرھال يولغا چىقىش ھەققىدە بۇيرۇق چۈشۈردى.

دەل مۇشۇ پەيتتە، ھىسامىدىن بىلەن ئۇچىنچى لېيەن بەنىنىڭ بەنجاڭى يولۋاسىنىڭ يوقلىپ كەتكەنلىكى مەلۇم بولدى...

چىڭ سۇڭ بورتۇڭگو تاش قورغىنىغا قىلىنغان مۇڭۇپپەقىيەتلىك جەڭدىن كېيىن، مەشرەپنىڭ تاش قورغان كەينىدىكى قۇچاقلاشما جەڭدە دۈشمەندىن ئۆزى ئولجا ئالغان بىر دانە توققۇز ئاتار ياپونكا مىلتىقىنى بەنجاڭ يولۋاسىنىڭ نېمىشقىدۇر مەشرەپتىن زورلۇق بىلەن تارتىۋالغانلىقىغا قاتتىق غەزەپلەنگەن ۋە بۇ ئىشقا ئارىلاشقان چىڭ سۇڭنىڭ يوللۇق

تەلىپىنى شتاب باشلىقى ھىساممدىن يولسىزلىق بىلەن كەسكىن رەت قىلىۋېتىپ، ئويلىمىغان يەردىن ئۇنىڭدىن:

ــ ئېيتە، سەن نېمە ئادەم؟ خەنزۇمۇ؟... بۇ يەرگە قەيەردىن پەيدا بولۇپ قالدىڭ؟ بىرى سېنى بۇ يەرگە جاسۇسلۇققا ئەۋەتمىگەندۇر؟ ! ــ دەپ سورىغانىدى.

ــ شتاب باشلىقى، ــ دېدى چىڭ سۇڭ قەددىنى تىك تۇتۇپ ھىساممدىنغا قادىلىپ تۇرۇپ، ــ سىز چۈشەنمەي قالدىڭىز، مېنىڭ شۇ تاپتا قايسى مىللەتتىن بولۇشۇمنىڭ ئەھمىيىتى يوق. ئەمما، يولۋاس بەنجاڭنىڭ مەشرەپنىڭ ئولجىسىغا چاڭ سېلىشى توغرا ئەمەس، مەشرەپ بۇ بىرنەچچە كۈندىن بۇيان مۇستەقىل ھالدا بىر تال مىلتىققا ئىگە بولۇشنى بەكمۇ ئارزۇ قىلىپ كېلىۋاتاتتى...

ــ كۆتۈر ئۇ قۇرۇق گېپىڭنى، ــ دەپ ھىساممدىن چىڭ سۇڭنى سىلكىۋەتتى، ــ سەن بىلەن تېخى كېيىن ھېسابلىشىمەن... لېكىن، شۇنى بىلىۋال، ئولجىنى كىمگە بېرىش مېنىڭ بۇيرۇقۇمسىز بولمايدۇ... باشقىلارغا ئەقىل كۆرسىتىمەن دەپ تولا شاپاشلىما !...

شۇ ۋەقەدىن كېيىن، مۇھەممەدجان بىلەن چىڭ سۇڭ ئەمەتنىڭ تاپشۇرۇقى بويىچە، ھىساممدىننى كۆز قىرىدىن كەتكۈزمىگەن، يولۋاسنىڭ ھەمىشە ھىساممدىننىڭ كەينىدە سايىدەك ئەگىشىۋالغانلىقىغا دىققەت قىلغانىدى. بەشخورجاغا يېتىپ كەلگەندىن كېيىن، قوشۇننىڭ سېپى چېچىلىپ، كوماندىر ـ جەڭچىلەر ئۆزىگە ئىسسىق چىراي ئاچقان قېرىنداشلارنىڭ ئۆيلىرىگە تارقىلىپ كەتتى. ھەركىممۇ ئۇلارنى مېھمان قىلىۋېلىشقا ئالدىراپ ئۆيلىرىگە سۆرىشەتتى، ياخشى كۆڭۈل بىلەن چىڭ تۇتۇۋېلىشاتتى...

مۇھەممەدجان بىلەن چىڭ سۇڭ شۇ تەنتەنە ئىچىدە ھىساممدىن بىلەن يولۋاسنى قانداق قىلىپ كۆزدىن يوقىتىپ قويغانلىقلىرىنى بىلەلمەي قېلىشتى. ئۇلارنى ئىزدەپ ھەممە

يەرنى ئاختۇردى، كىرمىگەن ئۆي قالمىدى، سورىمىغان ئادەم...

چىقىڭ سۇڭ بىلەن مۇھەممەدجان تىت ـ تىت بولۇپ، ئۇلارنى ئەمدى يەنە قەيەردىن ئىزدىشىنى بىلەلمەي كوچا دوقمۇشىغا چىقىپ ئەتراپنى سەگىرىپ تۇرغاندا، يېزىنىڭ ئاياغ تەرىپىدىن ئەمەت، ھاشىم، تەبە دورجى ئاتلىرىنى چاپتۇرغان ھالدا يېتىپ كېلىشتى. ئەمەت سورىدى:

ـــ چىقىڭ سۇڭ، بۇ يەردە نېمە قىلىپ تۇرىسەن؟...

ـــ شتاب باشلىقى ھىسامىدىن بىلەن بەنجاڭ يولۇاسنى تاپالمايۇاتىمىز...

ـــ بولدى ئىزدىمەڭلار، ـــ دېدى ئەمەت، ـــ يۇرۇڭلار، دەرھال تۇەنجاڭغا دوكلات قىلايلى...

ـــ دوكلات؟ نېمە دوكلات؟ ـــ دېدى چىقىڭ سۇڭ، ـــ مەن ھېچنېمىنى چۇشەنمىدىم...

ـــ ھىسامىدىن قېچىپ كەتتى، بىلەمسەن، خائىن...

ـــ نېمە؟ !...

ـــ بۇ، سەن بىلەن مۇھەممەدجاننىڭ بىخەستەلىكى ! ـــ دېدى ئەمەت، ـــ ئۇلار بۇ يەردىكى خەلقلەرنىڭ كۇتۇۋېلىش دولقۇنى ئىچىدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ، كۆۋرۈك بېشىدا قاراۋۇللۇق قىلىۋاتقان تەبە دورجىغا، بىز كۆۋرۈكنىڭ ئۇ تەرىپىنى كۆزىتىپ كېلىمىز دەپ قويۇپ، كۆۋرۈكتىن ئۆتۇۋېلىپلا، شىخو تەرەپكە قاراپ تىكىۋېتىپتۇ... بىز ئوچىمىز ئۇلارنى ئۇزۇك ساينىڭ ئۇ قېتىغچە قوغلاپ باردۇق... بولمىدى... ئامال بولمىدى...

ـــ بۇ ئەھۋالنى تۇەنجاڭ بىلەمدۇ؟...

ـــ ياق...

ئەمەت، ھاشىم، تەبە دورجى، چىقىڭ سۇڭ ۋە مۇھەممەدجاننى ئېلىپ، يېزا مەسچىتى ئىمامىنىڭ پېشايۋانلىق ئازادە ھويلىسىغا باشلاپ كىردى. ئىشىك ـ دېرىزىلىرى كۆك سىرلانغان مېھمانخانىدا ـــ داستىخان ئالدىدا غىزالىنىپ ئولتۇرغان تۇەنجاڭ ئەمەتنىڭ دوكلاتىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، غەزەپلىنىپ

ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى:

ــ ئاناڭنى... نامەرد ھېجىقىز !... سەپەر جەريانىدىكى لىكتاسىملىقىدىنلا بىلىپ تۇرغانتىم. ئاخىر مۇناپىقلىق قىپسەن ـ دە، ھەزىلەك !...

ئەمەت سوپاخۇننىڭ بۇنداق غەزەپلەنگەنلىكىنى ھېچقاچان كۆرمىگەن، خەقنى يامان تىل بىلەن تىللىغانلىقىنىمۇ ئاڭلىمىغانىدى. تۇەنجاڭنىڭ قوشۇمىسى مۇشتىتەك تۇگۇلگەن، چېكە تومۇرلىرى بارماق قولدەك كۆپكەن، كۆزلىرىدىن ئوت ئۇچقۇنداپ كەتكەنىدى:

ــ قېنى، ھېلىقى ئىككىسى !... چىڭ سۇڭ، مۇھەممەدجان؟ !...

ــ ئۇلار ھويلىدا...، ــ دېدى ئەمەت.

تۇەنجاڭ تاپانچىسىنى يالىڭاچلاپ، ئوقتەك ئېتىلىپ ھويلىغا چىقتى ۋە چىڭ سۇڭ بىلەن مۇھەممەدجاننىڭ ياقىسىنى بىر قولى بىلەنلا قامالاپ، تاپانچىنى پېشانىسىگە تىرەپ تۇرۇپ سوراق قىلدى:

ــ ئېيتىشە !... ئىككىڭ قەيەردە يۈردۇڭ، نېمە قىلىشتىڭ؟...

چىڭ سۇڭ دېدى:

ــ كوماندىر، بىز خاتالىق ئۆتكۈزدۇق...

سوپاخۇن دېدى:

ــ مەن ئىككىڭنى ئېتىپ تاشلايمەن !...

چىڭ سۇڭ دېدى:

ــ ئىختىيار ئۆزىڭىزدە... لېكىن مۇھەممەدجاندا گۇناھ يوق...

سوپاخۇن ئىككى كۆزىگە لىققىدە ياش ئېلىپ، ئىختىيارسىز يەرگە تىزلىنىپ قالغان مۇھەممەدجانغا قاراپ:

ــ ساڭا نېمە بولدى؟ نېمىگە يىغلايسەن؟ ــ دەپ ۋارقىرىدى تېرىكىپ.

مۇھەممەدجان دېدى:

— مەن كارغا يارىمىدىم، زەھەرلىك يىلانىنى قاچۇرۇپ قويدۇم، مېنى ئېتىپ تاشلاڭ. مېنى ئېتىپ تاشلاشقا تېگىشلىك... لېكىن چىڭ سۆڭدا گۇناھ يوق...

سوپاخۇن چىڭ سۆڭ بىلەن مۇھەممەدجاننى ياقىسىدىن قامالالاپ تۇتقىنىچە تال بېدىشنىڭ ئاستىغا ئىرغىتىۋەتتى. تۇخان سوپاخۇننىڭ تاپانچا تۇتقان قولىغا ئېسىلىپ، ئۇنىڭ ئالدىدا توغرا تۇرۇۋالدى:

— بولدى قىلىڭ، ئاچچىقىڭىزغا ھاي بېرىڭ...

تەخمىنەن يېرىم سائەتتىن كېيىن، سوپاخۇننىڭ جىددىي بۇيرۇقىغا ئاساسەن، ئاتلىق تۇەننىڭ ھەرقايسى لىيەنلىرى يېزا مەسچىتى ئالدىدىكى سەينادا سەپ تارتىپ تەق بولدى.

سوپاخۇن ئات ئۈستىدە تۇرۇپ نۇتۇق سۆزلىدى. ئۇ، ئوفىتسېرلەر تاسمىسىنى چاپراس ئۆتكۈزۈپ قوش تاپانچا ئاسقان، ئېگەر ئۈستىگە بىر دانە قول پىلىمۇتىنى توغرا قويۇۋالغانىدى. ئۇنىڭ ئاۋازى جاراڭلىق بولۇپ، سۆزلىرى، تۇرۇپ پەيلاسوپنىڭ تىرەن ھېكمەتلىرىگە، تۇرۇپ ئاتىنىڭ بالىغا قىلىۋاتقان نەسىھەتىگە، تۇرۇپ قەھرلىك بۇيرۇقىغا ئوخشايتتى:

— بىر پىلەكتىن ھەر خىل سويما چۈشىدۇ؛ بىر ئاتىدىن ئەقىل - ئىدراكى، ۋىجدان - جىگىرى ھەر خىل بالىلار تۆرىلىدۇ. بۇ، شۇنداق ئىش، شۇنداق ئالەم. خائىنلىق، مۇناپىقلىق تارىختىكى يېڭى ئىش ئەمەس. ۋەتەنپەرۋەر باتۇرلار، ئادالەت - ھەققانىيەت جارچىلىرى بىلەن توخۇ يۇرەك ساتقۇنلار، قاچقۇنلار تولا چاغلاردا بىللە مەۋجۇت بولۇپ كەلگەن. مەردلەر بىلەن نامەردلەرمۇ شۇنداق ! بۇنىڭغا نېمە ئامال؟ ھېسسىياتسىزلارنىڭ يۈز ئۆرۈگىنى، قاچقىنى - يۈزىدىكى چۈمپەردىنى ئېلىپ تاشلاپ، ئۆزىنى ئاشكارا قىلغىنى ! تارىخ ھامان بىر كۈنى بۇنداقلار بىلەن ھېسابلىشىدۇ...

ئۇ ئېگەردىن سەل كۆتۈرۈلۈپ، كوماندىر - جەڭچىلەرگە تەكشى كۆز يۈگۈرتتى:

— دىققەت قىلىپ ئاڭلاڭلار. مەن ھازىر شۇنى جاكارلايمەنكى، ھىسامىدىنلارنىڭ خائىنلىق قىلىپ قېچىشى بىلەن ئاتلىق تۇھىننىڭ دۇشمەن سېپىنى جەڭ بىلەن بۆسۈپ ئۆتۈش پىلانى ئېغىر بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىغان، خەۋپ ـ خەتەر ھەسسىلەپ كۆپەيگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇ بىزنىڭ ھەققانىيەتكە، ئازادلىققا ئىنتىلىش ئىرادىمىزنى تەۋرىتەلمەيدۇ. قان كېچىپ جەڭ قىلىپ، قۇربان بولۇشقا رازىمىزكى، تىز پۈكۈپ تەسلىم بولۇش بىزنىڭ ۋۇجۇدىمىزدا يوق ئىش! خۇپىيانە قېچىش ـ نامەردلىك!... كەينىگە قايتىپ كېتىشنى خالايدىغانلار بولسا، ھازىرلا ئۆزىنى مەلۇم قىلسۇن. ئۆزىنى مەلۇم قىلىپ قايتىپ كېتىمەن دېگۈچىلەر ئېتى، مىلتىقى بىلەن ئۇزىتىپ قويۇلىدۇ؛ خۇپىيانە قاچقۇچىلار قەيەردە، قاچان سېزىلسە، بىردەك ئېتىپ تاشلىنىدۇ. قېنى، ئوغۇل بالىدەك گەپ قىلىڭلار. قايسىڭلار قايتىپ كېتىسىلەر؟...

ھېچكىم گەپ قىلمىدى، ھىساميدىن بىلەن يولۋاسنىڭ خائىنلىق قىلىپ قېچىپ كەتكەنلىكىنى ئاڭلاپ، كوماندىر ـ جەڭچىلەر غەزەپ ـ نەپرەتتىن تاشتەك قېتىپ قېلىشقانىدى. كىمدۇر گۈلدۇرلىگەن مەردانە ئاۋاز بىلەن:

— گومىنداڭنىڭ مۇستەبىت ھۆكۈمرانلىقىنى ئاغدۇرۇپ تاشلايلى!...

— ياشىسۇن ئازادلىق! — دەپ ۋارقىرىدى.

پۈتۈن قىسىم بىردەك مىلتىق، ئاپتوماتلىرىنى بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرۈپ:

— ھۇررا... ھۇررا!... ھۇررا! — دەپ جاراڭلىق سادا يېڭرىتىپ، قەيسەرلىك بىلەن جەڭ قىلىش، ئارقىغا چېكىنمەسلىك ئىرادىسىنى نامايان قىلدى...

شۇ كۈنى گۈگۈم چۈشكەن مەھەل بىلەن ئاتلىق تۇھن ئۆزىنى قىزغىن كۈتۈۋالغان دېھقان قېرىنداشلار بىلەن ئالدىراپ خوشلىشىپ، بەشخورجادىن چىقىپ كەتتى. قوشۇننىڭ ئالدىدا

هاشىم، ئابباس، تەبە دورجى يول باشلاپ كېتىۋاتاتتى. يېرىم كېچىدىن ئۆتكەن مەھەل بىلەن ئاتلىق تۇەن تۇيۇقسىز چېپەنزىدىكى گومبىنداڭ قىسملىرىنىڭ ئالدىنقى سەپ قاراۋۇلى بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدى. ھە دېگەندىلا گومبىنداڭ قىسملىرى ناھايىتى زور ئەسكىرىي كۈچ بىلەن پۈتۈن سەپ بويلاپ ئاتلىق تۇەنگە قارشى ئوت ئاچتى. ئېغىر - يېنىك پىلىموت، مىنامیوتلاردىن تۇەننى ئوت يامغۇرى ۋە پارتلاش ئاۋازلىرى بارغانسېرى ئاتلىق تۇەننى قورشاپ ئىسكەنجىگە ئېلىۋېلىش ۋەزىيىتىنى شەكىللەندۈرمەكتە ئىدى.

سوپاخۇن ھەرقايسى لىيەنلەرگە:

— بىر تەرەپتىن دۈشمەننىڭ ئوت توچكىلىرىغا مەركەزلەشتۈرۈپ زەربە بېرىپ، بىر تەرەپتىن ئارقىغا چېكىنىڭلار ! — دەپ بۇيرۇق بەردى.

ئاتلىق قىسىم تەنە دورجىنىڭ يول باشلىشى بىلەن ناھايىتى تېزلا جەنۇبىي تۇزلەڭلىككە چېكىندى.

جەنۇبىي تۇزلەڭلىك قەدىمىي توغراق، سۆكسۆك ۋە يۇلغۇنلۇقلار بىلەن قاپلانغان بىپايان قاراڭغۇ ئورمانلىق بولۇپ، ئاتلىق قىسىم ئاسانلا ئۆزىنى يوشۇرۇۋېلىش پۇرسىتىگە ئېرىشتى. بىراق، تۇن قاراڭغۇ، يول تېپىش قىيىن، چىراغ ياندۇرۇش، ئاۋاز چىقىرىش چەكلەنگەن بولغاچقا، ئەتىسى تاڭ سەھەردە، قىسمىنىڭ چېچىلىپ، چوڭ بىر بۆلەكنىڭ تېنەپ بۆلۈنۈپ كەتكەنلىكى مەلۇم بولدى.

سوپاخۇنغا ئەگىشىپ كەلگەن كوماندىر - جەڭچى ئاتمىش كىشىگىمۇ يەتمەيتتى. ئەمەت ئۆز ئارىسىدا چىڭ سۇڭ بىلەن مۇھەممەدجاننىڭ يوقلۇقىغا ئەجەبلەندى. تۇەنجاڭنىڭ بۇيرۇقى بويىچە، ئەتراپ چۇشكىچە ئاختۇرۇلغان بولسىمۇ، بۆلۈنۈپ كەتكەن قىسىمدىن ھېچبىر ئۇچۇر بولمىدى.

تۇەنجاڭ قىسمىنى رەتلەپ، ئومۇمىي بۇيرۇق ئېلان قىلدى:

— بىز ئەمدى ھېچكىمنى ساقلىيالمايمىز، ئىقبال

يۇلتۇزىمىز بىر بولغان بولسا، ئۇچرىشىپمۇ قالارمىز. لېكىن، ھازىر بىز ئۇچۇن، ھەربىر مىنۇت ــ سېكۇنت ـ غەلىبە، تىرىك قېلىش ياكى مەغلۇبىيەت، تۇگىشىش دېمەكتۇر. ئالدىمىزدىكى ئەڭ مۇشكۇل توسۇق ۋە نىشان ــ ئۇلانبۇلاق قورغىنىنى بۆسۈپ ئۆتۈش. بۇنىڭدىن باشقا يول يوق. ھازىر ئېنىق بولدىكى، گومىنداڭ قىسىملىرىنىڭ بەشخورجادىكى قىسىملىرىنى تۇيۇقسىز يۆتكەشتىكى غەرىزى ۋە بىزنى ئۇزۇل ـ كېسىل تارمار قىلىۋېتىش ئۇچۇن ئالاھىدە ئىشەنگەن يېرى ــ ئۇلانبۇلاق. قاراتاغنى ئارقا تەرەپ قىلغان بۇ قورغان ھەقىقەتەن شەيتاننىمۇ نىشاندىن قاچۇرۇپ قويمايدىغان ئىستراتېگىيىلىك ئىنتايىن مۇھىم ئۆتكەل. بىزگە كۆز ئالدىمىزدا يار ــ يۆلەك بولىدىغان بىردىنبىر نەرسە مەردلىك، باتۇرلۇق، جان پىدا قىلىش روھى. ئۇنىڭدىن باشقا ھېچكىم، ھېچ نەرسە بىزنى قۇتقۇزالمايدۇ. قېرىنداشلار، ھەممىمىزگە ئۇمىد، باتۇرلۇق، غەلىبە ئىشەنچى يار بولسۇن، ئالغا !...

ئاتلىق تۇەن مىنۇت ـ سېكۇنت ۋاقىتنىمۇ تالىشىش جاسارىتى بىلەن جەھەللەپ مېڭىپ، شۇ كۇنى كەچ كىرگەندە، تاسادىپىي چىراي ئاچقان بىر قازاق يايلىقىدا ئاز ـ تولا غىزالىنىۋالغاندىن كېيىن، تەبە دورجى تونۇشقان بىر قازاق يىگىتنىڭ يول باشلىشى بىلەن ئۇلانبۇلاققا قاراپ يولغا چىقتى.

دەل مۇشۇ پەيتتە، تېنەپ كەتكەن قىسىم لېيەنجاڭلار تۇراق ئىسمايىل ۋە ئابلەتلەرنىڭ يېتەكچىلىكىدە يېتىپ كېلىپ، سوپاخۇنىنىڭ قىسمىغا قوشۇلدى. ئىككى قوشۇن جەڭچىلىرى ئات ئۇستىدە قۇچاقلىشىپ دىدارلارشتى...

تۇەنجاڭ تېنەپ كەتكەن قىسمىدىكى بىرنەچچە ئاتقا ئارتىلغان قورال ـ ياراغ ۋە ئوق ـ دورا، گىرانات يەشكىلىرىگە سەپسېلىپ قاراپ، تۇراق ئىسمايىلدىن سورىدى:

ــ جەڭ قىپسىلەردە ـ دە؟

ــ ئاز ـ تولا...

— قاتتىق ئېلىشىشمۇ؟...

— ياق، ھېچقانچە ئەمەس. ناھايىتى گومىنداڭنىڭ بىزگە ئوخشاشلا تېنەپ قالغان بىر پەي ئەسكىرى بىزگە ئاز - تولا قورال يەتكۈزۈپ بەردى، خالاس...

— كېيىن نېمە بولدى؟...

— نېمە بولاتتى، ئەكەلگىنىڭلار بەك ئاز، يەنە ئەكېلىڭلار دەپ قوغلىۋەتتۇق...

— ئادەم چىقتىم بولدىمۇ؟...

— ئىشقىلىپ، بىزدىن ئۆلگىنى يوق...

— مەن تېخى سىلەرنى ھېسامىدىنىڭ كەينىدىن كېتىپ قالدىمىكىن دەپتىمەن...

— كەتسەكمىغۇ كېتىۋېرەتتۇق. بىراق، نېمىشقىدۇر بۇ ئىش يادىمىزغا كەلمەپتۇ...

— ھېلىمۇ كېچىكمەيسىلەر...

— كېيىن كۆرەرمىز...

تۇنجاڭ تۇراق ئىسمايىلدىن كۆزىنى ئېلىپ، ئىسكادىرون كوماندىرى ئابلەتكە قارىدى:

— سىلەرگە بىر - ئىككى كۈن روزا تۇتۇپ كۈن ئۆتكۈزۈشكە توغرا كېلىدۇ. غىزالىنىۋېلىشقا ھازىر ۋاقىت يوق...

— خاتىرجەم بولۇڭ، كوماندىر، — دېدى ئابلەت ئات ئۈستىدە ئۈزەڭگىگە پۈتىنى تىرەپ سەل كۆتۈرۈلۈپ، — بايىقى تېنىگەن پەي بىزگە قورال - ياراغ ئەمەس، تېخى سۇ قاچىلايدىغان بىرمۇنچە باكىلاشكا، جىڭموملارنىمۇ يەتكۈزۈپ بەردى...

— ئۇنداق بولسا، ياخشىكەن. خوپ، ماڭدۇق ئەمىسە...

ئاتلىق تۇن ئەسلىدىكى لېينىلەر بويىچە سەپ تارتىپ، جىمجىتلا قاراڭغۇ چۆل قوينىغا ئىچكىرىلەپ كىرىپ كەتتى.

ئەمەت، ھاشىملار قوشۇننىڭ ئارقا تەرىپىدە يانداشىپ مېڭىپ چىڭ سۇڭ بىلەن مۇھەممەدجاننىڭ تېنەپ ئۈچرىشىپ قالغان

بىر پەي دۇشمەن بىلەن قانداق جەڭ قىلغانلىقى توغرىسىدىكى ھېكايىسىنى ئاڭلاپ كېلىۋاتاتتى.

— بېشىڭ قايغان تەرەپكە كېتىۋېرىپسەن - دە، — دېدى ئەمەت چىڭ سۇڭغا چاقچاق قىلىپ، — «مۆرەپ» مۇ قويمايسەن - دە؟

— قىزىقكەنسەن، — دېدى چىڭ سۇڭ، — تۇنجاڭ «مۆرەش» كە بولمايدۇ، ئاۋاز چىقىرىشما دېگەن تۇرسا !...

— ئىشقىلىپ، تەلىيىڭلار بار ئىكەن، — دېدى ئەمەت، — بىز سىلەرنى دۇشمەن قولىغا چۈشۈپ قالمىغىدى، دەپ بەكلا ئەنسىرىدۇق...

— رەھمەت، ئاداش، — دېدى چىڭ سۇڭ، — بىراق، ئەزرائىلنىڭ مەن بىلەن ئۇنچىۋالا خۇشى يوقتەك قىلىدۇ...

— راست، — دېدى مۇھەممەدجان، — ئۇنىڭ جېنىنى ھايانغا قالدى دېسىمۇ بولىدۇ...

— بۇ نېمە دېگىنىڭ؟...

— ئويلىسام، ھازىرمۇ ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ، — دېدى مۇھەممەدجان بىر ئاز ھاياجانلىنىپ، — ھەي... مىسالى. شۇنداقمۇ قارامليق قىلغان بارمۇ؟ بىر كەمدە قارىسام، ئۇ ئىككى قولىدا ئىككى گرانىتنى بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرۈۋېلىپ، دۇشمەن ئەسكەرلىرىنىڭ ئىچىگە ئوقتەك ئېتىلىپ كىرىپلا كېتىۋاتىدۇ. ئوق دېگەن ئۇنىڭ مۇرە، قولتۇق، چاتراقلىرىدىن ئوت چاچرىتىپ ۋىزىلداپ ئۆتۈپ كېتىۋاتىدۇ. «چىڭ سۇڭ !... يات !...» دەپ ۋارقىرىدىم. بۇ گەپ ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىرەمدىغان. يېنىمدىكى ئاغىنىنىڭ قولىدىن تەخسىلىك ئاپتوماتنى يۇلۇپ دېگۈدەك تارتىۋالدىم - دە، ئوق چىقارغىنىمچە ئالدىمغا يۈگۈرۈپ، دۇشمەننىڭ چىڭ سۇڭغا چاڭ سالغان بەزگەكلىرىنى قانداق سىيرىپ تاشلىغانلىقىمنى ئۆزۈممۇ بىلمەي قالدىم. ئاڭغىچە، چىڭ سۇڭ تاشلىغان قوش گرانات بىلەن دۇشمەن ئەسكەرلىرى كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە تىرپىرەن بولۇپ كەتتى...

— مۇھەممەدجان، سېنىڭمۇ جېنىڭ ھايانغا قالغانىدەك

قىلىدۇ...

— نەدىكىنى !...

مۇھەممەدجاننىڭ ھېكايىسى مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، رازۋېدكا گۇرۇپپىسىنىڭ باشلىقى ئابباس ئېتىنى چاپتۇرۇپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا يېتىپ كەلدى:

— بۇ يەردە كىم بار؟... ئەمەت، ھاشىم، يۇرۇڭلار، مېنىڭ كەينىمدىن مېڭىڭلار، چاپسان...

— نېمە ئىش، ئابباس؟...

— سورىما، مۇھىم ئىش... رازۋېدكا ـ دە...

ئەمەتنىڭ قېشىغا ئەمدىلا يېتىپ كەلگەن مەشرەپ سورىدى:

— ئابباس، مەنچۇ؟ مەن رازۋېدكىچى بولۇشقا يارىمامدىم؟ مەن نېمەئىش قىلىمەن؟...

ئابباس دېدى:

— بۇنى مەندىن سوراپ نېمە قىلىسەن؟ نېمە قىلىدىغانلىقىڭ ئۆزۈڭگە ئايانغۇ. تۇخان ھەدەمدىن ئايرىلما، بۇرۇنقىدەكلا، تۇخان ھەدىنى قوغداپ ماڭىسەن ـ دە.

— ئىككىمىز ئورۇن ئالماشتۇرۇپتۇق ـ دە؟

— ئەلۋەتتە.

كېچە ئۆتتى، سۇبھى كۆتۈرۈلدى، تاڭ ئاتتى.

ئاتلىق قوشۇن جېدەللەپ ئالغا ئىلگىرىلىمەكتە...

رازۋېدكا گۇرۇپپىسى ئەتىسى چۈشتىن كېيىن، تۇەنجاڭغا دۇشمەن ئەھۋالىنى دوكلات قىلدى؛ ئۇلانبۇلاق ئەتراپىدىكى دېھقان — چارۋىچىلار ئۇلارغا ئىنتايىن مۇھىم مەلۇمات ـ ئۇچۇرلارنى يەتكۈزۈپ بەرگەنىدى؛ سوپاخۇن تۇەنىنىڭ چۆل يېرىپ چىقىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆپ كىشىلەر بىلدىكەن؛ ھېسامىدىنلارنىڭ خائىنلىقى تۇپەيلىدىن يېڭىدىن يۆتكىلىپ كەلگەن، ئالاھىدە كۇچەيتىلگەن بىر يىڭ ئۇلانبۇلاق ئېغىزى ۋە قاراتاغنىڭ ئىستراتېگىيىلىك ئەپچىل جايلىرىغا نىقابلىنىپ يوشۇرۇنغان. ئۇلارنىڭ غەرىزى ئاتلىق تۇەنىنى ئۇلانبۇلاقتا بىر

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uygurkitap.com

يولى ئۇجۇقتۇرۇۋېتىش. ھازىر ئۇلار چىشلىرىنى بىلەپ، قاتمۇ قات قاپقان قۇرۇپ، ئاتلىق تۇەننىڭ يېتىپ كېلىشىنى كۈتۈپ تۇرماقتا ئىدى...

تۇەنجاڭ دۇشمەن ئەھۋالى ۋە ھەربىي ۋەزىيەتنى تەھلىل قىلغاندىن كېيىن، كۈندۈزى تىۋىش چىقارماي قارا تاغ ئەتراپىغا يېقىنلىشىۋېلىپ، كېچىسى قاراتاغ ئېغىزىغا ئۇدۇلدىن ھۇجۇم قىلىپ، بىراقلا بۆسۈپ ئۆتۈپ كېتىشنى قارار قىلدى.

بىراق، ئاتلىق تۇەن قاراتاغقا يېقىنلىشىش يولىدا دۇشمەن رازۋېدكىچىلىرىنىڭ كۆزىگە چۈشكەنلىكىنى كېچىكىپ سەزدى. قاراتاغ ئەتراپىغا كېلىش بىلەنلا، قاتمۇقات نىقابلانغان دۇشمەن قىسىملىرى تەرەپ ـ تەرەپتىن بىراقلا ئوق ياغدۇرۇپ، ھەممە بۇلۇڭ ـ پۇچقاقتىن ئېتىلىپ چىقىپ، ھە دېگەندىلا، ئاتلىق تۇەننى ئىسكەنجىگە ئېلىۋېلىش ۋەزىيىتىنى شەكىللەندۇردى.

تۇەنجاڭ ھەرقايسى لىيەنلەرنى تارقىلىپ جەڭ قىلىپ، ۋاقىتنى كەينىگە سوزۇپ، قاراڭغۇ چۈشۈشنى كۈتۈش ھەققىدە بۇيرۇق بەردى. ئىككى سائەتلىك قاتتىق جەڭدىن كېيىن، سوپاخۇن قىسمىدىن ئون سەككىز جەڭچىنىڭ قازا تاپقانلىقى ئېنىقلاندى.

بۇلارنىڭ ئىچىدە ئاتلىق تۇەنگە شىخودىن چىقىپ مەخپىي قوشۇلغان ئابدۇراخمان ئىسىملىك بىر يىگىت بار ئىدى، ئابدۇراخمان رومانتىك يىگىت بولۇپ، ئۇنىڭ ئاجايىپ گۈزەل ئارزۇ ـ ئارمانلىرى بار ئىدى. ئۇرۇمچىدە داربلمۇئەللىمىنده ئوقۇغان، نېفىتچىلىككە ھەۋەس قىلغان، نېفىتنىڭ خاسىيىتىنى چۈشىنىپ، كەلگۈسىدە پۈتۈن شىنجاڭنى يورۇق نۇرغا پۈركەش ئۈچۈن ئىنژېنېر بولۇشنى ئارزۇ قىلىپ، مايتاغ نېفىتلىكىگە كەلگەن. بىراق، بۇ يەردىكى رەھىمسىز رېئاللىق ئۇنىڭ يالقۇنجاپ تۇرغان غايە ـ ئىستەكلىرىنى كۆپۈككە ئايلاندۇرۇۋەتكەن؛ پالەچ ھالەتكە چۈشۈپ قالغان نېفىتلىكتىن ئۇمىدسىزلىنىپ، بىرەر

نىجاتلىق يولى تېپىش ئۈچۈن دوختۇر زاكىرجاننىڭ يەر ئاستى ياشلار تەشكىلاتىنى ئىزدەپ تاپقان ھەمدە زاكىرجان بىلەن سوپاخۇن ئوتتۇرىسىدىكى مۇھىم ئالاقىچىگە ئايلانغانىدى.

ئابدۇراخمان كەمتەر، ئاز گەپ قىلىدىغان، كۆپ نەرسىنى بىلىدىغان، چىقىشقاق، لېكىن ئۆزىنى كۆرسىتىشنى ئانچە خالىمايدىغان يىگىت ئىدى. سوپاخۇن پات ـ پات ئۇنىڭغا:

ـــ ئابدۇراخمان، بىلەمسىلەر، بىزنىڭ نامسىز سىياسىي كومىسسارىمىز، ـــ دەپ چاقچاق قىلىپ قويياتتى.

ئابدۇراخمانىنىڭ كۆكرىكىنى پىلىموت ئوقى تېتىپ تاشلىغانىدى. تۇەنجاڭ ئۇنىڭ بېشىنى بىلىكىنىڭ ئۈستىگە ئېلىپ، ئۇنىڭ ئارمان بىلەن چەكچىيىپ قالغان ئىككى كۆزىنى قولى بىلەن ئۇۆۈلاپ يۇمدۇردى ۋە قول ياغلىقىنى ئېلىپ يۈزىگە يېپىپ قويدى. دەل مۇشۇ پەيتتە، دۇشمەن قىسىملىرى ئۇۆۋىسى بۇزۇلغان ھەربىلەردەك، بىراقلا كۆتۇرۇلۇپ چېقىپ ھۇجۇمغا ئۆتتى. ئۇلار ئەپلىك ئورۇن ۋە ئۇستۇن ئەسكىرىي كۇچىگە تايىنىپ، كۆرەڭلىگەن ھالدا ئاتلىق تۇەننى بىر يولى ئۇجۇقتۇرۇۋېتىشكە بەل باغلىغاندەك كۆرۇنەتتى...

دۇشمەننىڭ يوپۇرۇلۇپ ئۇۆسىدىن چىقىۋاتقىنىنى كۆرۇپ، تۇەنجاڭنىڭ كۆزلىرىدىن ئوت چاچرىدى، بويۇن تومۇرلىرى كۆپۈپ، يۈز گۆشلىرى لىپىلداپ كەتتى. قولىغا تەخسىلىك يېنىك پىلىموتنى ئېلىپ، كۇتۇلمىگەندە ئورنىدىن قەددىنى تۇزەپ لوڭكىدا كۆتۇرۇلدى.

سەپەر جەريانىدا، ھېچكىم تۇەنجاڭنىڭ بۇنداق قاراملىق قىلغانلىقىنى كۆرۇپ باقمىغانىدى. تۇخان بولسا، بۇنداق پەيتتە، ئۇنى ھېچقانداق كۇچىنىڭ توسۇپ قالالمايدىغانلىقىنى بىلەتتى، شۇڭا، ئۇ ئاپتوماتىنى قولىغا ئېلىپ، ئۇنىڭغا ماسلىشىدىغان ئەپلىك ئورۇن ئىزدەپ ئەتراپقا قارىدى. تەرەپ ـــ تەرەپتىن:

ـــ تۇەنجاڭ !...

ـــ كوماندىر !...

ئۇيغۇر كتاب نور يېكتىنى www.uygurkitap.com

ـــ سوپاخۇن ئاكا !...

ـــ ئۇنداق قىلماڭ، بولمايدۇ !...، ـــ دېگەن ئاۋازلار ياڭرىدى. لېكىن سوپاخۇن بۇنىڭغا پىسەنت قىلمىدى. ئۇ، يېنىك پىلىموتنى مەزمۇت بەتلەپ، ئىككى تەرەپكە ئەگىپ، يەر بېغىرلاپ يۇگۇرۇپ، ھۇجۇمغا ئۆتكەن دۇشمەن قىسىملىرىنىڭ ئالدىغا تاكى يۇز مېتىرچە ئارىلىق قالغۇچە ئېتىلىپ باردى ـ دە، ئۆرە تۇرغان پېتى پىلىموتتىن شىددەتلىك ئوق ياغدۇردى. سوپاخۇننىڭ كەينىدىن ئاپتوماتلىرىدىن ئوق ياغدۇرۇپ ئەمەت، ھاشىم، چىڭ سۇڭ، ئابباسلار يۇگۇردى. تۇخانىنىڭ ئاپتوماتى تۈيۇقسىز دۇشمەننىڭ يان تەرىپىدىن سايرىدى. بارلىق لىيەنلەر يولۇاستەك ئېتىلىپ بىراقلا ھۇجۇمغا ئۆتتى...

جەڭ بىرنەچچە مىنۇتلا داۋام قىلدى. دۇشمەن پاتىپاراق بولۇپ كەتتى ۋە ساينىڭ تېشىدەك يەر چىشلەپ ياتقان سانسىز ئۆلۈكلىرىنى تاشلاپ، قالايمىقانلىشىپ كەينىگە، چىقىقان ئۇۋۇلىرىغا قاراپ چېكىندى، جەڭ ۋەزىيىتى ئاستىن ـ ئۈستۈن بولۇپ ئۆزگەردى...

بۇ چاغدا، ئەتراپقا گۇگۈم چۈشكەن بولۇپ، قاراڭغۇ تاغ بىر خىل غەلىتە جىمجىتلىق ئىچىدە سۈرلۈك ۋە تىمتاس بولۇپ قالدى.

بۇ ئەڭ ئاخىرقى بىر قېتىملىق ھايات ـ ھاماتلىق جەڭ پۈرستى بولۇپ، سوپاخۇن مۇشۇ دەقىقىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتكەنىدى. شۇڭا ئۇ، ئالاقىچىلار ئارقىلىق ھەرقايسى لىيەنلەرنىڭ يوشۇرۇپ قويغان ئاتلىرىغا دەرھال مىنىپ، پىلىموتلارنى ئېگەرگە باغلاپ، دۇشمەن ئۆزىنى ئوڭلۇڭالغىچە، قاراتاغ ئېغىزىدىن بۆسۈپ ئۆتۈپ كېتىشى توغرىسىدا بۇيرۇق چۈشۈردى.

بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن، ئاتلىق تۇمەن پىلىموت، ئاپتومات، مىلتىقلاردىن شىددەتلىك ئوق ياغدۇرۇپ، ئىككى تەرەپتىكى دۇشمەن ئاكوپلىرىغا گۇمبۇرلىتىپ گىراناتلارنى

ئېتىپ، قاراتاغ ئېغىزىدىن ئات چاپتۇرۇپ چاقماق تېزلىكىدە ئۆتۈپ كەتتى...

بىراق، ئاتلىق تۇمەن ئېغىزدىن ئەمدىلا چىقىشىغا يان تەرەپتىكى پارچە تاغنىڭ باغرىدىكى يوشۇرۇن پوتەيدىن ئېتىلغان پىلىموت ئوقلىرى ھە دېگەندىلا بىرنەچچە جەڭچىنى ئېتى بىلەن بىللە قازاغا ئۇچراتتى. ئېغىر پىلىموت ئارقىلىق يول ئېچىپ ئىلگىرىلەۋاتقان ئىككى جەڭچى پىلىموتلىرىنى قۇچاقلىغان پېتى ئاتلىرىدىن ئۇچۇپ كەتتى. تەبە دورجىنىڭ ئېتى مولاق ئېتىپ يىقىلدى. ئاتنىڭ ئاستىدا قالغان تەبە دورجىنى چىڭ سۇڭ بىلەن ئەمەت تەسلىكتە تارتىپ چىقاردى. يول توسۇلۇپ، قىسىم ئېغىر خەۋپ ئىچىدە قالدى. ئابباس بىلەن مۇھەممەدجان ئاتلىرىدىن سەكرەپ چۈشۈپ، ئاپتوماتلىرىدىن ئوق ئاچقىنىچە پوتەي تەرەپكە قاراپ يۈگۈردى، پوتەيگە بىرنەچچە قەدەم ئارىلىق قالغاندا، ئابباس كۆكرىكىگە ئارقا - ئارقىدىن تەگكەن ئوق زەربىسىدىن دەلدۈگۈنۈپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن، قولىدىكى ئاپتوماتنىڭ ئاخىرقى بىر تال ئوقى تۈگىگۈچە دۈشمەن پوتىينىڭ ئەجدىھا ئېغىزىنى غەزەپ بىلەن ئوققا تۇتۇپ، ئىختىيارسىز قورالىنى مەھكەم قۇچاقلىغان پېتى ئالدىغا يىقىلدى...

مۇھەممەدجان ئاببىاس پوتەي تۆشۈكىنى ئوققا تۇتۇۋاتقان پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ، ئەجدىھا ئېغىزىغا يېقىنلىشىۋالدى - دە، جۈپ گىراناتنى بىراقلا ئېتىپ، دۈشمەن پوتىينىڭ كۆلىنى كۆككە سورۇۋەتتى؛ دۈشمەننىڭ يوشۇرۇن ئوت توچكىسى جىمىقىپ يول ئېچىلدى.

ئاتلىق قوشۇن قاراتاغ ئېغىزىدىن توسالغۇسىز ئۆتۈپ، قاراڭغۇ چۆل قوينىغا بىخەتەر سىڭىپ كىرىپ كەتتى.

قىسمىنىڭ ئارقا تەرىپىنى مۇھاپىزەت قىلىش ۋەزىپىسىنى تاپشۇرۇۋالغان ئەمەت، چىڭ سۇڭ، ھاشىملار مۇھەممەدجان بىلەن ئاببىاسنىڭ نامەلۇم تەقدىرىدىن ئاچچىق ھاياجانغا چۆمۈپ، تاغ -

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى www.uyghurkitap.com

تاشلارنى تىترىتىپ:

— مۇھەممەدجان !... ئاببباس !...

— سىلەر قېنى !؟...— دەپ گۈلدۈرلىگەن ئاۋاز بىلەن ۋارقىرىغىنىچە ئۇلارنىڭ يېنىغا يېتىپ بارغاندا، بۇ ئىككى قەدىناس سەپداش توپا ـ تاشلار بىلەن يېرىم كۆمۈلۈپ، بۇ ئالەم بىلەن جىمجىتلا خوشلاشقانىدى.

ھازىرلا يېتىپ كەلگەن مەشرەپ مۇھەممەدجاننىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى ئېتىپ:

— مۇھەممەدجان ئاكا، كۆزۈڭنى ئاچ... بۇ نېمە كەلگۈلۈك !... سەن مېنىڭ نىجاتكارىم، غەمگۇزارىم ئەمەسمىدىڭ... ھەم ئاتام، ئانام — پەرۋىشكارىم ئەمەسمىدىڭ !...— دەپ ھۆڭرەك ئېيتىپ يىغلىۋەتتى.

ئەمەت مەشرەپنىڭ مۈرىسىدىن تۇتۇپ ئورنىدىن تۇرغۇزدى:

— مەشرەپ، قارا، سېنى. ھازىر ھازا ئېچىپ يىغلايدىغان پەيتمۇ !... چاپسان... تۇخان ھەدىنىڭ يېنىغا بارغىن !...

— مەن... مەن...

— بولدى، ئەخمەق بولما ! — دېدى چىڭ سۇڭ، — مەشرەپ، ئۇرۇش تېخى تۈگىمىدى ! يۈگۈر، ۋەزىپەڭنى ئۇنتۇما !...

ئەمەت بىلەن چىڭ سۇڭ قازا تاپقان مۇھەممەدجان بىلەن ئاببباسنى دۈشمەننىڭ كۆزىدىن يىراقراق بىر يەرگە ئەكېتىپ كۆمۈپ قويماقچى بولۇۋېدى، ھاشىم بىردىنلا كەينى تەرىپىدىن ئۆزلىرىگە قاراپ يوپۇرۇلۇپ كېلىۋاتقان دۈشمەننىڭ پىيادە قىسمىنى كۆرۈپ قالدى. بۇ قىسمىنىڭ يان تەرىپىدە قىلىچنى يالىڭاچلىۋالغان بىر كىشى ھاشىمنىڭ كۆزىگە چۈشتى. ئۇ يۈقىرى دەرىجىلىك ئوفىتسېر كىيىمىنى كىيىۋالغانىدى، ئۇنى قەيەردىدۇر كۆرگەندەك قىلدىيۇ، ئەسلىيەلمىدى، شۇ ئارىدا ئۇ، ئىككى قولىنى كاناپچە قىلىپ:

— ھاشىم، قورالنى تاشلا... سەن ھاشىم نوچى ئەمەسمۇ؟...

سەن تىرىك قالىسەن، قورشاۋدا قالغىنىڭنى بىل ! ــ دەپ ۋارقىرىدى.

ــ نېمە؟... مامۇت زىخۇيغۇ !...، ــ ھاشىم، ئەينى چاغدا مەرھۇم سەمەت نوچى بىلەن ئۆزىنى زىتىلاشتۇرۇپ دەيدىگە سالغان ئىلى شەرقىي بەش ناھىيە باندىت تازىلاش مۇئاۋىن قوماندانى مامۇتنى ئەسلىدى. دەل ئۆزى !... قوشۇن باشلاپ كەپتۇ ـ دە، بۇ مۇناپىق !...

ھاشىم ئەمەت بىلەن چىڭ سۆزلىدى:

ــ ئاغىنىلەر، ھوشيار بولۇڭلار، دۇشمەن ! ــ دەپ ۋارقىرىدى ۋە ئاپتوماتىدىن مامۇتقا قارىتىپ تاتاتلىتىپ ئوق ئۇزدى. مامۇت تۇيۇقسىز بېرىلگەن زەربىدىن كەينىگە ئۇچۇپ كەتتى...

دۇشمەن قىسىملىرى ئومۇميۈزلۈك ئوق ياغدۇردى.

ئەمەت، چىڭ سۆڭ، ھاشىم ئەدەپلىك بىر قورام تاشنى دالدا قىلىپ، يوپۇرۇلۇپ كېلىۋاتقان دۇشمەن قىسىملىرىنى توتاش ئوققا تۇتتى، گىرەلەشمە جەڭ قاش بىلەن كىرپىك ئارىلىقىدا بولۇپ قالدى، ئېتىشىش ئەۋجىگە چىقتى.

مۇشۇ پەيتتە، قاراڭغۇ چۆل ئىچىدىن ئات چاپتۇرۇپ تۆەنجاڭ چىقىپ كەلدى ـ دە، ئات ئۈستىدە تۇرۇپ، يېنىك پىلىموتىن ئوت ئاچتى. تۆەنجاڭنى بىرىنچى بولۇپ چىڭ سۆڭ كۆردى، بۇ چاغدا، چىڭ سۆڭنىڭ پاچاق ۋە يوتىسىغا ئىككى يەردىن ئوق تەگكەنىدى:

ــ ئەمەت، ھاشىم !... نېمە تۇرىسىلەر؟ تۆەنجاڭنى قوغداڭلار !... مەن بىلەن چاتىقىڭلار بولمىسۇن !...

ــ چىڭ سۆڭ، بۇ نېمە دېگىنىڭ ! ــ ئەمەت توختىماي ئوق ئۇزۇپ تۇرۇپ، ــ كەل، ماڭا ھاپاش بول !... نېمە بولساق بىللە بولىمىز !... ــ ياق !ــ دېدى چىڭ سۆڭ تېرىكىپ،ــ سىلەر نېمانداق ئەخمەق ! مەندىن ئوقمۇ، ئەزرائىلمۇ قورقىدۇ !...

چاپسان !... قوشۇننى نابۇت قىلىۋەتمەكچىمۇ؟... ئەمەت، ئۆتۈنەي، ماڭا قارىما !...

ـــ چىڭ سۇڭ، دوستۇم...ـــ دېدى ئەمەت.

ـــ ئەستا... ساراڭلىق قىلما !...، ـــ دېدى چىڭ سۇڭ غەزەپلىنىپ، ـــ ئۆلمىسەم كەينىڭلاردىن يېتىپ بارىمەن، ھامان بىر كۈنى يەنە بىللە بولىمىز...

دۇشمەن قوشۇنلىرى يېقىنلىشىپ قالغانىدى. تۇەنجاڭنىڭ خەۋپ ئىچىدە قالغانلىقىنى ئەمەتمۇ، ھاشىممۇ كۆردى. تۇەنجاڭنىڭ پىلىموتىدا ئوق تۇگىگەنلىكىنى چىڭ سۇڭ سەزدى:

ـــ ئەخمەق !... كوماندىرنى تىرىك تۇتۇپ بەرمەكچىمۇ !... ئەمەت، ھاشىم، نېمە تۇرىسىلەر، يۈگۈرۈڭلار !...

بۇلار بارمىسا، تۇەنجاڭنىڭ ئارقىسىغا قايتمايدىغانلىقى ئېنىق بولۇپ قالدى. ئەمەت بىلەن ھاشىم بىرنەچچە دىسكا ئوقنى چىڭ سۇڭغا تاشلاپ بېرىپ، تۇەنجاڭ تەرەپكە ئېتىلدى. قاڭقىپ يۈرگەن بىر ئاتقا مىنگىشىپ، قاراڭغۇ چۆل ئىچىگە شۇڭغۇپ كىرىپ، كۆزدىن غايىب بولدى.

چىڭ سۇڭنىڭ قۇربان بولغان ياكى تىرىك قولغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى ئەمەت تاكى 1949 ـ يىل 10 ـ ئاينىڭ ئاخىرىغىچە بىلەلمىدى...

ھېكايىنىڭ داۋامى مۇنداق:

ئاسماندا يۇلتۇزلار چىمىرلايتتى، يېنىك شامال سۆكسۆك، يۇلغۇن، توغراق شاخلىرىنى لەرزان شىلدىرلىتاتتى. ئات تۇياقلىرىنىڭ ئاستىدا ئۇششاق تاشلار شاراقلايتتى. تۇلكە، توشقان، جەرەنلەر چۆچۈپ ئاتلىقلارنىڭ ئارىسىدىن چېپىپ ئۆتۈپ كېتىشەتتى. يىراقتا، بۆرە كۆزلىرى چوغدەك يېنىپ كۆزگە چۇشەتتى... پارچە ـ پۇرات قۇملۇق، قۇم بارخانلىرى، گىياھسىز چۆل ـ تاللىق، قىيىندىق، قىرىلقۇم دېگەن يۇرت ـ

مەھەللىلەر ئارقىدا قالدى...

ئاتلىق قوشۇن شەپسىز، جىمجىت ئالغا ئىلگىرىلىمەكتە. ھېچكىمنىڭ نېمىشقىدۇر ئېغىز ئېچىپ گەپ قىلغۇسى يوق ئىدى. ھەركىمنىڭ كۆڭلىدە غەلىبە شادلىقى بىلەن مۇسىبەتلىك كۆڭۈل غەشلىكى ئارىلىشىپ كەتكەن بىر خىل ئېغىر سۈكۈنات ھۆكۈم سۈرەتتى. ئەمەتنىڭ كۆڭلىدە ھەردەم چىڭ سۇئال جىلۋىلىنەتتى، چىرايىدا بىئاراملىق - قايغۇروش ئالامىتى تېشىغا تېپىپ تۇراتتى. مەشرەپ بولسا، گاراڭ ئادەمدەك مۇڭلىنىپلا قالدى. ئۇ مۇھەممەدجانغا ئېچىكىشىپ قالغانىدى. ئۇنىڭ ئۆزلىرىدىن مەڭگۈلۈك ئايرىلغىنىغا زادىلا ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى...

تۇەنجاڭ قىسمىنى باشلاپ ئۇچىنچى كۈنى چۈش مەھەل بىلەن سايرام كۆلىنىڭ شەرقىي قىرغىقىغا يېقىنلاشتى. سوپاخۇن بۇ يەردە مىللىي ئارمىيىنىڭ ئالدىنقى سەپ قىسىملىرى بىلەن بورتالا موڭغۇل ئاتلىق يىگىتىنىڭ بۈيرۇق كۈتۈپ، سەپ تارتىپ تۇرغانلىقىدىن خەۋەر تاپقانىدى.

ئاتلىق تۇەن سايرام كۆلىنىڭ شەرقىي قىرغىقىدا پەيدا بولۇشى بىلەنلا، شىمالىي قىرغاق تەرەپتىن ئارمىيىنىڭ ئىككى ئاتلىق جەڭچىسى ئۇلارنىڭ ئالدىغا ئات چاپتۇرۇپ كەلدى.

ئاتلىق جەڭچىلەر بەرجەس، كۈچىگە تولغان ياش يىگىتلەر ئىدى. بەش يۈلتۇزلۇق كاكار تاقىغان كۆل رەڭ قۇلاقچا، ئەسكەر پاگونى، ماش رەڭ شىرىق چاپان، كالتە قونچلۇق ئۆتۈك ۋە كۆكرىكىگە توغرا قويۇلغان ئاپتومات ئۇلارغا خويما ياراشقانىدى.

ئىككى جەڭچى ئات ئۈستىدىن سەل كۆتۈرۈلۈپ، ئوڭ قولىنى چېكىسىگە تەكشى قويۇپ، سوپاخۇنغا ھۆرمەت بىلدۈردى:

— ھۆرمەتلىك تۇەنجاڭ، سالام! تۇەنجاڭىمىز مايور ھەسەنوف سىلەرگە چوڭقۇر ھۆرمەت بىلدۈرىدۇ، سىلەرنى تەقەززالىق بىلەن

كۇتمەكتە. بىزنىڭ يول باشلىشىمىزغا رۇخسەت قىلىڭ! — دېدى.

يېرىم سائەتتىن كېيىن، ئىككى قوشۇن قۇچاقلىشىپ دىدارلاشتى، سايرام بويى غەلبىلىك ئۇچرىشىش شادلىقىغا چۆمدى...

سوپاخۇن ئاتلىق تۇەنى كوماندىر - جەڭچىلىرىنىڭ باش كېيىملىرىدىكى گومىنداڭنىڭ كاكارلىرىنى يۇلۇپ تاشلاپ، ئىسكادىرونلار بويىچە سەپكە تىزىلىشىنى بۇيرۇدى ۋە ئۆزى سەپنىڭ ئالدىغا چىقىپ، قامەتلىك كەلگەن بۇرۇتلۇق مايور ھەسەنوفقا قاراپ:

— ھۆرمەتلىك تۇەنجاڭ، بىر ئايغا يېقىن ئۇزۇن سەپەر، قانلىق ئېلىشىشلاردىن كېيىن، ھەقىقەتكە ئىنتىلگەن قىسمىمىز غەلىبە بىلەن ھۇزۇرىڭىزغا يېتىپ كەلدى. سەپەر جەريانىدا يىگىرمە يەتتە جەڭچى قەيسەرلىك بىلەن جەڭ قىلىپ، شەرەپ بىلەن قۇربان بولدى، ئىككى كىشى خائىنلىق قىلىپ قوشۇنىمىزدىن قېچىپ كەتتى. بىر پىدائىي جەڭچىمىزنىڭ دۇشمەن قولىغا چۈشۈپ قالغان ياكى قۇربان بولغانلىقى نامەلۇم. ئۇ بىر پاراسەتلىك خەنزۇ ئىشچى ئىدى. ئالدىڭىزدا توقسان سەككىز نەپەر كوماندىر - جەڭچى ھازىر، — دەپ دوكلات قىلدى.

مايور ھەسەنوف سوپاخۇننى باغرىغا باستى:

— جاپا چەكتىڭلار، ئەرلىك قىلدىڭلار، سىلەرگە رەھمەت...

ھەسەنوف كوماندىر - جەڭچىلەر بىلەن بىر - بىرلەپ قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈپ تۇرۇپ، بىردىن بېلىگە ئاق باغلىغان مەشرەپكە كۆزى چۈشتى.

— ئىنىم، ساڭا نېمە بولدى؟ — سورىدى مايور.

— مەن بىر قېرىندىشىمدىن، ساتىراش مۇھەممەدجاندىن

ئايرىلىپ قالدىم، — دېدى مەشرەپ، ئۇنىڭ كۆزلىرىدە شەبنەم سۈيىدەك، لىققىدا سۈزۈك ياش تامچىلىرى يالتىراپ كەتتى، — ماڭا ياردەم قىلارسىزمۇ، مەن يەنە بىر قېرىندىشىمنى ئىزدەپ يۈرۈپتىمەن...

— ئۇ كىم؟

— سىڭلىم نۇرسىمان...

1991 ـ يىل 12 ـ ئاينىڭ 15 ـ كۈنى، ئۈرۈمچى.

www.uygurkitap.com

图书在版编目(CIP)数据

寂静的准噶尔:/柯尤慕·图尔迪著.-乌鲁木齐:
新疆青少年出版社,2003.7
ISBN978-7-5371-4668-5

Ⅰ.寂... Ⅱ.柯... Ⅲ.石油工业-经济发展-
概况-新疆-维吾尔语(中国少数民族语言)
Ⅳ.F426.22

中国版本图书馆CIP数据核字(2003)第058993号

责任编辑:阿布力孜·克尤木
阿不都热合曼·艾拜
责任校对:阿布列孜·阿巴斯
依巴达提·亚森
封面设计:曲 渊
封面题字:买买提·努比提

寂静的准噶尔(1)(维吾尔文)

(长篇小说)

柯尤慕·图尔迪 著

新疆青少年出版社出版
(乌鲁木齐市胜利路二巷1号 邮编:830049)
新疆新华书店发行 新疆新华印刷厂印刷
880×1230毫米 32开本 19.625印张
2003年7月第1版 2009年8月第2次印刷
印数:1571-3770

ISBN978-7-5371-4668-5
上下册总定价:86.00 元
如有印刷装订问题请直接同出版社调换

www.toplukitap.com

ئۇيغۇرچە كىتاب ئوقۇيدىغان
www.uyghurkitap.com

新疆文库

ISBN 978-7-5371-4668-5
9 787537 146685 >
上下册总定价：86.00元